

D. la compª de ihs de Seui[lla]

119

C. 26
C. 7

PARVA NATVRALIA AVGVSTINI NIPHI Medices Philosophi Suessani,

VIDELICET

Physiognomicorum libri tres.
De Animalium motu lib. vnus.
De Longitudine & Breuitate uitæ lib. vnus.
De Iuuentute & Senectute lib. vnus.
De Respiratione lib. vnus.
De Morte & Vita lib. vnus
De Memoria & Reminiscentia lib. vnus.
De Somno & Vigilia lib. vnus.
De Insomniis lib. vnus.
De Diuinatione naturali, artificiosa, et de Prophetia lib. vnus.

Omnia post primas editiones nunc primum emendatiora in lucem prodeunt.

Venetiis, apud Hieronymum Scotum.
. 1 5 5 0 .

ARISTOTELIS PHYSIOGNOMICA CVM AVGVSTINI NIPHI MEDICES COMMENTARIIS.

VONIAM & animæ sequuntur corpora, & ipsæ secundum seipsas non sunt impassibiles a corporis motibus.

Commentarium.

Olês Aristoteles tradere artem cognoscendi naturales hominũ mores ex signis a natura insitis, ꝓmittit proloquium, qđ est fundamentũ totius artis, & est, ꝙ aĩæ, q̃ humanis corporibus insunt, non sint impassibiles a corporis motibus. probat ex eo quia animę quæ hominibus insunt, sequuntur corpora. unde dicit, Qm̃ & animæ. s. quæ hominibus insunt, sequuntur corpora humana. igitur subaudi & ipsæ secundum seipsas, & p se non sunt impassibiles a corporis motibus. Quo uero ad uerba attinet, per animas, qđ græce est διάνοιαι, dianoeę, non humanas animas intelligit quo ad gradum intellectiuum secundum quem sunt e corporibus eleuatę, sed quo ad gradus sensitiuũ, uegetatiuum, motiuum, & appetitiuum ẜm quos e corporibus dependẽt in operãdo Intellectiuas. n. animas quo ad hos gradus ubiq; Aristoteles dianoeas appellat, quo uero ad gradum intellectiuũ, ubiq; dicitur νοῦς, hoc est intellectus. Sumit ergo ꝑ antecedente dianoeas, hoc est humanas animas quatenus sensitiuæ, appetitiuæ, motiuæ, & uegetatiuæ sunt seq corpora humana atq; dependere ab humanis corporibus in operãdo, & dixit corpora. s. humana nõ addens sana uel egrota, ut uoluerunt platonici, ueluti narrat Galenus, qui animas sequi corpora cõcedunt, non simpliciter, sed quo ægrota sunt, aut uitio aliquo affecta. Aristoteles aũt eas sequi corpora accepit, & qdem simpliciter, ut ꝓbauit primo de aĩa. hoc ergo est añs. Verbũ aũt { et } cũ dicit { & ipsæ } accepit illatiue, pro ergo uel igitur, quasi dicat, qm̃ aĩæ humanæ ut sensitiuæ, appetitiuæ motiuæ, & uegetatiuæ sequunt̃ corpora humana ab illis depẽdendo in operando, igitur & ipsæ animę secundum seipsas non sunt impassibiles a corporis motibus, sed coafficiunt̃ moribus & affectibus, quibus naturaliter humana corpora coafficiũtur. Per motus. n. corporis naturales mores, ac affectus, quos corpora ducunt ex tẽperatura intelligit, ut dicemus postea. Accepit aũt hoc ꝓloquiũ cõtra stoicos & Posidonium. Stoici. n. mores extrinsecus accedere autumant, utpote ex mortuis ipsis, quorũ animæ in aliena corpora migrantes mores ferunt in corpora noua. Posidonius mores ex stellis accedere probat, & ita artis fundamentum penitus eliminarunt, quos in parte Plinius secutus libro. xi. Aristotelem derisit, contra quos Aristoteles sumit dianoeas coaffici corporis moribus, ac affectibus.

Capi. 2.

Hoc autem manifestum fit ualde in ebrietatibus, & egritudinibus. Multum. n. alteratæ uidentur animæ a corporis passionibus. Et econtrario utiq; animæ passionibus corpus compati manifestum fit & per amores, & timores, & tristitias, & delectationes.

Commentarium.

Cum accepisset proloquium. uidelicet ꝙ aĩæ non sint impassibiles a corporis motibus, & illud probasset ratione, nunc idem signo probat ex eo, quia corpore crapula, uel morbo alio laborante animæ ægre (ut inquit) spectantur. unde inquit, Hoc autem scilicet quod dictũ est in proloquio, manifestum fit ualde in ebrietatibus & in egritudinibus. Et quod ualdẽ in hisce id pateat, probat, & inquit, Multum enim alteratæ uidentur animæ in talibus egritudinibus, & ebrietatibus, a corporis passionibus. Et ne quis putet animas alterari a corporis affectibus, & nõ corpus ab animę passionibus, inquit, Et econtrario utiq; animæ corporis passionibus compati manifestum fit & per amores, anima enim amante corpus coafficitur, & ꝑ timores, & tristitias, & delectationes, his enim anima affecta corpus coaffici necesse est. Nimio enim amore nõnulli extenuantur, & macrescunt, timore uero nimio corpora pallent, immo compressione quadam, & reuocatione humorum ad intra quidam in fluxum corporis deuenerunt, & quidam, ut testantur medici, subita morte perierunt. Adhuc ꝑpter excessiuas tristitias multi Philosophi beluis similes facti sunt. Rursus propter nimias animę uoluptates, quidam alĳ periere, ut illi qui nimia lætitia affecti ob nimiam spirituum dilatationem, ipso corde depauperato, improuisa morte decesserunt. Quod autem amores metus tristitiæ & uoluptates sint animæ affectus, nemo est qui ambigat. Signoq; huic astipulatur tota medicorum cohors, nam enumerantes illi res nõ naturales enumerant aĩæ accidẽtia, monẽtq; ut ægroti ab his abstinere cogãtur, ac si aĩa illis affecta, ẽt corpa eisdẽ coafficiant̃.

Amplius autem in natura factis magis utique quis conspiciet quod sic se habeant adinuicem & corpus & anima connaturalia, ut plurimarum adinuicem passionum causæ fiant. Nunquam enim animal factum tale est, quod formam quidem haberet alterius animalis, animam uero alterius, sed semper eiusdem & corpus, & animam, ut necessarium sit ad tale corpus consequi talem animam.

Commentarium.

Idem probat argumento sumpto ab his animalibus, quæ seminis propagatione exoriuntur. & primo proponit uim signi, & dicit, Amplius autẽ ꝙ anima & corpus sic connaturalia se habeant, ut plurimarum passionũ adinuicem causę fiant, magis utiq; quis conspiciet in his, quæ natura hoc est seminis propagatione fiunt. hæc est uis signi. & dixit in his, quæ natura fiunt, ad differentiam proximi signi, quod accipitur ex his, quæ fiunt pręter naturam, ut a morbis, & ab ebrietatibus. & dixit etiã ꝙ aĩa & corpus sic connaturalia se habeant, ut innuat ꝙ anima corpus, & corpus aĩam, quo ad naturales mores atq; affectus sequitur. & quidem ita consentaneę, atq; connaturaliter ut plurimarum passionum causæ fiant. Exponit autem signum, & inquit, Nunquam enim animal factum est tale quod formam hoc est speciem, dispositionem, figuram, & c. quæ corporis sunt, haberet alterius animalis, ut lupi uel canes animam, hoc est affectus, ac mores alterius. uidelicet leonis, uel ouis, sed semper eiusdem animalis & corpus, hoc est dispositionem corpoream, & animam hoc est affectus & mores. Homo enim eius animalis mores habet cuius habet corpoream dispositionem et cuius animalis corpoream dispositionem habet, eius habet mores. sumpsit enim formam pro quauis corporea dispositione, per quam possumus de moribus hominum indicare. et per animam, Aristoteles naturales mores, atq; affectus intelligit, qui animæ sunt. Quæritur hic utrum aliquod animal possit habere corpus unius animalis, & animã alterius? Et uidetur ꝙ sic. primo quidem, quoniam aliquis homo reperitur, qui habet speciem ac corpoream dispositionem canis, & tamen habet animam hominis ut cinocephali ut. xi. libro de historia animalium. Præterea Plinius inquit octauo libro historiæ naturalis alcippe peperit elephantum, & ancilla inter initia belli marsici serpentem, & partus corpus alterius animalis habebat, & animam alterius, quoniam corpus belue, animam humanã.

Capitu. 3.

Propterea Pythagorici asseruerunt humanam animã omne corpus posse habere, & ferinum & humanũ, & sic isti concedunt aliquod posse habere corpus unius & ani

mam alterius animalis. Peripatetici animam suo corpori coaptarunt, ita ut nullum animal possit habere corpus unius animalis, & animā alterius, sed eiusdem & corpus, & animam, quem positionem aliquando Plato secutus est. Tunc dicendum ad primum, quod cinocephali nō homines, sed beluæ dicuntur, propter conuenientiam tamen quandam cum hoībus, homines, a uulgo appellant. Ad secūdū dicēdū mōstra illa non hoīes, sed beluas esse quæ generantur seminum humanorum corruptione, uelu ti uermes in intestinis, sic monstra illa in matrice.

Amplius autem & scientes affectiones circa unumquodque animalium ex forma possunt considerare, & equites equos, & uenatores canes.

Commentarius. Demum idem exemplo probat, & dicit, Amplius autem & scientes affectiones circa unumquodque animalium ex forma hoc est ex corporum dispositione possunt mores & affectus naturales animaliū considerare, et equites equos, & uenatores canes. Ex pilis enim figura corporis, colore & aliis id genus uenatores de canum bonitate præsagiunt, & æquisones de equorum præstantia ergo eadem ratione de homine idem iudicari potest. licet intersit, quia in brutis mores illi impetus sunt, in homines propensiones, atque excitamenta. In brutis.n. anima omni ex parte corpori demergitur in hominibus uero & si secundum dianoeticam partem moli ac materiæ subiaceat, secundum tamen intellectiuum, e corpore absoluitur.

Quo uero ad uerba attinet, Aristoteles per uenatores, qui græce cynegetæ dicuntur, intelligit gubernatores canum, qui dici possunt canum inspectores, ac uerbo nouo canispices, pro equites autem, qui græce hippici, appellātur, intelligit equisones, uel equorū inspectores, qui etiam equispices dici possunt.

Quod si hæc uera sint, Semper autem hæc uera sunt, erit utique physiognomizare.

Commentarium. His disputatis concludit, ueritatem artis physiognomiçandi & dicit, ꝙ si hæc, quæ sumpsimus ad probandū ueritatem artis, physiognomiçandi, uera sint, erit utiq; physiognomiçare. Sed semper hæc, quæ accepimus, uera sunt ergo erit physiognomiçare. Hæc breuiter Aristoteles de physiognomiçandi arte. Circa hæc quæ Aristoteles dixit, quæritur primo utrum sit physiognomiçare? Et uidetur quod non, quoniam mores sunt humanæ animæ affectus, quorum affectuum est physiognomonia, sed humana anima non sequitur corpus, ergo nec mores, qui sunt eius affectus. Pręterea (ut scribit Aristoteles in topicis) castum naturaliter est castum secundum quid, cum ergo physiognomonia nō sit nisi morum naturalium, qui sunt secundum quid, physiognomonia non erit scientia certa.

Præterea. Si mores consequuntur corporeas dispositiones, qui haberent consimiles corporeas dispositiones in specie, haberent mores in specie consimiles. modo omnes homines habent consimiles dispositiones in specie, & tamen non omnes habent consimiles mores in specie. Pręterea (ut Aristoteles inquit) natura non assuescit in contrarium, ut si lapis milies proiiceretur sursum, semper tendet deorsum, sed mores sunt ad contrarium naturæ, ergo non sequuntur uestigiū naturæ, & sic non erit physiognomiçare. Deinde uidet ꝙ physiognomonia nō sit necessaria, nam (ut Galenus argumētatur) studiosi nulla esset laus, eorum.n. quæ a natura sunt, neq; laus est, neque uituperatio. Præterea. Multi habent signa mala, & sunt boni, ut de Socrate & Hippocrate legit. Pręterea. Voluntas est libera, & potest in contrarium duci eius, in quo natura inclinat. Præterea si ita esset, tunc mores essent a natura, quod Aristoteles ubiq; negat fiunt enim ex frequentatis actibus. Vltimo quæritur utrum mores sequantur complexiones manifestas, & uidetur quod sic, quoniam in eorum definitione ponitur, dicitur enim ira est accensio sanguinis circa cor. ex alio uidetur quod sequantur occultam, quoniam multi natura cholerici fuerunt mansueti. Circa hæc quæsita primo uideamus an sit physiognomiçare. Quantum ad primum, qui negarūt ipsum physiognomiçare, fuerunt stoici, qui dixerunt mores extrinsecus accedere, Crisippus quidem ex corporibus mortuorū dixit animas mores ferre in corpora noua Phrenitius autem atq; Possidonius cœlestium rerum studiosi animas mores ducere ex stellis tradiderunt. Auctores uero physiognomię fuerūt Hermes Zopyrus, Loxus, Phylemon, & Palemon. Plinius uero physiognomoniam penitus uanam, & superstitiosam putauit. Aristoteles uero, Galenus Rases, & cæteri medici physiognomoniæ multū tribuerūt, quos Vegetius in eo lib. secutus est, quem de re militari inscripsit. Hanc partem Galenus approbauit, primo quidem argumento sumpto ab ipsis pueris, quorum alii, cum primum in lucem æduntur, timidi, alii gulosi, atq; adulteri, alii inuerecundi, alii deniq; aliis modis natura morati atque affecti exoriuntur. Quę ratio docet animas sequi corpora, & ita est physiognomizare. Secundo uero argumento idem Galenus probat sumpto a ꝑmutatiōe cōplexionis. nam ꝑmutata cōplexione, mores mutantur. cholera, enim superabundāte in cerebro in desipientiam trahimur, nigra uero in melancholiam, flegmate, in letargum. Sicq; cōplexione mutata, in uarios mores mutamur. Plato etiam in Tymeo dixit corpora tanto esse prudentiora, quanto humiditatis sunt minus participantia, quo significauit animas propter corporum qualitates alterari. Idem ex mutatione ætatum Plato persuasit, siquidē pueri alios mores, alios iuuenes, alios uiri, alios senes ducunt. Aristoteles uero libro .ii. de partibus, ex uaria sanguinis natura mores in animalibus differre scribit unde exanguia timidiora sanguinem habentibus asserit. Taurum uero & aprum iracundos & fortes, quoniam eorum sanguis feruentissimus est. Hippocrates etiam tradit mores naturales sequi naturales potentias, potentias uero complexiones. unde ex regionum diuersitate pendere ait complexionum differentiam, ex differentia uero complexionum pendere morum discrimen. Asserit.n. homines qui apud arctum sunt, habere mores syluestres. qui uero uersus boreā, mites Ad hæc dicit omnia quæ in Asia sunt meliora & mansuetiora esse, & ut breuibus concludā, ex regionum differentia patet omnem morum differentiam proficisci. Hæc eadem Ptolomeus in .ii. apotelesmatum libro affirmauit, ex differentia climatum, quæ est ad ęquinoctiale. Cap. 2. 3. & 4. Loxus physiognomus rem hanc sic probat, qđ fertur, sapit naturam sui deferentis. Anima fertur in corpore, ergo sapit naturam corporis. Signo etiam idē persuasit quoniam melancholici tristes sunt, & mesti, propter spirituum obscuritatem, sanguinei hilares propter spirituum claritatem. Aristoteles uero secundo libro priorum asserit nullam esse naturalem passionem, quæ uni animę cōpetit, & non animę alterius, quin corpori insit aliqua mutatio, quæ est ut signum illius. Appellauit autem corpoream illam mutationem per quam corpus differt a corpore, ueluti anima differt ab anima. Signum, ꝙ per eam passio significetur. Exposuit uero se de naturali passione, & non de accidentali, quoniam passio accidentalis aduenit nobis ex nobis, naturalis uero passio aduenit nobis ex inclinatione naturali nostrum corpus consequente. Geometria.n. & musica quę animę nostre inest accidētaliter, mutationem corpoream tanquam signum non comitaẽ. ira uero & metus & gaudium & tristitia, & affectus naturales omnes Amplius autem & mores natura nobis insiti animæ nostræ inesse non possunt nisi aliqua mutatione facta in corpore, ut illorum signo. Hinc patet fieri posse, ut animi affectus ac naturales motus ex signis, q̃ corporibus insunt a natura cognoscantur quod græco uerbo physiognomiçare dicitur, et quoniam Plinius has causas ignorauit, ideo dixit ipsum physiognomiçare esse nihil.

hil. Deinde uidendum est, de necessitate physiognomo-
niæ, an ex signis naturæ necessario licet significare affe-
ctus atq; mores animę. Pro dilucidatione primo accipia
mus omnibus animalibus esse cōmune agere uel pati ab
inclinatione naturali, uerum hæc naturalis inclinatio in
brutis impetus, in hominibus autem propensio dicitur. in
cholerico inclinatio est ad iram, in melancholico ad me-
tum in sanguineo ad iocūditatem, in flegmatico ad segni
tiem. Inclinationes ergo istæ in animalibus rōne partici-
pantibus propensiones, in brutis autem impetus dicuntur
in hominibus morum atq; affectuum semina, quoniā ra-
tione regulari possunt. in brutis uero mores & affectus,
quoniam sensibus & appetitu uiuunt. Secundo accipia-
mus, ꝙ aliquid dici pōt tale, aut actu aut naturali pōt ta
le aut actu aut naturali aptitudine, ęstas qdē naturali ap
titudine, calida est, contingit aliquando actu esse frigidā.
austrinus naturali aptitudine siccus est, actu esse pōt hu-
midus. His acceptis, patet physiognomoniam esse sciam
necessariam, quo per ipsam p̄dicimus ;aptitudines natura
les ad affectus uel mores. quo uero prędicimus per ipsam
affectus uel mores actuales, nec est scientia necessaria, nec
firma, uerum quia homines plerunq; uiuunt sensu, & nō
nisi sapientes uiuunt ratione, iō physiognomonia est sciē
tia prædicendi mores actuales, & affectus, ut in pluribus
quoniam plures appetitu & sensu uiuunt, q̃ ratione. hanc
ob causam Bias prienęus dictitabat plures esse malos q̃
bonos, quoniam plures appetitu quam ratione mouen-
tur. Aristoteles etiam dixit a medio pluribus modis delin
qui, accedere uero non nisi uno modo. Patet ergo ex si-
gnis nature necessario posse prædici naturales mores, ac
aptitudines. actuales uero pro maiori parte. Post hæc
uideamus an mores naturales ac affectus, qui animæ in-
sunt, sequantur complexionem elementariam, an cœlestē,
an quam? Empedocles Agrigentinus dixit mores seq nō
tantum cōplexiones elementarias, immo animas esse har
monias elementarias. Sunt aūt nobis signo definitiones
affectuum, quæ non sine complexione habētur, ut ira est
sanguinis accensio, mansuetudo sanguinis tepescentia, au-
dacia sanguinis ad exteriora diffusio, timor sanguinis in-
frigidatio, simili ratione & cęteri affectus describuntur.

Hermes uero (ut eius sequaces tradiderunt) mores secta
ri proprietates dixit, quandoquidem aliquando uidemus
cholericos mites, sanguineos auaros, quę fieri nō possunt
a qualitate. uidelicet calido frigido & id genus, ergo a p
prietate, quæ nec est caliditas, nec frigiditas, nec aliqua
harum. Medici uero, ut Galenus & alij dixerūt mores
aliquando sectari qualitates elementarias hoc est calidū,
frigidum, humidum & siccū, uel harum temperationem,
quam græci crasim appellāt, nostri medici accommoda
to uerbo, & nouo complexionem. Aliquando sectari pro
prietates, quas (nescio qua ratione) appellant complexio
nes sequentes materiam. Experientia enim docet nonnul
los sanguineos, qui ratione habita ad elementariam com
plexionem, deberent esse liberales, & tñ ob proprietatem
sunt auari, & illiberales. Hinc duo esse signorum genera
Lib. ij. de cōplexiōe — Galenus scribit, aliqua quæ a qualitate elementaria sum
pta animi affectiones significāt, ut thoracis pilositas, quę
iracundiæ est iudicium, & hoc quia significat cor calidū
Quædam a proprietate, ut capitis in dextrum declinatio
quę signum est cynedi, non quidem quia calida, aut frigi
da, sed ex proprietate colligit̃. Peripatetici uero (ut Ari-
stote. secundo libro priorum) supponit nulla homini ines-
se aliquam affectionem, aut aliquē morem a natura, quin
illum in corpore comitetur signum per quod illa passio
aut mos possit significari. Vnde uero exoriatur huiusmo-
di signum utrum ex elementari qualitate, uel complexio
ne, an ex proprietate, ad physiognomicum non attinet di
sputare, satis enim est ipsi accipere nullam nobis propriā
affectionem, aut morem posse inesse, quin illum in corpo-
re comitetur signum, per quod illa significari possit, nam
siue signum illud exornatur ab elementaria, siue a proprie
taria temperatione, propositum physiognomicū non de-
struit. Quæres an passio sit causa signi, an contra signum
causa passionis. Et dicēdum ꝙ nec passio signi, nec signū
passionis causa est, sed sunt duo accidentia sese comitan-
tia, quorum alterum anime, alterū corpori inest, uerbi cau
sa extrema habere magna, & esse liberale, liberalitas ani-
mæ, extrema uero magna habere corpori insunt, & tamē
sunt sese comitantia. quid autem signum sit, postea dice-
mus, quid etiam sit proprietas, a physicis perquirat̃. per
hæc delentur omnes obiectiones. Prima quidem, quo-
niam licet anima quo ad intellectum sit e corpore eleua-
ta, quo ad dianoeticū est a corpore comprehensa. Secū
da etiam, quoniam licet casum secundum naturam, sit ca-
sum secundum quid. respectu actus tamen respectu aptitu
dinis est simpliciter tale. Tertia quoq;, quoniam licet
aspectus non differant specie essentiali, differunt specie ac
cidentali, & sic mores differunt. Sufficit enim pro differē
tia morum accidentalis differentia aspectuum. Quarta
etiam deletur, quoniā licet natura priuata cognitione nō
possit ad contrarium assuescere, natura tamen cognitiua
potest. Delentur etiam rationes alterius quæsiti. Pri
ma quidem ꝙ laus sit propter habitum, & nō propter na
turā. habitus enim ex actibus, potentia & natura ex prin-
cipijs generationis exoriunt̃. Secunda uero ꝙ physio-
gnomia est contingens ratione habita ad actum & ad ha
bitum, non ratione habita ad naturam. Tertia etiam, qm̃
mos pro aptitudine nobis inest a natura, pro habitu in-
est a nobis. De tertio quęsito patuit dilucidatio. Hæc de
proemio Libri.

Progenerati igitur physiognomones secundum tres modos enituntur physiognomizare, unusquisque ad unum.

Hactenus de proemio in quo de necessitate physiogno — Commentarium.
moniæ egit, nunc accedit ad narrationem. In qua primo
uult narrare modos, quibus prędecessores physiognomi-
çarunt. Secundo eligit modum conuenientiorē. Et
tertio accedit ad physiognomiçandam. De primo in-
quit. Progeniti igitur physiognomones secundū tres mo
dos enituntur physiognomiçare, & unusquisque illorum
physiognomiçantium respiciebat ad unum, tanquam ad
sedē syllogismi physiognomici, e quo syllogismus phy
siognomicus conficiebatur. Quo quidem ad rem attinet
differt sedes seu locus physiognomiçandi, & syllogis-
mus physiognomicus. Locus quidem est id, e quo accipi
tur propositio syllogistica, uel ad quod respicit syllogi-
çans. Syllogismus uero accipit signum ut medium & in-
fert passionem. uerbi causa, habere extrema magna est me
dium, per quod infertur liberalitas, leo est animal, e quo
sumitur signum. Ex eo enim quia leo habet extrema ma-
gna, & est liberale, syllogismus est, quicunq; habet extre
ma magna est liberalis. Socrates habet extrema magna.
ergo est liberalis. Quare uult ꝙ antiqui tribus modis phy
siognomiçarunt, & unusquisq; respexit ad unum tanquā
ad sedem, e qua propositio syllogistica colligitur. Quo ue
ro ad uerba attinet, ille qui physiognomiçat, græce dicit̃
physiognomon, placet ergo mihi nouo nomine appella-
re uultispectorem, & ipsum physiognomiçare, uultispice
re, nam uultus superficies est, quæ cernitur, a uoluendo di
ctus. Non enim pro facie tantum, sed pro omni superfi-
cie, q̃ apparet, accipitur, uel uultus dicitur a uolo uis, nam
ut a colo cultus, sic a uolo uultus deducitur, Proprie au-
tem significat uoluntatem hominis, quæ pro motu animi
in facie, aut superficie ostenditur. non ergo ab ratione uul
tispicere accepimus pro physiognomiçare.

Nam alij quidam ex generibus animalium physiognomi-

zant, ponentes secundum unumquodque genus, figuram quandam animalis, & animam. Alij autem et in talibus corpus quoddam. Deinde simile corpus habenti, & animam similem inesse putabant.

Commentarium. Nunc exponit illos modos, & primo eum modum, quem Platoni attribuunt, & dicit. Nam alij quidem locum accipientes ex generibus animalium, ex illis physiognomiçant, & syllogismum physiognomicum conficiunt. & hoc dupliciter, nam alij sunt ponentes secundum unumquodque genus animalium figuram quandam animalis illi generi propriam & animam, hoc est & passionem propriam. Et intelligit per figuram, quæ græce est idos, dispositionem quandam corpoream illi propriam non simpliciter, sed quæ competit omni, & semper ut Aristoteles inquit secundo libro priorum. & per animam etiam, quæ græce est dianoea, intelligit passionem animæ, siue illa sit naturalis animæ mos, siue affectus. Exemplum ueluti si leonibus insit fortitudo hoc est animositas, necesse est signum aliquod illi inesse, ut magnas summitates habere, ut thorax, & armos. generi ergo leonum corporea figura inest ut magnas habere summitates Competit enim oibus, & semper, & inest esse forte, & animosum, quoniam omnibus & semper. Ab hoc ergo loco accipitur propositio. uidelicet omne habens summitates magnas est animosum. Tunc potest syllogismus fieri, sed Plato habet summitates magnas. ergo est animosus, & fortis. Hic est primus modus primæ methodi, quē Platoni attribuūt, quenq; Aristoteles approbauit secundo libro priorum. Deinde dat secundum modum in eadem methodo, & dicit. Alij autem & in talibus animalibus erant ponentes corpus quoddam illis omnibus proprium, deinde putabant inesse similem animã ac affectionem omni illi, qui simile corpus haberet. uerbi causa, leonibus aptabat corpus, quod esset summitates habens magnas duripilum, fuluum, & animam omnibus etiam fortem. Isti enim describebant passim omnes partes. deinde per omnia membra discurrendo totum corpus colligebāt & illi dabant propriam animam ꝓprio affectu constitutam, quibus collectis putabant omne corpus ei simile uel in toto uel in parte habere affectum similem uel in toto uel in parte. Simili ratione & in alijs aīalibus faciunt, dando cani corpus propriū, & eius aīam ꝓpriā, uidelicet cōtumeliosam, oui uero mansuetū esse, & sic in cęteris uterque horum modorum fundatur in uerbo Platonis animæ dantur secundum merita materiæ. Leo enim talem habet animam, quia in eius materia tale pręcessit meritum, hoc est mistio. Prima itaq; methodus diuiditur in duos modos, primus quidem locum accipit a certo signo, quod aliquid corpus est. Secundus uero locum accipit a toto corpore. primus modus enim putat cui inest signum illud, eidem inesse affectionem, quæ illud signum comitatur. Secundus putat cui inest tale corpus, aut secundum totum aut secundum partem, et inest talem animam. Hęc de primo modo.

Nonnulli uero alij hoc quidem faciebant, non tamen ex omnibus animalibus experiebantur. Sed ex ipso hominum genere distinguentes secundum gentes quæcunq; differunt secundū uisum & mores, ut egyptij, & Thraces, & Scythe, similiter lectionem signorum faciebant.

Commentarium. Hic est secundus modus, quem trogus intentauit, uidetur autem hic modus cū primo satis conuenire, q̄tum ad formam, licet differat quantum ad materiã, qm̄ primus modus locum accipit ab animalibus, secundus modus ab hominibus unius regionis argumentando mores hominū alterius regionis. tamen quo ad formam conueniunt, qm̄ hominibus certæ regionis statuit aut figurã, aut corpus propriū, & illis aīam propriam, deinde argumētatur ꝑ positionem cui inest figura uel corpus tale, ei inest anima talis. Supponit aūt hic modus ꝙ quemadmodum regiones non sunt similes, sic nec hominū mores, nam (ut Maternus inquit) Nam Scythe crudeles sunt. Itali regali nobilitate præfulgidi. Galli stolidi & inconsulti, Græci leues. Afri subdoli. Syri auari. Siculi acuti. Asiani uenerei, ac semꝑ uoluptatibus occupati. Hispani elata iactantiæ animositate præpositi. Egyptij sapientes, Babylonij prudentes. Differūt etiam figura & corpore ut Maternus lōgis uerbis exponit. quare poterimus physiognomiçare in uno homine ꝑ similitudinem ad exterum, sicuti & per similitudinem ad brutū. Quo quidem ad uerba attinet, aīaduerte, ꝙ alia est cōplexio formę, ut est forma, & alia formę, ut est hic forma. Cōplexio quidē, quã meret forma humana ut forma humana, est illa, q̄ resultat ex actione, & reactione qualitatū primarū, ad talē factionis modum, cum quo stare possit forma humana, & nulla alia alterius speciei, ut neq; equi, neq; bouis, neq; cuiusuis alterius animalis, & hæc cōplexio a medicis formalis appellat̄, ꝙ sit formę, ut forma specifica est. cōplexio uero, quã meretur forma ut talis forma, cōplexio est, quã habet ex climate eo, in quo ipsa est. Cum. n. elementa uirtute signorum celestiū, & stellarū aliter disponatur in. 1. aliter in. 2. aliter in. 3. climate, ita ex eis alia atq; alia resultat cōplexio, quę est conueniens formę illius climatis, & nō alterius. Horum ergo cōplexiones specie differunt, nō q̄dem penes formas, sed penes materias. ꝑpea cōplexio quę est formæ, ut talis forma materialis dicitur, quæ est formæ ꝭm speciem, formalis appellatur. Quia igitur horū complexiones differūt ꝓp regionū drīam, iō uultus spēs & affectus & mores naturales enarrant. uñ inquit. Nōnulli uero alij hoc idem faciebant, non tñ ex oībus aīalibus experiebant̄, sed ex ipso hominū genere distinguentes ꝭm gentes, quæ differunt secūdum uisus, & mores, ut egyptij & Thraces, & Scythæ. Isti inq̄ sic distinguētes ꝭm gentes similiter electionē signorum faciebant, similiter dico, ut priores qui physiognomiçabant ꝭm animalia. uerum qui ꝭm gētes uultispiciunt, certius uultispiciunt q̄ qui ꝭm animalia. primo quia conuenientia secundum animalia eiusdem speciei uerior est. secūdo quia similitudo inter hos facilius spectat̄, ueluti cuius inter hoīes eiusdē familiæ similitudo cernit̄. tertio q̄a inter eos est formaliū, cōplexionū conuenientia, & ita affectionū affinitas. Hęc de scd̄o mō.

Quidam aūt ex apparentibus moribus, quali dispositione sequatur unusquisq; mos iracundum, timidum, coeuntē & aliarum passionum unamquanq;.

Commentarium. Hic ponitur tertius modus uultispiciendi, & accipitur ab apparentibus moribus, & ut medice loquar, accipitur a qualitate mutata. per apparētē. n. morem intelligit qualitatem mutatam, qua quis in exercēdo affectum uel morem se mutat ac prefigurat. Alia enim qualitate se præfigurat ac mutatur iracundus cū irascitur, alia timidus, cū timescit, alia libidinosus, cum coeat, tot. n. sunt qualitates mutatæ, q̄bus hoīes mutant̄, quot affectiones, aut mores, cū patiuntur aut afficiunt̄. Phylon ergo lacedęmonius ꝑ mores apparentes uultispiciebat, uñ sicut Plato & Pythagoras ad brutum, Trogus ad hominē referebant, ita Phylon ad mores apparentes hoc est ad qualitates mutatos, quibus se pręfigurabat patiēs, retulit. uerbi causa. si quis natura oculos sursum ductos habet, is natura libidinosus est, Refertur. n ad apparentem morem, quoniam moriens & coiens ut Aristote. inquit libro problematum, sursum ducit oculos. Præterea. Si q̄s natura pallidus est, is est timidus refertur enim ad apparentem morem, qui. n. timescit, pallescit. unde dicit. Quidã autem physiognomiçāt ex apparentibus moribus, quali dispositione ac appatu

unusquisq;

unusquisque mos iracundum timidū, coeuntem, & aliarū passionum unamquāq; sequatur, uerbi causa, ira iracundum, timor timidum, coitus, libidinosum atq; aliarum passionum quauis unusquisq; mos sequatur, & sic p motem apparentem intelligit qualitatem, qua corpus se mutat, cum actum affectionis exercet, Qui enim dispositionem hanc naturam habet is natura ea passione afficitur, qua passionem exercens se præfigurat.

Est autem per omnes hos modos physiognomizare, & adhuc per alios, & electionem signorum dissimiliter fieri.

Commentarium. Epilogat modos fere oēs, quibus antiqui physiognomiçarunt, & dicit. Est autem p omnes hos modos physiognomiçare, & adhuc per alios, ultra hos, quos narrauimus, & etiam. i. est signorū electionē dissimiliter hoc est loco a contrario fieri. Dico loco a contrario, qm̄, ut si pilorum durities fortitudinem, mollities timorē significat, & dixit. Et adhuc per alios, qm̄ alij physiognomiçarunt per syllogismum, ut densitas pilorū in pectore irā significat qm̄ calorē cordis & spirituū denuntiat, qui ire causa est. Alij per manuum inspectionem (ut chyromātici) ij. n. per incisuras uole mores adnotarunt. Alij p pulsus, & excrementa, & cetera signa, qbus medici utunt. Cum. n. medici pulsum inueniunt spissum, iracūdum eū rarū, mansuetum significant. Alij p signa cœlestia, ut astronomi. Alij p habitationes regionum, ut q in Africa subdoli, qui in Græcia leues. Alij p inspectionē ætatum, ut. ij. lib. rhetoricorum docet Aristo. quo pacto pedagogi physiognomiçant. Vltimo aliqui ex progenie mores coniectant, ex gentilicio. n. magna morum pars contrahitur ut in ethicis, ideo dixit Aristo. & adhuc & p alios modos, qm̄ non tantum illis tribus uultispexerunt, sed alijs multis.

Qui igitur secundum mores solum physiognomizant, Vtique primo quidem q aliqui non idem ipsi existentes, mores qui sunt in facie, eosdem habent: ut fortis, & inuerecundus eosdem habent, secundum animas plurimum differentes.

Commentarium. Cū narrauit hos modos physiognomiçandi, in parte ista examinat illos & primo obijcit contra tertiū modū & ostendit q aliqui eadē qualitate mutate afficiunt in facie, q differunt aīa multum, ut fortis & inuerecundus, uterq;. n. in facie eadē qualitate afficitur, & tn̄ aīa differt siquidem fortis animā fortem habet, inuerecundus inuerecundū, que multum differunt, unde inquit. Qui igit̄ ßm supapparentes mores solū physiognomiçant, subaudi errant, primo qdem q aliq non idē ipsi existentes in motibus aīæ mores apparētes q sunt in facie eosdē hñt, ut fortis, & inuerecūdus, mores supapparētes i facie, eosdē hñt ßm aīas plurimū differentes sunt. Quo quidē ad uerba attinet, animaduerte q fortis, & inuerecundus faciem habent immutabilem. Non. n. fortis timet, nec inuerecūdus pudorem patitur, ideo in superapparenti more conueniūt quoniam uterq; immutabilem faciē habet, & dixit solū, qm̄ licet ab apparenti more solum, non physiognomiçādum est, cum alijs signis possumus physiognomiçare.

Secundo uero, quoniam secundum tempora quædam mores non eosdem, sed aliorum habent. Et. n. tristibus, existentibus, quandoq; contingit diem delectabiliter ducere, & morem accipere eius, qui est hilaris, & econtrario hilarem cōtristari, qua re mos, qui est in facie, permutatur.

Commentarium. Secūdo obijcit, nam pōt aliqs natura tristis, interdum uitā beatā ducere, q tunc hilaris morem in facie subibit, quo in tpe uultispex eū natura hilarē cōiectabit, & tamē a natura, cognitiōeq; is tristis est. Cōtra etiā fieri pōt nā ex genitura hilarē, contingit interdū uitā tristē ducere. q tūc tristi idole uestiet, & sic eū natura tristē idē ispector censebit, qui tn̄ natura hilaris est. Cū ergo mos cōspicuus alternet, per ipsum non bene cōiectabit, & hoc est quod in sacris legitur. Nolite hominem iudicare ßm faciem.

Adhuc cum his, de paucis utique apparentibus signum accipiet.

Tertio obijcit, & dupliciter legitur uno mō sic. Adhuc cū his moribus supapparentibus de paucis utiq; affectibus physiognomō signū accipiet. qm̄ nō nisi de his affectibus, quorū mutatio appet extrinsecus. aut sic, Adhuc cū his rōnibus, q tacte sunt, de paucis hoc est ex paucis supapparētibus moribus utiq; physiognomō signum accipiet ad inferendum affectū, qm̄ non omnis affectus habet morem supapparentem, Sōnolentia. n. de qua physiognomō physiognomiçat, non habet in facie morē supapparentē, & de multis alijs dari potest instantia, de quibus physiognomiçat, quorum non est superapparens mos. Commentarium.

Qui autem ex feris physiognomizant, nec recte electionem faciunt. Nō enim est utiq; dicere pertranseuntem formā uniuscuiusq; animalium, q qui similis huic corpore erit, & anima similis erit.

Obijcit nūc contra primū & scd̄m modū insimul, & prīo pponit uim argumēti, & dicit. Qui aūt ex feris physiognomiçant, nec recte electionem signorum faciunt cuius causam affert, & inquit. Non. n. utiq; pertranseuntem formā uniuscuiusq; animaliū est dicere, & argumētari q q huic corpore sil̄is erit, & aīa sil̄is erit, & p formā uniuscuiusq; aīalium intelligit, signū corporeū totale aut partiale. mō nō ualet argumentum hæc aīalia sunt corpore similia, ergo affectu, & sic modi illi nō uident̄ necessarij. Commentarium.

Primo quidem, nam (ut simpliciter sic dicatur) similem bestiæ hominem nullus utique inueniet. Sed in aliquo quidem assimilantem.

Cum pposuit uim argumēti, nūc exequit̄, ubi aīaduersione dignū q dupliciter (ut dictū est) ex sil̄i corpore pōt argui similis affectus aut ex simili corpore in toto, aut ex sil̄i corpore in parte. prīo ergo refellit primū modū, & dicit. Primo qdē, nam, ut simpl'r sic dicatur, hominē oīno similē in toto ipsi bestiæ nullus utiq; inueniet, sed in aliquo qdē assimilātem, ergo non potest argui a simili corpore in toto, similis affectus in toto, & sic primus modus nullus est. & ut dico de bestia, ita dicendū est de hoīe alienigena, nō. n. pōt alienigena in toto effici similis alteri hoī. Commentarium.

Adhuc cum his animalia, pauca quidem propria habent signa, plura autem communia. Quare si utiq; similis quispiam sit, non secundum proprium, sed secundum commune, cur potius iste leoni quam ceruo similior dicatur. Merito. n. decet propria signa proprium quid significare. Communia autem, commune. Communia igitur signa nihil utiq; manifestabunt physiognomizanti.

Cū refutasset primū modū nunc refutat scd̄m, & ostendit q nec a corpore simili in parte licet argui simile in anima, & argumentatur sic, si a corpore simili in aliquo licet argui simile in anima oporteret ut signū illud acceptū a corpore simili in parte, esset propriū saltem, qd̄ competit oī, & semper, ut postea dicet̄. At signa ppria, q accipiuntur a simili corpore in parte, plura aūt communia. Et propterea cōcludit, quare si utiq; similis quispiam sit, nō ßm propriū, sed ßm cōe, cur potius iste leoni q̄ ceruo iste iste dicatur, per quæ cōcludit, q cōia signa nihil proprij manifestabunt ipsi physiognomiçanti. Non ergo licet argui a simili corpore in parte ad simile in anima, & tota ratio est, quoniam hoc nō nisi per propria signa fieri pōt, q uel nulla, uel pauca sunt. Quo quidem ad uerba attinet, Commentarium.

animaduersione dignum per communia signa non posse proprium animæ affectũ deduci, nisi illa plura sint, ex quibus unum proprium signum reddatur, de quo inferius.

Si autem aliquis propria uniuscuiusque ferarum elegerit, non utique poterit assignare, cuius sunt hæc signa. Merito enim proprij. Proprium autem nullius eorum animalium ex quibus physiognomizamus, in anima habebit utiq; accipere. Neq; enim forte solum leo est, sed etiam alia multa neq; timidũ lepus, sed & alia infinita.

Commentarius. Cum probauit, quod per communia signa quæ accipiuntur a corpore simili in parte physiognomiçare nõ possumus, nunc probat quod nec per propria, quæ competunt omni soli, & semper, quoniam ex quo sunt propria quarto modo, nulli alteri competere possunt, nisi illi, cuius sunt propria. Præterea, nõ dantur affectus proprij quarto modo, ergo nec signa propria quarto modo, unde inquit. Si autem aliquis signa propria, scilicet quarto modo accipiendo proprium, uniuscuiusque ferarum elegerit, non utique poterit assignare, cuius sunt hæc signa, nisi eius, cuius sunt, quoniam soli competunt. nam merito pro prij sunt effectus significatiua, quo sunt propria quarto mõ. Qđ uero nullius alteri⁹ esse possint, nisi eius, cui⁹ sunt, probat & inquit. Proprium autem nullius animalium in anima habebit quis accipere, quibus physiognomamus. & accepit autem pro enim, ut sępe accepit alibi, ut Philoponus notauit libro de generatione, quasi dicat, dico ꝙ nullum signum proprium potest esse, quoniam nullus affectus proprius est. Melius autẽ legitur textus, ut sint duæ rationes, quarum prima est, quod non possumus physiognomiçare per propria signa quarto modo, quæ accipiũtur a corpore simili in parte, quoniam ex quo sunt quarto modo propria, nullius alterius esse possunt, secundo quoniam si sint signa propria, erunt, quoniam sunt animaliũ affectus proprij quarto modo, modo hoc reprobat, & inquit. Proprium autem, scilicet affectum nullius animaliũ quis accipere habebit eorum, ex quibus physiognomiçamus, quoniam neq; leo solum est forte, sed etiam alia multa animalia, neq; timidum lepus, sed etiam alia infinita, & tunc uerbum autem aduersatiue legatur (ut iacet) & est melius.

Si ergo neque communia signa eligenti manifestũ sit, neque etiam propria, non utique erit secundum unumquodq; animalium aspicere.

Commentarium. Epilogat rationem uniuersam, & dicit. Si ergo neque communia signa eligenti, nec etiam propria eligenti manifestus sit aliquis affectus animæ, non utique erit secundum unumquodque animalium aspicere, & sic ex simili corpore, non possumus simile in anima arguere, patet ergo ex animalibus hoc pacto ab eis signa accipiendo non esse physiognomiçandum.

Sed ex animalibus electionem faciendum, eandem passionem patientibus. Vt si fortis quidem signa quis inspiciat, fortia animalia in unum accipientem oportet perscrutari quæ passiones his quidem omnibus insunt, aliorum autem animalium nulli acciduunt.

Commentarium. His modis reprobans, assignat uerum modum, quem secundo libro priorum docuit, & supponit quod signum per quod debemus physiognomiçare ex feris, debet competere omnibus illis feris, & non solis, & debet conuerti cum affectu, ita ut quibuscunque competit signum, his & affectus competat, & quibus affectus, his & signum. uerbi causa, animositas siue fortitudo omnibus leonibus competit, & non solis, & habere extrema magna. uidelicet pectus, & humeros, etiam omnibus leonibus competit, & non solis, & quibuscunque competit habere extrema magna, his competit animositas, siue fortitudo, & cõtra etiam, tunc cum signum conuertitur cũ passione hoc pacto, & competit omnibus feris, quæ subeunt eandẽ passionem, syllogismus erit, quibus competit signum illud, ut habere extrema magna, his competit passio. uidelicet fortitudo. hoc ergo docet, sed ex animalibus, q̃ patiunẽ eandem passionem faciendum est signi electionem. ut si quis inspiciat signa hominis fortis, oportet ipsum accipiẽtem omnia animalia fortia in unum, perscrutari quæ passiones his quidem omnibus insunt, & nulli aliorum accidunt, & in quo signo omnia illa conueniunt, & tunc illud signum erit illius passionis, ita, ut quibuscunque signum inerit, eis & passio, & econtrario. Et tunc per tale signum ex talibus feris acceptum cõficietur syllogismus physiognomicus hoc pacto, quicunque habet extrema magna, est fortis. socrates habet extrema magna, ergo socrates est fortis. Maior accipitur ab his omnibus animalibus, quæ fortia sunt, nam omnia habent extrema magna, & nulla sunt, quæ extrema magna habeant, quin sint fortia.

Si enim sic aliquis elegerit, quod eadem sint signa fortitudinis præiudicatis animalibus, & non solum fortitudinis, quæ est communis passio earum, quæ sunt secundum animam, sed etiam alterius cuiusdam. Sic utique dubitabit utrum fortitudinis, aut alterius signa sint.

Commentarium. Remouet unum dubium, quoniam aliquod signum potest stare cum duabus passionibus, ideo quæritur utrũ illud signum sit physiognomicum. Respondet & dicit. Si enim sic aliquis elegerit signa, ꝙ eadem signa communia sint fortitudinis, & non solum fortitudinis, quæ est communis passio earum passionum, quę sunt secundũ animam, sed etiam cuiusdam alterius, uidelicet liberalitatis, uel impudentiæ, hæc signa nõ sunt accipienda, sunt enim communia, & non propria, nam, ut inquit. Sic dubitabit utrum fortitudinis, aut alterius signa sint communia ergo signa, quæ multarum passionum sunt, posterganda sunt.

Sed oportet & ex pluribus eligi animalibus, & non habentibus in anima passionem communem aliam, cuius signa utiq; respiciat

Per hæc uerba soluit quoddam dubium pertractatum secundo priorum. Ibi enim quæsitum est, si totum genus habet duas proprias affectiones, ut fortitudinem & liberalitatem, & habeat duo signa, quo nam modo cognoscemus quale signum sit liberalitatis, & quale fortitudinis. uerbi causa, leo habet fortitudinem & habet liberalitatẽ, est enim

est enim prædc communicatiuum,& etiam habet duo signa,ut summitates magnas,& frontem eleuatam, iō dubium est,an magnæ summitates sint signum fortitudinis, & frōs eleuata liberalitatis,an contra,frons uidelicet eleuata fortitudinis,summitates magnæ liberalitatis. Respōdit ibi Aristoteles ꝙ ex alijs animalibus fortibus uel liberalibus hæc differentia est colligenda. Si.n. in fortibus,ut tauris apris & equis fortibus ineniunt̃ summitates magnæ,& non frons eleuata,& in animalibus prædc cōmunicatiuis reperitur frons eleuata,& non extrema magna, Scimus ꝙ habere summitates magnas est signū fortitudinis,& habere frontem eleuatam est signum liberalitatis.nam quibus frons est eleuata,hæc liberalia sunt,q̄bus uero extrema magna,fortia uidentur,& nō econtrario.& hoc inquit,ut mihi uidet̃,sed oportet ex pluribus eligi animalibus,quæ non habent passionem aliam in anima preter illā,cuius signa utiq; respiciat physiognomō. Si enim habet frontē eleuatam,& est animal illud liberale,& nullam aliam passionem,aut signum habet, scimus ꝙ frons eleuata est signum liberalitatis,& si habet extrema magna,& est forte,& nullam aliam affectionem, aut signum habet,scimus,ꝙ extrema magna sunt signum fortitudinis. Animaduerte tn̄ ꝙ per hunc modum dupliciter physiognomiçare possumus,aut inuētione nostra, aut inuentis aliorū.Aristo.ergo hoc, & secundo priorum docuit loca,e quibus inuenitur medium in syllogismo physiognomico,ubi non præcessissent aliorum inuēta.ubi uero aliorum inuenta præcesserunt,illa accipere possumus in syllogismis longe facilius, & sic per aliorum inuenta Aristote.processit in hoc libro pro maiore parte. Sed magna quæstio est quoniam signū cōuerti cum passione naturali inueniri non pōt,nisi discurrendo per oīa animalia quibus inest illa passio,& etiam illud signum. Modo sic uidetur petitio principij,supponitur enim passionem inesse ei,de quo per signū probatur.Huic quæstioni licet Albertus,& Culuerbinus multa dicunt non inutilia,ego tamen dicerem Aristotelem physiognomiā docuisse de homine per signū. Signum autem sumit ab alijs animalibus ab homine,modo satis est,ut signū illud competat omnibus animalibus alijs ab homine, & non detur instantia de aliquo alio ab homine. Concludimus.n. hominem animosum esse,ꝙ extrema magna habeat.scimus.n.omne magna extrema habens esse forte,qm̄ omne animal aliud ab homine habens extrema magna est forte,& nō est instantia in aliquo,& hoc sufficit ad probandum illam passionem de homine.Propositio.n.uniuersalis est,qn̄ nō datur instantia in aliquo preter ꝙ̄ in eo,de quo est quæstio ut patet secūdo topico. Præterea quæritur utrum passio sit cā signi uel signum causa passionis dicēdum ꝙ nec passio signi,nec signū passionis causa sit,sed sunt duo accidentia propria,quæ insunt per se subiecto, ut risibile & disciplinabile sunt propria accidentia hoīs,quorum alterum per alterum de homine potest demonstrari. Hæc Aristoteles de regula physiognomiçādi tradit hoc.&.ij. libro priorum.ipse tamē physiognomiçat pro maiore parte per aliorum inuenta.

Quæcunq; igitur signorum mansiua sunt,mansiui etiā aliquid significant,quæcunq; autem aduenientia, & discedentia, & deficientia sunt,quo nam modo signa uera erunt eius, quod manet in anima? Si enim mansiuum,adueniens & deficiens signum quis suscipiet,contingeret utique ipsum quidem uerum esse,nō bene conueniens utique erit, non assequens semper rē.

Commentarium.

Ex dictis infert,qualia signa esse debent,quibus physiognomon utitur,& uult ꝙ debeāt esse māsiua,dico māsiua ab ortu usq; ad mortē.hoc propterea probatur, quoniam hæc signa sunt propria,quæ omnibus & semper cōpetunt,& sic sunt coęua uitæ.Cetera uero signa,ut colores faciei,capillorum,& id genus quorum alia ad sunt,& abeunt,alia procedunt deficiendo, physiognomico nōn conueniunt,unde inquit.Quæcunq; igitur signorum māsiua sunt,& inseparabilia,mansiui etiam aliquid in aīa significant.Significant.n.affectum in anima permanentē usq; ad finē uitæ,quęcunq; autem aduenientia de nouo,ut pote a causa externa,ut ab egritudine, aut a uulnere, ut oculorum cæcitas,& tortura faciei & id genus,& discedentia,ut ea quæ congenita quidem sunt,non tamen perdurant,ꝓcedente ætate delentur omnino,ut capillorū colores,& id genus.Et deficientia sunt, ut quæ perdurant quidem, & congenita sunt, non tamen perdurant in eadem dispositione,sed deficiendo procedūt usq; ad finē uitæ,ut staturæ erectio, hæc inquam signa sic mutabilia quo nā modo uera erūt eius affectus,qui manet in anima usq; ad finē uitæ?quasi dicat esse non possunt uera, & ꝓ se signa affectus ꝑduraturi in aīa.nā,ut inqt. Si aduenięs & deficiēs, & discedēs signum quis suscipiat,tanq̄ māsiuū,& pro māsiuo,contingeret quidem ipsum per accidens uerum esse,non tamē conueniens physiognomico utiq; erit,non assequens semper rem,ut rubedo faciei,q̄ de nouo accidit,potest esse signum uerecūdie,non tamen est signum per se & proprium physiognomico,quoniam est aduentitium,& trāsiens.Ex his sequitur ꝙ qualitas mutata,q̄ fuit tertius modus physiognomiçādi,nisi māsiua sit & uitę coęua,non potest esse conueniens signum ad physiognomiçandum,per quæ datur intelligi, ꝙ omnia signa siue communia,siue propria quibus physiognomō utitur.debent esse mansiua & usq; ad finem uitæ perduratura,quoniam debent semper inesse.nam licet signa permutabilia per accidens possint affectum in anima significare,per se autem non sunt signa. Sed quæres nonne cicatrix relictū ex uulnere facto in arteria uenali est signū nouū,& tn̄ significat sterilitatem,ergo per ipsum possumus physiognomiçare. Præterea.Pithagoras physiognomiçabat pueros,quorum signa non sunt mansiua. Dicendum ꝙ cum arteria inciditur,& cicatricem patitur,re uera qui illam patitur,non generat amplius,ut medici tradunt,tamen sterilitas non est animæ affectus, de quo est physiognomonia,ut postea dicetur.Pithagoras etiā si de pueris physiognomiçabat,nō per signa physiognomiçabat,quæ deficiunt,sed quę durant totam uitam.

Quæcunq; autē passiones ingenitæ animæ,nullatenus permutant signa,quæ sunt in corpore. quibus utitur physiognomon,non erunt tales conuenientes huic arti,ut quæ sunt circa opiniones & scientias. Medicum.n.aut cithâristam nō contingit cognoscere,neq; etiam mathematicum,quoniam disciplina nullum signorū permutat,eorū,quibus utitur physiognomō.

Commentarium.

Eligit nunc passiōes aīe,de quibus est physiognomonia cū.n elegisset signa,nūc passiones eligit.Vbi considerādum,ut Arist.inquit.2.lib.priorū.ꝙ passiones sunt duplices,uidelicet naturales,& accidentales, Accidentales sunt,q̄ aię insunt,& ex eo ꝙ aīæ īsint,nulla mutatio fit in corpore,ut artis,& scię.Naturales uero,q̄ cum nobis insunt,aliqua mutatio appet in corpore,ut ira,metus, gaudium,tristitia,& id genus,abijcit ergo ab hac arte passiones accidentales,& inquit.Quæcunq; autē passiones animę ingenitæ.ac inherētes,nullatenus permutant signa,q̄ sunt in corpore, qb⁹ utit̃ physiognomon, tales passiones non erūt huic arti cōuenientes,nō.n.nobis insunt mutatione facta in corpore.Exponit per exemplum,quæ sunt iste,& inquit.Vt q̄ sunt circa opiniones,& scientias.Medicum.n.aut citharistā non contingit cognoscere ex signis physiognomicis,neq; mathematicū,qm̄ mathematica disciplina nullum signorū ꝑmutat eoꝝ,q̄bus utit̃ physiognomon,& sic tales passiones,quæ nobis insunt,nulla facta mutatione in corpore nr̄o,abijciende sunt ab hac arte.Quo quidē ad uerba attinet animaduerte ꝙ sunt q̄dā passiones naturales cōes animę,& corpori,& hę sunt

cões nobis & feris. Aliqua.n.fera fortis est,ut leo, aliqua timida ut lepus, aliqua libidinosa ut hircus, aliqua astuta,ut uulpis,& cæteræ id genus,homo quoq; fortis, timidus,libidinosus, & astutus,hæ naturales passiones animæ corporiq; cões sunt,& de his agitur per hanc artem. Passiones uero q̃ animę insunt,in quibus bestię non communicant,ut artes,& scientiæ,huic arti non conueniunt. Hęc de primo Libro dicta sufficiant.

Aristotelis physiognomicorum Liber Secundus expositore eodem Augustino Nipho Medice.

Portet ergo determinare circa qualia quædam est physiognomonia, quoniam nõ circa omnia. Et ex quibus singula signa accipiantur. Deinde consequenter de unoquoque per manifestiora declarare,

Commentarius.

ICET in sermone græco nulla librorũ appareat diuisio,placet mihi hic facere secundi libri principium. Hactenus.n. Aristo. theoretice locutus est,inq̃tũ docuit regulas physiognomiçandi,nũc uero,quia exercebit illas,uidetur ad praxem accedere. non ergo ab ratione hic debet assignari principium alterius libri. In hoc ergo 2. libro p̃mittit exordium,& inquit. Oportet ergo determinare circa qualia q̃dam est physiognomonia,q̃m non circa oĩa nõ.n.circa oẽs affectus uersat̃,q̃m non circa affectus aĩæ,ad quos nulla sequitur corporis mutatio,hoc est primum qđ proponit. deinde p̃ponit secundũ,& inquit. Et ex quibus singula signa accipiantur,non.n.singula signa sunt pysiognomica, q̃m non signa p̃mutabilia. Vltimo p̃ponit & tertiũ,& inquit. Deinde consequenter de unoquoq; subiecto p̃ manifestiora declarare signa. Sciẽtia.n. per tria perficitur,ut Auer. inquit:s. per passiones, & per principia illarum,& per subiecta de quibus,quæ tria Aristotę. tetigit,proponit.n.de quibus subiectis,quæ passiones,& per quæ principia declarandę sunt. Hæc de intentione,& exordio.

Physiognomonia ergo est,sicut & nomen eius dicit, de naturalibus passionibus, quæ sunt in anima, & de accidentibus,quæcunq; adueniunt & transmutant signa per quæ physiognomizamus. qualia uero hæc sint, posterius declarabitur.

Commentarium.

Tria,ut uisum est, promisit pertractare,passiones. principia,& subiecta physiognomoniæ. prætermisit subiecta q̃m oĩbus constat subiectum physiognomicarum passionum esse hominem,& non feram,& duo prosequitur passiones,& principia,quæ sunt signa,p̃ quæ passiones colliguntur. Verum passiones bifariam sunt,quędam q̃ dum insunt,non alterant corpus,sed bñ ad hoc ut insint habẽt signa corporea,ut ingeniositas, astutia,& id genus, q̃dã uero,quæ ad hoc ut insint,alterant corpus,ut timor, uerecundia,& id genus,proponit igitur utrasque,& inquit, Physiognomonia ergo est,sicut & nomẽ eius dicit,de naturalibus passionibus quæ nobis insunt suppositis corporeis signis,& de accidentibus q̃cunq; adueniunt & trãsmutant signa per q̃ physiognomiçamus,utpote quæ nõ insunt,nisi corpore alterato, tunc ordinat se, & remittit hec ad posterius,& inq̃t. Qualia uero hec sint, posterius declarabitur. Ex his colligit definitio physiognomoniæ, est.n. physiognomonia ars cognoscendi aĩæ humanæ naturales affectus,q insunt nobis aut alterato corpore, aut quibusdam signis affecto,per signa permansiua,dicitur q̃dem ars cognoscendi ad drĩam moralis,q̃ est ars operandi,dr̃ humanæ animæ ad drĩam artis medicinalis, q̃ docet passiones corporis,dicitur naturales affectus,q̃a non docet cognoscere preter naturales,dicitur p̃ signa mansiua,q̃m non per signa mutabilia,dicitur autem physiognomonia,quasi naturarum doctrina a physicis natura, & gnomonia hoc est doctrina.

Ex quibus uero generibus signa accipiantur, nunc dicam: & sunt omnia. Etenim ex motibus physiognomizant, & ex figuris, & ex coloribus, & ex moribus,apparentibus in facie, & ex coloribus,et ex lenitate,et ex uoce,et ex carne, et partibus,et ex figura totiu. corporis.

Commentarium.

Cum exposuit passiones de quibus est physiognomonia,exponit genera rerum,ex quibus passiones illæ colliguntur,& inquit. Ex quibus uero generibus rerum signa accipiantur,nunc dicam,& sunt genera hęc omnia illa,ex quibus signa accipiuntur,& exponit illa,& inquit. Et.n. ex motibus physiognomiçant.ii.ex figuris partiũ.iii.ex coloribus.iiii.ex moribus super apparentibus in facie.v. ex coloribus & lenitate cutis,sumpsit enim colores & cutis lenitatem pro eodem.vi.ex uoce.vij. ex carne.viij. ex partibus.ix.ex figura totius corporis. Hæc Aristo. enumerat rerum genera,& quibus signa colligi solent.

Vniuersaliter igitur signa quæ dicunt physiognomones de omnibus generibus,huiusmodi sunt,nam si immanifestus, aut non designatus talis transitus sit, remouit utique prædicta. Nunc autem melius est unumquodq; ex omnibus: quecunq; manifesta sunt eorum,quæ physiognomizamus, diligentius explanare signa dicta,et qualia sint,singula referantur,quæcunque in prædictis non declarata sunt.

Commentarium.

Epilogat primo,deinde ordinat se ad ea,quæ uult facere præmittendo intentionem de primo inquit. Vniuersaliter igitur signa,quæ dicunt physiognomones de omnibus generibus aĩalium,hm̃oĩ sunt,& tot quoniam numero nouem,& dat cãm sufficientiæ eorum,quę dixit.& inquit. Nam si transitus ac breuis narratio dictorum signorum sit immanifestus,ac non designatus,nec satis planus talis signorum breuis decursus remouit prædicta quæ exposuimus. Satisfecit.n. propositis,quoniam per talẽ signorum narrationem patet primo de quibus est physiognomonia.ii. per qualia signa,&.iij. quorum subiectorum, q̃ proposuit dicere. ergo licet narratio signorum fuerit breuis tamen per ipsam exposita sunt quæ proposuit, & dixit ꝙ decursus signoram narratorum est obscurus,& nõ designatus,quoniam nõ patet per illum ordo signorũ.ij. quia non patet uis illorum. tertio quia non manifestũ est quo modo per ea possit quis physiognomizare, hæc de epilogo,deinde ponit intentionem,& ordinem ad sequentia,& inquit, Nunc autem melius est unumquodq; signũ ex omnibus enumeratis,quęcunquæ manifesta sunt eorum affectuum,quos physiognomizamus, explanare signa dicta,ac breuiter resumpta,& qualia sint singula referantur,quæcunq; in prædictis non declarara sunt ergo intentio est dicere per capita de singulis affectibus, & p̃ singula signa eorum,quæ diximus,initio nobis sumpto a coloribus. Animaduertendum ꝙ eorum signorum, q̃ dixit,quædam suut propria,quę scilicet conuertuntur cũ affectu,ut habere frontem eleuatam cum liberalitate,q̃m omne animal habens frontem eleuatam,est liberale,& habere extrema magna cum fortitudine,quoniã omne animal habens extrema magna est forte. quædam sunt signa communia,quæ ut in pluribus cum affectibus conuertũtur,ut habere pilum durum cum fortitudine. Est enim signum commune,quoniam erinaceus habet pilum durum qui non est fortis. Aristoteles ergo de his signis mistim agit,de proprijs uero seorsum,ut suo loco annotabitur.

De coloribus. Albi rubei Leuceryδri Euphyam

Colores igitur significant: acuti quidem calidum: et sanguineum,albi rubei uero,bonam natiuitatem,quando in leui corpore accidit hic color.

Cum

bonam natiuitatē. Ingenium. Cū ꝓmisisset narrare signa gn̄atim, nūc illa prosequit̄ & prīo īcipit a colorib⁹, & cōstruit, ut mihi u͞r, duo extrema. Alterū appellat colores acutos, & sunt rubei uiuaces & dn̄r acuti respectu uisus, q͞a penetrāt uisum. Alterū sūt colores remissi, ut albi, q̄ remissi sunt, q͞a nō sunt uiuaces, horū medios grȩci appellāt leucerydros, q̄ uno uerbo dici p̄nt cādirubri, & sunt illi qb⁹ cutis corpis ē alba rubea, & q͞m color mistionē seq̄t, ut lib. de sensu d͞r. Iō uult colorē rubrū cutis signare cōplōnē calīdam & sanguineā. Albū uero frigidā & flegmaticā, At colorē albū rubeū asserit significare euphyā q͞n hic color accidit ī cuti plana & leni, & nō aspa, sed media īter pilosā & nudā, & ꝑ euphyā, antiqu⁹ īterp̄s bonā natiuitatē exposuit, hoc ē tēperātiā. grȩci ēt ꝑ euphyā īgeniū ītellexerūt, et cā ē, q͞m sp̄ tēperātiā īgeiū comitat̄, & ꝑ cutī lenē siue lenē, aut planā, q̄ grȩce lios d͞r. Galen⁹ ī techna mediā ītelligit īter pilosam & nudā. Hȩc. n. mediocritas, ut ait, tēperātiā ī actiuis notat, caliditas. n. sup͞flua, cū sup͞flue resoluat, in pilos uapores cōuertit. frigiditas uero diminute resoluēs facit nuditatē, et sic mediocritas ī calīdo et frigido facit lenē, hoc ē planā. Vn̄ Rhases lenitas tēperātiȩ attestat̄. Preterea. bon⁹ color, ut Galen⁹ īq̄t, ē ex albo & rubro mist⁹. nā cū mēbra radicalia alba sint, frigiditatē hūiditate, siccitate & caliditate existentibus temperatis, calido autem digerente, ex eorū mistione color accidit in exterioribus leucerydrus, hoc est cādiruber ex utroq; commistus, q̄ tēperantiā in cōplexione decernit, & in aīa ingeniū efficit. Hęc de colorib⁹.

De pilis. *Pili uero, molles quidem, timidum, duri aūt fortē, hoc aūt signū sumitur ex omnibus animalibus. Timidissimus. n. est ceruus, lepus, ouis, & pilum mollissimū habent. Fortissimus aūt leo, aper, & pillū durissimū habent, Est autē & in auibus hoc idē uidere. Et. n. u͞lr quæcūq; quidē durā pēnam habēt, fortes sunt, quæcūq; aūt mollē, timidæ, & particulariter est hoc idē uidere, & in coturnicibus, et in gallis Similiter aūt, & in generibus hominū hoc idē accidit. Quicūq;. n. apud septētrionē habitāt, & fortes sunt, & duri pili. Qui aūt apud meridiem, & timidi sunt, & mollem pilum habent.*

Hic sc͞do trāsit ad capillos, & pilos, applōne. n. pili, q̄d grȩce trichoma d͞r, ītelligit̄ & pil⁹, & capill⁹. et licet ī pilis multæ dispōnes spectari possint ꝑ quas physiognomiçare possum⁹, Aristo tn̄ cōtemplatur duritiā & mollitiā, & uult q̄ pili duri fortē, molles uero timidū decernunt. Sumit aūt hoc signū ex oībus fere aīalibus fortibus, ut ꝑ quadrupeda, ꝑ aues, & ꝑ hoīes, per quȩ dat ītelligere hoc signū esse propriū, q͞m quibuscunq; inest, eis fortitudo inē, utrū uero cōuertat̄, qō ē nō pua. sūt. n. multa aīalia suo gn̄e fortia, ut cætarij pisces, & serpentes: q̄ nec, pilos. nec pēnas h̄nt, & tn̄ suo genere fortia sunt. Arist. tn̄ lib. ꝓblematū asserit fortia aīalia h̄re sp̄ mēbra duriora. Cā autē physiognomonie eē p̄t, q͞a durities pilorū fit ab excedēti sicco & calido mollicies uero ab humido & frigido, nec durities ab oī fit sicco, sed a sicco terreo. cui⁹ signū est, q͞m terra durissima est, aqua uero & aer mollissimi, mō fortes sunt natura calidi & sicci, calidi q̄dē ut non patiant̄ sicci uero, ut sustineāt, & sic duri pili fortes sunt Arist. tn̄ ī hoc lib. nō ꝑ cās ꝓcedit, sed ꝑ signa, iō satis ē on̄disse durum pilū esse fortitudinis signū, ꝑ hoc q̄ oīa aīalia, q̄ durū pilū h̄nt, fortia sint. Quo uero ad uerba attinet, Arist. ꝑ fortitudinē nō accepit habitū ex frequentatis actibus generatū, sed pro naturali aīe affectu, quo quis natura ꝓpēsus ē ad sustinēdū pericula, & hoc pacto leo, aper, & id gen⁹ fortia sunt. Vtrum uero habitātes septētrionem sint animosiores his, q̄ meridiem habitant, qō hæc libro de causis longitudinis & breuitatis uitæ disputata est. (particu 10. ꝓblem. 62)

De figura partium. *Præterea dēsitas, quæ est circa uētrem, loquacitatem significat, hoc aūt refertur ad genus auium. proprium. n. nauis eorum. quæ circa corpus sunt, est densitas quæ est circa uentrem, eorum aūt, quæ sunt circa animam, est loquacitas.*

Tertiū signū est ex figura ꝑtium, & physiognomīçat ex figura eius partis, q̄ grȩce cilia, hoc est uēter, d͞r, nonnulli d͞riā fecerunt inter uentrē, & uētriculū. Aristo. n. lib. de historia aīaliū prīo inquit. Sub pectore aūt, in an̄riori-bus uēter est, & eius radix est umblic⁹. Iuuenalis. Mentā quoq; uēter adest abdomine tardus. hicq; extēdit̄. Vētriculus uero ea pars est, in qua deuorat̄ cib⁹. un̄ Arist. ibidē partē eā, qua cibus recipit̄, os appellam⁹, in qua uero deuorat̄, uētriculū. Verū apud auctores uēter, & uētriculus aliq͞n in idē incidunt. Arist. tn̄ hic ꝑ uētrē ītelligit partem eā, qua cibus deuorat̄. dicit ergo Arist. Præterea densitas hoc ē pilositas, q̄ est circa uētrē, loquacitatem significat. On̄dit aūt hoc signū esse ꝓpriū & inq̄t. Hoc aūt referūt ad genus auiū, cui⁹ cām affert, & inq̄t. Propriū. n. auis eorū, q̄ circa corpus sunt, est densitas, quæ est circa uētrē, eorū aūt q̄ sunt circa aīam, est loquacitas, & sic loquacitas referē ad ꝓprietatē signi, de ꝓprietate. n. ei⁹ pilositatis, q̄ ē in stomacho, ē in aīa loquacitas, ut patet ī gn̄e auiū. Quo uero ad uerba attinet, densitas grȩce est dasytes, latine pilositas, uel pilorum densitudo, hæc enim cum fuerit in stomacho, loquacitatis nota est. (Capit 13) (Capit. 3.)

De carne. *Caro aūt: dura quidē, & habituate naturæ, insensibilem significat. Leuis aūt & benenata, & instabilē, nisi in forti corpore & habente extremitates duras hoc accidat.*

Quarto physiognomīçat ꝑ carnē, sed quid uelit ipse ītelligere nō lene est exponere. ergo unus sensus uerborū est, ut ex. vij. ethic. colligit̄, q̄ duo sint aīæ affect⁹ circa ea, q̄ discim⁹. Alter q̄dē, q̄ d͞r ab Arist hic, īsensibilitas. vij. uero ethi. hebetudo. Alter āt īstabilitas, q̄ ēt sensibilitas, uel ꝑspicacia d͞r. Vult igit̄ q̄ caro dura, & habituate naturæ, hoc ē, q̄ caro dura est forme, & habituate cōplōnis, nō facile passibilis. significat hoīem, cui⁹ illa est, esse insensibilē hoc ē hebetē, & īgenio rudē ac obtusum. Aīaduerte q̄ q̄ carnē durā h̄et, morsus puorū aīaliū nō sentit, ut pulicū & muscarū & id gen⁹, et hoc ꝓꝑ sensuū obtusionē, ac aīȩ hebetudinē, et isti ut p͞lm īgenio rudes sunt, et hebetes. Deinde dat secūdā ꝑtē, & inq̄t. Lenis āt hoc ē mollis, & bn̄ nata, hoc est tēperata, significat & instabilē aīam, hoc est nimis sensitiuā, & ꝑspicacē, & mētis dexteritatē. Cā aūt prīe ꝑtis ē, q͞m caro dura ex terrestritate emergit, mō terrestreitas inepta est sensatiōibus, imo cognitionis īpeditiua. Caro uero mollis ac tēperata spirituosa est, & aeria, & sic apta cognitiōi, & sensatiōib⁹, dat tn̄ casum, q͞n. ij. pars fallit, & inq̄t. Nisi in forti corpe, & h̄nte extremitates fortes hoc accidat. Si enim in robusto corpore, & extrema dura & fortia habente accidat mollis caro, licet in medio sit mollities, in extremis cū sit durities, erit hebetudo, caput. n. durū, ī quo uigēt sensus, obtusionē significat. ergo mollities carnis, cū est signū bone mētis, debet eē u͞lis & ī medio, & ī extremis. Sed dubitabis q͞m caro mulieris mollis est, un̄ & mulier a mollitie dicta est, & tn̄ instabilis, & mēte īprudēs est. In cōtrariū ē Arist. ij. de aīa cū, inquit. Qui nāq; duri sūnt carne, ij sunt inepti mēte, q̄ uero sunt molles, ij sunt īgeniosi, mēteq; dextri, idem quoq; xiiij. ꝑti. ꝓblema. Dicendū q̄ mollities duplex est. Altera quidē, q̄ est aeria resultās ex debita cōmistiōe humidi cū sicco, & hæc ꝓprie mollities appellatur, & uiris cōpetit. Altera, q̄ est aquea, atq; flegmatica, & hæc ex cōmistiōe humidi cū frigido emergit, hec ꝓpria mulieribus est, & ꝓprie lassitudo d͞r. Signa uero mollitiei ꝓprie dicte sunt unguiū tenuitas. capilli tenues, & lenes, & id genus. Lassitudinis uero note sunt, mēbrorū īferiorū magnitudo ī motibus grauitas, in actionibus pigritia, & id genus. Aristo. ergo intelligit nō lassitudinem, sed mollitiem uirilem. Ex his patet causa physiognomoniæ, quoniā cōplexio mollis arguit sp̄us cordis tenues, claros, & lucidos, q̄ commode uirtutibus animalibus seruiunt, & ita arguit mentis bonitatem, huic physiognomonie acquiescunt Auicēna, Galenus Rhases, & Hippocrates. (ꝓble 15.)

De motu

Motus aut, tardi, quidem, mollē animā. acuti uero, calidā.

Quito physiognomiçat p motū, hoc ē p icessum, ē.n. mot⁹ opatio uirtutis sensitiuę, & ppea ex eo pt accipi signū supra dianoeticā uim, qm̄ dianoetica uirt⁹ ul̄ ē uis sensitiua, uel ei pxia. igt ergo. Mot⁹ āt tardi qdē mollē aīam, ac fœmininā significāt. acuti uero & ueloces. calīam, & uirilē notāt. Cā ē, qm̄ tarditas mot⁹ ex fridītate spūum aīalīū uelocitas uero ex calītatē emergit. Quo uero ad uerba attinet, opponūť mot⁹ penes uelox & tardū, & penes rarū & freqūes. Est.n. tardū qđ ī maiore tpe equale uel inēqli min⁹ spatīj pagrat, ut tortuca, uelox āt qđ ī mioř tēqle, ul̄ īeqli min⁹ spatīj ptrāsit. Rarū uero & freqūēs penes numerū passiuū, ul̄ motionū. Arist. ergo loqť de motib⁹ ut opponūť, penes rarū & dēsum, utrū uero idē sit loquēdo de motu ut opponūť, penes rarū & freqns, medicis r̄linq.

De uoce

In uoce autem, quæ quidem grauis & distensa, fortem. Acuta uero, & remissa, timidum.

Nūc. vi physiognomiçat p uocē, ubi aīaduersiōe dignū ꝙ priē uocis drīę sūt acutū & graue. Alię uero ad has reducibiles sť magnū & puū ul̄ sub aliīs uerbis sť itēsū et remissum, crassa subtilis, clara rauca, aspa lenis, breuis lōga, tremula firma. Quo uero pcō uox ædať, et cur uocū drīę tot, & cāę earū sint, a physicis pgranť. Nūc uero ad ppositū sufficiat scire ꝙ uocis acutæ cā, ut sentit Ari. ē uelocitas mot⁹ aeris ad trachiā arteriā, q̄ ē pulmōis cāna, mō trachia arteria sit angusta, ut Galen⁹ iqt ī eo lib. quē de uoce iscribit, mō trachia arteria sit āpla. Magna uero uel itēsa a calītate magna mouēte pficiscit, q̄ plm̄ aeris mouet, cōcurrētib⁹ āplitudine trachiæ arterię ut uehemēti sufflatiōe, pua uero uel remissa ex causis cōtrariīs pēdet. Præterea. Aīaduersiōe dignū ex differētiīs uocū pl̄es fieri cōbinatiōes, ut alibi dcm̄ ē. In pposito Ari. duas facit, qr̄ū prima ē ex graui & itēsa, q̄ tota sonora ul̄ tubalis dř, huic uero contraria ex acuta & r̄missa fit Pria qdē notat calorē mēbrorū spūaliū itēsum, & oīum eorū fortē calītatem, q̄ ad uocē cōcurrūt. uidelicet pulmōis et cordis, pulmo, n. et cor cū cali sunt, arteriā uocalē ampliāt, & egent aeris plimo pp eorū refrigeratiōnē, et hac de cā uox fit grauis itēsa. Cōtra uero cū spūalia sunt frida trachia arteria erit angusta, aer uero pauc⁹, & ppea uox acuiť atq; remittiť. Ex his pspicua ē physiognomonia, nā uox grauis distēsa, & itēsa, cū a copia caloris spūaliū pficiscať, arguit fortitudinē. Cōtra āt uox acutā r̄missa pp cōtrarias cās. hec ᵭclatio colligiť ī pblema, S3 ᵭ his fortasse dicem⁹ postmodū.

particu. ii. pblema. 3

Figuræ aūt, & passiones, quæ apparēt in facie, secundum similitudinem accipiuntur passioni, nā quādo patitur, aliquid fit, ut si, hoc habet, quādo aliquis irascitur, irascibile signum huius generis est.

¶Vltio docet physiognōiçar p passiōes supappentes ī facie, & prīo pponit hoc, & dicit. Figurę aūt, & passiōēs, q̄ appent ī facie. s. a natura īsitæ, & cōnate, accipiunť p silītudinem passioni, q̄ nobis inest, dum aut irascimur, aut tristamur, aut dū aliqd patimur cui⁹ cām exponit, & iqt. Nā cū aliqs patiť aut piculū, aut amorē. aut id gen⁹, ī facie fit aliqd, hoc ē aliq̄ mutatio, ut si hoc h3. i. ut si hāc mutationē ī facie hēat a nā cōnatā, q̄ hēt qs qn̄ irasciť. Illud signū ī facie, q̄ ē irascibile signū, ē hui⁹ gn̄is, hoc ē tal̄ nālis mutatio ē signū iracūdię, & dř mos appens. Quia igiť irato ē ppria mutatio ī facie, cū irasciť, libidioso ppria cū utiť ueneř, hilari ppria, cū gaudet, et sic ī ceteris id gen⁹ iō cū qs a nā hēat a mutationē ī facie, quā subit tpe act⁹, is a nā ei actui ppensus erit. Hęc ab apparētibus moribus.

Verum masculus fœmina maior & fortior est, & extrema corporis fortiora, & maiora, & firmiora, & meliora secūdum omnes uirtutes habet.

Soluit hic dubiū, utrū physiognomōia sit eql̄r de marib⁹ et femis. Rn̄det ꝙ l3 dcā signa demr̄ent mores affect⁹ & uirtutes tā masculi q̄ femīe, tn̄ n̄ eql̄r, qm̄ mascul⁹ ē maior femīa, et ē fortior, & h3 extrema corpis fortiora, et maiora, et firmiora, et meliora ƀm oēs uirtutes. Femīa. n. cū sit mas occasiōat⁹, ut Ari. ait. iō uirtutes, & mores, q̄ ipsi accidunt, sunt quodammodo cum quodam defectu, & sic physiognomonia inequalis est

Signorū aūt, quæ sunt in partibus fortiora sunt, quæ accipiuntur in moribus manifestis, & secundū motus, & figuras.

Qm̄ signoꝝ q̄ dcā sť alia sť cōia, q̄ Ari. hic appellat signa, q̄ sť ī ptib⁹, siue signa pticl̄aria alia ppa, iō cōpat signa cōia inť se, et dicit. Signoꝝ āt, q̄ sť cōia, et ī ptib⁹, fortiora sť. q̄ accipiūť ī morib⁹ māifestis, hoc ē a q̄litatib⁹ mutatis, & q̄ accipiūť ƀm mot⁹, & q̄ accipiūť ƀm figuras Cā ꝯo e. qa hec signa quodāmō imediate formā subal̄ē cōsequūť. cętera uero ut colores, & caro, et lenitas, & uox, et ptes, n̄ ita fortia sunt, qm̄ n̄ ita imediate aīam cōsequūť. Aīaduersiōe dignū ꝙ signa sortiri pn̄t, fortitudinē aūt rōne mēbri, ī quo iueniť, & Arist ut postea dicemus, docuit prīo signa accipe ab ocul̄, & facie, & cęteris id gen⁹, aut rōe modi apparēdi, & sic q̄ aīam imediati⁹ cōsequūť hęc fortiora sť, et ut iqt, hęc tria sť, cōspicu⁹ mos, mot⁹, et figura, cętera āt ualde debilia sť, qm̄ remote aīam cōseq uňr.

Omnino aūt uni quidem signorū credere, fatuum est, quādo aūt plura cōsonātia aduersus unū acceperit, magis iam secundum rationem quis accipiet uera esse signa.

Obiter docet eligere signa, & dicit. Oīno aūt uni qdē signorū credere, fatuū est, de cōibus signis loquor, qm̄ de propriīs nō est stultū credere uni signorū, de cōibus aūt stultū est, uerū qn̄ plura cōsonātia aduersus unū qs acceperit, magis iā ƀm rōnem uera eē signa accipiet, qm̄ plura testimonia uni cōcordant. Vt. n. Galenus inqt. Cōplexio toti⁹ ex cōplexiōib⁹ ptiū resultat, & ita qn̄ plures partes cōcordāt toti, uerius naturā, & cōplexionē, & morem totius arguere possumus. Hæc de electione signorum.

Est autem alius modus secūdum quem utiq; aliquis physiognomizabit, quē tamē nullus aggressus est, ut si necesse est iracundum, & tristem, & paruum secundum morē, inuidū esse. Et si non sint inuidi signa, ex illis tamē prioribus cōtingit physiognomoni, & inuidum inuenitur, quandoquidē maxime proprius eius, qui philosophatus est, talis modus est. Posse enim quibusdam existentibus, necessariū esse propriū putamus philosophiæ, quod quidem est (quando contrariantur huic secundum passiones) physiognomizare etiam mala.

Cum disputauit tres modos physiognomiçādi, nunc quasi obiter, tāgit quendā modū propriū, quē nullus an̄ Aristo. aggressus est. Est aūt hic modus syllogistic⁹ per quem ex una uel pluribus passiōibus inferť alio, quo mō rhetores utunť, ut si qs paup est, ergo blādus. Arist. ergo primo pponit modū, & inqt. Est aūt alius mod⁹ ƀm quē utiq; aliqs physiognomiçabit, quē tn̄ null⁹ an̄ Ari. aggressus est. deinde exponit hūc modū. & inqt. Vt si necesse ē iracūdū & tristē, & paruū ƀm morē, hoc est parū moratū esse necesse est ēt iuidū esse, syll̄s. n. ex trib⁹ passiōibus q̄rtā iferētib⁹ est. Iracūdus. n. & tristis, & parū morigeratus est inuid⁹, ppea inqt. Et si non sint iuidi signa, ex illis tn̄ prioribus cōtingit physiognomoni ēt iuidū inueniret. Illa. n. tria accipiunť, ut priora et an̄tia, & quarta affectio inferť, ut cōclusio. Quod āt hic mod⁹ sit dign⁹ ph̄o pbat, & inquit. Qn̄quidē talis mod⁹ est maxime pprius ei⁹, qui ph̄atur. Qui. n. ph̄ať, utitur syll̄o ex una cōclusiōe illata inferēdo aliā: &, ut Arist. inquit. ij. lib. prioꝝ, subaccipiēdo ī post assumēdo aūt ī latus, cui⁹ cām affert, & inquit. Posse. n. eē necessariū quibusdā exn̄tibus, ppriū ē ph̄ie maxie ei⁹ ptis, q̄ dialectica dř, & nō solū, ut inquit, hoc pacto physiognomiçare est ppriū dialecticæ, sed ēt qn̄ physiognomō utiť loco a cōtrario, qđ qdē, ut inqt, ē physiognomiçare ēt malas affectiōes qn̄ cōtrariāť huic ƀm passiōes ut si cōclusū sit platonē eē iustū piū, modestū, & pp hec eē moratū, ꝯ̄ iniust⁹, ipi īpudēs, cōcludē flagitiosum eē et sic ī puis possum⁹ physiognōiçare p locū a ꝯ̄rio. Si. n bona

na cõpetũt alicui per quę infertur aliqua passio, per contraria illis bonis infertur passio contraria. Hęc de quarto Aristotelico modo physiognomiçãdi.

De uoce, secundum paßionem quidem intendens, acutã consueuit utiq; quis duorum gratia ponere iracũdi. Indignatus.n. & iratus intẽdere cõsueuit uocẽ, & acute loqui. Qui aũt remissus stat, remittit uocẽ, & grauiter loqtur. Rursus aũt aĩaliũ, fortia qdẽ, grauis uocis sunt, timida aũt acutæ uocis. Leo qdem & taurus, & canis, latrabil', & gallorũ, q aĩosi sunt, grauiter uociferãt. Ceruus aũt & lepus acutæ uocis sunt.

Mihi uidetur ꝙ Aristo. hic tãgat quoddã dubiũ. Dedit.n. plẽs modos physiognomiçãdi, iõ posset qs dubitare, ꝙ tũc contraria seqrent̃, nã attẽdẽs ad apparẽtẽ morẽ, dicet acutã uocẽ esse signum iracũdi, attẽdẽs ad feras, dicet uocẽ graue ẽẽ signũ iracũdi, ergo dicti modi sñt inuicẽ cõtrarij, & ad cõtrarias affectiones ducẽtes, vñ inqt. De uoce subaudi posset ẽẽ dubitatio, nã attẽdẽs qdẽ ad uocẽ, ẜm passionẽ hoc ẽ ẜm apparẽtẽ morẽ, q ĩ uoce ꝯspicit̃, uocẽ acutã duorũ genera hoc est duob' argumẽtis cõsueuit qs ponere esse signũ iracũdi, primo qdẽ qa ĩdignat' & iratus intẽdere ac acuere cõsueuit uocẽ et acute loq, & sic rõne habita ad morẽ appẽtẽ uox acuta est signũ iracũdi, secũdo rõne habita ad cõtrariã affectionẽ, nã q remissus et mitis ac mãsuet' stat, remittit uocẽ, & grauiter loqt̃, ergo duplici rõne acuta uox arguit iracũdũ, & rõne habita ad apparẽtẽ morẽ, et rõne habita ad cõtrariã passionẽ, & sic ex mõ physiognomiçãdi q fit p morẽ appentẽ, hr̃ ꝙ uox acuta sit iracũdi, ex mõ ỽo physiognomiçãdi q fit per feras, hr̃ ꝙ uox grauis sit iracundi, qm̃ hr̃ ꝙ uox grauis sit fortis signũ, & fortis est iracũdus, un̄ inqt. Rursus aũt aĩaliũ fortia qdẽ & iracũda, grauis uocis sñt, timida aũt, acutæ uocis, ꝙ demrat exẽplis, & inqt. Leo qdẽ & taur', & canis latrabilis, & gallorũ, q aĩosi sñt, grauiter uociferant, ceruus aũt & lepus q sunt & timidi, & mites, acutę uocis sunt, ergo ex modis physiognomiçandi hñtur opposite passiones, & ita hoc dubitare facit non parũ. Quo ỽo ad ỽba attinet, aĩalia fortia Arist. sumit p iracũdis, qm̃ forte animal aut iracundum, aut non sine iracũdia est, mãsueta uero non sine timore sunt.

Sed forte & in his melius est, non in eo q ipsorum uox acuta, aut grauis est, forte aut timidum ponere, Sed arbitrãdum est fortẽ quidẽ fortis, remißam autem, & imbecillẽ, timidi.

Rñdet ad dubiũ, et dicit, ꝙ uox nõ q̃ acuta aut grauis, sit signũ aĩalis timidi aut fortis, sed q̃ uox est fortis, & ualida est signũ fortis, q̃ ỽo est remissa, & lãguida, est signũ timidi, unde inqt. Sed forte, & in his melius est, nõ in eo ꝙ ipsorũ uox acuta, aut grauis est, forte aĩal, aut timidũ ponere. Sed arbitrãdũ est uocẽ fortẽ qdẽ & ualidã esse signũ aĩalis fortis, remissam aũt, & imbecillẽ ẽẽ signi timidi, p quę dat intelligere uocẽ nõ ẜm eãdẽ rõnẽ ẽẽ signum iracũdię, & fortitudĩs. Physiognomões dicũt argumẽtũ à uoce ẽẽ vr̃e respũ suę spẽi, ĩ ceruorũ.n. spẽ grauiuoc' fortis est, acutiuoc' aũt timid', nõ aũt respectu generis. Multa.n. aĩalia sunt grauiuoca, & fortia ĩ suo genere, quę sunt timida respcũ alterius, ut taurus respectu leonis.

Est autem potißimum (qñ signa nõ cõueniẽtia inuicẽ sunt, sed subcontraria) nihil ponere, nisi sint horum dicta, qualia qualium credibiliora, & maxime quidẽ in species, sed nõ in omnia genera referre. Similiora.n. sunt quæsito, non enim totũ genus hominum physiognomizamus, sed quædam eorum quæ sunt in genere.

Aristo. ut mihi vr̃, fortasse hic uult declarare, qñ ex uno signo possumus physiognomiçare, & exponit tres cõditiões, prima qdẽ est, ꝙ illi signo assignato nullũ aliud cõtrariet̃ ęquale in signãdo, ut si ex uoce timid', ex ocul' fortis cẽseat̃, is absolute nec timidus, nec fortis est cẽsendus, & hoc inquit. Est aũt nihil ponere, hoc est, nullũ affectũ debemus asserere, qñ signa nõ cõueniẽtia inuicẽ sunt, sed subcõtraria & diuersa. Secũda cõditio est, siqs iudicauit aliquẽ affectũ p signũ ualidũ nõ impedit̃ à debili, ueluti siqs p pilos timidũ p uoce fortẽ nõ dꝫ cẽsere, qm̃ signũ à pilis est ualidus, & hoc inqt. Nisi sint horũ signorũ dicta qualia de numero qualiũ credibiliora, nã tũc nõ impedit̃ iudiciũ p debilia. Tertia ꝙ fiat iudiciũ ad spẽm, nõ ad totũ genus, nõ.n. q fortis p oclos censetur respectu cuiuscꝗ generis dꝫ fortis cẽseri, sed respectu suę regionis, ab uno ergo signo põt affect' argui q̃ties ei non inuenit̃ cõtrarium eq̃le, vl' si ĩuenit̃, sit debile signũ, & hoc si mõ nõ ad totũ gen' referat̃, sed ad gen' suę regiõis. Ponit ergo tertiã conditionẽ & inqt. Et maxĩe qdẽ ĩ spẽs, ꝫ nõ in oĩa gñа referre, nã ut iqt. Quę sunt eiusdẽ spẽi, sñt q̃sito similiora, nõ.n. totũ gen' hoĩuꝫ ubiꝗ terrarũ physiognomiçamus, ꝫ qdã eorũ, quæ sunt ĩ eodẽ genere, uel eadẽ regiõe, ergo p unũ signũ possum' arguere affectũ, qñ ĩ eodẽ hoĩe nõ inuenit̃ cõtrariũ, & dato ꝙ cõtrariũ inueniat̃, sit nõ ęquales insignãdo, & qñ nõ ad totũ humanũ gen' respicim', ꝫ ad ꝑtẽ. Hęc de arte iudicãdi p unũ signũ Arist. tradit, adde tñ hæc esse intelligẽda de signo cõi, qm̃ qñ signũ ẽ ꝓpriũ, sufficit p unũ signũ affectũ syllogiçare, ut supi' dcm̃ est. Q aũt plura signa cõia in eodẽ accidere possint ꝑspicuũ est ꝑꝑ differentiam partium, signa uero propria in eodem cõtraria inueniri est impossibile.

Fortis corporis signa, duri pilum, figura corporis erecta, ossa, & costæ, & extrema corpis fortia & magna, & uẽter amplus, & ad se cõtractus, humeri ampli, et distãtes, nec ualde colligati, nec omnino dißoluti. Collũ firmũ, nõ ualde carnosum, pectus & carnosum, & amplũ, coxæ cõtractæ, suræ deorsum ductæ, ocl'us charopus, nec ualde expãsus, nec omnino clausus. Color qui est in corpore, squalidior, acuta facies recta nõ magna, nates nec leues, nec omnino rugosæ. Ischyõ uel Ischion Coxa Ancæ Nates

Cũ Arist. declarasset, qñ ex uno, & qñ ex plib' signis possumus physiognomiçare, hac in ꝑte uult annotare oĩa signa, quę antiq physiognomones obseruarũt ꝑtim ea colligẽdo ex feris, partim ex morib' appentib', ꝑtĩ ex syll'o, ꝑtim ex ꝯtrarijs ut ꝓxĩo loco edocuit. Annotauit aũt ea ex ꝑticul' corpis, & sñt nõnulla ꝓpria, nõnulla cõia, primo ergo ex pilis, sub q̃rũ appellatiõe ueniũt capilli, & inqt. Fortis corpis signa subaudi hęc sunt, primũ est ipm̃ ẽẽ duripilũ, est aũt hoc signum ꝓpriũ, & refert̃ ad oẽs feras fortes, ut supius dcm̃ est, dr̃ aũt capillus dur' uel pil', ut Rhases inqt, is q fortis & asp est pꝫ ergo hoc ꝙ a pilis accipit̃, referri ad signi ꝓprietatẽ. vñ Iuuenalis. Hispida mẽbra qdẽ & durę p brachia setę, ꝓmittũt atrocẽ aĩum. Scd̃m signũ sumit̃ à corpis figura, & dicit. Figura corpis erecta, hoc signũ põt referri ad ẜm apparẽtẽ morẽ, corp'.n. cũ est forte, staturã hꝫ erectã, & põt referri ad syll'm, qm̃ nullũ aĩaliũ est rectę staturę præter hoĩem, & pygmeũ, qm̃ nullũ est tantę caliditatis, ut p ipsam statura dirigat̃, q̃ rõne fit, ut staturę rectitudo e caloris & spirituũ m'titudĩe emergat, & sic roboris ẽ signũ, & põt referri ad ꝯtrariũ, qm̃, ut Aristo. iqt libro de historia aĩaliũ, hõ ĩ duab' ętatib' ĩcuruat̃. Prĩo qdẽ dũ ĩfans ẽ, nã tũc q̃drupes reptat. Vltĩo dũ ẽ senex, siqdẽ baculo eget. Cõstat aũt tũc hoĩeꝫ ẽẽ debilẽ, ergo a cõtrario erectio staturę erit roboris signũ. Tertiũ accipit̃ ab extremis corpis, et dicit. Ossa, et costę, et extrema corpis & fortia & magna, accipit̃ aũt hoc signũ a feris, et ita referẽdũ ẽ ad signi proprietatẽ, ut scd̃o priorũ docuit, nã oĩa aĩalia fortia magnas hñt summitates, põt etiam signũ istud referri ad syll'm, qm̃ p hęc sustinet̃ hõ ĩ robore, & rectitudine, et iõ cũ hęc sñt firma, hõ erit robust', testat̃ hoc Virgi. cũ entellũ heroũ fere oĩuꝫ fortissimũ describeret, iqt. Magna ossa, lacertosꝗ; exuit. Quartũ signũ accipit à uẽtre, q greci ciliã appellant, hoc est aluũ, est aũt aluus, cõcauitas illa, in qua cib' deuorat̃, nõ tñ est dissonum Aristotelẽ p uẽtrẽ intelligere totã cõcauitatẽ, & in q cib' deuorat̃, & in q̃ testina cõtinet̃. Aristo. ergo inqt. Et uẽter amplus. f. scd̃m cõtinẽtiã, & nõ eminẽs, ueluti ꝑgnantiũ,

sed ad se cōtractus.vñ Rhases ꝑ uētrē ad se cōtractū,gracilē exponit,ego uero ꝑ amplū uētrē & ad se cōtractū,intelligo uētrē multę cōtinētię,nō tñ eminētem ueluti sunt uentres ꝑgnātiū,& piguiū hoīum.Veter.n.eminēs arguit materię mltitudinē,& forme paucitatē,& ita debilitatē,uent ꝟo multę ꝯtinētię,arguit forme multitudinē,formatiuā bonā,& materię paucitatē,& ita arguit fortitudinē. Preterea cū uēter erit multæ cōtinētię,& bene formatus,multi nutrimēti necessitatē arguit,& ita arguit caloris et spūum copiā,quę est fortitudinis basis.pꝫ ergo hoc signū ad sylłm referri. Quintū signū accipiť ab hūeris,et ñ facimus drīam hęc inter humeros,scapulas, armos,spatulas,& lacertos spatularū. Annotatione dignū hāc esse ueluti dignitatē ī arte physiognomię,mēbri bona,& idonea formatio est signū bonæ formatiuæ,quæ mēbrū formauit,et sic est signū roboris,& fortitudinis uirtutis formatiuæ,ꝗ tūc formauit mēbrū,& nūc cōseruat ipsum, quare hęc ꝓ dignitate sumatur mēbrū bene formatū est fortitudinis,& cuiuslibet boni affectus indicium,inqt ergo Aristo. humeri ampli,& distātes,nec ualde colligati, nec oīno dissoluti,referť.n.hoc signū ad sylłm,qm̄ hæc hūmerorum est optima formatio.vñ Virgilius in secūdo.Hæc fatus latos humeros,subiectaq; colla, Veste supfului quæ insternos pelle leonis.Idē etiam & in quīto,oñdit latos humeros,in sexto libro etiā idem,atq; humeris extātē suscipit altis, ꝗ sermo,ut Seruio placet,de Platone dr̄.Plato.n.ut ferť,fuit athleta fortissimus post uictoriā philosophiā ꝯsequut⁹ pꝫ igiť hoc signū referri ad decentiam mēbri. Sextum signū sumitur à collo,& per collū tam ceruicē posteriorē quā gulam añriorē intelligit. Ex his.n.duobus cōstat collum primo de historia, inquit. Collum firmū nō ualde carnosum,signū aūt hoc referť ad decētiā,quæ ex bonitate formatiuæ uirtutis exoritur,collū.n.a cerebro proficiscitur,& ita arguit bonā cerebri uirtutem,& qua tota fortitudo emanat,carnosum ualde arguit nō formę,sed materię multitudinē. Amplius pñs signū refertur ad feras, taurus.n.ꝗ aīosus est,& leo,& aper collū hn̄t tale, qđ etiā signum Rhases approbat. Septimū accipitur a pectore,& inquit. Pectus & carnosum,& amplum, refertur.n.hoc signū ad decentiam & ad sylłm. Amplitudo.n.pectoris arguit spirituum,& caloris magnitudinem, hominibus.n.ꝗ natura frīdi sunt,pectus paruum inest,ꝑp cordis,& pulmonis frīditatē,qui uero calidi,amplum,ꝑp caloris & spūum copiā. Addit carnosum,nō pigue,qa materię abūdātiam argueret,sed bñ carnosum. Mēbrum.n.carne priuatū exangue,& debile est,ut Galenus in techna. Octauū accipit à coxis,& dicit.Coxa ꝯtracta,nō eminēs, ueluti coxa mulieris,nam sic argueret multitudinē materiæ, ergo signum hoc referť ad decētiā,& ad sylłꝫ.Quo ꝟo ad ꝟba attinet,coxa græce est ischiō,latine anca, uerū coxa hęc intelligitur,& accipiť ꝓ aggregato ex anca,& coxa, cui colligať genu.Pōt aūt coxa trifariā disponi,vel cū est eminens & piguis,& hæc mulierū ē,uel cū est macra & exāguis, & hæc debiliū est,uel cū est magna ꝭm carnē,& ī se ꝯtracta,et hęc uirorū est,et qdē fortiū. Est.n.coxa,ut basis nr̄i corpis,iō cū est magna,& nō piguis, ē fortitudinis īdicium. Nonū accipiť à tibijs,& īqr.Suræ deorsum ductæ,& per suras uētres tibicos intelligit,sť āt tibici uētres,lacerti,ꝗ ī pulpis cruriū īueniūtur,qñ ergo hi nō eminētes,sed contracti,ac deorsum ducti sť,fortitudīs sť indiciū. Signū aūt hoc referť ad sylłm,nā uētres hi a frīditate ꝓminēt,ut accidit ī mulierib⁹, ī qb⁹ ob frīditatē tales uētres eminent,a calīte ꝟo,cōtrahunť,referť ēt signū hoc ad decentiam.Decimū accipit ob oculo,& īnqt. Ocul⁹charop⁹, nec ualde expāsus,nec oīno clausus,referť āt signū hoc ad decētiā, ubi ānotatiōe dignū,charopū latine fuluū interꝑtari, sed qđ fulu⁹color sit,Gelli⁹libro scđo īqt. Fulu⁹.n.& flau⁹, et rubid⁹,& phænice⁹,& rutil⁹,& lute⁹,& spadix, appellatiōes sť ruffi coloris,aut acuētis cū,ut ibidē oñdit, vñ ait. Fulu⁹ āt vr̄ de ruffo atq; uiridi mist⁹, ī alijs pl⁹uiridis, in alijs pl⁹ruffi hr̄e,sic poeta ꝟbotū diligētissim⁹,fuluā aqlā dicit,& iaspidē,fuluos galeros,& fuluū aurū,et arenā fuluā & fuluū leonē,ſꝫ utcūq; sit fuluus color ocłi is ē, ꝗ in leōis ocul̄ spectať,ut postea dicem⁹,hoc ergo signū ad leonē referť oīum ferarū fortissimū. Addit neq; ualde expāsus,neq; oīno clausus,qm̄ ut Galen⁹refert,ocłus ualde expāsus,hoc ē magn⁹ualde,est ꝑp hūiditatē,& sic est signū debilitatis cerebri,silr̄ puitas ei⁹,& clausura nimia a sicco ꝓficisciť,dispō ergo media à cerebri tꝑātia exoriť, & eius uigorē arguit. Et in hoc potissimum aīaduertit,nā ocłi ex cerebri subā sť,cerebrū āt est potissimū ī oī opōne tā sensus ꝙ mot⁹.vñ Plato ī cerebro aīam sensitiuā collocauit, eꝗ fortitudo, et oēs ꝟtutes sť. 11. accipit à colore, corporis,& dicit,color,ꝗ est in corpe,squalidior, & refertur ad sylłꝫ:nā, ut Arist.dicet,Albi sť ualde timidi,referunť n.ad mł'ieres,silr̄ & nigri sť timidi,qa referūtur ad ęthiopes,color aūt fortitudini cōueniēs erit horū medius, ut fusc⁹uel squalidior,ꝗ nō simpłr fusc⁹est,sed ad fuscedinē ꝟgēs, & ꝑpea ait,squalidior.q.d.pl⁹squalid⁹ꝙ alb⁹.12. accipit a facie,& dicit,acuta facies,recta,ñ magna. Acuta qdē īqt & recta,nā ad canes referť,ꝗ iracūdi,& fortes sť, faciē ꝟo hn̄t acutā & rectā. Addit & nō magna, qm̄ magnitudo faciei īdiciū ē segnitiei,ꝗ fortitudini aduersať, & referť ad boues. Quo ꝟo ad ꝟba attinet,græcū ꝟbū est metopō,& latine sonat frōtē,& sic.12.signū a frōte accipiť, ꝗ cū fuerit ueluti frōs canū,indicium ē irę & fortitudīs mō recta sit,& nō magna,nā magna bouꝫ ē,& segnitiei nota. Vltimū ꝟo signū a natib⁹accipit,& īnqt.Nates nec lenes, nec oīno rugosæ,& referť hoc signū ad decētiā, ꝗ tꝑātiā arguit,ut dcm̄ est.ꝟbū nates gręce est ischiō,hoc est nates, quę cū sť medię inter lenes & rugosas, contēpatę sť inter hūidū & siccū,& sic fortitudinis indicium sť, hæc signa collegit Aristo.ex antiqrū libris qrū aliq ꝓpria,aliq cōia sť,aliq ꝓbata sylło,aliq ꝓprietate signi, aliq alijs rōnib⁹. Et ut dixim⁹,qñ signum proprium est, illico passionē cuius est,signat,cū ꝟo fuerit cōe, tūc licet passionē arguat, tñ ex illo nō licet passionē inferre, nisi alia nō cōtrarietur eqpotētia,ut superi⁹dixim⁹,hęc de signis fortitudinis.

Timidi signa, mollipilus, corpore inclinatus, non erectus, suræ sursum ductæ, color in facie subpallidus, oculi imbecilles, & palpebrizant, & corporis extrema imbecilla, crura pua, manus subtiles, & longæ, lūbus paruus, & imbecillus, figura contēta in motibus, nō inuerecundus, sed supinus, stupefactibilis, mos, qui est in facie, facile mobilis, subtristis. Stupefactibilis Horribilis.

Cū,accepisset fortis hoīs signa,hac in ꝑte accipit timidi hoīs signa,& ꝓ maiore ꝑte loco a ꝯtrario utiť, & dicit. Timidi signa hęc sunt. Primū qdē ē esse mollipilū,& hoc accipiť loco à ꝯtrario. Scđm corpe inclinat⁹, nō erect⁹,argumētū est a ꝯtrario. Tertiū surę sursū ductę,hoc ē uētres tibici ꝓminētes,ut surę mł'ierū,argumētū est à contrario. Quartū color ī facie suppallid⁹, & Rhases colorē citrinū exposuit. Aristo.tñ libro ꝓblematū exposuit colorē pallidū,et referť ad passionē timētis. Quītū oculi ībecilles, & qui palpebrīçāt, hoc ē debiles,ocłi.n.debiles sť ꝗ maleformati colorꝭ,& cōpōe ꝯtremiscūt, & palpebrīçāt,ꝑp.n.eorū debilitatē ñ pn̄t se ꝯtineř,qn ꝯtremiscāt,cā aūt hui⁹est hūiditas cerebri,& ita debilitas. Sextū,et corpis extrema ībecilla,ut sťcrura pua,man⁹subtiles,et lōge,et subaudi pedes pui et tenues,argumētū accipiť à ꝯtrario. Septimū figura ī motib⁹& gestis ꝯtēta,& ꝯmēsurata, hoc est ñ inuerecūd⁹,ſꝫ supin⁹hoc est ociosus,& frīd⁹. Timet.n.ne reprehēdať. Octauū,uultu horribilis,atq; turpis,loc⁹ est a ꝯtrario,nā si decētia arguit fortitudinē,indecētia arguit timiditatē. Nonū mos,qui est ī facie,facile mobilis,et subtristis, referť ad suappētē morē, nā timētes uariānť ꝯtinue ī facie,& subtristes apparēt,qm̄ timore & suspitione detenti subtristes apparēt,& figura faciei ꝓmutantur.

partī. 27. & octa capitulo.1.

Cap.26.

Benenati signa, caro humidior, & mollior, non boni habitus, neque pinguis ualde. Quæ sunt circa humeros, & collum, graciliora, & quæ circa faciem, & colligata,

quę

quæ circa humeros, et quæ deorsum sunt, submissa bene soluta, quæ circa coſtas, & ſecundum dorſum non carnoſius, corpus albũ rubeũ, & purũ, cutis ſubtilis, pili non ualde duri, neq; ualde nigri, oculus charopus humidus.

De capituli titulo non parua eſt difficultas, gręcum.n. ꝟbũ eſt, ευφυους σχηματα, & antiqua expõ eſt bñnati ſigna, alia expõ eſt ingenioſi ſigna, quæ cõſonat ſequẽti capl̃o, quod eſt de inſenſibilis ſignis, mõ inſenſibilis is eſt, qui et ſtult⁹, & hebes dr̃ ſexto ethico. Inſenſibilitas.n. ſagacitati cõtrariatur, ut eo loco narrat Ariſt. ſagax aũt ingenioſus eſt. Pręterea. Rhaſes iſcribẽs cap. inqt. Signa hoīs boni intell̃s, & bonę naturę hęc ſunt, ſed utcũq; ſit benenatus, & tẽperatus ingenioſus eſt, & ideo ſigna benenati, & ingenioſi eadem ſunt. Primum ergo ſignum benenati atq; ingẽioſi eſt caro hũidior, & mollior, nõ bõi hĩt⁹, hoc ẽ nõ dura, neq; pinguis ualde. Rhaſes ponẽs hoc ſignum, inqt. Carnes lenes, & molles, & paucæ. Referẽ hoc ſignum ad ſyll̃m, nã ad bonam intelligẽtiã requiritur ex parte corporis tẽpantia in actiuis, & paſſiuis, & ut medici dicũt, bona formatio. At tẽperantia ad cal̃m ꝟgit, & ad humidum, cui⁹ ſignũ eſt ꝙ caro ſit plus mollis quã dura, nõ aſpa, ſed lenis, ſuauis tactus, nõ ualde pĩguis, eſſet.n. frigida, & hęc Ariſto. inquit. Caro hũidior, atq; mollior. q.d. plus ad lenitatẽ ꝟgẽs quã ad aſpitatẽ, nõ dura, neq; pinguis ualde, eſſet.n. frĩda, ſic igiẽ ex parte tpantię p; primũ ſignũ. Secundũ uero accipitur ex pte formationis, & inquit. Quæ ſunt circa collũ graciliora, & quæ ſunt circa faciẽ, etiam graciliora, quod ſignũ ꝓxĩo textu patebit, nũc uero ſatis ſit ipſum referri debere ad oppoſitũ. Tertium iterũ ex parte formationis accipiẽ, & dicit. Et colligata, quę circa humeros, referuntur hoc nõnulli ad aues prudẽtes, & ingenioſas, quarum humeri ſunt colligati, & armi, non relaxati, neq; ualde expãſi. Alĳ referunt ad cãm, qm̃ hęc hũerorũ diſpõ arguit facilẽ motũ ſpũum ſurſum, qui ſeruiũt intelligẽtię. Quartũ iterũ à formatione accipiẽ, & dicit. Et quę deorſum ſunt, ſubmiſſa, partes uero quę deorſum ſunt vñr eſſe ſpatulę quib⁹ humeri alligantẽ, & referunt hoc ſignũ rurſus ad aues ingenioſas, quarum ſpatulę ſunt ſubmiſſę, & cõtractę humeri ꝟo eleuati, & colligati, quę rurſus ſigna Rhaſes approbat. Quintũ ſignum rurſus ex formatiõe eſt, & dicit, bene ſoluta, quæ circa cõſtas, referũt hoc ad cõtrarium, nam ſi ibi eſſet carnis multitudo, uaporũ, qui ab illa eleuarẽtur, eſſet copia, quę turbãdo ſpũs, occecaret mẽtẽ. Sextũ iterũ a formatione accipitur, & inqt. Et ſecundũ dorſum, & partes quę circa collũ ſunt, nõ carnoſius, immo (ut ita dicã) potius macilẽtũ. Rhaſes uero, inquit. Et inter dorſum carnẽ nõ hñs, referẽ hoc ad cãm, ut dicemus. Septimum ſignũ ad tẽperãtiã refertur, vñ dicit. Corp⁹ albũ rubeũ & purũ, talis.n. color tẽperãtię eſt, & ſic ingenĳ. Octauũ iterũ ad tẽperãtiã referẽ, & dicit, cutis ſubtilis, quæ ut Galenus inquit. Cõtẽperãtię eſt. unde Rhaſes cutis p̃terea ſubtilis. Nonũ etiã ad tẽperantiã refert, & inquit. Pili non ualde duri, neq; ualde nigri, et ꝑ pilos etiã capillos intelligit, unde Rhaſes capilli etiam nõ ſunt multum duri, nec multũ nigri. Durities.n. ſiccitatẽ, nigredo uero uſtionẽ arguit, & ſic diſtẽperãtiã, quę ingenio aduerſatur. Vndecimũ refert etiã ad tẽperãtiã, & dicit. Oculus charopus hoc eſt fuluus, & humidus hoc eſt mollis, nã (ut medici teſtantur) oculus ſic affectus tẽperãtiã cerebri arguit. Aĩaduerte, ꝙ tẽperantia in cõplexione qualitatũ ad bonã intelligẽtiam facit, qui.n. qualitatum cõplexu ſunt tẽperati ſpũs claros, lucidos, & agiles hñt, qui bene menti ſeruiunt, quam quidẽ tẽperãtiã ex mollitie, lenitate, & paucitate carnis, unguiũ, & pilorũ tenuitate, coloris bona miſtione, atq; oculorũ fuluore medici teſtantur. Inſup bona formatio etiã ad intelligentiã facit. In corpe.n. enormi, atq; mõſtruoſo, mẽbra, per quę ſpũs ad ſenſoria permeãt, ſunt impedita, iõ etiã bona formatio ad bonã intelligẽtiam neceſſaria eſt, perpẽditur aũtẽ hęc ex ſcapularũ eleuatione, uł oĩum mẽbrorum macrẽdine non multa cõſtarũ ſołõne, & relĩqs ſignis. Hęc ſunt ſigna bonę intelligẽtię atq; bonę naturę.

Signa ingenioſi.

Inſenſitiui ſigna, quæ circa collum & brachia, carnoſa, & cõplexa, & colligata, cotyla rotunda, humeri ſurſum expanſi. Frons magna, rotũda, carnoſa, oculus uiridis, ſurdus. Crura circa malle olum craſſa, carnoſa, rotũda. Mandibulæ magnæ, carnoſæ, lumbus carnoſus, crura longa, collum craſſum, facies carnoſa, ſublonga ſufficienter. Motus aũt, & figurã, & morẽ, qui apparet in facie, ſecũdũ ſcapulas accipit.

Cũ poſuiſſet bñnati ſigna, atq; ingenioſi, nũc inſenſitiui ſigna affert. Eſt aũt, inſenſitiuus, hebes, & ſtolid⁹ idẽ. Ponit autẽ ſigna. 12. quę trãſlatione patent. Quo uero ad uerba attinet, cotyla gręcum uerbũ eſt, & ſignat aliqñ oẽ cõcauũ, aliqñ poculi & mẽſurę genus, ſextariũ, & menſurã. 9. unciarũ, hic tñ accipitur ꝓ iũctura coxę cũ natibus. Viridis uerbũ latinũ eſt à uigore dcm̃, ob quam rem plantas, quæ nõdũ aruerũt, uirides dicim⁹, quòd in uigore adhuc ſint, & qm̃ in illis herbaceus color eſt, herbaceũ colorẽ, uiridẽ appellam⁹, unde Virgili⁹. Iã ſenior, ſed tarda deo, uiridiſq; ſenectus. Malleolus eſt paruus malleus, & accipitur pro loco ubi pes & calcane⁹ alligantẽ. Mãdibulę uero pro maxillis accipiuntur. Addit, ꝙ inſenſitiuus accipit motus, & figurã & morẽ, q̃ apparet in facie, ſcd̃m ſcapulas hoc eſt ꝓ qualitate, & rõne ſcapularũ, ꝑ quę dat intelligere proportionẽ quãdam faciei ad ſcapl̃as. Siquidẽ facies ſcapulis, & ſcapulæ faciei corrñdẽt quãtũ ad morẽ. Vbi attentione dignũ mẽbra inuicẽ corrñdere, aut mẽſura & quãtitate, aut ſignis & qualitatibus, mẽſura & quantitate imus uẽter faciei rñdet in corpulẽtia, & gracilitate. Crura cũ brachĳs communẽ ineũt rõnẽ, itaq; quib⁹ cubiti breues, ĳs etiã femora magna ex parte breuia ſunt, & quibus pedes exigui, ĳs q̃; man⁹ paruę ſunt. Adhuc naſus corrñdet pręputio, nã quib⁹ naſus longus, & craſſus, ĳs prępuciũ, & craſſum, unde ex forma naſi dignoſcit̃ forma genitalis. Si.n. naſus alicui fuerit acut⁹, & præputiũ ſił̃r, & ſic in alĳs diſpõnibus. Adhuc in mulieribus pes uuluæ ſimilitudinẽ ſubit, nã qbus pes lõgus ſtrictus, & macer, ĳs uulua lõga, & ſtricta, & macra erit. Vnde mẽſura medĳ pedis nudi eſt menſura lõgitudinis uuluæ toti⁹ in unaquaque. Pręterea. quilibet oris labia craſſa, ĳs uuluarũ labia craſſa, & de tenuitate idẽ. Inſuper quib⁹ nares craſſę, & latæ, ĳs craſſi & lati erũt teſtes, & de tenuitate idẽ. Dixerũt genitale tãtę eſſe longitudinis ut ad culi labia feriat. Addunt in mulieribus & in uiris collũ crurib⁹ corrñdere, ſiqdẽ aĩal omne lõga crura hñs, & lõgum collum habet, ut grues & ciconeę & cochales Cõtra etiã, ut gallinę paſſeres, & colũbi, & de proportione ſcd̃m quãtitatẽ hacten⁹. De proportiõe ꝟo ſm̃ qualitatẽ & ſigna, heben Ragel in eo libro quẽ de iudicĳs cõfecit, ita inqt. Si in nare ſignum ut neuũ qs hũerit ſił̃e & in genitale uel in ſiniſtro pectoris latere uel in circuitu penis hẽbit. Ampli⁹, & ſi ĩ facie, et ſił̃e neuũ ĩ teſtib⁹ poſſidebit. Adhuc ſi ĩ frõte, & ĩ peni, itẽ ſi inter ciliũ & ſupciliũ, & ſił̃e ẽt int̃ umblicũ, & penem. Rurſus ſi ſub narib⁹, aliud & in brachio int̃ cubitũ & humerũ. Pręterea. ſi ĩ ſupcilio, & pectore, & ſi in mãib⁹ aliud ĩ genitali & peni, & ſi in gula, aliud etiã et in dextro latere pectoris. Hæc de proportione, & corrñdẽtia in ſignis ſcribunt auctores.

Inuerecundi. Impudẽtis.

Inuerecundi ſigna, oculus apertus, & ſplendidus. Palpebræ ſanguineæ, & craſſe, parum curuus, ſcapulæ ſurſum eleuatæ. Figura non rectus, ſed parum curuior. In motibus acutus, rubeus corpore, colore ſanguineus, facie rotũdus, pectore ſurſum prominens.

Circa capitis inſcriptionẽ animaduerte ꝙ uerecundia & inuerecundia uirtutes non ſunt, ſed ut Ariſtote. quarto ethicorum inqt. In iuuene laudantur, in ſene uero uitoperantur. Ariſtote. ergo primo inuerecũdi, ſiue impudẽtis ſi-

gna notat, deinde signa uerecūdi. Preterea. Aīaduerte aliquos Philosophos hos affectus. v3. uerecūdiā, & inuerecūdiā reduxisse ad qualitates manifestas, ut ad sanguinē, & ad oppositum sanguis. Afferunt eni sanguineos, ipudētes esse, atq; audaces, flegmaticos vo & frigidos, atq; exāgues esse pudentes atq; uerecūdos, uerecūdia. n. & inuerecūdia ueluti fortitudinis ramuli vīr, & timoris. Hic uolūt sanguinei notas esse impudentis, exāguis vo signa eē pudentis. Verū auctas & obseruatio cōtrariū testanē, auctas qdē. Nam Rhases, Galenus, Hippocrates, & Auicena sanguinei notas colligētes, fere nullā harum, quas Aristo. hic scribit, annotarunt. obseruatiōe aūt, qm nō bis, sed millies sanguineos uidimus ualde pudētes, atq; uerecūdos. Cōtra uero exangues, inuerecūdos. Propterea alij dixerūt uerecūdiā & inuerecūdiā seq ꝓprietatē, quæ nec est sanguis, nec oppositū sanguis, neq; cholra, neq; aliqs humor, dixerunt etiam signa, quę Aristo. narrauit, referēda esse nō ad qualitatē, sed a proprietatē. Cā aūt est, qm tā sanguinei, q̄ exāgues pudorē, atq; inuerecūdiā subeūt, aliter tn̄ atq; aliter, nā sanguinei quidē, cū eorū sanguis facile ꝓfluit. In qbus dā. n. sanguis est adeo ꝓfluus, ut ex oī leui cā in pudorē deducant. Cū vo eorū sanguis ē tenax & durus, hi et fortes sunt, & impudētes, exāgues vo sunt verecūdi, qm sanguis paucitate, semp in pudoris timore detinentur, quib9 p3 signa enumerata ab Arist. eē referēda aut ad ꝓprietatē, aut ad feras, quæ aūt Aristo. dicit, patēt trāslatione.

Dialectic9 Rationalis Eloquens Pneumatodes.

Honestus, in motibus tardus, & rationalis, uox grauis, & spiritu plena, & libens oculus, non splendidus, niger, neq; etiā ualde apertus, aut omnino clausus, palpebrizans tarde. Oculorum enim qui uelociter palpebrizant, hi quidem timidum, hi autem calidum significant.

Honestus, ut mihi vr̄, pro uerecūdo hic intelligit, sic n. ut Aristo. inquit, inuerecūdo opponit, uerecūdi aūt & honesti natura ad frigidum poti9 uergere debet, siqdē uerecūdus timido silis vr̄. At timor potius ex frigiditate exoritur vn̄ inqt. Honestus, est subaudi in motibus tardus, & modestus. Scdm signū est, in sermone rōalis, & eloquēs. Tertiū est uox grauis, atq; spirituosa, hoc est sonora. Quartū est oculus libens, hoc est uolūtarie mobilis, nō splēdidus, sed niger, nec ualde apertus, nec oīno clausus, tarde palpebriçās, hęc ergo quatuor signa naturę frigidę attestātur. Tarditas. n. frido, uelocitas vo calo attribuūtur. Addit, q̄ oculorū, q cito & uelociter palpebriçāt, alij timidū, alij calm arguūt. p quę dat intelligere nullā esse cām cur tarda palpebriçatio arguit honestatē. Siqdē aliqn̄ uelox signat timidū, q est similis modesto. Sed dices q̄ mō uox plena spiritu sit uerecūdi signū. Arguit. n. sanguis copiā, sunt. n. spiritus à sanguine, & dicendū q̄ Aristo. p spūm sonū intelligat. q. d. uox plena & sonora, est autē sonoritas à frigido, ut Teumathismo cōstat, p3 hæc signa esse referēda ad proprietatē, ut obseruatione p3. Aīaduerte tn̄ q̄ precipuū et naturale signū uerecūdię est rubedo q̄dā annexa aurib9 à natura insita, hoc. n. signū referē ad appentē passionē, qn̄ eni qs vecūdiā patit, aures ei9 rubēt, cui9 cām enit assignare Aristo. libro ꝓblematū, uerū Rhases & alij physiognomones hæc Aristotelica signa approbarūt.

Spū plena Spirituosa. partic. 32 Cap. 1. & ibidē partic. 31. c. 3. Euthymi Leti Iucundi επισπερχὴς subdolus præceps

Iucundi signa, frons bn̄ magna, & carnosa, & lenis. Quæ circa oculos, humiliora, & somniculosior facies uidetur, neq; intense aspiciens, neq; remisse, & in motibus tardus erit, & remissus. Figura & more, qui est in facie, non subdolus, sed bonus uidetur.

Circa præsentis capitis inscriptionē, aīaduerte, q̄ euthym9 gręce, latine lęt9, aut iucūd9 dr̄. Quo vo ad rē attinet, naturalis iucūditas, ut physici dixerūt, aliqn̄ ꝓficiscitur à sanguīe, & spirituū claritate, et ad hoc multū facit sanguinea natura, qn̄q; à priuatiōe hūoris melīci, uel a modica cōsuetudine in cōsiderando, & ad hoc facit natura stulta Aristo. tn̄ retulit hęc signa ad proprietatē eorū, & inqt. Iucūdi signa, hæc sunt, frons bn̄ magna, & carnosa, & lenis carnositas. n. & magnitudo frontis ad stultitiā refertur, lenitas vo, ad sanguineā naturā. Scdm signū affert, & inqt. Quę circa ocl̄os, ut palpebrę & cilia, humiliora, adeo, ut facies uideat somnolētior. Vel lege 2m signū, hoc pacto, quæ circa oculos, humiliora. & q̄si flegmatica. Tertiū vo ponit, & inqt. Et facies vr̄ somnolentior. Ponit quartū, et inqt. Neq; intēse aspiciēs, neq; remisse. Ponit Quītū, & inquit. Et ī motib9 tardus erit, & remissus. Ponit sextū, & inquit. Scdm figurā aūt & morē, q est in facie, nō ur̄ subdulus, sed bon9 vr̄. Quæ signa licet possit hr̄e naturalē cām, tn̄ ex obseruatione referūtur ad proprietatē eorū, hoc eni sufficit physiognomoni, q utitur signis ex obseruatione relatis ad feras, uel ad alia, ut dictū est.

Tristis signa, rugæ faciei, & macer, oculi confracti. Simul autem & confractiones oculorum, duo significant, hoc quidem molle & fœmineum, illud uero demissum & pauidum, in figura humilis, & in motibus remissus.

Cum posuit signa iucūdi, hic ponit signa tristis, licet in græco nō ponatur cui9 signa ponat. Aīaduertę tn̄, tristitiā principalr̄ proficisci ab humore melīco, mō hūor melīcus aliqn̄ exoritur pp̄ orbitates, aliqn̄ ob morbos, aliqn̄ propter naturā melīcā, aliqn̄ pp̄ studiū in aliqua facultate. Detētus. n. in cōtinuis studijs tandē fit tristis & melīcus. Et pp̄ hāc cām oēs sapiētes fuerunt melīci, ut Aristo. probat libro problematū. Verū Aristo. ut bon9 physiognomō colligit signa ex ueterib9 obseruata, & nō curat illa referre ad cās, & inqt. Signa tristis hęc sunt. Primū qdē faciei rugę, & hoc referē ad apparētē morē, qui enim tristatur, eius facies rugas patitur. Scdm & macer, uidetur, & hoc iterū ad apparētē morē referē, macrescit. n. tristis. Tertiū signū sunt ocl̄i cōfracti, & rugosi, & hoc iterū ad morem appētē referē. Oculi. n. ei9, q tristitiam patiē, rugosi fiūt, & addit quid signat cōfractio oculorū, & inquit. Simul aūt & cōfractiōes ocl̄orū duo signāt, hoc qdē molle & fœmineū, ut p3 per apparētē morē. Molles. n. & fœminei oculos cōfractos hn̄t. hoc uero demissum hoc est tristē & pauidū, ut etiā p morē appentē p3. Deinde ponit quartū signū, & inqt. In figura vr̄ humilis, ut religiosus. Vltimū signū affert, & inqt. Et in motibus remissus, & nō celer ac calidus, & hoc iterū ad cōspicuū morē refertur. Inqt Alexander q̄ tristes sunt natura pallidi, nam mērētes sanguinē hn̄t natura intromissum pp̄ p̄cordiorum affectum. partic. 30. probl. 31.

Circūcliāti Circummo tantis. Tenētis lū bos. Fortis pedibus.

Cinædi signa, oculus confractus, genuflexibilis, inclinationes capitis ad dextram, Motus manuum supini, & dissoluti, et ambulationes duplices, Altera quidem circūclinati, Altera uero tenentis lumbos & oculorum circūspectiones, qualis utique fuit Dionysius sophista.

Cinædus græce, latine mollis, uel dulcis, sunt aūt in substinendis laboribus affectiones duæ extremæ, Altera, quę mollicies, e qua cinędus hoc est mollis dr̄. Altera quę cōstātia, e qua cōstans, siue durus, uel amarus dicit, ut Arist. septimo ethicorum, inquit. Qui. n. (vt dicit) resistit laboribus, cōstās, qui uero deficit in his, aduersus ea, quæ plerique resistūt, & ualēt, mollis & delicat9 est, mō delitie mollities est, q trahit uirgā, ne laborē subeat tollēdi, & imitās ægrotātē, nō putat se miserū esse, cū sit misero silis, ut ibidē Aristo. ait, ceu Scytharū regibus mollities inest pp̄ genus, qd̄ tanquā effœminatū à uirilitate recessit. Ergo Aristoteles primo cinædi, hoc est mollis, secundo constantis seu duri uel amari signa affert, & inquit. Cinędi signa hęc sunt, oculus cōfractus, & mollis q̄lis est oculus mulieris, et hoc signū referē ad mulieres, q̄ sunt molles. Deīde pōit scd3, & inqt. Genuflexibil, & ex oī leui cā plicabilis, iterū refertur ad mulierē. Tertiū ponit, & inquit. Declinationē capitis ad dexterā, non enim ob mollitiem possunt ferre caput, & refertur hoc ad proprietatē signi. Non enim uidetur rō cur magis in dexterā, q̄ ī sinistrā. Quartū ponit, & inqt. Mot9 manuū supini, & dissoluti, hoc est indecētes & inordinati,

& inordinati, & iterum ad signi proprietatē refert. Quintū ponit, & inqt Ambulatiões duplices, altera circūinclinati, uel mutātis, hoc est cū qdā curuitate, hęc aūt tenētis lūbos, uel fortis pedibus hoc est cū quadā rectitudine, & hoc qa nō pñt ob mollitię erecti ambulare. Sextū ponit, & inqt. Et oculorū circūspectiões mō hac, mō illac, qualis, ut inqt, fuit Dionysi⁹ cognomēto sophista, ut physiognomones tradūt, & refert hoc signū ad ꝓprietatē. Hęc itaq; de cinędo signa sunt obseruata ab antiqs. Iuniores expositores nec gręca ꝟba aīaduertētes, nec intelligētes, eorū hoīu; signa Arist. posuisse tradūt, q sunt natura serui les, & apti seruitijs. Tu ꝟo ex his habes Arist. nō seruiliū, sed mollium signa posuisse, ut gręcum uerbum indicat, uerum tñ est ꝙ dicūt, hęc signa pro maiori parte referēda esse ad apparētes mores, quos delicati subeunt.

Amarus, facie remißus, nigricolor, macer, secundū ea, quæ sunt circa faciem. abrasus, facies rugosa, sine carne recti crinis, & nigri.

Commentarium.

Quidā ꝑ amarū, q græce est picros, intelligunt ferinum hoīem, inciuilē & agrestē, q cū oīno amicitię sit exps, nulli penitus seruit, & bñ diceret. Si ꝑ cinedū, seruilem hoīe; Aristote intellixisset Ego uero arbitror, Aristo. per picrū, amarū intelligere ab a, ꝙ sine, & mero, dulcedīe, qsi absque dulcedine, & hoc pacto cinędo hoc est molli aduersatur. Cinedus. n. utpl'm, puer est, q dulcis esse vr̄, & suauis. Amar⁹ uero ꝑ oppositū, insuauis et austerus, huius hęc ponit signa, & inqt. Amar⁹ facie est remissus, hoc est sp̄ ac si quid ꝯsideraret, & hoc refert ad apparentē morē. Melancholici. n. et amari ualde ꝯsideratiui, & imaginarij sunt. Ponit scd'm, & inqt. Nigricolor, & iterū ad melicā naturā refertur. Tertiū ponit, & inqt. Macer, & hoc rursus ad melācholicā naturā refert. Quartū ponit. & inqt. Scd'm ea, quę cōsueuerūt esse pilosa in facie, abrasus, & nō pilosus, & iterū hoc ad naturā melicā refert, rōne. n. frigiditatis et siccitatis ps, quę cōsueuit esse pilosa, fit nō pilosa. Quintū ponit, & inqt. Facies rugosa sine, carne, & hoc refertur ad apparētē morē. Vltimū ponit, & inquit Recti crinis, & nigri, q. n. hn̄ planos capillos, et nigros, hñt cerebri adustionē, et ita sunt melācholici, & sic hoc iterū refert ad naturā melicā. Disputāt iuniores de causis signorū, uerum hoc est facultatē physiognomicam egredi, satis. n. physiognomico sit signa colligere ex obseruatione, & posse illa referre ad ea, e qb⁹ colligūtr̄, ut supius edocuit.

Iracundus, erectus corpore, figura bene constatus, spirituosus, subruffus, scapulæ distantes, & magnæ, & latæ. Extrema magna, & firma lenis & circa pectus, & circa inguina, boni mēti, pulcher, circūcursus capillorū deorsum descēdēs.

Commentarium.

Nūc ponit signa iracūdiæ, quæ est naturalis affectio, q quis est pronus ad irā, & qa ira ex sanguis ebullitione ꝓficitr̄, q. n. irascitur, in eo ebullit sanguis pp appetitū uīdictę circa cor, iō iracūdia ꝓficiscit ex abūdātia sanguis cholici, signū aūt qa aīalia iracūdia sunt iuuenis, taurus, canis, ursus, leo, & cętera id gen⁹, q̄ chol'ico sanguine abūdant, hinc fit, ut signa iracūdię sint signa nimię cal'itatis. Ponit ergo primū, & inqt. Iracūdus, est corpore erect⁹, & rectæ staturæ, refert aūt hoc ad cām, qm̄ calor mult⁹ est, causa, quare hō fuit rectę staturę, & refert etiā ad iuuenē. Scd'm ponit, et inquit. Figura bñ ꝯstatus, refertur ad taurū, & ad leonē, & ad cām, nā nimia cal'itas sp̄ualiū est cā pectora lis cōstationis. Tertium ponit, & inquit. Spirituosus, hoc est ampli spiritus, et anhelationis magnę. Arguit. n. calidi tatem sp̄ualium, & refert ad iuuenē, & ad leonē. Quo aūt ad uerba attinet euthymos, hic ꝓ spirituoso accipit, sup'i⁹ pro iucūdo. Quartū ponit, & inquit. Subruffus, & refert ad leonē. Quītū ponit, et inqt. Scapulę distātes, et magnę, & latæ, & refertur hoc ad leonē & taurum. Sextū ponit, & inqt. Extrema magna & firma, & per extrema intelligit brachia, coxas, pedes, man⁹ collū, & hoc iterū ad leonē refertur. Septimum ponit, & inquit. Lenis & circa pectus, & circa inguina, & refertur ad sanguineū, & ꝑ hoc differt iracūdus à forti, qm̄ fortis est tot⁹ durus. Iracūdus aūt ēē pōt lenis circa hæc. dixit circa pect⁹ & circa inguina, qm̄ hæc mūctoria sunt pricipalium mēbrorū. Lien. n. ad inguen sinistrum emittit, & epar ad dextrū. Cor aūt & pulmo ad pect⁹, & ad subascellas, ad post aures emittit cerebrum, quare ꝑ bubones hæc emūctoria intelligit, qñ igitur hæc loca lenia sunt, sanguis dñium notāt in principalibus mittētibus. Octauū ponit, & inqt. Boni mēti, & intelligūt iuniores bonū mētū esse nō nimis rotūdū, nec acutū, sed mediocre inter rotūdū & acutū, uel bonū mentum est qties barba est decenter pilosa, & non nuda, & refertur ad iuuenē, taurū & leonem. Vltimum ponit, & inqt. Circūcursus capillis deorsum descēdens pulcher, quales sunt illi leonis, qui sunt recte descēdētes, sed in fine torti, & refertur ad leonē. Aīaduerte ꝙ p̄cipuū signū iracundiæ est naturalis rubedo q̄ appet ī uenis oculorū, ut ꝓbat Aristo. libro ꝓblematū, & hoc oñdūt oīa aīalia iracūda. parti. 31. probl. 4

Mansuetus, grauis specie, carnosus, caro humida, et multa. Benemagnus, & commensuratus. Figura curuus, capillorum cursus retractus.

Commentarium.

Hactenus de iracūdi signis, nunc de signis mansueti, siue mitis. Vbi aīaduerte mansueta aīalia esse leporē, ceruū, ouē, & piguia aīalia, & grauia ut boues, ponit ergo signū, & inquit. Māsuetus est specie grauis, refert ad ꝑuectū, & ad bouē. Scd'm ponit, & inquit. Carnosus, hoc est taliter ut ei⁹ caro sit humida, fluxibilis, & multa, & hoc refert ad mulieres pingues. Tertiū ponit, & inquit. Benemagn⁹, nō tñ ualde sed commensuratus. Valde. n. magni, & ualde pui hoīes tractādi esse solēt, pui quidē, qm̄ in illis cito sanguis ebullit, ueluti in parua olla. Magni uero, qa tarde cholera qescit & sic signū hoc ad decentiā refertur. Quartum ponit, & inquit. Figura curuus, refertur ad cōtrariū. Figura enim erectus iracundus est. Quintum ponit, & inquit. Capillorū cursus retract⁹, refertur ad oues & leporem & ad ceruum. Hacten⁹ de signis mansueti.

Simulator, pinguia quæ circa faciem, & quæ circa oculos, rugosa, somniculosa facies de more uidetur.

Commentarium.

Hactenus physiognomiçauit ꝑ cōtraria, nūc alterū habitum tm̄ describit, & primo signa ironis. Vbi aīaduerte ꝙ ironia græce, latine simulatio est, uel illusio (vt scribit Aristo. tertio rheto.) Cū enim aliquid ꝑ cōtrariū dr̄ & illusionē, hæc ironia est, ponit ergo signa, & lege sic. Simulator is est, cui⁹ ea q̄ sunt circa faciē piguia sunt, ut maxillæ, & cætera, quæ circa faciē sunt. Secundū ponit, & inquit. Et quæ circa oculos rugosa, ut palpebræ supra & infra. Tertium ponit, & inquit, Sōniculosa facies de more uidetur, referūtur aūt hęc signa partim ad apparentes mores, partī ad ea, quorum sunt propria hæc.

Pusillanimus, paruorū mēbrorum, paruorū articulorū, macer, puorū oculorū, & puæ faciei, qualis utiq; fuit Corinthius Leucadius. Philocybi, Galeancones & Orchistæ.

Commentarium.

Affert pusillanimi signa, & oīa referūtur ad cām, quæ enī enumerat, cā sunt puitatis & pusillanimitatis. Et ponit exēplū, de Corinthio Leucadio, & de Philocybis, q sunt amatores taxillorū, & de Galeanconib⁹, qui dñr brachio minores, & de Orchistis, q saltatores dñr. Philocybi. n. græce, latine amatores taxillorū, Galeancones uero dñr hi, quorum alterū brachium est pusillū. At orchistæ hi sunt qui saltatores dicuntur. Oēs. n. isti pua hñt membra, & pusillanimi sunt. Animaduerte quòd membrorum paruitas potest intelligi absolute & respectu sui corporis, absolute quidem nō est signum pusillanimitatis, qm̄ leo mēbra habet absolute minora mēbris elephanti, & tñ est aīal magnanimū, sed puitas mēbrorū respectu sui corpis, arguit pusillanimitatem. Referuntur aūt signa hęc ad causam, qm̄ parua membra, paruiqꝫ articuli, pusillanimitatis causa sunt possuntqꝫ referri ad animalia pusillanima, quorum mēbra parua sunt.

Philodori, quibus labium sursum eleuatū, & speciebus præcipites, superrubicundi.

Commentarium.

Per Philodoros ſm quoſdā Ariſtote. intelligit largitioſos, ſcd̄m tū uim uerbi, intelligit amatores munerū, literarum gręcarū ignari per Philodores intellexerūt cōtumeliarū amatores, & eſt error, ut patet ꝟba gręca intelligēti. Ponit ergo ſigna, & inquit. Philodori, ſunt, qb⁹ labiū ſuperius ſurſum eleuat, ita ut dētes & gingiuę appareāt, ueluti in canib⁹ Et hoc ſignū ſumit à canibus, qui ualde munera amant, ſcd̄m ponit, & inqt. Et ſpēb⁹ pręcipites, qdā lr̄arū gręcarū imperiti, intellexerūt qđ iſti in aſpiciēdo ſint pręcipites quaſi ꝙ ſpēs uiſiuę ſint mobiles, qa habēt oculos mobiles pp̄ mobilitatē calidorū ſpirituum, & errant, qm̄ per ſpēbus pręcipites intelligit eos, q figuris, et uultu ſunt immodeſti, prępeteia. n. immodeſtia eſt. Refertur aūt hoc ſignū ad apparētem morē, qm̄ amatores munerū ſunt immodeſti in quęrēdo munera. Tertiū ponit, & inqt. Suprubicūdi, & hoc referť ad cām, qm̄ ꝑficiſcitur hęc diſpō a ſpirituum caliditate, q̄ eſt in amatoribus munerū. Talē diſpōnē nōnulli. M. Craſſo dederūt. Ex his appet in quot errores labantur ignari lr̄arū græcarū, q non modo errāt in capitulis, ſed in capitulorū ſignis.

Misericordes, quicūq; pulchri & albi coloris, & lipposorū oculorum, & secundum nares sursum acuti. Et semper plorant isti tales, & amatores mulierum, & fœminarum generatiui, & circa mores amatorij, & semper memoratiui, & ingeniosi, & calidi. Horum aūt signa dicta sunt. Misericors est sapiens, et timidus, & ornatus. Immisericors indisciplinatus, & inuerecundus.

Cōmentarium.

Animaduerte ꝙ miſericordes ſunt mulieres, ſapiētes, tēperati in natura, & de aīalib⁹ boues, & colūbi, & id gen⁹. Tūc ponit ſigna, & inqt. Miſericordes ſunt qcūq; pulchrí ſunt, & albi coloris, referuntur ad decētiā in natura, & ad mulieres. Scd̄m ponit, & inquit. Et ſunt oculos hn̄tes lipposos, referť hoc ſignū ad cām, qm̄ hn̄t cerebrum humidū, & ſic de facili plorāt, & ita ſunt miſericordes. Tertiū ponit, & inquit. Et hn̄t nares ſurſum acutas, referunť ad colūbos. Quartū ponit, & inqt. Et iſti tales ſp̄ plorant, cauſa dicta eſt. Vel forte cū poſuit tria ſigna miſericordis, ponit quędam ꝓpria illi, & dicit, & iſti tales miſericordes ſemper plorāt, hoc eſt de leui cadūt in ploratū. Secūdum eſt ꝙ ſunt effeminati, qm̄ & amatores mulierū, & fœminarū generatiui, & ſic miſericordes non uiriles, ſed effeminati uidentur. Tertiū propriū eſt ꝙ ſunt circa mores amatorij, & ideo ingrūt de moribus proprijs, & alienis, & referuntur ad ſenes, q multū ſunt interrogatiui. Quartū proprium ꝙ ſunt memoratiui, libenter enim recitant aliorum geſta, & facta, & memoria tenent, & referuntur ad ſenes. Quintū propriū eſt ꝙ ſunt ingenioſi, & hoc pp̄ tēperātiā in natura, quę eſt ingenij pabulū, et pp̄ hoc ſunt calidi, nā enim tēperata declinat ad calidū & humidū, ut medici dicūt. Addit ꝙ horū propriorū quę ſunt propria miſericordi ſigna dicta ſunt, ꝓ maiore parte, dixit de ſignis ingenioſi, & de ſignis morati hoīs, & id genus, iō nō op3 immorari. Ponit uero dr̄iā inter miſericordē, & immiſericordē, & inqt. Miſericors eſt ſapiēs & timidus & ornatus, ſapiēs quidem quia ingenioſus & bonę naturę, timidus, qm̄ non crudelis, ornatus, qa temperatę naturæ, & benemoratus. Immiſericors uero eſt indiſciplinatus, & inuerecūdus, & hoc pp̄ cōtrariā naturam. Hęc de ſignis miſericordis, & & de proprijs illius, quę propria pn̄t eſſe ſigna etiā, ꝓ quę patet indiſciplinatum eſſe ſignum immiſericordes, & inuerecundum etiam eſſe ſignum immiſericordis.

Boni ad comedēdum hi sunt, quibus id, quod ab umblico ad pectus est maius est, quam quod inde est usq; ad collum.

Cōmentarium.

Hic ponit ſigna edacis, & ponit unū acceptū a magnitudine ſtomachi, & dicit ꝙ ad comedēdū ꝓni hi ſunt, quib⁹ inter capedo uētris atq; ſtomachi, q̄ eſt ab umblico ad pect⁹ uſq;, maior inueniť q̄ illinc ad ingulum. Cui⁹ cām affert Ariſtote. 10. particula problematū, qm̄ fruſtra data eſſet tāta ſtomachi magnitudo, niſi, ut recipiat magnam cibi copiam, & ſic per tale ſignum edacitas colligitur. probl. 56

Venereus, albicolor, & pilosus, & rectorum capillorum, & crassorum, & nigrorum, & cuius pilosa sunt timpora, rectorum pilorum, oculus pinguis. & insanus.

Cōmentarium.

Venereus, ac libidinoſus is eſt, qui nimia uenere eſt affectus. Eſt aūt libidinoſus iuuenis, ſanguine⁹ cuius ſanguis eſt melāncholicę uentoſitati permiſtus, calidus, & de aīalibus libidinoſa ſunt ceruus, hyrcus, ſymia, & porcus, & id genus. Tūc ponit ſigna, & inqt, Venereus, eſt albicolor, potiſſimum ſi rubedinem h3 admiſtam, ut Rhaſes addit, & refertur hoc ſignū ad apparentē morē. Qui enim coiuit in facie colorē albū rubori permiſtū habet. Pręterea refertur ad cām. Nā ut Ariſtoteles inqt in libro de hiſtoria, uiri albi ſunt multi ſemis, ſunt. n. humidi multū, quæ diſpō eſt cā multi ſemis. Ampli⁹. Mulieres albę ſunt libidinoſę, & de leui cōcipiūt. Eſt. n. albedo nota humiditatis a qua fit ſemē. pallor etiā eſt nota multę eūonis mēſtrui, & ſic matrix eūata trahit ſemē uiri, ut uētoſa. Cæſar etiā (ut Suetonius inqt) talē colorē hēbat. Propterea dixerūt eū caluū & libidinoſum. Scd̄3 ponit & inquit. Et piloſus, maxīe, ut Galen⁹ addit, circa coxas, & referť ad hyrcum, pōt etiā huius ſigna aſſignari cā, de qua nō curo. Tertiū ponit, & inqt. Et rectorū capillorū, & craſſorū & nigrorū, et, referť ad ceruū, cui⁹ pili ſunt recti, craſſi, et ſub nigri. Pręterea referť hoc ſignū ad naturā ſanguineā humori melīco & uētoſo ꝑmiſtū. Natura. n. ſanguiea humori melīco ꝑmiſta ad libidinē facit, quarta particula problematum. Quartū ponit, & inquit. Et cuius piloſa ſunt timpora, piloſa dico rectorum pilorū, retulerūt hoc ſignū etiā ad hyrcū, referť etiā ad cām, qm̄ multitudo pilorū circa timpora ꝑficiſciť ex multis uenis, & arterijs pleni ſanguine, quę ad eū locum terminātur, & ꝑpea magis ibi q̄uā alibi multitudo ſemis arguitur. Quintū ponit, & inquit. Ocul⁹ pinguis hoc eſt craſſus, atq; ꝑeminēs, & inſanus, & referť ad ceruū, q̄n ut inquit Plinius ponitur in furia coeūdi, uerū aīaduerte, ꝙ ſigna libidinoſi pręcipua ſunt tria, oculorū naturalis ductus ſurſum, qui. n. oculos hn̄t naturaliter ſurſum ductos ſunt uenerei, & referť hoc ad cōſpicuū actū. Nā ut Ariſto. inquit quarta particula problematū, coiēs, & moriēs ſurſum ducit oculos. Scd̄m eſt palpebrarū fluxus, quorum. n. palpebrę fluūt, ſunt libidinoſi, cui⁹ cām eadem particula affert Ariſto. & accipit hoc ſignū ex ceruo, q̄n ponit in furia coeūdi, habet. n. tūc oculos inſanos, hoc eſt ita fluentes & refluētes, ut inſanus cēſeatur. Tertiū & maximū eſt piloſitas præcipue circa timpora, & coxas, cui⁹ cām eadē ꝑticula affert Ariſto. Galenus uero addit, & circa coxas, & refert ſignū ad hyrcū.

proble. 30 — proble. 1. — proble. 18 — probl. 31.

Somnolenti sunt, qui hn̄t superiora maiora & curuipedi, et calidi, & carnem boni habitus habentes, & forma pulchri, & pilosi circa uentrem,

Cōmentariū.

Somnolenti, gręce dn̄r philypni: hoc eſt amatores ſomni, q̄rū Ariſto. ponit ſigna, & inqt. Somnolēti ſunt, qui habēt ſuperiora maiora, & hui⁹ cā dicta eſt libro de ſomno, qm̄ iſti ſunt multorū uaporū, aliter caput magnū nō haberent, retulit Ariſto. hoc ad pomiliones, & ad pueros q̄ ſunt ſomnolēti, & ſupiora hn̄t maiora. Scd̄m ponit, & inquit. Et curuipedi, & vr̄ hoc ſignū referēdū eſſe ad urſos, quorū pedes ſunt curui, & ſunt ſomnolenti. Tertiū ponit, & inquit. Calidi, refertur ad cām, qm̄ multa caľitas eſt cā multę euaporationis ſurſum late, q̄ eſt materia ſomni, ut libro de ſomno dr̄. Quartū ponit, & inqt. Et carnē boni habit⁹ hn̄tes, hoc eſt mr̄te, & bonę hūiditatis aereę euaporabilis, referť ad cām. Ponit quītū, et inqt, Et forma ac ſpē pulchri, referť hoc ſignū ad glires, qa inť bruta ſť pulchri. Sextū ponit, & īqt. Piloſi circa uētrē, referť ad ipſam cā3, nā cū uēter eſt piloſus, arguiť caliditas ſtomachi, p̄ q̄ euaporāt fumi ad caput, qui ſunt ſomni materia.

Memoratiui,

Memoratiui sunt, qui superiora minora habēt, & pulchra & carnosiora.

Cōmentatium.

Aristoteles libro de memoria & reminiscētia scribit ad memoriā regri cerebri siccitatē, & ideo memoratiui cerebro sicci sunt. Preterea. Et bona capitis cōpō facit ad memoriam sic enim spūs bñ seruiūt uirtutib⁹ sensitiuis, unde inqt. Memoratiui sunt qui superiora hñt minora, nā hæc dispō arguit paucitatē uaporū & debitam siccitatē cerebri, quę ad memoriā facit. Ponit scđ3 & inqt, Et pulchra, hoc est bñ formata, referē ad decētiā. Tertiū ponit, & inquit. Et carnosiora, nō quidē pinguia, qm̄ sic hebetē & imemorē facerēt, sed debitę & bonę carnis. Sic.n. hęc habitudo est bona memorię. Hęc Aristo. scribit de signis cōibus & proprijs affectionum aīæ. Finis libri secundi.

Aristotelis physiognomicorum liber tertius expositore eodem Augustino Nipho medice.

Identur autem mihi anima & corpus compati adinuicem. Ita quod animæ habitus alteratus simul alterat corporis formam, etiam cōtra corporis forma alterata, simul alterat animæ habitum. Nam cum animæ & tristari & lætari insunt, manifestum quòd tristes obscuræ faciei sunt, & gaudentes hilaris.

Commentatium.

Vm docuit p exempla, & p aliorū obseruata physiognomiçare, cōgregādo et cōia, et propria signa, in hoc libro uult docere particulatim per propria signa a particulis corporis accepta physiognomiçare. Et primo resumit q̄dam, quæ in primo libro resumpsit. Secundo accedit ad propositum. Quę uero resumit, p ordinē sunt multa, resumit, tamen primo quòd anima & corpus inuicem compatiuntur, & hoc proponit, & inqt. Videntur autem mihi aīa & corpus compati adinuicē, & exponit quo modo, & inquit. Ita q aīę habit⁹ alterat⁹ simul alterat corpis formā, etiā cōtra corpis forma alterata sil' alterat aīę habitū, hoc est hoc pacto, q cū aīa mutat habitū, corp⁹ mutat formā, q̄ nrī medici dicūt cōplōne uel apparētem morē, ut Aristo. utiē, & etiā cum corp⁹ mutat formā, aīa mutat habitū, & hoc pbat primo ab expiētia, qm̄ cū aīæ insunt tristitia, & letitia, corpus tristē, uel iucūdam faciē ostendit. Et cum aīæ inest gaudium, corpus ostēdit hilarem uultū, ergo anima & corpus mutuo permutantur.

Siquidem igitur adhuc anima dissoluta, formam in corpore existentem contingit dissolui, secundum quam quidem et anima & corpus sic cōpatiuntur, non tamen conferentia adinuicem. Nunc aūt manifestum quoniam utrūq; ad utrūq; sequitur.

Videtur hic soluere dubitationem, sed meli⁹ dicam⁹, q Aristote. probat iterum per secūdam rationem illud quod resumpsit scilicet q aīa & corpus cōpatiantur, & lege sic adhuc hoc idē patet, si quidē dissoluta anima, forma quæ est in corpore dissoluatur, siue per formā intelligas cōplexionem, siue dispōnē, siue morem supapparentē, propterea addit, Scđm quā formam, & aīa & corpus sic cōpatiuntur, dico sic cōpatiunē, qm̄ aīa & corpus non cōferūt inuicem secūdum causalitatem simpliciter dictā, nō enim corpus est causa animę, nec contra simpl'r, sed de⁹ & hō, ut dictū est in libris naturalis philosophię, sunt causę simpliciter aīæ & corporis, sed bñ seiuicē mutuo coalterant. Sed siue sint inuicem causæ simpl'r, siue nō, nūc aūt (ut inqt) manifestum q utrūq; ad utrūq; sequit. s. aīa ad corp⁹, & corpus ad aīam. Et hæc est secūda ratio.

Maxime tamen ex hoc manifestū fiet, Nam mania uidetur esse circa animam, & medici medicamētis curātes corpus, atq; uictibus quibusdam ad ipsum utentes, animam à mania liberāt. Curationibus itaq; corporis, simul & corporis forma soluitur, & anima à mania curatur. Cum ergo simul utraq; persoluantur, manifestū q, sibi inuicem conferant.

Commentarium.

Confirmat quæ dixerat experientia medicorū, & hoc proponit, & inqt, Maxie tñ ex hoc manifestū fiet, subaudi corpus & aīam cōpati inuicem, exponit medicorū experiētiā, & inqt, Nam mania, quę latine est insania, vr̄ esse ęgritudo circa aīam ptingens, & tñ medici curātes corpus medicamētis, quæ græce, pharmaca dñr, atq; uictib⁹ quibusdā, q̄ grece dietę appellantur, ad ipm̄ corpus utentes, animam a mania liberāt, & propterea cōcludit ui experientię, & inquit. Curationibus itaq; corporis, simul & corporis forma soluitur, & aīa à mania curatur. Tūc epilogat uim experiētiæ, & inqt. Cū ergo simul utraq; psoluantur. s. mania ab aīa, & mala dispō à corpore, manifestū q aīa & corpus sibīnuicē cōferāt, non qdem secūdū causalitatem simpl'r dictā, sed scđ3 reciprocā alteratione. Quo uero modo aīa sit causa corporis, & corp⁹ aīę, in libro de aīa diximus, nūc uero de coalteratione satis.

Simul aūt manifestum, & quoniā uirtutibus animæ similes formæ, quæ corporibus insunt, fiant. Quare eorum, quæ in animalibus omnia similia sunt, hæc quidem sunt eiusdem cuiusdam declaratur, hæc autem, non.

Commentatium.

Ex his quę dicta sunt, cōducit quoddā corollariū utile, q superi⁹ etiā exposuit, & uult, qđ corporeę dispōnes aīę potentijs atq; uirtutib⁹ correspōdeant, Nam (ut Auerroes inquit) Mēbra ceruí nō differunt à leonis mēbris, nisi qa aīa potētijs & uirtutib⁹ dr̄t ab aīa, unde inquit. Simul aūt manifestū, & qm̄ uirtutib⁹ & potētijs aīæ formę atque dispōnes, quæ corporibus insunt, sil'es fiant, atq; correspōdeāt. Sed quoniā corpis dispōes alię utiles ad physiognomiçādū sunt, alię uero nō, iō cōcludit hāc differētiam, & inqt, Quare eorū quę in aīalibus oīa similia sunt, duplicia sunt, hęc quidem eiusdem cuiusdā declaratiua, & hæ dispōnes utiles sunt ad physiognomiçandū, hęc uero non. Huius differētię cā est, qm̄ dispōnū corporearum hę qcq; in aīa notant, ut pilorū durities, pectoris dēsitas, & cęterę id genus, hæ nihil notāt, ut qđ os sub narib⁹ collocatū sit frons uero in prima capitis parte, et cętere id genus, primę quidem utiles, secūdę uero inutiles sunt.

Et quibus animalia operantur, hæ quidem propriæ uniuscuiusq; generis animalium passiones sunt, hæ uero communes, proprijs quidem animæ operibus, propriæ corporis passiones similes sunt, communibus uero communes. Communes quidem sunt iniuria, & quæ circa uenera extensio. Iumētorum uel uilium communis est iniuria asinorum uero atq; porcorum habitus, qui est circa uenerea. Proprium autem est, canibus quidem contumeliosum esse, asinis aūt indolens.

ἄλυπον Indolens. Iucundū. Commentarium.

Secundo iterum infert aliud corollarium, quòd superi⁹ exposuit, & est affectuum qui aīalib⁹ insunt, talis diuisio, qđ affectuum, quibus cætera aīalia operantur, alij sunt proprij, hoc pacto qđ uni tm̄ generi aīalium competant. Alij cōes. Et cōium, alij insunt oībus, Alij pluribus, cōis oībus est, ut affectus iniurię, cōpetit enim oībus usq; ad lacertas, cōis uero plurib⁹, est affectus ueneris, nam licet affect⁹ ueneris oībus fere cōpetat, proprię tñ porcis, & asinis cōpetit. Affectus proprij sunt, ut canibus esse cōtumeliosum, et asinis esse indolēs. Hinc regula est qđ proprijs aīæ affectib⁹ respōdēt proprię corporis dispositiones, cōibus uero cōes. Hñt enim canes qd propriū, per qđ denotatur proprius eius animæ affectus, sil'r & asini quid propriū habēt, p qđ denotatur eius aīæ, proprium. Sed quo ad uerba Aristote. dubitabitur, qm̄ asinus nō indolēs, sed tristis est proprie, quòd Plinius octauo historię naturalis multis signis testatur. Primo quia in regionib⁹ frigidis nō generat & hoc propter eius naturam, quæ est frigida & sicca. Secūdo qa nō generat, nisi post ęqnoctium ęstiuū, ex eo qa eius natura supercalefit, & ad coitū red- Carte 43.

ditur insanus. Tertio qa non fert onera, nisi uersus nates, quia mēbra illa pollētiora sunt. ex his uult asinū esse frigidum & siccum, & sic esse natura tristem, hoc idem Aristoteles asserit in ultimo de animalib⁹. Rñsio prima esse pōt ꝙ græcus textus est corruptus & ubi alypon scribit, scribi debet lypon, hoc est triste, & sic in antiq̄s trāslationib⁹ legitur. Vel forte alypon pro indolente accepit, nā asin⁹ indolens, qm̄ ex nullis aduersis dolet.

Quo igitur modo & commune, & proprium liceat distingui, & dictum est. Opus tñ est ad omnia multa consuetudine, si quis ipse debeat esse sufficiens ad dicendū de his singula.

Commentarium. Quia proprium & cōe multifariam accipi pñt ideo, inquit, Quo igit̄ modo, & cōe, & ꝓpriū licet distingui primo libro dictum est. Ibi. n. dictū est signum propriū eē, ꝙ cōpetit oībus, & sp̄, non tñ solis, ut esse liberale, prędęq; cōicatiuum proprium est leoni, qm̄ cōpetit omnibus leonibus, & semper, nō tñ solis. Signū uero proprium est habere frōtē eleuatam, hoc. n. oībus & semper cōpetit. Cōe uero est quod non omnibus, neq; solis, ut esse iracundum, nō. n. omnibus leonibus, nec solis cōpetit, indifferenter. n. & leonibus, & lupis cōpetere pōt. Cū se itaq; excusasset, addit ꝓceptū in physiognomonia practica, & inq̄t. Op⁹ tñ est ad oīa aīalium propria signa & affect⁹ dījudicādos multa & lōga cōsuetudine, ac experientia, si quis ipse per se sine aliorum obseruatis debent esse sufficiēs ad dicendū de his affectibus singula signa. Vbi aīaduersione dignum singulis aīalibus naturam tribuisse proprios affect⁹, eosq; proprīs signis, ac notis in eorum corporibus significasse, & hoc (ut Maternus inquit) pluribus rationibus, primo q dem pp cognitionem in se, nā affectus aīæ signis corporis spectātur, non. n. aīæ signis spectari pñt, cum aīa sit nobis ignota. Scdo uero ob nostrā utilitatem, nisi. n. signa propria essent affectibus correspōdentia, inter ꝑnitiosum serpentem, & beneficum nō discerneremus. Tertio formæ & proprios affectus, & illorū propria signa sortitæ sunt pp cōstellificationem in cœlo sīem (vt. n. Hermes inquit) nullum est arenarum granū hic, quin propriū obtineat signū in cœlo, suscitās ad illius incremētū, his tribus rationibus formæ in materia sortitę sunt & merita propria, & signa propria, & affectus proprios, & qm̄ res sunt innumerę, etiam signa, & affect⁹ sunt innumeri. Propterea Aristoteles bene dixit esse opus multa cōsuetudine, & longa experientia, ad hoc ut ex signorū cōuenientia, quæ a feris accipiūtur, affectus cōsimiles discernamus. Quæres fortasse quare ex signis plantarū nō accipitur regula physiognomiçandi. Trogus & Philō ut in q̄busdam libellis legimus, qui illis dedicātur dixerūt in operibus aīæ nutritiuæ posse physiognomonia ex plantis colligi. Nam cum uegetatiua uita cōis sit omnib⁹ uiuētibus, ideo multa signa lōgęui acceperūt ex plātis, nam quibus boni sunt capilli & firmi, hi longeui sunt, referūtur ad plātas lōgęuas, quę folia hñt firma, simili rōne & in alīs. Aristote. ṽo Galenus, & alī nō per plātas physiognomiçarūt, qm̄ physiognomonia est cognitio affectuum & morum aīæ, mō mores, & affect⁹ sunt ī parte sensitiua, quæ dianoea appellata est, cōstat autem hāc non plātis, sed aīalibus, & hoīb⁹ cōem esse. Quęres rursus utrū affectus hoīs, quo est libidinosus, & uenereus, sit eiusdem spēi in asino & porco & homine. Pythagorici crediderūt affectus in feris, et hoībus omnes esse eiusdem rationis, qm̄ & aīa est eiusdem rōnis. Peripatetici ṽo animā differre ab aīa, sicuti corpus à corpe, asserentes, dixerūt affect⁹ esse similes, sed nō eiusdē rationis.

Quoniam enim ea, quæ uidentur in corporibus, dicuntur referri in similitudines, & in eas, quæ fiunt ab animalibus, & in eas, quæ fiūt ab operibus, & ideæ quædā, aliæ à caliditatibus, aliæ à frigiditatibus fiunt. Sunt autem harum quædam apparētium in corporibus, parua differentia utentis, & eodem nomine appellatæ, ut & pallores qui sunt facti à timoribus, & laboribus. Hi enim & nomine eodem appellantur, & differentiam paruam habēt adinuicem. Parua autem differentia existente, non facile est cognoscere, sed uel ex consuetudine formæ superapparentiam captātem. Est igitur & uelocissimus, & optimus modus, qui est à superapparentia, & cōtingit sic eodem utētem multa dinoscere, & non solum uniuersaliter utile est, sed etiā ad signorū electionem. Vnūquodq; enim electorum & dicere oportet talem, ut ꝙ electum est, uelit.

Cōmentarium. Repetit Aristo. hic modum physiognomiçandi, cū, uidelicet, qui ex superapparentibus moribus colligebatur, & pręmittit tria pro declaratione illius, quorū primu; est ꝙ similitudinū animaliū, alię à corporibus uel operib⁹ eorū accipiuntur, aliæ a qualitatib⁹ eorū, ut à caliditate, uel frigiditate, uel cæteris id genus, inquit. Quoniam enim, & lege uerba suspensiue usq; ibi. Est igitur & uelocissimus, & reliqua, & propterea dimittatur hęc particula, qm̄ eni, usq; ibi, & legatur sic, ea, quæ uidentur in corporibus, dicūtur referri in similitudines, dico in similitudines, qa & ī eas, quæ accipitur à corporibus ꝭm particulas corporum aīalium, & in eas, quæ fiunt ab operibus, siue morib⁹ animalium, uel affectibus, ut superius dictū est, & subaudi & etiā accipiuntur à qualitatibus corporū animaliū, ꝙ subdistinguit, & inquit. Et ideæ hoc est similitudines quæ à qualitatibus accipiūtur, duplices sunt, qm̄ quędā à caliditatibus, aliæ à frigiditatibus fiunt, hoc est primū. Vt breuiter dicamus ꝙ aīalia possunt comparari aut in dispositionibus corporeis, aut in qualitatibus, ꝭm ꝙ est, ꝙ passionū quæ aīalibus uel hoībus competūt, quædam eodem noīe appellātur, parum differentes, ueluti pallores, q à timore, & qui ab ægritudinib⁹, quædam sunt passiones nomine & re differētes ueluti pallor, qui à timore, & rubedo, quæ ab audacia exoritur, unde inquit. Sunt aūt harū quędam demōstratio apparentium in corporibus, quæ parua differentia utuntur inter se, & eodem noīe appellatę, ut & pallores q sunt facti à timorib⁹, & qui sunt facti a laboribus hoc est morbis, hi enim ut inquit, & noīe eodē appellantur, & differentiam paruā habent ad inuicem. Tacuit autē aliud membrum, qa intelligitur per suum oppositum, manifestum est enim ꝙ aliæ passiones sunt, quæ & noīe, & re differunt. Tertium qđ præmittit, est, ꝙ licet in passionibus nomine & re multū discrepantibus physiognomonia sit formalis, in passionib⁹ tñ quæ parum differunt, & eodem nomine appellantur, est difficilis, unde inq̄t. Parua autē differentia existente, non facile est cognoscere per physiognomoniā, sed oportet physiognomicum esse captantem, superapparentiā physiognomicam formæ, ex multa consuetudine, & longa experientia, ubi tamen multa differentia est, non tanta experientia requiritur. Aīaduersione dignum, ꝙ qui physiognomiçat, debet cognoscere aīalia omnia, e quibus signa sumat, & mores eorum, ac affect⁹, & mēbra, & membrorū dispositiones, e quibus signa colliguntur, & propterea opus est multa consuetudine, et longa experientia, ideo hodie, physiognomiçans non nisi ex aliorum obseruatis physiognomiçat, ꝑ se enim nullus fere potest. His stantibus, concludit intentum, & terminat suspensionem, & inquit. Est igit̄ & uelocissimus, & optim⁹ modus, qui est à superapparētia, ac a moribus conspicuis, declarat quo modo optimus, & utilissimus, & inquit. Et hoc subaudi, quia contingit utentem sic eodem mō. s. per apparētem morē, multa dinoscere, dico multa dinoscere, quia non solum uniuersaliter utile est, sed etiam particulariter est utilis ad signorum electionem. Possumus. n dicere uniuersaliter hunc esse astutum, qa supapparēs mos est lupin⁹, particulariter ṽo, qa hic assimilatur irato, dicere possumus hūc esse natura iracundum, & hoc subscribit, & inquit. Vnūquodq; enim signorum electorum, talem eligentem oportet etiam dicere, ut quod electum & particulariter uelit. q. d. hūc modū esse particulariter utilē, qm̄ physiognomon pōt in particulari dicere, quicq̄d uult eligere, ergo licet hic modus nō sit certus, ut supius ꝓbatum est,

tamen

tamen est optimus, quia per eum possumus in particulari et in uniuersali physiognomiçare. Est etiã uelocissim⁹ quia non requirit tantam experiẽtiam, sufficit enim habere cognitionem corporeæ dispositionis, quam corpus subit eo tempore, quo aïæ patitur affectum.

Amplius etiam & secundum electionem signorum, & syllogismo uti, quo opus est, ubi utiq; contingat adiungentes, conuenietibus cõuenientia. Vt utiq;, inuerecũdus sit, et paruiloquus, fur utiq; erit, & illiberalis, & fur quidem sequens inuerecundiam, & paruiloquiũ illiberalis. In talibus igitur cuiusq; oportet hoc modo secundum conuenientiam fieri methodum.

Secundus modus, ut primo libro diximus, physiognomiçandi erat per syllogismum, in quo ex multis affectib⁹ simul congregatis alij deducuntur, ueluti si quis ex signis uel ex propria cognitione nouerit aliquẽ esse simul inuerecũdum & paruiloquum, ex his simul coniunctis põt syllogiçare eũdem esse furem & illiberalem. Furem quidem propter inuerecũdiã, illiberalem uero propter taciturnitatem, unde inquit. Amplius etiam & secundum electionem signorum est syllogismo uti & quo opus est, dico q̃ opus est, quia ubi contingit, adiungentes conuenientibus conuenientia, & ponit exemplum, & inquit. Vt si utiq; & inuerecũdus sit, & paruiloquus, sequitur per syllogismum q erit & fur, & illiberalis, fur quidem, ut inquit. Quia fur sequens est inuerecũdiam. Illiberalis uero, quia illiberali sequens est paruiloquium. Tunc epilogat, & inquit. In talibus igitur cuiusq; oportet hoc modo ſm conuenientiã fieri methodum. Animaduerte, q in hac methodo fiũt duo processus. Primus est in quo per signa accipiuntur aïę affectus, & hic fit aut ex feris, uel ex moribus cõspicuis, uel ex causis naturalibus. Secũdus est in quo quidem syllogistica serie ex illis deducuntur alij affectus dãdo par pari, & totum toti.

Nunc aũt primum tentabo animalium distinguere, quæ ipsorum contingit permutari ad essendum fortia, & timida, & iusta, & iniusta. Sed prius diuidamus animalium genus in duas formas, adiungẽdo unicuiq; formæ cõueniẽs, sunt.n. similes.

His resumptis, nũc accedit ad regulas physiognomiçãdi per signa propria, & iterum prius præmittit quædam. Verum antequam illa præmittat, proponit intentionem suã circa illa, & est eius intentio diuidere animalia in differẽtias, ad hoc, ut de moribus arguere possit physiognomon conuersim ab uno in alterum, & hoc inquit. Nunc autem primum tentabo animalium distinguere, quę ipsorum contingit permutari, hoc est a quibus ipsorum cõtingat argui permutatim ac cõuersim ad essendum fortia & timida, & iusta, & iniusta. ergo intẽtio est distinguere animalia, ut argui possit ab uno in aliud, quod illud sit forte, uel iustum, aut timidum, uel iniustum præmissa intentione, diuidit, & ponit ordinem in dicendis, & inquit. Sed prius diuidamus animaliũ genus in duas formas hoc est in duas accidentales differentias in marem, uidelicet, & fœminã addendo quibus mas a fœmina, & e diuerso quo modo a mare fœmina differat, nam licet sint specie & genere similes, differentia accidentali, & forma ac figura differunt: & sic quid fœminæ proprie competat, & quid mari addetur.

Ferarum ergo quæ educari manu assuescunt, mansuetiores & molliores secundum animas fœminæ maribus sunt, minus fortes, atq; nutrimẽta, manusq; assuetudinem magis recipiẽtes. Quare cũ tales sint, erũt utiq; alicubi minus iracũde maribus.

Prosequitur differentias maris & fœminæ, & inquit. Ferarum ergo quæ educari manu assuescunt, mansuetiores, & molliores secundũ animas fœminæ maribus sunt: minus etiam fortes, atq; nutrimenta hoc est educationẽ, manusq; assuetudinem magis recipientes, & dixit. Quæ educari manu assuescũt: quoniam, quæ nõ possunt manu educari, sunt nobis ignotæ, & sic ignoramus an fœminæ maribus, an contra mares fœminis sint mansuetiores, uel dixit hoc, quoniam feræ, quæ in syluis educãtur: sunt notæ pastoribus & uenatoribus ut postea dicet. Tũc ex his dat aliam differentiam, & inquit. Quare cum tales sint, erũt utiq; alicubi hoc est aliq rõne fœminæ minus iracũdæ marib⁹. Si.n. fœminæ maribus disciplinabiliores sint, faciliusque educabiles; dubio procul & mitiores & minus iracundæ erunt.

Manifestum autem hoc ex nobis alicubi est, nam cum ab ira deuincimur, cũ difficultate prudentes, & maxime forte sumus, ad nihil usquã uerendum. Ad compellendum autem & ad agendum ferimur, ad q utiq; ira impellit.

Cum ex dictis assignasset secũdam differentiam, nunc probat illam ex his, quę nobis cõstant. Experimur enim quando sumus irati, nos esse minus disciplinabiles, & minus tractabiles, ergo cõtra si fœminæ sunt disciplinabiliores maribus atq; tractabiliores, erunt mitiores, atq; min⁹ iracundę, unde inquit. Manifestum autem hoc ex nobis alicubi siue aliquando est, nam cum ab ira deuincimur, sumus cum difficultate prudẽtes, & maxime fortes. Furor enim arma ministrat, sumus dico maxime fortes, ac nihil usq; uerendum, atq; timendum, ad compellendum autem & ad agẽdũ ferimur, ad quod ira impellit, ergo p opposiṫũ cũ fœminę sint disciplinabiliores, erũt mitiores.

Videtur autem mihi, & magis mali operatiuas fieri fœminas maribus, & petulantiores, & illiberaliores, & imbecilliores. Fœminæ igitur quæ & apud nos enutriũtur, & ualde alicubi manifestæ sunt. Quæ uero apud syluam, omnes confitẽtur & pastores, & uenatores huiusmodi esse, ut diximus.

Tangit hic tertiam differentiam, & inquit. Videtur autem mihi, & magis mali operatiuas fieri fœminas marib⁹, dico magis mali esse factiuas, quoniam sunt & petulãtiores, & illiberaliores, & imbecilliores marib⁹. Cuius cã est, ut secũdo de generatione aïalium tradit, qm̃ fœmina est hõ occasionatus, & ita eius anima est magis q̃ in uiris orbata, in actionibus defectiua magis, & in uiribus imbecillior, hac ratione hmõi potentię debitis rõnibus aïam non informant, & ideo praue actiones suas eligũt. Sũt aũt petulãtiores, quia frigidiores, & propter eãdẽ cãm sunt auare, oẽs.n. frigidę sunt, & tenaces, & qa flegmaticæ sunt, ideo imbecilles, hæ sunt differentiæ maris & fœminæ, & epilogat, & se exponit, & inquit. Fœminę igitur quæ & apud nos domestice enutriunt, & ualde alicubi.s. ubi diligens fuit ptractatio manifestę sunt, quo ad drĩas tactas. Quę uero sunt apud syluam, oẽs, u3, & pastores, & uenatores cõfitentur huiusmodi esse, ut diximus, & sic differentiæ tot & eędem in syluestribus sunt, quot & in domesticis, & dixit has drĩas esse alicubi manifestas, qa in libris de aïalibus. Dubitabis fortasse, qm̃ Aristo. quatuor libro de hysto. & primo de generatiõe aïalium, nõ in oib⁹ syluestribus ita esse asserit, quia nõ in auibus rapacibus, neq; in aïalibus insectis, q̃ græce entoma dñr, neq; in qbusdã piscib⁹, neq; in quadrupedib⁹ ouiperis, qm̃ in his oib⁹ fœminę marib⁹ sunt maiores, potẽtiores, & animosiores. Prętera. In qbusdã aïalibus sexuũ fit alternatio, ut in leporibus, unde Aristo. quinto libro de hystoria animalium, inquit. Leporũ etiam fœmina sæpenumero marem prior superuenit, de quo Plinius libro octauo. Terentius etiã Tute lepus es, & reliqua, ergo nõ semper mas est moratior et perfectior, sic.n. mutarentur mores. Apponẽsis in suis physiognomicis dicit hęc esse hmõi per accidẽs, at Aristo. loquitur per se. Quod non mihi placet, quę.n. p accñs sunt, uniuersam speciem nõ cõsequuntur. Propterea aïaduerte quędam aïalia esse à tota spẽ calidissima, ut spẽs auiũ rapacium. Hic euenit, ut mares duplr sint usti ac sicci, primo

ui toti⁹ generis, sunt enim aues rapaces ex toto genere sic cę, scd͞o ui sexus, mas.n.semper est fœmina calidior, quia igit̃ mares rapaces nimis adurũtur.s.ui generis, & ui sex⁹ ideo sunt parui, & imbecilles, fœminæ uero sunt siccę atque adustę propter speciem, sed propter sexum sunt humidæ & frigidæ, ideo sunt temperatę, & propter hanc rationem fit, ut non sint ita paruæ, nec ita imbecilles, ut mares. Ouipera uero quadrupeda sunt maiora ob finẽ, ut. v3. possint coitum pati, & ouorum molem simul ferre. De leporibus uero, ignoratur. Ferdinandus primus rex Apulię uenator maximus, & in omnibus iustus, & ueridic⁹, dicebat leporum, quæ fœminæ sunt, non esse masculos, qui uero mares, non esse fœminas. Verum erãt nõnulli, q̃ & mares & fœminæ inueniebantur. Ego uero in uenationibus, qui b⁹ tot annis usus sum, nũquã in hac certior fact⁹ sum, reperenĩ leporẽ ferẽtẽ ĩ utero, & hr̃e uirgã & testes, & hoc nõ semel, sed pluries, uerum utcunq; sit, Aristoteles decima particula problematum, uult differẽtias maris & fœminę esse hmõi, his tamen exceptis.

probl. 8.

At uero idem etiam manifestũ est, quoniam ꝯm unũquodq; in unoquoq; genere fœmina mare minoris capitis est, & angustioris faciei, & gracilioris colli, & pectora imbecilliora hñt, & minus costatæ sunt. Et ancas, et coxas, maribus carnulẽtiores, genua aũt mollia, crura gracilia hñt, & pedes pulchriores, & corporis formam iucũdiorem utiq; magis q̃ generosiorẽ. Neruosæ autem minus sunt, & molliores, humidioribus carnibus utentes. Mares uero, his omnibus contrarij, eorum enim natura est genere fortior, & iustior, quæ uero fœminæ, timidior, & iniustior est.

Cũ dixisset fœminam esse minus fortẽ mare, minus iracũdam, & mali in oĩbus magis operatiuam, hoc ultimo ꝓbat ex dispositiõe corpis, quæ respectu uirilis dispõnis est quodã mõ orbata, & mãca, & q̃m in suo genere est manca, ideo & in actionibus etiã mãca uideť, uñ inquit. At uero idẽ etiam hoc est eadẽ dr̃ia patet, q̃m ꝯm unũquodque gen⁹ in unoquoq; genere fœmina minoris capitis est, mare, & angustioris faciei, & gracilioris colli. Præterea etiã fœminæ pectora imbecilliora hñt, & minus costatæ sunt. Præterea habent & ancas & coxas maribus carnulẽtiores, & hñt genua mollia, & crura gracilia, quę oĩa sunt signa & causæ mollitiei, imbecillitatis, & diminutiõis. Prętera hñt pedes pulchriores, & corporis formã iucũdiorẽ utiq; magis quã generosiorẽ & fortiorẽ. Prętera sunt minus neruosæ, & molliores sunt humidioribus carnibus suæ naturæ idoneis utẽtes, per quæ omnia discurrendo p3 fœminas in oĩbus generibus exceptis auib⁹ rapacibus & alijs, quæ diximus, esse minus fortes minus iracũdas, molliores, & imbecilliores & magis orbatas esse, & mancas. Mares uero ijs oĩbus cõtrarij, nã eorum natura est genere fortior, & iustior, at natura quæ fœminę est, ꝯtra timidior, & iniustior est, & hoc, quia manca, & orbata. Patet ergo differentia proposita.

His ita se habentibus, uidetur animalium omnium leo perfectißimum in aßumendo maris formam. Est enim habens os bene magnum, faciem uero quadratiorem, non ualde osseam. Superiorem autem genam non præminentem, sed deorsum decẽter pendentem. Nasum aũt hẽt magis crassum, quam gracilem, oculos fuluos, non ualde concauos, rotundos, non ualde proeminẽtes, magnitudinem autem moderatã, supercilium benemagnũ, frontem quadratam, ex medio subconcauam magis. Ad supercilia uero atq; nasum ueluti nubes superstat, & superiore parte frontis, habet pilos inclinatos ueluti asylum, caput moderatũ, collum bene magnum, craßum moderatum. Crines flauos habens, non horridos, neque ualde crispos, quæ circa scapularũ iuncturam sunt, longe magis lata, quàm coniuncta habet, scapulas fortes, & pectus iuuenile, & metaphrenum latum, & bene costatum, & dorsum moderate. Animal est minus carnosum secundum ancas, & coxas, Crura fortia & neruosa habens, & basim iuuenilem, & uniuersum corpus articulatũ, atq; neruosum, neq; ualde siccum, neq; ualde humidum. Ambulans autem tarde: & magnifice incedens, atque seipsum in humeris: dũ ambulat, quatiens. Quæ igitur circa corpus: talia sunt: quæ uero circa animã, est capax: liberale, magnanimum: uictoriæ cupidum: mansuetum: & iustum, atque ea amãs, cũ q̃bus uersatur.

Basim Gressum Barinam

Cũ distingueret in marem & fœminam animal ipsum, & differentias assignasset inter illa, in hac parte præfigurare intendit uirilitatem in leone, & fœmininum sexum in panthera. Nam in nullo animalium uirilitas magis appet quam in leone, in nullo etiam magis fœmininus sexus q̃ in panthera. Virilitas autem colligi põt aut ex bonis corporis, aut ex ipsis animæ bonis, aut ex bonis fortunæ, q̃a uero leo, aut panthera nihil possidet, ideo tacuit demonstrare uirilitatem ex bonis fortunæ. Bona uero corporis, quædam colliguntur ex bonitate cõpositionis, quædam ex bonitate cõplexiõis. Bonitas ꝯpõnis pulchritudo est. Bonitas uero cõplexionis sanitas est, quæ ex sanis, & bonis operationibus colligitur. Aristo ergo uirilitatẽ in leone ostẽdit & ex bonis naturæ, atq; corporis, & ex bonis animæ. Sed dices leonem non esse decoratum naturę bonis, q̃a febricitat quasi ex pricipijs naturę quartana febre, ut narrant. Mihi uidetur hoc quod fabulanť de leonis febre, nihil esse, cum Aristo. de illa nullibi aliquid dixerit, nec rõ illi cõsona uř, si q̃dem natura nullum aĩal facit, nisi mixturæ suæ spẽi ęqualitatem hẽat, in qua sanũs sit: Signum autem huic nobis affert leo ipse, quẽ ferũt, cũ infirm⁹ fuerit, uenari symiam, qua cibatus mox cõualescit, aliq̃n etiam sanguis canis potu sanatur. Sed q̃m dicit, ex trãslationib⁹ fere patet, Ad uerba, quæ obscure leguntur, ueniamus, dixit itaq; leonem esse perfectissimũ, nõ quidem simpliciter, quoniam homo est omniũ animalium perfectissimũ, sed in assumendo maris formam, quoniam in eo plus uirilitatis q̃ in cæteris animalibus ostẽditur. Gena græce est genys, latine mandibula etiã, accipitur q̃ pro labijs. Supcilia uero ea sunt, quæ sub frõte bipartito distĩcta sunt, pili autem, qui in extremo palpebrarum ambitu adherẽt, cilia dicuntur. Amplius Aristo. per uerbũ illud bene, cũ ait, {Bene magnum, benecostatũ,} cõpetẽter intelligit, hoc est competenter magnum, & cõpetẽter costatum. Insuper frõs leonis subcaua est ex medio, uerum ad supercilia, & ad nasum eleuata est, ueluti nubes, quæ eleuatio ut dicitur secundo priorum est signum liberalitatis. Præterea quid asylus sit, non clare patet, quidam dixerunt asylum dici quasi sine superciliorum eminentia ab a quod est sine, & sylo supercilio, uerum hoc uerbis Aristoteles non consonat, alij asylum in neutro genere templum, quod remus et romulus condiderunt, ad quod quicũq; cõfrigeret, ab oĩ noxa liber esset, uolunt significare. Asylum uero in masculino genere tabanum esse tradunt, quod græce oestrum dicitur, unde Virgi. tertio georgi. libro.

Est lenis syleri circa illicibusq; uirentem
Plurimus alburnum uolitans, cui nomen asylo
Romanum est oestrum graij uertere uocantes
Asper acerbe sonans, quo tota exterrita syluis,
Diffugiunt armẽta, & hoc pacto accipiendo uerbis Arist. cõsonat, Metaphrenũ uero est totũ bustũ a septo trãsuerso ad collum, compositum ex pectore, & dorso, q; etiam a quibusdam thorax dicitur, uerum an ita sit, postea uidebitur. Verius.n.metaphrenum est ps opposita phreno, quę subscapilium dicitur, quia arcus est posterior sub scapulis collocatus, ut dicem⁹. Ad hæc uerbũ basim, gressum etiã sonat latine, uel carinã, quę spina est, ubi coste colligi uñr, ut in naui uidem⁹, hæc de ṽbis, De excellentia & uirilitate leonis, multa ab Aristo. ac Plinio narrantur, nam si ad:

corporis

corporis figurā,ac ꝯstitutionē q̄spiā respexerit,in illa summam uirilitatē colligem⁹, ut particulatim per singula mēbra discurrēdo annotauit Arist. Si ad aī mores animaduerteris,leonē inuenies magnanimum, ut ꝑ incessum Aristo. annotauit, & Plinius. Amplius ex usu cibi,abhorret.n.ad sui cibi reliq̄as redire,sed ꝑmittit accipi a quocūq;,& pr̨cipue ab hoīe. Annotarūt etiā ī eo liberalitatē,q̄m est suæ prædę cōicatiuus,& indigētibus sępius subuenit. Narrāt etiā eū esse uictorię cupidum,non enim nisi magnas feras uenat̄,hēt tñ infestū onagrum,q̄m eū ex odio uenat̄. Amplius est iustus mansuetus,& misericors,q̄m ꝓstratis atq; ueniā petētibus aliq̄n parcit,ut Plinius exemplo fœminæ cuiusdam declarauit. Est & bñficiorū remunerator,ut Plinius & Solinus narrant exēplo,cuiusdā, qui ab eius pede uel ore remouit spinam. Pręterea cętera aīalia excellit pr̨stātia,tum oculorū,tum ossium. Oculorū q̄dē,q̄m, ut Plinius inquit,Oīs uis constat in oculis,ossibus uero, nā collisa ignē emicant,nec medullam hñt, nisi crura ut Aristo. narrat. Hæc pauca de leone.

Pardilis uero inter ea,quæ fortia uidētur esse,fœmineæ formæ magis est,quoniam non secundum crura, his autem cooperatur, & aliquod opus fortitudinis exercet. Est enim habens faciem paruam,os magnum,oculos paruos.exalbidos,exconcauos. Ipsos autem circūuagātes magis,frontem longiorē magis, uersus aures rotunda magis quam planam, collum longum ualde & gracile. Pectus non amplum & longum dorsum, anchas & coxas carnosas. Quæ uero sunt circa ilia, & uētrē,lenia magis. Color aūt eius uarius est, & totum est,tum inarticulatum, tum incommensuratum. Forma igitur corpis talis est,in his aūt quæ secundum animam,paruum & furax, & ut omnino sit dicere,dolosum est. Animalium igitur quæ uidentur fortia conuenientiora sunt assumpta, & quæ masculinæ formæ, & fœmininæ sunt,dicta sunt. Alia uero quæcūq; sunt,facile utiq; est pertransire. Quæcūq; uero ad physiognomizandū ex animalibus conspicere contingit in electione signorum dicentur. Electio uero signorum,quæ est secundum homines,sic accipitur.

Cum in leone figurauit uirilitatē, in hac ꝑte in pardili figurat fœmineitatē,uerum nō sine q̄ōne est q̄d per pardilem intelligat,cur etiā in ostēdendo fœmineitatē nō leænā accepit,atq; cur exēpla beluarū,& nō hoīs. Aīaduerte igitur sub eodē proximo genere ac sub alterna specie, tres esse spālissimas,leonem,uidelicet,pardum, & quę ex his ꝑmixta est,leopardus. Leo mas est, cuius fœmella a nōnullis leæna dicit̄. Pard⁹ mas etiam,cuius fœmella pardilis appellatur,sed apud Pliniū pāthera, quæ animal est prorsus ferū & maculosum,vñ Horatius in ep̄lis. Diuersum confusa genus pāthera camelo. Ex his uero fiūt leopardus,ac leopardilis,cōicant aūtē hæc inter se uictu, coitu,moribus,& regimine,ueluti & canes, quæ diuersorum modorū sunt. Nō accepit aūt in exemplo leænam, q̄m licet fœmina sit,multa tñ uirilia in ea spectant̄,quæ fœmellis nō cōpetūt. Nec accepit hominum exēpla, q̄m aliud esse debet per q̄ uultispicimus,& aliud de quo uultispicimus,quia ergo physiognomia est de hoīe,& ea ꝑ quę uultispicimus,sunt feræ,ideo exempla in feris, & non in hoībus accepit,maxime aūt in his,q̄m in his uirilia ac fœminea magis cognoscūtur. Tūc inquit. Pardilis uero inter ea quæ fortia uidentur esse,fœmineæ formæ magis est, non tñ subaudi sc̄dm oīa quæ habet,q̄m nō sc̄dm crura, deinde narrat oīa,& quę dicit clara sunt trāslationibus.

De pedib⁹

Quibuscūque pedes & benenati, & magni, & articulati, & neruosi,fortes sunt secundum ea,quæ sunt in anima, referuntur in masculinum genus. Quicūque autem pedes paruos, graciles inarticulatos habent, plus uisu delectabiles quam robustos,molles sunt secundum ea,quæ sunt in anima, referuntur in fœmininum genus.

Fortes — Quibus pedes bñnati magni articulati & neruosi — in masculinū gen⁹.

Molles — Quicūq; pedes ꝑuos graciles,inarticulatos, uisu delectabiles — in femininū gen⁹

Cum preposuisset agere de signis proprijs, quę ꝑ electionem a feris,colliguntur,in hac ꝑte prosequitur, & primo incipit ab uniuersis pedibus, & ponit duas cōclusiones,quarū prima est. Quicūq; pedes benenatos,hoc ē bene tēperatos,magnos,articulatos,& neruosos habent, hi sunt fortes,probatur,quoniam tales referuntur in masculinum genus,ut superius fuit ex differentia maris, & fœminę præmissum,secūda conclusio. Quicūq; pedes paruos, graciles,plus uisu delectabiles quā robustos hñt, hi sunt molles,& muliebres probatur, quia tales pedes referunt̄ in fœmininum genus, ut superius patuit. Hęc Aristoteles de pedibus.

De pedum digitis, & ungu. bus.

Quibus pedum digiti curui, & quibus ungues curui, inuerecundi,referuntur ad aues curuorum unguium. Quibus pedum digiti coniuncti sunt, hi pauidi, referuntur in coturnices strictorum pedum lacustrium.

Inuerecundi — Quibus pedū digiti & ungues curui — in aues curuorum unguium

Pauidi — Quib⁹ pedū digiti coniuncti — in coturnices

Cū egisset de pedū physiognomonia,hic agit de physiognomonia digitorum,& unguium,& iterū ponit duas conclusiones,quarum prima est. Quib⁹ digiti pedū,ac illorum ungues curui,hi inuerecūdi,probatur, quoniā hæc referūtur in aues inuerecūdas,quæ sunt curuorū,unguiū, ut cornix,sturnus,& coruus,& cæterę aues impudētes, secūda cōclusio est. Quib⁹ pedū digiti cōiuncti,hi sunt pauidi,ꝓbat̄,q̄a referuntur ī coturnices, quorū pedes lacustres sunt cōiuncti & stricti,& tamen sunt pauidę.

De talis

Quibus ea,quæ circa talos sunt, & neruosa, & articulata sunt, fortes sunt secundum animam, referuntur in masculinū genus. Quicūq; talis carnosi sunt, & inarticulati, molles sunt secundum animas,referuntur in fœmininum genus.

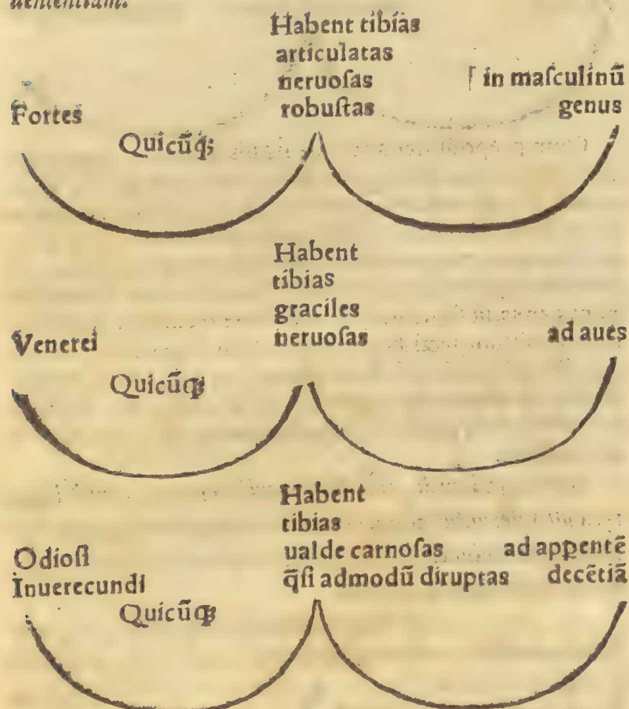
Fortes — Quibus tali neruosi & articulati — in masculinum genus

Molles — Quibus tali carnosi, — in fœmininum genus

Cum egisset de digitis, & unguib⁹, hic agit de talis, & horum partibus, & ponit conclusiones duas, quę ex uerborum translatione patent.

De cruribꝰ & tibiis

Quicunq; tibias habent & articulatas, & neruosas, & robustas, anima fortes sunt, referuntur ad masculinum genus, Quicunq; tibias graciles neruosas habent, uenerei, referuntur ad aues. Quicunq; tibias ualde carnosas habent, quasi ad modum diruptas, odiosi, & inuerecundi, referuntur ad apparentem cōuenientiam.

Cū egisset de talis. nūc de tibijs agit, de quibus ponit tres cōclusiones, quarū prima est. Quicūq; hn̄t tibias articulatas, neruosas, & robustas, sunt animo fortes, probať, quia referuntur ad masculinū genus, secūda uero est. Quicūq; hn̄t tibias graciles, neruosas, sunt uenerei, probatur, quia referūtur ad aues tertia. Quicūq; hn̄t tibias ualde carnosas ac supfluas quasi admodum diruptas, sunt odiosi, & inuerecundi probatur, quia referuntur ad superapparētem conuenientiam, nam caro in tibijs nec superflua, nec manca esse debet, sed moderata, ac commensurata, cū enī sic bene affecta fuerit, gratū & uerecūdum, & modestum significat, ergo a cōtrario cū superflua fuerit, odiosum & impudētē significabit. Retulit ergo ad supapparētē decētiā quę est cōtraria huic dispōni, ut locus sit a ꝯtrario, hęc Aristo. de tibijs. Verum quo ad uerba attinet, quidam inter tibias, & crura differentiam cōstituunt, nam crus a genu initium capere, in talūq; usq; desinere, aiūt celsus in tertio ultimum est iuxta talū ex utroq; crure paulum sanguinis mittere. Ouidius primo metamorpho. Crura nocēt sentes, tibiā uero a parte anteriore uocari, os enim illud a genu ad pedē usq; descēdens, tibia est, & antiqui & præsertim Ethrusci ossibus tibiarum musica instrumēta fecerūt, propter quod tibias uocauerunt. Horatius in arte poetica tibia non ut nunc oricalco iuncta tubæq; enula. Sed Aristoteli Theodoro interprete primo animalium historia uidetur tibiā id esse, quod gemino esse subiaceat, cuius pars prior crea, posterior sura nuncupantur, quæ sura in homine & in quibusdam animalibus quę cauda carēt, carnosa est, uel pleniuscula, nam ut Aristo. scribit. Oē aīal carēs in sura carne, hꝫ caudā alicui⁹ subꝫ, ut pilorū uel alio mō, sic itaque tibia ex sura & crea cōgregatur. Hacten⁹ de ꝟbis. Quo uero ad sententiam attinet, Aristoteles cum dispositionem illam tibiarum ad aues retulisset, nō simpliciter id fecit, nam homo omni tempore coit, sed quia aues tempore coitus libidinosiores sunt. Hæc de tibijs Arist. scribit.

De genu

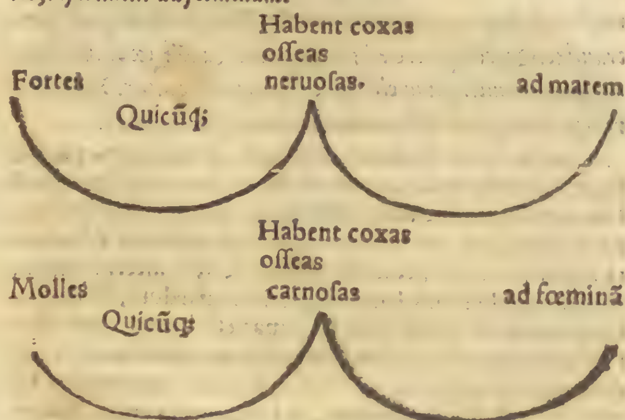
Quicūq; genu crassi sunt, cinædi, referuntur ad apparentē conuenientiam.

Nunc de genu, de quo hāc affert cōclusionē. Quicūq; genu crassi sunt cinædi, ꝓbat q̄m referť hęc dispō ad ei⁹ contrarium. s. ad apparētē cōuenientiā. Si. n. appatēs decētia moratum facit, cōtraria ei⁹ dispō cinædum faciet. Quo uero ad ꝟba attinet, genu crassi uno uerbo græce dicunť gony crati, sed quid genu sit, aperiamus. Femuri itaq; genua annectuntur, ubiq; uertebra est, qua sedendo uel ambulādo ita se flectit, ut litere gręce figuram hēat, ideo uulgo fœmina & crura simul gāma nūcupanť, nā reuera hoc mēbrum in genu flectitur, genu dicitur a parte superiori. Stati⁹ primo Thebaidos. Flexoq; genu uacua ilia tēdūt. A parte uero īferiori hoc est retro poples appellatur. Ouidius octauo metamorpho. Dextroq; a poplite leuum pręssa genu, digitis inter se pectine iūctis. L. Columella libro septimo, Si dolore neruorū claudicat, oleo & sale genua poplitesq; & crura complicāda sunt. Lucretius tertio libro, Brachia palpebreq; cadunt poplitesq; cubanti. Sed apud hystoricos etiam pro tota parte neruosa accipitur. Liuius uigesimosecūdo libro, et Horati⁹ primo sermonū, Qui peccas minus atq; ego cum fului rutubæq; aut placidiani cōtēto poplite miror pręlia, sed in proposito pro cōgregato accipitur, unde Aristo. primo de historia commune femoris & tibię genu poplesq; est. Hęc de genu. γ gamma

De coxis

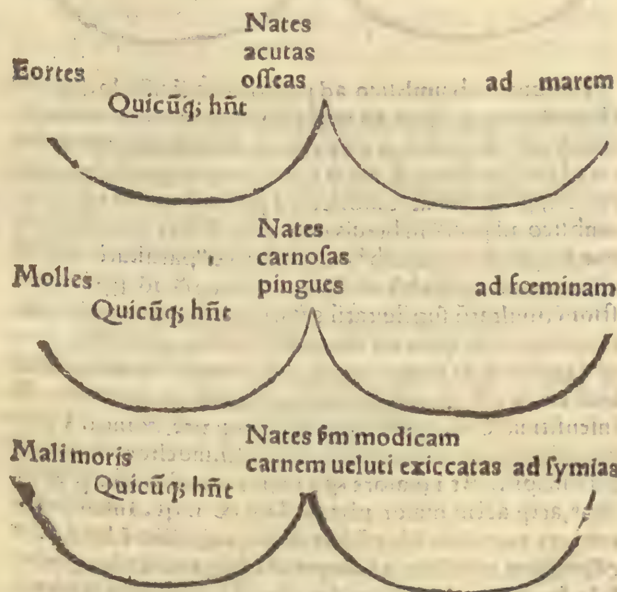
Quicūq; coxas osseas, atq; neruosas habent, fortes, referūtur ad marem. Quicūq; coxas oseas, & carnosas habent, molles, referuntur ad fœminam.

De coxis ꝟo hic ponit duas ꝯclusiōes, et ꝑspicuę sunt, sed quid sit coxā, exponamus. Vbi aīaduersione dignū, ꝙ ubi femora annectuntur, uertebrę sunt, quę coxę dicunť. Celsus libro quarto. Renes ꝟo diuersi, q lūbis sub imis coxis īhererēt, Iuuenalis hic coxa debilis ambos ꝑdidit ille oculos. Celsus etiā libro quīto. At cū uulua ꝑcussa est, dolor ī inguinib⁹, & coxis, & femorib⁹ est, sed coxa hoc ē os uertebræ uocať etiā coxēdix. Suetonius in uita Augusti. Coxēdice & femore & crure sinistro, nō ꝑinde ualebat, ut sępe etiā īde claudicaret. Q̄ aūt coxa iuncturā ꝟtebrarū, siľ cū neruo ꝟtebrā cōtinente et os q̄ꝫ significet, oñdit Plinius iunior in epistolis, hunc dū sequitur, colligitq; per leue, & lubricum pauimentum fallente uestigio, cecidit, coxamq; fregit, quæ parum apte collocata reluctāte ętate male coīt. Cælsus etiam libro quarto. Coxis proxima sunt genua, de osse intellexit, hāc quidē sciā uocāt, hincq; sciaticos appellāt, qui coxendice claudicāt. Apud Aristo. ꝟo coxa aliquando μηροὺς, ut hic, aliquando κοτυληδὼν appellatur, unde libro primo de historia animalium inquit. In quo autem femur uersatur, coxa, & acetabulū subaudi dicitur. Hęc de coxa.

Quicūq;

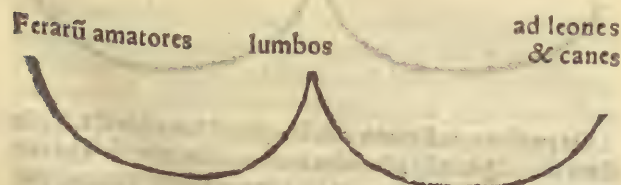
Quicũq; autem nates acutas quidem osseas habent, fortes sunt. Quicũq; uero carnosum, pinguis habent molles. Quicunque uero habent secundum modicam carne... ueluti exiccatas, malli moris sunt: referuntur ad symias.

De natib⁹ uero ponit tres cõcl'ones, quarũ Pria ẽ, Quicũq; nates acutas ac osseas hñt, sunt fortes, pbaẽ, qm̃ referunẽ ad masculinã genus. Scd̃a. Quicũq; hñt carnosas ac pingues, sunt molles, pbaẽ, qa ad gen⁹ femininũ referunẽ. Tertia. Quicũq; hñt nates ad modũ exiccatas ẜm modicã carnẽ, sunt mali moris, pbaẽ, qa referunẽ ad symias, q̃ sunt malorũ morũ hæc de cõclusionib⁹. Sed quo ad uerba attinet, aĩaduerte q in græco scribiẽ, πῶγα, & in trãslatione ueteri pectem, &, ut mihi uĩ, error est, qm̃ poti⁹ pugnũ sonat, oriẽ aũt error, qm̃ pyga interdũ mẽtula dr̃, qđ ẽ rõne extreme ptis pyga. n. extremã ptẽ tã anteriorẽ q̃ posteriorẽ significat, & ppterea nates & mẽbrũ uirile significabit. trunchi. n. extremũ utrũq; ẽ. Horati⁹ prio ẜmo nũ. nec nũmi pareãt, aut pyga. Martialis & Antis hñs or topygrũ, macte, hoc ẽ rectã pygã. Mihi tñ uĩ eẽ scribẽdũ πυγήν nã πογή græce nates dñr, queq; ab Aristotele aliq̃n γλουτός grece, latine nates dñr. uñ prio hystoria. ptis uero excretorię, qđ subditũ, q̃si strãgulũ, nates appellaẽ.

De lumbis

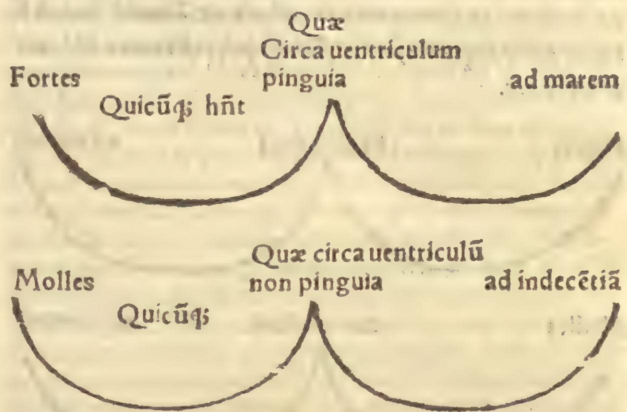
Qui lumbosi, ferarum amatores, referuntur ad leones, & ad canes. Videbit enim utiq; quis & canum, eos, qui sunt ferarum amatores: lumbosos se habere.

De lũbis ponit unã cõclusionẽ, q̃ est. Quicũq; lũbosi sunt, ferarũ amatores sunt pbaẽ, qa referunẽ ad leones & ad canes, ad canes qdẽ, qa uidebit utiq; qs & canũ eos eẽ ferarũ maxĩe amatores, q lũbosi sunt, ut leporarĳ canes. Sed quo ad uerba attinet, a cinctura ad nates lũbi uocãtur, ubi sedes libidinis est Persius cũ carmina lũbũ intrãt & tenero scalpunẽ ubi intima uersu. Et in sacris quoq; legim⁹. Sint lũbi uestri pcincti, & nec iniuria qdẽ ibi. n. luxurię ẽ domiciliũ. Aristo. 1. de historia, partẽ posteriorem pari structura pcingunt, uñ nomẽ osphys inditũ est. Sũt igiẽ lumbosi hoĩes, qui lumbos longos & aliqua ex parte crassos hñt, ueluti & cursores canes, q uulgo leporarĳ dicuntur. Isti. n. canes, ad hoc, ut philotheri, hoc est amatores ferarũ sint, lumbosi esse debẽt, ut eorũ lũbi sint oblongi, & mediocriter magni ac crassi, & neruosi, & duri, ut nos in canib⁹ leporarĳs nõ semel obseruauim⁹ peregrina enim] & teucer, & falco, & tyber, & alĳ q̃plurimi nr̃orũ excellẽtissimorũ canũ, ita lũbosi extiterũt, & inter canes summã excellẽtiã habuerũt Expertas etiã sum ualidos canes eẽ pectorosos, & coxas neruosas, & rotũdas hẽre ad modũ uiniferi. Ad pilorũ etiã duritiã canispices aĩaduertunt, sunt. n. canes quorũ pili duri sunt, fortes, hæc nos in nr̃is canib⁹ diligẽter annotauimus nũq̃. n. inuenim⁹ ualidos canes sine his, aut horum aliqbus. Hæc de lumbis.

De uentre

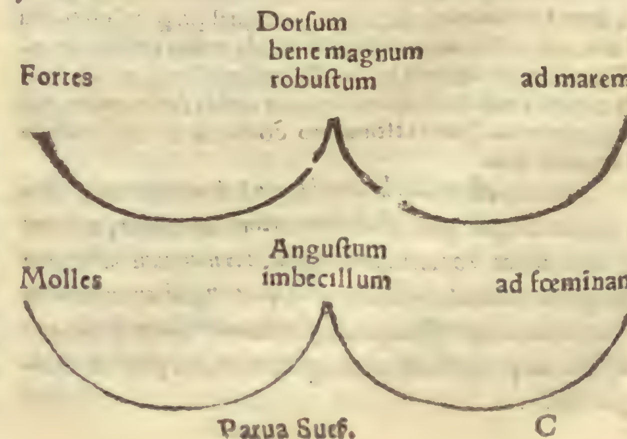
Quibus ea, quæ circa uentriculum sunt, pinguia sunt, fortes sunt: referuntur ad marem. Quibus autem non pinguia, molles: referuntur ad indecentiam.

Nũc de uẽtriculo, ĩ quo cibus deuoraẽ, duas ponit cõclusiões, pria ẽ, Quicunq; hñt ea q̃ circa uẽtriculũ sunt, pinguia, sunt fortes, pbaẽ qa ad marẽ referunẽ. Scd̃a cõclusio ẽ. Quicũq; ea, q̃ circa uẽtriculũ sunt, hñt non pinguia, sunt molles, pbaẽ, qa referunẽ ad indecẽtiã, decẽtia enĩ, ẽ, ut sint magna ad hoc ut calor circũstãs magn⁹, & fortis sit, q est roboris fundamẽtũ. Sed quo ad uerba attinet, aĩaduerte drĩam esse inter uẽtrẽ & uẽtriculũ. Vẽter enĩ a supiori pte pectore, ab ĩferiori, ilĳs, & pube, a latere lateribus ipsis terminaẽ. Iuuenalis. Montani quoq; uẽter adest abdñe tardus hicq; extẽdiẽ Arist. prio historiarũ uẽter ĩfra pect⁹ est parte priore eiusq; radix umblicus ẽ, appellaẽ aũt grece γαστὴρ gaster, latine uẽter. Vẽtricul⁹ uero siue aluus Aristotele auctore prio hist. libr. pars est uẽtris in qua cib⁹ deuoraẽ, uñ ita scribit Theodoro interp̃tæ, partem, qua cibus recipiẽ, os appellam⁹, quæ græce σόμα dr̃, in quã deuoratur, uentriculũ, q̃ κοιλία uocatur, & sic uentricul⁹ pars uentris est, per ea uero, quæ circa uẽtriculum sunt intelligit latera, & pect⁹, hæc. n. cũ pinguia sunt, hoc est magna, fortitudinis nota sunt. Hactenus del uẽtriculo.

De dorso

Quibuscunq; dorsum & lene magnum, & robustum, animabus fortes sunt: referuntur ad marem. Quicunq; autem dorsum angustum, & imbecillum habent, molles: referũtur ad feminam

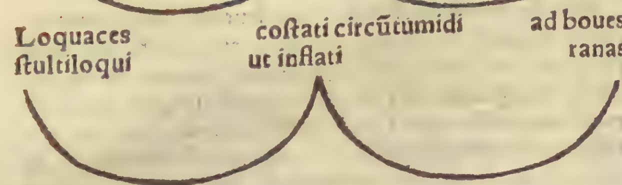

De dorso uero duas cõclusiones cũ suis ꝓbationib⁹ affert, q̃ trãslatione clare sunt. Verũ quo ad uerba attinet, dorsum græce νωτον, sed in trãslationibus antiquis spina scribitur, uerius dorsum scribendũ est. dorsum uero & interscapiliũ apud nõnullos idẽ significat, dictũ quidẽ dorsum quasi dorsum, ĩterscapiliũ uero, q̃a intet scapulas, unde uallecula illa, q̃ inter scapulas collocat̃, interscapiliũ uel dorsum appellãt. Igini⁹ in descriptiõe ursę. In humero clarã unã. In pede de posteriorib⁹ nouissimo duas. In summo ĩterscapilio unã, dorsum ergo & ĩterscapiliũ idẽ significat. Sed Arist. ut mihi uĩ, dorsum totũ spatium, q̃d pectori contraponit̃ noton, hoc est dorsum appellat. unde primo histo. dorsum pone pect⁹ est, cuius partes scapulę, & spina, ĩfraq; e regiõi uẽtri, lũbi hñr. uerũ de his hacten⁹.

De costis *Qui uero benecostati sunt, fortes anima sunt, referũtur ad marem qui uero non costati, molles animabus sunt referũtur ad fœminam. Quicunq; uero ex costatis, circũtumidi sunt, ac si inflati essent, loquaces sunt, et stultiloqui, referuntur ad boues & ad ranas.*

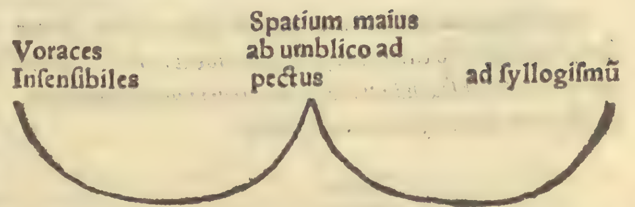

De costis & costatis tres affert cõclõnes, q̃ patẽt. Sed illud dubitatiõe dignũ est, q̃m loquaces & stultiloquos ad boues & ranas refert. De ranis q̃dẽ nemo dubitat nã garritũ atq; loquacitatẽ, oẽs ranis tribuũt. Ouidi⁹, Garrula limosa rana coaxat aquis. De bob⁹ aũt q̃d Arist. inquit. Ambiguũ est, nõ. n. bob⁹ garrulitatẽ, & stultiloquiũ tribuunt. iõ, ut mihi uĩ. Arist. ꝑ boues tauros intellexit, q̃ stultas uoces emittũt, & freq̃uẽter mugiũt, dũ ira gliscẽte, arenã in altũ spargunt. Quo uero ad rubricã attinet, pleura græce latine costa, uel latus, dictæ quidem coste, quia interiora custodiunt, uel quia simul stant, latera uero ĩfra alas sunt & a dextra, & sinistra. Iuuenalis, Preterea lateris uigili cũ febre dolorẽ. Si cepere pati missum ad sua opera morbũ. Infestũ credũt a numine. Est aũt morb⁹ is, quẽ medici pleuresim uocãt. Solẽt ĩter latera, & costas discrimẽ hoc notare, nã latera costis terminant̃. Et ꝓpterea apud anathomicos costas ossula laterica esse legim⁹ q̃ latera cõterminãt, dcã q̃dẽ latera, uel q̃a ꝑ ipsa ĩteriora latẽt, uel a latitudine. Arist. i. histo. de costis scribẽs, inq̃t. Cões ãt ptis supioris ĩferiorisq; coste octonę, nã de hoĩbus gen⁹ turdulorũ, quos septenis costis ferũt creari, nullius idonei auctoris testimonio cõstat, & sic coste ossula l ateralia sunt.

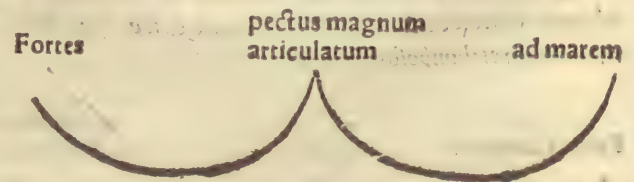
De umblico *Quicunq; aũt maius habent id, quod ab umblico ad pectoris imum est, quã quod est ab imo pectoris ad collum, uoraces & insensibiles. Voraces quidem, quia uas magnum habẽt, quo suscipiunt cibum. Insensibiles uero, quia angustiorem locũ habent sensus, compressumque a susceptiuo cibi, ita ut sensus grauescant aut propter ciborum repletiones, aut propter indigentiam.*

De spatio ab umblico ad pectoris imũ nũc loquit̃. Verũ aĩaduerte, ꝙ Arist. ab umblico, duas accepit mẽsuras, alterã q̃dẽ ab umblico ad pectinẽ. Alterã uero ab umblico ad imũ pectoris, & iuxta has duas posuit cõclõnes, prima est, q̃b⁹ spatiũ ab umblico ad pectinẽ maius est q̃ ab umblico ad pect⁹. hi breuis uitæ sunt. Affert cãm lib. ꝓblematũ, q̃m alu⁹ ĩ qua cib⁹ deuorat̃, ob ei⁹ paruitatẽ frigid⁹ est, ita ut nõ possit bñ cibũ cõcoquere, & iõ ꝑꝑ indigestionẽ, multarũ supfluitatũ g̃natiuus est, e q̃b⁹ morbi multi emergũt, ob quos nõ diu uiuũt. Scdam ponit hic, & inq̃t. Quicunq; ãt maius hñt id, q̃d ab umblico ad pectoris imũ est, q̃ q̃d ab imo pectoris ad collũ, uoraces sunt, & insensitiui, & hãc ꝓbat quo ad utrãq; ꝑtẽ, & inq̃t. Voraces q̃dẽ, q̃a uas magnũ hñt uẽtriculũ. uidelicet in quo cibũ suscipiũt. At ĩ maiore q̃to maior uis est, maiorq; appetitus, atq; actio maior. ꝓbat scdam & inq̃t. Insensibiles uero, q̃a angustiorẽ locũ hñt sensus. angustiorẽ locũ dico cõpressum, uidelicet a susceptiuo cibi, ita ut sensus grauescãt. sp. q̃a aut grauescunt ꝑꝑ ciborũ repletiones replente enim cibo sensus q̃ in corde sunt, grauescũt, & turbidi fiũt ꝑꝑ uapores eleuatos a cibis, & in angustum locũ redeũt ꝑꝑ repletionem cibi, q̃ cor cõstringit, aut grauescũt ꝑꝑ ĩdigentiã, uacua. n. aluo, cholera diffusa ad stomachũ, stimulat sensum eius, ita, ut alij sensus q̃ in corde sunt, tabescãt. Quare cum stomach⁹ quasi sp̃ sit ul' plen⁹ uel uacu⁹ ime sensus sp̃ graues sunt. Quo uero ad rubricã attinet, ὀμφαλός grece latine umblicus, hic ãt ĩ medio uẽtris sit⁹ ẽ. Arist. hist. I. radix uẽtris umblic⁹ ẽ. Estq; ueluti cẽtrũ, dictusq; quasi umb⁹iliũ, unde & umbo appellat̃ loc⁹ ĩ medio clipei, ex umblico aũt ĩfans ĩ utero pẽdet, ex eo ẽt nutrit̃. Vmblic⁹ multifariã accipit̃. Virgili⁹ in priapeis rũpant̃ ꝑtor usq; mẽtulaq; ne q̃cq̃ sibi pulset umblicũ. accipit̃ ẽt ꝑ medio cuiusq; rei. Plini⁹. Vmblic⁹ Italie circa lacũ reatinũ ẽ. Et ĩ priapeis delphos pithi⁹ orbis umblic⁹ & de libr. quoq; umblicũ Catull⁹ dici oñdit, r̃lata charta r̃gie nouẽ libri. noni umblici lora rubra mẽbrana. Hec de umblico.

pintica. loi proble. 65

Quicunq; uero pectora magna atq; articulata habẽt, animo fortes sunt, referuntur ad marem.

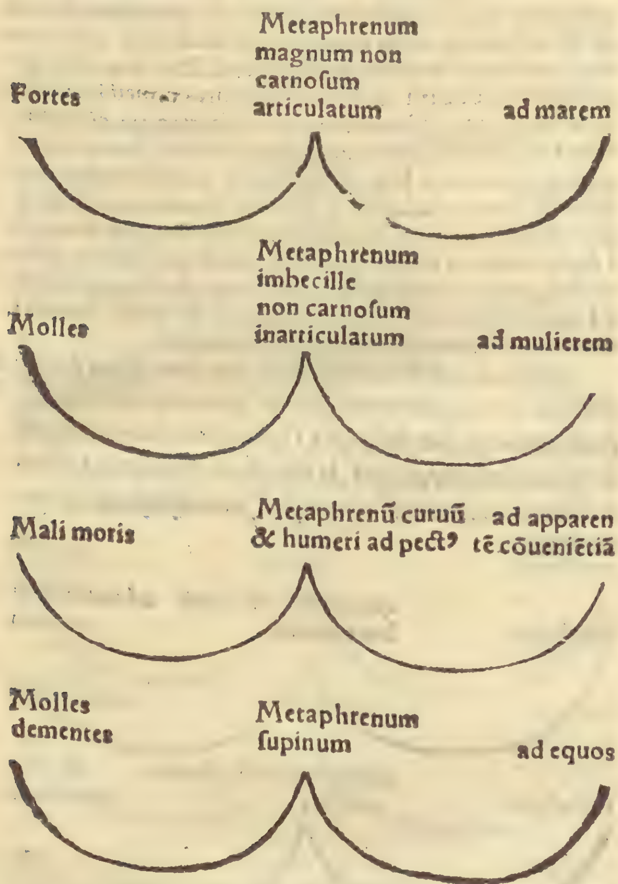

De pectore unã ponit cõclõnem cũ sua ꝓbatiõe, q̃ oĩa clara sunt. Quo aũt ad uerba attinet, στῆθος, aut θώραξ grece latine pectus, a iugulo uero incipit pect⁹, q̃d quatuor ptibus terminat̃. incipit a iugulo, desinit in aluũ, duobusq; lateribus cõcludit̃, ad alasq; se extẽdit, dictũ, ut multi autumãt, q̃d pessũ sit ĩter mãmillas, nã mãmæ ĩ pectore sunt. Martialis, Aut tibi pãnose depẽt pectore mãme. Arist. ãt uidet̃ thoracẽ alterũ facere a pectore. Histo. n. primo inquit. Thoracẽ eã partẽ appello, q̃ a collo ad pudẽda usq; trunca portendit. Eodẽ libro in alio capite dicit si thorax ipse ꝑte priore posterioreue cõstat, mox a collo ad pect⁹ priorẽ obtinet sitũ bipartitũ, in mammas partẽ sui utraq; exuperãs. Vñ pect⁹ (auctore Aristotele) ĩter lacertos hoĩ cõstitutũ est, cæteris inter crura priora, latũ id eẽ in hoĩe nõne ꝑmittit, quũ nihil lacerti adiuncti laceribus impediant. At quadrupedib⁹, ꝙ añ se crura, cũ ambulant, locumq;

cumq; mutāt,protendunt,pars hęc coartata est,unū fit, ne quadrupedes eo loco habeant mammas,nā homini ꝙ & spatīj laxitas permittit,& carnosa ea pars est,cum operiri sedem cordis conueniat mammeque pectori afformatę sunt. Hæc de thorace,et pectore.

De metaphreno.

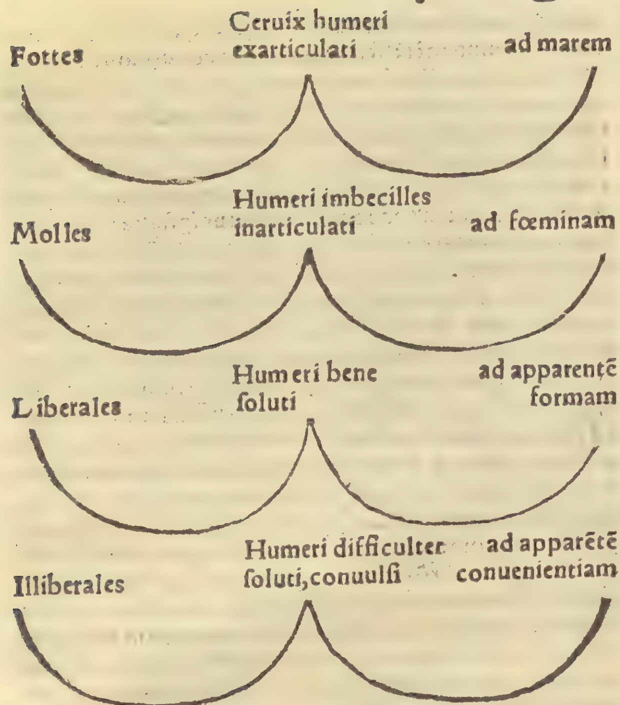
Quicunq; uero metaphrenū habēt magnum & non carnosum,& articulatum animabus quoq; fortes sunt,referūtur ad marem. Quicunq; autem imbecille,& nō carnosum,& inarticulatū animabus molles sunt,referūtur ad fœminā,Quibuscūque metaphrenū ualde curuū est,& humeri ad pectus cōcurrētes sunt mali moris,referuntur ad apparentē conuenientiam, quoniam nō apparent anteriora,ut debēt apparere. Quicūq; aūt metaphrenū supinū habent,molles sunt,& demētes, referuntur ad equos. Quoniā aūt neq; curuum ualde neq; concauum oportet esse,medium quærendum est benenati.

De metaphreno,quatuor cōclusiōes ponit, q̄ itelligi nō pn̄t,nisi qd metaphrenū sit,exponat̄ qdā p metaphrenum scapulā uolunt significare,qd̄ qdē mihi non placet, nā quę dicit de metaphreno,scapulis nō cōpetunt. Alīj dixerūt p metaphrenū eē intelligēdū dorsum,uel īter scapiliū,qd̄ etiā minime mihi placet,qm̄ quæ Arist.hic dixisset,essent superflua,supius.n.de dorso dixit.Alīj uoluerūt p metaphrenū totū thoracē eē audiendū,ut superius narrauimus,qd̄ nō cōsonat uerbis Arist. Galenus ergo al'r eo libro exponit,q̄ de interioribus inscribit̄ uulgo, uoluit.n. pectoris imū,qd̄ a pte anteriore cōterminū ē stomacho siue alno,uel uentriculo. Phrenō a ueterib⁹esse appellatū qd̄ latine idē est qd̄ mēs,nec ab rōne,qm̄ dū in eo loco infirmitas aut apostema est,mēti nomentū inferri uidebāt, a Platonis uero tpe,ut inqt,diaphragma hoc est diuisio dicta est.unū Aristo.de partibus.iīj.annectitur hoc septum siue cinctus costis parte sui carnosiore ualidioreq;,media aūt cōstat mēbrana exiliori,ita.n.& ad robur,& ad pręteū cōmodius est cōtta colorē se offerētē,hoc ueluti sobolē esse. Argumētū ex ījs,quæ plerūq; accidūt, ducit̄.ubi enim pp uicinitatē attraxerint humorē calidū atq; excremētū,cōtinuo mētē,sensumq; plane perturbant, quā ob rē phrenes appellant̄ quasi participes prudētię sint,atqui nullatenus participes sunt,sed qa ppinquę sunt ījs,q̄ uim obtinēt illā(cordi.n.ptēdunt̄)huic mētis mutationē apериūt.patet igit̄ ex his imū pectoris anterius,qd̄ est stomacho cōterminū eē phrenū,uerū nūc diaphragma hoc est diuisio dr̄,quaten⁹ eo loco diuiduntur spūalia a naturalibus,quare metaphrenū ea ps posterior est,q̄ phreno oppōit̄,dicta metaphrenū hoc ē postphrenū.Pōtq; dici sub scapiliū,qa actus est uersus cincturā sub scapulis cōstitutus. Estq; pars īter septū trāsuersum,& īterscapiliū . Hæc de metaphreno mihi uīr,de quo Arist.quatuor cōstituit cōclōnes,quarū duæ primū pspicue sunt,tertia uero hęc ē,Quibuscūq; metaphrenū ualde curuū est,ita ut humeri ad pectus cōcurrētes sint,hi sunt mali moris, pbat loco a cōtrario,& inqt. Referunt̄ ad apparentē conueniētiā,q̄ ē illi dispōni cōtraria,qm̄ nō apparent anteriora ea rōne qua debēt appere,& ita si apparēs cōueniētia ī forma ēē signū bonoꝝ morū,cōtraria dispō erit signū malorū morū. Sed quo ad rōnes attinet,aīaduerte ꝙ hæc est axioma,ac dignitas in physiognomicis,si cōueniēs cōpositio ē signū bonorum morum, indebita compositio erit signū malorū morū.cā uero,qm̄ sicuti corp⁹īcreatura uitiosum est,ita & aīa in actionibus turpis,& uitiosa erit. unū Loxus mōstrū ī corpore,& in aīa monstrū est. Arist.ad Alexādrū. Albedo liuida uel flaua,hoīs deceptiui magnū signū est,ꝙ si cū hoc accidat mōstruositas erit & natura, & aīa diminut⁹,fuge ergo,ut inqt. Pręterea eodē loco,caue ab hoīe oī,q aliquo mēbro diminut⁹ac mancus est,ueluti ab inimico,qm̄ turpes ac māchī temerarīj sunt,loquaces & sine iudicio oīa pferētes. Talis fuit Thersita.unde Homer⁹, ἀμετροεπὴς καὶ ἀκριτόμυθος, hoc est sine mensura locutū & absq; iudicio. Virgilius. Quo non deterior alter uenerat ad troiā. Homerus ergo cum Thersitā ī corpore mōstrum,& turpe inuenisset,aīa quoq; mōstrum esse dixit,hui⁹ cā est,ut in libris ethicorum colligit̄,qm̄ actiōes studiosæ recte ac rōnabiles sunt,tales autē exercet aīa p corpus atq; corporis ptes,tanq̄ p instr̄a, quare qb⁹ ptes turpiter,ac male cōponunt̄,cū spūs p ipsas ad actiones debitas pficisci non possint,imbecilliter,mouentur , quare actiones erūt turpes & ībecille & obliquæ,ueluti & partes quibus aguntur,obliquæ sunt. Sapientiores aliā cām assignarunt,dixerunt.n.tales male formatos ex natali infelices esse factos,nec iniuria quidē,qm̄ quia ex natali a suæ speciei rectitudine deficit,infelix & infortunatus exoritur quare ueluti ignis calefacit,quia ē ignis,& aqua humectat,quia est aqua,ita q̄ ex natali,naturaq; ipsa infelix est,ac infortunatus infelicitat oēm hoīem,qui secū mist⁹ est,nec alia rōne,nisi quia natura infelix est. His ergo īspectis,perspicuum est,oēm malā cōpōnē sedē esse ad oēm flagitiosam dispōnem,cōtra uero,oēm cōmēsuratā eē locum ad oēm uirtutē,ppterea ī fine cōcludit,& inqt. Qm̄ autē neq; curuum ualde,neq; concauum oportet esse metaphrenū,mediū inter hæc quærendum est hoīs benenati ac ingeniosi. Quarta cōclusio hæc est,quib⁹metaphrenū supinū est ita cōcauū habeatur,& facies sit quasi ad cœlū,& pectus quasi ad strumā uergat,hi sunt molles et demētes,pbat,quia referūtur ad equos,quorū metaphrenū concauum est,ex equis.n.potissimū fœmine coitus tpe insanire uidentur,ut dicit Arist. Hactenus de metaphreno.

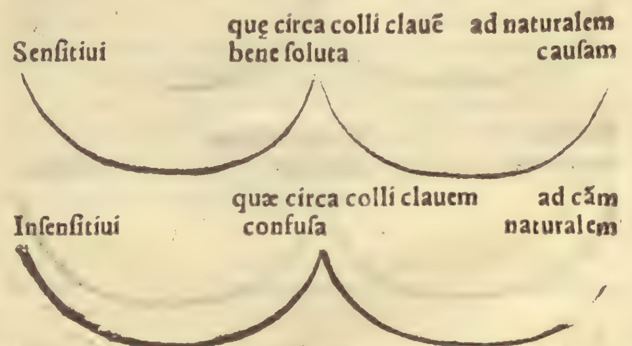
De ceruice & hūeris.

Quibuscunq; ceruix & humeri exarticulati,anima fortes sunt,referūtur ad marē. Quibuscunq; aūt humeri imbecilles, inarticulati sunt,animabus molles sunt, referuntur ad fœminam. Dico hæc,quæ quidē de pedibus,& cruribus. Quibuscūque humeri bene soluti sunt,hi anima liberales sunt,referūtur ad apparentem formam,nam apparenti formæ liberalitas cōueniens est, Quibuscunq; uero humeri difficulter soluti conuulsi sunt,hi illiberales,referunt ad apparentē conuenientiā.

Anq̃ cōcłones annotent̄, de rubrica agēdū ē. Vet⁹ ergo trāslatio de musculis īscribit̄, q̄ textui greco nō cōsonat. Propterea aīaduersiōe dignū, ꝙ epomis grece īterdū clamys latine ē. Clamys uero ē uestis gen⁹, q̄ militib⁹ & palestris cōueniebat, quo in mō eā Arist. nō sumit, interdū ceruicē significat, & hoc pcō Arist. historiarū primo sumpsit, cū inqt, σὸ' πὶ σθιον αυχένος πορί ον ε'πωμι'ς, hoc est ps posterior colli extima ceruix appellata est. Insup omi apud ueterē trāslationē spatule legunt̄, nō tñ latine, nam spatule si uerbū nr̄m ē, fruct⁹ palmarū anq̄ apiant̄, significat. sin aūt uerbū græcū sit, delitias, a spatalo græce, latine delitior. Sed qm̄ uulgares spatulas ꝓ humeris utūtur rubrica q̄tū ad rē nō male se hēret, uerū ut prīo de aīalibus tradit̄, omi grece humeros significat. Sit ergo rubrica de humeris & ceruice, sed qd ceruix sit, dicam⁹. Est ergo ceruix, ut Arist. prīo de hysto. placet, loc⁹ ubi caput flecti pt. Ceruicis. n. hęc utilitas ē, ut ad dextrū sinistrūue prior sum retrorsumq; uertat̄. Cōstat. n. ex ossib⁹ orbiculati uertebratis, e qb⁹ fit ad circūspectiōnē facilis, hinc q flecti, nec regi pñt elogice durę ceruicis dñr. Hinc Persi⁹. Frāge ceruices tuas. & in hac Iugū pōdusq; plerūq; iponit̄. Virgilius. Ergo age care pr̄ ceruici īponer nr̄e, Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit, Huius ceruicis ps anterior gula dr̄, nā collū tā ceruicē posteriorē, q̄ gulam anteriorē habet, ex his. n. duab⁹ cōstat collū circūcollū uero a laterib⁹ duæ uene magnæ sunt, q̄ apud Celsum fragitides nūcupant̄, ꝑ ceruicē cerebrū ad medullā dirigit̄, et ab hoc nomen accepit. hæc de ceruice. Humeri uero q græce omi dñr, sunt e qbus brachia pēdent, ĩj ēt armi dñr, e quibus arma, ut ait Fest⁹ ꝓ re dicta, qm̄ ab armis hoc est humeris depēdēt, ut scutū gladi⁹ pugio sica, & ea, qb⁹ ꝓcul ꝑliant̄ tela, ita moris erat apud ueteres. Virgili⁹ prīo eneidos. Nāq; humeris de more habilē suspēderat arcū uenatrix. Sed nūc usus obtinuit, ut armi brutoꝝ dicant̄ magis Virgil. 6. Siue spumātis eq foderat calcarib⁹ armos. Armi ēt ut pl'es dicūt spatia ab humeris ad cubitos dici solēt, q & lacerti mobiles nuncupant̄, Apud uero alios armi humeri cū brachĳs appellant̄. Circa rem uero Arist. de partibus aīalium lib iiĳ. inqt. A collo & capite crura priora pectusq; hñr, sed homo uice pedum priorum, brachia, & quas manus dicimus, habet sol⁹. n. aīalium oīum hō erectus, sed humeris sunt subascelle, de qb⁹ Aristo. iĳ. de aīalium partibus ita inquit, Quorum ascellæ titillantur, ridēt celeriter, quia mot⁹ celeriter ad eū locū ꝑueniat, q̄ licet leuiter calefaciat, tñ apit, & mētē mouet præter uoluntatem. Cā aūt cur hō aīalium un⁹ titillet̄, & cutis tenuitas ē, & ꝙ sol⁹ aīalium rideat, est. n. titillatio risus ꝑ hmōi ptis motū, q̄ alā cōplet. hæc de humeris. Conclusiones uero q̄ de his ponūtur, ī textu patet. Veꝝ quo ad uerba attinet exarticulati, ualde articulati intelliguntur. Interdum. n. ex minuit, ac priuat, ut in hac dictiōe exlex. Interdum auget, & ponit, ut in hac dictione exact⁹, & silibus, hic itaq; auget, & cū ait. dico hęc, quæ quidē de pedibus & crurib⁹ hæc dicit, qm̄ humeri & brachia cruribus & pedibus correspōdent, nā hæc oīa motus instrā sunt, bñ aūt soluti dñr humeri, qñ ab uno ad alterū ītercapedo ac latitudo rōne habita ad toti⁹ corporis lōgitudinē cōmēsurata est, & hoc, ut symetræ tradunt, ē qñ ad eā longitudinē subtripla est, q̄ est a summo capitis uertice ad pedis plātā. Addito supra illa palmo, sumēdo primum geometrice pro uolę latitudine, siue pectinis man⁹, hæc. n. est humeroꝝ cōmēsurata sorō. ꝙ si ea ītercapedo ad totū sum minori ꝓportiōe fuerit, humeri cōuulsi ac male soluti dicent̄. Quo uero ad ꝓbatiōnē attinet, aīaduerte ꝙ tertiā & quartā cōcłonem Aristo. ꝓbauit ꝑ cōem rł'am, q̄ est, ꝙ formæ bñ cōstitutæ uirt⁹, male uero ordinate uitiū cōuenit, & iō ingt. Nā apparēti formæ ac bñ cōstitutæ liberalitas cōueniēs ē, malę uero cōstitutæ, illiberalitas, pōt ēt ꝓbari tertia cōclusio, referēdo ad leonē, cui⁹ humeri sunt bñ soluti, beluæ uero illiberales, humeros hñt cōiunctos, & quasi adinuicē cōfusos. Pręterea aīaduerte ꝙ Murice⁹ physiognomō egregius aliter has rōnes exponit, & nō ab rōne, qm̄ liberales ī dādo humeros soluūt ac dilatāt, nihil uero dare uolētes circa humeros se cōstringūt, & sic hæ physiognomoniæ ad apparentes cōuenietias referuntur, si quidē liberales humeros ampliant, illiberales constringunt.

Quibus ea, quæ circa colli clauem sunt, bene soluta sunt, hi sensitiui. Bene. n. solutis existentibus, quæ circa colli clauem, facile motum sensum suscipiunt. Quibus uero, ea quæ circa colli clauem sunt, confusa sunt, hi insensitiui. Existentibus. n. male solutis, quæ circa colli clauem sunt, motum sensuum suscipere nequeunt. De colli claue.

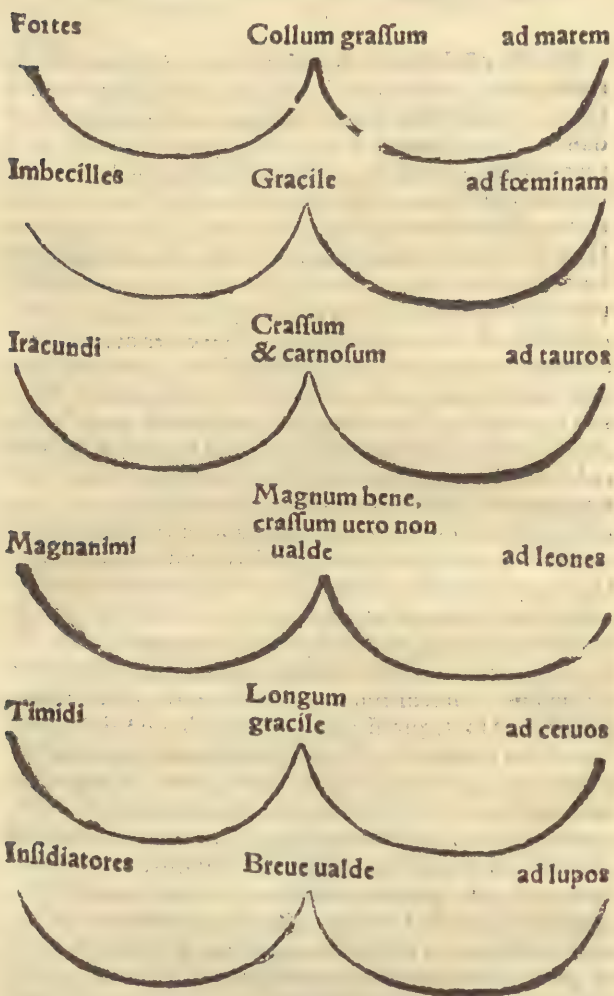

Anq̄ ad conclusiones descēdam, quid sit colli clauis exponamus, colli clauis igit̄, q̄ græce χλεὶς dicitur, latine ea est pars, q̄ thoracē a collo diuidit. Quid uero thorax sit, superius diximus, dicta clauis ꝙ collum cum thorace claudat, cognoscit̄ uero hæc colli clauis in ea nodositate q̄ primo supra humeris & scapulis cōstat, ubi collū continuari thoraci nemo est, qui dubitat, ꝑ ea uero, q̄ circa clauem sunt, ītelligit scapulas, īter quas nodositas illa collocatur. His expositis, Aristo. ponit duas cōclusiones, quarum primā tangit, & inquit. Quibus ea, q̄ circa colli clauē sunt, ut scapule, bñ soluta sunt, hi sunt sensitiui, et prudētes, ac bñ intelligētes, ꝓbat Aristo. & ingt. Bñ. n. solutis, scapulis, & cōpetēter a colli clauæ distātib⁹, facile motū sensuum, hoc est spirituum sensitiuorum, qui mēti seruiunt suscipiunt, qñ. n. scapulæ a colli claue decenter discrepāt, transitus spirituum a corde ad cerebrum facilis est quo reddimur facile sensitiui prudentes, atq; ingeniosi. Secundam uero ponit, & inquit. Quibus uero ea, quæ circa clauem sunt, confusa sunt, hi sunt insensitiui, cuius causam affert,

sam affert,& inquit. Existentibus enim male solutis,quæ circa colli clauem sunt,motũ sensuum suscipere nequeũt & sic imprudentes sunt.

De collo magnũ uẽ carnosum.

Quicũq; collum crassum habent, animabus fortes sunt, referuntur ad marem. Quicunq; autem gracile, imbecilles referũtur ad fœminam. Quibus collum crassum, & carnosum, iracũdi, referuntur ad iracundos tauros. Quibus magnum bene, crassum uero non ualde, magnanimi: referũtur ad leones. Quibus longum gracile: timidi sunt: referuntur ad ceruos. Quibus breue ualde: insidiatores: referuntur ad lupos

De collo sex conclusiones ponit cum suis rationibus, & q̃ dicit, patet. Verum quo ad uerba, cũ in prima cõclusione ait. Quibus collũ crassum, per crassum intelligit, nõ ratione carnositatis, sed ratiõe magnitudinis ossiũ & neruorum. Cum uero in tertia cõclusione dicit & carnosum intelligit magnum, non ratione neruorum & ossium, sed, ut exponit Rhases, ratione carnositatis, & refert hoc ad tauros nõ simpliciter, sed ad tauros ad iram prouocatos, nam tunc tale collum amplum subeunt, & sic refert hoc ad apparentẽ cõuenientiã in tauris actu iratis: & ut Rhases supplet, qui collum ita crassum habent, in eorũ actionibus sunt festini, & celeres. Cum uero in quarta conclusione dicit. Magnum bene crassum uero non ualde, intelligit, ꝙ collum sit temperate magnum, non ratione carnositatis, sed ratione neruorum, & ossium, & etiam temperate longum. In quinta conclusione inquit. Quibus longũ gracile timidi sunt lõgũ gracile dico, ut in pardili dictũ est. refert ad ceruos, quorũ natura est ualde timida, et hñt collũ ualde lõgũ & gracile respectu sui corporis. Quod uero dicit in ultima conclusione, non solum ad lupos refertur sed etiam ad morem apparentem in lupis & hominibus & cattis, cũ.n. hoies insidiantes sunt, colla contrahunt, & cum cattus murẽ insidiari uult, etiã collũ cõtrahit, & per insidias, fallacias intelligit, ut Cicero libro. iij. officiorum, propriæ dolosa expectatio ad aliquem aggrediendum insidie dicuntur, quæ clam insident, ut hostes fallãt. Aiaduerte ꝙ collũ græce τραχηλος, aliqñ dr̃, aliqñ uero αυχη', Est aũt collum, ut Arist. inquit prio de hist. ꝙ inter pectus & faciẽ est, cuius pars prior guttur, posterior ceruix est. Galen⁹. 2. technę collũ e cerebro mediãte occipite atq; nucha oriri asserit, & ꝑpterea uoluit collũ crassum, & bene cõpositum esse signum ad oĩa bonũ, gracile uero, & male cõpositum, esse ad omnia malum, quippe cũ orti bonitas supra principij bonitate testetur.

De labiis

Quibus labia gracilia, & in extremis, collabijs sunt relaxata: ita, ut superius labium ad inferius, hoc est collabia perpendeat: ij sunt magnanimi: referuntur ad leones idem autem utiq; quis & in magnis, et fortibus canibus spectabit. Quibus labia gracilia dura: circa caninos dentes superminentia, hi sic se habentes, multigeni, referũtur ad sues. Qui uero labia crassa habent superiusq; inferiori ꝑpendens, fatui: referũtur et ad asinos, & ad symias Qui autem superius labium gingiuasque præeminentes habent, amatores sunt contumeliarum: referuntur ad canes.

εὐγενεῖς Generosi Fecundi Multigeni

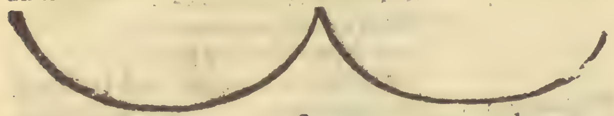

De labijs quatuor cõclusiones affert, cũ suis probationibus. Verũ quo ad uerba attinet χεῖλη grece, latine labra dicuntur. Arist. 1. de histo. Labra moxa naso habentur caro permobilis, quod autem intra maxillas & labra describitur, os est, cuius partes palatũ & fauces sunt. Labia etiã & labra pro eodem accipiuntur. Persius. Nec fronte labra prolui caballino, extrema uero collabia anguli sunt in quibus labium superius, & inferius coniunguntur. Animaduerte quod secundam dispositionem ad sues retulit. Nam ut Plinius libro octauo inquit. Sus inter animalia multigena est, nam numerus fœcunditatis usque ad uiginos est. Tertiam uero dispositionem ad asinos retulit, nã ut Plinius eodem libro inquit. Proprium asinis tradũt esse fatuum, e quo nomen habuit. Hæc de conclusionibus sufficiant. Capit. 51. Capit. 43

De naso.

Quicunque nasi symmum crassum habent, segnes: referuntur ad boues. Qui uero nasi imum e summo crassum habent, insensitiui, referuntur ad sues. Qui uero nasi imum acutum habent, seuæ iræ sunt, referuntur ad canes. Qui nasum rotundum habent, eorum quidem qui imum obtusum, magnanimi, referuntur ad leones. Qui uero nasi imum gracile habent, auiculares. Quibus incuruus a fronte ducitur inuerecundi sunt, referuntur ad coruos. Qui curuum habent, & in fronte dearticulatum, magnanimi, referuntur ad aquilas. Qui nasum concauum habent, & quæ sunt ante frontē rotunda, circunferentiam autem superius erectam, libidinosi: referuntur ad gallos. Qui symmum habent, libidinosi, referūtur ad ceruos. Quibus uero nares sunt aperte, iracundi: referūtur ad passionem, quæ fit in ira.

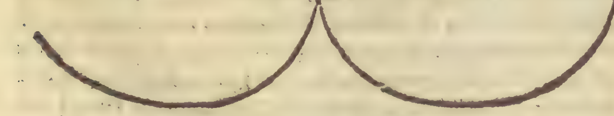

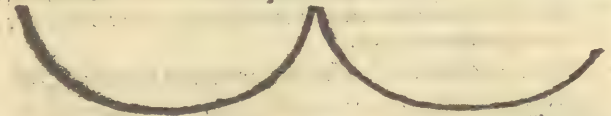

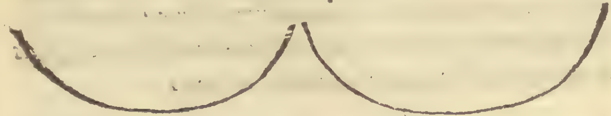

Anteq̄ cōclusiones de naso afferant, aīaduertēdū, q̄ nasus grece, ῥίς dicit, est rhis hoc est nasus hist. prio pars faciei, q̄ meatū pbet spiritui factus, ut aerē p ipsum et red damus, & accipiamus, ut. s. cor & pulmo refrigerent. Incipit aūt ipse a glabra, siue glabella, est aūt glabra, siue glabella interstitiū inter supcilia cōstitutū, qd sine pilis esse solet, ut Martianus capella tradit libro. i. & Plautus in aularia. habet aūt nasus summū & imū, & medium inter hæc. Sūmū est circa glabellā, glabelleq; cōterminū, imū ubi nasus delatior in nares se fundit. Suetonius. xii. de. xii. cęsaribus, cū de augmēto loquit. Mediocres aures nasum a summo eminentiorē ab imo deductiorē, nares uero sunt nasi latiores partes, ubi respirandi foramina uident. Virgilius ī georgicis, Collectūq; pmes uoluit sub narib⁹ ignē. Aristo. primo hist. Tum etiā spm̄ trahi in pectus, & inde reddi necesse est, qd fieri nō pōt nisi naribus spirem⁹. Aristo. ergo nasi physiognomias affert, et cōsiderat, imū summū, mediū, totius formam, ac figuram, & eius nares, cōsiderādo ergo nasi imū, ponit primā cōclusionem, & inqt. Quicunq; nasi imū crassum hn̄t, eo mō, uidelicet. quo boues, hi sunt segnes. pbatur, qm̄ referuntur ad boues. Est. n. bobus segnities ppria Plinius lib. viij. Secundā ponit, & inqt. Qui uero nasi imū e summo crassum hn̄t eo mō quo sus nasum hēt insensitiui hoc est insipientes, pbat quia referuntur ad sues, quarū ppriū est insipiētia. unū & in puerbio dr, sus in palladē, qd nō ob aliud apud græcos puerbiū fuit nisi, pp insipiētiā suis. Tertiā ponit, & inqt. Qui uero nasi imū acutū hn̄t, seuæ iræ sunt, referunt ad canes, quorū ppria est ira. Plinius lib. viij. hęc de nasi imo, de to to uero naso inquit. Qui nasum rotūdū hn̄t, multifariam sunt, eorū qdē, q imum obtusum hn̄t eo mō, quo leones, quorū nasus tot⁹ est rotūdus, & eius imū obtusum. hi sunt magnanimi, cuius rōnē affert, qa referunt ad leones, quorū ppria est magnanimitas, eorū uero, q nasi imū gracile hn̄t eo mō quo aues, quarū nasus est rotūd⁹, & eius imū gracile, hi sunt auiculares, ut leues, mobiles, & instabiles, & libidinosi. patet, qa referunt ad aues. Deinde ponit aliā & inquit. Quibus nasus est rotūdus, & a fronte ppe glabellā est curuus eo mō quo nasus coruorū, ij sunt impudētes, pbat, qa referunt ad coruos, quorū ppria est impudētia, ut Plini⁹ lib. x. Sua. n. temeraria impudētia multa intelligendo romanis enūtiauit. Ponit aliā, et inqt. Qui nasum rotūdū & curuū habent circa mediū, in fronte uero dearticulatū, ij sunt magnanimi. pbat, quia referunt ad aqlas, nasus. n. aqle uersus summū est æqualis, & bn̄ fortunatus, uersus uero mediū est curuus, & aqle ppriū est magnanimitas ut scribit Plini⁹ lib. x. Aliā ponit et inqt. Qui nasum cōcauū hn̄t iuxta glabellā, & rotūdū rotūditate pspicua & supeminente. Circūferentiā aūt atq; curuitatē superi⁹ erectā, eo mō quo est gallorū nasus, ij sunt libidinosi, pbatur, qa referunt ad gallos. unū puerbio fert de uenereis, & libidinosis gallos eē indiacos. nā illos summe libidinosos tradit uetustas. Aliā ponit, & inqt. Qui symmū hn̄t, hoc ē naribus depssum, symmo. n. cōtrari⁹ est silus, ij sunt libidinosi, pbatur, qa referunt ad ceruos. Cerui. n. tpe coitus insani reddūtur, ut Arist. & Plinius narrāt. Vltimā & nonam ponit, & inqt. Quib⁹ uero nares sunt apte, ij sunt iracundi, referunt, ut inqt, ad passionē, q̄ fit in ira; qui enim irascitur

Capit.4° Capit.43 Capitu.5°

irafcitur,nares aperit, & dilatat,ut calor præconceptus euentetur. Hæc funt nouem conclufiones.

De facie.

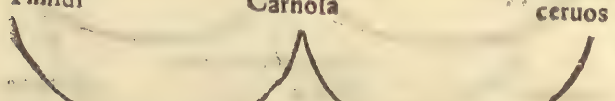
Qui faciem carnofam habent,pigri,referuntur ad boues. Qui faciem macilentã habẽt,folliciti,qui uero carnofam,timidi,referuntur ad afinos, & ad ceruos. Qui paruum tergus habent,pufillanimi,referuntur ad elurum: & ad fymiam. Qui bus facies magna,tardi,referuntur ad afinos, & ad boues. Quoniam autem neq; paruam,neque magnam oportet effe,me dius habitus utiq; erit cõueniẽs. Quibus aũt facies uidetur pa rumapparens,illiberales,referuntur ad fuperapparentiam.

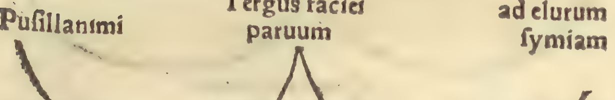
Tergus faciem.

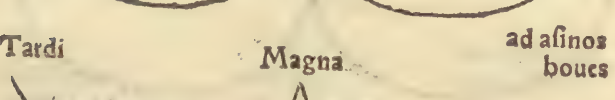
μιχροπρεπεῖς. parũappa. rens paruifica.

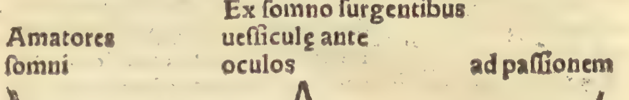
Nũc de facie,ponit fex cõclufiões,ꝑ quarũ ĩtellectu aĩaduerte,ꝗ facies gręce προσωπον dicit̃. Facies aũt in hoc a uultu difcrepat,nã uultus uolũtas eft q̃ ꝑ motu animi facie oftẽdit̃,facies uero oris fpẽs. Saluftius in Cathelina rio. Prorfus ĩ facie,uultuq; uecordia inerat. Lucanus lib. ĳ. Vultus,ut facies iners cit⁹ morbus uenenũ. Noni⁹. Vultus uoluntatis indiciũ,q ꝑ uolũtatis uarietate mutat̃. Virgilius fpem uultu fimulat. Qđ aũt facies fit oris fpẽs,lege Arift. primo hifto. Faciẽ partẽ eã noĩamus dũtaxat in hoĩe,q̃ caluæ fubiecta eft. nã pifcis,aũt bouis faciem dicere non folemus. Quo uero ad cõclufiones attinet, Aĩaduerte macilẽtã faciẽ effe fignũ curiofitatis,atq; follicitudinis,qđ Arift. nõ ꝓbauit,qm̃ fupponit effe difpõnem hãc ad cõtrariũ referendã. Pręterea cũ inq̃t. Qui paruũ tergũ hñt funt pufillanimi,ꝑ tergũ faciei fupficiẽ faciei pofteriorẽ intelligit fupra,qua ponunt̃ aures & circunferentia barbæ. Hæc.n. cũ fuerit parua,index eft pufillanimitatis, qm̃ difpõ hæc ad elurum,fiue felẽ,& ad fymiã refert̃. eft enim elurus fpẽs felis. Cũ uero ait parũapparens græce dr̃ μιχροπρεπεῖς, πρεπεια.n. apparẽtia eft,& iõ q faciẽ habet parũ apparentem eft,illiberalis,& refert hoc ad fuperapparentiam,nam qui nõ dat,cum nõ dare uult,aut cum dare negat,faciem paruificat,& contrahit.

De oculis

Quibus aũt quod ab oculis eft,ueluti ueſſiculæ dependent, amatores uini funt,referuntur ad paſſionẽ. Adhuc.n. uehementer cadẽtibus,quæ ante oculos funt, ueluti ueſſiculæ eminent, amatores fomni,referuntur ad paſſionẽ. Adhuc quibus ex fomno furgentibus dependent quæ funt in oculis, qui oculos paruos habent,pufillanimi,referuntur ad fuperapparentiam, & ad fymiam. Qui uero magnos habent,oculos,pigri, referũtur ad boues,igitur benenatum oportet neq; paruos,neq; magnos habere oculos. Qui uero concauos,habent,malefici, referuntur ad fymiam. Quicunq; oculos eminentes habent, fatui referuntur & ad fupapparentiam,& ad afinos, quoniam autem neq; eminentium oculorum,neq; concauorum oportet effe,medius utiq; habitus præftabit. Quibufcunq; autem oculi parũ concaui funt: ij magnanimi referuntur ad leones. Quibus uero in plus,manfueti,referuntur ad boues.

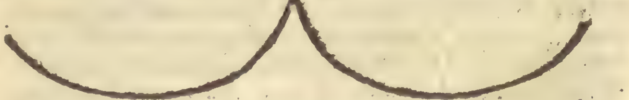

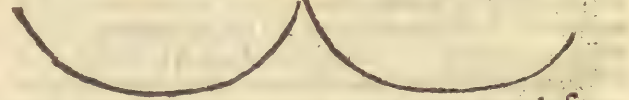

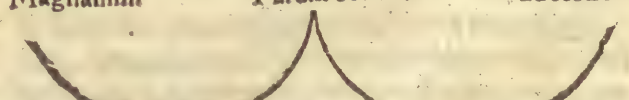

De oculis nouẽ affert conclusiones, tres qdẽ ex lippitudinibus q̃ ab oculis, exeũt, & sex ex figura oculorũ. Verũ aĩaduerte ꝙ oculus ὀφθαλμός grece dr̃. cõtinent uero oculi intra genas, dicti quasi occulti, iacẽt.n.sub ciliĳs & genis. Arist. prio hist. Oculi his subiacẽt duo li imo.s nature officio, quorũ partes superius, inferiusue regẽtes palpebre appellant. Pilos, q extremo palpebrarũ ambitui adherent ciliũ noĩamus, humor oculi interior quo uidemus, pupilla est, qđ eã ambit, nigrũ dr̃, qđ postremo nigrũ circũdat, candidũ siue albugo. Pars cõis supioris inferiorisq; palpebræ angulus est, quẽ duplicẽ uterq; oculus habet, alterum iuxta nasum, alterum iuxta timpora. Quo uero ad physiognomiã attinet, aĩaduerte, ꝙ physiologi p oculos multifariã aĩe mores nati sunt, qa aut ab exeũtib9, aut ab eorũ sub̃a, aut ab eorũ colorib9, aut a figura, aut a põne, aut a motu, aut ab eo, qđ in eis cõtinet, Arist. tñ bifariã p oculos physiognomicat, qm̃ ab exeuntibus, & a figura. Præterea. Aĩaduerte ꝙ nõnũq ab oculis exit nõ nihil, ueluti uessiculæ, q̃ græce cystes dñr, aliqñ lippitudines appellant, he cadere pñt aut pp cerebri debilitatem, aut pp humoris supfluitatẽ, si pp cerebri debilitatẽ, sic sunt ebrĳ. Vinũ.n.cerebrũ (ut dicũt medici) maxime debilitat, & inde lippæ depẽdent, quare qbus lippe ab oculis defluunt, ĳs cerebrũ debile est, & ita facile inebriant. Sin aũt pp humoris supfluitatẽ lippe cadũt, uel p se uel qñ ex somno surgũt, utroq; modo argumẽto nobis sit, ut hoĩes sint somni amatores. Nã, ut Galenus in techna inquit. Qui cerebrũ hñt humidũ, ĳ amatores somni sunt, ppterea inqt. Adhuc qbus ex somno surgẽtibus, depẽdent lippe, q̃ sunt in oculis, subaudi ĳ ẽt amatores somni sunt. hęc de existẽtibus Arist. asserit. Attẽde tñ, ꝙ argumẽtũ physiognomicũ, ꝙ ab oculis accipit. Palemon magnifecit, ex eo, quia oculi sunt ueluti animi fenestrę, Galenus etiã eo libro quẽ de crasi inscribit, ait oculos esse aut cerebri partes ab eo decisas, aut ab eo exortas. Cõstat aũt cerebrũ potissimũ esse in moribus, est.n.unũ inter principalia membra, qđ est sensum atq; motuũ principiũ, hæc ex exeuntib9. De figura etiã oculorũ sex cõclusiones ponit. Verũ circa sextã & nonã aĩaduerte ꝙ oculi eminẽtes, sunt q simpl'r extrinsecus eminẽt, ut asinorũ oculi, & isti ĩdices sunt fatuitatis q̃ est ꝓprietas asini. Oculi uero parũ plus eminẽtes, sunt oculi bouũ, q simpl'r extrinsecus nõ eminẽt, sed hñt plus de eminẽtia q̃ de cõcauitate, & isti indices sunt mãsuetudinis, q̃ est bouis proprietas. Aĩaduerte philosophos nõ eodẽ differere de oculorũ figura. Nã qdã oculorũ figurã reduxerũt ad uirtutẽ generatiuã, alĳ ad elemẽtarias qualitates. Democrit9 abderita oculos magnos oriri asserit pp humiditatẽ, q̃ cã est amplificationis. Herophilus pp ignẽ & calorẽ, calidi.n.est amplificare. Præterea Democritus oculũ paruũ esse ait, pp frigiditatem coartantem, alĳ pp siccitatem cõprimentem. Adhuc Democritus oculos eminere dicit ob humiditatem, alĳ ob caliditatem. Galenus hæc ad uirtutẽ formatiuam reducit, q̃ in semine a parentibus deducit, pp hanc cãm magnũ oculum Galenus ueluti magnũ caput, laudat mõ sit debitę cõstitutus figura, situ, longitudine, & uirtute. Sic.n.ex materię abundantia exorit, & ex uirtutis formatiuę bonitate, cũ uero situ, eminẽtia, cõtorsiõe, strabositate fuerit cõstitutus, magnũ oculum non laudauit, paruũ etiã nõ uituperat, modo sit bene constitutus in omnibus. Aristo. laudauit medium in omnibus, uerum de his ad medicos.

De fronte

Corrupte legitur in græco uerbũ sagaces συνεφὶς Collectam Nebulosã Trãquillã

Qui frontem paruã habent, indisciplinabiles referuntur ad sues. Qui uero ualde magnam habent, tardi referuntur ad boues. Qui rotundam habent, insensati, referũtur ad asinos. Qui autẽ aliquanto minus planam habent, sagaces, referuntur ad canes. Qui uero quadrangulum commensuratum fronti habẽt magnanimi, referuntur ad leones. Qui uero collectam habent adulatores, referuntur ad passionem, quæ fit. Videbit.n.utiq; quispiam in canibus, q canes quando blandiuntur, collectam habent frontem. Qui uero nebulosam habent, audaces, referuntur ad taurum & ad leonem, quoniam igitur nebulosus habitus audaciam significat. Collectus uero adulationẽ habitus utique inter hos medius, decentius se habet. Qui tristem frontẽ habent mesti, referuntur ad passionem, quoniam mesti tristis frõtis sunt. Qui autem demissam, lementabundi, referũtur ad passionem, quoniam lugentes demisse frontis sunt.

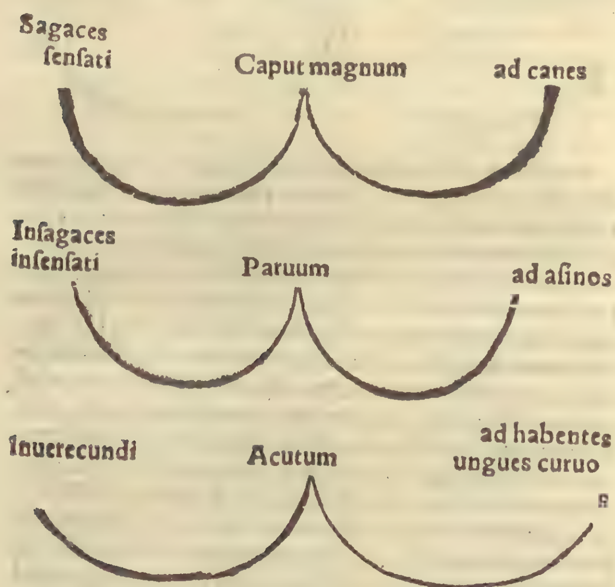
De fronte iterum nouẽ conclusiones affert. Verũ antequam de his aliqd differatur, quid sit frõs dicamus. Frõs itaq; græce μέτωπον, dicta qdẽ (auctore Varrone) frons ab oculorũ foratu, hæc qdẽ a dextra, & sinistra, timporibus, a superioris, capillorũ radice, ab iferiori uero pte, supciliĳs terminata est. Arist. hist. prio. pars faciei frõs, q̃ sub sincipite posita, inter idipsum, & oculos est. Quo uero ad con-

cluſionum

clusionū uerba attinet, aīaduerte collectā frontē esse idē quod tensa, uel tranquilla frons. Tranqūillus. n. est aer, cum non agitatu uentorum huc illuc mouet, nebulosa uero frons, est, quę admodum nubiū huc illuc mouet. collecta hoc est tensa, ergo adulationis index est. Patet. n. hoc ex passione, nam cū blādimur, tranquillam frontē, & collectam habemus, idem ex canibus patet, qui cum blādiū tur. collectam frontē habent. Nebulosa uero frons & turbida index est audaciæ, patet hoc ex tauris, & leonibus, qui cum audent, frontē turbant. Amplius tristis frons est corrugata frons, hęc index est mestitiæ. Qui. n. mestus est frontē corrugat. Demissa uero frons, est obscura, qualis illa flentis. Contra uero, clara est frons hilaris, hæc de conclusionibus. Animaduerte totū hūc textum in codicibus græcis, qui apud me sunt, esse corruptum, & ideo cum legissem multos codices, uerba Arist. ita uisa sunt mihi, ꝙ si alicui alteri aliter, & quidem melius, uideretur, eius laborem non recusarem.

De capite

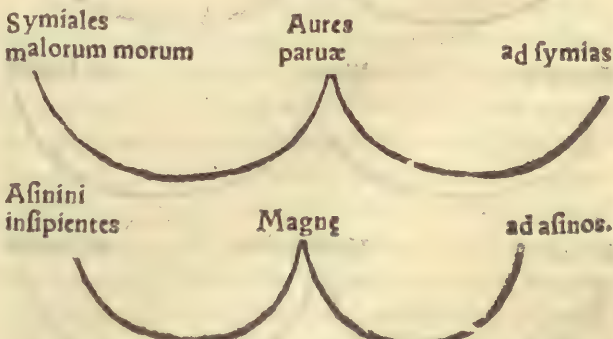
Qui caput magnū habent, sensati, referuntur ad canes. Qui uero paruum, insensati, referuntur ad asinos. Qui capita acuta habent, inuerecundi: referūtur ad habentes ungues curuos.

De capite ponit tres conclusiones, uerū anteꝗ̄ afferantur aīaduerte ꝙ caput græce κεφαλὴ dicitur. Est autē caput, ut placet Aristo. histo. primo, id totum, qđ collo sustentatur, capitis autē pars, quæ capillis intecta est, calua appellat. Martialis. iiij. Psiltro faciemq; leuas & dropace caluā. cuiᵘˢ pars prior sinciput nouissimæ cōsistere solita. Iuuenalis. Comedam ego flebile nati sinciput elexi. Persius quo usq; tendat gn̄ali quadam diuisione declarat dicēs. Mihi festa luce coquat urtica & fissa famosum sinciput aure. Inquit Aristo. Oīum. n. ossium corporis ultimū id concrescit, & induratur. Posterior occiput est. Persius, Occipiti cęco postice occurrite sanne. Solet etiā dici occipitium, ut Plautus in aulularia, quæ in occipitio quoꝗ habet oculos pessima. Media inter sinciput & occiput, uertex. Iuuenalis. Tot res ī positas capiti, quas recto uertice portat. Et ibidē Aristo. uerticē caluæ mediū discrimē, & æquamentū capillorū uocamus, qđ nōnullis geminū est. Sunt. n. q facti a natura. biuertices sint. uerū nō osse, sed capillis æquamēto. His expositis. ponit cōclusiones, primā quidē, cū inquit. Qui caput magnū hn̄t: sensati: & ꝑ magnū caput, ītelligit nō magnitudine ossium, & carnis sed magnitudine cōtentorum, & ꝑterea intelligit mō sit bn̄ cōstitutū. Pomiliōes. n. capita magna hn̄t, & sunt male sensati, qm̄ nō bn̄ cōstituta illa hn̄t. Et ꝑ sensatos, sagaces intelligit, & refert hoc ad canes, nō quidē ad oēs sed ad sagaces, q uestigiarij dn̄r, ꝙ feras uestigijs inueniant. Pōt etiam hoc referri ad cām naturalē, qm̄ cū caput fuerit magnū, cerebrum erit magnū, & cū cerebrū sit omniū sensuum principiū, caput, si magnū sit, erit multi sensus. Secundā ponit, & inquit, Qui uero paruū hn̄t, sed insensati, probatur, qa referunt ad asinos, quorū caput est paruum paruitate contētorū. Tertiā ponit, & inqt. Qui capita acuta hn̄t eo mō. quo corui, & cornices, sunt inuerecundi, probat, qa referunt ad aues q̄ curuos ungues hn̄t q̄ etiā acuta capita hn̄t, ut corui & cornices, & id genus. Aīaduerte ꝙ physiologi cōsiderantes caput, tria potissimū inspexerunt, magnitudinē, figuram, & dispōnem. De magnitudine iraq; dixerunt quemadmodum de pectoris magnitudine, ut. n. pectus paruū malum est, ita quoꝗ caput paruū, pectus aūt paruū iō malū est qa pulmonis, et cordis domiciliū est. Hæc enim mēbra quū dilatantur, & constringunt. loci aptitudine indigēt. Cū. n. pectus paruū fuerit, cor moueri nō pōt, ut decet, & ita calor naturalis suffocat, debilisq; reddit. Hinc indigestio emergit, ex indigestione uero supfluitates, q̄ delatę ad cor, & ad pulmonem, peripleumoniā, & alios morbos generant, reddūtq; uniuersum corpus debile. Eadem rōne & paruum caput uituperat, & magnū laudatur, maxime si magnū caput cum bona dispositione fuerit. de qua postea. Cum. n. caput magnū fuerit, aptū redditur uirtutibus sensitiuis, & motiuis, a magnitudine etiam capitis oculi parui fiunt, & bn̄uidentes, est. n. cerebrū aīalis spiritus receptaculum, & propterea oculi, & potissimum pupilla redditur parua, & ita fortis ad recipiendū radiū uisualē. Signū aūt, qa cū uidere bn̄ enitimur, oculos claudimus, & pupillas cōstringimus. hæc de magnitudine. De figura uero dixit Galenus optimi capitis figurā esse, quæ uergit ad rotunditatē, ex utraq; parte leniter præssam. nec ab rōne quidē, nā rotundum, ut geometre dicunt, est capacissimum. Potest. n. caput octo modis, in figura se habere, ꝑꝑ quatuor eius partes q̄ sunt sinciput, et occiput, et duo timpora, dextrū & sinistrū. Iuxta ergo timpora quadrifariam caput inueniri pōt, qm̄ uel utraꝗ timpora creuerūt superfluo tumore, uel defecerunt ualde, uel dextrū creuit, & sinistrū defecit, uel cōtra. Iuxta uero sinciput & occiput etiā quatuor modis se hēre pōt, qm̄ uel hæc ambo creuerunt, uel hæc ambo defecerunt, uel occiput defecit, & sinciput creuit, uel contra, & sic his octo modis caput uituperatur in figura, quare bona capitis figura est, ut sinciput & occiput uergant ad rotundū, & sit a timporibus leuiter pręssum. Ex his sequit quid sit caput bn̄ dispositū, est. n. caput bn̄ dispositū, qđ cōgregat bonā magnitudinē, & bonā figurā. Huius signa Galenus in techna assignauit. Hinc tollit inter dicta Aristotelis controuersia, nā in libro problematum laudauit caput paruū, qđ iō laudauit, quia ꝑ paruū intellexit, paruitate continentiū, q̄ tn̄ sunt magna magnitudine cōtentorum hic uero laudat magnū magnitudine contentorum, asinorum. n. capita magna sunt ossiū et carnis magnitudine. Canum uero cerebri. & ideo laudat canum caput, asinorum uituperat. Hæc de capite. particu. 3. Capitu. 3.

De auribus

Qui aures paruas habēt, symiales. Qui uero magnas, asinini. uidebit autem utique quis & canum optimos moderatas aures habere.

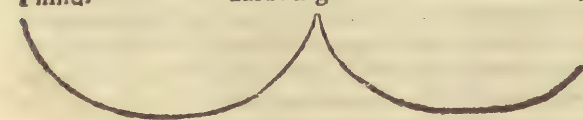

Nunc de auribus, uerū anteꝗ̄ ad conclusiones ueniā,

dicamus ꝙ auris græce dicitur οὖς, est autem auris capitis pars, qua audim⁹, ita ut nulla spiratio desideretur, erat.n. Alcmeō q capras ꝑ aures spirare credebat, auris pars exterior, cui auriculæ nomē ē, ꝑte cōstat superiore pinna, inferiore fibra, tota aūt ipsa ex chartilagine, carneq; cōstituta ē. At pars īterior forma, anfractui cochleæ sīlis desinit in os, qđ auriculā plane imitaṫ, in qđ quasi nouissimū uasculum strepitus deuenit. Aristo. ꝑterea hist. primo. Auriū talē ponit diuisionē, & physiognomoniā, ut aliæ sint lenes, aliæ pilosæ, aliæ īter has mediæ. Itē aliæ maiores, aliæ paruæ, aliæ mediocres, & aut nimiū, aut parū, aut mediocriter arrectæ, notam morū optimorū hn̄t, q̄ mediocres, atq; magnæ arectæq; ultra modū stultitiæ indices sunt, aut loquacitatis. Aures bonæ ac optimorū morū īdices ut Loxus inq̄t, semicirculares sunt, cōnexa linea ī medio, aliqua ex parte cōpressa uersus centrū, magnitudine mediocres, capita decēter adherētes, mediocriter pilosæ, sic enim significāt uirtutē seminalē, q̄ eas formauit, fuisse pollentem, & optimā, q̄ si fuit bona, cætera moderate cōfecit. His declaratis, ponit duas conclusiones, quarū pria est, q aures paruas hn̄t, sunt symiales, hoc est malorū morū, ut stolidi, fures, & libidinosi, ꝓbaṫ, quia referunṫ ad symias. Secunda uero est, q aures magnas hn̄t sunt asinini, hoc est insipientes, ꝓbatur, quia referunṫ ad asinos. Hinc sequiṫ aures medias esse indices bonorū morū, & hoc inquit. Videbit aūt utiq; quispiam & canū optimos magnitudine, figura, & dispositione mediocres aures habere, ut Loxus probauit. Hæc de auribus.

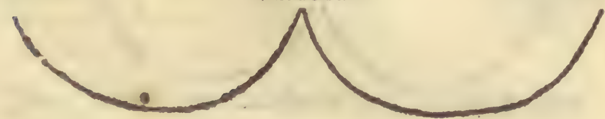
De colore totius.

Qui ualde nigri, timidi referuntur ad egyptios æthiopes. Qui autem albi ualde, timidi, referūtur ad mulieres. Color autem, qui confert ad fortitudinem, medius horum opus est ut sit, Qui flaui sunt, animosi sunt, referuntur ad leones. Qui ualde rubei sunt, astuti sunt referūtur ad uulpes. Qui uero pallidi, atq; colore turbati, timidi, referuntur ad passionem, quæ est ex timore. Qui autem sunt mellei coloris, infrigidati sunt, frigida autē difficulter mobilia: difficulter autem existētibus mobilibus his. quæ sunt secundnm corpus, erunt utiq; tardi. Quibus color ruber est, acuti, quoniam omnia quæ sunt secundum corpus, motu calefacta, erubescunt. Quibus uero color flammeus, maniaci, quia ea secundum corpus ualde calefacta, flammeum colorem habent. Qui autem a summū calefacti sunt maniaci utique sunt.

Hactenus Aristote. physiognomiçauit ꝑ particulares dispositiones corporis, quæ ex particularibus membris colliguntur, nunc uero per uniuersales dispositiones, ut per colorem, pilositatem, uocē & id genus, & primo quidem per colores, tanquam primo nobis occurrentes. Verum antequam ad conclusiones ueniamus, de coloribus quædam communia transigamus. De coloribus igiṫ omnes conueniunt duos esse extremos album & nigrum, cæteros uero præter hos medios esse omnes, & finitos, albū quidem & nigrum extremi sunt, quoniam respectu uisus alter in extremo disgregat, alter congregat, cæteri disgregant, & congregant magis atq; minus pro ratione propinquitatis ad hos secundum magis & minus. De numero uero medici colores enumerant per crasum hoc est cōplexionum, ut uerbis eorum utar, numero. Astronomi uero non una ratione, nam alij pro numero planetarum, alij pro numero regionum & climatū, ut Maternus autumat. At Aristo. libro de sensu & sensibili pro numero proportionum, quæ sensibiliter contingere possunt ex mistione albi & nigri, Verum de his ad librum de sensu & sensato.

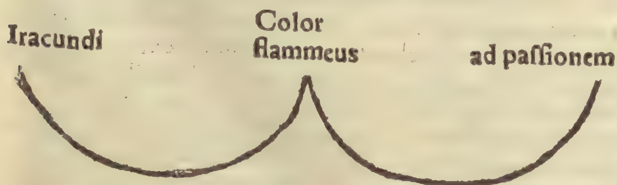
His suppositis, primam conclusionem ponit, et inquit. Qui ualde nigri, timidi, probat, quia referuntur ad ægyptios æthiopes. Medici uero causam præbent, quia tales sunt melancholici, quorum proprietas est timiditas. Secundam ponit, & inquit. Qui uero albi ualde, etiam timidi probat, & inquit. Referuntur ad mulieres. medici uero probant ex eo, q̄a sunt flegmatici, atq; frigidi, quorū affectio peculiaris est timor. Ex his concludit, q̄s color conueniat fortitudini, & inq̄t, Color aūt q confert ad fortitudinem, medius horū opus est, ut sit, quoniam fortitudo est uirtus media audaciæ & timoris. Sed dices albū non facit ad audaciā, & ita licet nigrum faciat ad timorē, cū album non faciat ad audaciā, non uidetur ꝙ fortitudini cōueniat color medius, dicendū ꝙ color medi⁹ cōuenit fortitudini, nō q̄a extremi conueniāt extremis fortitudinis, sed q̄a medius color recedit ab albo & nigro, q̄ cōueniūt timori, qđ est alterū fortitudinis extremū, recedere uero ab altero fortitudinis extremo est accedere ad mediū in quo fortitudo cōsistit. Deinde ponit tertiā cōclusionem & inq̄t. Qui flaui sunt, aiosi sunt ꝓbat, q̄a referunṫ ad leones, q sunt aurei flaui, atq; arenosi. Deinde ponit quartā, & inq̄t. Qui ualde rubei sunt, astuti sunt, ꝓbat, q̄a referuntur ad uulpes, quibus Philosophi dant astutiā. Aiaduerte non solum uulpem, sed etiā cætera animalia rubea arenosa esse

nosa esse astuta,ut sunt lepus,caprea,ceruus,aper,lupus, & id genus.in his.n.cum uenati sumus ipsa,magnas astutias obseruauimus.Esopus tñ in apologis semper uulpi ꝓbuit astutiã.Deinde ponit quintã conclusionẽ, & inquit Qui uero pallidi,atq; colore turbati sunt,ita ut peccię in corpis sup̃ficie ueluti nubes cernantur,hi sunt timidi,probat,quia referuntur ad passionem,quæ fit ex timore Loxus physiognomon exptissimus loquẽs de colore pallido,asserit se unq̃ uirum pallidũ uidisse,qui nõ esset uitiosus,& malignus.unde Plutarchus in uita Cęsaris,inquit. Brutus Cæsari ꝑterea suspectus habebat,idcirco ad amicos olim dixisse fertur, quidnam Crassium uelle putatis. Haud.n.mihi magnopere placet is magnopere pallidus. Rursus delata ad se de Antonio,& Dolobella calũnia ꝙres agnouerat,nõ hos inquit pingues crinitosq; pertimesco,uerũ pallentes magis atq; macilentos illos Brutũ, uidelicet,& Cassium, per q̃ daf intelligi nullũ esse hoĩem pallidũ sine uitiorũ atq; malignitatis cumulo. Aĩaduerte pallidũ peccatũ esse timidum,qm̃ arguit misturam flegmaticam,& melancholicã.Arist.tñ retulit ad passionem, quæ fit in timore,nã timore in aĩa facto corpus pallescit cum peccĳs,& hæc rõ sufficit physiognomiçanti.Rationes uero,q̃ dantur per causas naturales,transcendũt physiognomicam facultatem.attinent.n.ad superiorem subalternantemq; scientiã,Deinde ponit sextã,q̃ est,ꝙ hoĩes colore mellis colorati,in actionibus sint tardi,ꝓbat,quia isti sunt frigidi,supponit.n.mellinũ colorẽ proficisci a natura frigida,quæ nunc cõmittamus.Frigidi aũt sunt immobiles,& tardi.unde inquit.Qui aũt sunt mellei coloris,sunt uia adustionis infrigidati,frigida aũt sunt difficulter mobilia,difficulter aũt existentibus mobilibus his spiritibus & humoribus,qui sunt ꝯm corpus,motus qui sunt ꝯm aĩam erunt tardi,ergo recte dictũ est,hoĩes quorũ color melleus est,in actionibus esse tardos.Deinde ponit septimã conclusionem,& inquit.Quibus color ruber est,ĳ sunt acuti,qm̃ rubedo fit a motu calefaciẽte,ubi uero motus calefaciẽs est,ibi est spirituũ subtilitas,& sic sunt acuti,uñ inqt.Qm̃ oĩa quæ sunt ꝯm corpus,ut motus,humores & spiritibus in talibus,motu calefacta, rubescunt in corpore,& ita rubedo erit a posteriori signũ caliditatis spirituũ,& ꝑ cõsequẽs subtilitatis.Deinde ponit octauã, & inqt,Quibus uero color ita ruber est,ut sit flãmeus, ĳ sunt maniaci,ac rabiosi,ꝓbat,qa quæ flãmeũ colorẽ habent,habent oĩa,quæ in corpore sunt,ualde calefacta,& sic uia adustionis rabiosi uñr,& hoc supplet.Qui autem ad summũ calefacti sunt,maniaci ita q; sunt.Quare ualde flãmei maniaci sunt.Est ergo discursus,q flammeũ habẽt colorẽ,ualde calefacti sunt uia adustionis,ualde calefacti sunt maniaci.ergo qui flammei sunt,maniaci sunt. Dixit Loxus experiẽtia se obseruasse hoĩem,cuius nasus & maxille epatico colore rubent,esse oĩ uitio horrẽdo affectũ, ut libidine,uinolentia,crudelitate,& cęteris id genus repletum.Hæc de coloribus generatim sufficiant.

De epatico colore

De pectoris colore

Quibus uero,circa pectus superflammeus est color, malæ iræ sunt,referuntur ad passionem.Iratis enim, superinflãmantur,quæ circa pectus.

Nunc particulatim per colorẽ pectoris docet physiognomiçare.Et ponit hanc conclusionem.Quibus pect⁹, & q̃ circa pect⁹ sup̃flãmeo colore affecta sunt,ĳ sunt male irę.ꝓbat,quia referuntur ad passionem, iratis.n.superinflammantur, quæ sunt circa pectus, & notanter de pectore dixit, quoniam pectus est cordis, & pulmonis tectum,e quibus potissimum ira proficiscitur.

Quibus autem uenæ, quæ circa collum & timpora sunt, amplæ sunt,ĳ malæ iræ sunt, referuntur ad passionem, quia iratis,hæc accidunt.

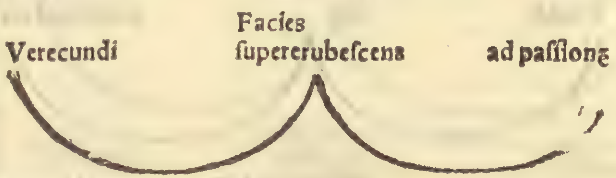
De colore colli & timporum

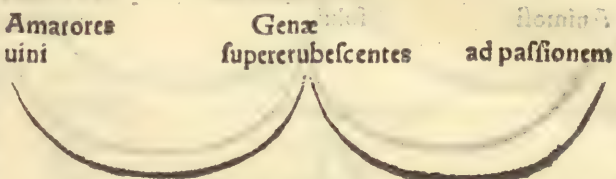

Vene circa collũ a lateribus fragitides nũcupanf, circa timpora uero,uenę dicantur timporũ,quibus ergo hæ utreq; amplæ,& turgidæ sunt natura,ĳ malæ iræ sunt.ꝓbat qa referuntur ad passionem,qa iratis, hæc accidũt,uidelicet,uenarum taliũ tumores.Obseruaui in muliere uenas colli ualde tumidas,& eã esse pessimæ ac ꝑnitiosissime iræ usq; adeo ut ubiq; homicidiaria haberetur. Animaduerte dispositionem hanc uenarum ad colores esse redactam,quia ex sanguine illo uene colorantur.

Quibus facies superubescens est,uerecũdi sunt, referuntur ad passionem,quia uerecundatis supererubescit facies. Quibus genæ supererubescunt,uini amatores sunt, referuntur ad passionem,quia inebriatis supererubescunt genæ.

De facie colore

De colore faciei Aristo.duas ponit conclusiones,alterã de uniuersa facie,alterã de maxillis,siue genis,quę trãslatione patent.Alexander uero Aphrodisius, addit duas alias satis pulchras.Primam quidẽ.quibus facies pallida est,ĳ sunt natura timidi,refert ad cãm,quoniã in his sanguis stat iuxta præcordia ob eorum timorẽ, ueluti cum quis timet hostem,intra menia stat.Secundam uero.quibus facies natura rubra est,ĳ & uerecũdi,& hilares sunt. uerecũdi quidẽ,qa sanguis tegendi cã super facie semper perfusus est,ueluti sępe ob pudorem manu faciem tegimus.Hilares uero,qa sanguis uoluptatibus extrinsecus occurrit,quemadmodum nos ex domicilio amico occurrimus.Loxus,ut superius narrauim⁹,ut Albertus etiam refert,addit quintã cõclusionẽ satis expertã,& inquit.Quibus maxille,& nasus superubescunt natura,rubore epatico,ac purpureo,ĳ obscenissimis uitĳs sp̃ sunt implicati.

Quibus autem oculi supererubescunt,stupidi sunt ob iram referuntur ad passionem,quia ab ira stupidi facti, erubescunt oculis.Quibus autem oculi ualde nigri,timidi.Color enim ualde niger timiditatem significare uidetur.Quibus autẽ non ualde nigri,sed declinant ad flauum colorem,animosi sunt. Quibus glauci,aut albi timidi.uidetur enim albus color timiditatem significare.Quibus uero non glauci,sed charopi, animosi sunt,referuntur ad leonem & ad aquilam.Quibus nigri,stolidi referuntur ad capras.Quibus ignei,inuerecundi, referuntur ad canes.Qui discoloratos oculos atque turbatos habent, timidi,referuntur ad passionem,quia qui timent, pallidi fiunt

De oculorum colore

οἰνωποὶ Nisi Vinosi

colore non æquali. Qui oculos lucentes habent, libidinosi: referuntur ad gallos, & ad coruos.

Stupidi iram | Oculi sup ererubescentes | ad passionem

Timidi | Valde nigri | ad proprietatem coloris

Animosi | Nō ualde nigri sed declinātes ad flauum | ad decētiā

Timidi | Glauci aut albi | ad coloris proprietatem

Animosi | Charopi idest fului | ad leones aquilas

Stolidi | οἰνωποὶ nigri uinosi | ad capras

Inuerecundi | Ignei | ad canes

Timidi | Discolorati atq; turbati | ad passionem

Libidinosi. | Lucentes | ad gallos coruos

De colore oculorū nouē cōclusiones affert. Verū anq̄ de illis qcq̄ agaẽ, aīaduerte ꝙ in oculo tria spectanẽ. Primū ē humor oculi īterior, quo uidem⁹, q̄ pupilla dr̄. Secundū uero ē, qđ pupillā ambit, dictū a Ph̄is nigrū. Tertiū deniq; est, qđ postremo nigrū circūdat, candidū, siue albugo appellata. Cādidū oculi, ut Arist. 1. histo. inqt magna ex parte sil̃e in oībus est, at qđ nigrū dr̄, uariat. Qua rōne fit, ut hæ nouē cōclusiones de nigro intelligēde sint si qdē nigrū uariat, cādidū uero & pupilla in oībus siles sunt cur uero nigrū uariet, ī libris de aīalibus cā assignaẽ & nō solū nigrū uariat in diuersis hoībus, sed etiā in eodē hoīe p̱ ætates. Nā ut Arist. 5. de gñatio. aīa. inqt. Oculi oīum puerorū statim a partu cesiusculi sunt. Postea uero immutanẽ in eā naturā, q̄ futura est, qđ in cæteris aīalibus non euenit manifeste, qa, ut inquit, cæteris aīalibus oculi unicolores sunt, ut bouū nigri ouium aquini, aliorū ruffi, toto gñe aut cesĳ, nonnullorū caprini, ut caprarĳ gñis. At hoīum oculos uarios uersicoloresq́ esse euenit, qppe cū alĳ cesĳ, alĳ flauidi alĳ nigri, alĳ caprini. alĳ id genus. Excipit equuū, ut libro pblematū, & 1. hyst. uñ. 5. de gñatione aīaliū, quā ob rē cæterorū ut nulli suo ī gñe dissidēt, inter se, sic nulli a seipsis differunt, qppe qui non plusq̄ unū colorē habeant sua uatura, equus maxime omniū cæterorū aīaliū uersicolor est. Aliq. n. cesĳ altero oculorū nascunẽ, qđ nulli ex cæteris bestĳs euenit manifeste licet hoīes nōnulli altero oculoꝝ diuerso gignātur. Per q̄ dat intelligere prīo ꝙ homo ętate mutat oculos. Deinde ꝙ cæterorū aīaliū oculi unicolores sint hoīe & equo exceptis. Tertio ꝙ cū hoīes oculis euarient, nō cādido aut pupilla, sed nigro euariant. Cā aūt cur homo statim a partu oculos habet cesios, est, qa partes, ut Aristo. inqt 5. de generatione aīalium, nup natorū imbecilliores sunt. Cesietas aūt imbecillitas est. In equis uero & hoībus solū oculorū colores uarĳ sunt, qm̄ oculi ab ipso cerebro exoriūẽ. In hoībus aūt & eqs cerebrū non eiusdē cōplexionis est, ut dr̄ia morū testaẽ, ī hoīb⁹. n. & equis maxīa morū dr̄ia cerniẽ, in cæteris aūt nulla, aut parua. & iō cerebrū in cæteris eiusdē nature ē. uerū de numero colorū qō fuit Aristo. n. lib. pblematū tres esse oculorū colores nigrum, caprinū, & cesium asserit. In primo uero de historia, ait id, qđ nigrū dr̄, uariari, nā alĳs atrū, qđ melā græci uocant. alĳs adinodū cesium, qđ glaucō appellāt, alĳs fuluū, qđ charopō nūcupaẽ, alĳs caprinū, qđ ægopō dicūt, aut oenopon. Idē & in. 5. de gñatione aīaliū, inqūit. n. at hoīum oculos uarios uersicoloresq; eē euenit, nā alĳ cesĳ, alĳ fului, alĳ nigri, alĳ caprini, q̄ patet Arist. in libro pblēmatū tres fecisse oculorū colores in libro uero de aīalib⁹ quatuor. Quidā tollēdo cōtradictionē dixerūt tres esse colorū dr̄ias oīno abiūctos, nigrū, cesiū, & hoꝝ mediū açurinū uel caprinū, cæteri uero, qa ad hos reducūtūr nō enumeranẽ. Cām aūt horū Empedo. & Plato, ut Calcidi⁹ in his cōmētarĳs scribit, q̄ in Tymeo cōfecit, assignarūt, ꝙ cesietas ex multitudine ignis oculos clarificantis sit. Nigredo uero ex paucitate ignis, aq̄ uero multitudine, q̄ denigratur ex igneo calore illam calefaciente. Mediū uero ex horū medĳs. Sed Arist. cōtra hos obiecit ex eo, qa uisoriū ex aqua sit, & qa rōni cōsetaneū ē, ut ex eo humorẽ sit color oculi, ex quo ocul⁹ pficiscit, ergo cā colorū erit ex aqueis humorib⁹, ex qb⁹ cōstāt oculi. Sed qm̄ differere de numero colorū, et de causis colorū p̱tinet ad altiorē facultatē iō his p̄termissis, ad cōcl'ones redeo. Est ergo prīa cōclusio, qbus oculi superubescūt, stupidi ac alienabiles ob irā sunt, & p̱ oculos, nō totū. sed nigrū intelligit, nigrū. n. est qđ enarrat, quare qb⁹ nigri oculorū superubescūt, ĳ adeo irascibiles sunt, ut ob irā stupeāt, atq; alienēẽ. pbat, quia referunẽ ad passionē, qm̄ facti stupidi ob irā, erubescūt oculi. Obseruauimus ēt nos in q̄plurimis albi oculorū uenulis sanguīe plenis rubescere, & extitisse ualde iracūdos. De his. n. in puerbio ferẽ, hn̄t in oculis sanguinē, qm̄ sunt iracundi non ferentes iniurias, quanto magis si nigrū superubesceret? Scđam ponit & inquit. Quibus āt oculi ualde nigri sunt, ĳ sunt timidi. pbat qa referẽ ad pprietatē signi, color. n. ualde niger ex sua pprietate timiditatem

particu. problem.

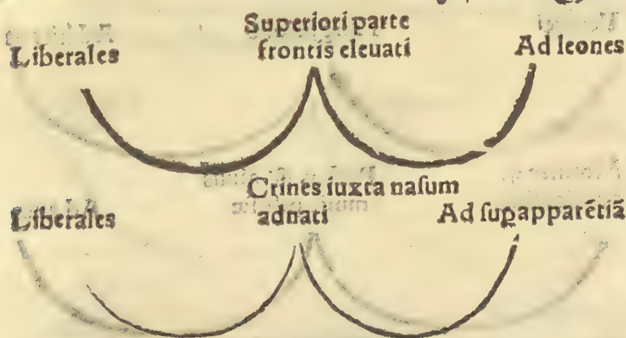
particu. 10 pblemat.

miditatem significare uidetur. Tertiã ponit etiã, et inquit. Quibus autem non ualde nigri, sed declinant ad flauũ colorẽ, ĳ sunt animosi, probatur quia referũtur ad decentiã, decet.n.ꝙ recedit ab extremo, significare aĩositatem atq; fortitudinem potius, q̃ timiditatem. Quartam ponit, quibus glauci, aut albi, ĳ sunt timidi, probat ex proprietate signi, uidetur enim albus color timiditatem significare. Praeterea probari potest aliter, quoniã referuntur ad noctuas, quæ animalia timida sunt, & oculos glaucos hoc est cesios habent. Quintam ponit, & inquit. Quibus uero non glauci, sed charopi hoc est fului, ĳ animosi sunt, probat, quia referuntur ad leonem & ad aquilam. Sextam ponit, & inquit. Oenopi, stolidi sunt probat, quia referuntur ad capras, & per oenopos aliqui uinosos, alĳ nigros exposuerunt, alĳ caprinos, sed quouis modo occurrit quęstio, quoniam primo de histo. dixit caprinos notas esse optimorum morum, hic uero asserit esse notas stoliditatis, q̃dam dixerunt caprinos oculos, quando sunt moderate magni, moderate humidi, moderate lucidi, esse optimorum morũ notas, signant enim magnanimum, rerum magnarum cupidum, & profectum, quales oculos Alexandrum habuisse ferunt. Præterea dicunt hos oculos interdum iracundum & uino deditum, & iactabundum, & gloriæ cupidum, quæ supra conditionem nostram esse, significare, tollitur ergo cõtradictio, quòd oculi huiusmodi per se mali sint, boni uero per accidens, alĳs, uidelicet, accedentibus. Septimam ponit, & inquit. Quibus ignei, ĳ inuerecundi, probat quia referuntur ad canes, quorum oculi lucent, ut ignis, & sunt inuerecundi. Octauam ponit, & inquit. Qui discoloratos oculos ueluti conualescẽtes habent, & maculis turbatos, ĳ sunt timidi, probatur, quia referuntur ad passionem, quia qui timent, oculi eorum pallidi fiunt, & quidem colore non æquali, sed turbido ac maculoso. Rhases uero libro ad Almansorem secundo, inquit. Maculæ multæ circa pupillam in oculo apparentes, malum hominem significãt, quòd si cum hoc oculus etiam fuerit uarius, erit deterior. Vltimam ponit, et inquit. Qui oculos lucentes hñt, ĳ sunt libidinosi, probatur, quia referuntur ad gallos, & ad coruos, in q̃bus oculi trãsparent. Hęc de coloribus oculorum.

De partiũ pilositate

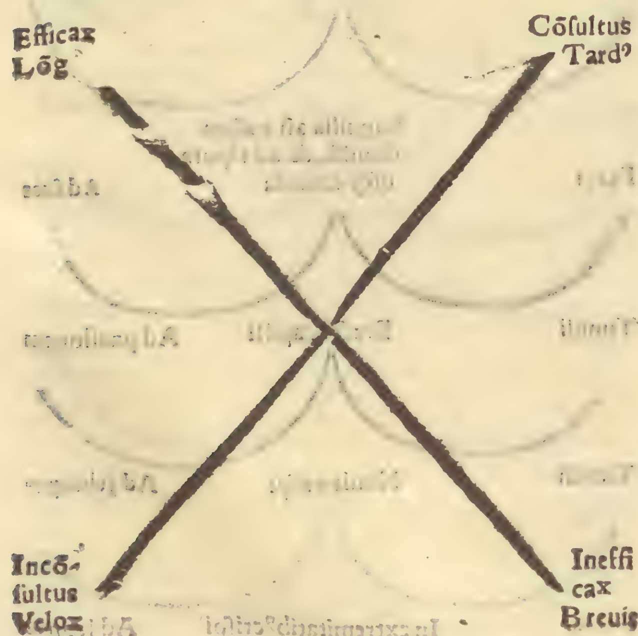
Qui pilosas habent tibias, uenerei, referuntur ad hircos. Qui uero circa pectus & aluum nimium pilositatis habent, in eisdem opinionibus nunquam perseuerant, referuntur ad aues, quia hæ pectus, & aluum pilosissimam habent. Qui pectora ualde lenia habent, asperi, referuntur ad mulieres, quoniam igitur neque ualde pilosa, neq; lenia esse oportet, medius habitus optimus est. Qui humeros pilosos habent, nunquam in eisdem perseuerant, referuntur ad aues. Qui dorsum ualde pilosum habent, asperi, referuntur ad feras. Qui uero collum retrorsum pilosum habent, liberales, referuntur ad leones. Qui autem prolixam habent barbã, animosi, referuntur ad canes. Qui uero supercilia coniuncta habent, tristes sunt, referuntur in passionis similitudinem. Qui autem supercilia ante nasum diuulsa hñt, extensa uero usq; ad timpora, fatui sunt, referuntur ad sues. Qui erectos habent capillos in capite, timidi, referuntur ad passionem. Nam & ĳs, qui timidi fiunt, eriguntur. Qui capillos nimis crispos habent, timidi, referuntur ad æthiopes, quoniam igitur & erecti, & ualde crispi timiditatem referunt. Qui in extremitatibus erunt crispi, ad bonum animum sunt reducendi, referuntur autem & ad leonem. Qui frontis id quod est ante caput, eleuatum habent, liberales sunt, referuntur ad leones. Qui in capite adnatos habẽt crines in frõte iuxta nasum, liberales, referuntur ad superapparẽtiam, quoniam seruile est, quod apparet.

Venerei	Tibię pilosæ	Ad hircos
Mobiles in opinionibus	Pectus & aluus nimis pilosæ	Ad aues
Asperi	Pectora ualde lenia hoc est nuda	Ad mulieres
Mobiles in opinionibus	Humeri pilosi	Ad aues
Asperi	Dorsum ualde pilosum	Ad feras
Liberales	Collũm retrorsum pilosum	Ad leones
Animosi	Prolixa barba	Ad canes
Tristes	Supercilia coniuncta	Ad passionis similitudinem
Fatui	Supcilia añ nasum diuulsa, & ad tĩpora usq; extensa	Ad sues
Timidi	Erecti capilli	Ad passionem
Timidi	Nimis crispi	Ad ęthiopes
Fortes	In extremitatib' crispi	Ad leones

De pilis, & capillis nunc Aristo. agens. 14. affert cōclusiones, quæ trāslatione perspicuę sunt. Verū aliqua uerba sunt exponenda. Per aluū ergo in secunda cōclusione, uētriculum intelligit, in quo cib⁹ deuoratur, qui etiā stomach⁹ dicitur. In septima uero p prolixam barbam, nō pilos intelligit, sed mētum, ꝙ caro cum osse est, nā pili in multis oblōgi fieri pñt pro arbitrio. In penultima conclusione cū inquit. Qui frōtis id, quod est ante caput, eleuatum habent, liberales sunt, quidam per id quod est ante caput, intellexerūt capillos frontis, qm̄ quando hi capilli sunt eleuati, & euersi, ueluti corona, sunt signū liberalitatis, alij et quidem uerius intelligunt superiorem frontis partem, quę est ante caput, hęc enim cum eleuata est, index est liberalitatis, sic enim refertur ad leonem. Vltima cōclusio est, qui in capite adnatos habet crines in fronte iuxta nasum, liberales, & per crines intellexerūt quidam pilos superciliorum, alij uersus capillos, in qbusdā. n. capilli ueluti crines descendunt in fronte iuxta nasum, & tales sunt liberales, & ad seruiēdū liberaliter prōpti, probat quia referuntur ad superapparētiam, nam ꝙ apparet de crinib⁹ hoc pacto in frōte, est seruile, hoc est signum prōptitudinis ad seruiēdū. Qui. n. libere seruit, atq; prōpte, crines flectit deorsum ad nasum. Hęc Aristo. de pilositate, & capillis.

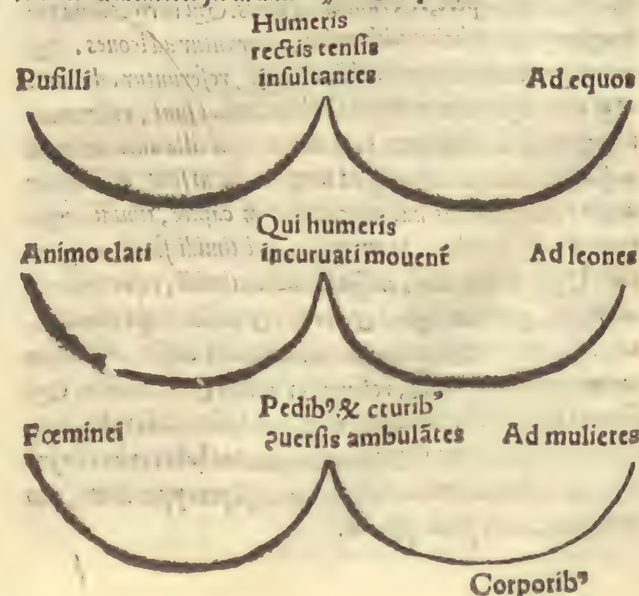
De iceſſu *Qui longi ac tardi greßus est, quāquā tarditate molestus, perfectiuus tamen est, longus enim efficacem tardus cogitabundum. Qui breuis ac tardi, molesta segnitie, nec perfectiuus, breuis. n. ac tardus, inefficacem. Qui longi & celeris, minime molestus & perfectius est, quoniam celeritas expeditiuum, longitudo uero non inefficacem. Qui breuis & celeris, molestus est, & non perfectiuus.*

Hic de gressu loqtur, et possunt colligi plures cōclusiones. Potissimę sunt quatuor. Prima est, qbus gressus tardus lōgus, ij sunt cōsulti & efficaces, pbaẽ, qa long⁹ gressus significat efficaciā in agēdo. Tardus uero cogitatiōnē, atq; ɔsultationē, ergo qbus tardus lōgus gressus inest, ij efficaces, & cōsulti. Quibus ꝟo tardus breuis, ij cōsulti inefficaces, consulti quidem, quia tardus gressus inest in efficaces uero, quia breuis gressus inest. Tertia cōclusio, qbus gressus longus uelox inest, ij efficaces & incōsulti, pbaẽ, quia gressus lōg⁹ efficaciā, uelox, incōsultationē significat. Quarta cōclusio, qb⁹ gressus uelox breuis inest, ij incōsulti, & inefficaces, pbaẽ, quia uelox gressus inconsultatiōis, breuis ꝟo in efficacię index est. Arist. tñ his verbis has innuit, & inquit. Is, q longi, & tardi gressus est, q̄quā tarditate molestus est, perfectiuus tñ est, lōgus. n. efficacē, tardus ꝟo cogitabundū & ɔsultū signat, ergo qbus gressus lōg⁹ tard⁹ inest, ij pfectiui sunt, qm̄ efficaces & cōsulti. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, lōg⁹ gressus dr̄ penes spatiū. Tard⁹ uero penes tempus, stat autem gressum ratione spatiū esse longum, ratione uero temporis, tardum. Aliam ponit, & inquit. Is, qui est gressus breuis, ac tardi, molesta segnitie est, nec tamen perfectiu⁹, probatur, breuis. n. ac tard⁹ inefficacē significat, & subaudi cōsultū, inefficacē q dē ob breuitatē, cōsultū ꝟo, ob tarditatē. Affert aliā, & inquit. Is, qui est gressus lōgi, et celeris, hoc est uelocis, minime molest⁹ est, & est pfectiuus, pbaẽ, qm̄ celeritas signat expeditiuū, incōsultū tñ, lōgitudo ꝟo nō inefficacē. Demū affert aliā, et inquit. Is, qui breuis & celeris, hoc est uelocis gressus est, molest⁹ est, & nō pfectiu⁹, qm̄ incōsult⁹, & inefficax. Hę sunt cōclusiones de gressu quatuor, cętetę coniugationes sunt impossibiles, non enim cōstare potest lōgum cum breui, nec tardū cū ueloci, ut per regulam topicā habetur.

De manus, & cubiti, & brachij motu eadē referuntur. Qui uero humeris rectis tēsis insultant, galeagynes, referuntur ad equos. Qui humeris mouentur incuruati, ij sunt animo elati, referuntur ad leones. Qui pedibus & cruribus conuersis ambulant, ij sunt fœminei, referuntur ad mulieres. Qui uero corporibus circūtorquētes se, atq; fricantes, se ij sunt adulatores, referuntur ad paßionem. Qui inclinati ad dextrā ambulāt, ij cinædi, referuntur ad supapparētiā. Qui oculos satis mobiles hñt, ij sunt acuti raptores, referūtur ad accipitres. Qui palpebrizāt, timidi, quoniā in oculis prima uertuntur. Qui demißum aspectū, & qui alterā palpebrā in oculis immißam per medium fixi aspectus hñt, & qui cilia sursum tarde reducātes, molliter intuentur, & qui palpebras immiserūt, & omnino oēs molliter, atq; delitiose spectātes, referūtur ad supapparētiā, & ad fœminas. Qui oculos frequēti tpe mouēt, quasi permanētes, & tinctură albuminis in oculo hñt, intellectiui. Si enim in aliquo intellectio uehemēter fit in anima, stat & uisus

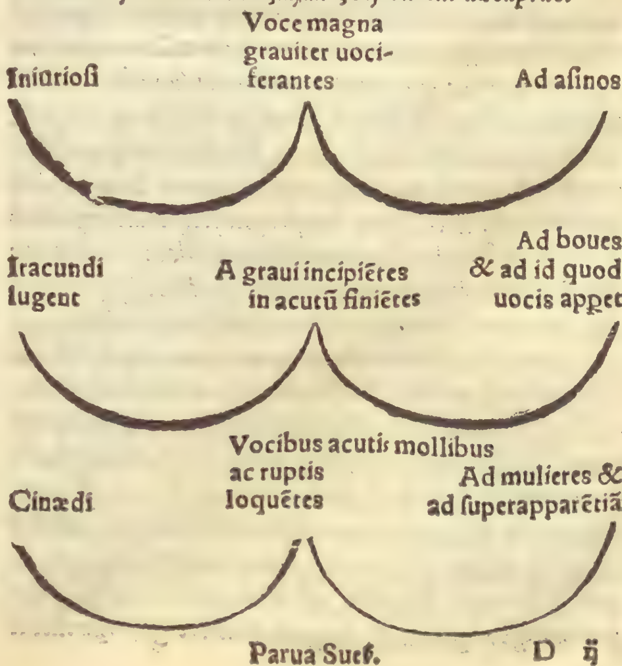
De motu partium. Galeagynes Brachio minores. Hoc ē pusilli.

Anteq̃ ad conclusionẽs ueniã, aĩaduerte φ tã pręsens, q̃ pręcedẽs text⁹ in oĩb⁹ libris, quos legi tã gręcis q̃ latinis, legũtur corrupte, uerũ q̃tũ potui, eos accõmodaui, si q̃s aũt melius, accõmodabit, ei⁹ laborẽ nõ recusabo. Cõclusiones ṽo quę in textu ponũtur, multę sunt, pñt tñ ad nouẽ reduci, uerũ anteq̃ illas afferat, dicit. De man⁹, & cubiti, & brachȳ motu eadẽ referunt̃ subaudi, quę de gressu, q̃m manus brachȳ & cubit⁹ mot⁹ põt esse lõgus, & breuis, tardus & uelox, iterũ põt esse lõgus tardus, & lõgus uelox, breuis tardus & breuis uelox: & tũc eadẽ dici pñt, q̃m lõgus efficax, tardus cõsultus, uelox incõsultus, breuis inefficax dr̃. Deĩde ponit ɔclones, quarum prima est. Qui ṽo humeris rectis tẽsis insultãt, hoc est, irridẽt, ȳ sunt galeagynes, hoc est brachio minoris .i. pusilli ueluti q bra chio minores sunt, ut supius dixim⁹, pbaẽ, q̃a referũtur ad equos, q pusilli sunt, & incedunt humeris rectis, & tensis. Secũdã ponit, & inqt. Qui incuruati cũ incedũt, humeris mouent̃, ȳ sunt aĩo elati, magnanimi, ac supbi pbaẽ, q̃a referunt̃ ad leões, quĩ dũ incedũt, ita humeris mouent̃. Tertiã affert, & inqt. Qui pedib⁹, & crurib⁹ ɔuersis ambulãt, hoc pacto φ pedũ cuspites dilatãt alterũ ad dextrũ, alterũ ad sinistrũ, ȳ sunt molles, ac fœminei, pbaẽ, q̃a referuntur ad mulieres, q̃ hoc pacto ambulãt. Quartã affert, et inqt. Qui corpib⁹ circũtorquẽtes se, atq; fricãtes se subaudi ambulãt, ȳ sunt adulatores, pbaẽ, q̃a referunt̃ ad passionẽ nã adulãtes sic sua corpora mouẽt. Quĩta ponit, et ĩquit. Qui inclinati ad dextrã ambulãt, ȳ sunt molles, & cinędi, pbaẽ, q̃a referunt̃ ad supapparẽtiã, nã molles semp sic in dextrũ inclinati ambulãt, cui⁹ cãm assignam⁹, q̃a suapte natura calidus hõ est, & hac de cã est staturę rectę, est. n. calidi natura sursum eleuare, & q̃m, ut Aristo. ĩqt, libro de ptib⁹ tertio dextrũ est calidi⁹ sinistro, iure q uirilitatẽ hñt lat⁹ dextrũ recti⁹, & magis sursum elatũ ducere debẽt, ergo q ambulãt ad dextrũ inclinati, est signũ φ sint humidi & frigidi molles, & fœminei, q̃a nõ multũ caloris hñt, recte ergo Arist. hos retulit ad decẽtiã, q̃m molles ob cõplexionis frigiditatẽ & humiditatẽ sic ambulãt. Sextã põit, et inq̃t. Qui oclos satis mobiles hñt, ȳ sunt raptores, & rapaces, & q̃dẽ acuti, & subtiles, pbaẽ, q̃a referunt̃ ad accipitres, potissimũ ad astures, q oclos pl⁹ alȳs accipitribus mouẽt. Septimã affert, & inqt. Qui palpebriçãt, ȳ sunt timidi, pbaẽ, q̃a q timẽt, palpebriçãt, & sic referunt̃ ad passionẽ. Octauã põit, et iqt. Q̃m̃ĩ oclis mutatiões primę suerunt̃, et ĩ illis prio apparẽt, sunt. n. q̃si aĩ fenestrę, iõ q demissum hñt aspectũ, & q alterã palpebrã ĩ oclis ĩmissam, & q̃si cadẽtẽ hñt, & quidem in medio fixi aspect⁹, & qui cilia uel supcilia tarde reducẽtes sursum, molliter intuentur, & q̃ palpebras q̃si int⁹ oculos immiserũt, & oĩno oẽs q molliter atq; delitiose quouis alio mõ ab his, qui dicti sunt, spectant, omnes tales subaudi sunt timidi, molles & fœminei, pbaẽ, q̃a referuntur ad superapparẽtiã, q̃m molli b⁹ & fœmineis hęc supapparẽt. Præterea pbaẽ etiã, q̃a referunt̃ ad fœminas. Nonã ponit, & ĩqt. Qui oclos frequẽti tpe atq; sępi⁹ mouẽt, & ipsi sunt q̃si pmanẽtes, et hñt in oculo tincturã albuminis, hoc est & albũ oculi nõ est ualde clarũ, immo obscurũ, ȳ sunt intellectiui atq; speculatiui, pbaẽ, q̃a referunt̃ ad apparẽtiã, & ad cãm naturalẽ. Ad apparẽtiã q̃dẽ, q̃m si in aliquo hoĩe in ei⁹ aĩa intellectio uehemẽter fit ei⁹, uisus ẽt stat, & fix⁹. Ad cãm ṽo nãlẽ, q̃m cũ cãdidũ oculi obscurũ vr̃, est signũ humoris melancholici, et ita studiositatis, facit enim ad studium humor talis. Hęc de partium motu.

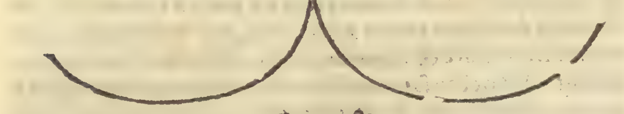
Qui uoce admodum magna grauiter uociferant, conuitiatores, referũtur ad asinos. Quicũq; uero uocant à graui incipiẽtes, finiunt aũt in acutũ, iracũdi lugẽt, referũtur ad boues, et ad id quod uoci appet. Quicunq; aũt uocibus acutis, mollibus ac ruptis loquũtur, cinædi, referũtur ad mulieres, & ad supapparẽtiã. Quicũq; grauiter cõiter uocãt, ualde ac pplexe, iracũdi. referũtur ad ualidos canes, et ad supapparẽtiã. Quicũq; molliter sine cõtẽtiõe uocãt, mãsueti, referũtur ad oues. Quicũq; uero acute & fortiter uocant, insani, referuntur ad capras. De uoce δ βςισαι. Iniuriosi. Cõuitiatores.

Valde ac perplexe iracundi | Grauiter cõiter uocantes | Ad ualidos canes & ad superapparentiã

Mansueti | Moliter sine cõtentione uocantes | Ad oues

Insani | Acute & fortiter uocantes | Ad capras

De uoce nũc sex ponit cõclusiones. Et primã ponit, &, inqt. Qui uoce admodũ magna grauiter uociferãt, ĩj sunt hybristę, ut mihi uidetur, hoc est apti ferre iniurias, probatur, q̃a referuntur ad asinos, qui apti sunt ferre iniurias. Ponit secundam, & inquit. Quicũq; uero uocãt a graui incipientes finiunt uero in acutũ, ĩj iracũdi sunt, & lamẽtabũdi, & iracũdi lugẽt, probat̃, quia referuntur ad boues. Qui iracũde lamentantur, & ad id, quod uoci apparet, Qui.n. iracũde lamentantur, a graui incipiunt uoce, et in acutum desinunt. Deinde omissa tertia, quę p3, inqt. Quicũq; grauiter cõiter, ac manifeste uocãt, ualde ac perlexe, hoc est non libere, ĩj subaudi sunt iracundi, probatur, quia referuntur ad ualidos canes, qui hoc pacto latrant, & ad superapparentiam, nã qui hac forma uocis uociferãt, iracundi sunt, alię cõclusiones patẽt. Alexander aphrodisius dicit certatoris notã esse uocẽ graue, timidi ṽo pro magna parte acutã, cãm affert, q̃a cũ timidi ĩ pręcordĩjs frigidi sint, minus aeris trahunt, & ita uocem acuũt. contra uero certatores, cũ in præcordĩjs calidi sint, aeris multũ attrahentes, uocẽ magnificant, & eadẽ rõne, ut inquit. Vox acuta mulierũ est, eunuchorum, & puerorũ. Acuta enim uox pficiscitur ex multa naturę humiditate, quę ĩjs accõmodat̃, q pueri, & eunuchi, & mulieres sunt.

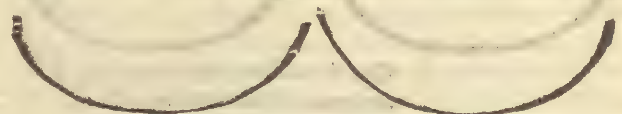
De statura

Qui ualde parui, ij ueloces sunt sanguinis enim motu, paruum locum continente, motus quoq; ualde uelociter accedũt ad sapere. Qui uero ualde magni, ij tardi sunt, sanguinis. n. motu, locũ ualde magnum cõtinẽte, motus tarde accedũt ad sape. Quicũq; paruorum siccis carnibus utentes, aut etiã coloribus, aut etiam corporibus, quæ propter caliditatem superfluunt, nihil perficiunt, exñte enim motu in paruo, & ueloci propter igneũ, nunquam secundum idem est sapere, sed aliud in alijs priusquã excedens sit, transit. Quicunq; uero magnorum humidis carnibus utẽtes, aut & coloribus qui propter frigiditatẽ ingenerantur, nihil perficiunt, exñte. n. motu in magno loco, et tardo propter frigiditatem, nõ permittit aliquid accedere ad sapere. Quicũq; uero puorũ humidis carnibus utẽtes sunt, & coloribus pp frigiditatẽ, fiũt pfectiui, exñte. n. motu in puo, id q̃, cũ difficultate mobile est, tpaturæ cõmẽsuratione præbuit primũ pficere. Quicũq; magnorũ duris carnibus utẽtes sunt, & coloribus pp calitatẽ, fiũt pfectiui, & sensitiui, exñte. n. latiõe in magno loco, & tarda pp frigiditatẽ, nihil cõducit accedẽs ad sape. Quicũq; uero in magnis duris carnibus utentes sunt, & coloribus pp caliditatẽ, fiunt pfectiui et sensitiui. Magnitudinis. n. supapparẽtiã & carniũ & coloris, caliditas acquisiuit, quare cõmẽsuratum esse ad pficiendũ. Magnitudinibus ergo corpa excedẽtia, aut puitatibus deficientia quo mõ pfecta, & quo mõ imperfecta esse cõtingit, dictũ est. At horũ media natura optima atq; pfectißima his est, quibus utiq; inesse supponitur. Motus. n. nõ multi existentes facilius ad mẽtem accedũt, nec etiam paulatim existentes procedunt. Quare perfectißima ad pficiẽdũ quæ utique proposita sunt, & ad debentẽ sentire moderatam oportet esse magnitudinem. Qui incõmẽsurati sunt, ij astuti, referũtur ad paßionẽ, & ad fœminam. Si. n. qui incommensurati astuti sunt, commensurati utiq; iusti erunt, & fortes. Relationem autem cõmẽsurationis ad corporum bonam motionem, & bonam natiuitatem reducendum, non autem ad maris formam: ut à principio dictum est.

Veloce | Corpore parui | Ad cãm naturalẽ

Tardi | Valde magni | Ad cãm naturalẽ

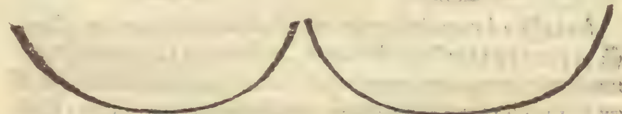
Nihil pficiũt | Parui siccis carnibus utẽtes aut coloribus, aut corporibus q̃ pp calditatẽ sunt, | Ad cãm nãlẽ

Nihil proficiũt | Magni corpore humidis carnibus utẽtes, aut coloribus pp frigiditatem | Ad naturalẽ cãm

Profectiui | Parui humidis carnibus utẽtes & coloribus pp frigiditatem | Ad cãm naturalẽ

Profectiui & sensitiui | Magni corpore duris carnibus utẽtes, & coloribus propter caliditatẽ | Ad cãm naturalẽ

Astuti | Incõmensurati | Ad passionem & ad fœminã

De statura affert septem conclusiones. Verũ antequam illæ exponantur, aĩaduerte, q̃ p staturã intelligimus hũani corporis longitudinem, q̃ alter altero longior, est quæ potest bifariam cõsiderari, aut simpl'r, qua. v3. hõ dr̃ magnꝰ, aut paruus, & fm quid qua dicitur magnus uel paruus,

uus,cũ hac,uel illa partium constitutione. De statura sim pliciter affert duas cõclusiones,quarũ primam ponit, & inquit. Qui ualde pui scd̃m staturam sunt,ĩ ueloces ac in genio,& actionibus celeres sunt probat rõne naturali, & inquit. Sanguinis enim ac spirituum sensitiuorum motu p̃ uum,locum inter cor,& cerebrum continente,etiam mot⁹ spũum ualde ueolciter accedũt ad sapere,etiã ad actiões. Quo ṽo ad rõnẽ attinet,animaduerte ꝙ sapere fit ex spiri tuum bonitate,boni uero spirit⁹ sunt, qui claritate ac mo tu temperati sunt,necnon & subtilitate, nimis enĩ ueloces nõ conducunt ad sapere,mouentur enim citius ꝙ̃ opʒ:ni mis turbidi minime,nimis q̃ʒ crasi nequaꝗ̃, quare clarita te,motu,& subtilitate tẽperati ad sapere idonei sunt. Hinc patet rõ,nam cum in paruo corpore spũs,& sanguis in p̃ uo spatio contineantur(est.n.inter cor & cerebrum parua intercapedo)ideo qui corpore parui sunt,in actionib⁹ ue loces sunt. Tunc secũdam affert,& inquit. Qui ṽo ualde magni corpore, ac statura sunt,ĩ ad actiones tardi sunt, probat,& inquit. Sanguis enim motu locum ualde ma gnum continente,spirituũ sensitiuorum tarde accedũt ad sapere,ac ad actiones,cæteris ergo paribus parui ad actio nes,& ad sapere semper ualociores sunt longis corporib⁹, unde Alexander aphrodisius,asserit eos,qui corpe breues sunt plerũꝗ̃ esse ĳs,qui sunt longi,prudentiores, qm̃ cõ pacta,atꝗ̃ coartata est in toto corpore aĩa. In magnis ṽo extensa exoluitur in spatium, hanc ad causam Homerus prudẽtẽ dicit Vlyxẽ,quia collectus erat,& breuis. Aiacẽ uero stultiorẽ,qm̃ longior erat,hęc de statura simpl̃r. Lo quẽs de statura scd̃m quid, ac nõ cæteris paribus, affert alias cõclusiones,quarum prima ponit, & inquit. Quicũ que paruorũ utentes aut siccis carnibus, aut etiam siccis coloribus,aut etiam siccis corporib⁹,quæ sicca sint p̃p ca liditatem,& p̃p caliditatẽ supfluunt in calo & sicco,ĩ ad sape,& ad agendum nihil p̃ficiunt,nec apti sunt, probat, & inquit. Existente.n.motu in paruo loco,& existẽte mo tu ueloci propter igneum,hoc est p̃p cal'am & siccam cra sim,nunquam sm̃ idem est sapere, sed aliud in aliud prius quam excedens sit,transit. Coniungũtur.n. duæ causę mu tabilitatis,altera ex parte loci,q̃a paruus,& ideo mot⁹ spi rituũ celer est,altera ex parte crasis,quæ cal'a & sicca est, cum.n.spirit⁹ sunt calidi & sicci,ac ignei, & ĩ paruo loco, animum reddunt mutabilem,quoniam pri⁹ mouentur,ꝙ̃ animus in opinione firmetur. Quo ṽo ad ṽba attinet, per utentes,non intelligit in cibarĳs,& edulĳs,sed ad ꝯstõnẽ, hõ.n.utitur carnib⁹,coloribus,& id genus ꝑ sui cõstõne, ex illis.n.ꝯstituitur,& dixit,aut etiã colorib⁹, nã lʒ color non sit siccus formal'r,tñ est sicc⁹ uia signi. Affert scd̃am, & inquit. Quicũq; ṽo magnorũ corporum humidis carni bus utentes pro sui constitutione, aut etiam colorib⁹, qui propter frigiditatẽ generanẽ,ĩ nihil proficiunt, atꝗ̃ male se hñt ad sapere,probat, & inquit. Exñte motu spirituum in magno loco,& exñte motu tardo spirituũ propter fri giditatem,crasis illorum,ex hac duplici causa, nõ p̃mittit motus ille aliq̃d accedere ad sapere. Tertiã ponit,& inq̃t. Quicũꝗ̃ ṽo puorũ corporũ humidis carnib⁹ utẽtes sunt, & coloribus ad sui cõstitutionẽ p̃p friditatẽ,ĩ ad sape, et ad agẽda fiunt perfectiui,probat,et inquit. Existẽte.n.mo tu spirituũ in paruo loco,id.s.spũs, ꝙ cũ difficultate mo bile est,tẽperaturę cõmẽsurationẽ præbuit primũ perfice re,nã ex paruitate loci habet uelocitatem maiorem quam sit necessaria,ex frigiditate crasis hʒ tarditatem,ex utrisꝗ̃ uero spiritus ipsi temperationem nacti, idonei redduntur ad agẽdum.& ad sapere. Ponit quartam & inquit. Qui cunꝗ̃ magnorum duris carnibus & coloribus ad sui con stitutionem utẽtes,& quidem p̃p caliditatẽ,fiũt p̃fectiui, & sensitiui,& prudentes,probat,a ꝯtrario,qm̃ exñte spiri tuũ latione in magno loco et exñte latione spirituũ tarda p̃p friditatẽ,hęc spirituũ natura nihil ad sape ꝯducit,ergo q̃cũꝗ̃ in magnis corporibus,duris carnib⁹ utẽtes sunt, & etiam coloribus duris p̃p caliditatẽ,ĩ fiunt perfectiui, & sensitiui,ac prudentes,magnitudinis enim superabundan tiam,& carnis & colorum caliditas subaudi tẽperationẽ fecit,& acquisiuit,redduntur.n.spũs apti et crassi, quare, ut inquit. Quando hæc duo cõiunguntur, temperamentũ spirituum cõmensuratũ esse uidetur ad p̃ficiendum. Tunc epilogat,& inquit. Magnitudinib⁹ ergo corpora excedẽ tia,aut paruitatibus deficiẽtia quo modo perfecta,& quo modo imperfecta esse cõtingat,dcm̃ est. At horum media natura optima,atꝗ̃ perfectissima his hominibus est,qui bus utiꝗ̃ illa supponitur inesse. Cuius causam affert, & in quit. Motus enim non multi,hoc est nec magni, nec parui existentes,facilius ad mente accedunt, nec etiã paulatim ac tarde existẽtes ad mentem procedunt,sed temperate,et proportionabiliter quare,ut cõcludit,hęc sic mediocriter se hñtia perfectissima sunt ad p̃ficiẽdũ,quę utiq; proposi ta sunt,& ad debentẽ sentire ac sapere moderatã oportet esse magnitudinem,hęc de epilogo stature. De cõmẽsura tione uero ponit hãc cõclusionem, q̃ incõmensurati sunt corp̃e,ĩ astuti & dolosi sunt,probaẽ,q̃a referuntur ad pas sionẽ,qui.n.dolis utitur,corpus suũ incõmensurat,& refe runẽ ad fœminã,sunt.n.fœmię dolosę,& corp̃e incõmẽsu ratæ. Deinde ponit scd̃am, & utiẽ loco a ꝯtrario,& inq̃t. Si.n.q̃ ĩcõmẽsurati,astuti ac dolosi sunt,cõmẽsurati utiꝗ̃ iusti erũt,& fortes,est.n.loc⁹a cõtrario. Sʒ dices,respectu cui⁹corp⁹est dicendũ cõmẽsuratũ. Rñdet Aristo.& inq̃t. Relationẽ aũt ꝯmẽsurationis ad corporũ bonã motionẽ, & bonã natiuitatẽ reducẽdũ est, ergo cõmẽsuratio habeẽ bona crasi, ac bona natiuitate,nõ aũt cõmẽsuratio acci piẽ ad maris formã,ut dictũ est. Sic igiẽ bona cõmẽsura tio resultat bõitate cõpõnis,et bõitate crasis, nõ relatiõe ad marẽ vl̃ fœminã,nõ.n.corp⁹cõmẽsuratũ est,q̃a est ma ris corp⁹,sed q̃a cõpõne et ꝓpõne bñ institutũ est, sed cir ca ea,q̃ dicta sũ. Plini⁹uir fertilissim⁹,& Solin⁹ei⁹ab bre uiator terminos lõgitudis,ac latitudis humani corp̃is nõ dũ descriptos eẽ testanẽ,q̃nimmo añ annos ꝑpe mille Ho merus nõ cessauit minora corpa mortaliũ ꝙ̃ prisca ꝯque ri,& p̃p hęc formas mirabiles Plini⁹,& Solin⁹aliq̃n inuẽ tas eẽ enumerãt. Verũ physici lõgitudinẽ humani corpo ris naturalẽ septẽ pedũ eẽ asserũt, ꝙ Hercules intra hunc terminũ fuisset ꝯpert⁹,latitudinẽ ẽt totidẽ, nã q̃t⁹ manib⁹ expãsis inter digitos lõgissimos mod⁹est,tãtũ esse cõstat inter calceũ,& uerticẽ,hac rõne hoiem mũdũ paruũ ap pellarũt,ꝙ si circul⁹fieret,eẽt p̃fecte sphęric⁹, q̃re q̃ hanc lõgitudinẽ excellit,hic lõg⁹corp̃e dr̃,q̃ ṽo ab hac deficit, paru⁹est,cui⁹ṽo latitudo,& latitudo nõ sũ eq̃les,is incõ posit⁹est,hęc de quãtitate. De cõmẽsuratiõe ṽo dixerunt ex q̃is p̃te in corp̃e cõmẽsurato accipi posse toti⁹ & lon gitudinẽ,et latitudinẽ,cui⁹rei exẽpla sũ, lõgitudo man⁹ei spatio equaẽ,ꝙ a nasi cono ẽ usq; ad primã capitis suturã, & ex hoc pʒ mediũ digitũ fronti ęquaẽ. Pręterea frõtis os,& os sincipitis natura ęq̃lia sunt. Adhuc latitudo ab humero ad humerũ toti⁹corp̃is lõgitudini,q̃ est a ṽtice ad calceũ addito palmo subtripla est,palmũ dico geometri ce,q̃lis uolę latitudo siue pectinis man⁹est, insup spatiũ a fonte colli ad umblicũ ęq̃le ẽ ei,ꝙ ab umblico ad fictæris finẽ est Pythagoras ex Hercul' uestigio sic toti⁹ q̃titatem uestigauit,accepta.n.uestigĳ q̃titate medĳ digiti q̃titateʒ accepit,est.n pedis lõgitudo ad mediũ digitũ tripla. Me di⁹digit⁹subdupl⁹ad spatiũ man⁹, hoc ṽo ad brachiũ sub triplũ,brachiũ ṽo ęq̃le spatio, ꝙ est ab altero humero ad alterũ,hoc ṽo ad totũ palmo addito,ut dictũ ẽ,subtriplũ. Quo pacto ex uestigio toti⁹q̃titatẽ nactus sit, ex hisce pʒ. Ex his pʒ q̃ mõ Arist. physiognomonię intelligunẽ cũ ait parui corpore ueloces,magni ṽo tardi,& cũ ĩq̃t. Qui hñt oculos magnos,pigri,& silia,semp.n.q̃titatẽ respectu me dĳ,& ad toti⁹mẽsurã refert. Hęc de cõmẽsuratione.

Bene aũt se habet, & omnia signa, quæcũq; prædicta sunt, referre ad supapparẽtia, & ad marẽ,et ad fœminã. Hæc.n. per fectißima diuisione dissecta sunt, & demonstratũ est masculum fœmina & iustiorem, & fortiorem, atq; ut omnino sit dicere, meliorem esse. De confir- matione. si gnorum

Nunc docet confirmare signa, & dicit. Bene autem se habet, & omnia signa, quæcũq; prędicta sunt, referre ad superapparentiam, & ad marem & ad fœminã, subaudi qñ referri possunt, nõ enim semper referri possunt. Cui⁹ rõne dicit, & inquit. Hęc. n. scilicet mas & fœmina perfectissima diuisione dissecta sunt, quoniam est demõstratum masculum fœmina & iustiorem & fortiorem, atq; ut omnino sit dicere, meliorẽ esse, ergo quando bona signa referri possunt ad marem, & mala ad fœminam, bene se habet, bene etiam se habet, quando possunt referri ad superapparẽtiã, hæc de confirmatione omnium signorum.

De signorũ electiõe

In omni autem signorum electione altera signa alteris declarãt magis manifeste subiectum. Manifestiora autẽ, quæ in principalißimis locis fiunt, principalißimus uero locus est, qui & circa oculos, & frontem, & caput, & faciem est. Secundus aũt est, qui est circa pectus, & humeros, consequenter & circa crura & pedes. Quæ uero circa aluum, minima sunt. Omnino autem, ut sit dicere, ea loca manifestißima signa præbẽt, in quibus & sapientiæ plurimæ superapparentia fit.

Nunc de electione signorum docet preceptum. Vbi primo aĩaduertendum signa bifariam esse, alia propria, quæ cum passionibus conuertũtur, ut magna extrema habere signũ proprium est fortitudinis, quędam nõ propria, quæ accipiuntur ab apparẽti passione, uel à cõtrario, & cæteris id genus. hæc enim dicuntur non propria, qm̃ nõ conuertuntur cũ passionibus, differũt autẽ qm̃ propria sunt, quibus positis, ponuntur & passiones, quarum sunt. Sed positis signis non proprijs, ponuntur passiones, ut in pluribus. De signis ergo proprijs nõ oportet facere electionẽ, quia semper inferũt passionem, sed de signis nõ proprijs, unde inquit. In omni aũt signorum electione altera signa alteris declarãt magis manifeste subiectũ, ꝓpria uero ęqliter, qm̃ unũquodq; eorum infert propriã passionem. Exponit signa manifestiora, & inquit. Manifestiora aũt, quę in principalissimis locis fiunt, principalissimus uero loc⁹ est, qui & circa oculos, & frõtem, & caput, & faciem est. Secundus aũt est, qui circa pectus, & humeros, cõsequenter & tertius est & circa crura, & pedes, ultima & minima sunt, quę circa aluũ. Hui⁹ ordinis causam affert Arist. & inquit. Oĩno aũt, ut sit dicere, ea loca nostri corporis manifestissima signa, ac afficacissima prębent nobis, in q bus fit superapparentia plurimæ sapientiæ, ut in capite, in quo est cerebrum, quod est sensus & motus principium, sine quibus nõ est sapere. Postea loco secũdo sunt humeri & pectus, intra quæ est cor, quod est subiectũ omniũ sensuum ꝭm Aristotelem tertio loco sunt crura & pedes, & q̃ cum his ordinantur, quæ sunt instrumenta mot⁹ & sensus & ita cerebri. Vltimo sunt signa sumpta ab aluo, in qua mẽbra naturalia continentur, quæ non faciunt ad sapere, nisi parum, quatenus sunt cordi necessaria, hæc pauca Aristoteles docuit de signorum electione, quæ est signorum non propriorũ, propria enim signa, e quouis loco accipiantur, passionem inferunt. Verum animaduersione dignũ uniuersam difficultatem pendere ex iudicio, & hoc uerũ est in astronomia, in medicinali facultate, et in physiognomica, unde senex iudicium autem difficile. Galenus libro secũdo de crasi, physiognomones circa iudicium errare asserit ob multas causas. Primo quia uni signorum fidẽ prębent, quod fatuum est, nisi fuerit proprium, ut Arist. inqr. Vnum. n. signum ab una corporis particula accipitur, ex natura autem unius particulę non resultat natura uniuersi hominis. Secundo, qm̃ ad ętatis ac naturæ permutationem non spectãt, signa enim interdum naturam præteritã denũtiant, & tamẽ physiognomones ea ad præsentem referunt, ut si sexagenarius, pilosus sit, non præsentem libidinem, sed præteritam denũtiat. Tertio, quia excremẽta mẽbri arbitrantur arguere naturam mẽbri, & decipiuntur, nã contingit membri naturã esse cholericam, cuius excremẽta erunt flegmatica, ut docet experientia. Quarto, qm̃ quę signorum fortia, quæue debilia sint, non eligunt, in quorum electione consistit uniuersum iudicium, propter hæc de electione sint hæc præcepta. Primum, signa quę mores significãt nõ per qualitates, sed per proprietates, potiora sunt, & prio loco sunt habenda. Vbi causa, ponam⁹ Socratem signis sumptis a qualitatibus esse liberalẽ, utpote per colorem rubrum, & ꝑ alia sanguinis signa, signis ṽo sumptis à proprietate, esse auarũ, ut quia ei⁹ humeri difficulter soluti sint, & cõuulsi, uel quia eius facies paruifica sit, dico ꝙ signa quæ a proprietate accipiũtur, Socrates sit il liberalis, qm̃ potiora sunt, insequuntur. n. mãm, quę est cã necessaria, & quidem magis quã forma. Scd̃m signa, quę accipiuntur a capite, uel ab eius partib⁹, potissimũ ab oculis, potiora sunt ijs, quę ab alijs accipiũtur, vñ Apullei⁹ totus hõ in capite, uultuq; est, qm̃ ibi ratio, in corde ira a ratione lõgiuscule sita, circa uero abdominis sedẽ, desideria, & cupidines sunt, a ratione lõgissime dissiti. Dico potissimũ ab oculis, qm̃, ut Galenus inquit, oculi aũt sunt cerebri pars, aut de eius sub̃a ꝓducti. Præterea & potiora quę accipiuntur ab anterioribus capitis partib⁹, qm̃, ut inquit Arist anterior pars potior est, qa plena, posterior uero uacua, unde & senex primo faciem infirmi notaueris. Post hęc potiora sunt, quæ a pectore, & ab humeris accipiuntur, quoniam, ut Galenus inquit, intra hęc pulmo & cor locãtur. Post hæc ṽo à cruribus & pedibus, qm̃ per hæc cerebrum opera motus & fortitudinis exercet. Imbecillia uero sunt, quæ a uentre colliguntur, quoniam est locus cibi & potus, & mẽbrorum naturalium, & quibus nullus mos, nullaq; uirtus proficiscit. Tertiũ pręceptum, id eligẽdum est pro iudicio, cui plura, & potiora signa concordauerint. Tu uero aĩaduerte nõnullos, & quidem in hac arte expertissimos dixisse signa quę ab anteriori corporis parte accipiuntur, semper potiora esse his, quæ a posteriori colliguntur. Alij uero dixerunt signa ab anteriori sumpta esse potiora ad eas actiones, quæ sine sensu nõ fiunt, qm̃ pars anterior potior est in sensu, signa uero, quę a posteriori accipiuntur, esse potiora ad motum & ad fortitudinem, quia sunt membra motus propter neruos. Alij & quidem uerius dixerunt, signa potiora esse quæ accipiunt ab his mẽbris, per quę exercetur passio, ut qm̃ ira per cor exercetur, ideo signa, quæ accipiuntur a corde, & ab eius partibus, potiora sunt ad irã, ut quę a pectore, & costis colliguntur. Amplius quia per coxas, pedes, & brachia, & humeros exercet fortitudo, ideo signa pro fortitudine ab his accepta potiora sunt. Hęc de signorum electione habem⁹. Post hęc Tabulas signorũ afferam⁹ ꝭm diuersos auctores.

Signa	Naturæ	Loca	
Pedes			
Neruosi magni articulati.	Fortes	Mares	Aristoteles
Stricti parui	Molles	Fœminæ	
Pars interior plantę nõ cõcaua sed ita plena, ut terrã tãgat toto uestigio	Versuti	Causa nãlis Fœmina	Aristoteles prio hysio.
Crassi atq; carnosi	Fatui	Causa naturalis	Aristote. ad Alexandrũ
Crassi & breues	Imbecilles	Causa naturalis	Plato
Graciles breues	Maligni	Causa naturalis	
Nimium prolixi	Dolosi	Causa naturalis	
Carnosi duri	Hebetes	Causa naturalis	
Parui pulchri	Fornicatores	Proprietas signi	Rhases
Talus			
Neruosus articulatus	Fortes	Mares	
Carnosus informis	Molles	Fœminæ	Aristoteles
Latus	Fortes	Ad cãm naturalẽ	
Tali ꝑtes lõgę carnosę	Stulti	Proprietas	Aristo. ad Alexandrũ
Calcanea gracilia	Timidi	Proprietas	Palemon
Vngues & pedum digiti,			Rhases
Pedũ digiti & ungues curui	Inuerecũdi	Aues	
Vngues subtiles benecolorati	Benenati	Causa naturalis	Aristoteles
Pedũ digiti cõiuncti	Pauidi	Coturnices	Iuniores
Vngues digitorum manus			Aristoteles

Iuniores	Vngues plani, albi molles, subtiles, subrubei, lucidi,	Ingenio apti	Ad cām naturalē
	Asperi rotundi	Venerei	Ad proprietatem
	Valde breues	Maligni	Ad proprietatem
	Parui, curui	Rapaces	Aues rapaces
	Pūcta alba unguium	Benenati	Ad cām naturalē
	Puncta nigra	Inuidi	Ad cām naturalē
	Crura		
Aristote.	Neruosa crassa articulata	Fortes	Ad marem
	Neruosa subtilia	Libidinosi	Ad aues
	Crassa informata .i. suræ	Inuerecundi	Ad supapparētiam
Plato	Tibiarum uētres crassi .i. suræ	Intemperati	
	Tibiarū uētres molles	Effœminatissimi	
	Tibię graciles	Ignari	
Aristot. ad Alexandrū	Suræ pleniusculę ueluti grauidę,	Sordidi	
Pithago.	Moderate magnæ formatæ	Ingeniosi	
Iuniores	Tibię ualde pilosæ,	Libidinosi	
	Genua		
Aristote.	Genucrasi	Cinædi	Ad supapparentiam
Aristo. ad Alexandrū	Genua subtilia	Timidi	Ad supapparētiam
Albertus	Genūa arcuata in anteriori	Effœminati	ad mulieres
Iuniores	Genua pinguia	Timidi, liberales,	
	Macra	Fortes, audaces	
	Coxę		
Aristoteles	Neruosę	Fortes	Ad marem,
	Carnosę	Molles	Ad fœminas
	Pecten		
Iuniores	Pilosum ualde	Libidinosi & fecūdi	Ad nālē cām
	Pilis fere nudū	Casti	Ad cām naturalē
	Nates		
Aristoteles	Acutæ ossęę	Fortes	Ad marēm
	Carnosę pingues	Molles	Ad fœminam
	Carne exiccatæ	Mali moris	Ad symias
	Mentula testiculi		
Ptolemeus	Valde mentulati	Ingenio & uirtute inepti	
	Testiculi in lōgū pēdētes	Liberales, ad coitum ipotētes	
	Valde mētulati	Ad coitum impotētes fiunt	
	Lumbi		
Aristoteles	Lumbosi	Ferarū amatores	Leones, canes
	Ilia		Loca
Plato	Ilia uel hypocūdria gracilia ac præssa	Timidi	Ranę
	Carnosa	Indisciplinabiles	
	Anchæ		
Rhases	Ancharū ossa pemīnētia extra,	Fortes	Masculi
	Gracilia	Mulierum cupidi timidi debiles	Mulieres
	Ventriculus, stomachus		
Aristoteles	Quę circa uētriculū pinguia	Fortes	Mares
	Quę circa uētriculū nō pinguia	Molles	Mulieres
	Venter magnus extrinsecus proeminens		Edaces Tardi
Iuniores	Paruus formatus		Mēte dextri
	Pilosus ualde ab umblico infra,	Loquaces	Aues
	Dorsum		
Aristoteles	Angustū informæ	Molles	Fœminę
	Magnum formatum	Fortes	Masculi
Rhases	Amplum	Fortes Arrogātes	
	Curuum	Irreuerentes Immorati	
	Equale formatū	Cōmensurati	Naturale
	Cum pilis	Inuerecundi	Bestiæ
	Costę		
Aristoteles	Benecostati	Fortes	Masculi
	Angusti & non costati	Molles	Fœminæ

	Costati circūtumidi, ut iflati, loqces stultiloq		Boues, ranę
	Vmblicus		
Aristoteles	A pectore ad umblicū intstitiū longum	Insensibiles voraces	A dnālē cām
	Equale	Laudabiles	Naturale
Palemō	Vētriculus ab vmblico ad pect⁹ carnosus	Maleuoli	
Loxus	Mollis & cōpressus	Magnanimi magnifici,	
	Pectus		
Aristoteles	Magnum formatum	Fortes	Masculi
	Amplum compactum	Fortes	Leones
	Cum pilo	Instabiles animosi	Aues
	Sine pilo	Inuerecundi	Fœminę
Plato	Carnosum ualde	Indisciplinabiles ignaui	
	Interstitiū a iugulo ad aluū maius, q̄ a pectore ad umblicum	Prudentes	
	Māmę pingues deorsum pendentes in uiris	Molles Effeminati	
Ptolemeus	In pectoris sinistro caro crassa eleuata cū porro aut neruo cum uno aut plurib⁹ pilis	Honoris Diuitiarūq; Augmentum	
	Metaphrenum		
Aristoteles	Magnū nō carnosum formatū	Fortes	Masculi
	Paruū nō carnosum informe	Molles	Fœminæ
	Curuū cū hūeris ad pectus,	Mali moris	Ad supapparētia
	Supinum	Molles demētes	Equi
	Ceruix humeri		
Aristoteles	Formati magni	Fortes	Masculi
	Parui informes	Molles	Fœminæ
	Benesoluti	Liberales	Supapparētia
	Nō bū soluti cōuulsi	Illiberales	Supapparētia
	In acuto eleuati	Insidiosi	
Plato	Lati	Fortes, intellectiui	
Virgilius Palemon	Pilosa ceruix	Liberales	Leones
Rhases	Graciles	Insensitiui	
	Manus		
Iuniores	Copulati digiti	Immundi	Sues
	Curti & crasi	Temerarīj ı̄manes	
	Vngues lati albi subrusi.	Viriles	
	Angusti oblongi	Feri	
	Obliqui ı̄pudētes rapaces		Rapaces aues
	Exigui	Veteratores	
	Clauis colli		
Aristoteles	Quæ circa colli clauem bene soluta	Sensitiui	Naturalis causa
	Confusa	Insensitiui	Naturalis causa
	Collum		
Aristoteles	Crassum	Fortes	Masculi
	Gracile	Debiles	Fœminæ
	Crassum carnosum	Iracundi	Tauri
	Moderatum	Magnanimi	Leones
	Longum gracile	Timidi	Cerui
	Perbreue	Dolosi	Lupi
	Labia		
Aristoteles	Gracilia collabīs relaxata.	Magnanimi	Leones
	Gracilia dura	Iracundi	Sues
	Gracilia mollia	Magnanimi	Leones
	Crassa, supi⁹ ppēdulū	Fatui	Asini
	Dura gracilia supra caninos dētes eminētes	Fecūdi	Sues
	Superius euersum gingiuis discopertis	Cōtumeliosi	Canes
	Nasus		
Aristoteles	Extremitates crassę	Concupiscentes segnes	Boues
	Extremitates crassę euersę	Insensitiui	Sues
	Extremitates acutæ	Seuæ irę	Canes
	Rotūdus extremitatib⁹ obtusis	Magnanimi	Leones
	Rotūdus extremitatib⁹ gracilib⁹	Mobiles	Aues

leues

Incuruus a frõte duct⁹ Inuerecũdi Corui

Aquilinus — Curuus in fronte dearticulatus Magnanimi Aquilæ

Cõcauus ĩs quæ sunt ante frontem rotundis, circũferentiaq; sursum erecta Libidinosi Galli

Symmus Libidinosi Cerui

Patens apertus Iracundi Passio

Aristot. ad Alexandrũ — Lõgus ad os protensus Probi, audaces

Facies

Aristoteles — Carnosa Pigri Boues

Macilenta Curiosi Cõtrarium

Magna carnosa Timidi Asini cerui

Faciei tergus paruum Pusillanimi Elurus symia

Magna Tardi Boues asini

Paruifica Illiberales Supapparẽtia

Plato — Facies deorsum spectãs Hippocritę, Maligni, Rixosi Passio

Plana sine tumore Inuidi

Aristo. ad Alexandrũ — Facies uultui ebrĳ sĩlis Ebrĳ Supapparẽtia

Rhases — Sĩlis uultui irati Iracundi Supapparẽtia

Sĩlis uultui uerecũdi Verecundi Supapparẽtia

Deformis & obtorta Malemorati Supapparẽtia

Longa Inuerecundi

Iuniores — Ex leui causa sudãs Astuti, libidinosi

Valde minuta rotunda Simplices

Longa macilenta Audaces

Valde curua lõga macilẽta Malitiosi, utiles

A fronte ad maxillas latior a maxillis uero ad mentum angustior. Mendaces Inuidi Rixosi

Mentum

Aristo. ad Alexandrũ — Acutum Fideles Canes

Paruum breue Inuidi imites Serpẽtes

Palemón — Quadratum Virtuti apti

Lõgũ ꝟsus deorsum acutũ Versipelles

Pithago. — Rotundum Molles Fœminæ

Caro sub mẽto uersus gulã, Libidinosi,

Mẽtũ cũ fouea uel duplex, Libidinosi, & min⁹ caluescũt.

Barba

Iuniores — Mulier barbata Luxuriosa

Mulier cũ barba ualde nuda benemorata

Barba nimis pilosa Melancholici Cã naturalis

Beneformata Bonæ naturæ Cã naturalis

Informis Malę naturę Contrarium

Exeuntia ab oculis

Aristoteles — Vesiculæ ab ocul' exeũtes. Vinolẽti Passio

Vesiculę ãn oclos eminẽtes. Sõnolenti Passio

Post somnũ uesiculę ãn oculos. Sõnolẽti Passio

Oculi

Aristoteles — Parui Pusillanimi Symia, appẽtia

Magni Pigri, mãsueti, Inuidi Boues

Concaui Malefici Symiæ

Eminentes Fatui Asini

Parum concaui Magnanimi Leones

Grãdiusculi parũ eminẽtes. Mansueti Boues

Plato — Oculi q̃rũ aptura magna. Impudẽtes

Aristoteles — Anguli ocl'orũ iusto lõgiore. Malefici

hysto prio — Anguli carnosi narib⁹iũcti Malitiosi

Rhases — Oculi oblongi Callidi, deceptores

Magni tremuli Mulierũ cupidi Passio

Parui tremuli Pudentes, amatores tñ

Quãto maior, tãto minor malitia, & stultitia maior

Iuniores — Obliqui cõtorti. Fallaces, tenaces, iracũdi, mẽdaces

Crassi Stolidi, timidi, pusillanimi, ĩuerecũdi, loq̃ces

Aristote. ad Alexandrũ — Difformiter moti, nunc currentes nũc q̃escẽtes. Temerarĳ cogitabũdi pessimi, subtractores

Oculi, uelociter moti cũ uisu acuto, fraudulenti latrones,

infideles

Fixe intuentes, cogitabũdi, & deceptiui

Scdm longum situati. Monstruosi, deceptores, inuidi — Rhases

Dentes

Canini lõgi, firmi, gulosi, irascibiles, mali, canes apri — Rhases

Crassi, lati Vani, lasciui, simplices, Boues; Ignari, ingenio hebetes. Asini

Frons

Aristoteles — Valde parua Indociles, Mobiles Sues

Valde magna Tardi Boues

Rotunda Hebetes, insensati, Iracundi Asini

Aliquãto minus plana. Sagaces Canes

Quadrata formata Magnanimi Leones

Tensa lucida Adulatores Canes bladẽtes, Passio

Nebulosa Audaces Leones tauri

Demissa Tristes Passio

Longa Adulatores Canes

Eleuata Liberales Leones

Apponẽsis — Nimis rugosa Inuerecundi

Aristoteles — Frons in timporib⁹ inflata, superbi, iracũdi, ingenio rudes

Caput

Magnum Hebetes Asini

Minutulum Fatui Canes

Mediocre Boni sensus Naturale

Plato — Acutum pineatum cacuminatumq; Inuerecundi, Iactatores Vnguicurui

Breue, globosum Insipientes, imemores

Prexũ in supficie planũ, Omni uitio pleni.

Apponẽsis — Oblongum, ut martellum, prudentes, sagaces

Caput, in cui⁹ añriori pte cõcauitas est, dolosi, iracundi.

Aures

Aristoteles, Iuniores — Parue Scurriles Symię

Magnæ Hebetes Asini

Flaccę Stolidi Asini

Moderatę Boni sensus Naturale

Plato — Rotundæ Indisciplinabiles

Longę angustę Inuidi

Valde capiti herẽtes Maleuoli

Pilosæ Bene audientes

Color totius

Aristoteles — Valde niger Timidi Ethiopes

Peralbus Timidi Mulieres

Fuscus Fortes Mediocre

Flauus Boni animi Leones

Valde rubeus uel rufus Astuti, ingeniosi Vulpes

Pallidus colore turbatus Timidi Passio

Mellinus Tardi Naturalis cã

Flãmeus Maniaci, apti, iracũdi Passio

Lex. — Pallidus Vitiosus, malignus

Pectoris color

Aristoteles — Flãmeus Iracundi Passio

Timporum & colli color

Aristoteles — Timporum & colli uenę amplę rubeæ Malæ irę Passio

Faciei color

Aristoteles — Supererubescens Verecundi Passio

Lex. — Genę superubescẽtes Amatores uini Passio

Genæ & nasus rubescẽtes rubore epatico Obscenissimi

Oculorum color

Supererubescentes Iracundi Passio

Pernigri Timidi Coloris ꝓprietas

Nigri flauentes Boni animi Decentia

Glauci aut albi Timidi Coloris ꝓprietas

Fului Boni animi Leones

Enopi hoc est biliosi Furiosi Caprę

Ignei Inuerecũdi, iucũdi Canes

Discolores Timidi Passio

Aristoteles — Lucentes Luxuriosi Galli corui

Pilositas partium

Tibiæ

Aristoteles

Tibiæ pilosæ	Venerei	Hircus
Pect⁹ & alu⁹ ualde pilosę	Mobiles ĩ opinionib⁹	Aues
Nudum pectus	Asperi	Mulieres
Pilosi humeri	In opĩonib⁹ mobiles.	Aues
Dorsum ualde pilosum	Asperi	Beluę
Collũ a tergo pilosum	Liberales	Leones
Barba prolixa	Boni animi	Canes
Supercilia coniuncta	Tristes	Passio
Sup̃cilia añ nasum dimissa ad timpora extensa	Fatui	Sues
Erecti capilli	Timidi	Passio
Valde crispi	Timidi	Ethiopes
Crispi in extremis	Fortes	Leones
In sup̃iori p̃te frõtis eleuati	Liberales	Leones
Crines iuxta nasum adnati	Liberales	Sup̃apparẽtia
Plani capilli	Simplices	
Capilli multi & densi		Praui
Incessus & motus		
Tardus longus	Consulti, & efficaces	
Tardus breuis	Cõsulti inefficaces	
Longus uelox	Efficaces inconsulti	
Breuis uelox	Inconsulti inefficaces	
Erectis humeris insultãtes	Pusilli	Equi
Humeris incuruatis ambulantes	Animo elati	Leones
Pedibus & cruribus conuersis ambulãtes	Molles	Fœminæ
Corporibus se circũtorquẽtes, atq; fricãtes	Adulatores	Passio
Inclinati ad dextrã ãbulãtes	Cinędi	Sup̃apparẽtia
Oculi satis mobiles	Acuti raptores	Accipitres

Aristoteles

Palpebriçantes	Timidi	Passio
Oculi frequenter moti cũ corporis fixione	Intellectiui	Passio
Vox		
Magna grauis	Iniuriosi	Asini
A graui incipiẽs in acutum desinens	Iracũdi lugent,	Boues
Acuta mollis rupta	Cinædi Mulieres	sup̃apparẽtia
Grauis alta	Valde iracũdi	Validi canes
Mollis sine cõtentione	Mãsueti	Oues
Acuta fortis	Insani	Caprę
Statura		
Parui	Veloces	Naturalis cã
Valde magni	Tardi	Naturalis cã
Parui calĩę ac siccę nãę	Nihil p̃ficiẽtes	Naturalis cã
Parui frigidę naturæ	Perfectiui	Cã naturalis
Magni frigidę naturę	Nihil p̃ficiẽtes	Naturalis cã
Magni calidę naturę	Perfectiui, sensitiui	Naturalis cã
Incõmẽsurati, & formes	Astuti, & praui	Passio fœminæ
Cõmẽsurati	Boni & sensitiui.	Naturale

Aristoteles

Hæc est tabula signorum, & naturarum, atq; locorũ, ut Aristotele, & aliis auctoribus collegimus, illud tamẽ nobis testãdum, grecum Aristo. codicem, e quo hęc extraximus in q̃plurimis locis esse corruptum, nos ꝟo ita accõmodauimus, ut uisum fuit nobis. Siquis autem melius haberet, placebit nobis, nõ enim hęc scripsim⁹, ut ita esse credamus, sed, ut alii uiam sumant benedicendi. Hęc de physiognomicis finis Suessę. 10. Decẽbris. M.D.XXI.

FINIS

ARISTOTELIS DE ANIMALIVM MOTV

Cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

DE ANIMALIVM motione quæcũq; per singula genera illis attribuantur, & quæ discrimina, causæq; eorum, quæ sigillatim iisdem ipsis accidere soleant albi de omnibus disputatum est.

DE MOTV autem animalium, quæcunque circa unumquodque genus ipsorum sunt, & quæ differentiæ, & quæ causæ, singularium accidentium quæ insunt ipsis, considerandum est de omnibus in aliis.

ARistoteles pertractatur⁹ de motu animalium generatim, quo. v3, aĩalia mouentur scd̃m locum, quatenus est aĩalis, ut aĩal, primo explodit, quæ nõ sunt hic agenda de motu, secũdo insinuat breuiter intentionẽ libelli præsentis. Vbi attentione dignum, q̃ de motu cõtracto ad aĩal, possumus loqui dupliciter generatim, non descendendo nec ad sp̃em motus, nec ad genus animalis determinatum, sed stando in genere motus, & aĩalis, & possumus loqui speciatim descendendo & ad speciem motus, ut ad uolationem, uel reptionem, uel ambulationẽ, & ad genus animalis, ut ad uolatile, aquatile, reptile, & id genus. Hanc cõsiderationem, quæ est de motu speciatim, explodit nunc, et dicit. De motu aũt animalium, quęcũq; circa unũquodq; genus ipsorum animaliũ sunt, hoc est de motu speciatim contracto ad speciem mot⁹, & ad genus aĩalis, et quę differentiæ sint ipsius, & quæ cã singularium accidentium, quę ipsis motib⁹ speciatim sumptis insunt, de his oĩb⁹, nõ in hoc libro sed in aliis cõsiderandũ est. f. in libro de gressu aĩaliũ, ubi speciatim de singulis motib⁹ singulorũ generũ aĩaliũ diligẽter est dicẽdum. Hęc ergo explodit.

Nunc autem communis omnino explicanda causa, cur quocũq; motionis genere agitentur, alia enim uolatu, alia natatu, alia gressu, alia per alios eiusdem generis modos impellũtur.

Vniuersaliter autem de communi causa eius, quod est moueri motu quocũq; (Nam hæc quidem animalium uolatione mouẽtur, hæc aũt natatione, hæc autem gressu, hæc autem, secundum alios modos tales) cõsiderandum est nunc.

Cum explodisset eam de motu cõsideratiõẽ, quę agẽda est in aliis libris, nũc insinuat intẽtionẽ pręsentis libri, & proponit se in hoc libro uelle agere de motu animaliũ, quo aĩalia secũdum locum mouentur, & de illius cã, non q̃dem, ut dictum, est contracto ad speciem motus, nec ad determinatum genus aĩalis, sed uniuersaliter, ut est motus quo aĩal ut aĩal mouetur secundum locum, non enim oĩa animalia eadem motus specie mouentur, nã alia quidẽ de numero animalium uolatione mouentur, alia natatione, alia gressu, alia fm alios mot⁹ his similes, ut serpentes, quę reptione mouentur. Ergo huius pręsentis libri intentio nõ est loqui de motu, nec de causa mot⁹, ut cõtrahitur ad aliquam sp̃em horũ motuũ, nec ad aliquod genus horũ aĩalium, sed generatim de motu quo secundum locum aĩal perfectum mouetur, ut aĩal perfectum est, & de illius motus causa, non enim hic agitur de motu dilatationis & cõstrictionis, quo animalia imperfecta se motitant circa locum, cui infixa sunt, ut conchilia, & id gen⁹. Quo uero ad insinuationem intẽtionis attinet, de motu quo animal mouetur secundum locum duplex nobis consideratio occurrit, altera cõiter, ut non contrahitur ad differẽtias, nec ad aĩal, nec ad instrumentum, quo animal mouetur, & sic de ipso agitur in hoc libro, & in tertio de aĩa, aliter tamẽ ac aliter, nã in libro de aĩa de ipso sic cõmuniter sumpto agitur principaliter ex parte animę, minus autem principaliter, & parum ex parte corporis. In hoc uero libro agit̃ de ipso sic cõiter accepto p̃icipaliter & magis ex parte corporis, minus autẽ principaliter, & parũ ex parte aĩę. Cõsideratio uero de motu secundũ differentias, adhuc duplex

Quæ libri intẽtio.

est, qm̃ uel est secundum differentias sperũ motuũ, & sic agitur in libro de generatione animalium, ibi enim agitur de speciebus motus, quibus animal perfectum secundum locum mouetur, aut moueri potest. Aut est ſm differẽtias instrumentorum, quib⁹ animalia mouentur, & sic est hæc cõsideratio propria libro, qui de gressu inscribitur, ꝓ quæ patet in hoc libro agẽdum esse de motu animalis, quo animal mouetur, ut animal perfectum est, & non de motu cõtracto aut ad speciem motus, aut ad instrumẽtum, q̃ agit, & dixit de motu, quo ſcd̃m locum mouetur, quoniam animal etiã intelligi potest moueri alijs generibus motus, ut alteratione, & augmẽtatione, de quibus nõ est præsens intentio. Hęc de intentionis insinuatione.

At uero iam ante præfinitum reliquimus id principiũ aliarum motionum esse, quod sibijpsi motum affert, ideq; immotum præesse, primariumq; mouens necessario ab omni motu, & agitatione uacuum esse, quod quidem commodum actum est, cũ de motu disputabamus sempiterno, utrum ille esset, necne, & si esset, ecquis esset. Et *hoc quidem ipsum non modo ratione cõmuni proponere conuenit, sed in ipsis etiam rebus singulis, & sensilibus, quorum gratia communeis quærimus rationes, quas quidem singulis rebus accõmodari oportere iudicamus.*

Quoniam igitur principium aliorũ motuũ est, quod ipsum seipsum mouet, huius autem, quod immobile est, & quoniam quod est primum mouẽs, necesarium sit immobile esse, determinatum est prius, quando & de motu sempiterno, utrum sit, aut non sit, & si sit, quis sit. O*portet aũt hoc non solum ratione uniuersali accipere, sed in singularibus & sensibilibus, quapropter & uniuersales quærimus rationes, & ea, in quibus putamus oportere adaptare ipsas.*

Verba textus sunt suspensiua usq; ibi { Quapropter & uniuersales } In quibus primo tangit quid in alijs dictum est de causa motus aĩalium, secũdo ostendit, illud nõ esse sufficiens, ibi { Oportet autẽ hoc nõ solũ }. Tertio cõcludit illud quod est agendum pro sufficiente cã motuũ animalium, & terminat suspensionẽ. De prima parte, dicit, ꝙ de uniuersali causa motuũ aĩalium, dictum est octauo libro auscultationis physicę, ibi enim declarauit esse deueniendum ad unũ corpus ꝙ ipsum seipsum per se mouet, et nõ aliũde extrinsecus, ut cœlum. Cœlũ enim est corp⁹ primum omnium corporum, & primũ mobile ꝙ seipsum mouet, non enim ab aliquo alio exteriori corpore mouet̃, nõ enim datur aliud corpus extra cœlũ, ꝙ possit cœlũ moueere. Amplius eodem libro est declaratũ, ꝙ huius primi corporis ꝙ seipsum mouet, sit altera pars. s. deus penit⁹ immobilis, qui est uniuersalis causa, et qua cœlũ seipsum mouet, & a qua omnia aĩalia mouẽtur. Cœlum. n. est uniuersalis causa motuũ oĩum suo primo motu, & elemẽtorũ, & aĩalium, & deus causa est cœli, & eius motus, ergo deus est uniuersalis causa omnium motuũ & elemẽtorum & animalium, mediante tñ motu cœli, ut libro illo exploratum est, hæc sunt declarata, ut vl'es causæ motuũ aĩalium, & omniũ, unde dicit. Qm̃ igitur principiũ aliorũ omniũ motuũ, ut elemẽtorũ, & animalium est corpus cœleste, quod ipsum seipsum mouet, est enim cœlum suo primo motu cã omnium motuũ. In oĩ enim genere, ꝙ est primũ est cã omnium eorũ, quę sunt in illo genere, huius aũt primi mobilis, ꝙ est cœlũ, declaratum est, ꝙ illud sit cã uł'is & prima motus cœli, & mediante illo cœlesti motu omnium aliorum motuũ, qd' est immobile. s. de⁹, qui est altera pars cœli, hoc est secũdũ, & sic hæc duo libro octauo explorata sunt, per qua habetur uniuersalis cã omnium motuũ omnium eorũ, quę sub luna mouentur. Cœlum enim est causa omnium sublunariũ mediãte suo motu, & de⁹ cã est cœli, & illius motus, ergo deus est causa omnium motuũ mediante motu cœli, hæc declarata sunt, de cã vl'i motuum animalium. Deinde ostendit, ꝙ hęc non sufficiũt ꝓ perfecta scientia causarum motuum animalium, qm̃ sunt remotæ, & vl'es causæ, per quas non magis scim⁹ animaliũ motus, ꝙ elementorum. Oportet enim in unoquoq; quęsito propriã cãm quęrere, non tamen ignorare cõem, & vl'em, & dicit. Et qm̃ quod est primum mouens, necessarium sit immobile esse, determinatum est pri⁹, in libro octauo, qm̃ & de motu sempiterno est determinatum utrum sit dabilis, aut non sit dabilis, & si sit dabilis, quis sit ille. Oportet autem hoc ꝙ proposuim⁹ dicere. s. cãm motuũ animaliũ, non solum vl'i rõne accipere, per hęc, quæ dicta sunt octauo libro. Sed in singularibus, & sensibilibus cãm mot⁹ assignare, hoc est propriam, & particularẽ. Hic terminat̃ suspẽsio, & quasi dicat, cũ hęc nõ sufficiant, ideo & vl'es q̃rimus rõnes illas supponendo ut declaratas, & ea, in quibus putamus oportet adaptare ipsas vl'es rõnes, & dixit. Et vniuersales quærimus rõnes, nõ tãquã de nouo inuestigabiles, qm̃ iã octauo libro sunt declaratę, sed reducẽdo illas de nouo ad memoriã, & sic in hoc libro quærim⁹ uniuersales causas reducendo eas ad memoriã, & quęrim⁹ ea, in quibus putam⁹ oportere adaptare ipsas. s. particulares causas. Vel clarius, lege sic, ideo quærimus et vl'es rõnes, nõ cõisſimas, quæ libro octauo sunt quęsitę, nã illę sunt nimis uniuersales, sed vl'es, quę sunt vl'r causę omnium motuum animalium, ut animalia sunt, & quærimus ea scilicet motus, & animalia, in quibus putamus oportere adaptare has uniuersales cãs in hoc libro inuestigabiles, & per hæc adhuc uoluit intentionem sui libri magis specificare. Hactenus de intentione generatim, & speciatim.

Nam uel in his ipsis constat fieri non posse, ut quicquam ad motum excitetur, nisi etiam aliquid ocietur, et per quietẽ agat.

Manifestum enim & in his, ꝙ impoßibile sit moueri nullo quiescente.

Cum proposuisset eius intentionem in hoc libro nũc illã exequitur, & sumit, ꝙ in mobilibus particularibus impossibile est fieri motum, nisi aliquo quiescente, unde dicit. Igitur manifestum & in his scilicet particularib⁹ mobilibus, ꝙ impossibile sit moueri, hoc est fieri motũ, nisi aliquo quiescente, ubi patet: uerbum, enim, accipi illatiue, ꝓ igit̃, est enim hic nõ nota causæ, sed executionis nota, & sic intelligitur apud grecos aliquando. Est ergo vl'is suppositio, ꝙ impossibile sit aliqd moueri nullo quiescẽte.

Ac primum quidem in animalibus id compertum est. nam si membrum aliquod motũ nauat, oportet etiã aliquod ociari.

Primum quidem in animalibus, oportet enim si mouetur aliqua particularũ, quiescere aliquam.

Cũ accepisset quasi pro proloquio, ꝙ impossibile sit fieri motum nullo quiescente, & nõ probauit, hic quasi inductione illud probare uult, & primo quidem in aĩalib⁹, secundo uero in cœlestibus, non desunt, ꝙ uelint Aristotelem uelle probare, qd' ad hoc, ut animal moueatur, oportet aliquid quiescere. Sed utcũq; sit, annotatione dignũ, ꝙ animal moueri potest intelligi secundum totum, ita ut totum animal moueatur de loco ad locum, aut potest intelligi secundum partem, ita ut una pars integralis ei⁹ moueatur, ut manus, & non brachium, & brachium, & nõ humerus. Aristoteles ergo primo inducit in motu, animalis, qui est integralis partis quod illa mota, altera quiescat. secundo hoc idem inducit in motu animalis, qui est totius integri animalis. De prima parte dicit, qd' impossibile sit moueri aliquid, nullo quiescente, primum quidem patet in animalibus, & primo in motu eius, qui est non toti⁹ animalis, sed partis integralis, quoniam, ut inqt, & sensu patet, oportet si aliqua particularum integralium mouetur, aliquam alteram quiescere, hoc est non moueri eo motu, quo illa mouetur, non enim, ut postea disputabimus, si altera mouetur, alteram oportet simpl'r qescere, sed satis est ut ab eo motu qescat, q̃ altera mouetur.

Ob eãq;

Ob eãq; rem copulæ, & nodi animalibus affiguntur, quoniam cardinis loco nodis utuntur.

Quapropter & iuncturæ animalibus insunt: queadmodũ enim centro ututur iuncturis.

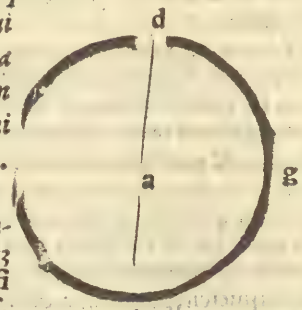
Ex hoc qđ dixit, infert Arist. necessitatẽ iũcturarũ in mẽbris aĩalis. q. d. quia non põt altera pars moueri, quin altera quiescat, propter hoc & iuncturæ aĩalibus insunt, quibus aĩalia ipsa in pticularibus partium motib⁹ utãtur ut cẽtro, & medio partis motæ, & partis quiescentis, unde dicit. Quapp & in iuncturæ aĩalibus insunt, quemadmodum. n. centro aĩalia utunt̃ iuncturis, hoc est, pp quã causam & iuncturæ animalibus in sunt, quibus in motib⁹ partium suarum utant̃ ut centro, ac ut puncto medio eius partis, quæ mouetur, & eius partis quæ quiescit. Arist. necessitatem iuncture non aliter ꝓbauit, nisi ex dictis, qm̃ si altera pars mouetur, & altera quiescit, oportet, ut hmõi partes sint diuerse, & colligate, diuerse quidem, qm̃ non est possibile ut una eadeq́ꝫ pars moueat̃, & quiescat, colligate uero, qm̃ pars mota mouet̃ a quiescente, at mouens & motum oportet esse non continua, sed colligata, & cõtigua. Est igitur necessaria iunctura, ut per eam pars a parte differat, non autem sit penitus loco separata. Man⁹ ergo brachio nõ continua est, qm̃ cõtinuum est, cuius motus est unus, sed continua, ac iuncta, ligataq́ꝫ aliter ab eo moueri non posset, sic igitur iuncturæ necessitatem nõ aliter Arist. ꝓbauit, sed ex dictis uoluit patere. Quo uero mõ se habeat, ut mediũ. & centrum exemplo postea declarabit ex his, quæ in figuris uñr. hactenus de necessitate iuncture. Sed quæres utrum iunctura sit pars aliqua distincta a partibus iunctis. Dicendum ₰m Auer. ꝙ iunctura est partes ipse naturaliter contigue, partes. n. ipse absolute nõ sunt iunctura, sed addita naturali contiguatione, qua partes iunguntur, ergo iunctura est partes non continue, nec mathematice coniunctę, sed naturaliter cõtigua te inuicem. Naturalis autem cõtinuatio est pp aĩam, q̃ eadẽ numero, est in toto, & in singl'is partib⁹, ut in libris de aĩa exploratũ est, nã licet brachiũ & armus coniungãtur in cubito p ligamẽta, tñ ligamẽta ligantur utrisq; partib⁹ nõ aliȷs ligamẽtis, sed aĩæ indiuisibilitate. De hac loquit̃ Auer. in pluribus locis, asserẽs, ꝙ cœlestia corpora etiam unitate aĩę oĩbus cõis cõstituãt unum aĩal æternum, & q dẽ lõge magis unum, q̃ aĩal mortale, quum illud ꝑpetuo mortale aĩal. p tpe sit unum. Qđ aĩal æternum diuersis, et uno motu mouet̃, uno qdẽ ab ortu ĩ occasum, diuersis qm̃ unũquodq; cœlũ ꝓprio motu ab occasu in ortũ. Qua rõne fit, ut nõ indocte Auer. aliqñ appellarit iuncturam cœlestis aĩalis cõem aĩam, quæ est ueluti pũctus coniungẽs orbes ad unũ aĩal, sic quoq́ꝫ aĩa in aĩali mortali, ut pũct⁹ est, qui mẽbra ad unũ aĩal ligat, hæc. n. est uera iunctura utrũ postea dicemus, ꝙ iunctura est neruus ligans partes mẽbri, qui neruus est unus & plures, quo quidẽ unus est, mẽbrum uno motu moueri põt, quo aũt est plures põt altera pars moueri, & altera quiescere, hacten⁹ de iũctura.

Totiusq; partis integritas, quæ insertum flectit nodum modo una & duplex, modo recta & flexibilis redditur, quippe quæ per ipsum nodũ in mutationem ducatur potentia, et actu.

Et fit tota pars: in qua est iunctura: & una, & duæ: & recta, & flexa, permutata potentia, & actu: pp iuncturam.

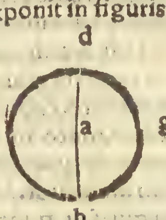
Scd̃o ex his, q̃ dixit de iũctura, infert cãm cuiusdã apparẽtię in motu alicuius mẽbri totalis. Videm⁹. n. brachiũ in cui⁹ medio est iũctura, fieri unũ cũ. s. integro & continuo motu mouet̃: & duo, cũ altera pars mouet̃, & altera quiescit, fieri etiã rectũ, & ꝑ arbitrio flexũ, ut obseruatio docet, cãm assignat ex eo, q̃a ꝑmutat̃ ₰m potẽtiã et actũ pp iuncturam. Cum. n. uno motu mouetur, actu unũ est, potentia plura, cũ uero altera eius pars mouetur, & altera quiescit actu qdẽ duo est potẽtia unũ. At cum actu est rectũ, potentia est flexũ, & cũ actu flexũ, potentia rectum est. Huius apparẽtię, ut Arist. inqt, cã est iunctura, ꝓpter quã brachiũ aptum est his diuersitatibus ꝑmutari, uñ dicit. Et fit tota pars, uidelicet, brachiũ, in qua ẽ iũctura, & una, & duæ, & recta, et flexa, nõ quidẽ ĩmobiliter manẽs eadẽ, sed ₰m potẽtiam & actũ ꝑmutata, ꝓpter iuncturã.

Siquidem partis, quæ flectitur, & adducitur alia nota motu fertur, alia in nodis quiescit, ut si dimetientis lineæ. a. & . d. quiescat. b. moueatur, & a. c. acquirantur.

Flexa autẽ & mota, hoc qui dẽ signum mouetur, hoc aũt manet in iuncturis, quemadmodum utiq;, siquidẽ diametri, quæ quidem a. d. maneat, quæ autem b. moueatur, & fiat. a. g.

Nũc declarat qũo iunctura se habeat ut mediũ partiuꝫ & cẽtrum per exemplum in figuris, et dicit. Parte autem. s. brachio flexa, & mota, in ea erũt duo signa uel duæ partes designabiles, altera quidem mota & flexa, ut brachȷ̃ pars uersus manum, altera uero manet & quiescit. s. quæ uersus humerũ, quæ tamen coniunctę manent in iuncturis. Quod autem istud sit imaginabile, exponit in figuris, & describatur circulus. b. d. g. cui⁹ diameter sit b. d. & pũctum medium ac cẽtrum sit. a. si ergo maneat ea diametri pars, quæ est a. d. & moueat̃ medietas diametri. s. b. uersus. g. donec illa linea fit. a. g. certum est alteram partẽ ad imaginationem esse quiescentem ut. a. d. & alteram motam, ubi punctus a. immobilis permãsit, ergo in brachio cũ una pars mouet̃, & altera quiescit, uno puncto medio utitur, ut duobus. Brachium enim in hoc casu utetur illa extremitate partis quiescentis, quæ mediantib⁹ neruis alterã trahit, ut centro & quiescẽte, & qm̃ illa etiã est extremitas partis motę, brachium utetur ea, ut centro, & moto, quare utetur uno puncto, ut duobus, quoniã ut moto & ut quiescẽte. Causa autẽ est, qm̃ illę punctus licet sit subto un⁹, est tamen rõne duo, quo enim est partis motę, subdit rationem puncti moti, quo uero est partis qescentis, subdit rationem puncti quiescẽtis, quare nihil prohibe idem indiuisibile moueri & quiescere, ut est partium diuersarum.

Sed hoc in exemplo cardo omni ratione uidetur impartibilis, atq; motum in seipsis, ut inquiunt, tacita cogitatione architectantur, quandoquidem res mathematicæ nullo motus genere impelluntur. At quæ copulis continentur potentia, et actu partim simplicia consistunt, partim distrahuntur, cum tamẽ initiũ, quoad initium est, quiescat, dum mẽbrum, quod cohæret motum expedit, uerbi gratia dum brachium mouetur, gibber quiescit, dum lacerti motum agunt, humeri, dum tibia, genu, dum totum crus, coxendix.

Sed hic quidem uidetur secundum omnem modum indiuisibile esse centrum, etenim moueri, ut aiunt, figunt in ipsis, nõ enim mouetur mathematicorum aliquid, ea autem, quæ in iuncturis sunt, actu & potentia fiunt, aliquando quidem unum, aliquando autem plura. Verumtamen, inquantum principium, quiescit, mota particula, quæ subest, ueluti brachio moto, cubitus. toto autem membro, humerus, & crure quidem, ipsum genu, toto autem scelo, uertebrum. Plura diuisibilia. Tibia Crus

Cum dixisset iuncturam esse centrum mẽbri, cuius una pars mouetur, & altera quiescit. Ponit differentiam inter iuncturam, & centrum circuli, quoniam centrum est simpliciter indiuisibile, iunctura est neruus ligans partem cũ

parte, qui est corpus diuisibile, & dicit. Sed hic quidē. s. in circulo uidetur centrum scd̄m omnem modum esse indiuisibile, subaudi iunctura uero, quæ est neruus, est diuisibilis. Quod autem centrū sit indiuisibile, probat, q̄m est medium eius, cuius altera pars mouetur, et altera quiescit, nō quidem uere, sed ad imaginationem mathematicam, ergo est simpliciter indiuisibile, unde inquit. Etenim moueri, ut aiunt mathematici, non uere dicitur in his, sed figūt, non enim mouetur mathematicorum aliquid, abstrahit. n. mathematica a motu, quare illud centrum, ꝙ est mediū partis motæ & partis quiescētis, cum hæc nō sic sint ſm ueritatem, erit simpliciter indiuisibile, iunctura uero quæ neruus est partes ligans, est diuisibile in duas medietates, quarum altera se tenet cum parte mota, altera cum parte quiescente, & propterea dicit. Ea autem, quę in iūcturis sunt, uidelicet, nerui, ligātes partes, actu & potentia fiūt, utputa actu quidem unum, cum integrum membrum uno motu mouetur, & tunc sunt potentia plura. Aliquādo ꝟo plura actu, & potentia unum, cum altera pars mouetur, & altera quiescit, patet ergo differentia. Animaduerte tamē ꝙ illud quod uere ligat mēbra, est anima secundū Auer. q̄m neruus qui ligat mēbra, adhuc ipse mēbris hincinde ligat̄. Aristo. tamen loquitur de sensibili iunctura, & non de anima quæ insensibiliter ligat. Addit tamē Aristo. ꝙ ea pars membri, quæ principium ut altera moueatur, quiescit, & dicit. Verū tamen, subaudi ea pars, quæ principium, ut altera moueatur, quiescit, mota particula, quæ subest, cuius illa est principium & ponit exempla, & dicit. Veluti brachio moto, cubitus quiescit, q̄m est principiū, vt illud moueatur, moto autem toto mēbro hoc est brachio & armo, humerus quiescit, quoniam humerus est causa, ut illud totum moueatur. Amplius & crure quidem moto, ipsum genu quiescit, quoniam causa est vt illud moueatur, toto aūt scelo moto, uertebrū quiescit, quoniam est causa ut illud moueatur, sumpsit autem scelum pro aggregato ex crure, & coxa. Ex quo sequitur ꝙ neruus ligans partes mouet̄, & quiescit, scd̄m enim eam medietatem, quæ se tenet cū parte mēbri quiescēte, quiescit, ſm aūt eam medietatē, quę se tenet cum parte mota mouetur, nec enim est absurdum idem moueri & quiescere scd̄z diuersas rationes, ut dictū est, quanto minus est absurdum idem moueri & quiescere secundum diuersas partes, applicatus diuersis partib⁹ habentibus diuersas uirtutes.

Idē moueri & quiescere.

Certum igitur est cuiq; etiam parti opus esse in seipsa aliqd retinere, unde partis motæ initium proficiscatur, & cui innisa eadem illa in summa, & per parteis moueatur.

Quod igitur unumquodq; & in seipso oporteat habere aliquid quiescens, unde principium erit eius, quod mouetur, & id à quo propulsum totum integrum mouebitur, & secūdum partes, manifestum est.

Ex his epilogat, & duo colligit. Primum ꝙ ī omni animali, cum mouetur ſm alterā partē, & ſm alteram q̄escit, oportet ut habeat aliqd quiescēs, quod sit principium ut illa pars quæ mouetur, moueatur, unde dicit. Quod igitur unūquodq;. s. aīal & in seipso oporteat hr̄e aliquid quiescēs, unde principium erit eius, quod mouetur, manifestū est, hoc est primum. Scd̄m est. ꝙ ex dictis etiam patet, ꝙ sit aliqua iunctura inter hęc, quæ cā est, ut aliq̄n totū mēbrum moueatur integrum utputa, cum illa membrum utitur ut una, unde dicit. Et māifestum est, ꝙ oporteat esse id a quo propulsum est mēbrum, quod subtus mouetur, qđ causa est, ut & totū integrum, & scd̄m partes moueatur, aliq̄n quidem totum, cum illa utitur ut una, aliquando uero secūdum partem, cum ea utitur, ut duabus, hæc collegit. Quo aūt ad primum attinet, Aluernus non ob rōne dicit, ꝙ id quod quiescit, nō oportet simpliciter quiescere, sed satis est ut quiescat ab eo motu, quo altera pars mouetur, uel si moueť eo motu, satis est, ut quiescat ab ea uelocitate, qua altera pars mouetur. Prætera colligit progressiuum animalis motum quo animal mouetur de uno loco ī alterum, esse motum cōpositū ex tractu, & pulsu, semper enim cum altera pars pellitur, altera trahitur, est. n. pulsus motus a se in alterū, tract⁹ ꝟo alicuius alterius in seipsum. Experiētia aūt docet, qđ cū una pars pellit̄, altera trahit̄, ergo mot⁹ aīalis ex his quasi mist⁹ est, ꝑꝑ eādē cām quasi circularis motus est, q̄m cum aliqua pars expellitur, alia trahitur. Et sic uidetur quasi circularis hæc de motu quo animal mouetur secundū partem, altera quiescente.

Immo quies omnis interna ad id præstandum minus idonea est, nisi extrinsecus aliquid simpliciter adhibeatur, quod & quiescat, & omni uacet motu.

Verum omnis quæ & in ipso quies est, insufficiens est, nisi aliquid sit extra simpliciter quiescēs, & immobile.

Cum probasset, ꝙ impossibile est animal moueri scd̄m partem, nisi altera quiescat, nunc probat, quòd nō potest moueri integrum & totū, nisi extra ipsum sit aliquod firmum & quiescens, quod uel simpliciter non moueat̄, vel nō eodem motu, uel nō eadē uelocitate, qua animal mouet̄ur. Et primo proponit qđ intendit, & dicit. Verū omnis quies quę est in ipso, est insufficiens (non enim sufficit nisi ad motum scd̄m partem) nisi aliquid sit extra simpliciter quiescens, & immobile aut ab eo motu, quo totū aīal mouetur, uel ab ea uelocitate, nam hoc sufficit ad hoc, ut aīal totum possit moueri.

Ac operæpretium quidem erit accuratius æstimare sententiam, quam supra attulimus, propterea quod contemplationis genus eiusmodi attingit, quod non solum animalia compræhendit, sed ipsius etiam uniuersi motum, & interitum. Siquidem ut intus quicquam cōdi debet, si ad motum animal exiturū est, ita extra potius aliquid statuendum est, in quo insistēs moueatur.

Dignum autem est scientes considerare de dicto. Habet enim cōtemplationem, non solum ad animalia protensam, sed etiam ad motum & latius. Quemadmodum enim & in ipso oportet, aliqd immobile esse, si debet moueri, sic adhuc magis extra animal oportet esse aliquid immobile, à quo propulsum mouetur, quod mouetur.

Cum proposuit ꝙ ad hoc, ut animal integrum moueatur, necesse est esse aliquid immobile extra ipsum, in quo moueatur. Ostendit hoc qđ proposuit, esse utile considerare, q̄m se extēdit nō solum ad motum aīalis, sed etiā ad motum cœli, & dicit. Dignum autem est sciētes considerare de eo, qđ proposuimus & diximus, proposuimus. n. ꝙ omne animal ad hoc, ut totum integrum moueat̄, indiget quiescente extra ipsum, hoc dignum est consideratione apud oēs scientes, & non tantū apud scientes motum animalium, & dicit. Habet enim hoc cōtemplationem, nō solum ad animalia protensam, sed etiam ad motum, & ad lationem totius cœli. Cuius causam affert, & dicit. Quead-modum enim & in ipso cœlo si debet moueri oportet aliquid immobile esse. s. uniuersam terram, quæ centrum est immobile, circa quod circūfertur, sic adhuc magis extra animal oportet esse aliqd immobile, a quo, & supra quo propulsum, & pulsum mouetur aīal ipsum, qđ mouet̄. Dixit autē & magis, q̄m aīal magis egere vr̄ sustinēte, ꝗ̄ cœlum. Cœlum. n. uidetur quasi se sustinere.

Nam si tāquā strato semper cesserit, ut muribus euenit, quotienscunq; per terram, aut arenam gradiuntur, nullos habebit progressus, nec gressus peragetur, nisi terra habitu rigenti cōsistat: nec uolatus, aut natatus conficietur, nisi uel aer, uel mare obnixe reluctetur.

Si enim cæderet semper, utputa muribus, qui in terra, aut in arena progrediuntur, non procederet, neq; erit greßus, si non terra maneat, neque erit uolatio, aut natatio, si non aer, aut mare, resistat.

Probat

Probat, q dixerat, ab experientia motuum aialiũ, & dicit. Si enim id, supra quo aial moueť, semper cederet, & non simplr esset immobile, aut non eo motu, aut nõ uelocitate moueretur, quo animal mouetur, animal nõ procederet, nec erit gressum, utputa muribus, qui in terra, aut in arena progrediuntur, si non resisteret aut terra, aut arena, non procedere, neq; erit gressus, si non terra maneat. Praeterea etiam neq; erit uolatio, aut natatio, si non aer auib9, aut mare piscibus resistat, uel nõ moueať eo motu, uel nõ ea uelocitate, patet ergo cõclusio obseruatione.

Atq; id necessario aliud ab eo esse debet, q motu exercetur, totumq; à toto atq; id, quod proprie omnis motus expers est, in nullam eius partem receptum est, quod motum obit, sin minus, idem motu desistet.

Necesse est autem hoc alterum esse à moto, & totum à toto, & nullam partem esse eius q mouetur, quod est sic immobile, si autem non, non mouebitur.

Cum per obseruationẽ & experientiam probasset, qd animal cum totum mouetur, indiget quiescente, ostendit, q illud quiescẽs sit quid diuersum a toto animali, & q nulla pars sit illius, & dicit. Necesse est autem hoc quiescens esse alterum ab eo animali quod mouetur, & necesse est totũ illud qescẽs esse alterum a toto aiali, q moueť, & necesse est qd sic est imobile etiã nullã esse partem ei9, quod moueť, pbatur, qm̃ si nõ esset diuersuȝ a toto aiali, qd mouetur, uel esset pars integralis illius, aial ipsum non mouebitur, qm̃ non hr̃et in quo posset seipsum pellere.

Cuius rei testimonio esse potest id, quod in controuersia uersatur, & cõtentione, cur si quis extra nauigium remo, aut alio instrumento malum propellat, nauigium nullo negocio moturus est, contra si in eodem sit nauigio, & id ipsum conetur, nullam mouendi facultatem habebit, nec si Tityus, aut Aquilones extra nauigium spirent, si modo casus ferat, ut quis eo modo uẽtum reddat, quo pictores facere uidemus, qui ex eodem nauigio uentum mitti pingunt.

Testimonium autem huius est quod dubitatur, propter quid aliquando nauem quidem extrinsecus siquis pellat, fuste malũ, aut aliquam aliam partium attingens, mouet facile. Si autem quis in ipsa existens naui, hoc tentet facere, nõ utiq; mouebit, neq; utiq; eurus, neq; boreas si flaret intrinsecus ex naui, si accidat aliquem spirare eo modo, quo pictores depingunt, ex ipsa enim uentum emissum depingunt.

Probatum est, q si aial debet moueri, eget aliquo firmo ac quiescenti & immobili q sit diuersum ab ipso, & nulla eius pars. Nunc probat hoc idem ex solutione cuiusdam quęsiti, fit enim quoddam quaesitum: quod solui nõ potest, nisi supponam9 id quod mouetur, habere aliquod firmum, quod sit diuersum ab ipso, & nec in ipso, nec aliquid eius. Primo ergo proponit quaesitum, & dicit. Testimonium autem huius quod dictum est. s. q omne qd mouetur egeat quiescente extrinsecus manente, est quod dubitatur, pp quid aliquando nauem quidem mouet facile, siquis extrinsecus manens in terra, & ripa attingens fuste aut baculo malum illius, aut aliquam aliam partium. Contra uero si quis in ipsa naui existens, hoc tentet facere attingẽs baculo aut fuste malum uel aliam quãuis partem, non utiq; mouebit. Experientia enim docet si quis ex ripa firma baculo nauim pellat, mouet facile, si quis autem ex naui manens in naui baculo attingens puppim uel proram, & pellat, non mouet. Praeterea neq; utiq; eurus, neq; boreas neq; quiuis uentus, si flaret intrinsecus ex naui, ut ex prora uersus puppim, uel ex puppi uersus prorã, eam moueret, dico si uentus flaret ex naui, si accidat uentum aliquem spirare eo modo, quo pictores depingũt. Depingunt enim uẽtum spirare ex angulis nauis. Si ergo ita sit quòd boreas spiret ex altero nauis angulo uersus alterum: utique nauim non moueret, sunt ergo quaesita. Primum propter quid pellens nauim ex ripa mouet nauim, pellens uero nauim ex parte existente in naui non mouet nauim. Secundum propter quid uentus perflans ex altera parte nauis uersus alteram nauim non propellit perflans uero a terra uersus nauim, propellit. Haec enim quaesita ꝑsolui non possunt, nisi supponamus q omne quod moueť egeat firmo extrinsecus manente.

Nam siue leniter flatus spirat, siue ita uehementer, ut maxima uenti uis ingruat, siue aliud sit, quod proijciatur, uel impellatur, necesse est primũ, ut qui impellit in sua aliqua parte quiescente insistens id praestet. Dein hanc ipsam partem, uel id cui pars adiungitur, quiescere externae rei innisum. At qui nauigium impellere uolebat, cũ ipse in nauigio esset, ad ipsumquae adhaereret, optima ratione nauigij mouendi auctor esse nõ poterat, quia necessitas praescribebat, ut id quiesceret, cuius innisu se sustinebat, cum tamen qui extrinsecus ei uel impellendo, uel trahendo intentus erat, motus auctor esse poterat, quoniam terra nulla nauigij pars habetur.

Siue enim remisse proijciat spiritum, siue uehementer, ita ut uentum faciat maximum, siue aliquid aliud sit proiectum aut pulsum, necesse est primum quidem ab ipso quiescente, aliquam eius partem propulsam pelli. Deinde iterum hanc partem, aut ipsum, aut cuiusuis pars est: ad aliquid exteriorum firmatum manere. Nauim autem pellens in naui ipse existens, et firmatus ad nauim, rationabiliter non mouet nauim, quia necessarium est id, in quo firmatur, manere. Accidit autem ipsi idem esse q mouetur, & id in quo formatur, extrinsecus autem pellens aut trahens, mouet, terra enim nulla pars nauis est.

Hic textus in meo graeco codice reperitur manens, & mutilatus, ideo animaduerte, q in antiquis translationib9 prima pars textus legitur cum praecedenti textu, hoc pacto. Neque enim utique eurus neque boreas, si flaret intrinsecus ex naui, moueret, siue enim remisse proijceret spiritum, siue uehementer, adeo ut uẽtum faceret maximũ, siue aliquid aliud scilicet fustis aut baculus, sit proiectum aut pulsum, moueret subaudi nauim manens in naui, & tunc haec uerba legenda sunt in dubitatione, quae expositio mihi consona est, propter particulam enim, quę reddit causam eius quod acceptum est in dubitatione. Postea soluit problema, & uerba reperiuntur in translationibus antiquis, sic { Sed necesse est primum quidem, & reliqua } per illã enim particulã { sed } notatur q soluat quaesita, hoc pacto legendo uerba, non est difficultas. Si uero ỽba legantur, ut in gręco codice meo leguntur ubi nõ legiť ꝑticula { sed } impoſſe est illam particulam. n. reddere cãm sed teneť aduersatiue, quod Philoponus nõ raro obseruat in libris Aristo. licenter. n. uerba sunt ad sensum accomodanda, ut dicit. Et sic tenendo uerbum illud, Aristo. soluit, & dicit. Sed siue remisse eurus proijciat spũm, siue uehementer ita ut uentum, & spiratricem faciat maximam, siue aliquid aliud ut fustis uel baculus, sit proiectũ aut pulsum a terra in nauim per manus hominis, necesse est primum ut aliqua eius pars ab aliquo quiescente propellať, aliqua eius pars dico aut proiecti ab homine, aut ipsius uẽti, deinde iterum necesse hanc partem quiescentem, equa propellitur, aut ipsum totum uẽtum proiectum, aut id cuiusuis pars est, ad aliquid exteriorum formatum manere, uerbi causa, si homo ꝑ baculum pellit nauim, hõ est illud quiescens e quo pellitur baculus mouens nauim, & iterũ hõ necesse est ut firmeť in terra, alioquin nõ posset baculo pellere naui. Siſi mõ & de uẽto est dicẽdũ, si. n. mouet nauim, opȝ ut ab aliquo firmo propellať in nauim, q uel

simplr̃ non mouet, uel nõ eo motu, uel non tanta uelocitate, nauim aũt, ut inquit, pellens ipse existens in naui, & firmatus ad nauim, rõnabilr̃ nõ mouet nauim, quia (ut inqt) necessarium est id, in quo firmatur, manere. Modo accidit ipsi naui, ut idem sit quod mouetur, et id in quo firmatur, quoniam omnia mouentur. Dico idem, qm̃ utraq; mouentur & eodem motu, & eadem uelocitate, mouetur enĩ baculus, & mouetur puppis ex qua firmatus pellit nauim. At si pellẽs sit extrinsecus trahens, mouet, qm̃ terra nulla pars est nauis, neq; ipsa nauis. Patet ergo quæsita hæc solui non posse, nisi supponendo omne ꝗ mouetur, indigere quiescente, ꝗ nihil sit eius, quod mouetur. Hinc perspicuum hunc textum esse obscurum propter mutilationem, quæ in codice meo greco accidit.

Sed quæres, an siquid uniuersum agitat cœlum, tantæq; molis gubernacula sustinet, omnis motus expers esse debeat, nec ulla cœli pars sit, nec in cœlo condatur.

*Dubitabit aũt utiq; aliquis, utrum si aliquid mouet totum cœlum, esse oporteat etiam immobile: & * huius aliquid esse q̃ nulla sit cœli pars, neq; in cœlo.*

*et hoc nullã eẽ cœli ꝑtẽ, neq; ĩ cœlo,

Similiter uerba hæc mutillata reperiuntur in nostro codice, & cum nõ habuerim nisi unum exemplar, uolui uidere translationes ueteres, & etiam illas reperi diuersas, in q̃busdam legũtur uerba hæc, ut uides, in aliĳs reperiũtur, ut notauimus in margine, in greco uero codice leguntur sic { Et huius nullã esse cœli partẽ, neq; in cœlo } Verũ Aristoteles postquam probauit oẽ quòd mouet̃ hr̃e duplex quiescens, alterum interius ꝗ est pellens instrumenta motus, & alterum exterius, ꝗ firmum est, in quo pellens, & instr̃a firmantur, quærit utrum eodem modo sit dicẽdum in motu cœli, & dicit. Dubitabit aũt utiq; aliqs, utrum si aliquid mouet totum cœlum. s. aggregatum ex omnibus orbibus, esse oporteat aliquid immobile, hoc est aliquod quiescens interius & quo moueant̃ instr̃a motꝰ cœlestis. Et utrum huius quiescẽtis oporteat esse aliquid adhuc exterius quiescens, qđ nulla sit cœli pars, neq; aliquid in cœlo existens, per quę quęrere uidetur duo, primo si cœlum habeat quiescẽs intrinsecus, e quo pellantur instr̃a, ꝑ quę cœlum mouetur secundo utrũ sit quiescens extrinsecꝰ, cui quiescẽs intrinsecus, & instrumentum, quibus cœlum mouetur, innitantur. Si uero uerba legantur, ut notauimus in margine, quęrit, utrum cœlum ad hoc, ut moueatur egeat aliquo immobili & quiescẽte: & si eo egeat, utrũ illud sit cœli pars, uel in ipso cœlo. Sin aũt scribantur, ut leguntur in greco nostro codice, quęrit utrum cœlũ ad hoc ut moueatur, egeat aliquo quiescente immobili, & utrum huius oportet nullam esse partem cœli, nec in cœlo ipso, quasi dicat dato ꝗ egeat quiescente, utrũ illius quiescentis nulla pars sit cœli, neq; in ipso cœlo, sed penitus scđm se & scđm partes omnino e cœlum. Hęc sunt quę uidentur mihi esse dicenda, tu uero si codices meliores habes, hęc quę diximus melius intelligas.

Nam siue idem ipsum cum mouetur, cœlum circũagit, necesse est uolubilitatem eiusmodi conficiat rem immotam attingẽs, quæ quidem auctoris motus nulla pars sit, atq; si mouẽs immotum continuo est, nulla itidem pars fuerit eius, quod motu tenetur, & agitatione.

*Siue enim ipsum motum mouet ipsum, necesse est alicui immobili adhibitum mouere, & hoc nullam esse partem * eius q̃ mouetur. Siue enim confestim immobile est, quod mouet, similiter nullã fore partem eius quod mouetur.*

* eiꝰ qđ qđ mouet.

Pro solutione dubitationis Aristo. sumit duas propositiones hypotheticas, quarũ prima est. Si daretur aliquod corporeum quod ipsum in se motum moueret cœlum, ut brachium uel aliud tale, hoc tale corporeum ĩ se motum, non esset ps cœli, ꝓbatur, quia tale corporeũ mouẽs cœlum, cum sit motũ, oportet ut sit innisum alicui quiescenti, & sic tale corporeum nõ posset esse pars cœli, nõ enim stant simul, quòd sit innisum alicui quiescenti extrinsecꝰ manenti a cœlo, & sit pars cœli. Patet ergo quòd si esset aliquid corporeum quod motum moueret cœlum, tale corporeum non potest esse cœli pars, unde dicit. Siue enĩ ipsum corporeum motum mouet cœlum ipsum, necesse est alicui immobili, & firmo adhibitum ac innisum mouere ipsum cœlum, ut probatum est, & si sic, necesse est nullam esse partem eius quod mouetur, hoc est cœli. Est ergo hypothetica, si est aliquod corporeum, quod motum mouet cœlum, tale corporeum non potest esse pars cœli moti, probatur, quia tale corporeum esset innisum alicui firmo extra cœlum manenti, et sic non potest esse pars cœli, & firmo omnino extra cœlum manẽti adhibitum. Quo uero ad uerba attinet, uerbum illud { Eius quod ꝗ mouetur } in aliĳs libris legitur eius quod mouet, & tunc ꝑ hoc intelligit cœlum, per excellentiam enim cœlum dicit̃ mouens, quasi & hoc necesse est nullam esse partem cœli mouentis nos, hęc est prima hypothetica. Secunda uero est, si corporeum, quod mouet cœlum, est simpliciter q̃escẽs, nulli alteri firmo innisum, sed ipsum in se est firmum q̃escens, & immobile, necesse est similiter nullam esse partem eius quod mouetur, hoc est cœli moti, unde dicit. Siue enim confestim & non per reductionem id quod mouet cœlum, est simpliciter immobile, quiescens, & firmũ, necesse est similiter nullam fore partem eius, qđ mouetur. Hæc est secunda hypothetica.

Quinetiam qui memoriæ, literisq; hæc mandarunt, illud scite tradunt, per globi cõuersionem nullam omnino partem quietem fouere, quandoquidem necesse esset uel totum quiescere, uel facto partium diuortio illius distrahi continuum.

Et hoc recte dicũt dicentes, q̃ circulariter motæ sphæræ nulla manet pars. Aut. n. totam necessariũ erat manere aut distrahi continuitatem ipsius.

Probat secundam hypotheticam auctoritate physicorum. Sphæra enim cœlestis, ut dicunt, cũ mouetur, necesse est aut totam integram moueri, & sic nullum quiescẽs potest esse ipsius pars, aut si alia pars quiescat, & alię mouentur necesse est cõtinuitatem cœli distrahi, separarique partem quiescentem ab aliĳs partibus, quæ mouentur, vnde dicit. Et hoc recte dicũt dicentes, qđ circulariter motæ sphæræ nulla manet pars. Cuiꝰ rei causam affert approbans eorum dictum, & dicit. Aut enim totam erat necessarium manere, & sic non una pars quiescit, & alię mouẽtur, aut si aliqua quiescit, & aliæ mouentur, necesse est cõtinuitatæ sphærę ipsius distrahi ac separari, ut intelligenti pʒ. Per hęc uult hr̃e solõnẽ secundi quęsiti, quęrebatur. n. utrũ dato qđ detur corporeũ quid immobile, qđ cœlum mouet illud esset aliqd cœli moti, pʒ solutio qđ nõ põt eẽ pars cœli moti. De primo ṽo quęsito dicemus postea.

Sed cum arbitrantur uertices nulla præditos magnitudine quandam uersandi cœli habere facultatem, & extrema, & pũcta inducunt, falsæ sententiæ se auctores probant.

Sed quoniam polos putãt quãdã uirtutẽ habere, qui nullam hñt magnitudinẽ, sed sunt extrema & pũcta, nõ bñ dicunt.

Cũ posuit solõnẽ secũdi q̃siti, hic ponit & refellit solõnes aliorũ. Quidã. n. dixerunt cœlũ moueri ab immobili corporeo, & illud dixerũt eẽ polos, q uidentur eẽ soli immobiles, finxerũt. n. polos ṽtutẽ hr̃e, ut cœlestis motor in mouendo cœlum firmet̃ super polos, & sic polos dixerũt esse illud corporeum immobile. Arist. ergo simul narrat solutionẽ, & illam refellit, et dicit. Sed qm̃ qdã polos putãt quãdã uirtutẽ hr̃e, ut sup ipsis motor cœli in mouẽdo cœlum firmet̃, ṽba sunt suspẽsiua usq; ibi. Non bene. Cõtra obĳcit, ꝗ non possint esse poli, qm̃ poli non sunt corpora, sed sť extrema & pũcta axis, quę est diameter cœli, & hoc dicit. Qui nullã hñt magnitudinẽ, sed sť extrema diametri, & pũcta q̃ axẽ mundi terminat, q a inquã ita est nõ bñ dicũt, & hic terminat̃ suspẽsio. Est ergo prima rõ polꝰ

est indiuisibilis,

est indiuisibilis, ergo non potest esse illud corporeũ, in cui⁹ uirtute cœlestis motor firmetur in mouendo cœlum.

Nam fieri non potest, ut quicquam ad huiusmodi uerticum naturam pertineat.

Cum hoc enim nulla substãtia est alicuius talium.

Propter illud ỽbum, enim, uerba hæc p̃nt legi, ut reddãt cãm quare indiuisibile nõ põt habere uirtutẽ, ut in eo cœlestis motor firmetur, & lege sic, dico nullũ indiuisibile habere uirtutẽ, q̃m cũ hoc. s. indiuisibili nulla subª hoc est uirt⁹ est alicuius taliũ, supra quorũ uirtutes motor firmari possit. Melius aũt puto, ut hic ponatur secũda ratio, & tunc lege, enim pro etiam, hoc pacto, ad hoc etiã accedit subaudi, ꝙ alicuius talium polorum nulla subª sit, nã poli sunt accidentia imaginaria, quorũ nulla est subª, quę possit esse subiectum uirtutis.

Et motus unus à duobus rebus agatur, sed illi duos constituunt uertices.

Et moueri secundum unum motũ à duobus, impoßibile est, polos autem duos faciunt.

Tertio refellit hãc soľonẽ, quia idem moueri uno motu a duob⁹ motoribus, est impossibile. Modo illi faciũt duos polos tanquã duos motores, ergo nõ bene dicũt. Sed dubitabis, q̃m processiuus motus aĩalis à plurib⁹ est, in hoĩe enim a duobus pedibus, in alijs a quatuor pedibus, dicendum ꝙ isti motores instr̃arij sunt subordinati adinuicẽ ut alter alteri subseruiat, at poli sunt ęquales, alter alteri nec subseruiẽs, nec subordinat⁹, & ꝓpterea cessat dubitatio.

Ex hoc disceptationum genere adduci poteris, ut existimes aliquid omnino ita statui oportere ad uniuersam naturã, ut terra ad animãtes habetur, & quæ per easdem ipsas animãtes motus conficiunt suos.

Quod igitur aliquid se habeat & ad totam naturam sic, quẽadmodum terra ad animalia, & mota per ipsa ex talibus utiq; quis dubitabit.

Sed cõtra prędicta dubitat, & hoc, ut introducat aliã solutionem, quã intẽdit etiã cõfutare. Et dubitatio est, q̃m ita aliqd debet se hr̃e ad cœlũ, ꝙ est tota natura, sicut terra se habet ad aĩal ꝙ est pars naturæ, & etiã ita quędã debent se habere ad totã naturã, quæ est cœlum, sicut quædam mota. s. brachia uel tibię, quę sunt instr̃a motus se habẽt ad ipsa aĩalia quę sunt ps naturæ, sed terra est illud firmum supra quo mouent aĩalia, & tibię illa instr̃a, quę aĩalia firmant in terra, ergo eodem modo de cœlo, quod est tota natura. Dicendum erit, unde dicit. Quod igit̃ aliquid se habeat & ad totã naturã sic, queadmodũ terra ad aĩalia, quę sunt partes naturę, & subaudi quędam se habeant ad cœlum ꝙ est tota natura, & mota per ipsa aĩalia se habent ad ipsa aĩalia. s. tibię uel brachia, ex duabus talib⁹ similitudinibus utiq; dubitabit, & cogetur ponere quędã similia de cœlo, qualia hęc sunt de ipsis aĩalibus. Hæc est dubitatio, q̃ Aristote. introduxit, ut narret sc̃dam positionem de ipso cœlo.

At qui fabulose comminiscuntur Atlãtem in terra pedes fixos habere, uidentur ex suo ipsorum commẽto fabulam finxisse, perinde ac ille dimetiens linea sit, & circũ uertices cœlũ torqueat, hoc autem ipsum recta euenit ratiõe, quoniam terra per quietem consistit perpetuam.

Fabularij autem, qui Atlantem faciunt in terra tenere pedes, uidentur utiq; ab intelligentia dixisse fabulam, q hic uelu ti diameter existat, & uertat cœlum circa polos, hoc autem accidit per causam, quia terra manet.

Narrata dubitatione, nunc narrat positionem poetarũ, & allegoriçat illam, & deinde eam sic allegoriçatam etiã refutat. Poetæ itaq; finxerunt Atlantẽ gigãtẽ uastissimũ, qui pedes in terra tenens, & cœlum humeris sustinẽs, uertit cœlum brachijs ab ortu in occasum, & sic cõcedũt instrumenta motus scilicet brachia, & firmũ externũ. s. terram, interprætatur autem fabulam, ꝙ isti uelint dicere, & intelligere per brachia diametrum exeũtem ab ortu in occasum & transeuntem per centrum terrę, ꝙ diameter iste uertatur, & uertat cœlum terra existente immobili, supra quã firmatur, unde dicit. Fabularij aũt, qui Atlãtẽ fingũt in terra tenere pedes, brachia uero ad ortũ & occasum, uidentur utiq; ab hac intelligentia ac allegoria dixisse fabulam, ꝙ hic Atlas ueluti diameter existat exiẽs a cẽtro terrę ad ortũ, & uertat cœlũ circa polos, uidetur aũt hæc interpretatio per cãm facta, q̃m terra manet immobilis circa quam cœlum uertitur, ueluti circa firmum. Hæc est fabula, & interpretatio, p q̃ uult hr̃e secundã solutionẽ. s. ꝙ cœlũ in sui motu indiget quiescente, uidelicet terra.

Verũtamen huiusce sententiæ adstipulatores necessario confirmare debent eos ipsos uertices nullam uniuersi partẽ esse.

Sed hæc dicentibus, necessarium est dicere ipsum, nullam esse partem totius.

Obijcit nũc contra solutionem hanc primo quidẽ, q̃m si terra esset illud firmum, quo cœli motor indiget ut moueat cœlum, cum terra non pars sit totius cœli qđ mouetur, tunc ipsum firmum nulla erit pars totius cœli moti, cuius contrarium dixerunt, q̃re terra non potest poni firmũ, supra quo motor cœli firmetur.

Addo illud etiam, quod robur, motorisq; nisus ad rem quiescentem æquabiliter respondere debet, nam roboris, & facultatis magnitudo est, qua sic id, quod quiescit, potest quiescere, ut id quod mouet, potest mouere, atq; necessario quædam proportio ut contrariæ motionis, ita quietis animo concipitur, motusque aut facultates per exuperantiam uincuntur.

Ad hæc oportet uirtutem æquari mouentis, & eam quæ est, manentis. Est enim multitudo uirtutis & potentiæ, secundum quam manet, q manet, quemadmodum etiam secundum quam mouet, quod mouet. Et est quædã proportio, ex necessitate quẽadmodum cõtrariorum motuũ, sic & quietum, & æquales, impaßibiles ab inuicẽ, obtinentur aũt secundum excessum.

Hic adducit sc̃dam rationem, pro cuius declaratiõe sumit primo hãc suppositionẽ, ꝙ si aliquod mouens mouet aliquod mobile supra aliquo firmo, uerbi causa, ut sit aĩal mouet tibias supra terrã, uirtus mouẽtis tibias supra terrã, & uirtus terræ qescentis, supra qua aĩal mouet tibias, sunt comparabiles secundum proportionem, hoc est secũdum magis & minus. Circa hanc suppositionem primo ponit ipsam, & dicit. Adhuc oportet uirtutem mouentis & uirtutẽ eam quæ est manẽtis oportet ęquari hoc est cõparabiles esse secundum magis & minus, per æquari enim cõparabiles intelligit. Et q̃m posset quis dicere, ipsum quiescẽs in quiescẽdo nullã habere uirtutem, ideo exponit ꝙ quiescẽs in quiescẽdo uirtutẽ habeat, sicut & mouẽs uirtutem habet, & dicit Est enim multitudo uirtutis & potẽtiæ p quam manet quod manet, queadmodũ etiã est multitudo ỽtutis, per q̃ mouet qđ mouet, ergo nõ ab rõne dictũ est uirtutẽ mouẽtis, & uirtutẽ quiescẽtis esse cõparabiles sc̃dm magis, & minus. Et quia dixit has uirtutes ęquari, exponit, quid ipse uelit pro ęquari, & dicit. Et hæc ęqualitas non est s̃m quantitatem æqualem, sed est quædã proportio, ex necessitate quemadmodum contrariorum motuum, ita & quietum: q̃m agẽs oportet exuperare patiẽs, si debeat actio uenire ad finem, sic quietum sunt uirtutes, hoc pacto quod unum quiescit secundum maiorem uirtutem, alterum uero secundum minorem uirtutem, p quæ uult habere quòd sicut motus sunt comparabiles secundum magis & minus inter se & ad quietes, ita qetes sunt comparabiles secundum magis & minus et ad motus. Verũ, cũ quiescẽs i uirtute cõparat ad qescẽs, cõparatio est simplex, q̃m simpl̃r alterũ erit alteri aut eq̃le aut mai⁹ aut

minus. At cum qeſcēs cōparatur ad mouēs comparatio erit cōpoſita qm̄ quieſcēs habebit in qeſcendo æqualem virtutem ad eā q̄ habet mouens in mouendo, aut maiorē, aut minorem, hæc eſt expoſitio ſuppōnis. Hęc eſt prima ſuppoſitio. Deinde ponit ſc̄dam ſuppōnē & eſt, ꝙ quem admodum uirtus mouētis, & uirtus moti, ſi debeat actio ꝓficiſci, nō debet eſſe ęqualis, ſic uirtus mouētis & uirtus qeſcentis, ſi debet mouens mouere aliqd in illo quieſcēti, nō debēt eſſe ęquales, unde dicit. Et ęquales uirtutis mouentis & moti ſunt impasſibiles ab inuicem, ſed altera ob tinet alteram ſecūdum exceſſum, ſi debeat altera mouere alterā, ergo eodem modo uirtus mouentis & uirt⁹ quieſcētis, nō debent eſſe ęquales, non enim mouēs poſſet aliqd mouere in illo quieſcenti, & cū uirtus qeſcētis nō poſſit eſſe minor uirtute mouētis, nam ſi eſſet minor, mouēs mouendo aliquid in illo moueret ſimul quieſcēs, & illud qđ mouet, in illo quieſcēti, ergo opꝫ ut ſit maior, quare uult habere hanc ſuppōnem, qđ uirtus quieſcentis debet eſſe maior in qeſcendo, quā uirtus mouētis in mouēdo. Quo q̄ dem ad cōparationē, attinet, Aīaduerte, ꝙ Ariſto. uelle uidetur qđ ab ęqualibus nō proueniat actio, cuius cōtrariū aſſerit libro de generatione aīalium quarto, ubi aſſerit ꝙ ab ęquali & a minori prouenit actio & reactio. Libro q̄ de generatione aptisſime idē tradit, dicendum qđ hic loquitur in motu locali puro, in motu locali puro ab ęqualibus nō ꝓuenit actio, ſecus in alteratione.

De reactione. cap. 3.

Quapropter ſiue Atlas, ſiue mouens quid aliud ſit ex iis, quæ intra contineātur, nihilominus oportet quietem reluctari, quam terra obtinet, aut terra de medio, ſuoq; ipſius loco diuelleretur. Vt enim impellēs impellit, ſic impulſum impelletur, at que adeo per tantūdem roboris. Sed primum quieſcens, hoc eſt Atlas motum parit, idcirco robur maius, & uehementius erit, quam æquabilis, & quieti par ſit. Eodemq; modo ſe habebit robur eius, quod tam etſi mouetur, tn̄ ipſe non mouet, atq; oportebit tantum facultatis ſupereſſe terræ in quieſcendo, quātū uniuerſo cœlo, illiuſq; motori. Quod ſi hoc fieri nequit, nulla itidē facultas ſuppetit, qua cœlum ab aliqua eiuſmodi re intus condita motus incitationem nanciſcatur.

Quapropter ſiue Atlas, ſiue aliquid tale alterum ſit, quod mouet aliquid eorum, quæ ſunt in terra intus, non oportet cōtratendere manſione magna, quam terra cōtingat manere, aut mouebitur terra à medio, atq; ex loco, ſicut enim pellens pellit, ſic pulſum pellitur & ſimiliter ſecundum uirtutem. Mouet autem quieſcens primum, quare maior et amplior, uirtus, aut ſimilis & æqualis erit quietis. Similiter autem & moti quidē, non mouentis autem, tantam ergo oportet eſſe uirtutem terræ in quieſcendo quantam tunc totum cœlum habet, & mouens ipſum. Si autem hoc eſt impoſsibile, impoſsibile eſt & cœlū moueri ab aliquo tali eorum quæ terra intus.

Ex ſuppoſitionibus argumentatᷣ, qđ ſi mouēs cœlum firmatᷣ in terra ad hoc, ut moueat cœlū, terra erit ęqlis ꝟtutis in quieſcendo, uel maioris quā primum mouens cœlū ſcilicet de⁹ in mouēdo, & q̄ ſit cœlū ſimul. Et ꝓ deductione ꝯñtię primo infert ex ſuppōnib⁹ qđ ſiue Atlas moueat cœlū ſc̄dm poetas, ſiue aliud, illud nō pōt mouere cœlū firmādo ſe in terra, qm̄ potētia terrę māſiua erit ęqlis uel maior potentię illius motiuę, & dicit. Quapropter ſiue Atlas ſiue aliqd tale alterū ſit. ſ. aīa mundi, quod mouet aliquid eorū, quę ſunt int⁹ hoc eſt in terra, aut ipſam terram totam, nō oportet cōtratēdere manſione magis q̄ terra cōtingat manere, ita ut illud ſit fortius in mouēdo quā terra in manēdo ut ex ſuppōnibus pꝫ: aut ſi erit forti⁹ in mouēdo quā terra in manēdo, pellet terrā a medio, & terra mouebit a proprio loco & a medio, probatᷣ conſequētia, qm̄ ſicut Atlas pellens cœlū firmando ſe in terra pellet, ſic & ęquali uirtute pulſum cœlum pelletur, & ſimilr̄ & ęquali uirtute qua Atlas pellet cœlum, quare ſubaudi cœlū, pulſum pellet terrā tanta pulſione, quāta pellitur ab Atlāte, Verum ergo eſt, qđ ſi aliquid mouet cœlū firmando ſe in terra, qđ terra debet eſſe maioris aut ęqualis uirtutis ī qeſcendo quā illud mouēs cœlū in mouendo, ſumatur ergo iſtud ut maior, & addatᷣ minor, ſed quieſcēs primū. ſ. deus, q̄ immobilis mouet cœlū, mouet cœlū firmādo ſe in terra apud eos. Quare ſequitᷣ cōclᷓo, qđ uirt⁹ qetis terrę māſiuę erit maior et amplior, aut ſimilis & ęqualis uirtuti dei motiuę, ſilr̄ aūt erit ęqualis aut amplior uirtuti cœli moti quidem a deo, non mouētis aūt deū, & ſic uirtus manſiua terrę erit æqualis uirtuti cœli moti, & dei mouētis ſimul uel maior, & hoc infert. d. Tātam ergo oportet eſſe uirtutem terrę in qeſcēdo quātam tūc totum cœlum habet & mouens ipſum. Si aūt, ut inqt, hoc ē impoſsibile, qa reuera eſt impoſſe, nā terra q̄eſcit ſua grauitate mō uirtus grauitatis nō eſt ęqualis aut maior ꝟtute motoris cœleſtis, ergo impoſſe eſt & cœlum moueri ab aliquo tali eorū, q̄ ſunt int⁹ in terra, qđ. ſ. firmet ſe ī terra ſi debeat cœlū mouere.

Sed tamen quæſtio exiſtit de partium cœleſtium cōuerſionibus, quam ut inſtitutæ iam diſputationis propriam, & cognatam æſtimare poteris, nam ſiquis motionis ui terræ quietē exceſſerit, certum eſt illum e medio eam diuulſurum, nec minus cōſtat robur, a quo ipſa uis proficiſcitur, in infinitum non excurſurum, cum neq; terra infinita ſit, ac propterea ne ipſa quidem terræ grauitas eiuſmodi fuerit. Sed cum id, quod fieri nō poſſit, multipliciter dicatur, propterea quod non eodem modo aſſerimus fieri non poſſe, ut uox à nobis cernatur, quo ea ſunt, quæ in luna conſiſtunt, cum alterum ex neceſsitate ſit, alterum quāuis ſuapte natura aſpectu pateat, id tn̄ nūquā cernitur.

Eſt autem quædam dubitatio circa motus partium cœli, quam, ut exiſtentem propriam dictis, conſiderabit utiq; quis. Si enim quis excedat uirtute motus terræ quietem, palam ꝙ mouebit ipſam à medio. Et uirtus autem à qua ipſa potentia eſt, ꝙ nō infinita ſit, manifeſtum eſt. Neq; enim quæ terræ ineſt, infinita eſt, ueluti neq; grauitas. Quoniā autem impoſſe dicitur multiplr̄, nō. n. ſimiliter dicimus eſſe impoſſe uocem uideri à nobis, & eos, qui ſunt ſupra luna. Hoc quidē. n. ex neceſsitate, illud autē aptū uideri, non uidebitur eſſe.

Sed circa dicta occurrit dubitatio, dictū eſt enim qđ uirt⁹ cœleſtis motoris motiua eſt maior q̄ uirtus terrę māſiua, qm̄ dixit qđ grauitas quę eſt uirtus terræ manſiua eſt minor uirtute primi motoris. Dubitat cōtra hoc Ariſtote. qm̄ hoc cōceſſo, cœlum & ei⁹ mot⁹ diſſolueretur. Pro deductiōe ergo cōſequētię, accipit tres ſuppōnes, primo tn̄ proponit qualis dubitatio hæc ſit, & dicit. Eſt aūt q̄dam dubitatio circa mot⁹ partiū cœli, & circa motum toti⁹ cœli, q̄, ut exiſtētē ꝓpriā dictis, cōſiderabit uti ꝙ qs, ſic igitᷣ patet qđ dubitatio dāda nō eſt extra ꝓpoſitum, ſed ſatis propria his, quæ dicta ſunt. Propoſita uero qualitate oīs dubitationis, accipit tres ſuppoſitiōes, quarum prima eſt, qđ ſi aliquis motor in ſua uirtute motiua excedat terram in ſua uirtute māſiua, mouebit terrā ipſam e medio, hanc nō probat, ſed fuit ſuperi⁹ probata, unde dicit. Siquis enī excedat uirtute mot⁹ hoc in uirtute mouēdi terræ quietē, hoc eſt terram in quieſcendo, palam qđ mouebit ipſam e medio, hæc eſt ſuppō prima. Deinde datᷣ ſc̄dam, et eſt, qđ motor cœli a quo eſt potētia motiua cœli, & ipſius terræ nō eſt infinita, probat, qm̄ neꝙ potentia māſiua terræ eſt infinita in reſiſtēdo, et ſic nec illa erit infinita in mouēdo, & dicit. Et uirtus autē ſ. motor cœleſtis a qua eſt ipſa potētia pulſiua terræ a medio, quòd non infinita ſit in pellēdo, manifeſtum eſt, ex eo, quia neque uirtus terræ manſiua quæ terræ ineſt, infinita eſt in manendo, & reſiſtendo, ueluti

De uirtute dei, do, ueluti neq; grauitas, per quā terra manet, ut dictū est. Quo uero ad suppositionem attinet, aīaduerte q Arist. nō dicit uirtutem dei esse finitam, sed dicit qđ nō est infinita in pellendo terram, esset enim illa pulsio momētaria, ideo uult q sit finita in pellendo, qm̄ terra est finita etiā ut pel latur, hęc est secunda suppō. Tertia ꝟo est, q duplex est impoſſe, alterū simpl'r, ut uocē uideri, alterū per accñs, qm̄ aptum est esse tale, sed propter aliquod impediens, nunq̄ erit tale, ut stellę paruę, quę sunt supra lunā, uisibiles quidem sunt per se, qm̄ lucidę, impoſſe aūt est illas uideri, qm̄ distātes nō pñt uideri, & sic impedimēto accidēte, impoſſe est uideri. Dicit, qm̄ aūt impossibile dr̄ multipl'r, nō enim simpl'r dicimus esse impoſſe uocē uideri a nobis, & eos pla netas uel eas stellas, quę sunt supra lunam, nam hoc qdē scilicet uocē uideri & simpl'r nō uidebit̄, qm̄ nec uidebit̄, nec est aptū uideri, illud aūt. s. sydus paruum supra lunam aptum uideri non uidebitur propter impedimentum distā tię. Et ꝟba hæc suspensiue legantur usq; ad textum sequē tem. Per hāc igitur suppositionē uult habere q cœlum est de necessitate simpl'r incorruptibile.

Cœlum uero immortale, & nequaquam dissolubile ex necessitate arbitramur. At si hæc recipiatur ratio, non ex necessitate id putabitur, siquidem motus maior suapte natura esse, atq; cōtingere potest, eum dico à quo terra quiescit, & eū à quo ignis, & summum corpus uoluitur. Itaq; si in rebus facultates uehementiores ijs, quas cœlum, & terra obtinent, reperientur, cœlum & terra dißipabuntur à uehementiore facultate, quam ea sit, quam utrūq; obtinet.

Itaq; autē *Cœlum itaq; incorruptibile esse, & indissolubile putamus ex neceßitate, accidit autem secundum hanc rationem, non ex neceßitate. Aptum enim erit, & continget esse motum maiorē, & eo à quo quiescit terra, & eo à quo mouentur ignis, & quod sursum corpus. Si igitur motus exceßi sint, dissoluentur hæc ab inuicem.*

His suppositionibus statib⁹, vr̄ mihi qđ Aristo. nūc cō ponat dubitationē, et formet̄ sic. Si uirtus cœli motiua est maior ꝟtute terrę māsiua, cœlū et oīa dissoluent̄, probat̄, qm̄ si uirt⁹ cœli motiua. s. primus motor est maior uirtute terrę māsiua, uirt⁹ illa motoris erit maior, et ea uirtute qua terra est apta moueri, et ea uirtute qua ignis in sua sphęra, & cœlum sunt apti moueri. Vltra, si uirt⁹ motoris est maior his uirtutibus, motus ille, quo terra est apta moueri, & mot⁹ ignis & cœli erit maior quā ignis & cœlū sunt apti moueri, & sic destruet̄ proportio aptitudinum mobilium ad potentiā motiuam, & sic ulterius illa destructa, destruitur cœlū & terra & oīa, uñ dicit. Cœlū itaq; incorruptibile esse, & indissolubile putam⁹ ex necessitate simpl'r, qm̄ caret materia & ɔtrario, & hoc supponendū est ex tertia suppōne pri⁹ posita, accidit aūt scđm hāc rōnē pri⁹ ɔcessam (cōcedebat̄. n. uirtutē motoris cœlestis esse maiorem uirtute māsiua terrę) cœlū nō ex necessitate esse īcorruptibile, ac indissolubile. Est ergo enthymema, si id qđ dictū est (. s. qđ uirt⁹ motoris cœli sit maior uirtute māsiua t̄re,) sit uerū, accidit cœlū nō esse simpl'r incorruptibile, ꝓbat ɔ̄ñtiā, & dicit. Aptū. n. erit dissolui, & ɔtinget esse motum maiorē, & eo, e quo quiescit terra, & eo a quo mouentur ignis, & corp⁹ cœleste, qđ sursum est. Si igitur cōtingit esse mot⁹ maiores his motibus, quibus hæc mouentur, cōtingit mobilia dissolui. Cœlū enim & ignem moueri uelocius quā sint apta moueri est illa esse dissolubilia, oē. n. qđ accidit alicui cōtra naturalem aptitudinem, est illi mortale & pernitiosum, & hoc dicit. Si igit̄ mot⁹ ignis cœli &

Vis rationis tota. terræ excessi sint, hoc est sint maiores q̄ apti sunt eē, hæc oīa dissoluent̄ inuicē. Pōt ergo a primo ad ultimū rō sic formari, si uirt⁹ cœlestis motoris est maior uirtute māsiua terrę, p suppōnē primā, mouebit terrā ē loco ꝓprio illi⁹, si mouebit terrā, uirtus motoris erit maior q̄ reqrat mot⁹ cœli, qm̄ erit motiua cœli & terrę & ignis, & nō tm̄ cœli, et si uirt⁹ motoris erit maior q̄ reqrat motus illorum, cōtingit illos motus fieri ueolciores, q̄ modo sint, et si cōtingit eos esse uelociores, tūc cœlum & terra & ignis erūt dissolubilia, qm̄ cōtingit accidere illis aliqd contra naturalē aptitudinem illorū, hoc. n. est corrūpi. At hoc est cōtra tertiā suppositionem, ubi supponit cœlum simpliciter esse incorruptibile. Ex his patet ratio, & patet qđ de suppositionibus illis duæ sunt necessariæ, tertia qdē, ut ostēdatur illud ad quod deducit ratio, esse cōtra suppōnē illā, ex prima, quæ est quasi primū antecedēs. Secūda uero nō est necessaria ad rōnē, sed est bona in se, & posita ad bñ, & ad eū q̄ quęreret q̄ta sit motoris ad potētiam māsiuā terrę. Hæc expositio fuit mihi difficilis, qa uerba sunt obscura.

Sin tales non sint, poßint tamen esse (infinitum enim haud incidit, quia nullum corpus in infinitum dimanat) profectò cōtingere poterit cœlum dissolui. Quid enim impedimenti interuenit, quominus id consequatur? siquidem non potest non esse. At non posse non esse minime est, nisi contrariū sit necessarium. De huiusmodi ambiguitate alia instituetur oratio.

Si autem non sint quidem, contingant autem esse (infinitum enim non contingit, propterea quia corpus non contingit infinitum esse) continget itaq; dissolui cœlum. Quid enim prohibet hoc accidere? siqdē nō impoßibile est, nō impoſſe aūt, si non oppositū necessariū est. Sed de hac dubōne alter sit sermo.

Dat quādam solutionem, & reprobat illam. Solo est qđ terra pōt pelli a motore cœli, & cœlū et ignis uelocius moueri possunt, nunquā tamen accidit ut sit totum hoc, multa enim sunt possibilia, quæ nō erunt. Obijcit Aristo. qm̄ licet hæc nō sint dissolubilia, saltem possunt esse, qm̄ eius oppositū nō est necessarium. Fortasse dices, qđ terra ideo nō pōt pelli, qm̄ eius uirtus māsiua est infinita. Contra obijcit, qm̄ terra est finita, ergo eius uirtus mansiua est finita, procedit autē, sic primo sumit solōnē eorū, secundo interponit quasi cām solōnis & remouet illam. Tertio infert cōtra solonem, & dicit. Si autem non sint qdem mot⁹ terrę, & motus ignis & cœli ueolciores, sed cōtingunt esse, contingit utiq; cœlum dissolui saltem de possibili, non enim dici pōt q terra non moueat̄ a suo loco a motore cœlesti, qa sua uirtus mansiua est infinita. Cuius cām dicit. Infinitum enim in uirtute non cōtingit esse ipsam terram, propterea q corp⁹ nullum cōtingit esse infinitū, ut tertio physicorū patet, & primo de cœlo. Quare terrę uirt⁹ māsiua nō pōt esse infinita, ergo saltem de possibili contingit cœlū dissolui, & hoc probat, & dicit. Quid enim probat hoc accidere aliquando, siqdem hoc nō impoſſe est, est autem non impossibile si suū oppositum non sit necessariū, sic igit̄ uirtus rōnis est, si motus illorum pñt esse uelociores quā sint, contingit aliquando illa dissolui, qm̄ impoſſe nihil prohibet aliquando accidere, uerū remittit rē ad librū de cœlo, & ad librū octauum physicorum.

Sed utrum extra id, quod mouetur, quicquam collocandum est immotū, & quiescēs, quod nulla eius pars sit, an secus.

Vtrum autem oportet immobile esse aliquid, & quiescēs extra id, quod mouetur, nulla existens illius, quod mouetur pars, aut non? & hoc, utrum & in omni sic existere necessariū sit.

Quoniam in dubitationibus motis processit disputatiue, nūc resumit dubitationes uniuersalius, & proprie in q̄bus est tota difficultas, & dicit. Vtrū aūt oportet esse aliqd imobile ac quiescēs in motu cuiuscūq; aīalis, in q aīal mouēdo se firmet̄, ita ut illud quiescens sit extra aīal, & nulla illius pars. Est ergo prima pars quęstionis utrū in oī motu aīalis requiratur qescens, qđ nihil sit illius, uel non? Præterea dato qđ in motu animaliū istud sit necessariū, utrū sit necessariū in motu cœli, & hoc dicit. Et hoc, hoc est, si cōcedat̄ hoc in aīalibus, utrū hoc idē concedēdū sit & in oī idest in motu totius cœli, ita ut sic existere sit necessariū in motu cœli, ut in motu animalium.

Et si hoc dederimus, an necesse est in uniuerso ita se rem habere? forte enim per absurdum uideri poterit, si circuuectionis origo intus habeatur.

Fortaße enim uidebitur utiq; inconueniens esse, si principiũ motus in terra intus sit.

Respondet ad secundam & dicit, ꝙ uidetur absurdum motorem cœlestem egere terra, in qua se firmet, ad hoc ut moueat cœlum, qm̄ tunc nõ esset primus motus simpliciter immobilis, cum in mouendo depẽderet a terra, unde inquit, Fortasse enim uidebitur utiq; incõueniens esse, si pricipium motus intus e terra sit, & sic nõ oportet, ut prim⁹ motor in mouendo, egeat terra, alioquin prim⁹ motor nõ esset simplr̄ immobilis, cũ depẽderet aliũde in mouẽdo.

Quapropter istam probantibus sententiam Homerus *recte cecinisse uideri potest.*

Sed neq; supremum in terram deducere cœlo.

Vestra iouem uis ulla queat, non Dique, Deæq;

Anisi quãquam, at librabimini simul omnes.

Nam id, quod agitatione, & motu uacuum est, à nemine moueri potest.

Quapropter uidebitur utiq; his sic existimantibus bene dixisse Homerum. Sed non utiq; ammouebitur de cœlo in terram iouem supræmum omnium. Neq; si ualde laborauerint, apprahendere omnes dij omnesq; deæ.

Omnino enim immobile à nullo contingit moueri.

Quod deus sit omnino immobilis, & simpliciter in sui actione independens, ꝓbat uerificando Homeri ꝟba, & dicit. Quapropter uidebit̃ utiq; his sic existimãtib⁹, & dicẽtibus deum esse simpliciter immobilem, & indepẽdentem bene dixisse Homerum, qui ad uerbum sic ait. Sed nõ utique ammouebunt de cœlo in terram iouem supræmũ omnium, etiã si ualde laborauerint eum apprẹhẽdere oẽs dij omnesq; deæ, causam affert huius ꝙ Homerus inqt. Omnino enim immobile a nullo contingit moueri, & sic primus motor in mouendo cœlum non indiget aliquo corpore quiescente, in quo se firmet, sic enim ab eo aut moueretur, aut dependeret.

Vnde si ex principio pendet immoto, quæ olim proposita est controuersia, explicabitur, utrum contingat cœli coaugmẽtationem dißipari necne.

Vnde soluitur & dubitatio diu dicta, utrum contingat, aut non cõtingat dißolui cœli constitutionem? si sit ex immobili principio ortum.

Aluernus non imperitũs Aristo. expositor refert hæc ad dubitationem quæ prius in hoc libro tacta est, dicebat enim si motor cœli sit maioris uirtutis in mouendo q̃ uirtus terræ in quiescendo, motor cœli mouebit terram, & si terra mouebitur, dissoluentur omnia. Respondet, ut Aluernus autumat, ꝙ cœlum licet procedat à deo, non dissoluetur propter hanc rationem, quoniam licet uirtus dei ĩ mouendo maior sit quã uirtus terræ in quiescendo, tamẽ non oportet, ut illam moueat eam enim tũc moueret, si nõ posset cœlum mouere nisi firmaret se aut pedes suos in terra. Ego uero arbitror Aristotelem hæc uerba non ad dubitationẽ in hoc libro tactam retulisse, sed ad eã, quã libro de cœlo cum Platone disputauit. Dubitauit enim utrũ cœlũ hoc est mundus sit factus, ubi Plato dixit, qd᷈ est fact⁹ de nouo per generationem, cõtra quam opinionem Aristoteles disputauit, & probauit qd᷈ si mundus per uerã generationẽ de nouo esset factus, iterum corrumperetur. Ad hãc ergo dubitationem, ut arbitror, cõuertit mentem, & dicit. Vnde soluitur, et dubitatio diu dicta. s. libro de cœlo, utrũ contigat, aut non contingat dissolui cœli constitutionẽ, dato qd᷈ cœlum sit a deo cõstitutum, et ab immobili principio ortũ, qm̄ ex quo fuit ortum ab immobili principio, & non per generationem nouam, sed ab eterno scd᷈m eius opinionem, nõ oportet, ut dissoluatur. Propter duo enim non dissoluitur, & quia nõ ꝑ generationẽ uerã factũ fuit, & q̃a fuit ortũm ab immobili principio, e quo nihil nisi ẹternũ oritur, uerũ de his in librum de cœlo. Hæc expositio uidet̃ mihi cõsona, propter uerbum illud diu, qd᷈ grẹce est πάλαι, qd᷈ aduerbium est tp̄is satis remoti.

Sed enim huiusmodi immotum principium non modo, in animalibus condendum est, uerum etiam in ijs, quæ per locum motu cientur, ea designo, quæcũq; seipsa moueant. Siquidem alia pars debet moueri, alia quiescere, cui id, quod mouetur, innisum motum perficit, ut sit illud sit pars quæ mouetur, nam altera innititur, altera quiescit.

In animalibus autem, non solum sic immobile oportet esse, sed etiam in ipsis, quæ mouentur secundũ locum, quæcunq; mouent ipsa seipsa. Oportet enim ipsorum hoc quidem moueri, hoc autem quiescere, cui firmatum motum, quod mouetur, ueluti si aliqua pars moueatur, firmatur. n. alteri quasi manẽti, altera.

Nunc dissoluit dubitationem quãtũ ad primam partẽ, quæ est de aĩalibus, & uult qd᷈ aĩa indigeant duplici quiescenti exteriori ꝓ motu eorum totali, & interiori ꝓ motu corũ partiali, & dicit. Et lege sic. In aĩalibus aũt, quẹcũq; mouentur scd᷈m locũ, & quẹcũq; mouent ipsa seipsa, hoc est quæ sunt aĩalia ꝑfecta, quẹ ꝓcessiua aĩalia dñr, nõ solum sic. s. extrinsecum immobile oportet esse in quo se firmẽt, cũ mouẽtur, sed opꝫ sic immobile esse in ipsis, qm̄ cũ mouentur nõ tota, sed altera pars mouet alterã, opꝫ ipsorum aĩaliũ, hoc q̃dem moueri, ut puta crus, hoc aũt qẹscere, hoc dico cui crus qd᷈ mouetur firmatum est. s. coxã, si ergo crus mouetur, & nõ totũ animal, oportet id cui crus firmatum est quiescere, ueluti, ut inquit. Si aliqua pars moueatur, oportet alteram quiescere, cui⁹ causam affert, & inquit, Firmatur enim altera pars, quẹ mouetur alteri quasi manenti & quiescenti.

Inanima tamen in contentionem uenire possunt, utrum hæc quoq; neceßario in seipsis omnia principium quiescendi, & mouendi habeant, & in aliqua re extra quiescẽte insistant.

De inanimatis autem quæcũq; mouentur, dubitabit utique aliquis, utrum omnia habeant in ipsis & quiescens, & mouẽs, & aliquid eorum, quæ extrinsecus quiescunt, cui firmentur necessario hæc.

Tertio quærit utrũ inaĩata, ut elementa uel mista, quæ mouentur a prædominãte el̃nto habeãt illud duplex firmum. s. internum, & externum, & dicit. De inaĩatis autẽ, quæcũq; mouentur, dubitabit utiq; aliq̃s, utrũ oĩa habeãt in ipsis mouẽs & quiescẽs, & hoc pro motu partis ab alia parte, & utrum pro motu totali habeant aliqd corũ, quæ extrinsecus quiescũt, cui firmentur necessario hẹc subaudi si debeãt integra moueri. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, dixit. De inanimatis quẹcũq; mouentur, ꝑꝑ terrã, quẹ nõ mouetur, sed aer aqua & ignis, de his. n. quẹrit.

An id fieri nequeat, ut ignis, ut terra, ut aliud, quod anima orbatum sit. In inanimis quidem haud contingit, ut & quiescẽs res sit, sed in ipsis plane animalibus, à quibus inanima motum nãciscuntur, inanima enim omnia pulsu agitantur externo, atque principium omnium, quæ ita agitãtur est, ut illa seipsa moueant. Et hæc quidem omnia, quæ de animantibus & inanimis dicere habuimus, necessario probant illa & in seipsis, & extra rẽ quiescẽtẽ habere, qua se sustẽtent, & firment,

An impoßibile est, puta ignem, aut terram, aut inanimatorum aliquid, sed à quibus primis mouentur hæc. Omnia enim ab alio mouentur inanimata, principium autem omnium, quæ sic mouentur, est ipsa seipsa esse mouentia. De talibus autem

animalibus

animalibus, omnia hæc dicta sunt, necesse est, & ipsa in seipsis habere quiescens, & extra, cui firmentur.

Soluit, & uult, ꝙ inaīata nec pro eorum motu habent quiescens externū, cui in eorum motu firmētur, nec internum, cui altera pars firmetur in sui motu, quiescens qdem externum, non hn̄t nisi, quę mouētur à seipsis proprijs instrumentis, ut tibijs, uel alis, uel scardis. At elemēta nō a seipsis, sed a generāte mouentur, ut nunc supponat, quiescens uero internum nō habent, nisi, quæ habēt motorem corporeum internum, e quo altera pars moueatur. At elemēta nō hn̄t intra se talem corporeum motorem, & quo altera pars moueat, sunt.n.cōtinua, quorum motus unus est, unde dicit. An impol'e est inanimata hr̄e hoc duplex quiescēs, puta ignē, aut terram si terra moueretur, aut inanimatorum aliquod, sed hæc hn̄t istud duplex quiescens, a quibus seipsis primis ꝓprijsq; organis mouētur, ut sunt aīalia, quæ a seipsis proprijs instrumentis motiuis mouentur. Cām autem quare inaīata istud duplex quiescēs non habent, assignat, & dicit. Oīa.n.inaīata ab alio mouētur, utputa a generāte, & nullum eorum mouetur proprijs instrumētis motus. Sed principium & cā, ut inqt, oīum eorum, quæ sic mouentur ex duplici illo quiescente, est ipsa esse seipsa mouentia ab interno motore, & proprijs instrumentis. De talibus aūt aīalibus, quæ hoc pacto mouētur oīa hęc dicta sunt, & probata, ideo ꝯcludit, ꝙ necesse sit ipsa habere duplex quiescens, & in seipsis, & extra, cui firmētur, cum proprijs instrumētis mouētur.

At uero incertum est an quicquam superius sit, quod primū mouet, & omnino de huiusmodi initio alia suscipienda oratio. Animalia quæ motu aguntur, omnia externæ parti incubantia id præstant cum spirant, & expirāt, nihil enim interest magnū proijcias pondus, an paruum, quod quidem faciūt qui despuūt, qui tussiunt, qui spirant, & qui expirant.

Si autem aliquod est superius & primum mouens, immanifestum est, estq; de huiusmodi principio alius sermo. Animalia autem quæcūq; mouētur, omnia exterioribus innisa mouētur, & respirantia, & expirātia. Nihil enim differt magnum proijcere pondus aut paruum, q. quidem faciunt, spuentia, et tussientia, & inspirantia, & expirantia.

His declaratis, aīaduertit nos ut intelligamus quid ex dictis nō est manifestum, & quid est manifestū, & dicit. Sed si aliquod est suprēmum & primum mouens toti⁹ machinam, in hoc libro immanifestū est, estq; de huiusmodi, principio alius sermo, ut libro physicorum, id ꝟo ꝙ manifestum est, in hoc libro est, ꝙ aīalia quæcunq; mouentur, oīa innisa ac firmata exterioribus manentib⁹ mouētur, dico omnia, qm̄ & respirātia, & inspirantia. Nam differt nihil ea proijcere magnum uel paruum pondus corporeū, & illud firmare in aliquo manenti, ꝙ quidē faciunt spuētia, & tussientia, & inspirantia & expirātia, hæc.n.omnia habēt corpus uastum, qm̄ hn̄t pulmonē, qui non inest nisi aīalibus multi caloris, & quæ tussiūt magna corpora habent propter magnitudinem calidi, ergo hæc siue magna siue parua sit, non mouentur, nisi firmenť in aliquo qescente, & dixit notanť de his aīalib⁹ magnis, qm̄ parua firmari in aliquo non est dubiū. Quo ad uerba attinet, aīaduerte ꝙ omnia tussientia sunt aīalia magna, qm̄ non tussiūt, nisi descensu flegmatis a cerebro, hoc autē fit propter cerebrum magnum, quibus autem inest cerebrū magnum, insunt & pulmo & cor ualde calida, & sic non animalia essent tussientia, nisi sint magna.

Tussientia aīalia magna.

Sed in controuersiam quoq; trahitur, utrum in animali duntaxat cum per locum mouetur, quippiam debeat quiescere, an etiam cum ex se alterascit, & auctum recipit. De prima formatione, & interitu longe alia afferenda est præceptio, si enim primus motus generationis, & interitus is est, quem exposuimus, hæc ipsa profecto causa explicabitur aliarum omnium motionum, & eo quidem magis: quod ut primus ille motus causa in uniuerso, sic in animali, postquam absolutum est, statuitur.

Vtrum autem in eo solo quod secundum locum seipsum mouet, oporteat aliquid manere, aut in eo quod alteratur, et à seipso augetur? De ea autem generatione, quæ est à principio, & de corruptione, alia ratio est. Si enim primus motus quem quidem dicimus, generationis & corruptionis est, hic causa utiq; erit, & aliorum motuum omnium. Quemadmodū autem in toto, & in animali primus motus iste est, cū perficiatur.

Quęrit post hæc utrum in alijs motib⁹ requiratur aliqd manens, ut principium mouendi alterum, ꝙ sit quiescēs, & primo quærit, & dicit. Vtrum aūt in eo solo quod secūdum locum seipsum mouet, oporteat aliqd manere uelut motor corporeus quiescens cui alterum innitatur, aut etiā in eo ꝙ alteratur & a seipso augetur tale sit reperire. Respondet & primo de generatione, & dicit, ꝙ in generatione non est reperire tale quiescens, quod mouet alterum, qm̄ generatio est primus motus omnium motuum, q aīali insunt, & qm̄ est primus motus in aīali ideo in eo nō est dare partem generātem cui pars genita innitatur, quoniā nihil generat se nec secundum totū, neq; ſm partē. Quod enim generatur nō est, qđ autem generat, est, modo nihil simul est & non est, neq; scđm totum, neq; scđm partem, ergo in generatione non potest dari tale immobile, unde dicit. De ea autem generatione, quæ est a principio, quæ uocatur mundi & rerum oīum origo, & de corruptione q̄ erit ultima, alia ratio est, subaudi a generatione particulari, quæ est aīalis. Cām affert, & inquit. Si enim prim⁹ motus, quem nos dicimus primum motum, generationis & corruptionis est, hoc est. Si primus motus totius est generatio, per quā mundus primo mot⁹ fuit ad esse, hic motus, quę prima generatio est, erit cā & aliorum motuum omnium, quoniam primū, in oī genere est cā aliorum in illo genere, & locutus est conditionaliter, qm̄ scđm eius opinionem primus mot⁹ est circulatio cœli, sed quemadmodum est in toto, si illud generaretur, ita & in aīali primus motus iste est, qui generationis est, cū reuera aīal genereť, & perficiatur. Ex hoc uult habere, qđ generatio est prim⁹ mot⁹ aīalis, & sic nullū præsupponit in aīali, & ita nō potest supponere quiescēs quod sit necessarium generationi, neq; externum, neq; internum.

Quapropter auctionis etiam & alterationis, si modo idem sibijpsi causa esse poterit. Quod si motus per locum alios non præcesserit, necesse non est aliquid statui quiescens in ijs, quæ ex se tum in alterationem incidunt, tum partium auctionem recipiunt. Prima quidem auctionis, & alterationis genera alia ab re, & per alias inducuntur.

Quare & augmentationis, siquidem ipsum fiat sibijpsi causa & alterationis. Si autem non, non erit necessarium. Primæ autem augmentationes & alterationes ab alio fiunt, & per alias causas.

Soluit de alijs motibus, & vult qđ si aīalia intra se habent principium auctionis, hn̄t etiā principium alterationis, qm̄ illudmet qđ est principium augmentationis utputa calidum est principium alterationis. s. digestionis, tale aūt principium erit quiescēs & immobile eo motu, q̄ mouet, & sic in talibus est dare aliqd qescēs, unde dicit. Quare & augmentationis est dare aliquod quiescēs, & immobile motu quo mouet, siquidem ipsum quod augetur fiat sibijpsi causa, & alterationis & digestionis, loquor cōditionaliter, qm̄ si non hēt principium suæ alterationis, nec habet principium suæ actionis, uerum in libro de generatione dictum est, qđ aīal augetur a se, & alteratur a se, qđ hic omitto. Exponit aūt qđ dixit, esse intelligendum non de prima alteratione, & de prima auctione, quib⁹ augetur

& alteratur embrion, sed de alteratione & auctione, quæ insunt aïalibus iam perfectis, unde dicit. Primę autem augmentationes & alterationes ab alio motore externo fiũt & per alias causas, qm̃ istę sunt a motore externo. Ex his patet, ꝙ animalia & plantæ quæ augentur, & alterãtur a seipsis, hñt intra se principium horũ motuũ, & hoc Arist. appellat qeſcens, manens, & fixum, hoc.n. est aut aïa, aut uirtus animæ, quæ auget, & alterat inaugmentata & inalterata, saltem illa auctione uel alteratione, aut nõ eo gradu, quatenus enim non augetur ea auctione, nec alteratur ea alteratione, uel non eo gradu, dicitur hæc uirtus immobilis & quiescens.

Cum tamen fieri non poßit, ut idem sibijpsi generationis, & interitus causa sit, motor enim rem mobilem, effector opificium præcurrere debet, nihil autẽ seipso prius, & antiquius est. De anima utrum illa moueatur necne, & si moueatur, quomodo id contingat, proxime in ijs libris disputauimus, quibus naturam illius complexi sumus.

Generationis autem & corruptionis nequaquam poßibile est ipsum sibijpsi causam esse ullum. Præexistere enim oportet ei quod mouetur mouens, & generans ei, q generatur. Ipsum autem seipso nihil est prius est. De aïa uero siue moueatur aut non, & si mouetur, quomodo mouetur, prius dictum est in his, quæ de ipsa determinata sunt.

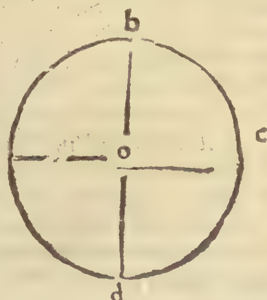
Repetit solutionẽ de generatiõe, qm̃ prima solutio fuit ex cõditiõne, & siñtudine ad motum generationis, quæ est totius mundi, & dicit. Generationis aũt & corruptionis nequaquam possibile est ipsum sibijpsi cãm ullũ esse. Cui⁹ cãm repetit, & dicit. Præexistere enim opꝫ ei quod mouetur mouens, nihil enim nihil mouere põt, & generans oportet ut prgexistat ei, qd generatur. At nihil est seipso prius scd̃m esse & non esse, ergo nihil põt a seipso generari. Non ergo dat internum mouens ad generationem, ꝙ quiescat ab eo motu, quo generat, uel ab eo gradu, quare si non datur internum, bene potest dari externum qeſcẽs, qm̃ generans quiescit a generatione illa, qua generat. Posset quis dicere, Plato posuit aïaꝫ moueri a seipsa, ideo quæri põt utrum habeat intra se quiescens internum. Rñdet, & inquit. Sed de aïa quidem siue moueatur, siue non, & si mouet, quo modo mouetur, prius dictum est in libro primo de aïa, ubi dictum est ipsam nõ moueri nisi p accidẽs motu corporis. Ideo nõ oportet qrere de motore animæ. Patet igitur ex his Aristotelẽ in talibus motibus per quiescẽs internũ intellexisse mouẽs, ꝙ uel simpliciter non mouet, nõ eo motu, quo alterũ mouet, uel nõ eo gradu, quo alterum mouet. In motu locali hoc est mẽbrum, cui alterũ per iuncturam initítur, in alijs motibus hoc est motor, qui alterat, uel auget alterum. Hæc sunt quæ habemus ab Aristotele de quiescente particula, ubi primo quęri solet, utrũ in omni motu oportet intelligere quiescens, q̃ rẽ oportet prius dilucidare, ut eam Aristo. exposuit. Postea oportet dubitare de multis. Quiescẽs hic apud Aristo. ut mihi uidetur, uno modo accipitur pro motore, qui aut simpliciter nõ mouetur, aut nõ eodem motu quo mouet, aut non eadem parte, uel nõ eadem uelocitate, uel nõ eodem gradu uelocitatis motus. Alio mõ accipitur quiescẽs pro firmo corpore, cui alterum ꝙ mouetur innititur in sui motu, & utrũq; duplex est, externũ, cui firmatur id ꝙ mouetur, ac innitit, si debeat moueri, & hoc dicit quiescẽs uel simpliciter, uel qa nõ mouetur eodem motu, quo mouet illud, qd in ipso firmatur, uel nõ eadem parte, uel nõ eadẽ uelocitate, uel nõ eodem gradu uelocitatis. Quia uero est corpus, aptũ natũ moueri, ideo dici põt quiescẽs, aliud est internum quiescens, & istud est membrum corporeũ, quod mouet alterũ mẽbrum sibi cõiunctum, & innisum, ut brachium manum, & armus brachium, & humerus armũ, & totum animal oẽs partes, & hoc dr̃ quiescẽs, qm̃ est corpus aptũ moueri, non tñ mouet eo motu quo alterũ mouet, uel nõ eadẽ parte, uel nõ eadem uelocitate uel nõ eodem gradu uelocitatis. Quiescẽs qd sumitur primo modo pro motore, nõ proprie dicitur quiescẽs, simpl̃r.n. immobile nõ dr̃ quiescens, põt tñ dici quiescens scd̃m rationem qua dicitur non moueri. Tũc Arist. in toto hoc ꝓcessu, ut mihi uidet, uoluit, ꝙ loquẽdo de qeſcẽte accepto pro firmo corpore, cui alterũ innititur & firmatur ĩ suo motu, solum in aïalibus habet locum. Nã in eis reperitur utrũq; scilicet externum, & internum, nam aïal dupl̃r se mouere potest, Aut secundum totum, & sic in sui motu opꝫ intelligere firmum, cui instr̃a motus innitantur, & firmentur, ut deduxit Aristoteles in oïb⁹ animalibus, quę de loco ad locum mouentur siue per aerem, siue p aquã siue p̃ terram, Aut põt se mouere scd̃m partem alijs non motis eo motu uel nõ eadẽ parte, uel nõ eadem uelocitate uel nõ eodem gradu uelocitatis, et sic in tali motu oportet intelligere internum quiescẽs, ꝙ est altera pars aïalis, cui per iuncturã pars quæ mouet cõiuncta sit, & firmata & innisa. Et hoc Aristo. declarauit exẽplis & rõnibus satis in textu. Hoc duplex firmum corporeũ explodit Aristo. a motu cœli, et a motu elementorum. Motor.n. cœlestis in mouẽdo cœlũ non indiget firmo externo, cui instr̃a mot⁹ innitant, ac firmentur, alioquin deus in mouendo dependeret ab aliquo externo, nec cœlum in mouendo aliquam sui partẽ, eget aliquo qeſcente firmo interno, cui p iuncturam pars mota cõiungatur innitatur ac firmetur, est enim cœlum cõtinuum simpl̃r, & unum. Explodit etiam hoc duplex firmũ a motu elementorum, & qm̃ nõ mouentur ab interno motore per instr̃a aliqua innisa ac firmata alicui firmo, sed a generante, nec altera pars mouet alterã per iuncturã sibi innisam, & firmatam, cũ unũquodq; eorũ sit simpl̃r cõtinuũ, in alijs autem motibus.s. alteratione, generatione, & augmentatione, nõ opꝫ intelligere qeſcens pro firmo, cui motor firmet instr̃a motus, qm̃ hoc nemo dixit, ideo ad illud explodẽdum nõ deuenit Aristo. hæc dixit sumẽdo qeſcens pro firmo corporeo. At si quieſcẽs sumitur pro motore, qui aut nõ mouetur simpl̃r, aut nõ motu quo mouet, aut nõ uelocitate qua mouet, aut nõ eodem gradu uelocitatis, sic cogitur dicere in oï motu oportere intelligere qeſcẽs uel externum, uel internum. In motu cœlesti primus motor est simpl̃r immobilis, in motu aïalis aïa est, quę mouet mediãtibus spiritib⁹ transmissis a corde ad mẽbra. In motu generationis, licet nõ detur intern⁹ motor, datur externus.s. generãs. In alteratione aũt & augmẽtatione animatorum datur externus, & internus, externus quidẽ motor respectu primarũ alterationũ, et augmẽtationum, quę embrioni insunt, internus uero est aïa alterans mẽbra mediãte corde. Et sic patet ꝙ sumẽdo quiescens pro motore, qui nõ mouet simpl̃r aut nõ eo motu quo mouet, in omni motu opꝫ intelligere qeſcens, nõ enim est motus sine motore, nec intelligi potest aliqd moueri, nisi ab aliquo motore. Hæc habemus ab Aristo. in summa. Verum Candauensis multa quærit, quorum primũ est utrũ prim⁹ motor in mouẽdo cœlũ indigeat aliquo quieſcẽte corporeo, qd nec sit pars cœli, nec aliqd cœli. Tenet Ioãnes Cãdauẽsis, ꝙ primus motor in mouẽdo cœlum indiget aliq. quiescente corporeo.s. terra, qd nihil cœli est, nõ quidẽ, ut primus motor in mouẽdo firmet se in illo, sed ut nõ mot⁹ saluetur, quę est, ut se habeat respectu alicuius aliter q̃ pri⁹. Cum enim cœlum moueatur, oportet, ut cœlum respectu alicui⁹ fixi, ac manentis, se habeat cõtinue aliter q̃ prius, & qm̃ istud non potest esse aliqd cœli, qm̃ istud respectu alterius adhuc se hrẽt aliter q̃ prius, & cũ non possit esse extra cœlum, qm̃ extra cœlum nihil est, erit ergo intra cœlum, & qm̃ hoc nõ põt esse indiuisibile, qm̃ respectu indiuisibilis semper est eadem habitudo, & non alia atque alia, ergo est corporeum, & cũ non possit esse aer aut aq, aut ignis, ergo terra. Per hæc concludit ꝙ primus motor indiget terra ĩn mouendo cœlum, non ut in illa se firmet, aut sua instr̃a cõstituat, sed, ut cœlum respectu illius aliter se habeat q̃ pri⁹. Sed pace sua dixerim, hęc positio primo Aristo.

Vtrũ ĩ omni motu oportet intelligere quiescẽs.

Põ Cãdauensis.

Refutatio.

Aristo: aduersatur, qui i textu asserit primũ motorẽ aucto ritate Homeri mouere independenter, si ergo in mouẽdo indiget aliquo, quauis ratione illo indigeat, deficit, & mãcũ & dependens erit. Dicere enim deũ in sua actione indigere exteriore quouis est cõtra Peripateticos & ɔtra lucẽ. Veritatis. Præterea errauit cũ uoluit illud cẽtrũ esse naturale, & non punctũ, falsum enim est ꝙ respectu indiuisibilis cẽtri circulꝰ semper se habeat eadẽ habitudine, qm̃ si linea. c. o. ferat ã uersus. b. pũctum immobilẽ terminum lineæ. o. b. donec fiat una linea, cõtinuo angulus. c. o. b. fit minor, ergo potest cœlum se hr̃e aliter quã prius, dato ꝙ centrũ eius sit indiuisibile. Videtur ergo mihi esse dicendum, ꝙ primus motor nõ põt cœlũ mouere sine centro medio, qm̃ est de rõne formali motus circularis esse circa mediũ, modo deꝰ nõ potest facere motum sine eo ꝙ est de ratione eius formali, sicut nec albũ sine albedine, nec hominem sine rõnali. Nõ tamẽ sequtur ergo deus ad hoc ut moueat cœlũ indiget cẽtro, qm̃ indigere dicit depẽdentiã, & imperfectionem in indigente. Aliquid. n. egere alio est dependere ab illo in sua actione in aliquo genere causæ. Deũ autẽ non posse facere aliquid sine alio, nõ est indigere illo, sed est effectum eẽ non posse sine illo, ideo pace tanti uiri dixerim, nũquã cõcederem deum egere aliquo exteriori pro sui actione, licet concederem deum non posse multa facere sine alio, quando illud est de rõne formali effectus, non aũt causa, qua deꝰ dependeat.

ꝑptia põ.

Secũda qõ utrũ uirtus primi motoris sit maior uirtute terræ.

Secũdo quęrit utrum uirtus primi motoris sit maior in mouendo cœlum quã uirtus terrę in quiescendo. Quod quidem uirtus primi motoris sit absolute maior q̃ uirtus terrę, nemo dubitat, uirtꝰ terrę, nemo dubitat, uirtus enim terræ grauitas est, quę finita est, uirtus dei est essentia infinita, ideo comparatiua quęstio est, vȝ, utrũ uirtꝰ primi motoris in mouendo cœlum, sit maior uirtute terrę in quiescẽdo. Candauensis vr̃ uelle ꝙ sic, qa uirtꝰ primi motoris in mouendo cœlum est infinita, uirtus ꝟo terrę in qescẽdo est finita. Amplius uirtus terrę in qescendo depẽdet a uirtute cœli i mouẽdo cœlum, quiescit. n. terra a sua grauitate, qm̃ deꝰ mouet cœlum circulariter, & nũquã de loco ad locum. Ego ꝟo saluo meliori iudicio, dicerẽ ꝙ uirtutẽ aliquã esse maiorem absolute uel cõparatiue põt esse intensiue, & extensiue, intensiue qdẽ primus motor absolute & in mouẽdo cœlum a maiore uirtute mouet, q̃ sit uirtꝰ a qua quiescit terra, extensiue & comparatiue sunt ęquales ẜm philosophiã Arist. ꝙ tenet terrã esse ęternã ẜm totum, qm̃ deus nõ est magis ęternus in mouẽdo cœlũ quã terra in quiescẽdo, utrũq; enim semper quiescit, & ꝑ hęc delentur rõnes Ioãnis, cõcludũt enim uirtutẽ primi motoris esse maiorẽ in mouẽdo intẽsiue quã sit uirtꝰ terrę in qescendo, cum hoc tñ stat eas esse ęquales extẽsiue. Quęrit tertio utrũ in inanimata in suis motibꝰ indigeant ęescenti. Et Candauensis respõdet bñ, ꝙ nõ indigent qescenti ĩ suis motibus, quibus innitantur aut tota aut aliqua pars, nec internum nec externum, ut probatũ est in textu. Indigent autẽ quiescẽti, ut termino ad quẽ mouẽtur, alioquin frustra mouerentr̃, nisi uenirẽt ad locum immobilẽ, in quo quiescãt, dico immobilem aut simplr̃, aut secũdum quid, ut superius dictum est. Hęc sunt quę de quiescenti Aristoteles & aliȷ̃ scripserunt.

Sed cum inanima omnia ab alijs motu cieãtur (de primo autem, eodemq; perpetuo mobili, qua ratione motu incitetur, & quo pacto princeps motor agitet in principis philosophiæ commentarijs disputauimus) reliquum est, ut explicemus, quomodo anima motum corpori afferat, & quodnã initium statuendũ sit motionis animalium.

Quoniam autem inanimata omnia mouentur ab altero. De primo uero moto, atq; semper moto, quo modo mouetur, et qualiter ipsum mouet primum mouens, determinatum est prius in his, quæ de prima philosophia, reliquũ est cõsiderare, quo modo aĩa mouet corpus, & quid sit principiũ motus in aĩali.

Cum dixisset, qũo omne qđ mouetur indiget quiescẽte, & quomõ non, & quæ indigeãt, & quę nõ, nunc accedit ad pertractandum de principio motus, qui fit in aĩalibus, quę seipsa mouent de loco ad locũ, & explodit duo ab eius cõsideratione, aĩata quidem, nõ enim uult dicere de principio, unde moueatur inanimata, qm̃ illa nõ mouẽtur a se, sed ab externo motore, & primum motũ, qm̃ unde, & a quo moueatur primum mobile, in libro pħicoruȝ dictũ est, unde restat, ut solum de principio, a quo animalia mouentur, dicamus, inquit. Qm̃ inanimata oĩa mouentur ab altero ac ab externo motore, ideo de principio horum, nihil nũc dicẽdum. De primo uero moto, atq; semꝑ moto, quo modo mouetur, & qualiter ipsum mouet primũ mouẽs, determinatũ est priꝰ in ȷ̃s, quę de prima pħia, reliquum est ɔsiderare de motore aĩaliũ, q̃ modo aĩa mouet corpus & quid sit principiũ motus in aĩali.

Siquidem animata cãm afferunt motui aliorũ, præterquam ipsius uniuersi cõuersioni, modo illa mutuos non præstent motus, quoniam inter se colliduntur.

Aliorum enim præter totius motum, animata causa motus sunt (quæcunq; non mouentur ab inuicem) propter id quod offenduntur ab alijs.

Posset quis dicere, si non uis dicere de motu inaĩatorũ naturali, & de principio illius, cur nõ dicẽdũ de motu inanimatorum uiolẽto, assignat huiꝰ rei cãm, & inquit. Aliorum enim præter totius motũ. s. pręter motum cœli, aĩata ipsa causa motus sunt, dico aliorum, quęcũq; non mouentur abinuicẽ. s. natura, sed ui, quia ergo aĩalia sunt cã motuum uiolentorum, ab aĩalibus enim proȷ̃citur graue sursum, & aqua, & fugatĩ aer, & ignis pelliĩ, ideo idem principium est illorum, & idem finis, quo aĩalia illa mouent. Quo uero ad rẽ attinet, aĩaduerte ꝙ licet motus proiectorum pro maiori parte sit ab animalibus, tñ potest aliquod inanimatũ uiolenter moueri ab inaĩato, ut uentus mouetĩ a media aeris regione, & fulgur ab extinctione nubium, satis autem est intelligere quod Aristote. dicit, esse uerum pro maiori parte.

Quapropter omnes eorum motiones exitum habent, animatorum enim sunt, quandoquidẽ animalia omnia alicuius rei causa & mouent, & mouentur, ita ut hoc ipsum constituatur exitus cuiusq; motionis.

Quapropter & terminum habent omnes ipsorum motus, etenim & qui animatorum. Omnia enim animalia & mouent, & mouentur alicuius gratia. Quare hoc erit ipsis cuiuslibet motus finis, quod est cuius gratia.

Quod uero motuum proiectorum, non sit quęrendum aliud principium, nec alium finem, exponit, qa motꝰ proiectorum oẽs hñt finem, & terminum, sicut & aĩalia ipsos agentes finem intendunt, dicit. Quapropter & terminum habent omnes motus ipsorum inanimatorum, quę ui mouentur ab animalibꝰ, etenim & qui animalium motꝰ sunt, finẽ hñt, modo isti motus sunt quodam modo ipsorũ aĩalium, ergo habent finem. Causam affert, et inquit. Omnia enim aĩalia & mouent, & mouentur alicuius gratia, ergo in mouendo ui ipsa inanimata, hoc idem erit illis inanimatis finis cuiuslibet motus, quod est cuiꝰ gratia & finis aĩalis mouentis, ergo non oportet aliter & seorsum agere de motu uiolento inanimatorum, qm̃ ille reducitur ad motũ aĩalium, & ideo ab eodem principio & gratia eiꝰ finis est, quem intendit aĩal mouens.

At uidemus cogitationem, uisum, uolũtatem, selectionẽ, cu-

piditatem animalibus motum afferre. Hæc autem omnia ad mentem referuntur, & appetitionem, uisum enim, et sensus eadem, quam mens obtinent sedem, cum omnia iudicandi, & statuendi facultatem habeāt, attamen eo discriminum genere separātur, quæ alio tradidimus loco. Voluntas ira cupiditas appetitioni redduntur. Selectio cōmunis est cogitationis, & appetitionis.

Dianoea Intellectus Appetitū Cōcupiā

Videmus autem mouere animal dianoeam, & phantasiam & electionem, & uoluntatem, & appetitum. Hæc tamen omnia reducuntur in intellectum, & appetitum, etenim phantasia & sensus, intellectiui eundem locum habēt. Iudicatiua enim omnia sunt, differunt autem secundum differentias, quæ in alijs dictæ sunt. Volūtas autem, & ira, & concupiscentia omnia appetitus sunt. Electio autem communis est intellectiui & appetitiui.

Exponit nunc omnia a quibus uidentur animalia moueri, & continuetur sic. Inaīata mouentur ab aīalibus, sed aīal uidemus moueri ab intellectu & phātasia, & electione, & uolūtate, & appetitu siue cōcupiscentia, oē enim principium a quo moueri uidet̄ aīal, est aliquod horum. Quo ꝑo ad uerba attinet, hic Arist. inter dianoeam & intellectum nullam facit differentiā, deinde reducit hæc ad duo principia. s. ad intellectum, & appetitum, & dicit. Hęc tñ omnia reducuntur in duo, hoc est in intellectum, & appetitum, nō ꝙ phantasia & sensus sint intellectus, sed quoniam phantasia & sensus habent eundem intellectiui locum in illis in quibus sunt, est enim phantasia in brutis intellectus, ut in nobis intellectus est intellectus. Enumerauit uero sensum, nō quòd sensus sit principium motus, sed quatenus est principium mot⁹ phantastici, a quo aīalia mouētur. Quod uero subeant eādē rōnem, persuadet, & inqt. Iudicatiua enī oīa sunt, & sic quo iudicatiua sunt, subeūt rationem intellectus, differunt autem secundum differentias dictas in libro de anima. Sic igitur oēs potentiæ cognoscitiuæ reducuntur ad intellectum. Deīde reducit oēs appetitiuas ad unam, & dicit. Volūtas autem & ira & cōcupiscentia, omnia sunt appetitus, & uno nomine appetitus dici possunt, licet in hominibus appetitus uolūtas sit, sed in brutis appetitus. Electio uero reducitur ad utrūq; scilicet ad appetitiuum, & intellectiuum, quoniam electio est quidam appetitus, non quicūq; sed eius, quod conclusum est per syllogismum deliberatiuum, ac deliberationē ipsam, & sic reducitur ad utrūq;. Hæc dicuntur principia motus aīalis, sed mota, ac ab erroribus concitata.

Quapropter id etiam, quod seligi potest, tale erit, cum non omne rationale seligi queat, sed rerum agendarum finis est, idcirco is, qui ita mouet, commodi, & boni rationem obtinet. immo non omnis honestus est, nam quoad gratia huius, alius est, & quoad finis est rerum, quæ rei alterius gratia sunt, eatenus mouet. Bonū quoq; emētitū boni locum tenet, atq; iucundum tale etiā est, quādoquidem illud ementitum bonum est.

Quare & appetibile, non omne autem intelligibile appetibile est, sed id quod est operabilium finis. Idcirco tale est bonorum, quod mouet, sed non omne bonum est, inquantū enim gratia huius aliud, & inquātum est finis eorum, quæ alterius, gratia existunt, hic mouet. Oportet autem ponere & apparēs bonum, boni locū habere, & delectabile, apparēs. n. est bonū.

Cum dixisset, e quo principio, qđ mouetur, aīalia mouentur nūc exponit, e quo principio illud principium mouetur, & quid est motor immobilis in motu aīalium. Est enim in motu aīalium (vt dictum est) duplex mot⁹ principium alterum mouēs motum, & istud est intellect⁹, & appetitus, uel electio. Alterum mouēs immobile, e quo illud principium mouet̄. Cū igitur dixisset de principio moto, nunc de principio immobili agit, & cōcludit quasi ex dictis, ꝙ illud sit appetibile, nam si principium motū est intellectus & appetitus, cūm istud moueatur ab appetibili, igitur principiū immobile erit appetibile, & qm̄ oē appetibile est intelligibile, nullus enim appetitus fert̄ supra ignotum. Supponens ergo appetibile, qđ intellectum & appetitum mouet esse intelligibile, exponit quale intelligibile, & dicit. Non omne autem intelligibile appetibile est, qm̄ non speculabile. Speculabile enim intelligibile est, & tñ non est appetibile, sub rōne speculabilis, aut intelligibilis, sed illud intelligibile est appetibile, quod est operabilium & actionum finis. Finis enim mouet appetitum agentis. Hinc concludit ꝙ tale appetibile qđ mouet sit bonum, et ita uult habere qđ intelligibile qđ mouet ut appetibile, sit bonum. Deinde exponit quale bonum, nō. n. oē bonū, ut inquit, est qđ mouet, multa enim sunt bona, quæ non mouent appetitum, qm̄ non apprænhenduntur, ut bona, iō dicit. Illud bonum mouere, ut appetibile, qđ est finis, & quod mouet ut finis, & lege enim pro sed, hoc pacto, sed inquantum gratia huius est aliud, & pro id est, inquantū est finis eorum, quę alterius gratia existit, hic idest ad hāc rationem mouet. Sic igitur quod mouet immobile, est appetibile, ergo intelligible, & non oē intelligibile, sed quod est finis operabilium, hoc est bonū, ergo intelligibile mouet, quo est bonum, & nō quo est omne bonum, sed ea ratione qua est bonum & finis. Quare appetibile quod mouet immobile, mouet quo est bonum ut finis. Sed dices an bonum ut finis sit simpliciter bonum, Respōdendo, inqt, oportet autem ponere & apparens bonum & delectabile habere locum boni, apparens enim bonum est bonū saltē appetenti, & sic bonū quod mouet ut finis satis est, ut sit uel simpliciter bonum uel apparēt bonum. Animaduerte quòd per intelligibile, intelligit indifferenter cognoscibile, siue phantasticum, quod est brutorum, siue intellectuale, quod est hominum, nam & per intellectum indifferenter intellexit & phātasiam, quæ mouet bruta, & intellectum proprie, qui mouet homines.

Constat igitur mobile perpetuū, partim simili modo à primo agitari motore, ut singula animalia ab re appetibili, partim alio modo. Ergo perpetuum obtinet motum, cum animaliū impulsus exitu terminetur, & fine, id enim quod perpetuū est, pulchrum habetur, & quod re uera est, & prius, bonum statuitur, nec modo est, modo non est, ac omnino diuinius, atq; nobilius est, quam ut quicquam aliud prius se habeat.

Quare manifestum est, quoniam est quidem inquantum similiter mouetur, quod semper mouetur, à semper mouente, & animalium unumquodq;, est autem ut aliter, idcirco & hæc semper mouentur. Motus autem animalium habet finem, sempiternum autem bonum, & uere & primo bonum, & nō aliquando quidem, aliquando autem non, diuinius, & honorabilius est, quam ut sit prius. aūt enim

Ex his cōcludit per ordinem quædam, quorum primū est, quòd animalia quæ mouentur, quædam semper mouētur, & uniformiter, & inuariabiliter, ut cœlestia, quæ ideo semper mouentur, quia similiter a mouente semper, cui⁹ finis est inuariabilis, mouentur. Quædam nec semper, nec eodem modo, qm̄ non mouentur a mouente semper, & finis ob quem mouentur, uariabilis est, qm̄ nūc bonum est, nunc non bonum, nunc apparet bonum, nūc nō apparet, et hoc pacto mouentur aīalia terrena, unde inquit. Quare manifestum est, quoniam est quidem & animalium unumquodq;, quod semper mouetur, inquātum simil'r mouetur a semper mouente, ut unumquodq; animalium cœlestiū, quatenus enim mouetur a semper mouente, semper cœlū mouetur, quatenus etiam mouetur a motore eūdem, finē semper sibi intendente, semper & uniformiter mouet̄. De⁹ enim intendens semper bonum uniuersi, cum illud inuariabiliter intēdat, semper inuariabiliter eodem modo mouet, & quia est semper mouens, cœlum semper mouet̄. Aīalia igitur cœlestia mouentur semper, & similiter, semp quidē

a mouēte

amouente sempiterno, sil'r uero, quia a mouente sil'r eadē intentionem habente. Semper enim intendit bonū uniuersi, quòd fieri nō pōt, nisi motu, ut credit Arist. Deinde ponit qual'r mouentur terrena aīalia, & dicit. Est autem unū quodq; animalium moueri ut aliter, & nō semper, ut aīal terrenum. Mouetur enim a motore nō sempiterno, ideo nō mouetur semper, & a motore uariabili, qui nūc unū nunc alium finem intendit, & sic non similiter. Propterea concludit drīam horum, & inquit. Idcirco & hęc semper mouentur & uniformiter. s. animalia cœlestia, motus aūt aīalium terrenorum hēt finem, & sic nō semper mouētur, terrena aīalia nec uniformiter. Huius differentię cām affert, & legat causaliter particula aūt hoc pacto, qm̄ sempiternum bonum, & uere bonum est, & primo bonū, & nō aliquando quidem, aliquando aūt non diuinius & honorabilius est, quā, ut sit prius, sed est uniforme et semper ęquale, bonum uero terrenum nec est uere bonū, nec primo bonū, & aliqn̄ qdē, aliqn̄ non est bonū. Quo itaq; ad drīā attinet, motor cœlestis est sempiternus, qm̄ separatus a corpore & magnitudine, ideo semper mouet, est inuariabilis ī intentione, non enim nunc intendit unum finem nūc aliū, nec finem quem intendit, intendit nūc magis nunc min⁹, sed eodem modo semper, ideo animalia cœlestia mouētur semper, & uniformiter, semper quidem, quo mouentur a mouente semper, uniformiter ℣o, quo mouentur a mouente semper intendente unum finem & eodē modo. s. bonū uniuersi. At animalia terna contra, non mouentur semper, quoniam uel eorum motor non est semper, uel non semp illis inest, ut moueat, nec uniformiter, qm̄ motor eorū uariabilis est in sui intentione, nunc enim unum finem nunc alium intēdit, & finem quem intendit nūc magis, nūc minus intendit. Hæc Aristo. credidit, quæ an uera sint libro octauo physicorum refutauimus.

Et certe primum immotum mouet, sed animal appetitio mouet, quæ ipsa etiā si moueatur, non tn̄ per locum mouetur.

Quod igitur primum est, non motum mouet, appetitum autem motum mouet, ultimum uero eorum, quæ mouentur, nō necesse est mouere aliquid.

Secundo concludit ordinem in mouentibus & motis in aīali, & dicit. Quod igitur est primū mouens. s. appetibile mouet & non mouetur, qm̄ mouet, ut finis, qui a nullo mouetur. Appetitiuū autem mouet, sed motum ab appetibili & primo mouente. Vltimum uero eorum quæ mouentur. s. corpus aīalis, quod ultimo mouetur ab appetitiuo, & anima appetente, non necesse est mouere aliquid, alioquin esset procedere in infinitum, dico non necesse, qm̄ si mouet aliud, ut lapidem uel baculum, hoc per accidēs est, per se autem non necesse est mouere aliquid. Patet ergo ordo in mouentibus & motis in ipso animali.

Ex his compertum est, idq; optima ratione, impulsum eorū, quæ oriuntur, ultimum eorum esse, quæ prodeunt, animal enim motu agitur, & ingreditur uel appetitione, uel optione, alteratione tamen aliqua facta per sensum, aut uisum.

Manifestum autem ex his etiam, ꝙ rationabiliter latio ultima factorū est in his, quæ fiunt. Mouetur enim & procedit animal appetitu, aut electione, alterato aliquo, secundū sensum aut phantasiam.

Tertio cōcludit, ꝙ in aīalibus generabilibus, latio est ultima motio, eorum motuū, quæ fiunt, in his quæ fiūt, dixit in his quæ fiunt, excludēdo aīalia cœlestia, quæ nec ipsa, nec eorum motus fiunt de nouo, probat, quoniā animal mouetur & procedit de loco ad locū appetitu, ut bruta, aut electione ut homines, & hoc non nisi alterato aliq̄ interno motore, aut secundū sensum, hoc est alteratione sensuali, aut ƀm phantasiam, hoc est alteratione phantastica: Quo quidē aīal mouetur & procedit appetitu uel electione: motus localis est post generationem animalis, nō enim potest aīal appetere, aut eligere, nisi fuerit prius genitum, & perfectum existēs. Quo uero appetitio, & electio non possunt inesse aīali, nisi præalterato principio, quod est in ipso sensuali, aut phātastica alteratione. motus localis sequitur alteratione, quare recte ultima est latio in aīalibus generabilibus, prima uero & unica est in animalib⁹ cœlestibus, ut dictum est.

Qui intelligit quodammodo in actionem nunc incūbit, nunc non incūbit, & mouetur, nunc non mouetur, eodem sane modo de rebus statuendum uidetur, quæ immotæ cogitatione compræhenduntur, & ratiocinatione colliguntur.

Quo modo autem intelligens, quandoq; quidem operatur, quandoq; autem non operatur, & mouetur, quandoq; autē nō mouetur dicēdum. Videtur enim similiter accidere, ut & de immobilibus, intelligentibus & syllogizantibus.

Hactenus de principiis mouentibus, nunc uero proponit dicere, de mō, quo ex illis principiis aīal mouetur, & primo proponit hoc, et dicit. Quo modo autem intelligēs quandoq; quidem operatur, quādoq; autem non operaẗ, & qūo aliquando moueẗ, quandoq; autem nō mouetur, dicendum est. Quo uero ad rem attinet, animaduerte ꝙ aīalia dupliciter mouentur, & ad agendum, & ad locum, ideo hæc ūtraq; proposuit, qūo assequatur aīal, ad agendum quidem, cum inquit Quo modo aūt intelligēs quandoque operatur, quandoq; aūt non operatur. Ad locū uero, cum ait. & qūo qn̄q; quidem moueẗ, quādoq; autem, non mouetur. Proposita intentione, tāgit modum generatim, & dicit. Quod ita mouetur ad agēdum, & de loco ad locum, ueluti intelligens, & syllogiçans intelligit et syllogiçat de immobilibus, hoc est de speculabilibus. Speculabilia. n. immobilia uocat, qm̄ nec sunt operabilia, nec uariabilia, & dicit. Videẗ enim simil'r accidere intelligēti, ꝙ mouetur ad agendum, & de loco ad locum, ut accidit intelligentibus & syllogiçantibus propria quęsita de ipsis immobilibus. Quo uero ad similitudinem attinet, animaduerte ꝙ sicut in speculabilibus speculatiu⁹ intellect⁹ omnia reducit ad ens, qm̄ omnia speculatur, ut habent rationem entis, sic intellectus practicus omnia, quę agit, reducit ad bonum, qm̄ omnia agit, quatenus uidētur bona. Amplius sicut speculatiuus ex ratione entis syllogiçat de speculabilibus, sic practicus de oībus operabilibus syllogiçat ex rōne boni. Præterea sicut in speculabilib⁹ est deuenire ad aliquod complexum, ad qđ alia reducuntur, ut de eodem nō uerificantur simul esse & non esse, ita in operabilibus deueniendū est ad hoc cōplexum finis est appetendus. Adhuc sicut speculatiuus intellectus cū speculatiue syllogiçat primo accipit propositionem uniuersalem, deinde aliam sub illa, ut ex illis cōcludat quęsitum, sic practicus intellect⁹ primo accipit unā propōnem indeterminatam, deinde sub illa accipit unam particularem, ut concludat ꝙ quęrebatur, esse agendū, uel de loco ad locū esse mouendum, recte ergo intellectū practicū ad agendum cōparauit speculatiuo ad speculandum.

Verum in his contemplatio finis est, nam ut duas homo percepit propositiones conclusiones conclusionem excogitauit, eādēq; composuit, sed in iis, quæ geruntur, duabus à propositionibus conclusio ducitur, quæ eadem actio est.

Sed ibi quidem speculatio finis est (cum enim duas propositiones intellexerit, conclusionem intellexit, & cōposuit) hic aūt ex duabus propōnibus, conclusio quæ fit operatio est.

Cū posuisset cōuenientiā inter intell'm speculatiuū syllogiçantem, & practicū syllogiçantē, nūc ponit drīam, et uult ꝙ in syll'o, quo utitur intellectus speculatiuus, finis est scire, & speculari, & nihil aliud, qm̄ ex cōclusione nihil aliud relinquitur nisi scire. In syll'o ℣o, quo utitur practicus, finis est, operatio, unde dicit. Sed ibi quidē in syllogismo facto ab intellectu speculatiuo finis est speculatio, scia & ueritas. Cui⁹ cām exponit, & inquit. Cū enim

intellectus speculatiuus duas propositiones intellexerit, conclusionem composuit, & intellexit, & non quærit ultra, & sic finis est ueritas, & scientia, & nihil aliud. Hic autem. s. in syl'o facto ab intellectu practico cõclusio, quæ fit ex duabus propositionibus, operatio est, & per operationem, non semper executionem intelligit, sed deliberationẽ ad exequendũ interdum, aliqñ executionem, hæc enim quæritur in tali syllogismo, & non scire.

Vt cum nouerit cuiq; homini incedendum esse, & ipse homo primo quoq; tempore incedit. Item si nulli incedendum sit homini, & ipse homo confestim quiescit, & hoc utrũq; efficit, nisi ab aliquo uel prohibeatur, uel ad aliud cogatur. Commoda res conficienda, ædes commodæ, ædes primo quoque tempore architectatur.

Veluti cum intellexit quod omni homini sit ambulãdum, ipse autem ꝙ *sit homo, ambulat confestim. Si autem* ꝙ *nulli homini nunc ambulãdum sit, ipse autem* ꝙ *sit homo, statim quiescit. Et hæc ambo operatur, si non aliquid prohibeat, aut cõpellat, esse faciendum, nisi bonum, domus autem bonum, domum facit statim.*

Exemplificat, & dicit. Veluti cum intellexit q̃s ꝙ omni homini sit ambulãdum pp cãs notas, & intellexit, quòd ipse sit hõ, his intellectis, ambulat confestim, hoc est primum exẽplũ in syl'o affirmatiuo, dat scd'm in syl'o negatiuo & dicit. Si aũt intellexit, ꝙ nulli homini nũc ambulandum sit, & intellexit ꝙ ipse sit hõ, statim quiescit. Addit qđ hæc ambo exequitur ac operatur, si nõ aliqd prohibeat, aut cõpellat esse faciendum, nam subaudi, si intellexit non esse faciendum nisi bonũ, & intellexit ꝙ dom⁹ sit bonum, domum facit statim, nisi prohibeatur. Quo uero ad syl'os attinet, animaduerte, ꝙ in his syl'is cõclusio nõ est deliberatio, sed executio, qm̃ homo propositiones illas intelligit, mox eius conclusio simul est operatio, & deliberatio. At in consultatione, finis non est operatio, sed deliberatio, ad quam sequitur executio. Ideo exempla hæc fuerunt astricta ad deliberationem coniunctam cum operatione, uerum utroq; modo syllogismus practicus dicit, sed de hoc infra diligentius.

Integmenti indigeo, id cuius indigeo mihi conficiendum, tunicæ indigeo, tunica conficienda est, ita conclusio, quæ est tunica conficienda, actio, & functio erit. Quinetiam sumpto initio à re, quæ principium operis est, agit, ut si tunica fuerit, necesse est principium antegressum esse, unumq; aliud consequitur, & statim alterum conficitur. Ex his probatum uolumus conclusionem esse notionem,

Tegumento indigeo, uestimentum est tegumentum, uestimento indigeo, quo indigeo est faciendum, uestimento indigeo, uestimentum est faciendum. Et conclusio, quæ est, uestimentum est faciendum, operatio est. Operatur autem à principio, si uestimentum erit, necessie est esse hoc, si hoc, hoc, & hoc est primum à quo operatur statim. Quod igitur operatio sit conclusio, manifestum est.

Dedit exẽpla in syllogismis in quibus finis et cõclusio est deliberatio & operatio simul, hic dat exẽplum in syllogismis, in quibus deliberatio præcedit operationem, & dicit. Tegumẽto indigeo, ut propter frigus, & hyemẽ, uestimentum est tegumentum, ergo uestimento indigeo, hic est syllogismus deliberationis. Deinde tangit syllogismũ, cuius conclusio est deliberatio cõiuncta operationi, & dicit. Quo indigeo faciendum, uestimẽto indigeo, ut fuit cõclusum, ergo uestimentum est faciendum, ubi p3, qđ conclusio quæ est, uestimentum est faciẽdum, operatio est deliberationi cõiuncta. Modum uero operandi exponit, & uult qđ syllogismo practico operans proficiscitur usq; ad illud, quod est principium operationis, uerbi cã, si faciendum est uestimentum, habendum est pannum, si hñdum est pannum, habenda est pecunia, si hñda est pecunia, enumeranda est mercatori, operatio ergo faciendi uestimentum incipit a numeratione pecuniæ, & hoc dicit, licet obscure, operatur autem qui operatur non ab eo, a quo conclusit esse operandum, sed a principio operationis, quæ est enumeratio pecuniæ, uerbi causa, si uestimentum erit faciẽdum, necesse est esse hoc. s. hr̃e pannum, si hoc est necesse. scilicet habere pannũ, necesse est esse hoc. s. enumerare pecuniam mercatori, & hoc est primum, a quo operans operatur statim, & sic patet aliud esse primum in intentione, & aliud in executione. Primum enim in intentione est facere uestimentum, primum uero in executione est ultimũ in intentione, ut enumerare pecuniam mercatori. Tũc epilogat, & inquit. Quod igitur operatio sit conclusio syllogismi practici manifestum est.

Propositiones, quæ actionem afferunt ex duplici genere cõnectuntur, rei commodæ, & eius, quæ fieri poßit.

Propositiones autem factiuæ per duas species fiunt, & per bonum, & per poßibile.

Hic dat loca propõnum, quibus utitur practicus, & ut inquit Aristo. primo rhetoricorum magnorum ad Alexandrum, duo sunt loca, quibus syllogiçamus agenda, bonũ est poſ'e. Nisi enim quòd intendis, sit poſ'e, non syllogiçamus esse agendum, nec de illo est deliberatio, & si probamus aliquid esse agendum, utimur loco a bono, est. n. primum principiũ in practicis syl'is, bona sunt agenda. Quare cum aliquid est bonum, et nobis poſ'e, id oẽ est agendũ, & hoc proloquium oẽs syl'i practici supponunt, & per hoc proloquium propositiones oẽs probantur, quot nõ locis, probetur aliquid esse bonum, in iudictis nr̃is rhetoricis diximus. Quærunt hic utrum cõcl'o syllogismi practici sit operatio, uidetur qđ non: qm̃ deliberatio præcedit operationem, sed deliberatio est conclusio alicuius syl'i practici, ergo non semper operatio est conclusio syllogismi practici. Aluernus & Candauẽsis uiri peripatetici pariter asserũt qđ syl'i practici proxima & immediata conclusio non est operatio, sed cognitio operabilis, ut qđ uestimentum est faciendum, qm̃ sicut in naturalibus motus & terminus motus sunt eiusdẽ generis, ita in motu rõnis. Sed syllogismus practicus est cognitio quędam, & de genere cognitionis intellectualis, ergo conclusio debet esse de genere cognitionis, & sic est cognitio operabilis. Prętera intell's practicus non operatur nisi mediãte appetitu. Appetitus aũt sequitur cognitionẽ, hæc autem nõ est nisi per syl'm ad conclusionem, ergo non põt appetitus deliberare, nisi prius sit per syl'm conclusa deliberatio, & in hoc habẽtur cognitio operabilis, unde siqs syllogiçet omni homini est ambulandum. Ipse sum homo, ex his non statim habetur operatio, quę est ambulare, sed cognitio operabilis, ex qua postea mouet appetitus ad huiusmodi operationem, & demum sequitur operatio illa. Possum⁹ ergo dicere, qđ operatio non est conclusio immediata & proxima syl'i practici. Aristo. autem uolens noĩare principalem & finalẽ conclusionem practici syllogismi, aut operationem esse conclusionem, quoniam illa est finaliter intenta, nam practici licet habeant aliquã cognitionem, illa tamen finaliter est propter opus. Quæstio an concl syl'i practici sit operatio

Vt qui disputant, & interrogant, hi enim compertiorẽ omittunt propositionem, alteram uero proponunt, ut cogitatio quæ præest, nihil consideret, ita in rebus, quæ geruntur accidit, ut si commodo sit homini incedere, certe non immoratur in agnoscendo se hominem eße.

Quemadmodum autem interrogantium quidam, sic alteram propositionem, eam quæ est manifesta, intellectus insistens non considerat, ut si ambulare est bonum homini, ꝙ *ipse sit hõ, non iam immoratur.*

Dixit qđ practicus, ut eligat operationem syllogiçat p duas

duas propõnes, ne q̃s credat, ꝙ semper hoc faciat, oñdit ꝙ operationem concludit interdum enthymematice una propõne assumpta, altera uerò, quæ mãifesta ē, nõ expressa, sed supposita, & dicit. Quemadmodum aũt interrogãtiũ q̃dã, alterã propõnē supponunt, & interrogant a rñdente illã, quę forte posset ab eo negari, sic practic⁹ syllogiçãs opõnē alterã propõnē, vз, eã quę manifesta est, intellectus insistens non considerat, sed alterã tm̃, quæ uidetur cõsideratiõe digna, ut si ambulare sit bonum hoĩ ꝙ ip se hõ sit, nõ iam immoratur, quia omnibus pз, ideo illa assumpta. s. ambulare est bonum hoĩ, mox ambulat, nisi impediatur, quare pro electione non semper utitur practicus utraq; propõne, sed altera tantum.

Quæcũq; igitur alia, nulla ratiocinatione duce, agimus, celeriter agimus, nam postquam actionem, quæ cuius rei gratia notatur, suscepit uel sensu, uel uiso, mente, quãprimum actione, cuius desiderio flagrabat, fungitur, propterea q; loco interrogationis, uel notionis munus appetitionis præstatur. Cupiditas mihi dictat ebibendũ esse, tum uel sensus, uel uisum, uel mẽs subdit hocce potulentũ esse, confestim illud hauritur.

Quapropter & quæcũq; alia non ratiocinãtes operamur, celeriter operamur, nam cũ operatur aut sensu ad id, cuius gratia, aut phantasia, aut intellectu, quod appetit statim facit. Pro interrogatiõe. n. aut intellectiõe, appetitu fit actio. Potabile mihi concupiscẽtia dicit, hoc aũt esse potabile sensus dixit, aut phãtasia, aut intellectus mox bibit.

Hic docet q̃õ bruta opañt, cũ nõ syllõ practico opõnē ꝯcludãt. Et primo declarat ꝙ nos aliq̃n sine practico syllõ opamur, loco illius utẽtes sensu, aut phãtasia, aut intellũ, & dicit. Quapp & quęcũq; alia opabilia nõ rõcinãtes practico syllõ opamur, celeriter opamur, & ꝙ celeriter probat, & inq̃t. Nã cũ id ꝙ appetit, hõ nõ syllõ practico, sed aut sensu, aut phãtasia, aut intellũ ad id cui⁹ grã est, opañ, stati facit, q̃m sola cognitiõe usus est, & nõ rõcinatione, & hoc inq̃t. Pro interrogatiõe. n. aut intellectione, hoc est loco discursus et interrogatiõis actio fit ab homine appetitu solo dictãte, & nõ intellũ syllogiçãte. Exẽplũ affert: & inq̃t. Potabile mihi cõcupiscẽtia dicit, & appetit⁹, sitio. n. hoc aũt esse potabile sensus dixit, aut phãtasia, aut intells, mox bibit. Ecce ꝙ fit opatio, & nõ pręcessit sylls practicus, sed appetit⁹ elegit utẽs sensu, aut phãtasia, aut intellectu demonstrãte quod est præsens, esse illud appetibile, ꝙ appetitus concupiscit.

Ita animalia impetum capiunt uel ad motũ, uel ad actionẽ.

Sic igitur ad motũ & ad operationẽ animalia impelluntur,

Ex his ꝯcludit modũ, q̃ ad motũ & ad opõnē mouenẽ aĩalia, et dicit. Sic igĩ ad motũ et ad opõnē aĩalia ĩpellũtur. Per appetitũ. n. desiderãt potabile, p sensuз aut phãtasiã oñdit hoc eẽ fontẽ, & potabile, mox opañ, et hac rõne irrõnabilia dñr, q̃m opantur sine p̃cedẽte discursu.

Et cum appetitio præcipua causa motus sit, eademq; excitetur uel per sensum, uel per uisum, & notionem. & qui agunt, partim cupiditate, aut ira, partim appetitione, aut uoluntate concitantur, accidit, ut alia faciant, alia, agant.

Verum ultima quidem causa existente eius quod est moueri, appetitu. Et hoc facto aut per sensum, aut per phantasiam, & intellectionem, & appetentium operari, hæc quidem per cõcupiscentiam aut irã, hæc aũt per electionem aut uoluntatem, hæc quidem faciunt, hæc aũt operantur.

Hic tãdẽ oñdit, ꝙ ultima cã mouendi est appetit⁹, aut mot⁹ a rõne, aut mot⁹ a sensu uel phãtasia, & sumit quasi tria, ut inferat quartũ, & dicit. Verũ ultima q̃dẽ cã exñte appetitu ei⁹ ꝙ est moueri & opari, ut supponit q̃si p se notũ, hæc est prima, dat secũdam, & inquit. Et hoc facto in actu, & moto ac actuato aut p sensum, aut p phãtasiã, & intellectionẽ demrantẽ, hoc esse illud appetibile, ꝙ appetit, hæc ē secũda, quę pз, q̃m dato ꝙ appetit⁹ appetat potabile, nisi sensus sibi demõstret, hoc est potabile, uel phantasia, nõ bibet aĩal. Dat tertiã, & dicit. Et eorũ quæ appetũt opari, alia q̃dẽ p appetitũ sensualẽ, vз, p concupiscentiã & iram appetũt, alia p uolũtatẽ & electionẽ, q̃ sñ appetit⁹ ĩtellectuales, iõ aĩalia hęc q̃dẽ faciũt. s. appetitu sensuali actuato p sensum uel phãtasiã, hæc aũt opanẽ appetitu intellectuali actuato p intellectum et syllm̃. Quare ultima cã mouẽdi est appetitus nõ simplr̃, sed ut actuato ab aliqua uirtute cognoscitiua, quæ sibi demõstrat, hoc esse illud appetibile, quod appetit. Hæc de causis, & de modo quo aĩalia se mouẽt ex illis causis.

Non aliter, quam ea opera, quæ non alieno impulsu, sed sua sponte agitari uisuntur paruo excitato motu, laxis rotis, seque mutuo trudentibus, & quadrigæ, quæ ab auriga agitatæ statim mouent, & rursus in orbem uersantur, quoniã inæqualibus utuntur rotis, minor enim quasi cardo euadit, ut in cylindris fit, ita moueri animalia confirmamus, quippe quæ hisce instrumentis ornentur, & machinationibus instruãtur, hoc est neruorum, ossiumq; natura. quandoquidem ossa tanquam ligna, & ferrum sunt, nerui tanquam rotæ, quibus laxatis, & remissis motus agitur.

Quemadmodum autem automata mouentur, paruo motu facto, cum soluuntur, atque seinuicem pelluntur strebl æ. Et currus, quem qui in eo insidet, mouet in rectum, & circulariter mouetur, propterea quod inequales habet rotas. Minor enim quasi centrum fit, sicut in cylindris. sic & animalia mouentur, habent enim instrumenta huiusmodi: & eam, quæ neruorum naturam, & eam, quæ ossium est hæc quidem ut ligna, & ferrum. Nerui autem ut streblæ, quibus solutis, & contractis mouentur.

αὐτο-ματά. per se facientia. Strebla Torculare Vinculũ Cylidrus

Hacten⁹ de principíjs motus egit, nũc uult agere de instrumẽtis, tam primario, ꝙ alia mouet, q̃ secundaríjs, quę ab illo mouenẽ, ꝓcedit autem per sĩĩtudinẽ ad currũ, cũ quo quãtũ ad unũ magis aĩal vr̃ cõuenire, & etiã p sĩĩtudinẽ aut ea quæ, dñr p se mota, cũ qb⁹ quãtũ ad aliã rõnẽ uidenẽ etiã magis ꝯuenire. Pro intellectu ṽo eorũ quæ dicit aĩaduerte q̃d Aristo sumit exẽplũ ab artificialib⁹ quæ mouentur ueluti fecit secũdo de aĩa. Artificiale. n. magnã vr̃ hr̃e sĩĩtudinẽ cũ aĩali, estq; nobis notius. Est aũt artificiale motũ duplex, alterũ, cui⁹ motor extrinsecus nõ cernitur, ut horologiũ & id gen⁹, hm̃õi artificiale, ꝙ a se mo ueañ, græci automaton appellãt, quasi p seipsum faciẽs, et motũ. Alterũ est, cui⁹ motor extrinsecus appet, ut currus, & cætera id genus. Arist. ergo sumit sĩĩtudinẽ ab utroq;, & declarat instrã, q̃bus aĩal mouẽ, & dicit. Queadmodũ autem automata mouenẽ p̃uo motu facto. s. cũ soluuntur streblæ, & cũ streblæ se pellunt, ṽba hæc suspẽsiua sunt usque ibi. { Sic & aĩalia. } Quo tñ ad ṽba attinet, p auto mata machinas artificiales intelligit. quæ ab seipsis uidentur moueri, cũ nõ appareat extern⁹ motor, ut horologia, molendini, q sine aq̃s uẽto mouenẽ, & naues, & id gen⁹, oĩa hæc automata q̃si per seipsa motũ faciẽtia dñr a gręcis, propriæ tñ Arist. horologia intellexit. Per streblas gręce latine torcularia uel uincula, qb⁹ paranẽ horologia intelligit, ideo uult q̃d p̃uo motu facto ex solõne streblarũ hęc mouenẽ. Hęc est prima cõparatio, ĩ q̃ aĩal vr̃ maxime simile automatis, q̃m hoc, q̃d sicut ĩ automatis motor nõ patet, ita in aĩalibus primus motor non patet. Deinde ponit scd̃am, & cõtinueẽ suspensio hoc pacto, & sicut curr⁹ quẽ auriga, qui ĩ eo insidet mouet in rectũ, propterea q̃d inæquales habeat rotas. s. maiores, & minores. Minores q̃dem, quę sunt ueluti uertices axis curri. Maiores ṽo circa uertiges cõstitutas, est. n. minor rotula, in cui⁹ medio ṽtex est, ueluti cẽtrũ rotulę maioris. Dico minorẽ rotulam esse

ueluti centrum maioris rotulę,sicut in cylindris,in quibus rotula minor,ut centrum est rotulæ maioris. Et licet cylindrus multipl'r accipi soleat, hic pro horologio accepit. Tunc terminat suspensionē,& complet sīmitudinem.q.d. sicut hęc ita se hñt ī instrumētis mot⁹: sic & aīalia mouẽ tur suis instrumentis. Cuius cām exponit,& dicit. Habent enim instrumenta huiusmodi quæ sunt curri, & eam naturam quæ neruorū est,nerui enim similes sunt chordis curri,quibus equus ligatur ligno,& habent eam naturā quæ est ossium,ut sunt ligna & ferrum,cui ligatur equus. Amplius nerui in aīalibus sunt ut strablæ in horologijs, quibus solutis,& contractis mouentur animalia. Quo autem ad comparationem attinet,aīaduerte,ꝙ in aīali sunt omnia similia,quæ curro insunt,ī aīali enim est aliquid,quòd est simile aurigę v3,anima,& aliquid ꝙ est equo sīle, v3 ꝙ quidem mouet & mouef, ut cor,ꝙ est principale instrumentū cætera mouēs,inquantum ab alio mouetur, & aliquid qđ est simile ligno,v3,ossa, & aliquid quod est sīle chordis,v3,neruos,nā ut currus mouef tractis & dissolutis chordis,ita aīal neruis. Hęc de cōparationibus.

Verūtamen in operibus quæ sua sponte mouentur, & in quadrigis nulla suboritur alteratio, etiam si in orbem idem uertatur. Cōtra in animali idem tum ampliari, tum diminui, & faciem corporis uariare pōt, partibus ex calore augescentibus, & iterum sese adstringentibus ob frigus, ijsdēq; alterationem contrahentibus.

Verum in automatis, & curribus non est alteratio, quãuis idem circulo moueatur. In animali autē potest idem & maius, & minus fieri, & figuras imitare, augmentatis partibus propter caliditatem, & iterum contractis atque alteratis propter frigiditatem.

Quia accepit quandā conuenientiā inter artificial'r mota,& animalia,nūc assignat drīam, ut colligatur modus quo instra aīalis mouentur a principali instro,& dicit. Verū in automatis et curribus nō est alteratio de nouo facta in instris motus,nec ad calidū nec ad frigidū, ꝙ̃ his idē, & eadē axis circulo moueaf. In aīali aūt idē mēbrū pōt fieri maius & minus,& figuras pmutare,augmentatis partibus pp cal'itatē missam ad ipsas, & iterū cōtractis ac alteratis pp frigiditatē,hoc est pp cōtractionē calidi ad locū vñ uenit,per frigiditatem.n.intelligit retractionem calidi. Quo aūt ad drīam hanc aīaduerte,qđ in aīali cū spiritus calidus diffunditur,& dilatatur, mēbrū mouetur extēsione,ut brachium cū uer spūs calidus cōtrahif, facta frigiditate mēbrum cōtrahitur.

Visa, sensus, & consignatæ in animo notiones commouent, sensus enim cum alterationes quædam sint, confestim inducuntur. Visum, & notio rerum agendarū uim obtinent, etenim species uel caloris, uel frigoris, & rei uel iucūdæ, uel formidabilis mēte pcepta quodāmodo talis agnoscitur, qualis res quæq; est.

Alterant autem phantasiæ, & sensus, & intellectiones. Sensus quidem, nam statim sunt alterationes quædam existētes, phātasia uero & intellectio hñt rerum uirtutē. Aliquo.n.modo species intellecta calidi, aut frigidi, aut iucundi aut tristis, talis quidē existens est, qualis quidem & rerum unaquęq;.

Cū dedisset drīam inter instra quibus mouentur machinę artificiales,& instra,quibus mouentur aīalia,& dixit. Q: instra qbus aīalia mouentur,extēdunf, & cōtrahunf, altetatione,nā diffusione spirituū & caloris extenduntur, cōtractione vo caloris,cōtrahuntur, & quiescūt. Nunc uult declarare,cām alterationis mēbrorū,& declarare,ex qua cā,mēbra alteranf ad cal'm,& ad fridū,pro cui⁹deductione,ut mihi vr,cōstituit ꝓloquia,quorū primū est,phātasię,sensus,& intellectiones alterāt corpa nr̄a, & mēbra aliqñ ad calidū, aliqñ ad fridū,& ad alias qualitates, & hoc proponit,& inquit. Alterāt autē phātasiæ, & sensus, & intellectiones corpora nostra,& mēbra. Et p phantasias phātasmata,quę actu mouēt sensum phantasticū intelligit,per sensum etiā,spēm rei sensibilis,quę actu mouet sensum,& per intellectionē notionem intelligit,quę actu mouent intell'm,ꝓbat suppōnē,& dicit. Sensus qdē, hoc est spēs sensibilis actu mouens sensum,alterat, qm̄ statim spēs sic actu mouētes sensoria alterationes quędā sunt existētes,& iō spēs calidi actu mouēs tactoriū, calefacit,species frigidi,frigefacit,spēs rei dulcis actu mouēs gustatorium,sapit,& sic de alijs,& de hoc parua qō eē vr̄,ut postea dicemus,secūdo hoc idē ꝓbat de intellectiōe,& imaginatiōe,& dicit. Phātasia vo,& intellectio, hoc est phātasma actu mouēs phātasticū sensum, & notio actu mouens intell'm hñt rerū,ex qb⁹ sunt causatę,uirtutē, ut phātasma calidi uirtutē calidi, phātasma frigidi uirtutē frigidi,& hoc inqt. Aliq.n.mō spēs intellecta cal'i,aut fridi,aut iucūdi,aut tristis,talis quidem est,nō quidē in alterādo intell'm,sed ī alterādo nos,qualis qdē & rerū unaquęq; est, ex q̄ orif. Per quę dat intelligere,ꝙ uirt⁹cāę aliq mō reseruaf in suo effectu,ueluti effect⁹quodā mō h3 esse ī sua cā. At cū spēs rei sensibilis,uel intelligibilis effect⁹sit,& sensibile uel intelligibile sit cā,iō uirtus rei sensibilis uel intelligibilis reseruaf in ei⁹spē,qre pōt altare,sic ipm sensibile. Ex q̄ p3 aliqđ nō formal'r cal'm posse calefacef, ut spēs calidi,quatenus vtutē seruat suæ cāę. Est tñ drīa inter spēs intellectuales,& phātasticas,siue sensuales,qm̄ spēs intellectuales nō alterāt p se,sed quaten⁹ nō pñt actu intellectū ī eē,nisi phātasmata illi corrñdētia actu moueāt phātasticū sensoriū,& sic p accidēs alterant. An species uiuetent.

Idcirco notione solum affecti tum horrore, tū metu perculsi uidemur, atq; hæc oīa pturbatiōes, alteratiōesq; haberi debēt.

Quapropter & tremunt, et timent intelligentes solum, hæc autē omnia paßiones & alterationes sunt.

Quod dixerat,ꝓbat p experiētia,nam aliqui nihil timorosi uidentes,sed solū timorosi qcꝙ̃ phātasiantes, aut intelligētes,tremūt,& timent,mō timere,& tremere, & oīa id gen⁹pasiōes,& alterationes sr̄,hęc aūt nō fierent, nisi spēs uirtutē eā hr̄ent,cui⁹sunt spēs. Spēs enim & phātasma rei timorosę,timorem efficit in nobis, & phātasma,rei non timorosæ,in nobis audaciam facit.

Partium corporis, quæ per alterationem uariātur, aliæ augescunt, aliæ decrescunt.

Alteratis autem in corpore, hæc quidem maiora, hæc autem minora fiunt.

Hoc est scđm ꝓloquiū,qđ supponit,et dicit. Altatis āt in corpe nr̄o mēbris p spēs,& phātasmata,hęc qdē maiora fiūt,hoc ē extēdunf,utpote,ī qb⁹diffundif calidum, & spūs,hęc autē minora fiunt & cōtrahuntur, a qb⁹ calidū ad cor retrahif,& ī quibus p retractionē calidi frigiditas remanet. Per quę dat Aristo. intelligere mēbra alterari ad calidum uel frigidum a speciebus & phantasmatibus per uiam sequele ac concomitantiæ. Nam cum pro phātasma imaginamur nobis esse mouēdū,cor mittit spūs & calorē ad mēbra motus,& sic extenduntur ad motum,cum uero imaginamur nobis esse quiescendum, cor retrahit calidu3 a mēbris,& depauperatis calore,& spiritu,quiescūt, ergo phātasię & sensus nō mō alterāt per uiā causæ,efficiendo cal'm,uel frigidum,sed per uiā cōcomitātiæ. Est.n.cor naturaliter ordinatum,& cōcomitans motū imaginationis, mouetur enim ad agēdum cor naturaliter illud,quod præparat ad motum sensitiuū & phātasticū,ut postea Aristo. declarabit,qm̄ cor & mēbra naturaliter sunt ut mota & pasiua,aīa sentiēs uel imaginans naturaliter,ut actiua,et sic pro necessitate operationis sit cor ministrat naturaliter spiritus & calorē ad locum uel ad membrum,quod est illius operationis instrm. Hic est secundus modus, quo aīa alterat mēbra,prim⁹ quidem, ut uittutem gerit suę causæ, secundus uero,ut perfectio cordis ordinati ad administrādum pro necessitate opationis. Alius modus q alterāt species.

Nec uero

Nec uero dubium est, quin parua admodum initio facta mutatione, in corpe multiplices è lõginquo uarietates suboriãtur, ut cum per themonem paululum tralatum longe diuersa proræ positio uisitur.

Quod autem parua mutatio facta in principio magnas & multas faciat differentias deinceps. non immanifestum, ut gubernaculo secundum prauum quid transposito, magna proræ fit transpositio.

Hic põt cõstitui tertiũ ꝓloquiũ, ex q̃ uult hr̃e, quõ altere͂t mẽbra & corpus ex imaginatiõe & sensu, & uult ꝙ tertio mõ fieri põt alteratio ab imaginatiõe & sensu, inq̃tũ accidit p illas fieri mutationẽ in principio, ꝙ est cor, nã cũ qs tristat̃, cor patit̃, & sic moue͂t sanguis ad cor, & mẽbra depaupata sanguine frigescũt, si cõcipim⁹ gaudiũ & letitiã, sic cor gaudẽs spũs, & calorẽ diffundit ad exteriora, & remanet frigidum, & exteriora calida, ergo terti⁹ modus est inquantũ ex imaginatione & sensu accidit fieri ĩmutationẽ aliq̃ licet paruã in principio. s. corde, & dicit. Q̃ aũt pua mutatio facta ĩ pricipio magnas & multas faciat differẽtias deinceps in cõsequẽtib⁹, nõ ĩmanifestum, ut gubernaculo nauis est themone parũ transposito magna trãsmutatio fit in tota naui & in prora, & hoc nõ ob aliud nisi qa themo est principiũ motus nauis.

Idem quoq; efficitur uel per calorẽ, uel per frigus, uel p rem eiusdem generis aliam, nam quoties in cor alteratio inducitur (etiã si in exigua eiusdẽ uisceris parte, quæ sensu minus pateat alteratio excitetur) toties multiplices corpis facies annotãtur è rubore, pallore, horrore, tremore, et rebus eiusmodi cõtrarijs.

Adhuc aũt secundum caľitatẽ aut frigiditatẽ aut secũdũ aliã talem paßionem. Cum. n. fit alteratio circa cor, & in ipso secundum magnitudinẽ, hæc in sensibili corporis pte magnam facit differentiam in ruboribus, & palloribus, & tremoribus, & timoribus, & in horum contrarijs.

Cũ ꝓbauit ꝓloquiũ signo sumpto a themone nauis, et ĩ motu locali, hoc idẽ ꝓbat nũc obseruatione & expiẽtia sumpta a re ipsa, & dicit. Adhuc aũt modica facta alteratione iu corde, ẜm caliditatẽ, aut friditatẽ, aut scd̃m aliã talẽ passionẽ, ex re ipsa p3, ꝙ magna fit mutatio ĩ exterioribus, cui⁹ expõnẽ inqt. Cũ. n. fit alteratio circa cor, & in ipso corde scd̃m aliq̃ magnitudinẽ notabil̃r apparẽs, hæc alteratio ĩ sensibili & exteriori pte corpis magnã facit differẽtiã ĩ ruboribus, et pallorib⁹, & tremorib⁹, & timorib⁹, & in horũ cõtrarĳs, & nõ ob aliud est istud, nisi q̃m cor est pricipiũ cui⁹ alĩatio dilatat̃ ualde ĩ pricipiatis. Per quę dat itelligeȓ tertiũ modũ, q̃ sensus et imaginatiões altãnt nos, hoc. n. faciũt q̃ten⁹ nob imaginãtib⁹ aut sentiẽtib⁹, cor patit̃, & alterat̃, p cui⁹ alterationẽ fit alteratio ĩ exteriori bus mẽbris, quę pẽdẽt a corde ut Aristo. declarauit.

Tertio modus q̃ imaginatio & sensus alterãt nos.

Frgo initium motionis, queãdmodũ præcepimus, res cõsectãda, & declinãda est, in ijs tñ, q̃ geri, administrariq; poßint. Calor aũt, et frigus necessario earũ notionẽ, atq; uisum cõsectã tur, qa res tristifica euitari, iucũda affectari solet. Verũtñ tenuibus in rebus id ualde obscurũ est, tristificæ. n. iucũdæq; res fere oẽs cũ frigore, aut calore occurrũt, q̃ qdẽ ex aĩorũ nostrorum ꝑturbationibus colligitur. Et. n. audacia, pauor, cõcubitus, & alij in corpe suboriẽtes motus tristifici, iucũdiue sunt partim in certis mẽbris, partim in toto corpe, idq; cũ calore, aut frigore.

Adhuc aũt principiũ motus ut dictum est, est persequibile et fugibile. Sed horum intellectionem atq; phantasiã caliditas, & frigiditas sequuntur. Tristabile enim fugibile, iucundum persequibile est. Sed licet ualde lateat circa parua hoc accidere, tamẽ sunt tristabilia & iucunda omnia fere cũ frigiditate aliqua atque caliditate. Hoc aũt palam ex paßionibus, audaciæ enim & timores & uenerij motus, atq; cætera corporea tristabilia, & iucunda, hæc quidem secundum partem cum caliditale & frigiditate sunt, hæc autem secundum totum corpus.

Tertio idẽ ꝓbat ex pte obiectorũ, & dicit. Adhuc aũt principiũ mot⁹, ut dcm̃ est, est pseq̃bile & fugibile, pseq̃bile q̃dẽ assequẽdi, fugibile aũt fugiẽdi. Sed horũ intellectionẽ atq; phãtasiã caľitas, & friditas sequunt̃, ergo species, & phãtasiæ sunt principia alterationis. Q̃ aũt intellectio & phãtasia pseq̃biliũ & fugibiliũ calefaciãt, & infrigidẽt, ꝓbat, q̃m, ut inquit, fugibile est tristabile, pseq̃bile est iucũdũ, mõ licet lateat circa pua tristabilia et pua iucũda hoc accidere, tñ oĩa tristabilia, & iucũda fere cũ frigiditate aliqua, atqꝫ caľitate sunt & dixit fere pp iucũda & tristia intellectualia, quę nõ nisi p accñs alterant, & hoc ꝓbat ex passionibus, quas inferũt, & dicit. Hoc autẽ palã ex passionibus, quas inferũt, audaciæ. n. & timores, & mot⁹ siue passiones uenereę, atqꝫ cætera corpea tristabilia, & iucũda, hęc q̃dẽ scd̃m ptẽ corpis cũ caliditate & frigiditate sunt, hæc aũt secundũ totum corpus. Cũ. n. tristabile sub ratione tristabilis appręhẽdit̃, si arduũ sit, ilico tot⁹ spũs frigescit, & totũ fere corp⁹ ad frigidũ alterat̃, si aũt nõ ita arduũ, p pte idẽ efficit, iterũ cũ iucũdũ appræhẽdit̃ sub rõne iucũdi, mox spũs exardescit, & alterat̃ corp⁹ ad calidũ, totũ q̃dẽ, si magnũ, ẜm ptẽ ṽo, si puũ sit.

At memoria, & spẽs ex usu eiusmodi motuum, quasi spectorũ nũc magis, nunc minus causæ eorum ipsorum sunt.

Præterea memoriæ, & spes, huiusmodi idolis utentes, aliq̃ñ quidẽ minus, aliq̃ñ autem magis causa horum sunt.

Quarto idem probat, ex eo q̃a memoriæ & spes causa sunt calidi & frigidi, inquantum utuntur atq; cõiungunt̃ idolis, & spẽbus delectabilium ac tristabiliũ, ergo a fortiori spẽs ipsæ tristabiliũ & delectabilium causa erũt calefaciẽdi & infrigidãdi, non quidem ęqualiter, sed aliquando magis, aliquando minus, unde dicit. Præterea memorię preteritorũ, et spẽs futurorũ utẽtes hmõi idolis. s. tristabilium, uel delectabilium, quę aut pręterierũt, aut futura sunt, aliq̃ñ minus, aliq̃ñ magis horũ cã st̃. s. calefaciẽdi & frigefaciẽdi corpus. Quo q̃dẽ ad rõnẽ attinet, aĩaduerte ꝙ memoria, ut libro de memoria dcm̃ est, certa acceptio est ei⁹, ꝙ pri⁹ appręhẽsum est, ideo memoria uirtutẽ h3 ei⁹, ꝙ pri⁹ appręhẽsum est, est. n. illi⁹ spẽs, sed spẽs calidi, ut dictum est uirtutẽ h3 calefaciendi, & alterandi corp⁹, ergo memoria quatenus illa specie utitur, aut illi coniungitur, eãdem uirtutem habebit. Spes ṽo, ut Aristo. describit secundo rhetoricorum, est expectatio magni boni futuri, & hoc non est nisi cũ appręhensione illius, & ita cũ delectatione, diximus autẽ delectationẽ esse cum caliditate, quare spes inquantũ coniungit̃ spẽb⁹ delectabiliũ, alterat corpus ad calidũ. Quo ṽo ad uerba attinet, dixit aliq̃ñ magis aliq̃ñ minus, primo ex parte passi, nã aliqui sunt magis, aliqui minus dispositi ad calidũ uel frigidũ. Melãcholici q̃dem ad tristitiam & ad frigidum magis dispositi sunt, sanguinei ad lætitiam & gaudium, secũdo ex pte speĩ, q̃m fortius in uno q̃ȝ in altero imprimitur spẽs, ob istas causas aliq magis, aliqui minus alterantur.

Memoria & spes alterant.

Ratio igitur exigit, ut tam interiores partes formentur, quam partium instrumentariarum initia commutentur ex concretis mollia, & soluta, ex mollibus & solutis cõcreta, & mollia uicißim, & dura.

Quare rationabiliter iam condita sunt quæ intus, & quæ circa principia organicarum partium, permutantia ex condensatis, humida, ex humidis condensata, & mollia & dura ex inuicem.

His suppositionibus stãtib⁹, ꝯcludit primo dispõnẽ ptiũ corpis aĩalis esse optime a natura institutam, & dicit. Quare rationabiliter iam a natura cõdita sunt quæ intus, ut cerebrum & cor, & cætera uiscera, ut alterum alterum iuuet & contemperet, & seruiat, & etiam optime condita sunt & quę circa principia organicarum partium, ut sunt

iuncturę,& nerui,& chordę,& musculi,& lacerti,& cæterę seruientium ad motū,sunt dico optime cōstituta a natura,ut permutare se possint,ex cōdensatis & frigidis, ad humida & cal'a. Cerebrū.n.refrigerat cor, & humectat, ex humidis & calidis condensata & frigida, cor.n.calefacit cerebrū,& ut possint fieri & mollia, hoc est extensa, & dura,hoc est contracta ex inuicem,ad hoc enim iūcturæ sunt ordinatæ cum ligamentis,& neruis. Quo aūt ad dispositionē corporis aīalis attinet, aīaduerte in corpore aīalis esse duplicē aptitudinem naturalem, altera quę pēdet ex mēbris principalibus,quæ ita sunt ordinata, ut possint calefacere,frigefacere,humectare, & exiccare pro necessitate operandi. Cor.n.ita est optime ordinatum, ut si fuerit necessarium actioni aut operationi, quā intēdit aīa, calefacere mēbra, mox spūs mittit ad calefaciendum. Si autem fuerit necessarium operationi,quā intendit aīa, frigefacere,mox retrahendo calorem & spūs, infrigidat ipsum, etiam cerebrum. Mēbra uo exteriora,& a corde elōgata ita a natura ordinata sunt, ut mox p necessitate operationis,q̄ intendit aīa alterationem a mēbris principalib⁹ suscipiant ad calidum,& ad frigidū. Meruerūt aūt membra principalia,& mēbra minus principalia hanc naturalem dispositionem ac aptitudinem,ut essent aīę perfectibilia,& instr̄a,nec alia ratio est,nisi qa sunt ab aīa apta perfici,& operibus illius apta fiunt, & aīa apta perficere, & uti illis,ut instrumentis ad suas opationes. Hęc de dispositionibus,& aptitudinibus.

In corpore animalis duplex aptitudo.

Quæ cum ita commutentur, & uis quoq; agendi, & patiendi ea natura prædita sit, quam sæpe indicauimus, cum accidit aliud patibile, aliud agens esse, & nihil ex ijs desideretur, quæ ad formam, et quid res sit pertineant, primo quoq; tēpore aliud agit, aliud patitur.

His autem accidentibus in hunc modum, & adhuc paßiuo & actiuo talem naturam habentibus, qualem cōpluribus locis diximus, cum opus fuerit, ut sit hoc quidem actiuum, hoc autē paßiuum, nihilq; deficiat eorum, quæ in utriusq; ratione sunt, confestim hoc quidē facit, hoc aūt patitur.

Cū conclusit ex pte ptiū deseruiētium opōnib⁹aīę naturalē duplicē aptitudinē,alteram in mēbris,q̄ sunt instr̄a mot⁹,in recipiendo alterationē a principalibus,pro necessitate opationis,quā intendit aīa,alterā in mēbris principalib⁹,in alterādo illa mēbra pro necessitate opōnis q̄ aīa intēdit,nūc dat modū qūo aīal moueat̄,& corpe, & mēbris utat̄,& dicit. His aūt dispōnibus naturalib⁹accn̄tib⁹ in mēbris in hunc modū, quē diximus & adhuc passiuo & actiuo talē naturā hn̄tib⁹qualē cōpluribus locis diximus,in qb⁹dixim⁹,φ talē hn̄t naturā,ut illud agat, & hoc patiat̄,nec ob aliud,nisi ex natura, qua alterū alterius est perfectio,cū opus fuerit,ut hoc qdē sit actiuū & agat.s. aīa,hoc aūt passiuū & patiat̄.s.corp⁹,& nihil deficit eorū,quæ necessaria sunt in rōne,qua alterū est actiuū,alterū passiuū,ita ut ex pte aīę nō deficiat intētio, ex pte corporis nō deficiat pticula,uel nō sit impeditū, ꝯfestim hoc qdē facit.s.aīa,hoc aūt patit̄.s.corp⁹,& sic seq̄ mot⁹, cū enim aīa motū intēdit, mox cor mittit calorē & spiritum ad mēbra mot⁹,& illa ꝯfestim sese extēdētia mouetur,cū intēdit qetē,mox cor retrahit calorē & spm̄, & quiescūt.

Ob eāq; rem simul, ut ita dixerim, homo intelligit incedendū eē, & incedit, nisi forte aliud impedimēto sit. Instrumētariæ qdē ptes cōgrue affectiōes præparāt, appetitio affectiōes, appetitionē uisum, hoc aūt uel ex sensu, uel ex notione efficitur, sitq; & celeriter ipsa res euenit, quoniā principiū agendi, & patiendi inter ea refertur, quæ mutuam habeant naturam.

Quapropter simul, ut ita dicam, intelligit, q. ambulandum sit, & ambulat, nisi alterū quid impediat. Organicas enim partes paßiones decenter parant, appetitus autem paßiones, appetitum autem phantasia, hæc aūt fit, aut per intellectum, aut per sensum. Simul autem & cito, quia factiuum & paßiuum adinuicem sunt secundum naturam.

Cū cōclusit modū q̄ aīa mouet corpus, cōcludit ordinem,q̄ corpus ad motum proficit̄,& dicit. Quapp simul, ut ita dicā aīal intelligit,φ ambulādum sit,& ambulat,et dixit,ut ita dicā,qm̄ nō semp cū intelligit esse mouendū mouet̄,nisi ītellectionē illā sequat̄ uolūtas,uel dixit sic ut ita dicā,qm̄ reuera prius intelligit φ moueat̄, sed dr̄ illa fieri simul,qm̄ nō mediat tēpus,si uolūtas adsit, quin moueat̄,nisi alterum qd impediat. Cām affert & exponit ordinem in partibus ad executionē mot⁹,& dicit. Organicas.n.partes passiōes quę sunt in aīa decēter parāt ad calidum & ad frigidū pro necessitate operandi,ut dcm̄ est, corde mandante,& retrahēte spiritū & calorē, uel de per se passiones alterāt mēbra ad calidū & frigidum pro necessitate agēdi,ut dictum est. Diximus enim φ passiones alterā,qa passiones talium,& quia ad ipsas sequit̄ alteratio in principio,per φ alterant̄ cætera quæ ab illo principio sunt. Sic igitur passiones alterant mēbra mot⁹,& parāt illa alterationibus ad calidū & ad frigidū pro necessitate,dixit decēter. Qm̄ ita tenet ut nihil desit pro dispositione. Appetitus uo parat passiones, ex ipso.n.sequuntur passiones in nobis,ut patet. Appetitū autē putat phantasia,quæ ostendit illi hoc esse,φ quęrit,& optat, phātasia autē hæc fit,& præparatur per sensum,e qua exteri⁹mouetur,aut p intellectum syllogiçātem, ergo hoc ordine fit motus. Exponit autem cur simul & cito quasi in nō perspecto tpe hæc fiant,& dicit. Simul aūt & cito hæc omnia fiunt,ut in feris,& uelocibus leporibus, qm̄ aīa & cor p⁹passiuū & factiuū adinuicem sunt ꝭm naturā. Ex his q̄ hic Aristo. dixit,patere pōt, qđ passiones nr̄ę,quę in aīa nr̄a sunt,parāt instr̄a mot⁹alterādo illa ad calidū ut extēdant̄,& ad frigidū,ut cōtrahant̄,dupl'r tū p se,ut sunt effect⁹eorū,q̄ tales alterationes faciunt, tū faciēdo alterationē in corde qđ est principiū ex q̄ alia alterari possunt. Q aūt passiōes p se alterare possint mēbra nr̄a, Auicēna cōfirmat̄, q uoluit,qđ nō mō aīa nr̄a affecta fortib⁹ passionib⁹possit alterare propria mēbra, qb⁹ intēdit uti ad suas opōnes,sed corpa aliena,ut sexto nāliū exposuit potissimum si aīa fuerit cœlesti uirtute bn̄ cōstituta, narrat enim hāc aīaꝫ posse nutu oīa euertere,uerū de his alibi. Scđo pꝫ,qđ ordo q̄ aīa mouet corp⁹nr̄ꝫ est,ut passiōes, in ipsa factę parēt mēbra mot⁹ad cal'm,ut extēdant̄, ad frigidū, ut retrahant̄,uel qescāt,passiones uo,in aīa inducūtur ab appetitu,appetit⁹ induciṫ a phantasia,quę illi oñdit, hoc esse qđ appetit. Phantasia uero inducitur in brutis a sensu,in hoīb⁹a sensu,& ab intellectu rōcināte, ergo hoc pacto motus ex aīa in corp⁹fit,& hoc ordine, nā primo sensus uel intellect⁹mouet phātasiā,phātasia mota mouet appetitū,appetitus mot⁹,alterat aīam ad passiones, aīa alteratā ad passiones,alterat mēbra & sic mox mot⁹fit.

An passiones per se alterant corpus.

Ordo motus.

Princeps animalium motor necessario in aliquo initio situs esse debet.

Mouēs aūt aīal & primū, necesse est eē in aliquo prīcipio.

His declaratis de motu, & ordine, & mō q̄ aīa mouet aīalis corp⁹,hic uult inuestigare qd est inter mēbra aīalis corporis primū,& principale instr̄m, & sumit quędā q̄si proloquia,ut ex illis inferat qđ quærit,& primū qđ assumit,est:qđ illud qđ est primum mouens animal, debet esse in aliquo principio,& per principium intelligit aliquā partem principalē,quæ sit principium alicuius uel aliquarum operationum. Hęc est prima suppositio.

Quinetiam exposuimus copulam ipsam alterius partis initium esse, alterius exitum.

Iunctura uero, q. sit huius quidem principium huius autem finis, dictum est.

Secunda suppositio, est, iunctura, est principium & finis, principium quidem partis quæ mouetur,& finis partis mouētis,

tis mouentis, ut dictum est, & hoc dicit. Iunctura uero, quod sit huius quidem principium. s. partis motę, huius aūt finis. s. partis mouentis, dictū est. Hæc secūda suppō.

Propterea efficitur, ut natura eiusmodi copula modo tāquā re singulari, modo tanquam duplici utatur, cum enim ex uno loco in alium motus agitur, necessitas cogit, ut extrema altera nota quiescat, altera moueatur, quandoquidem pauloante probauimus id, q motum parit, in re quiescente se sustinere.

Quapropter & est quidem ut uno, est autem ut duobus naturam uti ipsa: cum enim moueatur hinc, necesse est hoc quidem extremorum signorum quiescere, hoc autē moueri. Quod enim id, quod quiescit, oporteat id esse, cui firmetur id, quod mouetur, dictum est prius.

Qua iunctura est principium & finis, Aristo. uerificat, q aīa ea utatur aliquando, ut uno, aliquando, ut duobus, & dicit. Quapropter subaudi quia iunctura est principiū & finis, ideo & est quidem naturam ea uti, ut uno, est autem, ut ea utatur, ut duobus, & exponit qn̄ ea utit̄, ut duobus, & quando, ut uno, & dicit. Cū. n. altera pars moueat̄ hinc, hoc est ex altera parte. u. g. brachiū ex humero, necesse est extremorum signorum, idest extremarum partiū, quæ iunctura ligantur, hanc quidem quiescere. s. humorū, qui mouet, hanc moueri. s. brachium. Cuius cām affert, & inquit. Quod enim id qnod quiescit. s. humerum oporteat id esse, cui firmetur id, quod mouetur. s. brachium, dictum est prius, quare iunctura, cum altera pars mouetur, altera quiescit, ea natura utitur, ut duobus, cum totum & omnes partes simul mouent̄ ea natura utitur, ut una. Hæc superius sunt exposita.

Itaq; extrema brachij pars mouetur, & non mouet, cum tamen gibberis inflexu pars, hoc est manus moueatur, quæ sane cum toto brachio agitatur.

Mouetur igitur & non mouet extremum brachij, eius autē quæ est in cubito, iuncturæ, hoc quidem mouetur in ipso toto moto, hoc autem mouet.

Secundo concludit, drīam inter iuncturam & ultimū motum, & dicit. Mouetur igitur & non mouet extremū brachij, quod est in his, quæ mouentur, ultimum ueluti ultima particula digiti ita mouetūr q nullam aliā aīalis partem moueat, at eius iuncturę, quæ est in cubito ligans ultimā ptē cū prima, hoc quidem mouet̄ in ipso toto moto, hoc est cū tota ultima pars mouetur, hoc aūt mouet, pars enim quæ se tenet cum parte mota, mouetur pars autem, quæ se tenet cum parte mouente, mouet. Et sic patet drīa inter iuncturā & partē motā ultimo.

Atq; etiam necessario aliquid constituendum est, quod facultate quidem singulare signum habeatur, sed actu duplex, idcirco si animal brachium esset, in gibbere profecto mouentis animæ originem locandam existimaremus.

Necesse autem aliquid esse & immobile, quod quidem dicimus et potētia quidem unum esse signum, actu autem fieri duo, ut si aīal eēt brachiū, hic alicubi aīæ mouēs principiū esset.

Tertia suppositio, in toto animali moto necesse est aliquid esse, & immobile, quod quidem dicimus potentia et subto unū signū eē, actu uero & rōne, esse plura signa, fierique duo ī q̄ prīcipiū q est ipsa aīa resideat, ut cor. Cor. n. immobile exn̄s, q̄ten⁹ nō mouet̄ motib⁹ ptiū, q̄ ab ipso mouent̄, potētia & subto, est unū signū, & inquātū est unū, aīal moueri pōt uno motu totali de loco ad locū, actu uero et rōne fit duo, qm̄ cū aīalis altera ps mouet̄, altera qescit cor respectu ptis qescētis dr̄ qescere, respectu ptis motæ dr̄ moueri, & sic subdit rōnē duorū, & hoc exponit p exēplū dcm̄ de brachio, & inq̄t. Vt si aīal eēt brachiū, hic. s. ī brachio esset principiū aię, & nō ī oī pte, sed alicubi, hoc est in iunctura, et hoc, qa ē una subto, plures rōne, et actu. Eodem modo oportet existimare animam in aīali esse in ea parte, quę pōt subto esse una rōne, & actu plures. Quare tertia suppositio sit, q in aīali moto est aliqd immobile, quod est unum subiecto, & plura ratiōe, ueluti ī brachio, in quo oportet animam esse.

Et certe ut brachium ad gibberem se habet, ita cōtingit inanima quædam, quorum de genere est bacillum, se ad manum habere, ut si bacillum moueat, perspicuum sit animam in neutro extremo consistere, neq; in extrema rei motæ parte, hoc est manu, neq; in altero principio, hoc est bacillo.

Quoniam autem contingit & ad manum aliquod inanimatorum sic se habere, ut si moueat baculū manus, manifestū, quoniam in extremorū neutro anima inerit, neq; in extremo eius, quod mouetur, neq; in altero principio.

Hic pōt ↄstitui q̄rta suppō, & est, qđ aīa nō resideat in iūctura, q̄ sit ponit, & ꝓbat a quodā siłi, & dicit. Qm̄ aūt cōtigit, & ad manū aliqđ ināiatorū ita se hr̄e, ut se habet brachiū ad armū, ut si man⁹ moueat baculū, nā bacul⁹ se hꝫ, ut brachiū, & man⁹ ut arm⁹, manifestū, ut inq̄t, est qm̄ in extremorum neutro anima inerit, neq; in extremo eius, qđ mouetur. s. baculi, neq; in altero pricipio. s. in extremo manus, ut tanquā per se notum relinquit.

Hoc. n. præ manu tū summā, tū infimā obtinet partē, ut hac saltē cā, nisi principium animæ mouens in bacillo condatur, neque in manu fuerit, nā summa ipsius manus ps ita ad brachiale comparatur, ut hæc pars ad gibberem.

Etenim lignum hēt & principiū & finē ad manum. Quare pp hoc, si non in baculo principiū mouēs, q est ab anima, inest, neq; in manu. Similiter. n. se habet & extremum manus ad iuncturam, & hæc pars ad cubitum. Carpos Iunctura

Accepit siłitudinē, & dixit, qđ ita se hr̄e pōt aliquod ināiatorū ad manū, ut se hēt manus ad cubitū, hāc similitudinē ꝓbat, & deinde cōcludit suppōnē, & dicit. Et. n. lignū, hoc est baculus, hēt et principiū & finē ad manum ergo eodē modo se hēt, ut manus ad cubitum, & sic bona fuit similitudo: uerificata similitudine concludit, suppōnē iterū, & dicit. Quare pp hāc siłitudinē, si nō est in baculo principiū & uirtus motiua, q̄ est ab aīa: neq; in manu erit. cui⁹ rōnē repetit, & inq̄t. Siłr. n. se hēt ad extremū manus ad iūcturā: qua cōiūgit̄ baculo, et hęc pars. s. man⁹ ad cubitū. Quo uero ad uerba attinet, iūctura gręce ē carpos, latine tum fructus, tum iūctura manus, uerū hic pro amplexu quo manus baculum tenet, accepit. Iuncture Carpos

Propterea q nihil differunt ptes, quæ coaluerint ab ijs, quæ nō eiusmodi sunt, quippe cum ipsum bacillum ut ps separabilis euadit. Itaq; necesse est illius sedē nulla origine cōtineri, quæ alterius sit finis, neq; si aliud cū eo magis cōtinēs sit, ut principiū extremæ bacili ptis in manu huius in brachiale. Quod si in manu id non sit, nimirum in parte habebitur superiore, atq; etiam gibbere quiescente tota inferior pars, q̄ tū cōtinēs sit, mouetur.

Differūt aūt nihil quæ adnata sunt, ab his, quæ nō sunt adnata. Fit. n. ut auferibilis pars, baculus. Necesse ergo in nullo esse principio, q sit alterius finis, neq; si quid magis extra esset, ut extremi baculi, in manu principiū esset, neq; huius iūctura. Si. n. neq; in manu, quia superius adhuc principium est, neque hic. Adhuc enim cubito manente, mouetur totum continuum, q est deorsum.

Remouet dubiū, qm̄ posset dici, q non est simile de baculo ad manū, & de manu ad cubitum, qm̄ manus est adnata cubito, nō sic bacul⁹ manui, unde dicit. Differūt aūt nihil, q̄ adnata sr̄, ab his, quę nō adnata, quātū ad hoc q est nō esse subtū uirtutis motiuę, qm̄ siue adnata ps sit, siue auferibilis, nullo mō extremū ei⁹, pōt eē subm̄ uirtutis motiuę. Præterea bacul⁹ fit, ut pars auferibilis, ueluti manus auferibilis est a brachio. Ideo cōcludit suppōnē, & dicit.

Necesse ergo in nullo esse principio uirtutem ipsam motiuam, qđ sit alterius finis. Dices fortasse, ꝙ uirtus motiua est in cubito, qm̄ est magis intra quā sit manus, obĳcit cōtra, & dicit. Quod neq; est dicendum qđ huius principiū sit in iunctura.s.cubito, quia aliquid extremi baculi est magis extra, & hoc inquit. Neque, hoc est, sicut neq; in manu principium motiuum esset, siquid ut extremi baculi, magis extra esset, quam sit brachium ipsi cubito, sic neque principium motus huius.s.brachĳ est in iunctura cubiti. Huius rei cām affert & dicit. Si.n.neq; in manu est, qm̄ adhuc ē principiū & pars superior ad illam, neq; hic scilicet in cubito erit uirtus motiua, qm̄ cubitum hʒ partē adhuc superiorem. Et quia quis posset dicere cubitū non esset principium brachĳ, q̄a nō habet uirtutem motiuam in se, obĳcit, & dicit. Adhuc.n.cubito manente, mouet totum continuum qđ est deorsum, ergo licet in cubito non sit uirtus motiua primo, est tamen mouens uirtute primi mēbri, & sic pōt esse mouens, licet in cubito nō sit primo, & per se, ac principaliter motiua uirtus. Ex his patet, ꝙ uirtus motiua principaliter nec est in iunctura, neq; in partibus per iuncturam ligatis.

Sed cum similiter cor ad membra tam dextra, quā sinistra se habeat, & per partes, contraria membra ita agantur, ut neq; ex perpetua quiete sinistræ partis dextra moueatur, neq; ē contrario fiat, cum exordium à superiore ambarum partium loco semper ducatur, necesse est medio pectoris, hoc est cordi ipsam animæ mouentis originem reddi, quandoquidem amborum extremorum medium est ultimum.

Quoniam autem similiter se habet à sinistris & à dextris, & contraria simul mouentur, ut non sit inquiescendo dextrū, moueri sinistrum neq; in eo q; est quiescendum hoc, illud, semper autem in superiori ad ambo, est principium, necesse est in medio esse principium animæ mouētis. Amborum enim extremorum medium ultimum est.

Cum probauit ꝙ uirtus motiua aīę principal'r nō sit in iunctura, nūc uult ɔcludere ꝙ uirtus motiua sit in medio, & potest hic qđ dicit, esse quinta suppō, & procedit enthymematice, assumptis tribus in āte. Primum ꝙ motiua aīę uirtus similiter & ęqual'r est a sinistris, & a dextris, non enim ut supponit appropinquat magis dextris quam sinistris. Secundum, dextrū & sinistrum, quę ɔtraria sunt secundum situm, aliq̄n simul mouentur, & aliq̄n subaudi simul quiescunt, dico simul quiescūt, ut non sit in quiescēdo dextrum & moueri sinistrū, neq; econtrario sit in quiescendo hoc.s.sinistrum & moueri hoc.s.dextrum. Tertiū est qđ pricipium debet esse in superiori, & digniori loco, & membro priori ad ambo.s.ad dextrum & sinistrū, his stantibus, concludit, necesse est in medio esse principium animæ mouentis. Cuius cām affert, & inquit, Amborū.n. extremorū.s.dextri & sinistri mediū ē ultimū, ē.n.ultimū dextri, & ultimū sinistri, & locꝰ prior & dignior utroq;.

Et hoc ipsum æque cōparatur ad motiones superiorum, & inferiorum partium, ut ad lacertorum & crurum, quorum origo est spina capitis, in ĳs tñ, quibus ille dorsum perreptat.

Similiter autem se habet ad motus hoc, & ad eos, qui à sursum, & deorsum, ut ad eos q̄ à capite spinæ in hn̄tibus spinā.

Sexta suppositio pōt hic cōstitui, qđ uirtus motiua sit in medio superioris, & inferioris, & dicit. Sed hoc mediū quod est dextri, & sinistri similiter se habet ad motus illorum, & ad eos motus, qui sunt a loco sursum uersus locū deorsum, ut ad eos motꝰ q̄ sunt a capite spinę uersus deorsum in hn̄tibꝰ spinam. Quo uo ad uerba attinet, spina grece est rachia, modo richia spina, & dorsum dr̄, & fortasse per rachiam partem inferiorē intellexit, quę secūdum longitudinē opponitur capiti, ut est pars sub umblico uersus femur, & pars retro uersus nates, tibiæ.n.non intelligunē de partibus inferioribus, ut dictum est libello de iuuentute & senectute, & tūc lege & ad eos qui a capite ad eos q̄ sunt spinæ, intelligendo per spinam partem inferiorē non connumeratis tibĳs, ut eo libello exploratum est.

Rachia

Quod quidem omni etiam ratione probatur, sentientē enim facultatem hic locari oportere censemus, ita ut hoc loco, quo principium continetur, sensus opera alteratione affecto & immutato, partes proximæ adiuuent extentæ, & contractæ, atq; ita necessario uel propter hanc ipsam causam motus animalibus agitur.

Et rationabiliter hoc accidet, etenim sensitiuum hic esse dicimus, ut alterato, propter sensum loco, qui est circa principium, & permutato, habitæ permutentur & extensæ & cōtractæ p̄tes, ut ex necessitate pp hæc fiat motus in animalibus.

Quę dixit probat, ex eo qm̄ in loco medio est primum sensitiuum, qđ est principium alterationis, sensitiuum enī collocatum est in medio, ut possit esse æque alterans partes ad extensionem mittendo calidū, & ad contractionē mittendo frigidum, & dicit. Et rationabiliter hoc qđ dictum est uirtutem.s.motiuam esse in medio, accidet, etenī sensitiuum hic in medio esse dicimus, & rōnabil'r sensitiuum hic est, ut alterato pp sensum ibi exn̄tē loco, qui est circa principium & in ipso principio, & permutato a passionibus in aīa ab appetitu emergentibus, partes habitæ, & inuicē consequētes, & per iuncturas ligatæ, & extensę & contractę permutentur, extensę quidem permutētur ad motum, contractæ uero, permutentur ad quietem, ut propter hæc.s.extēsionem & cōtractionē ex necessitate fiat motus in animalibus, per quę dat intelligere uirtutē motiuam debere esse in medio, q̄a ibi residet uirtus sensitiua, quæ altera pro necessitate mēbra motꝰ, & dat intelligere cāʒ pp q̄ uirtus sensitiua sit ibi, & est, ut cōuenienter possit mēbra alterare pro necessitate op̄andi.

Media sane corporis pars, quæ quidem cor est, & in eo diffusi spiritus, quāquā una est, actu tamen plura reddatur necesse est, propterea q; lacerti, & crura per partes motum nācis cuntur ab initio, & alteris quiescentibus, altera mouentur, exempli gratia in.a.b.c.ipsum.b.mouetur autem.a.certe aliqd debet quiescere, si aliud mouendum est, aliud moturum. A. igitur, quod unum potestate est, duo erit, itaq; necesse est non punctum, sed quandam esse magnitudinem.

Hanc autem mediam corporis partem, potentia quidē unā, actu uero necesse est fieri plures. Etenim simul mouentur membra à principio, & altero quiescente, alterum mouetur. Dico autem ut in.a.b.g.ipsum.b.mouetur, & mouetur.a. At uero oportet etiam aliquid quiescere, si debeat hoc quidem moueri, hoc autem mouere, unū ergo potentia est existens ipsum.a.b.g. actu uero duo erit. Quare necesse est nō punctum, sed magnitudinem aliquam esse.

Sexta suppositio esse pōt hoc, & intelligitur sic. Hæc pars media in qua residet uirtꝰ motiua & sensitiua, non est simpliciter una, nec simpl'r indiuisibilis, & potest per hanc partem mediā ipse intelligere cor, & potest intelligere totum thoracē. Thorax enim est a septo trāsuerso spatium usque ad collum ante & retro, intra quod cor cōtinetur, non tñ se exponit. Videtur ergo mihi ꝙ thoracē intelligat, qm̄ nondum uenit ad limitatum medium, ostendit ergo qđ hic locus medius dextri sinistri inferioris & superioris nō sit indiuisibile, nec unū simpl'r, et dicit. Hanc aūt mediā corporis partem, quæ inter dextrū & sinistrū, & sursum & deorsum est, potentia quidē & uirtute unam, actu

actu uero & actione ac operatione plures necesse est fieri, & hoc probat, & inquit. Etenim simul mēbra eius, & illius partes possunt simul moueri a principio existente in ea, & potest altero quiescente, alterum moueri, exponit quod dixerat in terminis, & inquit. Dico autem ita esse in hac parte media, ut in hac magnitudine, quę est. a. b. g. in qua contingit, ut ipsum. b. meatur, & hoc quia mouetur a. Amplius etiam, ut inquit, oportet alterum quiescere, si debeat hoc quidem moueri, hoc autem mouere, quoniam mouens quiescit, saltem quia non mouetur eo motu uel non ea uelocitate, uel non eo gradu, tunc concludit, unum ergo potentia & uirtute est existens. a. b. g. medium actu uero duo erit, & actione, quatenus potest una pars quiescere, & altera moueri, altera mouere, & altera moueri, & sic cōcludit quod necesse est sit non punctum esse hoc medium, sed magnitudinem, & omnia hæc possunt intelligi de corde, & de thorace, ut patet, est enim thorax mediū superioris & inferioris, & destri, & sinistri.

Verum contingit. c. per partes cum. b. moueri, ut necesse sit utrūq; originis genus partium, quæ in. a. impelluntur, motum agere. Oportet igitur præter hæc principia aliud quicquā mouens esse, quod nullum subeat motum. Innitantur extrema, & principia membrorum eorum quæ uicißim in. a. mouentur, ut si qui sint qui ex dorsi innisu crura moueant. Enimuero id, quod utraq; mouet, necessario est, hoc nimirum anima erit, quæ quidem licet ab hac magnitudine sit diuersa, tñ in ea collocatur.

At uero contingit. g. simul cum. b. moueri: quare necesse est ambo principia eorum quæ sunt in. a. b. g. mota mouere. Oportet igitur aliquid esse præter hæc alterum mouens, & non motū. Firmantur enim extrema & principia, quæ sunt in. a. b. g. eorum quæ mouentur adinuicem, ueluti si aliqui scapulas contra tenētes moueāt crura, sed mouens ambo necesse est esse unū. Hoc autem est anima, alterum quidem existens à magnitudine tali, in qua ipsa existit,

Cū ostēdit, quod i illa parte media cōtingit, ut altera pars moueatur & altera quiescat, altera moueat, & altera moueatur, & propter hoc non potest esse una simpliciter, nūc ostendit, quod oēs partes possunt esse mouentes, quæ erant motæ, & sic totum est unum actione, & operatione aliquando, & dicit. At uero contingit g. simul cum. b medio moueri, & contingebat. a. etiam simul moueri cum. b. ideo cōcludit. Quare necesse est ambo principia & extrema quæ sunt in. a. b. g. ut sunt a. g. mota simul cum. b. medio in casu, mouere saltem alias partes sibi colligatas. Tunc concludit quod præter has partes oportet esse aliquod alterum quod sit mouens, & nō motum, & causam affert, quoniam opz ut extrema & principia quę sunt in. a. b. g. eorum quę mouentur adinuicem, firmentur in illo principio, & sic non debet esse motum saltem eodem motu, uel non eadē uelocitate. Et ponit exemplum, ueluti si aliqui scapulas cōtra crura tenentem sursum, moueant, crura, in hoc casu, crura mouentur, scapulæ quiescunt, dicit tñ quod illud quod mouet ambo. s. scapulas & crura necesse est esse unū, & tale unum mouens (ut inquit) est anima alterum quidem existens ab hac media magnitudine, in qua ipsa existit. Istæ sunt suppositiones, in quibus, non opz immorari, quoniam sunt declarata satis abinde in libro de iuuētute & senectute.

Sed ē ratiōe, quæ probat motionis causam, appetitio est medium, quod mobile mouet. In animatis plane corporibus, aliquod eiusmodi corpus inesse debet. Ergo id, quod mouetur, nec moue re potest, alienas uires pati ualet.

Secundam rationem igitur quæ dicit causam motus, est appetitus mediū quod motū mouet. In animatis aūt corporibus oportet esse corpus tale, quod quidem motū quidem, non natum autem mouere, potest pati ab altera uirtute.

His suppositionibus, nunc uult inuestigare instrumentale principium in motu, ex suppositionibus enim habitum est esse unum mēbrum quod est in medio, principale, in quo residet aīa, quod mēbrū uirtute unum est, operatione plura, non tñ indiuisibile, & hoc uoluit hr̄e ex suppositionibus, nunc accedit ad declarandum instr̄ale pricipium motus, quod est instrumentum aīę, & illius mēbri in quo aīa residet. Et primo repetit quæ dicta sunt de effectiuo pricipio motus, & de partibus simplr motis, & dicit. Secūdum rationem igitur eam, quæ dicit cām mot⁹ effectiuam, est appetitus causa quæ mouet, qui appetitus est medium, quod motum ab appetibili, mouet aīal, hoc est primum eorum, quæ dicta sunt. Repetit secūdum, & dicit. In animatis autem corporibus oportet esse tale quoddam corpus, quod quidem motum quidem, non natum autem mouere ulteriores partes, potest pati ab altera uirtute superioris membri, & hæc sunt extremales corporis partes, ut ultimę partes manus & pedum, sunt enim motę tm̄, & non aptę mouere alias partes, cum nō dentur partes ulteriores, hoc est secundum eorum, quæ dicta sunt.

Mouens item necessario quadam facultate, & uigore niti debet eoq; magis, quod animalia omnia partim natiuum hunc spiritum hn̄t, partim eo uigent, atq; alio præcepimus loco quenā ratio salutis eiusmodi spiritus sit.

Mouens itaq; necessarium est habere quandam potentiam & uirtutem, omnia autem animalia mouentur, & habent spiritum cōplantatum & uirtutem propter ipsum. Quæ uero seruatio spiritus cōplantati sit, dictum est in alijs.

His epilogatis, & suppositis, nunc accedit ad rem propositam & ponit hanc conclusionem, uidelicet, quod spūs cōplātatus sit instrumentum & primum mouens instrumentarie, & ratiocinatur sic, omne mouens necesse est hr̄e aliquod instr̄m, cui insit uirtus & potentia illius mouentis, omnia animalia, mouentur, et hn̄t spiritum innatū cui inest uirtus & potentia motus, ergo spiritus innatus est instrumentum, un̄ syll's recte formatus debet esse iste, id cui inest uirtus principalr mouentis, est instr̄m illius, spiritui cōplantato inest uirtus principalis mouentis, ergo est instrumentum animæ & cordis inquit. Mouens itaq; principale necessarium est habere quandam potentiam & uirtutem, hoc est quoddam, cui inest uirtus & potentia sua, hæc est uis maioris. Deinde ponit uim minoris, & dicit. Omnia autem animalia mouentur, & habent spiritum cōplantatum & ex principijs generationis insitum, & hn̄t uirtutem motus propter ipsum spiritum, ergo subaudi spiritus innatus est instrumentum motus. Quo uero ad rē attinet, per spiritum innatum, intelligit in animalibus quæ sanguinem hn̄t, tenuissimam eius partem, quæ tenuitate, & raritate uirtutem hēt, per quā pōt mouere aliud & impellere, & per quam potest moueri & impelli, ueluti uent⁹ qui sui tenuitate, & sui raritate, facile impellitur, & fortiter impellit. In animalibus uero, quæ non hn̄t sanguinē, spiritus est aer complantatus, ut libro de somno dictū est, qui aer est pars tenuissima eius, quod in talibus aīalibus se habet ut sanguis, & quoniam spūs resoluitur propter motus, & instauratur, ideo de modo quo instauratur, & quæ sit eius conseruatio, dicit se dixisse in libro de generatione aīalium, ubi docuit quod spiritus seruatur & instauratur alimēto, quo & sanguis instauratur.

At enim uidetur ille ipse spiritus æque ad uitalem originem se habere, ut nota in copulis expræssa quæ impellit, & impellitur ad rem omnino immobilem, sed quando principium alijs in corde locatur, alijs in eo, quod cordi proportione redditur, ideo natiuus quoq; spiritus in eodem uidetur sedem tenere.

Hoc autem ad principium animale silr se habere uisum est, ueluti in iuncturis signum, quod mouet & mouetur, ad immobile.

Quia uero principiũ his qdē in corde, his aũt in proportionali est, propterea & spũs cõplantatus hic uidetur esse.

Secunda cõclusio ponit, instrumentale principiũ motus aĩalis est in corde, probatur, ita se habet spũs ad aĩale principium, sicut signum iuncturale ad principium ei⁹ qđ mouet iuncturam, sed subaudi iuncturale signum & principium e quo mouetur sunt simul in eodem, ergo animale principium, & spiritus sunt in eodem, sed principium aĩale est in corde uel uicario, ergo & spiritus erit in corde, dicit. Hoc aũt. s. spiritus ad principium animale quod est, aĩa, simil'r se habere uisum est, ueluti signum qđ est in iuncturis, quod mouet & mouetur, se habet id eius principiũ immobile, tunc adde, sed signum iuncturale, & principiũ illius sunt in eodem, ergo subaudi, spiritus, & principium animale sunt in eodem, tunc procedit ultra, & dicit. Quia uero principiũ animale. s. aĩa, his quidem in corde, his autẽ in proportionali est, & ideo concludit, ꝙ hic scilicet in corde sit spiritus complantatus, uel in proportionali.

Aliaq; omnino instituenda oratio, utrum eiusmodi spiritus idem sit, an semper diuersus efficiatur. Idem de reliquis etiam partibus decernendum est.

Vtrum uero spiritus idem sit semper, aut fiat semper alter, sit sermo alius, idem enim est & de alijs partibus.

Excusat se a quadam quęstione, & dicit. Vtrum uero spiritus idem numero sit semper a principio generationis usq; ad finem uitæ, aut continuo & semper fiat alter atq; alter, sit sermo alius de re hac. Idem enim sermo & ratio est de spiritu, sicut de alijs partibus, qm̃ sicut illæ fluunt et refluunt secundum materiam, & manent secundum formam, sic spiritus manet secundum formam, & fluit & refluit sicut materiam, de hoc abunde in libro de generatione & corruptione.

Quippe cum apposite ad uim mouendi, uigorisq; afferendi se habeant. Motionum opera sunt pulsus, & tractus, idcirco instrumentum & augescat, & corripiatur par est, talis autem spiritus natura, nam in immensum contrahitur, atq; etiã coactrix, & eandem ob causam impultrix est, & ad ignea grauitatem, ad contria leuitatem obtinet.

Videtur autem se habens scite ad id, quod est motiuum, & uirtutem existens. Nam opera motuum pulsio & tractio sunt. Quare oportet instrumentum, & augeri posse, & contrahi. Talis autem est spiritus natura, etenim sine uiolentia contracta & tractiua, & pulsiua est pp eandem causam, & habet & grauitatem ad ignea, & leuitatem ad contraria.

Ostendit, ꝙ spũs ex parte eius naturę sit accommodatissimum instrumentum cordis & animę. Et hoc ꝑponit, & dicit. Videtur autem spiritus se habens scite & accomodate ad illud ꝙ est motiuum. s. aĩa, & ad illud ꝙ uirtutem habet ab anima. s. cor, ꝙ uirtutem exhibet membris uirtute animę affert cãm, & dicit. Nam opera motuũ sunt pulsio, & tractio, semper. n. cum animal mouetur, cor pellit mẽbra, & trahit membra, est enim motus animalis quoddam cõpositum ex mẽbrorum tractio est & pulsione, ut probatum est. Hinc concludit, ꝙ oportet instrumentum esse tale, ut augeri possit, & hoc, ut mẽbra pellãtur ac extendantur, & tale, ut contrahi possit, & hoc ut mẽbra trahantur. Talis autem est natura spiritus, & enim sine uiolẽtia contracta esse potest, & tractiua & pulsiua propter eãdem cãm, qm̃ est tenuissima & rarissima pars sanguinis, & præterea spirit⁹ habet grauitatem ad ignea leuia, & sic est aptus descendere facile, ut seruiat mẽbris inferis, & habet leuitatem ad grauia, & ita potest ascendere facile, ut seruiat mẽbris superis, ergo spũs est accõmodatissimũ instrumentum cordi & animæ, & ratione qualitatis aptitudinalis, & ratione qualitatis motiuæ.

Enimuero id, quod motionem per locum, non per alterationem allaturum est, debet uel grauitatem, uel leuitatem habere, quandoquidem naturalia corpora per exuperantiã inter se primas tenet, leue in infimum deprimitur à grauiori domitũ, graue ad summum contendit ab leuiori expugnatum. Qua parte, quæ tamen moueatur, anima moueret, & quam ob causam, tradidimus.

Oportet autem quod debet mouere, nõ alteratione tale esse, obtinent enim se inuicem secundum excessum naturalia corpora, leue quidem deorsum à grauiori deuictum, graue autem sursum à leuiori: Qua igitur parte mota, anima mouet dictum est, & propter quam causam.

Dixit ꝙ spiritus dicitur esse grauis & leuis, posset quis credere, ꝙ spũs sit grauis & leuis alteratione, quę fieret, inspissatione a frigido, et rarefactione a calido, ideo oñdit ꝙ spiritus non dicitur grauis & leuis, inquantum alterat̃ & fit densus a frigido & grauis, aut leuis inquantum raret̃ fit a calido, sed sui natura est talis, ueluti aer, qa specie est leuis & grauis, leuis ad aquam & terram, grauis ad ignẽ. Spũs. n. licet sit alterabilis ad densum & rarum, tñ sui specie ac natura est talis, vñ dicit. Oportet aũt ꝙ debet mouere instr̃aliter oẽ mẽbrum & sursum & deorsum, & seruire mẽbris superis, et inferis nõ alteratiõe tale esse, sed principal'r a specie, & ab eius natura esse graue & leue. Affert causam, qm̃ quæ sunt talia alteratione, & corpora naturalia, quę alteratione fiunt nunc grauia, nunc leuia, obtinẽt se inuicem, & detinent secundum excessum, nam leue deuictum a grauiori corpore detinet̃ deorsum, graue aũt deuictũ a leuiori detinetur sursum, at spũs nec sursum nec deorsum detinetur, sed sursum stans, naturaliter ibi manet, deorsum etiam stans naturaliter ibi stat, ergo natura est graue & leue. Quo ad rõnẽ attinet, aĩaduerte ꝙ illud ꝙ est graue ex alteratione ut ex cõdẽsatione facta a frigido, uel leue ex rarefactione facta a calido, ui stat in contrario loco, & detẽtum ab eo, qđ ipsum excedit, graue. n. ui stat sursum, & leue, ui stat deorsum. At spiritus nec sursum nec deorsum stat ui, immo ubiq; natura stat, modo ibi sit necessitas standi, ideo spũs est natura grauis & leuis, & sic patet, ꝙ dictum est. Epilogat & dicit, qua igit̃ ꝑte mota, mouet anima, quoniam corde & spũ, & propter quã causam, qm̃ propter appetitum, dictum est.

Animal sane ita constitutum esse iudicare debemus, ut ciuitatem legibus bene instructam, & tẽperatam. In hac enim postquam administrationis ratio semel instituta est, nihil oportet absentem principem rebus singulis, quæ gerãtur, interesse, immo uero quisque officijs fungitur suis, ut mandatum est, & aliud post aliud ex consuetudine administratur, et instituto. In animalibus hoc ipsum tum per naturam efficitur, tum quod singula, quæ ita constituantur, ad munera sua exequenda probe affecta sunt. Quocirca opus non est in quoq; mẽbro animam inesse, sed cum in certo principio consistat, & reliqua mẽbra, q̃ illi adiungantur, uiuũt, atq; officia per naturam obeunt sua.

Existimandum autem constare animal quemadmodum ciuitatem bene legibus rectam. In ciuitate enim cum semel stabilitus fuerit ordo, nihil opus est separato monarcho, quem oportet adesse per singula eorum, quæ fiunt, sed ciuis unusquisque facit sua, ut ordinatum est, fitq; hoc post hoc propter consuetudinem. In animalibus autem hoc idem propter naturam fit, & quia natum unumquodque sic constantium, facere proprius opus. Quare non oportet in unoquoque esse animam, sed in quodã principio corporis existente, hæc quidem supra uiuere, quo apta sunt, hæc aũt facere opus proprium pp naturam.

Dixit ꝙ aĩa secundum potentias sensitiuam et motiuã

non

nõ est in singulis partibus, sed in corde, Posset aũt hoc uideri ambiguum, qm̃ nõ vi membrum posse esse, aut operari nisi aĩa sit sibi presens ẽm oẽs potẽtias, pp hoc Aristo. simi tudine sumpta a principe, q in ciuitate unus exñs, optime cũcta gubernat, oñdit hoc non esse absurdum de aĩa, & dicit. Existimandũ autem est cõstare aĩal queadmodum ciuitatẽ bene legibus rectã, & exponit qũo, & quare, & dicit. In ciuitate.n. cum semel a principe stabilitus est ordo, non opus est separato monarcho a singulis ciuibus, ut cũ ciues uoluerint agere, quæ iuxta leges agẽda sunt, ut adsit per singula eorum quæ fiunt, & semper cũ fiunt, sed ipse ciuis unusquis facit sua, ut sibi per leges ordinatũ est. Fit aũt hoc post hoc, & ordinate pp legem, & cõsuetudinem a principe ipsis promulgatã. In aĩalibus ṽo hoc idẽ nõ lege aut consuetudine, sed pp naturã fit, hoc est, qa natum est unũquodq; mẽbrum sic de numero cõstantiũ, & constitutorum a natura facere proprium opus. Ex his cõcludit propositum, et dicit. Quare nõ op; in unoq; mẽbro aĩam esse ẽm oẽs suas potẽtias, sed ipsa exñte in q̃dã principio. s. corde, op; hęc qdẽ suprauiuere, quo apta sunt uiuere, hæc autem facere opus propriũ, quo pp naturã apta sunt facere. Est tñ hæc dr̃ia, qđ licet aĩa non insit singulis partibus secundum oẽm potẽtiam. s. sensitiuã & motiuam, tñ ẽm substãtiã, & essentiam singulis partib⁹ inest, ut libello de iuuentute dictum est.

Exposuimus quemadmodum animalia uoluntarijs sese mouerent rationibus & quas ob causas.

Quo modo igitur moueantur uoluntarijs motibus animalia, & propter quas causas, dictum est.

Epilogat, ea quæ dixit de motibus, & dicit. Quo modo igitur moueanẽ uoluntarñs motibus animalia, & propter quas causas, dictum est, & per uoluntarios, appetitiuos, quorum principium principale mouens, non natura, sed appetitus est, intelligit, & dixit, propter quas causas, quoniam dictæ sunt oẽs causæ & factiuæ, & finales, & principales & instrumentariæ.

Atqui non desunt quædam partes, quæ inuitis etiam motionibus agitentur, cum plurimæ non uoluntarijs agitentur. Motiones inuitas intelligo, qualeis cordis, & mẽbri genitalis, qa sæpenumero ex occursu rei illa sese mouent, quãquã mens nihil interea decernat, & statuat. Non uoluntarias designo, qualeis somnum, uigiliam, spirationem, & reliquas eiusdem generis, quandoquidem nulli horum simpliciter aut uisum, aut appetitio præest.

Mouentur autem & aliquibus inuoluntarijs secundũ quasdam partium, plurimis non uoluntarijs. Dico autem inuoluntarios quidem, ut eum qui cordis, & etiam eum, qui pudendi. Multotiens enim apparente aliquo, non tamen iubente intellectu, mouentur. Non uoluntarios autem, ut somnum, & uigiliã, & respirationem, & quicũq; alij tales sunt, nullius.n. horum simpliciter domina est, aut phãtasia, aut appetitus.

Cum dixit de motibus animalium uoluntarñs, nũc de inuoluntarñs proponit dicere, ubi aĩaduerte, qđ mot⁹, qui animalibus insunt, quidam sunt inuoluntarñ, qui ideo inuoluntarñ sunt, qm̃ partes illis mouentur, etiam contra appetitum & uoluntatem, & isti sunt motus locales naturaliter partibus aliquibus inexistentes, ut arrectio uirgę, pulsus cordis, obscitatio, & id genus. Alñ sunt motus uoluntarñ, quorum principium est appetitus, & isti non insunt contra appetitum, sed eorum cã est appetitus. Alñ sunt nõ uoluntarñ, qui nec simpl'r insunt contra appetitũ, nec simpliciter insunt secundum appetitum, ut somnus & uigilia, respiratio & id genus, de uoluntarñs dictum est in hoc libro, de non uoluntarñs dictum est proprñs libellis, de respiratione dictum est proprio libello, & de somno & uigilia proprio libello, restat solum dicere de inuoluntarñs, et eorum causis, unde dicit. Mouentur aũt animalia & aliquibus motibus inuoluntarñs secundum nonnullas ptes, & mouentur aĩalia motibus non uoluntarñs, & lõge plu ribus, quã inuoluntarñs, mot⁹.n. inuoluntarñ pauci sunt, non uoluntarñ, longe plures. Exponit aũt hæc, & dicit. Dico aũt inuoluntarios quidem, ut eum motũ, qui est cordis. s. pulsus, & etiam eum qui pudendi, ut arrectio uirgę. Multotiens.n. apparente aliquo delectabili, nõ tñ iubente intellectu, mouentur & cor, & uirga. Cor quidem non tm̃ pulsu, sed saltu, ut in timoribus, & amoribus, uirga ṽo ab apparenti delectabili, sunt ergo isti inuolũtarñ, qm̃ cõtra uoluntatem, & secundum naturam facti. Exponit deinde qui sint non uoluntarñ, & dicit. Non uoluntarios autem dico, ut somnum, & uigiliam & respirationem, & quicũq; alñ tales sunt, ut tussis, & sternutamenta, quæ prohiberi pñt. Reddit cãm cur nõ uoluntarñ dicantur, & dicit. Nullius enim horum simpliciter domina est, aut phantasia, aut appetitus, sed sunt partim & partim, quodammodo mixti motus, & sic nec simpliciter naturales, nec simpliciter uoluntarñ.

Sed cum necesse sit animalia naturali quadam uariari alteratione, ideo necesse est per occursum rei illa commoueri. Partium quæ alterationem contrahunt, aliæ augentur, aliæ diminuuntur, propterea non ex motu, & commutatione innatæ mutationes mutuo se sequuntur, & continentur.

Sed quoniam necesse est alterari animalia, naturali alteratione. Alteratis autem partibus, hæc quidem augeri, hæc autẽ diminui, quare moueri iam atque mutari, ut natæ sunt habere mutationem adinuicem.

Assignat cãm talium motuũ, & uult cãm esse naturalẽ alterationem qua partes aĩalis sunt aptę alterari. Cũ.n. tales motus pendeant ab alterationibus, quibus partes naturaliter sunt aptę alterari, ergo si alterationes sunt naturales, & partes naturaliter illis alterabiles, sequitur, ut motus tales pẽdẽtes a talibus: naturaliter, & inuolũtariæ insint, unde dicit. Sed qm̃ necesse est alterari animalia naturali alteratione, alteratis aũt partibus naturali alteratione, necesse est hæc quidẽ augeri ut uirga, si alterata est ad calĩm uẽtosum, hęc aũt diminui, ut si alterata erit ad frigidum. Quare necesse est illis alterationibus partes moueri, modo quo natæ sunt hr̃e mutationem adinuicem, accedente ergo calido ad uirgam, cum illa sit apta moueri arrectionis motu, arrigetur, accedẽte frigido ad cor, & repellente calidum, cum calidum cordis sit aptũ saltare, saltat cor. Quare cum alterationes, quæ sunt causæ, & partes, quæ sunt subiecta, sint naturalia, motus q ex his sunt, erunt inuoluntarñ.

Naturales uero motionum causæ & partium prædictarum inuiti impulsus excitantur, ut alteratio inciderit. Si quidem notio, & uisum, ut supra docuimus, agenteis pariunt affectiones, quia rerum agentium imagines effingunt, & afferunt.

Causæ autem motuũ naturales, caliditas & frigiditas, quæ extrinsecus & intrinsecus, occurrunt, sunt, & præter rationẽ facti motus dictarum partium, alteratione occurrẽte fiunt. Intellectio.n. & phantasia, ut dictum est prius, factiua paßionum afferunt, species enim factiuorum afferunt.

Dixit motus illarum partium esse naturales, & inuoluntarios, quo pendent ab alterationibus naturalibus illarũ partium, nũc dat cãm alterationum, & dicit. Causæ autẽ motuũ hoc est alterationum naturales sunt frigiditas & caliditas, quæ extrinsecus a continente, & intrinsec⁹ a corde spũs mittente, occurrũt, occurrunt dico, & fiunt dicti motus alterationis dictarum partium preter rõnẽ & uoluntatẽ, naturaliter alteratione incidente, & int⁹ & extra, nam cum calidum & frigidum occurrunt, intellectus & phantasia afferũt ea, quæ passiones afferunt, qm̃ afferunt

species, eorum quæ alterationis factiua sunt.s.calidi, & frigidi,nā cum intellectus aut phantasia cognoscit delectabile,affert specie3 delectabilis,at spēs delectabilis uirtute suæ causæ est factiua calidi in subiecto apto recipere.Similiter cum tristabile,intellectus illud cognoscēs, recipit speciem tristabilis, & cum species tristabilis sit effectiua frigidi uirtute suæ causæ,alterat ad frigidum. Patet ergo alterationes esse naturales,& ita partes moueri motibus q̄bus aptæ sunt moueri,est naturale.

Inter omneis autem partes cor,et genitale potißimum id p̄spicue agunt,quia utrūq; mēbrum,tanquam abiūctum est aīal. Ac huiusce quidem rei causam asserimus humorem, qui in utroque uitalis continetur.In corde quam ob rem id fiat, causa pacet,quia sensuum principatus ei defertur, in genitali membro, quoniā tale signum est,ex eodem enim ipso uis genitalis seminis quasi animal quoddam promitur.

Maxime autem partium hæ faciunt manifeste, quoniā utraque partium ut animal separatum est.Horum autem causa est, quia hn̄t humiditatē uitalē,cor quidem,manifestum, propter q̄ causam,principia enim habet sensuum, pars autem genitalis, quia talis est signum,etenim exit ex ipsa, uelut animal quoddā seminis uirtus.

Hic declarat,ꝙ inter p̄tes corporis maxime cor & uirga motib⁹inuoluntariis sunt aptę moueri,cor quidē,quia intra se habet spiritum,qui est instrumētum oīs motus,& uidetur,quoddā animal separatum p̄p̄ hoc, uirga ṽo uidetur aīal separatū,q̄a h3 uirtutē humidi spermatici, ex qua fit animal,& sic cū hæ partes sint,ut aīalia fere, maxime sunt aptę moueri,unde dicit.Maxime aūt partium nr̄i corporis:hæ.s.cor,& uirga faciunt hos motus inuoluntarios manifeste,q̄m utraq; p̄tium est ueluti quoddam animal separatum,& de per se.Cuius cām affert, q̄a hn̄t humiditatem uitalem animalificam. Cor quidem manifestū est p̄p̄ quā cām uitalem & animalificam uirtutem h3,q̄m habet spiritus,qui sunt principia sensus & motus,& sic habet intra se omnia requisita ad aīal,q̄m animam,& spiritum, q̄ est instr̄m animæ,& sic est aptum moueri. Virga autem et pars genitalis.q̄m est signū aīalis, nam ex ipsa exit uirtus seminis,quæ est uelut animal,& sic detinet de rōne animalis quicquā,adeo ut fiat apta moueri. Quare īter p̄tes nostri corporis hæ maximæ mobiles sunt, q̄m maxime participāt rōnem aīalitatis,cor inquātum cōtinet omnia quæ animalis sunt,uirga,& testes,prout aīalis sunt factiua, & spermatis,quod est potestate animal.

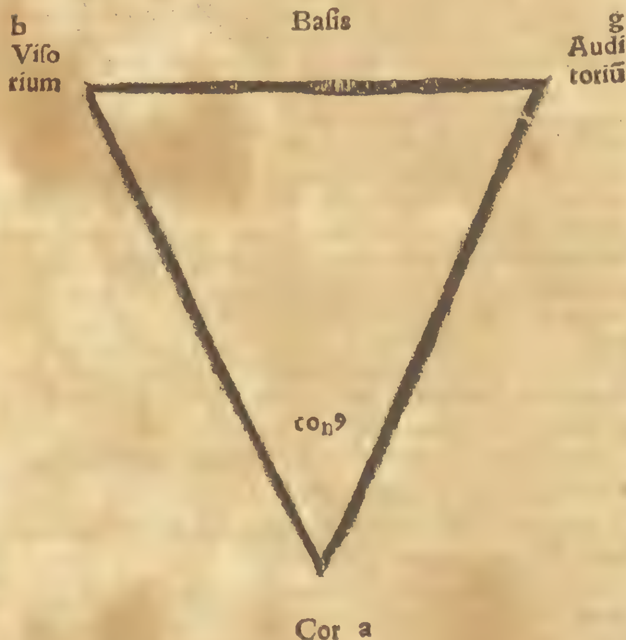
Optima igitur ratione motiunculæ à partibus ad initium, & ab initio ad partes contendunt,atq; ita se mutuo petunt.

Motus autem & principio à partibus, & partibus à principio rationabiliter accidunt.

Cum declarauit ꝙ motus harum partium pendent ab alterationibus naturaliter occurrentibus,& quibus & p̄tes naturaliter sunt alterabiles, in parte ista uult ōndere q̄ modo se hn̄t alterationes ad cor, & ad partes minus principales,& dicit ꝙ istę alterationes ita se hn̄t ꝙ fluunt & refluunt a corde ad partes extremas,& a partib⁹extremis ad cor,& ab una parte extrema ad aliam, & hoc pertrāsitus,& uias ordinatas a natura inter hæc,& primo proponit hoc secundo exponit,dicit.Motus autem isti alteratiui,quibus partes alterantur naturaliter,& accidunt principio.s.cordi uenientes a partibus,& accidunt partibus uenientes a principio.s.corde,& hęc est cōclusio.

Siquidem.a.initium intelligi debet, propterea motiunculæ pro ratione singulorum elemētorum,quæ adscripsimus, ad initium perueniunt, & ab initio,q̄ mouetur, & commutatur,q̄nquidem potestate.b.initium multa est, ad.b. & .c.ad.c.b.autē & c.ad.b. & .c.a b.ad.c.non postea itur,sed a b.ad.a.ut ad initium pergitur,ab.a.uero ad.c.ut ab initio.

Oportet enim intelligere ipsum.a.principium. Motus igitur secundum unumquodq; elementorum subscriptorum pertingunt, & à principio moto & permutato. Quoniam multa potentia est principium, ipsius quidem.b.ad.b.ipsius autem.g.ad.g. quod antem amborum est,ad ambo. Ab ipso autem.b.ad g.propterea quia ab ipso.b.ad.a.uenit ut ad principiū,ab.a.autem ad.g.ut à principio.

Quod alterationes ueniāt a corde ad partes extremas, & a partibus extremis ad cor,& ab una parte extrema ad alterā p̄ exemplum ostendit descriptum in triangulo cui⁹ conus sit.a.et principiū,ꝙ est cor,p̄tes alterabiles uisoriū, & auditorium,uiæ ṽo sint,ad uisorium quidem.a.b.ad auditorium uero.a.g.tūc dicit. Oportet.n.intelligere ipsum a.principium.s.cor:cætera uero ordinant,in triangulo, ut dictum est,tunc dicit.Motus igitur hoc est alterationes,q̄bus partes naturaliter alterātur ab ipso corde intrinsecus, secundum unumquodq; elementorum subscriptorum in triangulo pertingunt,ut ab.a.in.b.& ab.a.in.g.pertingūt dico a principio moto & permutato.s.corde, ꝙ permutatur,& alteratur a passionibus,uel speciebus, ut dictū est. Affert cām,& dicit.Q̄m principium est uirtute & potētia multa,ipsius quidem alterationis.b.est principiū ut fluat ad.b.ipsius autem alterationis.g.est principiū, ut fluat ad g.alteratio ṽo quę est ad ambo,principium est,ut fluat ad ambo,& hoc per debitas uias,& meatus,& uenas.Declarat deinde,qūo alteratio fluat ab ipso.g.in.b. & ab ipso.b.in.g.& imaginatur ꝙ ab uno horum extremorum fluit in alterū,inquantum redit ad cor,& dicit. Ab ipso autem.b.fluit altatio ad.g.q̄m ab ipso.b.redit,& uenit.ad.a.cor: ut ad principium,postquā autem redit.in.a.ab.a.ut.a.pricipio,fluit in.g.non ergo potest alteratio ab ipso.b.fluere in.g.uel econtrario,nisi redeat alteratio & spirit⁹ ad cor. Patet ergo modus fluxus & refluxus,quo a corde intrinsecus manente fluat in partes extremas, simili ratione patere potest modus quo ab exterioribus, alteratiōes possunt fluere ad cor,per easdem enim uias alterationes ueniūt ad cor,per quas a corde uadunt ad partes.

Præterea in ijsdem percipiendis aliquando motus suboritur,qui præter rationem partes occupat,aliquando non suboritur. Causa inde ducitur,quod patibilis materia,modo non substernitur, modo non tanta, aut talis substernitur, ut motum nauare poßit.

*Cur autem quandoq; quidem eadē intelligentibus fiant mo*tus pręter

tus præter rationem in partibus, quandoq; autem non? Causa est, quoniam aliquando inest paßiua materia, quandoq; autem non tanta, aut non talis.

Remouet pulchrũ dubium, & est, cur præsente eodem delectabili diuersis hoĩbus illud intelligẽtibus, alteri mot⁹ fit uirgę, alteri ꝟo nõ. Ampli⁹ pręsente eodem uoluptifico uno tpe fit motus uirgę, altero tpe nõ, & hoc ꝓponit, & dicit. Cur aũt qñq; gdẽ eadẽ intelligẽtib⁹. s. eadẽ uolupti fica, fiãt motus in partib⁹, q̃ sunt p̃ter rõnẽ, ut arrectio, & cordis saltus, qñq; autẽ nõ. Asignat cãm, & dicit. Causa est, q̃m aliqñ inest nob paßiua materia, hoc est dispõ debi ta in quãto & q̃li, & ĩ gradu sufficiẽtibus ut particula sit apta suscipere motũ, qñq; aũt, nõ ĩest, uel nõ tãta, uel nõ talis. Virga. n. aliqñ non arrigitur, quoniam deficit materia spmatica uentosa, quę facit & disponit ad arrectionẽ.

De partibus per singula animalium genera, et de anima disputauimus, item causas sensus, & sensilium, memoriæ, & reminiscentiæ, somni, & uigiliæ, communisq; animalium motionis reddidimus. Reliquum est, ut ortus persequamur.

De partibus igitur uniuscuiusq; animalium, & de anima. Adhuc autẽ & de sensu, & memoria, et cõi motu, diximus causas, reliquum aũt est de generatione dicere.

Epilogat, ex quo epilogo patet sciam de aĩa, saltẽ quo ad eã partem, quæ est naturalis, esse partẽ scientię de aĩali bus. Patet etiam micra physica, hoc est parua naturalia eẽ partes librorum de aĩalibus. Patet etiã ordo aliquo modo inter hos libros, utrũ in hoc libro excusatum me uolo, nam in exẽplari meo gręco reperi innumeros errores, nec potui habere plura exẽplaria, licet omni diligentia perq̃sierim. Ideo si lector reperies aliquos errores, potius corruptioni librorum ascribas, quam negligentiæ meæ. Maxime cum commentaria hæc potius ad meam quã ad alio rum utilitatem confecerim.

Finis Pisis tertio Maij. M.D.XXI.

ARISTOTELIS DE LONGITVDINE, ET Breuitate uitæ Libellus cũ Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

Vr autem animantium aliæ plus temporis, aliæ minus uiuant, atque omnino cur uita longa sit aut breuis, causas consideremus addecet.

E eo autem quod est, hæc quidem esse longe uitæ animalium, hæc autem breuis uitæ, & de uitæ totaliter longitudine & breuitate, considerandum causas.

Irca librum presentem, Aristo. ut optimus rhetor, primo pręmittit exordium, secundo accedit ad narrationẽ. In exordio primo insinuat intẽtionem, & dicit, uelle se de causis dicere, cur animalium alia lõgeua, alia min⁹ uiuacia sint, & non modo de animalibus, sed etiam de omnib⁹ uiuentibus uniuersaliter causas proponit dicere, cur alia lõgeua, alia breuis uitæ sint. Quare insinuat duo alterũ speciatim. s. cur animalium alia longę uitę, alia breuis sint. Alterum uero generatim, cur uiuẽtium quorũcũq; alia longę, alia breuis uitæ sint unde dicit. De eo aũt, ꝙ est, hæc quidem animalium, esse longę uitę, hęc autẽ breuis uitæ, hoc est primum, & totaliter, hoc est vl̃r de uitæ longitudine & breuitate, non solum animalium, sed etiam quorũcũq; uiuentium, ut plantarum, considerandum est causas, dixit autem {. Consideradũ est cãs, } q̃m alia esse longæ, alia breuis uitæ supponit tanquã per se notum, ut postea dicemus. Causas uero perquirere oportet, quæ sunt ignotæ, proposuit autem insinuando intentione min⁹ commune, & postea uniuersalius, q̃m ut rhetor insinuat, cuius oratio procedere debet ad accrementum.

Sed enim ita ordiendum est, ut contemplationis initium sumatur dubitando de his (non enim certum est) utrum diuersa sit an eadem cunctis animantibus ac plantis causa, cur illarũ quædam diu, quædam parum uiuant, & harum aliæ annua, aliæ diuturniore uita fruantur.

Principium autem considerationis necessarium primo, ex eo ꝙ est dubitare de ipsis (non enim est palam) utrũ alia, an eadem causa omnibus animalibus & plantis, eius quod est hæc quidem esse longæ uitæ, hæc autem breuis, etenim plantarum has quidem pauci temporis, has autem multum durabilem habere uitam.

Insinuata intentione, nunc legentes, aut auditores facit attentos, & primo ostendendo, ea quæ dictur⁹ est esse magna, atq; difficilia. Attentos. n. facimus ut Aristo. inquit, cum magna, cum sua, cum noua, cum iocũda promittim⁹, secundo uero ostendendo esse noua, atq; iocunda. De primo dupliciter hæc, quæ proposuit, esse difficilia ostendit, primo ex parte differentiæ generũ, secundo ex parte differentiæ specierum. Ex parte drĩæ generũ quidem, q̃m non est perspicuum utrum eadem sit cã longę uel breuis uitæ ĩ animalibus, quæ est in plantis, & econtrario, & hoc inq̃t. Principium autem cõsiderationis necessarium primo erit ex eo qđ est dubitare de ipsis, q̃m nõ est palam utrũ alia, an eadem cã oĩbus aĩalibus, & plantis sit, eius quod est, hæc quidem esse longę uitæ, hæc autem breuis, & quoniam in plantis hæc differentia magis latet, q̃m minus a nobis est obseruabilis, addit hãc differentiam esse ueram etiam in plantis, & inquit. Etenim plantarum supple necessarium est has quidem esse pauci temporis, has autem multum durabilẽ habere uitam, est ergo proposita intẽtio magna ex parte drĩę generum.

Præterea, utrum natura constantium eadem sint lõgæua & natura incolumia, an distincta sint. Et utrum eadem sint uitæ breuis & ualetudinaria, an per aliquos quidem morbos corpora quæ natura ualetudinaria sunt ad eorum naturam accedant quæ breuiore uita frui solẽt, per aliquos uero ualetudinaria esse quæ longæua sunt nihil obstet.

Adhuc autem, utrum eadem quæ longæ uitæ, & quæ secundum naturam sana natura constantium, an separata sunt. Et quod breuis uitæ, & languorosum, aut secũdum quosdam qui dem languores appropinquant languorosa secundum naturam corpora ijs quæ breuis uitæ, secundum quosdã aũt nihil prohibet languorosos, longæ uitæ existentes,

Ex parte ꝟo eorum, quæ sunt eiusdem generis, etiã difficultas patet. Est enim quęstio, utrum eorum uiuentium, q̃ natura constant, eadem sint, longę uitæ, quæ sunt secundũ naturam sana, an separata hęc sint, atq; differant, adeo, ꝙ sint corpora aliqua natura ipsa simpl̃r sana, quę sint breuis uitæ, & non longeua. Similiter est quęstio etiam utrum quod est breuis uitæ sit languorosum, & econtrario corpus natura languorosum sit breuis uitę. Est etiam quæstio an sint, quædam corpora ægrota naturaliter ſm quosdam languores, quæ appropinquant ĳs corporibus quæ sunt breuis uitæ, secundum quosdam ꝟo alios morbos nihil prohibet languorosa esse longæ uitæ existentia, hæc est difficultas ex parte eorum, quę sunt eiusdem generis. Quo uero ad uerba attinet, Aristo. per natura sana, intelligit, quę Galenus in techna intellexit. s. corpora a principĳs natura non apta ægrotare, quæ appellat simpliciter sana. Est enim corp⁹ sanum simpl̃r, quod ex principĳs generationis est ineptum ægritudinibus. Vtrum ꝟo tale cor- Simpl̃r sana corpa.

pus sit simpliciter temperatum, Aristo. nõ curat, ipse enim per corpora natura sana intelligit illa, quæ per ętatẽ unq̃, aut raro ægrotant, cum ex principijs generationis sint minus ægrotare apta, utrum ṽo hæc sint tẽperata, uel non: Aristo. nõ curat: cum ad q̃onem nihil cõferat. Adiecit ṽo Aristo. { natura constantium, } q̃m nonnulli crediderũt corpora simpl'r, sana posse fieri arte. Ad tollendùm hoc, uerbum illud addidit, per languorosa ṽo corpora intelligit quę apta sunt ægrotare ex prĩcipijs generationis, quę que ex leui causa occurrente egrotant, ut Herodicus fuisse fertur, quemadmodum Aristo. inquit primo rhetoricorũ. Ille. n. ut sanus esset, quibus homines utunť, ijs oĩbus, aut plurimis abstinebat. erat. n. corpus ex principijs naturę aptum facile ex omni leui cã ęgrotare, tale corpus appellat Drusianus monachus ęgrum simpl'r. Per corpora ṽo, quę ex principijs naturę, sunt apta ægrotare quibusdam ęgritudinibus, intelligit ea, quæ ex principijs generationis, cõtrahunt, quosdam morbos a uirtute parentum, aut stellarum, aut aliarum causarum. Nascuntur enim quædã corpora ex principijs generationis parata incurrere podagras, alia calculum, alia lepram, alia febres, alia alias, ideo est difficultas an sint quædam corpora apta ægrotare q̃busdam morbis ex principijs generationis ꝓpagatis, quæ non obstantibus illis morbis, possint esse longęua, ut diciť de podagra, & de malo hemorroidum, & cæteris id genus. Alia uero quibusdam ægrotari apta, non sint longæua, ut quę nascerẽtur epileptica, uel parata febricitare. Patet ergo ex his, ꝙ ex parte eorum, quæ sunt eiusdem generis tribus modis proposita intentio est magna, primo utrũ quęcũq; a natura sint apta permanere sana, omnia sint lõgęua. Secundo utrũ a natura apta ægrotare quauis ęgritudine sint breuis uitę. Tertio utrum aliqua ægrotari apta quibusdam morbis sint longæua, aliqua uero quibusdam alijs, sint breuis uitę. Patet ergo propositæ intentionis magnitudo. Quo ṽo ad cõstructionẽ attinet, aĩaduerte, ꝙ Aristo. mutat in adiectiuis gen⁹, dicit. n. aut secundũ quosdam quidem languores appropinquant languorosa, postea dicit. Nihil prohibet languorosos esse ubi primo loquitur in neutro genere, in secundo loquitur in masculino. Intellige ergo primum ad corpora relatum, secũdum ṽo ad hoĩes, nõ tñ esset error, si utrũq; in genere neutro legereť, ea. n. ꝯstructione grȩci utunť, nos ṽo non.

Quæ languorosa corpa. Herodicus

Quæ corpa ex principiis natura sunt certis morbis languida.

Intẽtionis magnitudo.

De cõstructione.

De somno igitur & uigilia, dictum est prius, de uita uero & morte, similiter & de morbo & sanitate quod quidẽ ad naturalem attineat philosophiam: dicendum posterius. Nunc autem de causa cur altera longam, altera breuem uitam agant, quemadmodum iam diximus, tractandum est.

De somno igitur & uigilia, dictum est prius, de uita autem & morte, dicendum est posterius, similiter autem & de languore & sanitate, quantum attinet ad naturalem philosophiam. Nunc autẽ de causa eius quod est hæc quidẽ esse lõgæ uitæ, hæc aũt breuis uitæ, sicut dictum est prius, cõsiderandum.

Cum fecit attentos ex magnitudine rei propositę, nũc facit attentos ex iocunditate, & nouitate. Sunt. n. iocũda, quæ ordinatę ponũtur primo rhetoricorum, ideo ordinat præsentem intentionem ad præcedentia, & ad sequẽtia, innuens hanc intentionem esse quid noui, cum sit alia ab his, quę olim dicta sunt, unde inquit. De somno igiť & uigilia, dictum est pri⁹, uita autem & morte dicendũ est posterius. Similiter autem dicendum est posterius de languore & sanitate, non quidem speciatim, sed quantum attinet ad philosophiam naturalem, speciatim enim de ea agit medicus. Nunc aũt de causa eius, quod est esse, hæc quidem longæ uitę, hæc autem breuis uitæ, sicut prius proposuimus. Considerandum est, in quibus patet ex ordine iocunditas, ex additione ṽo ad ea, quę dixim⁹, nouitas Tacuit autem alios libellos, ut de sensu, & sensibili, de memoria & reminiscentia & de alijs, quoniam intellexit per illud uerbum de somno & uigilia, q̃m omnes huic quasi adminiculi supponuntur. Hęc de exordio.

Sane hac differentia genera tota à totis generibus, et eorum quæ sub una specie collocantur alia ab alijs: differunt. Generatim differre dico, ut hominem ab equo, nam genus hominum, uiuacius est, quam equorum. Speciatim, ut hominem ab homine, eorum n. hominum qui locorum intercapedine seiuncti sunt, alij uita sunt longiore, alij breuiore, qui enim in calidis degunt regionibus, diutius, qui in algidis, minus uiuere assolent. Quin immo ex hisce qui eundem tenent locum, nõnulli pari modo ea ipsa inter se discrepant differentia.

Sunt autem habentia differentiam hanc, & tota ad tota genera, & eorum quæ sub una specie, alia ad alia. Dico autem secundum genus quidem differre, ut hominem ab equo, longioris enim uitæ genus hominum, quàm quod equorum. Secũdum speciem autem, hominem ab homine, sunt enim homines, hi quidem longæ uitæ, hi autem breuis uitæ, alteri secũdum altera loca distantes, quæ enim in calidis gentium, longioris uitæ, quæ autem in frigidis, breuioris uitæ. Et eundem autem locum habitãtiũ: differunt similiter aliqui hac differentia abinuicem.

Verba hæc possunt esse de exordio, & pñt de narratione intelligi. In græcis codicibus de exordio intelligi uidẽtur. Leguntur. n. sic. { Adhuc aũt hñtia dr̃iam hanc, & tota ad tota genera. } q. d. Nũc aũt de cã eius, quod est hęc quidem esse longæ uitæ, hæc autem breuis uitę, sicut dictum est prius, considerandum est. Adhuc autem considerandum est habentia dr̃iam hanc, & tota genera ad tota genera, & eorum quæ sub una specie alia ad alia. q. d. non solum est considerandum causas cur alia uiuacia alia breuis uitę sint. Sed etiam considerandum est ea, quorum tota genera ad tota hanc dr̃iam hñt, & ea, quorum spẽs ad spẽs talem hñt dr̃iã, hęc aũt addit, ut faciat attentos, ostẽdens hæc iocunda esse, non solum ordine, sed rerum nouitate. Sed q̃m in trãslationibus antiquis uerba hæc leguńť alio modo. s. quasi expositiuę, ideo uidẽtur de narratione. Ideo uidetur, ꝙ antequam exequatur intentionẽ propositam præmittat duas animalium dr̃ias penes longeuũ, & esse breuis uitæ. Primam quidem penes totum genus, secundam uero penes speciem Penes genus quidem dicit, dico autem secundũ genus quidem differre, ut hominem ab equo, quatenus genus hominum longioris uitę est, q̃ genus equorum. Accepit autem gen⁹ pro specie, modo quo philosophi morales utuntur, penes speciem uero, ut hominem ab homine, sunt. n. hoĩes hi quidem longæ uitæ, hi autem breuis uitæ, utpote alteri ac distantes secundum loca. Nam quæ gentium in calidis locis degunt, sunt longioris uitæ, quæ autem degunt in frigidis, sunt breuioris uitæ, & sic penes locum in eadem hominum specie alij sunt uitæ longioris, alij breuioris. Amplius in eodem loco alij uiuũt longius, alij breuius, hæ sunt animalium differentiæ, quas pręmittit. Sed cur pręmittat has dr̃ias, dicamus, nã quæstio si est, semper præcedit quæstionem ꝓp quid est, cũ ergo proposuit assignare causas, dr̃iarum uitæ penes longitudinem, & breuitatem, decebat prius exponere ita esse, ꝙ alia aĩalia uiuunt longius, alia breuius, et in eadẽ quoq; specie penes diuersa loca, et in eodem loco penes diuersas naturas, hac ratione has dr̃ias præmittit. Ex his patere potest, astronomiæ incertitudo circa annos uitæ. Nam siue annos uitæ sumpserimus ex aphesi atq; amachesi, ut Ptolomeus docet, siue ex annimensore, quem arabes alchocoden uocãt, ac ilegium, impoſe astronomum est certitudinẽ hr̃e, q̃m differentię locorum sunt astronomis incertę. Nõ enim aliquis astronomus, docuit aphetam æthiopũ alios annos hr̃e, alios aphetam sytharum, alios hominum, qui in medijs locis uiuunt. Ptolome⁹. n. scribens in Alexãdria unicuiq; gradui aphesis constituit annũ, ꝙ non est uerum apud

Contra stronomiæ de annis uitæ.

apud omnes regiones. Nec annimensor, siue alchocoden arabum est promittens annos eodem modo in omnibus regionibus: ideo de annis uitæ astronomi non possunt certa dicere. Philosophi autem solum uniuersaliter has drías tradunt, speciatim uero eas assignare, non est philosophi.

Porro sumere conuenit: quid sit inter ea quæ natura constant quod facile corrumpatur, & quid quod ægre.

Oportet autẽ accipere: quid facile corruptibile in natura connstantibus, & quid non facile corruptibile.

Nunc, ut mihi uidetur, accedit ad narrationẽ: & primo sumit quid sit facile corruptibile: & quid non facile corruptibile: nam, ut Philoponus notauit primo de generatione, qui doctrinã tradit, definitiones, & suppositiones sibi constituit. Deinde ex illis demonstrat cõclusiones. & hoc proponit, cum inquit. Oportet autem accipere, in natura constantibus, hoc est in rebus ipsis naturalibus, primo qd facile corruptibile, & quid non facile corruptibile, & sic hęc sumit, ut definitiones.

Nam ignis & aqua, & quæ his cognata sunt: cum eandem facultatem minime habeant, sibi mutuo causæ sunt generationis atq; corruptionis. Proinde singula quoq; alia quæ ex hisce sunt atque constant, & non ex multis per congeriem uti domus: eorum naturam participent ratio congrua existit.

Ignis enim & aqua & his cognata: non habentia eandem uirtutem, existunt generationis & corruptionis causa sibijnuicem. Quare & quælibet aliorum ex his existentia & constituta, participare horum naturam rationabile: quæcunq; non compositione ex multis sunt ut domus.

Antequam definiat quid facile, quidue difficile corruptibile sit, resumit breuibus causam corruptionis rerum, & primo quidem in substantijs. Secundo uero in accidentibus: & quoniam substãtiæ aliç sunt simplices, ut elemẽta, aliæ ex elemẽtis mistæ. Exponit primo causas corruptionis in elementis, deinde in mistis. De prima parte dicit, quod elemẽta sunt inuicem corruptibilia, quoniam sunt inuicem contraria. unde dicit. Ignis .n. & aqua, & alia elemẽta cognita his. s. aer, & terra nõ habentia eandẽ uirtutem, sed existentia contraria, existunt generationis, & corruptionis causa sibijnuicem, ut secundo de generatione dictũ est. Tacuit autem materiam: quoniã non possunt elemẽta esse cõtraria: nisi cõueniant in materia: sic igiẽ elementa inuicẽ sunt corruptibilia: quoniã sunt cõtraria. De secũda parte dicit, quod mista, quæ non cõgregatione ex elemẽtis sunt, ut domus ex lignis & lapidibus cõgregatione fit, corruptibilia sunt, quoniam constant ex elemẽtis. unde dicit. Quare & quęlibet aliorũ ex his elemẽtis existentia cõstituta, quæcunque ex elemẽtis constant, non ut domus cõpositione ac cõgregatione ex multis cõstat, participare horũ naturam rationabile est: dico participare horum naturã. s. quo ad corruptionem, hoc est ut sint corruptibilia: quia constant ex elemẽtis: quæ per se corruptibilia sunt. Ex his sequitur quod elemẽta sunt corruptibilia, quia habẽt cõtraria: mista uero, quoniam cõstant ex elemẽtis contrarijs. Sed quæres.

Dubiũ utrum omne mistũ sit corruptibile ab intrinseco, uideẽ quod sic, quoniam Aristot. ait mista corrũpi, quoniam constãt ex contrarijs. ergo omne mistũ ab intrinseco est corruptibile. Ex alio uideẽ quod nõ corrũpatur nisi appliceẽ sibi corrumpens, ut si aurũ esset uniforme in toto, & unius rationis in singulis partibus. Dicẽdum quod nihil põt corrũpi in substãtijs, nisi appliceẽ corrumpens, utrũ hæc est differentia inter elemẽtum, & mistũ, quod mistũ ab intrinseco habet duas causas inclinãtes ad corruptionẽ. s. materiã, & contraria ex quibus cõstat. At elemẽtum ab intrinseco habet unam tantũ. s. materiam cõmunem: & ideo mista dicũtur ab intrinseco corruptibilia, elemẽta uero ab extrinseco: nõ quidem mista ab intrinseco: quod corrũpi possint sine corrũpente, sed quia potius causa intrinseca sunt corruptibilia quam ratione extrinseca: elemẽta uero ab extrinseco: non quod ab intrinseco non sint corruptibilia, sed quoniã potius causa extrinseca corrumpuntur.

Sed de cæteris: alia ratio est. Plurimis enim ex hisce quæ sunt, peculiares competunt corruptiones: ceu sciẽtiæ, sanitati, morbo, & eiusmodi: quippe quæ corrumpi soleant: etiam non corruptis susceptiuis, sed seruatis, quandoquidem ignorãtiam, reminiscentia atque disciplina corrumpere solent: scientiam, obliuio & deceptio. Per accidens tamen: cæterorum corruptiones, rerum naturalium interitus sequũtur. nam cum animalia ipsa intereunt: eorundem & sanitas & scientia corrumpitur.

De alijs igitur: alia ratio. Sunt enim & propriæ corruptiones multis entium: ut scientiæ, sanitati, & ægritudini: hæc enim corrumpuntur: etiam non corruptis susceptiuis: sed saluatis. ut ignorantiæ quidem corruptio, reminiscentia & eruditio: scientiæ autem, obliuio & deceptio. Secundum accidens autem consequuntur naturalia: aliorum corruptiones. corruptis enim animalibus: corrumpuntur & scientia & sanitas quæ in animalibus.

Hactenus de causis corruptionis substantiarum: nunc de causis corruptionis accidentiũ. Vbi animaduertendũ, quod accidentium alia habẽt cõtraria, alia uero non habent contraria, habẽt cõtraria ut sciẽtia, sanitas, & ægritudo: contraria enim sciẽtiæ sunt obliuio, & ignorantia. sanitas uero, & ægritudo inuicẽ contrariæ sunt. dimẽsiones uero & figuræ accidẽtia sunt: quæ non habẽt cõtraria. Tunc Aristot. uult quod accidẽtia, quę habẽt contraria, dupliciter corrumpunrur. Vno modo adueniẽte in eodem subiecto suo cõtrario, & sic corrũpuntur saluato eorum subiecto. Alio modo corrũpuntur, consecutiue. s. eorum subiecto corrupto. At accidẽtia: quæ non habẽt cõtrarium uno modo tantum corrũpuntur. s. eorũ subiecto corrupto. unde dicit. De alijs igitur est alia corruptionis ratio, & per alia intelligit, quæ nec sunt mista, nec elemẽta, sed sunt accidẽtia: & per igitur, non illationis uim, sed aduersationis sumit, utputa igitur pro aũt. Exponit aũt quomodo sit alia corruptionis ratio: & dicit. Sunt .n. & propriæ, & per se corruptiones multis eorum entium s. oĩbus quibus correspondet cõtrarium: ut sciẽtiæ, sanitati, & ægritudini. s. aduẽtu contrarijs in eodẽ subiecto: nam hæc corrũpuntur, ut inquit, etiam non corruptis susceptiuis, sed saluatis eorum subiectis: ut ignorãtiæ quidẽ corruptio est reminiscẽtia, & eruditio. Duplex .n. ignorantia est, altera, quæ ex obliuione prioris sciẽtiæ facta est in aĩa, & hæc tolliẽ per reminiscẽtiam. Altera ex dispositione contraria inducta aut abs te, aut a malis præceptoribus: & hęc tolliẽ per eruditionem inductã a bonis pręceptoribus. Sed dices, nũquid ignorantię corruptio sit reminiscẽtia uel eruditio: uideẽ quod nõ, quoniam reminiscẽtia uel eruditio manet, corruptio ignorãtiæ abest. Dicẽdum quod tales propositiones sunt intelligẽdę causaliter, sicut illa tonitruũ est extinctio ignis in nubibus. Corrumpitur .n. ignorãtia aduẽtu reminiscentiæ uel eruditionis: ideo subscribit scientiæ aũt. s. corruptio est obliuio, & deceptio: põt .n. deleri scientia ab aĩa alicuius obliuione, aut deceptione facta ab aliquo syllogismo deceptorio, ut pluries fit sic igiẽ uno modo accidẽtia corrũpi possunt a contrarijs. Deinde assignat secundum modum, & inquit. Secundũ accidẽs aũt corruptiones aliorum accidentium a substãtijs, consequunẽ naturalia. hoc est corruptiones subiectorũ, quæ sunt entia naturalia, & corruptibilia. Cuius causam affert. Corruptis .n. animalibus corrũpuntur scientia, & sanitas, quæ erant in animalibus: & sic patet, quod accidentia, quæ cõtrarium habent, dupliciter corrumpi possunt. Vno modo per se aduentu contrarij in eodem subiecto, & sic corrumpuntur saluatis subiectis: alio modo per accidens, & sic corrumpuntur corruptis subiectis: ex quo sequitur quod accidentia: quæ non habent contrarium uno modo tantum corrumpuntur scilicet per accidens subiectis eorum corruptis.

Quocirca: & de anima per hæc ratiocinari quispiam profecto potest. Nam si anima haudquaquàm natura subsistat, sed ut scientia in anima sic & anima in corpore sit: erit nimirum ipsius quædam etiam alia corruptio præter eam qua, cum corpus interit, corrumpi solet. Quare, cum nulla talis esse uideatur; alio sane pacto cum corpore iniјt societatem.

Quapropter; & de anima ratiocinabitur quis utique, ex his. Si enim est non natura, sed quemadmodum scientia in anima sic & anima in corpore: erit utique ipsius & alia corruptio præter corruptionem qua corrumpitur corrupto corpore. Quare, quoniam non uidetur esse talis; aliter utique se habebit ad corporis communionem.

Sed dubitat de anima, quo modo corrũpatur: nã cum non sit elementum, nec mistũ naturale, sed sit ad corpus, ut scientia ad animam, tunc anima poterit dupl'r corrumpi. s. corruptione per se. s. aduentu contrarij in eodem subiecto eius subiecto saluato, & per accidens corrupto eius subiecto corpore: quod falsum est, q̃m nõ corrũpitur nisi per accidens corrupto subiecto, unde dicit. Et de anima rationabitur quis utiq; ex his, quæ nunc dicta sunt, nam si non est natura. s. nec mistũ, nec elementum: sed quẽadmodum scientia est in anima: sic & anima est in corpore, si inq̃ sic est, erit utiq; ipsius & alia corruptio. s. propria aduentu contrarij præter corruptionem, qua corrumpit̃ corrupto corpore. Rñdet, ꝙ anima non ita ad corpus se habet, ut scientia ad animam, q̃m anima est corporis substãtialis perfectio: scientia uero est animę accidẽtalis: & sic anima non põt per se corrumpi, nisi toto corpore animato corrupto. Præterea scientia habet contrarium per se in eodem subiecto: anima solum per accidens, unde dicit. Quare q̃m non uidet̃ esse anima talis. s. ut scientia ad animam, aliter utiq; se habebit ad corporis unionem hoc est totalitatem: q̃m anima est pars substãtialis totius animati: & prima perfectio corporis: scientia uero non sic se habet ad ipsam animam. Ex his accipiunt̃ duo. Primum ꝙ scientia corrumpat̃ corruptis animalibus, qđ esse non põt, nisi anima corrumpat̃: habet̃ secundo ꝙ anima corrumpatur, cuius scientia est perfectio, & sic uidet̃ ꝙ intellectiua anima corrumpat̃ corrupto corpore: hic. n. locus ualde fauet his, qui animi mortalitatẽ sustinent de mente Aristo. Secundo principaliter dubitatur quot sint modi corruptionis. Tertio quomodo scientia in intellectu habituata possit per obliuionẽ, & per deceptionem ab intellectu desinere: cum habitus scientiæ non depẽdeat ab organis sensitiuus, nisi in fieri, non autem in facto esse. Aluerniata ad primam dicit, ꝙ Aristot. non de intellectiua anima loquit̃, sed de sensitiua atq; uegetatiua: qđ quidem mihi uidetur difficile, cum loquat̃ de ea anima: cuius sciẽtia est perfectio, quę esse non potest nisi intellectiua. Propterea uidetur mihi ꝙ Aristote. hæc, quæ de anima dicit, non asserendo dicat, sed solum exemplificando, ut ostendat, non omne qđ ita ad corpus se habet, ut sciẽtia ad animam possit corrumpi dupliciter, nam dato ꝙ anima sit corruptibilis, anima se habet ad corpus, ut scientia ad animam, & tamen solum per accidens corrumpitur. s. corrupto subiecto: & non per se a proprio cõtrario, similiter id qđ de scientia dicit, ut exemplum esse dictũ intelligas. s. ut ostendat aliquid corrumpi posse corrupto subiecto. Quæ non intelligentes prophani sumpserunt errandi occasionem: omnia enim quæ hic dicit Aristo. ut exẽpla esse dicta intelligendum est, non quidem, ut ita sint, sed ut sentiant, qui discunt. Ad secundam respondent iuniores ꝙ quatuor modis aliquid corrumpi potest, aut a contrario, ut calidum a frigido: aut a ratione subiecti, ueluti formæ quæ corruptione subiectorum corrumpũtur. aut defectu conseruãtis, ut lumen corrumpitur in medio defectu corporis lucidi, aut defectu dispositionis per quam conseruabatur in subiecto, ut formæ substantiales defectu dispositionum, quibus in materia conseruabantur. Aristo. autem duos tantum modos corrumpẽdi innuit, alterum per se. s. a contrario, alterum per accidens. s. corruptione alterius. Quę uero corrumpuntur per se a contrario, sunt duplicia, uel quia ipsa habent contraria, ut elementa & accidentia habentia contrarium: uel quia componunt̃ ex contrarijs, ut mista: quę corrumpunt̃ per accidens. hæc corrumpunt̃ alijs corruptis, per quę conseruabant̃ siue sint subiecta, siue agentia conseruantia, siue dispositiones conseruatiue: hęc Aristo. de modis corrũpendi. Quo modo uero scientia, quæ est habitus intellectus per obliuionem corrumpi possit, res difficilis est, q̃m scientia põt remanere per unũ diem in intellectu absq; actuali memoria, & per duos, & sic per mille, ergo omnino memoria deleta illa stabit in intellectu. ergo postq̃ semel sciẽtia in intellectu facta est, ut habitus, etiam omni memoria deleta in parte sensitiua, ipsa uidetur remanere: cum non dependeat a sensibus nisi in fieri, non autem in facto. Propterea quidam concedunt totum, dicunt tamen ꝙ per obliuionem pro tanto sciẽtia corrumpatur, pro quanto intellectus non potest exire in actum considerandi: siquidem cõsiderandi actus indiget non solum intellectuali habitu, sed phantasiandi, intellectus. n. intelligendo necessario phantasma speculat̃: patet ergo ꝙ obliuione facta in phantastica destruitur scientia non simpl'r, sed s̃m actum, quatenus scientia remanet s̃m habitum, non t̃n exibilem ad actum: quo in modo Plato habitus in anima puerorum esse autumat, non exibiles t̃n ad actũ, nisi sedatis motibus. Alij dixerunt ꝙ scientia, quę in intellectu habitus est nõ solum quo ad exitum in actũ dependet a phantastica memoria: sed etiam simpl'r inesse, & conseruatione: & tunc patet ꝙ scientia per obliuionẽ destruitur. Verum animaduertendũ ꝙ in parte intellectiua nihil habituat̃. habitus. n fit in potentia, quæ ad actus neutraliter se habet, ut dicit̃ secundo Ethicoꝝ. In potẽtia enim quæ in contrarium se habet, nunq̃ habitus fit, ut lapis ad motũ sursum nunquã habitum habebit, nec in potentia ex sua natura prona fit habitus, non enim lapis ad motum deorsum habitũ acquiret si decies milies deorsum ferat̃. ergo solum in his potẽtijs habitus fit, quæ ad actus neutraliter se habẽt. Ex his accipit̃, ꝙ intellectus non põt ex considerandi actibus habitum acquirere scientificum: cum ad scientiam natural'r se habeat ut ad eius perfectionem. Habitus ergo & memoria fiet ex parte eius potẽtiæ: quæ ad scientiã neutraliter se habet: hæc autẽ est sensitiua. In hac enim ex frequẽtatis actibus considerãdi fit habitus, qui dicit̃ memoria: quæ delet̃ primo mutatione organi: cum enim organum continuo alteret̃, deletur aliquãdo memoria. Secundo aduẽtu nouarũ nutrimenti partiũ, prioribus defluentibus. Tertio aduentu uapoꝝ ac exhalationũ, prioribus deletis. Tunc dico ꝙ cũ in intellectu species nõ conseruent̃ nisi memoria atq; habitu facto in parte sensitiua: q̃m in parte intellectiua nõ est memoria, neq; habitus, ideo obliuione facta in sensibus: desinit scientia in intellectu. Quomodo uero per deceptionẽ scientia deleri possit, quidã dicunt ꝙ delet̃ per deceptionem quatenus deceptio ex syllogismis sophisticis urgentibus fit, & ita tandem intellectus deceptus parti contrariæ adheret, & sic tollẽ scientia: non enim est scire sine fide atq; assensu. Animaduerte t̃n ꝙ in sciẽtia est materiale & formale, materiale quidẽ est ipsa cõclusio, cui per demonstrationẽ intellectus assentit, formale uero, est illã credere per demõstrationem. Dico igitur ꝙ per syllogismos deceptiuos scientia deleri potest quo ad eius formale: & hoc sufficit Quo uero ad materiale stat scientiam remanere, etiam syllogismis deceptiuis urgentibus.

Sed fortasse quæret quispiam, idque optima ratione: utrum quod corruptibile est id alicubi a corruptione uindicari queat, ceu ignis supero in loco ubi contrarium nullum est.

Forte autem utique quis dubitabit rationabiliter: utrum est ubi incorruptibile erit, quod corruptibile, ut ignis sursum, ubi non

Digressio pulchra.

De corruptio[ne] scie[ntiæ]

ubi non est contrarium.

Cum egit de causis corruptionis, in parte ista, accedit ad declarãdũ quid facile,quidue difficile corruptibile sit. Pro cuius declaratione primo dubitat, deinde soluendo dubõnẽ,declarat quid sit facile quidue difficile corruptibile. Quãtũ ad primã partẽ querit, utrũ sit aliquis locus, ubi simpliciter,atque natura corruptibile possit esse ꝑpetuũ.unde inquit.Forte aũt utique quis dubitabit rõnabiliter utrũ subaudi sit aliquis locus,ubi quod est corruptibile simpl'r, atque sui natura, erit incorruptibile atque ꝑpetuũ.Argumẽtaẽ ꝙ sic,qm̃ ignis sursum est ꝑpetuus, & tñ ignis est sui natura corruptibil'.Quod aũt ignis sursum sit ꝑpetuus ꝓbat,qm̃ ibi nullũ est cõtrariũ, a quo corrũpaẽ. & potissimũ ignis,qui tãgit cœli cõcauũ.unde inquit.Vt ignis sursum.q.d.uideẽ ꝙ sic, ut ignis sursum, ubi non est cõtrariũ,hoc est qm̃ ibi nullũ est cõtrariũ, a quo corrũpi possit. Simile argumẽtũ fieri solet de partibus terræ cẽtralibus,nam cũ illis nullũ agens applicari possit contrariũ, uidentur perpetuæ,quæ tamen sunt corruptibiles.

Quæ enim contrariis insunt,per accidens corrumpi solent, eo ꝙ illa intereant. tolluntur enim contraria,a sese. At contrariorum quæ in substantiis sunt,nullum per accidens corrumpi potest, propterea ꝙ substantia de nullo subiecto prædicatur. Quare fieri non poterit, ut id corrumpatur quod contrario caret,aut in eo loco est ubi nullum est contrarium. Quid enim erit quod uim habeat corrumpendi,si quidem a contrariis unis corrumpi quidquam contingat, contrarium autem non insit, aut omnino,aut hic?

Corrumpuntur enim quæ quidem insunt contrariis, secundum accidens, eo ꝙ illa corrumpuntur. interimuntur enim contraria,abinuicem. Secundum accidens autem nullum contrariorum in substantiis,corrumpitur, propterea ꝙ de nullo subiecto prædicatur substantia. Quare cui non est contrarium,et ubi non est, impossibile utique erit corrumpi. Quid enim erit corrumpens, si quidem a contrariis quidem corrumpi accidit solis,hoc autem non existit,aut totaliter,aut hic?

Mouet.q.& argumẽtatus est ad partẽ affirmatiuã breui ad modũ rõne,& quidã uix intelligibili,nunc rõnẽ illã exponit:& sumit duas ꝓpões quasi unũ añs, deinde infert qõnis partẽ affirmatiuã.Prima igiẽ ꝓpõ est, ꝗcũꝗ insunt contrariis corrũpuntur ꝑ accñs corruptione illoꝶ contrariorũ,uerbi causa,quęcũque insunt calido,& frigido,corrũpuntur cũ calidũ uel frigidũ corrũpiẽ, ut si dulce insit calido,corrupto calido,dulce corrũpiẽ,& si amarũ insit frigido,amarũ corrũpiẽ corruptiõe frigidi.ꝓbaẽ. qm̃ cõtraria per se inuicẽ corrũpuntur, ergo quæ insunt ipsis contrariis corrũpentur per accidens corruptione illorũ,unde dicit.Corrũpuntur enim quæ quidẽ insunt contrariis,ſm accñs,eo ꝙ illa contraria corrũpunẽ. Cãm affert,& dicit.Interimũtur.n.contraria ab inuicẽ per se,ergo quæ illis insunt,corrũpentur per accñs. secunda ꝓpõ est, subm siue materia contrariorum nec per se nec per accidẽs corrũpitur,ꝓbatur, qm̃ tale subiectũ cõe de nullo subiecto prædicaẽ,corruptione cuius saltẽ per accñs corrumpi possit,unde dicit.Secũdũ accidens aũt nullũ contrariorũ in substãtiis,corrũpiẽ,& tu intellige trãsposite sic,ſm accidens aũt suba, quæ est subm cõtrariorũ non corrũpiẽ. Cuius cãm affert,& inquit. Propterea ꝙ de nullo subiecto ꝑdicatur suba,quæ est contrariorũ subm, corruptione,cuius corrũpi possit.Et intelligit per subam cõem materiã quæ est cõe subtũ contrariorũ.Materia.n.cõis neꝗ per se,neque per accidens corrũpitur, qm̃ nullũ subm habet,rõne cuius dici possit corrũpi. Ex his infert, ꝙ illud, cui non est contrariũ,uel si est contrarium, in eo loco ubi non habet cõtrariũ,impoſ'e est corrũpi. Cuius cãm affert, & inquit.Quid.n.erit corrũpens.q.d. nullũ siquidẽ a solis contrariis accidit unũquodꝗ corrũpi.hoc aũt.s.cõtrariũ non existit,non existit dico,aut oĩno, aut in eo loco,ergo non potest corrũpi. Sic igitur ex dictis habemus ꝙ illud quod non habet contrariũ,aut si habet, est in aliquo loco,ubi non habet,tale est perpetuũ in illo loco, sed supplẽda est rõ ,sed ignis in ꝓprio loco, aut non habet cõtrariũ,aut si habet,ibi non habet, ergo ignis in proprio loco non est corruptibilis. Simili ratione fieri potest argumentũ de partibus centralibus terræ. Quo uero ad rationẽ attinet,animaduerte ꝙ illatum propositionũ prima uideẽ necessaria ad rationem. secunda uero est addita ad pleniorem expositionem prime.

An hoc, partim uerum est,partim non uerum?

An hoc,sic quidem uerum est, sic autem non.

Rñdet ad.q.& uult,ꝙ aliquòd sua natura corruptibile simpliciter,& oĩ loco est corruptibile,sic uero est incorruptibile,dũ sibi locus non uertitur ad contrariũ,uer.gra. locatũ.s.ignis in ꝓpria sphera est sua natura, ac simpliciter corruptibilis,est tñ incorruptibilis,qm̃ difficilis corruptionis,qm̃ tãdiu ꝗdiu locus non efficitur sibi contrarius, tãdiu permanet,cũ uero locus ei fit extraneus, ac contrarius, ignis corrumpitur. Quo uero modo locus ille fieri possit extraneus locato,postea dicemus.

Fieri enim nequit,ut ei quod materiam habeat,non insit modo quodam contrarium. nam ut omnino insit caliditas aut rectitudo aut arbor, fieri potest,ut alicubi sit, nõ potest. alioqui, effectus essent separati.

Impossibile enim, materiam habenti non existere aliqualiter contrarium. nã omnino quidem inesse calidum aut rectum, contingit,alibi autem est impossibile esse, aut calidum, aut rectum,aut album. erunt enim passiones separatæ.

Nunc exponit solõnẽ,& primo ꝓbat, ꝙ oẽ corruptibile sui natura necessario corrũpetur,ut prima pars solutionis dicebat, Secundo exponit secũdã partẽ solotionis.s.ꝙ põt aliquid simpliciter corruptibile esse difficilis corruptionis in aliquo loco.Pro expõne priæ partis sumit unã suppõnẽ,ꝙ oẽ hñs materiã, habet aliquo pacto contrariũ.ꝓbat.qm̃ oẽ hñs materiam,contingit habere aut calidum,aut rectum,aut albũ,aut aliquod,cui respondet aliquod contrarium,cuius ratio est, qm̃ hæc non nisi materiæ insunt,cũ non possint esse separata a materia, & hoc inquit.Impossibile.n. est materiã habenti non existere aliqualiter contrarium,qm̃.ut dicit,oĩno contingit ei, quod materiam habet, inesse aut calidũ aut rectũ, aut subaudi album,aut dulce aut aliquod contrariorũ,ut patet discurrendo per oĩa,quæ materiã hñt,nã nõ poterit reperiri aliquod eorũ,cui non insit aliquod cõtrariorũ,& hoc ꝓbat, qm̃ impoſ'e est calidum aut rectum, aut albũ esse alibi ꝗ̃ in ipsa materia uel in his, quę materiã habẽt, alioquin talia contraria erunt passiones separatæ a materia quod est ridiculũ. Sic igitur patet, ꝙ oĩ habenti materiã inest aliquod contrarium,hoc est inest aliqua passio cui respõdet contrariũ. Quo uero ad uerba attinet, dixit { Aliqualiter cõtrarium } qm̃ oportet,ut ipsi insit aliquid, cui rñdet per se contrarium,uel saltẽ aliquo mõ.s.priuatiuũ. Verbũ { aũt } cum inquit { Alibi aũt esse } pro qm̃ intelligẽdũ est,uerbum autem πού,hoc est, alibi interpretandum. Ex his accipitur suppositio,ꝙ omne habens materiam,habet aliquo modo contrarium scilicet aut positiuum, aut priuatiuum,per se,aut per accidens saltem.

Si igitur quando actiuum & patibile simul sunt, semper alterum agit,alterum patitur,fieri non potest quin fiat mutatio.

Si igitur quando simul fuerit factiuum & passiuum, hoc quidem semper facit, hoc autem patitur, impossibile non permutari.

Ex hac suppositione ꝓbat, ꝙ oẽ habens materiam est corruptibile,& syll's est, oẽ illud,in quo insunt factiuum & passiuum est simpliciter corruptibile. Omne hñs materiam est illud,in quo insunt factiuum & passiuum,passiuũ

quidē materia, factiuum uero contrarium, ergo omne habens materiam est simpliciter corruptibile. unde dicit. Si igitur qn̄ simul in aliquo fuerint factiuum, & passiuum, hoc quidem semper, hoc est necessario facit, hoc aūt necessario patitur, subaudi minorem, sed in habenti materiā insunt factiuū & passiuū, ergo hn̄s materiā impoſſe est nō permutari, & sic aliquando necessario corrumpetur.

Præterea, & excrementa fieri necesse est. at excrementum, contrarii rationem subit. semper enim mutatio, e contrario fit. excrementum autem reliquiæ prioris est.

Adhuc etiam necesse est superfluum facere (superfluum autem, contrarium) ex cōtrario enim, semper permutatio. superfluum autem reliquiæ prioris.

Hic ponit secundā rōnem ad idē, & syl's pōt cōponi hypothetice sic, si contrarium necesse est facere in suum contrarium, necesse est oē hn̄s contrarium aliqn̄ pati ab eius contrario, ergo necessario aliqn̄ corrūpetur. inquit. Adhuc aūt necesse est superfluū facere, exponit autē quid per superfluū intelligat, & inquit. Superfluū autē intelligo cōtrarium, & est ratio, quoniam duorū contrariorum semper alterum est maius & superfluum, & alterum minus & excessum, probat antecedens, & dicit. Ex contrario. n. semper permutatio est, per hæc uult habere an̄s, ꝙ contrarium necesse est semper facere in suū contrariū. ergo omne hn̄s materiā aliqn̄ patiet̄ a suo cōtrario. Addit, ꝙ hęc rō, quæ ꝓcedit ex ipso contrario, quod est superfluum, est reliquiæ prioris. f. rationis, quoniā prima ratio ꝓcedebat ex factiuo et passiuo: hęc āt solū ex ipō facere.

Quod si quicquid actu contrarium est ambigeretur, esſetne uel hic incorruptibile, an non sed ab eo quod continet corrumperetur?

Si autem omne expelletur quod actu contrarium, & hic corruptibile utique erit.

Sed contra hæc dubitat, nā si oē corruptibile necessario corrūpetur, oportebit, ꝙ ignis in suo loco oīno corrūpatur, queritur ergo a quo corrūpat̄? unde inquit. Si autē omne expellet̄ necessario, quod actu cōtrariū subaudi alicui est, & hic, hoc est ergo ignis hic. f. in ꝓprio loco corruptibile utique erit aliquando subaudiēdū ergo rōni, ignis in proprio loco aliquando corrumpetur, a quo igitur corrumpetur? utrum a contrario.

Si ergo id quod continet sit satis cōmittendæ corruptioni numero eorum quæ dicta sunt, adscribatur. sin minus, inesse quippiam quod sit actu contrarium, & excrementitiam materiam aggigni, supposuisse operæprecium est.

An non, sed a continēte corrumpitur? Siquidem sit sufficiēs, ex dictis. si autem non, supponere oportet ꝙ inest aliquid actu contrarium, & superfluum fit.

Rn̄det ꝙ ignis in proprio loco non a cōtrario, sed a cōtinente corrūpitur, qm̄, ut ex dictis patet, continēs aliqn̄ est sufficiens corrūpere cōtentū. Quod aūt continens sit sufficiens corrūpere aliqn̄ contentū, ꝓbat, qm̄ si non sufficeret, oporteret supponere in naturali loco alicuius naturalis corporis, aliqn̄ fieri aliquod cōtrariū, & superfluum potens locatum corrūpere, quod tāquā falsum derelinqt. unde dicit. An non. f. corrūpitur a cōtrario, sed a continēte aliqn̄ corrūpitur ignis ipse, siquidē cōtinens aliquādo subaudi sufficiens sit, ut ex dictis patet, corrūpere cōtentū. Quod ꝓbat, & dicit. Si aūt non est sufficiens cōtinēs aliqn̄ corrūpere cōtētū, supponere oportet ꝙ in loco corporis naturalis inest aliquid actu, et formaliter contrariū, quod etiā superfluum fit, quasi excedens corpus contentum, & potens illud corrūpere. hoc relinquit Arist. tanꝙ̄ falsum, qm̄ manifestū est per se, ꝙ in naturali loco corporis physici nullū contrariū formaliter reperitur, qm̄ uel illi esset uiolenter, uel naturaliter. non naturaliter, qm̄ unus locus non pōt esse naturalis duobus cōtrariis, nec uiolenter, quia ab aliquo uiolentante esset tale contrariū motū ad illū locum, modo non uidetur quid esset mouens illud contrarium ad locū illū. Quare oportet dicere locatū corrumpi a continente, non quidē quo est contento formal'r contrariū, sed quo est illi uirtualiter cōtrariū hoc est quo de nouo fit illi superfluū, & contrariū uirtualiter, ut dicemus. Sed quæres qūo continens fit contrariū contento, uidetur. n. ꝙ non, qm̄ tunc posset totus ignis aliqn̄ corrūpi facto cœlo sibi contrario. Præterea cœlū non uidetur ꝙ possit fieri aliqn̄ contrariū alicui, dicēdū ꝙ nūꝙ̄ cœlum potest fieri toti igni contrariū nec formaliter nec uirtualiter, sed bene alicui parti eius, quod continet, saltē uirtualiter. Cū. n. per motū cœli & lumen adducitur aliqua stella, uel aliqua constellificatio contraria alicui parti ignis contenti, tunc cœlū illi parti fit superfluū & contrarium saltem uirtualiter, non potest autē constellificatio illa uirtualiter esse contraria toti igni, ut docent astronomi, nulla. n. constellificatio potest esse adeo uīs, ut destruat totū unū elementū, cuius causas quęre in libro de nostrarū calamitatum causis. Ad secūdum patet solutio. Cœlū. n. non fit cōtrariū locato formaliter, sed bene uirtualiter, & nō modo locus ignis potest fieri ipsi igni uirtualiter contrarius, sed uirtute cœli oīs locus fieri pōt cōtrarius suo locato.

Quamobrem, minor flamma a maiore per accidens deuritur. ꝙ pabulum, fumum scilicet quod illa non nisi longo tempore assumere potest, hæc ocyus insumat.

Quapropter, & minor flamma comburitur a multa secundum accidens, quia alimentum quod illa in multo tempore consumit, fumum, hoc flamma multa cito.

Sed quæres cū locus est factus contrarius alicui parti corporis contenti, utrum locus ille corrūpat illam partē. Rn̄det ꝙ nō, sed ꝙ corrūpatur a residuo. Imaginat̄ enim ꝙ a loco extraneato pars ignis grauefiat, & quodāmodo remittatur, & fiat ignis paruus atque remissus, tunc uult, ꝙ ab igne residuo corrūpat̄ illa pars. ueluti parua flāma corrūpit̄ a magna per accidēs, quatenus magna ꝓoccupans fumū ex quo parua nutritur flāmā paruā corrumpit subtrahens illi nutrimētum. unde dicit. Quapropter & minor flāma cōburitur a multa ꝺm accidens, quia alimentum, uidelicet, fumū quod illa parua flāma multo tempore consumit, hoc ipsum flāma multa & magna cito consumit, & sic defectu nutrimēti perit parua flāma, sic pars ignis a loco grauefacta, & quasi effecta contraria aliis partibus ignis corrūpitur ab illis, & transit in substantiā illarū. Hoc ergo pacto potest elemētum in ꝓpria sphæra non totū, sed ꝺm partē corrūpi, quatenus a loco extraneo disponitur ad contrariū aliarum partiū, & tādem ab illis corrūpitur. Cū uero dicitur locus est conseruatiuus rei locatæ, dico ꝙ uerū est pro maiori parte, potest tn̄ alicui effici contrarius aduentu nouę dispōnis, & sic disponet partē illā ad corruptionē, ita ut corrumpat̄ a residuo. Animaduerte ꝙ similitudo de flāma parua nō q̄drat in oīb⁹, solū. n. exēplum illud inductū est ad ostendendum ꝙ simile in specie potest sibi simile in specie corrumpere, qn̄ aliquo modo est sibi dissimile, sic in sphæra ignis una pars potest corrumpi ab alia qn̄ efficitur a loco illi contraria. Alii uero asserunt, ꝙ pars ignis grauefacta descendit ad superficiem aeris, & sic ab aere corrūpitur, simili ratione dicere possumus in aliis elementis, ut postea dicetur.

Quapropter, omnia semper in motu sunt, & ortum aut obitum subeunt, cui rei, id quod continendi munere fungitur, uel conferre uel obesse solet.

Quapropter, omnia semper in motu sunt, & fiunt aut corrumpuntur. continens autem, aut cooperatur, aut contraoperatur.

Ex his infert. ꝙ hoc fit semper. f. ꝙ una pars elemēti in

propria

propria regione corrũpatur, & alia generetur, & ecõtrario fit semper, & hoc inquit. Quapropter omnia semper in motu sunt, hoc est & fiunt, & corrumpuntur, & hoc uicissim & perpetuo. Cuius causam affert. Quoniam continens aut hoc tẽpore cooperatur conseruãdo, aut contra operando disponendo aliquam partem elementi contẽti ad corruptionem, uerbum { autem } pro quoniam legendum est, nec hoc uideatur contra seriem græcam, quoniã Philoponus non semel in suis cõmentariis sic exponit, ut notaui uobis hoc anno pluries in libris de generatione.

Et ob id, quæ locum demutant, ea tempore quidem longiore breuioreue q̃ sua ferat natura edurant, sed sempiterna nusq̃ sunt, quibuscunque contraria adsint, nam materies, protinus contrarium habet. Quare si sit de prædicamento loci, lationem subeunt. si uero quantitatis, accrescunt aut decrescunt. si deniq; qualitatis, alterantur.

Et propter hoc, transposita durabiliora quidem fiunt, & paucioris durationis natura, æterna autem nusquam quibuscunque contraria sint. confestim enim materia, contrarium habet. Quare si quidem ipsius ubi, secundum locum permutatur. si autem quanti, secundum augmentum & decrementum. si autem passionis alterantur.

Ex his infert causam quare quædã sunt facile & quædam difficile corruptibilia, & quid sit facile, & quid difficile corruptibilia, & quasi sic argumentatur, quoniam locus potest fieri locato nunc conueniens, nunc extraneus, atque contrarius, ideo locáta trãsposita de regione in regionem fiunt aliqñ difficilioris, aliqñ facilioris corruptionis, nam transposita ad regionem conuenientem, donec illa regio manet conueniens, illa remanebũt, cum sit extranea, illa corruptioni parabuntur. transposita uero ad regionem contrariam, facile corrumpuntur. Ex hoc sequitur ꝙ difficilis corruptionis sunt, quæcunque manẽt diu in locis conuenientibus. Quæ uero manent in locis facile mutabilibus, hæc facile corrumpuntur. unde dicit. Et propter hoc scilicet quia locus fieri potest conueniens, & cõtrarius facile, & difficile, transposita de regione in regionem de loco in locum, durabiliora quidem fiunt, quando transponuntur. s. ad locum conuenientem, qui diu durat in tali conuenienti dispõne, & fiunt natura paucioris durationis. s. locus ad quem transferuntur, fit illis contrarius, uel facile mutetur de conuenienti dispositione ad contrariam. Addit, ꝙ licet corpora possint fieri de facili corruptibilibus difficile corruptibilia, æterna autem nusquã fient, illa quibuscunque contraria sint, quoniam confestim materia contrarium habet. & sic habens materiam nõ potest fieri æternum. Signum autem, quoniam si quid habet contrarium in ipso ubi, permutatur ẽm locum, & si habet contrarium ẽm quantum, permutatur ẽm augmentum scilicet de paruo ad magnum, & econtrario de magno ad paruũ. Si autem habet contrarium ẽm passionem, & qualitatem passibile, ut secundum calidum & id genus, alterantur ergo omne habens contrarium & materiam est permutabile, & nõ æternũ. Ex his potes colligere, cãs quare quædam difficilius corrumpantur, quædam facile. Prima causa est, quoniam mutantur de regione in regionem, nam si mutantur de conuenienti regione ad contraria, in illa paruo tempore durant, & hoc ait Auicenna, ꝙ si ethiops, mutetur subito de regione sua in scythiam subito moreretur, aut infirmabitur. Sin autem contra, de regione contraria mutentur ad conuenientem, longo tempore durabunt. Secunda uero causa est, quoniam aliqua regio diu durat in simili dispositione, & nõ facile mutatur, & corpora tunc, quæ illic degunt, diu durant donec regio illis fit disconueniens. Aliqua uero est exposita uariationi facile, & tunc quę in illa degunt corpora, facile corrumpuntur, sunt autẽ causę istę ueræ in hominibus, animalibus, plantis, & omnibus mistis etiam elementis. Hinc uidemus homines esse in aliqua regione longeuos, in aliqua breuis uitæ in aliqua sanos, in aliqua infirmos uiuere, & huius rei causa est loci dispositio, quæ aliquibus est sana, aliquibus infirma. Aliquibus conueniens diu, aliquibus facile mutatur de conuenienti ad contrariam dispositionem. Quam rem medici attendere debent, ut Auicenna notauit, qui iussit ægrotos, cum diurnis morbis laborauerint regionem mutare, accedereq; ad eius regionem, si extra illam ægrotauerit. Obseruaui Suesse aliquãdo homines quasi coætaneos fere omnes breui tempore mortuos esse, ut annis præteritis omnes decrepitos, qui ibi aderant in breuissimis diebus quasi eodem morbo omnes mortuos, quod non ob aliud erat, nisi quia regio illa erat omnibus illis effecta discõueniẽs. Aliȷs uero alterius ætatis non, uidemus regionem aliquã esse iuuenibus contrariam, qui postea facti uiri in illa diu uiuunt, ut Neapolis, quæ iuuenibus contraria est, senibus non ita, uerum de his hactenus. Sed quæritur utrũ ignis in propria sphæra possit corrumpi, & iterum de terræ partibus centralibus. Cãdauensis imaginatur ꝙ ignis in sua sphæra a constellatione grauificante atque condensante, & infrigidante aliqua glebba ignis potest grauescere, & ita moueri deorsum ad locum suæ corruptionis scilicet ad superficiem aeris. Et cum dicitur ꝙ tunc non corrumpetur in propria sphæra. Respondet ꝙ nõ corrumpitur extra sphæram, quoniam in eo instanti in quo trãsit in sphęram aeris est primum non esse eius, & generatio aeris, & sic non corrumpitur extra sphæram. Possumus etiam dicere, ꝙ non est absurdum ignis glebbam non corrumpi in sphæra sua, satis autem est, ut in sphæra sua disponatur ad corruptionem, ita ut moueatur ad locum suæ corruptionis, & hæc uidetur intentio Aristotelis in libro meteororum. Hic tamen existimat alteram ignis partem disponi contraria dispositione alteri, & ita tandem corrumpi ab illa, fieriq; hoc uicissim & perpetuo, quatenus locus fit perpetuo sic in mutationibus. Ad cuius rei manifestationem induxit exemplũ de flamma magna, quæ corrumpit paruam. De partibus uero centralibus terrę simili modo dici potest, nam possunt illę uirtute cœli disponi dispositione contraria ad alias partes, & tandem ab illis corrũpi. Aliȷ uero dicunt partes centrales fieri posse aliquando cĩrcũferentiales, quoniam terra ex una parte fit leuior, & tũc pars illi opposita grauior facta mouetur uersus centrũ, & hoc fit adeo, ut in longis annorum curriculis centralis pars fit circũferentialis, quæ postea deducta ad locum corruptionis corrumpitur ab elemento proximo, & quoniam hoc tempus est longum, ideo difficile partes ille corrumpunt, de aliȷs autem elementis eodem modo dici potest, uel ꝙ corrumpantur in propria regione, uel ꝙ moueantur ad loca aliorum elementorum uicinorum, & ab illis corrumpantur, omnia enim hæc probabiliter sustineri possunt.

At neque maxima, corruptioni minus obnoxia sunt. equus enim, minus temporis q̃ homo, uiuit. neque pusilla, nam insectorum plurima, non ultra annum ætatem extendunt. Neque plantæ omnino minus q̃ animalia corruptioni patent. cum nõnullæ, uita sint annua Neque sanguinaria. siquidem apis, longiore tempore quàm sanguinea quædam, uiuit. neque exãguia. q. mollia, annua sint, quãuis sanguine careant. Neque terrestria. sunt enim tum e plantis, tum e pedestri animantium genere, quæ in anni spatium duntaxat ætatem protrahunt. Neque marina. etenim in mari tam testacea quàm mollia, parum uiuunt.

Erunt autẽ neque maxima, incorruptibiliora. equus enim, homine, breuioris uitæ. neque parua epeteia enim, multa entomorum. Neque plãtæ totaliter animalibus. epeteiæ enim, quædam plantarum. Neque sanguinem habentia lapis enim, durabilior quibusdam sanguinem habentibus. neque exanguia. ma

superent quàm per quantitatem uincantur, ea sane uiuaciora sunt.

Non solum autem propter hoc: longioris uitæ. duæ enim causæ: & quantum & quale. Quare oportet non solum multitudinem esse humidi: sed hoc & calidum, ut neque facile congelabile, neque facile desiccabile sit. Et propter hoc: homines longæ uitæ magis quibusdam maioribus. longioris enim uitæ sunt quæ deficiunt multitudine humidi: si pluri ratione excedant secundum quale quam deficiant secundum quantum.

Ad hoc, ut humidum sit uitæ longæ aptum ex parte qualitatis, duę sunt rationes: dispositio, uidelicet, aerea uiscositas, & proportio ad calidum Nam humidum longæ uitę aptum debet ad calidum habere debitam proportionem, quoniam si humidum esset magnum & calidum paucum, calidum cito suffocaretur, & humidū cito congelaretur. Sin autem calidum multum, & humidum paucum, humidum cito exiccaretur. unde inquit. Non solum autem propter hoc. s. multitudinem humidi uiuentia sunt longioris uitę: nam duę sunt causæ & quantum & quale: & quoniam quale duplex ratione dispositionis. s. uiscositatis aereæ, & ratione proportionis ad calidū: ideo oportet, ut inquit. Non solum multitudinem esse humidi: sed hoc esse calidum, hoc est bene proportionatum calido: ut neq; facile congelabile sit, & hoc si ipsum humidum esset multum, & calidum paucum: neq; facile desiccabile, & hoc si humidum esset paucum, & calidum multum: oportet ergo esse proportionatum, ad calidū. Hinc soluit quæsitum, cur homo est longioris uitæ equo, & boue, cum sit illis minori humidum minus habens, respondet hoc esse quia humidum hominis ad eius calidum est lōge melius proportionatum, quàm humidum equorum sit maius humido humano: unde dicit. Et propter hoc homines longę uitę est magis quibusdam maioribus. s. equo, & boue. Et dat causam, & dicit. quia longioris uitæ sunt, quę deficiunt in multitudine, & quantitate humidi: modo pluri, ac maiore proportione excedat secūdum quale, quam deficiant secundum quantum. unde licet humidum humanum deficiat, in quanto ab humido equi, & bouis, excedit: tamen illud longe magis in bonitate proportionis, quam illud excedat ipsum in bonitate quantitatis. Est enim duplex bonitas qualitatis, uidelicet, & quantitatis: humidum equi excedit humanum bonitate quantitatis, humanum uero excedit illud bonitate qualitatis, & longe magis quam humidum equinum humanū excedat bonitate quantitatis. Ex his patet, quòd humidum longę uitę aptum ad siccum & ad frigidum etiam debet habere rationem, non enim debet esse adeo siccum, ut cito exiccetur: nec ita frigidum, ut uelociter congeletur: ergo humidum parum sicco, & parum frigido permistum ad calidum habens debitam proportionem est uitę longæ aptum. Si enim non haberet de sicco, nón esset uiscosum, & si non haberet de frigido, esset cito inflammabile. Aristoteles autem de proportione humidi ad siccum, & ad frigidum non loquitur, sed eam dat intelligere ex alijs conditionibus: ut patet: quibus manifestum est humidum, quod est difficilis exiccationis esse bonum in quanto & quali. In quanto, ut sit multum. In quali uero dupliciter, in proportione ad calidum: & in dispositione. In dispositione quidem, ut sit aereum, unctuosum atq; uiscosum sicci ac frigidi non nihil habens. In proportione autem, ut sit calidum ad humidum non multum: nec contra humidum ad calidum. Vtrum uero in quali debeat esse aliter dispositum, posterius dicemus.

Calidum autem ipsum: in nonnullis pingue habetur: quæ res simul efficit: ut neque facile inarescat, neque facile refrigeretur. in nonnullis alio succo præditum est.

Est autem aliquibus quidem calidum: pingue. quod simul facit: & non facile siccabile, & non facile infrigidabile: quibusdam autem: alium habet humorem.

Declarauit, quòd humidum si debeat esse longæ uitæ conueniens: debet esse calidum, & quoniam calidum est multiplex: exponit, quale calidū debet esse cum humido, si debet calidum ipsum, & humidum esse longæ uitę conuenientia: & uult ꝙ animalibus possit inesse duplex calidum, aut pingue, aut alium habens humorem quam pinguem, cum calidum est commixtum humido pingui, tale est longæ uitæ conueniens, quoniam non est facile exiccabile, nec facile congelabile, siue infrigidabile: cum uero est commixtum alteri humori quam pingui ut aqueo uel flegmatico, aut terrestri sicco, non est uitæ cōueniens. unde dicit. Est autem aliquibus uiuentibus quidem calidum ipsum pingue, aereum, & hoc est subandi longę uitæ idoneum: quoniam tale calidum mixtum humido non facile exiccabile est, nec facile infrigidabile: quibusdam autem uiuētibus calidum alium habet humorem. s. flegmaticum aqueum, & tale non est longę uitæ idoneum: tale enim humidum est crassum, atque frigidum facile infrigidabile, & congelabile. bene ergo dictum est calidum mixtum humido aereo esse uitę longæ idoneum.

Præterea oportet ut quod haud facile corruptibile sit: nequaquam excrementis abundet. quod enim tale est: aut ui morbi, aut suapte natura interimitur: nam excrementorum uirtus atque facultas, uicem subit contrarij: atque interdum naturam ipsam. interdum partem corrumpit.

Item oportet futurum esse non leuiter corruptibile: non superfluificum esse. interimitur enim quod tale: aut languore, aut natura. contraria enim est superfluitatis uirtus: & corruptiua, hæc quidem naturæ, hæc autem particulæ.

Tertia conditio ex parte qualitatis est, ut humidū sit purum, non mixtum superfluitatibus extraneis: nā si esset mixtum extraneis superfluitatibus: facile esset corruptibile, aut languore. & morbo: aut natura. Languore quidem si superfluitas esset relegata ad aliquam uiuentis particulam: nam in illa fieret languorem perniciosum. natura uero, si superfluitas esset diffusa cum tota humidi substantia. unde inquit. Item oportet futurum humidum calido commixtum non esse leuiter corruptibile, alioquin non esset longę uitę aptum: ideo oportet subaudi tale humidum non superfluificum esse, sed purum: quoniam ut inquit, humidum quod est tale, interimitur. Aut languore hoc est morbo particulari particulæ determinatę, aut natura hoc est morbo uniuersali. Cuius causam affert, & inquit. Quoniam uirtus superfluitatis hoc est humor superfluus uigorosus, est contrarius, hoc est præternaturalis. & corruptiuus, hic quidem naturæ, quando fuerit diffusus tota humidi naturalis substantia in uenis: hic autem particulæ, si fuerit non diffusus cum tota humidi substantia, sed relegatus ad particularem locum faciens ibi apostema, aut alium particularem morbum. Quo uero ad uerba attinet, animaduersione dignum morbum esse duplicem, totalem ac uniuersalem, ut febrem: particularem, ut apostema: quando ergo humidum est impurum, uel est impurum in tota eius substantia, & sic facit morbum uniuersalem: aut in aliqua parte corporis, & sic facit morbum particularem. Propterea Aristo. inquit, quod tale est. s. humidum impurum interimitur, aut natura, hoc est morbo uniuersali, aut languore, hoc est morbo particulari. Dicit enim uniuersalis morbus, natura ab Aristotele, qm̄ est uniuersale principium lesionis omnium membrorum: ut enim natura est principium omnium motuum: sic morbus uniuersalis est principium omnium lesionum. Dicitur etiam natura: quoniam sicut forma, quæ est na-

Duplex morbus

tura: inest toti materiæ, ita morbus uniuersalis inest toti corpori. Amplius dicitur natura, quoniam non cum tanto dolore, cum quanto est morbus particularis: aut dicitur natura, quia est totum animal, aut totum uiuens saltem potentialiter, & affectiue: uel aliter & melius uerba Aristotelis. Interimit enim quod tale. s. humidum aut languore, hoc est ratione partis languidæ, aut natura, hoc est aut ratione substantiæ totalis: & sic per naturam intelligit totam substantiam eius: per languorem uero particulam uel mēbrum eius lāguidum. Animaduersione quoq; dignum est, φ potest esse læsio in particula corporis, non existente peccato humorum in toto, ut medici asserunt. Ideo humor potest esse superfluus in particula aliqua corporis, & non in toto. Ex his colligitur φ humidū uitæ longæ idoneum debet esse bonum in quanto, & quali: in quanto quidem, ut sit multum. In quali uero tripliciter, in dispositione substantiæ, ut sit aereū, unctuosum, uiscosum. In proportione ad calidum, ut nec excedat calidum, nec excedatur multum. In dispositione accidentium ut sit purum, non superfluificum. Ex his quoq; soluuntur omnia quęsita, quoniam differentiæ uitarum in longitudine & breuitate ex differentijs humidorum in quanto & quali proficiscuntur: differentiæ uero humidorum in quanto & quali ex differentijs formarum secundum speciē exoriuntur, quæ non possunt stare in materijs, nisi mediātibus humidis sic in quanto & quali constitutis. Hac ratione nonnullæ plantę uiuaciores sunt animalibus, nonnulla animalia uiuaciora nonnullis plantis, nonnulla terrestria uiuaciora nonnullis aquatilibus, nonnulla aquatilia nonnullis terrestribus. Hac ratione nonnulla uiuunt anno, nonnulla pluribus annis, nonnulla die alia pluribus diebus, quoniā humidum quibusdam non ad maius tempus pro uita calido est proportionatum. Sequitur etiā φ unaquęq; uiuētis species limitat sibi certum suę uitæ tempus, quod nullum eiusdem indiuiduum progredi poterit, ut Philoponus cōcludit. ij. libro de generatione, bene autem abbreuiare: cuius causas diximus in ij. de generatione, & hic postea dicemus. Hæc de solutione quęsitorum in genere. Sed quæritur utrum duæ species possint esse per se æquelongeuæ. Dicendum φ non, quoniam cuiusq; speciei est aliqua proportio propria plurium qualitatū, per quam stat eius uita: ut alia est in homine, alia in equo, alia & in alijs: sic φ species non possit saluari in alia proportione, & hoc quia est talis species. Sed quod est propriū alicui speciei non potest idem specie reperiri in alia specie, ut. ij. de cælo asserit Auer. sed longitudo uitę consequitur talem primarum qualitatum proportionem: proportio autem non est eadem specie in omnibus uiuentibus: ideo nō possunt duo uiuentia esse æquelongeua.

De læsiōe nota.

Quale humidū longæ uitæ idoneum.

Quæsita soluuntur.

Dfiæ uitarum.

Anni & tēpora uitarum.

Vitū duæ spēs possint per se esse æquelongeuæ.

Quapropter quæ salacia sunt, & semine redundant: ocyssime senescunt. nam semen, exerementum est: & insuper, cum prodit aßiccat. Ob idq;: mulus equo & asino ex quibus procreatus est, plus temporis uiuit. & fœminæ, maribus: si mares salaces sint. Quocirca & in passerum genere: mares breuiorem quàm fœminæ uitam obtinent.

Quapropter coitiua, & multis spermatis: senescunt cito. sperma enim, superfluum: & amplius, desiccat emissum. Et propter hoc: mulus est longioris uitæ equo & asino, ex quibus genitus est. & femellæ, masculis: si coitiui sint masculi. Quapropter & passeres masculi: breuioris uitæ femellis.

Cum assignasset causas longæ ac breuis uitæ in generali, nūc ad species accedit, & declarat in particulari, quæ animalia lōgeūa: quæue breuis uitæ sunt. Et primo ponit hanc conclusionem. Animalia salacia multumq; coitiua, atque multi spermatis. cito senescunt. probatur: quoniam sperma est superfluum alimenti ultimo concocti. ergo in animalibus salacibus natura in sperma potius cōuertit nutrimentum, quā in substantiam nutriti: non enim possent esse multi spermatis, nisi natura regitiua plus de nutrimento mitteret ad sperma, quā in substantiam nutriti. Hoc autem facit ad diminutionem humidi: ergo ad uitæ breuitatem. Amplius etiam sperma exiccat emissum: ergo multū coitiua cito exiccantur: & sic cito senescunt. Quo uero ad uerba attinet, animaduersione dignū, animalia posse esse multi spermatis dupliciter: aut natura: quoniam natura sunt multum coitiua, & hęc sunt a natura ex tota specie breuis uitæ, quoniam natura regitiua plus de nutrimento in sperma quā in humidum uitale transmittit: & quo ad hāc partem ualet prima ratio. Aut possunt esse multi spermatis ab accidēte, utpote ex usu multi coitus. Sunt enim aliqui homines, qui natura sunt parum salaces, usu uero fiunt salaces, & isti sunt breuis uitæ per accidens non ex tota specie, quoniam emittentes sperma exiccantur. Hac ratione Aristoteles in libro problematum ait eos, qui frequentant coitum exolui, fieriq; infirmiores cæteris: & eadem particula ait φ salaces hi sint, quibus pili palpebrarum cadunt, & qui calui fiunt: quoniam cum exiccentur exitu spermatis, deficiunt humores in capite, & eius partibus. Hac eadem ratione eadem particula asserit, omniū animalium hominem maxime postq; concubuit, dissolui & lāguescere, quoniam, ut inquit, semen proportione sui corporis, plurimum emittit. Probat autem conclusionem suam Aristoteles a signo soluens problema propter quid mulus est asino & equo, e quibus genitus est longioris uitę. Respōdet, & inquit. Et propter hoc mulus est, longioris uitæ equo & asino, a quibus genitus est, unde libro de animalibus mulum uixisse Aristoteles narrat annis. 80. Aliud problema propter quid femellæ sunt longioris uitæ masculis salacibus. Respondet φ propter eandem causam. Aliud. propter quid passeres masculis femellis breuioris uitæ sunt. Respondet propter eandem causam, quoniam asinus & equus, & passeres, & omnino masculi salaces nimis ex coitu exiccantur: & ita cito senescunt. Vix enim masculi passeres ad tertium annum uiuunt: ut Aristoteles inquit libro de animalibus. Dixit autē femellas esse longiores uita masculis non absolute, sed salacibus: quoniam mas est femella in genere hominis longioris uitę, ut Aristoteles dicit. Ex his accipitur, φ signum potissimū salacis hominis, quod sumitur a casibus, est polositas, & maxime circa coxas: ut Aristoteles inquit libro problematum, significat enim polositas humiditatem spermaticam, ac superfluam nimis in corpore dominari, & maxime quando fuerit circa coxas. Colligitur secundo, φ de optimis præceptis pro retardanda senectute: & conseruanda sanitate est moderatio coitus.

pti.4. pbl.21. pbl.18.

pble.6.

Signū hominis salacis potissimum.

pti.4. pbl.31.

Adde etiam quod quicunque mares laboriosi sunt: amplius laboris nomine, senescere solent. labor enim: exiccat. senectus autem: sicca est.

Adhuc autem & quicunque laboriosi masculorum etiam propter laborem senescunt magis. desiccat enim: labor. senectus autem: sicca est.

Secunda conclusio etiam in particulari, masculi qui laboribus premuntur: sunt breuioris uitæ alijs masculis, qui minus laborant: etiam aliquibus femellis: probatur, quoniam labor cum nimium excreuerit, exiccat: exiccari uero est senescere, cum senectus sicca sit. Quo uero ad uerba attinet, differētia est inter laborem, φ exercitium. Labor est motio corporis uiolenta, in qua multum resoluitur de spiritibus. 2. libro de Cœlo. Exercitiū uero est motio corporis, uel aliquid loco motionis ordinatū ad consumptionem superfluitatum: ut prima particula problematū colligitur: ideo labor exiccat, exercitium humectat, labor facit senescere, exercitiū uero iuuenescere. Animaduerte tamen, quòd labor cōuenit corporibus frigidis flegmaticis multatum superfluitatum, quoniam per laborem exiccantur. Et sicut labor facit senescere, ita ira, & accidentia animæ tristia faciunt senescere, cibus quoq; & po-

cōm.3. pbl.53.

tus, quibus inest uirtus exiccatiua: & amplius usus pharmacorum, maxime eum fuerint solutiua, exiccant enim pharmaca nimium. Preterea flobothomia, & sanguinis minutio omnia enim hæc faciunt cito senescere.

Natura tamen mares, ut in uniuersum dixerim: uiuaciores fœminis sunt. Cuius rei causa est: quòd mas fœmina calidior sit.

Natura autem & ut ad omne dicam, masculi: femellis longioris uitæ. Causa autem: quia calidius animal masculus est quàm femella.

Tertia conclusio licet per accidens masculi femellis possint esse uitæ breuioris, aut labore, aut coitu, aut usu ali rum exiccantium, natura tamen masculus est longioris uitæ femella. Causa autem est, quoniam masculus est calidius animal femella. utrũ uero in omnibus sit ita intelligendum: postea uidebitur.

Eadem etiam animalia: tepidis locis plus temporis quàm frigidis.

Eadem autem, in calidis, longioris uitæ sunt quàm in frigidis locis, propter eandem causam.

Quarta conclusio, eadem animalia specie, quæ sunt in calidis locis, uiuaciora sunt sibi similibus in locis frigidis: probatur propter eandem causam, quoniam a continente sunt calidiora. Quæ uero sunt in locis frigidis a continente sunt frigidiora. utrum autem hoc sit uerum: dicetur postea.

Illa ipsa causa qua quæ maiore sunt corpore uiuunt. & eorum maxime quæ natura frigida sunt magnitudo conspectior redditur atque insignior. Quapropter: & calidis locis serpentes, lacerti, & corticata, necnon in mari rubro testata omnia, mira quadam magnitudine augentur. calida namque humiditas: uitæ ac incrementi causa existit. Locis autem prægelidis: humiditas animantibus indita, aquosior est. Quamobrem: facile congelascere potest.

Propter quam quidem & maiora: & maxime notabilis magnitudo animalium frigidorum secundum naturam. Quapropter & serpẽtes & lacertæ & pholidota: magna sunt in calidis locis, & in rubro mari ostracoderma: augmenti enim: calida humiditas causa, & uitæ. In frigidis autem locis: magis aqueum est humidum quod in animalibus est. Quapropter: facile congelabile.

Ex his soluit quæsitum, ut ex solutione eius habeat suum intentum: & quærit propter quid animalia in locis calidis sunt maiora, & notabilioris magnitudinis secundum naturam, animalibus sibi similibus in locis frigidis, & hoc inquit. Propter quã quidem causam animalia quæ sunt in calidis locis maiora sunt sibi similibus in frigidis: & propter eandem causam maxime notabilis magnitudo est animalium frigidorum existentium in locis calidis quàm sit magnitudo animalium frigidorum secundum naturã, existentium in locis frigidis. Affert signum ex serpentibus, lacertis, & corticatis animalibus, quæ in locis calidis magna sunt, in frigidis uero parua. unde dicit. Quapropter & serpentes, & lacertæ & pholidota, hoc est corticata magna sunt in calidis locis, & in rubro mari magna sunt ostracoderma, hoc est testata, quoniã, ut inquit, augmenti & uitæ calida humiditas causa est, in frigidis autem locis magis aqueum est humidum, quod in animalibus est, quapropter est facile congelabile, & sic facit ad paruitatem, & ad extinctionem calidi. Sed circa hæc

Quæstio si habitãtes calida loca sint lõgioris uitæ.

quæritur primo utrum animalia existentia in calidis locis uiuaciora sint sibi similibus in specie existentibus in locis frigidis. Galenus, & Auicenna asserunt quòd habitantes

2. primi

in regionibus frigidis sunt audaces, & bene digerentes & diu uiuentes, & subtiliũ spirituũ: in calidis uero dicit Auicenna homines senescere. 30. anno. Aristoteles quoque in politicis asserit in regionibus frigidis homines robustiores esse, & audaciores quàm in calidis. ergo sunt longioris uitæ. Præterea calidum continentis poros aperit, quibus apertis euaporat humidum nostrum, & hæc euaporatio est causa putrefactionis, ut dicitur quarto Meteororum. extrahit enim humidũ innatũ per euaporationem.

Positio Alberti.

Albertus uir philosophiæ Peripateticæ nõ ignarus propter hæc argumenta asserit Aristotelem in hoc nõ dixisse ueritatem, quoniam omnes alij Peripatetici, & medici dixerunt contrarium: propterea pro honore Aristotelis ait eum intellexisse per regionem calidam, regionem temperatam: nam cum in misto loquimur de calido, semper accipitur pro calido temperato, per regionem uero frigidã intelligit regionem ad extremum frigidam. nec iniuria: quoniam temperatum dicitur calidum respectu frigidi. Causam uero affert, quoniam calidum regionis temperatæ nõ est aduriens, neque aperiens poros nostrorum corporum, immo est magis fouens, ac confortãs nostrum humidum, quare in temperata regione uiuaciores sunt homines. Accedit ꝙ sicut corpus temperatum est uiuacius non temperato, ita regio temperata uiuacior est regione in extremo lapsa. Sed pace Alberti dixerim Aristoteles 14. particula problematũ, expresse repetens hæc, asserit causam, quoniam in regione calida humidum est siccius, & sic minus putribile, ubi patet eum loqui de regione calida lapsa a temperamẽto per calidum, & siccum. Propter hęc Petrus aponensis eo in loco asserit Aristotelem intelligere per regionem calidam, regionem, quę declinat a temperamento parum per calidum & siccum: in hac enim esse homines longioris uitę probat Aristoteles ex eo, quia humidum est aliqua ex parte siccius, & ita minus putribile. Præterea humidum nostrum caliditate & siccitate continentis parum a temperamento lapsis, non est ita extinctiuum calidi: sicut in frigidis regionibus, uel temperatis. Amplius in talibus locis humidum est purius, & minus superfluitatibus permistum. Regio autem, quæ sic declinat a temperamento per parum calidi & sicci, ut dicit, est in extremis tertij climatis, uergens ad quartum. Homines uero in calidis locis ualde lapsis a temperamento per calidum & siccum in extremo, paruo tempore uiuunt, ut est regio secundi climatis, quoniam a calido continentis innatum humidum aduritur: homines etiam in regionibus ualde lapsis ad frigidum & humidum etiã parum uiuunt, primo quia mors uiolenta accelerat propter prohibitam transpirationem causatam ab oppilatione. Secundo quia mors naturalis etiam est uelox: qm̃ frigiditate continentis calidum intus impellitur: & sic ualde cum humido profundatur, atque inuiscatur: & sic illud ualde depascendo exiccabit. Hæc Petrus aponensis: quæ licet sint bene colorata: & medice dicta, non uidentur consona dictis Aristotelis, in hoc enim libro, ex 14. Problematum particula absolute asserit, quòd habitantes calida loca sunt uiuaciores. Præterea, quod dicit de regione lapsa a temperamento ambiguum est, nam tunc ita esset de complexione, & ita complexio declinans a temperamento posset esse longioris uitæ quam temperata: quod est dubium. Alij dixerunt quòd intelligit Aristoteles quando calidum regionis fuerit calido innato nostro bene proportionatum, ut non illud usque adeo exuperet, ac superuincat, ut ipsum expirare, cogat. Sed hæc positio concordat cum illa Conciliatoris. Præterea Aristoteles loquitur de regione calida, ubi sunt magna animalia, quæ non potest esse nec temperata: nec parum lapsa per calidum & siccum: nam in hac regione non sunt animalia ita magna. Alij uero dixerunt, quòd habitantes in regione calida non respectu cuiuslibet mortis sunt longioris uitæ: sed respectu mortis, quæ uocatur extinctio: nam a calido continentis exiccatur humidum innatum: & sic non contingit homines ibi mori extinctione calidi. Qui uero habitant frigida loca, moriuntur

Refutatio pble. 9. & 10.

Positio Petri aponensis.

Refutatio

pbl. 9. & 10.

3. positio

Refutatio

4 positio

Refutatio moriuntur extincto calido ab humido multum frigido.

Sed pace horũ dixerim, hæc non sunt ad mentem Aristotelis, qui de utraque morte loquitur: ut patet problemate.9.in quo loquitur de morte, quę fit extinctione calidi, problemate uero.10 loquit̃ de morte, quæ fit uia exiccationis humidi: uult enim utroq; modo eos, qui habitant loca calida esse longioris uitę. Mihi igitur tandem uidetur esse dicendum, ꝙ conclusio Aristotelis non sit uniuersalis, sed solum de animalibus uel hominibus frigidæ & humidæ complexionis, de his enim loquens asserit animalia uel homines frigidæ complexionis ualde diutius uiuere in locis calidis, quã in lapsis a temperamento per frigidum & humidum: quoniã in locis calidis & siccis, eorum humidum a calido continentis quasi corrigitur. Est enim præceptum medicorum ꝙ omnis discrasia corrigit̃ a contrario: comparat autem Aristot. regiones calidas ad frigidas: modo utraq; a tẽperata æque labatur. Et ꝙ sic intelligat Aristot. lege uerba, dicit enim { Animalium frigidorum ſm naturam: } & non omnium animalium, & propter eãdem causam animalia lapsa ad calidum, & siccum ualde diutius uiuerẽt in frigidis regionibus, quoniã eorum lapsus corrigeretur a frigiditate continentis: & in hunc modum arbitror esse intelligendum de masculis respectu femellarum: nam qui frigidi sunt diutius uiuunt femellis potissimum frigidis propter easdẽ causas: per quę tolluntur obiectiones. Prima quidem quia medici loquuntur non habita ratione ad complexionem frigidã, sed simpliciter. Quod uero dicit Aristo. libris Politicorum similiter intelligitur. Aliæ etiam tolluntur eodem modo.

Appria põ & dilucidatio

Quæstio 2. an aĩalia in locis fridis sint minora sibi sĩsibus in locis calidis.

Secundo quæritur utrum animalia habitãtia loca calida sint maiora quã sibi similia specie habitãtia loca frigida, & uidetur ꝙ non, quoniam Aristo. de natura animalium libro 8. dicit in Ægypto aliqua maiora quam in Græcia fiunt, ut boues, & oues, & aliqua minora ut canes, lupi, lepores, uulpes, corui, accipitres, aliqua magnitudine pari, ut cornices, & capræ, ubi patet Ægyptum esse calidiorem Græcia. Dicendum ꝙ dictum Aristo. est intelligendum non uniuersaliter, sed solum de animalibus frigidis, hæc enim in locis calidis maiora sunt, quã sibi similia specie, in regionibus frigidis, & de his loquitur cum inquit. Propter quã quidem causam & maiora sunt animalia in locis calidis, & maxime est notabilis magnitudo eorũ animalium, quę ſm naturã frigida sunt. De his quoq; exemplificat, ut de serpentibus, de quibus in libro 8 de natura animalium eodem capit. loquẽs inquit. In Arabia lacerti magnitudine cubitum excedũt, in Africa magnitudo anguium mira, sicut & fertur, iam enim nonnulli ubi triremi applicuissent, ossa bouum multorũ uidisse narrant, quos assumptos esse ab anguibus non dubitarent, cum triremẽ productam in altum quãprimum angues insectarẽtur. & nonnulli ingressi triremem euerterent: simili modo pholidota, quę corticata animalia sunt, & ostracoderma, quæ testacea animalia sunt, omnia sunt frigida, & in locis calidis magna: quoniam calidum in multo humido augmentum facit. Aristoteles ergo non de omnibus animalibus, sed de natura frigidis intelligit. Petrus uero apponensis libro Problematum aliter asserit. dicit enim ꝙ tam in locis lapsis a temperamẽto per calidum, quã in locis lapsis a temperamento per frigidum animalia sunt magna quã in locis temperatis: aliter tamen atq; aliter: nam in locis lapsis a temperamento per calidũ animalia sunt magna secundum longitudinem quę accipitur ab inferiori ad superius: in locis uero lapsis a temperamento per frigidum, animalia sunt magna: secundum latitudinem, & profunditatem, quę accipiuntur a dextro in sinistrum, & ab anteriori ad posterius. Sed pace Petri apponensis dixerim hęc non sunt Peripateticę dicta. Aristoteles enim primo magnorum rhetoricorum definiens magnum, dicit illud esse, quod secundum omnem dimensionem est tale: & ita si in hoc libro ait in locis lapsis a temperamento per calidum esse animalia maiora quàm sint consimilia in specie in locis lapsis a temperamento per frigidum intelligit secundum omnem dimẽsionem. Preterea Aristoteles non comparat loca calida ad temperata, sed ad frigida. propterea intelligenda hæc sunt, ut dictum est, comparando animalia frigida eiusdem speciei inter se: frigida enim animalia in locis lapsis a temperamẽto per calidum sunt maiora quam frigida eiusdem speciei quæ sunt in locis frigidis propter congelationem, quę facit ad contractionem secundum omnem dimensionem: ut satis est dictum: nam licet in locis frigidis in talibus animalibus sit multa humiditas extensibilis, deficit in eis calidum extensiuum. At in locis calidis talibus animalibus inest humidum, cum sint flegmatica, & calidum multum ratione continentis: & sic adsunt omnes causæ augmentationis secundum omnem diametrum.

Ca. 28. Soſo

Pti. 14. Pble. 8.

Quare in septentrionali plaga, ex animalibus quae parum sanguinis obtinent aut eodem uacant, quædam nullo pacto, siue pedestria in terra, siue aquatilia in mari gignuntur: quædam gignuntur quidem, sed minora sunt uitæque breuioris. nam gelida cœli constitutio: ea increscere non sinit.

Quare hæc quidem non fiunt omnino animalium quæ pauci sanguinis aut sanguinem nõ habentium in iis quæ ad arcton locis, neque gressibilia in terra, neque aquatilia in mari: hæc autem fiunt quidem, minora autem & breuioris uitæ. aufert enim congelatio: augmentum.

Ex his, quæ dixit, infert corollarium, dictum est enim in locis frigidis animalia frigida esse minora & uitæ breuioris propter congelationem, quę facit ad minorationem. At nunc infert: quod propter hanc causam animalium frigidorum, quædam nõ sunt in locis frigidis, quędam autem sunt quidem, sed parua & breuis uitę sunt, & longe minora sibi similibus in locis calidis. Intelligit autem per frigida animalia, aut exanguia omnino, aut quæ pauci sanguinis sunt: & ampliat corollarium, tam de terrestribus animalibus, quam de aquatilibus. unde inquit. Quare hæc quidem animalium frigidorum, quę sunt aut pauci sanguinis, aut sanguinem non habentium in his locis frigidis, quę sunt ad arctum expositis, hoc est ad septentrionem, omnino non fiunt: & hæc siue gressibilia in terra, siue aquatilia in mari sint. hęc autem fiunt quidem, minora autem, & breuioris uitę. Cuius causam affert, & dicit. Aufert enim congelatio augmentum: ut superius diximus. Ex his colligitur utile præceptum de conseruatione sanitatis, quod si homines flegmatici (qui in frigidis locis generati fuerunt) ad loca calidiora se permutauerint, longioris, & sanioris uitę fient: præceptum patet, quoniã caliditate continentis frigida eorum complexio corrigetur. Præceptũ in conseruatione sanitatis.

Cum autem alimentum non recipiunt tam animalia quàm plantæ: interire solent. idem enim: seipsum emacerat. nam quemadmodum flamma magna paruam exurit corrumpitq;, propterea quòd alimentum eius absumat: sic calor naturalis cui primaria concoquendi uis inest, materiam in qua sit consumit.

Alimentum autem non sumentia & animalia & plantæ: corrumpuntur. consumit enim ipsum: seipsum. quemadmodum enim multa flamma comburit & corrumpit paucam, eo quòd alimentum consumat: sic naturale calidum primum digestiuũ, consumit materiam in qua est.

Hæc est quinta conclusio, quæ tangit accidentalem causam breuitatis uitæ in animalibus & plantis: & ponatur sub hac forma, animalia & plantæ quæ parum alimenti assumunt, quam sit necessarium pro instauratione deperditi, cito senescunt, ac corrumpuntur. probatur: quoniam calidum naturale seipsum consumit per accidens: uelut magnus ignis per accidens

consumit paruum: nam ut magnus ignis consumendo nutrimentum parui ignis, cōsumit paruum illum ignem, ita calidum uitale consumendo humidū, in quo fouetur: corrumpit seipsum. ergo si non instauret humidum appōne noui humidi nutrimētalis, uiuens cito euanesceret. unde dicit. Alimētum autē non sumentia & animalia & plātæ cito subaudi corrūpuntur, probat & dicit. Cōsumit enim calidū ipsum seipsum subaudi per accidēs, nā (ut inquit) Quemadmodum multa flāma cōburit, & corrumpit paucam non per se, sed eo ꝙ alimentū illius cōsumat, sic naturale calidū ꝙ est primū digestiuum: consumit materiam in qua est. s. humidū radicale. Quo uero ad uerba attinet, appellauit calidū naturale { primū digestiuum } quoniā digestio cibi & in stomacho. & uenis, & ubiꝗ fit a calido naturali cordis ſm Aristo. A calido autē naturalis epatis fit, sed nō primo: cum illud non sit primū & principale calidum ſm Aristo. Animaduersione dignū, ꝙ conclusio est uera in duobus sensibus. Primus est, ꝙ uiuētia quæ non sumunt multū alimenti, nec tātum quātum est necessarium pro instauratione deperditi, cito corrumpant, citoq; senescant, & hoc patet esse uerū, quoniā calidū cito humidum exiccabit. Secundus uero est, ꝙ uiuentia quæ penitus nihil cibi accipiunt, cito moriantur, & hoc est uerum, quoniā cito humidum exiccabit. Sed dices, ursi & glires fere sex mēsibus nō assumunt cibū, & tamē uiuūt. Amplius egroti quandoq; sine cibo diu uiuunt. Narrat enim Petrus apponēsis uidisse mulierē cibum nō accepisse sex mēsibus: quæ tñ postea conualuit. Dicendum, ꝙ licet hæc cibū ab extrinseco nō sumāt, nutriunt humore intrinseco flegmatico generato in sanitate per uiā indigestionis paulatine: signū autē, quoniam hæc dispositio pluries accidit animalibus uorantibus: ut Auer. inquit. Sed adhuc quæres, quoniā in primæua ætate homines erant longioris uitæ, & tñ paruo cibo utebātur: nunc uero homines minus uiuaces sunt, & tamen utunt maiori & pluribus alimētis. Dicendū ꝙ illud nutrimentū quo utebantur homines in primæua ætate: licet fuisset minus eo alimento, quo nūc utimur, tñ erat uitæ, & instaurationi sufficiens. Alimētum uero nostrū, quo nunc utimur, est excedens uirtutem digestiuā, & ideo in nobis fiunt plures superfluitates, quæ sunt causæ morborꝝ, & breuitatis uitæ. Signum autē, quoniā tūc homines pro maiori parte morte naturali moriebantur, nunc uero quasi nullus morte naturali moritur: ut postea dicemus in libro de morte.

Dubō

Solō

Porro aquatilia pedestribus minus uiuunt: non quod humida simpliciter, sed quod aquosa sint. Tale autem humidum, corruptioni opportunum est: quia frigidum sit & prompte congelabile.

Aquatilia autem, greßibilibus minus longæ uitæ: non quia humida simpliciter, sed quia aquosa. Tale autem humidum, facile corruptibile: quia frigidum & congelabile de facili.

Sexta conclusio est hæc. Aquatilia sunt minus uiuacia gressibilibus: & exponit causam, dicens aquatilia esse minus uiuacia, nō quidē, quia simpliciter sunt gressibilibus humidiora: sic enim omne humidius esset minus uiuax: sed qm̄ sunt aquosa, & humidiora humiditatē aquea. Modo ut dictum est, tale humidū aquosum facile est corruptibile, quoniam frigidum est & de facili congelabile. Est alia causa, quoniam calidi est suffocatiuum, & extinctiuum. Animaduerte, ꝙ hæc conclusio debet intelligi ratione sumpta solum ab ipsa humiditate: ratione enim bonæ humidi qualitatis, eorum animalium, quæ gressibilia sunt, quodlibet gressibile quolibet aquatili esset uiuacius: uerum rationibus ab aliȷs causis sumptis, potest aliquod aquatile aliquo gressibili uiuacius esse: utpote aut ratione magnitudinis aut ratione regionis, aut aliȷs causis: de quibus dictum est.

Item exanguia sanguineis, eandem ob causam: nisi magnitudine uindicentur. nam neque pinguitudinem præ se ferunt: neque dulcorem, cum in animali pingue ipsum dulce sit. Quamobrem apes: diutius quàm quædam alia maiuscula animalia uiuunt.

Et exangue propter idem: si non magnitudine recompensetur. neque enim pinguedine habet: neque dulce. in animali enim: quod pingue, dulce. Quapropter apes: longioris uitæ sunt aliȷs maioribus animalibus.

Septima conclusio est hæc. Exanguia sunt breuioris uitæ his animalibus, quæ sanguinē habent: probat conclusionem propter idem, quoniam exanguia habent humidū aquosum: humidum enim non sanguineum aquosum est. sed, ut dicebat: humidum aquosum est facile corruptibile, quoniam calidum suffocat, & extinguit. Addit Arist. nisi magnitudine recompenset: uel supple dulcedine, & unctuositate. Animal enim exangue, cuius humidum esset maius, posset uiuacius esse passeribus: uel alio animali sanguineo, cuius humor esset paucus. Amplius animal exangue cum neꝗ pinguedinem habeat, neꝗ dulcedinem, humidum non habet aereum. Hac ratione apes lōgioris uitæ sunt aliȷs multis maioribus animalibus sanguinem habentibus, quoniam nutriunt melle, & sic eorū humidum erit dulce ac pingue, unde dicit. Et exangue. s. animal minus uiuax est habentibus sanguinē, propter idem, hoc est propter eandem causam. s. quia eius humidum est aquosum. Sed addit, si non magnitudine recōpensetur. s. malitia illa humidi. Sed dices, etiam pōt recōpensari, qualitate: quoniam exangue animal pōt habere humidū pingue. Contra obȷcit, neq; enim exangue pinguedinem habet, qua eius malitia recōpensetur: neꝗ habet dulce, quoniam si nō habet pingue: nec dulce habebit: quoniam (ut inquit) In animali dulce est pingue: & ecōtrario. Et quia aliquis posset intelligere uniuersaliter nullum exangue esse uiuacius aliquo habente sanguinem, concludit cōclusionem non esse uniuersalem in oĩbus, & dicit. Quapropter apes, longioris uitæ sunt aliȷs subaudi quibusdam animalibus maioribus: ut passeribus, & forte canibus. Viuunt. n. apes (ut Plinius. 11. libro historię inquit) annis septem: & causa est: quoniam nutriuntur melle, ꝙ generat & instaurat humidum pingue dulce, ac uiscosum: per quæ dat intelligere exāgue animal esse minus uiuax animali sanguinem habente, nisi malitia, illa quæ est aquositas: recōpensetur magnitudine, uel qualitate, ut dictum est.

Ca.

Quæ autem diutißime uiuunt: in plantis reperiri assolent. idq; potius, quàm in animantibus. Primo: quòd plantæ minus in se diluti humoris cōtineant. unde fit: ut non facile cōgelētur.

In plantis autem sunt: quæ lōgißimæ uitæ. & magis, quàm in animalibus. Primum quidem: quia aquosæ minus. quare: non facile congelabiles.

Hactenus de causis lōgę uitæ, ac breuis in animalibus: nunc transit ad plantas, & assignat causam longitudinis uitæ in plantis comparando illas ad animalia ſm differentiam: & ponit hanc conclusionem. In plantis sunt nonnullæ plantæ: quæ animalibus quibusdā uiuaciores sunt, ut dactylus, & cupressus, & pinus, & quercus: & id genus. Diximus autē nonnullas esse tales, quoniā inter plantas sunt nonnullę etiam annuæ tantū: ut quæ herbæ dicunt. Amplius dicunt Aristotelem dixisse quibusdam animalibus, & nō omnibus: quoniam dubium est de annis humanæ uitę. Creditum enim est humanā uitam produci posse ad annos. 900. uel fere mille: ad quos nullam plantarum produci posse asserunt. Quod an uerum sit, dicemus hanc cōclusionem. Aristo. probat, primo quidem: quoniā plantæ sunt minus aquosæ quibusdam animalibus, quare ob hanc causam, non facile congelabiles sunt: & sic uia congelationis, uel extinctionis minus corruptibiles sunt. diximus enim uno modo aliquod uiuens corrumpi uia extinctionis, quando humidum est nimis aquosum.

Deinde

Deinde, q pinguitudinem lentoremque habeant, & qq aridæ sunt atque terrenæ, tamen non facile siccabilem possideant humiditatem.

Deinde, habent pinguedinem & uiscositatem, & siccæ & terrestres existentes, tamen non habent facile siccabile humidũ.

Secundo Aristoteles idem probat ex alia humidi qualitate, est enim humidum uitæ conueniens, ex parte qualitatis primo, quoniam est minus aquosum, & magis aereum, & quantum ad hanc conditionem ualuit ratio tacta. Secundo, quoniam est uiscosum, ac unctuosum, humidum enim aereum magis est uitæ conueniens, cum habet nõ nihil sicci, quod est esse uiscosum, & quantum ad hanc conditionem, procedit hæc secunda ratio, unde dicit. Deinde, plantæ habent pinguedinem, & uiscositatẽ. Signum huius est, quoniam si apponuntur igni, comburuntur facilius q̃ animalium carnes, quod non esset, nisi uiscosi, ac sicci non nihil haberent. Sed dubitabit quis si plantæ habent humidum siccum ac uiscosum, habent humidum facile exiccabile, et sic cito senescibile. Respondet, q licet plãtę, sint siccæ, & terrestres existentes, tamẽ nõ habent facile exiccabile humidum, cum illud sit aereum, terrestreitas ergo plantarum reprimit humidi earum aquositatem, non tamẽ est tanta, ut disponat ad senectutem uelocem. Dubitatio

Sed cur natura arborum longo temporis spatio eduret, causam sumpsisse conuenit. eam enim peculiarem sibi præ omnibus animantibus præterquam insectis, obtinet. Semper enim stirpes iuuenescunt. ideoque longæuæ sunt. nam assidue germina alia enascuntur, alia senescunt, & radices pari modo, & non simul, sed interdum solum caudex & rami pereunt, alij uero rami adnascuntur. Cum autem hæc affectio radicibus euenit, aliæ ex eo quod superest, oriri solent. Atque ita perpetuo, aliud corrumpi tur, aliud gignitur. quocirca, & ille longo tẽpore uiuunt.

De hoc autem quod est naturam arborum esse durabilem, oportet accipere causam. habet enim propriã ad animalia præterquam ad entoma. Iuuenes enim semper plantæ fiunt. quapropter, multi temporis. semper enim alteræ germinationes, hæ autem senescunt, & radices similiter, sed non simul, sed aliquando quidem solus stipes & rami perierunt, alteri autem iuxta nati sunt. Cum autem sic fuerint radices, aliæ ex existente generantur. Et sic semper permanet, hoc quidem corruptum, hoc autem factum. quapropter, longæ uitæ.

Hic ponit secundam causam, quam nonnulli accidentalem esse asserunt, & quidem non ab ratione, quoniam nõ pendet ex humidi ratione in quanto & quali, sed ex his, quę accidunt in partibus plantarum, & primo proponit causam, & dicit. De hoc autem quod est naturam arborũ esse durabilem, oportet accipere causam, & per naturam, uitam, & per causam, accidentalem intelligit, quæ est ab aliis sumpta q̃ ab ipsius humidi rationibus. Dico oportet accipere causam, quoniã uita plantarum habet ꝓpriã causam ad animalia, præterq̃ ad entoma, hoc est insecta, cum quibus, ut dicemus plantę cõem habẽt cãm. Proposita autem intentione, cãm assignat ex eo, quoniã plantæ reiuuenescunt, reiuuenescunt uero, qm̃ ramorũ, & radicũ germinationes non fiunt oẽs simul, nam dũ unus ramus germinat, alius arescit, & dum alius arescit, alius germinat. Similiratione radices, dum una enim arescit alia germinat, & dum germinat altera, altera arescit, hinc earum uita longa est. unde dicit. Iuuenes enim semper plantæ fiunt, quapropter sunt multi temporis, & longęuę, quibus enim iuuentas redit, his uita longa est. Quod autem plantæ reiuuenescant, ꝓbauit Aristo. & dicit. Semper enim altere & nõ simul germinationes ramorum sunt, hæ autem senescũt sub audi aliis germinatis, & non modo germinationes istæ diuersæ cernuntur in ramis, sed etiam radices similiter diuersis temporibus germinantur, sed non simul, imo (ut inquit) aliquando quidem solus stipes, & rami perierunt, alteri autem constituti iuxta priores stipitem, & ramos renati sunt, ut nõ semel obseruatio docet. Intelligit autem per stipitẽ, fustem terræ defixum, qui quoq; a latinis caudex dicitur, & quoniam similis dispositio accidit in radicibꝰ, ideo inquit. Cum autem sic fuerint radices, ut subaudi quędã arescant, alię generantur ex existente, hoc est ex eo trunco, quod superest. His expositis recolligit rationem & cõclusionem, & dicit. Et sic planta per coalternã radicũ & ramorum pullulationem atq; germinationem, per quã. s. hoc quidem corruptum, hoc autem factum est, plãtæ uiuaciores sunt quibusdã aĩalibus. Sed circa præsentẽ determinationem dubitant primo utrum plantę aliquę sint lõgioris uitæ animalibus. Et uidetur q non, quoniam tẽperata cõplexio est magis uitæ apta, sed inter oẽs complexiones humana est tẽperatior ut Phi & medici dixerunt. ergo homo natura est cũctis uitæ longioris. Quidã dixerunt q homo per se est cũctis uiuentibus uiuacior, cum hominem posse uiuere fere ad millenariũ annorũ testentur historiæ dicentes aliquos sic uixisse, per accidens uero humanã uitam asserunt esse factam breuem ex multis causis. Quod quidem homines uiuaciores sint cũctis uiuentibus per se, probatur ratione, & historijs. Per historias. n. catholicas aliquem uixisse nonigentos sexaginta nouem annos, clarissime habetur. Quę ratio docet humanę speciei uitę terminum per se esse ad millenarium annorum fere, ratione uero, qm̃ animalium hõ est temperatissimus, ut dicunt Philosophi & medici. Q uero humana uita nunc sit debilis admodum effecta, ꝓbant primo, qm̃ mundus hic inferior totus, ut auctor est Aristo. primo libro meteororum, senescit, ergo humana uita, quę huius pars est principalior, uidetur defecta. Secũdo hoc docet obseruatio, qm̃ humana natura ea pharmaca non sustinet, quę olim sustinebat, ut elleborum, & scamoneam, & id genus. Tertio experientia docet, nunc homines pro maiore parte non plures. 28. habere dẽtes, antiquitus uero. 32. At ut Aristoteles inquit libro. 2. de historia aĩalium, quibus dentes. 32. insunt, hi longeui sunt. ergo humana uita est debilis effecta, cum primo 32. nunc. 28. dentes plerunq; homines habeãt. Petrus ap ponensis cognomento Conciliator asseruit, q humana uita aliqñ fortis, aliqñ debilis, aliqñ mediocris effecta est. Quod ita sit probat ipse astronomicis, & physicis rationibus. Prima quidem astronomica ratio accipitur ex coniunctione capitum arietũ inuicem signorum mobiliũ cum capite arietis signorũ ĩmobiliũ. Cum. n. hęc coniunctio accidit, uirtus uiuifica fortius a primo principio diffunditur ad inferiora, mediantibus stellis, quę sunt secundę causę, fortius quoq; in his imprimitur, ergo tũc humana uita fortis effecta est, nũc uero in talium capitũ distantia, cõtra uita humana debilis cernitur. Secũda causa accipit ex coniũctionibus saturni & iouis, quę fit in capite arietis, ex dispositione enim stellarũ, quę in tali coniũctione cõtingit, non solum (ut inquit) humana uita fortis, ac debilis effici potest, sed etiam totus mũdus uariari. Tertia causa accipit ex eclipsibus potissimũ solaribus, ex dispõne. n. stellarum, quæ eclipsium tp̃ibus accidunt, non solum humana uita nunc fortis, nũc debilis fieri potest, sed etiam mũdus uariari. Quartã causam accipit ex planetis, quo unusquisq; in mundo accipit proprium regimen initio sumpto a saturno. hę sunt eiꝰ causæ astrologicæ. Physicæ aũt sunt tres. Prima accipitur ex parte mutationum, quæ ꝑficiscũtur ex terra, ut ex uoraginibus, hiatibus, diluuiis, & id genus, ex quibus aer alteratus quodãmodo efficitur uitę humanę inep tus. Secunda accipitur ex parte usus sex rerum non naturalium, nam temporibus nostris homines luxuriæ, gulę, & alijs uitam humanam corrũpentibus dediti breuioris uitæ effecti sunt, signum autem quoniam tempore Hippocratis pueri & eunuchi non podagricabant, nostris tem-

Quæstio de longæuis.

Prima põ

Dñã tertia.

poribus contra, ut Galenus inquit. Tertia causa accipitur ex modo generandi, antiquo enim tempore uir & fœmina non coniungebantur nisi ætate perfecta, membrisq; generationis integratis, & quia genitum naturam sequitur generantis utplurimum, ut dicitur primo de generatione animalium. Ideo humana uita nunc est debilis, cum uir & mulier satis iuuenes copulentur. Quod Aristoteles attēdens libro politicorum septimo præcepit, ut copulatio fieret uiro existente annorum.36. muliere.18. Ex his concludit humanam uitam debiliorem esse ab eo, quo fuit in antiquo tempore. Redire uero ad fortitudinem singulis 9000.annorum, quo annorum numero caput arietis mobilis complet eius quadrangulum, accedentibus tamen alĳs causis cœlestibus. Sed pace tanti uiri dixerim istæ rationes friuolæ sunt, & potius ad ostentationem, quam ad efficaciam factæ, primo quoniam, aut cœlestes causę compellunt sublunares, aut non. Si cœlestes causæ ab eo assignatę compellunt sublunares, igitur solæ causæ cœlestes satis sunt, quoniam illis stantibus, sublunares causæ statim emergunt, & sic frustra ab eo ponuntur causæ physicæ, cum illæ inualidæ sint, causis cœlestibus cōtra nitentibus, aut non existentibus. Sin autem cœlestes causæ sublunares non compellunt, uidentur cœlestes superfluere, quoniam solis causis sublunaribus aduenientibus, uita nostra fiet nunc debilis, nunc fortis, nunc mediocris. Præterea ipse asserit cœlestes causas sublunares compellere, ait enim hunc mundi regi a superiori. Præterea causæ cœlestes non modo facerent ad uitæ humanæ longitudinem, sed cæterorum uiuentium, modo nos non uidim⁹ uitam in alĳs fuisse nunc longam, nunc breuem, nunc mediocrem, ergo nec in hominibus. Secundo quia astronomicæ causæ friuolæ uidentur, & potius (ut mihi uidet) ad ostentationem. Primo quidem quoniam circa natiuitatem redemptoris fuit omnium capitum coniunctio, ut supputantibus patet, & tamen non uidemus tunc homines fuisse ita longeuos ut dicit ipse. Secundo quoniā fuerunt longeui, quando nulla fuit causa cœlestis talis. Cū enim Adam.930.uixit annis, & Matusalem.969.& Noe.700.nulla pręcessit Saturni & Iouis coniunctio ex stellis ita affecta, ut uitam ita longam fecisset. Minime tunc fuit capitum coniunctio, nec quadrangulus ut declarauimus in helionoricis figuris. Amplius eo tempore nulla fuit talis eclipsis solis, quales fingit ipse esse causam longæ uitę. Tertio fuerunt tales causæ cœlestes, quando non fuerūt longeui, ut post diluuium multæ fuerunt eclipses, multæ coniunctiones Saturni & Iouis, & tamen a temporibus Noe usque ad nostra tempora, nullum uenisse ad tot annos, ad quot sacra historia illos peruenisse affirmat, nullus scripsi, nisi de Nestore, quod nonnulli fabulosum esse asserunt. Plinius etiam curiosus auctor septimo libro historiæ naturalis, dum de longeuis narrauit historias talem annorum numerum nulli dedit. Vltima causa ex cæteris stellis assumpta ridicula est, & Ptolomei non sapit astronomiam, planetas enim sic (ut ipse fingit) mundum gubernare est commentitium, & Albumasaris inuentum nulla obseruatione, nec ratione obseruatum, accedit ad hæc, ꝙ sæpe regimen eiusdem stellæ redĳt, ubi homines non legimus tanto annorum curriculo uixisse. Causas autem physicas, quas affert licet possint uitam uariare, tamen non adeo sensibiliter, ut in sacris historĳs legitur esse uariatam à nostra, quando enim elleborus concedebatur, & coniugia fiebant secundum ordinem naturæ, & dentes erant.32.& eunuchi non podagrịcabant, & talia erant, qualia ipse narrat, homines non uiuebant multo pluribus annis quam nunc uiuant, ut patet per historias Plinianas, & cæterorum, & sic concedo causas illas uariare naturam, non tamen uariatione sensibili, ut dictū est. Amplius si uariant, repentine uariant, & non diu durat uariatio illa, ut durauit antiquo tempore. Præterea causę istę faciunt, ut homines utplurimū moriantur morte uiolenta, & tunc moriebantur, utplurimum morte naturali, & sic per accidens est uariata. Quare causæ istæ quas Conciliator finxit, solum commentitiæ uidentur. Ea uero ratio, quæ procedit ex temperantia complexionis, primo non ualet, quoniam temperantia complexionis non arguit longam uitam simpliciter, sed in eadē specie & nec semper in eadem specie, non autem in eodē genere, ut asserunt medici. Secundo, quoniam dato quòd ita esset, cum semper homo sit complexionis temperatioris quam cætera uiuentia, semper esset longioris uitæ. Propter hæc Philoponus secundo libro de generatione animalium, terminum dat speciei humanæ, alium indiuiduo, speciei quidem spatium uitę asserit esse.140.uel.150. annos, quatenus aliquem uixisse tot annos legitur, nullum uero plures, unde Plinius in Tmoli montis cacumine, quòd uocant cepsim auctoritate Mutiani.150.annis uiuere homines scribit. Est autem Tmolus mons Lydie, ut idem Plinius scribit libro quinto. Auerroes uero libro secundo de generatione speciei humanæ spatium uitæ naturale constituit annos.75.quod falsum est, quoniam obseruatio docet multos homines uitam longiorem uixisse. Constat autē terminum speciei nullum indiuiduum posse excedere, sed bene abbreuiare, ut Philoponus scribit secundo de generatione. Indiuiduis autem uarios terminos Philoponus assignauit, nam propter multas causas possunt terminum speciei præuenire. Tum ex uaria seminum patris & matris commistionem: Tum ex uario regimine cibi & potus, & aliarum rerum, etiam ex uariĳs constitutionibus cœli quæ diuersæ sunt in diuersis genituris. Propter hanc causam Plinius libro septimo historiæ asserit homines non fuisse ita longeuos, ut uidetur prima facie eos fuisse, quoniam differentiam annorum ex inscitia temporum accidisse credidit. Hæc sunt, quę habemus ab alĳs. Ego uero arbitror, quod in sacris historĳs scribitur esse argumentum efficacissimum, quòd longæui aliquando fuerint, nam quòd ibi scribitur est uerissimum, nec debet homo dubitare, cum rationem non habeat ad oppositum urgentem, auctoritas enim est ualida, quoties nulla est ratio ualida in contrarium. Nam licet fides non habeat gladium, ut offendat (ut inquit Nycenus) habet clipeum, ut se defendat. Præterea historia, ut inquit Aristoteles, carpitur, uel quia oppositum eius, quod tradit habetur per sensum, aut per rationem efficacem, aut per maiorem auctoritatem in contrarium, quare cum nulla sit ratio urgens, quæ probet contrarium, nullus quoque sensus sitque auctoritas approbata a tot uiris præcipuis, dicamus longeuos fuisse. Quod eo mihi consonum est, quoniam sicut mors accidit ob scelera, ita uitam breuem effectam esse arbitror ex eadem causa. Tunc patet ad quæstionem, quoniam licet conclusio illa in sacris tradita non possit ratione demonstratiuas probari, non potest tamē improbari, & hoc sufficit fideli ut se defendat. Consequenter quæritur utrum planta, quæ effecta est denuo iuuenis sit eadem numero, quæ erat antea. Aluerniata respondet hypothetice, dicens ita esse de plantis sicut de animalibus, modo in animalibus dicit Aristoteles, quòd si est unum membrū principale per quod animal est unum, semper illo membro existente, animal erit unum, unde soluens Aristoteles quæsitum de monstro habēte duo capita, ait in libris de animalibus, quòd si cor est unum, illud animal est unum, si uero cor nō est unum, nec quoq; animal unum erit, ita & de plantis asserit, quòd si est una pars in plantis, per cui⁹ unitatem planta dicitur una, quæ forte consistit in contractu trunchi & radicum, sic planta erit una. At si talis ps non fuerit una, nec planta renata erit cum priori una. Cādauensis uero alium modū fingit, dicit enim quòd si in stipite manet humidum radicale plantæ primæ, tunc ambæ sunt eædem numero, ueluti homo per totam uitam manet idem numero, propterea quia semper manet de humido radicali. At si in secunda planta non manet idē radicale humidum, quod erat primæ plantæ, tunc sunt

eædem

Reprobatio positionis.

Cap.48.

Pō alia

Cap. 49.

Dilucidatio ueritatis.

Secūda q

eędem spē, non numero. Ego uero arbitror, ꝙ hęc cōsequētia negatiue ualet, nō est idem humidū radicale, ergo non est eadem planta, ut Philoponus asseruit primo de generatione capitulo de augmentatione. Affirmatiue uō nō sequitur, quoniam in ramo transplantato est idem radicale humidum, quod erat prioris plantæ, e qua est diuisus, et tamen non est una planta numero cum planta, a qua fuit diuisus. Dicerem igitur ad unitatem numeralem plantæ & animalis esse necessarium, ut idem membrum principale sit, & idem numero humidum radicale, & sic patet solutio quæstionis, quòd si in secunda plāta renata adsunt ambo hæc, erunt una, altero autem deficiente, nō est dicenda una. Adhuc quæritur utrum in plātis membrum seminale possit instaurari. Medici fecerunt differentiam inter humidum spermaticum, & humidum nutrimentale, quoniam humidum spermaticum, & non potest instaurari. Humidum uero nutrimentale potest instaurari, et quoniam membra animata sunt humida humido spermatico, ideo talia membra non possunt instaurari, quia tamen caro est ab humido nutrimentali, ideo caro potest instaurari, dicerent ergo in plantis mēbra ipsa seminalia nō posse instaurari; bene autem nutrimentalia. Obijcit autem Albertus, quoniam omnia membra, & omnes partes, & omne humidum, quæ habuit fętus in utero p actionem calidi sunt spermatica, modo per actionem calidi in humidum menstruosum, fætus in utero habuit carnes, & ossa, & cætera membra, ergo omnia hęc sunt membra spmatica, & sic tenet quòd membra spermatica, etiam possunt instaurari, & si non omnia, saltem aliqua, ut carnes, & cutis, & id genus, non autem omnia, ut ossa, & nerui, & id genus, non quia sint spermatica, sed quoniam defecit uigor qualis fuit in uirtute seminali. Tunc diceret in plantis etiam aliquas partes seminales posse instaurari, aliquas autem non, possunt enim instaurari quæcūq; pro earum generatione non requiritur tantus uigor quātus fuit in ortu, quæ uero eum uigorem uolunt qui fuit in ortu, instaurari non possunt.

Tertia q. stio. (margin)

Aßimilantur autē plantæ, insectis, uti iam diximus, nā plantæ diuisæ seiunctæque uiuunt, ac duæ ex una atque etiam plures procreantur.

Aßimilantur aūt plantæ, entomis, sicut dictum est prius, diuisæ enim uiuunt, & duæ & multæ fiunt ex una.

Cum assignauit causas longitudinis uitæ in quibusdā plantis per comparationem ad animalia secundum differentiam, nunc comparat plantas secundum conuenientiā ad quædam animalia, & secundum differētiam, & dicit, quòd plantæ assimilantur animalibus entomis, hoc est insectis, ut prius est dictum, exponit autem similitudinē primo, deinde dissimilitudinem. Exponens autem similitudinem, dicit duo, primum quòd plantæ diuisæ uiuant, secūdo dicit quòd ex una planta per diuisionem fiunt duæ, et multæ, quæ in animalibus insectis etiam clarissima ratione cernuntur. Animal enim insectum diuisum uiuit, & ex uno per diuisionem fiunt duo, & plura. Ex quo loco colligitur, ꝙ pars animalis insecti decisa est animal, quod qdem sit uerum uel ne, quæstio est pertinens ad librum de anima, nunc autē supponatur. Hæc de similitudine. Quo uero ad uerba attinet, insecta animalia græce entoma dicuntur, quæ partim terrestria sunt, ut Aristo. inqt in libris de animalib⁹, ut scolopendrię, stelliones, partim uolucria, ut apes uespæ, partim cum utroq; participantia, ut formicę, partim pennis & pedibus carentia, ut tineæ, quæ in homine nascuntur, dicta insecta ab incisuris, quæ nunc ceruicum loco, nunc pectorum sunt atq; alui.

Insecta q (margin)

Insecta uero, uiuunt quidem, sed longo tempore uiuere nequeunt, nam nec instrumenta poßident, nec principium illud quod singulis inest, ea efficere potest. At illud quod plantis innatum est, potest quippe cum plantæ, ubique tam radicem quā caulem potentia habeant. Quapropter, ab eo semper aliud recens, aliud senectum prouenit, quæ pauxillum inter se uitæ longitudine differunt, perinde ut ea quæ auulsu seruntur, etenim in ea satione quæ auulsu surculo effici solet idem quodammodo euenire dicas, id enim quod auulsione seritur, particula quædam est. Verum hoc in satione quæ auulsu fit, seiunctis contingit, ibi, continuis. Causa, quod principium ipsum potentia ubiq; inest.

Entoma autem, usque ad uiuendum peruenerunt, multo autem non possunt tempore, non enim habent organa, neque facere potest ipsa principium quod in unoquoque. Quod autem in planta, potest, ubique enim, habet radicem, & germen potentia. Quapropter ab hoc semper prouenit, hoc quidem nouum, hoc autem senescens, modico aliquo differentia in eo ꝙ est esse longæ uitæ, sic quemadmodum que asplantantur: etenim in asplantatione, modo aliquo dicet utique aliquis eadem accidere, particula enim quædam, quod asplantatur. In asplantatione igitur separatis, accidit hoc, ibi autem, per continuum. Causa aūt, quia inest ubique principium potētia existens.

Cum posuit similitudinem inter plantas, & entoma, non ponit dissimilitudinem. Dissimilitudo uero est, quòd licet partes decisæ plantarum, & partes decisæ entomorum, uiuant, tamen partes entomorum nō diu uiuere possunt. Cui⁹ causam affert ex eo quia tales entomorum partes decisæ non habent organa necessaria ad nutrimētum scilicet os, & stomachum, os quidem per quod cibū assumant, stomachum uero per quem cibum concoquant. Signum autem, quòd si in altera entomi decisi parte hęc remanerent, tale animal posset, diu uiuere, ut patet de lacerta, cuius cauda est abscissa. Sed dices hæc duo organa facere potest uirtus, quæ derelicta est in parte decisa, refutans hoc dicit, quòd nec talia organa, nec opera taliū organorum facere potest principium & uirtus, quæ est in unaquaq; particula decisa, & sic patet prima pars. Secūda uero pars est, quòd partes plantarum decisæ diu uiuere possunt, quoniam licet in illis non remaneant organa necessaria ad nutritionem, tamen asplantatæ in terra habēt radicem, quæ est ori similis potentia, & cæteras partes, quæ loco stomachi sunt etiam patientia, habent etiā germen, & uirtutem pullulatiuam, per quam proficiscitur semper hoc quidem nouum, hoc autem senescens, quia igitur habent radices potentia, possunt enutriri, quia habent nodos, possunt cibum decoquere, quia habent germē potentia, possunt generare. Sed dices nunquid rami qui fiūt per pullulationem in ipsamet planta, & rami qui asplātantur, differant aliqua ratione. Respondet ꝙ parum differunt quo ad esse longæuum, unde dicit. Assimilantur autē plantæ ipsæ entomis sicut dictum est. Exponit autem similitudinem, & dicit. Diuisæ enim scilicet plantæ uiuunt, & duæ & multę fiunt ex una, sicut etiam animal diuisum uiuit & duo uel plura fiunt ex illo uno diuiso, hæc est similitudo. Dat dissimilitudinem, & dicit. Entoma aūt cū subaudi diuidunť, usq; ad uiuēdū peruenerūt, & sic diuisa uiuunt, ueluti plantæ, uerum est differētia, qm̄ multo tēpore nō pn̄t uiuere. Cuius cām assignat, & dicit. Non enim hn̄t organa scilicet nec actu, nec potētia, quę sunt necessaria ad uitam scilicet stomachum, & os nec principium, ꝙ est in unoquoq; mēbro animalis decisi, potest facere ipsa organa, quæ sunt necessaria ad uitam, & per principiū uirtutem intelligit, non enim ea uirtus uitæ, quæ manet in cauda lacertæ abscisa, facere potest organa necessaria ad uitam scilicet stomachū, & os, ꝙ aūt est in plāta decisa derelictū pōt facere radicē, & truncū, radicē qdē loco oris, truncum loco stomachi in cuius quasi medio est

uelut cor. Cuius causam & dicit. Quia pars plantę decisa ubicę asplantata habet radicem loco oris, & germen loco principij generatiui, subaudi & trūcum loco stomachi, habet dico hæc omnia saltem potentia. Ex his concludit ꝙ eodem modo est de tota planta, sicut de parte decisa quo ad organa habenda, licet sit differentia, ut dicit, unde inquit. Quapropter subaudi ut ab hoc scilicet planta tota prouenit hoc quidem nouum scilicet ratione germinis existentis actu in ea, hoc autem senescens, modico aliquo differentia in eo quòd est esse longe uitę. Antiquum enim est breuis uitæ, nouum autem longæ uitæ, & dixit { modico aliquo differentia } quoniam hæc differentia nec est numero nec specie, sed solum quæ est inter partes eiusdē totius. Deinde complet differentiam, & accipit quemadmodum pro etiam, uel eodem modo, & dicit, sic quemadmodum, hoc est sic etiam, uel sic eodem modo, hæc sunt in his, quæ asplantantur. Etenim in asplantatione ipsa modo aliquo scilicet potentia dicet utiq; aliquis eadem accidere scilicet radicem loco oris, trūcum loco stomachi, germen loco testium. Et causam assignat, & dicit. Quia ꝙ asplantatur est quædam particula plantæ, in qua omnia hæc sunt potentia, unde concludit differentiam iterum & dicit. Igitur in separatis particulis plantæ asplantatione factis accidit, hoc scilicet principium, & potentia, qua sunt illa tria. Ibi autē scilicet in planta facta hæc tria sunt per continuum, hoc est per actum continuum & successiuum, uel forte cum loquatur in numero singulari intelligit per hoc germinationem, & tunc est sensus, quòd germinatio accidit separatis in asplātatione. In tota uero plāta accidit germinatio per continuum & unum, quoniam in eadem planta. Sed prima expositio est ad uerba græca, & potest legi uerbum { igitur } pro sed. q. d. sed in his quę asplantatione separatæ sunt, hoc scilicet principium qđ est potentia illa tria accidit, ibi autem hoc est in plāta perfecta illa tria sunt per continuum hoc est per actum nō intercisum, hæc est expositio optima. Quod autem in separatis asplantatione accidant illa tria, assignat cām, & dicit. Causa autem, quia inest ubique, hoc est in quauis particula principium factiuū illorum trium potentia exñs. Ex his uoluit habere Aristo. quòd tria sunt in ramo asplātato, & tria in ipsa planta facta, radix loco oris, truncus loco stomachi, & germen loco testiculorum, uerum aliter atq; aliter, in asplantata enim parte hæc tria sunt potētia, in planta perfecta hæc tria sunt actu. Et per germen intelligit ꝙ ex arborum oculis nascitur, surculus. n. dicit̃ prægnans a generādo, & ideo dicitur generationis principiū. Per hæc uoluit habere differentiam inter particulam decisam animalis entomi, & particulam decisam plantę, qm̃ plantæ particula ꝑꝑ hanc cām diu pōt uiuere, pars aīalis non. Hæc Aristo.

Quid germen.

Porro, idem in plantis & animalibus euenit. Nam in animalium genere, mares diutius magna ex parte uiuunt.

Accidit autem idem, in animalibus & plantis. In animalibus enim, longioris uitæ masculi ut in pluribus.

Postquam egit de longitudine uitæ in plantis scd̄m differentiam ad animalia, hic agit de ea secundum cōuenientiam, & ponit hanc conclusionem, quòd idem accidit in animalibus & plantis, quòd ut masculi in animalibꝰ sunt uitæ longioris, sic in plantis, unde dicit. Accidit autem idē in animalibus, & plantis, in animalibus enim lōgioris uitæ masculi sunt, ut in pluribꝰ, & silr̃ in plātis plātę masculę sunt longioris uitæ, uerum hoc est intelligendum, ut dicit, ut in pluribus, qm̃ passer fœmina longioris uitæ est q̃ masculus, & propter alias causas.

Quorum partes supernæ, maiores sunt, q̃ infernæ. nā mas fœmina magis formam gerit pomilionis. superna uero, calor, & inferna, frigus occupat. Et in plantarum genere, quæ caput prægraue ac ponderosum gestāt, lōgius uitæ cursum ꝓtrahūt.

Horum autem superiora, maiora q̃ inferiora. magis enim nanus masculus, q̃ femella. in superiori autē, calidū, & frigidū, in inferiori. Et plātarū, q̃ capite graues lōgioris uitæ.

Dicet qs, non esse bene dictum in plantis esse masculū & fœminā, qm̃, ut dicitur libro primo de generatione animalium, mas est id quod in aliud semē emittit, fœmina ꝟo ꝙ in se emissum semen recipit, mō sic non est dr̃ia sexuum in plantis, quasi r̃ndet ꝙ mas & fœmina non dicuntur in plantis ƀm eam rōnem, ƀm q̃ in animalibus, sed quadam similitudine, ut ea plāta masculus sit, cuiꝰ superiora maiora sunt, ea femella, cuius inferiora maiora sunt, vñ dicit. Horum autem. s. masculorum in plantis sunt (vt in aīalibus) superiora maiora q̃ inferiora, & hac rōne sumit̃ rō sexus Q₂ aūt in aīalibus superiora sint maiora, patet experimento. qm̃ nanꝰ, hoc est pomilio pro maiore sui parte est mas magis q̃ fœmina, & hoc pro tanto, qa pomilio est cuius superiora sunt maiora, & paruus homo, dico pro maiori parte, qm̃ etiam fœmina est nana, raro tñ, qm̃ nanus pro maiori parte superiora habet maiora, qđ fœminis raro accidere potest. Non contentus experimento, assignat cām, quare in masculis superiora sunt maiora, & legēdum est textū licenter scilicet aūt pro qm̃, aut pro etiā ut non raro fecit Philoponus, & dicit. In superiori autem, hoc est, qm̃ in superiori calidum magis congregatur, & frigidū magis cōgregatur inferius. Et qm̃ in masculis calidum est maius, in femellis frigidum, ideo mulieres h̃nt inferiora maiora, mares cōtra. Ex hoc infert propositū, & legendum est & pro ergo. q. d. ergo plantarum, quę capitę graues & magnæ sunt, ipsę sunt lōgioris uitę, nā sunt masculi, ut patuit.

Cuiusmodi sunt, nō annuæ, sed q̃ figura sunt arboris. siquidē radix, plātarū pars supera atq; caput est. q̃ aūt sunt annuæ, parte inferiora & augentur & suos fructus effundunt.

Tales autem, nō quæ epeteiæ, sed arborosæ. superius enim plātæ et caput, radix est. epeteiæ autem, ad inferius & fructum accipiunt & augmentum.

Sed duo occurrūt dubia, primo quæ sint plantę masculæ, secundo quid in plantis intelligimus ꝑ supiora, Ad primum r̃ndet Aristo. & dicit. Tales aūt masculæ plantę nō sunt quę epeteię, hoc est annuę, quę parue herbæ dicūtur, quæq; non eleuātur super terram, sed expanduntur in terra, sed plantę masculę sunt arborosæ. s. quæ eleuantur supra terram, & non expandunt̃ in terra, in quo genere etiā milium, faba, lupinus, & frumentum esse possunt, nam licet sint annuæ, tamen sunt arborosæ, ut dicemus. Ad secūdum r̃ndet, & dicit. Superius enim plante & caput, est radix, secus in hoīe, est homo planta euersa, ubi mihi uidetur uerbum illud, enim, non causaliter esse legēdum, sed copulatiue pro et, quasi dicat, & superius plantę qđ etiam caput est, radix est. Sed dices utrum omnes epeteię sint fœminę. R̃ndet ꝙ non, sed solum, quæ nō sunt arborosæ, sed expansę, & inqt. Epeteię aūt quę sunt fœminę, hę sunt subaudi, quę ad iferiꝰ, & fructū accipiūt, uel generāt, & augmentum, ut sunt quęcūq; in terra expēsę sunt. Ex qbꝰ colligitur plātarū alias esse arborosas, alias expāsas per terrā expāsæ quidē per terrā oēs sunt fœminæ, arborosæ, licet sint duplices epeteiæ, & chronicæ, masculæ sunt, quarum radices sunt maiores, femellę ꝟo, quarū radices sunt minores. Sed quæres quare in plantis radices sunt maiores, aliqñ, non enim uidetur, quia pars multa calida ad eas moueatur, qm̃ calidū mouet̃ ad supius mundi, et nō ad superius plantæ. Dicendum ꝙ calidum mouet̃ ad superius plantæ, qđ est radix, nō a propria calidi natura, sed a uirtute regitiua plātæ, & sic cū illæ partes sunt maiores, est signū qđ multū calidi ad eas est trāsmissum, & sic ī arborosis masculæ sunt, quarū radices maiores sunt. Adhuc quæres quare epeteię expāsæ sint solū fœminę. Dici pōt, qm̃ istæ ꝯparatione habita ad arborosas, utplurimū sunt paucioru fructuū, & potiꝰ nascūt̃ putrefactione, q̃ feminę. At masculꝰ est, q maiorū & pluriū fructuū est.

Dubitatio.

Secūda dubitatio.

Sed de hoc seorsum per se in libris de plantis tractabitur,

nunc

nunc autem de cæteris, nempe de animalibus, causa q̃obrē alia longum uitæ spatium obtineant, alia breue, explicata est. Re- *stat, ut de iuuentute & senectute & uita & morte contemplemur. his enim præfinitis determinatisque, animalium doctrina finem erit assecuta.*

Sed de hoc quidem & secundū se in ijs quæ de plantis determinabitur, nunc autem de aliis, animalibus, dicta est causa de magnitudine uitæ, & de uitæ breuitate. Reliquū aūt nobis considerare, de iuuētute et senectute, & uita & morte. his. n. determinatis, finē utiq; habebit q̃ de animalibus methodus.

Qm̃ in his quæ de plātis dixit, multæ occurrūt q̃ones, ut utrū in plantis sit sexus, & utrū aliquæ epeteiæ sint masculæ, aliæ fœminæ, & de arborosi fiř, ideo de his q̃onibus & alijs se excusans, ↄtinuādo se ad sequētia epilogat, & dicit. Sed de hoc q̃dem. s. de plantis ac plātarum negocio, & scd̃m se, hoc est seorsum, in his quæ de plātis determinabitur, nūc aūt de aīalibus alijs, quæ a plantis differunt, causa de uitæ magnitudine, & de uitæ breuitate dicta est. Hæc de excusatione & de epilogo. Continuando ṽo se ad sequētia, dicit. Reliquum autem est nobis cōsiderare de iuuentute, & senectute, & uita & morte. Cui⁹ cām affert. His enim determinatis, finem utiq; habebit, quæ de aīalibus methodus est. Ex quibus patet omnes hos libellos, quos parua dicunt, esse partes totius libri de aīalib⁹.

Questiones. Circa finem huius libelli quæritur primo, utrum idem sit s̃m naturam sanum, & longęuum, secundo utrū tēperatū corp⁹ magis q̃ distemperatū ægrotatiuis causis resistat. Tertio quæritur scd̃m quā cōpřonē hō sit longioris uitæ. Vltimo quæritur utrū sint aliqua signa in hoībus a natura insita, per quæ iudicare possimus aliquem hominem esse altero longioris uitę.

Vtrū nam sanū sit idē q̃ lōgeuū & languorosum idē q̃d breuis uitæ. Quantum ad primam q̃onem argumentantur ꝙ non nā Aristo. in principio mouēs q̃onem, innuit quasi breuē sořonem, & dicit, ꝙ quædam languorosa sunt breuis uitæ, quædam aūt nihil prohibet esse longæ uitę, per quę dat intelligere ꝙ nō sit idē languorosum esse, & breuis uitę, ergo nec erit idē sanum esse & lōgę uitæ, hoc idem obseruatio docet, qm̃, ut narrauit Aristoteles primo rhetoricorum. Herodic⁹ languorosus utēdo bono regimine diu uixit. Multi quoq; ægrotauerunt semel in uita, & fuerunt breuis uitæ, cum enim semel ī uita ęgrotauerit, fuerunt natura sani, & tñ breuis uitę extiterūt. Circa hāc q̃onem primo declaremus terminos, secundū dilucidabimus sententia Aristo. Quantum ad primū dicamus q̃d Aristo. per sanum secundum naturam, intelligit corp⁹, q̃d pro eo tpe, pro quo uiuit, raro aut nūquam ex pricipijs generationis est aptum ægrotare, hoc corpus Drusian⁹ uoluit esse simpľr sanū, ut semper quidē, si pro toto tpe pro q̃ uiuit, ex principijs generationis nūquā sit aptū ægrotare, ut multum ṽo, si ex principijs generationis, raro pro tpe, quo uiuit, sit aptum ægrotare, qm̃ si ex principijs generationis raro sit aptum ægrotare, ut multum est aptū uiuere sanum. Per languorosum ṽo corpus, intelligit Aristo. corpus ꝙ pro eo tpe pro q̃ uiuit, ex principijs generationis est aptum ægrotare, semꝑ q̃dē si pro omni tēpore, pro q̃ uiuit, ut Herodicus, ut multum ṽo si pro maiori ꝑte suaruꝫ

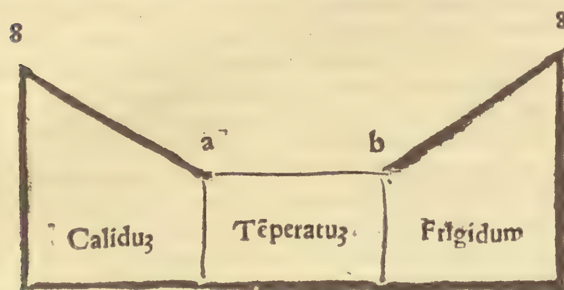
Sanū simpliciter Egrū simpliciter. ęgratum, ꝙ corpus Drusianus appellat ęgrum simpľr. Hęc de expōne terminorum. Pro dilucidatione ṽo supponendum est, ꝙ naturalis sanitas uel est primarū qualitatū tēperamentum, uel sequens hmōi tpamentū, hoc pꝫ quinto physicorum, & septimo. Tūc dicendū ꝙ fieri pōt ex principijs generationis, ut aliquod humanum corpus hēat patum de calido & humido, & tñ humidum sit bene proportionatum calido, & etiam sicco. Calidū quoq; bene proportionatum frigido, & sic tale corpus ex principijs generationis pro eo, tpe pro quo uiuit, erit naturaliter & simpliciter sanum, cum pro toto tempore pro quo uiuit, sit taliter proportionatum in primis qualitatibus, ꝙ est esse sanum, paucitate ṽo calidi & humidi cito morieť, ergo non est idem sanum secundum naturam, & longæ uitæ esse.

Quod uero possit corpus languorosum secundum naturam esse longæ uitæ, dilucidemus, & sumamus quòd corpus potest dupľr ex principijs generationis esse languorosum, aut pp improportionem primarum qualitatum, & taliter languorosum, semper est breuis uitæ, qm̃ ex tali improportione ex principijs generationis contracta altera qualitas alteram corrūpit, & sic tale corpus erit breuis uitę, aut pp multitudinem humorum sꝑfluorū ex seminib⁹ parentum contractorum, & tūc pōt fieri ut aliquod corpus in primis qualitatibus bonam hēat proportionem, et sint calidum & humidum multa, & bene proportionata, & tñ ex seminibus parētum habeat multos humores suꝑfluos, qui humores postea sæpe in tēporibus uitæ hui⁹ putrefiāt, & ægrotationem faciāt. Vbi pꝫ talem putrefactionem facere egritudines, non tñ uitæ breuitatē, immo uitæ longitudinem, qm̃ per eas expurgať naturale tēperamētū a suꝑfluis illis humoris, ergo stat corpus esse ex principijs generationis languorosum, & uitę longæ, ut dixit Aristo. hæc de dilucidatione, ex qua patet solřo ad rōnes. Declaratum est. n. posse esse corpus natura sanum, & tñ nō esse longæuum, etiam corpus posse esse natura languorosum, & eē longeuum. Ex quibus ulterius patet sanū simpliciter non dici ex eo, q̃a longæuum, sed quia ex principijs generationis non est aptum ægrotare pro tpe pro quo uiuit. Amplius pꝫ natura languorosum posse esse longę uitę, nec dici languorosum natura, quia breuis uitæ, sed q̃a ex principijs naturæ aptum pro tpe, pro quo uiuit ęgrotare. Quę forte Drusianus nō intellexit.

Secundo principaľr proponebatur, utrū corp⁹ tēꝑatum resistat magis causis ęgrotatiuis quocūq; corpore distemperato. Et argumentantur ꝙ nō, qm̃ corp⁹ lapsum ad calidum magis resistit causis ipsum trahentibus ad frigidas ægritudines, q̃ tēperatū, qm̃ gradualiter plus ab illis distat. Drusianus uno mō concedit id, ꝙ argumentum concludit, asserit enim ꝙ qñ Galenus dicit corpus temperatum magis ægrotatiuis causis resistere q̃ distemperatum, eius dictum esse indefinitum, qm̃ non omnibus causis, sed pluribus, calidum enim corpus magis resistit causis trahētibus ad frigidas ægritudines tm̃, temperatum autem minus quātū ad has, in cæteris ṽo magis. Sed hęc positio est difficilis, qm̃ tūc nulla uia esset, quā corp⁹ tpatū a distēpato discerni posset, qm̃ utrūq; esset aptū ægrotare plerūque, immo fortassis tēperatum magis quā quodcūq; distemperatum, cum habeat multa extrema, in quę facile labi pōt. Propterea alio modo dicit, ꝙ ultra gradualē mēsuram primarū qualitatū, quę sunt in corpe tēperato, ui illius mensuræ accidit q̃dā alia qualitas secūda, ui cui⁹ tale corp⁹ resistit q̃si virtuaľr oīb⁹ causis quis ęgritudine ęgrotatiuis, nā licet tale corp⁹ merito gradualis mēsurę qualitatū primarū nō magis resisteret oīb⁹ causis q̃ distēperatū, tñ merito illi⁹ q̃litatis additę resistit magis oībus quouis distēperato. Quid ṽo sit hęc q̃litas supaddita, non clare exponit, tñ nūc vř dicere ꝙ sit cōplexio, quę est qualitas secūda resultās ex proportione primarū, uel addita eidem subito mediāte tali ꝓportione, quę dici pōt encrasis, hoc est tēperātia. Nūc aūt vř dicere ꝙ illa q̃litas sit ꝓportio q̃litatū primarū, quę nihil aliud est, quā primę q̃litates sic uel sic debite ꝓportionatę. Sed q̃cq̃d sit, dicit ꝙ corp⁹ tpatū licet merito q̃litatū min⁹ resistat aliq̃b⁹ causis ęgrotatiuis aliq̃ corpe distēperato, merito tñ hui⁹ qualitatis additę q̃cūq; illa sit, magis resistit oībus q̃ q̃dcūq; distēperatū. Quare ad argumētū diceret ꝙ licet tpatū corpus omnibus causis ęgrotatiuis nō magis resisteret quocūq; corpore distēperato rōne qualitatis elemētarię, merito ṽo q̃litatis cōpřonalis, uel proportionalis simpľr magis resistit. Cām uero affert, qm̃ rōne talis qualitatis additæ complexio est magis proportionata animæ, & sic per eā aīa pōt diutius ꝑficere materiā, & ita hō tēperat⁹ simpľr erit cęteris corporibus magis resistens causis ægrotatiuis quibuscūque. Contra hanc determinationem argumentantur iuniores, qm̃ ita corpus temperatum ut distēperatum al-

Secunda q̃o utrum corpus tēperatū resistat magis cāis ægrotatiuis quocūq; distēperato.

terat a causis alteratiuis, tēperatū enim corpus, si exponit soli, ita alteratur a calore solis, sicut quodcūq; etiā corp⁹ distēperatum, & ita uidetur ęque passiuum, & sic nō magis resistit causis ægrotatiuis. Propter hāc rōnem corrigunt Drusiani pōnem, & dicunt aliud esse resistere causis alteratiuis, ne alterent, atq; imprimāt, & aliud ne ledant. Dicunt igitur utrūq; corpus recipere impræssiones a talibus causis, & forte aliquod distemperatum, minus recipere. Sed hæc est differentia, ꝙ tēperatum minus ab impræssionæ læditur, & lesum citius reducitur, cum sit ex generatione aptum esse sanum. Distēperatum ṽo ab impressione magis lædit, & lęsum minus reducitur, et causa est ea qua militas, quæ est tēperantia, merito enim illius temperatū minus læditur, & læsum facilius reducitur. Hęc est Drusiani cæ positionis correptio. Sed contra hanc pōnē obijciūt iuniores, & accipio duo corpora temperata nunc primo ad temperantiam reducta per artem, quorum alterū reducat a calido ut octo ꝑ remissionē uersus mediū, & cū est in extremo tēperātiæ sistat, ita ut sit in extremo calidiori toti⁹ latitudinis tēperātiæ. Alterū ṽo reducat a frigido ut octo uersus medium per remissionem, ita quòd cum est in extremo frigidiori totius latitudine temperantiæ sistat, &

sit. a. calidum in extremo totius latitudinis calidiori tēperantię, & b. frigidum in extremo frigidiori eiusdem latitudinis. Tunc argumentant. A. in extremo tali merito qualitatis additę resistit oībus ægrotatiuis ęqualr̃ sicut. b. qm̃ utrūq; est temperatum. Merito ṽo qualitatis elementarię resistit magis causis trahentibus ad frigidas ægritudines q̃. b. qm̃ est ab illis gradualiter remoti⁹. Si resistit magis, sit ista resistentia maior ut duo uel ut unū. Tūc argumentor. a. nunc primo resistit magis frigidis causis quā immediate ante hoc, sed nunc resistit, ut unū, ergo immediate ante hoc resistebat eisdem per min⁹, hoc est per medietatem unius gradus, sed immediate ante hoc erat distemperatū, & resistebat magis q̃. b. eisdem resistat, ut patet, ergo aliquod corpus distemperatum pōt resistere magis aliq̃bus causis ægrotatiuis q̃ temperatum. Aīaduerte ꝙ qcq̄d sit de pōne, hoc argumentū multiplr̃ peccat, primo qm̃ Drusianus loquitur de corporibus temperatis non per reductionē, sed a natura. Asserit enim ipse ꝙ corp⁹ reductum ad tēperamentum non est uere temperatū, sed sophistice, ueluti aurum frisorium, & sic casus est impossis, secūdo peccat, qm̃ aliter est loquēdum ad imaginationem mathematicorum, & aliter ad imaginationem naturalem. Ad imaginationem mathematicā nec dat maximū, nec minimū, & omnis motus est fluxus continuus, & successiuus. Et tūc ꝯm hāc imaginationem procedit argumētū, & recte concludit pōnē Drusiani esse falsam ad imaginationem mathematicorum, qm̃ si. a. nunc primo temperatū resistit certa latitudinę magis q̃. b. illis frigidis causis, immediate etiam ante hoc qn̄ erat distēperatum, magis resistebat, qm̃ latitudo excessus nō erat indiuisibilis ꝯm imaginationem mathematicā. Et sic argumentum concludit Drusiani pōnē nō esse ueram stāte imaginatione mathematicorum. At ad imaginationē naturalē dicendum est, ꝙ latitudo. a. b. licet, ut quāta sit diuisibilis, ut res naturalis est simpliciter indiuisibilis, & ita corpa. a. & b. licet sint in extremo illius latitudinis quatenus latitudo illa est quanta, tn̄ sunt gradualiter ęqualia, quatenus latitudo illa est unus gradus temperantiæ in quo utraq; sunt ęqualia. Vnde huiusmodi corpora sunt graduałr ęqualia, qm̃ eodem gradu temperantiæ ęqualia, nō tn̄ ęqualiter indiuisibiliter, qm̃ licet illa latitudo non sit diuisibilis secundum naturā, est diuisibilis ut quanta ad imaginationem mathematicorū. Tunc dicendum, ꝙ utrūq; ęqualiter gradualiter ad imaginationem physicam ęque resistit, nō tn̄ ęqualiter indiuisibiliter ad imaginationem mathematicam, & ita immediatę ante hoc. a. non resistebat magis: sed per unū gradū minus, cum acquisitio resistētię nō sit motus cōtinu⁹, sed successiuus qui fit minima in gradu, ut dictum est alibi, ꝑ; igit hmōi argumentum esse cōmētitium, cum naturalem Philosophiam nō sapiat. Isti. n. destruentes fundamenta medicorum, ꝑ mathematica incesserunt. Et licet hęc Drusiani positio possit defendi ab his, non tn̄ est simplr̃ uera, qm̃ probauimus ꝙ corpus aliquod esse potest in primis qualitatibus simplr̃ tēperatū, & tn̄ esse a natura languorosum, qm̃ licet merito proportionis primarū qualitatum sit tēpatum, merito tn̄ humorum superfluorum hęc seminibus parētū ꝯtractorū tale corp⁹ est aptū pro maiori parte temporum cadere in ægritudines pendētes ab illis superfluis humoribus. Ergo nō est simplr̃ uerum ꝙ corpus temperatum in primis qualitatibus semper resistat magis omnibus causis ægrotatiuis q̃ quodcūq; distemperatū. Quare non aīaduertentes medici, simplr̃ errauerūt. Quare secundum Aristo. dicendum est quòd corp⁹ tēperatū in primis qualitatibus, & mundum ab humoribus cōtractis ex seminibus parentum, est magis resistens oībus causis ęgrotatiuis q̃ aliud quodcūq; distēperatum, qm̃ merito tēperātiæ, & puritatis in nullas ęgritudines est aptum cadere. Tertio proponebatur per q̄ cōplexionem hō sit lōgioris uitæ, & primo vr̃ quòd ꝑ sanguineam, qm̃ in tali abūdāt magis principia longę uitæ, ut calidum, & humidum. In contrariū sunt medici, qm̃ cōplexio sanguinea est maxime putrefactioni exposita, quod indicat sudoris fetor, urinę ac egestionis etiam, putrefactio aūt est cā corruptionis quatto meteororum. Quod aūt cholerica sit lōgioris uitæ, eo constat, qm̃ assimilatur igni, qui inter elementa minus putrefit, ex alio vr̃ oppositum, qm̃ in tali est multum de calido & parum de humido, & sic cito arescit humidū. Quod flegmatica sit longioris uitę, etiam constat, qm̃ in tali cōplexione est multum de humido, & sic tarde exiccatur, & ita tarde corrumpit. Ex his ṽo, quæ Arist. dicit, vr̃ oppositum, dicit enim mares esse uiuaciores femellis, qm̃ calidiores. Quod deniq; melancholica sit uiuacior, ꝑ; ex plantis, quæ respectu humanæ cōplexionis sunt melācholicæ, & tn̄ uiuaciores sunt. Præterea talis cōplexio est cōpactior, ideo magis resistens, sicut lapides, qui cū sint melācholicę complexionis, sunt longioris durationis. At in contrarium sunt oēs medici dicētes tēperatā cōplexionem esse uiuaciorem. In qōne ista medici oēs tenent, ꝙ inter omnes complexiones temperata sit uiuacior, probant qm̃ per eam aīa est magis apta perficere materiam, experientia enim docet materiales operationes aīam melius ꝑficere per temperatā q̄ per distēperatam complexionē, ergo per talem complexionem aīæ proportionatam diutius aīa est apta materiam perficere, postea de lapsis a tēperata dicūt, quòd sanguinea est uiuacior, post sanguineā cholerica, post hāc flegmaticā, ultimo melancholica, quæ est (vt ita dicam) ipsa mors, est enim mors in frigido, & sicco consistens. Sed cōtra hanc positionem obijciūt iuniores Philosophi, primo qm̃ fruct⁹ temperatiores citius maturescunt, & siccantur citius, & tn̄ sunt temperatiores. Præterea complexio uiri est temperatior cōplexione pueri, & tamen puer est uiuacior. Amplius homo est temperatioris complexionis quam plantæ, & tn̄ aliquæ plantæ sunt uiuaciores. De distemperatis uero dicunt, qđ nec rōne nec obseruatione pōt sciri quę earum est uiuacior, nam experientia docet nūc unam, nūc aliam min⁹ uiuacē esse. Sed hæc argumenta non cogunt, cum. n. dicitur temperatam

Tertia q quæ com plexio sit uiuacior.

tam complexionem esse uiuaciorem alijs. Philosophi & medici intelligunt comparando cōplexionem ad cōplexionem in omnibus parem preterquā in cōplexione. Modo cum comparatur uir debet ad uirum, & puer ad puerū cōparari, homo ad hominē, & nō ad plantam. Cū ℣o de fructib⁹ dr̄, solutio est manifesta, fructus.n. qui cito adulscunt, citius oriuntur, & sic diutius uiuūt cæteris paribus. Ego ℣o arbitror iuxta dilucidationes præcedentium quęstionum, qđ temperata complexio aliqua est uiuacior, aliqua minus uiuax. Viuacior quidem, in qua primę qualitates sunt debite proportionatę inter se, & humidum & calidum sunt multa, & proportionata, multa dico in quanto, ut iuxta textum dictum est. Minus autem uiuax, in qua primæ qualitates quidem proportionatæ sunt, sed calidū, & humidum in quanto pauca sunt. Hæc patēt ex solutionibus præcedentium quęstionum. De lapsis ℣o saluo meliori iudicio dicerem quòd simpl'r nulla est alia uiuacior, tn̄ secundum cōparationem quęlibet est alia uiuacior, sanguinea enim per comparationem ad corruptionem pendētem a frigidis causis & siccis est uiuacior melancholica, ꝑ comparationem ad corruptionem pendentem a frigidis causis & humidis uiuacior est flegmatica, per cōparationem ad corruptionem pendentē a calidis causis & siccis, uiuacior est cōplexione cholerica, & sic suo modo de singulis dicendum est, absolute tn̄ nulla est alia uiuacior, sic enim respectu omnium causarum esset uiuacior. Vltimo quærebatur si per signa insita ex principijs generationis possit præsciri longitudo uitæ. Plinius uir disertus undecimo libro historiæ naturalis miratur Aristo. qui nō modo credidit, præscita uitæ esse aliqua in corporibus ipsis, sed etiā ꝓdit, & sic sentit nulla esse talia signa ex generatione in hoībus insita, per quæ uitæ longitudo præsciri possit. Sed pace tanti uiri dixerim, eius opinio philosophiam naturalem non sapit. Medici n. credentes complexionem temperatam esse uiuaciorem cæteris, docēt signa per quæ pōt argui complexionis temperantia, ut p; secundo libro technæ. Ideo medici credentes temperatā complexionem esse uiuaciorem, dicunt, signa longæui hominis eamet esse, quæ complexionis temperatę indicia sunt, de quibus Galenus. Sed pace medicorū dixerim, ad præsciendum longitudinem uitæ humanę nō sufficit habere signa data a Galeno, per quæ sola temperantia arguitur, qm̄ non est idem temperatum corpus, & longęuum ut dilucidatum est. Potest. n. corpus esse temperatum, & quia calidum & humidum in quanto pauca sunt, tale corpus non erit uiuax. Ideo dicendum quòd corpus lōgęuum dupliciter cognosci pōt rōne sumpta a causis externis, & ratione sumpta a causis internis. A causis quidem externis sunt sex, quæ a medicis dicuntur sex res nō naturales, qm̄ nō insunt nobis a natura, ut humores insunt, harū sex potissima (vt mihi uidet̄) est aer, licet Arist. dicat in libro problematum esse aquam, de quo alias. De aere ℣o dicūt oēs, quod temperatior est regionis eius, quæ est inter fines tertij, & principia quarti climatis, non enim sub æquinoctiali est conueniens habitatio, ut diximus alibi cōtra Auicennam. Cā autem, qm̄ septem existentibus climatibus, regiones, quæ participant finem tertij climatis, & principium quarti sunt in medio. Adhuc speciatim uiuaciores sunt, q salubriorem ciuitatē colūt, quā qui minus salubrem. Est autem ciuitas salubrior, ut Aristo. inqt libro problematū, quæ in eleuatis locis constituta est, illic enī (ut ipse Arist. inquit) homines tardius senescunt, qm̄ euentabilis locus est, & putredo non diu durat. Contra autem qui in cōcauis, & paludestribus degunt, uelociter senescunt. Rursus ciuitas salubrior est, quæ mōtibus altis tegitur a parte cœli occidua, atq; meridiana. Est aūt discoperta ad ortum, & ad arctum, sic enim perflatur laudabilibus uentis, qui sunt septentrionales, & orientales, ut secundo meteororū traditur. Vicis aūt cōstituta latis, & amplis, quorum domicilia pro maiore parte fenestras ad ortum, uel ad septētrionem habent. Amplius, quæ melioribus aquis utūtur, nam aqua corporibus (ut Aristoteles inquit) alimento est. Aer uero nullo se exhibet alimento, ideo aquæ usus plurimūs est eadem prima particula problemate decimoquarto, hęc ab externis colligi possunt de signis uiuaciū. Vt uero per signa a natura insita colligat̄ uiuacitas, animaduersione dignum, quòd non sufficit temperantia in complexiōe, ut aliquis sit uiuax, sed etiam requiritur articulatio, & optima distinctio mēbrorum, & particularum in compositione. Signum affert Aristoteles libro problematū ex aquatilibus, quæ minus uiuacia sunt, quoniam animalia sunt in membris, & membrorum particulis minus articulata, minusq; distincta, & ideo homines, quorum membra indistincta, ac inarticulata sunt, breuis sunt uitæ, hęc enī inarticulatio non nisi a uirtutis imbecillitate proficisci uidetur. At ubi uirtus imbecillis est, uita erit breuis, ergo primum signum longęui est membrorum articulatio, & partium membrorum optima distinctio, quæ non modo signum est uiuacitatis, sed causa. Monstra enim quia non possunt debite opera uitæ exercere, paruo tempore uiuūt, non tamen sufficit pro uitæ longitudine pręscienda habere signa optimæ compositionis, cum bona enim compositione stare potest malitia complexionis, ex qua pendet breuitas uitæ, ut docet experientia, & medici dicunt. Potest enim fieri, ut fuerit uirtus in componendo fortior, & complexio fuerit distemperata, ergo oportet habere signa temperantiæ. Verum nec hæc sufficiunt, quoniam stat complexionem esse temperatam in primis qualitatibus, cuius humidum & calidum sit in quanto paucum, & tunc complexio erit temperata, & non uiuax. Quia igitur uiuacitas nō est sine debita membrorum ac partium compositione, neq; ab temperantia in primis qualitatib⁹, neq; absque calidi & humidi debita quantitate, ergo signa longæui tot & ea esse debēt, per quot, & quæ, & dearticulatio membrorum, & temperantia complexionis, & magnitudo calidi & humidi, arguantur. Quare longæui notę hæ sunt, incurui humeri, hoc est ualde curui, incisurę in uola manus omnes uel duę ductæ per totam, dentes plures q̄. 32. amplę aures. Ex in curuitate enim humerorum arguitur quòd superiora sunt maiora, & ita incuruātur propter magnitudinem, cum superiora sunt maiora, tunc habetur signum multi calidi, & multi humidi in toto corpore, & in singulis membris, incisurę uero in uola manus omnes uel duæ longæ & perpetuæ arguit fortitudinem uirtutis uitalis, ut Aristoteles probat libro problematum, quę nō est fortis, nisi sit in multo calido, & humido, et in primis qualitatibus bene proportionatis, unde per tale signum habetur temperantia in complexione, & in membrorum distinctione. Per dentes plures quam 32. arguitur multitudo humidi delegati ad locum generationis dentium, & calidi etiam, modo hæc non possunt esse in ortis, nisi sint in principalibus. Orta enim attestantur principijs. Quare significat humidum in cerebro & calidum esse multa, & in ipso bene proportionata, hoc idem significat amplitudo aurium. Ergo ex his signis haberi potest debita complexio, quæ est uiuacior cæteris. Ex his enim colligi potest temperantia in primis, quantitas humidi & calidi, & optima compositio. Ergo indicia breuis uitę sunt, rari dentes, utputa cum sunt pauciores. 32. pręlongi digiti, qui arguunt malam compositionem, plumbeus color, q arguit frigidum humorem uitę ineptum, in uola manus plures incisurę, non tamen perpetuę, sed breues, quę arguunt malam particularum dearticulationem. Hęc de longæui signis, deq; toto libro de lōgitudine & breuitate uitę. Pisis. M.D.XXII. Die. XV. Apri.

FINIS.

Quarta q̄o, si p̄ signa insita præsciri possit lōgitudo uitæ. Cap. 51.

P̄s medicorum.

parti. p̄ria problē. 13.

parti. decimaquarta, proble. 7.

particu. 10. probl̄. 49.

Longæui notæ.

particu. 10. probl̄. 49.

particu. 10. probl̄. 48.

ARISTOTELIS DE IVVENTVTE, ET SEnectute Libellus cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

De iuuentute & senectute, & uita & morte, nunc agendum. forte autem simul & de spiratione causas dicere necessarium est, q, ob eā animantibus nonnullis uiuere & non uiuere contingat.

De iuuentute autem & senectute, & uita & morte, nunc dicendum. simul autē et de respiratione, necessarium forte causas dicere, quibusdā enim animalium, propter hoc accidit uiuere & non uiuere.

Cum Aristoteles egit de causis longitudinis, et breuitatis uitæ, nunc uult agere de iuuentute, & senectute, & more boni rhetorici primo præmittit exordium, secūda ibi { Quęcunq; aūt. } accedit ad narrationem. In exordio primo insinuat intentionem in tribus residuis libellis, qui restant secunda ibi { Qm̄ autem. } explodit a sua consideratione non necessaria, & utile recolligit, tertia ibi { Alię igitur. } se excusat a quadam qōne nō necessaria ad propositum. De prima dicit, de iuuētute aūt & senectute, & uita & morte. s. uiuentium, dicēdum, simul aūt & de respiratione, est necessarium fotte causas dicere. Cui⁹ causam affert, & dicit. Quibusdam enim aīalium pp hoc. s. respirationē accidit uiuere, & non uiuere. s. mors. Hæc est intentio in tribus residuis libellis. Dixit autem { forte } nō ad aliud, sed, ut sit uerbum honestatis, qm̄ assignabit causas, non quæ oratio respirationis sunt, sed quæ forte causæ uidentū. Dixit { etiam quibusdam } aīalibus, qm̄ nō oībus, sed habētibus pulmonem, & sanguinem.

Cum iam alibi de anima tractatum sit, q̄q̄ constat fieri non posse ut animæ substantia corpus sit, eam tamen esse in aliqua corporis particula, & ea quidem quæ inter reliquas ui quadā polleat, apertum est.

Quoniam autem de anima in aliis determinatum est, etsi palam est q, non est possibile substantiam ipsius esse corpus, sed tamen q, in aliqua existat corporis particula, manifestum, & in hac aliqua habentium uirtutem in particulis.

Cum insinuauit intentionem, nūc explodit non necessaria, & recolligit utilia, q explodit, est nō agere de anima, qm̄ egit de ea libro proprio. Amplius explodit q nō est necessarium probare q sit corpus. Quod autem colligit, est qđ anima sit in quadam particula corporis principaliter, quæ particula est de illis, quæ habent uirtutem in particulis alijs corporis. utpote est in corde, est de particulis influētibus uirtutem ad alias particulas. Et forte Arist. hic incipit narrare, & primo cōstituit sibi proloquia, quorum primum est q aīa sit in certa particula corporis, quę est de particulis principalibus, unde dicit. Qm̄ autem de aīa in alijs determinatum est, p quod uult habere, qđ nō sit nunc agendum de aīa, & si palam est, qm̄ non est possibile substantiam ipsius esse corpus, per quod uult habere qđ explodendum est a consideratione hac illud utrum substantia animæ sit corpus. Quid non explodendum est, colligit, & dicit. Sed tamen qđ in aliqua existat corporis particula est manifestū, non in quacūq;, sed in hac aliqua de numero habentium uirtutem in particulis, uel forte dicas quòd hoc est primum proloquium. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte, qđ partiū corporis animati, quædam habent uirtutem in alijs corporis particulis, ut cor, epar, & cerebrum, quędam uirtutem recipiunt ab his, ut ceteræ corporis partes. Vult igitur quod manifestum sit animam esse in aliqua partium harum, quæ influunt uirtutē in alijs, utputa, aut in corde, aut cerebro, aut in epate, in qua ūo harum sit, postea disputabitur. Et per animam, nō omnem animam intelligit, sed uitalē, quę est uegetalis. De hac enim manifestum est qđ limitet sibi certam corporis partē quę influit in alijs uitam, utrum ūo alię aīę sint etiā in tali pticula, dicetur postea.

Cæteris igitur animæ aut partibus aut potentiis (utrouis modo appellandæ sint) in præsentia dimissis.

Aliæ igitur animæ aut partes, aut uirtutes, qualitercunque oporteat uocare, dimittantur nunc.

Nunc excusat se a quęstione antiqua Platonica, & dicit. Sed alię animæ. s. intellectualis, & sensualis utru; sint, aut partes, aut uirtutes, aut aīæ, qualitercūq; oporteat, ipsas uocare, quæstionem hanc dimittamus nunc. Quo ūo ad ūba attinet, uerbum { igitur } non illatiue, sed aduersatiue intelligendum est. Hæc de exordio.

Eorum omnium quæ animalia dicuntur & uiuere, in hisce quidem quibus utraque ista, esse animal inquam ac uiuere competunt, unam & eandem esse partem necesse est, qua uiuunt simul & animalis nuncupationem sortiuntur.

Quæcunque autem animalia dicuntur, & uiuere, in his quidem quæ adepta sunt utraque hæc, dico autē utraque, & quod est esse animal & quod uiuere, necesse est eandem esse & unam particulam, secundum quam uiuit & secundum quam appellamus ipsum animal.

Completo exordio, nunc accedit ad narrationē, & more geometræ constituit sibi proloquia, quorum primū est, quòd in his omnibus, quæ simul sunt animalia, & uiuentia, ita ut duo hæc simul habeant quòd uiuant, & sint aīalia, necessarium est unam eandemq; particulam esse, per q̄ primo uiuant, & primo sint animalia. Vel forte & melius hic ponit secundum proloquium, unde dicit. Quæcūq; autem animalia dicuntur, & dicuntur uiuere, loquor in his animatis quidem, quę utraq; hæc adepta sunt, dico autē utraq;. s. & quod sit esse animal, & quod sit uiuere, in his in quam necesse est eandem & unam esse particulam, secūdum quam corpus tale uiuat, & secundum quam appellemus ipsum animal. Quo ūo ad ūba attinet, ūbū { aūt } cum dicit { Quæcūq; autem } non aduersatiue, sed executiue tenetur, est enim nota executionis uel si est secundum proloquium aduersatiue tenetur, & dixit { Quęcūq; aīalia dicuntur & uiuere } propter corpora cœlestia, quę licet sint aīata, & uiuentia, nō tamen sunt animalia, ergo innuit se de mortalibus loqui.

Fieri enim nequit, ut animal qua animal est, non uiuat. at qua uiuit, hac esse animal, haudquaquam necesse est. nam plantæ, uiuunt quidem, sed sensu carent. ipsa autem sentiendi facultate, animal a non animali interstinguitur. Hanc ergo partem, numero unam eandemque ratione, plureis ac diuersas esse, necesse est: neque enim idem est, esse animal, quod uiuere.

Animal enim secundum q, animal, impossibile est non uiuere. secundum q, autem uiuit, sic animal existere, non necessariū. plantæ enim, uiuunt quidem, non habent autem sensum. per sentire autem, animal a non animali disterminamus. Numero igitur necessarium est unam esse & eandem hanc particulam, ipso esse autem plures & diuersas. non enim idem, animal esse, & uiuere.

Cum dixit qđ una & eadem sit particula per q̄ animatum uiuit & est animali, exponit quomodo illa particula sit una & eadem, per quam animatum est utrūq;, & uult qđ subiecto sit una, & eadem, nō autem ratione. Hoc autem

tē pro enthymemate hoc pacto, oē aīal ē uiuēs, et nō omne aīal uiuit, ergo ea particula per quam idē est aīal, & uiuens est subiecto eadem, non autem ratione. Vel pōt exponi magis ad uerbum, animal quatenus est aīal uiuit, & qđ uiuit, quatenus uiuit, non est animal, ergo ea pars per quā animal est animal, & uiuens: subiecto eadem est, non autē ratione. Antecedens patet, quoniam plantę uiuunt qdem, & qm̄ non habent sensum tactus, non sunt aīal. Per sentire enim animal determinatur a non animali, unde dicit. Aīal.n.secundum qđ animal, impossibile est non uiuere. Secundum autem ꝙ uiuit, sic autem aīal existere, nō necessarium est, quod probat, & dicit. Plantę enim uiuunt quidem, non habent autem sensum, & sic non sunt animalia, sed (vt dicit) animal a non animali per sentire ac per sensum distterminamus. Hoc est añcedēs, tūc dat consequēs, & dicit. Necessarium igitur est unum esse, & eandem hāc particulam.s.numero & subiecto, ipso autem esse & ratione plures, & diuersas, non enim est idem ratione esse aīal, & uiuere. Siquis enim definit aīal, & uiuēs, rationes diuersas assignabit, ergo licet subiecto pars illa eadem sit, non est eadem ratione. Quo ad rōnē ṽo attinet, aīaduerte, ꝙ quæ se habent in idem, & non conuertibiliter, differūt ratione, ut homo, & animal, nam licet socrates sit homo, & sit animal, nā licet socrates sit homo, et sit animal, quoniā non omne aīal est homo, ideo homo & animal differūt rōne. Quare enthymema ualet, cum enim idem sit aīal, & uiuens, & non omne animal sit uiuens, sequitur ꝙ rōne differant animal & uiuēs, quare licet illa ꝑticula qua idē sit aīal, & uiuēs, subto a numero eadē sit, rōne est alia.

Digressio.

Circa pręsentem suppositionem, quęritur de hac ꝓpositione, animal secundum quòd aīal impossibile est nō uiuere, utrum sit uera. Et uidetur ꝙ non, qm̄ si aīal secūdū qđ aīal impossibile est non uiuere, sequitur animal impossibile est non uiuere ab interpręta, siue exposita ad alteram exponentium, ultra animal impossibile est nō uiuere, ergo animal necesse est uiuere per ęquipollētiam, at hoc est falsum, qm̄ aīal pōt mori, ergo non necessario uiuit. Ad hoc rn̄dēt logici externi, quòd propositio hæc reduplicatiua Aristotelis de rigore logico est falsa, & mouent qm̄ ad ueritatem reduplicatiuę requiritur qđ ablata reduplicatione propositio pręiacens sit uera. Si enim hęc est ṽa, homo inquantum homo est risibilis, oportet hāc esse ueram, hō est risibilis. Ex hoc concludunt propositionem reduplicatiuam Aristo. de rigore logico esse falsam, sequęretur enim qđ aīal impossibile esset nō uiuere, quę falsa est per suam ęqpollentem. Sed ulterius quæritur qūo sit uera hæc, aīal ſm eandem partem est aīal, & uiuens. Rn̄dent ꝙ non specificatiuæ ac formalr̄ qm̄ specificatiue ac formalr̄ est sensus, aīal scd̄m ꝑtē eadē quę est aīal, et uiuēs, est aīal, & uiuēs, mō aīal ſm nullā eiꝰꝑtē est aīal, cū nulla aīalis ps, sit aīal & uiuēs. Tenent ergo propositionem illam esse ueram causatiue tenendo ipm̄ ſm eandem partem, qm̄ causaliter, secundum eam partem per quā animal est, secundū eam causaliter est uiuens. Ego ṽo dico ꝙ prima propositio Aristo. reduplicatiue, & specificatiue est falsa, non tñ ualet ad propositum, qm̄ (ut sic non pōt accipi) ut añtecedens in enthymemate, ut patet cōsiderāti. Quare propositio Aristo. nullo illorum modorum est intelligenda, sed ut ęquipollet uniuersali hoc modo, omne quod est aīal, impossibile est non uiuere. Contra autē esse potest, qm̄ plantę uiuunt, quę non sunt aīalia. Quod Aristo. sic intelligat, patet per instantiā, q̄ affert in plantis, uult enim habere in plus esse uiuens q̄ aīal, quòd facit ad propositum enthymematis. Ad rationem patet solutio, qm̄ licet omne quòd est animal possit non uiuere, ſm diuisionem, nō aūt secundum compositionem, qm̄ omne, qđ est aīal, quatenus est aīal, necessario uiuit, de his in ludicris. Vel dicendum qđ prima Aristo. propositio licet sit categorica, tamen sensus eius est hypotheticus, est.n.sensus qđ si aliqd est aīal, sequatur necessario qđ sit uiuens. Cōtra uero non necessario sequitur, qm̄ planta uiuit, & non necessario sequit qđ sit aīal, hæc de prima propositione. De secunda uera sunt quæ dicūt, nā Aristo. intendit qđ per eandem partē tanq̄ per cām aliquid est animal, & uiuens.

Quæ de prima propositione.

Cum igitur propria sensoria unum aliquod commune sensorium nacta sint quo necesse sit sensus actu concurrere, hoc autē inter partem priorem & posteriorem medium sit (nam pars prior dicitur, in qua sensum gerimus. posterior, quæ e regione illius sita est) & insuper præcisis uiuentibus omnium pars altera supera sit altera infera, omnia enim partē superam inferamque possident.

Quoniam igitur propriorum sensoriorum unum aliquod cōmune est sensorium, in quod eos qui secundum actum sensus, necessarium obuiare, hoc autem utique erit medium anterioris uocati & posterioris (anterius enim dicitur, in quo est nobis sensus. posterius aūt, oppositū) adhuc aūt diuiso corpe uiuētiū, oīum supius & inferius. omnia.n.habēt supius & inferius.

Accepit duo proloquia, primum quòd aīa sit in una de partibus principalibus, secundum quòd scd̄m eandē partem aliquod aīatum sit animal, & uiuens, nunc sumit tertium, qđ pars illa per quam aīatum est aīal, & uiuens, sit in medio anterioris, & posterioris, superioris & inferioris, per quā uult hr̄e quòd in aīalibus sit cor, & in plantis sit aliquid loco cordis intra trūcum contentum. Tacuit aūt dextrum & sinistrum, qm̄ cor fortasse nō est in horū medio, cum sit collocatum ad sinistrum, & per medium non intelligit, ut quidam dicūt mediū partiliter ad amuxim, qm̄ a corde ad pedes intercapedo maior est, q̄ a corde ad uerticem. Intelligit ergo mediū placticе, quasi, vȝ, mediū. Vel dicendum melius esse medium non cōsideratis tibijs, qm̄ (ut postea dicet) deorsum non pedes, sed anus est, ꝑ quē excrementa emittuntur, uesica etiā deorsum est, per q̄ urina excreatur. Probat aūt Aristo. proloquium hoc pacto, cōe sensorium est medium anterioris & posterioris, superioris & inferioris, pars per quam aīal est aīal, & uiuēs, est cōe sensorium, ergo pars per quam aliquid est animal, & uiuens est medium anterioris & cæterorum id genus. Maiorem probat, qm̄ ad cōe sensorium, terminantur oēs lineę sensibiles, ueluti in centrum cōe, minor autē non probatur. quoniā eam supponit tanquam manifestam ex libro de aīa, unde dicit. Quoniam igitur propriorum sensoriorum.s.per quæ sentimus externa sensibilia, unum aliqđ cōe est sensorium, in quòd, ut in centrum omnes sensus, q sunt secundum actum, necessarium est obuiare, atq; terminari, hæc est probatio maioris, tunc addit maiorem, & dicit. Hoc autem utiq; erit utiq; medium eius quod uocatur anterius, & eius quod uocatur posteris. Exponit aūt qd per anterius, quidue per posterius intelligatur, & dicit. Anterius aūt dicitur, in quo est nobis sensus, posterius autem oppositum, & complēs maiorem. dicit. Adhuc aūt diuiso corpore uiuentium, omnium eorum dicitur aliqua pars superius, aliqua inferius, ergo subaudi pars per quā aīal est aīal, & uiuens, est medium horum. Sed quo quidem ad uerba attinet, per sensorium, non uirtutem, sed organū ex sensu & parte compositum intellexit, quale in aīalibꝰ cor medium sensorium est. Quo aūt ad constructionem attinet, debes scire, quod uerba sunt suspensiua, & nō hn̄t terminum suspensionis, ideo terminus subaudiendus est.s.ꝙ pars per quam aliquid est aīal, & uiuēs, in animalibus sit media. Deficit enim terminus more attico.

Quare & ipsæ plantæ, uegetandi principium inter eas habebunt.

Quare & plantæ, palam est q. nutritiuum principium habebunt utique in medio horum.

Concludit hic, qđ non solum illa particula per quam animal est animal, & uiuens, est medium, sed etiā per quā planta uiuit, & nutritur, & causa similis est, qm̄ dat nutrimentum singulis partibus circūquaq;, qđ cōmode non

posset dare, nisi esset media, unde dicit. Quare & plantæ, palam qđ nutritiuum principium quasi cordi uicariũ habebunt utiq; in medio horum. s. anterioris, & posterioris, & superioris, & inferioris. Quo ṽo ad uerba attinet, dixit { Quare & plantæ } addẽdo particulam copulatiuã, ut inueret, quòd nõ solum in animalibus, sed etiam in plãtis uerum sit proloquium.

Nam partem qua cibus ingreditur, superam nuncupamus ipsam spectantes, & non totum illud quod nos ambit. qua uacans materia primum egeritur, inferam.

Particulam enim secundum quam ingreditur alimentum, superius uocamus, ad ipsam respicientes, sed non ad ambiens totũ. deorsum autem, secundũ quam superfluum dimittunt primo.

Exponit aũt nũc quid superius, quidue inferi⁹ sit in plãtis, non exposuit ṽo, quid ante, & quid posterius, qm̃ cũ sensibus exterioribus careant, ex qbus anterius & posteri⁹ accipiuntur, carẽt anteriori & posteriori, & non hñt hæc nisi ratione habita ad nos. Dicit ergo in plantis eã particulam inferius esse, per quã cibum assumit ut est radix, quę non respectu mundi dicitur deorsum, sed respectu illi⁹, ps autem inferior est, per quã superfluitates, ut folia emittit. Sunt enim folia ueluti pili superfluitates plantarum, unde dicit. Particulam enim secundum quam ingreditur alimentum, superius uocamus. Et tu animaduerte illam notã causalem enim, non ad proxima ṽba esse referendam, sed ad Paulo ante dicta. q. d. planta quoq; habet inferam partẽ, nam particulam ſm quam ingreditur alimentum, superius uocamus, ut radicem, quę est ori similis, uocam⁹ ṽo deorsum, eam particulã, ſm q̃ superfluum dimittũt primo, & dixit primo, qm̃ nõnũquã folia aliqua prope radicem emittuntur, & tamẽ ea pars nõ dicit̃ deorsum, qm̃ folia illa nõ emittunt̃ primo p̃ illã ptẽ, sed p̃ ptes ramosas, sed qm̃ nõ eodẽ mõ in plãtis sursum & deorsum sunt, sicut in mũdo. Est. n. sursum in mũdo locus ad quẽ ferunt̃ leuia, ut cõcauũ cœli, deorsum ṽo ad quem feruntur grauia, ut centrum terrę, iõ exponit se, & inqt. Sed non ad ambiẽs totum partes istę dicuntur sursum & deorsum, sed ad ipsam plantã respicientes taliter appellantur, nam in plãtis penes nutritionis motum illę accipiuntur, in uniuerso penes motũ localem elementorum.

Cæterum illa, in plantis ecõtrario quam in animalibus sita est. Nam ex animãtibus, homini maxime pars superior ad uniuersi supræmum erecta est, cæteris, media inter supremum ac imum haberi solet. At plantis cũ stabiles sint, cibũq; ex imo capiant, ea pars necessario infra posita semper est, quam enim habet rationẽ in animalibus uocatũ os, eam subeunt in plantis radices, nã illa, ore cibũ e terra capiũt, hæ, radicibus.

Habet autem contrarie in plantis hoc, & animalibus. Homini enim propter rectitudinem, maxime inest hoc animalium, habere quæ sursum particulam ad eam quæ totius sursum, alijs autem, intermedie. Plantis autem immobilibus existentibus, & accipientibus ex terra alimẽtum, necessarium semper deorsum hãc habere particulam, proportionales enim sunt radices, plantis, & q uocatur os, animalibus, per q alimẽtum hæc quidem, ex terra accipiunt, hæc autem, per ipsas.

Sed circa dicta remouet unum dubium, qm̃ si radix est siñs ori, tũc sicut os est sursum respectu mũdi, ita radix deberet esse sursum respectu mundi. Respondet quòd in uiuentibus trifariam sursum & deorsum constituuntur, aliqua quidem habent sursum ad sursum uniuersi uersum, & deorsum ad deorsum, ut homines, aliqua cõtra sursum habent ad deorsum uniuersi uersum, deorsum aũt ad sursum, ut plantę. Aliqua ṽo, ut aĩalia, quæ prona incedunt, deorsum & sursum habent inter hæc, nam caput & cauda inter hæc sunt, quoniam nec ad sursum, nec ad deorsum mũdi uersa habent, unde dicit. Habet autem se contrarie hoc in plantis, & in animalibus, & per hoc, intelligit particulam, per quã nutrimentum ingreditur. Exponit autẽ quomodo contrarie, & dicit, Homini enim propter rectitudinem, maxime inest hoc animalium. s. habere pticulã, quæ est sursum uersam ad eam particulam, quę sursum toti⁹ est, subaudi eam autem, quæ est deorsum, etiam ad eam quæ est deorsum totius uersam. Alijs autem animalibus, quæ prona incedunt, hæc habẽt intermediæ, hoc est inter hęc, nam os per quod nutrimentum assumunt, & anus & uesica, per quæ excrementa emittuntur, inter hæc habent, plãtis autem immobilibus existentibus, & terrę affixis, & accipientibus ex terra alimentum, necessariũ est habere hãc particulam ori proportionalem semper deorsum, nam (ut inquit) radices proportionales sunt plantis, & quod uocatur os, proportionale animalibus, per quod, alimentum hæc quidem scilicet plantæ, ex terra, hæc. s. animalia per ipsa quærendo accipiunt. Animaduertendum, ut secundo de cœlo diximus quòd differentiæ positionis quæ sunt sursum, & deorsum, ante retro, dextrum & sinistrum, uirtute determinata sunt, uerbi gratia in homine, anterius est in quo est principium motus sensibilium, in ipsos sensus, retro autem pars opposita, dextrum uero principium mot⁹ localis, quatenus motus incipit per se a dextro, sinistrum hinc opposita pars est. Superius aũt est unde alimẽtũ accipit, inferius, ps opposita, p̃ quã excremẽta emittunt̃, ut ea ps, in qua anus, & uesica collocantur. Ex qbus patet non esse pedes deorsum, proprie & p̃ se sed ptẽ eã in qua excrementarię partes collocantur, ut postea dicemus. In uniuerso aũt. s. & hoc mundo sublimari harũ drĩarũ duę sunt tm̃, sursum & deorsum, sursum qdẽ in q ferunt̃ leuia, deorsum ṽo in qđ mouent̃ grauia, qũo ṽo hę sint in toto mũdo, in libro de cœlo est expositum. Cur ṽo ptes hę nõ eodẽ mõ in hominibus, aĩalib⁹ & plãtis collocentur, Aluerniata declarat ex his, quę Aristo. dixit in libro de animalibus. Hõ. n. superã partẽ hẽt ad superã mũdi partẽ uersam, qm̃ erectũ aĩal est. Erectũ aũt, ui calidi, q in eo magis est quã in alijs, qđ calidum ad superam cœli ptẽ eleuat eam partẽ, in qua fertur, et hęc est quasi cã effectiua erectę staturæ. Amplius, qm̃ hõ maxime aĩaliũ ad cœlestẽ dignitatẽ accedit, & sic sunt ex natura nobilissima tãquã ex materia. Pręterea & pp finẽ ut speculent̃ cœlũ. At plãtę minus cũctis uiuẽtib⁹ calidi hñt, iõ superã ptem eleuatã non hñt. Pręterea p̃ radices ex terra cibũ accipiũt, ideo in eis stabiles ac fixas esse oportet. Pręterea nõ sunt ordinatæ ut cœlũ speculent̃, insup sunt maxime a cœlestis pręstantia remotæ. Animalia uero quæ inter hæc collocant̃, ptes has inter horum ptes collocatas habẽt. Tum q calidi mediocris sint. Tum maxime q ad cœlorum dignitatẽ magis q̃ plantæ, & minus q̃ homines accedãt speculant̃ etiã sublimia aliquo modo.

Cũq; tribus existentibus partibus in quas pfecta animalia diuiduntur, una qua cibum capiunt, altera qua excremẽtũ emittunt, tertia quæ inter illas media est, hæc in maximis animalibus pectus nuncupetur, in cæteris proportionale, in quibusdã aũt magis q̃ in alijs articulata discretaq; sit, & ex eorũ numero quæcũq; incessilia sunt ea pteis ad id muneris accõmodatas crura scilicet pedesq; & ea quibus consimilis facultas adest ad iunctas possideant quibus totus alueus feratur.

Tribus autem existentibus partibus in quas diuiduntur omnia perfecta animalium, una quidem qua suscipiunt alimentũ, una autem qua superfluum emittunt, tertia autem horum media, hæc in maximis animalibus uocatur pectus, in alijs autem proportionale, dearticulata autem est magis alijs alijs quæcũque autem ipsorum sunt processiua, apponuntur, & particulæ, quæ ad hanc administrationem, quibus totum ferant cytos, crura & pedes & habentia eãdem his uirtutem.

Hic põt quartũ proloquiũ annotari, uerũ non annoto, qm̃

qm̃ non uidetur de necessarijs, meli⁹ ergo vr̃, ꝙ remoueat dubium: nam cũ distinxisset uiuẽs, & maxime aĩal in tres partes, s. superam, & inferã, & mediam, quęret quispiam quales ptes sint crura, & pedes, & brachia, & man⁹, nunquid superę uel inferę, uel medię? Rñdet & primo repetit ptium drĩam, quam Paulo ante assignauerat, secũdo ostẽdit quales partes sint illę, de quibus quęritur. Quantum ad primum dicit, ꝙ tres sunt partes, i quas omnia pfecta aĩalia diuiduntur, dico pfecta, qm̃ imperfecta non diuiduntur in has, sed in proportionales his, una est, qua suscipiunt alimentum, quę (vt dictum est) sursum collocat̃, alia per quã supfluum emittũt, quę deorsum est, in qua an⁹ & uesica sunt, tertia autem est harum media, in qua diximus esse aĩam, & p quã aĩal est aĩal & uiuẽs. Hęc in maximis & perfectis aĩalibus pectus uocat̃ siue thorax, intra quod cor ipsum continet̃, in alĳs ṽo aĩalibus impfectis est proportionale cordi, & quidem nõ eodẽ mõ oĩbus distinctũ, sed alĳs magis, alĳs minus. Hęc fuit drĩa ptium assignata, unde dicit. Tribus aũt exñtibus partibus, in quas diuiduntur aĩalia oĩa pfecta, ut processiua, quę sanguinẽ hñt, una quidẽ, qua suscipiũt alimẽtũ, quę supera est, una autẽ, qua superfluum emittũt, quę est infera. Tertia aũt harum media exñte. Hęc nimirum in maximis aĩalibus. s. perfectis, quæ processiua dicuntur, uocatur pectus. In alĳs aũt aĩalibus. s. imperfectis, uocat̃ proportionale pectori, uerũ nõ eodem modo, sed dearticulata est magis alĳs, alĳs subaudi minus, hæc est repetitio diuisionis. Verum quo ad ṽba attinet p pectus ꝙ gręce est στῆθος, nõ partẽ pectoris anteriorẽ solũ intelligit, sed etiã posteriorẽ, a subcinctorio usq; ad collũ constitutã, quã greci thorax appellant, ptẽ ṽo inferam intelligit a subcinctorio usq; ad fœmur ante & retro collocatã, ptẽ aũt superã intelligit a collo etiã ad caput, in qua os continetur. Sed dices in hac pte cõtinent̃ ptes p quas excrementa cerebri emittuntur, ut aures p quas sordes, & nares per quos, mucositates, & oculi per quos lippe expurgant̃, ergo hęc pars infera est Dicendum ꝙ Aristo. p inferã ptẽ intelligit eã, in qua sunt partes, p quas excremẽta uniuersalia toti⁹ expurgant̃, ut stercora, urinę, & spmata. At ptes istę quę in capite sunt, partes sunt, per quas emittuntur excremẽta particularis mẽbri. Hac autem partiũ diuisione constituta, rñdet, & ostendit ꝙ cæterę partes sunt coordinatę his, & harũ grã. ṽ. g. crura, & coxę, & pedes, ut ferant has ptes, brachia & manus, ut seruiãt ipsi ori in hoĩe, unde dicit. Quęcũq; aũt ipsorũ aĩaliũ sunt processiua, subaudi aĩalia sunt, qbus apponunt̃, & alię pticulæ. s. crura & pedes, & hñtia eandẽ ṽtutẽ. s. coxę, et genua, quę sr̃ ad hãc administrationẽ, qb⁹ totũ cytus, hoc est aluũ ipsa aĩalia, ferat. Et p cytũ totã cõcauitatẽ intelligit, trisectã in superã, & inferã, & mediam ptes. Tacuit aũt brachia & man⁹, qm̃ in hoĩe coordinant̃ cũ pte supa, qm̃ illi vñr potius seruire. In alĳs aũt aĩalibus seruiũt oĩb⁹ ptibus pro incessu etiã. Per quę dedit intelligere duo, primũ ꝙ ptes quę alligant̃ pti inferę, cũ infera ordinant̃, ptes quę superæ alligant̃, cum supera. Scd̃m dat intelligere ꝙ ptes illæ trisectæ sunt ueluti fines, & principales, cęterę ueluti ordinatę in finẽ, & famulatoriæ.

Vegetalis profecto aĩæ principium in medio illarũ triũ partium haberi tum uisu, tum etiam ratione deprehænditur.

Sed principiũ quidem nutritiuæ animæ in medio trium particularũ est scd̃m sensum esse uidetur, & secundum rõnem.

Cum pbauit, ꝙ ps p q̃ aĩal est aĩal et uiuens, sit media, nũc uult pbare ꝙ principiũ nutritiuę aĩæ sit etiã ĩ medio triũ pticularũ, & pponit se uelle pbare hoc sensu, & rõne, unde dicit, et cõtinuet̃ sic, licet pticula p q̃ aĩal est aĩal & uiuẽs sit media, sed hoc est tñ, principiũ qdẽ nutritiuæ aĩæ ĩ medio triũ pticularũ, & ƀ3 sensum eẽ vr̃, & ƀm rõnẽ. Quo ṽo ad ṽba attinet, p prĩcipiũ nutritiuæ aĩę, põt intelligere mẽbrũ, ꝙ nutritiuæ aĩæ principiũ est sustẽtatiuũ, sicut esse cor, aut pportionale. Vel põt intelligere ṽtutẽ, & potẽtiã nutritiuã, quæ est prĩcipiũ generatiuũ aĩæ nutritiuæ in alĳs uiuẽtib⁹ mediãte semine. Et tũc p ṽtutẽ & potẽtiã talẽ intelligit idẽ, ꝙ aĩa3 nutritiuã, nã aĩa nutritiua mediãte semine est prĩcipiũ generatiuũ aĩæ nutritiuæ in alĳs uiuẽtib⁹, & põt intelligere ṽtutẽ aĩæ p q̃ aĩa nutrit, & per tres pticulas intelligit eas, quas Paulo añ dixit. Asseruit enĩ tres eẽ aĩaliũ pfectorum ptes, superã, v3, & mediã, & imã. Tũc uult aĩa3 nutritiuã uel ei⁹ ṽtutẽ esse in medio harũ trium, hoc est in medio mediæ. Proponit aũt probare hoc duplici uia, sensu, hoc est rõne naturali sensata, & rõne. s. logica, ut suo loco uidebit̃. Est ergo cõclusio pbãda, aĩa nutritiua uel potẽtia nutritiua aĩæ est in medio mediæ particulæ: quæ est inter superã, & inferam.

Pleraq;. n. animalia, adempta utrauis pte, idest aut ea quæ uocatur caput, aut ea quæ ingestos continet cibos, cũ quacũq; ea sit quæ media est, uiuere solent. Id q, aperte, in insectis, ut *uespis & apibus, usu uenit. Sed & plurima, quæ insecta nõ sunt, præcisa, ob uegetandi principium uiuere queunt, quippe quæ partẽ hãc, actu simplicẽ, potentia multiplicem habeãt. Eodẽ. n. quo plantæ modo constant, etenim plantæ præsectæ seorsim uiuunt, multæq; arbores ab uno fiunt principio.*

Multa. n. animalia, ablata utraq; particula, & ea quæ uocatur caput, & susceptiua alimenti uiuũt, cum quacũq; utique fuerit media. Palam aũt, in entomis, ut uespis & apibus, hoc accidere. Et multa autem nõ entomorũ, diuisa pñt uiuere, pp nutritiuum, talem aũt particulã, actu quidẽ hñt unam, uirtute autem plures. Eodem enim modo plantis, constituta sunt, etenim plantæ diuisæ uiuũt separatim, & fiunt multæ arbores ab uno principio.

Nũc pbat cõclusionẽ, & primo sic. Multa aĩalia ablata quauis pte extremarũ, mõ remaneat media, cũ quacunque media remanet, siue cũ supa, siue cũ infera, uiuũt, ergo nutritiua, quæ est uitæ principiũ, est ĩ media pte, nõ. n. uiuerẽt, vñ dicit. Multa. n. aĩalia, ablata utraq;. s. quauis partiũ extremarũ, imo etiã ablata ea, quæ uocat̃ caput, q̃ est susceptiua alimẽti, uiuũt cũ quacũq; alia utiq; fuerit media ps, uiuit tñ nõ diu (ut dictum est) quia non organicata nõ diu uiuũt. Añs pbat p inductionẽ, & dicit. Palã autẽ in entomis, ut uespis, & apibus hoc accidere. Etiã patet in non entomis, nã multa nõ entomorũ diuisa pñt uiuere pp nutritiuũ, ꝙ seruat̃ in pte remanẽte media, sunt autẽ nõ entoma anulosa aĩalia, ut lacerta uermis & id gen⁹. Quo aũt ad ṽba attinet, aĩaduerte ꝙ Arist. anulosa aĩalia nõ appellat entoma, hoc est diuisa, qm̃ nõ hñt mẽbra secta, ut apes, & formica & id gen⁹, pñt aũt appellari entoma potẽtia, qm̃ pñt secta uiuere, sed hoc nõ refert. Sed dices principium nutritiuũ est unũ, ergo nõ põt uiuere nisi illa ps, in qua est. Cuius oppositũ uidem⁹ in entomis et anulosis in qb⁹ certo tpe pars extrema decisa uiuit. Rñdet Aristo. ꝙ hoc nõ est ex eo, q̃a nutritiuũ sit in qualibet pte actu (solũ. n. principal̃r est in medio mediæ) ut dc̃m est, sed hoc est q̃a p diuisionẽ fit plura, añ. n. diuisionem erat actu unũ, & plura potẽtia, diuisione aũt fit actu plura, unde dicit. Talẽ aũt particulã. s. nutritiuã actu qdẽ hñt unã añ diuisionẽ, uirtute aũt plures, et sic p diuisionẽ facta est de nouo in parte decisa, saltẽ p aliqd̃ tẽpus. Sed qm̃ dices q̃spiã an solum in aĩalibus sit hoc, ideo dicit. Eodem enĩ mõ plãtis hęc aĩalia cõstituta sunt, uel melius dicendũ, ꝙ cũ dixit, ꝙ in aĩalibus insectis, & anulosis pticula nutritiua est una actu, potestate plures, ita ut diuisiõe fiat plures, assignat cãm, & dicit. Eodẽ enim mõ plãtis cõstituta sunt. Sunt. n. hæc aĩalia plantis propinqua, etenĩ plãtæ diuisæ uiuunt separatim, & fiũt multę arbores ab uno principio p diuisionẽ & asplantationem, & hoc q̃a particula nutritiua una actu est in illis, potestate plures. At cũ animalia hęc uicina sint plantis, eodem mõ erit de illis, licet sit drĩa, qm̃ plantæ diu diuisæ uiuunt, non aũt animalia, ut libro pręcedenti dictum est.

Cæterum quam ob causam plantarum aliæ diuisæ seiunctæque uiuere nequeant, aliæ auulsione serantur, alio explicabitur loco, quanquam in hoc, plantæ & insectorum genus similiter sese habent.

Propter quam autem cām plantarum hæ quidem nō possunt diuisæ uiuere, hæ aūt asplantantur, alter erit sermo, sed similiter habent secundum hoc, & plantæ & genus entomorum.

Sed contra occurres, qm̄ uidemꝰ partes aliquas plantarū diuisas, & asplātatas aliqn̄ uiuere, aliquas autē postq̄ asplātarūt, arescere, & nō uiuere. Excusat igitur se ab hac causa, & dicit. Propter quam aūt cām plantarū hę quidē diuisę & asplātatę nō pn̄t uiuere, hę aūt asplantant̄ & uiuunt, alter erit sermo. Verū quicquid sit de cā huiꝰ quęsiti, silr̄ (ut inquit) se habent ƀm hoc & plantę & genus entomorum quātum ad hoc, ꝙ diuisę uiuāt, licet non omnes saltem aliqua. Aīaduerte ꝙ istud problema pōt duplr̄ intelligi, uno mō rōne habita ad diuersas plantarum spēs (vt sit sensus) propter quid est aliqua planta, cuiꝰ pars decisa & asplantata non uiuit, ut dr̄ de dactylo et de cupresso. Aliq̄ ṽo, uiuit, ut de oliua, & ficu, & hoc pacto Theophrastus huius problematis assignauit cām, quā Aristo. hic nō assignat. Alio mō pōt intelligi rōne habita ad eandē spēm plantę, ut sit sensus ꝑꝑ qd aliqn̄ pars oliuę decisa & asplantata uiuit, aliqn̄ arescit, & non uiuit. Et utroq; modo Aristo. a problemate se excusare vr̄, remittens se ad librū de plātis, & nos etiā ad illū locum.

Necesse autem est, ut anima uegetatrix in habentibus actu simplex unaq; sit, potētia multiplex ac plures, Nec secus de sentiendi quoq; principio dicendum, nam quæ ex eis diuisa sunt, ea sensum habere cernuntur.

Necesse aūt, & nutritiuā animā actu quidem in habentibus esse unam, uirtute aūt plures. Silr̄ autem & sensitiuum principium, uidentur enim habere sensum, diuisa ipsorum.

Inter rōnes naturales, quibus cæpit probare nutritiuā aīam, siue principium nutritiuū eē in medio ꝑ naturales et sensatas rōnes, hic interponit inter plantas & aīalia cōparationē quādā, & primo quidē ꝑ cōuenietiā, secundo ṽo per drīā. Et de prima dicit, & cōtinuet̄ sic, licet nutritiuū principium sit in medio, tn̄ necesse est & nutritiuā aīam actu q̄dē in his, quę hn̄t aīam nutritiuā, esse unā, uirtute aūt & potestate plures. Est enim una actu, qm̄ extēsa ꝑ totū uiuēs, uirtute ac potestate plures, qm̄ sola diuisione fit plures, sicut aqua actu una est, sola aūt diuisione fit plures. Silr̄ aūt & sensitiuū principium. s. ipsa aīa sensitiua est actu una, plures aūt potestate, qm̄ diuisione fit actu plures. Et ꝙ ꝑ diuisionē fiat actu plures, probat̄, qm̄ (ut inq̄t) diuisa ipsorum aīaliū vn̄r hr̄e sensum & motū, ꝑ quos arguimꝰ in illis diuisis ꝑtibus esse aīam. Est. n. sensitiua aīa in talibus imꝑfectis aīalibꝰ extensa ꝑ totū, & una actu, diuisione ṽo fit plures, ut aqua. Sed si hoc pacto exponatur hic locus, tunc Aristo. esset sibi cōtrarius, qm̄ dixit, ꝙ sit in medio, nūc exponit̄ ꝙ sit extēsa ꝑ totū, & sic nō tm̄ in medio. Dicendum, ꝙ in imperfectis oībꝰ aīalibus & plantis, aīa nutritiua & sensitiua est extensa, ut forma aquę per totā materiā aquę, hęc tn̄ est drīa, ꝙ forma elemēti in nulla sui corporis ꝑte est ƀm principale principiū eiꝰ proprię operationis. At licet nutritiua sit extensa ꝑ totū ueluti forma elemēti, tn̄ ƀm prīcipalē potētiā, quę est potētia nutritiua est in medio quasi corde, silr̄ licet sensitiua sit extēsa ꝑ totū, tn̄ ƀ3 ē prīcipale prīcipiū ꝙ sensitiuū est prīcipalr̄ in corde, hoc. n. est dictū in secundo de aīa. In aīalibꝰ ṽo ꝑfectis aīa est in toto ꝑ ęquiualētiā, principalr̄ aūt in corde, ƀm principale principium. Intellectus aūt nullā sibi limitat ꝑtē, & sic Aristo. nō sibi contradicit.

Verū plantæ ut natura seruetur efficere possunt: hæc nō possunt, q̄ instrumēta ad naturæ tutelā salutēq; cōmoda nō habeāt, careātq; alia eo qd' cibū trahit, alia eo qd' recipit, alia tū alijs tū etiā horū utroq;. Hmōi. n. animalia: animalibus multis natura cohærentibus assimilantur (At quæ optime constat haudquaq̄: q̄ eorū natura q̄ maxime fieri pōt una simplexq; habeatur. Quo fit ut partes nōnullæ, diuisæ parū sentiant, q̄ affectio quædā animæ illata sit) Detractis. n. uisceribus, cientur. id qd' etiam testudinibus exempto corde euenit.

Sed ut saluetur natura plantæ quidē possunt, hæc aūt nō possunt, q̄a nō hn̄t organa ad salutē, & q̄a indigētia sunt hæc q̄dē capiētis, hæc aūt suscipiētis alimētū, hæc aūt & aliorū & horū amborū. Assimilantur. n. talia aīaliū, multis animalibus simul iunctis (Optime aūt cōstituta aīalia hoc nō patiuntur, propterea q̄ natura ipsorum, ut contingit maxime una est. Quapp & paruū sensum quædam faciunt diuisæ particularū, q̄a habēt aliquam animalē passionem) Separatis enim uisceribus: faciūt motum, ut & tortucæ, corde ablato.

Cū cōparauit ƀm cōuenientiam, nūc cōparat ƀm drīā, & dicit ꝙ hæc quidē diuisa plantarū agere pn̄t, ut nā earū saluet̄, & uiuat, ꝑtes. n. plātarū diuisę uiuere pn̄t ꝑꝑ rōnē tactā in libello de causis longitudinis & breuitatis uitæ, qm̄ quęlibet ꝑs potētia habet radicęs, trūcū, & germen, & sic ꝑtes plātarū diuisæ diu uiuere pn̄t. Hęc aūt. s. ꝑtes aīaliū nō pn̄t agere ut eorū natura saluet̄, & uiuat, q̄a nō hn̄t organa ad salutē nec actu, nec potentia, sunt. n. aīalia (ut inq̄t) indigentia hęc q̄dē capiētis. s. oris, ut ꝑ ipsum cibū assumant, hęc aūt sunt indigentia etiā suscipiētis alimētū. s. stomachi, in q̄ cibꝰ decoquat̄, hęc aūt sunt indigentia & aliorum. s. ꝑtiū per quas excremēta emittunt̄. s. uesica, & collo, & etiā horū amborū. s. oris, & stomachi, ut animalia ꝑfecta. Per quę dat intelligere tria aīaliū genera. Infima q̄dē çophyta, ut est spongia, quę indiget tm̄ ꝑte capiēte. s. radicibꝰ ori silibus. Parū ꝑfectiora quę indigēt parte capiēte, & ꝑte suscipiēte quasi stomacho, nō aūt determinata ꝑte ꝑ quam emittantur excremēta, ut cōchilia, & id genus. Sunt aīalia his adhuc perfectiora, quę indigēt & capiente, & suscipiēte, & partibus etiam per quas excrementa emittuntur ut ꝑfecta, quare quouis modo sint, diu decisa uiuere nō pn̄t, qm̄ organa nō hn̄t necessaria ad uitā, nec actu nec ꝑtāte. Et ꝙ talia aīalia imperfecta uiuere possint decisa, ꝓbat, & dicit: ꝙ talia aīalia assimilantur multis aīalibꝰ silr̄ iunctis, qm̄ aīa est actu una, diuisiōe plures, ueluti aqua assimilat̄ pluribꝰ aq̄s, qm̄ actu est una, plures ṽo diuisione. Est. n. eius forma extēsa ꝑ totū una cōtinuatione, plures tn̄ diuisione. At (vt inquit) aīalia optime cōstituta ut hō & equus, & ꝑfecta aīalia, hoc nō patiuntur, nō. n. decisa uiuūt. Propterea ꝙ natura ipsorū. s. aīa ut contingit ac ut adfieri potest, est maxime una, quoniā indiuisibilis, nō extēsa ꝑ totum, sed existens per totum per æquiualentiam. Ex hoc infert ꝙ aīalium perfectorum particulæ diuisæ paruum sensum faciunt, non tamen omnes partes, sed aliquę, quę post diuisionem seruāt paruum sensum, & paruum motū, non quia in talibus hēant, et seruēt aīam, sed q̄a in talibus hn̄t, & seruāt aliquā aīalē passionem, nam ut inquit separatis uisceribus faciunt aliquē motum, eo modo quo imperfecta, ueluti de imꝑfectis tortuca corde etiam ablato, in parte cernitur quidam paruus motus, uerum est differentia, quoniam in animalium perfectorum partibus seruatur motus, quoniam in illis saluatur animalis passio propter præsentiam spirituum, nō propter præsentiam animæ. In animalium imperfectorum partibus saluatur motus & sensus propter præsentiā animæ. Hactenus de comparatione animalium, & plantarum, & de prima ratione, quæ sumitur ex diuisione animalium, & plantarum.

Præterea illud, tam in plantis quā in animalibus patere potest. In plantis quidem, si generationem quæ fieri semine solet, et institiones auulsionesq; consideremus.

Adhuc

Adhuc autem & in plantis palam, & animalibus. In plantis quidem, & eam, quæ ex spermatibus generationem considerantibus, & insitiones & asplantationes.

Cum Aristoteles probauit nutritiuũ principium esse in medio uia sumpta ex incisione animalium & plantarum: nunc probat hoc idem uia, qua animalia & plantæ generantur, uerum non eodem modo, quoniam in plantis probat hoc uia sumpta ex generatione seminali, & asplantatione, & insitione: in animalibus uia, qua cor primo generatur: & qua est principium principale uenarum & sanguinis & operationis nutritiuæ: & primo proponit intentionem suam, & dicit. Adhuc autem & in plantis palam, & animalibus. s. uia sumpta a factura & generatiõe ipsorum. Exponit tamen differentiam, & dicit. In plantis quidem tripliciter, & nobis considerantibus eam generationem, quæ immediate fit ex seminibus: quæ græce spermata dicuntur, & cõsiderantibus insitiones unius rami in alio ramo: & considerantibus asplantationes, quibus ramus diuisus plantatur. Tripliciter enim planta fit, aut generatione, quæ immediatæ fit ex seminibus: aut insitione: qua insitum fit in aliquo ramo: aut pastinatione, & asplantatione.

Nam generatio ea quæ semine fit: omnibus e medio prouenit. cum enim biualuia sint semina omnia: qua cohærent mediumq; partis utriusq; habetur, hinc una cum caule radix etiã eorum quæ nascuntur erumpit, principiumq; medium ipsorum est.

Quæ enim ex spermatibus generatio: accidit omnibus ex medio. dithyris enim existentibus omnibus: secundum quòd adnata sunt habetur: & medium est utriusque particularum, hinc ramusculus oritur & radix nascentium principium autem: medium horum est.

Nunc declarat partes, & primo ostẽdit nutritiuum esse in medio uia generationis immediate factę ex seminibus: & dicit. Quæ. n. ex spermatibus generatio fit immediate, accidit omnibus ex medio. s. radicibus & ramis, siue stipiti: rami. n. siue stipes, & radices alligantur triunco: quasi medio: in quo est uirtus generatiua stipitis, ramorum, & radicum. Et ꝙ ita sit, probat: & dicit. Dithyris. n. hoc est biualuijs existentibus omnibus ipsis seminibus, secũdum ꝙ adnata sunt ipsa semina, habetur. s. generatio, & mediũ est utriusq; partis principium generatiuum, dico utriusq; partis de numero particularum totius plantæ: e quo medio ramusculus oritur quasi stipes, & radix eorũ quæ nascuntur: quod quidem medium principium est horum. s. stipitis & radicum. Quo quidem ad rationem attinet, debes scire, ꝙ semen plantarum, ex quo nascitur planta: dicitur dithyrum, quasi bis porta: di enim quasi dis, hoc est bis, thyra uero porta dicitur, est ergo semen bĳanuum, siue biporteum, siue biualuium, q̃m aperitur uersus terram emittendo plantas, & uersus cœlum emittendo stipitem, in quo rami fiunt. Ex hoc argumentum habet uim, locus utriusq; portæ est medium, locus utriusq; portæ est principium nutritiuum: ergo principium nutritiuũ est mediũ. Quo uero ad uerba attinet, medium istud, dicitur ab aliquibus truncus, intra quem cõtinetur quoddam proportionabile cordi, non quidem medulla: non. n. illa se habet, ut cor: sed quędam pars duriuscula, quæ ab agricolis dicitur cor plantæ & nodus. In hac autem arbitratur Aristoteles manere principium nutritiuum, quoniã principium qđ fit ex semine est hæc durities: ueluti cor ex semine animali est principium, quod fit. Patet ergo uia generationis, quæ fit ex seminibus immediate, nutritiuum principium esse in medio.

Hoc etiam in insitionibus auulsionibusq;: circa nodos maxime euenit. nodus enim: principium quoddam surculi est, & insuper medij rationem obtinet. Quare autem nodum auferunt, aut in eum, quippiam indunt: ut uel radix, uel surculus ex eo nascatur, quasi principium caulis et radices, e medio sit.

In insitionibus autem, & asplantationibus: hoc maxime accidit circa nodos. est enim principium quoddam nodus, rami: simul autem & medium. Quare aut hoc auferunt, aut in hoc inserunt: ut aut ramus aut radices ex hoc generentur, tanquam existente principio ex medio, germinis & radicis.

Secundo hoc idem probat uia sumpta ab insitionibus & asplantationibus: nam generatio plantæ ex insitione, fit potissimum circa nodum aliquem, nam nodus est principium quoddam rami, & simul cum hoc est medium inter ramum, & partem sub nodo contentam. Simili modo generatio plantæ ex asplantatione: cum. n. ramus asplantatur, accipitur cum nodo: & sic uersus terram nodus radices emittit, & uersus cœlum stipitem, ergo patet nodũ esse partem nutritiuam. Argumentum ergo fit, nodus est medium partium plantę: nodus est principium nutritiuũ: ergo principium nutritiuũ est medium. unde dicit. In insitionibus autẽ, & asplantationibus, per quas plantæ fiunt, hoc. s. fieri maxime accidit circa nodos, dico maxime, quoniam etiam in alĳs partibus fit planta: quoniam quęlibet pars est potentia germen. uerum maxime fit planta ex nodo. Modo nodus est principium quoddam nutritiuum rami, stipitisq;, & partium, sub illo positarum, simul autem cum hoc est medium. ergo principium nutritiuum est medium: quia in tertia figura sequitur: nodus est medium, nodus est principium nutritiuum. ergo principium nutritiuum est medium. Ex hoc infert causam propter quã, qui plantant, sumunt ramum cum nodo, & nodosum: & quare qui inserunt, inserunt in nodo. Causam affert, quoniam nodus est principium nutritiuũ partium, quę ab ipso emittuntur: unde dicit. Quare aut hoc. s. nodosum auferunt. s. asplantantes una cum ramo, ut ipsum subterrent, aut inserentes in hoc inserunt, & hoc aut ut ramus generetur in insitione, aut ut radices generentur in asplãtatione: & causa est quia existit principiũ ex medio sui germinis, e quo proficiscitur ramus est principium etiam radicis. Patet igitur uia generationis, & uia insitionis, & uia asplantationis in plãtis medium superioris, & inferioris esse principium nutritiuum. Hæc de plantis.

Quinetiam cor animantium sanguine præditorum: primũ gignitur, quod etiam per ea constat: quæ fuimus speculati in hisce quæ dum adhuc fierent, nobis uidisse contigit. Quare & in ijs quæ sanguine carent: id primum fieri necesse est quod uice cordis subrogatur.

Et animalium sanguinem habentium cor: fit primo. hoc autem palam: ex hijs quæ in contingentibus cum adhuc fierent uidere, contemplati sumus. Quare & in exanguibus: necessarium analogum cordi fieri primo.

Nunc declarat idem in animalibus uia sumpta a generatione cordis, nam primum quod fit, est cor, unde dicit. Et animalium sanguinẽ habentium cor fit primo, & ante alia membra. probat hoc ex aborsibus, qui cõtingerunt, in quibus speculando apparuit cor, & nullum aliorum membrorum, unde dicit. Hoc autem palam est in his, quę contemplati sumus, in contingentibus uidere, cum adhuc fierent: quales sunt aborsus, quos uidere contingit aliquãdo, in quibus non est perfectum embrion, sed fit. Ex hoc concludit ꝙ similiter in exanguibus necessarium est fieri primo id: quod analogum cordi est: quasi uicecordis factum. Componitur ratio cor fit, & nutritur nõ dum alĳs membris factis, ergo nutritiuum principium est in corde, quod est medium. Quidam probant cor esse primo factum, quoniam cum sperma uiri in uterum mulieris emittitur, spirituificatur: sperma autem sic cõuersum in spiritũ, penetrat in menstruum mulieris & facit in illud ampul- An cor primo quidẽ.

lam: quasi domicilium, & hoc uocant cor: ex quo incipit generatio aliorum membrorum. Verum hæc ratio non cogit, quoniam narrat Aristo. primo de generatione animalium quandoque factum esse conceptum sine mẽstruo mulieris, ergo nulla alia est ratio nisi experientia quę ex aborsibus colligitur ab Aristotele: quam si quis negat, non habebit uiam demonstratiuam ad probandum cor esse primum membrum genitum. uerum de hoc postea.

Quod autem cor uenarum principium sit.

Cor autem quòd sit uenarum principium: in ijs quæ circa partes animalium, dictum est prius.

Secundo idem probat, ex eo quia cor est uenarũ principium: ergo est in eo est nutritiuũ principium: per uenas enim fertur nutrimentum ad alia membra: & sic si cor est uenarum principium, cor est principium nutritiuũ. Quod sit uenarum principium, ex his quæ dicta sunt in libro de partibus tanquam manifestum accipit.

Quodque in sanguineis sanguis sit ultimum alimentum ex quo partes efficiuntur: in libris de partibus animalium dictum iam est. Constat itaque oris facultatem alteram operam cibo conficiendo prestare, uentris alteram: cor uero potissimum esse atque finem imponere. Quare ut sentientis, ita etiam uegetantis animæ originem: sanguinarijs in corde haberi necesse est. nam cæterarum partium officia circa cibum: officij cordis gratia sunt. Oportet enim ut principale ad id cuius causa properet, & non in ijs quæ huius causa subsistat: perinde atque medicus ad ipsam sanitatem.

Et quòd sanguis in sanguinem habentibus sit ultimum alimentum ex quo fiunt particulæ. Manifestum igitur q, unam quandam operationem, oris uirtus exercet, alterã autem quæ uentris, circa alimentum: cor autem principalissimum, & finem apponit. Quare necesse est: & sensitiuæ & nutritiuæ animæ in corde principium esse sanguinem habentibus. nam aliarum particularum opera circa alimẽtum: gratia operis huius sunt. Oportet enim principale: ad id cuius gratia perseuerare, sed non in hijs quæ huius gratia. ut medicus ad sanitatem.

Tertio idem probat, quoniam cor apponit finem circa alimentum, quod facere non posset, nisi in se haberet principium nutritiuum, unde dicit. Et etiam dictũ est in libro de partibus, q sanguis in animalibus sanguinem habentibus sit ultimum alimẽtum, ex quo fiunt particulę, modo sanguis fit a corde finaliter: & q fiat a corde finaliter, probat, quoniã quatuor sunt digestiones cibi. prima, quæ est in ore. secunda uero in stomacho. tertia fit in epate, ultima fit finaliter & principaliter a corde. unde dicit. Et lege igitur pro enim, hoc pacto, nam manifestum est quòd unam quandam operationem uirtus oris masticãdo exercet, dixit operationem, hoc est præparationem, quoniam non est proprie digestio: alteram autem circa alimentum perficit: uirtus, quæ est uentris, per quam sequestratur subtile ab ipsis stercoribus quam nec digestionem appellat, sed secundam operationem, subaudienda est tertia præparatio: quæ fit in epate, per quam separat urina, ultimum autem finem, & perfectam digestionem apponit cor existens principalissimum. Ex his concludit propositũ, & dicit. Quare necesse est & sensitiuę & nutritiuæ animæ in corde principium esse his. s. animalibus, qui sanguinẽ habent, alijs uero inest ei. qđ est uice cordis: nam aliarũ particularum. s. quæ est uirtus pręparatiua in ore, & quæ est præparatiua in stomacho, & quæ est pręparatiua in epate, opera circa alimentũ facta, omnia sunt gratia operis huius. s. cordis: ut pręparamenta disponẽtia ad illud, quoniam (ut inquit) oportet perseuerare ac existimare principale ad id, cuius gratia, quasi oportet existimare principale, gratia cuius alia sunt, & non existimare in ijs, quæ huius gratia, quæ ordinantur ad illud: ut medicus ordinatur in sanitatem: & non sanitas in medicum. Sed quæres primo utrum uerum sit hoc qđ Aristoteles dixit, qđ cor sit uenarum principium: & immobilium, & pulsatilium, quæ dicuntur arteriæ. Medici asserunt q uenę immobiles ab epate, mobiles uero, quę sunt arteriæ, a corde exoriuntur. Quam positionem Auerroes in eo libro, quem Colliget appellauit, fatetur. Mouẽtur primo quoniam uenę seruiunt epati, ut per eas deferatur nutrimẽtum ad membra. arterię uero cordi, ut per eas pulsus & euentatio fiat in ipso, & in toto. Amplius secundo quoniam uenæ uidẽtur maiores & fortiores in origine quàm longe a principio. Modo experientia docet uenas esse fortiores, & maiores in epate quàm in corde. Tertio ex experiẽtia uidemus q ab epate uene ramificãtur ad omnia mẽbra: qđ non esset, nisi ab illo exorirentur. hæc medici. Aristoteles autẽ hic, & libro de somno & uigilia, & tertio libro de partibus animalium, tenet q cor est primũ originale principiũ omnium uenarũ, & arteriarum. Vbi animaduerte q cor esse principium originale uenarũ & arteriarũ potest intelligi dupliciter, ita ut sit ipsum causa effectiua illarũ, & sic nec cor, nec epar est tale principiũ alicuius membri, Aut ita ut sit illud, ex quo uirtus formatiua in utero cœpit uenas & arterias efficere & ad illud primo eas alligauit, & hoc pacto physici dicunt cor esse talium principiũ, medici uero epar. Quod autem cor sit taliũ principiũ hoc pacto, patet de arterijs, quoniã cor est primũ originale principiũ spirituum uitalium, & pulsuũ, & sic arteriarũ, per quas hæc continentur. secundo ex obseruatione uidemus q uenæ per epar transeunt, non autem per cor: hoc autem est, quoniam qđ oritur ab aliquo, non debet ptrãsire locũ suę originis, sed ibi primitus radicari. tertio uenæ in corde non sunt fortes, & magnę, in epate uero sunt tales: ergo in epate non oriuntur: quod enim oritur ab aliquo, in eo est minus, & partium. quarto uenæ sunt duræ, epar molle, ergo non est rationi consonũ, ut ab epate oriantur: sed a corde, quod est durũ. Vltimo si uerũ est q cor ante alia mẽbra generetur: statim sequitur & uenas, & omnia fieri a corde: cum sanguis sit in eo, & in eius uenis tunc primo formati. Et tunc rationes medicorum nullæ sunt, prima quidem nulla est, quia sumit falsum, uenę enim & arteriæ seruiunt cordi, quoniam cor est primũ nutritiuum, & primũ sensitiuum. secundũ est etiam falsum, quoniam uidemus q nerui & ossa, & omnia in origine sunt parua & debilia: in processu uero assumũt magnitudinem & uires. tertium concedimus: non enim ab epate incipiunt, sed ab epate incipiunt ramificari. Hinc potest colligi concordia, q uenas incipere est dupliciter, aut simpliciter, & sic bene Philosophi dicunt asserẽtes omnes oriri a corde: aut quo ad ramificationem & distributionem illarũ ad membra: & sic bene dicunt medici asserentes uenas oriri ab epate. Signum autem, quoniam omnes uenarũ anathomiam ab ab epate inceperunt, non quia ab eo simpliciter incipiant, sed quoniam ibi sunt maiores, & fortiores, & ab eo incipiunt distribui ac ramificari in membra: hoc pacto intelligendo utraq; opinio potest stare. Consequenter dubitant utrũ sanguis, ultimo fiat a corde, tanquam a principali & ultimo digestiuo. Ab Aristotele habemus q cor tanquam principalissimum in generatione sanguinis finẽ apponit, non tamen explicat an sanguis in corde, an in epate fiat. Medici tenent q uirtus nutritiua existit in epate: & ideo uolunt ab epate, & in epate fieri sanguinem ultimo, & ab epate distribui ad omnia membra: & hoc per uenas, quæ ab ipso oriuntur. Mouentur autem, quoniam sanguis est magis epati similis, immo nonnulli dicunt epar esse sanguinem coagulatũ: modo semper agens assimilat sibi effectum. Præterea omnes dicunt cibum, qui est massa generata in stomacho depurata ab excremẽtis siccis ferri ad par, ibique ab epate conuerti in quatuor humores. Peripatetici asseruerunt contrarium, dixerunt enim nutrimentum habere præparationes, quarum prima est a uirtute oris, quæ masticatione perficitur. secunda uero a uirtute

stomachi,

stomachi, a qua decoquendo separatur massa alba subtilis, quæ chilus dicitur a græcis. e qua separatur excrementum siccũ quod dicitur stercus. tertia fit a uirtute epatis, a qua chilus conuertitur in sanguinem imperfectũ: quoniã nondum est nutritiuus, e quo separatur aquositas urinæ, & mittitur ad uesicam. Vltimo sanguis iste digeritur, & efficitur nutrimentũ conueniens a corde: in quo solo est uirtus nutritiua: per quem sanguis accipit ultimũ finem, & perfectionem. Sed quæres in quo generatur iste sanguis ultimo in corde, an in epate. Præterea uidetur ꝙ sanguis non sit ultimo decoctus, quoniam adhuc fit ulterior digestio in membris, ad quæ mittitur. Respondent nonnulli ꝙ prima præparatio nutrimenti fit in ore a uirtute oris. secunda præparatio fit in stomacho a uirtute stomachi. tertia fit in epate a uirtute epatis: per qua generatur sanguis imperfectus crassus, ac feculẽtus, qui postea per magnam uenã, quæ est ab epate mittitur ad cor: in corde autem receptus accipit ultimam perfectionem, per quam fit nutrimentũ conueniens omnibus membris. hoc facto talis sanguis uel maior eius pars per uenã subtiliorem reuertitur ad epar, & cũ illa uena ramificetur ibi ad omnia membra, mittitur ad omnia mẽbra ab ipso epate. Ex quo patet solutio ad primam, dicunt enim ꝙ sanguis ultimo perficitur in corde. Ad secundam dicunt, ꝙ licet fiat ulterior digestio in membris, ad quæ mittitur: non tamen fit a calore membrorũ, sed fit propter calorem & spiritus missos a corde cum tali sanguine ad singula mẽbra, ideo cor est simpliciter primum ac principale principiũ nutritionis & uitæ mediantibus calore & spiritibus. Os aũt stomachus & epar sunt quodammodo instrumenta præparantia ad eam digestionem, quæ ultimo perficitur in corde, & in membris. Hanc opinionem Drusianus attribuit Aristoteli. Hæc positio est pulchra & non aliena a uerbis Aristotelis & Themistius uir doctissimꝰ libro de somno cap. 13. eam tenet: uerũ mihi quęstionẽ facit contra ipsam, ꝙ ex omni digestione aliqua superfluitas separatur. Modo ex digestione facta in corde nulla uidetur superfluitas fieri nisi quis dicat fumos capinosos sequestrari: & propterea non uidetur mihi, ꝙ in corde compleatur digestio. Dicerem ergo saluo meliori iudicio, ꝙ omnis digestio, siue præparatio siue in ore, siue in stomacho siue in epate, siue in membris fit a corde mediante calore & spiritu misso ad illa membra in quibus fit præparatio, siue digestio. Cum enim omnis digestio uel præparatio fiat a calido, calor autem in toto corpore, & in singulis eius partibus fit a corde, ut a fonte caloris, ideo cor est primũ & principale nutritiuum: & sanguinis generatiuum. Vbi annotatione dignum, ꝙ secundum hunc modum digestiones sunt tres. Quarum prima fit in stomacho: nam ea, quæ in ore fit, cũ ex ea nulla superfluitas sequestretur sensibilis, non digestio: sed pręparatio dicenda est. Ex hac autem quæ in stomacho fit, sequestratur stercus. secunda uero fit in epate, per quam generatur sanguis, & a qua urina sequestratur. tertia uero fit in membris, per quam generatur ultimum nutrimentum, siue sanguis nutrimentalis: e qua etiam aliqua aquositas, aut humiditas sequestratur, quæ non est utilis, sed in sudorem transit: aliquando autem insensibiliter resoluitur forti existente uirtute mẽbrorum. Præterea ulterius annotatione dignum sanguinem generatũ in epate diuidi, cuius una pars per uenam magnam mittitur ad cor: de cuius portione nutritur cor, de altera generantur spiritus sensitiui & uitales, qui per aliam uenam tenuiorẽ ad singula membra mittuntur, ut uita & eorũ sensus seruentur. Sanguis uero qui in epate remansit, non uadit ad cor, sed ab epate distribuitur ad membra, ut ex eo nutriantur: qui ad membra missus uirtute caloris & spirituum a corde missorum ultimo digeritur, & fit nutrimentũ membrorum. Tunc medici cum dicunt in epate fieri sanguinẽ, uerum dicunt, ut in loco conuenienti generationi sanguinis. Philosophi autem dicunt fieri a corde ut a primo & principali factiua causa. Ab epate autem sanguinem fieri uirtute cordis, & ut a loco conuenienti generationi illius Aristoteles concederet. Per hæc patet solutio ad obiecta. Primum quidem deletur: quoniam licet sanguis in mollitie, & teneritate sit epati similis magis quàm cordi: non tamen habet sufficientem calorem ex se, ut possit illum generare: ideo indiget uirtute cordis. Secundum uero concedo: quoniam in epate fit generatio sanguinis & omniũ humorum, ut in loco conuenienti, non uirtute propria: sed mediantibus spiritibus & calore a corde missis ad epar. Hæc itaque sufficiant de his.

At uero sensuum principatus: in corde, sanguinarijs omnibus est. nam in corde: omnium sensoriorum commune sensorium haberi necesse est.

At uero & ipsum principale sensuum: in hoc, sanguinem habentibus omnibus. in hoc enim necessarium esse: omnium sensoriorum commune sensorium.

Postꝗ̃ Aristoteles probauit ꝙ principium nutritiuum est in medio trium particularum, nũc probat etiam per rationes sensatas & naturales, ꝙ principiũ sensitiuũ in ipso medio sit utpote in corde: & primo proponit hoc, & dicit. At uero & in animalibus sanguinem habẽtibus omnibus principale, hoc est principium sensuum omnium est: immo in corde sunt omnes sensus: & sic principium sensitiuum est in corde: uel in proportionali cordi in exanguibus. probat autem hoc primo, quoniam in medio. s. corde est commune sensorium omnium sensoriorũ exteriorum ueluti centrum, & terminus: hoc accipit, ut per se notum., Tunc uult habere ꝙ si in hoc est tale commune sensoriũ: in tali medio erit principale principium sensitiuum.

Duos autem, idest tangendi & gustandi, sensus: eo aperte tendere cernimus. quare: & reliquos eodem proficisci necesse est. in hoc enim cætera sensoria motum facere contingit. hæc autem: haudquaquam ad locum superiorem tendunt.

Duos aũt manifeste huc tẽdẽtes uidemus: & gustũ, & tactũ. quare: & alios necessariũ. in hoc enim & alijs sensorijs contingit fieri motum, hæc aũt: nihil tendunt ad eũ qui sursum locum.

Secundo argumentatur sic: in medio. s. corde sunt tactus & gustus, ergo omnes probatur consequentia: quoniam ut in corde sunt gustus, & tactus, quoniam ad hoc uidemus tactiuos & gustatiles motus fieri, cum etiam cęterorum motus ad hoc fiant, eadem ratione alĳs sensus in hoc erunt. Quod autẽ tactiui & gustatiui motus tendant ad hoc, patet quoniam non tẽdunt ad eum, qui sursum locum, unde dicit. Duos autem. s. & gustũ & tactum huc. s. ad cor tendentes uidemus, quare & alios sensus necessarium est etiam huc tendere. probat consequentiam, & dicit. In hoc enim mediũ uidemus motũ fieri alĳs sensorĳs, ergo sicut gustus & tactus sunt in hoc: quia motus eorũ huc tendunt, ita quia motus aliorum huc tendunt, erunt in illo. Quod autem motus gustus, & tactus tendant in medium, & probat, & dicit. Hæc autem. s. tactus & gustus non tendũt ad eum, qui sursum locum, scilicet cerebrum.

Quo ad rationem attinet, Aristoteles accepit gustum & tactum, tendere in cor, ueluti ad communẽ locum, uel instrumentum eorũ: non tamen probauit istud, nisi quia non uidemus eos tendere ad cerebrum: non autẽ assignat causam hic, sed alibi: ubi dicit. Quòd si cerebrum tãgatur, non sentit. ergo tactus maxime tendit in cor, cũ adeo sentiat, ꝙ si tangeretur, uix uiueret: & quoniam gustus est tactus quidam uel eius assecla: ideo gustus tendit cum suo collega in cor. Amplius gustus & tactus tendunt ad cor: quoniam omnes nerui per quos fit ipsorum sensatio, a corde oriuntur, non autem a cerebro. Recte ergo dixit, ꝙ tactus & gustus non uidentur tendere in cerebrum: sed bene in cor: & quoniam cæteri sensus insunt mediãte tactu: est enim tactus commune cæterorum fundamẽtum: ideo intulit, ꝙ si tactus tendatur in cor: & cæteri etiam illuc tendant, & sic patet ratio Aristotelis.

Præterea si uita hac in parte omnibus collocata sit: esse necesse ut sentiendi quoque principium in ea ipsa sedem habeat, perspicuum est. quo enim corpus animal est, eo etiam uiuere: quo uero sensitiuum, eo esse animal dicimus.

Sine his autem, si uiuere in hac particula omnibus est: palam quòd sensitiuum principium necessarium. qua enim animal, hac & uiuere dicimus: qua autem sensitiuum, hac corpus animal esse dicimus.

Idem probat tertio ex dictis, & argumentatur sic, in hac particula est ipsum uiuere, & principiũ uitale (ut probatum est) ergo & in hac particula erit sensitiuum principium. probat consequentiam ex dictis, quoniã (ut inquit) qua enim particula animal est, hac & uiuere dicimus, & qua sensitiuum, hac corpus animal esse dicimus. Quare si corde uiuimus, etiam corde erimus animal, & ita eadẽ erimus sensitiui, & ita principium sensitiuum est in corde. Sed dubitatur, quoniam superius dictum est in plus esse uiuens, quàm animal, quoniam aliquid uiuit, quod non est animal. At nunc dicit, ꝙ qua uiuimus sumus animal: dicendum ꝙ Aristotelis propositio non est intelligenda formaliter, ut aliquid sit animal, quia est uiuens, sed causaliter, q̃m eadẽ particula tanꝙ cã idẽ uiuit et est animal, & hoc probatũ est, & q̃m corde causaliter uiuimus corde causaliter sumus animal, & q̃m quo caũsaliter sumus animal, eodem causaliter sumus sensitiui, patet ergo ratio. Quo uero ad uerba attinet, uerba illa { sine his autem } intelligenda sunt, ultra hæc autem quę dicta sunt q.d. nõ modo per rationes tactas, sed etiam ultra hęc alia ratione sumpta a causa uitæ probari potest.

Cæterum cur sensuum alij aperte in cor penetrent, alij in capite positi sint (quamobrem: nonnulli etiam uim sentiendi suam in cerebro arbitrantur) causa seorsum alio loco explicata iam est.

Propter quid autem hi quidem sensuum manifeste tendunt ad cor, hi autem sunt in capite (propter quod & uidetur quibusdam sentire animalia propter cerebrum) causa in alijs dicta est seorsum.

Hic excusat se a quadam differentia sensuum, & dicit. Propter quid autem, hi quidem sensuum, ut tactus, & gustus manifeste tendunt ad cor, hi autem sunt in capite. s. secundum manifestum, ut uisus olfatus, & auditus, ita ut propter hoc uisum sit quibusdam sentire animalia, ꝑpter cerebrũ: causa in alijs dicta est. s. in libro de partibus animalium: ubi patet Aristotelem nõ asserere cęteros sensus esse in cerebro, & tactum & gustum in corde (quoniam, ut dictum est, ubi tactus est, ibi & cæteri sunt) sed asserit hoc uideri prima fronte: non tamen esse ita: causa autem assignata est, quoniam cerebrũ est molle, & sic uidetur facile uisibilia, audibilia, & olfatilia posse in illo imprimere species. At propter molliciem uero non sustinet motus tactiles, cum tactio sit materialior, ideo requirit in tactorio aliquam duritiem, quæ nõ id cerebro, sed in corde reperit. Pręterea non potest fieri uisio, uel auditio: uel odoratio in corde: nisi species deferãtur ad cor per cerebrũ. at tactio, & gustatio fieri possunt in corde, speciebus non per cerebrum trãseuntibus secundũ aliquos, utrum uero ita sit, in libro de somno dicemus. Propter hãc differentiam dixerunt uisum, auditum, & olfatum tendere in cerebrum, gustum & tactum in cor.

Sentiendi igitur principium, & alendi & augendi: in hac trium partium, & in corporis meditullio situm esse, uisu quidem ex hisce quæ dicta sunt constat.

Secundum apparentia igitur palam ex dictis: quòd in hac & in medio corporis trium partium & sensitiuæ animæ principium est, & augmentatiuæ & nutritiuæ.

Ex his epilogat, & dicit secundum apparentia igitur, hoc est secundum naturales ac sensatas rationes palã est ex dictis ꝙ in hac. s. corde, & in medio corporis triũ particularum & sensitiuæ animæ principium est, & augmentatiuæ, & nutritiuæ. hæc de physicis rationibus.

Ratione uero: quòd natura in omnibus ex ijs quæ fieri possunt facere uidetur quod optimum sit. cum autem substantiæ medium, principium utrunque occupat: tum pars utraq;, tam ea quæ ultimum perficit alimentum, quàm ea quæ ipsum recipit, suo fungi munere maxime potest. ita enim fit: ut iuxta utrunque eorum, pars utraque sita sit.

Secundum rõnem aũt: quia naturã uidemus in omnibus ex possibilibus facientẽ optimũ. in medio aũt substãtiæ, principio existente utroq;: maxime perficit utraque particularum proprium opus, operans. s. ultimum alimentum, & suscipiens. penes utrunque enim ipsorum: sic erit.

Cum induxit rationes sensatas, nunc inducit rationes probabiles. Et prima ratio sic cõficitur, optimum & possibile semper natura facit. principium nutritiuum. & sensitiuum esse in medio trium particularum est melius & possibile, ergo nutritiuum & sensitiuũ principium erit in medio. minor patet, quoniam cum in medio utrunq; principium fuerit, melius operari potest nutritiuum circa alimẽtum tribuẽdo omnibus membris circum circa spiritus & calorem, ut fit digestio & nutritio, & sensitiuum si est in medio melius potest operari circa suscipiens, hoc est circa sensoria: quæ uidentur extra collocata. unde dicit. Secundum rationem autem, quia naturam uidemus in omnibus ex possibilibus facientem optimũ, hæc est maior: subaudi minorem, sed nutritiuum principium, & sensitiuum est melius esse in medio, & possibile. Probationem huius ponit, & dimittit minorem, & dicit. In medio autem substãtiæ. s. totius corporis existente utroque principio. s. sensitiuo, & nutritiuo, utraq; particularum. s. sensitiua & nutritiua maxime, & melius proficit proprium opus: operando s. ultimum alimentum, ut dictũ est mediãte calore & spiritu misso ad epar, & ad mẽbra: & melius operando ipsum suscipiens. Quidam per suscipiens intelligunt membrum: qđ alimentum suscipit, sed non placet, quia tunc prætermisisset opus sensitiui principij, ergo per suscipiens intelligit sensorium externum, ut oculos, & aures, & id genus, ad quæ cor melius potest mittere spiritus sensibilis, ut per illos ferantur species ad ipsum, nã cum ponitur cor in medio erit non longinquum a nutrimẽto, neq; a sensorio, sed erit penes utrunq; ipsorum. s. sensorium, & nutrimentum.

Animaduerte, quòd hæc ratio non est demonstratiua sed coniecturalis quoniam si ualeret, oportet cor esse in medio omnium partiliter, ac punctualiter, modo cor uergit ad sinistrum magis quàm in dextrum. Est tamen bona coniectura, ut concludatur quòd sit in medio aliquo modo, ut melius operationes perficiat in omnia quæ sunt sursum, & deorsum.

Item eiusmodi medij locus: eius quòd principatum obtinet, locus est.

Et est talis medij regio: regio principantis.

Idem probat secundo, quoniam regio medij est regio accommoda principanti in tota multitudine: at principium sensitiuum & nutritiuum est principale: ergo ipsi accommodanda est media regio, quæ ratio non demonstrat, quoniam a pari deberet esse partiliter in medio. Præterea Deo non assignatur centrum mundi pro regione, sed cœlum. uerum coniecturale est: & dialecticum.

Præterea id qđ utitur, & id quo quid utitur, differãt nec se oportet: perinde ut tibiæ atq; id q. eas mouet, uidelicet manus.

Adhuc utens, et quo utitur oportet differre: quemadmodum secundum potentiam, sic utique contingeret & secundum modum: ueluti fistulæ & mouens fistulas, manus.

Tertio

Tertio utens & instrumēta non debent esse in eodem, sed si instrumēta sunt in extremis: utens debet esse in medio: sed instrumēta sensitiui sunt in extremis: & instrumēta nutritiui simil'r, partes enim quæ nutriuntur sunt in extremis. ergo principium utens his, debet esse in medio. unde dicit. Adhuc utens, & instrumentū, quo utit', oportet regione differre. Dico oportet differre queadmodum sm potentiam sic contingat illa differre sm modum & regionem & locū: potentiæ enim diuersę differūt regione, sicut differunt modo & potentiæ ratione: ueluti differunt fistulę motæ & manus mouens fistulas: nam, ut diuersæ potentiæ sunt, & modo & ratione potentiæ: sic & regione differunt manus, & fistula. Tunc subaudiēdum, sed sensoria, ut oculi, aures, & cętera id genus, sunt extra in extremis: & membra deputata ad suscipiendum nutrimentum pro maiore parte sunt etiam in extremis, ergo principale debet esse in medio: quæ ratio non demonstratiua est, quoniam aliquando utens est simul cum eo, quo utitur ut in multis potest induci, est tamen ratio coniecturalis, & dialectica in multis uera.

Si ergo animal definitum est eo quod sentiendi principium habeat: hoc principium sanguineis in corde, exāguibus in parte uicaria haberi necesse est.

Si igitur animal determinatum est eo quòd habet sensitiuum principium: sanguinem quidem habentibus, necessarium in corde hoc habere principium, exanguibus autem in proportionali particula.

Ex his concludit, quid est illud medium: in quo utraq; hæc sunt, nutritiuum, & sensitiuum principium. & dicit, ꝙ in habentibus sanguinem est cor, in exāguibus est proportionale, unde dicit. Si igitur animal est determinatum ac definitum per hoc ꝙ habet sensitiuum principium, animalibus sanguinem quidem habentibus, necessarium est in corde hoc habere principium: exanguibus autē, in proportionali particula: simili modo de nutritiuo dicendum est. hæc sunt, quæ dicit de tertio proloquio. Sed quæres utrum illa pars sm quam animal est animal, & uiuit, sit medium superioris, & inferioris. Videtur ꝙ nō, qm̄ generatio quę est principalissimū operum uiuentium: non est ab illa parte media, sed potius a testiculis, qui sunt in infera parte. Pręterea umblicus est pars media sm Aristo. in libris de animalibus: ergo tale principium deberet esse in umblico. Præterea historici semper medium acceperūt ab umblico. dixerunt enim umblicum Italiæ esse cāpum arietinum, ut Plinius inquit. Gādauensis respōdet ꝙ duplex est medium inter superius & inferius. uno modo sm situm: alio modo sm uirtutem. Sol enim uirtute quidē in medio est, situ uero est in infima sphera sm Philosophos. Tunc dicit, ꝙ nutritiuum & sensitiuū principium: & illa particula per quā animal est animal, & uiuens, est in corde, quod sm uirtutem est medium: non autem in umblico: quoniam umblicus est medium sm situm. Quę positio est contra Aristotelē, qui sensu & ratione probauit partē illam esse mediam situ, & hoc ideo, quia est media uirtute. Ideo debes scire ꝙ Aristo. licet proposuerit ꝙ hæc pars debeat esse media anteriorjs, & posterioris, & inferioris, & superioris, nunq̄ probauit ꝙ debeat esse media anterioris & posterioris, nec dextri & sinistri: sed solum ꝙ sit media inferioris, & superioris: ut patet legenti & cōsiderāti rationes suas: nec potuit hæc probare, qm̄ eius probatio non fuisset uniuersalis in omnibus uiuentibus: non enim plantę habent anterius & posterius: nec dextrū nec sinistrum, sed solum inferius & superius, ideo eius intētio est ꝙ pars hæc sit media superioris & inferioris. Secūdo accipio ꝙ Aristo. loquitur de medio inter partes per se, & quæ sunt quasi fines, nō autem de medio omniū partium. Partes autem per se sunt tres, pars quæ cibū accipit, pars quæ cibū suscepit, & pars per quā emittitur excrementū, cæteræ autē partes sunt ꝑ accidēs: quia ordinatæ ad has. His acceptis dico ꝙ pars per quā animal est animal, & uiuens, est in medio sm inferius & superius uirtute & situ, qm̄ est cor, qđ est mediū essentialium partium triū. Pars uero media simpl'r, est umblic⁹ quē ideo natura in medio constituit, qm̄ in utero pars illa se habet ut principiū nutritiuum oīum partium essentialium, & accidētalium: nā per illā fœtus trahit nutrimentū: & mittit ad mēbra. Tūc ad rationes patet solutio. testiculi. n. nō sunt principiū generationis nisi propter calorē missum ad eos a corde. Ad illud de umblico patet solutio: est. n. umblicus mediū consideratis etiam partibus accidentalibus.

De media parte animalis.

Porro animalium partes omnes totumque corpus: calorem quendam naturalem insitum habent. Quocirca dum uiuūt, calida apparent: dum mortua sunt atq; uita destituta, contra.

Omnes aūt particulæ & totum corpus animalium: habent quandā insitam caliditatē naturalē. Quapropter uiuentia quidem, uidētur calida: morientia aūt & priuata uita, contrariū.

Cum accepit tres suppositiones, quarum prima fuit, ꝙ anima sit in una de principalibus partibus. secūda fuit, ꝙ per eandē partē aliquid est animal, & uiuēs. Et tertia fuit ꝙ hæc per quā animal est animal, & uiuēs, est mediū & ipsum cor. Nunc accipit quartam suppositionem magis ad rem attinētem. Et suppositio quarta est ꝙ singulæ animalis partes, & totū ipsum animal, habent quandā insitam caliditatē naturalem, quā suppositionē Arist. nō probat nisi signo, qm̄ demōstratione ꝓbata est in lib. de generatione, & in libro de causis longitudinis, & breuitatis uitæ. Affert aūt signū ex eo, qm̄ uiuentia quidē, dū uiuūt calida uidētur ad sensum: morientia uero, & ea: quæ uita sunt priuata uidentur contrarium. s. frigida.

Necessarium aūt est: ut eius caloris principiū sanguineis in corde, exāguibus in proportionali habeatur. cibū. n. naturali calore conficiunt atq; cōcoquunt omnia: sed imprimis id quod potissimum est, nempe cor aut quod ei proportione respondet.

Necessarium autem, esse caliditatis huius principium, in corde, sanguinem habentibus: exanguibus autem, in proportionali. operantur enim & digerunt naturali calido alimentum omnia: maxime autem, quod principalissimum.

Hic ponit (ut mihi uidet') quinta suppositio, est autem hęc, ꝙ principiū principale, quo singulę animalis partes, atq; totū animal est calidū, est cor, in sanguinem habētibus, in exāguibus autē, aliquod uice cordis. probat hanc suppositionem ab eodem est calidum, a quo principaliter fit digestio: cum omnis digestio perficiatur calido: sed digestio principaliter & maxime est a corde, ut probatum est, ergo & caliditas hæc est a corde.

Quamobrem cæterarum partium calore frigefacto, uita remanet: cordis, prorsus interit. quòd omnibus inde caloris principiū pendeat: & anima quasi ignita sit in hisce partibus, sanguineorum in corde, exanguium in parte proportionali.

Quapropter alijs quidē partibus infrigidatis, remanet uita: eo autem qui in hoc, corrumpitur omnino. quia hinc principium omnibus depēdet caliditatis: & animæ tanquàm ignitæ in his particulis, exanguium quidem in proportionali, in corde autem sanguinem habentium.

Secundo eandē suppōnem ꝓbat a signo, qm̄ stat uita oībus alijs partibus infrigidatis, at infrigidato corde, nō stat uita: ergo origo caliditatis est in corde. unde dicit. Quapp alijs q̄dem partib⁹ infrigidatis, corde ꝟo remanēte calido, stat uita. eo aūt calore infrigidato, q est in hoc s. corde, animal oīno corrūpit'. Et hoc nō est ob aliud, nisi, quia hinc principiū caliditatis & aīæ depēdet: & hoc est pro tanto quia caliditas & aīa est in his particulis ueluti ignita, & accensa a corde: quæ durat donec calor est in corde. Verū nō eodē modo in omnibus animalibus: hoc est, quoniam exāguium animalium quidē caliditas est in proportionali cordi: in corde autem sanguinē habentium.

Necessum itaque est, uitam & incolumitatem huiusce caloris, item mortem & eiusdem corruptionem, simul esse.

Necesse est igitur, simul uitam existere, & calidi huius saluationem, & uocatam mortem, & huius esse corruptionem.

Ex his suppositionibus accedit ad causas senectutis. Et primo cōcludit causam uitæ, & mortis, postea causam senectutis enititur assignare ex dictis. Concludit autem causam uitæ & mortis ex ipsa caliditate, nam tandiu uita est, quandiu hæc caliditas seruatur: mors uero erit huius caliditatis corruptio.

At uero ignis duas esse corruptiones uidemus, marcorem & extinctionem. Eam quæ a seipso prouenit, marcorem appellitamus, quæ uero a cōtrarijs, extinctionem. & illarum quidē, senectutem, hanc autem, uiolentiam.

At uero ignis quidem duas uidemus corruptiones, marcedinem et extinctionem, Vocamus autem eā quidem quæ a seipso. marcedinem, eam autem quæ a contrarijs, extinctionem. illam quidem, senectutem, hanc autem, uiolentiam.

Assignata causa uitæ & mortis ex calido: nūc assignare intendit cām senectutis, & iuuētutis. Et primo exponit quid sit senectus, dans intelligere quid sit iuuentus. 2° assignat cām senectutis dans intelligere cām iuuētutis. De prima parte intēdit, ꝙ senectus sit naturalis corruptio calidi innati. Ad cuius euidentiam per exemplū sumptū ab igne, declarat duplicē esse corruptionem, alterā, quā marcedinem siue marcorem appellat, alterā, quam appellat extinctionem. Marcor siue marcedo est qua calidū innatum a seipso corrūpitur per resolutionē paulatinā humidi naturalis: extinctio uero est qua calidū innatū a cōtrario suo corrumpit̄. Tūc uult ꝙ corruptio primo modo. s. naturalis, quæ dicit̄ marcor, siue marcedo est seniū 2. modo neq; est senium, neq; iuuētus, sed dicit̄ uiolentia. unde dicit. At uero ignis quidem duas uidemus corruptiones, marcedinem, & extinctionē: & exponit has, & dicit. Vocamus aūt eam corruptionē quæ est a seipso per resolutionem humidi, in quo fouet̄, marcedinem, eam aūt quę est a cōtrarijs, ut a frigido uel alio, uocamus extinctionē. Tūc exponit, quid sit senectus, & dicit. Illā quidem. s. marcedinem uocamus senectutē, hanc autē. s. extinctionē non uocamus senectutē, neq; iuuentutem, sed uiolentiā: & causa quare dicit̄ uiolētia est, quoniā calidum erat aptū adhuc subsistere: sed occupatum ui a contrarijs, corrumpit̄. Præterea uiolentum est quod breui tempore fit, & quoniam corruptio a contrarijs breui admodum tempore fit, ideo uiolentia dicēda est. Ex quo sequitur marcedinem quam Plinius marcorem uocat, esse naturalem corruptionem, tum quia non est ui facta a contrarijs, tum etiam quoniā non est repentina, sed paulatina.

Vtranque tamen corruptionem, eadem de causa fieri accidit. subsidente etenim cibo quòd calor eum accipere nequeat, corrumpitur ignis. nam contrarium ipsum concoctionem intercipiens, quo minus ille nutriatur, impedit.

Accidit autem, ambas propter idem fieri corruptiones. deficiente enim alimento, non potente calido accipere alimentum, corruptio fit ignis. contrarium enim cessare faciens digestionē, prohibet nutriri.

Assignat cām utriusq; corruptionis, & primo ꝓponit hoc, & dicit. Accidit aūt: ambas corruptiones naturalem & uiolentā ꝓpter idē fieri: & ab eadē causa. s. ex eo quia non pōt calidū nutriri, cum. n. humidū fit ineptū ad nutriendū calidū est aliqñ causa marcoris, ac naturalis corruptionis, aliqñ uiolētię. & hoc exponit, & dicit. Deficiēte. n. alimēto, aut ablatione, aut ineptitudine, cū calidū nō pōt accipere alimentū, fit ignis corruptio. s. quæ dicit̄ naturalis ergo paulatim humidi defectus est causa corruptionis naturalis: quæ dicitur marcor. fit etiam uiolentia a cōtrario frigido, nā contrarium faciens cessare digestionem infrigidādo, ꝓhibet calidū nutriri: cum ꝓhibeat digestionem, ꝓhibet generationem humidi, cum humidū non generatur, calidum non nutritur: & sic fit uiolentia.

Est etiam quando ignem marcescere contingit, ampliori calore ob id collecto, quia neque spiraminis quicquā habeat neq; refrigerij. ita enim calor plurimus sese intercolligens, alimentum celerrime assumit, idq; prius facit, quàm ut ulla respiratio adhiberi queat.

Quandoque autem marcescere accidit, ampliori congregato calore, propterea ꝙ non respirat neque infrigidatur. cito. n. & sic consumit alimentum, multum congregatum calidum, & præuenit consumere antequam adsit euentatio.

Sed dices quot modis fit corruptio, quæ est marcedo siue marcor, quæ est corruptio humidi nō a frigido: sed a seipso, uel melius, cū dixit senectutē esse marcorē, nūc exponit quot modis fit marcor, ut oñdat quis marcor sit senectus, & dicit ꝙ uno modo fit (ut dictum est) qñ calm paulatine suū humidū exiccādo, tandem cōsumitur defectu nutrimēti: alio modo fit ampliori cōgregato calido, quod esse pōt, uel quia aīal non respirat, & inspirat, ut refrigeretur ab aere attracto, & expellat aerem calidū, neq; infrigidatur, mō quo pisces infrigidari solent trahendo aquam, & expellēdo aliā calidā. nā multū cōgregatum calidū hoc pacto ex prohibita euētatione, cito sic consumit alimētum eius. s. humidū, & pręuenit cōsumere illud humidū anteq̄ adsit euentatio. ergo marcedo quæ est corruptio calidi nō a frigido, sed a seipso, uno mō fit paulatine inquātū calidū non augetur, sed defectu humidi paulatine deficit, & hæc ꝓprie ē senect⁹. alio mō fit a seipso, inq̄tū auget̄ & cito exiccat humidū, et hęc nō ē senectus.

Quocirca nō modo minor ignis, maioris accessu marcescit, uerum etiam ipsa per se lucernæ flāma maiori flammæ indita aduritur, haud aliter quam quoduis aliud cremabile. Cuius rei causa est, ꝙ flamma maior, minoris alimentum prius occupat quàm aliud superueniat. ignis autem, fluminis instar perpetuo gignitur atque fluit. uerum id præ celeritate nos latet.

Quapropter non solum marcescit minor secus maiorem ignem, sed & ipsa secundum seipsam lucernæ flamma imposita in maiori flamma cōburitur, sicut quodcunque aliud ustibiliū. Causa autem, quia alimentum quidem existēs in flāma, præoccupat accipere maior flamma prius quàm adueniat alterum. ignis autem, perseuerat semper fiens & fluens sicut fluuius. sed latet propter uelocitatem.

Ex his cōcludit, ꝙ ignis aliquādo corrūpitur a maiori per iuxta positionē ad illū: cū. n. paruus ignis iuxta ponit̄ magno, magnus extēdit se ad humidū in quo fouebatur paruus, & sic exiccans illud citius q̄ exiccabat̄ a paruo, est causa, ut paru⁹ ille ignis corrumpat̄ citius q̄ de se erat aptus corrūpi: aliqñ corrumpit̄ a maiori, quādo imponit̄ in maiori igne, cū. n. minor flāma habet aliquid de humido intra se imposita magnę flāmę, fit ueluti illi⁹ pabulū, & sic ab illo consumit̄, ac si esset unū ustibile. unde dicit. Quapropter nō solū marcescit minor. s. ignis positus iuxta maiorē ignem, subaudi quo maior ignis præoccupat humidū minoris illud exiccādo, sed & ipsa lucernę flāma secundū seipsam imposita in maiori flāma, ueluti cū ꝓijcitur uectis paruus accēsus in magna flāma comburit̄, sicut quodcūq; aliud ustibiliū, uectis enim ille ignitus intra se habet humidū, ideo urit̄: ut quoduis ustibile: et hoc dicit. Causa autē, quia alimentū quidē existens in flāma parua, præoccupat accipere maior flāma prius q̄ adueniat alterum, hoc est altera flāma parua, & accipiat illud. Imaginatur. n. Aristo. in parua flāma esse humidum, & est ratio, q̄m flāma est fumus ardēs secūdo de generatione, nō ardet aūt fumus, nisi haberet aliquid humidi unctuosi. ergo in flāma parua est humidū unctuosum, ignis ergo maior

accipiens

accipiēs illud humidū prius ꝗ parua flāma accipiat, qa cū sit maior, fit uelocior in accipiēdo, præoccupat prius quā præoccupet illud a parua: & sic parua urit a magna. Sed dices hæc preoccupatio nō pōt fieri a magna flāma, nisi fieret de nouo ex illa, et prior trāsiret, ideo dicit. Ignis autē perseuerat semper fiens, & fluēs sicut fluuius, uerum iste fluxus latet propter uelocitatē. Et sic patet ꝙ flāma minor dupl'r pōt a maiori corrūpi, aut quia eius humidū in quo illa est accēsa, exiccat citius a magna, quā erat ab illa parua exiccabilis, aut quia ipsa comburitur a magna ꝑpter ea, quia ipsa est res humida. Ex his uult habere, ꝙ senectus sit marcor, siue naturalis corruptio calidi, nō illa quidem, quæ fit ampliori facto calido. sed illa, quæ fit per paulatinā humidi resolutionē, per quā cōtinuo calidū fit frigidus. Ex quo sequit quid sit iuuētus, sicut.n. senectus est naturalis corruptio calidi paulatine facta usq; ad finē, ita iuuētus est paulatina generatio calidi usq; ad cōsistentiā. Animaduerte ꝙ generatio uno modo accipit pro rei factura, qua res nunc primo est, & sic generatio calidi non est iuuentus. Alio modo accipit pro accessu ad perfectionē, & hoc pacto accedens ad uirilitatē generari dicit ij. libro de generatiōe, & hoc modo generatio calidi qua calidum accedit ad consistentiā, dicit iuuētus. Simili modo corruptio modo accipit pro morte, qua res primo nō est, & sic corruptio nō est senect⁹, alio modo accipit pro recessu a perfectione, & sic corruptio est senectus. Ex quibus patet quid sit senectus, & quid iuuentus, est.n. senectus naturalis & paulatinea calidi corruptio, quā recedit a perfectione ad nō esse. dico naturalis ad differentiā marcedinis, quæ fit cōgregato ampliori calido. Iuuētus uero est naturalis, et paulatina generatio calidi, qua accedit calidum ad perfectionem, dico naturalis, ad differentiā uiolentę generationis, quæ fit ampliori calido cōgregato, dico paulatina ad differentiā generationis, quæ est factura uiuētis subita. Causæ uero senectutis, & iuuentutis ex his etiā patēt, senescit enim uiuēs infrigidatione calidi innati paulatim facta ex exiccatione humidi, & sic duę sunt causæ, calidi infrigidatio, & humidi exiccatio. Iuuētutis uero duæ oppositæ, calidi auctio, & humidi uigoratio ac depuratio, ut dicemus. Sed dubitatur primo quoniam Plato spatium uitæ appellat ætatē, Aristo. uero ij. libro rhetoricorū senectutē asserit esse spatiū uitæ, in quo calidū paulatine infrigidat, & humidū exiccat. Iuuentutē uero spatium, in quo calidū paulatine perficit, & humidū melius ad calidū proportionat. sed spatiū non est generatio, nec corruptio, sed tēpus has mēsurans. ergo Aristo. non uidet sibijpsi cōstare. Præterea Aristo. inter iuuentutē & senectutem ponit mediā ætatē. s. uirilitatē, in qua calidū cōsistit. Dicit enim. ij. rhetoricoꝝ hanc esse mediā ætatē. Hic autē non uidet innuere, nisi duas ætates. Præterea Hippocrates uult quatuor esse ætates, pueritiā siue iuuentutem, uirilitatem, senectutē, & decrepitatē. Insuper astronomi uelle uident esse septē ętates pro numero planetarū: & sic quæ hic Aristo. ait, & māca uident, & non cōsona dictis alioꝝ, nec suis. Pro solutione igit animaduersione dignū, ætatem apud Philosophos bifariā accipi, aut materialiter pro decursu, qui tpe quodā describit: aut formal'r pro tēporali spatio decursum illū mensurāte. Prima quidē rōne transmutatio ipsa, qua uiuēs ab ortu trāsmutat ad mortē dicit ætas. Secūda uero rōne, tēpus mēsuras hāc transmutationem, uel decursum dicit ætas. Aristot. igit in. ij. libro rhetoricoꝝ sumpsit ætatem formal'r pro mēsura: hic uero sumit ætatē material'r pro decursu, siue trāsmutatione mēsurata, qua uiuēs post ortū decurrit, ac trāsmutat ad mortem. De partibus uero ætatis uiuētis ulterius animaduertendū, ꝙ cū ætas sit mutatio quædā, ideo quot mutationes habet calidum ipsum ad humidū, per quæ principal'r est uita, tot partes habet ætas, & qm̄ calidū fm rem duas tātum habet mutationes, alterā, qua accedit ad eius perfectionē, quā habere pōt in uita: & hęc uocat generatio, & iuuētus. Alteram, qua recedit ab eius perfectione, usq; ad totalem finē, & hęc uocat corruptio & senectus. De causis uero dicamus, ꝙ humidū uitale in utero, & in pueritia semper est impurū: qm̄ multas superfluas humiditas cōtrahit (ut dictū est in libro de lōgitudine uitæ) a parentum seminibus. ergo uitale agēs in huiusmodi humidū, cōtinuo ipsum depurat, & sicut illud magis depurat, ita calidū magis, ac magis crescit. Ex hoc igit patet causa generationis, calidi, & iuuētutis, generat. n. calidū & magis ac magis ad perfectionē accedit, quo magis ac magis humidū naturale depurauerit. Causa uero corruptionis, & senectutis, est: qm̄ postq̄ calidū depurauit humidū, exiccare illud incipit, & sicut humidū magis exiccat calidū diminuit, & infrigidat. & sic post depurationē senescit, quo magis calidū ipsum infrigidat, & humidū exiccat. Ex his patet ꝙ nō quęlibet marcedo, siue nō quęlibet calidi corruptio a se est senectus, qm̄ non illa, quæ fit ampliato calido: qm̄ licet illa non sit a cōtrario uiolentiā inferēte, est repētina. Pro solutione ergo rōnum, debes scire, ꝙ de generatione & corruptione calidi possumus loqui ex parte rei: & ex parte nostri. Ex parte quidē rei nō est dare ętatē mediā aliquo notabili tpe descriptibilē inter iuuentutem & senectutē: qm̄ calidū natural'r agit in humidū, & humidū semper natural'r patit. Et hoc pacto ex rei natura, non dat ætas media, quæ est ueritas: qm̄ non est dabile tēpus, in quo calidū nec depuret, nec desiccet humidum: quotus. n. tpe dato, si nō depurat, exiccat, & si non desiccat, depurat. Ex parte uero nostra dat ætas media: in qua calidum notabil'r nec depurare, nec exiccare uidet humidū: & hæc ætas dicit uirilitas: quæ ut Aristo. inquit in ij. rhetoricorū. est a 30. anno, usq; ad 35. In hoc enim tpe notabiliter nec apparet humidi exiccatio, nec humidi depuratio, sed uidet quædā cōsistētia: & sic Aristo. distinguēs ætates, quo ad nos in ij. libro rhetoricoꝝ. tres ætates constituit, Hic uero ætates cōsiderās quo ad rei naturā, solū duas innuit, senectutē. uidelicet, & iuuentutē. De his uero ætatibus, & quot, & quæ: Aristo. dicet in libro de morte, & uita: & nos illic repetem⁹. Hactenus de positione Aristotelis. Ptolæmeus uero 4. libro apote. ætates dissecuit pro numero planetarū accipientiū dn̄ium in uita cuiusq; uiuētis, deditq; lunæ primos quatuor uitæ annos. Annos decē sequētes usq; ad 14. dedit Mercurio, qui immediate sequit lunā. Annos octo post hos sequentes dedit ueneri usq; 22. Post hos annos. 19. sequētes dedit soli, usq; ad 42. Annos. 15. post hos sequētes dedit Marti usq; ad 50. Annos. 12. post hos sequētes dedit Ioui usq; ad 62. Annos uitæ ultimos dedit Saturno: qui decrepitatem in uita possidet. Probauit autē Ptolæmeus ætates has dari septē stellis ex cōcordia proprietatū: quę in ipsis ætatibus reperiūtur cū proprietatibus, quæ reperiunt in stellis. Medici uero diuiserūt ætatē in quatuor partes, in pueritiā, iuuentutem, senectutē & decrepitatē. Ptolæmeus huius causam ex luna nācistitur, nā cum luna sit humidoꝝ domina, fœtus oēm rem suā habet a luna: qđ Aristot. affirmat libro de generatione animalium 5. ut igit luna ætates quatuor habet. Primā quidē humidā a coitu cum sole usq; ad medietatē. Secundā calidā a medietate ad plenilunium. Tertiam siccā a plenilunio ad secundā medietatē. Quartā frigidā ab illa medietate ad interluniū: sic quoq; fœtus, ut effectus lunæ decurrēdo ad finē uitæ quatuor ætates habet. Primā in qua uiget humiditas, pueritiā. Secundā in qua uiget caliditas, iuuētutē. Tertiā in qua uiget siccitas, senectutē. Vltimā in qua uiget frigiditas, decrepitatē. Alij uero chronica dāt soli, qđ Aristot. non abhorret libro de generatione animaliū allegato. Ideo ætates quatuor esse affirmāt pro numero horarū anni quatuor, & elemētoꝝ, ut Hippocrates sentit. Medici iuuentā adhuc dissecarunt in quinq; partes pro numero quinq; mutationum, quę uidētur in ea cōtingere. Prima dicit usitato uerbo ab eo infantia: quę incipit ab ortu usq; ad dentium originē. Hinc ad cōcussionem humidi, in qua calidū acui uidet, & pruritus & inguina decliuare incipit, pueritia dicat. Hinc ad

emissionem seminis ętas dicit pubertas. Hinc expulsionē pilorū barbæ, dicit crinita ætas. Hinc ad perfectā seminis maturationem dicitur iuuentus. Aristoteles autem sumēs ętatem pro mutatione calidi, cū ex parte rei duas tm̄ mutationem inuenit, duas ætates ex parte rei tātum significauit. Ex his patet solutio ad obiecta. Hæc de ætatibus.

De cōplexione uiuētiū, & partium eorꝫ.

Quęrit ulterius utrum uiuēs, & quælibet eius particulam caliditatem insitā ac naturalem habeat. Videt ꝙ nō: q̄m plantę in hyeme, & pisces ad tactū reperiunt frigidi igit non quodlibet uiuēs caliditatē insitā, & naturalē habet. In cōtrarium est Aristo. in textu. Cādauensis, & alij iuniores cōuenerunt, ꝙ quodlibet uiuēs, & quęlibet illius pars caliditatē insitā, & naturalē habeat. uerū non eodem modo (ut Cādauensis exponit) nā quæ habent naturalē caliditatē merito suæ mistiōis tm̄: hęc paruā, & remissam caliditatē hn̄t, ut metalla, lapides, & id genus. Quæ autē naturalē caliditatē habēt, & rōne qua mista sunt, & rōne qua aīata aīa uegetatiua solū: hæc maiorē caliditatē hn̄t, quā, quæ illā habent, ratione, qua mista solū. Causa est, q̄m instrumentum aīæ uegetatiuæ est ipsum calidū. propter hāc causam plātæ calidiores sunt metallis: & lapidibus, cæterisq; mistis solis. Quæ uero caliditatem habent ratione, qua mista, & qua uegetatiuā animā habēt, et qua sensitiuam etiā habent: hæc maiorē adhuc caliditatē naturalem habēt quā cætera. Et causa est, q̄m omnis operatio sensus exiccet per calidū: & ita hæc cū multiplici ratione caliditatē habeāt: uident habere maiorē q̄ cætera. Hinc graduat mēbra Cādauensis, & dicit, ꝙ partes aīalis, quæ solū caliditatem habent, quatenus mistæ sunt, & nō quatenus aīatæ, debilem caliditatē habent, ut cerebrū. Cerebrū enim est mistū non tn̄ ßm ipsum est aīatum, q̄m non nutrit propter excellentiā sui humidi, fouetur aūt & confortat ab humido existente in myringis & pelliculis, quæ cooperiūt ipsum, quarū una dicit pia, alia dura mr̄. Partes uero aīalis quę mistę sunt, et cū hoc uiuūt, ut ossa, maiorem hn̄t caliditatem, quæ tn̄ nō sentiūt: quæ deniq; mistæ sunt, uiuūt, & sentiunt, ut caro, adhuc maiorē hn̄t. Omnium aūt maximā habet cor, in quo est principiū nutritiuum & sensitiuū. Alij iuniores refutāt hęc, q̄m inopinabile uidet aliquē partem aīalis principalem esse, & non esse animatā, nec nutriri. Cerebrum aūt est pars aīalis, & quidem, principalis. ergo nutrit, & est aīatum. Præterea cerebrum notabilr̄ augetur, ergo per se nutrit. Antecedēs patet ad sensum, & cōsequentia patet rōne, q̄m augmentum præsupponit nutritionem. Ideo dicūt esse differentiā inter habere caliditatē, & denominari calidum. Ethiops enim habet albedinē, nō tn̄ denominat albus. ideo uolūt illud esse denoīandum calidū, qđ plus habet de caliditate quā de frigiditate: frigidū etiā dicitur eodē modo. Tūc dicunt omne mistū, & omne uiuens, & omne aīal, & q̄libet partē hoꝝ habere caliditatē, ut ꝓbatū est ex rōnibus Cādauensis, non tn̄ ęqualr̄, q̄m quædā maiorem, quædā minorem. 2. dicūt, non omne uiuēs esse simplr̄ calidū, q̄m non omne uiuēs habet plus de calido quā de frigido, nec quælibet pars uiuētis est simplr̄ calida, q̄m non quęlibet pars uiuētis habet plus de calido q̄ de frigido. Cerebrū enim habet plus de frigido q̄ de calido. 3. dicūt ꝙ omne uiuēs est calidū respectiue, q̄m in respectu suipsius mortui: ut Aristo in textu dixit. Et tu intellige oīa hęc de caliditate insita, & naturali. Accidētali. n. caliditate mortua pn̄t esse calidiora. Cā autem huius cōclusionis est q̄m oē uiuens nutrit ergo debet habere maiorem caliditatē quā mortuū, qđ non nutrit. Ex his sequit ꝙ quę sunt solū mista respectu uiuentiū, sunt frigida. Viuentia uero respectu aīalium etiā sunt frigida. Exāguia aīalia sunt frigida respectu eoꝝ quæ hn̄t sanguinē. Amplius pisces respectu gressibiliū frigidi sunt. Præterea in eadē specie melācholici & flegmatici dicunt frigidi respectu cholericoꝝ & sanguineoꝝ. Demū in eodem indiuiduo oīa mēbra sunt frigida respectu cordis: cerebrū uero maxime frigidum. Hęc sunt peripateticę dicta. Nā cum dicūt. omne uiuēs esse calidū, & uitā cōsistere in calido, & humido, non simplr̄ intelligunt. s. ꝙ in omni uiuenti graduar̄ est plus de calido quā de frigido. Amplius cum dicūt oēm partē uiuētis esse calidam, non simplr̄ intelligūt, sed respectiue, cōparatione. s. habita ad seipsam mortuā: quia mors in frigido consistit & sicco. Absolute tn̄ aliquod uiuēs est frigidū, aliquod siccum, aliquod humidū, aliquod calidū: q̄m absolute aliquod uiuēs habet plus de calido quā de eius opposito. Medici uero alia uia incesserūt, quoꝝ opinionem nō prosequor, q̄m est cōmentitia, nō aūt peripatetica. Graduāt n. membra non ex qualitatibus insitis, & naturalibus: sed considerant etiam qualitates ad membra missas a principalibus: quas Aristoteles non cōsiderauit, quoniā illæ nō dicuntur insitæ, & naturales, sed extrinsecus accedentes.

Clarum itaque est: si seruari calorem oporteat, quod sane necessarium est si animal uicturum sit, quandam fieri caloris in sua origine refrigerationem oportere.

Palam igitur: quod si quidem oportet saluari calidum, hoc autem necessarium si futurū sit uiuere, oportet fieri eius quod in principio calidi quandam refrigerationem.

Cum declarauit quid sit senectus, & quæ sint senectutis causæ per se: hic uult declarare cām per accidēs. Dictū est. n. ꝙ senectus est paulatina calidi corruptio: quæ fit per resolutionē humidi. At nūc uult declarare cām, quare non repētine calidū resoluit humidū, & quæ sit cā, quare non repētine humidi resoluit, & uult ꝙ cā huius est refrigeratio calidi ordinata a natura: nisi. n. calidū aliqua rōne non refrigeraret: repētine humidū exiccaret, ita ut nō possit iterū calidū cōseruari. Proponit aūt primo cām. 2. ibi {Exēplū aūt huius.} & reliqua ꝑ exēplū illā exponit. uñ dicit. Palā igit, ꝙ si qdē oportet seruari calm̄, dico āt si opꝫ seruari: q̄m calidū seruari est neciū, si futuꝝ sit uiuere, oportet fieri ei⁹ calidi qđ est in ꝑncipio. s. insitū & naturale: quandā refrigerationē. ergo cā quare calidū nō subito corrūpit, est refrigeratio: & sic refrigeratio est cā senectutis per accidēs, necessaria tn̄. si debet seruari uita: & senectus. Simili rōne etiā esse pōt cā iuuentutis per accidens, quatenus est causa ne calidum suffocetur: & ita per accidens saltem causa est, ut calor procedat ad eius generationem paulatine & motu naturali.

Cuius rei exemplū sumere licet: id quod in hisce carbonibus qui præfocātur, euenit. nā si cōtinue obturati sint eo quod suffocatoriū uocant: celeriter extinguūtur. si uero mutatis uicibus quispiā crebro operculū auferat apponatq;: longo tēpore ignē retinere suum assolent. At occultatio: ignem cōseruat. nec enim quominus difflet impeditur, propter cineris raritatem: & circunfusio aeri, ne extinguatur ab eo, copia sui caloris resistit. Verum causa quāobrem igni intecto aliter accidat, aliter præfocato (hic enim emarcescit: ille longo temporis spatio edurat) dicta est in problematibus.

Exēplum aūt huius accipere est: quod accidit in suffocatis carbonibus. si. n. fuerint circūquaq; obstructi uocato suffocatorio cōtinue: extinguūtur cito. si autem uicißim quis faciat frequenter ablationem & appositionē: manent igniti multo tempore. Occultatio autem: saluat ignem. neq; enim respirare prohibetur, propter raritatem cineris: & reluctatur ei qui in circuitu aeri, ut non extinguatur, multitudine existentis in seipso caliditatis. Sed de causa quidem hac q̧ contrarium accidit occultato & suffocato igni (hic enim, marcescit: ille autem, permanet pluri tempore) dictum est & in problematibus.

Quod dixerat de refrigeratione calidi naturalis, exponit exēplo sumpto a refrigeratione facta in igne, & dicit. Exēplum autē huius accipere est illud: qđ accidit in suffocatis carbonibus. Exponit uero exēplum, & dicit. Si. n. fuerint circūquaq; obstructi ac obturati eo operculo: qđ

suffocatorium

suffocatorium uocāt, carbones cito extinguunť. Si aūt uicissim ac mutatis uicibus quis faciat freque̅ter ablatione̅, & appositione̅ illius operculi, carbones multo tpe manebunt igniti, Sed dices nos uidemus igne̅ opertū a cineribꝰ seruari, ubi nō mutatis uicibus cineres auferunť, & apponuntur. ergo ignis nō indiget refrigeratione, quasi solue̅s dicit. Occultatio aūt ignis quæ fit p cineres seruat igne̅, qm̄ (ut inquit) non prohibeť respirare siue refrigerari igne̅ propter raritate̅ cineris, imo (ut inquit) ignis existens sub cineribꝰ multitudine caliditatis existe̅tis in ipso reluctať, hoc est resistit, ei aeri, qui est in circuitu cinerū, ut non extinguatur ab illo. Et sic ignis sub cinere refrigereť porositate cinerū aere per illā ingredie̅te, resistit autem ipsi aeri, ut ab illo nō extinguať multitudine caloris, quem habet sub cineribus: & ita cū refrigereť, non cōsumit humidū: cū resistat aeri, nō extinguiť. Sed qm̄ uideť quasi implicatio, ꝙ sub cinere non marcescat ignis, sub suffocatorio sic, ideo de causa ampliori huius differentiæ mittit nos ad librum problematū Nam licet pro parte causa differentiæ hic assignata sit, eo libro dilucidius cā explicatur. Circa hæc quæriť primo quid est in uiue̅tibus humidū cōsumi. Dice̅dum ꝙ licet humidū aliqn̄ possit capi pro corpore humido, ueluti humidū diceremus aere̅: aliqn̄ pro humiditate, qua corpus diciť humidū: tn̄ humidum in uiue̅tibus cōsumi est ipm̄ p parte̅ post parte̅ corrūpi, ueluti cera qđ est ipm̄ humidū, p parte̅ post parte̅ cōsumiť, qa cera corrumpiť Est tn̄ aīaduertendū ꝙ aliqn̄ corrumpiť humidū & nō humiditas, sicut cū ex aere fit aqua: corrūpiť quide̅ aer: qđ est humidū, non aūt humiditas, quæ est symbolū utriꝗ. Aliqn̄ contra corrūpitur humiditas, & nō humidum: ut si lapis sit humidus, & ad igne̅ arescat: corrūpiť enim tunc humiditas, & tn̄ non corrumpitur humidum. Humidum n. erat lapis, qui nō corrumpiť. Secūda dubitatio est, quid corrumpiť humidum in uiue̅tibus, & a quo. Dice̅dum, ꝙ sicut humidum unctuosum & pingue aereū lignoꝝ corrumpitur per hoc qđ conuertiť in ignem, ita humidum uitale aereū unctuosum corrumpiť per hoc, qđ cōuertitur in spiritus, qui sunt corpora calida: & participantia siccitate quasi ignea, & qm̄ spiritus, qui generanť ex humido uitali exhalāt, humidum uitale uideť consumi etiam per separatione̅ ab ipso uiue̅te: quę ratio docet uitale humidum dupl'r corrumpi. s. conuersione in spiritus, & separatione a uiue̅te, nā quo generātur spiritus, humidum exhalat ueluti spiritus exhalāt. Et cum diciť a quo humidum istud corrumpiť, iam patet solutio, nā perspicuū est humidum tale a spiritu calido & sicco. Spiritus. n. existe̅s calidus & siccus conuertit illud humidū pingue in seipsum, ueluti flāma, quæ est calida & sicca, corrūpit cerā, quatenus cōuertit illā in se subtiliādo, & in fumū accensum cōuertendo, & sicut cera corrumpiť a flāma præexistente, & cōuertiť in aliā flāmam, prima flāma euolāte, & sic deinceps donec tota cera erit cōsumpta: ita quoq; humidum uitale corrūpitur a spiritibus pręexiste̅tibus, & in alios spiritus cōuertitur prioribus euolātibus. Dices qūo spūs dicunť exhalare a uiue̅te corpore. Dicendū eos exhalare a leuitate illos sursum moue̅tes: ut de flāma candelæ uidemus. Ex his patet cā cur calidū ex humido factū corrumpatur ad cōsumptionem humidi: dictū est enim humidum corrūpi per generatione̅ calidi nouā semper, quare cum nō erit amplius hnmidum nō pōt noua flāma generari, & sic calidum, corrumpitur: corpore tamen exiccato remanente, ut uidemus de cineribus remane̅tibus. Tertia dubitatio & quide̅ pulchra est ꝑpter quid calidū in aere non consumit humidū aereum, & calidū uitale consumit humidum uitale. Dicendum hoc esse pro tāto, quia calor in aere non facit ascendere & euolare aeris humiditatem, quoniā est in loco sibi naturali. Signum aute̅, quoniā aer in aqua inclusus ascenderet, & euolaret ab ea, quia non esset in loco sibi naturali. In corpore aute̅ uiuente quādo calidum subtiliauit materiā, & alleuiauit, nō est iam in loco naturali, sed pete̅s locum sursum propter leuitate̅ exhalat, & sic spiritus exhalāte̅s sursum corpus dimittunt. Hęc est causa differe̅tiæ. Quarta dubitatio est, ꝑpter qđ ignis in carbonibus indige̅t refrigeratione, & nō ignis in propria sphera. Dice̅dum ꝙ ignis aliquādo pōt esse coniunctus subtili & propriæ materiæ: & sic ab illa non est aptus exhalare: aliqn̄ est cōiunctus crassæ uel terrestri materiæ: & ab hac sua natura est aptus exhalare sursum, stat tn̄ in ea tandiu quādiu illā conuertit in sui specie̅, qđ est sibi magis naturale quā exhalare ab illo sursum. Tūc patet causa, quare ignis eget refrigeratione, cum est in crassa & pingui materia: non aute̅ cum est in subtili & sibi naturali: & hoc si debet reseruare diu. Est. n. pro tāto, quoniā refrigeratione remittiť, & non tm̄ agit in pingue̅ materiā. Amplius refrigeratione humidū fit ad modum frigidum, & sic non tātum patitur ab illo. Secūdo patet causa quare in propria sphęra nō indiget refrigeratione, & in lignis indiget. Est enim hoc pro tāto, pro quāto in propria sphęra est in propria & subtili materia, & etiam in loco naturali, e quo non appetit exhalare, at cum est in pingui materia non est in materia sibi naturali, nec in loco naturali, ideo eget refrigerante, ut per ipsum nō corrumpatur eius natura, si debet diu permanere.

Cum aūt omnia uiuentia animam sortita sint, quæ nequaq̄ absq; naturali calore esse potest ut diximus: plantis quide̅ subsidium illud quod per alimentum & ambientem aerem paratur, sat est ad caloris naturalis tutelam atque salutem.

Quoniam autem omne uiuens habet animam, ipsum autem non existit sine naturali caliditate sicut diximus: plantis quidem per alimentum & continens, sufficiens fit auxilium ad naturalis calidi saluationem.

Cum declarauit refrigerationem esse necessariā omni uiuenti, si debet uiuere: nunc uult docere, unde fiat hæc refrigeratio in unoquoꝗ uiuente. Et primo proponit intentionem suam, & dicit. Quoniam autem omne uiuens habet animam. ut prima suppositio dixit, & quoniam ipsum uiuens omne non existit sine naturali caliditate (ut diximus in quarta suppositione) ꝙ quoniam omne uiuens indiget refrigeratione, ut supple̅dum est ex dictis: ideo concludit in plantis quid est refrigerans, & dicit. Plantis quidem per alimentum, qđ per radices trahunt, & per continens. s. aerem, qui eas, continet, sufficiens auxilium fit ad naturalis calidi saluationem. Ergo in plantis refrigerans est duplex, intrinsecus accedens, ut nutrimentum, & extrinsecus continens. s. aer, qui eas circundat.

Etenim alime̅tum: refrigeratione̅ ingredie̅do facit. qualis: hominibus cum primū quippiā sumpserunt cibi, euenire solet. Ieiunia uero: calefaciunt, sitimq; mouent. nam aer cum motu uacat, semper calefit: cum uero mouetur ingrediente cibo refrigerari solet, quoad concoctionem admiserit.

Etenim alimentum facit refrigerationem, ingrediens: sicut & hominibus primum pastis. Ieiunia autem: calefaciunt, & sitim faciunt. immotus enim existens aer: semper calefit. alimento autem ingrediente refrigeratur motus: donec utique accipiat digestionem.

Probat hic ꝙ alimentum intrinsecus accedens facit refrigerationem. primo ab experientia, quæ sumitur ab hominibus primo cibatis, qui mox refrigerātur, unde dicit. Etenim alimentum ingrediens corpus uiuentis refrigerationem facit, cuius experientiam affert dice̅s. Sicut & hominibus accidit refrigeratio primū pastis, hoc est statim ipsis cibatis. Vnusquisꝗ enim hoc expertus est. Secundo idem probat per locum a contrario ueluti a signo, qm̄ ieiunia calefaciunt, & sitim faciunt, igitur per contrarium cibus ingrediens refrigeret. Quòd ieiunium sitim faciat, causa est, ut Aristoteles dicit in libro problebatum, qm̄ calor innatus cōuertitur ad humidum, & calidum quasi acuitur, & corpus calidius fit, & quia agit in humidum,

consumitur humidum, humido autem consumpto, causat naturalis appetitus humidi, qui est sitis. Patet ergo ieiunium causam esse saltē per accidens sitis. Hanc rationem ponit, & dicit. Ieiunia autem calefaciunt, & sitim faciunt, ergo subaudi alimentū ingrediens refrigerat, ubi illa particula autē, non aduersatiue, sed cōfirmatiue tenet. Tertio spiritus existens immotus & expāsus per corpus fixusq; ad humidum cōuersus, in ieiunio semper calefit, & acuit, ut dictū est. Alimento autem ingrediente corpus nostrū: spiritus ille expāsus mouetur ad locū ipsius alimēti, & sic commotus ipse refrigerat: est enim motus refrigeratiuus, aqua enim mota frigidior est quā quiescēs. unde dicit. Immotus enim existēs aer, hoc est spiritus existēs in corpore nostro expāsus semper calefit magis ac magis resoluēdo de humido, nam per resolutionē humidi, acquisito sicco, qđ est lima caloris, acuitur. Alimēto autē ingrediente nostrum corpus spiritus motus ad locum alimēti refrigerat: quoniam statim quodāmodo inspissatur, & fit crassior, & obtusior. Præterea diuertitur a cōsumptione naturalis humidi: ubi patet illam particulā, enim, cōfirmatiue tenetur. Addit spiritum motum refrigerari, donec accipiat digestionem, qm̄ cū cœperit digerere alimētū. iterū calefit, ut docet experiētia in habētibus calidū debile, in quibus assumpto cibo, mox calidū suffocatū ac inspissatū manet per tēpus quoddā: ita ut extrema frigescant. Pǒstea expāditur, & extrema calescūt, ut patet in æthicis. Ex cibo ergo assumpto mox patet refrigerationem fieri.

At si aut continens frigore exuperet ob temporis constitutionem, uigente nimirum ualido gelu, obarescunt: aut per æstatem uehementes æstus accidāt, neq; humor qui e terra trahitur refrigerare poßit, calor earum marcore corrumpitur. atq; per id tempus arbores sphacelismum (id est morbum radicis, siue radicationem) sentire, atque syderari dicuntur.

Si autem aut cōtinens excedat frigiditate propter tempus, forti facto gelu: exiccantur. aut si æstate fortia accidunt caumata, & non poßit tractum ex terra humidum refrigerare: corrumpitur marcefactum calidum. & dicuntur sphacelizari & astrobletæ fieri arbores. circa tempora hæc.

Nunc secundo ostendit, ꝙ aer cōtinens plantas illarū calidum refrigeret, & hoc probat a cōtrarijs, quæ nocēt plantis: & dicit. Si autē aut cōtinens excedat frigiditate, propter tempus hibernum, forti facto gelu: plātæ exiccātur. Quod esse pōt, uel quia calidū plantarum est debile, & sic cum non possit resistere frigido cōtinentis, illud calidum extinguitur. nam licet calidum per antiperistasim, hoc est per circunstantiam frigidi intēnatur: tamen cum frigidum circunstans fuerit fortissimum, extinguit illud obtinens intus, & extra. Vel esse potest qm̄ calidum naturale plantarum ad interiora repulsum fortificatur, & sic magis agens in suum humidū, illud exiccat, & reddit uitæ ineptum. Patet igitur continens corrumpere calidū plantarum, cum excedit, simili ratione declarat de calido continentis, & dicit. Aut si æstate fortia caumata. hoc est uehementes æstus accidunt. ita ut humidum, qđ plantæ ex terra trahunt, non possit illas sufficienter refrigerare, calidum plantarum corrumpitur marcefactum, hoc est non a contrario, sed ampliato calido. Causa, autem patet, qm̄ calidum plantarum per huiusmodi continentis calorem fortificatur, fortificatum uero corrumpit humidum, qđ erat sibi pabulum. Vel ob aliam causam, quoniam calidū continentis cum excesserit, aperiendo poros facit humidum exhalare, & ita est causa, ut humidum corrumpatur: quare & calidum etiam corrumpetur. Hinc dat causam, quare aliquādo æstate plantæ dicuntur sphaceliçari, & astrobletæ fieri. Causa enim est magnitudo calidi continentis, quæ exiccat radices, & folia. Quo uero ad uerba attinet, sphaceliçari plantas, est pati sphacelismū, est autem sphacelismus morbi genus, quo plantæ in radicibus exiccationem patiuntur. Astrobletæ uero fieri dicuntur, cum syderationem patiuntur. Est autē syderatio morbi genus etiā, quo repentino quodam impetu pars aliqua corporis exiccatur, uel totū ipsum corpus arescit. Vnde Plinius astrobliam græci nominant plantarum morbum, quo uaporū siccitate contingente plātæ moriuntur: quē nominarunt astrobliam a syderis percussione: potissimum quæ accidit a maximo Saturni & Martis coitu in sede uirginis, aut a geminorum Lunæ Solisque defectu.

Quamobrem & lapidū genera quædā, & aquā in uasculis subdere radicibus cōsueuere: ut stirpium radices refrigerētur.

Quapropter & genera quædā lapidum radicibus submittunt, & aquam in uasis: ut radices infrigidentur plantarum.

Quòd aer excellenter calidus corrumpat plantas sphacelismo, & astroblia, probat a signo, quia agricolæ cōtra hos morbos pro constructione plantarum radicibus ipsis nonnullos lapides frigidos applicant, ut radices refrigerentur. Implent etiam uasa aquis, & illa ponunt iuxta radices: ut ex his refrigerentur, ueluti ex lapidibus. unde dicit. Quapropter & genera quædam lapidum. s. quæ diu seruant frigiditatem agricolæ radicibus submittunt, ut refrigerentur: & ponunt etiam aquam in uasis, & illa uasa plena aquis applicant radicibus, ut radices plantarum refrigerentur. Applicant autem potius uas plenum aqua, quàm irrorent radices illa aqua, quoniam exiccata aqua maior exiccatio emergeret. Præterea uasa plena aquis diutius frigiditatem seruant. Ex hoc signo patet ex aere refrigerari plantas.

Animantium autem cum quædam in aqua, quædam in aere degant. ex his & per hæc refrigerationem sibi conciliant, aliæ aqua, aliæ aere. Quoniam uero pacto & qualiter: instituto sermone explicandum est.

Animalium autem quoniam hæc quidē sunt aquatilia, hæc autem in aere faciunt diætam: ex his & per hæc acquirunt refrigerium, hæc quidem aqua, hæc autē aere. Quo aūt modo & qualiter: dicendum, rationem instituentibus.

Cum declarauit unde fiat refrigeratio in plantis, nunc declarat hoc idem in animalibus. Et duo facit, quoniam primo declarat unde fiat refrigeratio in animalibus, deinde continuat se ad librum sequentem, qui est de respiratione. De prima parte dicit. Quoniam autem animalium, hæc quidem sunt aquatilia, hæc autem in aere faciunt dietam, & uictum, ex his tanquam ex causis, & per hæc acquirunt refrigerium: aquatilia quidem aqua, uiuentia in aere, ipso aere. & dixit ex his, & per hæc innueret ꝙ potissima causa frigerationis est in his: nam ex cibo non tantam refrigerationem accipiunt. Tunc continuando se ad sequentia, dicit. Quo autem modo, & qualiter nobis instituentibus rationem, dicendum est post hæc. Hæc de refrigerante, & refrigeratione: quæ (ut dictum est) saltem est causa per accidens senectutis, & iuuentutis. Sed dubitatur quoniam senes moriuntur defectu calidi, ergo calidum senum nō eget refrigeratione, sed potius accretione. Animaduerte ꝙ calidum eget refrigeratione respectu sui humidi, ne cito illud exiccet (ut dictum est) & ita ea quæ paucum calidi habent, etiam paucum humidi habent, senes ergo indigent refrigeratione, nā licet calidum sit paucum, fieret magnum ad suum humidum, nisi refrigeretur.

Ex hoc patet ꝙ licet exteriora sint frigida, tamen egemus refrigeratione, quoniam semper in fonte caloris. s. in corde calor, nisi refrigeraretur, nimis aresceret suum humidum. Et de iuuentute, & senectute hactenus.

Finis Pisis. M. D. X X I.
Aprilis die.
X X V.

Eutychi

ARISTOTELIS DE RESPIRATIONE cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

NAM de spiratione quanquàm e prioribus naturæ interpretibus nonnulli, iiq; admodum pauci determinauere: tamen cuius gratia animantibus adiuncta sit, alij nihil dixerunt, alij dixerunt quidem aliquid, sed haudquaquàm recte, immo præter eorum quæ contingere solent experientiam. Ad hæc omnia animalia spirare prodiderunt. quod: remotum a ueritate est. Quare, de hisce prius agendum est: ut ne absentes immerito accusare uideamur.

DE respiratione enim pauci quidē aliqui priorum physicorum dixerunt: cuius tamen gratia existit animalibus, hi quidem nihil enunciauerunt, hi autem dixerunt quidem, non bene autem dixerunt, sed inexperte accidētium. Adhuc autem: omnia animalia aiunt respirare. hoc autem: non est uerum. Quare necessarium de his primo aggredi: ut non uideamur, absentes inaniter accusare.

CVM in proximo libello intentionem præsentis libelli insinuauerit, & non iniuria qui dem ut ostenderet, continuationem huius libri ad præcedentem. In parte hac præmittit causam suę intentionis: & utitur hac diuisione, quòd. s. physicorum alij sunt & pauci, qui de respiratione dixerūt causam ob quā inest animalibus. Alij sunt, qui nihil de respirationis causa enuntiauerunt. Alij sunt de respiratione, & eius causa dixerunt quidem, non tamē bene, sed inexperte dixerunt causam quorundā accidentium, quæ respirationi accidūt Alij deniq; sunt, qui dixe runt de respiratione aliquid, sed falso, quoniam dixerunt, omnia animalia respirare: qđ non est uerum. Ex his con cludit se uelle agere de opinionibus istorum, & exponere illas, & hoc ne uideamur accusare absentes inaniter. s. accusatione inualida. unde dicit. De respiratione enim pauci quidem. n. aliqui priorum physicorum dixerunt, cuius tamen gratia existit animalibus: & dixit cuius gratia, q̄m fortasse de alijs causis dixerunt, de finali causa non dixerunt, hi quidem nihil enuntiauerunt, hi autē dixerunt qui dem, non bene autem dixerunt: sed dixerunt causam acci dentium ipsi respirationi inexperte. Adhuc autē alij sunt, qui omnia animalia aiunt respirare, hoc autem non est uerum, hę sunt opiniones, & philosophi. Tunc cōcludit intentionem eius, & dicit. Quare necessarium de his primo aggredi, & exponere quæ dicunt fideliter, ut non uideamur ipsos absentes inaniter accusare, ac condemnare. Est enim accusatio & sententia uacua, inanis, & nulla, nisi citata, & audita parte, ut leges dicunt. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte differentiam esse inter spirare, respirare, expirare, & inspirare. Expirare est aerem prius attractum extra spirare, quod expirare uocant, quoniam extra spirare est. Inspirare uero dicunt aerem intus spirare & attrahere. Spirare dicunt quid cōmune ad utrunq;: respirare deniq; est quid compositum ex attractione & emissione aeris: quæ apud latiniores seruata etiā inuenimus. Aristoteles enim libellum inscripsit περὶ ἀναπνοῆς, hoc est de respiratione. Est autem respirare spiritum capere. spiritus uero halitus est, halitus autem est aer nō simpliciter, sed per cannam tractus, & emissus: quare respirare quid compositum est ex attractione & emissione aeris. Hæc de inscriptione libelli.

Igitur animalia quæ pulmonem habeant, spirare omnia: dilucidum est.

Quod igitur quæcunque animalium habent pulmonem respirant omnia: manifestum.

Antequam positiones physicorum enarret, primo pręmittit, quę animalia respirent, & quę non: & sumit hanc conclusionem quasi ab omnibus cōcessam, ꝙ quæcunq; animalia pulmonem habent, respirent, quæcunq; uero pul monem non habent, non respirent: & contra etiam quęcunq; respirant, pulmonem habeant: & quæcunq; non re spirant, pulmonem non habeant. unde dicit. Quod igitur quæcunq; animalium habent pulmonem, respirēt omnia: manifestum est. Hæc est conclusio ab omnibus concessa, & per obseruationem historicam probata.

Sed & ex his ipsis, quotquot exanguem fungosumque gerunt: spiratione minus indigent. Vnde fit: ut sine ea, diutile pro corporis uiribus persistere queant. Fungosum autem pulmonem ouipera omnia possident, ut ranarum genus, præterea mures amnici, atque testudines, diuque aquam demersa tolerant, quòd pulmo eorum parū caloris retineat, cum sanguinis inops habeatur. Qui ubi inflatur: motu suo refrigerat, efficitq; ut longo temporis spatio edurent. Cæterum siquis ea ut diutius in humore detineat: præfocantur, intereuntq; omnia. nullum enim e talibus: aquam, piscium more, admittit.

Sed & horum ipsorum quæcunque quidem exanguem habent pulmonem & concauum: minus indigent respiratione. Quapropter multo tempore possunt permanere: iuxta corporis ualitudinem. Pulmonem autem concauū habent omnia ouificantia, ut ranarum genus, adhuc autē & mydes & tortucæ: multoq; tempore manent in humidis. pulmo enim: modicam habet caliditatem. pauci enim sanguinis habent ipsum. inflatus igitur ipse: motu refrigerat, & facit permanere multo tempore. Si tamen cogat quis ualde detinens longo tempore: suffocantur omnia. nihil enim talium: suscipit aquam, sicut pisces.

Cum accepit, quęcunq; animalia habent pulmonē, respirare, nunc ostendit non omnia habētia pulmonē æqualiter respirare: sed quædam magis, & quædam minus. Minus quidem quæcunq; animalia habent pulmonem exanguem uel parum sanguineū, & cōcauum admodū fungi: & hoc dicit. Et horū ipsorū quæ pulmonem habēt, quæcunq; quidem exanguem habent pulmonem, & concauū ad formam fungi, hæc minus indigent respiratione. hoc probat ad experientia, quoniam talia multo tempore sine respiratione permanere possunt, & quidem sine corporis læsione. unde dicit. Quapropter multo tempore sine respi ratione possunt permanere, iuxta corporis ualitudinem. s. nō læsa, nec suffocata. Deinde exponit quæ animalia pul monem exanguem & fungosum habeant, & dicit. Pulmonem aūt concauum habent omnia ouificantia: quæ ouipera dicuntur, ꝙ oua pariant: ut ranarum genus, & mydes. Sunt autem mydes mures amnici fluuiatilesq; in fluuijs degunt: inter quos sunt ea animalia, quę apud uulgares nostros lutrię dicuntur. Tortucæ, quę sunt testudines fluuiatiles: quæ multo tempore manēt in humido, hæc dicuntur ab Aristotele amphibia animalia, quoniam manēt in terra, & fugiunt ad aquā: inter quæ est bos marinus, & alia multa. Hæc. n. omnia sunt quę parū sanguineum pul monem habent & fungosum: licet non oīa hæc sint ouipera solum. n. de ouiperis loquitur: nec sunt exanguia: sed pauci sanguinis pulmonem habentia. Deinde dat causam quare hęc minus respiratione indigeāt, & primo ex parte qualitatis pulmonis, & dicit. Pulmo enim modicā habet caliditatem, quoniam huiusmodi animalia habent ipsum pulmonem pauci sanguinis: & ideo non multa refrigeratione indigent. secundo assignat causam ex parte figuræ pulmonis: & lege igit pro &, hoc pacto: & inflatus ipse

multo aere propter concauitatem motu illius aeris, qui intra concauitatem continetur, sanguinem & caliditatem cordis refrigerat: & facit permanere multo tempore sine noua respiratione corpus illæsum. Et quia quis posset dicere, hæc animalia refrigerari ab aqua ueluti pisces, refellit hoc, & dicit. Si tamen cogat quis ea stare submersa in aquis longo tempore illa detinens, omnia suffocantur: & hoc quia nullum animal talium suscipit aquam, sicut pisces. Patet igitur hæc animalia amphibia, tum figura pulmonis, tum qualitate, non egere multa respiratione: ut refrigerentur.

Quotquot autem sanguineum obtinent: spiratione magis indigent, propter caloris abundantiam.

Habentia autem pulmonem habentem sanguinem: omnia magis indigẽt respiratione, propter multitudinem caliditatis.

Nunc ostendit, quæ animalia magis respirent, & dicit. Habentia autem pulmonem habẽtem sanguinem, omnia magis indigent respiratione, & causam affert, & dicit. Propter multitudinem caliditatis, quæ multa refrigeratione indiget. Quo uero ad uerba attinet, per indigere magis respiratione, Aristoteles intelligit ea egere maiori respiratione in quanto, & frequentiori in numero, ut postea dicemus.

Cætera uero quæcunq; pulmone uacant: spirare non solent.

Aliorum autem quæcunque non habent pulmonem: nullum respirat.

Nunc ostendit quę animalia penitus non respirent, & dicit. Aliorum autem animalium quæcunq; non habent pulmonem, nullum respirat. Causa autem est, quoniã pulmo animalibus non datur, nisi ob eam refrigerationẽ, quę fit attractione & emissione aeris: attractione quidem aeris noui, & recẽtis, emissione uero, aeris antiqui prius attracti, & calefacti. Hæc autem aeris attractio & emissio fieri non potest, nisi per pulmonem, ut supponit nunc Aristoteles, & postea dicemus. ergo quæcunq; pulmonem non habent, non respirant.

Democritus igitur ille Abderitanus, nonnulliq; alij qui de spiratione tractarunt: nihil de cæteris animãtibus præfiniere, dixisse tamen uidentur quasi omnia spirandi usum haberent.

Democritus igitur Abderites, & quidam alij qui de respiratione dixerunt: nihil de alijs determinauerunt animalibus, uisi sunt tamen dicere: quasi omnibus respirantibus.

Cum Aristoteles supposuisset, quæ animalia respirant, & quæ non, & quæ magis, & quæ minus, nunc trãsit ad positiones ueterum, ut proposuit, & primo narrat positionem Democriti, & dicit. ꝙ Democritus & eius sectatores determinauerunt de respiratione, quæ tantũ conuenit animalibus habentibus pulmonem, & nihil de alijs: uerũ in eorum processu uidentur dicere omnia animalia respirare. unde dicit. Democritus igitur Abderites, & quidam alij qui de respiratione dixerunt, determinauerunt de animalibus habentibus pulmonem, & de alijs animalibus nihil determinauerunt. Addit ꝙ in eorum processu uisi sunt dicere hæc quasi omnibus animalibus respirantibus.

At Anaxagoras & Diogenes: simulac cuncta spirare dixerunt, de piscibus & ostreis quonam modo spirent, subdidere. Ac Anaxagoras quidem: pisces, cum per branchias humorem reddunt, aerem illum trahendo qui suo in ore fit, quòd nihil inane habeatur, spirare tradidit. Diogenes uero: eosdem, cũ aquã per branchias euomunt, ex eo humore qui ori circumquaque adiacet, aerem opera uacui in ore existentis trahere asseruit, quasi quidam aer esset in aqua.

Anaxagoras autem & Diogenes: omnia dicentes respirare, de piscibus & ostreis dicunt quomodo respirãt. Et ait Anaxagoras quidem. cum dimittunt aquam per brãchias, eum qui in ore factus est aerem trahẽtes respirare pisces. non enim esse uacuum ullum. Diogenes aũt: cum dimittunt aquam per branchias ex circunstante circa os aqua, trahere uacuo quod in ore aerem, tanquam inexistente in aqua aere.

Hic uero narrat positionem Anaxagoræ claçomenij, & Diogenis apollinatis, & dicit ꝙ isti cõueniunt in hoc ꝙ omnia animalia spirent, uerum quia de piscibus est aliqua difficultas, ponit eorum differentiam de respiratione piscium, & ostreorum: & dicit ꝙ Anaxagoras uoluit, ꝙ pisces cum emittunt aquam per branchias, aerem per os attrahunt, qui aer ex aqua factus est uirtute calidi, quod per os piscium exhalat ad aquam. Fit autem aer iste a calido agente in aquam, & ut repleat uacuum: exeũte enim aqua per brãchias remaneret uacuum intra pisces, nisi aer per os subintraret: ne igitur detur uacuũ intra pisces, emissa per branchias aqua, mox aer intrat, aer autem tractus refrigerat calidum: qđ est in piscibus. unde dicit. Anaxagoras autem & Diogenes: omnia animalia dicentes respirare, de piscibus & ostreis dicunt quomodo respirant, tanquam de eis, de quibus est maior difficultas. hęc est eorũ conuenientia. Tunc ponit differentiam, & primo narrat quæ Anaxagoras dicit de piscibus, & dicit. Et ait Anaxagoras quidem, cum pisces emittunt aquam per branchias trahentes eum aerem, qui uirtute calidi factus est in ore piscium, respirant pisces, quoniam dicunt non esse dabile uacuum. Quo quidem ad positionẽ attinet, animaduerte ꝙ Anaxagoras supponit in ore piscium fieri aerem ab ipsa aqua: quæ in illo ore est, fieri dico aerem a calido pisciũ, ꝙ per os ad aquam exhalat tanq; ab agente: gratia uero replendi uacuum: ꝙ remanet aqua emissa per branchias, tanquã gratia finis. Quo uero ad uerba attinet, brãchias Aristoteles appellat brãchia in neutro genere, & sunt partes piscium: quibus pisces natant, quæ ponunť circa collum ueluti duæ fenestrę, uel alæ, de quibus dicemus postea. Hæc Anaxagoras. Diogenes uero supponit in aqua esse aerem, & non fieri de nouo a calido piscium, sed esse ibi factũ a natura, & tunc dicit, ut Anaxagoras. s. ꝙ aqua per branchias emissa: aer qui erat in aqua ori ꝓxima mox trahitur, ne detur uacuum. unde dicit. Diogenes autem. s. Apollinates, ait pisces trahere aerem ex aqua circũstante circa os uacuo, hoc est uirtute uacui, qđ est in ore: & hoc dicit, quia credidit in aqua existere aerem a natura institutum propter hunc finem, ergo quantum ad respirationem isti uiri non differunt, quantum uero ad illum aerem differunt, quoniam Anaxagoras illum aerem de nouo fieri a calido oris piscium asserit. Diogenes illum factum esse prius existimauit.

Hæc autem; impoßibilia sunt. Nam primo quidem: illi negocij partem alteram adimunt, quia id quod commune est, de altero solo enuntiant. id enim: uocatur spiratio. spirationis autem pars altera, inspiratio: altera, expiratio. de qua, quo pacto tales animantes expirent: nihil dicunt.

Hæc autem: sunt impoßibilia. Primo enim: dimidium rei auferunt, propterea quòd dicunt commune in altero solo. respiratio enim uocatur. huius autem hoc quidem, inspiratio est: hoc autem expiratio. de qua nihil dicunt: quomodo expirant talia animalium.

Reprobat has positiones, & primo ostendit, ꝙ insufficienter, loquuti sunt de respiratione: quoniã respiratio est quoddam totum habens duas species. s. expirationẽ, quæ est emissio aeris prius attracti: & inspirationem quæ est attractio aeris recentis: modo isti loquentes de respiratione, solum de inspiratione loquuti sunt, quę est recentis aeris attractio: quæ fit per os, cum aqua per brãchias emittitur. unde dicit. Hæc autẽ solũ impossibilia: primo enim dimidium rei. s. respirationis auferunt. propterea ꝙ dicũt commune. s. totã respirationem in altero solo. s. in ipsa inspiratione, nihil dicentes de expiratione, de qua debebãt dicere. Cuius causam dicit Respiratio enim uocatur: ergo de illa

de illa debebant dicere. Exponit autem quot modis respiratio dicatur: & dicit. Huius autem .s. generis: quod est respiratio: hoc quidem, inspiratio est. s. qua intus aer recens trahitur hoc autem expiratio: qua aer prius attractus, extra expiratur: de qua nihil dicunt quomodo expirant talia animalium. Hæc est eorum insufficientia.

Nec uero, dicere quicquam possunt, nam quoties illæ respirant, qua respirarint, hac rursum expirent, et hoc semper alternatim factitēt, oportet.

Neq; contingit ipsis dicere, cum enim respirauerint, hac qua respirauerunt, iterum oportet expirare, & hoc semper permutatim facere.

Qm̄ quis posset dicere, ꝙ licet nō dixerint de expiratione, tn̄ facile qs dicere poterit, cū ex altero opposito facile alterū intelligat, ideo Aristo. oñdit, ꝙ statibus his, quę dixerunt, nō pn̄t saluare expirationē, & supponit ꝙ eadē uia inspiratio & respiratio fit, ut patet in aialibus notis, nam per cannam pulmonis fit tractio aeris, quę est inspiratio, & emissio aeris, quę est expiratio, non qdem simul, sed ꝑmutatim, quatenus prius inspiratur, et postea expiratur, ut qn̄ erit tempus dicemus, unde dicit. Neq; contingit ipsis dicere. s. expirationē, tūc accipit suppositionē, & dicit. Cū enim pisces respirauerint. s. intus trahendo aerem, hac uia qua respirauerunt aerem trahendo, iterum oportet expirare emittendo aerē, & hoc semper permutatim, et nō simul facere, ut postea dicemus, ne sese impediant.

Vnde accidit, ut simul ore aquam excipiant & spiritum reddant, at necesse est, occursantia, alterum alterum impedire. Deinde, cum aquam reijciunt, tunc per os aut per branchias expirant. Quare accidit, ut simul expirent & respirent, dicūt enim, tunc respirare ipsas. Cæterum fieri non potest, ut quicquam simul expiret & respiret. Quare si necesse sit quæ respirant expirare & inspirare, fieri uero nō poßit ut ulla earum expiret, patet neq; fieri posse ut ex eis aliqua respirandi munere fungatur.

Quare accidit, simul suscipere aquam secundum os & expirare aerem, necesse autem obuiantia, impedire alterum alterū. Deinde, cum dimittnnt aquam, tunc expirant secūdum ora aut secundum branchias. Quare accidit, simul expirare & respirare, tūc enim aiunt ipsum respirare. Simul autē respirare & expirare, impoßibile. Quare si necesse respirātia expirare & inspirare, expirare autem nō contingit ullum ipsorum, palam est ꝙ neq; respirat ipsorum ullum.

Hac suppositione stāte, argumentat̃, si expiratio est possibilis, tunc simul per os trahet̃ aqua, & fiet expiratio, & emissio aeris, probo cōsequētiā, nam inspiratio fit, qn̄ per branchias aqua emittitur, ergo expiratio fiet qn̄ aqua per os trahitur. Secundum. n. eos aqua per os trahitur, & per branchias emittitur, si ergo cū emittit̃ aqua per brāchias, trahitur aer, cum tunc non posit aer emitti, ut suppositū est, ergo tūc emittet̃ aer per os, cum aqua trahetur per os, & sic aer & aqua sibi obuiantes, se impedirēt, unde dicit. Quare accidit subaudi si expiratio est possibilis, simul suscipere aquā scdm os, & expirare aerē extra per os, nam si cū aqua ꝑ brāchias exit aer ꝑ os intrat, cū aqua ꝑ os intrabit, aer per os exibit, necesse autem (ut inquit) obuiātia, impedire alterum alterum. Sed dices, ꝙ cum aqua exit per brāchias, tunc aer exit per os. Cōtra obijcit, qm̄ cū aqua exit ꝑ brachias, aer intrat, ergo tūc nō exit, alioquin simul fieret inspiratio & expiratio contra suppositionē, unde dicit. Deinde cū pisces emittūt aquā per brāchias, si tunc subaudi expirāt emittendo aerē ꝭm ora, aut ꝭm brāchias (licet secūdum branchias nō debeat emitti, qm̄ tūc nō fierent per eandē uiā) si inquā ꝑ ora emittatur, accidit simul expirare, hoc est aerē emittere per os, & respirare, hoc est inspirare trahendo aerē per os, superfluit aūt ṽbum quare in gręco, & consequentia patet, qm̄ tunc aiunt fieri ipsum respirare, hoc est ipsum trahere aerē, cum supple emittit̃, & sic simul erunt ambo. Modo simul respirare. s. trahendo aerem, & expirare expellendo aerem est impossibile. Tūc quasi epilogando, concludit propositum contra eos, et dicit. Quare si necesse est omnia quæ respirare, facere utraq; scilicet expirare, & inspirare, & probatum est ꝙ nullū eorum expirat, sequitur ꝙ nullum eorum respirabit, nec inspirabit, ꝙ est contra ipsos. Animaduertēdū ꝙ ꝓteruus posset fingere ꝙ aer & aqua sese insequuntur hoc pacto, ꝙ cum aqua exit per brāchias, post illam aer q erat iam attractus, exit cōsequenter per brāchias ad aquam, & cū exit aer per branchias insequendo aquam, intrat aer ꝑ os, & aqua per os insequit̃ aerē, & sic fit expiratio, & inspiratio nō ꝑ eandē uiā, sed per diuersas. Contra hoc supponit expirationem, & inspirationē fieri eadē uia nō simul, sed permutatim, hoc supponit ex animalibus manifestis, nam si aer una uia intrat, & altera exit, non erit hęc respiratio, sed equiuoce, dicet̃. Præterea hęc respōsio est mere cōmētum, qm̄ ille aet nō dat̃, ut postea dicemus.

Præterea ꝙ dicunt pisces trahere aerem ex ore suo, aut ex aqua per os, fieri nequit, non enim habent arteriam, ꝙ pulmone uacēt, sed à situ oris continuo uenter est. Quare necessarium esset, ut uentre pisces eundem traherent, hoc autem, cætera quoque animalia factitarent, nunc uero, minime factitant.

Adhuc autem, dicere aerem trahere ex ore, aut ex aqua per os, impoßibile, non enim habent arteriam, propterea ꝙ pulmonem non habent, sed statim uenter penes os est. Quare necessarium, uentre trahere, hoc autem, & alia utiq; facerent animalia, nunc autem, non faciunt.

Reprobat nūc suppositionē eorū, supponebāt enim aerem quendā, Anaxagoras quidē factū de nouo a calido oris, Diogenes existentem in aqua. Cōtra opponit, & primo accipit eorum suppōnem esse impossibilem, & dicit. Adhuc aūt dicere pisces trahere aerē ex ore, ut dixit Anaxagora qui uoluit ex calido oris fieri, & factum pisces illum trahere, aut ex aqua per os, ut uoluit Diogenes, qui dixit pisces trahere aerem, qui prius erat in aqua, impossibile est probat, quoniam pisces non habent arteriam, quæ est cannula persimilis cannulæ follis, per quā pulmo trahit aerem, propterea quòd pulmonem non habent. Quæcūq; enim pulmonem habent, etiam arteriam habent, est enim arteria instrumentum, quo pulmo trahit aerem, uelut cannulla follis, pisces autem nō habent pulmonem, sed statim uenter eorū est penes os, et nullus est locus inter os & uentrem, in quo pulmo stare posit, ergo si pisces trahunt aerem, eum trahent uentrem, quod falsum est, qm̄ sic quoq; & alia animalia idem facerent, nunc autem nō faciunt, nullum enim est aïal, ꝙ aerem uentre trahat, nō ergo aer potest trahi a piscibus.

Sed & illi cum extra aquam sunt, aperte hoc idem facerent, at hoc, nullatenus facere uidentur.

Et si illa extra humidum essent, manifeste utiq; hoc facerēt, uidentur autem non facere hoc.

Secundo idem reprobat, quoniam si pisces traherēt aerem per os, cum illa essent extra humidū, & extra aquas, manifeste utique hoc facerent, & uiuerent. Sed uidentur non facere hoc, illico enim cum extra aquas ponuntur. Moriunt̃ suffocati, non ergo pisces per os trahunt aerē.

Item cum spirabilia omnia respirant spiritumq; trahūt, motionem quandam particulæ trahentis suboriri cernimus. Id quod in piscibus nequaquam euenit, nullam enim uentris partem motitare uidentur, sed branchias solummodo, siue in humore degant, siue in aridam inciderint, quo tempore palpitant.

Adhuc omnibus respirantibus & trahentibus spiritum, uidemus quendam motũ fieri particulæ trahentis. In piscibus autem, non accidit, nihil enim uidentur mouere eorum quæ circa uentrẽ, nisi branchias solum, & in humido, & in siccum incidentes cum palpitant.

Tertio idem reprobat, q̃m in oĩbus animalibus quę inspirant & expirant, apparet motus cuiusdã pticulę trahentis. s. pectoris, ueluti in hominibus, cum. n. hõ inspirat trahẽdo aerẽ, inflatur pulmo, & pectus eleuat̃. Cũ aũt expirat, aerẽ emittendo, pulmo deprimitur, & pect⁹ etiam. At in piscibus nullus talis motus cernitur, nihil. n. uidentur pisces mouere eorum, quę sunt circa uẽtrẽ, nisi brãchias solũ in humido, & cũ in siccũ incidũt, etiam brãchias mouent palpitando, igitur aerem non trahunt.

Adde q, cũ ea quæ spirant, in aquis suffocata moriuntur, bullæ fiunt, spiritu uiolenter exeunte, ceu si quis testudines, aut ranas, aut aliquod aliud simile genus ui sub aquis detineat. At in piscibus tale quid, etiam si nihil inexpertum relinquas, minime contingit, ut intelligatur nullũ spiritũ illos deforis habere.

Adhuc, cum moriuntur suffocata in humidis omnia respirãtia, fiũt ampullæ, spiritu exeunte uiolenter, ut si quis cogat tortucas, aut ranas, aut aliquod aliud talium generum. In piscibus autem non accidit, experientibus omnem modum, tãquam non habentibus spiritum deforis ullum.

Quarto idem refellit, quoniam cum oĩa respirantia moriuntur suffocata in humidis, et intra aquas summersa fiũt ampullę quędã in superficie aquarum, fiunt dico spiritu, hoc est aere exeunte uiolenter ex fundo aque ad eius superficiem, qui aer erat attractus prius a talibus aĩalibus. Hic enim aer expulsus post suffocationem ad superficiẽ aquæ causat ampullas, ut si qs (vt inquit) cogat tortucas aut ranas, aut aliquid talium genere, & suffocentur in aquis, uidebit hoc. In piscibus aũt non accidit omnem modum experientibus suffocationem, non. n. si suffocent̃ in aquis, ampullæ cernuntur in superficie aquarum, & hoc quia nullũ spiritum extra aquas habebant.

Porro illo eodem pacto quo pisces respirare dicunt, ipsi quoque homines demersi respirare possent. Nam si pisces aerẽ è circũfuso humore in os attrahant, cur non idem facerent & homines & cætera animalia, & aerem qui ab ore proueniat haud secus q̃ pisces traherent? Quare si illa fieri possent, & hæcquoq; at quoniam hæc fieri non pñt, certũ est neq; illa fieri posse.

Et q̃o dicũt fieri respirationem ipsis, contingit & hominibus existentibus in humido accidere. Si. n. pisces trahunt ex ea quæ in circuitu oris aqua, propter quid hoc non utiq; facerent & homines & alia animalia, & eũ qui ex ore utiq; traherent sĩlr piscibus? Quare si quidem & illa essent poßibilia, & hæc essent, quoniã aũt non sunt palam q, neq; in illis est.

Quinto idem refellit, q̃m q̃o dicũt ipsis piscibus fieri respirationẽ per tractũ aeris ab ore, aut de nouo factũ, aut in aqua exñtẽ, eo mõ cõtingit accidere hoĩbus exñtib⁹ in humido, & aĩalibus etiã alĳs. Si enim pisces (vt inqt) trahunt ex ea aqua quę est in circuitu oris aerẽ, pp quid non utiq; hoc facerẽt & hoĩes, et alia aĩalia, et sic eũ aerẽ traherẽt q ex ore fit ipsis piscibus? Quare (vt inquit) siqdẽ et illa essent possibilia, & hęc essent possibilia in hominibus, q̃m aũt hęc in hoĩb⁹ nõ sunt possibilia, palam ꝙ neq; in illis piscibus est possibile.

Ad hæc si respirant, cur in aere intereunt, & instar eorum quæ præfocantur palpitare uidentur? non enim alimenti inopia, hoc illis euenit.

At hæc autem pp quã causam in aere moriuntur, & uidentur palpitare sicut suffocata, siquidem respirãt? nõ etenim utiq; alimenti indigentia, hoc patiuntur.

Sexto, isti nõ pñt assignare cã̃ quare pisces ĩ aere moriuntur, ideo dicit. Ad hęc autem propter q̃ cãm in aere moriuntur, & uidẽtur pulpitare, sicut suffocata animalia, siquidem respirant? quasi innuat nullam posse reddi rõnẽ, nisi quis dicat illa mori defectu nutrimenti, quod refellit, & dicit. Etenim non utiq; defectu nutrimenti hęc moriũtur. Et ratio est, q̃m pisces interdum longo tempore stant in aqs sine nutrimento, & quidem maiore quã stent in arida, & tamen in aqua nõ moriuntur, ergo nec in arida.

Quã uero cãm Diogenes astruit (dicit. n. eos in aere, aerẽ nimiũ trahere, in aqua, modicũ. ob idq; emori) stulta est. Etenim, in pedestri genere hoc idẽ contingere posse oportebat, nunc autem, nullum pedestre animal suffocari uidetur, eo quod uehementer respiret.

Quã. n. dicit Diogenes cãm, stulta, ait. n. q, aerẽ multũ ualde trahũt in aere, in aqua aũt moderatũ, & pp hoc mori. Etenim, ingreßibilibus oportebat poßibile esse hoc accidere, nũc autem, nullum, eo q, ualde respiret, suffocatur greßibile animal.

Inducit defensionem Diogenis, & dicit. Quam enĩ causam dicit Diogenes pro respiratione ad hoc, stulta est. Ait enim ꝙ cum ponũtur in aere pisces extra aquas, aerẽ multũ ipsis improportionalem ualde trahunt, in aqua aũt moderatum & proportionalẽ, & propter hoc qa in arida trahũt aerẽ improportionalẽ eis, asserit eos mori. Cõtra hoc obĳcit, & dicit, quod hęc cã est stulta, et sine ratione, ac uolũtaria, cui⁹ cã̃ dicit. Etenĩ ĩ gressibilib⁹ oportebat esse posse hoc accidere, ut. s. aliq̃n aerẽ ualde multũ traherent, nũc aũt nullũ gressibile aĩal eo ꝙ ualde respiret, suffocat̃, ergo nec, qa pisces ualde respirãt, debẽt suffocari. Est igit̃ cã hęc uolũtaria, si nõ det rationẽ cur magis in piscibus, & non in cęteris animalibus, hoc accidat.

Præterea, si omnia respirant, clarum est et insecta quoq; animalia respirare, at plurima ex eis, diuisa nõ modo in duas parteis, sed etiam in plureis, uiuere cernuntur, ceu scolopendræ quas centipedas nuncupant, quæ, qualiter, aut quo fieri potest ut respirent?

Adhuc autem si omnia respirant, palam q, & entoma animaliũ respirant, uidentur autem ipsorum multa decisa uiuere, non solum in duas ptes, sed & in plures, ut quæ uocantur scolopendræ, quæ, qualiter, aut quibus contingit respirare?

Nũc refellit illud in quo Anaxa. & Dioge. cõueniũt. s. ꝙ oĩa animalia respirent. Cõtra obĳcit, & dicit. Adhuc aũt si oĩa aĩalia respirant, palã ꝙ & entoma aĩalia respirabunt, hoc aũt falsum est, q̃m ipsorũ multa decisa uiuũt, saltẽ aliquo tpe, nõ solum si decidant̃ in duas ptes, sed etiam in plures, ut quæ uocantur scolopẽdre, iõ quęrit, q̃ dic mihi quęso qualr, & quibus pticulis cõtingit ipsa respirare. Oportebit. n. eas pticulas hr̃e pulmonẽ, et uocalẽ arteriã, qđ falsum esse supponit, q̃m tũc in diuersis partib⁹ decisis esset pulmo, & uocalis arteria, quæ cum sint falsa, falsum est oĩa aĩalia respirare. Quo ũo ad uerba attinet, scolopẽdra aĩal est, quod dr̃ sentipes, quę reperit̃ terrestris, & marina, hæc enim nõ respirat ut testat̃ Aristo.

At uero nec partium interiorum experientiam habuisse, nec accepisse cuncta naturam moliri alicuius gratia, causa potißimum fuit quamobrem haud recte de ipsis dixerint, inuestigando enim cuius gratia respiratio animalibus adiuncta sit, & in partibus hoc idẽ ut in branchĳs & pulmone inspiciendo, ocyus utiq; causam ipsam inuenissent.

Causa autem maxime non dicendi bene de ipsis, q, inexperti erãt earum quæ intus partium, & non accipiebant gratia alicuius naturam omnia facere, quærentes enim cuius gratia respiratio animalibus existit, & in particulis hoc inspicientes, ut in brãchĳs & pulmone, inuenissent utiq; uelocius cãm.

Refutata.

Refutata pōne, nūnc assignat cām, ob q̄ in errorē lapsi sunt, & asserit duplici de cā esse emersos ad hos errores, prima qdē, qa ignorauerūt anathomiā partium interiorū, ut pulmonis arteriæ, & cæterarū, quæ seruiūt ad refrigerationē, secūda uo, quia ignorauerūt cām finalē. Credebāt enim naturā nō agere pp finem, si. n. hęc duo sciuissent, ad errores hmōi non fuissent detrusi, unde dicit. Cā autē maxime nō dicendi bñ de ipsis. s. expiratione, & inspiratiōe, prima quidē est, q inexperti erant earū partiū, quæ sunt intus, ut pulmonis, & arteriæ, & etiam brāchiarū, scda uo causa est, q nō accipiebāt gr̄a alicuius naturam oīa facere. Ex his duabus causis errauerūt Nā si quæsiuissent cuius gr̄a respiratio aīalibus existit, et inspexissent in particulis, ut in brāchijs & pulmone, inuenissent utiqꝫ cām ueloci⁹ ueritatis. Hęc de causa errandi.

Cæterum Democritus quæ spirant ex respiratione quippiā consequi asseruit, inquiēs eam prohibere ne anima extrudatur, non tamē quasi natura id huiusce gratia fecerit, quicquā dixit, in plenum enim, ut cæteri. Naturales, ita & hic quoq; huiusmodi causam minime attigit.

Democritus autem q quidem ex respiratione accidit aliqd respirantibus dicit, inquiens prohibere extrudi animam, nō tamen ut huius quidem gratia fecisse hoc naturam quicquam dicit. Omnino enim sicut & alij physici, & iste nihil tetigit talem causam.

Nūc narrat opīonē Democriti, & quousq; puenit, & dicit, q Demo. usq; ad hoc puenit ut dicat q ipsis respirantibus ex ipsa respiratione aliqd accidat, ingens. s. respirationem prohibere extrudi aīam a corpore, ergo aliqd dixit, quo necessariā esse respirationē dixit. Nō tñ dicit qcq, ut huius gratia fecisse hoc naturā tanquā pp finē, oīno. n. sicut & alij physici, & iste nihil tetigit de tali causa finali ergo Democritus peruenit ad dicendum aīam nō extrudi a corpore pp respiratiōnē, nō tñ peruenit ad dicendū respiratiōnē esse finalr ut aīa ne extrudat a corpore, qm̄ ipse nihil dixit de finali cā, ueluti nec alij physici.

Sed primas illas rotundas figuras, calorem, & animam esse dicit. Quæ ubi perclitari occipiunt, ne continente exprimente, foras protrudantur, succursum auxiliumq; respiratione fieri, in aere enim grandē numerum talium esse, quæ ille mentem animamq; appellat. Ac respirante quidem animali, & aere ingrediente, ea pariter ingredi, & cōpressioni resistendo animā quæ in eo est, egredi prohibere.

Dicit aūt q anima & calidum, hæ primæ figuræ sphæricarum. Segregatis igitur ipsis à continente exprimēte, auxilium fieri respirationem inquit, in aere enim multum numerum esse talium, quæ uocat ille intellectū & aīam. Respirante igitur, & ingrediente aere, coingredientia hæc & prohibentia expressione, prohibere in aīalibus existentem animā pertrāsire.

Quæ dixerat, declarat, ubi supponēdū apud Democritū aīaꝫ idē eē qd calm̄ i ipso aīali. Ampli⁹ supponēdū aīaꝫ qd est calidū, esse figurā sphęricā, ꝯpositā ex atomis sphęricis, quo. n. est res sphærica, ex atomis sphæricis eā cōponi asserit, & quo cōponit ex atomis sphæricis, figura est sphęrica. Hac suppōne stante dicit, q cum atomi ab aere nos cōtinentē exprimunt intra corpora nr̄a ingredientes, tūc fit inspiratio, quę est attractio atomorū, hęc aūt attractio (ut inqt) fert auxiliū, q̄ten⁹ igrediētes atomi cōprimūt aīam intus, ne exeat, & sic est cā, ne extrudat aīa, unde inquit. Dicit aūt Democritus, q aīa & calm̄ hæ primę figurę sphęricę sint. Hęc est suppō in uia Democriti. Est. n. aīa idē qd calidū, & ideo aīa figura sphęrica est, ex sphæricis atomis cōposita. Hac suppōe ꝯcessa, infert opīonē Democriti, & dicit. Igit ipsis atomis segregatis ab aere nos cōtinente exprimente eas intra nr̄a corpora, auxilium. s. ne aīa exeat, fieri respiratiōnē quæ est attractio atomorū, ingt.

Et ne qs dubitet de loco atomorū, interponit, ubi sint atomi, & dicit. In aere. n. ait multum numerū esse talium atomorum, quas atomos, uocat ille intellectum, & aīam pp tenuitatē & spiritualitatē earum. Tūc cōcludit opīonē, et dicit. Respirante igit, hoc est ingrediente aere, ait hæc atomalia corpora coingredientia intra nos, & expręssionem ac exitum aīę prohibētia prohibere animam existētem in animalibus pertrāsire extra. Atomi. n. intrātes, aīam intus comprimunt, & cōpellunt eam intus permanere, & non exire. Patet igit qūo per inspirationem prohibetur animā extrudi. Quo uo ad uba attinet, aer, qui emittit atomos intra corpora nr̄a, exprimēs atomos dr̄ a Democrito, qm̄ atomi ab eo vn̄r separari.

Atq; ob id, in respirando & expirando, uitam & mortem consistere, nam cum id quod nos ambit comprimēdo euincit ac superat, nec ei præterea id q deforis ingreditur resistere potest, cum animal spirare nequeat, tum accidere morte animal occupari, mortem enim esse, eiusmodi figurarum é corpore digressum qui exprimente eo q continet, proueniat.

Et propter hoc. in respirando & expirando esse uiuere, & mori, cum enim præualuerit continens comprimēs, & non amplius deforis ingrediens potest prohibere, non potente respirare, tūc accidere mortē animalibus, esse. n. mortem, taliū figurarum ex corpore exitum ex cōtinētis cōpreßione.

Ex hoc cōcludit in quo uita & mors stēt fm Democritū, & uerba sunt obscura, & manca, licet sentētia sit clara. Dictum est. n. uitam stare per hoc, q aīa permanet in corpore, permanet autem in corpe ingressu atomorū eā comprimentium intus. Mors aūt est exitus aīę, exit aūt aīa, cū atomi non amplius intus ingrediuntur, sed extra expelluntur, obscure tamen hęc dicit, unde inquit. Et propter hoc in respirādo, hoc est in inspirādo, & expirādo ait esse uiuere, & mori. Exponit aūt qūo fit mori, qm̄ dictum est qūo fit uiuere, & dicit. Cū. n continens aer in cōprimēdo nr̄m corpus circūcirca pręualuerit, & quod deforis ingredit intus. i. & atomus quæ ab extra ad intra proficiscit, nō amplius pōt aīam ꝓhibere, qa fortiores sunt atomi in exiēdo, q̄ extraneę in intrando. Tūc ipso aīali nō potēte respirare, hoc est int⁹trahere aerē, necesse est accidere mortē aīalib⁹. q. d. cū aer ꝯtinēs est pollētior ī cōprimēdo atomos, q̄ in exprimēdo illas int⁹, mors euenit. Cā aūt est, qm̄ mortē eē ait exitū taliū figurarū. s. calidi et aīę, q̄ fuerūt intus detēte, ex ꝯpręsiōe cōtinētis, atomos extra pellētis. Quo uo ad uba attinet, aer mittēs atomos p os dicit, exprimēs atomos, aer uo circūdās corp⁹ nr̄m, et illud ꝯprimēs dr̄ cōprimēs atomos exire. ergo mors accidit cū aer ē fortior in cōprimēdo q̄ in exprimēdo. In cōprimēdo qdē eas extra, q̄ exprimēdo eas intus, hoc pacto uba hęc licēter exponēdo, pñt hr̄e sensum, si autē tibi aliter uidebit, expone.

Causam uero quamobrem necessarium sit cuncta emori, nō tamen quouis tempore sine lege ulla, sed secundum naturam senectute, præter naturam uiolētia, nequaquam declarauit. At q explicuisse oportuit, cū alias id fieri uideatur, alias non uideatur, utrū cā extrinsecus petenda sit, an intrinsecus.

Causam aūt quare omnibus quidem necessarium mori, non tamen quando contingit, sed secundum naturam quidem senectute, uiolentia autem præter naturam, nihil demonstrauit, quāuis oportebat, quoniam aliquando quidem uidetur hoc fieri, aliqñ aūt nō uidetur, utrum cā extrinsecus est, an intus.

Cōtra Democri. isurgit, & primo oñdit insufficiētiā ex parte assignationis causæ mortis, quoniam cum mors sit duplex, marcedo & uiolentia. Democritus ex his, quæ dicit, bene potuit fingere cām mortis, quæ est marcor, seu imbecillitas, non aūt cām uiolentię unde dicit. Causam aūt, q̄re oīb⁹ qdē necium sit mori subaudi potuit dicere, nō tñ potuit dicere qñ mors ꝯtingit, et dato, q potuit dicere qñ

cōtingit, solū potuit dicere cām eius, quę secundum natu rā cōtigit in senectute. s. ppter imbecillitatē, qua nō pñt am plius atomi intus trahi. Eius vō mortis quæ uiolentia cō tingit pręter naturā, nihil demonstrauit, nō. n. hęc ex imbe cillitate attractionis fit, & tamen oportet assignare cām, qm̄ aliqñ quidem vr̄ hoc fieri, ut cum moriť aīal uiolēter, aliquādo aūt nō vr̄, ut cū moriť morte naturali, & nō di- xit utrum causa sit extrinsecus, an intrinsecus, igitur insuf- ficiens est assignare causas mortis.

Sed nec de spirationis primordio quænam causa sit, interior ne an exterior, quicquam dixit.

Non dicit autē neq; de principio respirandi quid causa, utrū intrinsecus, an extrinsecus.

Scd̄a Democriti insufficientia est, qa non exponit prin- cipium respirandi quæ causa sit, utrū intrinsecus manens, an extrinsecus, quod debuit exponere.

Non enim mens ea quæ forinsecus sit, præsidium illud serua re potest, sed spirationis motusq; initium intrinsecus ortum ha bet, quasi id quod continet uim nullam afferat.

Neq; enim qui deforis intellectus, seruat auxiliū, sed intrin- secus principium respirationis fit & motus, non ut inferente uim continente.

Tertio nō uidetur uerum ꝙ atomus, qui est intellectus existens in continente ipso sit ferens auxilium sui intro tu compræssiuo, qm̄ hic est motus uiolētus. Violenter. n. in- trat aer intus ferens atomū compressiuū. At principium motus & respirationis nō fit quasi cōtinente inferēte uim pellendo atomum intus, unde dicit, & lege enim, pro etiā, hoc pacto. Et neq; qui deforis intellectus. s. atomus q̄ in- tellectum appellat, intrādo corpora nr̄a, seruat auxilium, qm̄ esset hęc cōseruatio uiolēta, sed principium respiratio nis & motus fit intrinsecus. s. naturale, nō ut cōtinēte uim inferente. Est igiť rō ꝙ atomus non fert auxiliū, qm̄ tunc respiratio esset motus uiolentus, uerùm de hoc erit quæ- stio postea.

Absurdum quoq; & illud est, sit q̄ ambit cōprimere & q̄ in greditur dilatare. Quæ igitur ille dixit & quō, feræ hæc sunt.

Incōueniēs aūt, & simul cōtinens comprimere & ingrediēs dilatare. Quæ igitur dixit & quomodo, fere hæc sunt.

Tertio uideť absurdum ꝙ continēs aer ferēs atomū cū intrat nos cōprimat, qm̄ uidemus aerē cū intrat esse cau- sam dilatationis, ergo tūc nō cōprimit, unde dicit. Incon- ueniens autem est & simul continere. s. aerē cōprimere, & ingrediens dilatare. Videmus enim cū intrat dilatare, qua- re nō cōprimat. Quo vō ad uerba attinet, aer intus susce pt⁹ dr̄ cōprimere aīam, quaten⁹ exprimit i illā atomos cō primētes ipsam, circūdans vō nos, diciť ꝯprimere eas ato- mos ad expulsionē. Tūc & epilogat. d. què igitur dixit, et & quomodo, ferę hęc sunt.

At si uera esse quæ prius dicta sunt, et nō oīa aīalia spirare arbitrari oporteat, non de qualibet morte causam hanc dictā es se, sed ijs solum quæ spirandi usum habeant accommodari debe re, existimandum est.

Si autē oportet putare uera esse prius dicta, & non omnia animalia respirare, non de omni morte cām putandum dictā es- se hanc, sed solum in respirantibus.

Cū oñdisset opiōnis Democriti insufficiētiā, nūc oñdit ei⁹ falsitatē. Et prio oñdit ꝙ nō bñ dixit Demo. de cā mor tis, & ingt. Si aūt opꝫ putare vā esse prius dicta, maxime ꝙ nō oīa aīalia respirēt, nō de oī morte. s. oīum aīaliū pu- tādū est cām dictam esse hāc, sed solū in respirantibus, & sic qđ dixit Democritus, nō est uniuersale.

Sed ne his qdē recte Id aūt liquido constat, p ea quæ cōtin- gūt, et eiusmodi quorū experiētiā oēs habere uidetur. Nam per æstū calidiores effecti, ut respiratiōe magis indigēt ita crębrius spirāt. Cōtra cum circūfusus aer algidus est, & corpus cōtra- bit atq; cōdensat, tunc accidit spiritum retineri. Atqui, oporte- bat tunc aerē deforis ingreßum, cōpreßionem, prohibere. Nūc uero, contra res agitur. Quoties enim non expirantibus homi- nibus caloris magna uis collecta fuerit, tunc respiratione indi- gēt, necessariū aūt est, ut inspirando respirent. Porro, æstuantes sæpius respirare solent, quasi id agant refrigerij gratia, quo tē pore fit, ut q̄ dici solet, ignis ad ignem addatur.

Quinimmo, neq; in his bene. Palam autem, ex accidētibus, & talibus quorū habemus oēs experiētiā. In æstibus. n. calefa- cti magis, & respiratione magis indigemus, & spißius respira mus oēs, cum aūt quod in circuitu, est frigidum, & constringit & compingit corpus, detinere accidit spiritū, quāuis tūc opor- tebat, deforis ingredientē prohibere cōpreßionem. Nūc aūt, fit contrarium. Quando enim multum ualde congregatum fuerit calidum, non expirantibus, tunc indigent respiratione, necessa- rium autem, inspirātes respirare. Estuātes aūt, frequenter respi rant, tanquā refrigerationis gratia respirantes, quando, q̄ dici tur, facit ignem super ignem.

Secundo ostendit ꝙ nō bene in aīalibus respirantibus assignauit cāꝫ respirationis, et hoc ꝓponit, & dicit. Quin immo neq; in his. s. aīalib⁹ respirantibus bñ, respirationis cām assignauit. Proponit aūt hoc oñdere ex expientia, q̄ nos habemus de aīalib⁹ notis, & dicit. Palā aūt, ex accñti- bus, & talibus aīalibus, quorū oēs habemus expientiam. Tūc argumētať, data opinione Democriti, tūc in hyeme, & in forti frigido, frequētius respiraremus, probať ꝯñtia, qm̄ cū cōtinēs nos est magis frigidū magis corpus nr̄m cōprimit, poros coartādo, & magis claudēdo, & cū cor- pus magis coartatur, atomi magis extruduntur, & qm̄ tūc magis atomi extruduntur, magis egen⁹ inspiratiōe, ut ato- mi intus seruenť, ergo tpe frigido magis, & spissius respira remus. Cuius cōtrariū docet experiētia. Aristo. igiť primo proponit cōsequētis falsitatē, & dicit. In ęstibus. n. calefa cti magis, & respiratione magis indigemus & spissius re- spiramus oēs. Sūpsit aūt scd̄m quasi expositionem primi, æstate. n. egemus respiratione magis in numero, non in ma gnitudine, ideo dixit. Et spissius respiram⁹ oēs, cū aūt qđ in circuitu est frigidū, & cōstringit & cōpingit corp⁹ de- tinere accidit spiritū, hęc est falsitas ꝯñtis. Ostēdit postea ꝙ opꝫ oppositū dicere fm Democritū, & dicit q̄uis tūc. s. stante pōne Democriti, opꝫ atomū deforis ingredientem prohibere cōpressionē, nā frigidū cōprimēs corpus cogit atomos exire, ergo ne exeant, egemus inspiratione ut tra- hanť atomi, & aduersenť eis, q̄ sť intus, ne exeāt. Nūc aūt (ut dcm̄ est) fit ꝯtrariū, qñ. n. multū ualde ꝯgregatū fuerit calidū. s. ęstate, nō respirātib⁹, tūc aīalia indigēt respiratio- ne, et aeris tractione, & qm̄ necessariū est inspirātes respi- rare, fit ut ęstate respiremus. Assignat aūt cām cur ęstate frequēter respiram⁹, & soluit qōnē difficilē, est. n. qō cū in teriora hyeme sint calidiora, ęstate frigidiora. Vētres. n. hyeme & uere calidissimi sunt, ut Hippocrates ingt. Cur æstate spissiori inspiratione egem⁹. Rñdet Aristo. & dicit. Estuantes autem, frequenter respirāt, qm̄ sumus respiran- tes, & intus trahentes aerem refrigerationis gratia, modo in æstate cū trahimus aerem, cum ille sit æstuans, trahim⁹ ignē. s. aerem calidum super ignē. s. super interiora calida, quæ licet non sint ita calida sicut hyeme, tamen aer tra- ctus cum sit calidus, ignis uidetur igni addi, & hoc dicit. Qñ, qđ dr̄. s. respiratio facit ignē sup ignem. Licet igiť ex parte rerum refrigeratarum maiori & spissiori refrigera- tione egerimus in hyeme, quia tamen una aeris attractio- ne magna fit refrigeratio, cum aer sit frigidissimus, tamen ex parte aeris refrigerantis æstate spissiori egemus refri- geratione, quoniam non possumus una tunc refrigera- tione refrigerari, cum aer tractus sit igneus, & sic uide- tur addi ignis igni. Quo vō ad uerba attinet, animaduer te, quòd inspiratio tempore frigido est maior in magni- tudine,

tudine,qm̃ una inspiratione trahimus magnã portionem aeris,sum⁹.n.tũc fortiores,& uirt⁹tractiua est pollentior. In ęstib⁹ inspiratio est frequẽtior in numero, & minor in magnitudine,minor qdẽ,qm̃ in ęstib⁹uirt⁹est debilior alijs paribus,frequẽtior ꝟo in numero,qm̃ aer tract⁹ parũ refrigerat una refrigeratione, iõ numero refrigerationũ recõpẽsat necessitas,ppea dixit,estuãtes frequẽter respirãt.i. ĩspirãt,& nõ dixit magis respirare. Sed dices cur aĩalia habentia pulmonem magis tractione aeris refrigerant quã tractione aquę. Dicendum hoc esse plurib⁹de causis, prima qdẽ ex pte inspirationis,qm̃ aer meli⁹ & magis tract⁹ herere vr̃ cordi & pulmoni q̃ aqua,cũ facilius trahat,mõ licet aer nõ sit aqua frigidior,tñ adherẽtia & ppĩgtate meli⁹refrigerat. Secũdo ex pte expirationis, qm̃ aer facilius cordi herẽs,facilius põt ab eo remoueri, non sic aqua sui crassitie, & spissitudine,& sic facili⁹põt expirari. Tertio,rõne facilis expãsionis sup ipso pulmone,& ei⁹sanguine,cũ facile possit expãdi supra sanguinẽ pulmonis, facile põt refrigerare,nõ sic facile aqua expãdit. Quarto rõne impmistionis cũ sanguine pulmonis. Aer.n tract⁹ & expãsus cũ sanguine pulmonis,quę refrigerat, nõ miscet sanguini,sicut nec cõiunctus aquę miscet aquę, sed si aq̃ misceret sanguini pulmonis,nõ posset expirari,qn expelleret sanguini mista. Vltimo pp aeris leuitatẽ, aqua.n.grauis existens non facile a pulmone expelleretur. Aer contra sui leuitate facile repellitur a pulmone. Patet igit̃ multiplex causa.

De refrigeratiõe cur fit per aerem.

Illa uero circularis pulsio quæ in Tymæo scripta est,de cæteris animantibus nihil definiuit quo pacto,eodem ne an alia quadam ratione,ipsa suum calorem tueantur atq; conseruẽt. Nam *si solis pedestribus spiratio adiuncta sit,causa dici debuit cur solis competat,si uero etiam alijs insit, sed modus differat, & de hoc quoq; determinandũ fuit,si cũcta spirare possint.*

In Tymæo autem scripta circũpulsio,et de alijs animalibus nihil determinauit quo modo ipsis calidi fit salus, utrum eodem an propter aliam aliquam causam. Si enim solis campestribus quod respirationis existit, dicendum cãm quare solis, si aũt & alijs,modus autem alius, & de hoc determinandum, si quidem possibile respirare omnibus.

Hic narrat põnẽ Platonis,& reprobat. Vbi aĩaduersione dignũ,ꝙ Plato uoluit inspirationẽ p maiore pte fieri circũpulsione aeris,dixit.n.cũ aer int⁹manẽs calefact⁹,expellitur p os,ꝙ mox ali⁹ circũstãs corp⁹,nõ solũ p os,sed p carnis & pectoris poros subintrare, ne det̃ uacuũ & recessu primi,& sic fit inspiratio. Cõtra obijcit Aristo. primo,qa hęc positio est insufficiẽs, qm̃ cũ dixit circũpulsionẽ eẽ cãm inspiratiõis,solũ ĩ aĩalib⁹cãpestrib⁹ & pfectis, id dixit. De impfectis aũt,& aquatilib⁹,nõ est uerũ,unde oñdit ei⁹opionis multiplicẽ insufficiẽtiã,& dicit. In Tymęo aũt scripta est circũpulsio,subaudi, qua fit inspiratio aĩalib⁹,& de alijs aĩalib⁹.s.impfectis, & aquatilib⁹ nihil determinauit qũo ipsis calidi sal⁹,fit, quę est refrigeratio, utrũ eodẽ.s mõ p circũpulsionẽ, an pp aliquã aliã cãm, hęc est prima insufficiẽtia. Deinde oñdit & secũdã,& dicit. Si.n.id,ꝙ respiratiõis est,solis cãpestrib⁹existit, & nõ aquatilib⁹. Dicẽdum est cãm quare solis respirationis munus existit. Sũpsit autẽ (vt superius dixit) respirationẽ pro inspiratione,quę est aeris attractio. Deinde ostendit tertiã insufficientiã,& dicit. Si aũt inspirationis mun⁹etiã alijs.s. aquatilib⁹,& impfectis inest, & de hoc determinãdum, siqdẽ est poŝe oĩbus respirare, hoc est inspirare. Quo ꝟo ad ꝟba attinet,aĩaduersione dignũ, ꝙ circa aĩal cãpestre aer circũdat tãquã locus ipsum cõtinẽs, nõ mõ a pte posteriore,sed etiã a pte anteriore,& sursum & deorsum, & in dextris,& in sinistris. Quare imaginat̃ Tymęus cũ aer pri⁹ intra pręcordia fit calefactus,mox, ne det̃ uacuũ subintrare aerẽ nouũ,& qdẽ per oẽs porositates toti⁹ corporis,& p os,& p poros pectoris,& p poros toti⁹carnis,intrãs aũt subcedit in locũ prioris,ne det̃ uacuũ. Hũc ergo aeris introitum p tot uias Plato in Tymęo circũpulsionẽ appellauit,& inspirationẽ, circũpulsionẽ quidem quoniã aer circũpellit̃ quasi ui ab ipsa natura, ne detur uacuũ. Inspirationem ꝟo,quatenus inspiratus in præcordia,refrigerat. Hęc de insufficientia opinionis.

Præterea,modus causæ fictitius est, nã cum calor foras per os egreditur,circũfusum nobis aerem pelli asserit, & latione cõcepta eodem per carnes quæ raræ solutæq; sunt interlabi unde calor interior exiuit,propterea ꝙ nihil uacuũ sit,cum sibi mutuo circũobsistant,ubi uero calefactus sit,rursum egredi per eũdem locum, & intro per os repellere, calidum illum aerem qui prius foras excidit,atque id respirando, & expirando cõtinue semper fieri.

Adhuc autem, & fictitius modus causæ, exeunte extra calido p os,ambientem pulsum aerem latum incidere in eundem locum ait per raras existentes carnes unde quod intra exierat calidũ,propterea ꝙ nihil est uacuũ,antiperistasim patiẽtibus inuicem,calefactum autem,iterum exire secundum eundem locũ, & circũpellere intro per os aerẽ excidẽtẽ calidũ, & hoc utiq; perseuerare semper faciẽtes respirãtes & expirantes.

Scđo obijcit,ꝙ mod⁹iste Platonis fictiti⁹ sit, & pbat ipm esse fictitium narrãdo opionẽ & modũ, q̃ Plato dicebat fieri inspirationẽ & expirationẽ,nõ.n.curauit dicere cãm,quare sit fictiti⁹, qa uoluit ex sola opionis narratione appere fictionẽ,qm̃ ex sola põnis narratione appet ꝙ inspiratio & expiratio nõ fiãt penit⁹eadẽ uia, primo ergo ppõnit ꝙ sit fict⁹ & dicit. Adhuc aũt & fictiti⁹mod⁹causę est,q̃ dicit inspirationẽ & expirationẽ fieri. Deinde exponit modũ,ut ex ipso pateat,qđ sit fict⁹,& dicit. Exeũte n.aere calido p os,ait aerẽ ambiẽtẽ pulsũ a natura, & latũ et motũ q̃si ui ab illa,incidere ĩ eũdẽ locũ, vñ cal'm, qđ intra erat,exierat,ĩcidere dico p carnes exñtes raras, et ĩ eũdẽ locũ,ppea qđ nihil sit uacuum, hęc aũt dicebat utrisq; aeris portionib⁹quasi antipistasim patiẽtib⁹. Prim⁹ enĩ aer calid⁹erat. Secũdus ꝟo fridus, & sic inter eos uidebat̃ q̃si q̃dã antipistasis,hoc est q̃si q̃dã actio uni⁹ ɔtrarij in alterũ. Dicebat ẽt denuo aerẽ nouũ ĩ locũ prioris ueniẽtẽ,calefieri,et calefactũ iterũ exire ꝫ eũdẽ locũ,p quẽ primus exiuit,& dicebat aliũ aerẽ nouũ circũpellere aerẽ calidũ,qui intro p os excidit,& exit, & hoc utiq; pseuerare & fieri uicissim dicebat,donec sĩt hoĩes respirãtes, hoc est inspirãtes,et expirãtes. Et sic p narrationem põnis uoluit hr̃e modũ ei⁹eẽ fictitiũ. Quo ꝟo ad põnẽ attinet, aĩaduerte qđ Plato uoluit inspirationẽ fieri circũpulsione. Circũpulsionẽ aũt,nõ solũ fieri p porositates pectoris & carnis, sed etiã p os. Expirationẽ ꝟo dixit fieri solũ p os,cũ aer calefactus p cãnã intro ɔtẽtã excidit extra, & sic Plato nõ asserit ĩspirationẽ,& expirationẽ fieri penit⁹p eadẽ uiã,& quantũ ad hoc Aristo.uoluit modum causę esse fictitium, qm̃ fictio est dicere hęc nõ fieri eadem uia.

Euenit aũt hisce q̃ sic arbitrantur, expirationem prius fieri quam inspirationem,argumento, quod hæ alternatim fiant. At morientes,expirant. Quare necessarium est, inspirationem uicem subire principij.

Accidit autem sic putantibus, prius expirationem fieri quã inspirationem,signum autem, quoniam fiunt adinuicẽ hæc uicissim. Morientes autem,expirãt. Quare necessarium, esse principium,inspirationem.

Cũ oñdit ꝙ Platonis modus est fictitius inquantũ asseruit expirationem, & inspirationem nõ fieri eadem uia. Nunc ostendit põnem illam esse falsam quo ad ordinẽ, q̃ est inter inspirationem & expirationem. Et argumentatur ꝙ data hac positione expiratio esset prior in aĩalibus quã inspiratio,ɔñtia patet, qm̃ secundum ipsum aer nõ trahit̃ ad locũ prioris,nisi prior cedat,& ne detur uacuum. Ergo

ſm eũ expiratio eſt inſpiratione prior. Deſtruit aũt ꝯñs primo ſigno, qm̃ uidemus ꝙ ſtatim poſt inſpiratioñe expiramus, & ſemper uiciſſim hoc facim⁹, ſecũdo qm̃ cum morimur ultimo expiramus, ergo cũ ędimur primum in lucẽ prius inſpiramus. Eſt.n. mors uitę cõtraria, & ita ſi in morte expiramus, in prima luce debem⁹ primo inſpirare, unde dicit. Accidit aũt ſic putantibus, prius expiratioñe fieri ꝗ̃ inſpiratioñe, ꝯñtia eſt probata, qm̃ ſm Platonẽ nõ fit nõ aeris tractus, niſi ut ſuccedat priori ne detũ uacuũ. Deſtruit cõſequens primo ꝑ ſignũ, & dicit. Signũ aũt eſt, qm̃ hæc ambo ad inuicẽ uiciſſim fiũt, et ſp poſt íſpiratioñe expiratio, & qm̃ hoc ſignum poſſet cauillari, ideo ſtatim apponit rõnẽ, & dicit. Morientia aũt ultimo ſubaudi expirant, quare.i. ergo neceſſarium eſt eſſe inſpiratioñe principium. Quo ad rõnẽ attinet, aíaduerte ꝙ hęc probatio eſt loco a cõtrario, ſequiť.n. loco a ꝯtrario q moriť, expirat ultimo, ergo q oriť primo inſpirat. Eſt.n. mors oppoſita ortui, & expiratio inſpirationi, hic aũt loc⁹ adduciť, ut ſignum qñ propõ eſt fere aut probata aut ꝑ ſe nota. Mõ probatũ eſt inſpiratioñe eſſe primã, qm̃ cũ fętus ediť in lucẽ, indiget refrigeratione. In utero.n. refrigerabať refrigeratione matris, ꝗ̃ primũ indiget refrigeratione, attrahit aerẽ, & hoc eſt inſpirare, & ſic pȝ inſpiratioñe eſſe primam.

De ordine reſpirationum.

Item cuius gratia iſthæc, reſpiratio inquã & expiratio animalibus tributa a natura ſint, non dixere qui in hunc modum loquuntur, ſed ſolum quaſi de re aliqua temeraria & quæ caſu conſiſtat, enuntiauere. Atqui iſta principiatum uitæ & necis obtinere uidemus, tunc.n. accidit ut quæ reſpirandi uſum habent intereat, cum reſpirare non poſſunt.

Adhuc autem cuius gratia hæc exiſtũt, animalibus, dico autem reſpirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes, ſed uelut de incidente aliquo enuntiant ſolum, quãuis, principalia hæc uideamus uiuendi & moriendi, cum enim reſpirare non poſſunt, tunc accidit corruptionem fieri reſpirantibus.

Cũ oñdit ꝙ poſitio Platonis errauit in ordine inſpirationis & expirationis. Nũc tertio uult oñdere illã erraſſe inquãtũ nõ aſſignauit finalẽ cãm, quare illa nobis inſint. & dicit. Adhuc autẽ cuius grã ueluti ꝑꝑ finem hęc aíalibus exiſtunt, dico aũt hęc.ſ. reſpirare & expirare, nihil dixerunt hoc modo dicentes. Sumpſit autem reſpirare pro inſpirare, ut ſæpe dictum eſt, ſed enuntiant de illis uelut de incidente aliquo, ꝙ caſu fit, qď vr̃ nõ recte dcm̃, qm̃ hęc ambo uidemus principalia principia uiuendi & moriẽdi, nã cum aíalia reſpirare nõ pñt, tũc accidit corruptionem fieri his animalib⁹, quæ reſpirant, & ſumpſit reſpirare pro utroꝗ̃, nã ultima expiratio eſt mors, & prima ſpiratio eſt uita, & ortus. Sed dices, Platonem nõ dixiſſe inſpirationem fieri temere, qm̃ dixit fieri, ne detũ uacuũ, mõ ꝙ fit ne detũ uacuũ, nõ uř temere fcm̃. Dicendum ꝙ licet dixiſſet inſpirationem nõ fieri temere, tñ non dixit cur fiat expiratio. Pręterea dicere factam eſſe inſpiratioñe ne detũ uacuũ, hęc cauſa eſt nimis communis, & non eſt finis proprius, & ſic fit temere ſaltem ſm finem proprium.

An inſpiratio temere facta ſit ſecundum Platonem

Ad hæc abſurdum eſt, caloris quidẽ per os egreſſum & rurſum ingreſſum nos minime latere, ſpiritus uero in pectus ingreſſum & rurſus eiuſdem calefacti egreſſum latere.

Adhuc autem inconueniens, calidi quidem per os exitum et iterum introitum non latere nos, in pectus autẽ ſpiritus introitum & iterum calefacti exitum, latere.

Quarto refellit põnẽ Platonis ꝗtũ ad aliud, ꝙ dixit, dicebat.n. introitum & exitum aeris per os eſſe manifeſtũ, introitum uero & exitum per poros eſſe occultum. Contra obijcit, qm̃ nõ vr̃ maior ratio de uno ꝗ̃ de altero, unde dicit. Adhuc autẽ inconueniens eſſe vr̃ calidi quidẽ aeris, per os exitum, & iterum eiuſdẽ ꝑ os introitum nõ latere nos, ſed eſſe manifeſtũ. Introitũ ꝟo ſpũs.ſ. aeris frigidi ꝑ pectus, & poroſitates carnis, & iterum calefacti exitũ latere, & tu intellige ſi exitum ꝑ poros fieri cõtingit, qm̃ Plato dicebat exitum fieri ꝑ os, & introitum partim ꝑ os, partim per poroſitates pectoris, & carnis. Verũ Ariſto. loquitur, ſi fieret, qm̃ licet non fiat exitus, ſaltẽ fit introitus. Sed dices, id ꝙ Plato dicit, vr̃ rõnabile, qm̃ pori ſunt occulti, & ſic introitus & exitus aeris nõ põt eſſe niſi occultus. Dicendum quod licet pori ſint occulti, quo ad magnitudinem & aer etiam quo ad magnitudinem, non tamen debet aer eſſe occultus, quo ad qualitates ſcilicet & frigiditatem & caliditatem.

Abſurdum etiam & illud eſt, reſpirationem eſſe caloris ingreſſum, econuerſo enim rem habere uidemus, nempe quod expiratur eſſe calidum, quod inſpiratur frigidum. Cum uero hoc calidum eſt, anhelantes reſpiramus, nam quia id quod ingreditur, nos ſatis refrigerare non poteſt, euenit ut ſæpius trahamus ſpiritum.

Inconueniens autem, & calidi, reſpirationem, introitum eſſe, uidetur enim contrariũ, quod enim expiratur, eſſe calidum, quod autem inſpiratur, frigidum. Quando autem calidum fuerit, anhelantes reſpirant, quia enim non refrigerat ſufficienter ingrediens, ſæpe accidit ſpiritum trahere.

Quinto refellit põnẽ quãtũ ad illud ꝙ dixit.ſ. ꝙ inſpiratio ſit aeris calí introitus. Cõtra obijcit, qm̃ poti⁹ eſt oppoſitũ, qm̃ qď expirať, eſt calidum, ꝙ aũt inſpiratur, eſt frigidum, & qñ aer inſpiratus fuerit calidus, tunc anhelãtes reſpirant, hoc eſt tũc frequenter inſpirant. Anhelare enim eſt cũ frequentia, nam (ut inquit) cũ aer ĩgrediẽs nõ refrigerat ſufficienter, ueluti accidit in ęſtu, ſæpe accidit ſpiritũ & aerẽ trahere, & hoc eſt anhelare. Sed occurres, qm̃ vr̃ ꝙ Ariſto. imponat falſum ipſi Platoni. Dicit enim Plato nẽ dixiſſe inſpirationem eſſe aeris calidi introitum, quòd Plato nõ dicit, Dicendum ꝙ licet Plato nõ expreſſit, cogitur ita dicere, qm̃ dicit Introitum aeris per poros & pectoris, & carnis eſſe inſpiratioñe, modo antequã iſte aer ueniat ad cor, & pulmonem, ubi inſpiratio fit, calidus fit, & ſic calidus uidetur tractus, & quantum ad hoc Ariſto. reprehendit Platonem.

At uero neq; nutricationis gratia reſpirationem fieri exiſtimandum eſt, quaſi ignis interior alatur ſpiritu, & reſpirante quidem homine ceu igni materiam incendio aptiſſimam adijci, alito uero igni expirationem fieri.

Sed tamen neq; alimenti gratia exiſtimandum fieri reſpirationem tãquam alito, ſpiritu, eo qui intus igne, & reſpirante quidem, quemadmodum ſuper ignem hypeccauma adijci, alito autem igne fieri expirationem.

Superius Ariſto. refutauit opinionem Platonis, qui loquens de inſpiratione, nõ dedit cãm cur nobis inſit, nunc ponit quãdã cãm inſpirationis aſſignatã a Platonicis, & cã refellit. Vbi annotatione dignũ Platonicos quoſdã dixiſſe inſpirationem fieri in aíalibus, ut ꝑ aerẽ tractũ calm̃ uitale nutriať, dicebant.n. calm̃ naturale nõ mõ cibo nutriri, ſed aere tracto ad ipſum etiam. Poſt ꝟo nutritionem, illud aeris, quod reliquũ erat, dicebant expirari, ueluti ſuperfluitatem. Ariſt. ergo primo proponit falſitatẽ poſitionis, & dicit. Sed tñ neꝗ̃ alimenti grã eſt exiſtimandũ fieri reſpirationem, hoc eſt aeris attractioñe, tãquã alito atꝗ̃ nutrito eo igne, q eſt intus, ſpiritu.ſ. nouiter tracto.q.d. nõ eſt dicendum inſpirationem fieri nutritionis grã, imaginãdo ꝙ ignis, q eſt intus, nutriatur ſpiritu nouiter tractu. Quo aũt ad ꝟba attinet ꝑ ignẽ, qui eſt intus, intelligit calm̃ naturale, ꝙ more Platonico Ariſto. appellat ignẽ, ꝑ ſpm̃ ꝟo, aerẽ nouiter tractum intelligit, & exponit modum hũc, & lege ſic, ita ut ipſo aíali reſpirante.i. aerem trahente, ſuper ignẽ.ſ. calm̃ naturale dicam⁹ adijci hypeccauma, hoc eſt facile cõbũſtibile, quaſi alimento illi proprio, ignẽ ꝟo & calido naturali alito ac nutrito fieri expiratioñe aeris ſuperflui,

supflui, q̃ nutritioni fuit abũdãs. Quo vo ad vba attinet p hypeccauma, Arist. intelligit aliquid facile inflammabile, & conuertibile in ignem, ut libro meteororum dcm̃ est, talẽ crediderũt esse aerẽ ad calidũ naturale nostrum.

Eadem enim & ad hunc quoq; sermonem rursum dicemus, quæ ad priores adducta sunt, etenim in cæteris animãtibus hoc idem euenire oportebat, aut quod ei proportione respõdeat, cũ omnia calore uitali prædita sint.

Hæc enim dicemus iterum & ad hunc sermonem, quæ quidẽ & ad priores, etenim in alijs animalibus oportebat hoc accidere, aut proportionale huic, omnia enim, habent caliditatem uitalem.

Contra hãc fictionem obijcit Arist. & proponit se uelle ea dicere contra hãc fictionem, quæ sunt dicta contra priores opiniones, & hoc proponit dicẽs. Hęc.n. dicem⁹ iterum, & ad hũc sermonem, & contra hũc sermonẽ, quæ qdem & ad priores, & cõtra priores opiniones dixim⁹. Dictum est.n. contra Anaxa. & Diogenẽ ꝙ si pisces respirãt in aqs, ꝙ cætera etiã in illis respirare poterũt. Sic proponit se obijcere nũc contra hanc põnẽ, hoc est eodẽ loco, qm̃ a pari & a simili, ut cõtra illos argumẽtatus est. Tũc argumẽtat, si aĩalibus terrestribus inspiratio facta est ad nutrimentum calidi naturalis, eodem modo & a pari, & a simili, oporteret inspirationem fieri in piscibus, & in aĩalibus imperfectis, qm̃ oĩa hñt sanguinem calm, uel proportionale sanguini calido, vñ dicit. Et.n. in alijs animalibus oportebat hoc accidere, aut saltẽ proportionale huic, omnia enim habent caliditatem uitalem sanguineã, aut proportionalem illi. Ergo omnia debent inspirari, ut calidum nutriatur ab inspirato aere.

Deinde & quo dicere modo oporteat calorem, & spiritu gigni, figmẽto persimile est, potius.n. hũc ẽ cibo fieri uidemus.

Deinde et fieri calidum ex spiritu quo oportet modo dicere, fictitium: magis enim ex alimento, hoc fieri uidemus.

Secundo obijcit, qa vr̃ figmẽtũ dicere numerum uitale calidum fieri ex spiritu & aere, qm̃ potius uidemus, ex alimento fieri calidum & non ex aere. Expimur.n. aĩalia non nutriri aere solo, nisi uerum sit quod dr̃ de chamęleone,
Ca.33. quẽ uidi diu uiuere sine nutrimento, qm̃ dicit Plini⁹ libro octauo, ꝙ nutritur aere solo, unde dicit. Deinde & fieri calidum ex spiritu & aere, qũo oportet dicere, fictitiũ vr̃, qm̃ (vt inquit) magis hoc calidum uitale fieri uidemus ex alimento quam ex aere, nec probauit hoc, sed obseruatione contentus est.

Iuxta quod euenit, ut animal cibum capiat, & excrementũ emittat. Hoc autem, in alijs fieri haudquaquã cernimus.

Et accidere secundum hoc suscipere alimẽtum, & superfluũ emittere. Hoc autem, in alijs non uidemus fieri.

Vltimo obijcit, qũo op; accidere, ut aĩal suscipiat alimẽtũ ex ipso aere, & supfluũ post digestionẽ emittat, quod quidem in alijs nõ uidemus fieri, non.n. entomis & piscibus uidemus ꝙ nutrianẽ aere, & post digestionem aeris superfluum emittant, ergo nec in respirantibus hoc est possibile. Quo ad rõnem attinet aĩaduerte, ꝙ alimentũ in principio est contrarium, & in fine redditur simile nutrito, ut dicitur in libro de generatione, et quia in principio est cõtrarium, & fit simile, in pricipio est impurum, & cõtinuo fit per calidum purius ac purius, hoc enim est digerere. Purius autem fieri non põt, nisi ab eo aliquid sequestrẽt, qd' autem sequęstratur, gręci perittoma, hoc est excrementũ & superfluum uocant. At cũ ex aere non possit fieri huiusmodi excrementum, cum sit longe purior quouis cibo, ex aere nullum aĩal nutriri poterit. Ex his patet primo ꝙ chamęleon non põt nutriri ex solo aere, ut Plinius inquit, qm̃ tunc aer digereret, & ex digõne fieret excrementum, quod est impossibile ex aere fieri excrementum. Præterea (ut Aristo. probat libro de sensu & sensibili) nutrimentum

An aliqd' aial nutriatur solo ac re

est saporosum, elementum purum non potest esse saporosum, sapor.n. est qualitas cõsequẽs mistionẽ ut ibi probat. Aristo. quoq; libro secundo de historia animalium, nõ asserit chameleonẽ nutriri ex aere, immo libro octauo de historia animalium, asserit qd' omne aĩal cortice intetũ nutritur & oiuorũ est, nam & carnẽ ędunt, & herbã. Dicit tñ qd' serpẽtes & phalãgia uiuere pñt sine cibo, ut ex his, quæ pigmentarij alunt perpendi põt. Et ego intellexi ex psillis, qui serpẽtes seruãt. Simili modo chameleon qm̃ est aĩal frigidum parum sanguinis hñs, põt diu uiuere sine cibo, ut uidi, & pp hoc credit uulgus quod nutritur aere, unde credẽtes Plinij auctoritati, nihil chamęleon dederũt in cibũ, & tãdẽ mortuus est. Serpentes q̃z, ut psibilli narrãt, licet diu stẽt sine cibo, tãdẽ pereũt. secũdo patet quod ex solo odore nõ pñt nutriri spũs (ut uoluit Petrus apponensis) qm̃ digererent odores, et sic fieret ex digõne excremẽtũ. Verum tñ est ex odoribus spũs cõfortari, quoniam odor confortat cor, & sic confortat spiritus. Hactenus de Platonis positione.

Cap.11. Cap 4.

An ex odore solo fiat nutritio.

Disseruit autem de respiratione & Empedocles, sed tamen cuius gratia animalibus data sit, silentio præterijt. neq; de omnibus animantibus si respirent necne, quicquam certum reddidit, atq; ubi de ea spiratiõe quæ p nares fit, locutus est de, principe quoq; dixisse putauit. Fit autem spiratio, & per arteriam e pectore, & per nares, cæterum animalia, spirare p nares absque illa non possunt, & cum ea destituuntur quæ per nares fit, nullum damnum sentiunt, cum autem ea quæ per arteriam, commoriuntur, natura enim, obiter abutitur ad olfatum in quibusdam animalibus spiratione illa quæ per nares fit.

Dicit autem de respiratione & Empedocles, non tñ & cuius gratia, neq; de omnibus animalibus quicquam facit manifestum, siue respirant, siue non, & de ea quæ per nares fit respiratione dicens, putat & de principali dicere respiratione. Est enim & per arteriam, ex pectore respiratio, & que per nares, ipsis antẽ naribus sine illa, non est respirare, & ea quidẽ quæ p nares fit respirati omne, priuata animalia, nihil patiuntur, ea autem quæ secundum arteriam, moriuntur, utitur enim natura ex abundanti. ea quæ per nares respiratione, ad odoratum quibusdam animalium.

Nunc trãsit ad opinionem Empedoclis, & primo præmittit Empe. de respiratione dixisse, et inquit. Dicit autem de respiratione & Empe. uerum ponit primo suę opinionis insufficientias. Quarum prima est, qm̃ non dixit cuius gratia respiratio aĩalibus inest, & hoc inquit, nõ tñ dixit, cuius gr̃a animalibus respiratio inest, secunda insufficientia est, quoniam nõ manifeste determinauit, utrũ oĩa aĩalia respirent, uel non, unde inquit. Neq; de omnibus aĩalibus quicquã facit manifestum siue respirare, siue non respirare. Tertia insufficientia est, quòd solum dixit de respiratione quæ fit p nares, putãs & de principali respiratione dixisse, & hoc inquit, & de ea, quæ per nares fit respiratione dicens, putat & de principali dixisse. Ergo tertia insufficientia est in eo qd' dicit solum de respiratione quę fit per nares, putans nullam aliam esse, quod falsum esse probat, & inquit. Est enim & per arteriam, ex pectore respiratio, & altera, quæ per nares fit, ergo non tantum respiratio, est quæ per nares fit. Quarta etiam insufficientia est, quoniã duabus exñtibus respirationibus. s. & quæ per nares, & quæ per arteriam, nõ illa quæ per nares principalis est, sed illa, quæ est per arteriam, primo qdẽ, quoniã illa quæ fit p nares fieri non põt sine ea, quæ per arteriam fit, siquidem aer, qui per nares inspirat p arteriã permeat. Secũdo qm̃ sine respiratione, quæ per nares fit, animal uiuere, & respirare põt, nõ.n. aĩalia respirantia moriuntur deficiente ea respiratione, quæ fit per nares, at sine respiratione, quę arteria fit, nequaquã aĩalia respirantia uiuere pñt. Causa aũt

quare sine ea respiratione, quæ p nares fit, uiuere pñt aīalia respirantia, est, quoniã illa data est ad duo, ad abũdantẽ respirationem, & potissimum in aīalib⁹ calidissimi cordis, & ad olfatũ, qm̃ sunt q̃dã aīalia, quę hñt organũ olfatus quadã pellicula coopertũ, ut canes & hoīes, & hęc in odorãdo trahunt aerẽ p nares, ut remoueat illa pelliculã, ut libere odor possit attingere ad sensum, quędã ṽo nõ hñt eam pelliculam, & ideo in odorando nõ trahũt aerẽ per nares, ut aues, & alia huiusmodi, unde dicit, & lege, sed principalis est, quæ fit per arterias, nam ipsis naribus non inest respirare sine illa, cum aer p eandẽ uiam trãseat. Deinde dat secũdã rõnẽ, & dicit. Et ea q̃dẽ respiratione, quæ per nares fit, priuata aīalia nihil patiunť, priuata ṽo ea, quę fit ßm arteriã, moriuntur, & hoc pbat, & dicit. Vtitur. n. natura ea respiratione, quę fit p nares ex abũdãti potissimum in his aīalibus, quorum cor est calidissimum, & etiam subaudi illa utitur in q̃busdã aīalibus ad odoratũ. s. quorum olfatorium est mẽbrana cooptũ, ut dictum est, ue luti & lingua utimur ad gustũ, & ad loquelam.

Quocirca, olfatum quidẽ omnia fere animalia participant, sed sensorium non idem omnia obtinent. Verum de his dictum planius alibi est.

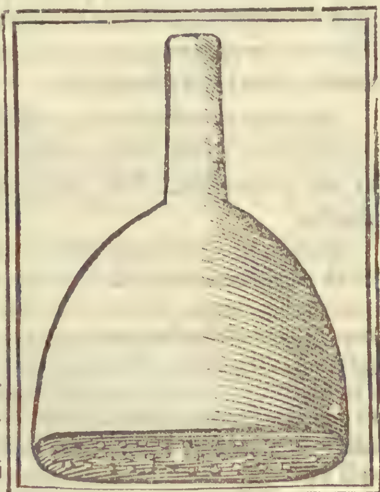
Quapropter, odoratu quidem fere participant omnia animalia, est autem nõ omnibus idem organum. Dictum est autem de ipsis, in alijs planius.

Ex his quę dixit deducit corollarium, & dicit. Quapropter odoratu quidem fere participat omnia aīalia, non tñ idem & eodem modo dispositum est oībus organum, qm̃ q̃busdam est pellicula quadã intectum, quibusdã discooptum (ut dictum est) dictum est autem de his in alijs planı⁹ scilicet libro de sensu & sensato. Quo uero ad uerba attinet, dicit { odoratu quidẽ fere oīa aīalia participãt, } qm̃ imperfecta odoratu nõ participãt, cum uiuant solo tactu, uel tactu & gustu solis, ut cõchilia, & id genus.

Porro respirationem & expirationem fieri asserit, propterea q, uenæ quædam habeãtur in quibus inest quidem sanguis, non tamen plenæ sunt eodem, sed meatus extra prominentes obtinent, corporis quidem partibus angustiores, aeris uero ampliores. Ideoq; cum sanguis aptus sua natura sit sursum et deorsum moueri, quando deorsum fertur aerem influere & respirationem fieri, quando uero sursum commeatur aerem effluere & expirationem committi prædicat, quod ibi euenit ei quod in uasis accidit quæ clepsydras uocamus aßimilans. Inquit enim.

Fieri autem ait respirationem & expirationem, propterea quod uenæ quædam sunt in quibus inest quidem sanguis, non tamen plenæ sunt sanguine, habent autem poros in eum qui extra aerem, partibus quidem corporis minores, ijs autem quæ aeris maiores. Quapropter sanguine moueri sursum & deorsum nato, deorsum quidem lato influere aerem & fieri respirationem, sursum autem procedente excidere extra & fieri expirationẽ, aßimilans quod accidit, clepsydris.

Cũ narrauit insufficientiã Empedo. in loquẽdo de respiratione, nunc uult narrare eius positionẽ, & primo narrat opinionem, deinde ponit eius carmina, ne quis credat opinionẽ hanc ipse finxisse. De prima dicit, fieri aũt respirationẽ, hoc est inspirationem, & expirationẽ ait. Propterea q uenę quędã sunt, ut arteriales, in quibus inest quidẽ sanguis, quæ tamen non sunt omnino plenæ sanguine, & istę hñt poros in eum aerem, qui est extra, qui pori sunt minores partibus corporis, & quasi insensibiles, ijs autem partibus, quæ sunt aeris, sunt maiores, & ita per illos põt subingredi aer. His suppositis dat modum q̃uo fiat expiratio, & inspiratio ßm Empe. & dicit. Quapropter cum sanguis sua natura natus sit sursum & deorsum moueri ad modũ unde, cum ipse mouetur & ferť deorsum ait aerẽ intus per poros influere, ac trahi, & fieri respirationem hoc est inspirationem, cum uero contra sursum procedit intumescens, & inundans, tunc dicit illum sanguinem excidere aerẽ extra per eosdem poros, & fieri expirationem, assimilãs q̃d accidit clepsydris. Est enim clepsydra uas, quo irroramus herbas æstate, in cuius basi multa foramina parua sunt, & in collo unum magnũ quasi cãna. Cum ergo per foramina parua intrat aqua, aer per ei⁹ cãnam expirat, cũ ṽo aq̃ exit per illa foramina, aer inspiratur, & trahitur eodẽ modo cũ sanguis intra uenã mobilem, quę dicitur arteria, inundat, & intumescit, aer per poros extruditur, & fit expiratio, at cum contra detumescit, & descẽdit, aer per poros subintrat, & fit inspiratio. Secundũ occurres quoniam Aristoteles uidetur imponere opposita ipsi Empedocli, quia primo dixit inspirationem & expirationem fieri per nares, nunc autem dicit fieri per poros uenarũ mobilium per hoc q sanguis intumescit, & detumescit. Dicendum q Aristo. uult q aer trahať per nares, & feratur ad uenas & poros uenarum propter motum sanguinis, & hæc nõ cõtradicũt. Nã Aristo. imaginatur poros uenarũ esse ex ea parte, ad q̃ aer uenit, cum per nares trahitur, ut postea uidebiť in ṽbis Empedoclis. Quo ṽo ad uerba attinet, Aristo. de mente Empedo. dixit { Propterea q uenę quædam sunt, in quibus inest quidẽ sanguis } & non dixit omnes uenæ, qm̃ solum fortasse de uenis pulsatilibus intelligit, quæ dicuntur arterię, in q̃bus sanguis propter nimiã caliditatem efferuescẽs, intumescit, & detumescit, ut postea fortasse dicetur.

Hoc trahitur pacto cunctis, & redditur aer
Nam partim exangues ad corporis ultima uenæ
Tendunt, quarum extrema, caua sub nare fatiscunt
Oscillis, adeo ut cruor occultetur, & auræ
Incessum facilem ualeant præstare meatus
Hinc ubi commotus repetit tener intima sanguis,
Tunc aer feruendo subit permultus eodem
Ast ubi se ille effert, tum rursum redditur iste.

Sic autem respirant omnia, & expirant, omnibus, deficientes sanguine Carnium cannales, ultimum secundum corpus tendũtur. Et in ipsis, oribus spißis perforatæ sunt, cannalibus Narium, ultimæ summitates per totum, ita ut limpidum quidem. Occultent, ætheri autem facile iter transitibus pateat. Hinc cũ quidem redierit tener sanguis, Aether æstuans descendet tumore magno. Cum autem resilit, iterum expirat.

Nũc narrat ṽba Empedoclis, quæ sunt obscura, propterea, qm̃ in carmine scribunť, quę non pñt facile exponi, dicit tñ. Sic autem oīa aīalia hñtia sanguinẽ & cãpestria respirant, hoc est inspirãt, & expirant, subaudi qm̃ ipsis omnibus uenæ quę dicuntur ab eo poetice cannales carnium sunt deficientes sanguine, nõ oīno illo plenæ, quæ secundum ultimum corpus earum. s. cã superficiẽ, quę ad aerem tractum per nares est, tenduntur quasi inundantes & intumescentes, quę etiam in ipsis oribus ipsisis, & paruis, maioribus tñ quam sint partes aeris, perforatæ sunt subaudi poris corrñdẽtibus cannalibus narium per quæ aer trahitur, sunt autem (ut inquit) ultimæ summitates per totum corpus uenarum, intra quas summitates pori sunt, ita ut limpidum aerem & recẽtem trahãt detumescente sanguine, & occultẽt, ętheri aũt. s. aere calefacto facile per easdẽ

porosas

porosas summitates pateat iter transitibus, hoc est in suis regressibus, ideo concludit totam respirationem, & inqt. Hinc cum quidem redierit tenet sanguis cessando a tumore, ether estuans, hoc est ꝙ ęstuabit, tumore magno & feruore sanguinis qui statim fiet, descendet & subintrabit, cũ autem resilit, et iterum exundabit, iterum expirat, et sic fit tota respiratio.

Vt cum clepsydra uirguncula ludit ahena:
Quando tubum properat formosa claudere dextra,
Et mox indit aquæ molli quæ corpore constat,
Nondum in uas penetrat demersum limpha, sed ipsam
Aeris ingreßi per densa foramina moles.
Arcet, dum strictam illa uiam patefecerit, at mox,
Aere decedente, subintrat limpidus humor.

Quemadmodum cum puella Clepsydra ludens benemalleati æris. Cum quidem fistulæ aperturam obstruens formosa manu. In aquæ claræ tinxerit delicatum corpus, Neque in uas adhuc aqua ingreditur, sed prohibet ipsam Aeris moles intro cadens ad foramina spissa, Donec releuauerit crebrum fluxum, deinde uero, Spiritu deficiente, ingreditur aqua munda.

Quod dixerat, demonstrat per exẽplũ, & dicit. Quẽadmodum cum puella clepsydra ludens, quæ est de ære benemalleato, nam cum puella obstruit aperturã fistulę, hoc est os superi⁹, qđ est cãnę clepsydrę, obstruit dico sua formosa manu, & clepsydram sic ore obstructam tinxerit, ac submerserit in corpus aquę clare, neqꝫ adhuc tunc per illa foramina parua, quæ in fundo clepsydræ sunt, aqua ingreditur, sed prohibebit, ipsam aeris moles, qui intro clausus est, cadens ad foramina spissa, donec releuauerit ab orificio clepsydræ crebrum fluxum aeris auferẽdo formosam manum, deinde uero, spiritu deficiente & exeũte a clepsydra, ingreditur aqua munda.

Contra cum fundum uasis tenet humor aheni,
Et iam uirgo manu tubuli præclusit hiatum,
Tunc imbrem retinet uergens intro exterus aer
Ad streperi portas isthmi, suprema tenendo,
Dum manus abscedat, tum contra q̃ prius, intro
Aere prorumpente, subeffluit imber amenus.
Sic tener ille liquor moti per membra cruoris,
Quando pedem referens subit intima, protinus alter
Aeris influxus demittitur agmine magno.
At cum sese effert, tum rursum expirat abunde.
Hæc ille, de respiratione prodidit.

Eodem aũt modo cum aqua quidem occupat profunda æris, Cannali obstructo humana manu et poro, Aether deforis intro irruens aquam prohibet. Circa portas isthmi malesonantis, extrema obtinens, Donec manum deposuerit, tunc autem iterum contra quam prius: Spiritu incidente, subeffluit aqua munda. Similiter delicatus sanguis exundans per membra: Cum quidẽ retroactus redierit ad intimum, Alterum mox reuma descendit tumore impetuoso. Cum autem resilit, iterum expirat æque postea. Dicit igitur hæc, de respiratione.

Applicat nũc exemplũ, & dicit. Eodẽ aũt modo subaudi est de respiratione, sicut est, cũ aqua qdẽ occupat profundum æris, tãgendo illius foramina, cannali & poro obstructo ab humana manu, aer intro existens irruens deferis quicqd sibi occurrit, prohibet aquam circa portas obtinens extrema isthmi malesonantis, hoc est clepsydræ. Sũpsit enim isthmũ, pro clepsydra, nã isthmus apud Ouidium ea terrę structura est, quę iter porrigit in duo maria, inquit eni. Qua duo porrectus lõge freta detinet isthmos. De isthmo aũt ad Põponium, quare dicit, ꝙ aer prohibet aquam exeũtẽ ad portas & foramina isthmi, donec puella manũ deposuerit, tũc aũt hoc est, q̃uãprimum aũt manus cedit, spiritu incidente extra, per portas illas subeffluit & intrat aqua munda. Silr̃ delicatus sanguis exundans per mẽbra subaudi prohibet aerem intrare, sed cum retractus redierit ad intimum uenæ deponẽdo tumorem, tumore impetuoso mox alterum reuma, hoc est alter fluxus aeris descendit, & fit inspiratio, cum autẽ resilit, & iterum intumescit sanguis, reuma aquæ postea hoc est aer postea expirat extra, sumpsit. n. aquam pro aere de licentia poetica. Tũc epilogat & inquit. Dicit igĩ hæc Empedo. de respiratione, & his carminibus, ubi aĩaduerte multa uera metaphorice, ac improprie accepisse Empedo. et multa ad sonoram orationem, de licentia & usu orationis poeticæ, Verũ hęc est summa opinionis.

At quæ per arteriam aperte respirant, per os simul & per nares respirare solent, ut diximus.

Respirant autem quemadmodum diximus, manifeste respirantia per arteriã, & per os simul, & per nares.

Narrata positione, & ṽbis Empedoclis, nũc uult reprobare illam, & supponit primo, ꝙ aĩalia quæ per arteriã respirãt, simul & semel per os & nares respirãt, hoc tanquã per se notum sumit, & ratione patet, qm̃ arteria terminatᷓ ad nares & ad os simul.

Quare si de hac respiratione loquatur, scrutari necesse est quo pacto illi dicta causa accommodari poßit, nam econtrario agi uidetur. Siquidem homines, locum cui respirandi munus delegatum est perinde ut folles in officinis ferrarijs attollendo, respirant, quãquã consentaneum erat, ut calor attolleret, & sanguis caloris locum occuparet. Eundem uero ut ibi folles deprimendo atq; profocando, expirant.

Quare siquidem de hac respiratione dicit, necessariũ est quærere qũo congruit dicta ratio causæ, uidetur enim contrariũ accidere. Eleuantes enim locum quemadmodum folles in ærarijs, respirant, attollere aũt calidum, rationabile, habere autem sanguinem, calidi locum. Cõprimentes autẽ & deponentes, quemadmodum ibi folles, expirant.

Cum sumpsit respirationem, ꝑ nares fieri ꝑ arteriã, qm̃ simul fit cum ea, quę fit per os, nũc reprobat opinionem, & proponit qõnẽ circa ei⁹ opinionẽ primo, & dicit. Quare siquidem de hac respiratione dicit. s. quę fit ꝑ arteriam, ut acceptum est in suppõne, necessarium est quęrere qũo ratio causæ quæ dicta est ab eo, congruat, his, quę subaudi uidemus, & exponit illa, & dicit. Quia vr̃ cõtrariũ accidere, nam nos eleuantes locum. s. pectus ad eleuationẽ pulmonis, quemadmodum, qui folles eleuant in ærarijs, respirant, & probat hoc esse rationabile: qm̃ calidum eleuari sursum, ut intret frigidum est ratiõabile, sed sanguis habet calidi locum, ergo rationabile est ipsuꝫ eleuari ut intret frigidum pro refrigerio, unde dicit. Et sumit autem pro causali nota hoc pacto, qm̃ calidum attollere, & sursum eleuari rõnabile est. Secundum subaudi manifestum est sanguinem habere locum & naturam calidi, ergo est rationabile ipsum eleuari ut subintret aer frigidus pro refrigeratione, quare non bene dixit de inspiratione, deinde oñdit ꝙ nec bene dixit de expiratione, & dicit. Cõprimentes autẽ homines & deponentes deorsum pectus ad descensum pulmonis expirant, quemadmodum ibi in ærarijs cõprimentes folles, et sic errauit de expiratione.

Verum folles non per eundem locum aerem excipiunt & regerunt, respirantes uero per eundem.

Verumtamen ibi quidem non secundum idem suscipiunt aerem & iterum emittunt, respirantes aũt secundum idem.

Quia comparauit respirationem ei tractioni quæ fit ꝑ folles, ponit aliquã drĩam, & dicit. Verũtñ ibi qdẽ. s. in follibus suscipiunt aerem, & iterum emittũt nõ fm̃ idẽ foramen, qm̃ ꝑ unum trahitur, per alterũ expellitur. Expellitᷓ

enim per fistulam, trahit aut per foramen, quod est pelle intectum. At in respiratione, scdm idem qm fm eadē cannam, & eundem locum, qa a pulmone semper expiratio & inspiratio fit, permutatim tamen, ut dicemus.

Si uero de illa respiratione solum quæ per nares fit, plurimum aberrauit, non enim respiratio naribus peculiaris est, sed per tractum illum conuallis quæ columellæ adiacet qua parte palatum desinit perforatis naribus spiritus pars altera excurrit, altera per os, egrediens pariter & ingrediens. Quæ igitur ab alijs de spiratione dicta sunt, tot taleisque uidentur habere difficultates.

Si autem de ea quæ secundum nares dicit sola, multum peccauit, non enim est respiratio narium propria, sed secundū canalem qui circa guttur qua extremum palati in ore simul perforatis naribus cædit hoc quidem spiritus hac, hoc aūt per os, exiens similiter & intrans. Ab alijs igitur dicta de respiratione, tales & tot habent difficultates.

Cum demrauit, q positio Empedoclis nō pōt puenire his, quę uident, ostendit, q errauit in acceptione respirationis, qm accepit accessoriā respirationē, pro principali, & dicit. Si aūt de ea, quę secūdum nares est, dicit sola, multum peccauit, nō. n. est respiratio nariū propria, & principalis, sed accessoria, principalis aūt est, quę est secūdū canalē, q est circa guttur, hoc est per uocalem arteriā, qua. s. parte extremū palati in ore cędit simul perforatis naribus, hoc quidē ipsius spūs hac. s. meatibus narium, hoc aūt. s. alia pars spūs p os exiens silr & intrans. q. d. sed principalis est illa, quę fit per arteriā, quæ a pulmone usq ad palatum continuatur, in cuius extremo est foramen per quod exit, & intrat aer, hoc pacto q illius aeris altera pars per os intrat et exit, altera p nares intrat, & exit. Hęc. n. est pricipalis, illa aūt data ad abūdātem respirationem, & ad facilitatē odoratus, ut dcm est, & dixit { Si autem de ea quę secundum nares dixit sola } quia fortasse Empedo. ut poeta usus est parte pro tota respiratione. Tunc epilogat, & inquit. Ab alijs igitur dicta de respiratiōe, tales & tot habent difficultates.

Cum uero antea dictum sit, uitam & animam calore quodam contineri (non enim concoctio per quam animantes capiūt alimentum, sine anima & calore absolui potest) quādoquidem omnia, igni cibum conficiunt.

Quoniam autem dictum est prius, q ipsum uiuere et animæ habitio cum caliditate quadam est (nam digestio per quam alimētum fit animalibus. neq; sine anima, neq; sine caliditate est) igne enim operantur omnia.

His disputatis, nūc Aristo. accedit ad propriam opinionē, & primo repetit, quę proximo libello amplissime declarauit, ut sint sibi suppositiones pro ueritatis dilucidatione, deinde exequitur. Repetit ergo primo quę dixit, de necessitate calidi, & dicit. Qm aūt dcm est prius. s. proximo libello, q ipsum uiuere, & ipsa habitio aiæ in corpore cum caliditate quadam est. Cui⁹ cām repetit, & vba sunt suspensiua, usq ibi { igne. n. } & est cā, qm digestio, per q alimentum fit animalibus, neq sine aia, neq sine caliditate est, ideo cōcludit, q igne operetur, & uiuāt oia, hoc est ideo fit, ut calido cuncta aiata uiuāt. Quo aūt ad vba attinet, uerbum { enim } nō reddit cām, sed poti⁹ illationis nota est, signū aūt qm in antiquis codicibus græcis loco huius vbi legitur igitur, & per operari, uiuere intelligit, nā uiuere operari est, ut libro secundo de aia habetur.

Iccirco in quo primo corporis loco et in qua prima huius loci particula eiusmodi principium esse necessarium sit, ibidem et animam uegetalē quæ prima omnium est, haberi necesse est.

Propter quod quidem in quo primo loco corporis, & in qua prima loci huius parte principium necessarium est esse tale, hic & primā nutritiuam animā necessarium est existere.

Secundo repetit locum aię nutritiuę, & dicit q in quo loco, & in qua loci parte corporis tale calidū est, ibi est aia nutritiua. unde dicit. Propter qd quidē in quo primo loco totius corporis aialis, & in qua prima huius loci parte necessarium est esse tale calidum, hic et primā nutritiuā aiam necessarium est existere. Dixit. n. eūdē locū primū et principalem esse calidi, & animę nutritiuæ, eādē etiam loci partē amborum. Quo vo ad vba attinet, dicit in quo primo loco, & in qua prima loci parte, innuens locū communem, & proprium, & dixit primo, qm aia est in toto corpore, & in singulis partib⁹ corporis, primo tn & principalr ibi est, ubi hmōi calm primo & principalr est.

Hic autem locus, is est qui medius est inter eum qui cibum recipit, & eum quo excrementum emittitur. Ea igitur particula, in exanguibus nomine uacat, in sanguineis, cor dici solet.

Iste autem est, medius locus suscipientis alimentum & secundum quem emittunt superfluum. Exanguibus igitur, innominatū, sanguinem aūt hn̄tibus cor, hæc particula est.

Exponit quę dixerat, & primo locū cōem, & dicit. Iste autem est, medius locus suscipientis alimentum. s. partis superioris, & eius loci, secundum quem emittunt superfluū. Locus ergo communis est in medio superioris & inferioris. s. in pectore, ut dictum est. Deinde exponit locum proprium, quę est pticula huius loci, & dicit. Sed in exanguibus hęc particula innoiatū est, & dr emulum cordis, sanguinem autem hn̄tibus est cor uerum, & naturale. Quo vo ad vba attinet, illud vbum { igit } non illatiue, sed aduersatiue tenetur, ut patet considerantibus.

Alimentum enim ex quo iam partes animalium fiunt, natura sanguinis est, sanguinis autem & uenarum generis idem esse principium, necesse est, nam alterum, alterius gratia est, nempe quasi uas & cōceptaculum. Porro uenarum principium, in sanguineis, cor est, non enim per hoc tendunt, sed ex hoc omnes dependent, quod nobis facile constat, ex dissectionibus.

Alimentum enim ex quo iam fiunt partes animalibus, sanguinis natura est, sanguinis autem & uenarum idem principiū esse, necessarium, alterius enim gratia, alterum est, ut uas & suscipiens. Principium autem uenarum, sanguinem habentibus, cor, non enim per hoc, sed ex hoc protractæ omnes existunt, palam autem hoc nobis, ex anatomis.

Verbum enim nō eius, quod proxime dixit, causam reddit, sed eius q remote dixit. Dixit enim q principium nutrimenti est illudmet quod est principium calidi, & q in eodem est nutritiua aia, in quo est ipsum calidum, nūc hoc probat, et resoluitur textus in syllos. Primus est, sanguinis & uenarum idem est principium, nutrimētum est sanguis, ergo nutrimenti & uenarum idem est principium. De syllogismo primo accipit minorem, & dicit. Alimentum. n. ex quo iam fiunt partes in ipsis aialibus, sanguinis natura est, hoc est, ipse purus sanguis est, hæc est minor. Accipit maiorem, & dicit. Sanguinis autem & uenarum necessarium est esse idem principium, quod probat, quoniam alterum est alterius gratia, ut uas & suscipiens subaudi est gra suscepti. Tunc subaudiēdum est, conclusionē, igitur nutrimenti, & uenarum idem est principium. Secūdus autē syllogismus est, uenarum & nutrimenti idem est principium, sed principium uenarum in his, quæ sanguinē habent, est cor, quod probat, & inquit. Non enim per hoc transeunt uenæ ad aliud membrum, sed ex hoc omnes uenæ porrectæ existūt ad alia membra, ut ex anathomis patet, igitur principium nutrimenti est cor, & sic patet quòd idem sit calidi, & nutrimēti principium, quod fuit acceptum. Quo vo ad uerba attinet, dixit { non enim per hoc, sed ex hoc protractę

protractæ omnes existunt } qm̃ de rõne originis est, ut ultra ipsum nõ se extẽdat originatum, sed ut ab ipso in cũcta alia deriuetur, & quia uenę nõ penetrãt cor, sed ꝓcedũt a corde ad singulas corporis partes, ideo dixit uenarum principium & originem esse cor.

Cæteræ igitur uires animæ, sine uegetali esse nequeunt, quã obrem, dictum iam est in libris de anima. Vegetalis uero, sine igni naturali, in hac enim parte, natura eam igniuit.

Alias igitur uirtutes animæ, impoßibile existere sine nutritiua, propter quam autem causam dictum est prius in ijs quæ de anima. Hanc autem, sine naturali igne, in hoc enim natura igniuit ipsam.

Infert ex dictis corollarium obiter occurrens, dico obiter occurrens, qm̃ non facit ad factum, sed breuitate doctrinæ hic permiscet, & debet legi a primo ad ultimũ hoc pacto, aliæ uirtutes aię, ut intellectiua & sensitiua nõ pñt esse sine nutritiua, ut patet ĩ libro de anima, ubi dictũ est, ꝙ bene nutritiua esse potest in aliquo sine illis, illæ autem nulli inesse possunt sine nutritiua. Intellectiua quidem nõ potest esse sine sensitiua, quoniam non est intelligere sine sensu, ergo nec intellectiuum sine sensitiuo, sensitiua uero non sine nutritiua, quoniam nõ est sensitiuum quin uiuat, ergo nec intellectiua, nec sensitiua est sine nutritiua. Hanc autem. s. nutritiuam sine naturali igne subaudi impossibile est esse. In hoc enim. s. naturali igne natura igniuit ipsam, hoc est constituit, & formauit eam, ergo a primo ad ultimum alię aię uirtutes nõ pñt esse sine naturali calido, hoc est corollarium obiter interiectum.

Corrumpitur autem ignis, ut antea dictũ est: aut marcore, aut extinctu. Extinctu qdẽ, à cõtrarijs. Quãobrẽ, et uniuersus & ocyus adhuc distractus, ambiente frigore extingui consueuit. Hæc igitur corruptio, uiolenta ex æquo in inanimis & animatis est etenim animal cum gladijs secatur, & nimio frigore concrescit, emoritur. Marcore autem, copia caloris. Si enim circũfusus aer immodice caleat, & ignis non capiat alimentum, tum igni obuenit ut non à frigore superatus, sed marcore debilitatus aboleatur.

Corruptio autem ignis, quemadmodum dictum est prius, extinctio & marcor. Extinctio quidem, quæ à cõtrarijs. Quapropter, & subito à continentis frigiditate, & celerius adhuc extinguitur distractus. Hæc igitur corruptio, uiolẽta, similiter in inanimatis & animatis est, etenim organis diuiso animali, & congelato propter frigoris excellentiam, moriuntur. Marcor autem, propter multitudinẽ caliditatis. Etenim si excedat quod in circuitu calidum, & alimentum non accipiat, corrumpitur quod ignitum, non infrigidatum, sed marcorem passum.

Tertio repetit distinctionem corruptionis, ut ex hac repetat, & concludat necessitatem refrigerationis, & dicit. Corruptio autem ignis (ut dictum est prius libro proximo) duplex est extinctio, & marcor, & exponit ambas, & dicit. Extinctio quidẽ ignis ea est, quæ fit a contrarijs, ut a frigido. Inde concludit, quòd hæc ueIociter fit, & dicit. Quapropter, & subito a continentis frigiditate fit, quando scilicet est excellens & multum exuperans, & lõge celerius adhuc extinguitur ignis, cum distractus, & rarefactus obtinetur a frigido continentis. Tunc rursus cõcludit quòd hæc corruptio fit uiolenta, & inquit. Hęc igitur corruptio uiolenta est, & non modo in rebus inanimatis, ut in elementis, sed etiam in rebus animatis, ut in animalibus & plantis. Cuius causam affert, quoniam animali unoquoque secundum organa diuiso, & unoquoque congelato, propter frigoris excellentiam, moriuntur animalia omnia. Quo uero ad rem attinet, debes scire quòd calidum (ut dictum est) bifariam a contrario corrumpitur, uno modo quatenus frigidum agit in humidum ipsum inspissando, & sic est causa, ut pereat calidum suffocatum ab humido. Aut quatenus per antiperistasim fortificat calidum, quod quidem fortificatum consumit suum humidum, quod erat eius pabulum, quo consumpto calidũ cor rumpitur, & utroque modo tam inanimata quam animalia pereunt. Videmus enim cum animalia diuidũtur in partes organicas, infrigidari, & sic mori ipsum & eius partes hæc de extinctione. Deinde manifestat marcorem, & dicit. Marcor autem, propter multitudinem caliditatis subaudi accidit aliquando, & non tantum propter hoc, sed etiam propter paulatinam exiccationem humidi, & paulatinam infrigiditationem calidi, quę est senescere. Quod autem accidat marcor congregato calido, probat, & dicit. Etenim si calidum quod est in circuitu excedat, ut in ęstate, & animal uel planta nõ accipiat alimentum, quo refrigeretur (ut dictum est proximo libello) id quod ignitum est intus corrumpitur, non quidem extinctum & infrigidatum, sed marcorem passum, hoc est corruptionem, quæ nõ est a contrario, sed uia suffocationis.

Quare necessarium est ut refrigeratio adhibeatur, si seruari debeat, ea enim, contra hanc corruptionẽ auxilio est.

Quare necesse est fieri refrigerationem, si debeat salutẽ adipisci, hoc. n. auxiliatur ad hanc corruptionem.

Nunc repetit, & concludit ex dictis necessitatem refrigerationis, & dicit. Quare si debeat calidum salutem adipisci necesse est refrigerationem esse in omni uiuente. Cuius causam dicit. Hoc enim scilicet refrigeratio auxiliatᷣ ad hãc corruptionem, hoc est contra hanc corruptionem quæ est suffocatio, & dixit { si debeat salutem adipisci } qm̃ refrigeratio non est simpliciter necessaria, sed ex suppositione, si cal'm debeat salutẽ adipisci.

Sed cum animalium alia aquatilia sint, alia in terra degũt, inter hæc quæ parua admodum sunt, quæq; sanguine carent, ea continẽte uel aere uel aqua satis refrigerari possunt ad hãc corruptionem euitandam, nam cum calorem habeant exiguũ modico egent auxilio. Quamobrem, & his fere omnibus uita breui temporis spatio præscribitur, utroq; enim, q, parua sint, uergere solent.

Quoniam autem animalium hæc quidẽ aquatilia sunt, hæc autem in terra faciunt conuersationem, horum paruis quidem omnino & exanguibus facta ex cõtinente aut aqua aut aere infrigidatio, sufficiens est ad auxilium corruptionis huius: modicum enim habentia calorem, modico indigent auxilio. Quapropter, & breuis uitæ fere omnia talia sunt, ad ambo enim existẽtia modicã sortiuntur inclinationem.

His resumptis ueluti proloquijs necessarijs, nunc accedit ad suam opinionem. Vbi animaduersione dignum qđ animalium quædam sunt aquatilia, quædam campestria, & utraque alia sunt exanguia, alia uero sanguinem habentia & exanguia, alia sunt breuis uitæ, alia uitę longioris. Tunc hac diuisione subintellecta, ponit cõclusiones, quarum prima est, animalia exanguia siue aquatilia siue campestria, quæ mole parua sunt, & uitæ breuis, ex continente refrigerantur, siue continens sit aer, siue aqua. Hãc cõclusionem ponit, & dicit. Quoniam autem animaliũ hęc quidem aquatilia sunt, hæc autem in terra faciunt conuersationem, ut campestria, horum paruis quidem omnino mole & uita, & exanguibus refrigeratio facta ex continente, siue continens sit aqua, ubi ipsa aquatilia sunt, siue continens sit aer, ubi ipsa campestria sunt, sufficiens est ad auxilium corruptionis huius, hoc est ne præter tempus celerius corrumpantur, hæc est conclusio. Quo uero ad uerba attinet dixit { paruis } scilicet corpore & uita, quoniã ut in pluribus parua animalia paruo tempore uiuunt, ut dictum est libro de longitudine uitę. Dixit autem { exangui-

bus } quoniam nũc loquimur in exanguibus, postea uero de sanguinem habentibus. Deinde probat conclusionem, & dicit. Modicum enim habentia calorem. s. in quanto & quali, modico indigent auxilio refrigerationis in quanto & quali, & sic sufficiens uidetur refrigeratio continentis. Tacuit autem refrigerationem, quæ fit per assumptionem nutrimenti, quoniam illa intelligitur in omni uiuente, expræssit autem, eam, quæ non est æqualis in omni uiuente. Secundo idem probat ex eo quia tali animalia sunt breuis uitæ, & sic cum sint breuis uitæ, & parui caloris, paruo egent auxilio. Quo autem ad cõtextum uerborum lege, quapropter pro pręterea, hoc pacto, pręterea, & breuis uitæ fere omnia talia exanguia & parua animalia sunt, ergo & paruo auxilio refrigerationis indigẽt, quoniam ad ambo existentia parua scilicet ad uitam & ad calidũ sortiuntur etiam modicam inclinationem, hoc est paruũ auxiliũ, quo ipsa inclinentur ad uiuendum. Dixit autem { & breuis uitæ fere omnia talia sunt } propter apes, quæ sunt paruæ & exangues, & tamen uiuunt longam uitam scilicet septem annis, quoniam habent calidum & humidum bene proportionatur ut libro de longitudine dictum est, & dicemus.

Quæcũq; autem ex insectorum genere uiuaciora sunt (insecta enim omnia, sanguine carent) his corpus sub septo trãsuerso præcinctum distinguitur, ut per membranam subtiliusculam refrigerentur, nam quæ calidiora sunt, ampliori refrigeratione indigent, ut apes, quædam enim apes, septenos annos uiuũt. Et etiam cætera quæcũq; bombos elidunt, ut uespæ, scarabei, & cicadæ, nam murmur illud, spiritu, dum quasi anhelant, ciere solent.

Quæcũq; aũt longioris uitæ entomorum (exanguia enim sunt, omnia entoma) his sub diazomate diuisum est, ut per subtiliorem existentem pelliculam infrigidentur, magis enim existentia calida, ampliori indigent refrigeratione, uelut apes, apum enim quædam, uiuunt etiam septem annis. Et alia autem quæcũq; sonant, ut uespæ, & melolonthæ, & cicadæ, etenim sonum faciunt, spiritu, uelut anhelantia,

Cum egisset de modo refrigerandi proprio animalibus entomis, quæ sunt uitæ breuis, nunc agit de refrigeratione, quæ propria est entomis, quæ sunt longioris uitę & ponit secundam conclusionem scilicet ꝙ entoma longioris uitæ egent refrigeratione quæ fit motu mẽbranę, & dicit. Quæcũq; autem entomorum sunt lõgioris uitæ, & subaudi exanguia, dico subaudi exãguia, q̃a omnia entoma sunt exanguia, his sub diaçomate diuisum est. Est enim in toto septo transuerso membrana quędã, per q̃ in ipsis aĩalib⁹ naturalia mẽbra a spiritualibus diuisa sunt, ut per talẽ pelliculã subtiliorem existentẽ infrigidentur. In hac pte. n. attingit aer, & eã infrigidat, hæc aũt infrigidata infrigidat aliã partem, et illa alia usq; ad eam partem, quę est caloris fons. Et uolentia adhuc hr̃e maiorẽ refrigerationem mouent illam pelliculam agitando eam uelociter ad aerem, ut inde refrigerentur magis, nam licet motus calorem efficiat, aer tamen si quiesceret iuxta illam pelliculam, calefieret ab ipso animal, & sic per illum non amplius refrigeratẽ, quia uero per illum motum aer calefactus ab animali repellitur, & recens aduenit, inde ex motu aeris refrigeratio fit, hinc cicadæ cum cantant, mouentur fortiter secundum partem inferiorem, ut ex motu aeris, & illius frequẽti innouatione, refrigerẽtur. Quod uero huiusmodi animalia egeant hac maiori refrigeratione quã entoma, quę parua sunt, & breuis uitæ, probat Arist. & dicit. Magis enim existentia calida hæc quæ sunt longioris uitæ, ampliori indigent refrigeratione, & sic non solum per ipsum cõtinẽs, sed etiam per mẽbranæ motum, & refrigerationem refrigerantur, uelut apes, quæ sunt lõgioris uitę quã animalia illa parua, de quibus diximus, nam (vt inquit) quædam apum uiuunt etiam septem annis, & quandoque decem, ut Plinius inquit. Et non solum apes indigent huiusmodi refrigeratione maiore, sed etiã alia quęcũq; sonãt, ut uespę, & melolonthæ, & cicadæ. Quo uero ad ꝟba attinet, diaçoma græce, latinę subcinctoriũ, uel septũ trãsuersum, nã est locus, quo spiritualia a naturalibus diuiduntur. Melolonthę ꝟo, scarabei dicuntur, qui etiam gallerucę appellari solent. Quod autem mẽbrana illa moueatur, probat, & dicit. Etenim sonum faciunt, spiritu mouente illam membranam, uelut anhelantia, quæ mouent pulmonem, ita enĩ hęc dilatant, & constringũt hanc membranam spiritu innato, qui a fonte caloris oritur, sicut animalia habẽtia sanguinem dilatant, & constringunt pulmonem, uerum habentia sanguinem trahunt aerem ab extra ad pulmonem, hæc trahũt aerem ab extra ad mẽbranam.

Eo enim spiritu qui in ipso septo transuerso insitus est, dum sese attollit ac per uices subsidet, attritum ad membranam fieri contingit, siquidem ea hunc locum mouent, sicut quæ spiritũ extrinsecus trahunt, pulmonem thoracem, & pisces, brãchijs caput agitant, haud enim magnopere secius euenit, atq; si quis aliqua ex ijs quæ spirant suffocare nitatur, ore compræsso obturatoq;, etenim hæc, pulmonis opera pectus attollent. Verũ eiusmodi motu hæc satis refrigerari non pñt, illa possunt.

In ipso enim succinctorio insito spiritu eleuato & depresso, accidit ad pelliculam fieri detritionem, mouẽt enim locum hũc, quemadmodum respirantia deforis pulmone, & pisces branchijs, simile enim accidit, atq; si quis aliqua respirantium suffocet, os tenens, etenim hæc, facient pulmone eleuationem hãc, Sed his quidem, non sufficientem facit talis motus refrigerationem, illis autem sufficientem.

Accepit duo, primum ꝙ membrana illa p quam refrigerant, mouetur motu dilatationis & constrictionis, ut refrigerentur animalia innouatione aeris membranam continentis (ut dictum est.) Secundo accepit motu aeris innati ad membranam illam percutientis fieri bõbum. Aristoteles ergo hæc duo declarat, & primo qũo mouetur hæc membrana & a quo, & dicit, & continuetur sic bene diximus membranam moueri dilatatione & constrictione, nã in ipso subcinctorio, insito spiritu eleuato quasi intumescẽte, & depresso quasi constricto, accidit ad pelliculam fieri attritionẽ. Exponit autem modum motus, & dicit. Mouent enim hunc locum insecta dilatatione & constrictione spiritus, quemadmodum respirantia deforis mouent locũ exteriorem pulmonẽ, & pisces branchijs. Et per inspirãtia intellexit refrigerata deforis, tã quę aerem, q̃ quę aqua refrigerantur, hæc enim mouent locũ exteriorem campestria quidem pulmone, pisces ꝟo branchijs. Exponit quæ dixit per exemplum & dicit, ꝙ accidit sic in huiusmodi entomis ueluti, si in aquis existens aliquod animalium respirantium intendens euitarẽ suffocationem claudẽdo os, & nares, eleuet pulmonem & pectus propter refrigerationis indigentiam, unde dicit. Simile enim accidit, atq; si qs suffocet aliqua animalia de numero respirãtium tenẽs os eorum sub aquis. Etenim hæc animalia uolẽtia euitare suffocationem, pulmone dilatato intus, ut refrigerentur, faciunt hanc eleuationem, quam uidẽtur facere insecta pro refrigeratione. Verum (ut inquit) differentia est, quoniã his quidem, quorum os submersum tenetur in aquis, talis motus pulmonis non facit sufficientem refrigerationem, motos uero membranæ factus a spiritu innato illis insectis refrigerationem facit sufficiẽtem, qm̃ insecta sunt minus calida, illa uero calidiora.

Atq; attritu spiritus ad membranam strepitum ædunt, sicut diximus, haud dißimilem ei quem pueri per arundines perforatas superposita tenui mẽbrana emittũt, ob id enim, & cicadæ illæ quæ canunt, canere solent, sunt enim calidiores, & sub præcinctu diuiduæ, quæ aũt non canunt, indiuiduæ.

Et concusione

Et concußione ad pelliculam faciunt bombum, quemadmodum diximus: qualem per calamos perforatos pueri, quando superposuerunt pelliculam subtilem. propter hoc enim: & cicadarum cantantes, cantant. calidiores enim sunt: & diuisum est ipsis sub subcinctorio. non cantantibus autem: hoc est non scissum.

Nunc declarat secundum. s. quomodo motu spiritus innati ad membranam secundum dilatationem & cõstrictionem fit bombus, & dicit. Et concussione spiritus ad pelliculam hęc animalia faciunt bombum, ut dictum est, qualem per calamos perforatos faciunt pueri, quando orificijs illorum, superposuerint pelliculam subtilem: pueri enim sufflantes per perforatas arundines tenui membrana superposita, coopertos, bombum faciũt sonorum: propter hoc enim & cicadarum, quæ cãtant, hoc pacto cantant: sunt enim cicadæ calidiores, signũ autem: quia, ut refrigerentur in cantu: mouent partẽ inferiorem, & propter hoc diuisum est ipsis subcinctorium: non cantãtibus aũt, hoc non est scissum. Quo uero ad uerba attinet, aíaduerte q᷑ uerba illa { non cãtantibus autem } possunt referri ad cicadas, ita ut duplex sit cicadarum genus alterũ cantantium, & hæ habent septum transuersum, alterum non cantantium, & tales uult non habere septum trãsuersum: uel possũt referri ad alia insecta, ut sit sensus, insectis autem non cantantibus ut muscæ, & formicæ, & id genus, hoc septum transuersum non est scissum. Animaduerte secundum Themistium libro primo de somno cap. II. quòd insectorum quædam bombum ædunt cum aerem innatũ terunt ad pelliculam, ut cicadę & apes commouent: quędam bombum ædunt attritione aeris exterioris percutientis ad membranam: quędam (ut alij dicunt) sonant cum terunt aerem exteriorem alis, ut apparet in musca, quæ cum per unam alam tenetur sonat per aliam, quæ in aere mouetur.

Quinetiam e sanguineis, & pulmonem quidem habentibus sed parum sanguinis nactum fungosumque: nonnulla irrespiranter longo temporis spatio uiuere possunt. quòd eorum pulmo multum attollatur: cum parum sanguinis ac humoris contineat. quandoquidem propria pulmonis agitatio: ad longum tempus satis refrigerare potest. Tandem uero non possunt: sed suffocantur non respirando, quemadmodum etiam ante diximus. Ea enim corruptio quæ marcore ob refrigerationis penuriam fit: suffocatio uocari solet. & quæ ita intereunt: ea suffocari dicimus.

Et sanguinem autem habentium, & pulmonem habentium: pauci autem sanguinis habentium & inanem: quædam horum multo tempore possunt sine respiratione uiuere. quia pulmo eleuationem habet multam: paucum habens sanguinem & humidum. proprius enim motus: ad multum tempus sufficit refrigerans. Tandem autem non possunt: sed suffocantur non respirantia, quemadmodum dictum est & prius. Marcoris enim, quæ propter non refrigerationem corruptio: uocatur suffocatio. & sic corrupta: suffocari dicimus.

Hic declarat, quod quædam animalia respirantia diu possunt uiuere sine respiratione. Sed unde ad declarãdum hoc ueniat, & quam ob causam cum loquatur de insectis interponat de sanguineis, non est clara ratio. Aluernus Philosophiæ peripateticæ non ignarus, ait Aristotelem uenire ad hoc, ut compleat declarationem eius, quod superius cœpit in principio libri, cum dixit. Alique minus respirare. Quod non mihi placet, quoniam non est consuetudo Aristotelis post tantum interuallum redire, & potissimum interponendo inter sermonem unum, qui est de una re: ut patet his, qui legerunt Aristotelis libros. melius igitur uidetur esse dicendum quod cum cœpit dicere de refrigeratione, & processit augẽdo in animalibus respirationem. Dixit enim q᷑ quædam refrigerantur continente tãtum: quoniam modici caloris sunt: quædam refrigerãtur membrana, quoniam maioris calidi sunt: nunc ponit, quæ adhuc maiore refrigeratione indigent, & sunt ea: quæ sanguinem habẽt, & pulmonem, uerum sunt pauci sanguinis, & pulmonem habent parum sanguineum.

Et hæc est tertia conclusio q᷑ animalia sanguinea: quę tamen pulmonem pauci sanguinis, & uacuum habent, indigent maiore refrigeratione quã per motum membranæ, unde dicit. Et sanguinem autem habentium, & pulmonem habentium, ea tamen quæ habẽt pulmonem pauci sanguinis, & inanem, quoniam spongiosum & multarum uacuitatum: ut quæ oua pariunt, ut ranæ, & mures fluuiales, id genus, quædam horum multo tempore possunt sine respiratione uiuere, & dixit { quædam horum } quoniam non nisi illa de numero horum: quę oua pariũt, quæq; pulmonem habent fungosum: ut dictum est superius. Cuius causam dicit, quia pulmo horum parum sanguinis & humoris habens eleuationem habet multã propter eius spongiositatem, causa autem, quoniam motus proprius pulmonis sine tractione noui aeris ad multum tempus est sufficiens refrigerare. Et ne quis dicat cur pro toto uitæ tempore non sufficit una respiratio, propterea dicit. Tãdem autem pro toto uitæ tempore non possunt, sed si diutius teneantur in aquis non respirantia suffocantur: ut dictum est prius. Dictum est enim superius, q᷑ ea marcoris corruptio, quæ fit propter refrigerationis carentiam: uocatur suffocatio, & ea: quæ sic corrumpũtur sine refrigeratione suffocari dicimus. Quo ad uerba attinet, suffocatio græce est, πνῖξις, est autem suffocari obstrictis faucibus spiritum præcludere, unde Ouidius. Suffocent animam dira uenena tuã. deducitur autem a sub q᷑ faux. Melius autẽ suffocari deducitur a sub, & foco, quasi sub foco focum adhuc addere: quotiens enim calido additur calidum animal suffocatur, additur autẽ calidum calido, cum non conuenienter animalis præcordia refrigerantur: & dixit ea marcoris species, quę fit per carentiam refrigerationis, quoniam duplex est marcoris species, altera subitaria quæ dicitur suffocatio: & hęc fit carentia refrigerationis, altera fit paulatine, & hæc dicitur naturalis corruptio (ut dictum est) quoniam fit per paulatinam humidi exiccationem.

Porro insecta non spirare dictum quidem est etiam prius: sed hoc apertum uel in pusillis est, ut muscis & apibus. quippe quæ diu in humore supernatant: nisi frigidus admodũ, aut calidus sit. atqui quæ uireis habent exiguas: crębriorem sibi requirunt spirationem. Verum simul ac uẽter aqua oppletur, & humor corrumpitur quem septum transuersum continet: ea intereunt, & suffocari dicuntur. Vnde etiam fit, ut si diutile cinere operiantur, postea resurgant reuiuiscantq;.

Quòd autem non respirant entoma animalium, dictum quidem est & prius: manifestũ autem est & in paruis animalibus, puta muscis & apibus. in humidis enim multo tempore innatant: si nõ ualde sit calidũ, aut frigidum. quãuis modicã habentia uirtutẽ: spissius exigunt respirare. Sed corrũpuntur hæc, et dicũtur suffocari: repleto uẽtre, & corrupto humido qd' in succinctorio. Quapropter: & in cinere demorata, resurgunt.

Quia accepit entoma non respirare, sed refrigerari dilatatione, & cõstrictione membranæ ad aerem exteriorem, hoc declarat in aliquibus: & dicit. Quòd autem non respirent entoma animalium, dictum quidem est & prius. Manifestum autẽ est & in paruis animalibus, ut in muscis & apibus: quoniam in humido multo tempore innatant modo humidum nec ualde calidum, nec ualde frigidum sit. quoniam ubi esset aut calidum ualde, aut frigidum ualde morerẽtur in humido: approbat signum & dicit, subaudi dico q᷑ non respirant, quoniam quãuis sint habentia uirtutem spisiius exigerẽt respirare quã tempus esset in quo

in humido detinentur: quantumuis enim parum reſpirantia, non poſſent tamdiu in humido ſtare ſine reſpiratione. Sed dices hæc in humido uidentur corrupta, ergo reſpirare. Reſpondet, ꝙ hæc corrumpuntur, & dicuntur ſuffocari repleto uẽtre, & corrupto humido qđ in ſuccinctorio eſt, ſubaudiendum ſed in humido non ſemper corrumpitur humidum nec ſcinditur ſuccinctorium, ſed quandoq; humectatur nimis pellicula, & inde hebetatur calidum & uidentur mortua: ſignum autem, quoniam & in cinere demorata, reſurgunt. Quo uero ad contextum attinet, Ariſtoteles primo ponit dubitationem & inquit. Sed corrumpuntur hęc in humido, & dicuntur ſuffocari repleto uentre ſuperflua humiditate. & corrupto humido, hoc eſt ſpiritu quod eſt in ſuccinctorio: ergo reſpirãt, quoniam ſi non reſpirarent non morerentur in humido: uult ſubaudiendum eſſe reſpirationem, quòd ſcilicet non ſemper moriuntur in humido, niſi in caſu: quo pellicula ſcinderetur, & humidum innatum corrumperetur, aliquando tamen membrana humectatur, & calidum hebetatur: & uidentur mortua: ꝙ declarat, & dicit. Quapropter & in cinere demorata, reſurgunt.

Quinetiam e genere aquatili: quæ ſanguine carent, ea diutius in aere uiuunt, quàm quæ ſanguine prædita mare recipiunt. ut piſces. nam quia parum caloris obtinẽt: aere ſatis ad longum tempus refrigerantur, ut cruſtacea & polypi. Non tamen ad poſtremum uiuere ſufficiunt: propterea quòd exiguum calorem habeant. quandoquidem & piſcium plurimi in terra, ſed immobiles, uiuũt: & defoßi reperiuntur. quæ enim nullum prorſus, aut certe exanguem habent pulmonem: ea refrigeratione minus indigent. De ijs igitur quæ ſanguine carent, alijs continentem aerem, alijs humorem auxilio eſſe ut uitam tueantur & conſeruent: dictum eſt.

Et eorum autem quæ in humido uiuunt: quæcunque exanguia, pluri tempore uiuunt in aere, ſanguinem habentibus & ſuſcipientibus mare, utputa piſcibus. propterea enim quòd habent modicum calidum: aer eſt ſufficiens ad multum tempus refrigerare, utputa malacoſtracis & polypodibus. Non tamen in finem ſufficiunt ad uiuendum: quia ſunt pauci caloris. quoniam & piſcium multi uiuunt in terra, immobiles tamen: & inueniuntur defoßi. quæcunque enim non totaliter habent pulmonem, aut exãguem: minus indigent refrigeratione. De exanguibus igitur, quòd his quidem continens aer, his autem humidum auxiliatur ad uitam: dictum eſt.

Obiter ad dicta comparat aquatilia exanguia ad aquatilia ſanguinea, & dicit. Et eorum quę in humido uiuunt, ut aquatilia quæcunq; exanguia ſunt, pluri tẽpore uiuunt in aere, ſanguinem habẽtibus, quæ mare ſuſcipiunt, & habitant, ut ſunt piſces: & ſic habetur quaſi quarta concluſio. Cuius etiam cauſam affert, & dicit. Propterea enim ꝙ habeant modicum calidum, cum ſint exãguia, aer eſt ſufficiens ad multum tempus illa refrigerare, utputa malacoſtracis, ut locuſtis, & gammaris, & polypodibus, non tamen ita ſufficiens, ut totam uitam quæ ſibi ſecundum ſpeciem data eſt, in aere agere poſſint, quamuis ſint pauci caloris. Et ꝙ ita ſit probat per aliud, quoniam & piſcium multi uiuunt in terra ſubfoſſi, immobiles tamen, nõ enim poſſunt moueri per uiſcera terræ: cuius ſignum eſt quoniã inueniuntur defoſſi in multis terræ partibus, in quibus ſunt apti uiuere: ibi enim naſcuntur ex putrefactione, & ibi uiuunt, quod non eſſet niſi poſſent refrigerari per aliud quàm per aquam. Et cauſam affert, & dicit. Quęcunque enim non omnino habẽt pulmonem, aut ſi habent, habẽt exanguem minus indiget refrigeratione, & ſic cum tales piſces non habeant omnino pulmonem, uidentur poſſe uiuere ſine refrigeratione aquę Tunc epilogat & dicit. De exanguibus igitur, ꝙ his quidem continens aer, his autem humidum auxilietur ad uitam. Manifeſtum eſt, & dictum eſt.

At ex ijs quæ ſanguine prædita ſunt, & cor habent: quæ pulmonem ſortiuntur, omnia aerem recipiunt, & ſpiritum trahendo reddendoque refrigerantur.

Sanguinem autem habentibus, & habentibus cor: quæcunque quidem ipſorum habent pulmonem, omnia ſuſcipiunt aerem, & refrigerationem faciunt per reſpirationem & expirationem.

Hactenus de refrigeratione exanguium: nunc proficiſcitur ad refrigerationem habentium ſanguinẽ: ubi attentione dignum ea, quæ ſanguinem habent, omnia habere uenas & cor: uenas quidem, ut conceptacula ſanguinis: cor uero, ut principium & originem uenarũ & ſanguinis. Verum ea quæ habent cor, ſanguinem, & uenas, alia habent pulmonem, alia habent brãchias, quæ ſunt luco pulmonis. Tunc his acceptis, ponit primam concluſionem, & eſt hæc, quęcunq; habẽtium cor & ſanguinem, habẽt pulmonem, omnia hæc reſpirant, hoc eſt expirant, & inſpirant. Primo ergo ponit cõcluſionem. ſecundo exponit quę habentium ſanguinem pulmonem habent. De prima parte dicit. Sanguinem autem habentibus, & habentibus cor, hoc eſt, cum quęcunq; habẽt ſanguinem, habeãt cor, quęcunq; quidem ipſorum habent pulmonem, omnia ſuſcipiunt aerem, & omnia refrigerationem faciunt per reſpirationem, quę eſt aeris tractio: & per expirationem, quæ eſt aeris expulſio.

Hanc concluſionem Ariſtoteles non probat hic, ſed ex dictis probata eſt, quoniam quæcunque animalia cor & ſanguinem habent, multam habent caliditatem, ergo multa egent refrigeratione, multa autem refrigeratio eſt in magnitudine, & in numero. In numero quidem multa refrigeratio dicitur frequens, in magnitudine uero dicitur magna: ergo huiuſmodi animalia indigent frequenti & magna refrigeratione. Frequens refrigeratio non poteſt fieri per aquam: tum quia aqua non facile trahitur, nec facile expellitur: tum uel maxime, quoniam aqua non facile expanditur ſupra pulmone, neque facile readunatur, ut expellatur. Magna minime: quoniã cum pulmo ſit membrum imbecille, non pollens aquam multam non poſſet expellere propter illius pondus, & grauitatem. ergo frequens, & magna non poteſt fieri niſi per aerem, primo quia facile heret pulmoni, & præcordijs, & facile diſiungitur. Secundo quoniam minus permiſcetur ſanguini, & ſic poteſt refrigerare eum, & deinde non permiſtus ſanguini poteſt expelli. Sed dices cur in reſpirantibus refrigeratio non fit per contagionem, ueluti in piſcibus: in quibus branchiæ primo infrigidatæ, infrigidant per contagionem partes uicinæ uſque ad pręcordia, & non per ingreſſum aquę ad præcordia: ſic enim poſſet dici in reſpirantibus partes exteriores ab aqua infrigidari: deinde per contagionem omnes alias uſque ad cor. Dicẽdum (ut poſtea dicemus) quòd in animalibus quæ habent cor, & pulmonem, & ſanguinem non ſufficit infrigidatio per contagionem: quoniam ſunt hęc animalia multæ caliditatis, quæ non tam leui refrigeratione poſſunt refrigerari. Præterea hæc contagio augeret potius calidum per antiperiſtaſim: circundans enim aqua ipſum calidum reuerberaret illud ad præcordia & uniret, & ita eſſet cauſa uelocis ſuffocationis, ut etiam experientia docet.

Quare alia habẽtia cor & ſanguinẽ per aerẽ refrigerentur,

Dubitatio de refrigeratione per cõtagionem

Pulmonem autem habent: & uiuipera intra ſe & non ſolum foris (nam chartilaginea: uiuipera quidem ſunt, ſed non intra ſe) & ouiperorum tam alata ut aues quàm corticata ut teſtudines, lacerti, ſerpentes. Verum illa, pulmonẽ habent ſanguineum: horum uero plurima, fungoſum.

Habent autem pulmonem: & animalificantia in ſelpſis & non deforis ſolum (chartilaginea enim, animalificãt quidẽ, ſed

non

non in seipsis) & ouificantiũ & pennata ut aues, & pholidota ut tortucæ & lacertæ & serpentes. Illa igitur sanguineum: horum autem plurima pulmonem habent inanem.

Exponit quæ animalia pulmonẽ habent, & dicit ꝙ habent pulmonem nõ solum, quæ deforis pariunt, ut ouipera, sed etiam quæ in seipsis fætum gerunt in utero, ut uiuipera. unde dicit. Habent autem pulmonem, & animalificantia in seipsis, quæ animal ferunt, & uiuum in utero, & non solum quæ deforis ædũt, ut ouipera: & probat quasi a minore, & dicit. Chartilaginea. n. ut testudines animalificant qdem, sed nõ in seipsis, sed oua pariunt, & hñt pulmonem, de quibus minus uideť, cum sint frigidiora cæteris. ergo a fortiori pulmonem hñt, quæ animal pariunt: cũ sint chartilagineis calidiora. Quo uero ad uerba attinet, animaduersione dignum, ꝙ animalium quæ cor, & sanguinem habent, alia dicuntur ouipera: quæ oua pariũt, & non animal in utero gerunt. Quædam dicuntur uiuipera: quæ uiuum pariunt, & animal in utero gerunt. Causa est, q̃m quædam hñt calidum non multum, quod non sufficeret ad digerendum cibum pro ipsis, & pro fætu in utero existẽte: ideo primo intra se ouum faciunt: deinde extra ædunt, ut ab illo animal fiat, quod statim alimentum accipere possit. Alia hñt calidum sufficiens ad digerendũ cibum pro ipsis, & pro fætu in utero existẽte: & hæc dicuntur uiuipera, & animal gerentia & parientia. Vtraq; ergo pulmonem habere asserit, q̃m in utrisq; calidum est, gratia cuius pulmo animalibus inditus est Est enim nobis datum pulmo, ut calidũ sanguineum, copiosum possit refrigerari motu pulmonis. In piscibus autẽ non est datus, q̃m non requirunt tãtam refrigerationem ut postea dicemus. Ouantium autem quædam sunt pennata: quæ pennas habent, ut aues: quędam loco pennarum habent cortices, ut testudines, uerrucæ: quæ duram habent, & lacertæ & serpentes, quę hñt mollem: & utraq; habent pulmonem, & hoc dicit. Et ouantium, & pennata ut aues hñt pulmonẽ, & pholidota, quæ corticata dicunť, ut tortucæ: quæ duram hñt corticem, & lacertę, & serpentes, & chamæleones & id genus, q̃ corticem hñt mollẽ: omnia. n. hæc pulmonem habent, q̃m licet sint non multum calida, tñ adeo calida sunt, ꝙ nisi haberent pulmonem, non possent refrigerari: uerum in habendo pulmonem differentia est, nam illa quæ uiuum pariunt, & aues, sanguineum habent, plurima uero pholidotorum pulmonem habent exãguem & spongiosum. Quo uero ad contestum attinet, lege igitur pro sed: non enim tenetur illatiue: sed aduersatiue.

Quamobrem & spiratione rarius utuntur: quemadmodum dictum iam est. Vtuntur autem: & omnia quæcunq; uersantur uictumq; sumunt in aquis. ut hydrorum genus (quas quidam boas nuncupãt) & mures aquatiles, & ranæ, & crocodilli, & testudines tam marinæ quàm terrestres, & uituli marini quos græci uocant phocas. nã hæc & cætera id genus omnia: & pariunt in terra, & dormiunt aut in terra, aut in humore rostro emerso spirandi causa.

Quapropter & respiratione utuntur rarius: quemadmodum dictum est & prius. Vtuntur autem: omnia & quæcunq; morantur & faciunt uitam in aquis. puta hydrorum genus & ranarum & crocodillorum & mydes & tortucæ marinæ & terrestres, & boues marini. omnia enim hæc & talia: pariunt in sicco, & dormiunt aut in sicco, aut in humido extollentia os propter respirationem.

Hæc põt esse ratio eius quod dixit a signo accepta, dictum est. n. plurima pholidotorum pulmonem hñt inanẽ, & spongiosum, reddit nunc signũ, quia uidemus ipsa uti rara respiratione: ut superius dictum est. Potest etiam hic poni secunda cõclusio: quasi ex dictis sequẽs: ita, ut quapropter legať illatiue, & est, aĩaliũ pholidotorũ quæcũq; pulmonem inanem habent, rarius respiratione utunť. Sequitur autẽ hæc conclusio ex dictis, q̃m pulmo est pauci sanguinis, & spongiosus una attractione multi aeris capax: ut dictum est. Exponit autem hæc, quæ pholidotorum rarius respirare, & dicit. Vtuntur autẽ respiratione rarius, omnia & quæcunq; morantur, & faciunt uitam in aquis, ut amphibñ generis. Dixit autem {omnia & quæcũq;} ad maiorem uehementiam, ut innuat efficaciam uniuersalitatis: & exemplificat dicens, puta hydrorum genus. Est enim hydrus qui uulgo scortio aquatilis dicitur: & genᵘˢ ranarum, & genus crocodillorum, & mydes quidicuntur mures aquatiles, & fortasse, quæ apud nos uulgo lutriæ dicuntur, & tortucæ marinæ, q̃ omnino aquatiles dicuntũr, & tortuces terrestres, quæ iuxta fluminum ripas stãt: & boues marini. Omnia. n. talia (ut inquit) amphibñ generis sunt, quoniam pariunt in sicco, & dormiunt aut in sicco, aut in humido, & cum dormiunt in humido, extollũt os propter respirationem, hæc. n. omnia raro respirãt propter causam assignatam. Hæc de secunda conclusione.

Quæcunquæ uero branchias obtinent: omnia accipiendo aquam refrigerantur.

Quæcunque autem branchias habent: omnia refrigerantur suscipientia aquam.

Hic ponitur tertia cõclusio, & intelligitur sic. Quæcũq; autẽ branchias hñt de numero eorum quæ sanguinem habent, omnia refrigeranť suscipiendo aquã per branchias. Hæc est conclusio, sed quo modo refrigerentur per branchias, & usquequo aqua penetret, & propter quam causam, postea dicemus: nunc satis sit notasse conclusionem.

Branchias autem obtinent: quæ genere chartilagineo continentur, & cætera quæ pedibus carent. caret autem pedibus: genus omne piscium. nam quæ pedes habere uidentur: eos pinnis similes gerunt. At e pedatis quæ nouimus: unum tãtummodo branchiatum est, cordulus nomine.

Habet autem branchias: genus uocatorum chartilagineorum, & aliorum quæ sine pedibus. sine pedibus autem: pisces omnes. etenim quæ habent: secundum similitudinem alarum habent. Pedes autem habẽtium: unum habet branchiam solum uisorum, uocatus cordylus.

Exponit quæ animalia branchias hñt, & dicit. Habet autem branchias genus eorũ, quæ uocanť chartilaginea, ut torpedo & raia, & id genus, & eorum quę sunt sine pedibus. Exponit autẽ quæ sint sine pedibus, & dicit. Sine pedibus autem sunt pisces omnes, etenim quæ horum animalium pedes habent, æquiuoce pedes habent, q̃m secundum similitudinem alarum habent. Alæ enim in piscibus sunt sicut pedes in animalibus gressibilibus, dicũturq; latine pinnæ: quas magna ex parte quaternas gerunt, ut inquit Aristoteles. Excipit autem ex his unum piscem: qui simul habet branchias, & pedes, ut cordylus. ideo dicit. Pedes autem habentium, unũ genus tantum eorum: quæ uisa sunt, pedes & branchias habet, qui scilicet uocatur cordylus, latine etiam cordulus.

Cæterum simul & pulmonem & branchias habere: nullum unquam uisum est. Causa cur ita: quòd pulmo quidem, refrigerationis eiusce gratia sit quæ spiritu fiat (uidetur enim uocatus esse πνεύμων, propter πνεύματος, idest spiritus, receptionem) branchiæ uero, ob eam refrigerationem quæ ab humore proueniat. porro unum instrumentum, ad unum utile est: & omnibus una refrigeratio sufficit. Quare cum natura nihil frustra agere cernatur, si uero essent duo alterum frustra foret: ideo alia branchias habent, alia pulmonem, nullum utrunque.

Simul autem pulmonem & brãchias, nullum uisum unquã habens. Causa autem, quia pulmo quidem, gratia refrigerationis a spiritu est (uidetur enim & nomen accepisse pulmo, pro-

pter susceptionem spiritus) branchiæ autem, ad refrigerationem ab aqua. unum autem ad unum, opportunum organũ, & una refrigeratio, sufficiens est omnibus. Quare quoniã frustra nihil uidemus facientem naturam, duobus autem existentibus alterũ utiq; esset frustra: propter hoc hæc quidem habent branchias, hæc autem pulmonem, ambo autem nullum.

Cũ demõstrasset quæ aĩalia pulmonẽ, queue brãchias habeãt, & quis posset dubitare. utrũ reperiatur genus animaliũ habẽs utrunq;: ideo pro solutione dicit. Simul autẽ pulmonẽ & brãchias nullũ uisum est unquã habẽs. Assignat autẽ causam, & dicit. Causa autẽ, quia pulmo quidẽ gratia refrigerationis a spiritu est. Per pulmonẽ enim aer trahitur ad refrigerandã cordis caliditatẽ: quod quidẽ & græcũ nomẽ indicat, dicitur enim græce πνεύμων, propter susceptionẽ spiritus, qui dicitur πνεῦμα, quasi pneuma suscipiẽs, brãchiæ autẽ, ad refrigerationẽ ab aqua: sunt enim branchiæ instrumentũ per quod trahitur aqua ad refrigerationẽ cordis. His definitionibus sumptis, sumit secundo q ad unã operationẽ sufficit unũ instrumentũ, unde dicit. Vnũ aũt. s. instrm ad unũ. s. op⁹ opportunũ organũ est, & tu intellige quãdo illud est adequatũ illi operi. Tũc accipit quasi minorẽ, et dicit. Et una refrigeratio est unũ opus sufficiẽs omnibus. s. pro salute, ergo pro illa sufficit unum instrumentum ideo resumens quasi rationis uim in epilogo, inquit. Quare quoniam frustra nihil uidemus facientem naturã, duobus autẽ instrumentis existentibus, alterũ utiq; eorum ad unam operationem esset frustra: inde concludit, q animalium, hæc quidem habent branchias, hęc autem pulmonem, ambo autem nullum uisum est animal habere. Sed occurres, quoniam ars, & natura uidetur uti pluribus instrumentis ad unum opus, ut faber utitur martello, & incute, & tenaculis, & id genus. Cœlũ utitur luce & motu pro generatione calidi. Dicendum q nec ars, neq; natura utitur nisi uno instrumento ad unum opus, quando instrumentum est adequatum artifici & operi, & unius rationis. Pluribus n. alterius rationis, & in adæquatis nihil prohibet naturã uel artem uti (ut probatum est) alioquin frustra esset alterum.

Cum autẽ quodq; animal ut sit cibo indigeat, ut cõseruetur refrigeratione, ad hoc utrũq; natura eodem utitur instrumẽto.

Quoniam autem ad esse quidem alimento indiget animaliũ unumquodq;, ad salutem autem refrigeratione, eodem organo utitur natura ad ambo hæc.

Sed contra dicet quis, quoniã si una operatio non est nisi unius instrumenti, ergo unũ instrumentum erit unius operationis. Respondet negando consequentiam, & dicit. Quoniam autem ad esse quidem unumquodq; animalium indiget alimento, ad salutem autem, indiget refrigeratione, eodem organo utitur natura ad ambo hęc scilicet ipso ore, utitur enim ore pro nutrimento, & respiratione: & sic non sequitur consequentia.

Etenim ut in quibusdam lingua & ad percipiendos sapores & ad formandum sermonem uti solet, sic in ijs quæ habent pulmonem, ore tam ad cibum conficiendum quàm ad trahendũ reddendumq; spiritum. In ijs uero quæ neq; pulmonẽ, neq; spirandi usum habent, os quidem cibi conficiendi causa habetur, branchiæ uero ad refrigerationem quibus ea ipsa opus est. Sed quo pacto uis eorum quæ modo dixi instrumentorum refrigerationem faciat, dicemus post.

Quemadmodum enim quibusdam lingua & ad sapores & ad interpretationem, sic habentibus pulmonem, uocato ore & ad alimenti operationem & ad expirationem & respirationem. Non habentibus autem pulmonem, neq; respirantibus: os quidem ad operationem alimenti, ad refrigerationem autẽ indigentibus refrigeratione, branchiarum existit natura. Qualiter igitur dictorum organorum uirtus facit refrigerationẽ: posterius dicemus.

Exponit quod dixerat, & probat per simile in lingũa, & dicit. Queadmodũ enim natura in quibusdam animalibus utitur lingua ad sapores discernẽdos, & ad interpretationẽ conceptionũ mentaliũ, ut in hominibus, sic quoq; natura in habentibus pulmonẽ utitur eo mẽbro, quod uocatur os, & ad alimẽti operationẽ, ut. s. per os cibus capiatur, & in ore primo digeratur, & ad respirationẽ, quæ est inspiratio, & expiratio. In animalibus autẽ quæ pulmonẽ non habent, nec respirant, os est institutũ a natura ad operationem alimenti tantum, ut per ipsum capiatur, & primo digeratur. Ad refrigerationem autẽ in his piscibus: q indigent refrigeratione, ordinata existit branchiarũ natura, & quoniã non patet modus quo modo per pulmonẽ, & quo modo per branchias fiat refrigeratio, ideo dicit. Qualiter igitur dictorum organorum uirtus, scilicet pulmonis & branchiorum facit refrigerationẽ, posterius dicemus. Quo uero ad contextũ orationis attinet, sumpsit igitur, pro sed, ut patet.

Plane ne quod obstaculum cibo ingerendo ingruat: similiter & spirantibus & suscipientibus humorem accidit.

Ad non impediendum autem alimentum: similiter & respirantibus accidit, & suscipientibus humidum.

Sed contra quæres utrũ animal possit sumere alimentum sine impedimento, & respirare, uel suscipere aquã: ita ut hæc sint possibilia animal respirare, & sapere alimentũ, uel aĩal refrigerari p humidũ, & suscipere alimentum. Respõdet, q licet hæc stẽt simul quo ad aĩal subiectum: nõ tñ quo ad tẽpus stãt simul, & dicit. Similiter & eodẽ modo & respirãtibus, quæ aerẽ trahũt, & expellũt, & suscipiẽtibus humidũ, quæ. s. humidũ trahũt, et expellũt, ad nõ impediẽdũ alimẽtũ bene ordinata sunt a natura: ita ut respirare possint, & alimentũ capere sine læsione. uel refrigerari per humidũ: & alimentũ capere etiã sine læsione: & ita stant simul in eodem subiecto sine impedimento.

Non enim respirando simul cibum admittunt. alioqui: cibo uel sicco uel humido per arteriam in pulmonẽ dilabente, strãgulari animal accidit. nam arteria: ante gulam posita est, per quam cibus meat in uentriculum.

Neq; enim respirantes simul suscipiunt alimẽtum. alioqui: accidit suffocari ingrediente alimento aut sicco aut humido ad pulmonem per arteriam. prius enim ponitur arteria: œsophago, per quem alimentum progreditur in uocatum uentrem.

Probat quod dixit, & primo in animalib⁹ respirãtibus. secundo in animalibus, quæ refrigerãtur per aquã. Dixit enim q possibile est, ut animal habeat respirationem, & possit cibũ assumere, hoc declarat, & dicit, hęc esse possibilia, quoniã quo ad tempus nõ fiunt simul, unde inquit. Neq; enim respirãtes simul suscipiunt alimẽtum: nõ enim respirando simul cibum deglutiunt: qđ probat, & dicit. Alioqui accideret ipsis respirãtibus ingrediente alimento aut sicco, ut cibo: aut humido, ut potu per arteriã ad pulmonẽ, animalia ipsa suffocari. Cuius cãm affert, & dicit. Prius enim ponitur arteria ipsi oesophago, per quem oesophagum alimẽtum progreditur in eum locũ, qui uocatur uenter, siue stomachus. ergo si cum deglutimus respiraremus: cibus uel potus descẽderet per arteriam: quæ ponit ante oesophagum, & strãgularemur. Quo uero ad uerba attinet, arteria græce, latine sigñat uenam uitalem, & est semita (ut inquit Gellius) per quam exit, & intrat aer in ipsa respiratione. oesophagus græce, latine gula est, gula uero semita est per quã cibus in ore ingestus descẽdit in stomachum: arteria ponitur in parte anteriore colli, gula uero post arteriam in parte posteriore colli cõstituta est. Collum. n. tam arteriam posteriorem, q̃ gulam anteriorẽ cõtinet. Cum ergo animal cũ deglutiret, respiraret, cibus uel potus p arteriã ad pulmonẽ descẽderet, & sic animal suffocaretur, Arteria Oesophagus.

suffocaretur, hoc est strangularetur: cibo opilāte arteriā, & cōprimente pulmonē. Inquantū.n. oppilaret, prohiberet inspirationē, & expirationē: inquantum uero cōprimeret pulmonē, cū pulmo sit membrū delicatum, ulceraret, aut in magnā tussim deduceret. Fit enim tussis multis de causis, sed etiā ex potu uel cibo in pulmonem descēdente. Hic patet dum deglutimus, non esse loquendū, nec cibus descendat per arteriam in pulmonem.

Dū deglutimus nō ē loquendū.

Igitur quæ quadrupedes sunt, & sanguine redundant: ijs minor lingua siue lingula est, qua ceu operculo arteria clauditur. At ouiperis quadrupedibus atq; auibus: eadē illa adiuncta non est uerum: idem contractione efficitur. nam cum cibus ingeritur: hæc arteriam cōtrahūt, illa lingulam gutturi superponūt. cum uero præterijt: hæc lingulam attollunt, illa guttur diducunt, atq; refrigerationis gratia spiritum recipiunt.

Quadrupedibus igitur & sanguinem habētibus: habet arteria uelut operculum epiglotida. Auibus autem & quadrupedum ouificantibus: non inest. sed constrictione idem faciunt. suscipientia enim alimentum. hæc quidem cōstringunt, hæc autem superponunt epiglotida. progresso autem: hæc quidem attollūt, hæc autē dilatāt, & suscipiūt spiritū ad refrigerationē.

Ex his concludit modum, quo potest cibus aut potus meare ad gulam ab ore, & transire per partem superiorem arteriæ, & nō descendere ad pulmonē: quod uideturquid mirabile. Vel fortasse ex dictis assignat causam necessitatis lingulę in animalibus & in auibus causam necessitatis constrictionis, quæ fit loco lingulæ. & dicit. Quadrupedibus igitur, & sanguinem habentibus: quę sunt animalia uiuipera: inest arteria, quę habet supra orificiū epiglotida, hoc est lingulam quandam uelut operculū. Epiglotides enim lingula est, qua ueluti operculo arteria clauditur ne lędatur a transitu cibi uel potus: cū autem fit respiratio aperitur. Auibus autē, & ouificantibus de numero quadrupedū, epiglotides hoc est lingula non inest, sed loco eius cōstrictio arteriæ & apertio est, qua idē faciūt, quod quadrupeda faciunt lingula. Suscipientia enim alimentū, hęc quidem constringunt orificium arterię ueluti clauditur os marsubii: ut aues, & id genus. Hæc aūt superponūt epiglotida, hoc est lingulā. Progresso aūt cibo ad gulā, hoc est postquā ad œsophagū & ad gulā pręteriit, hęc epiglotida attollūt, hęc autē arteriæ os dilatant, gutturq; deducūt: & suscipiūt spiritū, hoc est aerē ad refrigerationem, ut aues. Patet igitur ex hisce, ꝙ animalia respirabilia, possunt esse respirabilia & cibū suscipere per eandem uiam sine lęsione: quoniam non simul respirando cibum deglutiunt, sed diuersis tēporibus: & ita stant simul quo ad subiectum: non autem quo ad tempus.

Quid epiglotides.

At quæ branchijs prædita sunt: cibum per os recipere solent humore tantum per branchias emisso. nullam enim habēt arteriam. Quare, eatenus quidem nullum sentiunt incommodum ab humoris interlapsu: sed quatenus aqua in uentrem ingreditur. Quocirca: raptim summaque celeritate cibum ingerunt atque transmittunt. Quinetiam: ea pene omnia acutis serratisq; dētibus sunt. non.n. in molendo cibo cōmorari possunt.

Habentia autem branchias: dimittentia per has humidum, per os suscipiunt alimentum. arteriam enim nō habent. Quare hac quidem nihil utique ledentur ab ea quæ humidi decidentia: sed in uentrem ingrediente aqua. Quapropter: uelocem faciūt dimißionem & susceptionem alimēti. Et dētes acutos habent: & omnia fere sunt carcharodonta. non enim cōtingit comminuere alimentum.

Nunc ostendit ꝙ animalia quæ refrigerātur per aquā, possunt cibum assumi: & tamen ex refrigeratione nō lęduntur, & dicit. Animalia autem quæ habent branchias, ut instrumenta refrigerationis: trahunt & emittunt ꝑ has humidum: ut refrigerentur, per os uero suscipiunt alimentum, & ita cum refrigeratio & assumptio alimēti, diuersis uiis fiat, nō se impediūt: immo dato ꝙ simul fieret, nō esset remotum: & causa est, qm̄ arteriam nō habent: cum nec pulmonem habeāt, cuius illa instrumentum est. Hinc cōcludit, & dicit. Quare hac quidem, scilicet arteria nihil utiq; lædūtur ab ea, quæ humidi decidentia: quoniam cū non habeant, per illam aqua nō potest ingredi. Vel aliter: quare hac quidem. s. uia: quæ per branchias est, ab ea decidentia, quæ est humidi, nihil utiq; læduntur, quoniā nō est per eam uiam, qua cibus ingreditur: sed lædūtur aqua ingrediente in uentrem per gulā, & propter hanc causam deducit solutionem problematū ut habeatur eorum, quæ dicta sunt, ratio: & signū. Primum, propter quid pisces carētes arteria summa celeritate cibū ingerūt, atq; masticant, & in uentrē trāsmittūt: atq; trāsglutiūt. Respondet hæc facere ne lōga ingestione aqua in uētrē descenderet: ab ea.n. læduntur, ueluti pulmo a cibo uel potu ad ipsum descēdēte: & ideo inqt. Quapropter, uelocē faciūt dimissionē hoc est ingestionē, & susceptionē, hoc ē trāsmissionem alimēti, ne lōga ingestione ab aqua descēdente ꝑ gulam in uentrē, lęderētur. Secundū problema, propter qd sunt pisciū dētes, acuti, & ad modū dentiū serræ. Respōdet, ne in molendo cibo cōmorētur, hoc periculo descendentis aquæ. unde inquit. Et dentes acutos habent, & oīa animalia huiusmodi, quæ arteria carēt & brāchias habēt fere carcharodonta sunt. Non.n. contingit lōga mora cō minuere alimētū: periculo descensus aquæ in uētrē. Quo uero ad uerba attinet, ea animalia græci carcharodonta appellāt, quibus serrati dentes sunt, ueluti dentes serrę.

Cæterum ambigat quispiā de aquatilibus quæ cetacei sunt generis (nam & ea: sese iuxta proportionem habent) uerbi causa de delphinis, balænis, & reliquis quæ fistulam gerunt. hæc enim: tametsi pedibus careant, tamen pulmonem habent & mare excipiunt.

Circa cetoda autem aquatilium dubitabit utiq; quis (se habent enim & illa secundum proportionem) utputa circa delphinos, & balænas, & aliorum quæcunque habent uocatum cannalem. hæc enim: sine pedibus quidem sunt habentia autem pulmonem suscipiunt mare.

Nūc mouet dubitationē, dictū est.n. primo ꝙ quęcūq; aquatilia brāchias habēt, carēt pedibus: & quæcūq; carent pedibus: nō hn̄t pulmonē, neq; suscipiūt mare. Cōtra obiicit, qm̄ cetarii pisces carēt pedibus & habēt pulmonē, & suscipiūt mare, ut delphini & balænę: & id genus, unde dicit, Circa cetoda autem, quę sunt de numero aquatiliū, dubitabit utiq; quis, dubitabit dico de omnibꝰ generatim. Cuius causam dicit, se habēt.n. & illa omnia secundū proportionē & eādē similitudinē, ideo de omnibus est eadē quæstio. Non.n. quęstio est de uno, & nō de alio: sed de omnibus, quoniā omnia se habēt simili modo. Exponit autē, quæ sunt cetoda, & dicit. Vtputa circa delphinos, & balænas & aliorū id genus: quæcūq; hn̄t eam semitā, quā uocant canalē seu fistulā. Expositis his piscibus, de qbus quæstio est, mouet quæstionē, & dicit. Hæc enim sine pedibus quidē sunt, & tamē habentia pulmonē suscipiūt mare. Et sic dubitatio est propter duo. primo qa dictum est ea, quę pedibus carēt, non habere pulmonem non secundo dictum est, ꝙ quæ habent pulmonem suscipiunt aquam. Modo cetaria non habēt pedes, & pulmonem habēt. Amplius habēt pulmonē, suscipiūt aquā: quę quidē dubitationē faciūt. Quo uero ad uerba attinet, cetoda græce, latine etiam cetaria uel cetacea dicūtur, sunt autem cetarii pisces magni pisces, qui & cetæ dicūtur, hi enim nō oua, sed animal pariunt. Huius generis sunt delphini, & balænæ, & cetus: & cæteri magni, quicunq; animal pariunt in mari: de his enim est quęstio, quoniā aquā suscipiunt, & respirāt, & pulmonem habent.

Cetoda quæ.

Cuius rei causa: in eo est quod modo dixi. non enim refrigerationis causa humorem admittunt: cum spirando refrigerari soleant, ut quæ pulmone prædita sint. Quamobrem & talia: exerto ore dormiũt. stertuntq; ipsi quidem delphini. qui etiam rhetibus apprehensi: breui tẽpore strãgulãtur, q. spirãdi facultatẽ amiserint. & p summa pelagi fluitare uisuntur: ut spirent.

Causa autem huius: quod nunc dictum est. non enim refrigerationis gratia suscipiunt humidũ. hoc enim fit ipsis: respirantibus. habent enim pulmonem. Quapropter: & dormiunt extollentia os. & stertunt delphini. adhuc autem si capiãtur rhetibus: cito suffocantur, propterea quòd non respirant. & supernatantia uidentur talia in mari: propter respirationem.

Nunc respõdet, ꝙ huiusmodi pisces humidum qđ per os intrat, non refrigerationis gratia suscipiunt. secũdo declarat, ꝙ illud suscipiunt per accidens. De prima parte, dicit. Causa autẽ eius, qđ nunc dictum est. s. cur suscipiant humidum per os, non est ea causa: quę assignata est in dubitatione. Non enim (ut inquit) refrigerationis gratia hæc animalia humidum suscipiunt, probat: quoniam hoc. i. refrigeratio fit ipsis: respirantibus. i. ex eo, quia respirant. ergo non refrigerantur alio modo. Si enim respiratione refrigerãtur: frustra refrigerarentur tractione aquæ per os: aut per aliam uiam. Quòd autem huiusmodi animalia respirent, probat. & per causam, & per signa. Per causam quidem, & dicit. Habẽt enim pulmonem. dictũ enim est, ꝙ respirandi causa est habere pulmonem. Per signa uero primo quidem, quoniã cum dormiunt in aqua extollunt os, ut respirent. Quo uero ad cõtextum sermonis attinet, lege. Quapropter pro præterea. q. d. Preterea, & dormiũt extollentia os. s. ut respirent. secundo, quoniã & delphini stertunt, stertere autem fit fractione aeris in arteria. Ergo signum est ꝙ respirent. tertio signo idem probat, & dicit. Adhuc autem si capiantur rhetibus, cito suffocantur, non potentes respirare. quarto signo idem probat, quoniam inter omnes pisces, delphini & omnia cætera in mari, cum decurrunt uidentur decurrere supernatando cum ore eleuato, ut respirare possint. Patet igitur ꝙ non causa refrigerandi aquam suscipiunt per os. Aliĵ confirmant opinionem Aristotelis per aliud signum, qm̃ delphini, cũ ad ima maris peruenerunt, mox uelocissime ad aquæ superficiem ascendunt, & quidem tanta celeritate, ꝙ si in ascensu naui obuiauerint, eam subuerterint: ut non nunq̃ nauigantes uiderunt. hoc autem non facerent, nisi ut ueniant ad locum, ubi respirare possint. Hinc soluũt problema propter quid frequens delphinorũ cursus per superficiem maris fluctuationem præsagiant: & tempestatem. an, quoniam in principio tempestatis exhalationes calidæ eleuantur ab imis maris, quę peruenientes ad delphinos ipsos calefaciunt, excitãdo in ipsis calidum, & ita calidiores facti frequentiore refrigeratione per respirationem indigent. & propter hanc causam, frequentius per superficiem maris decurrunt caput attollentes.

Aliud signum.

Propter quid delphini apparẽtes sæpius tempestatẽ significãt.

Sed enim cum necessarium sit ut in humore cibum capiant: humorem quem ore accipiunt emittant necesse est.

Sed quoniam necessarium est facere alimentum in humido: necessarium suscipientia humidum dimittere.

Cum declarauit, ꝙ cæte non suscipiunt humidum per os refrigerandi gratia, & per se: declarat ꝙ suscipiunt illud per accidens, & quasi necessitate pendente ex cibi assumptione. & dicit. Sed quoniam necesse est hæc animalia facere alimentum in humido, sunt enim aquatilia: quę uitam faciunt in aqua: & cũ assumant alimentũ in aqua, impossibile est illud recipere quin aliquid aquæ accipiãt per os, propter hanc causam fuit necessarium hæc animalia suscipere aquã, qñ cibantur: & suscipiẽtia fuit necessarium dimittere illã, ne ingressu illius in uentrẽ læderentur. Patet ergo p accidẽs huiusmodi aĩalia suscipere, & emittere aquã: hoc est necessitate pendente a cibationis loco.

Ob idq;: fistula data omnibus est. admissum enim humorem ut pisces per branchias: sic cete per fistulam respuere solent.

Et propter hoc: habent omnia cannalem. suscipientia enim aquam, quemadmodum pisces secundum branchias: hæc secundum cannalem remittunt aquam.

Hinc concludit necessitatem eius cannalis, quem habent cetæ ante cerebrum in capite. Est enim cannalis iste ueluti quædam fistula constituta in capite ante cerebrũ. unde dicit. Et propter hoc. s. ꝙ delphini, & cetus assumẽdo cibum, sumunt aquam, omnia talia cannalem habent. Suscipientia. n. aquã, dũ cibũt capiũt, suscipientia dico p os, quẽadmodũ pisces p brãchias, hęc ipsa aĩalia cetaria aquã emittũt per cannalẽ: per os. n. eam capiunt, per cannalem illam remittunt extra, ne descẽdat in uẽtrẽ cũ cibo.

Huius rei argumento uel fistulæ situs est: quæ in nulla parte sanguinaria desinit, sed ante cerebrũ sita est, & aquã emittit.

Signũ autẽ: & põ cãnalis. an nihil. n. sanguinẽ habẽtiũ terminatur: sed ante cerebrum positionẽ habet, & dimittit aquã.

Quod huiusmodi animalia aquam non suscipiant propter refrigerationem, probat a signo sumpto a situ cãnalis, & dicit. Signum autem. s. ꝙ aquã non suscipiant propter refrigerationem, est & positio cannalis: ad nihil enim sanguinem habentium cannalis terminatur, hoc est ad nullum membrum sanguineum refrigeratione indigens cannalis ille finitur: qm̃ nec ad pulmonem, nec ad cor, nec ad epar, sed ante cerebrũ positionem habet, qđ est membrum exangue, ut dimittant aquam: quam per assumptionẽ cibi assumpserunt cetæ. Plinius lib. 9. cap. 7. dicit. ꝙ fistula in balęnis est in frõte, in delphinis uero est in dorso.

Nec alia de causa: tam mollia, quàm crustata ut locustæ & cancri, aquam excipiunt. nullum enim eorum refrigeratione eget: quòd parum caloris habeat & exangue sit, usque adeo ut a cõtinẽte humore satis refrigeretur. Sed ratione cibi: q quoties ore capitur, fieri nõ põt qn simul aliquid humoris admittatur.

Propter idem autem hoc: suscipiunt & malacia aquam & malacostraca. dico autem: puta uocatos carabos & cancros. refrigeratione enim: ipsorum nullum existit indigens pauci caloris enim est & exangue: unumquodque ipsorum. quare: sufficienter refrigerantur a cõtinente humido. Sed propter alimentum: quando simul suscipientibus, influit humidum.

Necessitatem quoq; cuiusdam cannalis illi proportionalis, qui in cetariĵs est, exponit in aliĵs quibusdam animalibus, & dicit. Propter idem hoc, hoc est propter eandem hanc causam, aquã suscipiunt & malacia, hoc est mollia, & malacostraca, hoc est crustata, exponit, quæ nam hæc sint, & dicit. Dico autem, utpote ea, quæ uocãtur carabi, hoc est locustæ: & cancri. Quòd autem non per se refrigerationis gratia suscipiant, probat, & inquit. Ipsorũ enim nullum refrigeratione existit indigens. Cuius causam repetit, & inquit. quia unumquodꝙ ipsorum pauci caloris est, & exãgue, & propter hoc sufficienter a continẽte humido refrigeratur. Non ergo gratia refrigerationis aquã assumunt, sed per accidens. s. propter alimẽtum, quoniam ipsis suscipientibus nutrimẽtum, cum illo in os influit humidũ: oĩa ergo hęc aquã suscipiũt p accidẽs p os, in quãtũ nõ põt cibꝰ ore capi, quin simul aliqd humoris admittat.

Igitur quæ crusta integuntur. uidelicet. tam cancri quàm locustæ: per applicamina iuxta hirtiuscula aquam egerunt. Sepiæ uero & polypi: per cauum illud quod supra alueum quem caput appellant, positum est. Sed de his: exactius in commentatione, hoc est historia animalium scripsimus.

Malacostraca igitur uelut & cancri & carabi: secundum aspera emittũt aquã p epitygmata. sepiæ aũt & polypodes: p concauum quod est sup uocatum caput. Scriptum est autem de ipsis per diligẽtiam magis: in ĳs quæ de animalibus, historĳs.

Ostendit

Ostendit nunc ꝙ non eodem modo hæc animalia susceptã aquam, emittant, & dicit. Malacostraca igitur uelut & cancri, & carabi, hoc est locustę emittunt aquã per epitygmata secũdum aspera, hoc est, quæ epitymagmata sunt iuxta aspera. Sepię autẽ & polypodes per cõcauum illud. uidelicet. qđ est supra eum locum: quem uocant caput. Quo uero ad uerba attinet, epitygmata græce, latine applicamina: quæ collocata foramina sunt iuxta partes asperas uersus caput. Et dixit quem uocant caput, qm̃ reuera hęc non habent caput, sed quoddam simile: remittit autem rem hãc ad librũ quartum de historia animalium: ubi & horum genera distinguit, & partes horũ describit, & partium necessitatem probat. ibi enim capite tertio de locis emittendi aquam in crustatis loquens, inquit { Humorem igitur ore accipit, tegminibus illis depellendo, emittiq; meatu oris superiore adductis meatibus, qua interfluxit, duplex ille meatus sub oculis est, quotiens ergo aquam acceperit, utroq; tegmento os obdurat, atque ita respuit humorem. } Patet igitur locus, & quid per epitygmata intelligat.

Humorem igitur excipi solere refrigerationis causa, & quia animantia aquatilia pro sorte naturæ existentia cibũ ex humore capiant: dictum est.

De suscipiendo igitur humidum: dictũ est quòd accidit propter refrigerationẽ, & propterea quòd oportet suscipere alimẽtũ ex humido quæ secũdũ naturã existũt aquatilia animaliũ.

Nunc epilogat, & dicit. De eo autem qđ est humidum suscipere, dictum est, ꝙ quibusdam accidit propter refrigerationem utputa his omnibus: quæ branchias habent. Et etiam dictum est ꝙ quibusdam accidit propterea ꝙ oportet suscipere alimentum ex humido, sunt autem hæc (ut dictum est) quæ sunt ꝰm naturam aquatilia animalia. Hæc. n. quia a specie sunt aquatilia, a specie cibũ assumũt in humidis. Quæritur hic utrum pisces respirẽt. & uidetur ꝙ omnes, qm̃ si aliqui non respirarent, essent, qui brãchias habent (ut Aristote. inquit). Sed syrenæ hñt branchias, & respirant, auditæ enim sunt cantare, qđ fieri non potest sine respiratione, & aeris collisione, ut secundo de anima patet. In hac quæstione Anaxagoras claçomenius, & Diogenes apollinates dixerũt omnes pisces, imo omnia animalia respirare. Cuius opinionis est Plinius 9. libro historię naturalis, ubi asserit omnes pisces respirare. Refutat hanc opinionem Arist. a causa quidem, qm̃ non omnes sunt habentes pulmonem. Est enim pulmo instrumentum datum, animalibus propter respirationem, quæ ergo carent pulmone, carent ipsa respiratione. secũdo argumentatur, respiratio fit per aerem, sed intra aquam non est aer, ut probauit contra Diogenem. Plinius respondet ad hęc argumenta. Ad primum dicit, ꝙ in piscibus loco pulmonis esse possunt alia uiscera spirabilia ita uolẽte natura: & sic licet non sit pulmo, est aliquid loco illius. Ad secũdum dicit, aerem penetrare in aquas pro respiratione illorum, qđ ostendit eo quia terra est spissior aqua, & tñ in terram penetrat aer: argumẽto animalium, quæ semper defossa uiuunt, ceu talpę: quæ respirant sub terra. Quòd autem respirẽt pisces, probat primo, quoniam æstiuo calore in piscibus annotata est anhelatio. secundo quoniam in trãquillo annotata est oscitatio: quæ sine respiratione, & aeris attractione fieri non possunt. tertio qm̃ non est locus somni sine respiratione, ut sumit, & non probat. 4. conchilia crescunt crescente luna: qđ sine aeris attractione fieri non potest. quinto pisces odorãt, ergo trahunt aerem: odor enim defertur in odoratus organum per aerem: non enim aliud odor est ꝙ̃ aer infectus. Ex his tenet Plinius contra Aristotelem ꝙ omnes disces respirent, tenet etiam, ꝙ delphini & balęnę, & omnes cetarÿ pisces spirent per fistulas. Sed pace tãti uiri dixerim, hæc nõ sunt ex physica ratione cõprobata: unde Aristo. hanc opinionem multis ratiõibus, & signis reprobauit, primo quidẽ, quia pisces, carẽt pulmone & arteria, quæ sunt instrumẽta respirationis, non enim aer trahi & expelli põt nisi his instrumentis, ut Aristoteles probauit. Nec potest Plinius fingere alia spirabilia instrumẽta in piscibus loco horum: qm̃ natura nõ dat duo instrumẽta ad unã operationem, ut branchias, & spirabilia hæc instrumenta: ut hic probauit Aristo. Plura autem signa in hoc libro adducta sunt, quæ non oportet repetere. secundo respiratio fit tractu & expulsione aeris, sed aer non est in aqua nec penetrare potest deorsum, est enim aer leuior aqua, & ita nec in aquã, nec in terram penetrat, imo (ut Aristo. superius dixit) animalia respirantia, cum suffocantur in aqua, mittunt ampullas in superficie aquę ab aere emisso eleuatas. Illud de talpa non cogit, qm̃ talpa tarde respirat. & tãdiu sub terra manet, quãdiu indiget noui aeris respiratione. Præterea refrigerantur frigiditate terræ, ut terracei pisces. Rationes uero Plinÿ non cogunt: qm̃ anhelatio illa annotata est in cetarÿs piscibus: non autem in alÿs. Cetarÿ enim pisces respirant (ut dictum est) Simili modo oscitatio nõ in omnibus annotata est, sed in cetarÿs. tertia ratio minime cogit, dicit enim Aristo. ꝙ cetarÿ pisces respirant, & dormiunt ore existente supra aquas, ceteri dormiunt intra aquas: quoniam refrigerãtur branchÿs. quarta deletur ꝙ crescunt & decrescunt non crescente & decrescente aere, sed humido naturali. quinta dicendũ ꝙ si pisces odorant, etiam per aquas potest odor intentionaliter multiplicari, immo per terrã & parietem. Vtrum uero odor perueniat ad organum odoratus realiter. & utrum odorent pisces, quęstio est physica. creditur tñ ꝙ non, quoniam non habent organum odoratus: ideo quærunt cibum per uisum. Ex his concluditur, ꝙ pisces quæ branchias habent, nõ respirent, sed per brãchias refrigerantur. Secundo quę carent brãchÿs & habent pulmonem, & arteriam respirãt, ut cetarÿ pisces. alÿ uero, ut exangues neq; respirant, neq; branchÿs refrigerantur (ut dictum est) sed continente humido refrigerantur. Hæc est positio Aristotelis: quæ consonat rationibus, & experientÿs, & signis. Ad illud de syrenis si non est falsum, & fabulosum, illæ respirant, ut cetæ, & non habent branchias uerum poeticum uidetur. fingunt enim poetæ syrenes fuisse acheloi & caliopes filias ore & pubetenus uirgines: reliqua corporis parte, pisces mare siculum incolentes, quarum nomina fuerunt, Parthenope, Lygia, & Leucosia.

De piscium respiratione. | Positio philosophorum Cap. 7. | Rationes Plinii | Triplicia aquatilia.

De refrigeratione uero, quonam pacto fiat tam ijs quæ spirant, quàm ijs quæ branchias obtinent: post hæc dicendum.

De refrigeratione autem quo fit modo, & respirantibus & habentibus branchias: post hæc dicendum.

Cum egisset quę animalia respirent, & quę nõ: & quibus instrumentis refrigerentur respirantia & non respirantia, nunc proponit dicere de modo refrigerandi, & dicit. De refrigeratione autem quomodo fit, & respirantibus, & habentibus branchias, hoc est tam in respirantibus, cum in his, quæ per branchias refrigerantur: post hæc dicendum. Hæc de intentione partis.

Igitur animalia quæ pulmonem habeant spirare omnia: supra diximus. Quamobrem autem nonnulla particulam hanc obtineãt, & quãobrẽ quæ obtinẽt spiratiõe indigeãt: agẽdũ est.

Quod igitur respirant quæcunque animalium habent pulmonem: prius dictum est. Propter quid autem hãc particulam habent quædã: & propter quid habentia indigẽt respiratione?

Proposita intentione exequitur, & primo resumit illud quod dictum est, & dicit. Quòd igitur respirent quæcunque animalium habent pulmonem, prius dictum est, & nunc supponendum. Deinde mouet duas quæstiones, & dicit. Propter quid hanc particulam. s. pulmonem habent quædam animalium, & subaudi quædam non: & hæc est prima quæstio: & propter quid habentia pulmonem indigent respiratione, hæc est secunda quæstio: quæ debent legi suspensiue, usq; ad solutionem ibi { Causa habendi quidem. }

Causa cur obtineant ea est: quòd quæ inter animalia honoratiora sunt, plus caloris sortita sint. nam simul & animam sortita esse honoratiorem; necesse est honoratiora enim sunt hæc: plantis. Quocirca & quod pulmonem maiore copia refertum sanguinis & caloris habet: ei magnitudo corporis maior est, & quod plurimi.

Causa habendi quidem: quòd honorabiliora animalium plurem sortita sunt caliditatem. simul enim necesse & animam sortita esse honorabiliorē. honorabiliora enim hæc: quàm natura plantarum. Quapropter & maxime habentia pulmonem sanguinem habentem & calidum, & maiora magnitudinibus.

Nunc soluit quæstiones, & primo primam, & solutio primæ est, quoniam quædā animalia sunt calida: & propter multitudinem calidi habent pulmonem: quæcunque enim ualde calida sunt, multitudine calidi pulmonem habēt. Accipit autem primo ꝙ pulmo sit propter calidum: & ꝙ omnia animalia, quæ pulmonem habent, eū habent propter calidum: & syllogiçat sic. Honorabiliora animalia sunt propter calidum, honorabiliora animalia & magnitudinibus maiora habent pulmonem: igitur quæ habent pulmonem, habent pulmonem propter calidum. De ratione primo accipit maiorem, & dicit. Causa autem habendi quidem est, ꝙ honorabiliora animalium plurē caliditatem sortita sunt, hoc est, sint propter calidū: hæc est maior, quam probat, & inquit. Nam necesse est nobiliora animalia eo esse nobiliora, ꝙ simul animam nobiliorem sortita sunt, & maiorem caliditatem, nam hæc animalia nobiliora sunt quā plantarum, & plantæ calidum & animam sortitæ sunt. ergo hæc simul sortita sunt nobiliorem animam, & calidum maius quā plantę. Ex his uult habere nobiliora animalia esse propter calidū maius. Non. n. possunt habere animam sine calido, & sic si habent animam nobiliorem oportet, ut habeant illam propter calidum, ita ut habeant animam existētem in maiore calido. Patet igitur nobiliora animalia esse propter calidum. Deinde accepit minorē, & dicit. Quapropter & maiora magnitudinibus: & honorabiliora sunt quæ habent pulmonem, uerum addit, multa uerba non necessaria ad syllogismum, sed ad declarandum pulmonem, & dicit. Dico subaudi quæ habent pulmonem, qui sanguinem habet, & calidum, est igitur minor, animalia honoratiora & corpore maiora habent pulmonem sanguineum. Tunc potes addere conclusionem, quam postea addet. s. quę pulmonem habent, eum habent propter calidum: & sic syllogismus est in tertia figura.

Et purißimi sanguinis compos est, ut homo: id ex omnibus animalibus erectißimum incedit. atque partem superiorem ad uniuersi supremum erectam obtinet: propterea quòd hanc particulam, talem habeat.

Et purißimo & usum sanguinem animalium, rectißimum est, homo. & sursum ad totius sursum habet solum: propterea quòd talem habet hanc particulam.

Ex hac ratione, quā dedit, infert causam, quare homo est recte staturæ habens sursum ad partem cœli superiorem, & quare inter animalia homo est multo et purissimo sanguine usum in sui nutritione, & dicit. Et pro igit. q. d. ergo & homo animalium animal est & purissimo, & plurimo usum sanguine in sui nutritionem, & rectissimū, & habens sursum, hoc est caput, ipse solum ad sursum totius cœli: & causa omnium hoꝝ est, propterea ꝙ homo habet hanc particulam talem. s. calidam & multi sanguinis.

Quare & ea particula perinde ut quælibet alia: causa essentiæ, huius & reliquorum statui debet. Ob id igitur: pulmo haberi solet.

Quare & substantiæ huic & alijs ponendum est causam, ipsam: quemadmodum quamcunq; aliam particulam. Habent igitur: gratia huius.

Nunc dat cōclusionem, & uult ꝙ pulmo & quælibet particula quæ se tenet cum pulmone: sit propter calidū, unde dicit. Quare & substantiæ huic. s. pulmoni, & alijs substantijs, quæ se tenent cum pulmone ut arteriæ & cor dicit ipsam. s. caliditatem ponendum est causam: ita, ut caliditas sit ueluti alia quædam particula necessaria animali: propter quam animal habēt pulmonem, arteriam, & cor. unde concludit. Animalia igitur pulmonem & arteriam & cor habent gratia huius, hoc est propter calidum: tanq̃ propter finem: qđ erat conclusio. Sed circa rationem Aristotelis dubitatur: qm̃ cum accipitur maior, uidelicet, honorabiliora animalia sunt propter calidum, quæritur quomodo propter calidum sint, utrum tanquā finem. & hoc non, quoniam nobilius non est gratia ignobilioris. Sinautem intelligit propter calidum, tanq̃ propter causam factiuam, tunc conclusio Aristotelis ꝙ pulmo sit huius gratia non est ad propositum. Dicendum ꝙ animalia sunt propter calidum tanquā propter finem, capiendo calidum non pro qualitate: sed pro anima existente in calido, ut uerba eius innuunt. Dicit enim { simul enim necesse & animam sortitam esse honorabiliorem } & sic uult animalia honorabiliora esse propter calidum, hoc est propter animam collocatam in calido: & hoc pacto pulmo datus est animalibus perfectis, & honorabilibus propter animam constitutam in excellenti calido, tanq̃ propter finem. Anima. n. in calido excellens est finalis causa pulmonis, & aïalis. Est. n. datus pulmo, ut aïa in huiusmodi excellēti calido cōseruetur: & aïal est honorabile propter animā quæ in huiusmodi excellēti calido cōseruatur. Ex his patet prima causa quare non oïa aïalia hñt pulmonē, qm̃ nō oïa hñt animam collocatam in excellenti calido.

Digressio circa ratio. Aristotelis

Cur autem necessario moueatur, hanc esse causam arbitrandum est: quòd talia animalia sic constant ut multa non ita constent. nam alia ex terra ampliore facta sunt, ut genus plantarum: alia ex aqua, ut aquatilium. uolatilium uero & pedestrium: altera ex aere, altera ex igni. Porro singula ea: suis in locis disposita sunt.

Eam autem quæ ex neceßitate & motus causam oportet putare: talia consistere animalia quemadmodum & non talia multa constituta sunt. hæc enim ex terra ampliori facta sunt, puta plantarum genus: hæc autem ex aqua, puta aquatilium. uolatilium autem & campestrium: hæc quidem ex aere, hæc autem ex igne. Singula autem: in proprijs locis habent ordinem ipsorum.

Cum dedit causam cur pulmo quibusdam animalibus datus sit, & non omnibus: & dedit causam propter quā pulmo est, hic uult dare causam: quare diuersis animalibꝰ motus dati sunt diuersi: ut piscibus per aquam, auibus per aerem: gressibilibus per terram, & alijs per ignem, ut dæmonibus. Et uult causam hanc esse ex diuersa animalium elementaria constitutione, siquidem alia constituta sunt ex quatuor elemētis prędominante aere, alia ex quatuor elementis prædominante aqua, & in cæteris id genus simili ratione: unde dicit. Eam autem causam quę est ex necessitate motus, hoc est per quā animalibus inest motus necessario, alius atq; alius in alia atq; alia regione, oportet putare talia consistere animalia, quemadmodū & non talia multa constituta sunt, hoc est oportet putare quædam animalia consistere uno modo ex elementis, per quē modum alia non consistunt ex illis. ergo differentia motuum pendet ex differentia constitutionū elementalium. & exponit se dicens. Hæc enim ex terra ampliori facta sunt, hoc est ex quatuor elementis prædomināte terra: puta plantarum genus, & sic fixæ stant in terra. Hæc autem ex aqua puta aquatilium: ut pisces, & ideo mouentur per aquam,

aquã, uolatiliũ autẽ & cãpestriũ, hęc quidem ex aere, hoc est ex quatuor elemẽtis sunt dñante aere, ut aues, hæc autem ex quatuor elementis dominante igne, ut animalia ignea. s. dæmones secundũ Apulleiũ. Tacuit autẽ genus hominũ, quod ambulat ꝑ terrã & cætera cãpestria: quia facile possunt colligi ex his, in talibus. n. prædominatur terra: sed ui nobilitatis animæ mouẽtur per terrã: & sicut est de motibus horũ, eodem modo est de locis, ideo dicit. Singula autẽ ipsorũ quæ dicta sunt, in proprijs locis habẽt ordinẽ, ut aquatilia in aquis, & aerea in aere, & ignea in igne locanť. Vel sic autẽ pro & singula elemẽta in proprijs locis hñt ordinem ipsorũ. s. elementorũ, q̃m sunt in locis ꝑ ratione elementorũ dominãtiũ: ea. n. quibus aqua prædominatur, in aqua locantur, & sic de cæteris. Vtrũ uero dentur hęc animalia ignea, quæ dæmones a Platonicis dicuntur, Aristoteles uideť hic illa olfacere, & pro parte hac est auctoritas omniũ Platonicorũ, & ratio, q̃m in ipsis animatis contingit quodlibet elementũ prędominari: uidemus. n. in aliquibus p̃dominari terrã, alijs aquã, alijs aerẽ, ergo alijs oportet prædominari ignẽ, alioquin natura esset mãca. Prꝑterea quicquid est possibile in natura, est necessariũ: sed possibile est in animato aliquo ignẽ prædominari. Non. n. uideo cur magis sit necessariũ prędominari in aliquo eorũ terrã, & nõ ignẽ. ergo necessariũ est animal aliquod esse igneũ, quod uiuat in igne, ut piscis in aqua. Prꝑterea quicquid nõ repugnat generi, nõ repugnat speciei: sed nõ repugnat misto prædominari ignem, ergo nec animato, quod est misti species. Prꝑterea hæc repugnãtia nõ est ex parte aiæ, q̃m anima, ut aĩa põt perficere corpus nobilius q̃ sit tale mistũ igneũ, ut anima cœli, quæ perficit cœlũ: nec ex parte elementi ignis, nã ignis põt esse in mistura prædominãs: ergo põt esse aĩatum, in quo prædomineť ignis. Propter has rationes, Apulleius Platonicus fortasse credidit dari huiusmodi aĩalia ignea, in quibus ignis prædominetur: quę dæmones appellat: & Aristoteles in præsenti loco, olfacere hęc uideť. Accidũt tñ cõtra hãc opinionẽ dubitationes, q̃m si sunt mista, essent corruptibilia: nullũ. n. mistum ex elemẽtis Aristoteles ponit æternũ, & tñ Apulleius ponit hæc æterna, quod naturali philosophię repugnat. Prꝑterea si hęc animalia essent, hæc uiuerẽt, omne aũt uiuũ eget refrigeratiõe, ĩ igne aũt nihil põt refrigerari. Prꝑterea omne uiuẽs uiuit ꝑpter calm & humidũ, calm aũt nisi humidũ instauraret cibis: cõsumeret humidũ illud: igiť nõ pñt uiuere sine cibis. Tu uero de his lege, q̃ diximꝰ in iuuenta in libello de dæmonibus. illud uero non ignorabis, ꝙ dato ꝙ dentur animalia ignea, hæc nõ essent illi dæmones, quos ponũt sancti doctores. Illi. n. substantię sunt spiritales incorporeæ: ab ipso deo productæ ex nihilo: de quibus ad theologica.

De demonibus.

At uero Empedocles improbe hoc dixit: asserens animaliũ calidißima præcipue & copiosißimum nacta feruorem aquatilia esse, natiui caloris excessum fugientia. ut cum frigoris & humoris defectum sustineant: contrario in loco seruentur, quod aqua minus quàm aer calida sit.

Empedocles autẽ nõ bene hoc dixit: dicens calidißima maxime & ignem habentia plurimum animalium aquatilia esse, fugientia excessum eius quæ in natura caliditatis. ut quoniam frigido & humido deficiunt: secundum locũ saluentur cõtraria existentia. quod enim humidum: calidum esse minus aere.

Cum declarauit ꝙ singula aĩalia naturaliter locũ hñt in elemẽto: quod in ipsis prædominať, q̃m ꝑ illud elementum mouẽtur & quiescũt in illo: nũc uult narrare opinionẽ Empe. contrariũ dicentis. Dixit. n. ꝙ aĩalia calida loca frigida habitãt, ut pisces, qui calidi sunt, & nati in arida: uenerũt in aquas frigidas: ad tẽperãdum. n. excessum suę caliditatis migrarunt, ad aquã, quæ naturaliter est frigida. Proponit igitur primo ꝙ Empe. nõ bene dixit de habitatione aĩaliũ, deinde narrat illius opinionẽ, & inquit. Empe. autẽ nõ bene hoc dixit cum ait aĩalia uõ habitarę pro ratione elemẽti prędominantis. Tunc narrat positionẽ, & dicit. Dicens calidissima maxime, & ignẽ habentia plurimũ animalia aquatilia esse, fugientia excessum eius: q̃ in natura caliditatis eorũ est, subaudi uenisse in aquas, ut quoniã frigido & humido deficiũt, & abũdãt calido & sicco, secundũ locũ saluenť cõtraria existẽtia, nã id q̃ humidum est minus calidũ aere est, & ideo in humidũ uenisse narrat: ꝙ ille locus cõtrarius sit eorũ naturis calidissimis, & igneis. Pro opinione Empe. uidetur regula medicorũ q̃ dicũt ꝙ simile appositũ simili facit ipsum furere: contrarium uero reducit, unde Galenus ait. omnis discrasia læditur a simili & iuuatur a contrario. Videmus enim febricitantibus non esse calida cõuenientia, sed frigida & humida. Estate etiã cibis utimur frigidis quoniã hora calida est, hæc. n. omnia uidẽtur propositione Empe. facere.

Nam omnino absurdum est: qui fieri poßit ut singula ea in arido genita, sese mutatis sedibus in humorem conferant, cum eorum pars pene maxima expes sit? At ille primam eorum constitutionem referens: orta quidem in sicco esse dicit, sed fugiendo in humorem uenisse.

Totaliter igitur inconueniens: quo modo contingit factum unumquodq; ipsorum in sicco, permutare locum in humidum. fere enim: sine pedibus plurima ipsorum sunt. Dicens autem eã quæ a principio ipsorum constitutionẽ: facta quidẽ esse in sicco ait, fugientia autem uenisse ad humidum.

Nũc Aristoteles reprobat opinionẽ Empe. postea soluit rationẽ, reprobando uero positionẽ. primo oñdit opinionẽ Empe. esse fictionẽ, cui nihil rñdet in re. Dixit. n. pisces in prima mũdi origine factos esse in arida, & postea cõfugisse in aquas, & dicit. Totaliter igitur incõueniens est illud quod Empe. dicit, de prima origine & diuisione piscium, & exponit opinionem. d. quõ cõtingit factũ esse unũquodq; ipsorũ in sicco in prima mundi origine, & deinde permutasse locũ in humidũ: quod quidẽ esse impossibile, ꝓbat, & dicit. Fere. n. sine pedibus plurima ipsorum sunt. & dixit { fere plurima } q̃m cordulus, & bos marinus & multi alij pisces pedes habẽt. Exponit aũt opinionẽ Empe. & dicit. Dicẽs autẽ Empe. eam constitutionẽ mundi quæ est a principio: hoc est asserens mundi originem ac facturam ait aquatilia facta quidem esse in sicco, fugientia autem calidum terrenum, ait uenisse ad humidum, ut ad mare, & ad aquas: modo hæc fictio est, quoniam carent pedibus: q̃ sunt instrumẽta motus, ẽt nõ sunt reptilia aĩalia, q̃ per terrã, ut serpentes repãt. Quare cum huic opinioni nihil correspõdeat in re, commentum est.

Præterea: non uidentur esse calidiora pedestribus. nam ex eis: quædam nullum prorsus, quædã paucũ sanguinem habent.

Adhuc autem: neq; uidẽtur calidiora esse quàm campestria. hæc enim ipsorum, exanguia omnino: hæc autem, pauci sanguinis sunt.

Cum reprobauit opinionẽ Empe. oñdendo ꝙ illi nihil correspõdet in re: nunc reprobat opinionis causam, dixit enim illa confugisse ad humida, q̃m sunt ignea ac calidissima. Cõtra obijcit, q̃m nõ uideñ pisces calidiores q̃ cãpestria, q̃m pisces uel sunt exangues, uel pauci sanguinis. Cetarij. n. pisces sanguinẽ hñt, sed parũ cõparatione campestrium sanguinẽ habentiũ, cæteri sunt exãgues, q̃ cõparatione campestrium sunt frigidi. unde dicit. Adhuc autẽ neq; uidentur aquatilia calidiora esse q̃ cãpestria, immo frigidiora. Cuius causam exponit, & inquit. Hęc. n. ipsorũ exãguia omnino, hæc autẽ pauci sanguinis sunt. Quo uero ad rationem attinet, animaduerte, ꝙ aquatilia non sunt omnibꝰ cãpestribus frigidiora: nõ. n. cetarij pisces sunt frigidiores exanguibus cãpestribus, ut apibus, & formicis, & pulicibus, & id genus. Propterea Aristoteles non dixit aquatilia esse cãpestribus frigidiora, sed dixit nõ esse cali

diora, qm̄ nō omnibus cāpestribus frigidiora sunt: est tñ uerum, ꝙ referendo paria ad paria oīa aquatilia sunt cam pestribus frigidiora: qm̄ aquatilia sanguinea frigidiora sunt cāpestribus sanguineis, & aquatilia exanguia cāpestribus exanguibus: satis aūt pro rationis efficacia est, ꝙ aquatilia nō fugierūt ad aquas, qa sunt calidiora ipsis cāpestribus saltem aliqua: & sic causa opinionis nulla est.

Attamen qualia dici debeant calida & frigida per se: considerationem sumpserat. Cæterum causa ea quam idem reddidit: aliquo modo quæsitā continet rationem, non tamen id quod ille dicit uerum est.

Sed qualia quidem dicere oportet calida & frigida secundū se: considerationem sumpsit. De qua autem dixit causa Empedocles sic, quidem habet quæsitam rationem, non tamen quod ait ille uerum est.

Cum reprobauit opinionē ostendendo illā esse fictionē, & causam opinionis nullā esse: hic uult exponere usquequo Empe. bene dixit, et dicit primo ꝙ quātū ad hoc bene cōsiderauit. s. quæ horum ſm se dicenda sint calida quæue frigida, an campestria, an aquatilia, & sic aliquid fecit, inquantū excitauit nos ad hanc inuestigationē. Vel sic. Sed qualia qdē oportet dicere calida & frigida ꝑ se, subaudi & qualia ꝑ accidēs, bñ considerationē sumpsit, & sic aliquid fecit inquātū fecit nos cōsiderare quæ per se, quæ ex accidenti sint calida uel frigida. secundo dicit, ꝙ causa ꝑ quā Empe. dixit pisces stare ĩ mari, facit nos du bitare, uidem⁹ aliqñ cōtraria cōtrarĳs curari, & rōne cōtrarĳ in melius permutari. Quare facit nos dubitare an pisces sint calidi, an frigidi, ex eo. n. quia cōtrariū reducitur a cōtrario, uidetur ꝙ debeāt esse calidi, ex alio errauit, qm̄ quod dicit nō est uerū: non. n. uerū est pisces esse calidos. unde dicit. Sed qualia oportet dicere aquatilia calida & frigida secūdū se, an cāpestria, Empe. consideratione sumpsit, & quātū ad hoc aliquid fecit, qm̄ excitauit nos, hoc est primū. De secundo dicit. Causa autē de qua dixit sic quidē, hoc est isto modo habet quæsitā rationē, hoc est quæsitā dubitationē, per rationē. n. dubitationē intelligit. Facit qdē causa Empe. nos dubitare, inquātū dicit, ꝙ nō starent in locis frigidis, nisi essent calida: non tñ quod ait ille, uerū est, ait. n. pisces esse calidos, quod nō est uerum. Quid igitur bene, & quid non dixit Empe. ex hisce patet.

Nam contraria loca & tempora quæ habituum exuperantias exceperint: seruandi facultatem obtinēt. natura uero: suis in locis potißimum seruatur. non enim idē sunt: materia ex qua singula animalia constant, & eius habitus dispositione sue.

Habituum enim excessus habentia loca contraria, & tempora: saluant. natura autem: in proprĳs maxime saluatur locis. non enim est idem: materia animaliū ex qua est unūquodq;, & habitus & dispositiones ipsius.

Refutata pōne Empe. in parte hæc uult soluere rationem Empe. Empe. n. ratio hæc erat cōtraria dispositio sal uatūr a cōtrario, ergo pisces habitāt aquas, qa sunt calidi, ut cōseruentur a dispositione contraria ei dispositioni quā habēt. Respōdet, ꝙ loca & tēpora cōtraria q̄ hñt excessus habituū bene saluāt, & reducūt locatorū dispositiones, nō aūt saluant, nec reducunt naturas locatorū, unde dicit. Loca n. contraria: quę hñt excessus habituū, & tpa contraria q̄ excedunt in aliqua cōstitutione, ut in calida uel frigida uel aliqua tali saluant, hoc est reducunt dispositiones & habitus locatorū, omnis. n. immoderata discrasia reducitur a cōtrario: natura autē & cōplexio naturalis locati maxime saluatᷣ, hoc est conseruatᷣ in proprĳs, & similibus locis, & tēporibus: ut Galenus inqt. Cuius causam dicit. Nō. n. est idē materia aīalium, hoc est cōplexio & naturalis qualitas aīalium ex qua constat unūquodq;, & habitus & dispositiones ipsius animalis. Quo uero ad uerba attinet, aīaduerte ꝙ qualitates animalium duplices

Qualitates duplices.

sunt naturales, quas animal habet ex principĳs generationis ex uaria elementorū mistione, & uario elemēti dominio immisto: ſm quā qualitatē dicimus campestria cali da, aquatilia frigida: hñt aūt aīalia has naturales qualita tes ratione formæ, quæ secundum genus aut ſm speciē limitat sibi tales qualitates: uel secundū formā indiuidualē in eadē specie tales limitātis. Has Aristoteles appellat naturā, & materiā, quo ex ipsis cōstat aīal: aliꝗ sunt accidētales, q̄ non insunt aīalibus ui genericæ aut specificæ aut indiuiduæ formæ, sed ui cōtinentis, aut ui horæ anni, aut ui rerū nō naturaliū, aut ui causarū præter naturaliū: quꝗ si fixæ sint, habitus dicunᷣ: si non fixæ, dicunᷣ dispositiones, & hoc pacto ægritudines, & accidētales dispositiones, quæcūq; nō insunt a forma generica uel specifica uel indiuiduali limitante sibi illas, dicunᷣ accidentales qualitates habitus, uidelicet, uel dispositiones. Ex his ad formā uult habere solutionē, ꝙ cum Empe. accepit qualitates a cōtrarĳs saluari uerū est, accipiēdo qualitates pro dispositionibus uel habitibus accidētalibus, sed sumendo qualitates pro naturalibus qualitatibus, istæ potius saluantur in similibus. Quare cū Aristoteles dixit ꝙ loca & tēpora cōtraria, q̄ hñt excessus habituū uel dispositionū, saluāt, intellexit ꝑ saluare reducere, & per excessus habituū, intellexit constitutionū excessus. s. in calido aut frigido, aut alia qualitate tali. Cum uero dixit, natura aūt in proprĳs maxime saluatᷣ: ꝑ saluatur, conseruatᷣ intelligit, qm̄ qualitas naturalis seruatᷣ a simili, & qualitas non naturalis reducitur a contrario, ut probat Galenus, nec est remotum uerbum mutasse, qm̄ eius uaria significatio ex additis perspicua est: natura. n. seruatur: dispositio uel habitus reducitur. Verum annotatione dignū est nō eodē modo habitum reduci, & dispositionē. habitus. n. cū reducitᷣ: paulatine & lente ac moderate reducitᷣ. Si. n. ethiops subito transiret in scythiā ægrotaret, qm̄ habitus nō sustinet repētinam mutationē: ut Auicēna dixit. Dispositio uero quandoq; ūna cōtrarĳ applicatione reducta est. Ex his dicam⁹ ꝙ pisces uiuūt in humidis & frigidis, qm̄ eorū natura est talis, campestria uiuunt in aere, & calido, quia eorum natura est talis. Et sic patet solutio argumenti Empedoclis.

Non eo[dem] modo ha-bitus re[du]-citur & [di]-spositio.

Hoc autem ita accipio: si quid ė cera aut glacie natura constituerit: haudquaquàm in calido positum seruabit. corrumpetur enim celeriter ob cōtrarium: quòd calor quicquid a suo contrario constiterit, eliquare soleat. Itē si quid ė sale aut nitro constituerit: nequaquàm id in humorem transferet deponetq;, cum humor quæ à calido & sicco constitere, disperdat.

Dico autem, ut si quid ex cera cōstitueret natura: non utiq; in calido ponēs saluaret. neq; si quid ex glacie. corrumperetur enim utique cito: propter cōtrarium. liquefacit enim calidum: quod a contrario constat. Neq; si quid ex sale aut nitro constitueret: in humidum utique ferens deponeret. corrumpit enim humidum: a sicco & calido consistentia.

Hæc quæ dixit, probat exemplis, & dicit. Vt si natura cōstitueret aliquid ex cera, nō utiq; illud saluaret ponens ipsum in calido loco, neq; si qd cōstitueret ex glacie, saluaret, si illud ponat in loco calido, corrumperetur. n. utrūq; cito propter cōtrariū, nā calidū liquefacit, quod constat & coagulatur a contrario. s. frigido: & ita calidū cerā & glaciem liquefacit, quæ a frigido coagulatæ sunt. Ampli⁹ neq; si quid ex sale constiterit, aut constiterit ex nitro: in humidum illud ferens reponeret, qm̄ humidū (ut inquit) corrumpit ea, quæ consistunt a sicco & calido: ueluti sal & nitrum sunt. Quo uero ad uerba attinet, dixit ex sale, aut nitro, quoniam nitrum species salis est, sed nō quo uti mur in ferculis. ideo disiunctione usus est.

Si igitur humidum & siccum materiam corporibus suggerunt omnibus: ratione optima euenit ut quæ ex humido constāt in humido sint, quæ ex sicco in sicco.

Si igitur

Si igitur materia omnibus corporibus humidum & ſic=cum:rationabiliter,quæ quidem ex humido conſiſtunt in humido ſunt,quæ autem ex ſicco in ſicco.

Ex his exemplis concludit propoſitū,& dicit:ꝙ ſi materia, hoc eſt ſi natura cuiuslibet miſti eſt humidū, & ſiccum,& calidum,& frigidum,rationabiliter, quæ quidem ex humido conſiſtunt:in humido ſunt, que autē ex ſicco, ſunt in ſicco,& quę ex frigido, ſunt in frigido:& quæ ex calido, ſunt in calido:& quæ etiam ex calido & humido conſiſtunt,ſunt in loco calido & humido, & quæ conſiſtunt ex frigido & humido,ſunt in loco frigido & humido. Piſces igitur, quoniam natura conſtant frigida & humida ſunt in aquis : campeſtria uero, quia natura conſtant calida & humida,ſunt in aere.

Ob id: arborum genera non in aqua naſci ſolent, ſed in terra.

Propter hæc: arbores non in aqua naſcuntur, ſed in terra.

Hinc quaſi corollarie ſoluit problema propter quid arbores non naſcuntur in aqua.Reſpondet,quoniam earum natura eſt ſicca terrea:ideo ſeruantur in terra.

Atqui eadem ratione in aquam ueniſſent, quòd præarida ſint:qua ille præferuida ueniſſe affirmat. non enim ueniſſent in eam quòd frigida ſit:ſed quod humida.

Quamuis eiuſdem rationis eſt in aquam, propterea quod ipſæ superſiccæ ſunt: quemadmodum ſuperignea ait ille. non enim propter frigidum uenirent in ipſam:ſed quia humida.

Obiter hic reducit rationē Empe.cōtra ipſum, dixit.n. piſces ueniſſe in aquas,qa igneos,cōtra obijcit, qm̄ a pari plantæ debuiſſent uenire in aquas,qa plātę ſunt ſiccæ,& aquæ ſunt humidæ:& quia plantę ſunt in terra,debuerūt eſſe humidæ & nō ſiccę:quare ratio illius nulla eſt(inqt) hæc q̄ diximus uera ſunt,quāuis eiuſdem rationis eſt plātas ueniſſe in aquā, qua ratione piſces uenerunt in aquas, dico eiuſdem rationis eſſe,ut plātæ ueniant in aquas, propterea ꝙ ipſæ ſuperſiccæ ſint & aridæ.aquę contra humidæ.quemadmodū ille ait.ignea animalia ueniſſe in aquas frigidas,quia illa calida ſunt.Si enim ratio Empe bona eſſet,plantæ non uenirent in ipſam terram, ſed quia humida eſt planta :ueniret in terram. Cuius oppoſitum patet: planta enim ſicca eſt,& arida manet.

Naturæ igitur materiæ: tales eſſe ſolent qualis eſt locus in quo ſunt. quæ in aqua ſunt humidæ: quæ in terra, ſiccæ. Habituum tamen ij qui calore excellunt, in frigido poſiti melius ſeruantur:contra qui frigore,in calido. natura enim loci: habitus exceſſum ad mediocritatem reducit.

Naturæ igitur materiæ: in quali quidem loco ſunt, tales exiſtentes ſunt. quæ quidem in aqua, humidæ: quæ autem in terra, ſiccæ. Habitus tamē, qui quidem excedentes ſunt caliditate,in frigido: qui autem frigiditate, in calido poſiti ſaluantur magis. reducit enim ad menſuratum, locus: habitus exceſſum.

His declaratis concludit ſolutionem ad formam argumenti Empedoclis. Naturæ igitur materiæ, hoc eſt naturales qualitates ipſius materiæ : hoc eſt materialis cōplexionis,quæ corporibus inſunt ex principijs materialibus: tales ſunt exiſtētes in quali quidem loco naturaliter ſunt, ut ſi ſunt in loco calido naturæ locatorum ſunt calidæ : ſi in loco ſunt frigido, & naturæ ſunt frigidæ : ut quęcunqꝫ naturæ ſunt in aqua: tales ſunt humidę naturæ : quæ autem naturæ ſunt in terra : tales naturæ ſunt ſiccæ : & eodem modo de alijs.In talibus enim locis naturaliter ſunt, & in talibus ſeruantur. habitus autem & diſpoſitiones, quæ ex accidenti ſunt:qui quidem in calido excedunt, in frigido bene ſe habent : qui autem excedunt in frigido,in calido poſiti ſaluātur,hoc eſt reducūtur magis cauſa eſt, quoniam (ut inquit) locus reducit exceſſum habitus ad menſuratum,hoc eſt ad temperamentum, nam remittēdo exceſſum habitus,temperantiam facit.

Hoc igitur quæri debet : in proprijs locis cuiuſque materiæ,iuxta communis temporis uarietates. nam ut habitus locis contrarij ſint,fieri poteſt:ut materia,non poteſt.

Hoc igitur oportet quærere:in locis proprijs uniuſcuiuſque materiæ:etiam ſecundum permutationes communis temporis: habitus enim contingit locis contrarios eſſe: materiam autem,

Ex dictis facit quoddam utile excerptum, licet non facile intelligatur : intelligitur tamen (ut mihi uidetur) hoc pacto. Hoc igitur.ſ.hanc conuenientiam loci cum locato,oportet quęrere in locis proprijs uniuſcuiuſque materiæ atque naturę,Oportet dico quærere hanc conuenientiam loci cum locato in natura ſecundum omnes permutationes communis temporis, hoc eſt ſecundum ætates omnes, quæ ſunt communis temporis, quo uiuunt illa animalia, quaſi dicat ita oportet talia eſſe in locis proprijs ſuæ naturæ,ut per totum commune tempus, quo uiuunt, illa non mutent, & cauſa eſt (ut inquit) quia habitus contingit eſſe contrarios locis, & ideo poſſunt loca mutare, materiam autem impoſſibile eſt eſſe contrariam loco naturali.

Quod igitur non propter calorem naturæ, animalium alia aquatilia ſint,alia pedeſtria,quemadmodum Empedocles aſſerit,necnon cur quædam non habeant:hactenus dictum ſit.

Quod igitur non propter caliditatem naturæ hæc quidem aquatilia,hæc autem campeſtria animalium ſunt, quemadmodum Empedocles ait:tot dicta ſint, & cur hæc quidem non habent pulmonem,hæc autem habent.

Epilogat,& dicit. Quod igitur non propter naturalem caliditatem,hæc quidem aquatilia ſint, hæc autē propter naturalē frigiditatē ſint cāpeſtria : quemadmodū Empe. ait,tot dicta ſint:ꝙ cur hæc quidē non habent pulmonē, hęc autem habent, etiā tot dicta ſint. Sed non ſunt facilia hęc quę Ariſtot dixit primo quidē, qm̄ ſicut ſe habet nutrimentum ad cōplexionem, ita locus ad naturā locati,ſed uidemus animalia calida nutriri frigidis, ut pecora & iumenta herbis,quę frigidę ſunt.Animalia uero frigida uidemus nutriri calidis,ut apes q̄ nutriunť melle,muſcas, & pulices quæ nutriunť ſangu ne: igiť locata calida poſſunt uiuere in frigidis,et locata frigida in calidis.Pręterea nos uidemus apes, & muſcas & id genus frigidiora eſſe cetarijs piſcib⁹,& uiuere in aere, piſces uero calidiores in aquis.Quòd piſces cetarij ſint calidiores,docuit Ariſtot. ſunt enim maiores:& ſanguinē habēt,& reſpirāt, inſecta uero,quæ aerē habitant,cum frigida ſint, continente ſolo refrigerātur.Iuniores dixerunt, ꝙ aīalium q̄dam habent calidum ſufficiēs naturale & cōueniens, ut per illud poſſint habere omne opus uitæ. Alia uero calidū non habēt ſufficiens,niſi aliunde fortificeť:& exciteť: tunc dicunt ꝙ quæ aīalia ſufficiens calidū non habēt, hæc non uiuūt in locis cōſimilibus,qm̄ quāuis frigida ſint,habitant in calidis locis,ut eoꝝ calidum fortificeť a loco : & ſic apes,& muſcæ & id genus uiuunt in calidis locis, & nō in aquis: quæ uero ſufficiēs habent calidū,hęc uiuunt in locis conſimilibus, ut calidiora in calidis, & frigidiora in frigidis: & ſic cāpeſtria quę plenū habēt calidū,uiuunt in calidis, piſces, qui calidū habent pro eoꝝ uita plenum, cum ſint frigidi, in frigidis uiuunt. Ariſtotelis ergo contra Empe. locutus eſt de animalibus habentibus calidum, quod nō requirit fortificationem extrinſecus. Sed adhuc contra hanc poſitionem eſt dubitatio, quoniam aquatilia exanguia non deberent ſtare in aquis, quoniam non habent calidum ſufficiens,quemadmodum nec inſecta:quę uiuunt in calidis. Videtur igitur mihi eſſe dicendum,

Digreſſio de uita aīalium ī locis.

quòd animalia duplicia sunt, alia quidem calida, alia autem frigida: & frigida duplicia, alia quæ quantum uis calidum habent, siue paucum, siue multum sufficit pro uitæ operationibus, alia quæ quo ad calidum quod habent, requirunt confortationem exterius: & hęc differentia est ex parte differentiarum specifica formarum. Illa enim requirunt, quia talis speciei sunt, hęc uero non requirunt, quia huius speciei uidentur. Tunc dico quòd ea, quæ dicit Aristoteles intelligenda sunt de his uiuentibus & animalibus quæ calidum habent, quod non requirit exteriorem confortationem, de his enim uerum est, quòd calidiora in calidis, & frigidiora in frigidis habitant. Tunc patet solutio. apes enim licet frigidæ sint, & ratione naturalis frigiditatis deberent uiuere in frigidis, tamen earum calidum requirit confortationem exteriorem: & sic uiuunt in calidis. Exanguia aquatilia licet sint pauci caloris, uiuunt tamen in aquis, quia eorum calidum licet paruum, non tamen requirit cõfortationem exteriorem, quoniam illud quod habent sufficit eis. Ex his patet regulam Aristotelis esse ueram per se, & falsam per accidens. Calidiora enim in calidis, & frigidiora in frigidis uiuere debent per se: per accidens aũt, quia talia, contingit contrarium. Hæc mihi uidentur pro defensione Aristotelis. Rationes uero ad oppositum solutæ. Apes enim per accidens nutriuntur calidis, quoniam calidum earum non sufficeret uitæ: nisi confortaretur: pecora nutriuntur frigidis, quoniam habent calidum sufficiens, quod nõ eget exteriori confortatione. Consequẽter quæritur utrum quæ habitent regiones calidas, habeant interiora frigida: quæ uero frigidas, habeant interiora calida: & notanter quęritur de interioribus, quoniam exteriora se habent ſm qualitatẽ loci. Videtur ꝙ sic, quoniam per antiperistasim alterum contrarium fortificat alterum. Contra uidetur per experientiam, nam pisces & intus & extra sunt brutis frigidiores. Quidam nulla distinctione pręposita, dixerunt animalia quæ loca calidiora habitant, habere interiora frigida: quoniam frigidum innatum per antiperistasim augetur a calido continentis circunstante. Quæ uero contra habitant loca frigida: habent interiora calidiora illis, propter eandem causam, quia per antiperistasim contrarij frigidi calidũ augetur internum. Quòd autem ita sit. Aristoteles in libris politicorum innuit, qui dicit quòd septentrionales sunt animosiores australibus: & Galenus & Auicenna idem asserunt, quod quidem non contingeret, nisi quia habitantes septẽtrionem habent interiora & cor calidum propter circunstantiam frigidi. Australes contra habent interiora & cor frigidũ propter circunstantiam calidi. Sed hęc positio est contra experientiam. Videmus enim pisces etiam cetarios habere interiora magis frigida quàm bruta, & tamen pisces habitant loca frigidiora quàm bruta. Propterea dicendum ꝙ animalium quædam sunt a tota specie frigida uel a toto genere frigidiora alijs secundum naturam, ut pisces: quædam autem a tota specie calida: uel a toto genere calidiora alijs ut campestria. secundo accipio quòd calidum uel frigidum regionale alterum est circundans, & non penetrans uiscera, ut quando non est ita intensum, ut penetret: ut propter magnitudinem & uiuacitatem animalis: alterum uiscera penetrãs: quod quidem sui magnitudine obtinet intus & extra. Tunc dicendum quòd comparando animalia a tota specie uel genere calida ad animalia a tota specie frigida: sic talia animalia in quocunq; loco ponantur, modo ibi possint uiuere, semper habent interiora magis calida quàm habeant quæ a tota specie sunt frigida: & quę a tota specie sunt frigida in quocunq; loco ponantur, in quo uiuere possint, semper habent exteriora & interiora magis frigida quàm quę a tota specie sunt calida. At si comparemus calida ad calida a tota specie, ut homines ad homines, & equos ad equos, quæ a tota specie dicuntur calida dico ꝙ in locis frigidis, in quibus cõuenienter possunt uiuere, habent interiora calidiora quã sibi similia posita in quibus possunt uiuere: dico sibi similia in genere, sexu, complexione, & cæteris id genus probatur: quoniam frigidum circunstat, & non penetrat, & sic per antiperistasim fortificat calidum. Quę uero in locis calidis ponuntur, habent interiora frigida, quoniã calidum circunstat, & non penetrat, & sic auget frigidum per antiperistasim. Dixi quã sibi similia in genere, quoniam non oportet ꝙ serpens habeat in locis frigidis interiora calidiora quã homo existẽs in locis calidis. Dico in sexu: quoniam non oportet ut mulier existens in locis frigidis habeat interiora magis calida quã homo existẽs in calidis. Dico in complexione, quoniam fortasse nõ oportet quòd homo a complexione habens cor frigidum existens in loco frigido, habeat cor calidius eo, qui a complexione habet cor calidum, etiam dato quòd sit in regione calida. Hæc de dilucidatione: & patet solutio ad obiecta. Vlterius quæritur utrum in tẽporibus calidis animalia a tota specie calida, ut homines, & pecora: quæ a tota specie, ac genere sunt calida respectu pisciũ, habeant interiora frigidiora, hoc est utrum comparando idem animal calidum ad seipsum temporibus calidis habeat interiora frigida, & temporibus frigidis, calida, & dico interiora: quoniam non est dubium de exterioribus. Videtur quòd sic: quoniam inquit Hippocrates uẽtres hyeme, & uere calidissimi sint. In contrarium est experientia: quoniam æstate respirationes & pulsus sunt frequentiores. Hic sunt duæ positiones. prima uidetur eorum: qui asserunt calidum potens esse semper intus & extra obtinens: & sic dixerunt animalia ęstate, & in calidissimis temporibus esse intus, & extra calidiora: quoniam calidum potens intus & extra obtinet. Simili modo animalia temporibus frigidis exteriora & interiora calidiora habere uidentur: eadem ratione: quia potens frigidum intus & extra est potens. Pro hac positione sunt experientię & rationes, primo quidem, quoniã multa animalia in hyeme suis ab operationibus uacant, non solum exteriorum sed interiorum membrorum, conduntur q; in cauernis quasi mortua, quatenus extrinsecus, & intrinsecus calor defecit. Veniente uero æstiuo calore, mox resurgunt, reuiuiscuntque, qua ratione patet temporibus calidis exteriora & interiora calida esse magis, frigidis uero magis frigida. secundo quoniam uidemus multa animalia hyeme non parere, nec concipere, quoniam calidum & extrinsecus, & intrinsecus illis deficit, quo possint concipere, ut aues, & id genus: accedente calido nidificant. tertio uidemus multa animalia hyeme non capere nutrimentum ut glires, & ursos, & multa serpentum genera: ęstate uero cibi multum capiunt, & hoc pro tanto, quia hyeme calidum nutrimentale minus est, æstate uero maius: & pollentius. quarto æstate utimur cibis frigidioribus pro refrigeratione caloris externi, & interni, hyeme contra utimur cibis calidioribus pro calefactione interiorum & exteriorum ergo æstate interiora & exteriora sunt magis calida, hyeme uero contra. quinto æstate plerunq; ęgritudines calidæ, hyeme frigidæ contingunt, quod non esset, nisi æstate interiora & exteriora essent magis calida, hyeme contra frigidiora. sexto uidemus ęstate corpora magis resolui, hyeme minus. Ex his uolunt corpora nostra intus & extra pro ratione temporum fieri frigidiora, ac calidiora. Alij uero dixerunt, exteriora mutari pro temporum mutatione, non autem interiora. Immo temporibus calidis interiora sunt frigidiora, temporibus uero frigidis interiora sunt calidiora. Pro hac positione sunt experientię, prima quidem, quoniam hyeme digestio uidetur esse pollentior, digerimus enim cibos magnitudine maiores, & qualitate crassiores. secunda quia uidemus caua loca hyeme calidiora esse. Quidam dixerunt quòd animalia duplicia sint, alia parua magnitudine, & calore, uel calore tantum, alia magna calore, & magnitudine: tunc dicunt, quòd loquendo de paruis animalibus stante eorum uita: mutantur intus & extra

Secũda dubitatio utrũ q̄ habitãt loca frigida habeant interiora calida.

3. dubitatio. utrũ in tpibus calidis interiora sunt frigida.

extra pro mutatione temporum, quoniam calidum uel frigidum temporis est obtinens intus & extra in huiusmodi paruis animalibus, & sic ueram esse primam positionē asserunt, loquendo uero de magnis animalibus, quæ calore, & corpore magna sunt, hæc pro mutatione temporū mutant exteriora. Interiora uero mutant cōtra rationem temporum q̄m calidis temporibus interiora frigida, frigidis calida habent, & sic acceptant secundam positionem. Sed pace horum dixerim ex hac positione nō habetur an membra interiora sint calidiora uel frigidiora ęstate uel hyeme. Amplius non habetur modus quo modo augetur uel diminuitur calidum pro differentia temporum. Prætera nec ex hac consideratione habetur uia soluendi hinc idem obiectiones. Adhuc non loquimur in animalib⁹ magnis quæ habent calorem plenum, cōparādo hęc ad seipsa. In iuuenta diximus eundem calorem innatum fieri ęstate & hyeme intensiorem, & magis naturalem uel minus. Calor enim natiuus noster, quando in gradu est intensior dicitur maior secundū intensionem, quoniam magis conuenit operationibus nostris, dicitur maior secundum naturalitatem, & sic membrum dici potest calidi⁹ uel frigidi⁹ uno tempore magis quam alio, quando in gradu est magis uel minus tale. Et potest dici calidius uel frigidius, q̄m per calidum melius exercet operationes, quæ sibi competunt, siue sit intensius, siue remissius. Dicebā igitur in ęstate calorem esse maiorem quam in hyeme secundum intensionem gradualem, infra tamē latitudinē sanitatis, ut multæ rationes cogunt, tam intra quam extra, hyeme uero esse maiorem quo ad conuenientiam ac naturalitatem, quoniam per ipsum anima exercet melius opera uitæ, ut digestionem, & instaurationem, & somnum, & id genus. Calor ergo exterior additus interiori illum reddit intensiorē in gradu, & quidem non extra sanitatis latitudinem, nisi nimis excesserit, frigus uero continentis calorem innatum reddit conuenientiorem & magis operationibus uitę naturalem, illum uiuendo ac ad interiora magis conuertendo. Ex his patere potest consilium, qui enim dicunt calidum membrorum interiorū & exteriorum mutari pro tēporum mutatione, intelligunt quo ad gradus, & quātum ad hoc est probabile, ut multę rōnes probant. Qui autem dicit uentres hyeme & uere esse calidiores intellexit quo ad naturalitatem & conuenientiam, qua calor cōuenit uitę operationibus, ideo dixit senex, & somni longissimi, ut inueret perationes esse perfectiores. Hęc solutio, & consilium licet fuerit in iuuēta approbatū, nūc nō reprobo, tñ non uidetur ire ad mentem Aristo. in hoc loco, ut patet determināti solutionem suam contra Empe. Propterea uidetur mihi aliter esse dicendum, ꝙ calor est duplex ī unoquoque uiuente, aliter naturalis, & hic datur a generante mediante forma & anima, dans enim formam, dat omnia quæ illam consequuntur mediante forma, ut Auer. ait Calor ergo naturalis oībus uiuentibus datus est a generante, sed mediante anima illum a sua specie sibi limitante, ut p ipm tātū & talem exercent opera uitę. Hic licet sit in toto aīato, ut in subiecto principaliter est in corde, ut in fonte caloris, & p spūs a corde emissos cōicat̃ oībus alijs mēbris, de hoc dictū est amplius supra. Alter est calor accidentalis, qui si est fixus, habitus dicitur, sin aūt nō fixus, dispō in textu appellat̃, hic dicit̃ accidētalis, q̄m nō datur nobis mediante forma, sed accidit nobis a causis nō naturalibus, quę sunt sex (ut Galenus inquit) vt ab aere, cibo et potu, & cæteris rebus non naturalibus, de quibus ad medicos. Differūt aūt isti calores nō quidem subiecto, quoniam in eisdē mēbris sunt, idem. n. epar est naturali & aduentitio calore calidum, idē etiam cor, & ita de alijs. Differunt aūt specie, non quidem in rōne metaphysica, quæ præscindit a motu & a mutatione, & a causis naturalib⁹, sed differunt specie physica, cum differant causis, naturalibus, & proprijs affectionibus. Ex his duobus caloribus in nobis fit unus calor mistus, qui non essentia & definitione un⁹ est, sed subiecto, quo aīa utitur pro suis opationibus.

Solutio Aristotelis.

Si enim corpora nostra esse possent alicubi, ubi externis motionibus, non afficeremur, anima solo naturali calore uteretur pro oībus operationibus, quia ῼo ubiq; afficimur calido externo, ideo aīa utit̃ utroq; quasi uno instrumento ad oēs suas operationes, quoniam istud aggregatū aliud æstate, aliud hyeme fit, hinc operationes animæ mutantur, & mores, & necessitates, & regimina. Nec est credendum hoc mistum esse animę, & nobis præter naturale, sic enim esset ęgrotatiuum, sed non naturale secūdum partem, naturale autem secundum partē. Ex his patet dilucidatio ueritatis peripateticę, ꝙ ęstate calor accidentalis est maior intus & extra, ut p rōnes probatū est, hyeme uero naturalis calor maior, q̄m circūstātia frigidi ille calor naturalis melius conuertitur ad interiora. Calor ῼo mistus ex utroq; in ęstate est simpl'r maior, q̄m computādo grad⁹ ptiū, ex qb⁹ cōstat, sunt plures. Q̄ calor naturalis hyeme sit maior, p3, q̄m opationes naturales sunt pfectiores, & meliores. Q̄ ęstate calor accidētalis sit maior intus et extra, etiā patet, qa opatiōes naturales sunt q̄si extraneatæ. Quod ῼo calor ɔpositus sit maior calidis tēporibus, p3, qa grad⁹ utriusq; ptis enumerati, reperiunt̃ plures, & sicut de calore dcm̄ est, eodē mō dici pōt de unaquaq; qualitate. Quod si ita est, p3 ęstate interiora naturali caliditate eē minus cal'a quā hyeme, accñtali ῼo magis. Mista aūt cal'itate exteriora & interiora calidiora. Hyeme cōtra p3 interiora eē calidiora naturali cal'itate, accñtali ῼo minus, & cōposita cal'itate tā exteriora q̄ interiora esse minus cal'a, & hoc loquendo de eodē aīali ad seipm cōparato, ut in qōne suppositū est. Argumēta p utraq; pte sit̃ soluta ex his. Quarto quęrit̃ utrū corpa f̄m artis pręcepta possint pmutari de una cōplexione in alterā, ut cholericū in flegmaticū, & sanguineū in mel'icū, & etiā econtrario. Videt̃ ꝙ sic, nā Galenus in techna docuit corpa lapsa ad tēperamētū p artē reducere, & extrema ad extrema pmutare, pro pte cōtraria est Aristo. qui ait naturā pmutari est ipsam corrūpi. Pro declaratiōe sumam⁹ primo, ꝙ corpus unius cōplexionis pmutari in aliā cōpl'ōne bifariā est, aut intra ambitū suę spēi, aut extra ambitū spēi. Secūdo accipio ꝙ corpus permutari ad aliā cōplexionē intra ambitū suę spēi bifariā est adhuc, aut pmutando cōplexionē quę insequitur formam, aut cōplexionem quæ insequit̃ materiā. Pro cōplexione, quę insequitur formā, homo est cholericus, melancholicus, & id genus. Per complexionē insequētē materiam homo tēperatus est breuis uitę, & melancholicus lōgę uitę, etiā p complexionem insequentē materiā, homo cholericus est mansuetus, flegmaticus est iracūdus, nam licet una & eadem sit complexio sequens formam, & sequens materiam subiecto & re, differunt ratione. Cholerica enim complexio ut elementaria est, & ut resultat ab elementarijs qualitatibus, insequens formam dicitur, datur enim a generantibus mediante forma, ut uero cœlestis, & ut affecta cœlesti calido, dicitur insequens materiam, hoc est indiuidualem naturam. Datur enim a cœlo mediante indiuiduo, quod est materia cœlestis calidi, ut Philoponus dixit secundo de generatione. Hanc uocant medici proprietatem indiuidualem, quæ nihil aliud est nisi complexio elementaria, ut pendet a dispositione cœlesti, & ut contracta a cœlo in generatione animalis, unde differunt ratione, subiecto autem & re, sunt eadem. Dicitur enim complexio cholerica uel sanguinea elementaria, quo resultat ex elementis, dicitur insequens formam, quo datur a generantibus mediante forma, hæc quo dicitur cœlestis, ut in principio generationis contracta a cœlo, dicitur etiam insequens materiam, quoniam insequitur indiuiduum, datur enim a cœlo in principio generationis mediante indiuiduo quod est materia cœlestium, & materia speciei, & formæ. Sic igitur tria sumenda sunt, primum quod duplex sit cōplexio altera insequēs, formā, alterā insequēs materiā. Scd̄m est, ꝙ corpus permutare ei⁹ complexionē intelligi potest, aut quę insequit̃ formā aut quę materiā insequtur. Tertiū, ꝙ permutare ɔplexionē in-

De permutatiōe corporū q.

sequentem formam, potest intelligi extra speciem eius, cuius est complexio, aut intra speciem. His suppositis, medici dicunt, quòd corpus non potest permutari de complexione insequente formam ad complexionem insequentem formam extra speciem, hæc patet, quoniam campestre nunquam potest permutari ad complexionem aquatilis, nec homo ad complexionem equi, & hoc concedunt Philosophi etiam, quoniam hæc permutatio esset corruptio permutati, & propter hanc causam mercurius non potest per artem permutari in argentum, quoniam permutatio est extra speciem. Secundo dico, quòd corpus bene potest permutari de complexione sequente formam in complexionem sequentem formam intra ambitum suæ speciei, probatur, quoniam per debitam administrationem sex rerum nō naturalium potest calidum fieri minus calidum, & ita frigidum, & humidum minus humidum & ita fieri siccum, quinimmo quod est uenenum potest cōuerti in cibum, ut patet de puella, quæ consueuit sumere uenenum, & tandē in cibum assumpsit. Tertio dico, ꝙ hæc permutatio est periculosa, nisi fiat lente, atque paulatine, & usu moderato, ut inquit Galenus, hæc de complexione sequente formā, at si loquimur de complexione sequente materiam. Quarto dicunt astronomi quòd complexio insequēs materiam non potest permutari, probant, quoniam permutatio semper fit per applicationem contrarij, cum lente & moderate applicatur, sed tali complexioni nihil est contrarium. Cœlesti enim affectioni nihil terrenum cōtrariari potest. Ex his concludunt ꝙ si cholericus permutetur ad temperatum, non propter hoc esset uitæ longioris, quam ex cœlo in genitura erat constitutum, quoniam complexio insequens materiam non est permutabilis. Similiter si erat ex genitura iracundus, dato quòd ad temperantiam esset per artem permutatus, non propter hoc erit mansuetus. Medici tamen dicunt, quòd dato quòd aliquis ex cœlo sit breuis uitæ, beneficio artis potest fieri longeuus, probatur, quoniam non potest hic a cœlo in breui mori, nisi occurrat causis mortis, uel causis ægrotare facientibus ad mortem, sed hic occursus, cū scitur potest euitari. Ergo potest permutari corpus non solum quo ad complexionē sequētem formam, sed etiam quo ad complexionem sequētem materiam. Hactenus de permutatione.

Cur autem quæ pulmone prædita sunt, aerem excipiant spirentque, & præsertim quæ illum sanguinolentum obtinent, dicendum est.

Propter quid autem habentia suscipiunt aerem & respirāt, & maxime ipsorum quæcūq; habent sanguinem habentem?

Cum soluit primam quæstionem, & declarauit propter quam causam quædam animalia habent pulmonem, & quædam non habent, non, soluit secundam, & declarabit duo, primum quidem cur quæ pulmonem habent, respirent, & secundum est cur quæ pulmonem habēt plurimi sanguinis, plurimum frequentius respirēt. Et hęc duo proponit, & dicit. Propter quid autem animalia quæ habent scilicet pulmonem suscipiant aerem, hoc est inspirēt, & respirent, hoc est exspirēt, hoc est primū, & subaudi ꝓpter quid maxime inspirent, & expirēt quæcūꝗ ipsorum hn̄t pulmonem habentem sanguinem, ut homo, & pecora, hoc est secundum, & uerba sunt suspensiua, & terminatur suspensio ibi { causa respirandi quidem } Hæc duo proponit differere.

Causa spirandi, pulmo est fungosus existens & fistulis plenus, qui etiam, omnium maxime partium quæ uiscera appellantur, sanguine refertus est.

Syringia Fistula *Causa respirandi quidem, pulmo inanis existens & plenus fistulis, & maxime utiq; sanguinem habens hæc particula, uocatorum uiscerum.*

Soluit quæsita, & suspensionem terminat, primo assignat causam primi cur scilicet habentia pulmonem trahāt & expellant aerem, & non aquam. Secundo assignat causam secundi, ibi { & cur maxime. } De prima parte primo assignat causam, deinde exponit illam. Assignādo autem causam, dicit. Causa respirandi quidem est pulmo existēs inanis, & uacuus, & pro id est, & plenus syringis, hoc est fistulis, hoc est paruis uenis, & quia inter uocata uiscera hæc particula est maxime sanguinem habens scilicet multitudine uenarū. Ergo causa respirandi est pulmo existens multis uenis plenus & existens inter uiscera particula potissimum sanguinem habens. Hæc est causa, cur aer trahatur & expellatur.

Quæ itaq; sanguineum habent, ea celeri refrigeratione indigent ꝗ calor animalis paululum deuergat, & penetratione quæ per totum eat ob sanguinis calorisq; copiam, quod utrūq;, aer committere facile potest, nam quia natura tenui est, & celeriter & per totū subit atq; refrigerat, at aqua, nō pōt,

Quæcūq; autem habent sanguinem habentem ipsam, celeri quidem indigent refrigeratione (propterea ꝗ parua est inclinatio animati ignis) intra autem ingredi per omne, propter multitudinem sanguinis & caliditatis, hæc autem ambo, aer quidem pōt facile facere, propterea enim ꝗ habet subtilem naturā, & per omne & celeriter penetrans refrigerat, aqua autem contrarium.

Exponit illam causam, & ostēdit, quòd talis respiratio per aerem, & non per aquā conuenienter fit, & dicit. Quęcūꝗ autem animalia habent ipsam particulam, quæ est pulmo, habentem plurimum sanguinem, duobus indigēt, & celeri refrigeratiōe, propterea ꝙ parua sit animati ignis hoc est animalis calidi inclinatio ad uiuendum propter eius feruorem, & indigēt etiam, ut aer penetret, non tantum ad pulmonem, sed & ad cor, & per omne mēbrum refrigeratione indigens. At aer & nō aqua celerem refrigerationē potest dare, quoniam per omnia facile penetrat, & per oīa penetrare potest sui tenuitate, unde dicit. Quæcūꝗ autem animalia habent ipsam particulam scilicet pulmonem habentem sanguinem, indigent duobus, primo quidem celeri refrigeratione, & hoc propterea quia animati ignis, hoc est animalis calidi parua est inclinatio ad uiuendum de ꝑse, nisi refrigeretur, nisi enim refrigeraretur, mox suffocaretur. Secundo indigent, refrigerationem debere ingredi intro per omne scilicet membrum calidum, hoc est cor, & arterias, & uenas, quæ feruent. Addit quòd hæc duo per aerem & non per aquam conuenienter fiunt & dicit. Hæc autē ambo aer quidem potest facile facere, penetrationem quidem per omne, propterea quia habet naturam subtilem, raram & penetratiuam. Refrigerationem uero celerem, quoniam per omnē & celeriter penetrans refrigerat. Aqua autem contrarium faceret, est enim crassa, grauis, & aere minus mobilis. Patet ergo expositio causæ, cur scilicet quæ pulmonem habent respirent.

Itē, cur ea potissimum spirent quæ pulmonem habēt sanguinarium, ex hoc liquere potest, nam quod calidius est, id refrigeratione indiget uberiori.

Et cur maxime respirant habentia pulmonem habentē sanguinem, ex his palam, quod enim calidius, ampliori indiget refrigeratione.

Hic assignat causam secundi quæsiti, cur scilicet magis respirent, quæ pulmonem habent magis sanguineum, & dicit, quòd causa patet ex his, quæ dicta sunt, quoniam hæc habent pulmonem calidiorem, & sic magis refrigeratione indigentem, & dicit. Et cur maxime respirent habētia pulmonem plurimum sanguinem habētem, ex his quę dicta sunt, in proximo quæsito, palam, & repetit causam, & dicit. Quod enim calidius est, ampliori indiget refrigeratione, & numero & magnitudine, & hęc est causa.

Adde etiā, ꝗ spiritus ad originem caloris cordi inditi, facile commeat.

commeat. Verũ quemadmodum cor ad pulmonem foraminibus peruiũ sit: tum ex dissectionibus: tum ex historijs quæ de animalibus scriptæ sunt contemplari oportet.

Simul autem, & ad principiũ caliditatis quæ in corde, progreditur spiritus de facili. Quo autem modo cor colligationem habet ad pulmonem, oportet contemplari ex anatomis, & ex historijs circa animalia scriptis.

Consequenter ex his, declarat quomodo per respiratione pulmonis sequitur refrigeratio cordis, & dicit. Simul autem ad pulmonem progreditur spirit⁹, hoc est aer de facili, & ad cor, quod est fons, & principium caliditatis, aer enim ad pulmonem trahitur, pulmo uero ad cor colligationem habet, per quasdam uenas, quæ a corde in pulmonem progrediuntur, ideo aer cum in pulmonem peruenit, per illas uenas penetrat ad cor, & sic quodãmodo simul refrigeratur cor, & pulmo, quia uero, non est clarum quid hæc colligatio sit & qualis, ideo inquit. Quo autem modo cor alligationem habeat ad pulmonem, oportet cõtemplari ex anatomis, & ex historijs circa aĩalia scriptis. Sed quæres utrum respiratio sit propter cor, an propter refrigerationem pulmonis, uidetur quòd propter pulmonis refrigerationem, quoniam Aristoteles causam non cor sed pulmonem assignauit, cordis enim refrigerationem cõcomitatiuam causam assignauit. Sed contra est ratio, quoniam propter principale semper uidetur esse omne quod est, magis quam propter minus principale, modo cor est pulmone principalius. Dicendum quòd respirationem esse propter cor potest intelligi, aut propter cor tanquã finem adæquatum, & sic respiratio non est propter cor tanquam propter finem adæquatum, quoniam sic omne habens cor respiraret, aut potest intelligi propter cor tanquã propter finem excellentiorem & magis intentum, & sic respiratio est propter cor, propter pulmonem aũt tãquam propter finẽ minus principalem.

An pp̃ cor respiratio sit.

Omnino igitur animantium natura refrigerationem desiderat, ob animæ in corde incendium, eam autem per respirationem moliri solent, animalia quæ nõ tantum cor habent, sed etiã pulmonem.

Refrigeratione igitur totaliter indiget animalium natura, propter ignitionem animæ in corde, hanc autem faciunt per respirationem, quæcũq; non solum habent cor, sed etiam pulmonem, animalium.

Concludit quæ dixit de refrigeratione eorum, quę pulmonem habent, & dicit. Refrigeratione igitur omnino indiget animalium natura propter ignitionem animę in corde, hoc est propterea quia anima est in corde excellenter calido. Verum non eodem modo omnia (ut dictum est) ideo dicit. Hanc autem faciunt per respirationem, quæcũque animalium non solum habent cor, sed etiam pulmonem, & usque hoc causa declarata est.

At quæ cor habent, sed pulmone uacant, uti pisces, aqua per branchias refrigerantur, q̃ eorum natura aquatilis sit. Qualiter autem situs cordis ad branchias sese habeat, ad oculum per dissectiones spectari debet, exacte per historias.

Habentia autem cor: pulmonem autem non, quemadmodum pisces: propterea quod aquatilis est ipsorum natura, aqua faciunt refrigerationem per branchias. Quomodo autem positio habet cordis ad branchias, ad uisum quidem ex anatomis oportet cõtemplari, ad certitudinem aũt ex historijs.

Exponit nunc modum quo refrigerentur animalia quę pulmonem non habent, sed branchias, & dicit. Habentia autem cor, pulmonem autem non, ut pisces, hi propterea quòd ipsorum natura est aquatilis mediante aqua tracta & pulsa per branchias refrigerationem faciunt. De colligatione autem branchiarum cum corde, remittit nos, & dicit. Quomodo autem, positio cordis se habeat ad brãchias, ad uisum quidem ex anatomis oportet contẽplari, ad certitudinem aũt & p rationes, ex historijs.

Vt autem uel nunc summatim dicatur, sese ad hũc habet modum. Cor enim pedestribus animantibus & piscibus non similem situm tenere uideatur, similẽ tamen obtinet. Nam quo piscium capita eminent, eodem cordis mucro spectat, at cum capita nequaquam eodem prospectent, tam pedestribus quam piscibus cor suum mucronem ad os iactitat.

Vt autem in summa dicatur & nunc, habet hoc modo. Videbitur enim non eodem modo habere positionem cor campestribus animalium & piscibus, habet autem eodẽ modo. Qua enim inclinant capita, hic cor, acutum habet: quoniam autem non eodem modo capita nuunt, campestribus animalium & piscibus ad os cor: acutum habet.

Positionem cordis ad branchias breuibus hic exponit, & primo præmitt t intentionem, et dicit. Vt autem in summa dicatur & nunc, cor subaudi ab branchias, hoc modo colligationem habet, ut dicetur statim, hæc est intentio. Deinde exponit hanc colligationem, & primo exponit positionem cordis in piscibus secundum differentiam & conuenientiam in cãpestribus, & dicit primo q̃d primo aspectu differentia situs cernitur, nam saltem in homine cor habet orificium ad cœlum respiciens, in piscib⁹ nõ habet orificium sic erectum, cum non incedant recte, sed prona natando, uerum licet primo aspectu non uidetur eodem modo cor in piscibus, & campestribus situatum propter situm, quem habet cor in homine, tamen in omnibus eodem modo situatur, & hoc dicit. Videtur enĩ non eodem modo habere positionem cor campestribus animalium, & piscibus primo aspectu propter situm, quẽ habet in homine aliter quam in piscibus, sed re uera habet cor situm in omnibus eodem modo, quoniam in omnibus cor suum orificium habet uersus ad partem capitis, & hoc inquit. Qua enim parte campestria & aquatilia inclinant capita, hic cor habet suum acutum, hoc est suum orificiũ, ut si animalia habẽt caput ad cœlum, orificium habet cor ad cœlum uersum, & si caput habent inter cœlum & terrã, etiã orificiũ cordis erit ad eam partem uersum, & propterea dicit. Quoniam autem non eodem modo animalia omnia capita nuunt, ac constituta habent, ideo omnibus & campestribus animalium, & piscibus cor habet suum acutum ad os animalis uersus caput positum, aliter tamen & aliter, ut dictum est. Quo uero ad uerba attinet, Aristoteles per acutum, non cuspitem cordis intelligit, ad quem pyramidaliter lineæ cordis terminantur, sed orificium, ex quo calidum effluit, hoc enim cor habet uersum ad caput, & ad os, ut frigiditas cerebri mitigetur, & ut per frigiditatem cerebri refrigeretur cor. Hæc de cordis positione.

Ac fistula uenæ & nerui faciem repræsentans, de cordis extremo ad medium illud tendit: ubi brãchiæ omnes inter se coeũt copulãturq;: hæc igitur amplissima est. Sed & aliæ de utraque parte cordis ad branchiarum extrema singularum tendũt, per quas in cor refrigeratio penetrat, discursante semper aqua per branchias.

Tendit autem ex extremitate cordis, cannalis quasi phlebo neurodes ad medium: qua contingunt inuicem omnes brãchiæ: maximus igitur: iste est. Hinc autem & inde cordis: protenduntur quidem & alteri in extremitatem uniuscuiusque branchiarum, per quos refrigeratio fit ad cor, decurrente semper aqua per branchias.

Cum positionẽ cordis exposuit, in pte ista, declarat colligationẽ cordis ad branchias, & dicit. Sed ex extremita-

te orificiali cordis tendit cannalis uersus caput, & collum quasi phleboneurodes, hoc est quæ fistula uel canna lis est quasi uena neruea, terminata ad medium inter cerebrum, & cor, ligata scilicet ad radicem capitis, qua uena neruea contingunt, hoc est uniuntur omnes branchiæ quoniam hic neruus est maximus habens hinc inde conterminationem ad branchias. Et tu lege uerbum igitur, pro enim quasi dicat maximus enim est iste neruus inter cor, & caput medians, ideo possunt illi branchię uniri. Verum (ut dicit) licet branchiæ huic neruo uniãtur, tamen hic inde cordis, hoc est ex hac & illa parte cordis protendũtur quidem & alij nerui in extremitatẽ uniuscuiusq; branchiarum applicati, per quos neruos refrigeratio fit ad cor decurrente semper aqua per branchias, & sic branchiæ una ratione neruo medio uniuntur, & alia ratione hinc inde utraq; unitur cordi, per alterum atq; alterum neruum. Fit ergo refrigeratio secundum Aristotelem per contagionem quatenus refrigeratis brãchijs, per aquam, infrigidãtur capita neruorum uel uenarum, quæ a medio neruo ad branchias protenduntur, & illis refrigeratis, re-refrigerantur consequenter per contagionem aliæ partes illarum uenarum, & sic usq; ad cannalem, undæ ille oriuntur, illo uero refrigerato per contagionem tandem refrigeratur cor, & hæc refrigeratio sufficit, ut fiat per cõtagionẽ, quoniam sunt pauci caloris, & cor eorum patũ habet sanguinis, ut superius dictum est.

Phlebo neurodes

Porro quemadmodum branchiæ piscibus, sic respirantibus thorax, crebro sursum deorsumq; mouetur, cum ea spiritum accipiunt redduntq;.

Eodem aũt modo & respirantibus thorax sursum & deorsum mouetur frequenter, suscipientibus spiritum & emittentibus, ut branchiæ piscibus.

His declaratis, dat tres conuenientias inter respirãtia, et non respirantia, & continuetur textus sic, licet campestria & pisces differant in modo refrigerandi, tamen eodẽ modo, & respirantibus thorax sursum & deorsum mouetur frequenter in his, vz, animalibus, quæ spiritum ac aerẽ suscipiunt, & emittunt, ut brãchiæ mouẽtur in piscibus.

Item quæ spirant, in pauco & eodem aere, quæ uero aquatilia sunt, in pauca eadẽq; aqua strangulari solent, nam eorum utrũq;, celeriter calidum redditur, calefacit enim utrũq;, contactus sanguinis, qui cum calidus est, refrigerationẽ præpedit.

Et respirantia quidem, in pauco aere & eodem, aquatilia autem, in pauca aqua & eadẽ suffocantur, uelociter enim utrũque ipsorum, fit calidũ, calefacit enim sanguinis attactus, utrũque, calidus aũt existens sanguis, prohibet refrigerationẽ.

Secunda conuenientia est, ꝙ respirantia in pauco aere & eodem, qui non innouatur, suffocãtur, & aquatilia etiã in pauca aqua & eadem, quæ non fit noua, suffocãtur. Cuius cãm affert, & dicit. Velociter enim utrũq; ipsorum scilicet aer & aqua fit calidum, nam attactꝰ sanguinis, & uapores, qui exeunt a corporibus illorum calefaciunt utrũq; scilicet aerem & aquam, at cum sanguis est calidus, & nõ refrigeratur externo refrigerante prohibet refrigerationem cordis, & non permittit fieri refrigerationem ab aere illo uel aqua prios calefacta.

Quin etiam cum spirantia pulmonem, aquatilia branchias, mouere non possunt ob affectionem seniũue, tum ea mori contingit.

Et non potentibus mouere, respirãtibus quidem pulmonẽ, aquatilibus autem branchias, propter paßionem aut propter senectutem, tunc accidit mors.

Tertia conuenientia est, quòd cum non possunt mouere particulam illam, quæ est instrumentum refrigerationis, tunc mors accidit, unde dicit. Et non potentibus mouere hanc particulam respirantibus quidem pulmonem, aquatilibus autem branchias, propter passionem, aut propter senectutem, tunc accidit mors. Dixit propter passionem, ut in morte uiolenta, in qua pulmo non mouetur ob ægritudinem, uel uim illatam illi, Dixit propter senectutẽ, ut in morte naturali, in qua potentia motiua est adeo effecta imbecillis, ut non posśit animal mouere particulã illam, & hæc naturalis est mors. Sed dices quid demonstrat illa particula tunc, cum dicit. Tunc mors accidit, aut demonstrat instans in quo adhuc uita est, aut instans in q̃ uita non est. Non demonstrat instãs, in quo uita est, quoniam tunc non accidit mors, sed postea, si demonstrat instans, in quo uita non est, mors tunc iam facta est, & nõ tunc accidit. Sed hic cauillus est puerilis & fuit Xenocratis, & potest dici, ꝙ illud uerbum tunc, demonstrat instans, in quo nunc primo illud animal nõ est, quod sophistæ appellant primum non esse, quoniam in illo primo nõ potest animal mouere pulmonem. Verum de hoc in ludicris dialecticis satis dcm̃ est. Hęc de libro de respiratione. Finis. Pisis. M.D.XXI. Die. XIIII. Maij

ARISTOTELIS DE MORTE ET VITA

Libellus cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

Vt igitur ortus animalibus cõmunis omnibus est, ita mors, sed modi eius, specie discrepant, non enim corruptio ipsa, differentiarum expers est, quanquam quippiam commune habet, nam mors altera, uiolenta est, altera, naturalis. Violenta, cum principium extrinsecus aduenit. Naturalis, cum idem in ipso animali est, & particulæ constitutio talis est qualis ab initio erat, nec affectio ulla superuenit.

Est igitur omnibus animalibus commune, generatio & mors, modi autem, differunt specie, non enim indifferens corruptio, sed habet aliqd commune, mors enim est, hæc quidem uiolenta, hæc autem secundum naturam. Violenta quidem, quando principium extra fuerit. Secundum naturam autem, quando in ipso, & partis consistentia ex principio talis, sed non aduentitia aliqua paßio.

Hactenus de respiratione, nunc de morte aggreditur, accedit autem ad narrationẽ, quoniam in Libello de iuuentute & senectute proposuit intentionem huius libri. Accedens autem ad narrationem præmittit distinctionem mortis, & dicit, quòd licet generatio, & mors in omnibus animalibus communes sint (nullum enim animal est, quod aliquando non fuerit ortum, & nullum est, quod ortum, non moriatur) tamen modi mortis specie differunt, unde dicit. Est igitur omnibus animalibus commune quid generatio, & mors, modi autem mortis differũt specie quasi dicat licet generatio & mors communis sit omnibus animalibus, tamen modi moriendi differunt specie. Quod autem modi moriendi differant specie, probat, & dicit. Non enim corruptio, hoc est mors est indifferens, hoc est caret differẽtijs, sed ꝓ lz habeat aliqd cõe. q.d. nõ.n. mors differẽtiarũ expers est, licet habeat qd cõe, utputa trãsmutatione. Cõe.n. morti transmutatio est. Est enim mors trãsmutatio ad nõ esse. Quo quidem

quidem ad verba attinet, Aristo. per corruptionem mortem intellexit, nam in animalibus corruptio mors est. Et dixit quod modi moriendi differunt specie, & non modi generandi, quoniam omnia quæ generantur, eodem modo generantur, sed genita non eodem modo pereunt. Et quia dixit, quod modi moriendi sint diversi, exponit quod dixit, & inquit. Mors enim est, hæc quidem violenta, hæc autem secundum naturã, & exponit mẽbra, & inqt. Violẽta qdẽ, quando principium est extra. Secundum naturam autem, quando in ipso animali est principium, & partis constantia siue constitutio ex principio fuerit talis, qualis postea erit, ita ut non eueniat aliq passio. f parti uel toti quę corrũpat animal. Quo uero ad uerba attinet, per principium extra intelligit contrarium, contrarium dico formaliter, ut frigidum, quod corrumpit calidum, uel siccum, quod corrũpit humidum. Aut repugnans, quod corruptiuum contrarium est, ut uulnus, uel ægritudo, uel tale qd, quotiẽs ergo mors accidit aut a contrario formaliter ipsi calido uel sicco, aut a contrario corruptiuo, hæc mors dicitur uiolenta, qm̃ animal quando istud non eueniebat, aptũ erat adhuc diutius uiuere, & sic hæc mors uiolenta dicit, qm̃ contra aptitudinem naturalẽ est, qua animal adhuc erat aptũ uiuere. Naturalis autẽ est, quando principium corruptionis est in ipso animali utputa ab ipso calido exiccãte humidum paulatine usq; ad completam exiccationẽ, cũ qua non stat uita. Sed dices possibile est, ut principium corruptionis non sit in ipso animali, sed sit in parte animalis, per quod pars animalis corrumpatur, & consequenter totum. Rñdet quod ad hoc quod mors naturalis sit simpliciter naturalis, oportet ut principium corruptiuum sit in ipso utputa calidum consumens humidum, & oportet ut partis cõstitutio sit talis, qualis erat a principio, ita ut nulla passio illi uiolenta sit, alioquin mors non esset naturalis, sed uiolenta. Et sic mors naturalis est, quoniam nec ratiõe toti⁹, nec ratione partis principium est extra. Ad hoc autem ut sit uiolẽta sufficit, quod principium quod est extra, inferat uĩ aut toti, aut parti, rõne cuius totum corrumpitur. Ex his patet, quod ratione habita ad materiam oĩs mors est naturalis, ut libro de generatione diximus, ratione habita ad calidũ per quod uiuimus, naturalis dicitur, qñ calidum corrũpitur a se consumendo humidum. Violenta vero, quando calidum corrumpitur aut a cõtrario ipsi formaliter, aut potentialiter, aut saltem eius parti. Hęc iam declarauimus Libello de iuuentute & senectute.

Quæ uiolenta mors quæue naturalis.

Vñ naturalis mors ut uiolẽta dicatur.

Hæc igitur in plantis, ariditas appellatur, in animantibus, senecta.

Plantis igitur, auansis, in animalibus autem uocatur hæc, senectus.

Exponit nunc nomina mortis naturalis per modum corollarij, & dicit. Plantis igitur hæc naturalis mors, quę fit paulatine per paulatinam exiccationem humidi, dicitur auansis, græco uerbo. In animalibus autem uocatur græco uerbo, γῆρας geras, hoc est senectus. Auansis autem grȩce, latine exiccatio, aut ariditas dicitur. Est enim senescere aĩal a calido in suo humido naturali paulatine consumi. Plantam vero arescere est in suo humido exiccari. Tu uero hæc intelligas de naturali morte, non quæ sumitur pro subitaria mutatione de esse in nõ esse, sed pro paulatina mutatione de esse perfecto ad non esse simpliciter, ut dictũ est Libello de iuuentute.

Fit autem mors & corruptio, perfectis omnibus eodem modo, imperfectis uero, consimiliter quidem, sed alio modo. Imperfecta uoco, ut oua, & ea plãtarũ semina quæ radice carẽt.

Est autem mors & corruptio, omnibus similiter non imperfectis, his autem aßimilatim quidem, alio autem modo. Imperfecta autem dico, ut oua, & semina plantarum quæcũque sine radice.

Sed dubitabis utrum ea, quæ sunt animalia imperfecta, & potentia animalia, ut oua & semina, dicantur mori. Respondet quod in animalibus perfectis mors, & corruptio uere & proprie dicitur. In talibus imperfectis dicitur per similitudinem, & improprie, non enim dicuntur proprie mori, quæ non proprie uiuunt, sed dicuntur mori similitudinarie, quatenus desinunt posse uiuere, unde dicit. Est autẽ mors & corruptio omnibus animalibus non imperfectis similiter, quoniam propriæ, & uere, his autem quæ dicuntur animalia imperfecta ac potentia, assimilatim quidem, ac improprie, alio tamen modo, quam mors perfectorũ, quoniam per mortem non desinunt uiuere, sed desinunt habere potẽtiam ad uitam. Exponit autem quid intelligat per imperfecta, & dicit. Imperfecta aũt dico, ut oua, & semina plantarum quæcunq; sine radice sunt, & semina animalium. Hęc enim dicuntur mori, quatenus desinunt posse uiuere.

Omnibus igitur corruptio obuenit, ob caloris defectum, sed perfectis, in eo in quo essentiæ principium habetur, hoc autem id est, ut ante diximus, in quo superum & inferum coeũt, plantis, quod inter germen & radicem medium est. animalium sanguinarijs, cor exanguibus, proportionale.

Omnibus igitur corruptio fit, propter calidi defectum: perfectis autem, in quo substantiæ principium, hoc aũt est, quemadmodum dictum est prius, in quo sursum & deorsum copulantur, plantis quidem, medium germinis & radicis, animalium autem habentibus quidem sanguinem, cor, exanguibus autem, proportionale.

In parte hac partim ex dictis in hoc Libro, partim ex illis, quæ dicta sunt libro de iuuentute, uult cõcludere causam mortis, & uitæ esse cor, in animalibus cor habentibus, aut proportionale cordi, in his, quæ uerum cor non habent. Est enim cor causa mortis cum deficit in ipso calidum, est autem causa uitæ, cum in ipso est calidum uitale sufficiens pro uitæ operibus, procedit autem a primo ad ultimum, & dicit. Omnibus igitur corruptio fit propter calidi defectum, non tamen eodem modo animalibus perfectis, & imperfectis. Imperfectis quidem (ut dictum est) perfectis autem propter defectum calidi in eo membro, in quo est anima, quæ est principium substantiæ ut essendi. Hoc autem membrum est (ut dictum est) in quo sursum & deorsum in animali existẽtium copulantur, plantis quidem medium germinis, hoc est stipitis, & radicis scilicet truncus. Animalium autem habentib⁹ quidem sanguinem cor, exãguibus autem proportionale cordi, ergo uitæ & mortis principium est aut cor, aut cordi proportionale. Inquantum enim calido abũdat, uitę principium est, quo uero deficit, mortis est causa. Veluti nauta sui præsentia est salutis nauis causa sui absentia causa submersionis, ita quoq; cor, ut calido abundans, est uitę causa, ut calido deficiẽs est mortis principium.

Cæterum ex hisce nonnulla, potentia multa principia, non tamen actu, continent. Quamobrem, & insecta quædam præcisa uiuunt. Quin & sanguineorum quæcunque uiuacia admodum non sunt, exempto corde longo temporis spatio uiuunt ut testudines, & inambulant si adhuc pusillæ sint, quod eorum natura non bene composita sit, perinde atq; insecta.

Horum autem quædam, uirtute, multa principia habent, non tamen actu. Quapropter, & entomorum quædam diuisa uiuunt. Et sanguinem habentium quæcũq; non uitalia ualde sunt, multo tempore uiuunt ablato corde ut tortucæ, & mouentur pedibus adhuc existentibus tortuculis, propterea, quod non cõponitur natura ipsorum bene, similiter entomis.

Obiter quasi ponit differẽtiã ĩter exãguia et sanguinea animalia, & sic cõtinuet̃ si text⁹, licet exãguia nõ habeãt cor, sed cordi proportionale, tñ horum exanguiũ qdã ha-

bent uirtute principia multa, non tamen actu, habent quidem uirtute principia multa quatenus una anima actu potest per diuisionem fieri plures, et ita unum animal diuisione fieri potest plura animalia. Hinc concludit, ꝙ & entomorum quędam diuisa uiuunt, & dixit quędam, quoniã sunt quædam entoma adeo parua, ꝙ diuisa non uiuũt, ut pulices, & id gen⁹, qm̃ uita non stat in altera parte ꝑpter paruitatem. Concludit etiam & secundo, ꝙ et aĩaliũ quę sanguinem habent, quęcũq; non uitalia ualde sunt, quoniam sunt fere exanguia, multo tempore uiuũt ablato etiã corde, ut tortucę, quę diuisę a corde uiuunt, & mouentur pedibus progrediendo, adhuc existentibus per diuisionẽ quasi paruulis tortuculis. Et huius rei causa est, tum quia non sunt ualde uitales, sed quasi exangues, tum etiã quoniam non componitur natura earum bene, sed componit similiter fere entomis, hoc pacto & anulosa animalia licet sanguinea sint, etiam diuisa uiuunt propter easdem causas, ut quia sunt fere exanguia, & quia non bene cõposita & unita, ac cõtinua sunt.

Porro uitæ principium in quibus habetur, deficere solet, cũ calor uitalis non refrigeratur, tunc enim idem, quod sæpe diximus seipsum consumit.

Principium autem uitæ, deficit habentibus, cum non refrigeratur calidum communicans ipso, quemadmodum enim dictum est frequenter, cõtabescit ipsum a seipso.

Dictum est, ꝙ corruptio accidit uiuentibus propter defectum calidi, hoc est propter cor uel proportionale, cum illi deficit calidum. At ostendit quando, & quomodo calidum deficiat his animalibus aut uiuentibus, quæ calidũ hñt, & primo quidem generatim, deinde speciatim, & dicit. Principium autem uitę, deficit habentibus, hoc est, sed calidum quod est uitæ principium, deficit uiuẽtibus, quæ calidum habent, deficit dico tunc, cum calidum ipso principio uitę communicans, hoc est cum calidum uitale non refrigeratur, nam ut dictum est sæpius, cum calidum non refrigeraẽ, a seipso contabescit per exiccationem humidi, non aũt per applicationem cõtrarij, & hoc pacto calidũ uitale deficere dicitur, & quæ moriuntur defectu calidi hoc pacto, morte naturali mori dicuntur.

Quoties igitur alijs pulmo, alijs branchiæ obdurescũt, præ temporis longitudine resiccatis, his quidem branchijs, illis uero pulmone, & terrosioribus redditis, has particulas mouere, hoc est attollere & comprimere, non possunt, ac tandem, accedẽte intensione, calor ille obsolescit.

Quando igitur his quidem pulmo, his autem branchiæ induratæ fuerint, propter temporis longitudinem desiccatis, his quidem branchijs, hijs autem pulmone, & factis terrestribus, non possunt has partes mouere, neq; eleuare et simul ducere, tã dem autem, facta intensione, marcescit ignis.

Concludit speciatim tempus quando calidum deficit magis determinatum, generatim enim dictum est tunc uitale calidum deficere, cum non refrigeratur, nunc concludit quando non refrigeratur, & dicit, ꝙ tunc non refrigeratur cum pulmo aut branchiæ non amplius mouentur. Tunc autem non mouenẽ, cum uirt⁹ est effecta debilis, & pulmo uel branchiæ terrestres, & graues, & hoc paulatine per partem post partem, cum enim graues, & terrestres effectę sint, ineptę motui sunt, uirtus autem est effecta imbecillis, ideo tũc deficit calidum defectu refrigerationis, unde dicit. Quando igitur, his quidem pulmo, his autem branchię induratę fuerint & exiccatæ & terrestrificatæ, propter temporis longitudinem, exiccatis, his quidẽ brãchijs, his autem pulmone, & factis terrestribus, tunc animalia has partes mouere non possunt, neq; eleuare, neque simulducere, hoc est comprimere, tandem autem facta calidi intensione defectu refrigerationis, ignis hoc est calidũ uitale marcescit, ac naturalem suffocationem patitur. Sed dubitatur quoniam tũc non ultimum quod moritur, esset cor, sed simul cor & pulmo. Cõtrarium aũt dicit Aristo. est enim cor primum quod uiuit, & ultimum quod moriẽ, potest dici ꝙ quando Aristo. asserit cor esse primũ, quod uiuit, & ultimum, ꝙ moritur, comparat cor ad alia membra principalia non autem ad pulmonem, quoniam simul & semel pulmo deficit a motu, & calidũ uitale marescit. Vel posset dici, ꝙ dato ꝙ pulmo desinat moueri, nõ propter hoc immediate post hoc cor desinit uiuere, quoniam adhuc post hoc tempore imperceptibili cor uiuit, donec calidum eius uitale marcescat. Patet igitur generatim tũc animal mori, cum uitale calidum deficit, speciatim ꝟo tũc moritur, cum desinit posse mouere pulmonem uel branchias. Desinit autem posse hęc mouere, cum membra terrestrificata & inepta motui effecta fuerint, & uirtus admodum debilitata.

An cor ultimo moriatur.

Quocirca & paruis affectibus in senectute subortis, animalia cito commoriuntur, nam quia calor exiguus est, ut qui plurimus per uitam quæ longa fuit difflarit, si qua intensio parti illi superueniat, celeriter extinguitur, quemadmodũ cum tenuis & exigua flamma in eo inest, parui motus opa extingui solet.

Quapropter & paruis paßionibus aduenientibus in senectute, uelociter moriuntur, propterea enim ꝗ paucum est calidum, uelut plurimo euaporato in multitudine uitæ, si qua utiq; intensio fiat particulæ, cito extinguitur, quemadmodum momentanea & parua in ipso flamma existente, propter paruum motum extinguitur.

Ex his concludit corollarie quoddam utile medicis & philosophis, & est cur senibus paruis euenientibus passionibus, uelociter moriuntur, & dicit. Quapp & paruis passionibus aduenientib⁹ in senectute, uelociter animalia cõmoriuntur. Cuius causam repetit, & dicit. Propterea enim ꝙ eorum calidum & paucum & exiguum est, uelut plurimo euaporato in multitudine uitę. Est enim calidum propter uitam, quę longa fuit, ualde diminutum, & quodammodo infrigidatum, propter longam humidi consumptionem. Ideo (ut inquit) si qua calidi intensio fiat particulę, quę est instrumentum refrigerationis. s. pulmoni, tale calidum propter uelocem humidi consumptionem cito extinguitur. Cuius exemplum affert, et dicit. Quemadmodum parua flamma & momentanea existẽte in ipso calido qđ in candela est, propter motum leuem extinguitur, paruus enim ille motus flamme conuertit flammam per antiperistasim ad humidum candelę paucum, & sic extinguitur, uel flamma illa moritur a paruo motu illam superflue infrigidante, sic & senile calidum a contrario leui extinguitur. Sed dubitatur, quoniam in senectute paruum calidũ est. Ergo parua eget refrigeratione, & sic sicut calidum in iuuene non corrumpitur facile, sic nec in sene, habet enĩ ad suum humidum proportionem æqualem ei proportioni, quam habet calidum iuuenile ad suum humidum. Secũdo dubitatur utrum in senectute posit accidere mors, quæ est extinctio. Et uidetur, ꝙ nõ, quoniam superius dictum est, ꝙ mors quæ accidit in senectute, est naturalis, et marcor, non autem uiolenta. Dicendum ad primam dubitationem ꝙ calidum senile licet sit paucum respectu calidi iuuenilis, & egeat minori refrigeratione in quanto, nõ tamen eget minore proportionabiliter, & quoniam uirtus pulmonis est senio imbecillis, leui occasione accidente extinguitur. Est enim illa occasio cõtraria illi calido, aut formaliter, aut saltem corruptiue contraria, unde patet, ꝙ licet calor in sene, non sit multum, respectu sui humidi, est multum, & sic potest ipsum cito consumere. Ad secundã dicendum ꝙ in senectute potest accidere marcor, & extinctio. Marcor quidem, quando per paulatinam humidi cõsumptionem, marcescit calidum, extinctio ꝟo, quando nõdum penitus exiccato humido, occurrit ipsi calido cõtrarium

An in senectute det[ur] mors q[uæ] est extinctio.

tiũ uel pulmoni,ut dictũ est, p quod ampli⁹ a uirtute mo ueri non potest. Quando ṽo Aristoteles dixit marcorẽ accidere in senectute,uerum dixit. Non tamẽ sequitur ut omnis mors,quæ in senectute accidit,sit marcor.

Quapropter & mors ea quæ in senecta accidit, dolori obnoxia non est, tunc enim animalia mortem, obeunt, etiam si nullo uiolento affectu tententur, immo uero, citra ullum penitus sensum anima ipsa recedit.

Quapropter, & sine tristitia est quæ in senectute mors, nulla enim uiolenta ipsis paßione contingente, moriuntur, sed insensibilis, animæ absolutio fit omnino.

Secundo corollarie concludit qualis mors sit marcor, quæ mors est in senectute contingens per totalem humidi consumptionẽ,& dicit. Quapropter,& sine tristitia est, quæ in senectute fit mors. Cuius cãm affert,& inqt. Nulla enim uiolenta passione contingente,animalia moriunt, sed fit omnino insensibilis animę a corpore absolutio, atque separatio,& dixit {aię absolutio} quoniã loquit de morte naturali hominis,per quam anima humana,nõ cor rumpitur,sed ab ipso corpore absoluitur. Nam sm ueram Aristo.opinionem anima humana remanet post mortem. Sed mirum est,qũo in tali morte non sit dolor, cum ibi sit præsentia mali corrumpentis. Præterea & cognitione corruptiui mali tristitia & dolor nobis accidit. Sed in morte naturali est cognitio mali corruptiui, ergo est tristitia. Respondent,ꝙ mors naturalis est sine tristitia,quæ seqĩt appræhensionem tristis tangibilis. Non enim est ibi aliquod tangibile dolorificum præsens, cuius apprehensionem sequatur sensitiua tristitia, ut Cãdauensis bene exponit, tñ dicunt naturalem mortem non esse absq; tristitia mẽtalis, quæ sequitur mentalem appræhensionem corruptiui mali. Videns enim se mori morte naturali, tristatur mentaliter propter damnum uitę. Sed ego dico ꝙ hoc esset uerũ quãdo esset cognoscibile,mõ istud non est cognoscibile, qm̃ ex parte sensus nõ cognoscitur, aĩalia enim cum sunt prope talem mortem lętantur,qm̃ calidum propter priuationem refrigerationis acuit,& sic uidentur admodum uiuaciora facta,unde cygnus propter hanc cã;,cũ morit morte naturali dulciter cantat, qm̃ sensit se uigorosius aucto calido. Ex parte ṽo intellectus tale corruptiuum non cognoscitur,qm̃ nullus est senex, qui uno anno non credat se adhuc esse uicturum,unde Aristo. secundo rhetoricorũ nullus timet mortem,qm̃ unusquisq; existimat mortẽ esse procul. Quare hæc mors insensibilis est, hac morte Antonia Patauina cõuicina nostra mortua est, & quidem læta atq; periucunda,cum arbitraretur se esse pollentiorem factam. Vixit enim annis pluribus ultra centum.

De immortalitate animæ.

De dolore mortis naturalis.

Quinetiam in morbis illis qui durum reddunt pulmonem, aut tuberculis, aut uacante materia, aut caloris morbidi excessu ut in febribus accidit, spiritus frequens efficitur, propterea quod pulmo multum attolli ac subsidere nequeat, tandemq; ubi præterea moueri non potest, expirando uita cum morte commutatur.

Et infirmitatum quæcũq; faciunt pulmonem durum, aut nascentijs, aut superfluitatibus, aut caliditatis ægritudinalis excessu quemadmodum in febribus, spissum spiritum faciunt, propterea quod non possunt pulmonem longe tollere sursum & demittere, tandem autem quando nõ amplius possunt mouere, moriuntur expirantia.

Tertio corollarie cõcludit,ꝙ morbi,& oẽs dispositiones præternaturales,quæ faciũt pulmonem durum & siccum,aut grauem,aut crassum & amplum,sunt causæ,ut respirationes frequẽtiores sint & tãdem sunt causæ mortis, cum enim pulmo non possit in quanto per paucas refrigerare respirationes,recompensat in numero,unde dicit. Et infirmitatum quęcũq; faciunt pulmonem durum uel siccum & crassum,aut propter nascentias,hoc est apostemata,aut propter superfluitates, quę uia reumatismi ad ipsu; descendunt,aut propter excessum caliditatis ægritudinalis pulmonẽ exiccantis,ut in febribus accidit, hęc omnia spissum spiritum faciunt,& respirationem frequẽtẽ. Supletur enim per numerum, quod deficit in magnitudine. Et hoc dicit propterea, ꝙ non possunt pulmonem longe sursum attollere,nec deorsum longe demittere propter ineptitudinem eius ad motum, & sic magnitudo suppletur per numerum respirationum. Tandem autem cũ non possunt animalia pulmonem mouere propter grauitatem uel exiccationem pulmonis ex morbis causatam, expirando aĩalia moriũtur. Accidit enim mors emisso spiritu, hoc est aere,nam uita accidebat tracto spiritu, ut proximo libro dictum est. Quo ṽo ad uerba attinet, dixit morbos, qui pulmonem reddunt durum,respirationem facere frequentiorem,non autẽ dixit pulsum, qm̃ ut medici dicunt contingere potest respirationes non correspondere pulsibus, propter causas,quas assignant,de qbus ad medicos. Vna ṽo causarum esse potest quia respiratio fit a pulmone, pulsus ṽo a corde,modo stat pulmonẽ esse debilem,et ineptũ motui,non autem cor,uerum de his postea. Illud tamẽ obseruandum est,in ęgrotis,quibus uis morbis,et maxime pectoralibus optimum esse reperire in ipsis anhelitum cõuenientem & bene ordinatum. Contrarium ṽo est pessimũ. Amplius in ægrotis,cum non adest malitia anhelitus, neque malitia pulsus,omnibus alijs malis accidẽtibus in ipsis compertis, semper est bene sperandum. Si hęc duplex bonitas perseuerat,quoniam alteram bonitatem pulmonis,altera bonitatem cordis significat, ut ex dictis patet, & postea apparebit.

Pronosticũ in morbis ex anhelitu.

Est igitur ortus quidem, prima uegetatricis animę cum calore participatio. Vita uero, mora eius.

Generatio igitur est, prima participatio in calido, nutritiuæ animæ. Vita aũt, mansio huius.

His declaratis,in parte hac accedit ad definitiões, quas promisit declarare libro de iuuentute & senectute, & dicit. Generatio igit est prima participatio nutritiuę aĩæ in calido. Quo uero ad uerba attinet, hic generationẽ Aristoteles accepit pro ortu,quo uiuens oritur. Est enim ort⁹ uitalis generatio,non enim loquitur de generatione communi,qua & elementa,& metalla generantur, sed qua solum uiuentia generantur, ergo generationem accepit pro ortu. Sed dices quid est mors. Respondent,ꝙ est ultima participatio animę nutritiuæ in calido, probant p oppositum,qm̃ si generatio uitalis,hoc est ortus est prima participatio nutritiuæ animæ in calido, sequitur p oppositum ꝙ mors sit ultima participatio animæ nutritiuę in calido. Sed hoc non est uerum, quoniam octauo libro physicæ auscultationis rei permanentis datur primum, ideo dat prima animæ nutritiuæ participatio in calido, non autem datur ultimum, ergo mors non est ultima animæ nutritiuæ participatio in calido,alioquin rei permanentis daret ultimum. Melius ergo dicendum, ꝙ mors est prima imparticipatio nutritiuæ animæ in calidum, quãprimo enim animal non participat nutritiua anima in calido,tunc nõ est, & moritur. Circa definitionem generatiõis dubitat,qm̃ Aristo.ubiq; asserit,ꝙ primum quod uiuit, & ultimũ qđ moritur,est cor. Sumatur ergo cor primo ortum,& quæritur cum cor uiuat,ergo habet animam,& sic erit animatũ, & cum nullius alterius sit speciei, quam speciei hominis, tunc cor erit homo. Quidam concedunt cor primo aĩatum ex parte animæ esse hominem perfectum, ex parte uero corporis imperfectum,quia uero ab anima est principalis denominatio, absolute cõcedi potest cor esse hominẽ, quãuis non sit homo perfectus propter defectum mẽbrorum. Sed dices tunc ex parte corporis generatio hominis esset temporalis. Respondent,ꝙ ex parte corporis generatio hominis est temporalis. Ex parte uero animæ est temporalis secundum quid,non enim postquã anima generata est in corde, uerũ est aliquid animæ adhuc esse ge-

De morte

De generatione dubitatur.

An cor sit homo.

nerata est in corde, uerum est aliqd animæ adhuc esse generandum, uel ꝙ adhuc de ea aliquid fiet. Secũdum quid aũt, et additione facta, uerum est dicere, ꝙ anima fiet, qm̄ est uerum, ꝙ ipsa fiet in capite, cum erit caput formatum, & in epate, cum epar erit formatum, & in pede, cum pes erit formatus, & sic successiue fit in partibus, licet simpliciter non fiat. Ex his patet quid sit generatio uitalis, est enim prima animæ nutritiuæ participatio in calido, hoc est in corde. Sed cõtra adhuc dubitabis, quoniam in homine generatio erit prima participatio humanæ in corde, & in animali prima participatio animę sensitiuæ in corde, & in plantis prima participatio animæ nutritiuæ in calido, quod est simile cordi. Igitur hæc definitio solum generationi plantarum competit. Dicendũ ꝙ argumentũ cõcludit uerũ, qm̄ in hoīe aīa hũana est idē qđ nutritiua & sensitiua i aīalib⁹ aīa sensitiua est sensitiua & uegetatiua, in plantis uegetatiua est uegetatiua tm̄, ideo descripsit generationem uitalem per participationem animæ nutritiuę, ut esset omnibus cōis. Hęc pro expositione illorũ. Sed quidam nõ imperiti refellunt hanc positionē, primo qm̄ humana anima est perfectissima, ergo requirit pro sui esse omnia mēbra principalia, & sic nõ potest cor in illo priori esse homo perfectus ex parte animæ. Præterea Aristo. dicit, ꝙ fœtus primo uiuit uitam plantæ. Secũdo uitā animalis. Tertio & ultimo uitā hoīs, quæ non essent uera, si cor primo formatum uiuere secundum uitam suæ speciei. Propterea dicunt, ꝙ cor in illo priori uiuit uitā animalis, et antea embrium uixit uitam plantæ. Embriũ.n. antequā formatum esset cor, uiuebat uitam plantæ, qm̄ nutriebaẽ, & crescebat, formato corde, uiuit uitam animalis, qm̄ cor est primum sensitiuum. Desinit enim uiuere uitam plantę, & incipit uiuere uitam animalis, omnibus membris principalibus formatis, & contiguatis, et recte cõstructis, desinit uiuere uitam animalis, & uiuit uitam hominis usꝗ ad mortem. In animalib⁹ uero formato corde animal uiuit uitam sue speciei, & propter animam suæ speciei. Siquis tamen uellet defendere positionem priorum posset dicere ad primum ꝙ aīa humana in facto esse requirit omnia membra principalia, at in fieri pōt saluari in corde (ut dcm̄ est) Ad secundum dicerent ꝙ embrium secundum operationē prius uiuit uitam plantę, sed secundum existentiā quā primum cor est, uiuit ẜm oēm uitam, licet prius appareat uiuere secundum uitam plantæ, deinde secundum uitam animalis, & ultimo ẜm uitam hoīs. Secundo principaliter dubitatur utrum generatio uitalis, quæ dicitur ortus, sit participatio prima animæ nutritiuę in calido. Et uideẽ ꝙ non quia non uidetur pro quo accipi debeat participatio, an pro anima, an pro corpore. Amplius nõ uideẽ ꝙ sit prima participatio, quoniam anima a toto corpore non participaẽ primo, & simul sed successiue. Iuniores rn̄dent, ꝙ Aristo. per participationem intelligit animaꝫ participatā, & per calidum intelligit corpus calidum caliditate sufficienti ad opera uitæ, tunc per primum intelligunt totum primum tempus in quo formatur corpus uiuens, erit ergo sensus, ortus est anima nutritiua participata in toto corpore calido, & primo tempore formationis membrorum uiuentis. Hoc enim tempus dicitur primum in comparatione ad tempus nutritionis, & augmentationis, quod sequiẽ hoc totale tempus formationis. Certe hæc expositio est obscura & lõga, ideo facilius dici potest, ꝙ ortus uitalis, sit prima participatio animæ nutritiuæ in calido, hoc est, ortus uitalis est anima nutritiua nunc primo participata in calido, hoc est in membro principaliter calido, ut in aīalibus quidem in corde, in plantis uero in trunco. Et dico nunc primo participata, quoniā subdit, & uita est ei⁹ permansio, hoc est quoniam uita est anima permanens a prima participatione usque ad ultimam, ad differētiā ergo uitæ, addit prima, qm̄ uita nõ est prima participatio, sed cõtinua participatio a prima usꝗ ad finem.

Quid ort⁹.

Contra eā pōnē quæ dixit cor esse hoīem.

Defensio

De definitione generationis.

prima expositio.

Alia expō

Iuuenta, primæ refrigerabilis particulæ auctio. Senecta, eiusdem decretio. Status, siue ætas adulta, quod horum medium est.

Iuuentus autem est primæ, refrigeratiuæ particulæ augmētatio. Senectus autem, huius decrementum. Status autem, horum medium.

Nunc definit iuuentutem, senectutem, & uirilitatem, et dicit, quòd iuuentus est augmentatio primę refrigerabilis particulæ. Senectus ꝟo est primę refrigerabilis particulæ decrementum, status autem, qui est uirilitas, est horũ medium, hoc est nec augmentum, nec decrementum primæ refrigerabilis particulę, sed inter hæc æqualitas. Sed contra has definitiones quidam obijciũt, & primo, qa in multis uiuentibus non inuenitur prima refrigerabilis particula, & tñ senescũt, et iuuenescunt, ut sunt ea aīalia, quę solo continente refrigerantur, & plantæ etiam. Præterea quodlibet mēbrum senescit, ut oculus, & brachium, quorũ nullum habet primam aliquā particulam refrigerabilē. Amplius subiectum totale & adęquatum iuuentutis non est prima refrigerabilis particula, sed totum aīal, uel totũ uiuens, ergo debet definiri per ipsum aīal uel uiuens totum, & non per refrigerabilem particulam. Ad hæc stat particulam primo refrigerabilem diminui, & aīal iuuenescere, ut si pulmo propter ægritudinem diminueretur. Propter hæc argumenta dicunt, quòd Aristo. per hæc noluit describere iuuentutem, & senectutem, & uirilitatem, sed uoluit assignare effect⁹ iuuentutis, & senectutis, & uirilitatis circa primam refrigerabilem particulam, tunc.n. prima refrigerabilis particula iuuenescit, cum augetur, tunc senescit, cum diminuitur, tũc uirescit, cum cõsistit inter hęc. Ego autem defendo Aristo. & primo accipio, quod uirtus nutritiua, per quam anima corpus seruat usꝗ ad uitæ finem, habet tres habitudines ad corpus, prima quidem qua uirtus nutritiua potest augmentare corpus, propter causas assignatas libro de generatione. Secunda, qua uirtus nutritiua est nata diminuere suũ corpus propter causas assignatas libro de generatione. Tertia uero, qua notabiliter quo ad experientiam nostram sensatam, nec auget, nec diminuit, sed facit ipsum consistere. Prima habitudo quę est iuuentus, est ab ortu usꝗ ad trigesimum annũ. Scđa quæ est uirilitas, est trigesimo anno ad trigesimũquintum. Vltima habitudo, quæ est senectus, est usq; ad finem uitæ. Ex his patet quid sit iuuentus, qm̄ est iuuentus augmentatio, hoc est habitudo corporis naturalis uiuentis, secundum q̄ uirtus nutritiua est nata ipsum augere. Sũpsit enim augmentationem pro habitudine naturalis corporis uiuentis, secũdum quam uirtus nutritiua est nata ipsum augere. Ille enim terminus incõplexus accipitur ab Aristote. pro toto isto complexo, gratia breuitatis. Senectus est decrementum, hoc est habitudo naturalis corporis uiuentis secundum quam uirtus nutritiua est nata illud corpus diminuere. Virilitas uero est habitudo naturalis corporis uiuētis secundum quam uirtus nutritiua nec augere, nec diminuere corpus sensibiliter est apta. Dico sensibiliter, quoniam insensibiliter diminuitur, propter causas assignatas in libro de generatione, & in tertio libro de anima. Sed dices cur potius describit has per refrigerabilem particulam. Dicendum quòd Aristo. per refrigerabilem particulam fortasse intelligit cor, quod est principaliter refrigerabile. Pulmo enim est instrumentum refrigerandi, & quid refrigerabile, at cor per excellentiā refrigerabilis particula dicið. Et quoniam principaliter anima & uita & sensus est toti corpori, & singulis partibus propter cor, descripsit per hanc, ut innueret principalitatem, uel forte per refrigeratiuam particulam, pulmonem intellexit, & definit hęc per illum tanquā per principale instrumentum e quo pendent omnia hæc. Hactenus de his.

Dubõne cõtra definitiones.

prima expositio.

Defensio Aristotelis.

Obitus atq; corruptio, uiolenta quidē, caloris extinctio aut marcor (his.n. utrisq; de causis, calor extingui potest).

Mors

Mors autem & corruptio, uiolenta quidem, calidi extinctio & marcor (corrūpetur enim utiq;, propter ambas has causas)

Nunc definit mortem & primo uiolentā, et dicit. Mors autem & corruptio, uiolenta quidem est extinctio calidi, & marcor. Dico & marcor, quoniam in uiolenta morte utraq; causa concurrit, extinguitur enim a cōtrario formaliter, uel corruptiuo, & consumendo humidum corrumpit seipsum, unde dicit, Corrumpetur enim utiq; calidum uitale in uiolēta morte propter ambas has causas scilicet a cōtrario, & per consumptionem humidi.

Naturalis uero, eiusdem marcor ob temporis transacti longitudinem proueniens, uerum in plantis, ariditas, in animalibus, mors nuncupari solet. Cæterum ea quæ in senili ætate obuenit, marcor partis illius est, qui q, eam refrigerare animal præ senio non poßit, committitur. Quid sit ortus, & quid uita, & quid mors, & quas ob res animantibus tūcta sint, dictū est.

Quæ autem secundum naturam, eiusdem huius marcefactio propter temporis longitudinem facta & perfectionem, plantis igitur, auansis, in animalibus autem, uocatur mors. Huius autem, quæ quidem in senectute mors, marcedo particulæ propter impotentiam refrigerandi, à senectute. Quid igitur est generatio, & uita, & mors, & propter quas causas existunt animalibus, dictum est,

Nunc definit naturalem mortem, & dicit. Mors autem quæ secundum naturam est, est eiusdem uitalis calidi marcefacio facta propter temporis longitudinem, & propter perfectionem, hoc est ultimatam consumptionem humidi, quæ quidem in plantis uocatur auansis, hoc est exiccatio subito facta, in animalibus autem uocatur mors. Quo uero ad uerba attinet, uerbum igitur, pro sed sumpsit, ut patet considerāti. Et exponit causam mortis naturalis totiēs expositę, & dicit. Huius autem scilicet mortis naturalis, q̄ quidem in animalibus dicitur mors, est marcedo particulæ refrigerabilis propter impotentiam refrigerandi proficiscentem a senectute. Demum epilogat, & dicit. Quid igitur est generatio, & uita, & mors, & propter quas causas existunt aīalibus, dictum est.

Patet etiam ex hisce, & qua de causa animalibus quæ spirant, in humore præfocari contingat piscibus in aere, hi enim, aqua, illa, aere refrigerari solent, quibus utraq; destituuntur, mutatis sedibus.

Palam autem ex his, & propter quam causam respirantibus quidem animalium suffocari accidit in humido, piscibus autem in aere, his enim, per aquam refrigeratio fit, his autem, per aerem, quibus utraq; priuantur, permutantia loca.

Recolligit, quæ ex dictis declarata reliquuntur, & primo quare in aere suffocantur pisces, & in aqua respirātia, & hoc contra Anaxagoram & Diogenem apolinatem, et dicit. Palam autem ex his, & propter quam causam respirantibus quidem animalium suffocari accidit in humido, piscibus autem in aere, reddit causam & dicit, quoniā his scilicet piscibus per aquam refrigeratio fit, his uero, per aerem, & quoniam utrisque permutantur loca, ideo utraq; suffocantur. Hoc est primum contra Anaxagoram, & Diogenem.

Causa itaq; cur hi branchias, illa pulmonem moueant, quibus assurgentibus & residentibus illa inspirant & expirant, hi humorem accipiunt redduntq;, & insuper instrumenti constitutio: ad hunc sese habet modum.

Causa itaq; motus his quidem branchiarum. his autem pulmonis: quibus eleuatis & depositis, hæc quidem expirant & inspirant: hæc aūt suscipiunt humidum & emittunt, adhuc autem consistentia organi: hoc se habet modo.

Secundum quod ex dictis recolligitur, est q; causa motus his quidem. s. piscibus branchiarum, his. s. respirantibus pulmonis ita, & hoc modo se habet, ut his eleuatis, et depositis hęc quidem expirent & inspirent. s. campestria, hęc autem. s. pisces suscipiāt humidū & emittant. Adhuc autem causa ut organi constitutio sic sit in piscibus, & illo modo in campestribus, hoc modo se habet. unde uerba sic lege. Causa itaque motus branchiarum quidem in his scilicet piscibus, pulmonis autem in his. s. campestribus, quibus eleuatis & depositis, hæc quidem expirant, & inspirant. s. campestria, hæc autem suscipiūt humidum emittunt. s. pisces, hoc se habet modo. Adhuc autem constitutio organi scilicet branchiarum in piscibus, & pulmonis in campestribus, hoc se habet modo. hæc ergo tria colligūtur hæc dictis. Sed quæritur utrum uita possit perpetuari. Videtur q; sic quoniam propter quid per continuā alimenti appositionem non potest uita perpetuari. uidemus enim ignem perpetuari, & lac in regione aeris per cōtinuam appositionem combustibilis, lac uero per cōtinuā appositionem hypeccaumatis, ut dicit Aristo. primo meteororum, ergo uita potest perpetuari per continuā alimenti appositionem. Quidam dixerunt, q; animal per se fieri posset perpetuum, per accidens autem non fit, primū probant, si animal acciperet alimentum conuenientissimum, quod quidem nec in quanto, nec in quali, nec in tēpore, aliquo modo esset improportionatum. Amplius & si in alijs rebus non naturalibus esset benemensuratū, stāte enim mensura omnium horum, dicunt animal p se posse perpetuari. Per accidens uero nullum perpetuaṙ, quoniam nullum est in omnibus commēsuratum, aut uarietate temporum, aut locorum, aut cibi & potus, aut uarietate horæ cibandi, aut alijs id genus. Ergo per se quidem uita est perpetuabilis, per accidens uero, nullum uiuens perpetuatur. Qui uellet defendere hanc positionem posset, nec uideo aliquod argumentū, quo hæc opinio refelli posset. Verum arbitror per potentiam naturalem nullum uiuens, q; participat anima nutritiua in calido, posse fieri perpetuum nec per se, nec per accidens. Vnde Aristo. ubique ait reliquo modo compleuit deus perpetuitatem dādo generationem, ut patet secundo de anima. Si enī natura posset perpetuare uiuens alio modo q̄ per generationem, frustra dedisset generationem, ut Auuerroes addit. Philoponus igitur primo libro de generatione necessitatē mortis uenatur ex cōsumptiōe humidi radicalis. Imaginatur enim duplex humidum radicale nutrimentale, radicale q̄dem quod ex principijs generationis contrahitur, nutrimētale uo, quod ex nutrimento acquiritur, ut sanguis generat⁹ per digestionem. Naturale calidum in radicali humido naturaliter conseruatur, quoniam in eo est genitū. In nutrimentali autem, non potest conseruari, quoniā cum eo nō est genitum, & ideo dicitur subiectum extraneum. Tūc dicit, q; calidum uitale tandiu seruatur, quādiu durat humidum radicale, quoniam radicale humidum est naturale subiectum calidi & quoniam cum eo est genitum, & quoniam in illo est solum aptum seruari. Cum igiť tale humidum totum uel pro maiore sui parte est cōsumptū, sequitur necessario expiratio calidi naturalis, et mors quę dicitur marcor, & sic licet succedat nutrimētale humidū, non conseruatur in illo calidum uitale, quoniam est subiectum extraneum illius. Causa autem quare non cito tale humidum consumitur, est, quoniam aduenit humidū nutrimentale, per quod diuertitur calidum a consumptione sui humidi proprij, & conuertitur ad humidum nutrimentale exiccando ipsum, & sic diuertitur, & propter hoc uita prolongatur. Contra hunc modum ego ualde dubitaui semper, primo quidem, quoniam humidum radicale non potest esse maius cōgregato ex semine matris & patris, sed istud est adeo paucum, quod non posset diu resistere tanto calido requisito ad uitam, quin in breui cōsumeretur. Præterea humidum spermaticum, & humidū cibale sunt eiusdem rationis, quoniam sperma est superflui-

Prima pō.

Secunda de anima comē 34. Philoponi positio.

Dubōnes cōtra positionē. Philoponi

tas alimenti. Sed humidum cibale nõ est cõueniẽs & naturale fundamentum calidi per Philoponum, ergo nec humidum spermaticum, & si humidum spermaticum est conueniens, ergo & humidum cibale, quare apposito semper humido cibali fiet uita perpetua, quoniã semper succedit illius naturale subiectum. Preterea puer in utero formatur & nutritur ex sanguine matris, sed sanguis matris nec est purior neq; melior neq; uitalior, quam sanguis ex quo mater nutritur, igitur si sanguis ex quo mater nutritur non est conueniens, & naturale pabulum calido matris, nec sanguis matris potest esse naturale pabulum calido pueri, & si est conueniens calido pueri, ergo proprio calido, & sic illo semper apposito, uita matris potest perpetuari, semper enim succedit subiectum naturale. Propter hæc argumẽta ego semp in positione Philoponi fui ambiguus. Propterea dicamus ꝙ duplex est humidum secundum Aristotelem, solidum, & fluidum. Fluidum qdẽ sanguis est. Solidum uero, est ipsa membra. In humido quidem solido, ut in subiecto anima residet. & uita, fluidũ autem humidum licet non sit animatum, tamen sine ipso nõ stat uita. Quidam ergo necessitatem mortis ex duobus nacti sunt, & ex parte humidi solidi, & parte humidi fluidi. Ex parte solidi quidem, quoniã de solido humido, continuo resoluitur aliquid, propterea ad illius restaurationẽ requiritur sanguis, qui est humidum fluidum, hic enim in membra conuertitur, & consolidatur. Imaginantur ergo in resolutiõe humidi solidi, euaporare quod subtile est, qđ uero crassum & terrestre est, remanere, & propter hoc cõtinuo membra durescunt & fiunt terrestria & sicca, & ita minus apta saluare calorem naturalem, unde fit, ut in huiusmodi exiccatione senectus consistat, & tandem mors. Patet ergo ex parte humidi solidi non posse uitam perpetuari. Sed dices propter quid durificatio nõ potest tolli per instaurationem, quæ fit appositione et conuersione humidi fluidi in mẽbra. Respondetur, qm̃ semel corruptũ non potest redire, terrestrificatio enim mẽbri corruptio est, ut Aristo. dixit, ideo per instauratiõnẽ nõ potest redire, quin semper membrum remaneat terrestrius quã prius erat. Ex parte uero humidi fluidi, quod est sanguis, uenantur necessitatem mortis, & supponunt, ꝙ humidum solidum non sufficit saluare uitam nisi sit humidum fluidum, humidum enim fluit necessarium est primo, ut ex ipso instauretur solidum humidum, & sic si fluidum humidum non esset, solidum tandem desiccaretur. Secundo ut conuertatur eius subtile in spiritus, qui seruiunt operationibꝰ uitæ, nisi enim subtile humidi fluidi in spiritus continuo conuerteretur, epar & stomachus, & os non possent digerere, digerunt enim calido delato per spiritꝰ, nec membra possent conuertere nutrimentum in eorum substantiã, ergo humidum fluidum est uitæ necessarium. Tunc dicũt, ꝙ quia membra nutritiua continuo durificantur, & exiccantur, fluidum humidum non possunt bene digerere, & sic continuo generat crudus, & aquosus, ita, ut tandẽ fiat ineptus generationi spirituum, cum autem est ineptus generationi spiritus tunc mors est, quare ex hoc duplici humido necessitatem mortis attulerunt. Aliȷ̃ addiderunt tertiam causam ex parte cordis, cor enim continuo fit durius ac terrestrius, & sic continuo fit ineptum ad generationem bonorum spirituũ, & ineptum ad mouendum illos ad membra, & sic spiritus remanentes in corde paucã humiditatem cordis cito consumunt, quæ ibi existẽs erat apta conuerti in spiritus, & sic totum exhalat, & fit marcor. Hæ sunt causæ necessitatis mortis assignatę a iunioribus. Verum istæ causæ licet sint necessarię, & mortem necessariam inferant, non sunt causæ primæ & propriæ, pendent enim ex alia causa. Aristo. ergo propriam & primam causam assignauit ex parte pulmonis. Imaginatur enim pulmonẽ continuo durificari & terrestrificari, quatenus ab ipso continuo subtile resoluitur, & terrestre, & crassum humidum remanet, cum igitur fuerit durificatus ac terrestrificatus, ut omnino reddatur motui ineptus, uirtus etiam motiua ob resolutionem & infrigidationẽ spirituum, fit effecta debilis ad moriẽdum, tunc pulmo cessat a motũ, & sic illud paululum calidi, quod in corde et pulmone remansit, non refrigeratum totum humidum cõsumit, & mors accidit, nam licet calidum cordis sit exiguũ, tamen non est ita exiguũ, quin proportionem maioris inęqualitatis semper habeat ad suum humidum, & sic cessante refrigeratione, quæ fiebat per pulmonem, mors sequit. Hanc causam puto propriam, & adęquatam, ut patet per Aristotelem hic. Causę uero assignatę ab illis, nõ sunt primæ, quoniam pendẽt ab hac. Qua ratione fit, ut cor sit cã mortis & uitæ principalis uia excellentiæ, pulmo ṽo principalis, uia necessitatis.

Positio propria. | De necessitate mortis. | Quales causæ istæ sint.

Porro quæ cordi accidere solent, ea tria sunt, quæ eãdem habere naturam uidentur, quãuis eandem non habeant, uidelicet, palpitatio, pulsus, respiratio.

Tria autem sunt accidentia circa cor, quæ uidentur eandem naturam habere, habent autem non eandem, saltus, & pulsus, & quod respirationis.

Hactenus multa dixit de morte, & uita, & iuuentute & senectute, generatione, & corruptione ut pendent ab ipso pulmone, nũc de corde, & eius propriȷ̃s affectionibus, e quibus potest pendere mors, & uita, unde uidetur ostendere qũo mors, & uita possunt pendere non tm̃ a pulmone, sed etiam a corde, & propterea introducit de accidentibꝰ cordis, & primo proponit illa, et dicit. Tria autem sunt accidentia circa cor, quæ cordi accidunt, quæ uidentᷣ eandẽ naturam habere, habent autẽ non eandem, & sunt saltus, seu palpitatio, pulsus, & id quod est respirationis, id est respiratio ipsa. Quo uero ad uerba attinet, Aristo. dixit tria esse accidentia, quæ uidentur habere eandem naturã, quatenus omnia sunt in genere motus, omnia enim eleuatio et depræssio sunt, & sic quo in genere motus conueniũt, uidentur habere eandem naturam, quo uero differunt specie motus, reuera eandem naturam simpliciter non habent. Differunt enim specie, quoniam palpitatio siue saltus est motus præternaturalis cordi, ut dicemus. Cæteri sunt naturales. Amplius respiratio, & pulsus licet sint motus naturales proficiscuntur a diuersis causis, ut dicemus. Dixit autem tria esse accidentia cordis, quæ uidentur habere eãdem naturam, quoniam accidentia cordis, simpliciter loquendo, plura sunt, lipopsychia, syncopis, & lipoptimia, & alię plures passiones præternaturales cordi accidunt, quæ quia non uidentur habere eandem naturam cũ pulsu, & respiratione, non enumerãtur. De palpitatione enim dicit quatenus uidetur habere eandem naturam cũ pulsu, & respiratione, licet reuera non habeat. Cætera ergo accidentia præternaturalia prætermisit, quoniam cum illis naturalibus conuenientiam non habent.

Palpitatio igitur, est caloris in corde existentis compulsio, ob refrigerationem quæ à materia excrescente atq; inutili, aut alio quopiam tabico proueniat, ut in eo morbo accidit quẽ tremorem uocant, & aliȷ̃s, & metu.

Saltus igitur, est constrictio calidi quod in ipso, propter refrigerationem superfluificam, aut contabescitiuam, ut in infirmitate quæ uocatur palmus, & in aliȷ̃s infirmitatibus, & timoribus.

Propositis accidentibus, nunc exequitur exponendo illa, & primo declarat saltum, quam etiam palpitationẽ uocant, græce autem dicitur πήδησις, pedesis, definit autem saltum, & uult ꝙ saltus sit compulsio eius calidi, ꝙ est in corde propter superfluam infrigidationem illius pendentem ab aliqua causa præternaturaliter infrigidante. Quo uero ad definitionem attinet, illud supponendum est contrarium uniri ac fieri fortius ex circũstantia sui contrariȷ̃, quam græci antiperistasim uocant, ut sæpius diximus. Amplius omne contrarium cum unitum est, ac fortificatũ in eius contrarium repellẽdum nititur, ueluti exhalatio intra nubes

nubes contenta, cum per antipetistasim fortificata fuerit, in frigidum nubis nitens, ipsam scindit. Ex his patet unde saltus ac cordis palpitatio fit. Cum enim calidum cordis a frigido multo præternaturaliter occurrente in ipso corde in minorem locum cõpellitur, nititur in illud, & sic calidum cor saltat ueluti exhalatio contra nubem. Ex his sequitur, quid sit formaliter saltus, est enim eleuatio cordis, causa immediata est constrictio calidi, calidum enim constrictum se innitens in frigidum, saltat, & sic cor insequẽs calidum saltat. Causa per accidens & remota est frigidũ præternaturaliter occurrens, ab aliquo præternaturaliter occurrente, & delegato ad cor, ut cuꝫ a timore, in quo a superioribus frigidum descẽdit, aut a tremore, quem palmuꝫ appellant, aut ab aliis morbis frigidũ ad cor mittit. Quare definitio causalis hęc est, quã Aristo. assignauit, est eniꝫ saltus compulsio calidi, quod est in corde, facta a frigido præternaturaliter occurrente. Definitio uero formalis est, saltus est eleuatio cordis, definitio cõposita ex formali & causalis est, saltus est eleuatio cordis facta a calido cõstricto a frigido præternaturaliter occurrẽte, unde dicit. Saltus igitur est constrictio calidi, quod in ipso corde est facta propter refrigerationem superfluificam ac excedentẽ, aut contabescitiuam, hoc est mortificatiuam calidi, ut accidit in ea infirmitate, quę uocatur palm⁹, hoc est tremor, & in aliis infirmitatibus, ut in febribus uenenosis petentibus cor, & in timoribus.

Etenim metuentibus, partes superiores refrigerantur. Calor autem defugiens seq; contrahens, motum facit, ubi in angustum adeo compellitur ut animantes interdũ præ metu, aut morbo extinguantur.

Etenim timentes, infrigidantur secundum superiora. Calidum autem fugiens & contractum, facit saltum, in paruum cõstrictũ ita ut aliquando extinguãtur animalia & moriãtur propter timorem, & propter passionem ægritudinalem.

Quia posset alicui uideri, ꝙ timor non sit causa constrictionis calidi in corde, ideo declarat istud, et dicit. Etenim timentes infrigidantur secundũ superiora, calidum autem fugiens frigidum quod descendit a superioribus ad cor, contrahitur, contractum aũt hac in paruũ constrictũ nititur cõtra frigidum, & saltat, dico ob timorem calidum in paruum constrigi adeo, ut aliquando extinguãtur animalia aucto calido obtinente usq; ad cor, & moriantur propter timorem, & propter passionem ægritudinalem quasi eodem modo. Quo autem ad rationem attinet, animaduerte ut Themistius inquit libello de memoria & reminiscentia, ꝙ in timore infrigidantur superiora, quoniam cor patitur, modo ad passionem cordis spiritus, qui erant sursum, a : cedunt ad cor, ut illi auxilientur, & sic frigidũ multiplicatur in superioribus, & calidum contrahitur in corde. Hinc patet, cur in timoribus homines egerunt, & mingunt, & rigorem patiuntur, quoniam calidũ descendit, & infrigidat exteriora, & descendendo comprimit, & facit egerere, & mingere. Vtrũ uero palpitatio cordis fieri possit a calido præternaturaliter occurrenti calido naturali cordis, pulchra quæstio est. Dicunt enim medici aliquando a minera febris pestilentis eleuari uapores calidos uenenosos cordi hostiles, e quibus calidum cordis refugit, et contrahitur, & sic contractum innititur contra illos, et facit cordis saltum. Verum de his ad medicos, per hæc patet cur in timoribus cor palpitat, & in forti amore. In omni enim passione, in qua cor ualde patitur, superiora infrigidantur, & sic calidum in paruum locum contractum ab illo frigido, facit saltum.

An saltus fieri possit a calido pternaturaliter occurrẽte.

At pulsatio quam cor perpetuo facere uidetur, ei motioni persimilis est, quam tubercula cum dolore efficiunt, ꝙ sanguini mutatio ipsa præter naturam sit, ea uero fit, usq; dum sanguis concoctus sit, & in pus conuersus.

Accidens autem pulsatio cordis, quã semper uidetur faciens continue, similis nascentiis est, quæ faciunt motum cum dolore, propterea ꝙ præter naturam est sanguini permutatio, fit autem usqueequo utiq; sanies fiat digestus.

Cum dixit de saltu, & palpitatione, nunc dicit de pulsu cordis, quæ & pulsio dicitur, per quam nõ solum cor mouetur, sed arteriæ, ut dicemus. Et primo ostendit, quib⁹ pulsatio similis sit, & uult ꝙ pulsatio cordis sit similis pulsationi apostematis, & etiam bullitioni. Et hoc proponit, & dicit. Pulsatio autem, quæ accidit cordi, quam semper uidetur faciens continue usq; ad uitæ finem (cessatio enim ab hac mors est) hæc in quam pulsatio similis est nascentiis, quæ faciunt motum cũ dolore, hoc est, est similis pulsationi apostematum, qui motus pulsatiuus est cum dolore, licet hic sit præternaturalis, motus uero cordis naturalis. Et ꝙ sit iste motus in nascentiis, & præternaturalis, declarat dicens. Propterea ꝙ sanguini inest permutatio præternaturam a calido ebulliente, nec semper fit motus iste sanguinis, sed usquequo sanies fit digestus, hoc est usquequo sanguis, qui erit sanies, erit digestus, & coctus, cessat enim cum erit coct⁹, statim, & erumpitur a natura, et exit, aut induratur, ut docent medici. Quo uero ad ṽba attinet, animaduerte (vt medici dicunt) Apostema est tumor alicuius particulę corporis præternaturalis, causatus ab humore relegato ad illam particulam, aut propter dolorem trahentem, aut a membro potentiori illum mandante ad illã particulam, aut ex superfluitate multa in toto descendente ad illam particulam tanquã ad debiliorem, aut a contusione & ibi detentus propter oppillationem. Dico tumor pręternaturalis, quoniã Cicero in nostro nare a natura ortus (ut uidetis) non est apostema, qm̃ licet sit tumor accidens particulæ mei corporis, non est præternaturalis. Dico ab humore relegato ad illam particulam, quoniam tumor causatus a uentositate, non est apostema apud Philosophos, licet medici uelint esse apostema uẽtosum ut tympanidem, & undimiam, & id genus. Est autem humor in particula relegatus, & constrictus materialis causa apostematis, humor ṽo ex quot causis ad locum uenire possit, superfluum est enarrare satis nunc sit dicere quasdaꝫ, ut propter dolorem loci. Est enim dolor causa attractionis, aut propter membrum aliquod potens, quod suum superfluum mittit ad debile, aut propter multitudinem in toto, & a toto permutatur ad particulam ueluti ad debiliorem, ut fit in crisibus permutationis, uel quia cætera mẽbra potentiora sunt, ideo humor ad illam relegatur ut ad debiliorem, aut propter contusionem, ut patet. Hęc pauca de apostemate. De pulsatione uero apostematum, dicamus, ꝙ cum ille humor in loco est congregatus a calore naturali membri & totius corporis, digeritur, ac decoquitur, est enim primo crudus, calidum ergo naturale agit in illũ humorem digerendo, & in spirituosum conuertẽdo, illud autem spirituosum ampliando se ad exteriora, ebulliẽdo pulsat, & contrahendo se, comprimitur, & sic cõstringitur, & dilatatur. De dolore uero dicamus, ꝙ dolor fit pręter motum sanguinis præternaturam, sanguis enim sic motus soluit continuum, & facit tristem sensationem, etiam sui acuitate. Cuius signum est, quoniam in cholericis apostematibus dolor est maior propter punctionem. Ex quo sequitur, quòd dolor durat usque ad completam digestionem, nam digestione facta, cessat motus sangninis, & solutio continui, & punctio, & fit aliquando eruptio, uel induratio saniei, ut dicũt chirurgi. Verum de cessatione, dicemus statim.

De apãte

De pulsatiõe apostematis.

De dolore

Hæc etiam affectio, feruori similis est, fit enim feruor, cum humor caloris opera inflatur, nam humor propterea sese attollit, ꝙ in molem assurgat ampliorem.

Est autem similis bullitioni, hæc passio, bullitio enim fit, spirituoso facto humido à calido eleuatur enim, propterea quod amplior fit moles.

Hic & ponit secũdam similitudinem, inter pulsum cor-

dis, & ebullitionem aquæ in olla, & dicit. Est autem similis bullitioni hæc passio cordis .s. pulsatio, quoniam sicut in bullitione id, quod ebullit, dilatatur, & cōstringitur, sic cor in pulsatiōe eleuatur, & deprimitur, unde ℣o ebullitio fit, exponit, & dicit. Bullitio enim fit humido, quod ebullit, ab ipso calido spirituoso facto, propterea ꝙ moles humidi, quod ebullit, fit amplior. Cum enim calidum agit in humidum, resoluit ipsum in spiritum, qui appetens maiorem locum mouetur ad exteri⁹, & sic ebullitio fit, & quoniam ampliatur humidum, intrat aer, & refrigerat, & sic compellitur & in minorem locum contrahitur. Hæc de similitudinibus.

Cæterum quies in tuberculis agitur, si putrefactio non perspiret, humore craßiusculo reddito, feruor uero residet, si per labra uasculi humor excidat.

Pausatio autem in nascentijs quidem, si non perspirauerit, spißiore facto humido, putrefactio, bullitioni autem, excidentia per horizontes.

Hic declarat pulsationem in nascentijs cessare propter duas causas, primo insensibiliter cum subtiliatum spirat p poros cutis. Secūdo cum digesto humido fit putrefactio, & sanies, & hoc inquit. Pulsatio autem in nascentijs quidem, si non perspirauerit per poros cutis insensibiliter, spissiori facto humido, putrefactio fit & sanies, & sic cessat. Ea ℣o excedentia, ac saltus ebullitionis per horiçōtes, hoc est per labra uasculi cessat, quoniam cum peruenit ad illa, aere subintrante, refrigeratur, & cessat.

In ipso autem corde tumefactio humoris qui semper é cibo accedit, ultimam cordis tunicam eleuātis, pulsum facit.

In corde autem semper accedentis humidi ex alimento per caliditatem tumefactio, facit pulsum, eleuantis ultimam tunicam cordis.

Nunc accommodat similitudines ad pulsum cordis, et ut mihi uidetur, supponit, primo, ꝙ in corde sit naturale calidum, & quidem maius, & pollentius quā in quauis corporis particula, istud non oportet probare, quoniam sæpius est probatum. Secundo supponit ꝙ necessarium est cor suscipere alimentum cōtinuo, si debet uiuere, quod alimentum est sanguis non ultimo coctus, sed ulterius decoquendus, ut supponatur pro nunc, quia aliter diximus libello de iuuentute, sanguis enim iste non perfecte coctus in epate per uenam magnam fertur ad cor, & intra thalamum medium ultimo decoquitur, ut dictum est libro de somno. Est enim medius thalamus specum mediū, ad qđ sanguis deducitur, ut perfecte decoquatur, ut Themistius dixit libro de somno. Tertio supponit calorem cordis agere in sanguinem illum subtiliando ac spumificando, & ad cumulum inundando. His stantibus, dicit, in corde tumefactio facta propter caliditatem eius humidi, quod ad cor accedit ex alimēto, facit pulsum, humidum enim illud tumefactum, & spumificatum & eleuatum usꝗ ad tunicā ultimam cordis, eam dilatat, & sic fit diastoles, hoc est dilatatio, non potens autem ulterius progredi, humidum illud redit interius, & sic fit systoles, hoc est cōstrictio, pulsus autem est, qui his duobus motibus constat. Hæc ergo est causa pulsus cordis.

Atq; hoc semper sine ulla intermißione fit, nam semper humor ex quo natura sanguinis oritur, continue influit.

Et hoc, semper fit continue, affluit enim semper humidū, ex quo fit sanguinis natura.

Per hæc uult habere differentiam inter pulsationē apostematis, & pulsum cordis, & dicit. Et hoc .s. pulsus fit cōtinue durante uita cessante enim est mors. Quod uero fit continue durante uita probat, quoniā continue affluit sanguis nouus ad cor, ut ibi digeratur, & fiat perfectus; ergo eius ebullitio erit perpetua durante uita, sed in apostemate, & ebullitione pulsatio non est continua, quoniam illa in apostemate cessat propter causas assignatas, & etiam cessat ebullitio, ut dictum est dicit. Et hoc semper fit, cōtinuo & incessanter. Affluit enim semper humidū nutrimentale, ex quo fit sanguinis natura, & uerus sanguis.

Primum enim, in corde gignitur, id quod, in prima generatione liquido constat, nam uenis nondum distinctis, sanguinem habere cernitur.

Primo enim in corde fit: palā autem, in generatione à principio, nondum. n. distinctis uenis, uidetur habere sanguinē.

Posset quis dicere, ꝙ non semper sanguis sit in corde, quoniam in prima cordis generatione nō est sanguis, quasi respondens, assignat causam quare in corde nāꝗ deest sanguis, & dicit. Primo enim ī corde fit sanguis, & ipso genito in eo est sanguis, probat, & dicit. Palam autem in generatione quæ fit cordis a principio, & prima eius origine, nondum enim distinctis uenis, nec ramificatis per corpus cor in illa sua prima origine uidetur habere sanguinē, & sic semper habet sanguinem, & ita semper habuit pulsum. Aluernus philosophiæ peripateticæ non ignarus, & Candauensis doctor etiam peripateticus contra hæc, quæ Aristoteles dixit bonis argumentis obijciunt, & probant, quòd calidum non sit causa pulsus principalis, & p se. Primo quidem, quoniam calidi est alterare, subtiliare, et resoluere, ad quæ sequitur iste motus cordis, ergo calidū non est per se causa illius. Secundo quia primus motus in animali est motus cordis, ut Philosophi autumant. Ergo oportet ut sit a causa prima cordis, hæc prima causa non potest esse calidum. Tertio motus cordis est causa calidi, ergo non fit à calido. Propter hæc tenent duo, quorū primum est, quòd mot⁹ ille cordis per se primo fit ab anima mouente cor, sicut enim primum mobile mouetur p se primo ab anima, sic cor per se primo mouetur ab eius anima, unde sicut cuilibet misto inanimato ab eius forma competit aliquis proprius motus, & cuilibet elemento a propria forma, competit proprius motus, & ferro etiam ab ei⁹ propria forma mouetur ad magnetem, sic cor ab eius propria forma, quæ est anima mouetur pulsū, & aīal mouetur mediante corde ab eius anima hoc proprio motu. Secūdo dicūt, quod licet anima sit principalis causa huius motus, calidum tamen est instrumentum, mediante quo motū agit anima, ut enim ignis calefacit per suam formam, & propter calidum tanquam propter instrumentum, sic anima mouet cor principaliter, sed mediante calido tanquam instrumento, & sic tenent quòd principalis causa hui⁹ motus sit anima sensitiua, instrumentaria est cordis calidum. Sed hæc positio est ambigua, quoniam nullum instrumētum est causa eius a quo fit, sed calidum per eos fit a motu cordis, ergo calidum non est causa, nec principalis, nec instrumentalis illius motus cordis. Propter hoc argumētum Galenus & medici dicunt, ꝙ anima est causa pulsus mediante uirtute uitali. Est enim anima principalis causa, uitalis ℣o uirtus est causa instrumentaria. Anima enim mediante uirtute uitali eleuat tunicam cordis intra quā sanguis cōtinetur, & sic ad eleuationem sequitur tumefactio sanguinis, & compræssio, cum tunica deprimitur. Videtur huic opinioni consonare, quoniam nulla forma per sui essentiam est causa alicui⁹ operationis. In hoc enim differt forma creata ab increata, ꝙ forma creata agit per potentiam distinctam ab essentia, deus uero agit per suam essentiam, ergo anima agit motum illum mediante potentia uitali, ad cuius motum sequitur sanguinis eleuatio, & compræssio, & sic calidum nec principalis causa est pulsus, nec instrumentaria, sed anima & uirtus uitalis. Hęc medici. Animaduertendum ergo, quòd Aristoteles cum quærit causam alicuius operationis particularis alicuius membri, uel particulæ corporis, non quærit causam uniuersalē & communem. Declarauit enim in secundo de anima, qđ anima est causa animati corporis in triplici genere causę, finalis, & formalis, & factiuæ, & uoluit, ꝙ sit causa factiua corporis animati inquātum est uniuersalis cā oīum

motuum

De ca... tus co...

Dubi... cōtra ... tioni.

Pô ... conf...

Pô Ari... telis.

motuum & operationum quæ sunt in animato corpore. Querit ergo causam particularem, & immediatam: & sic in hoc loco quærens causam motus cordis, non uniuersalem quærit, sed particularē & propriam: quoniam uniuersalem esse animā non dubitat. unde, ut in libro de somno quærens causam somni particularē & propriam, assignauit non animam: sed euaporationem cibalem, licet anima sit uniuersalis causa somni & uigiliæ: sic in hoc loco quærens causam particularē & propriam pulsus cordis, non animam assignat, sed calidum, ut regulatur ab anima: sic enim uaporatio causa somni est, ut regulata ab aia. Tunc dicendum q causa per se dicitur dupliciter: una quæ est cum suo effectu uniuoca, & quæ ut talis agit effectū, & sic nec euaporatio est causa per se somni: nec calidum est causa motus cordis per se. Alio modo causa dicitur per se quęcunq; est causa effectus non fortuita, nec casualis. per se enim accipitur contra casuale secundo physicorum. Et tunc dico q euaporatio somni: & calidum motus cordis causa est per se: quoniam nec euaporatio somni, nec calidum pulsus causa est fortuita: ac casualis, sed per se, ut directę ab anima: ac ab illa regulatæ: ut sic enim sunt particulares & per se causę. Euaporatio quidem somni: calidū uero pulsus. Et secundum hoc frustra ponitur a medicis uirtus uitalis, qua anima mouet cor: & arterias, quoniam pro his motibus sufficit anima, ut uniuersalis causa, & calidum regulatā ab anima, ut causa particularis, & per se. Errant etiā Aluernus & Candauēsis, qui credūt pulsum cordis esse priorē calore cordis. Si enim pulsus esset causa caloris: calor non posset esse causa pulsus, nec principalis, nec instrumētaria. Cuius cōtrarium dicunt. Propterea dico, q calidum ab ipsis generantibus datur uiuenti mediante anima, sicut grauitas datur terræ a generante mediante forma terræ. Motus autem & operationes dantur mediante calido. Licet enim motus localis sit prior omni motu, tamen in specie calidū potest esse prius motu locali, & motus calidi prior motu cordis. Ex his patet mens Aristotelis, & solutio rationum Aluerni. prima enim ratio concludit q calidum non sit causa per se uniuoca, & inquantum talis. Calidum enim uniuoca causa non est nisi calidi, & per se causa, ut tale non est causa nisi rarefactionis & attractionis. tamen causa per se, ut distinguitē contra causam casualem & fortuitam calidum regulatū ab anima ut ebulliens mediante sua spumificatione causa est motus cordis per modū dictum. Ad secundam patuit solutio: motus. n. cordis secundum Philosophos est primus motuum localium in animalibus: non autem est primus simpliciter, quoniam fit a calido mediante eius spumificatione, & spirituificatione (ut dictum est) qui motus non est pure localis. tertia ratio deleta est, sumit enim falsum. Non enim motus cordis causa est calidi simpliciter, sed calidum mediante sua spirituificatione ac spumificatione causa est pulsus: ut probatum est. Hęc pro dilucidatione. Quæritur obiter propter quid medici pulsum cordis & arteriarum appellauerunt uitalem motum, & uirtutē animæ, qua anima mouet hæc, appellauerūt uitalem. Philosophi autem motū nutritionis, & generationis, et augmentationis, & diminutionis appellarunt uitalem, ut Drusianus monachus asseruit in techna. Causa autem est, quoniam medici inspexerūt solum ab hominem, & quoniam per hos motus iudicāt hominē uiuere, quousq; enim cor & arterię hoc pulsus motu mouētur: eum uiuere asserūt: quāprimum cessare ab hoc, mortuū putant, hos motus uitales, & uirtutē qua anima hos motus perficit uitalem appellarunt. Alia causa est, quoniā posuerunt in epate uirtutem nutritiuā, in cerebro motiuam & animalē, ergo erat rationi consonū ut uitalem ponerēt in corde. Philosophi autem inspexerunt non solum ad hominē, sed ad omne uiuens, & quoniā inuenerunt etiam plantas uiuere, & cum non uiuant sensu nec intellectu iudicarunt eas uiuere nutritione & auctione, & generatione, & sic hos motus uitales & uirtutem, qua anima hos perficit uitalem tanq; communes omnibus uiuentibus iudicarunt. Præterea in omni uiuente considerantes non nisi unum membrum fecerunt primū & principale, utpote cor, aut uicarium cordis, ideo omnem uirtutem esse in eo putarunt: & propterea in homine per eandem uirtutem uiuit, & sentit, & intelligit, quoniam per animam humanam, licet ratione diuersa: ut secundo de anima dictum est.

Et ob id: iunioribus magis quàm senioribus pulsat. utpote quibus: diuaporatio maior fiat.

Et propter hoc: pulsat magis iunioribus, quàm senioribus. fit enim exhalatio amplior iunioribus.

Ex his soluit duo quæsita. & assignat causas illorum, primum propter quid cor pulsat magis iunioribus: q̄ senioribus: & respondet hoc esse: quia calidū in iunioribus est maius, & fortius quā in senioribus, cum enim calidum iuuenile sit maius, ideo sanguis magis spumificatur: ac spirituificatur: & sic magis eleuatur: & sic pulsus cordis fortior est in iunioribus, quā in senioribus, unde dicit. Et propter hoc. s. quia calidum est maius. in iunioribus quam in senioribus. cor ipsum pulsat magis iunioribus, quā senioribus: calido enim in iunioribus existente maiori, fit sanguinis exhalatio, & spumificatio: ac spirituificatio maior, & amplior iunioribus: quàm senioribus.

Quinetiam uenæ, oēs & simul inter se pulsare assolēt: quia omnes ex corde sua initia trahunt. cor autem: semper mouet. Quare & illæ semper mouent: si simul inter se cū illud mouet.

Et pulsant uenæ omnes, & simul inuicem: propterea quòd ortæ sunt omnes a corde. mouet autem: semper. Quare & illæ semper: & simul inuicem quando mouet.

Secundum quæsitum, propter quid dilatato corde, uel eius tunica ipsum continente omnes arteriæ dilatantur: & concorditer omnes simul, & compressa illa tunica: omnes arteriæ comprimuntur, & omnes concorditer, & simul: ita, ut pulsus cordis regulariter fit semper cum pulsu omnium arteriarum. Respondet, hoc esse, quoniam omnes uenæ arteriales oriuntur a corde: suntque sic cordi proportionatæ, & eius tunicæ: ut non possit tunica dilatari: quin arterię dilatentur: nec comprimi, quin comprimantur. Continuantur enim ipsi cordi, ut utres fistulæ follis, ut patet per anathoma: & propter hanc causam non potest tunica dilatari, quin omnes dilatentur: nec comprimi, quin comprimantur: & omnes simul: quia omnes simul ad cor eandem proportionem habent, unde dicit. Et pulsant uenæ omnes scilicet pulsatiles, & simul inuicem, propterea quòd ortæ sunt omnes a corde, & ita proportionatę: ut non possit cor moueri, nisi ille correspondenter moueantur. Hinc concludit, quòd quia calidū semper mouet cor: semper etiā moueat illas, & regulariter ac proportionaliter sicut cor mouet. Drusianus autem monachus credidit secundo libro technæ: quòd arteriæ mouentur dilatatione & constrictione motu proprij sanguinis: qui intra illas cōtinetur. Imaginatur enim sanguinem arterialem correspondenter spirituificari ac spumificari, ut sanguis cordis, & sic motu proprij sanguinis uult illas pulsare. proportionaliter tamen cum pulsu cordis propter ortum quem habent ad cor. Errauit autem, quoniam sanguis arterialis non est ita calidus, ut sanguis cordis, nec calidum contentum intra arterias est ita calidum, ut possit sanguinem in exhalationem, & spumam, ac spiritum uertere, cum arteriæ continuo elongentur a corde: & ita calidum deficit in illis. Ergo dicendum est arterias correspondenter pulsare, sicut cor pulsat, non per motum proprij sanguinis, sed concomitatiue ad motum cordis: ad quem motum sequitur motus tunicarum arteriarum, & motus sanguinis intra illas contentas. Pendet ergo motus dilatationis, & constrictionis arteriæ a constrictione, & dilatatione tunicæ cordis intra quam calidum & sanguis continentur. Motus uero san-

De pulsu arteriæ.

guinis intra arterias exundatiuus pendet a motu arteriarum cōstrictiuo & dilatatiuo: & sic pulsus arteriarū non pendet a motu proprij sanguinis, sed a pulsu cordis: quod Drusianus ignorauit. Ex his sequitur unde medici sumpserunt iudicium a pulsu arteriarum: quoniam arguit supra pulsum cordis, propter concomitantiam & causalitatem: & iudicauerunt ex pulsu illarum fortitudinem, & debilitatem calidi: & multa alia propter hanc causam.

An motus cordis ex arteriæ sit naturalis. Sed quæritur utrum dilatatio cordis, & arteriarum sit motus naturalis, uidetur quòd sic quoniam motus constrictionis est naturalis, ergo & motus dilatationis. Contrariorum enim idem est naturale principium. Secundo quæritur utrum constrictio fit a calido. Videtur ꝙ non: quoniam calidi est rarefacere, & non constringere. Tertio quæritur, utrum sanguis calefactus sit causa dilatationis, & constrictionis, an calidum partium cordis. Ad hæc per ordinem respondemus incipiendo ab ultimo: & dicemus quòd sanguis calefactus, & calidum cordis, & suarum partium est causa pulsus cordis: sanguis quidem: quatenus ipse calefactus, & spumificās tunicam dilatat. ipsemet deponens tumefactionem est causa cōpressionis. Aliter tamen & aliter: nam spumificans dilatat per se: demescens constringit. quatenus remouetur: ut prohibens descensum tunicæ: & sic est causa quasi sine qua non illius compressionis. Calidum uero partium cordis causa est quasi remota pulsus, quatenus est causa calefactionis sanguinis: qui spumificatur. Ad secundam dubitationem, dicendum quòd causa constrictionis principalis est pondus tunicæ, quum enim tunica uiolēter dilatabatur: cum erat grauis: naturaliter constringitur: & sic per se causa constrictionis est tunicæ grauedo: causa sine qua non proxima est sanguis deponens tumorē: depositione enim tumoris sanguis causa est constrictionis, ut remouēs prohibēs: depositio tumoris fit ex ingressu aeris frigidi. Cum enim sanguis ampliatur, per debitas uias transeuntes per pulmonem, & uenas, inter pulmonem & cor, subintrat aer, & sic sanguis infrigidatur, & deponit tumorem. Ex quo patet ꝙ constrictio fit a calido cordis, & partium eius: remote, quem erat causa tumefactionis sanguinis, & tumefactio causa, ut intraret aer frigidus, & aer frigidus causa est depositionis tumoris: quæ causa est saltem sine qua non: ut tunica constringatur. Ad primā patet solutio, ꝙ ratione habita ad tunicam, & ad cor, quę mouentur, dilatatio uiolenta est, quoniam contra naturam eorum: quæ dilatantur: ui enim graue ascendit: ratione uero habita ad ipsum calidum cordis, cui naturale est calefacere sanguinem: ex cuius calefactione sequitur, ut sanguis fiat leuis, & dilatans, dilatatio est naturalis. At cōstrictio naturalis est ex eo: quia tunica, & cor naturaliter descendunt: prohibente remoto.

Palpitatio igitur est: compellentis frigoris repulsio. Pulsatio uero: humoris concalescentis inflatio.

Resilitio igitur est: facta obuiatio ad frigidi cōstrictionem. Pulsatio autem: humidi calefacti spiritificatio.

Nunc uult agere de tertio. s. de ipsius cordis respiratione, & continuando se ad sequentia, epilogat, quæ dixit, & inquit Resilitio igitur cordis, hoc est, palpitatio est obuiatio facta ac sequens ad constrictionem frigidi, hoc est causata ex frigido constringente calidum cordis. Pulsatio autem cordis est spirituificatio, hoc est inflatio humidi calefacti, hoc est sanguinis calefacti. Hæc. n. definitio causalis est: causatur enim pulsus ex inflatione humidi. Quid uero sit cordis respiratio, post hæc exponit.

Respiratio autem fit: calore augescente in ea parte ubi uegetale principium habetur. nam quemadmodum cæteræ partes alimento indigent: ita & illa quoque. immo magis quàm cæteræ. quippe: quæ cæteris nutricationis causa sit.

Respiratio autem fit: augmentato calido, in quo principium nutritiuum. quemadmodum enim & alia indigent alimento: & illud. & alijs magis. etenim alijs: illud, alimenti causa est.

Hactenus de palpitatione, & pulsu cordis, nunc de respiratione cordis agit. Vbi animaduertēdum ꝙ quemadmodum pulsus est duplex motus cordis. s. & quo dilatatur eius tunica, & quo constringitur: quibus arteriæ conformiter & comitanter dilatantur, & constringuntur: sic respiratio est duplex motus, & quo cor trahit aerem: & quo expellit aerem. Trahit dico mediante eleuatione pulmonis, & expellit mediante compressione. Imaginatur igitur Aristoteles ꝙ idem calidum. s. sanguis per intumefactionem est causa, ut cor dilatetur: & comitanter arteriæ per definitionem tumoris, cor constringitur, & comitanter arteriæ constringuntur, & sic est pulsus. Amplius per eandem sanguinis calefacti in tumefactionem: cor dilatatur & pulmo eleuatur, & aer intrat, per pulmonem usque ad cor: & sic sanguis depònit tumorem, & cor, & pulmo cōprimuntur & aer expellitur qua ratione patet, quòd sanguis calefactus a calido cordis mediante tumefactione est causa dilatationis cordis, & arteriarum: & eleuationis pulmonis & tractionis aeris per totum. Illemet sanguis refrigeratus mediante depositione tumoris est causa constrictionis cordis, & arteriarum, & causa descensus pulmonis, & pulsionis aeris. Aristoteles ergo primo accipit ex qua causa fiat inspiratio: quæ est aeris attractio, & dicit. Respiratio autem fit, hoc est aeris attractio fit augmentato calido, hoc est sanguine calefacto magis in corde: in quo est principium nutritiuum scilicet anima & uirtus nutritiua: & quia quis posset dicere in corde non esse sanguinem, qui est alimentum cordis. Assignat rationem quare ibi sit alimentum scilicet sanguis, & dicit. Quemadmodnm enim & alia membra indigent alimento: ita & illud scilicet cor: & alijs particulis cor ipsum magis nutrimento indiget. Debet enim habere nutrimentum sufficiens sibi, & alijs quoniam & alijs illud cor alimenti causa est. Sic igitur patet in corde esse sanguinem. quod est ipsi & eius omnibus particulis nutrimentum, & patet talem sanguinem a calido cordis & eius partium augeri, & tumefieri. Hoc autem supra probatum est sæpius, accepit autem hoc de nouo, ut innuat unam causam esse dilatationis cordis, & respirationis: hoc est tractionis aeris.

Necesse itaque est: ut cum amplior efficitur, instrumentum attollat. Existimare autem oportet: instrumenti constitutionem similem esse follibus qui in officinis ferrarijs habentur (parum enim abest: quin pulmo & cor sibi formam talem uendicent) geminum autem esse quod tale est, cum eum naturalem potentiam cui nutriendi officium delegatum est, in medio consistere oporteat.

Necesse itaque amplius factum: eleuare organum. Oportet autem existimare: consistentiam organi similem quidem esse follibus: qui in ærarijs (non longe enim neque pulmo neq; cor ut suscipiat figuram talem) duplum autem esse quod tale. oportet enim: in medio esse nutritiuum naturalis uirtutis.

Cum accepit, quòd inspiratio fit augmentato calido, hoc est intumefacto sanguine: qui in corde est pro eius, & aliarum partium nutrimento: nunc exponit modum quomodo trahitur aer calido illo tumefacto: & primo concludit quòd necesse est, cum cor dilatatur, ut pulmo eleuetur: & hoc & expositione & ordine quem habet pulmo cum corde, & dicit. Necesse itaque calidum illud amplius factum, & intumefactum eleuare organum, hoc est pulmonem: qui est instrumentum, mediante quo eleuato aer trahitur per totum: & declarat quomodo necesse est ad tumorem calidi existentis in corde: ut pulmo eleuetur: & dicit. Oportet autem existimare consistentiam organi, similem quidem esse follibus: hoc est pulmonem constitui ad formam follium: qui sunt in ærarijs.

Non longe enim est pulmo & cor, hoc est ab ipso corde: natura enim fecit pulmonem proximum cordi: ut pulmo se habeat ad cor, ut follis ad manum: ita ut suscipiat figuram talem, qualem follis habet cum manu. Cor enim sua eleuatione eleuat pulmonem ueluti manus sua eleuatione eleuat follem. Verum aliqua differentia est, quoniam quod tale est, idest pulmo, qui est ut follis, est duplum, & sic uidetur figura follis in pulmone quasi duplicata propter duas, quas habet partes. Quare autem oportet esse duplum, causam affert, ut in eius quasi medio sit cor, & in medio cordis sit nutritiuum principium scilicet anima: quæ est principium nutritiuæ uirtutis: quæ mediante calido nutrimentum intumefaciat, ut sit causa tractionis aeris mediãte eleuatione pulmonis. Ex his uult habere pulmonem eo situ ac positura cum corde constitutum esse a natura: ut non possit cor dilatari ab ipso sanguine intumescente: nisi pulmo eleuetur. Hoc supponit tum ratione: tum ex anathomis.

Medium igitur: cum amplius redditur, eleuari solet. cum uero eleuatur: & eam quoque partem quæ illud ambit eleuari necesse est. Id quod: in respirantibus fieri cernitur. quandoquidem pectus attollitur: propterea quòd eiusmodi partis principium in eo contentum, hoc idem efficit.

Eleuatur igitur: maius factum. eleuato autem: necessarium eleuari & continentem ipsam particulam. Quod quidem: uidentur facere respirantes. eleuant enim pectus: propterea quòd principium existens in ipso, huius particulæ, idem hoc facit.

Cum declarauit, ꝙ corde dilatato: oportet ut pulmo eleuetur: nunc ostendit, ꝙ eleuato ac ampliato pulmone, necesse est, ut pectus eleuetur ac moueatur, & dicit. Eleuatur igitur pulmo, cum maius sit: eleuato autem pulmone necessarium est eleuari & continentem ipsam particulam. s. pectus. Non enim potest eleuari contentum, nisi eleuetur continens. ostendit autem hoc quod dixit couenire his, quæ uidemus, & dicit. Quod quidem uidentur facere respirantes: respirantes enim eleuant pectus, propterea ꝙ principium huius particulæ. s. pulmo idem hoc facit, hoc est eleuatur. Appellat autem pulmonẽ principium huius particulæ. s. pectoris, non ꝙ pulmo sit principium pectoris secundum esse, sed secũdum operationem. quasi dicat, respirantes eleuant pectus, quoniam pulmo, qui est principium motus pectoris, eleuatur.

Cum enim attollitur: eodem perinde ut in folles aerem exterum algidumque influere, & refrigerando ignis exuperantiam restringere necessum est.

Eleuato enim: quemadmodum in folles, necessarium inferri aerem qui desoris & frigidum existentem, & refrigerantem extinguere excessum ignis.

His expositis, nunc demõstrat quomodo fit inspiratio, quę est tractio aeris ad omnia pręcordia: et accepit enim, pro itaque: quasi dicat. eleuato itaque pectore ad eleuationem pulmonis, necessarium est inferri aerem, qui est desoris, & frigidum existentem, quemadmodum in folles trahitur aer: qui refrigerans sanguinem cordis tumefactum extinguat excessum ignis. & hæc uocatur inspiratio. Ex quibus patet quid sit inspiratio: est enim motus aeris ab extra ad sanguinem cordis usque deducti genera refrigerandi sanguinem. Huius plures sunt causæ. Causa quidẽ, ut subiectũ & materia est aer, qui trahitur: ut finis uero, uniuersalis quidem, est ne detur uacuũ. Proprijs autem est ut refrigeretur sanguis, & calidum cordis & pulmonis, ꝙ omnium præcordiorum: effectrix causa: proxima quidem: eleuatio pulmonis & pectoris, remota uero: eleuatio ac dilatatio cordis: adhuc remotior: sanguinis tumefactio: adhuc remotior, calidum cordis & eius partium; conuertens sanguinem in spiritum & tumorem. Hæc de inspiratione ipsius cordis.

Quemadmodum autem cum augetur, hæc pars attolli solet: ita & cum decrescit, eandem residere necesse est. atque ea residente, aerem ingressum rursum egredi: aerem inquam qui dum ingreditur frigidus est, dum egreditur calidus, propter contactum caloris hac in parte contenti.

Quemadmodum autem crescente, eleuatur hæc particula: & decrementum patiente, necessarium demitti. & demisso, exire aerem qui ingressus fuit iterum ingredientem quidem frigidum, exeuntem autem calidum, propter tactum calidi existentis in particula hac.

Nunc ostendit modum expirationis, quæ est expulsio aeris prius attracti: & loquitur similitudinarie, & dicit. Quemadmodum autem crescente humido in corde, & tumefacto: hæc particula: quæ est pulmo eleuatur, & quidem concomitanter (ut dictum est) etiam humido illo patiente decrementum, & deponente tumefactionem, necessarium est pulmonem demitti: & hoc (ut dictum est) concomitanter, corde compresso: pulmone autem demisso: necesse est exire aerem, qui ingressus fuit, & necesse est iterum atque iterum hoc fieri, hoc modo ingredientem quidem, frigidum: exeuntem autem calidum. Exit dico calidum propter tactum calidi cordis existentis in particula hac scilicet corde. Aer enim ille exit calidus, quo tangitur a calido cordis. Ex his sequitur: quid sit expiratio: est enim expiratio motus aeris calidi ab intra ad extra, ut recens refrigerans ingrediatur. Huius (ut dictum est) plures sunt causæ. Causa quidem, ut materia & subiectum est aer: qui calidus expellitur. Causa ut finis, & gratia refrigerandi, ut recens intret ad refrigerandum: effectrix causa, est descensus cordis & pulmonis: descensus uero causa, est depositio tumoris quæ est in sanguine: depositionis autem causa, est ingressus noui aeris refrigerantis concurrunt ad hoc grauitas descendentium: quæ cum non possint ultro augeri, comprimuntur ut dictum est.

Et potißimum in hijs quæ sanguinolentum habent pulmonem. cum siquidem introrumpere oportet in multos quasi tubos & fistulas pulmonis: quarum singulis, uenæ adiunctæ sunt. adeo: ut totus pulmo sanguine plenus uideatur.

Et maxime habentibus pulmonem sanguinem habentem. in multas enim, uelut cannales, concauitates incidere quæ in pulmone: quarum secus quamcunque protensæ sunt uenæ. ita: ut uideatur totus pulmo esse plenus sanguine.

Comparat respirantia inter se, & ostendit quæ magis respirant, & quæ minus, & dicit. Et maxime necessarium est trahi, & expelli aerem his animalibus: quę pulmonem habent multum sanguineum. Cuius causam affert, & dicit. In multas enim necesse est incidere concauitates, uelut in cannales, quæ concauitates sunt in pulmone, secus quãcunque quarum concauitatum protensæ sunt uenæ, ita ut uideatur totus pulmo esse plenus sanguine. Animalia uero: quorum pulmo non est ita plenus sanguine, non ita frequenter respirant, ut superius diximus.

Aeris autem ingressus, respiratio uocatur: egressus, expiratio.

Vocatur autem ingressus quidem aeris, respiratio: exitus autem, expiratio.

Nunc exponit nomina horum motuum, qui in respiratione sunt, & dicit. Vocatur autem ingressus quidẽ aeris, respiratio, hoc est inspiratio: exitus autẽ expiratio: ut proximo libro satis dictum est.

Idque semper continue fit: quandiu animalia uiuunt, & hanc particulam continue mouent. Et ob id: in respirando & expirando uita consistit.

Et semper utique hoc continue fit: quamdiu utique uiuunt, & mouent hanc particulam continue. Et propter hoc: in respirando & expirando est ipsum uiuere.

Secundo declarat, quomodo se habet respiratio ad animal, qd' respirat: & ad eius uitã: & dicit. Et semper utiq; hoc cõtinue fit, quãdiu utiq; uiuunt & mouent hãc particulam continue. s. cor & pulmonem: & propter hoc in respirando: & expirando est ipsum uiuere.

Ad hunc modũ: & piscibus brãchiæ mouẽtur. nã cum calor sanguini inditus, per particulas in sublime scandit: attolluntur & branchiæ, & aquam admittunt. cum descendit ad cor per meatus, & refrigeratus est: resident, & aquam emittunt. Cum autem semper sanguis in corde contentus efferatur: semper cor, eundem refrigeratum rursus excipit.

Eodem aũt modo: et piscibus motus fit branchiarũ. eleuato enim calido qd' in sanguine per partes: eleuãtur & branchiæ, & pertrãsit aqua. descendẽte aũt ad cor per poros: & refrigerato: demittunt, & emittunt aquam. Semper autem eleuato eo quod in corde: semper suscipit iterum refrigeratum.

Per quandam similitudinẽ exponit modũ refrigerãdi in non respirãtibus, uidelicet, in animalibus, quę brãchijs refrigerãtur: & dicit. Eodẽ autẽ modo & piscibus fit motus brãchiarum. Cuius causam affert, & dicit. Eleuato. n. calido, qd' est in sanguine cordis piscium, & per partes ad branchias conterminas: eleuanẽ, & branchię, & sic pertrãsit aqua, & refrigerat per contagionẽ calorẽ cordis: descendente refrigeratione ad cor per poros, & refrigerato corde: demittunt branchias deorsum, & emittunt aquã, semper autẽ eleuato eo qd' in corde calido, semper suscipit iterum refrigeratum donec durat uita.

Ex quo ẽt fit: ut illis in respirãdo, & his in admittẽdo humore, finis uiuẽdi et nõ uiuẽdi cõsistat. De uita igitur ac morte, et ijs pene omnibus quæ huic considerationi affinia sunt dictũ est.

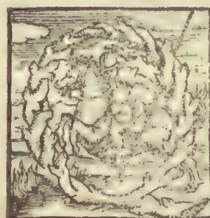
Quapropter & illis, uiuẽdi & non uiuẽdi finis, est in respirando: & his, in suscipiendo humidũ. De uita igitur & morte, & de cognatis huius speculationis: fere dictum est de omnibus.

Ex his concludit in quo cõsistit uita piscium. & dicit. Quapropter & illis. s. respirãtibus: uiuẽdi & non uiuẽdi finis est in respirãdo, & his. s. piscibus uiuẽdi & nõ uiuendi finis est in suscipiẽdo humidũ. Demum epilogat, & dicit. De uita igit̃ & morte, & cognatis huius speculationis. s. iuuentute & senectute: & respiratione, fere dictum est de omnibus, & dixit fere: ut euitaret arrogantiã. Per ea quæ Aristo. dixit patet ordo in respiratione, & in refrigeratione per branchias: nã inspiratio est pr mus motus, quo aer ad cor trahit̃. Cor. n. fuit generatũ cum suo calido: & suo humido: ideo in corde fuit facta sanguinis intumescentia primo, ad quã tractus fuit aer: & sic prima fuit inspiratio: aere uero tracto, fuit refrigeratio sanguinis, & depositio tumoris, ad quã sequit̃ expulsio, & sic expulsio fuit post tractionẽ aeris. Quare expiratio est post inspirationẽ: expulso uero aere: iterũ sanguis intumescit, & nouus aer trahit̃: & rursus refrigerat, & sic sanguis deponit tumorẽ: & eũ expellit: & sic uicissim semper. Simili ratione fit in refrigeratione per brãchias, intumefacto. n. sanguine cordis piscium, branchię eleuanẽ intumefacto sanguine ad ipsas existẽte: eleuatis autẽ trahit̃ aqua, & sic per contagionẽ cor refrigerat̃: & sanguis deponit tumorẽ: & sic descẽdũt branchiæ, & pellunt aquam: & iterũ fit donec durat uita. Animaduerte in hoc libro illud Aristotelis esse difficillimum ꝙ uelit respirationẽ fieri a motu sanguinis, ab ascensu quidẽ inspirationẽ, a descẽsu uero expirationẽ. Ampliꝰ uult cũ ascẽsu cordis & sanguinis, & cor dilatari, & arterias cõcorditer, & pulmonẽ & pectus, & trahi aerẽ, condescẽsu uero cordis & sanguinis cor cõprimi, arterias cõstringi & pulmonẽ & pectus etiã, & aerẽ expelli. Primũ quidẽ difficile est, qm̃ nõ esset in potestate nostra aliquo tẽpore tenere anhelitũ: cuius cõtrarium experimur. Et patet consequẽtia, quoniã non est in potestate nostra ebullitio sanguinis, & eius calefactio: & sic nec intumescẽtia, nec detumescẽtia: & ita nec alia, quæ hæc consequuntur, Quod secũdo dicit, est difficilius: qm̃ (ut medici dicunt) nõ semper est cõcordia omnium illoꝝ cum pulsu cordis: qm̃ non semper respiratio correspõderet pulsui arteriarũ, modo nos uidemus aliquãdo bonum pulsum, & malum anhelitum. Videmus anhelitum pro certo tẽpore esse uoluntarium, pulsum uero arteriarum & cordis non esse uoluntarium: & sic hæc concordia non uidetur cõgrua: quę omnia mihi reddunt positionem Aristotelis difficilem. uerum de his satis sit indicasse, locum, fortasse alias rem melius dilucidabimus. Et de morte & uita hactenus. Finis Pisis. XXVIII. Maij. M. D. XXI.

De ordine in respiratiõe & pulsu.

ARISTOTELIS DE MEMORIA ET

Reminiscentia, cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

VID sit memoria & meminisse, quaque de causa fiat, & ad quam partem animæ isthæc affectio referenda sit, necnon quid reminiscentia et reminisci: explicandum est. Quippe cum non ijdem memoria præcellant & facile reminiscantur: sed magna ex parte qui tardo hebetique sunt ingenio memorosiores sint, qui celeri ac docili reminiscentiores.

E memoria autem & ipso meminisse, dicendum quid est, & propter quam causam fit, & qua animæ partium hæc accidit passio: & ipsum reminisci. Non enim ijdem sunt memoratiui & reminiscitiui: sed frequenter magis memoratiui quidem qui tardi, magis reminiscitiui autem qui ueloces & bene dicentes.

ORE boni oratoris Aristoteles in hoc libello primo pręmittit intẽtionem, & causam intentionis, deinde ibi { Primum igit̃ } accedit ad narrationem. De prima parte præmittit agere de memoria, et meminisse: & secundo de reminiscentia, & reminisci, quoniam non sunt idem: & uolens de utrisq; agere, præmittit agere quid sint, & quas ob causas habeantur, & ad quam partem animæ pertineant, unde dicit. De memoria autem & ipso meminisse, dicendum quid est, & propter quam causam fit, & qua anime partium hęc passio accidat, simili ratione dicendum de reminiscentia, & ipso reminisci, & quid sit, & propter quam causam fiat, & qua animæ parte nobis accidat. Reddit autem causam. cur de his duobus seorsum agendum sit: & dicit. Non enim ijdẽ sunt memoratiui, & reminiscitiui, sed frequenter magis memoratiui, qui tardi sunt ingenio ad addiscẽdum. Magis autem reminiscitiui qui ingenio ueloces, & bene & facile discentes sunt. Quo quidem ad uerba attinet, per memoriam intelligit habitum uel potẽtiam, per meminisse uero actum memorię accepit. Simili modo per reminiscẽtiam & reminisci. Quo uero ad differẽtiam, animaduerte, per discentes intelligit ex se, uel præceptoribus facile inueniẽtes, & quoniam inuenire ex se, aut discere ab alijs cõsistit in suscipere

in ſuſcipere,ideo & inuentiui & facile diſciplinabiles, facile ſuſceptiui ſunt impreſsionum, At qui facile impreſsiones ſuſcipiunt, non bene detinent. ut ex differentia corporum perſpicuum eſt: dura enim bene detinẽt, male autem ſuſcipiunt. Mollia uero contra bene ſuſcipiunt, male detinent: quare non eſt idem memoratiuum, & reminiſcitiuũ. Dixit autem frequenter, quoniam ex optima ſpirituum habitudine cõtingit idem eſſe utrũq; (ut poſtea dicemus) & quia memorari eſt quod acceptum eſt ſeruare, reminiſci uero eſt, quædam inuentio iterum eius, quod prius ſuſceptum eſt, ideo pro maiore parte differunt.

Ac primum quidem quæ ſint ea quæ memoriæ ſubijciũtur, conſideremus addecet: cum ſoleat in hoc error intercidere.

Primum igitur accipiendum eſt: qualia ſunt memorabilia. ſæpe enim decipit hoc.

Nunc accedit ad narrationem, & ordinat ſe, & ſumit quę præmittenda ſunt, & dicit. Primum igitur accipiendum eſt: qualia ſint memorabilia. Cui⁹ rationẽ aſsignat, & dicit. Sæpe enim decipit hoc, hoc eſt (ut Themiſtius exponit) ſæpe accidit error, adeo ut ignoretur quid ſit memorabile. Ideo oportet præmittere qualia ſint memorabilia Putant enim nonnulli aliqua eſſe memorabilia, quæ reuera non ſunt. Et aſsignauit Themiſtius aliam cauſam, quia obiecta ſunt notiora actibus, & actus potentijs, ut libro de ſenſu & ſenſibilibus demonſtratũ eſt: ideo oportet accipere quæ memorabilia ſint, ut intelligamus qd ſit memoria, ac meminiſſe. hęc de ordine, & cauſa ordinis.

Nam neq; futura meminiſſe poſſumus: ſed opinari, uel ſperare. quo etiam in genere ſcientia quædam præſagandi habetur: quam nonnulli diuinationem appellant.

Neque enim futurum contingit meminiſſe: ſed eſt opinabile & ſperabile. erit autem utique & ſcientia quædam ſperatiua: quemadmodum quidam diuinatiuam dicunt.

Cum accipit eſſe neceſſariũ ſcire quid ſit memorabile ad ſcientiam de memoria, & de ipſo meminiſſe, nunc exequitur: & primo ſumit hanc concluſionẽ futura non ſunt memorabilia, & nec memoria eſt futurorum, unde dicit. Neq; enim futuroꝝ contingit eſſe memoriã, aut cõtingit meminiſſe: ſed bene cõtingit futuroꝝ eſſe opinionem & ſpem, & ſic cõtingit futurũ eſſe ſperabile, & opinabile. Amplius erit futuroꝝ ſcientia: quædam elpiſtica, hoc eſt ſcientia pręſagiendi quã quidã manticen, hoc eſt diuinationem appellant. Quo quidẽ ad uerba attinet, de futuris poteſt eſſe opinio & ſpes, opinio quidẽ, ex parte uirtutis cognoſcitiue, dũ aliquis per uirtutẽ cognoſcitiuã opinatᷣ aliquid eſſe futurũ. Spes uero ex parte uirtutis deſideratiue, ſiue appetitiue, dum aliquis ſperat qđ appetit. De futuris etiam (ut Ariſto. inquit) uideᷣ ſcientia elpiſtica, qđ uerbũ in trãſlationibus ueteribus, ſperatiua legiᷣ. Melius autem exiſtimatiua: eſt enim ſciẽtia elpiſtica ſciẽtia pręſagiendi futura, ut aſtronomia, & alię multæ, hanc ſciẽtiam præſagiẽdi futura, ueteres appellarũt manticen, hoc eſt diuinationem. quæ plura nomina habuit, prout per diuerſa ſigna fit, quæ. n. fit per ſtellas, aſtronomia diciᷣ, quæ per terram geomantia, & in cęteris ſimili ratione dictum eſt. Quo uero ad rẽ pertinet, dubitatur qm̃ licet ſpes, & opinio poſsint eſſe de futuris, tñ nulla ſciẽtia uideᷣ poſſe eſſe de futuris, cũ ſciẽtia ſit neceſſarioꝝ, at futura ſunt contingentia Ariſto ij. libro de generatione ſoluit qõnem iſtam diligẽter. Dixit enim ꝙ futura, quæ habẽt cauſas determinatas, & nõ impedibiles, bene ſunt ſcibilia, quoniam ſunt neceſſaria, & nõ poſſunt aliter eſſe, ut ortus ſyderũ, & futura eſſe anni tẽpora. Ver enim habet cauſam determinatam: quę ſm naturam non eſt impedibilis, ideo poſſumus ſcire nunc in hyeme uer eſſe futurũ. Amplius poſſum⁹ ſcire hoc anno ecclipſim ſolis futurã, qm̃ ſcimus cãm non impedibilẽ. Futura uero quæ habẽt cauſas determinatas ſed impedibiles, nõ ſunt ſcibilia niſi ut in pluribus, ut ſub cane eſſe uredinẽ, et hoiem naſci quinq; digitis: ſimplr aũt hæc ſciri nõ pñt, qm̃ dato ꝙ ſciamus cãs, cauſæ ſunt impedibiles. Futura deniq;, q̃ non habẽt cauſas determinatas hæc ſcibilia ſunt, qm̃ non ſunt ſcibilia. De fortuitis. n. ſcientiam, quam habemus, eſt ꝙ non ſint ſcibilia. Verum de his ad librum de generatione ſecundum.

Neq; inſtantia memoria cõpleti ſolemus: ſed ſenſu. nã ſenſu neq; futura, neq; præterita cognoſcimus: ſed duntaxat pñtia.

Neque præſentis eſt: ſed ſenſus. hoc enim neq; futurum, neque factum cognoſcimus: ſed tantum præſens.

Secũda cõcluſio meminiſſe nõ eſt præſentiũ, ſed ſenſus eſt præſentiũ, unde dicit. Neq; præſentis eſt memoria aut meminiſſe, ſed ſenſus, hoc enim. ſ. ſenſus, neq; futurũ neq; factum cognoſcit, hoc eſt pręteritum, ſed tantũ præſens.

Præterita uero: mãdari memoriæ queunt. Quòd aũt præſens eſt cũ adeſt, ut hoc albũ cũ cernitur oculis: nemo ſe meminiſſe dixerit. ſed nec qd' cõtẽplatur: cũ qd aĩo uerſat ſpeculaturq;. ſed alterũ, ſentire ſolũ: alterũ, diſcere ac meditari. At cũ ſciam ſenſumue ſine actiõe tenet: tũ demũ meminiſſe quippiã creditur ceu angulos triãguli duobus rectis pares eſſe. tum quia id aliquando ſpeculatus eſt aut cõdidicit: tum quia ita accepit aut uidit aut cuiuſpiam ſenſus opera depræhendit. ſemper enim cum quis aliquid meminit: ſecum dicat oportet, hoc ſe antea aliquando audiuiſſe aut ſenſiſſe, aut denique intellexiſſe.

Memoria aũt: facti eſt. Præſens aũt cũ adeſt, ut hoc albũ cũ aliquis uidet: nullus utiq; dicet meminiſſe neq; qd' cõſideratur: cum eſt conſiderans & intelligens. ſed hoc quidem, ſentire dicit: illud autem, ſcire ſolum. Cum uero ſine actibus ſcientiam & ſenſum habet: ſic meminit eos qui trianguli quòd duobus rectis æquales. hoc quidem quòd didicit aut ſpeculatus fuit: illud uero quòd audiuit aut uidit aut aliquid tale. ſemper enim cum ſecundum ipſum meminiſſe agit: ſic in anima dicit, quòd hoc prius audiuit aut ſenſit, aut intellexit.

Nunc ſecundum Themiſtium Ariſtoteles concludit, quorum ſit memoria: & cauſam affert ex uſu loquẽtium, ſic enim probantur nominum ſignificationes, legit autem Themiſtius uerba hęc illatiue, & ſic oportet legere autẽ, pro igitur: & uerbum illud autem, cum dicit. Præſens autem, legit cauſaliter pro quoniam, ut ſit ſenſus. Memoria igitur facti, hoc eſt pręteriti eſt, eſt enim memoria alicuius, & nõ futuri, neq; præſentis, ergo præteriti. Quòd memoria ſit præſentis: probat ex uſu uiuentium, & lege autem, pro quoniam, ut Themiſtius innuit, hoc pacto, quoniam cum adeſt præſens, ut cum aliquid uidet hoc albũ, uidelicet, ouum, nullus utiq;, dum uidet, dicet utique oui meminiſſe, unde Themiſtius dicit, id quod adeſt, quod tenetur: quod ſenſu uſurpatur, qđ oculis cernitur, nemo ſe recordari dixerit. neq; quod conſideratur, cum aliquis illud conſiderans & intelligẽs eſt, ſed hoc quidem. ſ. ouum dicet ſe ſentire, uel uidere: illud autem, quod intelligit dicet ſe ſcire ſolum, hoc eſt aut diſcere, aut meditari. Cum uero ſine actibus quis habet ſcientiam, & ſenſum: hoc eſt cum actibus ceſſantibus quis habet habitum, qui eſt aut ſcientia, aut ſenſus, utputa dormiens, ſic meminit eos triãguli angulos, ꝙ duobus rectis æquales ſint, & ſic meminit, hoc quidem. ſ. triangulum habere angulos æquales duobus rectis, ꝙ didicit. ſ. a pręceptore: aut ꝙ hoc ipſe per ſeipſum inuẽtione ſpeculatus eſt. Illud uero meminit, ꝙ audiuit, ſi fuit ſonorum, uel attinens ad uocem, aut uidit, ſi fuerit attinens ad uiſibile, aut aliquid tale, ſi attinet ad alium ſenſum. Semper enim cũ aliquis ſecundũ ipſum agit meminiſſe, hoc eſt, ſemper enim cũ quis in ſeipſo aliquid meminit, ſic anima eius dicit, ꝙ hoc prius audiuit, aut ſenſit, aut intellexit. Quo uero ad uerba attinet, Themiſtius uerba illa, { cum ſecundum ipſum meminiſſe } intelligit, cum aliquis reſpicit ad imaginem non alterius rei: ſed eius, quã olim accepit. q. d. Semper enim aliquis

meminit aliquid secundum ipsum, hoc est respiciendo ad illius imaginem, & non ad imaginem alterius, sic anima memoriæ adhibet: tempus præteritum. Non enim adhibet præteritum tempus rei: sed appræhensioni illius rei. Stat enim nos habere memoriam rei, quæ nunc est, sed quæ prius appræhensa est. Sed dubitant quoniam nos meminimus deum & solem, qui semper sunt præsentes. ergo memoria est præsentiũ. Amplius meminimus naualis belli: de quo heri consultauimus: & tamen naualе bellũ est futurum: & sic uidetur ꝙ memoria est futuri, & præsentis. Pro solõne accipiendũ est, ꝙ actus memorãdi cadit supra tria obiectiue. s. supra rẽ alias apprehensam, & supra actũ quo illa res alias fuit appræhensa: & supra tẽpus, in quo fuit ille actus appræhẽsionis. Qui enim meminit obiectiue hæc tria prospectat, ut experientia docet. Hinc ad memoriam sex concurrunt, tria obiecta, quæ repræsentantur in actu memoriæ. s. res alias apprehẽsa: actus, quos alias apprehendebatur, & tempus in quo olim appræhendebatur: & tres rationes repræsentatiuæ, quæ illa tria ei, qui meminit, repræsentant. Ratio, quæ repræsentat rem, dicitur species. Ratio uero quæ repræsentat, actum quo alias rem appræhendebamus: dicitur intentio: ratio quæ repræsentat tempus: quo rem alias appræhendebamus: nomen non habet apud iuniores. Verum in libris de anima disputauimus, utrum istæ tres rationes repræsentatiuæ sint una, ut species rei appræhensæ tantum, & solum ratione differant, an sint tres intentiones secundum rem diuersæ, sed quoniam istud propositum non uariat, transeat. Tunc dicendum ꝙ uel memoria est de rationibus repræsentatiuis, quæ illa tria repræsentant, uel de ipsis tribus repræsentatis, quæ per illa tria repræsentantur. Si memoria accipitur, ut est rationum, quæ repræsentãt, semper est præsentium. nam nisi illæ rationes repræsentatiuæ de præsenti essent in uirtute memoratiua uel phantastica: nunquam ducerent ad aliquem actum cognoscendi: & sic neque Aristoteles neq; Themistius loquitur. At si memoria accipitur, ut est rerum, quæ per illas rationes, repræsentantur: sic potest esse præteritorum, si illæ res prætererunt, & præsentium, si illæ res adhuc adsunt in rerum natura: & futurorum si illæ res sint futuræ. Est enim memoria naualis belli, de quo heri cõsultauimus: licet nondum sit naualе bellum. At si memoria est aliarum rerum repræsentatarum s. temporis, & actus apprehendendi. tunc præteritorum est memoria. Nõ enim dicimur meminisse uisionis, quæ nunc alicuius rei est, nemo. n. (ut Themistius inquit) dicit meminisse ꝙ nunc uidet, aut nunc audit, sed ꝙ uidit per uisionem præteritam: & in tempore præterito, & hæc est mens Aristotelis & Themistij. Hanc dilucidationem offecit expositor qui asserit memoriam esse de præterito quo ad appræhensionem, nõ autem quo ad existentiam. Quo enim ad existentiam potest esse præsentis & præteriti, & futuri, quo autem ad appræhensionem, non potest esse, nisi præteriti.

Est igitur memoria, neque sensus, neque existimatio: sed alicuius horum habitus aut affectio, cum iam aliquantisper insederit. Præsentium uero in tempore præsenti memoria non est, quemadmodum diximus: sed eorundem sensus est, futurorum spes, præteritorum memoria. Quamobrem memoria omnis: non nisi elapso quodam temporis curriculo exultat.

Est igitur memoria, neque sensus, neque existimatio: sed horum alicuius aut habitus aut paßio, cum factum fuerit tẽpus. Ipsius autem nunc, in ipso nunc: non est memoria, sicut dictum & prius est: sed præsentis quidem: sensus. futuri uero: spes. facti autem: memoria. Vnde: post tempus, memoria omnis.

Ex his deducit, quid sit memoria: & primo quid non sit, & dicit. Est igitur memoria neq; sensus, neq; existimatio: hoc est neq; ipsum sentire: neq; ipsum existimare, aut opinari: neq; intelligere, ut addit Themisti⁹. Deinde quid sit exponit, & sicut. Sed est aut passio, aut habitus, alicuius eorum. s. aut ipsius sentire, aut ipsius existimare, cũ factum, hoc est præteritũ fuerit tempus. Themistius sic intelligit, memoria est spectrum derelictũ in anima ex impressione, quæ facta fuit in præterito Ergo secundum Themistium id cuius est memoria est ipsum sentire, aut existimare, aut intelligere, quod fuit alias in præterito, spectrum hoc est species, & notio, quæ illud repræsentat derelictum in anima, est memoria. Animaduerte tamen ꝙ memoria potest accipi, aut pro naturali uirtute animæ: cuius organum secundũ medicos est ultimus cerebri uentriculus, & sic memoria est potentia: & hoc pacto non loquitur Themistius, nec Aristo. & potest accipi memoria pro actu repræsentato per spectrum olim in anima derelictum: ut si ego nunc recordarer me cenasse heri cũ amico, hic actus memoria dicitur actualis. Memoria enim hoc pacto est recordatio ipsa actualis, quæ fit eius, quod præcessit: & nec sic loquuntur Aristo. & Themistius. tertio potest accipi pro spectro ac specie, quæ repræsentat actũ appræhensionis alicuius rei: qui in præterito fuit, & sic memoria accipitur ab Aristotele & Themistio: hæc enim potest esse in dormiente, recordatio autem non nisi in uigilante. Dixit autem habitus uel passio: quoniam spectrũ potest esse fixum: & facile mobile. Si enim est fixum, dicitur spectrũ illud habitus. si dicitur mobile, dicitur dispositio. Quòd autẽ memoria sit ipsius sentire, uel ipsius existimare, ut fuit in præterito probat, & lege autẽ, pro quoniam, ut innuit Themistius: ipsius enim nunc præsentis ut ipsius uidere, qđ est nunc, in ipso nunc, non est memoria sicut etiam dictum est prius: sed præsentis quidem sensus, futuri uero species, & opinio, facti autem & præteriti memoria. Ex his concludit ꝙ omnis memoria est post tempus, hoc est, est spectrum qđ derelinquitur ex appræhensione post tempus in quo fuit illa appræhensio, & ut dictum est, non tantum spectrum memoria est, sed potentia naturalis animæ, mediante qua spectrum in anima derelinquitur, nec tantum spectrum & potentia memoria dici possunt, sed recordatio eius appræhẽsionis, quæ in præterito præcessit. Hinc patet ꝙ spectrum uno modo est memoria, ut. s. in præterito est ex appræhensione derelictum, alio modo non est memoria, sed intentio, ut nunc primo repræsentat apprehensionem uel rem apprehensam. Quid igitur sit memoria, ex his patet.

Hinc fit ut quæ animalia temporis sensum habeant, ea sola meminisse poßint: & eadẽ animæ particula, qua illud sentiant.

Quare quæcunque tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt: & isto quo sentiunt.

Ex hac definitione concludit, q̃ animalia meminerũt, & quæ non, & dicit. Quare quæcunq; tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt, & ea uirtute meminerũt, quo & tempus senserunt, Vnde Themistius dicit. Animalia non meminisse alia parte animæ quã sensuali, quoniam non alia parte quã sensuali tempus sentiunt. Hoc probat Themistius exemplo: nam si asinus superiore anno in foueam occiderit, & hodie locum uideat, recordabitur. Musca autem, quæ (ut dicitur) caret memoria & cognitione temporis, si pellatur flabello, iterum redit, quoniam non recordatur. Sed dubitatur, quoniam non uidetur uerum bruta tempus cognoscere, quoniam quarto physicorum intellectus tempus cognoscit. Respondet Themistius, ꝙ bruta different ab homine in cognoscendo tempus, quoniam homo meminit non solum se uidisse aliquando, aut audiuisse, sed etiam futurum tempus a præterito discernit: bruta autem licet se modo corruere, aut olim corruisse: nõ tamen futurum tempus aut præsens a præterito discriminat. Preterea est alia differentia, ꝙ homo recordari se percipit, muta autem animalia nequaquam. Sed dices cur dixit { quæcunq; tempus sentiunt, hæc sola animalia meminerunt. } Vtrum sint aliqua quæ tempus non sentientia, meminerunt? Respondet Themistius, ꝙ animantes

Quæ [illegible] nõ sent[illegible] & me[illegible] ria ca[illegible]

aliȩ memoroſiores cęteris ſunt, ut quibus purgatior, & abſolutior & perfectior imaginatio eſt: ut apes, & columbȩ: & id genus. Aliȩ contra immemores atque obliuioſȩ, quibus imaginario offenſa ac turbulenta obtinetur: ut uermes & muſcæ. prima tempus percipiũt, ut dictum eſt. ſecunda tempus non percipiunt.

Sed cum de imaginatione retro dictum ſit in libris de anima, & fieri non poſſe ut ſine phantaſmate quicquam intelligatur (intelligenti enim euenit cum quid intelligit: quod nobis cũ figuram quampiam delineamus. nam quamuis nullus nobis uſus ſit præfinitæ magnitudinis: deſcribimus tamen triangulum conſtituta certaque quantitate. pari quoque modo & ille, quamuis quod quantum non ſit intelligat: quantum tamen pro ponit ſibi & quaſi ſubijcit oculis, ſed non ut quantum intelligit. quòd ſi ſuapte natura quantum ſit, infinitum tamen indeterminatumque: ſibi quantum finitum quidem atque determinatum præſentat, intelligit uero ut quantum ſolum.

Quoniam autem de phantaſia prius in ijs quæ ſunt de anima dictum eſt, & quòd intelligere non eſt ſine phantaſmate (accidit enim eadem paßio in intelligendo: quæ quidem & in deſcribendo. ibi enim nulla utentes quantitate trigoni determinata: tamen finitum ſecundum quantiatem deſcribimus. & intelligens ſimiliter etſi non intelligit quantum: ponit tamen ante oculos quantum, intelligit autem non ſecundum quòd quãtum eſt. ſi autem natura ſit quantorum, infinitorum autem: ponit quidem quantum determinatum, intelligit autem ſecundum quòd quantum ſolum.

Quid ſit memoria, ex hiſce perſpicuũ eſt, nunc ad quã animæ partem attineat memoria, intendit declarare, & præmittit quatuor proloquia, partim alibi, partim hic declarata: & textus (ut mihi uidetur ſuſpẽſiuus eſt uſq; ibi { quare manifeſtum eſt. } primum ergo proloquium eſt ꝙ phantaſia ſit motus factus a ſenſu ſecundũ actum: & tu intelligas hoc ſumendo phantaſiam non pro potentia animæ naturali, hęc enim non motus eſt, ſed uirtus & potentia qua moueri poſſumus a ſenſu exteriori ſecundum actum: ſed pro ipſo phantaſiari hoc proloquium innuit, & non explicat, unde dicit. Quoniam autem de phantaſia prius in his, quæ ſunt de anima dictum eſt, ubi definita ſubaudi eſt, ꝙ ſit motus factus a ſenſu ſecũdum actũ, hoc eſt proloquium. ſecundum uero proloquium eſt, ꝙ intelligere non eſt ſine phantaſmate, unde dicit. Et ꝙ intelligere non eſt ſine phantaſmate: & hic per phantaſma (ut mihi uidetur) ſingulare phantaſiatum, ut ita loquar, intelligas. Phantaſma enim apud Peripateticos aliquãdo capitur formaliter pro notione & ſpectro exiſtente in uirtute phantaſtica: quo phantaſiamur ſingulare: cuius eſt: quam Auer. ubiq; intentionem imaginatam uocat. Aliquando accipitur obiectiue pro ipſo ſingulari pro tale ſpectrum, ac ſpeciem phantaſticæ repræſentatum: & ſic accipit Ariſto. Tunc proloquium poteſt uno modo intelligi, ꝙ nos non poſſumus aliquid per intellectum intelligere, quin per phantaſticam phãtaſma, hoc eſt ſingulare phantaſiabile illius phantaſiemur, ueluti non poſſumus intelligere hominem, quin hunc hominem imaginemur, neq; animal, quin per imaginariam imaginemur hoc animal. Et hoc uerum eſt, & poteſt intelligi ꝙ per intellectũ nihil poſſumus intelligere, quin per intellectum illud intelligamus in ſingulari phantaſiato. Veluti uiſus non poteſt uidere colores, quin illos uideat in pariete, ita ut qua ſi una uiſione uideat colores per ſe: per accidens autem parietem: eodem modo non poſſumus per intellectũ intelligere hominem, quin per intellectum hominem intelligamus in hoc uel illo homine, quem imaginamur. Eſt enim homo in hoc hoïe phãtaſiabili, ſicut color quaſi in pariete. nam paries eſt obiectum per accidens uiſus, & hic homo obiectum per accidens intellectus: & hoc pacto proloquium uerum eſt: & Ariſto. ipſo ſic utitur. unde dicit. Accidit enim eadem paſsio in intelligẽdo, quæ quidem & in deſcribendo, hoc eſt eodem modo intellectus intelligit, ut deſcribens figuram ſe habet ad deſcriptionẽ figuræ: qđ exponit & dicit. Ibi enim in deſcriptione figuræ nos nulla utentes determinata trianguli quantitate, quoniam non intendimus loqui de triangulo tantæ uel tantæ quantitatis, ſed intendimus demonſtrare de triangulo ſimpliciter ꝙ habeat tres angulos æquales duobus rectis, & tamen non poſſumus hoc demonſtrare, niſi deſcribamus triangulum finitum ſecũdum quantitatem, ita etiam & intelligens ſimpliciter ſe habet. nam licet intellectus non intelligat quantum, tamen ponit ante oculos quantum ut in illo phantaſiato intelligat uniuerſale: qđ quidem intelligit non ſecundum qđ quantum: ſed uniuerſaliter. uerbi cauſa. Si intellectus uult intelligere hominem, intelligit hominem in homine bicubito: per phantaſticam conceptũ: licet non hominem bicubitum intellectus intelligat, ſed hominem. Et addit, ꝙ ſi illud qđ intellectus uult intelligere ſit natura quantorum: & infinitorum intellectus uolens illud intelligere loco illius ponit ante phantaſticam uim quantum determinatum: non intelligens illud ſecundum determinationem quanti, ſed ſecundum qđ quantũ ſolum: & uniuerſaliter. Per hæc uult habere ꝙ uniuerſalia, & omnia quȩ intellectus intelligit ſint in phantaſmatibus, ut colores in pariete: ita ut quemadmodum non cõtingit uidere colores niſi in pariete: ſic non contingit intellectum intelligere aliquid niſi illud ſit in phantaſmatibus. Et ita uult habere omnia intelligibilia eſſe in phantaſiabilibus, ut Themiſtius innuit. Vtrum uero intellectus intelligat diuiſibilia & quanta: & quo modo in libro tertio, de anima ſatis abũde diſputauimus: nunc autem hæc ſupponantur.

Cæterum quam ob cauſam quæ ſub tempore non ſunt ſine molle & tempore intelligi non poßint: alio quidem loco dicendum eſt.

Propter quam igitur cauſam non contingit intelligere aliquid ſine continuo, neque ſine tempore quæ non in tempore ſunt: alia ratio.

Excuſat ſe a fortisſima quæſtione: nã nos intelligimus quædam, quȩ non ſunt in tempore: ut ſubſtantias ſeparatas ſatem quid non ſunt: & tamen illas non intelligimus ſine phantaſmate aliquo alicuius effectus illarum ſubſtãtiarum: quod phantaſma eſt in continuo & tempore. Intelligimus enim primum motorem eſſe æternum per intellectionem motus cœleſtis, qui eſt in continuo. ſ. in corpore cœleſti, & in tempore, & tamen primus motus, qui intelligitur, nec eſt in tempore, nec in aliquo continuo. Ideo quæritur quomodo fieri poteſt iſtud. Excuſat ergo ſe & dicit. Propter quam autem cauſam non cõtingit intelligere aliquid eorũ quæ non ſunt in tempore ſine continuo & tempore. Alia ratio eſt, & non hic exquirenda: ſed tertio libro de anima, & octauo phyſicorum: nunc uero ſit dictum intantum.

Neceſſe autem eſt eadem nos amplitudinem & motum parte cognoſcere, qua & tempus.

Magnitudinem autem & motum cognoſcere neceſſe eſt: quo & tempus.

Tertium proloquiũ eſt, ꝙ magnitudo motus & ipſum tempus eadẽ parte animȩ cognoſcũtur. ſ. ſenſu: ſunt enim ſenſibilia communia, quæ ſenſu cognoſci poſſunt. Signũ autem quoniam & bruta illa cognoſcunt, quæ non habent niſi ſenſus: quæ uero ſint ſenſibilia cõmunia, & quæ propria: & quȩ per accidens. ſecundo de anima dictũ eſt, hoc enim accipiatur, ut proloquium.

Vnde conſtat: horum notitiam ad primarium illum principemque ſenſum pertinere.)

Et phantasma: communis sensus passio est.

Quartum proloquiũ est, ꝙ phantasma est passio communis sensus, & hoc est ideo, quoniam Aristo. non ponit differẽtiam in istis libris inter sensum cõmunem & phantasticam: sensus enim communis est phantastica uirtus. Verum quo ad proloquium attinet phãtasma est passio memoratiuæ uirtutis, & sensus communis. Memoratiuæ quidem ut subiecti, in quo seruatur: sensus communis, ut obiectum: cui præsentatur. Aristo. n. non uidetur dare nisi duas uirtutes interiores. Memoratiuam, quæ ponitur phantasmatum seruatiua, & hæc fortasse est in cerebro: & sensus cõmunis, qui est in corde, in illa enim spectra, ac phantasmata conseruantur, sensui autem cõmuni obijciuntur, & ipsa: & ea quæcũq; per illa repræsentãtur: nec inuenimus Aristotelem in his libris posuisse sensus interiores alios, licet Auicenna, & Auer. ponant plures non tamen necessarijs rationibus probarunt: uerũ de his alibi.

Atque phantasma communis sensus affectio sit, memoria uero ea quæ de intellectilibus rebus est non sine phãtasmate habeatur: memoria profecto ipsa per se quidem in sensu principe constituenda est, per accidens autem in ipso intellectu.

Quare manifestum est: quòd primo sensitiuo horum cognitio est. memoria autem ea quæ intelligibilium: non sine phantasmate est, quare intellectiui secundum accidens utique erit, per se autem primi sensitiui.

His stantibus, cõcludit primo ꝙ cognitio illorũ triũ. s. magnitudinis, motus, & temporis, fiat per primum sensitiuum. s. per sensum communem. & hoc dicit. Quare manifestum est primo sensitiuo hoc est sensui cõmuni horũ trium cognitio sit: & conclusit hoc, ut innuat tempus, qđ est unum de requisitis ad memoriam (ut dictum est) cognoscatur a sensu cõmuni, cuius est recordatio, ut postea dicemus. secundo concludit, ꝙ memoria: quæ est intelligibilium, non est sine phantasmate. Non enim possumus memoria tenere intelligibilia, nisi quia memoria tenemus phantasmata: in quibus intellectus intelligibilia intelligit. tertio concludit, ꝙ memoria sit intellectiui per accidens, per se autem primi sensitiui hoc est sensus cõmunis. Quo autem ad hãc differẽtiam attinet, animaduerte quæ superius diximus, ꝙ memoria potest trifariam accipi pro potentia: quæ phantasmata conseruat, & hæc nec intellectus est: nec sensus communis, sed uirtus, quæ est in cerebro: & pro spectro seu phantasmate in pręterito derelicto in hac potentia memoratiua ab aliqua appræhensione, quæ fuit in præterito: & hoc pacto memoria subiecti ue in uirtute memoratiua est, ut obiectum uero, in sensu communi. tertio potest accipi pro ipsa recordatione, quę est appræhensio iterata eiusdem rei: quã in præterito appræhendimus: & sic est per se sensus communis: per accidens ipsius intellectus inquantum intellectus iterum speculatur in hac recordatione illud quod iam alias speculatus fuit. Ex his sequitur ꝙ hæc est per accidens, intellectus recordatur: quoniam non recordatur recordatione existente in ipso, sed in sensu communi. Speculatur enim iterum qđ alias speculatus est, inquantum illud est in recordatione sensus communis. Est enim recordatio actus cognoscitiuus, quo iudicamus alias hoc aut uidisse, aut audisse, aut phantasiasse. Et sic hoc pacto recordatio est accidens sensui communi inherens. non enim uidetur hic Aristoteles ponere aliam uirtutem sensitiuam & cognoscitiuam interiorem, nisi sensum communem. Intellectus igitur speculatur nunc quod alias in phantasmatibus speculatur: tunc intelligendo, nunc recordando, hoc est in phantasmatibus: quæ sunt in sensitiua recordatione. Verum de his postea.

Quo fit: ut non modo hominibus & ijs animalibus quibus opinatio & prudentia tributa est, sed nonnullis item alijs memoria insit. Quòd si in parte aliqua intellectus statuenda esset memoria: neutiquam multis è brutorum genere contingeret, immo forte nulli mortali.

Vnde & alijs quibusdam inest animalium: & non solum hominibus, & habentibus opinionem aut prudentiam. Si autem intellectiuarum partium esset: non utique inesset multis aliorũ animalium, forte autem nulli mortalium.

Quo memoria attineat ad sensum per se, probat. primo quidem, quoniam etiam alijs quibusdam animalibus inest memoria: quibus non inest intellectus: dicit. Vnde & alijs quibusdam inest animalium & non solum hominibus, qui habent & opinionem & prudentiam: & replicat uim argumenti per aliam formam, & dicit. Si autem memoria esset intellectiuarum partium, non utiq; inesset multis aliorum animalium, forte autem nulli mortalium aliorum ab homine, & dixit. Forte autem nulli mortalium, præterquam homini, propter pygmeos, qui uidentur habere intellectum.

Quando ne nunc quidem omnibus ea competit: quòd non omnia temporis sensum habeant. semper enim ut etiam ante retulimus cum quis meminit: præterea sentit se prius id uidisse, aut audiuisse, aut didicisse. at prius & posterius: in tempore sunt.

Quoniam neq; nunc omnibus: propterea quòd non omnia temporis sensum habent. semper enim cum agit memoria, sicut et prius diximus: quòd uidit hoc, aut audiuit, aut didicit, simul sentit quia prius, prius autem & posterius: in tempore sunt.

Quia dixit memoriam attinere ad sensitiuam partem: posset quis credere, ꝙ omnia animalia habeant memoriam, quoniam omnia habent phantasiam & sensum communem, propterea ostendit, ꝙ non omnibus habentibus cõmunem sensum, & phantasiam habent memoriam, & dicit Quoniam neq; nunc omnibus quæ cõmunem sensum, & phantasiam habent, inest memoria: propterea ꝙ non omnia temporis sensum habent, semper enim cũ agit memoria, hoc est, cum memorat, & recordatur, memorat & recordatur sicut & prius diximus, ꝙ uidit hoc, aut audiuit, aut didicit, sentiẽdo simul quia prius hoc uidit, aut audiuit, aut didicit. At prius & posterius in tempore sunt. Ergo quę præteritum & tempus non cognoscunt, nõ habent memoriam. At sunt quędã animalia quæ nihil percipiunt nisi apud præsentiam sensibilium, ut animalis immobilia: quæ sensum cõmunem & phantasiam habent imperfectam confusam & indeterminatã, ut Themistius exposuit. & propterea non possunt cognoscere tẽpus, & ita illis memoria non inest: non omnibus igitur sensum communem & phantasiam habentibus memoria inest.

Liquet igitur: in ea parte animæ positam esse memoriam, in qua collocata imaginatio sit. & ea per se memoriæ subijci, quæ possunt sub imaginationem cadere. per accidens: quæ non possunt sine imaginatione intelligi.

Cuius igitur earum quæ sunt animæ memoria sit: manifestum est, quia cuius & phantasia est. Et sunt memorabilia per se quidem, quorum est phantasia: secundum accidens autem, quæcunque non sine phantasia.

His declaratis quasi epilogando cõcludit cuius animę partis sit memoria, & dicit. Cuius earũ partium quæ sunt animę, memoria sit, manifestũ est, qa est eius partis, cuius est & phãtasia: hoc est ꝙ attinet ad sensitiuam: de numero quarum partium est phantastica, & sensus communis. Et manifestũ etiam est ꝙ memorabilia per se quidẽ sunt quorum est phantasia: secundum accidens autem intelligibilium, quæcunq; non sine phantasia. Signum autẽ affert expositor, & quidem pulchrum, quia ea: quæ habent subtilem & spiritualem consideratione minus memoria

tenentur. Quæ uero craſſa ſunt, & ſenſibiliora, facilius memoriæ mandantur. Præterea (ut Cicero docet in rhetoricis) Si aliquas intelligibiles rationes uolumus memoriæ mandare oportet, ut eas quaſi alijs quibuſdam phātaſmatibus intelligamus. Sed contra hæc obijciunt omnes iuniores, & potiſſimum Britanicus, qui, me iudice, optimus Peripateticus fuit: primo quidem quoniam recordamur noſtrarum apprehenſionum etiam rerum uniuerſalium: quarum ſenſualis memoria nulla eſſe poteſt. ſecūdo recordamur ſpeculationes, quas his diebus de Deo: de intelligentijs, ac de omnino diuinis rebus fecimus: quæ ad ſenſum communem, aut phantaſticum nequaquam pertinere poſſunt. tertio per intellectū iudicamus actus noſtros præteritos, & quidē per modum præteriti, ut ꝙ anno elapſo dæmones confecimus in dialecticis, in mathematicis, in calculatorijs. Modo hæc recordatio fieri nō poteſt per ſenſitiuam uim: ergo per intellectum. quarto in parte intellectiua ſeruantur ſpecies: ac rerum, quas pridem intelleximus, ſpectra & notiones, ut Themiſtius aſſerit in primo de anima, & tertio: per quas poſſumus cōſiderare ea: quæ per ipſa prius intelleximus: ergo in parte intellectiua eſt memoria: ut patet per eius definitionē. Antecedens autem probatur: quoniam aliter quādo dormires, nihil plus intellectualium ſcires, quā antea. Eſſet enim intellectus dormientis ita nudus, ſicut erat ante diſciplinam uel doctrinam: niſi in intellectu ſeruarentur ſpectra ac intentiones rerum, quas didicimus. Cur uero Ariſtoteles & Themiſtius, & alij omnes Peripatetici negent memoriam in parte intellectiua, non eſt clarum. Britanicus meo iudicio doctor Peripateticus, aſſerit Ariſtotelem nō poſuiſſe memoriam in parte intellectuali: quę alia uirtus ſit a cognoſcitiua Eadem enim apud Peripateticos eſt in parte intellectuali uirtus, cognoſcitiua, & appræhenſorum ſeruatiua: non enim alia uirtute intellectuali apprehēdimus: & alia appræhēſa ſeruamus. At in ſenſitiua parte nos alia uirtute apprehēdim⁹: & alia uirtute re, & organo diſtincta ſeruamus ſpectra ac apprehēſa: & ita in ſenſitiua pte eſt memoria uirtus alia: & alia uirtus cognoſcitiua: partis. n. ſeruatiuæ eſt ſpectra & appræhēſa detinere. Senſus cōmunis eſt illa obiectiue cognoſcere, & cognita in præterito, recordari. Hac ratione in intellectu ſi memoria eſt, æquiuoce dicitur: potius enim (ut expoſitor inquit) habitus uel diſpoſitio appellatur: in ſenſitiua uero parte memoria: in intellectu quidem habitus dicitur, quo quæ didicit, facile iterum ſpeculari poteſt. In ſenſitiua uero parte, memoria: quatenus quæ uidimus & audiuimus, & pars memoratiua ſeruauit: ſenſu communi iterum appræhendere poſſumus. Eſt & differentia alia, quòd quæ in intellectu ſeruata ſunt, non ſufficit ad mouendum intellectum, ut illa iterum ſpeculetur, aut ut ſemper intelligat. Sed oportet ut intellectus iterum moueatur a phantaſmatibus, non enim ut Ariſtoteles dicit: intellectus intelligit ſine phantaſmate. Quæ autem ſunt reſeruata in parte ſenſuali ſufficiunt mouere communem ſenſum, dato quòd ſenſus exteriores non moueantur actu ab ipſis ſenſibilibus exterioribus. Accedit ad hæc uoluntas, quæ percipere poteſt intellectui, ut nunc intelligat, quæ prius intellexit, aut de nouo alia diſcat. Quare licet eadem uirtute intellectuali apprehendamus: & apprehenſa ſeruemus: tamen non ſemper quæ appræhendimus iam: neceſſe eſt nos actu apprehendere. Ego uero in re hac non parū ſemper dubitaui. Themiſtius. n. manifeſte in paraphraſibus huius libelli quęrit quæſtionem, & ſoluēs tandē dicit ꝙ memoria per ſe quidem circa effigies in imaginatione depoſitas. & cōſignatas uerſatur, ſed per accidēs in notionibus mētis obſeruit, & ideo concludit, ꝙ memoria per ſe ad ſentientē animam pertinet, ad quam imaginandi quoq; uis pertinet. Per accidens uero functionibus animi & rationis miniſtrat: per quæ dat intelligere ꝙ intellectus quæ didicit, aut appræhendit, in ſe non ſeruat, ſed uolēs iterum illa cognoſcere, aut ſpeculari, iterum ſumit ab imaginibus & phantaſmatibus: quæ in ſenſuali parte depoſita ac conſignata olim fuerunt. Neq; remanet aliquid in intellectu, ceſſante appræhenſione, niſi in ſenſibus phātaſmata, quę ſenſus poſſunt facile intellectui miniſtrare, ut iterū in illis intelligat, quæ olim in eis intellexit: ita, ut in dormiēte nulla remaneat in intellectu ſpecies magis ꝙ in nudo intellectu: ſed ſolum ex parte ſenſus phantaſmata & facilitas intelligēdi iterum ea: quæ in illis primo intellexit. Hæc eſt mens Themiſtij: quę mihi primo aſpectu uidetur Ariſtotelica: cum ipſe poſt mortē in anima nullam memoriam ponat memoriam eorum, quæ hic didicit, ſed eam intelligere autumat per alium modum ꝙ hic intelligebat, ut in libello de immortalitate animæ diximus. Vbiq; n. aſſerit poſt mortē intellectum non reminiſci, & cum non ſit fruſtra: oportet dicere eum per alium modum intelligere quam hic intelligebat. Hic. n. intelligebat intelligibilia in phantaſmatibus, poſt mortē uero intelligit ſenſibilia in intelligibili: uerum de his obiter ſit dictum: quoniam ſecundum ueritatem in theologicis dicemus. Tunc ad rationes contra Themiſtij expoſitionē. Ad primam dicerem, ꝙ quando intellectus iterum intelligit quæ in præterito didicit, per ſe quidem non recordatur, ſed iterum illa in phātaſmatibus intelligit, ut prius illa primo didicit in phantaſmatibus. In pręterito quidē uniuerſalia in phantaſmatibus intellexit, nunc denuo illa intelligit, & per eundē modum quo primo in phātaſmatibus illa didicit: nam licet ſenſus nō apprehendat uniuerſalia: tamen appræhendit ſingularia, in quorum phātaſmatibus intellectus uniuerſalia intelligit, & ſe uniuerſalia intelligere cognouit: & in quibus cognoſcit ꝙ illa uniuerſalia didicit, aut inuenit. Per eundē enim modum illa iterum intellectus in phantaſmatibus ſeruatis ſpeculatur: ueluti illa prius in phantaſmatibus didicit. Ad ſecundam dicēdum ꝙ nos bene recordamur ſpeculationes, quas his diebus de diuinis reb⁹ fecimus, per ſe quidem per ſenſitiuam partem recordando phantaſmata in quibus diuina illa intelligibilia intellectus intellexit. Res enim diuinæ in ſuis effectibus per accidēs phantaſiabiles ſunt, per accidēs autē recordamur illa, inquātum per intellectum iterum ſpeculamur ipſa in illiſmet phantaſmatibus: in quibus intellectus illa apprehēdit. Nam licet diuinæ illę res ad ſenſum communē, aut phantaſiam per ſe non attineant, phantaſmata in quibus intellectus illa aut didicit, aut inuenit, ad partem ſenſitiuam attinent. Ad tertiam dicendū ꝙ nos iudicamus actus noſtros pręteritos, & quidē per modū præteriti: & in mathematicis & alijs, non quidē per intellectum per ſe hæc recordādo, ſed per intellectum hęc per ſe iterum intelligēdo: per ſe autē per ſenſum recordando eorum phantaſmatum: in quibus hæc didicimus: aut inuenimus, aut diſputauimus: et quidē per eundem modum hæc iterum intelligēdo: quo prius in pręterito in phātaſmatibus illa didicimus, aut inuenimus: aut demōſtrauimus. Quare hęc ſenſu per ſe recordamur, intellectu ꝟo p accidēs: ſed iterū p intellectū p ſe intelligim⁹: nec ſequit̄ intellectu hoc iterū intelligo per ſe: ergo per ſe intellectu hæc recordor. Oportet. n. addere hæc iterū per intellectum intelligo, & in illis quæ fuerunt ſeruata in intellectu: ergo p ſe intellectu hæc recordamur. Modo falſum eſt ꝙ hæc iterū intelligamus per intellectū, qui hæc iterum intelligit in his, quæ in eo ſunt ſeruata Intelligit. n. iterū hæc per ea: quæ in ſenſu ſeruata ſunt. Ad quartā patuit ſolutio. In intellectu. n. non ſeruant̄ ſpēs ceſſante apprehēſione, ſed in ſenſu: & concedit̄ ꝙ intellectus in dormiēte eſt ita nud⁹, ac ſi nihil ītellexiſſet. Differt tn̄ ſapiēs & inſipiēs, qm̄ in ſenſu remanēt phātaſmata in quibus facile pōt iterū q̄ prius apprehēdit, ſpeculari: quæ facilitas eſt per ſe ex parte ſenſuū facile potētia illa intellectui adminiſtrare. Ex parte uero intellectus p accidēs: quatenus ſenſibus cōiunctus eſt, qui facile illi phātaſmata pro intellectione parāt. Videt̄ autē mihi hæc Themiſtij expoſitio ſatis ad Ariſtotelis mētem: qm̄ ſi intellectus per ſe recordaretur: aut in hac recordatione ſenſus miniſtrāt phan

tasmata,in quibus intellectus prius intellexit,aut nō:non est dicendū ꝙ non:qm̄ intellectus intelligeret sine phantasmate. Cuius cōtrarium Aristot. supposuit, si ministrant phātasmata: tunc phātasmata iterū mouebūt intellectū: & sic de nouo efficerēt spēs, ultra eas: quas prius effecerunt, & ita quotiens fieret intellectiua recordatio,totiens species de nouo in intellectu fierēt a phantasmatibus: & ita spēs eiusdē rationis essent in eodē subiecto plures, & plures, qđ est absurdū & superfluū. Præterea ad hoc, ut intellectus rursus intelligat, quæ prius intellexit, sufficit, ut sensus seruet phātasmata,in quib⁹ prius intellexit. Igit̄ frustra dat̄ memoria intellectiua. Antecedēs patet, qm̄ si phātasmata illa sufficiētia erāt intellectui,ut intelligeret, quicquid intellexit,etiā sufficiētia erunt,ut iterū intelligat ea, quæ prius intellexit. Frustra ergo dat̄ memoria intellectiua: hoc igit̄ pacto arbitror Themistĳ pōnem defendi posse. Quid uero sit dicendum ꝑm ueritatē, in theologicis dicemus. Animaduerte tn̄, ꝙ in iuuēta diximus: ꝙ memoria duplex est, absoluta ac indepēdens: & hæc ad sensum attinet. Pōt.n.sensus recordari a nullo alio q̃ a sensu depēdēdo. Et alia est depēdens, & hæc intellectiua est: nō enim potest intellect⁹ recordari: nisi depēdeat ab alio q̃ ab intellectu: qm̄ in intelligēdo & recordando dependet a sensu. Sine enim phantasmate nequaq̃ intelligit anima. Aristo. ergo absolutam memoriā solum ad sensualē partē attinere dicit, non tn̄ negat dependentem memoriā ad intellectum pertinere. Sed an hęc positio sit peripatetica: non opus est nunc disputare, satis autē nobis sit aperuisse locum: est enim res hæc non leuis.

Sed quærat aliquis: qui fieri poßit ut affectione sola præsente, absentis rei meminerimus.

Dubitabit autem utiq; aliquis: quomodo paßione quidem præsente, re uero absente, meminit quod non præsens.

Mouet Arist. circa determinatam quæstionē, & dicit. Dubitabit autē utiq; aliquis, quomodo passione, hoc est phantasmate, & specie ac spectro præsente in sensu, re uero, cuius phantasma illud est, absente animal meminit rē potius q̃ non est pręsens, & nō spectrū eius. Quo uero ad dubitationē attinet, animaduerte ꝙ post appręhēsionē remanet spēs in parte sensuali: res uero abest a sensu: cuius illa spēs, ꝑpterea quęrit ꝑpter qd animal potius meminit rē cuius spēs est, & non spēm: & addit Themistius etiā, utrum memoria sit spectri, an rei: cuius spectrum est.

Nam, ut constat, scire oportet affectionem quandam quæ picturæ similis habeatur, per sensum in anima, aut certe in parte corporis eam habente inuri: cuius habitum memoriam esse dicimus. siquidem motus ille qui fit: quandam ueluti figuram sensionis imprimit, haud secus atque qui anulis sigillant.

Manifestū.n.est ꝙ oportet intelligere talē aliq̃ factā per sensum in anima et in pte corpis hn̄te ipsam, uelut picturā quādā, paßionē: cuius dicimus habitū esse memoriā. factus.n.motus: imprimit uelut figuram quādam sensi, sicut sigillantes anulis.

Hæc quæstio unū præsupponit, alterū quærit: ꝓsupponit.n.ex appręhēsione rei sensibilis derelinqui in parte sensuali spectrū, ac speciē siue phātasma: qđ est rei appræhēsæ similitudo: ac simulacrū, et quærit utrū memoria sit simulacri, an rei, cuius est simulacrum. Ideo Aristot. anteq̃ quæstionē soluat, enitit argumētis & signis ostendere rei sensibilis appræhēsæ esse dabile simulacrū ac phantasma in sensuali parte derelictū: qđ aliquādo spēs, aliqñ phantasma, aliqñ passio uel habitus dicit̄ a Peripateticis. Trāsit aūt Arist. de his breuibus: qm̄ (ut Themistius inquit) in libris de aīa diligētius dictū est, ibi enim disputatū est, an cuiuslibet sensibilis sit dare speciē siue spectrū in sensu: & cuius nō, & cuius sic: & si alicuius non est dabile, qūo illud sensu appręhēdamus, quæ cum longā morā exposcant Arist. breuibus signis & argumētis ostēdit spectra hæc sensibiliū esse dāda: & primo manifestat talia simulacra esse dāda ꝑ quandā similitudinē ad picturas, & dicit. Manifestum.n.est, ꝙ oportet intelligere talē aliquā passionem factā esse per sensum, hoc est per actualē sensationem alicuius rei sensibilis, factā dico, & derelictā in aīa & in parte corporis: quæ ipsam animā habet. Non.n.passio hæc derelinquit̄ in aīa tantū: nec in corpore tantū: sed in quadā parte organica cōposita ex aīa & corpore. s. aut cerebro animato, aut corde, ut Themistius autumat. Nā cū passio hæc pertineat ad animā sensitiuā, quæ est actus corporis organici, non uidet̄ ad animā tantū: nec ad corpus tm̄ pertinere, sed ad cōiunctū ex aīa & corpore, qđ est aut cor, aut cerebrū. Dico derelictā in cōiuncto ex aīa & corpore, uelut picturā quādam, cuius passionis aut simulacri habitū dicimus esse memoriā. Est.n. memoria simulacrum rei non simpl'r, sed ut habetur stabiliter in parte sensitiua. Cuius causam affert, & dicit. Factus n. motus ab ipso sensibili in sensum, imprimit uelut figuram quandam sensi, hoc est rei sensatæ, sicut sigillantes anulis imprimunt in ceram figuram aliquam.

Quocirca & in hisce quos præ affectione aliqua aut ætate multiplex motus exercet: memoria non fit, quasi motus & sigillum in amnem profugum incidat.

Vnde & alijs quidem qui in motu multo propter paßionē aut propter ætatem sunt: non fit memoria, tanquam utique in aquam fluentem incidente motu & sigillo.

Ex his obiter cōcludit, qui recordari idonei: & qui nō idonei sint: ut pariter habeāt signa eius, qđ dixit, & dicit. Quoniam in memorādo passio illa pręsens sensui esse debet, cōtingit, ut alĳs uel non fiat memoria: alĳs autē fiat: qui quidē in multo motu sunt, aut propter passionē, aut propter ætatē: his nō fit memoria, & hoc ex eo, quia sigillū aut motus siue impressio incidit uelut in aquā fluentē. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte ꝙ corp⁹ nostrū, & consequēter cor, & cerebrū, & organū memoratiuæ uirtutis pōt esse in motu aut a passione corpori occurrente, sicut esset ęgritudo. s. lethargus, aut id genus, aut ebrietas, uel crapula: & cæteræ passiones corporeę, aut passiones aīæ, ueluti ira, concupiscētia, aut id genus. Corpus.n. nostrum, & singulæ eius partes ob tales passiones uelut torrens fluit. Amplius fluere potest propter ętatem. Cum enim augetur, fluit, & cū diminuitur, etiam fluit. Hinc fit, ut quemadmodum anulus in profugum torrentem defixus, non sigillat, ita memoria eorum retinere non potest, qui aut ui ægritudinis, aut fluxu ætatis in motu aut agitatu continuo sunt. Patet igitur generatim quibus non fit memoria. s. propter motum corporis.

In alijs uero ne impreßio quidem afformatur allinitur q;.

Alijs aūt propterea ꝙ frigida sunt sicut antiqua ædificiorū.

Assignat secundā cām, quia aliqui memoriosi nō sint, & dicit. Alĳs autem, non fit memoria: propterea ꝙ frigida sunt, sicut antiqua ædificiorum. Quandoq;.n. propter frigiditatem congelantem, ac indurantem humores, spectrum non potest recipi, ut ĳs contingit, qui in magno timore constituti sunt. propter frigiditatē.n. quæ humores & spūs congelauit, spectrum imprimi nō pōt: ut ædificĳs antiquis accidit: ædificium enim ac paries, cum recēs est, facile impressiones recipit, cum antiquatur, & durescit, ueluti lapis impressiones non amplius recipit.

Ob partis quæ affectionem excipere debeat, algorem (inalgescit enim ueterum ædificiorum ritu) duritiemque.

Et propter duritiā accipientis paßionē non infit impreßio.

Assignat tertiam cām, quare nonnulli non sint memoriosi: & propter duritiam eius mēbri: qđ passionē accipit. s. cordis, aut cerebri non fit spectri impreßio, qui enim (ut Themistius inquit) duriusculos & inflexibiles sensus habēt, memoriosi esse non possunt, quoniā impreßiones non suscipiūt. Potest aūt duritia in sensorio cōtingere nō solum ex cōgelatione a frigido facta: sed etiā naturaliter

a calido exiccante & indurante,ac terreſtrificante.Hę igitur ſunt cauſę cur aliqui non memorioſi ſint.

Proinde:tã pueri q̃ ſenes,immemores ſunt. propterea q̧ alteri,ob accretionẽ in quodã quaſi fluxu ſint:alteri ob decretionẽ.

Quapropter & multum iuuenes et ſenes:immemores ſunt. fluunt enim,hi quidem propter augmentum : illi uero,propter decrementum.

Ex his cauſis,ſoluit problemata:primum propter quid decrepiti,qui ualde diminuuntur,& pueri, qui ualde creſcunt immemores ſint, & dicit.Quapropter & multum iuuenes.ſ.pueri, qui nimis creſcunt,& multum ſenes, qui ſenſibiliter diminuunt̃ : immemores ſint,aſſignat cauſam, & dicit. Fluunt.n. hi quidẽ propter augmentũ uidelicet, pueri:illi uero propter decrementum.ſ.decrepiti.

Pari quoque modo carere memoria uidentur:tum qui præceleres & impendio uolucres ſunt, tum qui admodum tardi ſtupidiq;.nam hi quidem,humidiores ſunt quàm par ſit: illi uero, retorridiores. Primi ergo,*uiſorum impræſsionem ſeruare ac retinere non poſſunt:alteri,recipere.*

Similiter autem & multum ueloces,& multum tardi:neutri uidentur memores.illi enim,humidiores ſunt quàm opportunum ſit: hi uero, duriores.Illis igitur non manet phantaſma in anima:alios uero non tangit.

Soluit ſecundum problema, & dicit Similiter autem & multum ueloces,& multum tardi in appręhendendo: ſed horum neutri uidentur memores. Ille enim qui in apprææhendẽdo ueloces ſunt,immemores ſunt,quoniam humidiores ſunt cerebro aut corde quã opportunum ſit.facile enim appręhẽdunt propter humiditatem cerebri aut cordis appręhendentis,humidi enim eſt recipere.hi uero, qui tarde appræhendunt, duriores ſunt, & propterea dicit.Illis igitur qui ueloces ſunt, non manet phantaſma in anima, hoc eſt in corde uel cerebro, ubi eſt anima : alios uero , qui duri ſunt, phantaſma animam non tangit, qm̃ propter duritiam organi non recipitur. Mediocres uero bene ſe habent, quoniam in mollitie & duritia ſenſorium bene conſtitutum habent. Sed quæres propter quid quę uidimus,aut audiuimus,in pueritia:melius:& diutius memoria tenemus: cum ea ætas fluida ſit. An, quoniam quæ accepimus in ſenſu fortem & pollentem impręſſionẽ fecerũt.Cauſa autem fuit admiratio & nouitas, noua enim & admirabilia nobis fortem motum faciunt in memoriã (ut Ariſtoteles inquit primo rhetoricorum)quia igitur fecerunt pollentem in ſenſorio impręſſionẽ propter nouitatem:omnia enim pueris noua ſunt, quaſi per totam ætatẽ ſeruantur,eſt igitur hoc per accidens,& non per ſe.

At ſi de memoria ſtatuendum ita ſit : utrum huiuſce affectionis meminimus,an illius unde hæc profecta eſt?

Sed ſi quidem tale accidens eſt circa memoriam:utrum hanc meminit paſsionem,an illud a quo facta eſt?

Cum Ariſto declarauit ſuppoſitionem,quæ in quęſtione ſupponitur, quęrit nunc iterum quæſtionem, & argumentatur ad partes. unde quæſtio eſt, utrum hoc ſimulacrum recordetur animus,an illud, unde hoc profectũ eſt. dicit. Sed ſiquidẽ tale accidens.ſ.phantaſma eſt circa memoriam derelictũ,uidelicet, ab ipſa re prius appræhenſa, ut ſuppoſitum eſt,& probatum. Vtrum hanc animus meminit paſſionem,ac ſimulacrum:an illud,a quo factũ eſt ſimulacrum iſtud.hæc ergo quæſtio ſupponit ſimulacrũ: & quærit cuius ſit memoria an rei,an ſimulacri.

Nam ſi huius:nihil quod abſens ſit,meminiſſe poſſumus.

Si enim hanc: abſentium nihil utique meminerimus.

Argumentatur ad partes, & primo q̧ non ſit memoria ſimulacri: quoniam tunc nihil rerum abſentium recordaremur,ſed ſolum eſſet memoria ſimulacri pręſentis,quod eſt contra dicta. unde dicit. Si enim hanc ſubaudi recordamur : tunc nihil abſentium & præteritorum meminerimus,ſed præſentium. Simulacra enim præſentia ſunt, res unde profectæ ſunt,abſentes ſunt.

Si illius : qui fieri poteſt ut hanc ſentiendo, eius meminerimus quod non ſentimus, quodq; abiunctum remotumque a nobis eſt?

Si uero illud: quomodo ſentientes hanc, meminerimus quod non ſentimus,quod abſens?

Obijcit cõtra aliam partem,primo quidem: quoniam ſi animus recordetur rem e qua profecta eſt paſſio : tunc uidetur q̧ ſimul ſentiret paſſionẽ , & rem unde facta eſt paſſio.unde dicit.Si uero illud e quo profecta paſſio eſt, quomodo ſentientes hanc paſſionẽ.ſ.ſimulacrũ meminerimus qđ non ſentimus,ſed abſens eſt,& abiunctum: niſi ſimul utrunq; ſentiremus:quod uidetur abſurdum.

Item ſi ex ipſius rei ſenſu quædã quaſi pictura ac impræſsio in nobis relicta ſit:curnam alterius, & non huius ipſius meminerimus?nam qui meminit:hanc affectionem ſpectat ſentitq;.

Et ſi eſt ſimile ſicut figura aut pictura in nobis,huius ipſius ſenſus:propter quid utiq; erit memoria alterius, ſed non huius ipſius ? agens enim memoria : ſpeculatur hanc paſsionem, & ſentit hanc.

Secundo obijcit contra eandem partem, & dicit. Et ſi illa paſſio eſt ſimile ſicut figura aut pictura in nobis, huius ipſius ſenſus noſtri,ut dictũ eſt. Diximus enim phantaſma eſſe ueluti picturam ſenſus noſtri derelictũ a re ſenſata.Si igit̃ eſt ueluti pictura in ſenſu noſtro:propter quid erit utiq; memoria alterius rei.ſ.abſentis, unde hęc paſſio facta eſt,& non huius paſſionis : uidetur enim & debeat eſſe huius paſſionis,quoniam homo,qui agit memoriam, hoc eſt,qui recordatur:in recordando ſpeculatur, & ſentit hanc paſſionem,modo uidetur abſurdum q̧ non recordetur id:quod cadit in appræhenſione.

Quonam igitur pacto : meminiſſe poteſt eiuſce qđ præſens non ſit?hoc enim modo: cernere etiã & audire abſentia liceret.

Quomodo igitur : non præſens meminit ? erit enim utique: uidere non præſens,& audire.

Tertio obijcit iterum, & dicit. Quo modo igitur non præſens meminit.Non enim uidetur conſonum, ut ſenſus id recordetur:qđ non eſt præſens, quoniam ſic ſenſus interior poſſet ſentire qđ non eſſet præſens : qđ ſi ita eſſet, eodem modo poſſet dici de ſenſu exteriori.ſ.q̧ ſenſus exterior ſentiat ſenſibile non pręſens, non enim uidet̃ maior ratio de interiori quã exteriori,uterq; enim ſenſus eſt, ergo ſi interior poteſt rem abſentem ſentire : etiam exterior rem abſentem ſentire poterit,& ſic erit utiq; non præſens uidere aut audire. ergo non uidetur uerum q̧ memoria ſit rei,unde paſſio facta eſt,& non paſſionis. Hæc eſt quæſtio:& quidem ualde pulchra.

An fieri poteſt:ut hoc ipſum contingat eueniatque?

An eſt:ut contingit & accidit hoc?

Soluit quęſtionem,& concedit, q̧ aliquis poteſt ſentire paſſionem præſentem , & per eam recordari rem abſentem:unde dicit.An eſt,hoc eſt an fieri poteſt,ut cõtingat , & accidat hoc.ſ. ut quis præſentem paſſionem ſentiat,& abſentem recordetur.Hæc enim ſimul ſtant.

Vt enim animal depictum in tabula et animal eſt et imago, & cum unum idemq; ſit utraq; eſt ſed tamen eorũ ratio diuerſa exiſtit,conſideraríq; poteſt & ut animal eſt & ut imago:ſic & de phantaſmate quod in nobis eſt cenſere oportet, & ipſum quippiam in ſe,& alterius ſimulacrum eſſe. nam quatenus in ſe ſeorſumq; ſpectatur, ſpectrum aut uiſum eſt : quatenus uero aliud refert,imago & monimentum.

Vt enim in tabula pictum animal, & animal eſt & imago, & idem & unum ipſum eſt ambo , eſſe tamen non idem ambo=

rum, & est considerare & ut animal & ut imaginem: sic & quod in nobis phantasma oportet suscipere, & ipsum aliquid secundum se esse, & alterius phantasma. inquantum quidem secundum seipsum, speculamen aut phantasma est: inquantum uero alterius, ut imago & memoriale.

Exponit solutionem per exemplũ, & dicit. Vt enim in tabula pictum animal, & animal est pictũ, & imago ueri animalis: & idem & unum ipsum animal pictũ est ambo subiecto & re, & tamen esse & ratio nõ est eadẽ ambor℞, & ideo est ipsum cõsiderare, ut animal pictũ, & ut imaginem: sic & qđ in nobis phantasma est, oportet suscipere, ut ipsum sit aliquid in se, & in rerũ natura propriã rationem habens, & ut sit alterius phãtasma. Hoc.n. est quod Auer. ait, ꝙ intentio imaginata hoc est phãtasma potest considerari, ut res, & ut imago rei, unde profecta est. Inquantum quidẽ secundũ seipsum ut res sumit̃, est ens speculabile, & phãtasma, seu res phãtasiabilis uel intelligibilis, ut quęcũꝗ res mũdi. Inquãtum uero est alterius imago: ut sic est memoriale illius. Quo uero ad differentiã attinet phãtasma cũ intelligit̃, aut sentitur ut res est, intuitiue intelligitur, aut sentitur: ut uero intelligitur, aut sentit̃, ut imago: sic in ipso intelligitur res absens abstractiue, ut iuniores loquuntur. primo modo nõ est memoria rei, nec memoriale, sed res, quæ est quoddam speculamen. secundo modo est memoria, seu memoriale: & sic idem est alterius memoria: & res intelligibilis uel sensibilis.

Quare etiam cum idem animum uellicat ac lacessit, si quis ipsum in se & ut sui quippiã generis est animo percipiat: quædam ueluti conceptio aut uisum succurrisse uidetur. sin uero quatenus alterius est, & uti in pictura accidit tanquàm simulacrum & imitationem contempletur, eandemque tametsi antea nunquàm Coriscum uiderit tanquã Corisci imaginem consideret: tum sane considerationis huiusce conditio atq; natura longe alia est quàm cum tanquàm animal depictum in animo spectat. hic enim, mera cõceptio euadit: illic, quòd simulacrum alterius sit, monimentum.

Quare & cum agit motus ipsius, siquidem inquantum secundum se sic sentit anima ipsum: ut intellectum aliquod aut phantasma uidetur adesse, si autem inquantum alterius, & sicut in pictura ut imaginem speculatur, & qui non uidet Coriscum ut Corisci imaginem: hic alia passio huius speculationis: & quando sicut animal pictum considerat in anima. hoc quidem, fit sicut intellectum solum: hoc autem. ut ibi quia imago, memoriale.

Nunc colligit quodãmodo solutionẽ, & dicit. Quare & cum ipsius phãtasmatis motus agit, hoc est cum actu consideratur phãtasma: siquidẽ inquantum quidẽ secundum se consideratur, uidelicet, ut res, sic aĩa sentit ipsum, ut quoddã intelligibile, aut ut quoddã phantasiabile: & hoc dicit. Siquidem inquãtum secundum se sic sentit aĩa ipm, uidelicet, ut rem, sic uidet̃ adesse, ut quoddã intellectũ, aut phãtasma, hoc est phãtasiabile: & hoc pacto nõ est memoria nec memoriale. Si aũt consideratur inquantum alterius imago & simulacrũ, & sicut pictura: sic aĩa ipsum speculat̃ ut imaginẽ & memoriale, hoc pacto: qui nũc nõ uidet coriscũ, & phãtasma speculat̃ ut corisci imaginẽ, hic est alia passio & ratio huius speculationis ab ea subaudi: qua speculamur imaginẽ corisci, ut rẽ: & quoddã intelligibile, ueluti quãdo animal pictũ cõsideram⁹ in aĩa, alia ratione fit, cũ considerat̃, ut intellectũ solum, & alia, quãdo cõsideramus ipsum, ut imago. Prima.n. cõsideratio nõ attinet ad memoriã. Sed secũda est memoriale rei absentis. Ex his uult habere solutionẽ, una enim met appręhensio est recordatio, & appręhẽsio cognitio enim phantasmatis, ut phantasma est unum sensibilium uel intelligibilium appræhensio est, ut est imago rei, est memoria & recordatio rei absentis.

Et ob id cum sensio quæ præcessi, tales motus in animo nostro excitat: plerũq; nescimus sensu ne an alia ratione idipsum proueniat, & nonnunquã hæsitamus si sit memoria necne.

Et ob hoc aliquãdo nescimus, factis nobis in anima huiusmodi motibus ab eo ꝙ prius sensimus: si secundum sensationem accidit, & si est memoria an non dubitamus quandoque.

Ex solutione assignata Aristot. soluit problema ꝓpter quid est, ut ea quæ quis meminit, aliquãdo meminisse se nesciat, hoc pacto exponit Themisti⁹. Solet.n. accidere, ut id qđ memoria tenemus, plerũq; nesciam⁹ unde accesserit, sensu ne an alia rõne. Speculãtibus.n. nobis, occurrũt aliqua quę neq; quãdo, neq; in quo loco, neq; a quo didicerimus, uenire põt in mẽtem, unde fit, ut sæpe dubitem⁹ an inuenerimus ipsi ea: an a docẽte aliquo acceperim⁹. unde dicit. Et ob hoc aliquãdo nescim⁹, factis nobis in anima huiusmodi motibus phãtasticis ab eo qđ prius sensimus: utrũ si secundũ sensationẽ accidãt, & nõ sit memoria ab aliĳs derelicta, & si est memoria an non dubitemus quandoq;: & tota causa est, qm̃ non attendimus ad phantasma, ut imago est: sed, ut quoddã iuuentum & intellectum per nos, uidelicet, ut animal uel tale quid.

Interdum autem euenit: ut cogitando scrutandoque recordemur prius a nobis quippiam auditũ, aut uisum fuisse. Quod euenit: quoties qui phantasma aliquod ita cõsiderabat ut nihil præterea nisi ipsum illud in se contemplaretur, mutata sententia ut simulacrum alterius est, speculatur.

Aliquando autem accidit: intelligere & reminisci ꝙ aliquid audiuimus prius, aut uidimus. Hoc autem cõtingit: *cum speculans tanquã ipsum, permutatur & considerat tanquã alterius.*

Secũdum ꝓblema est, ꝓpter qd aliqñ accidit ut simul aliquid intelligamus, et recordemur, ac reminiscamur Interdum.n. didicimus aliquid, & obliti fuimus, deinde contingit ut simul illud iterũ intelligamus, & reminiscamur, ꝙ olim didicim⁹, & a quo, & qñ, & in quo loco. Nullus enim est, cui res hæc aliquãdo nõ euenerit. Soluit Aristot. & dicit. Aliquãdo aũt accidit, intelligere aliquid & reminisci simul, ꝙ illud audiuimus prius, aut uidimus. Causam affert, & dicit. Hoc autẽ contingit, cum speculans tanꝗ ipsum in se. mox permutatur & considerat ipsum tanquã imaginem alterius: & sic quasi simul hæc facit.

Est quando & contra accidat: quemadmodum Antipheronti Oreitæ, cæterisq; qui excessu mentis tentabantur, contigit. nam quæ imaginabantur: tanquàm facta & gesta narrabant, & ita ut qui meminissent. Atque hoc fit: ubi quis id quod non est imago speculatur ut imaginem.

Fit autem aliquando & contrarium: ut accidit Antipheronti Oritæ, et aliĳs ecstasin passis. phantasmata enim dicebant: ut facta, & ut qui meminissent. Hoc autem fit: cum aliquis non imaginem tanquam imaginem considerat.

Tertiũ ꝓblema est, ꝓpter quid accidit aliqñ, ut ea, quę nõ fecimus, recordemur fecisse: uel credam⁹ fecisse, & recordari dicamus fecisse. Est.n. ꝓblema hoc contrarium, uidelicet, unde fit, ut ea quæ qs imaginat̃, fingitq;, aliqñ meminisse et recordari se putet. Hoc pacto exponit Themistius. unde dicit. Fit aũt aliqñ & contrariũ, nã ea quæ imaginant̃, meminisse ac recordari se putãt: ut accidit Antipheronti Oritę, & aliĳs quãplurimis, qui ecstasim, passi sunt. Hi.n. quę imaginant̃, putãt se recordari. Sumpsit aũt ecstasim improprie pro mẽtis alienatione, ut libro de somno dicemus. Isti enim phantasmata, & quæ imaginantur dicebant, ut facta, & prædicant, ut qui meminissent. Assignat causam, & dicit. Hoc enim fit, cum aliquis imaginẽ non tanquam imaginem considerat, sed ut quoddam intellectum uel speculamen.

Porro

Porro meditationes, recolendo memoriam conſeruant incolumemque reddunt. Recolere autem, nihil aliud eſt, quam crebro phantaſmata ut imagines, non ut in ſe ſpectra ſunt, reſpicere.

Meditationes autem, memoriam ſaluant reminiſcendo. Hoc autem, nihil aliud eſt quam ſpeculari ſæpe ut imaginem, et non ut ſecundum ſe.

Quartum problema eſt, propter quid meditationes frequentes memoriam ſaluat reminiſcendo, atq; recolendo, unde dicit. Meditationes autem memoriam ſaluant, reminiſcendo, exponit rationem, & dicit. Hoc autem ſcilicet meditari nihil aliud eſt quam ſpeculari ſæpe phantaſma ut imaginem, & non, ut ſpeculamen ſecundum ſe, ex frequenti enim hac phantaſmatis meditatione memoria ſeruat. Ex frequentatis enim actib⁹ generat habitus.

Dictum eſt igitur quid ſit memoria, quid meminiſſe, habitus ſcilicet phantaſmatis ut imaginis eiuſce rei quæ imaginationi ſubditur, necnon cui earum quæ ſunt in nobis animæ partium tribui debeat, nempe illi quæ ſibi primariam ſentiendi poteſtatem uendicat, quæque nobis ſenſum notitiamque temporis inuehit.

Quid igitur eſt memoria & meminiſſe dictum eſt, quoniam phantaſmatis ut imaginis cuius phantaſma habitus, & cuius particulæ earum quæ in nobis, quia primi ſenſitiui, & quo tēpus ſentimus.

Nunc epilogat, & breuiter memoriam definit, & dicit. Quid igitur eſt memoria, & meminiſſe, dictum eſt. Eſt enim memoria habitus, firma quædam conſeruatio phantaſmatis, non quidem ſecundum ſeipſum, ſed ut imaginis eius rei, cuius eſt phantaſma, unde Themiſtius dicit. Memoria eſt habitus quo imagines rerum poſt impræſſionē cuſtodiuntur ac retinentur, ut imagines ſunt. Præterea dictum eſt earum particularum quæ nobis inſunt cuius eſt memoria, nam dictum eſt ꝙ memoria eſt primi ſenſitiui, inquantum per ipſum cognoſcimus tempus. Hæc Ariſtoteles ſcribit de memoria. Ex his quæ Ariſto. dixit breuiter colligi poteſt ꝙ bonitas uel malitia memoriæ aliquando contingit ex parte motus uel quietis ſenſorij, in quo phantaſmata imprimuntur, nam cum in ſenſorio phantaſmatum impræſſio facta eſt, & partes illius fluunt, ac refluunt, fluxus huiuſmodi turbat, uel delet impræſſionem illorum. Motus autem aut fluxus ſenſorij aliquando prouenit, ob paſſionem, ut ægrotis, ebrijs, iratis, & id genus, aliqñ ob ætatem, ut in paruis, qui multum creſcunt, & decrepitis, qui multum diminuuntur. Aliquãdo uero ex parte cōplexionis, complexio enim ſenſorij ſicca ac dura impreſſionem non permittit, humida uero ac mollis, permittit quidem impræſſionem, non tamen detinet, quia uero ſenes duriuſculi ſunt pueri molles, ſenes non recipiunt, illi non retinent. Aliquando ex parte apprehēſionem, ſeu meditationum, quæ poſſunt memoriam firmare, aut fortiter imprimēdo, ut in pueris, primę meditationes (ut dictū eſt) aut frequenter imprimendo, ex frequentatis enim actib⁹ generat habitus, qui eſt memoria, hinc fit, ut decrepiti bene recordentur antiqua, quoniam ſæpius circa illa uel illis ſimilia cōſiderauerunt. Male aūt noua, qm̄ illis impræſſio non facile fit, propter duritiem, ac ſiccitatem ſenſorij, uelu ti nec in pariete ſeniori fieri pōt impręſſio. Hęc ſunt, quæ de memoria Ariſto. tradit.

Reliquū eſt, ut de reminiſcentia ſiue recordatione dicamus. Primum igitur quæ in aggreſſorijs ſermonibus uera ſunt, ea pro ueris habeamus oportet.

De ipſo reminiſci autem, reliquum eſt dicere. Primum igitur quæcūq; in argumētatiuis rationibus uera ſunt, oportet ponere ut exiſtentia.

Cum dixiſſet de memoria & meminiſſe, nunc proponit dicere de reminiſcētia & reminiſci, & proponit intentionem ſuam ſic dicēs. De ipſo reminiſci autem, & ſubaudi reminiſcentia, reliquum eſt dicere. Hęc eſt intentio. Deinde pro executione huius intentionis, quæ ſupponēda ſint, accipit, & dicit. Primū igitur per huius intētionis executione, quæcūq; in argumentatiuis rationibus uera ſunt, oportet ponere ut exiſtētia. Et per argumentatiuas rōnes Themiſtius qōnes populariter ab Ariſto. ſcriptas intelligit, in quibus dixit quędam de reminiſci ac reminiſcentia, quæ nūc reſumēs, uult eſſe ſupponenda tāquā exiſtentia. Quæ uero ſint qōnes iſtę ab Ariſto. populariter ſcriptę, nō legimus. Themiſtius autem legit.

Reminiſcentiam ſcilicet non eſſe reſumptionem memoriæ, neq; item aſſumptionem.

Nō. n. eſt memoriæ reſumptio, reminiſcētia, neque acceptio.

Nunc ſm Themiſtium, explicat, quæ ſint ea, quę de reminiſci in qōnibus populariter ſcripta ſint, & ſunt duo, primum quidem ꝙ reminiſcentia nō ſit reſumptio memorię, ſecundum uero, ꝙ reminiſcentia nō ſit diſciplinæ aſſumptio, & per reſumptionē memoriæ, ut arbitror, intelligit reſumere memoriā, non interuenta obliuiōe. Qui enim reſumit memoriam, iterum accipit, quod retinuit, nulla interuenta obliuione.

Nam cum quis primum diſcit, aut notitia rei imbuitur: neq; reſumit memoriam ullam (nulla enim antegreſſa eſt.

Cum enim primum addiſcit, aut patitur, non reſumit memoriam ullam (nulla enim ante facta eſt.)

Anteq̄ illa duo, quę accepit a qōnib⁹ populariter ſcriptis, exponat, & probet, oñdit eſſe differētiā inter addiſcere, quod eſt diſciplinā ſumere, & memoriā reſumere, & dicit. Cū enim quis primum diſcit ſ. intellectu, aut patit̄ ſ. a ſenſibili ſenſum, nullā reſumit memoriā, quoniā (ut inqt) nulla diſciplina, aut ſenſatio ante facta eſt, & ſic diſcere nō eſt memoriā reſumere.

Neq; deintegro aſſumit, quia tum demum memoria dicitur eſſe, cum iam factus corroboratuſq; fuerit habitus, aut certe affectus. Vnde fit, ut memoria nō ſimul cum affectu fiat.

Neq; a principio accipit, cum enim factus fuerit habitus, aut paſſio, tunc memoria eſt. Quare, cum paſſione quæ fit, non inſit.

Secūdo oñdit ecōtrario, ꝙ reſumēs memoriā, uel commemorās nō primo diſciplinā accipiat, & hoc ꝑponit, et dicit. Neq; ſubaudi ꝯtra reſumēs memoriam uel cōmemorās ex principio diſciplinā accipit, ꝓbat, qm̄ tunc memoria eſt, cū fact⁹ fuerit habitus, aut paſſio, quare, ut ꝯcludit, cū paſſione quę fit, hoc eſt cū ipſa diſciplina quę eſt paſſio, q̄ nūc primo fit, memorię reſumptio nō fit, ergo reſumēs memoriā, ac cōmemorās, nō prīo diſciplinā accipit.

Item cum primum affectio facta eſt, in ultimo illo momēto, affectio quidem & ſcientia, ſi tamen affectionem aut habitū ſciētiā appellare liceat, in re affecta iam ineſt, memoria uero haud quaquam. Nihil tamen uetat, quominus quædam ex ijs quæ ſcimus, per accidens meminiſſe dicamur. Quanquam meminiſſe per ſe non poſſumus, antequam ſpatium aliquod temporis interlapſum ſit, ſiquidem nunc eius rei memini quam prius audiui, aut uidi, aut aliquo ſenſu cognoui, & non quam nunc ſenſi, eius nunc memini.

Adhuc autem cum primum facta eſt, in indiuiduo & ultimo, paſſio quidem ineſt iam patienti & ſcientia, ſi oportet uocare ſcientiam habitum aut paſſionem. Nihil autem prohibet, ſecundum accidens meminiſſe quorūdam quæ ſcimus. Meminiſſe autem ſecundum ſe, non eſt ante factum tempus, meminit enim nunc quod audiuit, aut uidit, aut paſſus fuit prius, nō quod nūc paſſus eſt, meminit nunc.

Tertio ostendit, ꝙ in instanti in quo nunc primo sciētia uel disciplina facta est, non fit tūc memoria, nisi per accidens, per se autem nequaquā. Si enim nunc primo scia facta est in me, per accidens contingit fieri memoriam aliquorum, quæ prius nouimus, nō aūt omnium, quorū sciētia nunc primo in me facta est, qm̄ fieri potest, ut illa scientia nunc primo facta sit partim ex aliquibus, quæ prius scimus, & nunc recordamur, partim ex aliquibus de nouo nunc primo auditis, aut inuentis, & sic scia nunc primo facta est, & tn̄ per accidens cum cōtingit fieri memoriam, per se aūt nō contingit, qm̄ per se memoria nō fit, nisi spatium aliquod tēporis interlapsum sit. Quo ꝑo ad expositionem textus attinet, animaduerte, ꝙ in sexto physicorū primum instans esse rei, Aristo. appellat ultimum motus, & generationis, qua illa res fiebat, ultimum dico per exclusionem ut Themistius inuitus Sexto physicorum. Vltimum enim instans generationis ignis, est primum instans ignis geniti, & ultimum per exclusionem eius generationis, per quam fiebat. Tunc lege uerba. Adhuc autem cum primum facta est scientia uel disciplina, dico primum facta est scilicet in indiuiduo, hoc est in instanti & ultimo, instans enim ubique indiuiduum temporis appellat. Dico ultimo per exclusionem, quod est primum rei, cum inquā nunc primo scientia uel disciplina facta est, passio quidē inest iam patienti & scientia, & per se subaudi tunc nō fit memoria. Dico passio & scientia, si oportet uocare sciam habitum aut passionem, qm̄ de hoc est quęstio sexto ethicorum, uerum nunc non faciamus uim in uerbis, & uocemus scientiam uel disciplinam habitum, uel passionē. Dico ꝙ in hoc primo instanti in quo sciētia facta est, nō fieri memoriā per se, quoniam (vt inquit) nihil prohibet secūdum accidens eorum quæ nunc scimus aliqua meminisse, quatenus hęc scientia nunc primo facta, accidit, ut facta sit partim ex his quæ nunc recordamur, partim ex his nūc inuenimus uel audimus, sed in hac facta scientia, quę nūc primo facta est secundum se non est ante factum tempus hoc est anteꝗ̄ spatium aliquod temporis interlapsum sit, nam per se & proprie illud est nunc meminisse, quod pars audiuit, aut uidit, non quod nunc aliquo sensu passus est, meminit nunc, ergo per accidens cum sciētia nunc primo facta, est memoria, quatenus accidit illam esse nūc primo factam ex aliquibus quę nunc meminit, & aliquibus quę quis nūc audit uel inuenit, per se autem non est meminisse cum sciētia nunc facta, quoniam potest esse aliqua sciētia ex toto nunc primo esse facta, & nihil meminisse. Hęc de drīa inter resumptionem memorię, & assumptionē disciplinæ aut scientiæ.

Prætere a manifestum est fieri ut qui nunc non reminiscitur, meminerit, si denuo sentiat, aut doceatur q̄ sit oblitus.

Amplius manifestum est q̄ meminisse est, non nunc reminiscentem, qui a principio sentit, aut patitur.

Cū declarauit drīa3 inter memoriæ resumptionē, & assumptionē disciplinę. In parte ista declarat, ꝙ reminiscēs non est, qui meminit, uel qui memoriam resumit, & lege sic. Amplius autem manifestum est, ꝙ reminiscēs nūc, qui a principio sentit, aut patitur non meminit, uel nō resumit memoriam, hoc est nō est qui resumit memoriā. q. d. manifestum est, ꝙ nunc reminiscentem, qui quidem reminiscēs olim a pricipio sensit aut passus est disciplinā, nō est hoc est, non contingit meminisse, qm̄ (vt Themistius supplet) meminisse est sine ulla interuentione obliuionis, reminisci cum obliuionis interuentione. Ergo reminisci, non est meminisse. Quod autem reminisci non sit sensus, aut disciplinę acceptio, ut proposuit, non probat, sed tanquam manifestum derelinquit ex differentia inter assumere disciplinam, & resumere memoriam, ut bene Themistius aīaduertit. Si enim disciplinari non est meminisse, nec econtrario, etiam reminisci non erit disciplinari, nec econtrario, non enim est reminiscentia, sine aliqua præteritorū memoria. Habemus igitur duo, quod reminisci non sit disciplinari, neq; sit meminisse. Et sic habetur quid nō est reminisci.

At quoties quam prius tenebat scientiam, aut sensum, aut denique quoduis aliud cuius habitum esse memoriam diximus, iam pene interlitū obsoletūq; recolendo instaurat & quasi postliminio reuersum tractat uersatq;, tum et hoc quoq; alicuius eorum quæ dicta sunt reminisci est.

Sed cum resumit quam prius habuit scientiam, aut sensum, aut cuiuscūq; habitum memoriam diximus, hoc est & tunc reminisci eorum quæ dicta sunt, aliquid.

Cum declarauit, quid non est reminisci, qm̄ neq; meminisse, neq; disciplinari aut sentire, nūc exponit qd est, et primo sumit quid est genus ipsius reminisci, et dicit. Quod reminisci sit resumere sciam uel sensum, quem qui prius accepit, non autem cōtra, omne resumere sciētiam uel sensum, quem quis prius habuit, est reminisci, per quæ uult habere resumere habitum uel sensum prius acceptum esse gen⁹ ipsius reminisci. Tria ergo facit Arist. qm̄ primo sumit, ꝙ reminisci sit resumere sensum uel scientiam prius habitā, & dicit. Sed cum quis resumit scientiam, quā quis prius habuit, aut sensum, aut id, cuiuscūq; habitum memoriam diximus, hoc est reminisci, & tunc est reminisci aliquid eorum, quę dicta sunt. Sic igitur uult habere primu3 scilicet ꝙ oē reminisci sit resumere scientiam, aut habitum, aut sensum, ad id, cuiuscūq; memoriā diximus esse, & ꝑ hęc dat intelligere genus, ut postea dicemus. Quo ꝑo ad uerba attinet, dixit reminisci esse sciētiā resumere, qm̄ reminiscentia est & sensibilium, & scibilium, dixit aut sensum, ut notaret reminiscentiā esse etiā eorū, quę exterioribus sensib⁹ uidimus, aut audiuimus, dixit, aut cuiuscūꝗ habitum memoriam diximus, ut notaret, reminiscentiam esse etiam phātasiabilium, uel opinabilium, quorum memoriam esse diximus.

Accidit tamen ut reminiscentiam, memoria: et reminisci, meminisse comitetur.

Ipsum meminisse autem accidit & memoriam sequi.

Secūdū quod Aristo. ostendit, est, ꝙ ipsam reminiscentiam comitetur memoria, ipsum reminisci cōcomitetur meminisse. Nō enim pōt esse reminiscētia, oībus, quę memoria habebātur, deletis, nec potest esse reminisci nisi aliquorum ad minus quæ memoria tenebamus meminerim⁹. Ad memoriā enim reqritur memoria aliquorum eorum, quæ prius accepimus, unde dicit. Sed ipsum meminisse ad reminisci, & memoriā seq ad reminiscētiā accidit. q. d. ꝙ accidit ut reminiscentiam memoria, & reminisci meminisse comitetur.

Neque continuo fit ut simpliciter illa, sciētiam dico, sensum, & si quid est eiusmodi, si prius in animo fuerint, rursus in mentem redire & instaurari debeant. sed contra, quandoq; restituūtur animo, quandoq; ab eodem perpetuo exulant, nam & ut iterum discat, & iterum inueniat idem eādem scientiam, uulgo cōtingere solet.

Neque itaq; hæc simpliciter, si ante extiterint, iterum fiunt, sed est ut, est autem ut non bis enim discere & inuenire contingit eundem, idem.

Tertiū quod ostendit est, ꝙ licet reminisci sit resumere sciētiam, aut sensum, nō tamē cōtra oīs, q resumit sciētiā aut sensum, reminiscitur, qm̄ cōtingit idē bis scire & idem bis sentire, per quæ dat intelligere, ꝙ resumere scientiam uel sensum non interuētu obliuionis penitus, hoc sit reminisci, ergo resumere scientiam uel sensum est in plus ꝗ̄ reminisci, & sic est ueluti gen⁹. Vnde dicit. Neq; itaq; hæc simpl'r, si ān extiterint, & penit⁹ obliuioni sint mādata, & iterum fiant, & resumantur, subaudi sunt reminisci, sed est, hoc est, sed contingit ut sic, illa esse reminisci. s. interuentione non totalis obliuionis, est autem ut non sint reminisci. s. interuentione totalis obliuionis, causam affert, quoniam

niam eundem hominem contingit bis diſcere, & inuenire, utputa, q̄m prius didicit, & penitus eſt oblitus, poſtea ite um diſcit. Hoc enim iterum diſcere nō eſt reminiſci, per quæ uult ad ipſum reminiſci requiri memoriam aliquorū. Tres enim actus ad ipſum reminiſci, ut poſtea dicemus, requiruntur. Primus eſt memoria aliquorum, quæ prius accepit, non tamen omnium. Secundus eſt diſcurſus, ſeu negociatio ex illis aliquibus, quæ memoriæ remanſerunt, ad illud, quod quærimus recordari. Tertius eſt inuentio illiº, quod quærimus recordari, qui uero horum actuum ſit reminiſcentia, & an reminiſci ſit omnes hi actus, poſtea dicemus, nunc autem illud ſit dictum, quod iterum diſcere non eſt reminiſci.

Reminiſcentiam igitur ab inuentione & diſciplina, differre oportet, & qui reminiſcitur maius principium intus habere, q̄ qui diſcit aut inuenit.

Oportet igitur differre reminiſci, ab his, & inexiſtente pluri principio q̄ ex quo addiſcunt, reminiſci.

Ex his cōcludit per modum epilogi, ꝙ oportet ipſum reminiſci differre ab his ſcilicet ab iterato inuenire, & iterato diſcere, & hoc pro tāto, q̄m ipſi reminiſci ineſt maiº principium, quam id, ex quo addiſcunt, & qui diſcunt, qd autem ſit iſtud maius principiū, quod ineſt ei, qui reminiſcitur, quā ſit principium qđ ineſt ei, qui diſcit, poſterius Ariſto. exponet, unde Themiſtius, dixit maius, quia tam q diſcūt, quam qui inueniūt, certum initium ac ſeminarium intra ſegerunt, quoniam omnis doctrina ex aliqua prȩnotione fit.

Fit autem reminiſcentia, cum motus animæ ita ſe hn̄t ut alter ſubinde poſt alterum fieri natus ſit.

Contingunt autem reminiſcentiæ, quoniam aptus natura eſt hic motus fieri poſt hunc.

Poſtquā declarauit qd ſit reminiſci, & a qbus differat, nunc uult dare modum, quo reminiſcimur, & cām, & ſumit, ꝙ in omni reminiſci quædam ſimulacra ſequunť quædam neceſſario, & quȩdam ex aſſuefactione, & hȩc eſt expoſitio Themiſtij, & dicit. Contingunt aūt reminiſcētiæ, q̄m unus motus natura aptus eſt fieri poſt hūc, & per motum impreſsionem ſimulacri intelligit, ita ut ſit ſenſus, reminiſcētiæ fiūt, q̄m una ſimulacri impreſsio apta eſt fieri poſt alterā. Eſt ergo ſuppō, ꝙ ī omni reminiſci oportet, ut altera ſimulacra impreſsio fiat poſt alteram.

Nam ſi neceſſario unus alterum conſequio trahat, palam eſt ſimulatq; ille mouerit eam, hunc moturum, ſi uero non neceſſario, ſed ex conſuetudine alter inſequatur, maiori ex parte mouebit. Contingitq;, ut quidam ſemel permoti magis aſſueſcant, q̄ allijs ſæpius. Et iccirco, quorundam quæ ſemel uiderimus, facilius quam aliorum quæ ſæpicule, meminiſſe ſolemus.

Si enim ex neceßitate, manifeſtum eſt quod cum motus fuerit illo, hoc mouebitur, ſi autem non ex neceßitate, ſed conſuetudine, utplurimū mouebitur. Accidit aūt, quoſdam ſemel conſueuiſſe uelocius, quam alios ſæpe motos. Vnde, quædam ſemel uidentes magis meminimus, q̄ alia ſæpe.

Declarat ſuppōnē, dictum eſt enim in omni reminiſcentia unā ſimulacri impreſsionem fieri poſt alteram, nunc oſtendit alteram impreſsionem fieri poteſt alteram eſſe bifariam, aut neceſſario, aut ex aſſuefactione, ideo dicit. Si enim ex neceſsitate altera impreſsio fit poſt alteram, manifeſtum eſt, ꝙ cum aliquis fuerit motus illo ſimulacro, ac phantaſmate, hoc altero mouebitur ad illud conſequēte, uerbi cauſa. Si aliquis eſt motus a phantaſmate hominis, neceſſario mouebitur a phantaſmate animalis, & conſequenter corporis, uſq; ad ultimum. Themiſtius autē exemplum ponit magis ad propoſitum, uerbi grā incidat mihi aliquando ob oculos coriſcus cum lyra, ab eo tempore ſimulacrum coriſci, & ſimulacrum lyræ impræſſum & ꝯſignatū in animo eſt, bono poſt tempore uideo Socratē in ſtitui lyra, & fidibº canere, ita ſtatim fit, ut lyra coriſci mihi ueniat in mētem, & coriſcus, q cecinit. Deinde declarat quæ impreſsio alterā ſequať nō neceſſario, ſed ut in pluribus, & dicit. Si aūt non ex neceſsitate, ſed cōſuetudine altera ſimulacri impræſsio ſequitur alteram, animus nō neceſſario, ſed ut in pluribus mouebitur. Addit tamen, ꝙ nō in omnibus alteram impreſsionem ſequi alteram eſt ȩqualiter conſuetum, quoniam in quibuſdam ſemel alteram alteram ſequi eſt uelocius & magis, quam eſt alios ſȩpe fuiſſe motos, ſicut quædam ſæpe uidentes meminimus magis q̄ alia ſȩpe, utpote ſi quæ ſemel uidimº maiorem impreſſionem fecerunt, ut ſi erant noua, & admirabilia. Sūpſit enim illam particulam {unde} pro ueluti. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte, ut Themiſtius dicit, ꝙ accidit ſæpe, ut uolentes reminiſci illius uerbi lupercalia. Ex conſuetudine loco eius accipere in arte reminiſcendi lupum, nam dictio lupus, a lu, incipit, ueluti lupercalia, habita ꝓ prima ſyllaba lu, ſtatim reminiſcimur uerbum lupercalia. Alij uolentes reminiſci taurominium aſſuerunt in nomen tauri. Alij uolentes reminiſci illius uerbi pleurites, qui laterum dolor dicitur, aſſueuerunt in nomen lateris, quando ergo id quod aſſueuerunt, eſt ualde ſimile, una aſſuetudo efficacior eſt, quam multæ in his, quæ non habent tātam ſimilitudinem. Et hoc dicit Ariſt. accidit autē ſemel quoſdam motos ab una impreſsione poſt alteram, uelocius & magis eſſe motos, q̄ alios fuiſſe ſȩpe motos ab altera poſt alterā, q̄m primi fuerunt magis moti q̄ alij, unde hoc eſt, ueluti quȩdam ſemel uidentes, magis meminimº q̄ alia ſæpe uidendo, q̄m fecerunt fortiorē impreſsionem. Hinc cōcludit Themiſtius aliquos facilius recordari, quȩ uice ſimplici uiderint q̄ quȩ cencies.

Cum ergo reminiſcimur, quibuſdā antegreßis motibus mouemur, quouſq; eo moueamur poſt quē ille ſequi cōſueuit.

Cum igitur reminiſcimur, mouemur ſecundum quȩdam primorum motuum, quouſque utique moueamur, poſt quem ille conſueuit.

Hac ſuppoſitione ſtanti, Ariſtoteles uult concludere breuibus artem reminiſcendi, quam nonnulli artem memorandi appellant. Ars autem colligitur ex modo, quo reminiſcimur, ideo dat modum, & primo concludit eum qui reminiſcitur moueri quibuſdam primis impræſsionibus uſque ad eam, ad quam ſequitur illa, cuius reminiſcentiam quærit, & dicit, Cum igitur reminiſcimur, mouemur ſecundum quendam motum de numero primorū motuū, cuius in prōptu memoriam habemº, quouſq; utiq; moueamur eo motu ac impreſsione, poſt quē motum ac impreſſionem ille conſueuit, hoc eſt (ut Themiſtius exponit) poſt quē, ille. i. reminiſcentia ſequi ſolet. ſ. aut ex aſſuetudine, & exercitatione, aut ex neceſsitate.

Quocirca & ex hoc nunc, aut alio quodam initio ſeriem ſequelamq; uenamur, & à ſimili, aut contrario, aut finitimo. Et ob id, recordatio fieri aßolet, motus enim quorundam ex his, ijdem ſunt, quorundam ſimul fiunt, quorūdā alter alterius partem obtinent connexiq; ſunt adeo ut reliqua pars quæ illam ſequatur exigua ſit.

Vnde & quod conſequenter eſt uenamur, meditantes ab ipſo nunc aut alio aliquo, & à ſimili, aut contrario, aut propinquo. Propter hoc, fit reminiſcentia, motus enim horum, aliorū quidem ſunt ijdem, aliorum aūt ſimul, aliorum aūt partē hn̄t, quare reliquum, paruū eſt, quod motum eſt poſt illum.

Hinc ꝯcludit reminiſcentiā induci in nobis triplici modo (ut Themiſtius exponit) aut a ſimili, aut a cōtrario, aut a ꝓpinquo, unde dicit. Vn̄ & qđ cōſequēter eſt, uenamur

reminiſcendo meditantes ab ipſo nunc, aut ab aliquo alio ſcilicet principio. & Themiſtius(ſi recte intellexi) intelligit, φ cum reminiſcimur, mouemur ab ipſo nunc, hoc eſt ab eo principio, quod nunc nobis occurrit, aut ab aliquo alio principio quicquid illud ſit. Alij exponũt aliter, & bene dicunt, ſed expoſitio eſt obſcura. Ariſtoteles enim nihil aliud intendit, niſi quòd q reminiſcitur, moueri debeat aut a principio quod eſt ſibi nũc occurrens, aut ab aliquo alio ab ipſo ficto, quod eſt tribus modis, aut ſimile, aut cõtrarium, aut propinquum, nam, ut dicit, propter hoc fit reminiſcentia, quoniam motus horum, qui ſeſe conſequuntur, aliorum quidem ſunt ijdem, hoc eſt ſimiles, aliorum autem ſimul, hoc eſt contrarij, ſed ſimul, aliorum autem partem habent, quia ſunt propinqui in parte, ut lupus, & lupcalia, & propter hanc cauſam reliquum quod apptæhenſioni deeſt, & quod motum eſt poſt illud, paruum eſt. Si enim recordor uerbum, lu, in illa particula lupus, paruum eſt recordari, percalia, quod ſequitur poſt, lu. Exempla horum ponit Themiſtius, & primo de reminiſcentia, quæ fit a ſimilibus, ut uerbi gratia, ut ſi cum ſocratis ſtatua uidero, admoneat ſocratis. A diſſimilibus, ut ſi cãdorem intuitus recordatuſue, nigritiam meminerim, aut ex calido occurrat frigidi memoria. Ex propinquis autem, multis modis fieri poteſt, ſatis ſit dare exemplum in uno, ut cum recordamur principium ex cõſuetudine recordamur omnia quæ ſequuntur, ut illius carminis principium quod eſt Irã pande mihi, quis recordaretur, facile recordabitur uerba, quæ ſequuntur, pellidę diua ſuperbi. Et ex memoria patris ſæpe reminiſcimur filium, & ex memoria fratris, reminiſcimur fratrem, & ſic de multis alijs.

Ad hunc igitur modum, inueſtigare ſolemus. Sed & interim nobis non ita inquirentibus reminiſci accidit, cum recordatio motum alterum continuo excipit ſubſequiturq;, cæterum illa ſe re fit, antegreßis alijs motibus quos dixi.

Quærunt igitur ſic. Et non quærentes autem ſic reminiſcuntur, cum poſt alterum motum ille fit, utplurimum autem alteris factis motibus quales diximus, fiebat ille.

Cum oſtendit, quòd reminiſcentia non fiat niſi pluribꝰ antegresſis motibus, oſtendit quòd aliquando fiat uno antegreſſo motu. Verum primus modus eſt, ut in pluribꝰ. Secundus modus eſt de raro cõtingenti, unde dicit. Quęrunt igitur ſic qui reminiſcuntur ſcilicet pluribus antegresſis motibus, & etiam non quærentes ſic antegresſis pluribus motibus reminiſcuntur, cum poſt alterum ſolum motum antegreſſum ille fit, qui eſt reminiſcẽtia. Ergo duobus modis reminiſcimur ſcilicet antegresſis pluribꝰ, & antegreſſo uno ſolo motu. Verum (ut inquit) utplurimum alteris, & pluribus factis motibus, quales diximus, motus ille fiebat, qui eſt reminiſcentia, rarenter aũt fit reminiſcentia uno ſolo antegreſſo, hęc de modo reminiſcẽdi.

Nec id ſpectandum eſt, quomodo quæ remota ſunt meminimus, & quomodo quæ propinqua, negligendum, quandoquidem unum eundemq; modum eſſe, liquido conſtat, dico autem eum, quo quis ea quæ in ſeriem digeſta ſunt, nulla antecedente inquiſitione recordationeue recenſet, conſequũtur enim ſeſe quadam conſuetudinem, motus. Quoties itaq; reminiſci uolet, id faciet, motus initium capere ſtudebit, quem hic ideſt reminiſcentia, ſequitur.

Nihil autem oportet conſiderare quæ procul ſunt, quomodo meminimus, ſed non quæ prope, manifeſtum enim, quod idem modus aliqualiter, dico autem, quomodo dicit quod conſequenter, non præinquirens, neq; reminiſcens, conſuetudine enim conſequitur motus hic, poſt hunc. Et cum igitur reminiſci uoluerit, hoc faciet, quæret accipere principium motus, poſt quem ille erit.

Remouet unam dubitationem, nam uidemus aliquos q facilius meminerunt, quæ procul ſunt, utpote quæ multis annis iam elapſis fecerunt, quam quæ proximis diebus. Quærit ergo propter quid eſt. Reſpondet quòd cauſa eſt conſuetudo, contingit enim motus eorũ, qui procul ſunt, ex conſuetudine eſſe magis firmatos, qui uero prope ſunt, minus. Et ideo facilius meminerunt motus, qui procul, quam qui prope, quoniam illos ſæpius conſueuerunt recenſere, qui uero prope, rarius, unde dicit. Nihil autẽ oportet conſiderare, & admirari quæ procul ſunt, quo modo meminimus, non autem quæ prope. Cuius cauſam affert, & dicit. Manifeſtum enim quòd idem modus aliqualiter eſt, hoc eſt conſuetudo, qua conſueuimus illa ſæpe recenſere, quæ prope uero, non conſueuimus, & exponit quòd hoc proficiſcatur a cõſuetudine, per quodam ſimile in motibus qui conſequuntur ad primos motus ex conſuetudine. Accidit enim ex conſuetudine, & exercitatione diu obſeruata, quòd aliqui quum dixerint primam partem orationis (ut Themiſtius dicit) ut dicant etiam omnes conſequentes, & hoc nulla ratione coniungendo partes has ad illas, niſi exercitatione, & obſeruata cõſuetudine. Eodem modo ex conſuetudine recenſendi quæ procul ſunt, aliquando potius aliqui meminerũt uetera quam recẽtia, quoniam illa conſueuerunt recenſere, hæc non unde dicit. Dico autem eum modum quo quis poſt primum motum, ac primam partem orationis dicit totum id quod conſequenter eſt, non perquirens, neque reminiſcens a ſimili neq; a contrario, neque a propinquo, ſed a conſuetudine qua obſeruauit dicere hæc omnia poſt illud, nam cõſuetudine hic motus, qui eſt reminiſcentia, poſt illum ſequitur. Signum autem affert, ex eo, quòd cum quis reminiſci uoluerit motus conſequentes, hoc faciet, & quęret accipere princicipium totius motus orationis, poſt quem ille qui eſt reminiſcẽtia, erit. Quare ſi nulla ratione motꝰ, qui conſequenter ſunt facilius quis recenſet, primo motu, ad quem illi conſequuntur, reſumpto, ſed ſola conſuetudine ac exercitatione, eodem modo uetera ex conſuetudine, qua illa ſæpius recenſuimus, facilius & citiꝰ recordamur quam recentia. Neque enim alia cauſa aſsignari poteſt, ueluti neque illius ordinis recenſendi alia cauſa aſſignari poteſt, niſi quia poſt primos conſueuimus moueri a poſterioribus.

Quamobrem, omnis reminiſcentia, ex principio pulcherrime ac ſumma celeritate corriuatur, nam quo res inter ſe ordine diſpoſitæ ſunt, eum quoq; motus earundẽ obtinent.

Vnde, citißime & optime fiunt a principio reminiſcentiæ, ſicut enim ſe habent res adinuicem, in eo quod conſequenter, ſic & motus.

Ex his concludit duo præcepta pulchra in reminiſcendi arte. Quorum primum eſt, cum quis ex arte uult reminiſci incipiat a principio, & procedat eo rerum ac geſtorum ordine, quo facta ſunt, & ut ita dicam, ab ouo. Facile enim geſta recenſemus, cum eo ordine in oratione collocantur, quo factę ſunt. Cauſa autem, quoniam ſicut ſe habent res geſtæ ad inuicem, ita ſe habent & in mouendo animam, & dicit. Vnde citisſime & optime hoc eſt ſumma celeritate, & pulcherrime fiunt a principio reminiſcentię, hoc eſt, cum eo ordine incipiat quis recẽſere, quo res ſunt, nam (ut inqt) ſicut ſe habẽt res ad inuicem in eo qđ cõſequẽter, ſic et motus ſe habebũt in aĩa noſtra. Hoc eſt primum præceptũ, & quidem pulcherrimum.

Et ea item facile memoria continentur, quæ quodam ordine conſtant, ut Mathematica, at quæ praue diſpoſita ſunt, ægre cuſtodiuntur.

Et ſunt facile reminiſcibilia, quæcũq; ordinationem habent aliquam, ſicut Mathemata, quæ aũt praue, & grauiter.

Hic ponit ſecundum, ut ordo ſeruetur in rebus, quarum

rum reminiſcentiam quærimus. Cuius ſignum eſt, quoniam quæ de ſe ordinata ſunt, faciliùs memoriæ mandantur, ut mathematica, in quibus ex primo ſequitur ſecundum, & ex ſecundo tertium, & ſic deinceps, unde dicit. Et ſunt facile reminiſcibilia, quæcũque ordinationem habent aliquam, ſicut mathematica, quæ autem praue ordinata ſunt, & grauiter reminiſcibilia ſunt, ut ſententiæ Hippocraticę. Hinc expoſitor colligit ad reminiſcendi artem quatuor præcepta eſſe obſeruanda. Primum quidem eſt ordinis conſtitutio, qui aut ut res ſunt, aut fieri poteſt ſeruetur. Secundum uero, eſt diligens attẽtio, nã ex diligenti attentione maior fit motus, ac impræsſio firmior. Tertium eſt frequens meditatio in ordine, qui enim frequenter, & ſæpe conſueuit poſt primum recenſere ſecũdum, & ſic deinceps ad finẽ uſq; hic facili⁹ recordabitur. Quartum eſt, ſi nõ poteſt, quæ poſterius ſunt, reminiſci, incipiat ab ouo a quo conſueuit recenſere.

Præcepta reminiſcẽdi.

Atque hoc intereſt inter reminiſci et iterum diſcere, ꝙ qui reminiſcitur ab ipſo ſe moueri quodãmodo poteſt, ad id quod poſt principium eſt, at cum per ſe non poteſt, ſed alterius ceu præceptoris auxilium deſiderat, non amplius meminiſſe uidetur.

Et in hoc reminiſci differt ab iterum addiſcere, quia poterit quodã modo per ſeipſum moueri in id quod eſt poſt principiũ, cum uero non, ſed per alium, non adhuc meminit.

His declaratis, redit ad differentiam, quam accepit ſuperius inter iterũ diſcere, & reminiſci. Et declarat ſecũdum Themiſtium differentiam quæ eſt inter reminiſci, & iterũ diſcere, & inter diſciplinam, & reminiſcentiam. Eſt autem differentia hæc ſecũdum Themiſtium ꝙ is qui reminiſcitur mouetur & a ſeipſo, & a principio quodam incolumi, & intus manente, ex quo ueſtigat iuncta principio (ut dictum eſt) at cum quis non poteſt ex principio int⁹ manẽte, quę illi principio iuncta ſunt, ueſtigare, ſed a præcepto re, docenteq; mouetur illo principio mediante. Hic iterum diſcit, unde dicit. Et in hoc reminiſci differt ab iterum addiſcere, quia is reminiſcitur qui poterit per ſeipſum moueri ab eo principio quod int⁹ manet, in id, quod eſt poſt principium. ſ. in reminiſcentiã. Cũ uero mediante illo principio non poterit per ſe moueri ad illud quod ſequitur poſt principium, ſed per alium aut præceptorem, aut librũ, non adhuc meminit, nec dicitur amplius reminiſci, ſed iterũ diſcere. Quo uero ad uerba attinet, hoc dicitur iterum diſcere, quoniam mediante illo principio intus manente recuperat a præceptore, quod oblitus eſt diſcere uero dicere tur, ſi nullo prius habito principio, nec ſi alias id ſciuiſſet, id nouo principio a præceptore acciperet.

Sæpe uero iam quidem reminiſci non poteſt, quærendo tamẽ poteſt, ac inuenit. Quod homini contingere ſolet, dum tantiſper uaria mouet, quoad in motionem eam inciderit poſt quam res ſequatur.

Sæpe autem iam quidem non poteſt reminiſci, quærens autem poteſt, & inuenit. Hoc autem fit, multa mouenti quouſque moueat huiuſmodi motu quem conſequitur res.

Quidam uolunt, quòd Ariſtoteles hic ponat differentiam inter reminiſci, & inuenire. Nam reminiſci eſt aliquid reſcire, quod ad iuſſum occurrit (ut Themiſtius inquit) In uenire uero eſt reſcire aliquid, quod non ad iuſſum occurrit. Sed uerſando & fatagendo ſolet inueniri. Etenim multo motu ac diſcurſu multo contingit quoad dum perueniatur ad eam motionem, poſt quam id ſequitur, quod requirebatur. Dicit, ſæpe autem iam quidem non poteſt aliqs reminiſci ſcilicet ad iuſſum, ac uoluntatem. Quęrens autẽ poteſt reminiſci, & inuenit, ergo reminiſci eſt ad uoluntatem & ad iuſſum, inuenire autem eſt cum inquiſitione, & multo diſcurſu: Et exponit quomodo fit inuẽtio, & dicit. Hoc autem fit ei qui multa mouet, ac diſcurrit, quouſque obiter moueat ac diſcurrat huiuſmodi motu, quem conſequitur res, quæ eſt quæſita. Cuius exemplum ponit Themiſtius, nam quemadmodum multæ guttæ quæ præceſſerunt, non cauant lapidem, ſed diſponunt & mollificãt, ultima uero cauat, ita cor in ipſa inuentione multos mot⁹ patitur antequam id quod quærit, teneatur ſed ultimus motus ipſe præſentat rem, quam conſequi memoria uolebamus. Melius autem fortaſſe exponi poteſt textus, ꝙ Ariſtoteles uoluerit declarare, qualiter non ſemper reminiſcẽtia fit facilis pro arbitrio ac iuſſu, ſed interdum cum difficultate, utputa cum animus multis motibus mouetur donec ille occurrat, ad quem reminiſcentia ſequitur, & hoc pacto ut arbitror intellexit Themi. & uerba hinc conſonãt, ut legenti, patet.

Eſt enim meminiſſe, mouentem quandam facultatem intus poſsidere, ſed tamen eiuſmodi, ut animus ex ſeipſo, & motibus quos habet moueri queat, uti dictum eſt.

Meminiſſe enim eſt, ineſſe potentiam mouentem, hoc autem, ita ut ex ipſa, & quibus habet motibus, moueatur, ſicut dictum eſt.

Ex his (ut Themiſti⁹ innuit) Ariſtoteles deducit quaſi cauſalem ipſius reminiſci definitionem. Nam legit, uerbũ, enim, pro igitur, hoc pacto. Meminiſſe igitur eſt in eſſe nobis potentiam mouentem, hoc eſt, reminiſci eſt habere potentiam, ac facultatem inſitam, hoc autem ita, ut ex ipſa facultate inſita, & motibus, quos quis habet, moueatur eo ordine, ac modo, ut dictum eſt. Accepit enim meminiſſe pro reminiſci, ut Themiſtius expoſuit. Cauſalis ergo definitio ipſius reminiſci eſt habere inſitam potẽtiam, ex qua cum motibus & impræsſionibus ſeruatis unuſquiſq; mouetur ad ultimum motum, qui quęrebatur. Vbi patet ad reminiſcentiam duo præcipue eſſe neceſſaria, primum eſt facultas, ac potentia nobis inſita, qua moueri apti ſum⁹ pluribus motibus & impræsſionibus alia poſt aliam modo quo dictum eſt. Alterum eſt, motus ipſi, ac reliquiæ illæ quæ in animo relictæ ſunt poſt obliuionem, quæ excitãt ad inſtaurandum atq; recuperandũ id quod perierit, & ꝑ ueſtigationem quærimus. Quid uero hæc facultas ſit, Themiſtius uelle uidetur eſſe mentem & intellectum, nec ab ratione, quoniam nulla facultas uidetur diſcurrere niſi intellectus, accedit quòd reminiſcentia brutis nõ ineſt, quibus ineſt ſenſus phãtaſticus. Verũ de re hac poſtea.

De facultate ꝗ reminiſcit.

Ac principium quidem, ſummi debet. Quocirca, nonnũquã uidetur ex locorum diſpoſitione reminiſci.

Oportet autem, acceptum eſſe principium. Quapropter, à locis uidentur reminiſci aliquando.

His, quæ dixit de reminiſcentia, & de modo reminiſcendi, ſuppoſuit in opere reminiſcentiæ eſſe ſupponendũ quoddam principium, ex quo conſequenter deuenitur ad ultimam animi motionem, poſtquam ſequitur reminiſcentia, iſtud ſuppoſuit, & ratione efficaci non probauit. Ideo redit ad probandum hanc ſuppoſitionem ſcilicet quòd in omni reminiſcentia oportet ſupponere quoddam principium, quod in memoria remanſit, e quo reminiſcẽtia fit. Dictum eſt autem duplex principium inſitum, & eſt facultas, & non loquitur de hoc, & reliquiæ quæ remanſerunt in animo, quæ ualent ad inſtaurandum ac recuperandum, quod perijt. Et de hoc principio loquitur. Hoc probat, quoniam homines a locis aliquando uidentur reminiſci, quod non eſt, niſi quatenus locus uidetur quoddam principium eſſe reminiſcentiæ. Ergo niſi ſupponatur quoddam principium reminiſcentiæ, uidetur fieri non poſſe. Quo uero ad uerba attinet. Themiſtius per loca intelligit ſedes argumentorum, de quibus in topicis & in rhetoricis dictum eſt utpote uel a ſimilibus, uel a contrarijs, uel a propinquis. Ab his enim homines reminiſci uidentur. Amplius intelligit per loca, quæ corporalia ſunt, & certa ſede diſpoſita collocataque interuallis, ut docet

M. Tullius in rhetoricis. Ait enim ad facile memorãdum oportere constituere quędam corporalia loca debite ordinata, in phantasmata eorũ quæ memoria tenere uolumus quodam ordine distribuantur. Per hęc enim nonnunquã homines facile reminiscuntur, quoniam sunt ueluti principia reminiscentiæ Et dixit { aliquando, } quoniã nõ semper sufficiunt loca pro reminiscentia, nisi in illis phantasmata disponantur modo, quo docent artifices memorandi. Patet igitur in omni reminiscentia esse principiũ quoddam supponẽdũ, quod debet esse tale (ut inquit Themistius) cui celerrime ad reminiscentiam loca rñdeant.

Causa autem est, q̃ cito ex alio in aliud ueniat, ut ex lacte in candorem, ex candore in aerem, ex aere in humorem, ex humore in autumni memoriã: cum hanc partẽ anni satagit inuenire.

Causa autem est, quia uelociter ab alio in aliud ueniũt, ut à lacte in album, ab albo autem in aerem, & ab hoc in humidum, à quo meminit autumni, hoc quærens tempus.

Cum probauit per signum, q̃ in reminiscentia supponi debet principium. Nunc assignat causam, & dicit. Cã autem est, quia uelociter ac facile per mentis quandam euagationem de uno ueniunt in aliud, aut ratione similitudinis, aut contrarietatis, aut propinquitatis. Exemplũ affert, quo modo facile homines ueniant ex uno in aliud ratione propinquitatis, & dicit, ut a lacte deuenimus in albũ, propter albedinem lactis. Ab albo autem deuenim⁹ in aerem propter claritatem aeris, quæ albedinem efficit, & ab hoc scilicet aerem deuenimus in humidum, quoniam aer est humidus, a quo humido meminit homo autumni ratione cõtrarietatis, quia scilicet autumnus siccus est, hoc quęrens tempus.

Videtur autem uniuersaliter in omni genere quod medium est, uicem principij obtinere. Nam si non prius, saltem cum ad id quod in meditullio est peruenerit, res uestigata succurret, aut nũquã præterea, nec aliunde.

Videtur autem uniuersale principium, et medium omnium. Si enim non prius, cum in hoc uenerit reminiscetur, aut non adhuc neq; aliunde.

Quale principium illud esse debeat, exponit, & dicit q̃ illud reminiscendi principium debet esse uniuersale, nã sic uidetur medium, & principium omnium eorum, quę consequuntur. Et causam reddit, quoniam si non prius reminiscimur subaudi alicuius posteriorum per aliqua alia posteriora principia, quæ ad illud uniuersale sequuntur, cũ quis uenerit in hoc uniuersale principium omnium, reminiscet eius, cuius quærit reminiscentiam. Aut subaudi, si ad illud uenerit, non adhuc reminiscitur, non aliũde poterit subaudi reminisci. Quo uero ad uerba attinet, per uniuersale nõ illud quod de pluribus prædicatur, intelligit, sed id, a quo consueuit ad diuersa moueri, ueluti si post lac aliquis consueuit moueri ad album, & ad dulce, & ab albo in aerem, & alia ut dictum est. & a dulci ad calidũ digerens, et hinc ad ignem, & ad alia plura cogitata, unde lac erit quasi uniuersale principium & medium reminiscendi.

Verbi gratia, ascribantur literæ septẽ A C D E F G H, per quas mentis cogitatio itura sit. Si enim non continuo ubi uentum est ad E, meminit, simulatq; ad H appulerit, meminisse dicetur, nam ab E, in utrãq; partem, & in D & in F discurrere potest. Quod si ex his nullam disquirat, in C profecta meminerit, si D aut C uestiget, quemadmodum in G profecta meminerit, si G aut F perquirat. Sin minus, in A, & ita ordine perpetuo.

Vt si quis intellexerit, in quibus A B C D E F G H. Si enim non in E reminiscitur, in D meminit, hinc enim, ad ambo motũ esse contingit, & in D & in F. Si uero non per horum aliquod quærit, in C ueniens reminiscetur, si per D aut C inquirit, quemadmodum in G ueniens reminiscetur, si per G aut F inquirit. Si autem non, in A. & sic semper.

Exemplũ ponit in elementis, & constituit ỻm Themistium literas octo, A B C D E F G H. Harum symbola sunt, Athenæ licium, ædes Platonis, calendæ, conuitiũ Socratis, uapulasse a socrate fidicula. Vel loco horum accipe octo symbola, uidelicet, Scyllam, Cæsarem, Augustum, Tyberium, Neronem, Titum, Vespasianum, Antoniũ. Fuit enim Scylla quasi uniuersale principium tyrannorũ Romanorum. Fuit Cæsar secundum uniuersale principium, et sic deinde. Quo autem ad literas attinet, animaduerte, q̃ literas ordinauit Aristote. in græco codice ỻm ordinẽ alphabeti græci, nõ intendens q̃ eo ordine reminiscentia fieri debeat, quo literę in alphabeto sunt ordinatę. Tunc dicit, hoc pacto supponendo q̃ aliquis uelit reminisci ipsius H, & discurrat per omnia priora ad H, tũc dicit. Si enim cum ille peruenit in E non reminiscitur ipsius H, cum deueniet in D, Meminit, hoc est reminiscetur ipsius H, nam ex ipso E potest ad ambo esse motus. s. in D & in F, & cum in D ueniet, & reminiscitur ipsius H: non ulterius quærat. Si uero non per horum aliquid quærit H, sed per D aut C, in C ueniens, reminiscetur ipsius H, si per D aut C inquirit H. Quod si per hæc non reminiscitur ipsius H, si per G aut F inquirit H, reminiscetur, cum ueniet in G ipsius H, si autem nec per G reminiscitur ipsi⁹ H, in A cum deueniet, reminiscetur, & sic semper in alijs similibus agendum est, sicut enim de uno exemplo est, ita in alijs plurimis dici potest. Animaduerte q̃ in codicib⁹ græcis literę nõ sic scribuntur, & ut scribuntur non est textus apud me intelligibilis, nec inuenio, quæ Themistius dicit, conuenire uerbis græcis eorum librorum, quos ego uidi, ideo ego sic exposui ut melius & facilius, quæ ipse dicit, intelligantur. Fateor tamen locum esse difficilem.

Cur autem ab eodem principio interim meminisse, queat, interim non queat, causa est, quod ex eodem principio in multas parteis ire contingat, ueluti ex E, in F, aut in D. Si igitur non per uetera simulacra discurrat, ad id rapi solet quod sibi familiarius propter consuetudinem reddidit, iam enim consuetudo ipsa, in quandam naturam commigrauit.

Eius autem quod est ab eodem aliquãdo quidem meminisse, aliquando autem non, causa est, quia contingit ad plura motum esse ab eodẽ principio, ut ab ipso E, in F: aut in D. Si igitur ad per antiquum mouetur, ad consuetius mouetur, tãquã enim natura, iam consuetudo est.

Soluit problema propter quid est quod aliquando aliquis ab eodem principio reminiscitur, aliquando autem non reminiscitur. Respondet, & dicit. Eius autem, q̃ est ab eodem principio, aliquando quidem meminisse, aliquando autem non, causa est, quia de consuetudine est eum esse motum ad plura ab eodem principio, uerbi causa, ut ab ipso E in F, & in D. Ideo concludit. Si igitur aliquis mouetur per antiquum phantasma, per quod solet moueri post principium, ipse motus antiquo phantasmate, ad consuetius mouetur. Est enim consuetudo tanquam altera natura, quare subaudiendum. Si aliquis indifferenter consuetus est moueri ab uno principio ad plura, hac ratione fit, q̃ sæpe habito principio, non reminiscitur posterioris, quoniam de consuetudine non magis consueuit moueri ad illud quam ad aliud. Quando ṽo de consuetudine esset consuetus magis ad unum quam ad aliud moueri, tunc post habitum principium facile reminiscitur ei⁹, ad quod consueuit post principium deuenire. Quo uero ad uerba attinet, aliqui textus habent. { Si igitur non per antiquum } & cum difficultate intelligitur, non tamen legi in græco. Sed si uideretur posse stare, legatur pro arbitrio.

Quapropter quæ frequenter cogitamus, cito reminiscimur, nam

nam ut natura unum alterum ſequitur, ita & operatione, quin immo frequens multuſq; uſus, naturam facit.

Vnde quæ ſæpe intelligimus, cito reminiſcimur, ſicut enim natura hoc poſt hoc eſt, ſic & operatione, ipſum ſæpe autem, naturam facit.

Ex his concludit quæ eſt cauſa uelocis reminiſcentiæ aliquando, & dicit. Vnde quæ ſæpe intelligimus, cito reminiſcimur, ſæpe dico alterum poſt alterum, qui enim cõ ſueuit alterum poſt alterum reminiſci, hic habito principio, facile habere poteſt totam reminiſcẽtiam Cauſam affert, quoniam ſicut natura res ita ſunt, ut hoc ſi poſt hoc, ſic & operatione & motu animæ, ut enim poſt ignem natura feruor ſequitur, poſt ſolem ſplendor, ita quædam conſuetudine ſe ſequuntur. Dat cauſam, quoniam ipſum ſæpe uidetur naturam facere, & propterea uerbum autem, cum dicitur ipſam autem ſæpe. Hic cauſam reddit.

Quoniam autem ſicut in naturalibus errata quædam naturæ & fortuita euenire ſolent, adhuc magis in conſuetis, quibus natura non perinde ineſt, peccata quædam intercidunt, hinc ſane fit ut nonnũquam animus huc illuc impellatur, præſertim cũ à certo quodã initio auſpicatus, quouis alio deuius fertur. Propterea cõtingere ſolet, ut cum alicuius nominis meminiſſe uolumus, in alterum conſimile, non in illud, quaſi ſolœciſmum committens incidamus. Ad hunc igitur modum, reminiſci accidit.

Quoniam autem ſicut fiunt in ijs quæ ſunt natura, & extra naturam & à fortuna, adhuc magis in ijs quæ per conſuetudinem ſunt, quibus natura non ſimiliter ineſt, quare mouetur aliquando & illuc & aliter, præſertim & cum retrahitur illinc iſtuc aliquo. Et propter hoc cum opus eſt nomen reminiſci, aſſimile quidem, non autem illud, ſolœcizamus. Reminiſci igitur, hoc accidit modo.

Secundum Themiſtium Ariſto. uult aſſignare cãm ex dictis, cur in reminiſcentia nõnũquã error accidat, & cur qui reminiſcitur, aliquando quodãmodo faciat, ſolœciſmum, & dicit. Quoniam autem, ſicut fiunt in ijs, quæ natura ſunt, & monſtra, quæ pręter naturam ſunt, & a fortuna nõnũquam quædam proficiſcũtur. Adhuc magis peccata fiunt in ijs, quæ per cõſuetudinem ſunt. Dico magis, quoniam his natura non ſimiliter eſt, conſueta enim min⁹ naturalia ſunt, quã quæ a natura ſunt. Ideo ſi errores in natura accidunt, & magis in conſuetudine accidere uidẽtur. Ideo concludit quare animus aliquãdo mouetur & illuc & aliter, præſertim cũ retrahitur illinc, quo conſueuit moueri, & mouetur iſtuc aliquo alio motu, quo non conſueuit moueri. Deinde aſſignat cauſam ſolœciſmi in ipſa reminiſcentia, & dicit. Et propter hoc, cum opus eſt nomen reminiſci, utputa iliacu; aſſimile quidem, nõ autem illud, ſolœciçamus, uidelicet reminiſcentes ilium, etiam ſi quis leophanem reminiſci quærit, ſi leoſthenem reminiſcatur, ſolœciçat in reminiſcentia. Tunc epilogat, & dicit. Reminiſci igitur, hoc accidit modo.

Sed enim notitia temporis, ſiue illud certum conſtitutumque habeatur, ſiue incertum & infinitum, quãmaxime neceſſaria exiſtit.

Maxime autem oportet cognoſcere tempus, aut menſura, aut infinite.

Cum egit de ipſo reminiſci ex parte rerum, quas reminiſcimur, & de modo reminiſcendi ex parte illarum, hic agit de modo reminiſcendi ex parte temporis, ſine quo nec memoria, nec reminiſcẽtia fieri poteſt. Et proponit primo quod intendit, & dicit. Maxime autem ad reminiſcendũ oportet cognoſcere tempus, aut menſura, hoc eſt determinate, aut infinite, hoc eſt indeterminate. Dicit Themiſtius, in omni memoria ac reminiſcentia commune eſt adhiberi tempus aut certum aut incertum. Certum quidem ut heri, aut ſuperiorem mẽſem. Incertum uero, ut ſi quod quis reminiſcitur aut meminit, diu ſit, quod audierit, aut nouerit. Nam (ut Themiſtius dicit) niſi concedatur ſciẽtiam temporis ad memoriam ac reminiſcentiam pertinere, neceſſe eſt, ut hoc, quod modo meminiſſe, aut reminiſci dicimur, nec meminiſſe nec reminiſci eſſe uideatur, ſed cognoſcere nunc primum, aut diſcere. Oportet ergo, ut qui meminit, et ꝙ reminiſcit, id qđ meminit, aut reminiſcitur, cognoſcat ſe in præterito, aut didiciſſe, aut uidiſſe, aut audiſſe, quę ſine cognitione temporis fieri non poſſunt, aut determinati, aut indeterminati. Diximus enim ſuperius, ꝙ actus memorię ac reminiſcentiæ ſupra tres res quaſi tria obiecta ꝑ ſe cadit, ſupra rem alias appręhenſam, ſupra actum, quo illa res alias appræhenſa fuit, & ſupra tempus determinatũ uel indeterminatum, in quo appręhenſio illa fuit. Niſi enĩ hęc tria quis apprehenderit, nec reminiſci, nec meminiſſe dici põt. Ariſto. proponit hoc, deinde exponit modũ reminiſcendi ex parte temporis.

Eſt autem aliquid, quo, de pluri minoriq; tempore iudicamus, conſentaneumq; eſt, ut quippiã in nobis ſit, quod ſicut magnitudines, ita & tempus internoſcat.

Eſt autem aliquid, quo indicat maius & minus, rationabile autem, ſicut & magnitudines.

Quia accepit nec reminiſci nec meminiſſe poſſe aliquẽ, niſi tempus cognoſcat. Exponit nunc eſſe aliquid in nobis, quo, & tempus cognoſcimus, & dicit. Eſt autem aliquid, quo anima cognoſcit tempus maius, & minus, quẽadmodum aliquid eſt, quo cognoſcit corpora, & magnitudines. Quæ autem ſit iſta uirtus, qua aĩa cognoſcit tempus, ſicut & magnitudines, Themiſti⁹ uult ꝙ ſit ſenſus cõmunis, qui reſidet in corde, ut in proprio ſubiecto. Per ſenſum enim communem nos tempus, & magnitudines, & figuras, & motus cognoſcimus. Vtrum uero per propriã ſpeciem temporis, uel per propriam intentionem, uel ſpectrum, quęſtio animaſtica eſt. Ariſto. enim omniũ quę cognoſcimus, in hoc libro uoluit eſſe phantaſmata unicuiq; propria, & hoc ſupponat pro intellectu eorũ, quę ipſe dicit. Vtrum uero ita ſit, in libris de aĩa perquiratur.

Porro magnitudines ampliſſimas, et quæ à nobis procul abſunt, intelligere ſolet, non ꝙ intelligentia ipſa (græci dianoean uocant) procedat foras atq; ad eas ſeſe applicet, quemadmodũ quidam de uiſu dixerunt (nam etiam ſi non ſint, ex æquo tamen intelliget) ſed per motum qui proportione quadam illis reſpondeat, habet enim in ſe, motus effigieſq; rebus quas intelligit per ſimiles.

Intelligit autem magnas & procul, non extendendo illuc intelligentiam, ſicut uiſum dicunt quidam (etenim cum non ſint, ſimiliter intelliget) ſed proportionali motu, ſunt enim in ipſa, ſimiles figuræ & motus.

Quia dixit in nobis eſſe uirtutem, qua tempus cognoſcimus, quã ſenſum communem eſſe dicit Themi. & manifeſtum eſt, ꝙ intellect⁹ intelligit magnitudines magnas, & paruas, prope & procul mediante ſenſu cõmuni, dicit nunc qũo mediante ſenſu cõi intellectus hęc intelligat, & dicit. Intelligit autẽ anima magnitudines magnas ſubaudi & paruas, & procul, ſubaudi & prope, non extendẽdo illuc, hoc eſt uſq; ad magnitudines intelligentiam, hoc eſt ſenſum cõmunem. Sumpſit enim dianoeam pro ſenſu cõmuni. Nam actio intellectus, cum imaginatione, quę eſt communis ſenſus, coniuncta (ut Themiſtius inquit) dianoea dicitur a gręcis. Non enim anima intelligit magnitudines prope, aut procul per extramiſſionem, ſicut Platonici, & perſpectiui dicunt quidam, uidere extramittendo radios uiſuales ad uiſibilia. Cui⁹ cauſam interponit, quoniã cum magnitudines maiores nõ ſint, intellectus illas intelligit mediante ſenſu communi & imaginatione, & tamen ad illas non extramittitur radius ſenſualis. Intelligimus

enim magnitudinem maiorem quam sit magnitudo mundi, quæ non est, non ergo consonum est animam intelligere illam extendendo sensum communem ad illam, sed anima intelligit, proportionali motu, hoc est per impressionem, quæ proportione quadam illis respondet. Sunt enim in ipsa anima omnium rerum, quia cognoscit aut sentit, similes figuræ, siue species, & similes motus ipsis rebus, quas cognoscit, aut sentit. Quo uero ad uerba attinet, Aristo. ubique omnium, quæ anima cognoscit, siue sensu, siue intellectu ponit simulacra, quæ nunc species nunc phantasmata, nunc figuras, nunc motus appellat. Dicuntur enim motus quo per ipsas anima ad cognoscendum mouetur dicuntur autem similitudines, quo proportione quadam respondet rebus, quas cognoscit, de his superius satis. Ex his patet, quod anima cognoscit magnitudines magnas, & paruas, procul, & prope, & tempus, & omnia proprijs figuris, ac motibus, qui proportione similes sunt ipsis rebus apprehensis, & sic magnam magnitudinem apprehendit proprio motu ac similitudine, quæ illam repræsentat sicut est, paruam quoque propria specie ac figura & motu, qui illa repræsentat sicut est. Magnitudinem distantem procul apprehendit motu proprio qui illam repræsentat sicut est, et sicut distat, & sic de omnibus, quæ aia cognoscit. Quæ uidetur fortasse miratu digna, cum iuniores non omnium ponant species, nisi per se sensibilium. Auer. autem in intellectu species non ponit. At Aristo. hic uult unicuique rei, quæ apprehenditur, in anima respõdere motum proprium, qui illam repræsentat, sicut est, ac sicut intelligitur, aut sentitur, & sic omnium ponit proprios motus, ac impræssiones, deque bus pulchrum esset uidere, uerum de his hactenus, fortasse postea, uel in libro de sensu.

De spẽbus intelligibilibus & cognoscibilibus.

Quo igitur differat, cum maiores intelligit? An quod & minores intelligat? quæcuque enim ambiuntur interioraque sunt, minora sunt, & eis, quæ continent & extima sunt, proportione quadam respondent.

Quo igitur differet, cum maiores intelligit? An quia illas intelligit quæ minores? omnia enim quæ intra, minora, & proportionaliter & quæ extra.

Sed circa hęc, quæ dicta sunt, mouet quęstionem, nam si anima intelligit maiores magnitudines & minores per species & motus, qui sunt in anima, cũ illę species sint minores, immo fortasse indiuisibiles, omnia intelligeret per æqualia, & sic non uidetur differre quo maiores, & quo minores intelligit, unde dicit. Si igitur oĩa intelligit aĩa per simulacra, & motus, cum illi sint minores rebus, quas intelligit, immo indiuisibiles, quo igitur differt anima cum magnitudines maiores intelligit, & subaudi, quo intelligit minores? quasi dicat, uidetur quod per nihil, cum species in anima omnes sint rebus minores, & æquales. Respondet & cõcedit quod anima omnia intelligit per species, quę sunt minores rebus, immo omnes æquales, uerum differũt quo proportione ad res differunt, unde dicit. An quia illas. s. maiores intelligit subaudi per figuras, quæ minores sunt rebus, quas intelligit. Et etiam magnitudines minores intelligit per figuras, quæ minores sunt rebus. Et causa est, quoniam omnia quæ sunt intra animam minora sunt rebus, quæ sunt extra animam, immo oẽs figuræ sunt ęquales, quæ in anima sunt Verum differẽter illas intelligit, quia figurę quæ in aĩa sunt proportionabiliter sunt & his, quæ sunt extra. Videmus enim figurã Cæsaris in metallo ęqualem esse figuræ Traiani in metallo, utraque enim in ęquali metallo descriptæ sunt, tamen diuersa repræsentant, quoniam diuersa proportione respondent suis repræsentatis. Sic licet omnes figuræ, quæ in anima sunt sint minores rebus, quarum sunt (quia sunt in subiecto minimo, & indiuisibili) quia tamen proportione respondent rebus, quarum sunt, ideo anima differenter maiores & minores magnitudines intelligit.

Atque fortasse qualis proportio inter simulacra ipsa, sed adiuncto tempore, capi potest, talis et in ipsis quoque interuallis distantijsque reperiatur.

Est autem forte sicut & speciebus proportionale accipere, sed in ipso, sic & distantijs.

Obiter ostendit, quod qualis modus notionibus & rebus accommodatur, consimili proportione distantijs, quæ in tempore peragrantur, accommodãdus est, unde dicit. Est autem forte sicut & speciebus, quæ in anima sunt, proportionale accipere, sed in ipso tempore, sic & in distantijs, quasi dicat, sic quoque in distantijs, quę peragrãtur tempore, ut enim in anima notiões rebus proportione respõdẽt, sic distantiæ quæ in tempore peragrantur, proportione inuicẽ respondent, quoniam minor respondet maiori.

Nam qui lineas A B & B E confecit, lineas A C & C D cõfecisse uidetur, quando hæ, cum illis proportionis nexu iunctæ sunt. Sed cur potius lineas A C & C D, quã lineas A F & F G? An sicut refertur linea A C ad A B: ita linea K H ad lineã K M? Qui ergo lineam K M transegit, simul lineam K H transegerit oportet. Si uero intellexisse uelit lineas A F & F G, lineas quidem A B & B E similiter intelligit, at è regione lineæ K M, lineam K L. nam hæc ad illam ita sese habet, ut lineam F A ad lineam B A se habere uidemus.

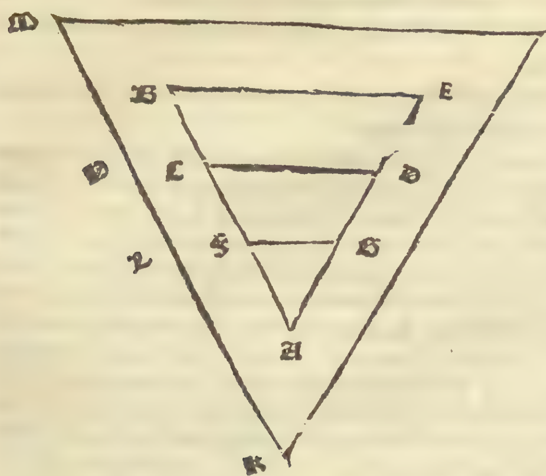
Sicut igitur, si secundum A B, B E, mouetur, facit A C, C D proportionale enim est: A C & C D. Quid ergo magis C D, quam F G facit? An sicut A C ad A B se habet, sic K H ad K M se habet? Secũdum has igitur simul mouetur. Si uero A F, F G, uelit intelligere, eam quidem quæ A B, B E, similiter intelliget, sed pro K M, K L intelliget, hæ enim se habent, sicut F A ad B A.

Per exemplum ostendit quod cum peragratur minor distãtia in aliquo tempore peragraĩ proportionabiliter maior in eodem tpe. Ad cuius euidentiam describantur duo triãguli, & minor intra maiorem, designatis per lr̃as, ut uides per descriptionem. Tũc patet, quod qui peragrat latus minoris scilicet A B eodem tpe peragrat latus maioris. s. K M, & qui peragrat latus B E, eodem tempore peragrat minus, uidelicet, C D, & qui peragrat A C latus minus, peragrat K H latus maioris triãguli, & tota causa est, nõ quia distantiæ sint equales, sed quia proportionales, ut patet sexto Euclidis. Aristo. tñ hęc obscure protulit, quæ reuera in se clara sunt, unde dicit. Sicut igitur si sm A B latus, aliquis mouetur, & idem uel alius moueaĩ sm B E, ille qui mouetur ab A in B facit A C, & qui mouetur ab ipso B in E facit C D, quoniam per sextum Euclidis ac linea, & C D proportionales sunt. Textus est suspensiuus usque ibi {Scdm has igitur.} Est enim supplendum ut uidebitur, quod sic, qui peragrat A C proportionabiliter codẽ tpe peragrat distãtiam K H uerum antequam terminet suspensionem, cõtra exemplum positum ab ipso dubitat, & dicit. Quid ergo magis C D facit ille, qui peragrat B E, quã F G, qui enim peragrat B E, eodem tempore peragrat C D, & F G. quęrit ergo cur in exemplo, potius unum quam alterum peragratum esse accepimus. Respõdet & dicit, hoc esse factũ, ut accipiamus correspondentiam in latere maiori trianguli continentis, unde dicit. An sicut A C ad A B se habet, sic K H ad K M se habet, & propterea accepimus in peragratione ex B in E, C D peragratũ esse quã F G quoniã A C correspondet ipsi K H, tunc terminat suspensionem, & dicit. Secundum has igitur simul mouetur, qui enim peragrat A C, eodem tempore proportionabiliter peragrat K H, quoniam proportione sibiinuicem correspõdent. Dicit tamen quod si quis uelit intelligere eũ qui peragrauit A B peragrasse A F, & eũ qui peragrauit B E, peragrasse F G, intelligat ut dictum est, quod A F peragrat, cum peragrat A B, & F G, cum peragrat B E, & tunc pro K M peragrato sumat esse peragratum K L, nam hæc se habent inter se

sicut

ſicut F A ad B A, & ſic poterimus dicere, ꝙ qui peragrat A F, eodem tēpore, peragrat K L. Patet ergo ꝙ ſicut notiones rebus accommodātur non æqualitate, ſed proportione, ſic diſtātiæ quę eodē tempore peragrātur, maiores & minores proportione reſpondent ſibi inuicem.

Deſcriptio triangulorum.

Quando igitur negocium, & tempus ſimul animum inuadunt excitantq;, tum meminiſſe ſolet.

Cum igitur ſimul rei ſit motus & temporis, tunc memoria agit.

Nunc ex dictis concludit modum reminiſcendi ex parte temporis, & dicit. Cum igitur mot⁹ rei, hoc eſt impreſſio rei, ſimul fit cum impreſſione temporis, tunc memoria agit, hoc eſt tunc memoria eſt in actu, & perfecta, et uera. Simili ratione intelligendum eſt de reminiſcētia, qui enim reminiſcitur, rem & tēpus reminiſci oportet, unde (ut Themiſtius inquit) qui recordantur aut reminiſcuntur, ad eorum intelligentiam, quæ recordantur atq; reminiſcuntur, ſuū tempus adiungere ſolent.

Quod ſi ſe coniungere utrūq; putet, non tamen coniungat, ſe meminiſſe autumat, nihil enim obſtat, quin fallatur aliquis, & ſe meminiſſe cum non meminit, putet.

Si autem putet, non faciens, putat meminiſſe, nihil enim prohibet falli aliquem, & ſibi uideri meminiſſe, cum nō meminit.

Poſtquam Ariſto. declarauit, ad memoriam & ad reminiſcentiam eſſe tempus neceſſarium, hic oſtēdit, quot modis fallantur, qui meminerunt, & reminiſcuntur. Primus ergo modus eſt, quando alicui occurrit mot⁹ temporis, et non motus rei, poſſibile enim eſt alicui occurrere tempus præteritum, & non rem, ſed loco illius alia res occurrit, ut loco Socratis occurrat imago Socratis. Iſte enī erat ī imagine rei, non autem in tempore, unde dicit. Si autē putet, ſubaudi reminiſci rem, non faciens, ſed tempus reminiſcit: & loco rei aliam rem, hic putat meminiſſe, nihil enim prohibet falli aliquem, ut ſi fallatur in re, & nō in tempore, & ſibi uideri meminiſſe, cum non meminit.

Quanquam fieri non poteſt, ut qui meminit, ſe meminiſſe nō aduertat ſed id eum lateat, nam meminiſſe, idipſum eſt. At ſi negocium abſq; tempore, aut contra tempus abſq; negocio, iacentem animum extimularit, haudquaquam meminit.

Agentem autem memoria, non putare ſed latere dum meminit, non eſt, hoc enim erat ipſum meminiſſe. Sed ſi is qui rei, fiat ſine eo qui tēporis, aut hic ſine illo, non meminit.

Secundo aliquis decipitur, ut cum rem reminiſcitur, nō autem tempus, hic enim reminiſcitur, ſed non putat reminiſci, quoniam rem meminit, tempus non meminit, unde dicit. Agentem autem memoria, hoc reminiſci rem, nō putare autem ſe rem reminiſci, ſed latere dum meminit, non eſt reperibile, non enim fieri poteſt, ut aliquis rem meminit, et tempus non, & dicatur meminiſſe, licet enim reuera meminit, non tamen dicitur meminiſſe, niſi tempus meminerit. Propterea dicit, ſed ſi is motus qui rei eſt fiat ſine eo motu, qui temporis eſt, aut qui temporis ſine illo qui rei eſt, hic non meminit. Dicit Themiſtius, ꝙ morbo aut motione accidit, ut aliquis non meminiſſe ſe animaduertat, qui rem meminit. Quod quidē morbo hoc fieri poſſit, nemo eſt, qui dubitat. Motione 𝔳o, quoniam ſæpe accidit, ut aliquis occupatus impenſius aliquibus rebus, motu obiter occurrente id occurrat, quod alias cognouit, oblitus tamen temporis propter occupationem, dicit ſe nunquam hoc cognouiſſe. Sæpe enim credo noua ſcribere, quæ decies ſcripſi, & hui⁹ rei cauſa eſt, quoniam rei eſt cognitio, non temporis.

Cæterum tempus illud, duplex eſt, nam interdum quis certū tempus non adhibet, ut cum ſe feciſſe non pridie ſed aliquando, meminit interdum, etiam adhibet. Verum meminiſſe dicitur, etiam ſi certum tempus minime adhibeat, nam uulgo dici ſolet, equidem memini factum, ſed quando non memini, cum de tempore facti non conſtat.

Qui uero eſt temporis, duplex eſt: aliquando enim menſura non meminit ipſum, ut q, tertia die, q, tamen aliquando fecit, aliquando autem, & menſura. Sed meminit, quāuis non menſura: conſueuerunt enim dicere, quod meminerunt quidem, quando tamen neſciunt, cum ipſius quando non cognoſcūt quantitatem metro.

Oſtendit nunc diuerſum reminiſcendi modum ex parte temporis, & dicit. Motus uero qui temporis eſt duplex eſt. Aliquando enim menſura quis non meminit ipſum tēpus, recordatur enim tempus, non tamen ſub certa menſura, utputa ꝙ tertia die fecerit, cum tamen aliquando tertia fecerit reuera. Et hic eſt unus modus reminiſcendi, deinde exponit ſecundum, & dicit. Aliquando aūt & tempus meminit menſura, ſed meminit quāuis non menſura, hoc eſt aliquando meminit tempus ſub mēſura ſcilicet qa in tempore præterito, non tamen certa menſura. Probat aūt hoc ex uſu loquentium, & dicit. Conſueuerunt enim homines dicere, ꝙ meminerunt quidem alicuius rei ut pręteritę, qn̄ tamen: neſciunt, neſciunt enim quando fuerit, cum ipſius quando hoc eſt ipſius temporis quantitatē metro ac menſura determinata non cognoſcunt, hoc modo (ut Themiſtius dicit) utuntur qui ſe cauſis ſubſignāt, cum iјs de tempore facti non conſtat. Hactenus de differentia modorū reminiſcendi ex parte temporis.

Quibus præcipua ineſt memoria, non eiſdem & reminiſcentiam ineſſe eximiam, diximus ſupra. Diſtat uero memoria à reminiſcentia: non ſolum ratione temporis, ſed in eo quoq; quod & complures aliæ animantes memoria participant, reminiſcētia nulli ex omnium animalium numero quorum natura comperta exploratāq; habeatur, præterquā homini: cōceſſa ſit.

Quod igitur non iјdē ſunt memoratiui & reminiſcitiui, in prioribus dictum eſt. Differt autem ipſum meminiſſe ab ipſo reminiſci: non ſolum ſecūdum tempus, ſed q, ipſo qdem meminiſſe & aliorū animalium participant multa, ipſo autem reminiſci nullū ut ita dicam quæ cognoſcūtur animaliū: niſi homo.

Dictum eſt ſuperius, ꝙ memoria & reminiſcentia quando eidem ſubiecto generi competunt, differāt aptitudine, quoniam bene reminiſcentes, communicet, male memorari conſueuerunt. Amplius & tempore, quoniam memoria ſemper tempore reminiſcentiam præcedit, non enim quis reminiſci poteſt niſi ex eis, quorum habet memoriam. At nunc dat tertiam differentiam, ꝙ reminiſcentia ſub hoīb⁹

concessa sit, memoria multis alijs animalibus, unde dicit. Quod igitur non ijdem sunt memoratiui. & reminiscitiui, in prioribus dictum est propter duas differentias, nunc addit tertiam ex parte subiecti, & dicit. Differt autem ipsum meminisse ab ipso reminisci non solum ſm tempus, subaudi & aptitudinem, sed quod ipso quidem meminisse, & aliorum animalium participant multa, ipsum autem reminisci nullum, ut ita dicam, animalium eorum quæ cognoscunt, & ad notitiam nostram uenerunt, nisi homo. Dicit autem hoc, quoniam quidam posuerunt quædam animalia ultra hominem etiam reminiscentia, uerum ipse non nouit, quæ ista sint. Sed dices pygmeus reminiscitur, ut dicit Aristo. libro de animalibus. Signum autem quia pygmei parant bellum contra grues, quæ ueniunt ad eorum campos destruentes cibos eorum. Non autem pararent, nisi reminiscerentur. Præterea pygmei sunt logistici, & dianoetici ut secundo de anima declarauimus, ergo reminiscuntur. Vno modo potest dici, quod Aristoteles appellatione hominis, intellexit pygmeos, aliquando enim illos homines appellauit. Vel dicendum quod Aristo. per reminiscentiam intelligit perfectam reminiscentiam, quæ non solum est particularium, sed uniuersalium apprehensionum, & hanc solus homo habet.

Causa cur ita, est, quod reminiscentia ueluti syllogismus quidam, id est ratiocinatio, existit, nam qui reminiscitur, quod prius audierit, uiderit, aut quippiam id genus fecerit, ratiocinari assolet.

Causa autem, quia ipsum reminisci, est ut syllogismus quidam, quod enim prius aut uidit, aut audiuit, aut aliquid huiusmodi passus fuit, syllogizat reminiscens.

Quod reminiscentia sit solius hominis, probat dupliciter. Primo quidem, quoniam reminiscentia est, ut quidam syllogismus, quatenus in ea ab aliquibus prius notis deuenimus ad ignota, modo syllogiçare proprium hominis est, unde dicit. Causa autē, quia ipsum reminisci est ut syllogismus quidam, quod ostendit (& inquit) quod enim prius aut uidit, aut audiuit, aut aliquid huiusmodi passus fuit per interiores sensus aut intellectū, syllogiçat reminiscens, quoniam procedit ab uno ad alterum, uelut syllogiçans.

Item, quasi disquisitio quædam, disquisitionem uero ijs solis natura tribuit, quibus consultandi deliberandiq; ratio competit, etenim consultatio siue deliberatio, ratiocinatio quædā est.

Et est ut inquisitio quædam, hoc autem quibus & deliberatiuum inest, natura solum accidit, etenim ipsum deliberare, syllogismus quidam est.

Hoc idem probat, quoniam reminiscentia est quædam inquisitio deliberatiua, quæ non inest nisi hominibus, quibus inest deliberatio, & dicit. Et est, ut inquisitio quædā, hoc autem. s. inquisitio inest his, quibus & deliberatiuum natura inest, ac accidit. Reducit autem hanc rationem ad primam, & dicit. Etenim ipsum deliberare syllogismus quidam est, tunc completur ratio, cum nulli aliorum animalium insit syllogismus. Fit ut nullum nisi homo reminiscētię sit particeps. Hic Themistius plane dicit quod reminiscētia operatio sit intellectus, quoniam (ut inquit) alia uirtus quam intellectus cogitare, & consultare potest, sola autē mens ac intellectus reminiscitur, hoc idem superius dixit. Verum de his postea.

De uirtute reminiscendi. Cap. 8.

Porro affectionem ipsam corporalem esse, & reminiscentiā disquisitionem in tali uiso, inditium est, quod nonnulli obturbari solent. & cum reminisci non possunt.

Quod autem corporeum quiddam paßio, & reminiscentia inquisitio in tali phantasmate, signum turbari quosdam cū non possunt reminisci.

Vt mihi uidetur, ostendit, quod licet reminiscentia sit actus intellectus, tamen non est sine organo corporeo, quoniam non est sine motu de uno phantasmate ad aliud, modo hic motus phātasmatum non potest esse sine sensu cōmuni phantasiante illa, quemadmodum nec intelligere est sine phantasmate, & sic exponit Themistius, unde dicit. Quod autē corporeum quiddam sit ea passio, quæ dicitur reminiscētia, signum est diligens inquisitio, quæ fit in tali phantasmate, unde lege sic. Quod aūt & reminiscētia sit passio, quæ est quid corporeū, & inquisitio in tali phantasmate, signū est turbari quosdam, cū non possunt reminisci, turbantur dico, quoniam quadam inquietudine prēmuntur.

Et cum cogitationem reprimunt conanturque non ultra reminisci.

Et ualde cohibentes intelligentiam & non amplius conantes reminisci, nihil minus.

Secundum signum ponit. ex eo, quod reminiscentes ualde cohibent intelligentiam, tam si conantur reminisci, quam etiā si non conantur reminisci, dato enim quod cessarunt a labore reminiscendi, adhuc intelligentia manet cohibita ac præssa, ut docet experientia, unde dicit. Et qui conantur reminisci, sunt ualde cohibentes, ac reprimentes intelligentiam ad phantasmata, & etiam non amplius conantes reminisci, nihil minus etiam intelligentiam reprimunt, quoniam non restat quieta. Vel legantur hæc uerba continuando ipsa ad præcedentia hoc pacto. Et signum est & qui reminisci conantur, esse cohibentes ualde intelligentiā ad phantasmata, & nō amplius conātes reminisci, nihil minus cohibēt intelligētiā adhuc uelint nolint ad phantasmata.

Et potißimum quos atra bilis exercet, hos. n. maxime phantasmata mouent.

Et maxime melancholicos, hos enim phantasmata mouent maxime.

Hic ponitur tertium signum sumptū ab ipsis qui sunt complexionis melancholicæ, hi enim in reminiscendo ualde turbantur, quoniam hi maxime phantasmatibus præmuntur, & lege sic. Signum est etiam maxime turbari melancholicos, quoniam hos phantasmata mouēt maxime. Hoc autem non fieret nisi reminiscentia esset non phātasmate. Themistius hic ostendit perpulchre, quomodo reminiscentia non sit sine imaginatione per exemplum. Dicit enim quemadmodum qui librum uult legere, uertit se ad ea, quæ in libro sunt scripta, ita de reminiscentia, & intelligentia iudicandum est, nā intelligentia cōparatur legenti: cor, libro: phantasmata literis, non ergo est reminiscentia sine sensu.

Causa uero cur reminiscentia in potestate eorum non sit, est: quod sicut qui iaculatur emissum telum non ultra sistere potest, ita qui reminisci & uestigare aliquid contendit, nescio quid corporeum mouet cui affectio hæc consignatur.

Causa autem eius quod nō in ipsis est reminisci, quia sicut proijcientibus non amplius in ipsis sistere, sic & reminiscens & inuestigās, corporale aliquid mouet in quo paßio est.

Ex hoc declarat solutionē cuiusdam quæsiti. s. propter quid reminisci non sit in potestate nostra, & operationes intellectiuæ, quæ sunt sine organo corporeo, sunt in potestate nostra, qui enim incipit reminisci non amplius in potestate eius est cessare a reminiscentia, ueluti qui incipit irasci nō illico est in potestate sua cessare ab ira, quoniā sunt operationes corporeę, uel cum motibus corporeis maxime coniunctæ, unde dicit. Causa autem eius, quod ipsum reminisci non sit in nobisipsis & ad uoluntatem constitutū, postquā cæpimus reminisci, est quoniam sicut non amplius in ipsis proijcientibus est sistere telum emissum, sic & reminiscens, & inuestigans mouet aliquid corporale scilicet mouet phantasma corporale, in quo reminiscentia est. Quare sicut telum emissum non est amplius in potestate proijciētis, donec durat motus, sic phātasma motum ab ipso reminiscente postquam motum est, non est amplius in potestate eius, donec cesset a motu. Quo uero ad uerba attinet, Aristoteles

ſtoteles qui illud corpale poteſt intelligere cor quod eſt corporale organum in quo eſt paſſio, uel motus phantaſticus, uel intelligere põt phantaſma, in quo eſt ipſa reminiſcentia, ueluti intelligibilia in phantaſmatibus.

Maxime autem adagitari ſolent, quibus humoris copia circa ſenſariam ſedem redundat, non enim facile tranquillatur motus ſemel inito, quouſq; id quod quæritur occurrat, & motio ipſa recto inceſſu procedens ad metam uſq; perueniat.

Maxime autem turbantur, quibus humiditas fuerit exiſtẽs circa locum ſenſitiuum, non enim facile pauſat mota, quouſque accedat quod quæritur, & recte procedat motus.

Cum cauſam aſsignaſſet, propter quã poſtquã cæpit quis reminiſci, non eſt in poteſtate eius quieſcere, oſtendit in quibus maxime accidat, ut poſtquam cæperunt reminiſci, non ſit in eorum poteſtate ceſſare, & eos eſſe, in quibus humiditas fuerit exiſtẽs circa locum ſenſitiuum, in quo loco phantaſmata ſunt, unde dicit. Maxime aũt turbantur, & non ceſſat a motu reminiſcentiæ, quibus humiditas fuerit exiſtens circa locum ſenſitiuum, in quo phantaſmata conſtituuntur. Cauſam affert, & dicit. Non enim humiditas illa, in qua erant phantaſmata poſtquam mota eſt, facile pauſat, & ſic nec phantaſmata facile ceſſant a motu, poſtquam cæperunt moueri motu humiditatis, donec accedat, quod quæritur, & motus recte procedat ad metã, ad q̃ cũ peruenit, ipſe finiatur.

Quamobrem & metus & iræ ſimulatq; commotæ ſunt, ſedari, quãlibet repugnantibus illis, non poſſunt, ſed eodem contranituntur.

Vnde & iræ & timores cum commoti fuerint, contramouẽtibus iterum his nõ ſedantur, ſed ad idem cõtramouent.

Quod dixerat, declarat per ſimile, & primo ex paſsionibus, & dicit. Vnde & iræ, & timores cum cõmoti fuerint, etiam nobis iterum contramouentibus contraq; nitẽtibus his, non ſedãtur, ſed illę paſsiones ad idem ad quod cæperunt tendere, contramouent nos, eodem modo poſtq̃ quis cæpit reminiſci, dato q uelit deſiſtere, motum ſedare non poteſt.

Atq; perinde euenit, atq; ijs qui paulo concitatius ualidiuſque nomina aliquot orationem uere cenſuere, aut cantionem aliquam emodulati ſunt, nam ubi ceſſarunt, iterum, etiam inuitis, canere ac loqui ſubit.

Et ſimilis eſt hæc paßio, nominibus & melodijs & orationibus, cum per os fit aliquod ipſorum uehementer, pauſantibus enim & nõ uolẽtibus, ſuperuenit iterum cãtare, aut dicere.

Secundum ſimile eſt ex quibuſdam actionibus noſtris ſumptum, & dicit. Et ſimilis eſt hæc paſsio quæ reminiſcẽtia dicitur, nominibus, & melodijs hoc eſt cantilenis, & orationibus proſaicis, uel carminibus, cũ p̃ os fit aliquod ipſorum uehementer prolatum. Nam pauſantibus & nõ uolentibus illa nomina proferre, aut cantilenas cãtare, aut orationem dicere, ſuperuenit inuitis iterum cantilenas cantare, aut orationem dicere, aut nomina proferre, ut quilibet experitur. Et cauſa eſt, ut Themiſtius innuit, uox impetuoſe mota, quæ non facile ceſſat. Sed dubitatur quoniã Ariſtoteles libro ſecundo rhetoricorum uoluit paſsiones noſtras eſſe redactas ad uoluntatem nr̃am, ſed uoluntas noſtra eſt libera, ergo omnes iſtæ actiones ſunt in poteſtate noſtra. Præterea cum has actiones agimus, uel eas agimus uolentes, uel non uolentes. Non eſt dicendum quòd eas agimus non uolentes, quoniam non puniremur, uel non ageremus. Si uolentes, ergo ſunt in poteſtate noſtra, hæc quæſtio fuit diſputata tertio de anima. Breuibus tamen dico, quòd uoluntas eſt formaliter libertas contradictionis ſecundum Ariſtotelem ubique, ut nunc ſuppono, non tamen eſt formaliter libertas indifferentię, quoniam ad aliquos actus non eſt æque differens, licet ad omnes

Vtrũ paſſiones ſint in poteſtate nr̃a.

ſic contradictorie ſe habens. Tunc dico, q omnes motus animales & rationales tam ante quã cæperint, quã poſtquam cæperint, ſunt liberi libertate contradictionis, et ſic iratus libertate contradictionis poteſt ceſſare ab ira, ut argumenta cogunt, quoniam uolens iraſcitur, modo uoluntas eſt formaliter contradictionis libertas, ergo libere libertate contradictionis iraſcitur. Secundo dico, q paſsiones poſtquam cæperunt, & in primo motu, non ſunt in poteſtate noſtra probatur, quoniam uoluntas ad illas nõ eſt libera libertate indifferentiæ, propendet enim ad illas ob impetum inchoatum, ut Ariſtoteles dicit, & quoniam nõ eſt uoluntas libera ad illas libertate indifferentię, ideo nõ imputantur nobis, & hoc eſt quod dicitur, q primi mot⁹ non ſunt in poteſtate nr̃a. Verum animaduerte, q iſti primi motus non ſunt in omnib⁹ ęquales. In aliquibus enim citius, in aliquibus tardius ſedantur, propter diuerſitatem naturæ. Per hæc patet ad argumenta.

Cæterum illi quibus ſuperiora proportione reliqui corporis ſunt uaſta, quiq; forma pomilionis degenerant, minus memoria ualent, quam qui contrario ſunt habitu, q ipſa ſentiendi uis pondere grauiore opprimatur, quodque nec initio inhærere ac deſiſtere formæ rerum poßint, ſed dißiliant, nec cum reminiſci uolunt, recto itinere ſequantur reddanturq;. Sane impendio pueri: & admodum ſenes, immemores ſunt, propter motum quem ſuſtinẽt, nam hi, ualde minuuntur, illi uero, magnum ſubeunt incrementum, adde etiam, q uſq; ad ætatem prouectam, ſimiles nanis ſunt.

Sunt autem & ſuperiora maiora habentes, & nani, peius memoratiui quam contrarij, propterea q grauitatem multam habẽt in ſenſitiuo: & quia neq; à principio motus poſſunt immanere ſed diſſoluuntur, neq; in reminiſcendo facile recte procedunt. Penitus autem iuuenes, & multum ſenes, immemores ſunt, propter motum, hi enim, in decremento, illi uero, in augmento multo ſunt, amplius autem pueri, & nanoſi ſunt uſq; ad longam ætatem.

Secundũ Themiſtium Ariſtoteles quaſi ex dictis uult aſsignare cauſam quare pomiliones pueri, & ſenes immemores ſint & male reminiſcitiui, & dicit: Præterea, & ſuperiora habentes maiora, ſiue pueri, ſiue nani, ſiue ſenes, ſiue iuuenes ſint, & pomiliones, qui græce nani dicuntur, peius memoratiui, hoc eſt peius reminiſcitiui & magis immemores ſunt, quam illi, qui ſunt his contrario modo diſpoſiti probat, & dicit. Propterea q grauitatem multam habẽt in ſenſitiuo, hoc eſt in ſenſorio quod eſt cerebrum. Cerebrum enim non eſt ſubiectum ſenſuum, ſed organum congregationis omnium phantaſmatum. Organum uero in quo ſenſatio preficitur, eſt cor, ut libro de ſomno patebit, & quia multum habent grauitatem in cerebro, imagines nõ poſſunt in eo imprimi. In tam enim obeſa, & craſſa materia deſignari, aut exprimi formæ rerum non poſſunt. Cerebrum enim grauatum multitudine materiæ, nõ facile recipit. Præterea dato quòd aliquæ imprimantur, & in ea motus fiant à principio, non poſſunt diu immanere, ac ſiſtere, ſed diſſoluuntur propter humorum confuſionem. Ad hæc dato quòd aliquæ diu permaneant, in reminiſcendo non facile recte procedunt, quoniam non poſſunt regulare motum tantæ materiæ, nec ordinare tantam humorum confuſionem. Et propter eaſdem cauſas pænitus iuuenes, hoc eſt pueri, in quibus augmentum maxime uiget, & multum ſenes immemores ſunt, & male reminiſcitiui, & cauſa eſt propter motum humorum, ut diximus. Hi enim ſcilicet decrepiti in decremento, illi uero, in augmento multo ſunt. Addit quòd hęc ratio in pueris eſſe poteſt, quæ in pomilionibus, quoniam pueri uſque ad longam ætatem, ſcilicet uſque ad ætatem prouectam, ſunt ſimi-

les nanis, inquantum habent superiora maiora, sicut nani. Patet igitur quas ob causas pomiliones, pueri & decrepiti, & quicunq; habent superiora maiora, sint immemores maleq; reminiscentes. Qua ratione patet non omnes qui male meminerunt, bene reminiscantur. Fallit enim in his omnibus, ut patet.

Ergo quid sit memoria, quid meminisse, qua facultate animalia meminerint, item quid reminiscētia quid reminisci, quemadmodum fiat & quam ob cām, dictū est.

De memoria igitur & ipso meminisse, quæ sit natura ipsorum, & qua earum quæ sunt animæ meminerint animalia, & de ipso reminisci quid sit, & quomodo fiat, & propter quā causam, dictum est.

Epilogat, & dicit. De memoria igitur & ipso meminisse, quæ sit natura idest definitio ipsorum, & qua parte earum partium, quæ sunt animæ, meminerint animalia scilicet communi sensu, & de ipso reminisci quid sit, & quomodo fiat, & propter quam causam, dictum est. Sed ex his, quæ Aristoteles dicit, nō satis habemus exploratum, cuius ipsum reminisci actus, utrum sit act⁹ intellectus, an sensus, & si actus sensus, cuius sensus. Ex his enim quæ Themistius dixit in hoc libro, uidetur quòd reminiscētia sit actus mentis, ac intellectus. Ex his uero, quæ Aristoteles dixit, uidetur quòd sit actus sensitiuus, quoniā Aristoteles uelle uidetur reminiscentiam esse actionem corpoream, non tamen expressit cuius sensus actus sit. Candauensis in hoc loco simpliciter uoluit reminiscentiam esse actum sensitiuū, tum quia est circa singularia tū etiā, quoniam cum cœpit, non cessat, quod esse non potest, nisi quia est motus sensitiuus corporeus. Pręterea act⁹ iste impedit̄ ac re corporea, ergo est corpore⁹. Propter hęc tenet, ꝙ sit actus uirtutis cogitatiuæ, quam græci dianoeam uocant, ut Themistius exposuit superius. Sed dubitatur, contra hanc opinionem, primo quia Aristoteles in his libris non posuit nisi sensum communem, quem nunc phantasiam, nunc primum sensitiuum appellat, & in corde. Ampli⁹ posuit quandam uirtutem in cerebro, in qua seruantur, & cōgregantur phantasmata, quam non sensum uocat, quoniā non cognoscit, aut sentit, sed seruat appręhensa ipsa, ergo per ea, quę Aristoteles in his libris dixit, reminiscentia nō potest esse actus cogitatiuæ, nisi cogitatiuā uelit esse communem sensum, quod non asserit Auerroes, quem ipse seq̄tur. Præterea reminiscentia uidetur actus intellectus, reminiscimur enim actum, & intellectionum, quarum reminiscentia non potest esse in sensu, ideo res hæc dubia est. Expositor in commentarijs suis asserit reminiscentiam esse actum corporeum, non quidem intellectus, sed actū uirtutis sensitiuæ, quæ in homine est nobilior quam in cæteris animalibus propter coniunctionem, quā habet ad intellectum. Dicendum igitur ꝙ ueluti memoria non est uirtus intellectiua, sed sensitiua, sic uirtus, qua reminiscimur, non est uirtus intellectiua, sed sensitiua. Amplius sicut meminisse non est per se actio intellectus, sed actio sensitiuæ partis, sic reminisci non est actio intellect⁹, sed actio sensitiuę partis, sic reminisci non est actio intellectus, sed actio sensus communis, qui in homine est phantastica uirtus, & dianoetica apud Aristotelem in his libris. Cum uero dicitur, ꝙ nos reminiscimur intellectionum, concedo, non tamen quatenus reminiscentia est actus intellectus, sed quatenus reminiscētia est actus sensus communis, in quo sunt phantasmata, in q̄bus sunt intellectiones & intelligibilia, ut colores in pariete. Intellectus ergo denominatione intrinseca intelligit, denominatione uero extrinseca reminiscitur, quoniam non reminiscitur ex illis, quæ sunt seruata in ipso, sed in parte sensitiua, in quibus sunt intelligibilia, quæ intellectus denominatione extrinseca dicitur reminisci. Et de libello hactenus.

Finis Pisis. M.D.XXI. die. XXVII. Maij.

De reminiscentia q̄stio.

Cap 4.

ARISTOTELIS DE SOMNO ET VIGILIA Libellus, cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

E somno & uigilia, hæc consideremus oportet, primum; quid sint, et utrum animæ an corpori propria sint, an utrisq; communia: & si communia sint, cui parti tam animæ quā corporis credita, et cur tributa animalibus sint, & utrum utrūq; omnibus communicatum sit, an alteris hoc, illud alteris solum, an alijs neutrum, alijs utrūq;.

E somno autem & uigilia considerandum est, quid sint, et utrum animæ an corporis propria sint, an communia, & si communia, cuius particulæ animæ uel corporis, & propter quā causam insint animalibus, & utrum communicēt omnia ambobus ipsis, an alia quidem altero, alia uero altero solum, an alia quidem neutro, alia uero utrisq;.

Ore oratoris Aristoteles pertractaturus de somno, atq; uigilia, primo præmittit exordium, in quo quinq; consideranda esse proponit. Quorum primum est, quid somn⁹ ac uigilia sint, nam cum de aliqua re nobis sermo occurrit, a definitione est proficiscendum, modo id de quo sermo est (ut inquit Aristoteles secūdo libro posteriorum) uniuocum sit, secundum uero est, utrum animæ an corporis somnus & uigilia propria sint, an communia: hoc est, an somnus & uigilia sint affectiones animæ seorsum a corpore, an corporis seorsum ab anima, an coniuncti, ex anima ac corpore, hoc est secundum, tertium, & si somnus ac uigilia non propriæ, sed communes passiones sint: hoc est coniuncti ex anima, et corpore, cum animæ plures sint potentiæ, ut intellectiuum, sensitiuum, & id genus, corporis quoq; plures partes, ut cor, cerebrum, epar, & id genus, cuius coniuncti ex parte animę, & parte corporis passiones sint, an eius coniuncti, quod est ex cerebro et sensitiuo, an eius cōiūcti, q̄d est ex corde & sensitiuo, an alterius, quartum est pp quam cām somnus ac uigilia insint animalibus, propter quam causam scilicet factiuam & finalem. Tribus enim causis existentibus cuiuslibet accidentis, de omnibus proponit, de materiali quidem, cum quærit cuius particulæ, ut materię passiones sunt. De factiua uero, ac finali, cum quęrit, propter quam causam animalibus insint, quintum est utrum oīa animalia communicent ambobus ipsis, scilicet somno ac uigilia, an alia quidem altero, alia uero altero solū, an alia quidem neutro, alia uero utrisque, hoc est utrum quæcūq; animalia dormiunt, uigilent, & econtrario, quæcūq; uigilant, dormiāt, aut alia quidem animaliū semper dormiāt, nūquam uero uigilent, uel contra, uigilent semper, nūquā dormiant. Vel quædam animalia sint, quæ nec dormiāt, nec uigilent, ut de cœlestib⁹ aīalib⁹ dr̄, aut alia utrisq; simul scilicet afficiātur, hoc est dormiant & uigilent semper & simul. Hæc quinque de somno proponit Aristo.

Tum etiam quid sit insomnium, & quamobrem dormientes, modo somnient modo non somnient, aut somnient quidem semper sed non meminerint, & hoc si fit, quam ob causam fiat. Item, possint ne futura præuideri, necne, & si possint, qua ratione præsentiri queant, & utrum ea solum quæ agantur ab

homine:

homine: an etiam quorum causa sit deus, & natura fiant, teme ritateue aliqua.

Ad hæc autem, quid sit somnium: et propter quam causam dormientes interdum quidem somnient, interdum autem non, uel accidat quidem semper dormientibus somniare, sed non meminerint: & si hoc fiat: propter quam causam fiat. Et utrum contingat futura præuidere: an non contingat, & qualiter: si contingat, & utrum agenda ab homine solum: an ea quorum dæmonium habet causam, & natura fiunt, aut ab euentu.

Hæc est secunda pars exordij: in qua proponit alia, quæ in hoc libro dicturus est de somno, & sunt, ut distincte loquar septem. Quorum primũ est quid sit somnium. secundum est, propter quam causam dormientes interdum quidem somnient, interdum autem non. Vel utrum accidat quidem semper dormientibus somniare, sed non meminerint. tertium si hoc fiat, ut dormiẽtes semper somnient, quam ob causam fiat, ut non semper recordentur. quartum utrum contingat futura præuidere in somnijs, an non contingat, sed omnia uana sint, ac fortuita. quinto dato ꝙ contingat futura præuidere per somnia, qualiter contingit illa futura præuidere: hoc est utrum ui somni, an ui superiorum causarum. sexto utrum solum agenda ab homine per somnium præuideantur: an ea etiam quorum dæmonum habet causam, hoc est utrum non solum per somnia præuideantur, quæ agenda sunt ab homine. sed etiam quæ sunt agenda a causis diuinis, ueluti sunt somnia prophetica: & per agenda ab homine intelligit, ea: quorum actio est in potestate nostra: per ea, quæ sunt a dæmonio, intelligit ea: quæ sunt ultra humanam potentiam, ueluti sunt somnia prophetica, per quæ præuidentur ea, quæ sunt supra nos. Vltimo, an ea somnia, quorum dæmonium habet causam, etiam esse possint a natura, & non a dæmonio, aut omnia talia sint ab euentu ac fortuita: ita, ut nulla sint prophetica somnia. Hæc quærit de somnio. Verum cum ex nominum ignoratione non parua emergat aliquando rerum inscitia, nam & stoici ut Plato in Cratillo narrat, nomina a rerum proprietate pro ficisci autumant. Ideo quo ad uerba attinet, dicamus ꝙ somnus & uigilia opposita significant. Vigilia enim proprie non dormire significat: non dormimus aũt, cum sensus solutos habemus: quod uigilare nos intelligimus. Nõ enim uigiliam hic intelligimus lucubrationem: nec, ut sacrarum rerum scriptores acceperunt, cum profectos dies uigilias appellant ꝙ ante festum diem in faciendis sacrificijs uigilare mos sit. Somnus uero dormitionem: non enim somnus hic pro quiete, ut apud Virgilium. Mors hominum facilis, dulciq; simillima somno. Nec pro quie tis deo, ut apud Martialem, Et quia nulla uenit, tu mihi somne ueni, sed pro sensuum externorum ligamento accipitur. De somnio uero dicamus: ꝙ apud oratores differentia est inter somnium & insomnium. Somnium appellãt, cuius interpretatio quæritur, quæ propriæ diuinatio dicitur, de qua tertio huius dicemus. & M. Tullius dixit libro de diuinatione. In somnium uero id intelligunt, quod dormientibus apparet, quale aut animi, aut corporis, aut fortunæ oppręssione in uigilia habuit. Animi quidem, ut si amator ipse suis delitijs, aut fruentem, aut carentem se uideat, itemq; si metuens quis personam aliquam: hanc aut incurrisse, aut effugisse uideatur. Corporis uero, ut si exuriens, cibum: sitiens uero potum quærere uideatur. Fortunæ denique, cum se quis existimat uel potentia uel magistratu aut augeri pro desiderio, aut exui pro timore. Somnium græci hypnion, insomnium uero enypnion appellant: nos uero insomnium, ꝙ nihil præter somnum ipsum sit: nam post somnum: nullam sui utilitatem, uel significationem derelinquit. Aristotelis expositores ut diuus Thomas, & Albertus, & alij nullam inter hæc differentiam fecerunt: acceperunt enim somnium uel insomnium pro eodem, utpote pro eo: quod nobis accidere uidere cum ob dormimus: siue id interpretatione aliquid preter ipsum relinquat, siue nihil. An uero ita sit, posterius uidebimus. Nunc uero loquimur, ut Aristotelis expositores loquuntur. Per dæmonium uero, diuus Thomas spiritum intelligit, quod est quid commune angelis & dæmonibus, nam nonnulli putauerunt somnia ab angelis, alij a dæmonibus mitti. Themistius uero per dęmonium deum intelligit, cum nonnulli dixerunt somnia a deo pro ficisci: ut postea Aristoteles disputabit. Auicenna uero per dæmonium humorem melancholicum intellexit. Quod uidetur consonum his, quæ Aristoteles dicet, Aristoteles enim dæmones non cognouit, somnia a deo uenire negat, ab humore melancholico concedit, ut postea disputabit.

Digressio

Ac primum quidem illud constare arbitror: ad eandem animalis partem somnum & uigiliam pertinere. quandoquidem opposita inuicem sunt: & ille ut priuatio quædam huius habetur. nam semper extrema tam in alijs quàm in hisce quæ a natura dependent: in eodem recipi, & eiusdem affectiones esse uidentur, ut sanitas & morbus, pulchritudo & fœditas, robur & imbecillitas, uisus & cæcitas, auditus & surditas.

Primum igitur hoc manifestum: quòd circa idem animalis uigilia est & somnus. opponuntur enim: & uidetur somnus uigiliæ quædam priuatio. nam extrema semper & in alijs, & in naturalibus: circa idem susceptibile uidentur fieri, & eiusdem paßioues esse. dico autem, ueluti sanitas & ægritudo, & pulchritudo & turpitudo, & fortitudo & debilitas & uisus & cæcitas, auditus & surditas.

Hactenus de exordio: nunc ad narrationem accedit, & primo de subiecto somni atq; uigiliæ differit, nec ab ratione, quoniam somnus & uigilia affectiones sunt, quarum definitiones haberi non possunt, nisi per eius subiecti cognitionem, cui accidunt, ideo anteꝗ̃ definitiones afferat, ad qđ subiectum, subiectiq; partẽ attineant, exponit uel forte soluit secundam. q. quæ erat. utrũ somnus & uigilia sint animæ uel corporis, nam ex solutione huius habetur subiectum somni & uigiliæ per qđ inuestigabit̃ definitio eorum: & ponit hanc suppositionẽ, somnus & uigilia ad eandem animalis partẽ, ut subiectũ attinẽt: & hoc inquit. Primum igitur hoc manifestũ ꝙ circa idẽ, hoc est eãdem partẽ animalis: ut circa subiectũ ac materiam, uigilia est, & somnus. Quam quidẽ suppositionẽ Arist. syllogiçat primo sic, opposita & extrema tam quæ artis sunt, quã quę in natura spectant̃, in eodẽ subiecto recipi solent, & eiusdem subiecti partis affectiones uident̃. Exẽpli causa, uisus & cæcitas in eodẽ oculo habent̃: firmitas & debilitas in eodẽ neruo cernunt̃, pulchritudo ꝙ fœditas in eodem mẽbro cõsistunt. Integritas uero & oblesio, temperies, et intẽperies, morbus, & ualẽtia in eodẽ corpore sunt: hæc in naturalibus. At in his, quæ artis sunt similis ratio est, nã cõsonantia, & inconsonantia in eadẽ uoce sunt, ordo & inordinatio eisdẽ in partibus habent̃, & in cæteris id genus, sed somnus & uigilia opposita extrema uident̃, quoniam inter se ut priuatio & habit⁹ aduersent̃: somnus siquidem uigiliæ priuatio intelligit̃: somnus ergo & uigilia ad idem subiectũ, eundemq; subiecti particulam attineant necesse est. De ratione primo tangit minorẽ cum inquit. Opponuntur enim & uidetur somnus uigilię quædam priuatio, hæc est minor. Dat maiorẽ & inquit. Nam extrema semper & in alijs. s. in artificialibus, & in naturalibus circa susceptibile uidentur fieri, & eiusdem subiecti particulæ passiones esse. probat hanc maiorẽ inductione, & dicit. Dico autẽ ueluti sanitas & ægritudo, & pulchritudo & turpitudo, & fortitudo et debilitas, & uisus,

An somn⁹ & uigilia opponãtur priuatiue.

& cęcitas. Omnia enim fiunt circa idem subiectum, eiusdemq; subiecti particulam. Sed uidetur ꝙ somnus & uigilia non opponantur ut habitus & priuatio: quoniam e priuatione in habitũ non potest fieri regressus, sed de somno in uigiliam, & econtrario fit regressus. Sed distinguũt Peripatetici ꝙ duplex sit priuatio, altera quę actionẽ, altera quæ habitum ac formam priuat. Cæcitas enim nõ modo uisionem, sed etiam uidendi uim adimit: ac somnus uigilantiam solum. Tunc dicendum e priuatione in habitũ fieri posse regressum quando priuatio nõ habitus est, sed actionis: non enim e cæcitate ad uisum oculus regredi potest, sed e somno ad uigilantiam. Non desunt qui dicunt e priuatione in habitum fieri posse regressum secundum speciem, non autem secundum indiuiduum. E uigilia ergo in somnum, & e somno in uigiliam fit regressus, non tamen e somno in eandem uigiliam numero, nec e uigiliam in eundem somnum numero. Vtrum uero somnus sit proprie priuatio, & uigilia habitus: postea disputabitur.

Item & ex ijs quæ sequuntur: palam fiet. nam quo uigilare aliquem cognoscimus: eodem & dormire depræhendimus.

Amplius autem, & ex his manifestum. quo enim uigilantem cognoscimus: hoc & dormientem.

Hic ponit secundam rationẽ ad idem, & argumẽtatur more rhetorici per enthymema hoc pacto. Quo uigilantẽ cognoscimus, hoc & dormientẽ etiam cognoscimus, ergo circa eandẽ animalis particulam accidunt somnus, & uigilia. unde dicit. Amplius autem & ex his manifestum. s. quæ mox dicentur: & dat primum enthymema: qđ est secunda ratio, & dicit. Quo enim uigilãtem cognoscimus, hoc & dormientẽ etiam subaudi cognoscimus, subaudiendum est consequens. ergo circa eandem particulam somnus & uigilia accidũt. Potest autem hoc enthymema sic ad syllogismum reduci, quæ eodem cognoscuntur, circa idem accidunt, somnus, & uigilia eodem cognoscuntur, ergo somnus & uigilia circa idem accidũt. propositiones non probat, sed tanꝗ manifestas relinquit. Quo uero ad uerba attinet, Themistius per quo, intelligitur quo argumento: ego uero per quo, intelligo qua parte.

Qui enim sentit: eundem uigilare censemus, atque uigilantem omnem cognoscimus: aut quia externum motum aliquem sentiat, aut quia intestino aliquo feriatur. Si ergo uigilia ipsa in alio nullo quã in sentiendo consistat: certum est quæ uigilant ac dormiunt, eodem uigilare ac dormire quo sentiant.

Sentientem enim hunc uigilare putamus. Et uigilantem omnem: aut eo quòd eorum quæ extrinsecus aliquid sentit, aut eo quòd eorum qui in ipso motuum, aliquem. Si ergo uigilare in nullo alio est quã in eo quod est sentire: manifestum est ꝙ, quo quidẽ sentiunt hoc uigilant uigilantia, & dormiunt dormiẽtia.

Verba ista omnes copulant ad proxima, propter enim illam causalem particulam enim, uidetur ꝙ Aristoteles reddat causam propositionum assumptarum in syllogismo, ego uero arbitror uerbum illud, enim, non pro causali esse intelligendũ, sed potius confirmatiue pro præterea: & sic uidetur ꝙ hic ponat tertiam rationem: & sic componitur, in quo sentire est, in eo est uigilare, in quo sentire est, in eo est dormire, ergo in quo est dormire, in eo est uigilare: & sic somnus & uigilia accidũt circa idem. Quod autem in quo sit sentire, sit & uigilare, probat: quoniam sentientem uigilare putamus: & econtrario uigilantem sentientem, quoniam qui uigilat, sentit aut eorũ aliquod, quod est extra sensibilium, aut eorum: quæ intra in sensibus interioribus. unde primo accipit probationem maioris, & dicit. Pręterea sentientem, hunc uigilare putamus: & uigilantem omnem putamus subaudi sentientem, quoniam aut uigilãs dicitur eo quòd eorum quæ extrinsecus sunt, aliquid sentit, ut colorem aut saporem, aut calidum, aut id genus, aut dicitur eo ꝙ eorum motuum qui in ipso intrinsecus sunt in sensibus interioribus, aliquem subaudi habet. Vigilans enim dicitur aut quia sentit sensibile exterius, aut sensibile interius. Tunc recolligit ex hac probatione maiorem, & dicit. Si ergo uigilare in nullo alio est quàm in eo, in quo est sentire. Est ergo maior, in quo est sentire in eo est uigilare, subaudi minorem, in quo est sentire, est dormire. Tunc dat conclusionem, & dicit. Manifestum est ꝙ animalia quo quidem sentiunt, hoc uigilant, & dormiunt, quæ dormiunt: & uis huius syllogismi est in tertia figura, ut patet per reductionem: in quo Aristoteles maiorem probauit, minorem uero ut omnibus manifestam relinquit. Animaduerte, ut ex uerbis Themistij colligitur ꝙ prima ratio habetur demonstratio a priori. Istæ duę uidentur a posteriori. prima enim procedit per hoc ꝙ somnus & uigilia opponuntur. Modo causa quare aliqua accidunt circa idem, est quia illa sunt contraria uel opposita. secunda & tertia sunt rationes a posteriori. Somnum enim & uigiliam cognosci per eandem particulam est signum, ꝙ accidãt circa idem: & hæc fuit secunda ratio Similiter ꝙ somnus & uigilia accidant circa eam partem circa quam accidit sentire, est signum, ꝙ fiant circa idẽ Est enim sensus posterior uigilia. non enim sentimus, nisi prius euigilemus. Quare secunda & tertia rationes a posteriori sunt, prima autem a priori: ut Themistius innuit.

Digressio circa rationes.

Cum autem sentire ipsum, neque animæ, neque corporis proprium sit (nam ad idem: actus & potentia pertinent. sensus autem actu: est motio quædam animæ interuentu corporis proueniens) manifestum est affectionem hanc, dico ipsum uigilare, nec propriam animæ esse, neque item corporis, cum corpus inanimæ sentire non possit.

Quoniam autem neque animæ proprium est sentire, neque corporis (cuius enim est potentia: eius est & actio. qui uero dicitur sensus, ut actio: motus quidam per corpus, animæ est) manifestum est quòd neque animæ passio propria, neque inanimatum corpus possibile est sentire.

Cum declarauit ꝙ ad eandẽ partem somnus ac uigiliã attineant, nũc uult declarare, quę nã particula illa sit, & primo generatim de genere illius particulæ agit, deinde speciatim de specie. Est. n. ordo naturalis ac doctrinalis ab uniuersalibus procedere. Vel melius Arist. fortasse illa suppositione stãte, nũc soluit quęstionẽ: cuius, uidelicet, sint somnus & uigilia: an animę an corporis. Pro cuius declaratione sumit Aristo. ꝙ ipsum sentire neꝗ sit aĩæ, neq; corporis propriũ. Quã suppositionẽ Alpharabius babyloniensis illico affirmauit ex eo: qm̃ aĩa pura nulla. s. nec cœlorũ, nec cuiusuis corporis sine corporis comitatu sentire põt. Corpus etiã purũ inanimæq; minime: quãdoquidem sentiendi uim sine corpore obtinet nullã. Aristo. aũt syllogięat cõclusionem principalẽ, per quã uult habere, ꝙ neq; animæ neq; corporis sunt somnus, & uigilia, sed coniuncti ex ipsis, hoc pacto. Cuius est ipsum sentire, eius particulę & somnus & uigilia est: ut paulo ante probatũ est. Sentire uero ipsum est mihi cuiusdã ex aĩa, & corpore, non autẽ animę seorsum, nec corporis seorsum. Ergo somnus & uigilia propria sunt cuiusdã misti ex aĩa & corpore: nõ aũt animę seorsum, nec corporis seorsum. Quòd autem sentire sit misti cuiusdam ex aĩa & corpore, quę fuit minor probat primo: qm̃ cuius est potẽtia sentiendi: eius est actus sensualis. Sentiẽdi potẽtia est misti ex aĩa & corpore, ut secũdo de anima probatum est, qm̃ uisus est oculi, auditus est auriũ, & in cæteris simil'r. Ergo misti ex aĩa & corpore est ipsum sentire. secũdo idem probat: qm̃ sensus ipse, qui est aĩæ motus, per corpus explet. unde dicit. Quoniam aũt neꝗ animæ proprium est sentire seorsum a corpore, neq; corporis seorsum ab aĩa: hæc est conclusio, quã probat: & primo ratione sumpta a potẽtia: & dicit.

Cuius

Cuius.n.est potētia.s.sensitiua:eius est actio sensitiua,cæteras syllogismi partes relinquit quasi manifestas. Secundo ratione sumpta a definitione ipsius sentire, & lege ipsum uero,pro etiam,hoc pacto, etiam qui dicit sensus ut actio,hoc est ipsum sentire, qđ est actio sensibilis in sensum,motua quidē animæ est per corpus. Tunc ex his duobus cōcludit cōclusionē,& dicit. Manifestū est ꝙ ipsum sentire neq; est propria passio animæ,neq; inanimatū corpus,hoc est corpꝰ seorsum ab aīa possibile est sentire: sed eiusdem ex aīa & corpore misti. Tunc ex his uult habere, ꝙ neq; aīæ est somnus & uigilia, neq; corporis seorsum, sed cōiuncti ex utroq;,hęc Aristo.de particula in genere. Melius aūt fortasse in hoc(ut dictū est) uoluit innuere solutionē secūdi quæsiti ab eo propositi in exordio. Quærebatur.n.utrum somnus,& uigilia sint animæ, an corporis,an cōiuncti. Iuniores uero Peripatetici rōnes Aristotelis in unā reduxerūt in hūc modū, Actus & potētia ad idem subiecti genus attinēt ceu sentire & posse sentire, siquidē oculis uidemus,& oculis uidere possumꝰ: auribus audimus,& auribus audire possumus,& in cæteris id genus simili ratiōe. At somnus sentiēdi potētia est, qui enim dormit,non sentit,sed sentire pōt. Vigilia uero actus,nam qui uigilat, sentit. Ad idē ergo subiecti genus & somnus & uigilia attinēt,quare cū uigilare nec animę sit,nec corporis,sed misti ex aīa & corpore, somnus nimirū erit eiusdem misti. Sed hæc deductio nō Aristotelis, sed eorum esse uidet, non enim uerbis Aristotelis cōsonat Aristo.n. multa dicit,quæ huic rationi,aut superfluunt,aut accommodari nō possunt. Præterea hæc ratio petit,qđ in principio quærit,assumit enim ipm uigilare esse misti affectionem,qđ in principio quærimus. Quare dicendū Aristo. accipere ipsum sentire neq; esse animę, neq; corporis, & hoc dupliciter probauit, & argumēto sumpto a potentia sentiēdi,& argumēto sumpto a definitione ipsius sentire. Tunc subaudiendū est,sed cuius est ipsum sentire, eius est somnus,& uigilia,ergo somnꝰ & uigilia neq; animę sunt, nec corporis, sed ex utroq; coniuncti. Vtrum uero soluat quæstionē secūdam, uel hæc dicat pro inuestigatione definitionis somni,dictū est. Sed tunc emergunt dubitationes in his rationibus.prima:quia prima ratio uidet procedere ab ignotiori, qm̄ notius est nobis ipsum sentire, quā ipsa potētia sentiendi, cum potētiæ non nisi per actus innotescant. Preterea nō uidetur uniuersaliter uerū ꝙ cuius est potentia, eius sit actus, quoniam potētia est agentis, actus uero materię.secunda quoq; ratio ambigua est: sumit enim ipsum sentire esse motum animę per corpus, qđ dupliciter falsum est, tum quia motus non est nisi corporis, quare nō animæ per corpus; sed potius corporis per animam motus est:tum quia ipsum sentire non uidet motus: cum in nulla specie motus reponi possit. ergo nec in genere motus. Si quis uult defendere Aristotelem, dicat primum Aristotelis syllogismū esse dialecticum per locū a minore.quasi hoc pacto, potentia sentiendi est cōpositi ex anima & corpore, quæ minus animati corporis uidetur esse,ergo longe magis ipsum sentire erit cōpositi animati. Consueuit autem Aristo.ubi dialecticis in per se fere manifestis,ut dicit Auerroes: & quia ipsum sentire esse cōpositi ex anima & corpore est fere per se notum, ideo ad cōfirmandum illud dialecticis usus est secundus uero est demōstratiuus. procedit enim a definitione ipsius sentire. Est enim definitio ipsius sentire,motus animę per corpus ab ipsis sensibilibus illatus. De propositiōe uero Aristotelis animaduerte ꝙ Aristote.non intelligit illam uniuersaliter,sed in specie.s.de potētia sentiendi, & tunc intelligit cuius est sentiendi potētia,ut subiecti,eius ut subiecti est actus ipse sensitiuꝰ: & in hoc sensu nullus dubitat propositionem Aristotelis. Sed quæres utrum sit uera propositio Aristotelis uniuersaliter, ꝙ cuius uniuersaliter est potentia, eius sit actio? Videtur enim uera tribus modis, & tribus modis falsa: eiusdē enim actio & potentia sunt, ut a quo: ab eodem enim agente est posse calefacere, & ipsum calefacere. secundo uidetur uera, ut in quo: quoniam in eodem subiecto recipitur ipsa potētia passiua calefactionis & ipsum calefacere. tertio est uera ut circa quod,quoniam circa idē calefactibile est potētia calefactiua & calefactio. At sumendo potentiam & actum diuersimode,tripliciter est falsa primo quidē ut a quo: nam calefacere ipsum ab igne est,ut ab agente,potētia uero susceptiua est in ligno. secundo, ut in quo, calefactio enim ut in quo,est in ligno, potētia calefactiua est in igne.tertio ut circa quod, quoniam calefactio est circa lignū, ut circa obiectum. Susceptiua uero potentia respicit ignem, ut obiectum. Quare si propositio intelligenda est uniuersaliter, intelligenda est de actu quod est agere, & de potentia quod est pati, & tūc uniuersaliter uerum est quòd eiusdem,ut subiecti & materiæ est agere & pati, cum idē sit actionis & passionis materia. Est enim idem motus actionis & passionis, & idem subiectum. Hæc de prima dubitatione. Ad secundam dicendum quòd sensatio est animæ,& est corporis,motus: & utriusq; per alterum, siquidem corporis per animam,& animæ per corpus. Sentire enim duo nobis importat, speciei sensibilis receptionem,& hæc est animæ ut subiecti, corporis uero, ut organi:& ita est animæ per corpus tanquam per organum: quod a speciei generationem concurrit una cum ipso sensibili: & potest accipi pro ipsius sensibilis iudiciaria sensatione:& sic est corporis, ut subiecti,& per animam tanquam per efficientem causam. Vel dici potest Aristotelem usum esse causali pro formali, ut sit sensus quòd sentire est motus animæ per corpus, hoc est motus animati corporis,ut subiecti per se:& sic cessat obiectio. Cum uero dicebatur sentire ipsum non esse motum,uerum est non esse motum corruptiuum: quo per se disponatur subiectum,in quo recipitur: ad corruptionem: est tamen motus perfectiuus.

Porro cum de particulis animæ alibi iam retro definitum sit, cumq; uegetatrix seiuncta a reliquis habeatur, reliquæ sine hanc subsistere non possint: clarum est quæ augentur solum & minuuntur ut stirpes ac plantæ, somno & uigilia destitui solere, quòd sensu careant, siue separabilis ille quidē sit, siue non sit. nam potentia & ratione: separabilis est.

Cum aūt determinatū sit prius in alijs de ijs quæ dicuntur quasi particulæ animæ, & de nutritiua quidem quæ separatur ab alijs, aliarum uero nulla sine hac existente: manifestum est quæcunque quidem uiuentium augmento diminutioneq; participant solum, quòd in his non est somnus, neque uigilia, uelut plantis, non enim habent particulam sensitiuam: neque si separabilis, neque si non separabilis. potestate enim & ipso esse: separabilis est.

Cum soluit.q.eam,quā proposuit,utrum somnus & uigilia sint animę uel corporis, uel ex utrisq; compositi, & conclusit,ꝙ sint animati:cōsequenter declarat,ꝙ non cuiuslibet animati sunt somnus,& uigilia,quoniam plantæ neq; dormiunt, neq; uigilant,& primo proponit cōclusionem.s.ꝙ plantæ neq; dormiunt, neq; uigilant, & dicit. Cum autem determinatū sit prius in alijs.s.libris de anima de his, quę dicunt quasi particulę animæ, hoc est de potentijs animæ:quę non proprie particulæ sunt:sed uirtutes,ac potētiæ, est etiam determinatū de nutritiua quidem.s.ꝙ sit anima uel potētia quæ separatur ab alijs animabus uel potentijs, nulla uero aliarū existēte sine hac: & hęc omnia dicta sunt libro de anima secundo: cū hæc sint declarata,& supponēda,ponit conclusionē,& dicit. Manifestum est,ꝙ in his nō est somnus neq; uigilia,quęcunq; quidem uiuētium augmento,diminutioneq; participant solum, ueluti plantis. Est ergo cōclusio, somnus, & uigilia non insunt plantis. Quam cōclusionem probat ex eo:quia plantæ non habēt particulam sensitiuam, per quam somnus & uigilia sunt,ut probatum est.& dicit,ꝙ

Marginal notes: Digressio circa rationem Aristotelis. — Prima pō. — Refutatio. — Aristotelis ratio.

plantæ non habẽt particulam sensitiuam, siue uegetatiuũ sit a sensitiuo separabile, ut ponit Plato, qui sensitiuum in cerebro posuit, in epate autem nutritiuum: siue non sit separabile subiecto, sicut est rei ueritas, nam uegetatiuũ a sensitiuo separabile est non subiecto, sed potestate & ipso esse. potestate quidem, quoniã sunt uirtutes diuersæ: ipso uero esse: qm̃ differunt ratione, ac definitione, cum uegetatiuum sit in quibusdam, in quibus nõ est sensitiuum. Ex his uult habere, ꝙ licet somnus & uigilia sint animati, nõ tamen cuiusq; animati sunt affectiones, sed eius animati sunt affectiones, cuius altera pars corpus, altera sensitiua anima est, quale ipsum animal est, quam rem Theophrastus Themistius & Alexãder comprobarunt. Verum nõ omnes cum Aristotele ita sentiunt, nam Anaxagoras clazomenius, & Democritus abderita assererẽtes in plãtis esse particulam sensitiuam, somnum & uigiliam illis attribuerũt, hos uero (ut Nicolaus peripateticus inquit) eo libro, quem de plantis cõscripsit, Ebrutalis Philosophus secutus est, & quidem nõ ab ratione: siquidẽ somnus & uigilia primi sensitiui affectiones sunt, ut posterius uidebitur. At plantę gustum & tactũ habere uidẽtur, nam cum enutriãtur alimoniæ sensum habere necessum est, qui est tum tactus, tum gustus, at ubi hi sint, cõmunem sensum inesse, cuius somnus & uigilia affectiones sunt, necesse est. Hãc opinionem secutus israelita plantas statuto tempore obdormire, statuto uero uigilare asseruit. Nã hyeme eas obdormire credidit, ꝙ defrõdescant plantæ: & uacent, ęstatę autem, atq; uere uigilare, expergefieri enim folijs uidentur & agere. Sed positionẽ hanc Theophrastus & Themistius refellunt approbantes, quę Aristo. postea asserit, ꝙ. s. somnus & uigilia nimalis affectiones sint, dormit. n. & uigilat, quicquid dormit & uigilat ob sensus. Eiusdem enim somnus ac uigilia sunt, cuius ipsum sentire est. At stirpes nec sentiunt, nec sensum ullum habẽt. Si enim stirpibus sensus aliquis inesset, appetitio aliqua ipsis inesset. At cum plantis nec dolor, nec uoluptas insit, neq; appetitio inesse potest. Quòd aũt plãtis nec dolor insit, nec uoluptas, argumẽto nobis est stirpium immobilitas. Plantæ enim a dolorifica re non cõtrahuntur: nec ad uoluptificã diffunduntur. Quare cum plãtis appetitio non insit, nec sensus inesse potest, quo fit, ut nec somnus insit, nec uigilia. Per quæ patet nec sensum ipsis inesse alimoniæ: cum nec dolorificũ, nec uoluptificũ discernãt, sed natura ipsa instigante cõueniens trahunt, discõueniens non trahunt. Quod uero israelita adiecit, fabulosum, atque poeticum est. Dormire enim hyeme plantas fabulantur poetæ ꝙ eo tempore ab apparentibus ipsarũ operationibus quiescant. Hyeme enim frigiditate circunstante calor plantarum adeo intrinsecus cõtrahitur: ut nulla in illis cernatur apparens operatio: & sic obdormire creduntur. Vere autem uigilare, ꝙ ad operatiões calidi innati diffusione moueantur. Quòd igitur plantę non dormiant, ex hisce patet. Aristoteles autem posterius idem pertractabit.

An plantæ dormiant.

Pari quoq; modo constat: nullum esse animal quod aut semper dormiat, aut semper uigilet, sed utrunq; eidem tributum a natura esse. non enim si quod animal est sensu præditum: neq; dormire id, neq; uigilare contingit. quando uterq; hic affectus: circa sensum primi sensitiui accidere solet.

Similiter autem, & quòd nihil est quod semper uigilet aut semper dormiat, sed eisdem insunt animalium utræque passiones hæ. neque enim si est animal habens sensum: hoc contingit, neque dormire, neq; uigilare. utraq; enim passio hæc: circa sensum primi sensitiui.

Cum soluisset quęstionem secundam. s. utrum somnus & uigilia sint affectiones animæ seorsum, an corporis seorsum, & declarauit ꝙ sint affectiones animati & non cuiuslibet, sed animalis, nũc soluit ultimam quęstionem, quæ erat, utrum omnia animalia communicent in his, & quomodo in eis communicent, & proponit duo. Quorum primum est ꝙ nullum animal est, quod semper uigilet, aut semper dormiat. Secundum uero est, ꝙ eisdem omnibus animalibus utreque hæ passiones insunt, non simul, sed modo altera, modo altera. unde dicit. Similiter autem manifestũ est, & quòd nihil est animalium quod semper uigilet, aut semper dormiat, hoc est primum. Dat secũdum & dicit, sed eisdem animalibus omnibus insunt utræque passiones hæ, non quidem simul, sed diuersis temporibus. Hæc probat, & primo probat secundum, quoniam non est reperibile animal sensum habẽs, quod neque dormiat, neque uigilet: quoniam utraque hęc passio circa sensum primi sensitiui est apta uicissim fieri. unde dicit. Neque enim si est animal habens sensum, hoc contingit, neque dormire, neque uigilare. Cuius causam assignat, & dicit. Vtraque enim passio hæc diuersis temporibus uicissim apta est fieri circa sensũm communem, qui est sensus cordis, quod est primum sensitiuum. Quo uero ad rationem attinet, animaduerte, quòd hæc probatio patet ex his, quæ dixit Aristoteles, dictum est enim somnum & uigiliam esse opposita circa eam particulam, in qua est ipsum sentire, ideo nunc tanquam ex dictis manifestum accipit, ꝙ quia hæc sunt opposita circa eam particulam, in qua ipsum sentire est, ideo nullum est animal neque dormiens, neq; uigilans, & ita oportet, ut aliquando dormiat, & aliquando uigilet.

Fieri autem non potest, ut alter horum eidem semper insit: uerbi gratia, ut genus aliquod animalis aut semper dormiat, aut semper uigilet.

Non contingit autem alterum horum semper inesse eidem: ueluti aliquod genus animalium semper dormire, uel semper uigilare.

Cum probauit secundum scilicet quòd singulis animalibus utraque insint, nunc probat primum quòd scilicet nullum eorum insit semper, & hoc probat primo, quoniam ex obseruatione, & historia: quæ ab expertis est adnotata: non est memoriæ proditum, quòd sit aliquod animal tale. & hoc dicit. Non contingit autem alterum horum semper inesse eidem scilicet uel somnum, uel uigiliam: ita ut sit aliquod genus animalium repertum per historiam semper dormire: uel semper uigilare: quoniam discurrendo per omnia, hoc non est reperibile.

Nam fieri nequit: ut ullum semper uigilet, quando quæcunque munia aliqua naturæ obeunt, simulac temporis modũ excesserint in quantum sufficere operi poterant: lassescant, succumbantque, & a muneribus quæque suis desistant oportet, ut oculi, manus, & quicquid aliud functionem aliquam exercere solet. Itaque si quid sentiendi officio fungatur: spatio exacto quo continenter gerere & administrare potest, fatiscet, nec præterea operari ualebit.

Amplius quorumcunque est aliquod opus secundum naturam, quando excesserint tempus in quanto possunt aliquid facere: necesse est deficere, ut oculos uidentes, & quiescere facientes hoc, similiter autem & manum & aliud omne cuius est opus aliquod. Si itaque alicuius est opus sentire, & hoc utique excedat tempus quanto erat potens sentire continue: deficiet, & non amplius faciet hoc.

Eandem conclusionem probat rationale naturali, & syllogismus est hypotheticus, hoc modo. Si est aliquod opus naturale alicui uirtuti naturali: cuius est dare maximum tempus, in quo potẽtia illa materialis potest illud perficere, quando tempus excesserit maximũ, necesse est tale opus deficere. Vltra enim maximũ non potest opus esse. Hæc propositio patet de oculo, & manu, & alijs uirtutibus: datur. n. maximũ tempus in quo oculus potest, & maximum

& maximũ tempus, in quo manus poteſt laborare, ergo ultra illud nec manus, nec oculus poterit perficere opus. Sed ſentire eſt opus, cuius eſt dare maximũ tempus, ultra qđ potentia non poteſt ſentire, ergo neceſſe eſt deficere, & ſic animal non ſemper uigilabit, cũ non ſemper ſentire poſſit. unde dicit. Amplius quorumcunq; inſtrumentorũ uel uirtutũ materialium eſt aliquod opus ſecundũ naturam, quando illa inſtrumenta exceſſerint tẽpus in quãto poſſunt aliquid tale opus facere: neceſſe eſt illa inſtrumenta deficere ab illo opere, probat exemplis, ut ſubaudi qm̃ oculi ſunt uidentes certo dato tempore, & facientes hoc, cum tempus exceſſerint, neceſſe eſt eos quieſcere a uidere ipſo. Similiter autẽ & manũ & aliud inſtrumentũ omne, cuius eſt opus aliquod naturale determinatum ad maximum Hæc eſt hypothetica, & maior, ponit antecedens, & facit minorẽ, & dicit. Si itaq; alicuius particulę. ſ. cordis eſt opus naturale ſentire, & hoc opus aliquando excedat tempus maximũ, in quo eſſe poteſt, & in quãto erat potens ſentire continue: hoc eſt quia ita eſt. Sumpſit. n. ſi pro quia: concludit, igitur deficiet aliquando, & non amplius faciet hoc. Patet ergo ꝙ nullũ animal ſemper uigilet, per idem probari poteſt, quod non ſemper dormiat. Sed occurres, quoniã operatio uirtutis nutritiuæ eſt operatio naturalis, & tamen non habet maximũ tempus, in quo uirtus nutritiua poteſt illam facere, nec uirtus nutritiua uacat aliquando ab ea, ſed eſt illi coqua uſq; ad finẽ uitæ. Dicendum ꝙ Ariſto. loquitur de operationibus per quas non inſtaurantur ſpiritus, & uirtus ipſa, modo per operationẽ nutritiuæ uirtutis ſpiritus & uirtus inſtaurantur. At motus & ſentire operationes ſunt, per quas nõ inſtaurantur ſpiritus, nec uirtutes, ideo habent maximũ tempus, in quibus inſtrumenta poſſunt illas perficere. Vtrum uero detur tale maximum tempus in his operationibus in libro de cœlo dictum eſt.

Pulchra quæſtio.

Cum ergo uigilia exolutione ſenſus finiatur, & contrariorum ſi alterum adſit alterum abeſſe oporteat, uigilia uero ſomno contraria ſit, ſitque neceſſarium cuilibet alterum ineſſe: ſequitur ut ea dormire oporteat.

Si igitur uigilare diffinitur, ſolutione ſenſus, cõtrariorum uero hoc quidem neceſſe eſt adeſſe, illud uero non, uigilare autem ei quod eſt dormire contrarium eſt, & neceſſarium omni alterum ineſſe: neceſſarium utique erit dormire.

Tertio idẽ probat, & ſyllogiſmus ſic conficit. Contrariorꝫ neceſſe eſt alterũ ineſſe alterũ uero nõ, uigilare eſt cõtrariũ ei: qđ eſt dormire. Ergo neceſſariũ eſt uigilare uel dormire omni animali ineſſe: & ſic neceſſariũ eſt animal dormire, ſi non uigilat. Minorẽ probat ex definitione uigiliæ, & ſomni: eſt enim uigilare ſolutio cõmunis ſenſus, dormire uero ligamentum: ut poſtea dicemus. Modo hæ definitiões ẽcõrariæ uidentᷓ. De rõne igitur primo accipit probationẽ minoris. ſecũdo accipit maiorẽ. tertio accipit minorẽ et ſimul has ſumit pro uno añcedẽte: ex his quaſi uno antecedente, infert cõſequens, & ſic totũ ſyllogiſmũ per enthymema deſcribit. Eſt autem uerbis ſupplendum notam confirmationis, & quaſi dicat præterea. Si uigilare definitur ſolutione ſenſus cõmunis, & ſubaudi ſomnus definitur ligamento, per quæ uult habere ſomnũ & uigiliam eſſe contraria: quoniam definitiones contrariæ ſunt, quæ eſt probatio minoris. Accipit ſecundam propoſitionem antecedentis, quę maior, & dicit. Contrariorum autem, hoc quidem neceſſe eſt adeſſe, illud uero non hæc eſt maior. Accipit tertiam, quæ eſt minor, & dicit. Vigilare autem ei, quod eſt dormire, cõtrarium eſt, hæc eſt minor, & propoſitio tertia antecedẽtis. Ex his infert cõſequens, qđ eſt cõcluſio ſyllogiſmi, & dicit. Et hoc eſt ergo omni animali neceſſarium eſt alterum ineſſe. ſ. uel uigilare, uel dormire. Tunc ſubaudi (ut Themiſtius ſubaudit) neceſſarium utiq; erit omne animal dormire, ſi nõ uigilat. Ex his uult habere, ꝙ nõ ita neceſſarium ſit alterum ineſſe, quin alterum poſſit ineſſe: & ita nec animal ſemper uigilat, nec animal ſemper dormit.

Igitur ſi talis affectio ſomnus eſt, ſomnus uero impotentia quam uigiliæ exceſſus committit, uigiliæ autem exceſſus interim ab ægritudine pendet interim citra ægritudinem accidit, unde fit ut quemadmodum exolutio duplex eſt, ita & impotentia duplex haberi poßit: neceſſariũ eſt ut quicquid uigilat dormire aliquando cõtingat, quia ut ſemper agat fieri non poteſt.

Si igitur huiuſmodi paßio eſt ſomnus, hoc autem eſt impotentia propter exceſſum uigilandi, uigilandi autem exceſſus quandoque ab ægritudine, quandoque abſque ægritudine fit, quare & impotentio atque diſſolutio ſimiliter erit, neceſſe eſt omne quod uigilat contingere dormire. impoßibile enim, ſemper agere.

Hic ponitur quarta ratio ad idem, & iterum in forma hypothetici ſyllogiſmi in quo pro antecedente ac maiore ſumit hypotheticam factam ex tribus ſimplicibus propoſitionibus, & infert conſequens, & eſt hic, ſi ſomnus eſt talis paſſio. ſ. particulæ ſenſitiuæ: & ſomnus eſt impotentia quædam eueniens propter exceſſum uigilandi. Et uigilandi exceſſus aliquando ægritudine, aliquando ſine ægritudine fit, neceſſe eſt omne quod uigilat, contingere dormire. Tunc ponendum eſt antecedens, & ſequitur conſequens: hæc forma eſt ſyllogiſmi. unde dicit, & pręterea ſubaudi tu: ſi igitur ſomnus eſt huiuſmodi paſſio. ſ. particulæ ſenſitiuæ, ut dictum eſt. Hæc eſt prima propoſitio. Accipit ſecundam, & dicit. Hoc autem ſcilicet ſomnus eſt impotentia propter exceſſum uigilandi. Impotentes enim uigilare facti, ob exceſſum, nimiamq; uigiliam, tandem dormimus, hæc eſt ſecunda. Accipit tertiam & dicit. Vigilandi autem exceſſus quandoq; ab egritudine, quandoq; abſque ægritudine fit, ægritudine quidem, ut in eo morbo quem latiniores in ſomniam appellãt, Arabes ſaharam, in quo (ut Themiſtius inquit) cõperti ſunt, qui nouem dies exertis atq; eleuatis & inconniuis atque immotis oculis egerint, ſine ægritudine uero, ut gracilentis accidit atq; per aridis, ut Themiſtius etiam refert. Hi enim ſuæ naturæ ratione longas uigilias patiuntur. Hæc eſt tertia propoſitio. Interponit quartam ex his illatam quæ erit noſtrum propoſitum & quaſi minor, & dicit. Quare & impotentia atq; diſſolutio ſimiliter erit dupliciter, ægritudine ſcilicet aut natura. Ex his infert conſequens, & inquit. Neceſſe eſt ſi hæc ſunt, omne, quod uigilat, cõtingere dormire, & hoc quoniam impoſſibile eſt animal ſemper agere, ac in operatione ſemper eſſe. Modo ſi ponatur antecedens, ſequitur poſitio conſequentis. Poteſt autem ſyllogiſmus iſte ad categoricum ſic reduci, ut mihi uidetur, quod fieri poteſt uigilare impotens, non ſemper uigilat, quod uigilat, poteſt fieri impotens, uigilare aut ægritudine, aut ſine ægritudine: ergo quod uigilat, non ſemper uigilat. Per quæ patet propoſitionum acceptarum ab Ariſtotele quartam eſſe maxime neceſſariam, quoniam habet uim minoris, aliæ ſunt additæ ad explicationem terminorũ: qui in ſyllogiſmo accipiuntur: in hũc modũ Themiſtius expoſuit. Vnde patet, ꝙ primæ tres acceptæ ſunt, ut inferant quartam, quę fuit ꝙ impotentia ac diſſolutio dupliciter eſt, aliquando ægritudine, aliquando natura: per quam uult habere hanc minorem, qui uigilat, fieri poteſt impotẽs uigilare, aut ſcilicet ægritudine, aut natura.

Conſimiliter fieri nequit, ut ſemper dormiat, nam ſomnus: affectio quædam ſenſariæ partis, quaſi uinculum quoddam & immobilitas, exiſtit. Ex quo ſequitur: quicquid dormit ſenſitiuam partem habere. Senſitiuũ aũt eſt, quod ſentire actu poteſt. ſentire uero actu ſimpliciter & proprie: nemo per quietem poteſt. Nullus igitur ſomnus eſt, qui expergiſcibilis non ſit.

Similiter autem: neque dormire ſemper quicquã contingit. ſomnus enim: paßio ſenſitiuæ particulæ eſt, ut uinculum & immobilitas quædam. Quare neceſſe eſt: omne dormiens habere ſenſitiuam particulam. Senſitiuum autem: quod poteſt ſentire ſecundum actum. agere autem ſenſu proprie & ſimpliciter: impoßibile eſt dormientẽ ſimul. Ideo neceſſarium eſt: ſomnum omnem excitabilem eſſe.

Nunc autem probat ꝙ illud quod dormit, non ſemper dormiat, cum enim probauit ꝙ illud, qđ uigilat, non ſemper uigilet, nunc probat ꝙ illud quod dormit, nõ ſemper dormiat: & primo proponit quod intendit, & dicit. Similiter autem, neq; dormire ſemper quicquã contingit. hæc eſt concluſio, qua probat, & procedit ſic, ſomnus eſt paſſio ſenſitiuę particulæ, ut uinculum & immobilitas illius, ut poſtea dicemus. Ex hoc infert ꝙ neceſſe ſit omne dormiens habere ſenſitiuam particulam, hoc eſt, ꝙ omne dormiens ſit ſenſitiuum. Tunc huic minori addit maiorẽ, & dicit: ꝙ ſenſitiuum ſit illud, quod poteſt ſentire ſecũdum actum: & tunc uniuerſus ſyllogiſmus eſt, omne ſenſitiuũ poteſt ſentire ſecundum actum, ut patet ſecundo libro de anima, & nunc eſt aſſumptum, omne dormiens eſt ſenſitiuum: ergo omne dormiens poteſt ſentire ſecundum actũ. Minor probata eſt ex definitione ſomni. Tunc his ſupple uit Themiſtius, cum dormiens ſentire poſſit aliquãdo ſecundum actum, aliquando ſentiet de facto: omnis enim potentia in actum aliquando refertur Sed (ut Ariſtot. inquit) agere ſenſu proprie & ſimpliciter quod eſt actu ſentire, impoſſibile eſt dormientẽ ſimul: non enim idem proprie, & ſimpliciter actu ſenſu agere poteſt, & dormire. Hinc concludit ꝙ neceſſarium ſit ſomnũ omnem eſſe excitabilem, ac dormientem excitari aliquãdo. Quare nihil ſemper dormit. Quòd quidem enim nihil ſemper uigilet, patet primo ex obſeruatione. ſecundo quoniã uigilia operatio eſt naturalis, quæ animalibus ineſt ſtatuto tempore tertio quoniam uigiliæ contrarius eſt ſomnus, ideo oportet, ut circa idem ſubiectũ ſucceſsiue fiant. quarto quoniam omne uigilans fieri poteſt nõ ſemper uigilãs. Quòd autem nihil ſemper dormiat, patet his rationibus, & etiã, quoniam dormiens eſt ſenſitiuum, quod aliquãdo poteſt ſentire, & ita uigilare: & ſic aliquando uigilabit. Hę ſunt rationes Ariſtotelis. Quo uero ad uerba attinet, dicit {agere aũt ſenſu proprie & ſimpliciter impoſſe eſt dormire} quoniã agere ſenſu non ſimpliciter neq; proprie ſicut cũ agitur interioribus ſenſibus, poſſibile eſt dormire. Sed cũ quis ſentit ſenſu ſimpliciter proprie dicto, ut exteriori, hic non poteſt ſimul dormire. Sunt autem uerba hęc addita, quoniã aduerſarius proteruire poſſet aliquod agere poſſe ſenſu, & dormire, ideo addit hoc eſſe impoſſibile.

Cætera fere omnia, pedeſtria, uolatilia, natatilia: ſomno participant: etenim cuncta piſcium genera, & ea quæ molli cruſta integuntur, & præter ea quæcunque oculos habent: ſoporari cernuntur: nam & quibus oculi duri, & inſecta: dormire palam eſt.

Alia igitur pene omnia ſomno communicant, et natabilia, & uolatilia, atque greßibilia. Etenim omnia piſcium genera, & quæ malaciorum, uiſa ſunt dormire: & alia omnia quæcunque habent oculos, etenim quæ duros habent oculos, & enthoma: manifeſtum quòd dormiunt.

Cũ per rationẽ ꝓbauit oĩa aĩalia aliqñ dormire aliqñ uigilare, & nulla eſſe quæ aut ſemper dormiant, aut ſemper uigilent, nunc hoc idem probat ex hiſtorica inductione. Et proponit primo uim illius inductiõis, & dicit. Alia igitur animalia omnia ſomno cõmunicant, & natabilia, & uolatilia, & greſſibilia, & per greſſibilia omnia, quæ per terram incedunt, intelligit, ut etiã reptilia innuat. Deinde exponit membra, & dicit. Etenim omnia piſcium genera quæ natabilia ſunt: & quæ malacia græce dicuntur, hoc eſt molliam, omnia inquam uiſa ſunt per obſeruationem dormire. Amplius & alia omnia animalia, quæcunq; habent oculos. Dico quæcũq; habent oculos & molles. & duros, quæ enim habent duros oculos, ut cancri, & locuſtę dormiunt. Amplius etiam enthoma, hoc eſt inſecta, ut apes, ueſpæ, muſcæ, & id genus. Manifeſtum eſt, quoniam dormiunt, ergo per hiſtoricam inductionem perſpicuum eſt omnia animalia dormire, omniaq; uigilare, nullaq; eſſe, quæ aut ſemper dormiant, aut ſemper uigilent. Animaduerte ꝙ Ariſto. ſic in libro primo de generatione animaliũ. Animalia ipſa diſſecuit, dixit enim ꝙ animalia alia ſunt habentia ſanguinem: alia exanguia: ſanguinẽ habentium, alia ſunt terreſtria, alia aquatilia, alia amphibia. Exãguium uero, alia ſunt oſtracoderina, hoc eſt teſtacea. alia malacoſtraca, hoc eſt cruſtata, alia malacia, hoc eſt mollia, molliaq; teſta obducta, alia enthoma, hoc eſt inſecta. Hiſtorica ergo inductio in omnibus his demonſtrat ſomnum aliquando, & aliquando uigiliam eſſe.

Quãquam iſthæc omnia: ſomno exiguo contenta ſunt: unde fit etiam, ut ſæpenumero quempiam lateat utrum obdormiſcant, necne. Vtrum uero teſtacea ſopore offundantur, nondum ſenſu quidem cognitum fuit, ſed ratione tamen ea quam prædiximus, ſi cui probabilis uideatur, perſuaderi id poteſt. Somnum igitur animalibus communicatum omnibus eſſe, hac ratione pateſcit: nam animal eo finiri ſolet: quòd ſenſum habeat: ſenſus uero immobilitatem quandam & quaſi nodum & uinculum, ſomnum eſſe dicimus: contra exolutionem atque relaxationem, uigiliam.

Breuis autem ſomni ſunt, huiuſmodi omnia: ideoque latebunt utique quædam ſæpe, utrum participant ſomno, uel non. Eorum autem quæ duram habẽt teſtam, ſecundum ſenſum quidem nondum factum eſt manifeſtum ſi dormiũt, ſi cui uero uériſimilis dicta ratio eſt, ea ſuadebitur. Quòd igitur ſomno communicant omnia animalia, manifeſtum ex his: eo enim quòd ſenſum habeat, diffinitur animal: ſenſus autem modo quidem aliquo immobilitatem & uelut uinculum, ſomnũ eſſe dicimus: ſolutionem autem remißionemque, uigiliam.

Fuerunt quidam, qui dixerunt eſſe quædam animalia, quę unquã dormiunt ueluti ſunt inſecta, & teſtacea. Amplius dubitarunt de lepore, & de piſcibus, quorum clauſis palpebris oculi unquã reperti ſunt. Præterea dubitationem afferunt animalia, quæ capitæ carent, & cerebro: uel quæ carent corde: nã cum careant cerebro uel corde, non uidetur quo pacto cerebrum ipſorum, aut cor infrigidari poſſit: & ſic nõ uidetur ꝙ poſſint dormire, refutat igitur Ariſtoteles poſitionem horum, & dicit. Breuis autẽ ſomni ſunt: huiuſmodi omnia. ſ. inſecta, & habẽtia duros oculos, ideoq; latebunt utiq; quædã ſæpe, utrum participent ſomno, uel non. Et ſic licet hæc breuis ſint ſomni: tamen dormiunt. De teſtaceis uero dicit, eorum autem, quę duram habent teſtam, ut conchilia, & teſtudines, quoniam conduntur intra teſtam, ſecundum ſenſum quidẽ, non dura factum eſt manifeſtum, ſi dormiant. Addit tamen, ꝙ ſi quis eſt cui dicta ratio eſt uériſimilis, ea ſuadebitur. Eſt autem ratio dicta, illa quæ ex uſu ſenſuũ accipitur. Cum enim uſus ſenſuum conſtitutum tempus habeat, ultra qđ propter reſolutionem ſpirituũ indiget quiete: fit, ut omne animal ſenſum aliquem habens aliquando dormiat, aliquando uigilet: id uero quod de lepore & piſce dictũ eſt, iam ſolutum eſt. Dormiunt enim oculis apertis: quoniam carent palpebris: de carentibus uero capite & corde: etiã patet ſolutio, quoniam habẽt proportionalia. unde dicit. Quòd igitur ſomno communicent omnia animalia, manifeſtum ex his, & ſubaudi ex ratione aſsignata ex ipſo ſentire, & ideo explicat illã, & dicit. Eo enim ꝙ animal ſenſum habeat, definit. Animal enim per ſenſum eſt animal. At ſomnum dicimus eſſe modo quidem aliquo ſenſus immobilitatem

mobilitatem

mobilitatem ueluti uinculum, uigiliam uero solutionem, atq; remissionem. Ergo cum singulis animalibus insit sensus, inesse etiam poterit aliquando illius immobilitas, quę est somnus, & illius solutio: quæ est uigilia.

At plātis, neutra harum affectionum communicari potest: quippe cum citra sensum, neque somnus esse, neque uigilia possit. At quibus sensus inest: eisdem & dolor & uoluptas concedi debet, quibus uero dolor & uoluptas, eisdem & cupiditas. Plantis autem, nihil horum tribui potest. Argumento, quòd facultas quæ nutrit & uegetat, munus suum melius consopitis quàm uigilantibus animalibus absoluat, tunc enim probius & aluntur & augentur, ut quæ nihil ad ea, ope sensus egeant.

Plantarum autem nullam, poßibile est communicare utrarum paßionum, nam sine sensu quidem non existit, neque somnus, neque uigilia. Quibus uero inest sensus, & tristari & gaudere, quibus uero hæc, & concupiscentia. Plantis autem, nihil horum inest. Signum autem, quoniam & opus suum facit nutritiua particula in dormiendo magis quàm in uigilando, nutriuntur autem & augentur tunc magis, tanquàm nihil egentia ad hæc, sensu.

Repetit ea quę de plantis, dicta sunt, & dicit. Plantarum autem nullam: possibile est communicare utra harū passionum. s. somno & uigilia. Et repetit causam, et dicit. Nā sine sensu neq; somnus, neq; uigilia esse potest. Quòd autem plantis nullus insit sensus, probat. & dicit. Quibus uero inest sensus, inerunt & tristari et gaudere. Quibus uero hæc insunt, inerit & concupiscentia, & appetitio. Plātis autem nihil horum inest. ergo nec somnus. Dices forte, ꝙ sensus plantis necessarius est propter nutritionem, innuit solutionem ꝙ nec propter nutritionem plantis necessarius eū sensus. Cuius signum affert, quia opus suum nutritiua particula facit magis in dormiendo quā in uigilando. Cuius rationem affert, et lege autem pro quoniam, hoc pacto, quoniam nutriuntur, & augentur tunc magis scilicet in somno tanquā egentia ad hæc opera sensu. Ex quo uult habere ꝙ licet plantæ nullum habeant sensum: tamen possunt nutriri: immo melius nutriuntur. Superius autem declarauimus totum hoc, nunc uero satis. Hinc soluitur problema, quorum nonnullæ plātæ animalibus maiores sunt. An quæ expeditius nutriantur: cum enim sensibus uaceut, uniuersus calor in illis ad nutritionem conuertitur. ubi autem nutritio maior, atq; expeditior est: auctio fit maior, hinc arborosæ plantę maiores sunt animalibus. Herbæ uero (licet sensibus careāt tamen paruæ sunt, quoniam uita earum breuis est, cum non ultra annum producantur: propterea non nimis accrescunt.

Cur autem dormiant & uigilent, & per quem sensum, aut per quos si per plures id eueniat, considerandum est.

Quare autem dormiunt & uigilant, & propter qualem quendam sensum, uel quales si propter plures, cōsiderandum.

His exploratis ad quartum propositorum: quòd quarto loco quæsitum fuit, nunc accedit, & primo proponit illud & dicit. Quare autem dormiunt animalia, & uigilant, & propter qualem quendā sensum, si dormiunt propter unum sensum: uel propter quales, si animalia dormiunt, & uigilant propter plures, considerandum nunc est: hoc fuit quartum quæsitum.

Cum animalium quibusdam sensus omnes insint, quibusdā non omnes ut uisus, sed cunctis tactus & gustus, nisi quid imperfectum laceßitumq; sit, de quibus omnibus in libris de anima dictum est.

Quoniam uero quædam animalium habent sensus omnes, quædam uero non habent ut uisum, tactum autem & gustum omnia habent, nisi si quod animalium imperfectum. Dictum est autem de his in ijs quæ de anima.

Proposito quęsito, nunc exequitur, & primo more geometrico Aristoteles sumit proloquia, secūdo loco ex illis deducit somnū & uigiliam eius sensorīj principaliter affectiones esse, in quo & tactus, & communis sensus simul insunt. Primum proloquium qđ sumit, est, ꝙ animalia alia sunt perfecta: quę omnes sensus habent, ut equus, & bos. Alia imperfecta, quę non omnes sensus habent, quemadmodum ea sunt, quæ nec auditum, nec uisum habent. Talpa enim uisum non habet, apes uero auditu carēt. Addit, tamē omnia animalia tactum & gustum habere, excepto spongiarum genere, quod genus çophytum est, quasi medium inter plātas, & animalia. Hoc enim tactum habet, gustu uero caret, cum per radices cibū trahat, ueluti plantarum genus, sed quoniam quæstio est non parua utrum animal aliquod tactum habere possit, & non gustū: ideo Aristoteles se excusans, dicit. Dictum est autem de his, in his quæ de anima sunt.

Fieri autem simpliciter non poßit ut dormiens animal ullo sensu abuti queat: patet necessarium esse in somno eandem omnia subire conditionem, nam si partim eodem modo afficiantur, partim diuerso: hac nimirum ratione fiet ut per quietem animal sentiat: id quod impoßibile est.

Impoßibile autem simpliciter qualicunque sensu sentire quod dormit animal; manifestum est quòd omnibus necessariū inesse eandem passionem in uocato somno. Nam si huic quidem inest, huic uero non inest, hoc dormiens sentiet, hoc autem, impoßibile est.

Secundum proloquium est, ꝙ animal cum dormit, nō sentit aliquo sensu: & sequitur, ut somnus sit omnium sensuum uinculum, & non alicuius sic. alicuius autem non. lege ergo sic, quoniam autem subaudi, simpliciter est impossibile animal ipsum, quod dormit, qualicunque sensu sentire: ideo manifestum est in ipso somno, necessariū esse somnum esse eandem passionem inhęrētem omnibus sensibus. Quòd animal dormiens nullo sensu sentiat, probat, & dicit. Nam si hinc quidem inest somnus: hinc uero sensui non inest, animal hoc sensu dormiēs sentiet. s. alio: hoc autem impossibile est, contraria enim inessent alicui. Quo uero ad uerba attinet, per sensus: exteriores intelligit, nam phantastica in somnis, imaginatur, & sentit, uerum de his postea.

Porro cum natura singulis sensibus proprium quid iniunxerit, & in omnes commune quid sparserit, proprium ut uisui uidere, auditui audire & reliquis ad eundem modum, commune uim quandam promiscuam quæ omseis comitatur qua animal & uidere & audire se sentit.

Quoniam autem existit secundum unamquemque sensum hoc quidem aliquid proprium, illud uero aliquid commune, proprium quidem uelut uisui uidere, auditui autem audire, & alijs secundum eundem modum, erit utique quædam & communis potentia sequens omnes qua & quòd uideat, & quòd audiat, sentiat.

Hic ponit tertium proloquium, & dicit. Quòd pręter quinq; exteriores sensus, dabilis est quidam cōmunis sensus, non quidem prędicatione communis, sed operatione, & in sentiendo communia. Hoc proloquium probat dupliciter. primo quidem quoniam ipsis animalibus secundum unumquęq; sensum inest aliquod propriū ut ipsum uidere, quod animalibus proprium est secundum uisum: ipsum audire, quod animalibus proprium est secundū auditum, & ita in cęteris. Inest etiam animalibus secundum ipsos sensus aliquod commune: ut percipere se uidere, percipere se audire, & sic de alijs: ergo ipsis animalibus oportet inesse duplicem sensum communem per quem percipiat se uidere, se audire, & omne quod communiter inest omnibus sensibus: & proprium ut uisum per quē uideat, & auditum per quem audiat, & sic de alijs. Est igitur uis

rationis, animalibus inest duplex sensitiuum opus, ergo animalibus inest duplex sensus, proprius per quē animalibus proprium opus inest, & communis per quem cōmune opus inest. unde dicit. Quoniam autem existit secundū unumquemq; sensum duplex opus sensitiuū, hoc quidē aliquid propriū, illud uero aliquid cōmune: propriū quidem uelut uisui uidere, auditui audire, & alijs sensibus secundum eundem modum. subaudi cōmune uero opus est percipere se uidere, se gustare & sic de alijs. Ex hoc dupli ci opere infert duplicem sensum, & dicit. Erit utiq; quædam communis potentia, non quidem in prędicando de pluribus: sed in sentiendo communia opera: quæ potētia communis sequetur omnes in operādo, & sentiendo qua potentia animal ipsum sentiat, & quod uideat, & quod audiat. & erit subaudi sensus proprius quo uidemus, uel audimus, & id genus.

Non enim uisu se uidere uidet, nec uisu aut gustu iudicat iudicareue potest distare dulce ab albo neque seorsum neq; simul utroque, sed particula quadam communi quæ adiuncta sensibus omnibus sit.

Non enim uisu quidem uidet quòd uidet, & iudicat utique & potest discernere quòd alia quidem dulcia sunt ab albis, nec gustu: nec uisu, nec ambobus: sed quadam communi particula omnium sensoriorum.

Non contentus Aristoteles ratione sumpta a differentia operum sensibilium, idem probat, hoc pacto, animal sentit, ꝙ uideat. & iudicat & potest discernere ꝙ sensibilium alia sunt dulcia ab albis: & non facit hæc uisu uel gustu, uel utrasq;, igitur hæc facit quadam cōmuni potentia sensitiua: quæ est cōmunis in sentiendo omnia sensibilia omnium exteriorum sensoriorum. unde dicit. Non enim uisu quidē animal uidet, ꝙ uideat, neq; uisu iudicat, aut potest discernere ꝙ dulcia sint alia ab albis: nec potest hæc facere gustu: nec uisu: nec ambobus, sed quadā cūmuni particula: qua animal percipere potest sensibilia omnium sensoriorum exteriorum. igitur præter quinque sensus erit unus in sentiendo communis.

Nam sensus unus est, & etiam principale sensorium unum, ratio tamen sensioni cuiusque generis ut soni & coloris non una, sed alia & alia.

Nam est quidē sensus unus, & principale sensorium unum: esse autem sensui generis cuiuslibet aliud uelut soni et coloris.

Sed contra hoc proloquium dubitatur: nam multiplicatis sensibilibus, sensus multiplicatur, secantur enim potentiæ, ut res: de quibus sunt. ergo sensus communis non potest esse unus tot sensibilium. Respondet, & continuetur sic textus: potest unus sensus esse multorum sensibiliū genere distinctorum: nam est quidem sensus cōmunis unus subiecto, & principale eius sensoriū unū subiecto. s. ipsum cor: esse uero & definitio erit alia sensui cuiuslibet generis, ut soni, & coloris, definitio & esse aliud est. Cōmunis enim sensus, ut coloribus copulatur, habet raationē uisus. ut uero copulatur sonis, habet rationem auditus, unus tamen subiecto est, qui uisus, & qui auditus rationi sub esse cernitur.

Hæc autem: cum tactu maxime coniuncta est, nam tactus, a cæteris sensibus diuelli potest: ab hoc, cæteri non possunt: quæ omnia, in commentarijs de anima explicata sunt.

Hæc autem: simul tactiuo maxime inest: hoc enim separatur ab alijs sensorijs: alia uero ab hoc inseparabilia sunt: dictum est autem de ipsis, in ijs quæ de anima, theorematibus.

Quintum proloquiū est, ꝙ sensus cōmunis non habet proprium organū, propriamq; particulā, cui insit proprie seorsum ab alijs sensibus, sed illi sensorio inest, cui & tactus inest: & sic quarta suppositio est ꝙ sensus cōmunis insit, ut organo ipsi tactorio: & hoc rationabiliter, q̄m tactorium separatur ab alijs sensorijs, quatenus est ipsius tactus, organum, & non aliorum. unde dicit. Hoc autem. s. sensus cōmunis simul cū tactu tactorio quod est cor, maxime inest, nā cor ipsum separatur ab alijs sensorijs, ut ab oculo & aure, & nare, quæ sunt organa exteriorum sensuum. Præterea separatur alia ratione, quia potest inesse aliquibus animalibus, quibus non insunt alia sensoria. unde dicit. Hoc enim. s. cor quod est tactorium separatur ab alijs sensorijs, cum possit inesse quibusdam animalibus, quibus alia sensoria non insunt. Alia uero ab hoc inseparabilia sunt, cum nulli animali inesse possit, quin tactoriū insit. Per quę dat intelligere ꝙ tactorium est organū conueniens sensui cōmuni: quoniam habet tactorium quandam cōmunem rationem etiam: quia uero res hęc indiget aliqua consideratione, rem mittit ad libros de anima. Ex his patet ꝙ cor est sensorium cōmune, & subiectū cōmune etiam tactui, & cōmuni sensui. unde in tactu: & cōmuni sensu, idem est organū, & subiectū: in cæteris non est ita: organū enim uisus est, oculus, subiectum uero uisiuæ potentiæ est cor, similiter organū auditus est auris, subiectum uero cor, & in cæteris similiter, at in tactu & sensu cōmuni idem est subiectum & organū, causa autē dicta est in libro de iuuentute & senectute: & in libro secundo de anima. Hęc sunt quatuor ꝓloquia, quæ Arist. accepit, ꝙ nō curauit multis rationibus probare, q̄m supponit ex alijs libris ipsa esse demōstrata. Verū de his dicemus postea. Nunc exponamus terminos, & dicamus ꝙ sensoriū græce est αἰσθητήριον, æstheterion, qđ iuniores sensiteriū exponunt, alij sensitiuum organum, alij sensitiuum instrumentum, nos uno uerbo sensorium dicimus. Est autē sensorium quædam animalis particula integralis, per quam animal sentire dicitur. Nō enim quauis animalis parte animal uidet, cū neq; pede, neq; manu animal cernat. Ea itaque parte, qua uidemus, uisorium dicitur, ut oculus. Qua uero audimus, auditorium, qua tangimus tactorium, qua gustamus gustatorium, qua deniq; olfacimus, olfatorium appellamus. Cōmune autem his omnibus, cōmuni nomine dicimus sensorium. Sensus uero uirtus est, siue uis aut potentia, quam græci αἴσθησιν appellant, hæc connascit ipsi sensorio, ut sapor pomo: & calor igni, nam quemadmodum pomū sapore sapit, ita quoq; sensoriū hac uirtute æsthesita sentit. Et est quidē duplex, exterior. s. & interior: exterior quę ab exterioribus sensilibus mouetur, ut uisus existens in oculis Interior uero: quæ non nisi ab his, quæ prius sensata fuerunt, mouetur, ut phantastica, & id genus. Internorū uero unus sensus est, qui a philosophis communis dicitur, non quidem uniuersalitate, & prędicatione, sed operatione, & actu sentiendi, quoniam percipit omnia obiecta omniū sensuum exteriorū: per hunc enim percipimus indifferēter calores, sapores, & id genus. Per hunc etiam percipimus differentiam inter hæc, ut ꝙ differat color a sapore, per hunc quoq; parcimus nos uidere, audire cum audimus, aut uidemus, per hunc etiam percipimus nos sentire. ergo est cōmunis actu sentiendi, & operatione. Vtrū uero hic sensus differat a tactu: quæstio est dialectica: & pro utraq; parte potest defendi. Illud uero certum est cōmunem sensum & tactū subiecto esse idem quoniam in corde, potentia uero & definitione differre. Amplius internorū sensuū alius est phantastica, quæ imaginaria uirtus est, qua non modo præsentia, sed absentia imaginamur. Alius est uirtus memoratiua, qua post sensationes tam externas quā internas recordamur & memoramus, quę quatenus ea reminiscimur, quorum obliti sumus, reminiscentia dicitur, quatenus uero, seruamus ea, quorū non sumus obliti, memoria dicitur. Verū uero alij sensus sint, non est pręsentis speculationis: isti enim sufficiunt ad somni notitiam. Præterea sensibilia sunt obiecta sensuū; quę mediantibus sensibus nos sentimus. Species uero sensibiles sunt similitudines, per quas sensus sensibilia sentiunt. Verū animaduerte differentiā, ꝙ sensus exteriores non possunt sensibiles species sentire: non enim ui-

De sensi… & comm… subiecto

fus poteſt coloris ſpeciē ſentire aut uidere, ſed colorē per ſpeciem. At ſenſus interiores poſſunt aliquando actu recto ſentire ſenſibilia mediantibus ſpeciebus, & aliquādo actu reflexo poſſunt ſenſibiles ſpecies ſentire: non mediante alia ſpecie, ſed ſeipſa intuitiue. Hæc de terminis.

De ſubiecto ſenſuū. His expoſitis, quæritur ubi ſint omnes ſenſus, & ſunt duę poſitiones extremæ, altera medicorū dicentium oēs ſenſus interiores eſſe in cerebro, exteriores uero in ſuis organis, uerbi cauſa, ſenſum cōmunem ponunt in primo cerebri uentriculo, ut in ſubiecto, & ut in organo. Phantaſticum uero in medio uentriculo. Memoratiuū autem in ultimo: ut in ſubiecto, & ut in organo. Pro hac poſitione ſunt rationes maxime. prima quidē quia origo neruorum eſt a cerebro: ergo & ſenſus ſunt in cerebro: quoniā nerui ſunt inſtrumenta ſenſus. ſecunda uero eſt a ſigno quoniā læſa ultima parte cerebri, læditur memoria: læſa uero anteriori parte, læditur ſenſus cōmunis, & oēs ſenſus læſa media parte, læditur phantaſticus ſenſus: unde medici uolentes curare læſiones haſce, applicant his partibus remedia. tertia quoniā ſenſus cōmunis non uidetur eſſe in corde, nec tactus etiam, quoniā in corde eſt excellens caliditas, quæ non ſtat cū communi ſenſu, nec cum tactu. Per hæc argumenta Plato, Gale. & Auic. & alĳ medici nullum ſenſum poſuerūt in corde: ſed interiores quidem in cerebro: exteriores uero in ſuis ſenſorĳs (ut dictū eſt.) Alĳs uero de mente peripateticorum dixerunt, ꝙ omnes ſenſus ſunt in corde, ut in organo: & hoc tam de exterioribus quā de interioribus intelligunt. Pro hac opinione ſunt rationes, quoniam læſo quocunq; ſenſu, mox in corde ſentitur dolor, immo cordi accidit mox ſyncopis. Pręterea, Appetitus ſenſitiuus eſt in corde, ut de ira & uoluptate & timore patet. ergo & omnis potentia ſenſitiua eſt in corde: appetitus enim ſequitur cognitionem ſicut umbra corpus. ergo appetitiua potentia ſequitur etiam cognitiuam Amplius cor primo oritur, & certum eſt in illo priori ꝙ ſentit, ſi pugneretur. Quam opinionem uidetur ſentire Ariſtote. libro de iuuentute & ſenectu. ubi ponens in corde tactū, omnes ſenſus poſuit: idem tertio lib. de partibus: & Auer. primo ſui colliget idem tradit. Alĳ uolentes mediare dixerunt, ꝙ tactus & guſtus & ſenſus cōmunis ſunt in corde ut in ſubiecto, & ut organo, phantaſtica & memoratiua ſunt in cerebro: alĳ tres exteriores ſunt in ſuis organis, ut in ſubiectis & ut in organis. Ego uero pro nunc poſſum dicere duo: quorum primum eſt, ꝙ nullus ſenſus, ut in ſubiecto eſt in corde: ſed interiores, ut in ſubiectis, & ut in organis, ſunt in cerebro: exteriores ut in ſubiectis: ſunt in ſuis organis, ut uiſus in oculo, auditus in aure, & in cęteris ſimiliter: & hoc pro medicis. ſecundo dico ꝙ omnes ſenſus ſunt in corde, ut in principali & primo agente omnium ſenſationum: quoniam nullū organum ſenſitiuum poteſt exire in operationem ſenſitiuam, niſi calore & ſpiritu ſenſitiuo actuetur a corde. unde ſicut ſol & homo generant hominem, ſic oculus & cor ſentiunt: quoniam oculus non poteſt uidere, niſi calore & ſpiritu a corde miſſis ad ipſum reddatur actu uiſiuum: aures quoque non poſſunt audire, niſi ſpiritu & calore a corde miſſis actuentur, & reddantur auditiuæ, & ſic in cæteris: ergo omnes ſenſus ſunt in corde, ut in principali & primo ſenſitiuo, ueluti omnes uirtutes generatiuæ ſunt in ſole, ueluti in primo & principali generāte. Quòd autem Ariſtoteles in textu dixerit ſolum de tactu, & ſenſu communi, illos eſſe in corde, uoluit etiam cęteros intelligere: Eſt tamen hæc differentia, ꝙ tactus & ſenſus communis ſunt in corde, ueluti in primo & principali agente ſenſationes, & ut in proprio organo, nam cor primo natū tactum ſentit, & contrahitur. Alĳ ſenſus ſunt in corde, ut in principali & primo agente ſenſationes tantum. Alius modus dicendi uerior eſt, ꝙ duplex eſt organum, alterum iudicĳ, alterum congregationis ſpecierum ſenſibilium. Organum congregationis ſpecierum ſenſibilium eſt in cerebro, earum quidem ſpecierum, quę deferuntur ad communem ſenſum, eſt in prima parte cerebri. Organum earum ſpecierum, quæ ſunt phantaſticæ, in media parte cerebri, organum congregationis earum ſpecierū: quæ ſunt memoratiuæ, eſt in poſteriori parte cerebri: organa etiam congregationum ſpecierum ſenſibilium ſenſuum exteriorum, ſunt in ſuis particulis ad illa deputatis: organum uero iudicĳ omnium eſt in corde, in quo, ut in ſubiecto ſunt omnes potentię ſenſitiuæ. Imaginantur enim Philoſophi ꝙ non poſſunt ſpecies ſenſibiles deferri ad cor, ut per illas fiat iudicium & ſenſatio: niſi prius congregentur in dictis organis, nam ab illis organis ad cor deferūtur per quaſdam uias notabiles. Eſt enim cerebrum membrum cordi miniſtrans ſpecies, pro ſenſatione; quæ fit in corde, ueluti epar miniſtrat ſanguinem ipſi cordi pro nutritione, ut dicunt nonnulli. Quando ergo medici dixerunt in capite fieri ſenſationes, ſi intelligant, ꝙ in capite ſint potentiæ ſenſitiuæ ut in ſubiecto & organo, errant. Si intelligant, ꝙ antequā fiat ſenſatio & iudicium in corde congregantur ſpecies in cerebro, & in dictis organis, bene dicunt. Nam in illis primo congregantur, & ab illis deferuntur ad cor per uias conuenientes. Sed dices cor primo ortum ſentit, & non oportet in illo priori pro ſenſitiua tactione, ut ſpecies tactiles congregentur in cerebro. Dicendum ꝙ illa ſenſatio non eſt perfecta, & iudicialis, ſed confuſa & imperfecta ueluti illa animalium imperfectorum. Sed pro iudiciali & perfecta ſenſatione requiritur cerebrum: tanquā organum uniuerſale: in quo omnes ſpecies ſenſibiles primo congregantur: & a quo ad cor deferuntur, & econtrario. Cum uero dicebatur cor eſſe excellentis caliditatis. Reſpondent, & quidem bene, ꝙ illa non eſt elementaria: ideo non repugnat tactui, & ſenſui communi: ſed complexionalis: præterea refrigeratur frigiditate cerebri. Ex his patet ꝙ ſpecies ſenſibiles primo ab exterioribus ſenſorĳs deferuntur ad cerebrum, per proprios meatus, & neruos ad hoc deputatos. ſecundo pro ſenſatione, ille deferuntur ad cor per meatus proprios inter cor & cerebrum ordinatos Conſeruantur autem in cerebro pro neceſſitate ſentiendi, cum accidit per cor nos ſentire. Patet per hæc ſolutio ad rationes medicorum. Et ad primam quidem dicendum ꝙ ſecundum Ariſtoteles nerui oriuntur a corde, licet notabilis & ſenſibilis origo appareat in ceruice. Ad ſecundam patet ſolutio, nam illa læſio eſt, quia illæ partes ſunt organa cōgregationis non ſubiecta, & organa iudicĳ. Ad tertiam patet ſolutio. Ex his patet omnes ſenſus ſubiecto idem eſſe ſcilicet corde, definitione diferre poſtea hæc de ſenſibus ſufficiant quantū ad materiam de ſomno et uigilia. Nam diligentius alibi de his dicendum erit.

Hinc profecto conſtat ſomnum & uigiliam, affectionem huius eſſe. Ideoque animalibus cunctis ineſt: etenim tactum unum: omnia poßident.

Manifeſtum igitur eſt quòd huius eſt paßio, uigilia & ſomnus. Quapropter, et omnibus ineſt animalibus: etenim tactus: ſolus omnibus.

His ſuppoſitionibus ſtantibus, colligit. Cuius primo & principaliter paſſiones ſint ſomnus, & uigilia. & dicit, Manifeſtum igitur eſt, ꝙ huius eſt paſſio ſomnus, & uigilia tanꝗ primi & principaliter denominati. Tūc uerificat ſolutionē aſſignatam ad ultimū quæſitum de ſomno: & dicit. Quapropter, & oībus animalibus ineſt ſomnus & uigilia, cauſa eſt, quoniā omnibus animalibus eſt tactus Cuius ſomnus, & uigilia affectiones ſunt. Themiſtius per uerbum illud, huius tactus expoſuit, nam uelle uidetur ſomnum eſſe principaliter & primo affectionem tactus, mouetur fortaſſe, quoniam per hoc ꝙ tactus ineſt omnibus animalibus, Ariſtoteles concludit ſomnū ineſſe omnibus animalibus. quod non diceret, niſi uellet ſomnum eſſe affectionem tactus. Alĳ uero per uerbum illud huius, intellexerunt. ſ. ſenſus communis, quoniam re-

uera somnus & uigilia affectiones sunt principaliter sensus communis.. Ego uero per uerbum illud huius, intelligo tactorium, ut sit sensus ꝙ somnus sit huius.s. tactorij passio, & cum probat somnum inesse omnibus, quoniam omnibus inest tactus, per tactum tactorium sumpsit, nam si omnibus inest tactus, omnibus inest tactorium. Quo uero ad rem attinet, Animaduerte, ꝙ de suppositionibus sola ultima posita est, ad rem, cęteræ uero sunt magis utiles ad ea: quę postea dicturus est. Quo autem ad conclusionem, debes scire ꝙ non est intelligẽdum ꝙ somnus & uigilia sunt primo tactorij passio, ita ut illo nos dicamur dormire, & non alijs sensorijs, sed illius somnus & uigilia sunt, quatenus per illud principaliter, & causaliter nos dormimus, & uigilamus. Vtrum uero somnus & uigilia sint accidentia, quæ subiectiue sint solum in tactorio. Hæc quęstio postea disputabitur: nunc uero satis sit accipere nos non dici uigilare, uel dormire nisi principaliter & causaliter tactorio.

Nam si sopor irrepat: quia sensus omnes afficiantur: absurdum sane fuerit eos simul feriari & immobiles persistere quos neq; necesse est neque poßibile quodammodo, simul in opera esse ac pelli: cum magis consentaneum uideatur ut simul operentur: quàm ut simul quiescant.

Nam si eo ꝙ oẽs patiuntur aliquid sensus, fieret dormitio: incõueniens esset si quibus neq; necesse neq; poßibile est aliquo modo agere simul, hos uacare simul & immobiles existere: cõtrarium enim rationabilius accideret eis: quã simul quiescere.

Verbum { nam } non ad proxime dicta refertur, sed ad id quod dixit.s. ꝙ somnus & uigilia affectiones sint tactorij, quod est primum sensitiuũ. unde uult probare ꝙ non ratione omnium sensoriorum nos dormiamus. Sed ratione primi sensorij: qđ est principale: & primo ponit id, quod intendit probare, & dicit. Si eo ꝙ omnes sensus aliquid patiuntur.s. uinculum uel immobilitatem, fieret dormitio: inconueniens esset, est ergo conclusio inconueniẽs est nos dormire eo ꝙ omnes sensus patiuntur uinculum uel immobilitatem probat quoniam quibus neq; necesse neq; possibile est aliquo modo nos agere simul uigilãdo: impossibile est eos simul a uigilia uacare, & fieri immobiles. Hæc patet quoniam rationabilius nos per omnes uigilamus, quã per omnes uacamus a uigilia. Sed subaudi nos non uigilamus per omnes, ergo nec per omnes dormimus unde dicit. Si quibus, hoc est si aliquibus, neq; necesse neq; possibile est aliquo modo nos uigilando simul ahere, hos uacare a uigilia simul, & immobiles fieri etiam est impossibile, probat hanc propositionẽ, quoniam ratio nacilius est accidere eis.s. sensibus contrarium.s. uigiliam omnibus simul, quam simul eos omnes quiescere. Tunc sub audiendum, sed nos non uigilem simul per oẽs sensus simul, ergo nec dormimus per oẽs simul, sed ratione unius tantum. uis ergo rationis est hęc, nos non uigilamus ratione omnium, ergo neque ratione omnium dormimus.

Quod autem nunc de hisce dicimus: rationi cõsonum est: nã cum sensus qui cæteris alijs præest, & quo cæteri sese cõferunt, afficitur: necessario & reliqui oẽs consentiunt. at si quispiã ex istis elanguescat & impotens sentiendi reddatur: non continuo necesse est illum flaccescere & uiribus destitui.

Quemadmodum autem nunc dicimus: rationabiliter se habet et de his: nam cum principale aliorum omnium sensoriorũ, & ad quod tendunt alia, patitur aliquid: compati necessarium & reliqua omnia: illorum autem cum aliquod impotens est: nõ necesse est hoc impotens fieri.

Secundo argumentatur sic, primo & principali oĩum sensoriorum patiente aliquod, ut immobilitatẽ, cętera oĩa illam patiuntur. At cum illorum aliquod illam patitur, non oportet principale eam pati, ergo immobilitas inest nobis propter primum sensorium: & non propter aliquod aliorum. unde dicit. Quemadmodum autem nũnc dicimus: rationabiliter se habet, & de his.q.d. ita dicere ꝙ sensorij primi sint somnus & uigilia passiones est rationabiliter dictum, & probat, & dicit. Nam cũ principale aliorum omnium sensoriorum & ad quod tendunt ut in centrum alia, patitur aliquid.s. immobilitatem, necessariũ est & reliqua omnia compati illam immobilitatem, at cum illorum aliquod sit impotens. non necesse est, hoc principale fieri impotens, igitur ratione huius primo & principaliter uigilamus & dormimus. Hæc est expositio Themistij, & satis clara.

Constat aũt multis argumẽtis: somnũ non ea re consistere ꝙ ociosi sensus sint nec eis utatur animal, quodq; sentire nõ possint. Nam cũ quis animo linquitur: tale quid euenire cõstat, qñ defectus animæ: non nisi nexus quidã & impotẽtia sensuũ est. Idem, & in delirijs quibusdã contingere põt. Præterea: quibus uenæ iugulares appræhenduntur astringunturq;, eripi sensus assolent. Verum impotentia sentiendi, si non quacunq; de causa obueniat, neque in quouis sensu sit, sed sicuti nuper dixi, in primo sensu quo animal omnia percipit: somnus est.

Manifestum aũt est, ex pluribus: ꝙ non in sensus sine operatione esse & non uti ipsis, somnus est, neq; in non posse sentire. Nã & manifeste: in animæ defectionibus, tale quid accidit: impotentia enim sensuum: animæ defectio. Fiunt aũt, & amentiæ quædam huiusmodi. Amplius aũt: quibus in collo uenæ appræhenduntur, insensibiles fiunt. Sed: quãdo impotentia usus, neq; in quouis sensorio, neque per quamuis causam, sed quemadmodum dictum est nunc, in primo quo sentit omnia.

Tertio idem probat sic, somnus est impotentia utendi sensu eius: quo animal primo sentit omnia, ergo somnus principaliter est affectio primi sensitiui. quod est cor. Pro declaratione antecedentis, assumit tres definitiones somni, & reprobat illas, demum concludit antecedens qđ est definitio somni. prima itaq; somni definitio est, somnus est sensus sine operatione. secunda est, somnus est non uti ipsis sensibus. tertia somnus est impotẽtia sentiendi. reprobat has, primo, quoniam animæ defectio: quę grece dicitℓ lipopsychia, est sentiẽdi impotẽtia. & tamen non est somnus. Præterea amẽtia est non uti sensibus: & tamen non est somnus. Adhuc cõstrictio uenarum, quę sunt in collo: est sensus absq; operatione, & tamen est somnus, ergo cũ istæ tres definitiones non ualeant. Somnus erit impotentia utendi sensu eius: quæ animal primo sentit, ex refrigeratione eius proficiscens, uel ex subtractione spirituũ sensibilium ad sensoria exteriora procedens. Cum.n. spiritus sensibiles non mittuntur a corde ad exteriora sensoria propter causam posterius dicẽdam: sensus communis, & sensus exteriores fiunt impotẽtes sentire. ergo somnus est impotentia utendi sensu eius: quæ animal primo sentit, ex subtractione spirituum sensibilium ad sensoria exteriora, procedens. Quare somnus principalitet est sensorij primi, & communius sensus. unde dicit. Manifestum autem est ex pluribus, ꝙ somnus non est, in sensus esse sine operatione, neq; est in non uti ipsis, neq; est in nõ posse sentire. Quod quidem non sit in non posse sentire, probat (& inquit) Nam & manifeste in animę defectiõibus, tale quid accidit: est enim animæ defectio, impotentia sensus, & tamen non est somnus. Quod etiam somnus non sit sensus sine operatione, probat (& inquit.) Fiunt autem & amentiæ quædam huiusmodi.s. sensus sine operatione, & tamẽ non sunt somnus. Quod deniq; somnus non sit nõ uti sensu, probat) & inquit) Amplius autem, quibus in collo uenæ, quæ iugulares dicuntur, appræhendũtur, insensibiles fiunt non utẽtes sensu: & tamen non dormiunt. ergo somnus non est uti sensu: his refutatis accipit definitionem, ut habeant antecedens (& inquit). Sed quando impotentia usus, neq; in quouis sensorio, neq; per quãuis causam, sed

quemadmodum dictum est nunc, in primo sensorio, quo animal sentit omnia: somnus subaudi impotentia est. ergo somnus non est impotentia utendi sensu, primi sensitiui ex subtractione spirituum sensibilium ad sensoria exteriora procedens. Quòd si somnus est ita: sequitur somnum esse affectionem primi sensitiui: & sic habetur propositum.

Nam cũ iste lassatur: necessario & cæteri sensus actus suos exercere non possunt. contra, si quis ex illis impotẽs reddatur: non protinus necesse est idem huic euenire.

Cum. n. hoc quid impotens fuerit: necesse est & sensoria oĩa impotẽtia esse sentire: cũ uero illorũ aliquod: nõ est hoc necesse.

Non contentus hac ratione, quę habetur ex definitione: replicat secundam rationem, & continuetur sic, dico somnum esse principaliter affectionẽ primi sensitiui, quoniam cum hoc quidem impotens fuerit sentire sensibilia exteriora propter subtractionem spirituum ad exteriora organa: necesse est & omnia sensoria exteriora impotẽtia esse sentire, quoniam spiritus ab eis subtracti sunt. Cum uero illorum aliquod est impotẽs sentire, non est hoc necesse s. ut primum sit impotens sentire. Stat enim auditorio nihil nos audire, & tamen primum sensitiuũ potest aliquod sentire mediante uisorio: uel olfatorio, uel gustatorio. ergo principaliter somnus est affectio primi sensitiui. Quo uero ad rem attinet, Animaduerte ꝙ somnus potest accipi formaliter, & sic est priuatio sensus uel impotentia sentiendi primi sensitiui ex subtractione spirituum sensibilium ad organa exteriora causata: & potest accipi materialiter: & sic est ipsum primum sensitiuum non potẽs sentire exteriora sensibilia propter huiusmodi spirituum ad sensoria exteriora subtractionẽ. Et hoc pacto somnus potest accipi primarie, & secundarie: primarie somnus est primum sensitiuum non potens sentire exteriora sensibilia propter prædictam causam. Secundarie uero somnus est sensus exteriores non potentes sentire propria sensibilia propter dictam causam. Ex quibus patet quid sit simpliciter & totaliter somnus, est enim somnus simpliciter, omnes sensus exteriores, & sensus cõmunis non potentes sentire sensibilia exteriora propter subtractionem spirituũ (ut dictũ est) ergo somnus est sensus cõmunis primarie, sensuum uero exteriorum secũdarie, cõmunis autẽ & exteriorum simpliciter totaliter. Aristot. ergo uoluit somnũ & uigiliam esse affectiones primi sensitiui, atq; sensus cõmunis primarie: ut patet ex his, quæ dicit. Sed cur ita sit, iuniores causam assignarunt, quoniam solus sensus cõmunis sentit exteriora sensibilia, sensus enim exteriores nec sentiunt, nec indicant, sed recipiunt species sensibilium, & sensus cõmunis est ille, qui sentit & indicat mediantibus illis ad ipsum delatis sensibilia exteriora. ergo cũ cõmunis sensus solus exteriora sensibilia sentiat, & indicet, eius solius erit affectio somnus & uigilia. Sed pace istorũ dixerim, hoc est contra Aristotelẽ, qui in tertia suppositione accepit animali inesse sentire proprium per sensus particulares, ut uidere per uisum, audire per auditum: sentire uero commune per communẽ sensum. ergo exteriores sensus indicant & sentiunt propria sensibilia. Propterea dico ꝙ somnus & uigilia sunt primo affectiones cõmunis sensus & primi sensitiui: quoniã nullius sensus exterioris est per prius passio quã sensus cõmunis. Præterea in somno omnes sensus exteriores & sensus communis sunt impotẽtes sentire sensibilia exteriora, modo omnis passio quæ pluribus competit, debet cõpetere ratione unius, a quo cæteri dependent in opere suo. Et quoniam cæteri dependent a cõmuni sensu, & non econtrario: ideo sensus communis somnus & uigilia primo affectiones sunt. Ex his sequitur ꝙ somnus ꝙ uigilia sunt passiones per prius sensus, ut cõtrahitur ad sensum cõmunem, quã ut cõtrahitur ad cæteros sensus: & hoc propter causas assignatas. Animaduerte tñ ꝙ licet sensus cõis in somno semper sit impotẽs sentire, non tñ est impotens phantasiari. Est. n. impotẽs sentire, qm̃ species sensibilium exteriorũ non deferunt ad ipm̃ per exteriora sensoria ꝓpter spũum sensibiliũ subtractionem: & ꝓpter alias cãs ut dicemus. Est potẽs phãtasiari, qm̃ uię a parte memoriæ ad ipm̃ nõ impeditæ sunt, & sic põt a memoria deferri ad cõem sensum, & sic põt ꝑ illas phãtasiari, qđ phãtasiari est somniũ uel insomniũ: ut dicemus. Quo uero modo possint uiæ a corde a cerebrũ nõ esse impeditæ: & organa externa impedita, dicemus postea.

Sẽsus cõis põt eẽ impeditus in sentiendo, non aũt in phãtasiando.

Sed qualis affectio somnus sit, & quã item ob cãm dormire animalia cõtingat: dicẽdũ est. qñ: cõplura haberi cãrũ genera, certũ est. Nam et id cuius gratia quippiã sit, & id unde motus origo pẽdeat, & materiã, & rationẽ: cãs appellitare solemus.

Propter q̃ uero cãm accidit dormire, et qualis quædã paßio est: dicẽdũ. quoniã modi plures sunt cãrũ. Nã et cuius gratia, et unde principiũ motus, et materiã, et rõnem: cãm esse dicimus.

Proposuit dicere de causis somni & uigiliæ, & primo declarauit: cuius primo & principal'r sit somnus, nunc redit ad id, qđ proposuit, & primo resumit intentionẽ & distinguit cãs: & dicit. Propter quã uero cãm accidit dormire, & qualis quædã passio sit somnus, utrum actus, uel habitus, uel potẽtia, uel priuatio: dicẽdum, qm̃ cãrum modi sunt plures nã & cuius gratia & unde principiũ mot⁹, & materiã, & rationẽ siue formã cãm dicimus esse. Est. n. finis, cuius gratia oĩa consistũt, factiua uero cã, unde motus oritur. Materia ex qua insita cõstitui & generari oĩa solẽt, forma autem quã Aristo. rationẽ appellat, ꝙ rebus speciẽ largiatur. Somni quatuor causas Themistius assignat, finẽ quidẽ, animalis salutẽ, & cõseruationẽ: factiuã uero spirituũ, qui in corde est. Materialẽ uero uaporẽ, qui in caput subierit, deinde in locũ inferiorẽ defluxerit. Formam autẽ situm & dispositionẽ illam membrorũ, & partium corporis, quæ in dormientibus extra intusq; cernit. Verum uero sit ita: dicemus postea. Potius enim hæc causæ uidentur animalis dormientis quam somni ipsius.

Ac primũ quidẽ cum naturã semper agere gratia alicuius id est boni dicamus: quietẽ uero utilẽ esse atq; adeo necessariam ijs omnibus quæ moueri quidẽ nata sunt, sed semper et cõtinue moueri cũ uoluptate nequeunt, cumq; ob ueritatẽ ipsam trãslatio hæc uulgo recepta sit ut somnus quietis nomine designetur: somnus profecto ad salutem iunctus animalibus fuit.

Primum igitur quoniam naturam dicimus gratia alicuius facere, hoc autem bonum aliquod, quidem uero omni quod natum est moueri, cum non poßit semper et continue moueri cum delectatione, necessariam esse atq; utilem: somno quoq; propter ipsam ueritatem coaptãt metaphoram hac, tanq̃ requies quædam sit: quare propter salutem animalium existit.

Diximus ſm Themistiũ in genere de somni causis, nũc per partes, & primo de fine. Est. n. finis prima causarũ. & cum somni duplex sit finis, alter qui adesse, alter qui ad actionem animalis spectat, prius dicit de fine, qui attinet ad esse, & sumit primo ꝙ natura & oẽ agens naturale ꝑ finẽ agit, qm̃ agit boni grã. unde dicit. Primũ igit, qm̃ dicimus naturã, hoc est agens naturale grã alicuius facere, hoc aũt est bonũ aliquod gratia cui⁹ agit, hoc est primũ. secũdo accipit quietẽ esse utilẽ imo & necessariã, cũ aĩalia semper moueri & cõtinuo nõ possint cũ uoluptate (ut dictũ est) qm̃ resoluunt spũs ex motu: qui nisi quietẽ instaurent, aĩalia perire necesse est. unde dicit. Quietẽ uero omni animali qđ natum est moueri, cũ non possit semper & continuo moueri cũ delectatione, necessariã esse atq; utilem: ut. s. spiritus instarẽtur. Ex his sequitur somnũ esse animalibus tributum ad quietem, incolumitatẽ, & ad salutem, propterea inquit. Somno quoq; propter ipsam ueritatem coaptant metaphoram hanc. s. ut sit requies: tanquam reuera requies quædam sit. Inde concludit somnũ propter salutem animalibus inesse. Quo uero ad cõstructionẽ attinet, uerba sunt suspẽsiua usq; ibi { somno quoque propter ipsam ueritatem } hęc de fine quo ad esse.

Vigilia uero: rationem finis obtinet. nam sentire & sapere: finis omnibus est quibus alterum eorum competit. hæc enim optima sunt. finis autem: optimus esse solet.

Vigilia uero: finis. nã sentire & sapere: omnibus finis quibus inest alterum eorũ. optima enim: hæc. finis uero: optimus.

Nunc assignat finem secundum somni: qui est finis secundum perfectionem: & uult ꝙ finis somni secundum perfectionem sit uigilia. Animal enim dormit, & uigilat, dormit quidem animal, ut sit, nisi enim dormiret, tandem exolueretur animal. ergo dormit, ut sit. Animal autẽ est, ut sentiat aut sapiat. Est enim sentire, & sapere omnibus finis. utrumq; enim optimum est, finis autem uult esse optimum: ꝙ autem utrunq; optimum sit, patet, nam brutis sensus, hominibus sapientia optimum est: quia igitur somnus est ut animalia sint, animalia uero sunt, aut ut sentiãt, ueluti bruta, aut ut sapiant, ueluti homines, sensus autem & sapientia in uigilando consistunt, ergo somnus animalibus iunctus est principaliter propter uigiliam, hoc est, ut delectabiliter uigilemus. ergo somnus est propter salutem, uigilia propter seipsam, quia ipsa est perfectio. Vel dici potest somnum nobis datum esse ut in finem. s. propter salutem. uigiliam uero, quoniam est ipsa finis.

Item somnus animali cuique necessarius est: non quidem simpliciter, sed ex supposito & adiunctione. nam si animal naturam suam seruare ac tueri debeat: necessario quædam adesse ei oportet, quibus positis alia subinde adiungenda sunt.

Amplius autem necessarium est unicuiq; animalium inesse somnum: dico autem ex suppositione necessitatem, quoniam si animal erit habẽs suam naturam, ex necessitate inesse quædam ei oportet. & his existentibus alia existere.

Interponit Aristoteles quoddam de somno utile, an. s. somnus necessario animalibus insit, & asserit ꝙ somnus necessario animalibus inest necessitate suppositionis. Circa quod animaduertendum ꝙ necessarium duplex est, ut libro de interpretatione dictum est, alterum simpliciter, in quo uel prædicatum est in ratione subiecti, ut hominẽ esse animal, uel subiectũ in ratione prædicati, ut hominẽ esse risibilem. Alterum necessarium est ex eo quia aliquid ponitur, ut posito quod uiuas, necesse est te respirare, somnus igitur animalibus inest, necessario: non quidem necessitate simpliciter: nõ enim animal est de ratione somni: nec somnus de ratione animalis. Potest enim animal esse sine somno: sed necessitate suppositionis: quoniam supposito ꝙ animal uiuat, somnus necessario inest, si enim (ut Themistius inquit) ponatur animal esse, necesse est, ut alatur: quo concesso, necesse est e cibo uaporem subtolli, & si cibus subtollitur: necessario consequitur somnus. ergo somnus necessario inest animali, ponẽdo ꝙ animal sit. unde dicit. Amplius autẽ necessarium est unicuiq; animalium inesse somnum: dico autem ex suppositione necessitatem, non simpliciter, & hoc exponit dicẽs: quoniam si animal erit habens suam naturam. s. seipsum per alimentum conseruans, ex necessitate inesse quædam ei oportet. s. alimenta pro conseruatione, & ex his alimentis existentibus necesse est alia existere. s. uaporem, & ex uapore somnum. Quare somnus inest animalibus, si animalia ponantur uiuere, & nutriri.

Post hæc restat dicendum: quo motu actioneue corporum antegressa, dormire animalibus obueniat, aut etiam uigilare. Plane cætera animalia, quæ nimirum sanguine carent, eandem quam quæ prædita sanguine sunt, aut proportionalem causam somni habere: sanguinea uero eam ipsam quam homines: arbitrari addecet. Quare: per hæc de omnibus contemplemur oportet.

Amplius autem quali motu et actu in corporibus facto accidit uigilare et dormire animalibus: post hæc dicendum. Alijs igitur animalibus, quemadmodum non habẽtibus sanguinem, existimandum causas esse passionis uel easdem uel proportionales: sanguinem uero habentibus, quæ quidem hominibus. Quare: ex his omnia speculandum.

Quid Aristoteles hic faciat, non est nobis bene exploratum, Themistius uult Aristotelem hic tradere factiuã somni causam: alij materiam. Quòd factiuã causam uelit tradere, uerba eius indicant, dicit enim. Amplius autem, quali motu, & quali actu siue actione facto in corporibus accidit uigilare & dormire animalibus: post hæc dicendum. modo hæc uerba non nisi de factiua causa intelligi possunt, cum ea sola dicatur principiũ, unde motus, utrum uero ita sit, posterius dicemus: tunc præmissa intentione, Aristoteles accipit conclusionem & uult ꝙ in animalibus sanguinem habentibus factiua somni & uigiliæ causa est cor, in exãguibus autem, est emulum cordi. Ideo resumit se uelle de his dicere. unde dicit. Alijs igitur animalibus quemadmodum non habentibus sanguinem, existimandum est causas factiuas uel easdem esse uel proportionales his, quæ sanguinem habent, ut sunt illæ quę quidem hominibus insunt: nam in homine cor & spiritus, in exanguibus proportionalia his. Tunc resumit intentionem, & dicit. Quare de his omnia speculandum. Videtur igitur ꝙ proponat dicere de causis factiuis, & nõ de materialibus. Verum de his postea.

Principium sensus eadem parte oriri qua & principium motus: definitum supra aliubi est. hoc autem: e tribus determinatis distinctisque locis, in eo contineri solet qui inter caput & aluum medius sit.

Quòd igitur sensus principium fiat ab eadem parte animalibus: a qua quidem & ipsius motus: determinatũ est prius in alijs. ipsa uero, est trium determinatorum locorum qui medius est inter caput & inferiorem uentrem.

Proposita intẽtione exequitur, & primo pręmittit suppositiones. secundo accedit ad illud quod proposuit, suppositio igitur quam primo sumit, est, ꝙ principium sensus ab eadem parte est. e qua est principiũm motus: & exponit illam, ꝙ sic in medio trium locorum determinatorũm, quæ sunt caput, & uenter inferior. & thorax. unde dicit. Quòd igitur sensus principium fiat ab eadẽ parte in ipsis animalibus, a qua quidem sit principium etiam ipsius motus, determinatum est prius in alijs. s. in libro de senectute & iuuentute: exponit autẽ illam, ut in illo libro exposuit, & dicit. Ipsa uero: est trium determinatorum locorum qui medius inter caput & inferiorem uẽtrem. Quo ad uerba autem attinet, animaduerte ꝙ est caput, ubi est os, & est uenter inferior. s. ab umblico infra, & uenter medius ab umblico ad collum. Vult igitur ꝙ cor, & pars hæc, quæ eadem est principium motus & sensus, sit in medio uẽtris medij: qui dicitur thorax: & hoc probatum est illo libro. Est ergo suppositio, ꝙ eadem pars, quę media est pars: est principium motus & sensus in animalibus.

Principium igitur mouendi: in ijs quæ sanguinem habent, partem eam quæ circum cor est, obtinet. nam quæcunque sanguinem habent: habent & cor, a quo motus sensusque principijs origo atque initium pendet. Motus igitur & spiritus & omnino refrigerationis principium: in corde, ut patet, collocatum est. Quin & ipsa natura tam parteis eas quæ spirationi destinatæ sunt, quàm quæ refrigerio quod ab humore peti solet: ad calorem partis huius seruandum tutandumque concinnasse uidetur. Sed de refrigeratione: infra, suo dicemus uolumine.

Habentibus igitur sanguinem: hoc est quæ circa cor pars.

omnia enim habentia sanguinem, cor habent, & principiũ motus & sensus principalis, hinc est. Motus igitur & spiritus principium & omnino refrigerationis, manifestum q, est hic. Et respirationem, & humido refrigerationem, ad salutẽ eius q est in hac particula caloris, natura tribuit. Dicetur autem de ipsa, postea secundum se.

Ex hac suppositione infert in speciali duas suppositiones magis explicitas. Quarum prima est, ꝙ in habentibus sanguinem, hæc pars media, quæ est principium sensus & motus, est cor, uel id quod est circa cor, ut spũs uitalis uel sensitiuus, qui est circa cor, & hoc dicit. Habentibus igit sanguinem, hoc principium motus & sensus est pars, quæ est circa cor. s. spũs uitalis, & sensitiuus. Quo uero ad uerba attinet, animaduerte ꝙ spũs qui est circa cor est quasi principium proximũ sensus & motus. Cor uero est quasi remotum principium, inquantum mediãte hoc spiritu est principium motus & sensus. Hoc probat Aristo. ui inductionis q. d quia discurrendo per omnia habentia sanguinem, inuenitur in illis cor, & quod cor sit principium sensus & motus mediante illo spiritu, unde dicit. Omnia enĩ habentia sanguinem, & cor habent. & principium motus & sensus principalis hinc est. Et per principium spiritum intelligit quasi idem esse sensus & mot⁹ principium patet discurrendo per omnia habentia sanguinem, in quib⁹ reperitur & cor, & principium motus & sensus esse a corde, iõ repetit cõclusionẽ illã inferens ex hac inductiõe, & dicit. Igitur principium motus & spiritus & omnino refrigerationis, manifestum est ꝙ sit hic. s. in corde. Et manifestum est etiam ꝙ natura tribuat respirationem natura tribuat respirationem habentibus pulmonem, quæ fit tractu & expulsione aeris, non habentibus ũo pulmonem fit humido tracto & expulso, ut in piscibus patet, & totum hoc fit ad salutem, & conseruationem eius caloris, qui est in hac particula, ut probatum est in libro de iuuentute & senectute, & in libro de respiratione, propterea subdit. Dicetur de ipsa respiratione & refrigeratione postea ſm se. s. seorsum in libro de iuuentute, & in libro de respiratione.

In ijs uero quæ carent sanguine, & insectis, & ijs quæ spirare non solent, facultatis motricis regia in eo est quod uice cordis subrogatur, nam ea in parte, spiritus quidam insitus attolli uicibus & subsidere cernitur, quod: facile deprehendi potest in totipennibus, quallia sunt uespæ, apes, muscæ, & cætera generis eiusdem.

Non habentibus uero sanguinẽ & entomis & non suscipientibus spiritum, in proportionali, plantatus enim spiritus inflãs & residens uidetur, palam autem hoc, in ijs quæ sunt totala, puta uespis, & apibus, & muscis, & quæcũq; huiusmodi sunt.

Secunda suppositio, quam in speciali infert, est ꝙ in nõ hñtibus sanguinem, & non suscipientibus spiritum per respirationem, principium motus & sensus est in proportionali cordi, & hoc inquit, non habentibus uero sanguinẽ, quę sunt entoma & non suscipientia spiritum, hoc est aerem per respirationem, principium sensus & motus est in proportionali cordi, hoc probat, qm̃ spiritus plantatus inflans & residens, uidetur. s. esse principium motus & sensus, qui spiritus plantatus est in proportionali cordi, quod probat inductione, & dicit. Palam autem hoc, in his quæ sunt totala quæ etiam totipennia dicuntur, puta uespis, & apibus, & muscis, & quæcũq; huiusmodi sunt. Quo uero ad ũba attinet, aĩaduerte ꝙ totipennia, quæq; totala dicuntur, græce ὁλοπτέρα, holoptera, dicta quidem holoptera ꝙ alas non scissas habeant, sed totipennia, ut uespæ muscæ, apes, & cętera entoma, queq; insecta dicũtur. Quid uero sit plantatus spiritus, declaremus, hæc itaq; aĩalia, cũ sanguinea nõ sint, nec cor habent, nec spiritum, qui est sanguinis tenuissima pars, habent uero cordi emulum, & sanguini quoddam etiam emulum, cuius emuli sanguinis tenuissima pars aer cõplantatus ab Aristo. ubiq; appellat, huius principium est illud, quod est emulum cordis, qm̃ est principium eius, quod est emulum sanguinis, cui⁹ emuli sanguinis tenuissima pars spiritus cõplantatus est, qui etiam emulum spiritus dicitur. Ad rẽ ergo, sicut uerus spiritus in sanguineis est a uero corde, ita emulum spiritus, qui dicitur aer cõplantatus, est ab emulo cordis. Et quoniam spiritus iste complantatus, qui est emulum ueri spiritus, est principiũ motus & sensus in talibus entomis, & est a cordis emulo, & in cordis emulo, iure etiam in entomis principium sensus & motus est in proportionali cordis.

Quoniam autem animalia nec mouere, quicquam nec agere sine intensione uirium possunt, intenduntur autem uires retentione spiritus, ijs quidem quæ spirãt extrinsecus accersiti, ijs uero quæ nõ spirant insiti, hinc profecto euenit ut totipennia ipsa quoties se mouent, attritu spiritus ad septum transuersum offendentis, bombos illos ædant.

Quoniam autem mouere quidem aliquid aut facere sine robore non est possibile, uigorem autem facit spiritus detentio, respirantibus qnidem quæ deforis, non respirantibus uero quæ cõplãtata, ideo & bombare alata uidentur cũ mouẽtur, attritione spiritus offendentis ad subcinctorium totalorum.

Obiter, ut mihi uidet, Aristo. uult soluere ex dictis problema pp qd totipẽnia ut apes cum uolant, bombant. Respondet hoc esse, qm̃ spũs qui est aer innatus offendit ad succinctorium, quod dicit septum trãsuersum, ubi est mẽbrana tenuis, & ibi frãgitur, ex cuius fractione bomb⁹ causatur. Pro solutione igitur, sumit duo quasi antecedens, & infert solutionem problematis, & loquitur suspensiue usq; ibi {ideo & bombare} unde inquit. Qm̃ aũt mouere quidem aliquid, siue lapidem, siue quãtus rem, aut facere aliquid sine robore non est possibile, quod non probat, qm̃ manifestum est, nam robustiora facilius mouent, hoc est primum. Deinde dat secundum, & dicit. Vigorẽ aũt facit spũs detentio, non tñ eodẽ mõ oĩbus, sed respirantibus quidem detentio quę est spũs arcessiti atq; aduocati ad intra ex deforis, facit robur, non respirantibus aũt, detentio, quæ est cõplantata. Quo ũo ad ũba attinet, debes scire, quod spũs uer⁹ fit fortior, cũ aer int⁹ trahiť, & ille im⁹ detinetur, ad illius enim cõfortationem facta est inspiratio, iõ uidem⁹, cũ aliq fortiter aliqd agũt, retinere spũm, qm̃ detẽtione aeris nõ multa, spiritus rerus cõfortať, cũ ũo eẽt multa, uerus spũs suffocareť. Sili mõ, cũ uespa moueť, detinet spũm cõplãtatũ, mouet tñ illũ ab subcinctoriũ, ut subcinctoriũ dilatet & cõstringat mẽbranã, ut ab aere externo refrigeret, quę refrigerata, refrigeret pcordia. Ex his duobus cõcludit, & terminat suspẽsionẽ, & dicit. Ideo & bõbare alata uidẽtur cum mouenť, attritione spũs, hoc est aeris innati offendẽtis in eorũ motu ad totalorũ subcinctorium. Quo uero ad rem attinet, Themistius dicit de bõbo aliter, dicit enim ꝙ insecta ea quæ dicũtur pẽnata, quotiens se mouent, quoddam murmur ędunt, quod aura illa ijs inclusa intus manente sonãteq; accidit, hanc enim quotiens atterunt ad menbranã, quæ septo transuerso subdita cinctum corporis determinat, bombos illos uolando elidunt, itaq; sonus agitatu interioris spũs, nõ aĩa, nec spiralibus ullis uisceribus redditur. Addit tñ esse quædam insecta, quę attritu exterioris aeris sonent, sed ea tm̃ quę scissurã sub pręcinctũ cõtinent, ut sunt forte cicadę. Alij ũo dixerũt, ꝙ apes et uespę & id gen⁹ faciũt sonũ p alas uolando, q̃ qdẽ alę sť subtiles, ualdeq; uelociter agitatę in aere sonãt, quod apparet in musca, cũ p alã teneť. Mouẽdo. n. aliam alam sonabit, quando uero illam non mouebit, non sonabit. Apes uero magnę, ut dicunt, sonum faciunt non uolatu, sed motu pelliculę subcinctorij agitatę fortiter in aere, ut dictum est.

Mouetur autem omnia, sensu quodam siue familiari siue peregrino in primo sensorio, facto.

Mouetur autē omne, aliquo sensu facto uel proprio, uel alieno in primo sensorio.

Secunda suppositio principalis, omne quod mouetur, mouetur aliquo sensu facto proprio uel alieno, hoc est oē quod mouetur, mouetur quia sentit aliquid aut quod est proprium sensibile, aut per accñs, qđ dr̄ sensibile alienū, & extraneum, & hoc facto in primo sensorio, qđ est sensoriū cōis sensus, hoc nō ꝓbat, qm̄ satis probauit.

Quod si somnus & uigilia partis huius affectiones sint, quo in loco: & qua primum particula contingere soleant, apertum est.

Si uero est somnus & uigilia paßio partis huius, in quo quidem loco, & in qua particula prima fit somnus & uigilia, manifestum.

Tertia suppositio, si somnus & uigilia sunt affectiones primi sensorĳ, somnus & uigilia sunt primi sensorĳ ut materię & subiecti, unde dicit. Si uero est somnus & uigilia passio partis huius. s. primi sensorĳ, manifestū est, in quo q dem loco ut in subiecto, & in qua quidem particula prima, ut in materia fit somnus & uigilia, qm̄ huius primi sensorĳ sunt, ut materiæ & subiecti. Et pp hęc ꝟba iuniores dixerunt Aristo. agere de cā materiali somni & uigiliæ, non attendentes ꝙ Aristo. supponit hæc, ut ex his declaret effectiuam cām, ut dicemus.

Sunt etiam qui dormientes resurgunt, & pleraq; agūt qualia cum uigilant, solent, quod tamen sine uisione aliqua aut sensu contingere non potest, nam somnium: quodammodo sensum est. Sed de somnio, inferius differetur. Cur autem experrecti insomnia meminerint, quæ uero per somnū quasi uigilantes gesserint, non meminerint, explicatum in problematis est.

Mouentur autem quidam dum dormiunt, & faciunt multa quæ uigilantium sunt, non tamen absq; phantasmate & aliquo sensu, somnium enim, est quodammodo sensamentum Dicendū est autem postea de ipso. Cur uero somnia meminerunt expergefacti, uigilum uero acta non meminerunt, in problematicis dictum est.

Sed contra secundam suppositionem remouet unū dubium, dubium uero est hoc, qm̄ nonnulli dormientes mouentur, & tn̄ non sentiunt, cum dormiant, ergo falsum est ꝙ oē quod mouet̄, mouet̄ aliquo sensu pri⁹ facto circa primum sensorium. Rñdet ꝙ licet isti moueantur non facto sensu exteriori, mouent̄ facto sensu īteriori, qm̄ facto phā tasmate, & sensu illius phantasmatis in sensu cōi, unde dicit. Mouentur aūt q̄dam dum dormiunt, & faciūt multa, quæ uigilantium sunt, qm̄ se armis muniunt, & equitant, & id genus non tn̄ absq; phantasmate & sensu cōi, causa aūt est, qm̄ somnium, est quodāmodo sensamentū quoddam est, ut posterius dicemus. Tunc se excusat, qm̄ qō fieri solet cur dormientes cum somniant, somniorum aliqñ meminerunt expergefacti, eorum uero operum, quæ uigilium egerunt, non meminerunt, non enim recordātur se loquutos esse, se armis munitos fuisse, & id genus, quæ uigilum sunt excusat ergo se (& inquit) cur ꝟo somnia meminerunt, expergefacti, uigilum ꝟo acta, quæ ipsi egerunt, cum dormirent, non meminerūt, in problematicis qōnib⁹ dictum est, hę sunt suppositiones. Verum animaduersione dignum alios aliter dicere, non enim, ꝙ suppositiones fecerit Aristo. asserūt, sed Themistius uelle vr̄ ꝙ Aristote. probauerit in sanguineis somni & uigiliæ effectiuum principium esse cor, uel uitalem spūm, qui est circa cor. In exā guibus uero, esse proportionale cordi uel proportionale spiritui, qui est circa proportionale cordi, & syllogismus Aristo. ſm Themistium est iste id principium effectiuū somni ac uigiliæ est, quod sensus & mot⁹ principium est, in sanguineis cor, & spūs, in exāguibus proportionalia, principium sensus & mot⁹ sunt, ergo in sanguineis cor, & spiritus in exanguibūs proportionalia sunt somni & uigiliæ factiuum principium. Iuniores aūt uoluerunt ꝙ Aristote. probauerit cor esse materiale & subiectiuum principium, qm̄ est materiale & subiectiuū principiū sensus & motus. Quę expōnes aptari pn̄t uerbis, non tn̄ facile, ut intelligēti patet. Possunt etiam pōnes hę concordari, qm̄ cor bifariam accipi pōt, uno mō, ut est mēbrum uiuēs ex sanguine & spiritibus aggregatū, & hoc pacto est principiū factiuū & somni & uigiliæ mediantibus spiritibus, & sanguine, & sic intelligit Themistius. Alio mō pōt cōsiderari, ut mēbrū absolute, non consideratis spiritib⁹ & sanguine, et sic est subiectum & materia somni. & hoc pacto potuerūt intelligere iuniores. Nos ꝟo facilius uerba Aristo. considerantes, in suppōnes illa dissecauimus, nec ab rōne, qm̄ neque cām materialē, neq; cām factiuā explicasse eum cernimus. Signū est, qm̄ statim in proximo textu dicit { Cōsequēs aūt est ea, quæ dicta, sunt, aggredi quib⁹ factis, & unde principium passionis fit, uigilandi & dormiendi } mō per hęc ꝟba innuit se nunc uelle dicere de factiua cā, postquā hęc supposita sunt, & ita uidet̄ suppōnes fecisse, quod mihi consonum est, qm̄ de factiua & materiali causa dicet post hæc. Siquis tn̄ afficeret̄ expositione Themistĳ, posset dicere, ut ipse dicit, ꝙ post hæc cām agētem, & materialem facilius & distinctius quā antea oñdet, hæc sunt quæ mihi uidentur.

Proximum ab ijs quæ diximus, est, ut quibus factis, & unde affectionis huius origo, somni inquam & uigiliæ proueniat, tractetur exponaturq;.

Cōsequēs aūt est ad ea quæ dicta sunt, aggredi, quibus factis & unde principiū paßionis fit, & uigilandi & dormiendi.

Cū posuit suppōnes, nūc exequitur, & prīo resumit rursus intentionē, & dicit. Cōsequēs aūt est ad ea, quæ nunc supposita & dicta sunt, aggredi quibus. s. causis materialib⁹, vñ tāquā e cā factiua principiū passionis fit, & uigilā di, & dormiēdi. Quo uero ad uerba attinet, Themisti⁹ per illud ꝟbū { quibus } exponit qua motione, nos ꝟo, diximus, quib⁹. s. materialib⁹ causis. Est aūt materialis cā, uapor, q eleuat⁹ a cibo actione cordis & spirituū, deīde in locū inferiorē defluit inspissatus, & cor infrigidans, & meat⁹ sensitiuos, qbus sensibilia externa deferunt̄ ad cor, obturens est. Hic enim uapor materialis cā dr̄ a Themistio superiori capite. Vrū ꝟo hic uapor sit materialis cā somni, postea dicem⁹, prīcipiū ꝟo effectiuū est spūs, originale aūt cor ip3, nam sicut sol sua luce eleuat uapores ab humidis, sic cor suo spū calido eleuat uapores a cibo. Ergo proponit dicere de uapore & de spū et calore, de uapore qdē, ut materiali cā, de corde ꝟo & spū, ut factiua cā. Ampli⁹ dicit, & vñ prīcipiū passionis fit, & exponit, quid p passionē intelligit, & lege { & } pro. i. hoc pacto, passionis. i. uigilādi & dormiēdi, hoc pacto Themi. intelligit.

Sane cum animal ubi sensum habet tum primum ali & crescere oporteat.

Palam itaq; est, quod quoniam necessarium est animali, cum sensum habet, tunc primo nutrimentum suscipere, & augmentum.

Proposita intētiōe, nūc exeq̄t, & primo resumit quęcū que de nutrimēto dicta st̄ in libello de nutrimēto, & hoc nō ab rōne, qm̄ cū cā materialis somni et uigilię sit uapor eleuatus a cibo, nisi intelligamus summatim cibū, ac nutrimētū q̄d sint, nō poterimus intelligere qūo uapor cibalis est cā somni, et qūo uigilię. Resumit ergo p ordinē, oīa necessaria, quę de nutrimēto dicta st̄, & quę ad ꝓpositū ualēt. Primū igit̄ qđ sumit est, ꝙ q̄ primū aīal sensum habet, tūc prīo nutrimētū & augmētū h3. Ex hoc uult hr̄e, qñ aīal īcipit dormire, & uult tūc aīal incipe dormire, cū nutrimētū īcipit sumere, tūc. n. incipit uapor ab illo cibo eleuari, tūc āt īcipit nutrimētū sumere, cū prīo accipit sēsū, ergo tūc īcipit aīal dormir̄, cū primū sēsu3 accipit. S3 occurres, qm̄

res, qm̄ embrium in utero prius q̄ sensum accipit, nutritur & crescit, non ergo simul aliquid nutrit̄ & sensum habet. Huius igitur dubitationis solutionem innuit Themisti⁹ ꝙ licet embrium prius nutriat̄ & crescat, q̄ sensum habeat, & dormiat, nō tamen, ut aïal, sed ut plāta. Simul enim sensum accipit, & nutrit̄, cū nutrit̄, & crescit, ut aïal, nō autē simpl'r. Cū. n. sensum accipit, tunc nutritur ut aïal, & cum nutrit̄, ut aïal, tunc primū sensum accipit, & cū primo nutritur ut aïal, tunc primo dormit.

Sitq; alimentum nouissimum sanguineis sanguis, exanguibus quod sanguini proportione respondet.

Nutrimentum autem est omnibus ultimum: ijs quidem quæ sanguinem habent, sanguinis natura, ijs uero quæ sanguinem non habent, proportionale.

Secūdo resumit qd nutrimentum sit, & dicit, in aïalib⁹ hn̄tibus sanguinem nutrimentum esse uerum sanguinē. In exanguibus ꝟo id, qđ est uice sanguinis, unde dicit. Nutrimentum aūt est omnibus aïalibus ultimum, non tñ eodē modo, ideo dicit, ijs quidem quæ sanguinem hn̄t, sanguinis natura, ijs ꝟo quæ sanguinem nō habent, est proportionale. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, Aristo. non oē nutrimentum esse sanguinem, sed nutrimentum ultimum. Nutrimentum enim in principio nō est sanguis, sed potētia sanguis. Nutrimentum enim ultimum, ut Themistius inqt, est qđ postremo & nouissime ex decoctiōe subsidet, & dixit sanguinis natura, ut innueret, in hn̄tibus sanguinem id, quod ultimo decoquitur, esse uere sanguinem, natura enim sanguinis, purus sanguis dicitur.

Atq; uenæ conceptacula sanguinis sint.

Locus uero sanguinis uenæ.

Tertio resumit locum sanguinis, & dicit ꝙ locus sanguinis sunt uenę, & per uenas, intelligit tam mobiles, quæ arterię pulsatiles dicunt, quam immobiles, quæ sanguinem cōtinēt nō ita calidum ac subtilem.

Venarum autem initium cor, id quod ex dissectionibus perspici potest.

Harum autem principium cor: palam autem quod dicitur est ex anathomis.

Tertio resumit, ꝙ uenę originē hn̄t a corde, et dicit. Harū aūt principiū est cor, probat hoc ex anathomijs & dicit. Palam aūt quod nūc dictum est, ex anathomis. Verū de his diximus libello de iuuentute, & senectute. Ibi. n. dixim⁹ uenas quo ad ortū simpl'r, oriri a corde, qm̄ ab eo incipiunt, & ultra non progrediuntur. Quo ꝟo ad ramificationem, oriuntur ab epate, qm̄ ramificatio incipit ab epate, & sic medicos & philosophos cōsiliauimus.

Cibum utiq; illum q per os ingeri solet, in loca sua receptū euaporari in uenas, inibiq; mutatum in sanguinem uerti, & mox principium ipsum adire constat. Quæ quāquā in libro de alimento dicta sunt, nunc tamen repeti oportet, ad hoc ut principia motionis contemplemur. & quid sustinente parte sensitiua somnus & uigilia contingat. Nec enim somnus, quæcūq; impotentia sensuum est, ut diximus, nam & dementia, & præfocatio, & animi defectus, talē impotentiā afferre pōt.

Deforis quidem igitur alimenti ingredientis in susceptiua loca, fit euaporatio ad uenas, ibi uero permutatum in sanguinem uertitur, & uadit ad principium. Dictum est autē de his, in ijs quæ de nutrimento, nunc autem repetendum est de ipsis, huius gratia ut principia motus speculemur, & quid patiente particula sensitiua accidit uigilia & somnus. Non enim est somnus, quælibet impotētia sensitiui, ut dictum est, etenim amentia, & suffocatio aliqua, & animæ defectio, facit huiusmodi impotentiam.

Quarto resumit modum generationis ultimi nutrimenti, qui est perfectus sanguis, & imaginat̄, ꝙ cibus primo ꝑ os ingeratur, deīde ingestus, ad stomachum fert̄, & ibi iterum ingerit̄, hinc per uenas, quę paruę & medię dicuntur, spirat & euaporat sursum, & permeat ad epar, & ibi iterū digerit̄, hinc tādem per uenam magnā subit ad cor, & ibi ſm Themistium ultimo concoquitur, & in sanguinē ꝑfecte conuertit̄. Deinde per uenam paruā fert̄ ad mēbra, & distribuit̄ oïbus particulis, quæ nutriuntur, unde dicit, & lege igitur, pro pręterea hoc pacto. Præterea alimēti deforis ingredientis & collocati in susceptiua loca. s. in stomachū & intestina, euaporatio fit ad uenas, quæ sunt in epate, ibi ꝟo permutatum, & concoctū, in sanguinē uerti t̄, & ab eo per uenā magnā uadit ad principium. s. cor. Et intelligit per euaporationem motū alimenti sursum, quo cibus ascēdit ad uenas existentes in epate: ut Themi. intelligit. Amplius aïaduerte, ꝙ Aristo. ait nutrimentū in epate uerti in sanguinem, & eum sic uersum proficisci ad cor, ubi non clare patet, an digestio in corde (vt exponit Themistius) an in epate proficiatur, quoniam licet sanguis proficiscatur ad cor, non exponit utrum proficiscatur ad cor, ut accipiat ibi ultimam perfectionem (ut sentit Themistius) an ut nutriat cor, & de altera ꝑte spūs fiant, qui per uenā paruā distribuant̄ ad mēbra pro ultima digōne, quæ fit in mēbris, ideo uide, ea quæ diximus de re hac libro de iuuētute & senectute. unde quia res hęc non determinata est, ideo Aristo. inquit. Dictum est aūt de his, in ijs, quæ de nutrimento. At nunc repetendū est de ipsis, hoc est at nūc dixim⁹ de his, huius gr̄a, & ob hāc cām, ut speculemur principia motus. s. uaporum, unde ipsi eleuent̄, & quę illorū cā sit, & quid illud sit, quo patiente particula sensitiua. s. primo sensorio, quod est cor, accidit uigilia & somnus. Ergo de his propterea necessariū erat repetere, tum, ut intelligeremus motū uaporū, quo fit somnus, & uigilia, tum etiā, ut intelligeremus quid est illud, quo accidit nobis somn⁹ & uigilia primo sensorio patiente. Et assignat cām, qm̄ somnus fit ex motu uaporū eleuatorum a cibo, quia (ut inquit) non est somnus quęlibet impotētia sensitiui, ut dictū est. Etenim amētia & suffocatio hoc est strangulatio, & aïę defectio, quę lipopsychia dr̄, facit hmōi impotētiā, & tñ nō sunt causæ somni, sed uapores eleuati a cibo, ut dicemus, sunt cā somni, quare erat necessariū repetere de alimēto, ut uaporū motionē intelligeremus, qui ab eo eleuant̄. Sed dubitaret forte quispiā cōtra id, qđ de alimēto repetit, qm̄ nō uidet̄ uerū oïa mēbra nutriri sanguine, nutrimur enim ex his, ex qbus sumus, ut libro de generatione dcm̄ est, at in nobis nonnulla mēbra sunt melācholica, alia cholerica, alia sanguinea, nonnulla flegmatica. Igit̄ alia membra melācholia, alia cholera, alia sanguine, alia flegmate nutriuntur. Nō ergo sanguis est oïum mēbrorū alimētū. Dicendum, ꝙ ſm Aristo. unus est humor in nobis tm̄, cui⁹ tenuior pars cholera, crassior melācholia, aquosior flegma, dulcior sanguis dicit̄. Oēs tñ sunt sanguis, quare crassiori parte melancholica aïalis membra nutriūtur, tenuiori ꝟo cholerica, aquosiori flegmatica, dulciori sanguinea, uerum de his magna inter physicos, & medicos quæstio est, de qua hactenus. An sanguis solus nutriat.

Iā uero accidit, ut & quidā ꝑ forte animi deliquiū, quippiā imaginarentur. Hoc igitur aliq̄ habet controuersiam.

Iam aūt facta fuit phātasia, quibusdā & defectū animæ patientibus fortiter. Hoc igitur: aliquā hēt dubitationem.

Quęrit aūt hic Arist. utrū lipopsychia sit somnus. Verū ꝓ declaratiōe qōnis, aïaduersione dignū, qd Arist. ꝑ amētiā, qd ꝑ suffocationē, et qd ꝑ aïę defectionē intelligat. Superi⁹. n. Arist. hęc nō declarauit, & idigere expōne, ꝑ amētiam igitur, quę gręce est, ἔννοια, etpnia, Themistius delirium, atq; furorem intelligebat, & per delirium ac furorē, non omnem dementiæ spēm Themistius intelligit, sed cū morbum, quem, cū quis patitur, neq; uidet, neq; audit, neque omnino aliquid sentit. Cuius signum affert Themi-

stius, ꝙ qui hac dementię specie laborauerint, in eius corpus seuit, dentibus carnem suā petēs, quę nō ageret, si doloris sensum aliquem haberet. Per suffocationem aūt, strāgulationem exponit, quæ fit, quoties uenæ, quę grece phagitides, latine ingulares dicunt̄, constringuntur, & hoies sensib⁹ ereptis uenis illis fortis ualde appræhensis collabūtur, huius quidem morbi species, ab Aristoteles πνιγμὸς dicitur, quæ forte est quędā apoplexię spēs, per aię defectionem intelligit Themistius morbum, quo quis animo linqtur, & iacet mortuus, quem morbum Aristo. lipopsychiā uocat Aristo. ergo sumit tanquā per se notū, ꝙ dementia & suffocatio, nec sint somnus, nec somni causæ, non enim demēs, nec suffocatus dormit, nec dementia, nec suffocatio somni causæ esse possunt, ideo quærit utrum lipopsychia sit somnus, & uidetur ꝙ sic, qm̄ quibusdam lipopsychiam fortiter patientibus apparuit phantasia siue phātasma, cuius recordantur, postquam a lipopsychia liberantur, modo hæc apparitio non fuisset, nisi qui lipopsychiā patiebatur, dormiebat, unde dicit. Iā aūt facta fuit phantasia quibusdam, qui & animæ defectum fortiter patiebantur. Hoc igitur, aliquam habet dubitationem, uidetur enī hæc consequentia ualere, phātasma apparuit ei, q lipopsychiam fortiter patitur, ergo ille dormit.

Nam si defectum animo dormire contingat: continget etiam ut imaginatio illa insomnium sit. Porro: multa dicunt qui ita uehementer tentantur, quiq; extinctorum speciem præferunt. De quibus omnibus eandem esse rationem: putandum est.

Si enim contingat obdormire defectionem animæ patientē, continget utiq; somnium esse & phātasma. Multa autem sunt, quæ dicunt qui uehementer animo defecerunt, & qui uisi sunt mortui esse. De quibus omnibus eandem esse rationem, existimandum est.

Rñdet, & uult ꝙ lipopsychia non sit somnus, sed morbi genus, nec cā somni, probat, qm̄ si lipopsychia esset somnus, phātasma, quod lipopsychiā patienti apparet, esset somnium, mō hoc est falsum, qm̄ multa sī, quę dicūt, q uehemēter aīo defecerūt, & quasi uisi sunt mortui esse, de qbus oīb⁹ eādē esse rōnē existimādū est, quare cū hęc non sint somnia, nec lipopsychia erit somnus, nec somni cā, unde dicit. Si. n. cōtingat obdormire defectionē aię patiētē, cōtinget utiq; & phātasma, qđ illi apparet, esse somniū. destruit ɔ̄ns & dicit, sed multa sunt, quæ dicūt, q uehementer aīo defecerūt, & q uisi sunt esse mortui, de qb⁹ oīb⁹ eandem rōnem existimādū est, ꝙ debēt esse somnia, q̄ cū nō sint, nec illud phātasma qđ appuit lipopsychitico, vr̄ somniū, ergo nec liposychia erit somn⁹, nec somni cā.

Sed enim, uti iam diximus, non omnis impotentia sentiendi somnus est.

Sed, ut diximus, non est somnus impotentia omnis, sensitiui, sed ex euaporatione circa nutrimentum passio fit hæc.

Exponit nūc qd proprie somnus sit, & unde ꝓprie fiat, & sic patebit lipopsychiā nō esse somnū, neq; somni causam, patebit etiam nullum morbum, aut morbi accidēs esse somnum, & dicit. Sed, ut diximus, non est somnus quælibet primi sensitiui impotentia, sed ea passio, atq; impotentia hæc somnus est, quæ ex euaporatione circa nutrimentum fit, hoc est proprie somn⁹ est impotētia facta ab euaporatione eleuata a cibo.

Sed ea solum quam diuaporatio committit alimenti, quod enim sursum halat, quadantenus attolli, deinde regredi ac refluere instar Euripi necesse est, nam animantis cuiusq; calidum, in sublime natura fertur, at ubi eo loci subuectū est, mox uniuersum reciprocat, ac descēdit. Quamobrem, somnus maxime post cibum fieri solet: tunc enim copiosus humor & corpulētus, sursum commeat. Qui cum consistit, caput aggrauat, & addormiscere facit, cum uero iam descendit, & reciprocando calorem repulit, tum somno sepultum iacet dormitq; animal,

Necesse enim quod euaporatur, aliquo usq; impelli, deinde conuerti & permutari sicut Euripum, calidum enim cuiusque animalium, ad superiora natum est ferri, cum autem in superioribus locis fuerit multum simul iterū reuertitur, ferturq; deorsum. Et ideo, maxime fiunt somni, a nutrimento, nam repente tunc multa humiditas & corpulenta, sursum fertur. Constans igitur, grauat, & facit dormitare, cum uero deorsum fluxerit, & reuertendo repulerit calorem, tunc fit somnus, & animal dormit.

Probat ꝙ dixerat, & exponit modum, q̄ fit in nobis somnus, ubi attētiōe dignū ꝙ assumpto cibo per calorem a corde originalr̄ defluētē cibus concoquitur, in qua decoctione illi⁹ cibi fit quędā euaporatio, quę ꝑꝑ tenuitatē et caliditatē & leuitatē ascēdit naturaliter ad cerebrū, ubi infrigidatur frigiditate cerebri, et inspissat̄ ad modū nubis, uapor ergo ille sic frigefactus, & inspissatus ob sui grauitatem descēdit, & qdē ꝑ easdē uenas ꝑ quas calor naturalis ad corde ad cerebrū, & spūs aīales ꝑmeāt, descēdēs uero obuiās calor & spūi cordis, diffundit se ad ꝑtes exteriores corpis, & repellit calorē et spūs cordis ad loca cordis & epatis, & stomachi, ut. v3. maior calor uigeat ī locis digestiōis. At in tali reuersione, qua calor & spūs reuertitur ad cor & epar, cōtingit primo ꝙ organa sensitiua exteriora careāt calore & spiritib⁹ sufficiētib⁹ ad sentiēdū, & cōtīgit, qđ ꝑꝑ uapores, q frigefacti ad illa diuerterūt, facta sit obturatio tāta, ut nō possint spēs uenire ꝑ illas uias ad cerebrū, & sic nec ad cor, & ita nec ad sensu3 coē3 ueluti nubes ꝓhibet diffundi lumē solis a superiori loco ad terrā (ut Auerro. inqt) et ita cōis sensus nō pōt sentire ꝑꝑ hoc impedimētū sensibilia exteriora, & ꝑ hūc modū fit somnus, nā tūc sensus cōis uacat ab ipsis sensationib⁹ sensibiliū exteriorū, et qm̄ iste uapor est grauis, cū remeat ꝑ uenas, aīal grauat. Ex his sequit̄ duplici de cā fieri somnū prima qdē est ꝑꝑ priuationē spūum, q nō pn̄t uēire ad organa exteriora, ꝑꝑ oppilationē factā ī illis a uapore frigido & spisso. secūda ṽo est, ꝑꝑ uaporē oppilātē trāsitū spēr̄ū sensibiliū ab extra ad cerebrū, hūc modū exposuit Themi. vn̄ Arist. inqt. Necesse. n. qđ euaporat̄, aliquo usq; impelli. s. ad cerebrū, ubi ɔuertit̄ in nubē crassam & grauē, et spissam. Deinde necesse est ɔuerti, & ꝑmutari a cerebro ad cor ꝑ easdē uenas ꝑ quas ad cerebrū calor & spūs mouent̄, ueluti Eurip⁹, q mouet̄ a deorsum ī sursum & econtrario. Q̄ aūt illud qđ euaporat, sursum moueat̄, declarat, & dicit. Calidū. n. cuiusq; aīaliū, ad supius sua leuitate natū est ferri, cū aūt in supiorib⁹ locis fuerit. v3. in cerebro, infrigidat̄, & inspissat̄, & sic multū sil̄ iterū reuertit̄, ferturq; deorsum per easdē uenas ꝑ q̄s spūs et calor ad cerebrū ferunt̄, tūc cōplēdus est mod⁹, et dicēdū ꝙ cū ī descēsu obuiet calido, talis uapor sic inspissat⁹ diuertit̄ ad organa exteriora meāt⁹ illorū obturādo, et repellit calidū ꝑ magna ꝑte ad epar, & ad cor, et ad loca digestiua, ut meli⁹ fit digestio. Hic cōcludit, ꝙ somni maxīe fiūt a nutrimento. Cui⁹ cām affert, qm̄ assumpto cibo, ṽtute caloris cordis multa humiditas & corpulēta sursum fert̄, & in cerebrū ꝑtigit, ibi igit̄ constās, & frigefacta, ac inspissata grauat cū ad mēbra ꝑ uenas meat, & facit dormire. Cū ṽo deorsum fluxerit, & reuertēdo repulerit calorē ad loca digestiua, aīal dormit, duplici, v3, de cā, & subtractione spirituū ab ipsis locis sensuum, & oppilōne impediente specierum transitū. Quo uero ad uerba attinet Arist. intelligit ꝑ Euripū, fretū, hoc est mare angustū, qualis est Eurip⁹ tauromintan⁹ in Sicilia, & alter in Euboea. Sed circa ea, quę dicta sunt, p3 ꝭm Aristo. aliquē ī lipopsychia cōstitutū uidere quędā, quæ phantasmata dicūtur, idcirco nonnulli perperā ṽba Arist. intelligentes dixerunt Aristo. per lipopsychiam intellexisse extasim, siue raptū, ubi inferę uires, & sensuales sopiuntur, supera uero animæ uis attollitur, cui sic elatę multa archana reuelantur, huius opinionis fuit Plinius septimo historiæ De extasi raptu lipopsychia

storię naturalis, qui exẽplo Hermotini claçomeni animã corpore relictã erraſſe tradit, quæ poſtea ad corpus rediẽs multa prædixit, ſed ꝙ lipopſychia non ſit extaſis ſiue raptus, primo probaẽ, ꝙ lipopſychia ſm Gal. eſt morbi genus, quod uiriũ imbecillitate plerũq; cõtingit, aut nimia inedia, aut morbi diuturnitate, at extaſis ſine morbo accidit. Præterea lipopſychia, & bonis & malis indifferenter accidit, extaſis aũt nõ niſi uiris uirtute & oĩ ſcitate præcipuis. Amplius extaſis in magnarum rerũ reuelationibus fieri ſolet, ut his qõnibus aurelius Auguſtinus inqᵗ, quas in libro Geneſeos confecit, lipopſychia uero accidit nulla rerum reuelatione cogente ad hæc in extaſi, quæ prędicuntur, nũquam fallere uiſa ſunt. Phantaſmata aũt quę in lipopſychia accidũt, temere atq; fortuito aliquid præſagiunt. Hinc Platonis error exploditur. Plato.n. aĩam in lipopſychia & ſomno melius intelligere, & futura uidere ꝙ̃ in uigilia cenſet. Mouetur ex eo, qa putauit aĩam plenã eſſe ſpeciebus, ortãq; eſſe oĩb⁹ ſciẽtijs abũdã, impediri aũt corporis mole, & qua cũ extrahiẽ impedimẽto ablato melius intelligit, & futura certius proſpicit, qđ qđẽ fictitiũ eſſe probat obſeruatio, nã q extaſim, ac raptũ paſſi ſunt, nũquã niſi uera prędixerũt. Lipopſychiatici ṽo & dormientes, non niſi caſu (ut inquit Ariſto.) uera præſagiũt.

Deuapore qũo cauſa ſomni. Vlteri⁹ quæriẽ quæ cauſa ſomni & uigiliæ ſit uapor eleuatus a cibo. Rñdit Themiſtius, ꝙ uapor ſit materia ſomni & uigiliæ, ut patet cap. 9. Alij dicũt ꝙ eſt cã factiua, qm̃ ſui pñtia in uijs ſenſitiuis eſt cauſa ſomni, ſui abſentia ab illis eſt cã uigiliæ Ego ṽo dico ꝙ ſicut in generatione pluuię ſol & calor cœleſtis, & uapor ſunt cauſæ pluuiæ, ſic ĩ generatione ſomni cor, & calor, & uapor ſunt cauſę ſomni, cor quidem cã vl̃is, calor uero cã eleuãs uapores, & uapor cã materialis. Verũ aĩaduerte ꝙ cã materialis. Vno modo accipiẽ pro cã ex qua aliquid fit tãquã ex pte inexiſtente, & ſic ſomn⁹ & uigilia non hñt cãm materialeʒ, cũ ſint accñtia, quorũ nõ eſt materia ex qua. Alio mõ accipitur pro cã materiali in qua, & ſic cor, & primũ ſenſoriũ eſt cã materialis ſomni & uigilię, & nõ uapor. Tertio accipiẽ pro oĩ cã corporea, e qua aliud pendet, qũo medici humorẽ dicũt eſſe materiam febris, & cãm illius materialem, quæ reuera eſt effectrix cã, ſed qm̃ omne corporeum, e quo aliud pendet, in quocũq; genere cauſæ uocãt materiam, iõ humor dicitur materia febris, & cã hoc pacto materialis, diſtinguitur cõtra cãm immaterialẽ, qũo dicimus dolorẽ eſſe materialẽ, qñ ei⁹ cã eſt humor, & immaterialẽ, qñ eius cã eſt qualitas ſine humore. Tunc dico ꝙ loquendo ſm modũ loquendi medicorum uapor eſt cauſa ſomni et uigiliæ materialis, qm̃ eſt cã corporea, e qua pẽdet ſomnus, & uigilia: ſui enim pñtia corporea uapor meatus ſenſitiuos oppilans ſomnum efficit, ſui abſentia uigiliã cauſat. Secundum ṽo modũ loquendi philoſophorũ, uapor ſui pñtia eſt cã ſomni effectrix, ſui abſentia cã uigilię remouens prohibẽs, & ſic pñt opiones cõſiliari tertio quæritur dato ꝙ uapor ſit cã ſomni effectrix ſecũdũ modum loquendi philoſophorũ, utrũ ſit effectrix cã per ſe, an per accidens. Dicendum ꝙ cã effectrix per ſe uno mõ accipiẽ, ut diſtinguitur contra cãm fortuitã & caſualem. Alio modo pro cã uniuoca, quæ agit ſm propriã intẽtionem agẽdo ſuũ effectum. Tũc dico ꝙ loquendo de cã ꝑ ſe prima rõne, ſic euaporatio eſt cã per ſe, qm̃ non eſt cã ſomni fortuita, ac caſualis, qm̃ poſita euaporatione in uijs ſenſitiuis utplurimũ ſequitur ſomnus, & remota ab illis, utplurimũ ſequitur uigilia. Loquendo ṽo de cã per ſe uniuoca quæ agit ſecũdũ propriã intentionẽ, & quæ eſt uniuoca effectui, ſic euaporatio eleuata a cibo, nõ eſt cã per ſe, primo qa uapor non eſt quid uniuocum cũ ſomno, neque cum uigilia ſecundo quia uapor non per ſe intendit ſomnuʒ ſui pñtia, nec uigiliam ſui abſentia, ut enim uapor eſt frigidus, per ſe intendit infrigidare, ut grauis, per ſe intendit moueri deorſum, & qm̃ ad motũ uaporis deorſum ſequitur oppilõ uiarũ ſenſitiuarum, ideo per accidens eſt cã ſomni tertio qm̃ ſomnus eſt priuatio, mõ priuatio non eſt effectus ꝑ ſe intentus a natura. Ex quo ſequitur ꝙ ſit cã per accñs, inquantũ ad eius deſcenſum ſequitur cã per ſe, qm̃ ad eius deſcenſum ſequitur cõuentus caloris & ſpirituum ad cor, & ad loca digeſtiua, & ſic inquantum ad ſui deſcenſum ſequitur receſſus ſpirituũ ſenſitiuorũ a uijs ſenſitiuis eſt cã ſomni. Sui uero abſentia eſt cã acceſſus ſpirituum ad illas, & ſic eſt cã uigiliæ. Ex his ulterius patet cerebrum eſſe cãm per accñs ſomni quatenus ſui frigiditate eſt cauſa frigiditatis, & ſpiſſitudinis & grauitatis uaporum, ueluti media regio eſt cã ꝑ accidẽs pluuię. His ſtãtibus, patet ꝙ illa impotẽtia ſentiendi, quę proficiſciẽ ab humore, ut in febrib⁹, & alijs morbis, quã arabes ſubeth appellant, nõ eſt ſomnus, ſed ſtupor, q eſt, aut morb⁹, aut accidens morbi. Somnus.n. impotẽtia ſentiẽdi eſt, quæ a cibali euaporatione proficiſciẽ, quæ ṽo nõ a cibali euaporatione procedit, nõ ſomnus, ſed ſtupor eſt, uel ęquiuoce ſomnus, Hinc illa impotentia ſentiendi quæ accidit in principijs febrium, non ſomnus, ſed ſtupor eſt, non enim ab ipſa euaporatiõe cibali naſcitur, ſed ab humore effumãte ad caput a calore naturali cõuerſo in febrẽ, eleuato Ariſto.n. amẽtiã, ſuffocationẽ, lipopſychiã, & cætera id gen⁹ nõ ſomnos, nec ſomni cãm putauit, ſed morbos argumento qđ nõ a cibali euaporatione proficiſcunẽ, ſed ab humorali effumatione, ergo talia non ſomni, ſed uel ęquoce ſomni dicantur. Si.n. impotentia ſentiendi, quæ non a cibali euaporatione proficiſciẽ, poſſet eſſe ſomn⁹ apoplexia, epilepſia, lipopſychia, amentia, & id genus ſomni eſſe poſſent, cum ſint impotẽtię ſentiendi ab humorali euaporatione proficiſcẽtes. Quæ non aĩaduertentes medici truduñẽ ad aniles fabellas, uerũ de his poſtea. Sed dubitabis, qm̃ obſeruatio docet aliquos ꝑ unũ diẽ cibũ nõ aſſumpſiſſe, & tñ ſecũdo die nullo etiã cibo aſſumpto uiſi ſunt dormire, nec rõne humoris, nec rõne morbi. Dicerẽ hũc ſomnũ euenire ex defectu naturæ, nã ꝑꝑ defectũ cibi, cor & mẽbra interiora fuiſſent depaupata ſpiritibus, cũ defectu nutrimẽti nulla inſtauratio facta ſit in eis. Propterea naturaliter pro cõſeruatiõe eorũ, etiã nulla facta repcuſſiõe calidi ab euaporatione cibali ſpiſſa deſcẽdẽte, natura principalr̃ intendẽs cõſeruationẽ pricipaliũ reuocaret calorẽ & ſpũs ab organis ſenſitiuis exteriorib⁹ ad cor, & ſic ſaltẽ paruo tpe ſomn⁹ fieri poſſet, ꝗ eſſet poti⁹ defectu naturę, ꝙ̃ additione naturę. Tũc diceret Ariſt. hũc ſomnũ nõ eſſe pfectum ſm rõnẽ ſomni cõpletã, ſed ſm incõpletã ſomni rõnẽ, & fortaſſe ęquoce, qm̃ nõ eſt uer⁹ ſomn⁹ niſi ſit aliq cibalis euaporatio ad cerebrũ, qre eſt q̃dã paſſio ſomno ſil'is.

Hæc autem, uel ſomnifica ipſa indicant, omnia enim, ſiue pocul enta ſint, ſiue eſculenta, grauedinem capiti adferunt, ut papauer, mandragoras, temetum, lolium.

Signum autem horum, et ſomnifera, omnia enim grauedinẽ capitis faciunt, & potabilia & comeſtibilia, ut opium, mãdragoras, uinum, & lolium.

Ariſto. (ut placet Themiſtio) nõ oñdit hic ſomnũ fieri uaporatione cibi, ut q̃dã intelligũt, ſed ꝙ humẽtia & corpulẽtia genera ciborũ grauedinoſa capiti ſint. & hoc eo ĩ dicio, ꝙ qb⁹ ineſt uis ſomnifera, capiti grauedinẽ afferũt, & grauẽ ſomnũ. Vel dicẽdũ ꝙ cũ Ariſtote demonſtrauit ꝙ cibus ſui euaporatione corpulẽta ſomnũ efficiat hoc ꝓbat nũc a ſigno ſomnificorũ, quę qa magis uaporoſa ſẽ, et corpulẽtiorẽ uaporẽ faciũt, maiorẽ ſomnũ cauſant, unde dicit Signũ aũt horũ quę dicta.ſ. ꝙ cibus euaporatione ſui corpulentẽ ſomnus faciat, ſunt & ſomnifera, quę quia euaporatione corpulẽta abũdãt, oĩa grauedinẽ capitis faciũt, hoc eſt ſomnũ grauẽ, & hoc craſſitudine eius humoris, qui ſurſum reſpirat, & potabilia, & comeſtibilia, hoc eſt ſiue potabilia ſint, ſiue comeſtibilia. De comeſtibilib⁹ ſẽ, opiũ, mãdragoras, & loliũ, de potabilib⁹ ṽo eſt uinum. Quo uero ad uerba attinet, opium gręce eſt μήκων, latine papauer, eſt autem opium ſuccus cuiuſdam papaueris thebaici inſpiſſatus, qui eſt ualde ſomnificus. Mandragorę uero

duæ sunt species (ut Columella inquit) candida quę mas uidetur, & nigra, quæ fœmina dicitur, hæc somnifera sunt comestione, & olfatu, lolium autē est herbę genus, & uulgo çiçania dicitur, unde Horatius. Esset ador, loliumq; meliora relinquens.

Ad hunc item modum affecti uidentur, qui somporātur dormitantq;, q̃a nec caput erigere, nec palpebras attollere queūt.

Et qui deorsum feruntur, & dormitant, hoc uidentur pati, & non possunt leuare caput & palpebras.

Secundo idem probat ab alio signo, q̄m qui dormiunt grauedine uaporum, qui descendunt a cerebro ad mēbra, & ad palpebras non possunt leuare caput, unde dicit. Et q deorsum feruntur, & dormitant, hoc uidentur pati. s. euaporationem corpulentam & grauem, et pro q̄m, nō possunt leuare caput, & palpebras corpulentia & ponderositate uaporum a cibo eleuatorum. Quo ῡo ad uerba attinet, uerbum posterius est expositiuum prioris uerbi, hoc pacto & qui deorsum feruntur, hoc est, q dormitant, hoc uidentur pati.

Et maxime à cibis, somnus talis extat, tūc enim multa exhalatio consit.

Et post cibaria maxime, talis somnus, multa enim, quæ a cibis euaporatio.

Quod cib⁹ sui crassa euaporatione somnum faciat. Probat tertio signo, q̄m post cibaria somnus sic grauis maxime accidit, ut in prima nocte, q̄m tunc multa & magnitudine, & numero est a cibis euaporatio.

Præterea a, a fatigationibus nonnullis, nam fatigatio, colliquandi uim obtinet, colliquamentum autem, uicem incocti alimenti, nisi frigidum sit, præstare solet.

Amplius autem, & ex laboribus quibusdam, nā labor quidem, colliquatiuum, colliquamen uero, fit quemadmodum nutrimentum indigestum, si non frigidum sit.

Quartum signum hic ponit, & sumitur a labore, & dicit. Amplius aūt & ex laboribus quibusdam, somnus fit, & Themistius per laborem fatigationem exponit, est aūt fatigatio non mentalis, sed corporeus labor. Et fortasse dixit { quibusdam } quia non ex mentalibus, sed ex corporeis laboribus somnus fit. & illud uerbum ex pro post intelligit. q. d. post labores corporeos. Cuius causam affert, nam labor corporeus partes corporis dissoluit, & ita facit multos uapores ascendere a partibus corporis eliquatis, ac dissolutis, ueluti a nutrimento, quando nutrimētum est indigestum & incipit digeri, & calefieri, unde dicit. Nā labor quidem, colliquatiuum est partium corporis ita, ut ex eo fiant humores colliquati quasi unum colliquamē, colliquamen uero ex illis factum fit, quemadmodum nutrimentum indigestum si non frigidum sit, q̄m nutrimētum frigidum non euaporat, sed calidum, modo colliquamē illud est ueluti nutrimentum calidum, e quo fit multa euaporatio. Quare cum labor corporeus colliquamē efficiat, & colliquamen est ut cibus uaporem faciens, & somnū, sequitur ut cibus sui euaporatione somnum faciat. Sed dices colliquamen illud ex humoribus constans non est cibus, ergo somnus accidens euaporatione illius non est somnus. Candauensis et Britannicus nō ignari philosoohię peripateticę pariter sentiunt Aristote. non loqui de labore corporeo simpliciter, sed qui fit post assumptum cibū. Cum enim labor corporeus, cum non fuerit nimis resolutiuus uirtute motus fortificet calorem naturalem, et sic facit, ut cibus digeratur, & copiosius effumet. Sed reuera hæc expositio est cōtra ῡba Arist. & cōtra Themistium. Themisti⁹ enim imaginatur propter laborem humores uiscosos in corpore contentos liquefieri aucta per laborem caliditate, & ex illis liquefactis fieri unum colliquamentum quasi incoctum alimentum, ꝙ si non est frigidū euaporat, & sic facit somnum, & sic secundum Themistium Aristo. uult fieri somnum ab euaporatione eleuata ab illo

Dubitatio

colliquamento calido, quasi ab incocto, cibo, & inde fieri somnum, et quidem potissimum si in corpore adessent humores uiscosi superflui. Propterea uidetur mihi, ꝙ somnus qui fit ab euaporatione colliquamenti, non uerus somnus, sed quædam passio similis somno, & dicit̄ equoce somn⁹, utitur autem Aristo. somno æquiuoce ad uerificandū causam somni uniuoce dicti, ut innuat quasi a simili, ꝙ sicut ab illa colliquamenti euaporatione fit, quædam passio similis somno, sic quoq; ab ipsius cibi euaporatione fit uerus somnus. Solum. n. uult habere, nec uerum, nec uerisimilem somnū fieri posse sine euaporatione.

Quidam etiam morbi, hoc idem faciunt, qui ab humido & calido excremento proueniunt, quemadmodum in febre & lethargo euenit.

Et ægritudines quædam, illud idem faciunt, quæcūq; a superfluitate calida & humida, ut accidit febricitantibus & lethargicis.

Quintum signum sumitur ab ægritudinibus, quarū materia est calida & humida. In his enim propter multas euaporationes ascēdentes ab huiusmodi materia, accidit multus somn⁹, humidum enim est materia uaporum, calidum uero factiua causa. Sed dices impotentia sentiendi causata ab euaporatione humorali non est somnus, ut probauit Aristoteles superius, dicendum ꝙ ad ostendendū propositum nostrum satis est, ut si stupore, qui est quædam passio similis somno, quoniam uult habere quòd quemadmodum stupor & lethargus non accidunt nisi uaporatione facta ab aliquo, sic uerus somnus non accidit, nisi uaporatione facta a cibo.

Item, prima ætas, nam pueri alto sopore præmuntur, quia alimentum omne sursum respirat. Cuius rei signum est, q per id ætatis, superiora proportiōe inferiorum maxima sunt, quia incrementum illo contendat.

Amplius autem, prima ætas, pueri enim dormiunt uehemēter, eo q nutrimentum sursum fertur omne. Signum autem, q magnitudo superiorum excedit ad inferiora in prima ætate, eo q ad hæc fiat augmentum.

Sextum signum quòd somnus fiat euaporatione cibali est, quoniam in prima ætate fit multus somnus ut in pueris nam (ut Themistius exponit) alimentum ea ætate omne, uel pro maiori sui parte sursum halat, unde dicit. Amplius autē, prima ætas, subaudi nobis signo est, ꝙ somnus fiat ab euaporatione cibali, pueri enim dormiunt uehemēter, eo quòd ea ætate nutrimentum sursum fertur omne, aut saltem pro maiore sui parte. Sed dices nutrimentum non facit dormire, sed euaporationem eleuatam a nutrimēto, ergo dato ꝙ ea ętate nutrimentum pro maiore sui parte feratur sursum, non erit signum multi somni. Dicendū, ꝙ si nutrimentum in ea ætate ƀm subām sursum fertur, est signum, ꝙ etiam uapores eleuati ab eo magis sursum ferūtur, cū sint leuiores nutrimento, Q̃ aūt ętate illa nutrimētum pro maiore sui parte sursum feratur, probat Aristo. a signo, & signum autem est, ꝙ magnitudo superiorum in pueris & in prima ætate excedit ad inferiora. Hoc est ꝙ magis crescunt in partibus superis q̃ inferis, eo ꝙ ad hæc fiat augmentum, at cum ætas illa augmentatiua maxime sit, non ab ratione superiora magis crescunt. Sed dices in iuuenta est maior caliditas, ergo maior cibi euaporatio fit in iuuenta q̃ in pueritia, dicendum ꝙ an calidum sit intensius in iuuene q̃ in puero, hæc, questio est problematica, & nunc omittenda. Dato tñ ꝙ in iuuene calidum sit maius, humidum est minus, & sic priuatione materiæ uaporabilis est illa ętas minus uaporosa. Calidum ῡo puerile, dato ꝙ non sit ita intensum sicut calidum iuuenile, est sufficiens ad eleuādū uapores. Pręterea calidum iuuenile dato ꝙ eleuaret uapores magis, etiam magis illos resoluit, ut calor ęstiuus. Et sic patet solutio.

Nec alia de causa, morbo cōitiali obnoxij sunt, is enim morbus

bus, persimilis somno est. Et idcirco, huiusce pestis exordium, plerisq; per quietem accidit, qui postea dum dormiunt, ea corripi solent, dum uigilant, non solent. Cum enim larga spiritus copia in sublime effertur, ubi rursum descendit, uenas extumefacit & inflat, quibus meatum spirabilem comprimit atque intercludit.

Propter hanc uero causam, & epileptici fiunt, simile enim est somnus, epilepsi. Et ideo, accidit multis principium huius passionis, dormientibus, & dormientes quidem, capiuntur, uigilantes uero, non. Cum enim multus fertur spiritus sursum, descendendo rursum uenas tumefacit, quibus coarctat porum quo respiratio fit.

Secundum Themistium Aristoteles hic digreditur, nõ tamen extra propositum, sed ex dictis, ostendit enim pueritiam esse ætatem aptiorem cæteris morbo comitiali, propter eandem causam, qm̃ illa ætas est multorum uaporum petentium sursum, ex quibus infrigidatis accidit oppilatio in uijs sensuum, & sic fiunt epileptici, unde dicit. Propter hanc uero causam, pueri etiam epileptici fiunt, hoc est morbo caduco laborantes, nam somnus est similis epilepsię, & similitudo est (ut Themistius inquit) quia & qui dormiunt, & qui epilepsiam patiũtur, quasi aïa ablata, & sensu abmoto uidentur, cum igitur persimiles sint, quasi simili uel eadem causa emergunt. s. euaporatione multa infrigidata obturante meatus sensuum. Quod uero epilepsia sit somno sil'is, declarat, qm̃ origo epilepsiæ quasi somno incipiente accidit, & qui eo morbo infecti sunt, in somno frequentius quam in uigilia collabuntur, unde dicit. Propter hanc uero cãm, & epileptici pueri fiunt, similis enim est somnus epilepsiæ. Cuius signum affert, ex sol'one problematis, quod quæritur propter quid accidit hic morb⁹ somno incipiente, & frequentius dormientibus, & dicit. Et ideo accidit multis principium hui⁹ passionis dormiẽtibus, hoc est incipientibus dormire. Et dormientes quidẽ capiuntur hoc morbo, uigilantes uero non. Cuius cãm exponit, & dicit. Cum enim multus spiritus, hoc est post cibum in his pueris magna copia uaporum fertur sursum, infrigidatur a cerebro, & fit spissus, & corpulentus & grauis, deinde descendendo rursus per uenas, per quas calidũ ascendit, uenas tumefacit, & replet, quibus repletis coarctatur porus. s. arteria uocalis, quo fit respiratio, ut quasi pene uitæ spiramen deficiat, & sic somnus conuertitur in morbum comitialem. Sed dubitatur, quoniam epilepsia etiam uigilantibus accidit, ergo non est uerum ipsam sem per fieri a uaporibus cibalibus, dicendum, quòd epilepsia quædam est humoralis, quædam cibalis, humoralis est illa, quæ fit ab euaporatione eleuata ab humorib⁹, qui sunt, ut plurimum flegmatici, uel melancholici, uel sanguinei. Et hæc accidit omni tempore & semper cum humor fuerit præsens & uapor ab illo eleuatus sufficiat uenas obturare, & Aristo. non loquitur de hac, hæc enim non fit, incipiente uero somno, sed stupore, qui est somno similis, alia est epilepsia cibalis, quæ fit p̃ hoc quòd somnus propter nimiam uaporum copiam conuertitur iu hũc morbum, & hæc accidit pueris, & plerũq; in principijs somni. Quando uero epilepsia accidit pueris euaporatione ab humoribus accidit in uigilia, incipiente tñ quodam simili somno, & per hanc differentiam potest discerni humoralis a cibali, qm̃ cibalis accidit conuersione ueri somni in epilepsiã, humoralis accidit in uigilia, & incipiente quodam simili somno, utpote stupore.

De epil'ia Nota pulchra.

Hinc, uinum pueris utile non est, nec etiam nutricibus (nihil enim forte interest, nutrices an pueri ebibant) nisi dilutum & modicum hauriatur, nam uinum, spirituosum est, præsertim atrum.

Ideo, pueris nõ conferunt uina, neq; nutricibus, differt enim nihil forsitã, ipsos bibere, uel nutrices, sed oportet bibere aquaticum & modicum, spirituosum enim, uinum, huius autem magis, nigrum.

Rursum digrediendo obiter, affert præcepta pro cõseruatione puerorum, & ab his morbis, & ab alijs, & dicit. Ideo pueris non conferunt uina, neq; nutricib⁹, & cãm affert, & dicit. Differt enim nihil forsitã, ipsos bibere, uel nutrices, nam ex eisdem fere nutritur uterque, & quoniã qs non libenter remouet uinum a pueris uel nutricibus, qa est maximi nutrimenti, ideo præcipit, quòd si sit dãdum, op; ut bibant ipsum modicum, & bene aqua dilutum, & cãm affert, qm̃ uinu; est ualde spirituosum, hoc est multum uaporosum, & hui⁹ maxime uaporosum est nigrum, quoniã est crassius, & corpulentius quare oportet, ut abstineãt a uino pænitus nutrices, & pueri pro præseruatione ad hoc morbo, & si sit dandũ. debet dari dilutum multa aqua, & album, ut per quæ aque frigiditatem tollatur uini uaporositas. Mulier quædam peperit quatuor filios, & comitiali morbo mortui fuerũt, uenit tãdem ad me, ut dicerem quid agendum in alijs. Respondi, tu & ipse abstineas pænit⁹a uino, dũ lactantis, & fecit hoc libenter, & pręseruatus est ultim⁹puer, unde hæc Aristotelica pręcepta seruari debẽt, ut thesaurus pro præseruatione puerorum. Casus pulcher.

Et usque adeo superiora pueri plena cibo continent, ut quinque mensium spatio collum obuertere nequeant, quippe cum illis, haud secus quam ebrijs. multus uapor sursum ad caput feratur. Quam affectionem, cãm esse cur initijs fœtus intra matris uterum quiescant, rationi consonum est.

Ita uero superiora plena sunt nutrimento pueris, quod quinque mẽsibus neque uertunt collum, quemadmodum enim ebrijs, sursum fertur humiditas multa. Rationabile autem est, hãc passionem esse cãm quare quiescunt in matribus embria primũ.

Redit ad id quod dixit, dixit enim ꝙ in pueris nutrimẽtum pro maiore sui parte sursum expirat, nũc probat etiã istud alio signo, & dicit. Ita ꝟo superiora ipsis pueris plena sunt nutrimento, ꝙ quinq; mensib⁹ fere, neq; uertunt collum, sed quasi rigidum, & inflexibile habent, et subaudi in pueri sunt similes ebrijs, nam quemadmodum ebrijs sursum fertur multa humiditas, sic pueris magna humorum copia sursum fertur, Hinc assignat causam quarę fœtus primis mensibus uideatur in utero quiescere, & dicit. Rationabile autem est, hanc passionem esse causam, quare embria primum uel primis mensibus quiescunt in matricibus, qm̃ donec illa humiditas quæ sursum petit, nõ digeritur, nõ facile mouentur.

Atq; in totum somniculosi sunt, qui conditas uenas habent, & qui forma pomilionis & capite prægrãdi sunt: Nam ij quorum conditæ sunt uenæ, eas graciles & angustas habent, adeo ut humor ægre decidat & refluat. Pomiliones uero & quorum uasta sunt capita, multam diuaporationem atq; effluentiã quæ ad parteis superas uiam capessit.

Et omnino amatores somni sunt, qui occultus hãbẽt uenas, & nani & magna capita habentes. Nam horũ uenæ, angustæ, ita ut non facile diffluat quæ descendit humiditas. Nanosis uero magnaq; capita hñtibus, sursum impetus multus & euaporatio fit.

Vt Themistio placere uidetur, nunc Aristo. de his qui, somno lenti sint, physiognomiam afferre, & uult ꝙ q uenas conditas hñt, & nani, & pueri somnolenti sunt, unde dicit. Et omnino amatores somni sunt, qui occultas hñt uenas, strictas, atq; angustas, & nani & magna capita habentes. Quod quidem habentes uenas strictas sint somno lenti, probat, & dicit. Nam horũ uenę, angustę adeo sunt, ut non facile diffluat humiditas, quæ descendit, & sic diu tenetur calor ad pręcordia reclusus, et hoc declarat The-

mistius per pulchre, quoniam quem aqua per graciles fistulas lente decurrit, & quasi guttatim, per amplas uero celeriter effluit, ita & spiritus ac humiditas descendēs a cerebro per meatus angustos lente transmittitur, quare quorum uenæ sunt conditę somnolenti sunt. Quod uero nani, & qui magna capita habent, somnolenti sint, probat, & dicit. Nanosis uero, magnaq; capita habentibus, mult⁹ cibi impetus sursum, & multa cibi euaporatio fit sursum. Magna enim capita (ut Themistius inquit) exiguo alimēto non implentur, neq; paruis copijs saturantur. Quare cū multa sit materia, quæ in capite colligitur, sequit̄ multum esse, quod decidat, & refluat.

At qui uenas gerunt æditas, propter amplitudinem & latitudinem meatuum, somnolenti non sunt, nisi quam aliam cōtrariam ebiberint affectionem. Neq; item melancholici, nam locus interior, refrigeratus est. Quare, in eis euaporatio multa nō fit ob idq;, edaci auiditate laborant, cum sint aridi, nam eorum corpora ita affecta sunt, quasi re nulla fruantur. Porro bilis atra quæ naturaliter frigida est, altricē officinā refrigerat, & alias parteis in quibus recrementum hoc potētia inest.

Manifestas uero habentes uenas, non somnolenti, propter amplitudinem uenarum, nisi aliquam aliam paßionem habuerint contrariam. Neq; melancholici, infrigidatus enim est, locus interior. Quare: non fit ipsis multitudo euaporationis: propterea enim, & edaces duri existentes, quemadmodū enim nullo fruentia: afficiuntur corpora eorum. Nigra uero cholera, cū naturaliter sit frigida, & nutritiuum locum frigidum facit, & alias particulas ubicūque existit potestate hmōi supfluitas.

Nunc dat physiognomoniam eorū, qui parū dormiūt, & dicit. Quod parum dormiunt, qui uenas manifestas, & amplas habent, parū etiam dormiunt melancholici, & dicit. Manifestas uero habentes uenas, non somnolēti sunt, propter cām contrariā, quæ est amplitudo uenarum, dico tales non esse somnolentos, nisi habuerint aliquā aliā passionem contrariam huic, quæ somni sit factiua, ut si fuerit nanus, uel caput magnum habens, & id genus. Ampli⁹ neque melancholici somnolenti sunt, qm̄ in his locus interior, in quo digestio fit, ut cor, epar, & stomachus, infrigidatus est, & ideo debilitate calidi agentis non fit in ipsis multitudo euaporationis. Interponit aūt Aristo. quandā dispositionem melancholicorum, & dicit. Propterea enim duri existentes melancholici ipsi sunt etiam edaces, nec repugnat eos esse edaces, & non uaporosos, qm̄ (ut inquit) eorum corpora afficiuntur, quemadmodum nullo fruētia, quo enim uescuntur (ut Themistius inquit) non fruuntur: propter frigiditatem, nec quod assumunt uadit in corpus, sed similia uidentur infelicibus plantis, quæ in regione arida ac sterili nascuntur, quæ & si multum per radices cibi trahant, non uadit in corpus quod sumunt. Tunc redit ad rationem, quare & si multum comedant, non sint somnolenti, nec uaporosi, & dicit. Nigra uero cholera cum naturaliter sit frigida, facit nutritiua loca frigida. s. stomachū, epar, & cor, & alias particulas, in quibuscūq; humor melancholicus, potestate existit. Quæritur primo propter quid melancholici sint edaces. Rn̄detur, qm̄ cum multū appetant propter frigiditatem, comedunt sine sapore, & & sic comedendo non satiantur ubi enim nō est sapor, nō est satietas, & quia non satiantur, sunt ędaces. Secundo quæritur propter quid melancholici comedunt sine sapore. Respondetur, quoniam habent gustum frigidum, & sic rigidum & insensitiuum, frigido enim sensitiuum stupet. Quæritur tertio propter quid melancholici, cū multum comedant, si non ex cibo multo fiat multus uapor. Respondentur, qm̄ in locis nutritiuis propter præsentiam sanguinis melancholici, est calor paruus, qui non sufficit eleuare uapores. Queritur quarto propter quid cum multum comedant, non multum in corpus crescant. Respondetur (ut Themistius inquit) quia assimilantur plantis, quæ in sterilibus regionibus sunt, quicquid enim accipiunt per radices, in superfluitates mittitur, & parum in substantiam.

Quare ex ijs quæ dicta sunt apertum est, somnum esse coitū quendam caloris ad intima refugientis, et naturalem antiperistasim circumobsistentiamque propter eam, quam diximus, causam.

Quare manifestum est ex ijs quæ dicta sunt, q̧ somnus est quidam cōuentus caloris intro, & naturalis reciprocatio propter dictam causam.

Ex his cōcludit definitionem causalem somni, & dicit. Quare manifestum est ex ijs, quę dicta sunt, q̧ somnus est quidam conuentus caloris intro, hoc est quædam copia caloris interni, in corde, et naturalis reciprocatio propter dictam cām, hoc est propter repulsionem factam a uaporibus primo eleuatis a cibo, deinde descendentibus. Hæc est definitio causalis, somnus enim formaliter carentia sensus est, causatur aūt a conuentu & reciprocatione caloris naturalis propter descensum uaporū per quę dat intelligere proximam causam somni, quæ est retractio caloris naturalis, & spirituum a locis sensitiuis exteriorib⁹, & remotam cum dicit, pp dictam cām, qm̄ hæc retractio causat̄ a descensu uaporum, & sic innuit cām remotā, quæ est cā causæ, ut dictum est superius.

Quocirca qui somno præmitur, in motu & agitatu uario est. Vnde & deficit, & refrigeratur.

Ideo multus, motus dormientis. Vnde & deficit, & infrigidatur.

Hac definitione stanti concludit primo q̧ in dormiente fit multus motus uaporis ab eo loco. s. cerebro, e quo uapor deficit in calore, & infrigidat̄, ac inspissatur, & grauescit, unde dicit. Ideo multus motus. s. uaporis dormientis est ab eo loco, unde uapor & deficit, & pro idest, & infrigidatur. Mouetur enim uapor a cerebro infrigidatus, grauefactus, & inspissatus deorsum.

Atq; ob frigus, palpebræ decidunt. Quinetiam partes superiores & extimæ, frigent, contra inferiores & intimæ, ut pedes & quæ intrinsecus continentur, incalescunt.

Et propter frigiditatem, concidunt palpebræ. Et superiora quidē infrigidata, & exteriora: interiora uero & inferiora, calida, uelut quæ circa pedes & quæ intrinsecus.

Secundo concludit quo aīal cum dormire incipit, se alterescat, ut quasi uelit dare formā somni (ut superi⁹ dictū est) & dicit. Et propter frigiditatem uaporis, & grauedinē cū uapor grauis & frigidus ad ima subterfugit, frigescūt palpebræ, & frigefactæ cōprimuntur & confluunt, & ita superiora quidem infrigidata, & exteriora uidentur, interiora autem & inferiora uelut quæ circa pedes, & quæ intrinsecus sunt, ut uiscera, & cætera quæ cōtinentur, calida. Quo uero ad uerba attinet, q̧ superiora & exteriora intelligit quę circa caput, & sensoria exteriora, non tn̄ intelligas ea adeo frigida fieri, ut priuentur calore & uita, sed ut priuentur calore sufficienti ad motum & ad sensum. Interiora uero & inferiora calida sunt calore sufficienti ad uitam & ad motum & ad sensum, non tamen sentiunt, qm̄ non potest fieri sensus, nisi species sensibilium exteriorum primo congregentur in cerebro, ut superius diximus. Modo in cerebro congregari non possunt spiritu & calore reuocatis ab illo. Qualis sit frigidatio partiū superiorū.

Quāquam cur ita, dubitabit aliquis, q̧ à cibo profundißimus somnus obrepat, & uina soporifera sint & cætera quibus consimilis caliditas adest, nec rationi consonum esse uideatur, ut somnus refrigeratio sit, & causæ somni calidæ.

Quāquam utiq; dubitabit aliquis, quia post cibos fortißimus fit somnus, & est somniferum uinum, & alia huiusmodi

caliditates

caliditates habentia, est aūt non rationabile, somnum quidē esse infrigidationē, causas autem dormiendi calidas.

Mouet Aristo. contra dicta dubitationem, qa non uidet sane consonum, ut somnus sit refrigeratio, ac frigidus, & cā somni sint calidę, ut uinum, & alia quāplurima calida, quæ sunt somnifera. Similiter uapores sunt calidi, somnus enim non fit nisi loca & meatus, quibus spiritus ascendūt & descendunt frigescant, unde dicit. Quāquā utiq; dubitabit aliquis, quia post cibos, somn⁹ fit fortissimus, & hoc quia somnus est refrigeratio & frigidus, & tamen uinū est somniferum, & alia huiusmodi, quæ caliditatem habent. Tunc resumit uim dubitationis, & dicit. Est autem nō rōnabile, somnum quidem esse infrigidationē, & causas dormiendi esse calidas, ut uinum, & cætera somnifera calida. Quo uero ad uim dubitationis attinet, Animaduerte quòd somnus non est infrigidatio, in prædicatione formali, cū somnus formaliter sit impotentia sentiēdi, quæ non est infrigidatio, sed est infrigidatio in prędicatione causali, non enim somnus fit, nisi meatus, & loca trāsitus spirituū frigescant. Propterea est dubitatio, quō somnus est causaliter frigidus, & causæ effectiuæ somni sint calidę.

Vtrum igitur hoc, eo accidit, quod quemadmodū uenter inanis calidus est, sed cum oppletur motionis ratione refrigescit, ita meatus & loci in capite positi euaporamento commeāte refrigerantur?

Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum uenter uacuus cum sit calidus est, repletio uero ipsum infrigidat propter motum, sic & qui in capite pori & loca infrigidantur sursum lata euaporatione?

Soluit per tres solūtiones quas problematice tāgit. Vltimo uero soluit per propriam solōnem, & prima intelligit sic secundum Themistium, q hoc accidat, eo q quemadmodum ieiunus, & inanis uenter calidus est (quod esse potest effusione cholerice ad ipsum, ut medici dicunt) Saturans uero friget, qm̄ suffocatur & obruitur calor nimietate cibi, quemadmodum & ignis congestu lignorum, ita quoq; meatus pertinentes ad caput affluentia alimenti euaporantis ad caput frigescūt ubi cibus densatus, & concretus deorsum uice pluuiæ fundit, & sic hoīes post crapulam potissimum dormiunt. Tunc ad formam dico q somnus est frigidus, & causæ proximæ sunt frigidæ, qm̄ licet uinum & somnifera calida sint, tamen per accidēs infrigidant, suffocando calorem naturalem uentris, & uiarū per quas ascendit uapor ad caput, uapor etiam licet sit calidus, suffocando tamen calorē meatuum & locorum sua nimietate, infrigidat, unde dicit. Vtrum ergo hoc accidit, quia quemadmodum uenter existēs uacuus, calidus est. s. effusione choleræ ad ipsum, repletio uero cibi ipsum infrigidat propter motum caloris ad interiora, & illius submersionem, suffocatur enim calor & obruitur nimietate cibi, sic etiam pori qui sunt in capite, per quos cibus ad caput euaporat, & loca illa ad quæ euaporatio peruenit, sursum lata euaporatione, & nimietate uaporum infrigidantur, ut calidum illorum obruitur, ac suffocatur, & sic causę proximæ, quæ sunt loca & meatus, sunt frigidę. Quo quidem ad comparationem attinet. Animaduerte q Aristo. uult stomachum infrigidari a cibo etiam calido, non quidem per se, sed nimietate illius, qm̄ cum excedit calorē stomachi suffocat, sicut ignis congestu lignorum, quouis modo sint ligna, suffocatur, & obruit. Eodem modo uult quòd meatus & loca ad quæ, & per quos euaporatio cibalis p meat sui nimietate etiam calidū locorum & meatuum suffocet, & sic causæ proximæ quę sunt meatus & loca frigescunt, licet cibus & uapores sint calidi. Causę uero remotæ, ut uinum & id genus licet sint calidæ, tn̄ per accidens nimietate eorum suffocatiua infrigidant. Sed dubitatur cōtra solutionem, qm̄ si uenter infrigidaret a cibo, & a uaporibus meatus similiter, e cibo ipso nō posset euaporatio effumare, cum hoc non fiat nisi a calido potente illam eleuare. Præterea euaporatio est calida, & non frigida, alioquin non moueretur sursum. Si enim esset frigida, non ascenderet. Dicendum q ueter in principio fit frigidus per uiam suffocationis sui calidi, non tamē adeo quin posit eleuare euaporationes ad caput. Maxime cū nō statim somnus accidit assumpto cibo, sed postquā calor cæpit agere in cibum. Ad secundum dico, q euaporatio est calida & leuis, frigefacit tn̄ meatus non sui qualitate, sed sui nimietate, sicut uinum frigefacit stomachū nō sui qualitate, sed sui nimietate.

Dubiū | Solō

An quemadmodum aqua calida perfusi, repente inhorrescimus, ita illic frigus ascendente calore collectum, parteis eas refrigerat, & calorem naturalē debilitat ac subterfugere cogit?

An quemadmodum perfusis calido, subito horror fit, ita & ibi, ascēdente caliditate, congesta frigiditas infrigidat, & quod secundum naturam calidum facit languescere & secedere.

Hic dat secundam solutionem, & dicit. An quemadmodum perfusis calido subito horum fit. Experiētia enim docet, q cum aqua calida pedib⁹ diffunditur, in reliquo corporis sentitur tremor, qui horror dicitur, ita & ibi ascēdēte caliditate, hoc est exhalatione calida ad meat⁹ & ad loca cerebri congesta ac innata locorum, & meatuum & cerebri frigiditas per antiperistasim unitur, & unita infrigidat loca, & meatus, & facit languescere, & secedere calidum locorum & meatuum quod est secundum naturā illi innatum. Quo quidem ad similitudinem attinet, Animaduerte q cum pedes nostri uel man⁹, uel partes corporis nostri perfunduntur calida imāgine, atq; aqua calida frigus cutaneum corporis reducitur in unū, & etiam frigus aeris continentis reducitur in unū per antiperistasim auctum, et calor naturalis ad interiora suffugit. Calore autem suffugiente (ut Themistius inquit) frigus illud continentis, et cutaneum corporis māgines a calore desertas libere adoritur, & sic horrescimus. Eodem modo cum ascēdit ad caput euaporatio calida, frigiditas cerebri locorū & meatuum colligitur, & unitur, & sic crescit, aucta uero ac summis uirib⁹ referta calidum cerebri naturale, & meatuum & locorum aggreditur, ipsum debilitando, & hoc pacto per accidens cerebrum & loca fiunt frigida. Quo uero ad solutionem attinet, dico q dato q euaporatio sit calida, per accidens infrigidat, inquantum adauget frigidum locorum, quod auctum repellit calidū naturale, & hoc patet p s'le in diffusione aquæ calidę.

Præterea an quemadmodum congestum lignorum ignis restinguitur, ita multa alimonia quam calor subuehit, superioribus se immiscente calor naturalis elanguescit, donec utiq; illa concocta perfectaq; sit.

Amplius autem multo incidente nutrimento quod calor subleuat, quemadmodum ignis impositis lignis, infrigidatur, quousq; digeratur.

Hic tangitur tertia problematica solutio, & dicit. Amplius autē multo incidente nutrimento quod calor subleuat, hoc est, multa euaporatione cibali petente loca superiora, q̄ euaporationem calor locorum nutritiuorum subleuat sursum, ex hac multa euaporatione cerebrum infrigidatur, donec cibus digeratur, & cesset euaporatio. Infrigidatur quidem cerebrum ex hac multa euaporatione, quēadmodum ignis impositis lignis. Sed quo ad harum solutionum drīam attinet, animaduerte q prima solutio supponit uentrem & cerebrum & meat⁹ esse calidos, & cibū & euaporationem esse calidas, fieri uero loca frigida uia suffocationis propter nimietatem secunda uero supponit loca esse calida, & cibum & euaporationē etiam calidos, fieri uero loca rigida per antiperistasim aucto frigido, ut in horrore tertia deniq; supponit loca & cerebrum calida, nutrimentum uero & euaporationem calidas, fieri uero loca frigida cruditate & multitudine eorum, quæ ap-

ponuntur. Hæc autem differentia in uerbis Themistij satis appræhendi potest.

Fit enim somnus, sicuti dictum iam est, corpulento quopiam ui caloris in sublime per uenas euecto, quod cum diutius eo loci persistere non potest, sed copia exuperante aggrauatur, rursum depelli & ad ima fluere solet, quapropter & ipsi homines corruunt (animalium enim, homo unus erectus est) calore qui eleuandi munere fungebatur, subtracto, atq; simulac cor incidit, mentem aufert, deinde imaginationes & uisa suggerit.

Fit enim somnus, quemadmodum dictum est, dum corpulentum sursum fertur a caliditate per uenas ad caput, cũ uero amplius non potest, sed multitudine excedit quod eleuatum est, iterum repellitur & deorsum fluit, ideo cadunt homines, subtracto calore qui sursum ferebat, solum enim animalium, rectũ, & incidens quidem, desipientiam facit, postmodũ uero phãtasiam.

Tres solutiones problematicas ad dubitationem assignauit, nunc ostendit, ꝙ quouis modo dicatur, somnus fit (ut dictum est) & ideo repetit modum quo fit somnus, & lege si.., & quocũq; modo dicaẽ somnus fit per modũ assignatum, nam fit somnus, quemadmodum dictum est, dũ corpulentum. s. uapor corporeus per uenas quæ ducũt ad caput, a caliditate sursum fertur a caliditate. s. locorũ nutritiuorum leuificante, & calefaciente cibum. Cum uero uapor sursum ductus amplius in eo loco morari non põt, quia grauefactus, & spissus est, & etiam quia quod eleuatum est multitudine excedit, ita auctum dico ut possit descendere, iterum repellitur per easdẽ uias, & deorsum fluit, et fit somnus. Ex hoc tñ assignat causam, cur hõ solus cũ dormit porrectus iacet (ut Themisti⁹ exponit) & quo ordine somnus eum inuadat, & dicit. Et ideo cadunt homines, & iacent porrecti, quoniam erecti manebant calore illos eleuante, subtracto ṽo calore, qui homines sursum erectos ferebat, mox cadunt & iacent, qm̃ solum aĩalium hõ erectũ est, & calor solum hoĩem sursum elegat, ergo quãprimum calor descendit, homo cadit, & iacet. Si enim caloris eleuatio est cã rectitudinis, caloris descensus erit cã casus, non sic in brutis, qm̃ calor non erat causa rectitudinis. Tũc ponit ordinem in somno hominis, & dicit. Et hõ incidens, quidem, hoc est cadens, desipiẽtiã facit, postmo dum uero phantasiam, quæ uerba quidam retulerũt ad casum, quo hõ cadit in epilepsiã, qm̃ in epilepsia homo cadit & cadens primo amittit intellectum, secũdo sensus interiores & sic uerba intelligitur. Themistius uero retulit hæc uerba ad casum in somnum, nam homo cum primum in somnum cadit, facit desipientiam hoc est externaẽ animo, & sensum omnem amittit, postmodum uero facit phãtasiam, hoc est imaginibus & uisis illuditur, ac obũbratur. Est aũt hæc expositio Themistij magis consona, qm̃ Aristoteles loquæbatur de somno, & ideo non debebat trãsire ad epilepsiam. Præterea ordo in somno iste est, ꝙ hõ cum incipit dormire primo sensu priuatur, postmodũ per somnia uidet phantasias.

An solutiones quas mõ dixi, causas continent propter quas refrigeratio fieri queat.

An dictæ quidem nunc solutiones, contingentes quidem sunt ut fiat infrigidatio.

Reprehendit has solutiones, quantum ad hoc, ꝙ oẽs elaborarunt declarare qũo refrigeratio fiat locorũ, & tamen nõ exposuerunt principalem cãm, quare uapores infrigidentur, unde inquit. An dictæ quidem nunc solõnes, solum contingentes sunt, & declarantes quòd fiat infrigidatio locorum, non tamen subaudi tetigerunt cãm principalem, a qua uapores frigescunt. Quo uero ad redargutionem solutionem attinet, aĩaduerte, ꝙ omnes illę huc tẽdunt, qũo loca fieri possint frigida cũ sint calida ante aduentum cibi & uaporũ, oẽs enim supponunt loca esse calida, & quærunt cãm cur fiant frigida. Non enim somn⁹ fieri potest nisi locis & meatibus infrigidatis, ideo in hoc laborarunt solum, diminutę sunt tñ qm̃ no assignarunt causam, cur uapores fiant graues, frigidi, & spissi ac nebulosi, ut ex ipsis fiat somn⁹, & calidi reuocatio ad inferiora. Cũ enim hoc non exposuissent, uidentur diminutę.

Sed tamen locus ille qui circiter cerebrum habetur, in ea re committenda principatum obtinet, uti alio loco diximus? Nam cerebrum, partium omnium corporis frigidissimũ est, in ijs uero quæ carent cerebro, id quod uicem eius tenet.

Verum enimuero dominus est locus qui circa cerebrũ, quemadmodum dictum est in alijs? Omnium enim quæ in corpore, frigidissimum, cerebrum, non habentibus uero, quæ æquiualet huic pars.

Cum demonstrauit insufficientiam dictarum solutionum, nunc assignat ueram cãm, quare uapores eleuati a cibo ad caput frigescant, grauescãt, atq; nebulescant, deinde repetit modum uerum quo fit somnus ex talibus uaporibus, de prima parte dicit. Verum enimuero locus qui circa cerebrum dominus est, hoc est, ad infrigidandos uapores, grauefaciendos, atq; ad inspissandos dominus, & causa quæ principatum obtinet, est locus, qui circa cerebrũ, hoc est regio est, in qua continetur cerebrum, & hoc probat, & dicit. Omnium enim partium, quæ in corpore nostro sunt, cerebrum est frigidissimũ, in aĩalib⁹, quæ habẽt cerebrum, in his uero quæ non hñt uerũ cerebrum, ps frigidissima est illa pars, quæ ęquiualet huic parti, hoc est uicem cerebri tenet. Quo uero ad cãm hanc attinet, aĩaduertendum, ꝙ aliquid esse magis uel minus frigidum, uel aliquid esse frigidum uel calidum contingit bifariam aut absolute, aut secũdum comparationem, absolute illud est frigidum denominandum, quod habet plus de frigido q̃ de suo contrario, hoc est de calido. Illud ṽo calidum, qđ habet plus de calido q̃ de frigido, & hoc pacto nõ loqẽ Aristo. quia fortasse cerebrum non est simpliciter frigidũ, neq; simpl'r siccum, qm̃ fortasse in eo non est plus de frigido quam de calido, neq; plus de sicco q̃ de humido. Secũdum cõparationem aũt aliqd dici potest frigidum uel calidum tripl'r. Aut ẜm comparationem eius ut est uiuẽs uel uiuentis pars, ad seipsum mortuũ, uel ut est pars mortui, & sic quælibet pars uiuentis est calida & humida (ut Aristo. probauit libello de iuuentute & senectute) qm̃ quælibet ut uiuentis pars est calidior & humidior, quam ipsa, ut ps mortui. Alio modo ẜm cõparationem ad alia sui generis, & sic Aristote. hic, & libro de sensu, & secundo de partibus animalium uoluit ꝙ cerebrum sit frigidissima pars omniũ partium nostri corporis, & plus sicca quã quęcũque alia, qm̃ in cerebro est plus de aqua quam in quacũq; parte, ut docent eius mollicies, & catarri, qui ab illo defluunt. Amplius est plus de terra quam in quauis alia parta, qm̃ si decoquitur, fit siccum et durum euaporãte aqua. Aut tertio cerebrum intelligi potest frigidum ẜm cõparationem ad ea, quæ sunt suæ speciei, & hoc est, aut in eadẽ specie uiuentium, ut in hominibus, aut in diuersis specieb⁹, si in diuersis speciebus, fortasse cerebrum humanũ est omnibus cerebris omnium animalium calidius, & humidius, ueluti & ipse homo, cuius est pars, uel est temperatius cerebris omnium animalium. Sin aũt in eadẽ spẽ animaliũ, sic aliquod cerebrum est calidius, aliquod est frigidius in homine, alijs cerebris in alijs hominibus eiusdem speciei. Tunc dicendum ꝙ cerebrum est pars frigidissima comparatione partium, quæ sunt sui generis, nõ suę speciei, ut cõparatione cordis, comparatiõe epatis, & sic de alijs, & sic patet id, quod Aristo. accepit. De frigiditate cerebri.

Quemadmodum igitur cum humor exhalat & calore solis in sublime fertur, ubi supernum aeris locum subierit, præ rigore loci refrigeratus consistit ac denuo in aquam cõuersus in terram defluit, ita cum calor ad cerebrum eleuatur, excrementitia diuaporatio in pituitam & saniem concrescit (quamobrem, &

fluxiones ex capite oriri uidemus) alimentaria & non morbida consistit descenditq; & feruorem cordis delapsa refrigerat atq; moderatur. Ad refrigerationem uero & difficilem susceptionem euaporationis, gracilitas & angustia uenarum conducit quæ circa cerebrum sunt. Hæc igitur causa est, cur euaporatio, etiam si immodice caleat, refrigeretur.

Quemadmodum igitur humidum quod euaporat à solis caliditate, cum uenerit ad supremum locum, propter frigiditatem ipsius infrigidatur, & consistens deorsum fertur factum rursus aqua, sic in eleuatione calidi ad cerebrum, superflua quidē euaporatio in flegma consistit (ideo, & catarrij uidentur ex capite fieri) nutritiua uero & nō ægrotatiua deorsum fertur cōsistens, & refrigerat calidum. Ad infrigidandum uero & nō facile suscipiendum euaporationem, confert & tenuitas & angustia uenarū quæ circa cerebrum. Infrigidationis igitur hæc est causa quāquam euaporatio excedat caliditate.

Cum assignauit cām principalem propter quā uapores cibales frigescunt, nunc ex hac causa repetit modum generationis somni, & soluit dubitationem, & dicit. Quēadmodum igitur humidum, hoc est uapor aqueus, qui ab aquis euaporat a solis caliditate aquas ipsas calefaciente, cum uenerit ad supremum locum frigidum, ad supremum dico nō situ, sed frigiditate, situ eni3 est regio media aeris, frigiditate v̄o est supremus, cum inquam ad hunc locum frigidissimum uenit, propter frigiditatem ipsius loci, infrigidatur, ei consistens ac graue factum deorsum fertur factum. v3. rursus aqua, sic in eleuatiōe calidi uaporis ad cerebrum, superflua quidem euaporatio, siue eleuet a cibo, siue eleuetur ab humore præternaturali, cū sit superflua, in flegma conuertitur, ac consistit, nam cum cerebrum ipsam non possit regere, illam conuertit in flegma, & ideo (ut inquit) catarri uidentur ex capite fieri propter hāc causam. Sic igitur superflua euaporatio, siue a cibo, siue ab humore eleuata in flegma consistit. Euaporatio v̄o nutritiua ac cibalis, quæ non ægrotatiua est, qm̄ bene regulatur a cerebro, cum non sit superflua, consistēs deorsum fertur, & descēdens refrigeret calidum cordis, iuuatiua v̄o causa ad infrigidandum euaporationem, & ad nō facile suscipiendū ipsam in capite, & cerebro, est (vt Aristo. inquit) tenuitas ꝙ angustia uenarū, quæ sunt in cerebro & circa cerebrū. Quia enī hæ uenæ (ut Themistius inquit) per tenues sunt, minus caloris iunctum habent, ubi autem calor deest, frigus redundat, quare tenuitas uenarum confert ad infrigidationem, confert etiam ad tardam ascēsionem euaporationis, et ad tardum descensum illius, ut superius dictū est. Tunc colligit solutionem dubitationis, & dicit. Infrigidationis igitur hæc est causa, quāuis euaporatio sit calida, & excedat caliditate. Est ergo solutio ꝙ somnus est infrigidatio, quoniā euaporatio infrigidatur a cerebro, licet igit̄ uinum, & aliqua somnifera sint calida, & etiam euaporatio ab illis eleuata sit calida, tn̄ fit frigida a cerebro, quare somnus fit ab infrigidatione. Sed contra hæc dubitatio occurrit, quoniam si somnus fieret ab euaporatione cibali qn̄ a cerebro infrigidatur, tunc post quālibet cibi assumptionem dormiremus, modo experientia docet, ꝙ hoīes post cibum prandij non ita dormiunt, sicut post cibū cenæ. Dicendum ꝙ ex tribus causis contingere potest non statim & post omnem cibum accidere somnum. Prima est, si cibus sumptus sit parcus, nam cibo existēte pauco, & calore existente forti, si uapor eleuatur a cibo, ab eodē calore existente forti uapor resoluitur. Secunda cā pōt esse consuetudo, quæ est quasi altera natura, & ita q post omnem cibum consueuerunt dormire, post omnem inclinantur ad somnum. Sin autem post cenam consueuerunt dormire, ex illo ueniunt in somnum. Sin post prandiū, sic̄ ex illo ueniunt ad somnum, & hanc causam tangit Auer. in præsenti loco. Tertia cā pōt esse diligens, & minus diligens attentio post cibos, qui enim post prandium diligentem attentionem in aliquo patitur, hic nō inuaditur a somno, qui uero resipiscitur a cogitationibus, hic post cibum a somno inuadi pōt. Ex his patet solutio dubitationis, nō enim fit somnus post omnē cibum propter aliquā harum causarū, qm̄ licet uapores petāt cerebrum, & infrigidentur, hęc causæ sunt ad impediēdū fortiores.

Vtrum somnus fiat post oēm cibum.

Expergiscitur animal, quando absoluta concoctio est, & calor qui ambientis frigoris opa ex amplo in arctum coierit euicit, atq; sanguinem feculentum a sincero discreuit.

Expergiscuntur autem, cum digestio facta fuerit, & obtinuerit quæ impacta fuerit caliditas in angusto multa ab eo q circūstabat, et discretus fuerit corpulētior sanguis atq; purior.

Hactenus de somno, nūc de expergefactione proponit dicere, est autem differentia inter uigiliā & expergefactionem. Vigilia enim et ante & post somnum dicitur usus sensuum, expergefactio non nisi post somnum. Declarat igit̄ quando his, qui dormiūt, accidat expergefactio, & quot causis, & enumerat tres causas. Prima est, cū digestio cibi perfecta est, & hanc dicit, expergiscuntur autem aīalia, cum digestio cibi, qui est in membris nutritiuis, facta fuerit, ca usa aūt. qm̄ tunc cessat ascensus uaporum, quibus somn⁹ fit. Secūda cā est, uictoria caloris naturalis supra uapores, qui ipsum ad interiora repellebatur. Cum enim calor naturalis repulsus a uaporibus deorsum motis, obtinet contra frigus, & contra uapores, illos resoluendo, tūc aīalia expergiscuntur, unde dicit. Et cum caliditas, quæ in angusto, & in paruo loco impacta est multa ab eo frigido, quod ipsam circūstabat, obtinuerit supra illud frigus ipm resoluendo, hæc supple est secunda causa, quare aīalia expgiscuntur. Tertia causa est discretio sanguinis turbidi et crassi a puro & subtili. Cum enim sanguis crassus & turbidus resecatur, & remouetur a sanguine subtili, tunc aīalia expergiscuntur. Tandiu enim aīalia dormiunt, quādiu cū subtili cerebri sanguine, crassus & uaporosus mistus est, cū sanguis cerebri depuratur a crasso, & turbido, mox animalia, expergiscūtur, unde dicit. Et subaudi cū discretus fuerit corpulētior sanguis, atq; purior.

Est autem tenuissimus & purissimus sanguis, qui in capite cōtinetur: contra crassissimus et turbidissimus, qui partibus cōmittitur inferioribus. Omnis autem sanguinis origo, cor est: quemadmodum tum hic, tum alibi diximus. Ex tribus porro uentriculis qui habētur in corde: is qui in medio est, utriq; extremo communis existit: atq; extremi specus, sanguinem ab utraq; uena, maiore & aorta, recipiunt: in medio autem sinu: discriminatio illius fit. Sed de his: aptius alio loco definitur. atq; determinatur. Quoniam autem sanguis maxime post ingestos cibos indiscretus fit, tū somnus obrepit, & tandiu edurat quoad sanguis purus ad parteis superas, turbulentus ad inferas sequestratus delegatusq; sit: quo facto: animal ab onere cibi absolutum, excitatur.

Est autem tenuissimus quidem sanguis et purissimus, qui in capite: densissimus & turbidissimus, qui in inferioribus partibus. Omnis uero sanguinis principium, sicut dictum est hic & in alijs: est cor. Horum autem qui in corde: utrisq; thalamis communis qui medius: quorum uterq; suscipit ex utraq; uena; & ea quæ uocatur magna, & ea quæ aorte: in medio uero: fit discretio. Sed diffinire quidem de his: alijs sermonibus est conuenientius. Quia uero fit maxime sanguis post nutrimenti oblationem, indiscretus: somnus fit, quoad secernatur sanguinis q, quidē purissimum sursum, q, uero turbidissimum deorsum: cum autem hoc acciderit: expergiscuntur, absoluta a nutrimenti grauitate.

Exponit quid sit sanguis tenuissimus, & purissimus, et

quid sit sanguis crassus,& turbid⁹,& in quo loco fiat hęc discretio,& dicit. Est aūt tenuissimus & purissimus sanguis,qui in capite,hoc est,qui mittit̄ ipsi capiti per ei⁹ nutrimento ab ipso corde. Densissimus uero & turbulentissimus ille sanguis est,qui in inferioribus partibus continetur,& qui ad illas pro nutrimento mittitur,locus uero oīs sanguinis tā puri q̄ crassi est cor,ut in aliȷs dictum est. Patet ergo quid uterq; sanguis sit,& locus discretionis communis,& origo cōis. In specie uero quis locus,& quę propria sit origo,exponit,& dicit. Horum autem sanguinum amborum,ut ita dixerim,thalamus communis utrisq; thalamus dextro & sinistro,qui in corde est medius, origo et principium proprium est,quorum thalamorum uterq; suscipit ex utraq; uena,& ea:quæ uocatur magna, et ea quę uocatur aorta, in medio uero horum thalamus cōmunis est in quo fit discretio. Quo uero ad uerba attinet,Arist. per thalamum græce, specum siue uentriculum intelligit. Sunt aūt in corde tres thalami siue uentriculi, alius quidē dexter,alius uero sinister,& medius utrisq; cōis. Exponit aūt Themistius utrūq; laterales specum suscipere sanguinem ab ea uena,quæ dicitur magna,& ab ea, quæ dicitur aorta,q̄m(ut inquit)sunt duo hæc caua, quibus ab epate per huiusmodi uenas sanguis incoctus influitur, qui cū recipitur in medio cordis sinu,purificatur, & turbidus mittitur pro nutrimento ad inferiora, & clarus ac tenuissimus ad cerebrum. Verum de re hac ad libellum de alimēto nos mittit,utcūq; tamen sit,quandiu sanguis ex cibo indiscretus est,somnus durat,nec ante soluitur,quam sincerus caput petat,turbulentus uero inferiora. Hoc enim facto, aīalia(ut Themistius inquit)quasi onere depulso, excitātur e somno,& hoc inquit Aristo. quia uero post nutrimenti oblationem sanguis maxime indiscretus est, ac impurus, permistusq; crasso et turbido sanguini,ideo post cibi oblationem maxime & grauis fit somnus, eo usq; quousq; secernatur sanguis,& quod quidem est purissimum mittat̄ sursum,quod uero turbidissimum,deorsum,cum autē hoc acciderit,expergiscuntur animalia, absoluta a nutrimenti grauitate,& quasi onere depulso. Hæc pauca Aristote. de expergefactione.

Dictum est quæ causa dormiendi sit, insiti scilicet caloris uniuersim ad primum sensorium confugientis antiperistasis, quæ corpulenti uaporis à natiuo calore subuecti opera prouenit, tū etiam quid sit somnus, nempe nexus & uinculum primi sensorij, ut suo fungi munere non poßit. Id quod, necessario quidem fit(nam animal esse non potest: nisi ea contingant quibus ipsum perficiatur)at salutis gratia, quoniam quies, animal tuetur atque conseruat.

Quæ igitur causa dormiendi dictum est, q̄ à corpulēto quod sursum fertur ab ingenito calore reciprocatio subito ad primū sensorium, & quid est somnus, q̄ primi sensorij compræhensio, ut non poßit agere, ex necessitate quidem factum(non enim contingit animal esse, non accidentibus quæ ipsum perficiunt)propter salutem aūt, saluat enim, quies.

Nunc epilogat,& dicit. Quæ igitur causa dormiēdi sit, dictum est,est enim dictum, q̄ sit reciprocatio ingeniti caloris,hoc est naturalis,& connati caloris ab eo corpulento uaporoso,quod sursum fertur,cum reuertitur, & descēdit,unde dicit. Est enim dictum, q̄ fit caloris naturalis subito facta reciprocatio ad primum sensorium , facta dico a corpulento uaporoso,quod sursum primo fertur, ferē dico,ab ingenito calore,deinde frigefactum descendit,& p̄ hæc innuit cām proximam. s. per reciprocationē caloris, & remotam scilicet corpulentum uaporem , calidum repellentem. Amplius dictum est quid est somnus,& p̄ hoc innuit definitionem formalem, nam dictum est. q̄ somn⁹ est compræhensio primi sensorȷ̄ taliter impediti, ut non possit agere Amplius dictum est, q̄ somnus sit ex necessitate factum opus aīalibus inexistens, dico ex necessitate materiæ & propter finē,ex necessitate q̄dem materię, q̄m non cōtingit aīal esse, nō accidentibus, quæ ipsum perficiunt,perficiunt aūt animal alimenta, modo ex alimentis somnus fit,ergo somnus aīali ex necessitate inest necessitate uaporum eleuatorum a cibo,propter finem uero, q̄m propter salutem,saluat enim aīal & instaurat spūs, quies. Hæc de somno dicta sunt. Quo uero ad expergefactionē attinet,aīaduerte, q̄ licet omne aīal post naturalē somnū expergiscatur,non tamen oīa animalia ęqualiter a somno surgunt. Aliqua enim celerius,aliqua tardius, aliqua uero statutis temporibus,utputa tunc, cum ordinarunt expergefieri. Celerius quidem aliqua post somnum expergiscūtur multis causis,prima quidem causa, q̄m citius ad somnum se contulerunt, quæ enim citius somnum cæperunt, celerius ipsum finierunt secunda causa esse potest uenarū & capitis inæqualitas(ut Aristo. dixit.) Tertia causa esse potest ætas,quoniam pueri serius uiri aūt celerius expergiscūtur,ut Arist. dixit. quarta causa esse potest complexio. Melancholici enim parum dormiunt,& citius expergiscūtur,sanguinei uero contra. quinta causa esse potest mensura cibi,& qualitas, multi enim cibi, & somnifici longum somnum & tardam expergefactionem faciunt,ut dictum est. sexta causa casualis est insomnium, cum enim insomnium acciderit terribile,natura perterresit, & sic non pōt fieri quin a corde fortiter mittantur spiritus ad cerebrū, & uincāt impedimenta,quæ sunt in uȷ̄s spūum, sicut mihi nō semel accidit. septima causa pōt esse occursus sensibilium exteriorum,ut cum dormiēs uoce acuta excitet̄, aut manu præmatur,aut aliquid tale exterius patiatur. Propter enim excellentiam impressionis externę species multiplicata ui penetrat meatus ad cerebrum,ad quod statim cor spiritus mittit etiā fortiter, ut cerebrum sic fortiter percussum confortetur,& tādem expergefactio fit,et sic pro uaria ratione occursuum animalia inæqualiter dormiunt, & expergiscuntur. Aliqua uero statutis temporibus expergiscuntur,primo quidem a cōsuetudine, quę est altera natura. Cum enim homo consueuit determinata hora expergefieri ea hora plerūq; expergefit. Consuetudo enim superat naturam,spiritus enim consuetudine roborati penetrant uias etiam fortiter obturatas,ut in meipso experior quotidie. Secundo uero a sollicitudine,& cura , multi enī ex forti cura ac sollicitudine cōstituerunt surgere hora prima diei,& sic fecerunt. Propter enim præcogitationē fortissimam,fortissima in phantastica speciei impræssio fit,et sic illa poterit mouere sensum cōmunem, quo motus mittit spiritus ad sensus,& surgit animal, non enim inter cor; & cerebrum sunt uiæ ita obturatæ, quin per eas spiritus a corde a cerebro mitti possint,et a cerebro ad exteriora sensoria. Tertio a determinato occursu sensibilis exterioris imprimentis speciem certo,& determinato tempore, hæc scribit Aristo. de somno & de uigilia, ac expergefactione naturali. De præternaturali aūt somno, ac pręternaturali expergiscentia non est locus liber iste. Sed circa finē huius libri soluuntur problemata, quorum primum est, cur eos,qui cōtēplantur,somnus plerūq; inuadat,an quia plerūq; digestio impeditur cogitatione,ac sollicitudine,quæ in contemplando accidit. Impedita digestione, euaporatio,quę attollitur,crassior ascendit,hinc somnus emergit. Accidit autem somnus præcipue his,qui ingenio hebetiores sunt,hi enim contemplatione nimium laborantes, tandem in somnum cadūt. Qui ṽo ingenio pollent,iucunditate,ac facilitate intelligendi gaudentes,expergiscuntur. Secundum uero cur fabulę interdum somnum excitēt, interdum uigiliam,an quia hominum,aliȷ̄ crassiores,aliȷ̄ tenuiores humores habent,qui quidem crassioribus humoribus abundant,cum fabulas audiunt,sopiuntur, q̄ calor ex auscultatorio labore auctus crassos humores dissoluat,& in uapores uertat. Qui uero tenuibus humoribus abūdāt, cum fabulas audiunt,ex auscultatorio labore in humoribus acuuntur,& sic uigilant. Tertium cur uigilandi tempus maius sit dormiendi tempore,an(ut Arist. inquit) problematum

De caus. expergef. actionis d. dría.

problem.

particu. problem.

blematum libro, quia requies nobis quasi per accidẽs tributa est, ut iucundius uigilia fruamur, at quod per se nobis inest, naturale est, quod uero per accidens, nobis admodũ uiolenter inesse uidetur. Constat autem naturale diutius inesse, quã quod uiolentum. Quartũ, cur cũ parte dextra corporis cubamus, somnus magis accedat, an (ut Aristo. inquit) quia dextra pars in uigilia magis laborauit, & sic requie magis digna est, & sic dulcius supra ea obdormimus. An ꝙ cor dum supra dextra cubamus, minus coartatur, & sic quietius requiescimus. Quintum, cur dormiẽs cum uigilantis officio fungitur, illius nihil meminerit. Supponit aũt problema dormientes non semel uigilantis officio fungi, cõplures enim in eorum somnis comperimꝰ alta atq; consueta uoce esse locutos, nõnullos equitasse, alios arma accepisse, inimicosq; inuasisse, atq; plura alia & audiuimus, & aliquando uidimus dormientes peregisse, quę sane peruigiles, atq; insomnes non facile attigissent. Astipulantur aũt huic & Aristo. & Themistius, & omnes, qui de somno scripserunt. Quærit aũt problema, cur horũ nihil recordetur dormiẽs, cum somniorum per sæpe bene sit memor. Verũ utriusque causa assignari potest, primi qdẽ, ꝙ somniatrix uirtus cum fugã, aut sequelam iudicat, appetitus, qui illam sequitur, mediantibus spiritibus calefactis, atq; motis mouet membra eos ad actus, quos per uigiles efficere solent, imaginatrice uirtute iter demonstrante, quę in somnis locum sensus exterioris tenet. Fit autem in multis dormientibus hoc, in multis autem non, quoniam non in omnibus appetitus mouendi ęqualis est. Non enim in omnibus imaginatrix uirtus ęquipotens est. Patet igitur dormientes his fungi posse, quibꝰ & peruigiles funguntͬ, nihil autem eorum recordantur, ꝙ sensibilium exteriorum memoria non fit, nisi sensibus exterioribꝰ solutis, beneque operantibus. At cũ in somno externi sensus ligati sint, iure illorũ nulla potest derelinqui memoria. Sed in somnῇ potest, nam memoratrix uirtus ab internis sensibilibus mutari põt sine motu sensuum externorũ: possumus enim memoria tenere multa quæ imaginati sumus, licet sub sensibus non ceciderint. Patet igitur dormientes ea aut, similia posse agere in somno, quę peruigiles agunt, nõ tamẽ illorum meminisse. Sextum, cur labor, qui relinquitur ex prę teritis somnum, de futuris uero uigiliã efficiat. An ꝙ uterque sit labor, uterq; spiritus ipsos resoluit. Verum labor q̃ ex futuro malo exoritur, cũ cura est & sollicitudine, quæ cum somno stare nõ potest. At qui ex pręteritis malis exoritur, qm̃ amplius naʒ cura nõ est, humores eliquefecit, ex quibus euaporant uapores, qui somnum faciunt. De miraculis ꝟo somni multa narrantur, sacrę historię narret quosdam uiros dormῇsse. 196. annos apud Ephesum clarissimam gręcię urbem Decῇ temporibꝰ Maximianũ. vʒ. Malchum, Martianũ Dionysium, Ioannem Serapionem. Idẽ de heroibꝰ, qui in sardo dormierunt, testantur Aristo. Themistius, & Auerroes. Machometꝰ quoq; in Alcorano idẽ affirmat. De Epimenide Philosopho Cretẽsi, qui Pithagorę fuit coetaneus, teste Apulleio. Laertius in libro de uita Philosophorum dicit, ꝙ a patre iussus ad pascua ducere oues circa meridiem diuertit in proximã speluncã, ubi. 57. annis perpetuo sopore requieuit, excitatus quęsiuit oues, putabat enim se parum obdormisse, quas cũ non inuenitet, in agrum reuersus, cum agrum in alterius potestatem uenisse uideret, & cũcta mutata esse perpenderet, in oppidũ redῇt, ubi a iuniore fratre iam uetulo cognitus omnem ex illo didicit ueritatem. Idem de Epimenide Plinius septimo historię naturalis libro. cap. 52. tradit. Insuper ea animalia, quę glires dicuntur, ranæ magnæ, atq; ursi ad sex menses dormire testantur physici. Hactenus de somno atq; uigilia.

Finis Libri de somno & uigilia.

Libro problematum parti sex. proble, 5.

ARISTOTELIS DE INSOMNIIS LIBER,

cum eiusdem Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

POST hæc de insomnijs querendum est, ac primo quidem qua ui animæ percipiantur, & utrũ hæc affectio mentis ac intellectus, ac sensus sit, his enim uiribus unis earum quæ in nobis sunt, cognitionem rerum notitiam quæ assequmur.

POST hæc autem quærendum est de somnijs, et primo cui earum quæ animæ appareant, & utrum intellectiuæ particulæ passio est hæc, an sensitiuæ, his enim solis earũ quæ in nobis sunt cognoscimus aliquid.

CVm egit de somno & uigilia, nunc agit de somnῇs, ubi illud annotatione dignum est Aristotelem inter somnium, & insomnium nullã in hoc libro differentiam fecisse. Macrobius uero, & alῇ differentiam fecerũt inter somniũ & insomnium, uisionem, oraculum, & phãtasma, quę oĩa dormientibus accidere arbitratur. Insomnium quidem, & phantasma nihil pręter somnum esse dicit. Hęc enim cum falsa sint, interprætatione non indigent, est tamen differẽtia inter insomnium & phantasma, quod phãtasma timorosi quid repræsentat uelut illud bruti, quod apparuit ipsi in campis philippicis, in hoc genere est epialtes, quẽ medici incubum appellant, hic est cum quis adulte dormiens, sentit sese oppressum aliquo pandere. Insomnium ꝟo fusius quam phãtalima est, unde poeta. Vt falsa ad cœlũ mittunt in somnia manes. Oraculum ꝟo in dormientibus accidit, cum quis aliquid nobis denũtiat in somnῇs, quod nobis uel amicis, uel alῇs est utile, uel damnosum, uel iucundum, uel triste, aut tale quid. Visio autem cum in somnῇs quis id uidet, quod eodem modo quo apparuerat, euenit. Somnium autem proprie uocatur, quod figuris tegit, & ambagibus uelat non nisi interpretatione intelligẽdis. Aristoteles autẽ, omne quod dormiẽtibus accidit uideri quouis modo accidat, insomnium ubiq; uocauit, quod græce enypnion dicitur, nullam enim inter hæc differentiam fecit. Causa autem, quoniam omnia credidit esse uana, & nihil in re per se habere præter phantasiam. Quod an uerũ sit, postea dicemus, in huius libri fine. Nunc uero illud supponendum, hæc omnia ab Aristote. insomnia siue somnia appellari. Aristo. ergo primo præmittit intentionem, ut bonus orator, deinde ibi (Si itaq; uisus) accedit ad narrationẽ. De prima parte inquit. Post hæc autem, quæ de somno dicta sunt, quærendum est de somnῇs hęc de intentione generatim, deinde speciatim intentionem insinuat, & inquit. Et primo cui partium quæ animæ sunt, appareant, & utrũ intellectiuę particulæ passio est hæc, an sensitiuæ. Causam dubitationis affert, & inquit. His enim solis de numero earum partium animæ, quæ in nobis sunt, cognoscimꝰ aliquid, & per partem sensitiuam, sensum exteriorem intellexit, hæc speciatim.

Ergo si functio aspectus uisio est, & auditus auditio, & omnino sensus sensio, communia autem sensilia sunt figura, motus, magnitudo, & cætera id genus, propria uero color, sonus, & sapor, nec fieri potest ut ullum animal clausis oculis dormiensq; cernat, aut alio sensu percipiat, nos in somno nihil sentire certũ est. Vnde fit, ut insomnia nullo sensu noscantur.

Si itaq; usus uisus uisio, & auditus auditio, & omnino sensus sensatio, communia autem sunt sensuum, ueluti figura, &

motus, & magnitudo, & alia huiusmodi, propria uero ueluti color, sonus, sapor, impotētia autem sunt omnia claudentia oculos & dormientia uidere, similiter autem & in reliquis, manifestum est quod non sentimus aliquid in somnis. Non ergo *sensu somnium sentimus.*

Proposita intentione prosequit, & primo argumētatur ꝙ somniū non sit passio sensitiuæ partis, & sumit tria per quæ uult inuere, tres rōnes, primū quod sumit, est ꝙ usus uisus, sit uisio, & usus auditus est auditio, & oīno usus sensus exterioris est sentire aliquod sensibile exteri⁹. Hęc est prima propō, deinde sumit secūdam, & dicit. Q̃ sensibilia cōmunia, quę ab oī exteriori sensu sentiuntur, sunt ueluti figura, & motus, & magnitudo, & alia hmōi. s. numerus, & reliqua, propria uō sensibilia sunt quæ nō contingit sentire nisi uno sensu, ut color uisus proprium sensibile est, sonus, auditus, sapor gustus, & id genus, hęc est secūda propositio, tertia oīa animalia sunt impotentia uidere, cū oculos claudūt, & cum dormiunt, & sicut dico de uisu, & in reliquis ita dicēdum est, hæc patuit proximo libro ex definitione somni. Ex his tribus cōcludit ꝙ somnium non est passio sensus exterioris, qm̄ in somnis nihil sentim⁹ horū. Ex his tribus possunt formari tres rationes. Prima qdē ex prima passio uisus est uidere, & sic de aliis, somniū nō est uidere, neq; audire, & id gen⁹, ergo somniū non est passio uisus, nec auditus, nec id genus. Ex secūda formet ratio sic, passio sensus exterioris est circa cōia aut propria sensibilia, somnium non est circa cōia & propria sensibilia, ergo non est passio sensus exterioris. Ex tertia formet sic q dormiūt nō sentiunt, q somniant, dormiūt, ergo q somniant, non sentiūt. Ex his patet dubitatio.

Sed neq; opinione compræhendi illa possunt. Nam in somno non equum modo & hominem esse id quod ad nos accedit, pronuntiamus, sed etiam album & pulchrum, quorum nullū opinio absq; sensu, nec uere, nec falso dixerit. At: animam hoc idē facere contingit, ex æquo enim hominem & album eum esse qui occurrit, discernere uidemur.

At uero, neq; opinione. Non enim solum quod aduenit dicimus hominem esse uel equum, sed & album uel pulchrum, quorum opinio sine sensu nihil utiq; dicet, neq; uere, neq; false. In somnis autem, accidit animam hoc facere, similiter enim q, homo est, & q, albus est, qui aduenit, uidemur uidere.

Nunc argumentatur ꝙ somnium non sit passio partis intellectiuę, & hoc proponit, & inquit, At uero neq; opinione hoc est intellectiua parte somnia compręhendi possunt, primo quidem, quoniam intellectu solum intelligibilia appræhendimus, at in somniis non solum quod aduenit nobis dicimus hominem esse uel equum, quæ intelligibilia sunt, sed & album uel pulchrū quæ sensibilia sunt, quorum opinio sine sensu nihil utiq; dicet, neq; uere neq; false. Amplius in somniis anima per opinionem nihil uerum aut falsum componit, quoniam opinio non est nisi de probabilibus. In somnis autem accidit aīam hoc facere, uerū eni & falsum cōponit, simil'r enim, ꝙ homo est, & ꝙ albus est, qui aduenit nobis in somnis uidemur cernere, ergo somnium non est passio intellectus.

Ad hæc, præter insomnia, aliud quiddā intelligere solemus. Quemadmodū enim uigilādo sentientes aliquid, plærūq; etiam aliud de re quæ sensum ferit, consideramus, ita dormiendo, præter uisa, interdum alia quædam mēs nostra cogitat.

Amplius, præter somnium, aliquid aliud intelligimus. Quēadmodum enim in uigilando sentientes aliquid, de eo quod sentimus sæpe etiā intelligimus aliqd, sic & in somnis, præter phantasmata, alia aliquando intelligimus.

Cum probauit, ꝙ somnium non sit passio sensus, neq; passio intellectus seorsum a sensu, probat ꝙ somniū nō sit semper & omnino sine intellectu, quoniam accidit pręter somnium aliquid intelligere, unde inquit. Ampli⁹ aūt, pręter somnium aliqd aliud intelligimus, quod probat a simili, & inquit. Quemadmodum enim in uigilando sentiētes aliquid, de eo quod sentimus, & ultra illud sæpe etiam intelligimus aliquid per intellectum, sic & in somnis pręter phātasmata, alia intelligibilia intelligimus aliquando, ergo somnium non semper est sine intellectu, ueluti neq; sentire semper sine intellectione aliquorum.

Quod facile patebit, si quis mentem ad somnia conuertat, et recurrere ea quoties exurgit enitatur. Immo iam quidam insomnia experti sunt eiusmodi, nimirum qui præceptionem colendæ memoriæ sequentes, pronuntiata quibusdam locis constituere sibi uidebantur, eis enim sæpenumero accidit, ut aliud quidam præter somnium, nempe uisum phantasmaq; aliquod, in cōparato dispositoq; loco ante conspectum collocarent. Vnde liquere arbitror, nō quicquid in somno uidemus, insomnium esse, & nos intelligere, quæ opinione opinamur.

Manifestum autem erit alicui hoc, si quis adhibeat mentē, & tentet meminisse cum surrexerit: Iam uero quidam uiderunt somnia huiusmodi, uelut qui uidentur secundum memoratiuum præceptum ponere quæ proponuntur, accidit enim eis, aliud quid præter somnium ponere ante oculos in loco phantasma. Quare manifestum est, q, neq; somnium, omne quod in somnis phantasma, & q, intelligimus quæ opinione opinamur.

Exponit quod accepit enim præter somnia accidere intellectionem aliquorum, quæ sunt ultra sensibilia & phātasmata, hoc ergo ita esse exponit primo experientia, quoniam expergefacti ita memorantur, secundo quoniā multis apparuit thesaurum inuenire, & hi prius quam expergiscantur, intelligunt id esse insomnium, quoniam memorātur ita alias se fuisse illusos, & sic aliquid pręter somniū intelligibile intelligitur, inquit. Manifestum aūt erit alicui hoc, si quis adhibeat mentem, & tentet meminisse, cū surrexerit, hic enim inueniet in somnis aliquando intelligibilia se intelligere. Deinde hoc probat ex eo quod apparuit alias, & recordatur in somnis se esse delusum, & dicit. Iam enim quidam uiderunt somnia huiusmodi, in quibus cognoscunt se esse in illis delusos, ueluti illi qui uident secūdum memoratiuum præceptum, ex memoria similium in somniorum ponere pro lusionibus, quæ ipsis præponuntur in somnis. & dicere in somnis alias hæc somniauim⁹, & fuit delusio, nam (vt inqt Aristo.) qui ita proponūt in somnis, accidit eis aliud qd præter somniū. s. phātasma ponere ante oculos in loco phantasmatis, ut se esse illusos, et non ita esse, quod pertinet ad intellectū. Ex his concludit, ꝙ non omne de q̄ fit iudiciū in somnis, est somniū, & ꝙ cōtingit intelligere in somno ea, quæ sola opinione percipi possum⁹, unde dicit. Quare manifestū, ꝙ neq; somniū est omne phantasma quod in somnis accidit, & etiam manifestum est, ꝙ in somnis intelligim⁹, quę opinione opinamur, & intellectu intelligimus.

Porro de his omnibus illud constat, hoc idem quo ægri in uigilia fallimur, facere uti in somno decipiamur. Sed & nobis q̄q̄ sani sumus atq; adeo uidētes, tamen sol, pedaneus esse uidetur.

Palam aūt de his uniuersis intātū, q, quo uigilantes in ægritudinibus decipimur, hoc idem in somno facit passionem. Et sanis uero & scientibus, tn̄ pedalis sol uidetur esse.

Cū probauit, ꝙ somnium nō sit passio sensus seorsum, neq; intellect⁹ seorsum, & ꝙ nō est semper absq; intelligere. In parte ista ostendit ꝙ sit passio imaginarię, qm̄ est passio eius quo decipiuntur ægroti, & quo decipiuntur uigilātes, modo hoc est imaginaria, unde inquit. Palam autem

tem est de his somnijs uniuersis intantum, cuius sint partis, qm̄ quo uigilantes in ægritudinibꝰ decipimur, hoc idē in somno facit passionē illam, quę dicitur somnium q.d. ꝙ idem sit quo in ægritudinibus decipimur, & in somnis illudimur, etiam nō solum, hoc est idem in ægrotis, sed insanis, & hoc inquit. Et sanis ꝟo, & scientibus eadem uirtute, tn̄ sol uidetur esse pedalis. Sic igitur uult habere, ꝙ idē sit quo illudimur in somnis, & in morbis, & aliqñ in uigilia. Tu uero suppleas, sed hoc est imaginaria, ergo somniū imaginariæ uidetur passio.

Cæterum siue imaginandi uis animæ eadem ad numerum cum sensaria sit, siue diuersa habeatur, nihilominus hoc sine uisione aut sensione aliqua non fit, nam allucinari & obaudire dicitur, qui uerum quidem aliquid uidet & audit, non tamen id quod se uidere & audire putat. At in somno positum est, neq; uideri quicquam, neque audiri, neque omnino sentiri. Nō igitur, quãuis nihil tunc cerni atq; sentiri uerum sit, tamen nullo modo sensum affici uerum non est, sed & uisum & cæteros sensus pati aliquid contingit? Nam singuli horum, in somno principem sensum haud magnopere secius atq; in uigilia, non sic autem ut in illa, formis sensilibus appetunt, feriunt, lacessunt.

Sed siue idem, siue diuersum phantasticum animæ & sensitiuum, nihilominus non fit absq; uidendo & sentiendo aliquid, præteruidere enim & præteraudire, uidentis uerum aliquid et audientis, nequaquam tamen id quod arbitratur. In somno aūt positum est, nihil uidere, neq; audire, neq; omnino sentire. Ergo ne nihil quidem uidere, uerum, nihil autem pati sensum, non est uerum, sed contingit & secundum uisum pati aliquid, & secundum alios sensus? Vnumquodq; enim, horum ut uigilanti quidē adiacet quodãmodo sensui, non sic autem, ut uigilanti.

Cum probauit ꝙ somnium sit passio imaginarię, nunc probat non esse passionem imaginariæ sine sensibus exterioribus, & procedit semper disputando, & pro omni parte syllogiçando, & dicit. Sed siue idem sit phãtasticum & sensitiuum, siue diuersum, hoc est, siue imaginaria uirtus sit idem quod sensitiua, siue aliud quid, nihilominus imaginatio non fit, nisi in uidendo & sentiendo aliquid, aut uere, aut phantastice, probat hoc, & inquit. Pręteruidere enim, hoc est phantastice uidere, & præteraudire, hoc est phantastice audire uidentis uerū aliquid & audientis uerū aliquid est. Eiusdem enim est rectum & obliquuȝ, & licet allucinari, & obaudire audientis & uidentis sint, nequaquã est uidere illud, quod arbitratur uidere, neq; audire illud quod arbitratur audire, ergo per hęc uult habere ꝙ nō sit somnium affectio imaginariæ uirtutis sine sensibꝰ. Sed qa q̄s posset credere imaginariã ꝯficere somnium nobis uidētibꝰ uel audiētibꝰ uere, excludit hoc, & ondit ꝙ nō fiat somniū ab imaginaria, sine uidere & audire & cæteris id genꝰ phantasticis, quæ nō sensuū exteriorū opationes sunt, sed communis & phantastici sensus, & dicit. In somno autem positum est libro pręcedēti nihil uidere, neq; audire, neq; omnino sentire, ergo in somnis nihil uidere est uerū, & nihil audire est uerum. Sed (ut cōclusum est) in somnis non est uerum nihil pati sensum, sed cōtingit ꝯm uisum pati aliquid. & secūdum alios sensus etiam pati aliquid. Causam affert, & dicit. Vnūquodque enim horum scilicet uidere uel audire & id genus adiacet sensui ut uigilanti, sed reuera nō sic, ut uigilanti. Ex his uult habere imaginariæ uirtutis somnium passionem esse non sine sentire saltem phantastico.

Quinetiam interdum opinio ipsa, quæ uisa sunt, ea falsa esse, ut in uigilia, dicit, interdum obligatur, & spectra quasi uera sint, prosequi assolet. Constat igitur hanc affectionem quam somniare dicimus, neq; ad opinantem, neq; ad intelligentem pertinere. Sed ne ad sentientem quidem simpliciter, nam alioqui, uidere simpliciter & audire esset.

Et quandoq; quidem opinio dicit ꝙ falsum, quemadmodum uigilans, quãdoq; uero detinetur, & sequitur phãtasma. Quod igitur non est opinantis, neq; intelligentis passio hæc quam uocamus somniare, manifestum. Sed neq; sentientis simpliciter, uidere enim utiq; esset & audire simpliciter.

Disputando probauit ꝙ imaginaria non componit somnium sine illusione sensitiua, nunc probat, ꝙ neq; semp sine intellectu & opinione, & inquit. Et quandoq; quidē in insomnio per imaginariam composito, opinio dicit ꝙ falsum sit, & illusio, ueluti uigilans etiam dicit fuisse illusioneȝ, quãdoq; uero opinio in somno detinetur in errore, & sequitur phantasma, per quæ dat intelligere imaginariam non semper sine intellectu somnia componere. Demum epilogat, & dicit. Quod igitur non opinãtis, neq; intelligentis seorsum & solius sit hæc passio, quã uocamus somniare, manifestum est. Amplius patet, ꝙ neq; sentiētis simpliciter est passio, uidere enim utiq; esset, et audire simpliciter. Quo uero ad rationes attinet, aĩaduerte ꝙ hic Aristo. disputatiue processit, & tentando omnem partē, ut sequēti capite ueritatem adeat.

Cæterum quomodo & qualiter ad istum referri queat, cõsiderandum. Ponamus igitur, id quod etiam clarissimum est, insomnium sensariæ partis affectionem esse, nam & somnus, ad eandem pertinet, nec enim animantium alteri somnus, insomnium alteri, sed eidem utrūq; competit.

Sed qualiter oportet, & secundum quem modum, cōsiderandum. Ponatur ergo quod quidem & manifestum est, quod sensitiui passio, siquidem & somnus, non enim alij quidem alicui animalium inest somnus, alij uero alicui somniare, sed eidem.

Cum demonstrauit ꝙ somnium non sit passio intellectui, nec sensus exterioris, nunc demōstrat ꝙ sit passio ptimi sensitiui scilicet sensus communis, qui ubiq; appellatur ab Aristo. primum sensitiuū, unde dicit. Sed qualiter opꝫ, & secundum quem modum ipsum somnium passionē dicemus. Considerandum, deinde tangit cuius sit passio, & dicit. Ponatur ergo, sicut manifestum est, & ita est, ꝙ somnium sit sensitiui passio, hoc est primi sensitiui affectio, & per sensitiuum sensum communem intelligit, quod probat, & inquit. Siquidem & somnus sit passio primi sensitiui, quoniam ut inquit. Non alij uirtuti quidem alicui animalium inest somnꝰ, alij uero uirtuti alicui animaliū inest somniare, sed eidem. Sic igitur somnium est passio primi sensitiui, quoniam eius est passio somnus, somnus enim & insomnium eiusdem uirtutis sunt.

Cum uero de imaginatione, & phantasia tractatum in libris de anima sit, & imaginandi uis eadem numero sit cum potentia sentiendi, quãuis essentia rationeq; differant, imaginatio autem sit motio à sensu actu proueniens, insomnium uero spectrum quoddam & phantasma esse uideatur, nam uisum ipsum quod in somno apparet insomniū dicimus, siue illud simpliciter, siue quodammodo contingat, palam utiq; est insomnia sensariæ partis esse, sed quatenus imaginaria est.

Quoniam uero de phantasia in ijs quæ de anima dictum est, & est quidem idem sensitiuo phantasticum, esse autem sensitiuo & phantastico aliud, est autem phantasia qui à sensu secundum actum fit motus, somnium uero phantasma quoddam uidetur esse, nam quod in somno phantasma somnium dicimus, siue simpliciter, siue quēadmodum factum, manifestum est ꝙ sensitiui quidem est somniare, huius autem secundum ꝙ phantasticum.

Idem probat, & sumit duo, per quę uult habere duas rationes. Primum quidem ꝙ primū sensitiuum & phanta-

sticum, & sensus cōmunis & uirtus phantastica idem subiecto sint, rōne sola drāt, ut libro de memoria dictū est, & hoc dicit. Qm̄ uero de phantasia in his quæ de aīa dictum est, ubi dictum est quod phātasticū idē sit ipsi sensitiuo, quod est cōis sensus. s. subiecto & re, esse autem sensitiuo & phantastico aliud, & sic drn̄t ratione. Secundū qd' accipit, est, quod phātasma & somnium idem sunt, & non drn̄t, nisi quia phantasma dicitur illud qd' imaginamur p sensum communem motu sumpto a sensibus exteriorib⁹, uel nobis uigilantibus. Somnium uero est phantasma qd' imaginamur per sensum communē motu sumpto ab his, quæ erant seruata in parte memoratiua, & nobis dormientib⁹, & nullo mō motu facto a sensibus exteriorib⁹, ita ut idē phantasma sit & somniū ſm rē, drānt ῳo sola ratione, qd' phantasma sit uel quod sumitur ab exteriorib⁹ sensib⁹, uel quod accidat nobis uigilantibus. Somnium ῳo phantasma est, quod sumitur a memoratiua uirtute, & non ab exterioribus sensibus, & quod accidat nos illud imaginari non sentientibus. Sic igitur imaginatio eorum, quę Sueſſę sunt, si est in uigilia, dicitur imaginatio, & phantasma, si accidat in somno dicitur somnium: nec est alia differentia quantum ad essentiam. Vtrūque enim imaginatio est, utrum ῳo sit aliqua differentia, posterius uidebitur, unde dicit. Est autem phantasia siue imaginatio motus, qui fit a sensu secundum actum, hoc est, qui incipit ab exterioribus sensibus actu sentientibus, uel qui factus fuit, uel alias cæpit, ut imaginatio Socratis, si Socratem sentirem aliq̄ sensu exteriori, adde, qd' imaginatio est motus sensitiui communis nobis uigilantibus accidens, ergo ad hoc, ut phātasia uel imaginatio uel phantasma dicat, sufficit, quod nos imaginemur aliquid per sensum communē, in uigilia. Somnium uero phātasma quoddā uidet esse, & imaginatio, dico phantasma quoddam, quoniā qd' in somno est phātasma, hoc dicimus somnium, siue illud fiat simpliciter de nouo, siue fiat quodammodo ex his, quæ uisa erant in uigilia, contingit enim fieri somnium aliquādo de nouo, qm̄ est imaginatio, quæ non est eorum quæ pręcesserunt in uigilia, aliquando est imaginatio eorum quæ pręcesserunt, sed siue sic, siue sic, somnium nec simpliciter, nec quodam modo fieri potest, nisi ex memoratis, ut postea dicem⁹. Ex his duobus cōcludit, cuius passio sit somnium, & inquit. Manifestum est quod sensitiui quidem. s. primi est somniare & huius non simpl'r, sed ſm qd' primum sensitiuum est phātasticum, hoc probari pōt ex prima propōne, quoniā somnium est phantastici, & primū sensitiuū phantasticū est, ergo somnium est passio primi sensitiui Ex secunda uero probari potest etiā, quoniam idem est imaginatio, phātasma & somnium. Sed phantasma est operatio & passio sensus cōis, ergo & somnium, per quę quodammodo p3, & quid sit somnium, & cui⁹ passio sit somnium. Somniū enim affectio est primi sensitiui, quę nō h3 ortū ab exteriorib⁹ sensib⁹. At imaginatio passio est primi sensitiui, ut phātastici, quę ortū hēt uel habuit a sensib⁹, & accidit in uigilia. Patet ergo parte quid sit somnium, licet posterius dilucidi⁹ hoc apparebit.

Quid autem sit insomnium, & qua ratione fiat: ex ijs maxime cognosci potest quæ in somno accidunt.

Quid autem est somnium, & quomodo fit, ex ijs quæ circa somnum accidūt, maxime utiq; cognoscemus.

Cum cōcludit, cui⁹ uirtutis sit somniū, & p pte qd sit, nūc perfectius proponit differere quid sit, & q̄uo fit, et inqt. Quid aūt est somnium. s. pfecte, & q̄uo fit, ex his, quæ dicta sunt de somno, maxime utiq; cognoscemus.

Etenim sensilia ipsa, in nobis, per singula sensoria, sensionē efficiunt, & affectio quam ea inuehunt, non modo in sensorijs inest, cum sensus agunt, sed etiam cum ab opera discessere.

Sensibilia enim, secundum unūquodq; sensoriū nobis efficiūt sensum, & quæ fit ab eis paßio, non solum inest in sensorijs, dū sensus agunt sed & dum abierunt.

Nūc prosequit, & sumit primo duo quasi prologa, primū quidem quasi per se notū, alterum probat, primū est, qd' sensibilia ſm unūquodq; sensoriū nobis efficiunt sensum, hoc non probat, quoniam patet, omne enim sensibile in proprio sensorio mouendo facit sensum, & in ipso aliquid imprimit. secūdum est, qd' illud quod imprimit sensibile in proprio sensorio, non solum inest sensorijs, dum sensus sunt in actu, & mouentur ab illis, sed etiam dum sensibilia abierunt a sensib⁹ nostris, hoc inqt, & passio, quę fit ab eis, non solū inest sensorijs, dū sensus agūt, hoc est, dū sunt in actu, nō enim sumit agere pro efficere, sensus enim nō agit, sed patit. Sed per agere, esse in actu intelligit, sic igit illa passio, quam sensibilia imprimūt in sensorijs, non solum sensorijs inest, dū sunt in actu, & mouentur ab illis, sed etiam dum abierunt a sensibus nostris.

Nam perinde hic atq; in ijs quæ lationem subeūt, euenire uidetur, etenim quæ lationem subeunt, eo quod propulit non amplius tangente, cientur, quod enim mouendi officio functum est, quandam aeris particulam propulit, quæ cum mouetur, subinde aliam cietq;, atq; hoc utiq; pacto, donec quiescāt, moueri aer & aqua solent. Consimiliter & hoc in alteratione quoq; fieri putandū est, illud enim quod calentis rei opera incaluit, quod sibi uicinū est, calefacit, penetratq; succeßio hæc, ad id usq; quod primum calefieri potest. Quare & ei cui sentiendi facultas commissa est, hoc idē accidere necesse est, cum sensum qui in actu constitutus sit, alterationem esse quandam constet. Quocirca affectio ipsa, in opificijs sensuum, non modo sentientibus illis, sed etiam quiescentibus, tā per summa quam in imo seruari solet.

Similis enim paßio, in his & in ijs quæ feruntur, uidetur esse, etenim in latis, eo quod mouit non ulterius contingente, mouentur, nam quod mouit, mouit aerem quēdam, & rursus hic motus, alium: & hoc utiq; modo quousq; quidem stent, faciunt motum, & in aere et in humidis. Similiter autē oportet putare hoc, & in alteratione, nam quod calefactum est à calido, proximum calefacit, & hoc distribuitur, usq; ad principium. Quare & in quo est ipsum sentire, quoniam est alteratio quædam qui secūdum actū sensus, necesse est hoc accidere. Ideo paßio ipsa, est non solum sentientibus in sensorijs, sed & quiescentibus, & in profundo & superficietenus.

Declarat quod dixerat per quædam similia, qm̄ rōne, & experientia hoc probauit libro de memoria & reminiscentia Et primo quidē similitudine sumpta a proiectis, et dicit. Similis enim passio uidetur esse in his, quæ mouent a sensibilibus, & in ijs quæ ferūtur a projcientibus, etenī in latis ac proiectis, eo projciente, quod mouit, non ulteri⁹ contingente, hoc est non existentē, sed abeunt, mouent. Cui⁹ cām affert, & inqt. Nam quod mouit proiectū, uidelicet mouit aerem quendam. & rursus aer hic mot⁹, mouit aliū aerem, & hoc utiq; modo quousq; stent, faciūt semp motum, & in aere, & in humidis, hoc est aqs. Idem declarat etiam per simile in alteratione, & dicit. Similiter autem oportet putare hoc, & in alteratione, nam quod calefactū est a calido, proximū sibi calefacti, & hoc distribuitur usque ad principium, hoc est usq; ad primum quod calefieri pōt, & per principium, finem intelligit, nam finis est principium non essendi. Ex his concludit propositū, & dicit. Quare, & ei, in quo est ipm sentire, quoniam sensus qui est secundum actum est alteratio quædam, necesse est hoc similiter accidere, & propter hoc concludit propositum, & inqt. Ideo passio ipsa, est non solū sentientib⁹ in sensorijs actu, sed & qescētib⁹ ab opere. Sed contra, qm̄ tūc in exteriorib⁹ sensorijs esset memoria, qm̄ seruarent spēs absentib⁹ sensibilibus. Respondet, & inqt. Et in profundo remanent species, & superficietenus, & tūc intellige qd' species remanent in profundo, hoc est in memoratiua subiectiue, &

ctiue, & organice: & per modum habitus, & per modum dispositionis manere in superficie initiatiue, non enim exteriora sensoria seruant speciem, sed organum memoratiuæ uirtutis: quod est cerebrũ, cerebrum.n.est organum congregationis specierũ sensibilium Quo uero ad uerba attinet, cum Aristoteles inquit { sed quiescentibus } Themistius intelligit, ꝙ hæc imaginum commotio non modo uigilantibus nobis, sed quiescentibus hoc dormientibus seruatur: & in profundo, & superficietenus, hoc est, siue leuis siue profundus sit somnus: semper enim imagines seruantur.

Id quod quoties continenter quippiam sentimus: liquido percipi potest. Nam si sensum ipsum ab eo ad aliud, ut de sole in opacum, conuertamus: comitatur eum affectio: euenit enim ut nihil cernat: propterea quòd commotio quæ a lumine profecta est, oculos adhuc poßideat.

Palam autem: cum continue sentimus aliquid. Transferentibus enim et sensum, sequitur paßio: uelut de sole ad tenebras: accidit enim nihil uidere: propter adhuc subsistentem motum in oculis a lumine.

Cum demonstrauit, ꝙ species remanẽt abeuntibus sensibilibus per duo similia, alterum a proiectione, alterum ab alteratione sumpta: nunc idem declarat per signa sumpta a uisu: ut Themistius exponit, & dicit. Palam autem: cum continue & fixe sentimus aliquid: & maxime intensum sensibile: nam (ut inquit) nobis sensum quo illud sentiebamus transferentibus ad aliud sensibile, sequitur passio quæ prius aderat, uelut transferentibus uisum de sole ad tenebras: accidit enim nihil uidere propter motum subsistentem adhuc in oculis a lumine solis: propter speciem enim illius in oculis derelictam, omnia nobis uidentur sol: quod non accideret, nisi sensibilia agerent species in sensibus.

Item si quid album aut uiride diutius aspexerimus: ad quodcunque aspectum nostrum deflectamus, concolor illi uidetur.

Et si ad unum colorem multo tempore aspiciamus ut album uel uiridem: eiusmodi uidetur ad quodcunque uisum permutemus.

Hic ponit secundum signum sumptum a uisu, & dicit. Et si ad unum colorem multo tempore aspexerimus, ut ad album, uel uiride, huiusmodi uidebitur ad quodcunq; uisum permutauerimus. Videtur enim unumquodq; concolor: quod non accideret, nisi species illius in uisu derelicta esset.

Sed & si oculos contra solem, aut aliquid aliud quod fulgeat, intenderimus, deinde conniueamus: per rectam lineã qua aspectum cernere contingit, primum tale obseruantibus apparet quale reuera est, tum se in puniceum conuertit, proxime in purpureum: donec ad atrum perueniat, exolescatque.

Et si ad solem prospicientes uel aliquod aliud splendidum oculos concluserimus: obseruantibus uidetur secundum directionem qua accidit uisum uidere, primum quidem huiusmodi colore, deinde permutatur in puniceum, deinde in purpureũ, quousque in nigrum ueniat colorem, & euanescat.

Hic ponit tertium signum a uisu oculis clausis, & dicit. Et si ad solem prospicientes uel ad aliquod aliud splendidum, mox oculos concluserimus, ac clauderimus, nobis obseruantibus illud secundum directionem, qua accidit uisum uidere. q d. non auertendo uisum, sed illud directe ascendendo, uidebitur quidem primo huiusmodi colore: quo uidebatur, deinde permutabitur in medios colores successiue, ut in puniceum, deinde in purpureum, quousq; in nigrum ueniat colorem, & euanescat, quod non acciderct, nisi propter simulachrum derelictum in uisu.

Quinetiam si qui obtutus suos ab hisce quæ mouentur, ut ab omnibus præsertim ocißime labentibus, alio transferant: quæ stant, moueri uidentur.

Et ab ijs quæ mouentur, & permutantur, uelut a fluminibus, maxime autem ab ijs quæ citißime fluunt: uidentur quiescentia, moueri.

Quartum signum sumitur ab his quæ permutantur: & dicit. Et ab ĳs quæ permutantur & mouentur, & dicit. Et ab ĳs quæ permutantur & mouentur, ueluti a fluuĳs, & maxime ab his, quæ citissime fluunt, cum transfertur uisus ad res quiescentes, uidentur illa quiescentia moueri: quod quidem non accideret, nisi in sensu derelinqueretur simulachrum illius torrentis uelociter fluentis.

Iidem porro: ab ingentibus sonis surdastri reddũtur, & ab odoribus uehemẽtibus. ægerrime olfaciũt: atq; ita in similibus statuendum est. Quæ omnia: aperte hoc eueniunt modo.

Fiunt autem & a magnis sonis: obsurdescentes, fiunt autem & a ualidis odoribus: difficile odorãtes, & similia. Hæc itaq;: manifeste accidunt hoc modo.

Vltimo idem probat signo sumpto ab alĳs sensibus, & dicit. Fiunt autem & a magnis sonis obsurdescentes ac surdastri. Et ab odoribus ualde intẽsis, homines fiunt male ac difficile odorantes, & de gustu & tactu similia patent, ergo simulachra remanent insensibus etiam sensibilibus absentibus: quæ non cessant agere in sensum donec ipsum corrumpant. Vnde epilogat, & inquit. Hęc itaque manifeste accidunt hoc modo. Quo uero ad suppositionem attinet, animaduerte ꝙ Aristoteles uelle uidetur, ꝙ species sensibilium seruentur in proprĳs sensorĳs, in quibus sensibilia illas induxerunt. Quòd si quis uellet sustinere, debet dicere, quòd in uirtute memoratiua seruantur phantasmata: quæ sunt sensibilia primi sensitiui, quod est idem quod phantasticum, & in sensorĳs seruantur species sensibilium exteriorum: communis tamen opinio tenet, ꝙ duplex est sensibile: excellens quod in sensu magnam impressionem facit, alterum debile, uel proportionatum, quod impressionem proportionatam facit. Tunc dico, ꝙ species rerum sensibilium non seruantur nisi in communi sensorio: in quo uirtus memoratiua est, & hoc permanenter, & per modum habitus, quæ est memoria In sensibus uero & sensorĳs exterioribus species seruantur per modum dispositionum, non omnes, sed ille: quæ ab excellentibus sensibilibus imprimuntur: dico per modum dispositionum, quoniam non permanenter neq; fixe. Causa uero quare species multiplicatæ in sensorĳs ab excellentibus sensibilibus, seruantur aliquo tẽpore, est, quoniam illa fortis impressio, cum sit motus, calefacit & exiccat sensoriũ pro certo tempore, & sic est causa retentionis. Amplius fortis ille motus causa est, ut calor & spiritus ad sensoriũ a corde mittatur: quia ubi est labor, ibi est spiritus & caloris cõcursus, At concurrẽte calore & spiritu, humidũ sensorium pro parte exiccatur: & sic est causa retẽtionis pro aliquo tẽpore. Sed dices si remanet species in oculo absente sensibili, cur oculus non uidet. Cãdauẽsis respõdet: quia illa species non est obiectũ uisibile, sed est ratio sentiendi pręsente sensibili. Aristo. uero cõcedit ꝙ durãte specie illa, omnia uidẽtur sibi ut illud: cuius est species: immo clausis oculis adhuc uidet certo tẽpore id, e quo species illa impressa est: quod etiam Themistius asserit.

De loco specierum sensibiliũ.

Quòd autem celeriter sensoria ipsa uel tenues differentias sentiant: indicio est, id quod in speculis fieri solet, de cuius ratione: seorsim dicato opere considerare quis & addubitare poßit.

Quòd autem sensoria cito & modicas differentias sentiant: signum est, quod in speculis accidit: de quo utique, per seinsistens, considerabit quis & dubitabit.

Hic soluit Aristo. ut recte expositor (inquit.) Duas dubitationes, quae oriuntur ex dictis. Quarum prima est. si in sensu remanerent species, tunc ille non posset recipere alias aliorũ sensibilium, quoniam altera alterã impediret. Respondet, ꝙ non obstante ꝙ sensus habeat species alicuius sensibilis, quod fortiter illam in sensum impressit, adhuc potest cito & modica sensibilia sentire recipiendo species ab illis, & hoc dicit. Cuius rei signum affert, ut solutionem innuat, & dicit. Quòd autẽ sensoria cito & modicas ac paruas differẽtias sensibilium sentiat, dato ꝙ habeat intra se species aliorum, signum est quod in speculis accidit: speculũ enim habẽs speciem ligni, suscipit speciem bonis, uerũ quia materia de speculis est attinẽs ad perspectiuos, & requirit specialem librum: ideo inquit, de quo utiq; aliquis per se insistens & diligẽtius disputans considerabit & dubitabit libro seorsum. Sed dices, pono per casum ꝙ species Socratis amici fuerit seruata in sensorio memoriae: & iterum occurrat Socrates, utrum Socrates causabit speciem iterũ. Videmus enim ꝙ in uisu causabit illam, & quotiens occurrit, totiẽs mouet uisum: ergo causabit iterum illam in memoriam. Dicendum ꝙ in sensibus exterioribus quotiẽs occurrit: semper causabit, quoniam in illo non seruari potest per modum habitus. In interioribus uero semel tãtum: nisi sit deleta: ueluti in speculo species semel causata, non amplius causatur. Verũ praesentia nouae speciei in uisu, antiquam in memoria seruatam reducit ad actum, facitq;, ut sit recens.

De specie sensibili pulchrum dubium.

Et insuper ex eodem facile constat: uisum ut pati, ita etiam agere aliquid solere.

Simul autem ex ipso manifestum: quòd quemadmodum uisus patitur, sic & facit aliquid.

Secunda dubitatio est, quòniam dictum est sensorium pati a sensibilibus exterioribus: ideo posset quis credere sensorium nullo pacto posse agere extra, sed solum pati. Respondet, quoniam dato ꝙ sensorium ipsum patiatur a sensibilibus: recipiendo species & motus ab illis, etiã agit extra se, & hoc dicit. Simul autem ex ipso: quod nunc diximus: manifestum est, quod quemadmodum uisus hoc est uisorium patitur, sic & facit aliquid extra se. Quo quidem ad uerba attinet, animaduerte, ꝙ Aristoteles per sensum: sensorium intelligit, & per uisum: uisoriũ, ut oculum. Quo uero ad responsionem, intellige oculum, & sensoriũ non agere extra se radium uisualem, uel sensualem: quo uideat uel sentiat: sed uult declarare, ꝙ agat aliquid extra qua uis actione, siue sensitiua, siue reali. Praeterea sensorium ut oculus non solum agit extra actione reali, ut declarabitur: sed intentionali, inquantum oculus est unum sensibilium potens mouere alterum oculum. Et sic dato ꝙ sensorium patiatur, non sic & adeo patitur: nulla actione agere possit extra se.

Nam cum mulieres tempore mensium é speculis admodum nitidis aliquod inspectant: tunc superficies speculi, quadam ueluti nebula sanguinis obducitur: atque si nouitium speculum sit: haud facile est eiusmodi maculam abstergere: sin peruetus: facile. Causa autem est, sicuti iam diximus: quòd non solum ab aere uisus quippiam patitur, sed etiam in aerem quippiam agit, atque eundem mouet perinde atque splendida: nam uisus: de genere splendidorum & habentium colorem est.

In speculis enim ualde puris, cum menstruis superuenientibus mulieribus inspiciunt in speculum: fit superficies speculi ut nubes sanguinea, & si quidem nouum sit speculum: non facile est abstergere huiusmodi maculam: si uero uetus, facile. Causa uero ut diximus: quoniam non solum uisus patitur aliquid ab aere, sed & facit aliquid, & mouet quemadmodum splendida: nam uisus, splendidorum, & habentium colorem.

Quòd sensorium extra aliquo actionis genere agere possit, licet patiatur. Aristoteles persuadet signo sumpto ab oculis mulierũ menstruantium: qui speculum alterant, & inficiunt sanguinea menstruali macula, unde inquit. In speculis enim ualde puris mundis, & recentibus, cum mulieres menstruis ipsis superuenientibus, inspiciunt in speculum sic tersum & politum, superficies speculi fit, ut nubes sanguinea, & addit: ꝙ si quidem sit nouum speculum, non facile erit abstergere huiusmodi maculam: sin autem speculum erit uetus, facile erit abstergere, ut postea dicetur. Cuius causam repetit, quae in uniuersali tacta est, & dicit. Causa uero, ut diximus, est: quoniam non solum uisus hoc est oculi patiuntur aliquid ab aere habente spẽm coloris: sed etiam oculus ipse aliquid facit, facit quidẽ in speculis alterationẽ, & in aerem: & non solum agit extra actione reali: sed mouet, ut unum uisibile: & ideo dicit. Et mouet oculum alterius hominis causando speciem sui in illo: quemadmodum splẽdida mouent oculos nostros, nam uisus, hoc est. Visorium est unum de numero splendidorum, & habentium colorem. Ergo sensorium agere potest extra & actione reali maculando speculum, & actione spirituali, ac intentionali mouendo sensorium aliud ab ipso.

Hoc igitur tempore quo menses profluunt: eodem modo oculos, quo quamlibet aliam corporis particulam affici, ratione optima euenit: quandoquidem, suapte natura uenulenti sunt.

Oculi igitur rationabiliter cum fiunt menstrua, afficiuntur, sicut & alia pars quaelibet corporis: etenim natura existunt pleni uenarum.

Exponit quod dixit de oculis menstruantium, & dicit. Oculi igitur rationabiliter cum fiunt menstrua: afficiuntur, sicut & alia pars quaelibet corpus: quoniã moto sanguine mouetr in toto: & in singulis partibus, & maxime oculi (ut Themistius dicit.) In menstruis alterãtur, cuius causam affert Aristoteles, & inquit. Etenim natura existunt pleni uenarum: & sic pleni sanguine existente in motũ emittunt uapores sanguineos extra.

Quocirca tempore menstrualis profluuij, quod commotione & inflammatione sanguinis prouenit: discrimen in oculis habetur, quod quamuis nobis ineuidens sit (est enim natura seminis & mensium, eadem) reuera tamen in eisdem est.

Ideo cum fiunt menstrua propter turbationem & phlegmasian sanguineam, nobis quidem quae in oculis differentia, incerta est, inest autem, nam eadem natura: seminis & menstruorum.

Ostendit, quòd hoc idem non solum mulieribus (ut Themistius inquit) accidat tempore menstruorum: sed etiam uiris tempore emissionis spermatis, uel parum post, est tamen haec differentia, quòd macula inducta in speculis a uiris, est insensibilis, a mulieribus uero certa, quoniã maiori profluuio premuntur. unde inquit. Ideo cum fiunt in nobis hominibus menstrua scilicet seminum emissiones propter turbationem & phlegmasiam, hoc est inflammationem sanguineam, causatam a motu emissionis, nobis quidem uiris differentia illa, quae est in oculis incerta est, sed reuera inest ipsis oculis, ueluti mulieribus: quędam alteratio sanguinea. Cuius causam affert, quoniam seminis in uiris & menstruorum in mulieribus eadem natura est, utrunq; enim est superfluitas alimenti ultimo digesti: ergo sicut in oculis mulierum accidit alteratio haec: ita & in oculis uirorum. Themistius refert nonnullos pati menses, ut mulieres, per uirgam: & de his loqui Aristotelem credit.

Ab ipsis autẽ mensibus qui ad oculos penetrarunt: aer mouetur & inficitur, aer infectus, aliũ aerẽ qui speculo proximus est sibi haerentem inficit, & talem qualis ipse est reddit: a quo postremum, speculo eluuiecula quaedam allinitur.

Aer

Aer itaque mouetur ab ipsis: & eum qui supra specula est aerem continuum existentem, qualem quendam facit, & talem quale ipse patitur: hic uero speculi superficiem.

His expositis, declarat modum, quomodo inducatur macula sanguinea in speculis: & dicit. Aer itaque mouetur ab ipsis oculis, & alterãtur ab illis ea alteratione, qua oculi sunt alterati: & hic aer oculis proximus alteratus, alterat aerem eũ, qui supra specula continuis existit: qualem quendam & sanguineum illum faciendo, & tale quale ipse patitur. Hic uero aer speculo contiguus alterat superficiem speculi: & sic a primo ad ultimum oculi alterãt speculum: hic ergo est modus.

Nam specula: haud secus quàm mundissimæ uestes, celerrime notam aliquam contrahunt. quod enim mundum est atque purum: exacte commonstrat quicquid exceperit, et potissimum minimos motus: æs uero, quòd læue tersumque sit: qualemcunque tactum maxime sentit.

Quemadmodum enim uestium quæ maxime mundæ sunt: citissime inquinantur: nam purum, exacte monstrat quicquid exceperit, & præsertim minimos motus: æs etiam, eo quòd planum sit: qualemcunque tactum maxime sentit.

Dixit duo de speculis, ꝙ macula sanguinea magis apparet in nouo & terso speculo, & qui minus potest abstergi. Contra uero antiquum, in eo minus apparet, & facilius potest abstergi, lege uerba, & uerbum enim non ad proxime dicta: sed ad antiqua referas s. ꝙ in nouo magis hæc, in ueteri minus fiant, & inquit. & lege sic, specula tersa magis alterantur. Quemadmodum enim uestium: quæ mundæ sunt, citissime inquinantur: ac celerrime maculam contrahunt, quasi dicat, quoniam specula noua se habent, ut mundæ uestes. Cuius causam exponit, & dicit. Nam purum tersum, & mundum exacte monstrat, quicquid excerpit, & præsertim minimos motus, ac alterationes, nec dixit præsertim, ꝙ purum monstret magis minimas alterationes, quã magnas, sed præsertim pro etiam sumpsit, ut sit sensus ꝙ purum exacte monstrat quicquid excerpit: & etiam minimos motus ac alterationes: idem probat exemplo æris tersi: & dicit, æs etiam nouũ & tersum eo ꝙ planum sit, qualemcunq; tactum sentit, & per totum & per omnem partem: & per sentire, non intelligit cognoscere, sed intelligit inauditum & sonum mutare: propter sui enim planiciem ubique resonat, quauis parte tacta. Ex his habemus cur speculum nouum citius & magis alteratur.

Scire autem oportet: tactum aeris, esse quandam ueluti attritionem detersionemque & ablutionem: atque eundem, quantuluscunque sit: conspicuum, propter speculi puritatem, reddi.

Oportet uero intelligere: tanquam attritionem esse aeris tactum, & tanquam extersionem & ablutionem: propter munditiam uero, manifestus fit: qualiscunque sit.

Exponit nũc quæ dixit, & reducit illa ad propositum, & inquit. Oportet autem intelligere tactum aeris, quo aer speculum tangit, esse tanquã attritionem, hoc est conturbationem, & tanquã extersionem: & ablutionem speculi, & hoc quia aer propter munditiam manifestus fit qualiscunq; sit, & ideo cũ aer tangens speculi faciem fuerit mundus, & ablutus, extersus, etiam speculum, sic erit: cum uer aer fuerit turbidus & alteratus, & omnino mutatus mutabit speculum. Patet ergo causa cur nouum speculum, magis suscipiat alterationem.

Cur uero maculæ nouis speculis inductæ difficile eleuantur, causa est, quòd ea pura sunt & tersa: nam maculæ: sese per talia, & in profundum, & in omnes partes diffundunt: in profundum, quòd pura sint: in omnes partes, quòd tersa. In uetustis autem maculæ non permanent, quia non tam alte figuntur, sed eminentiuscule. Tenues igitur differentias excitare uellicareque sensum, & celeriter ab eodem internosci, item non modo pati sensorium quo natura colorum percipitur, sed etiam uicissim agere: ex hisce constat.

Non exeũdi uero celeriter ex nouis speculis, causa est: quòd purum sit & planum: serpit enim per huiusmodi, & in profundum, & in omnes partes, nam eo quidem quòd purum est, in profundum: eo autem quòd planum, in omnes partes. In ueteribus uero non immanet, quoniam nõ similiter subit macula, sed superficietenus magis. Quòd igitur & a paruis differẽtijs fit motus, & quòd celeres sunt sensus, & quòd non solum patitur sed & contrafacit colorumsensorium: manifestum ex his.

Cum dedit causam quare in speculo nouo apparet turbatio maior, & in pluribus partibus: nunc assignat causam, quare minus speculum nouum cum maculatur, abstergi potest. Et primo proponit hoc dicit. Non exeundi uero perturbationẽ celeriter ex nouis speculis, causa est, ꝙ purum sit & planum: nam perturbatio serpit, & decurrit per huiusmodi facile, & in profundũ, & in omnes partes: nam (ut inquit) speculum nouum eo ꝙ purum est, turbatio descendit in profundum, & macula in ipso inducta in profundum descendit: quoniam purum eo ꝙ purũ sua natura magis est a maculoso alterabile, contrarium enim magis illa est, & ideo ab illo alterabile magis. Et Themistius exponit hoc, & dicit. Quòd macula in puro speculo in profundum magis descendit, quoniam speculum purũ est, ut plura specula, ideo cum maculatur magis maculatur. Eo autem, ut inquit. ꝙ planum est, maculatur facile in omnes partes: quoniam nulla supereminet alteri, ut illa magis maculetur, & non altera. Præterea propter planiciem sanguinea currit & serpit per totum. At in ueteribus macula non ita immanet ac permanet, quoniam non similiter macula illius subit scilicet in profundum: sed superficietenus magis. Innatat enim macula (ut Themistius inquit.) In uetusto speculo, in marginibus, & sic uetus speculum minus recipit, quia minus planum minus in profundum, quoniam minus purum. Demum epilogat quasi declarata, & inquit. Quòd igitur & a paruis differentijs sensibilium fit motus in sensorium, & ꝙ sensus sint celeriter, & non durabiles in sensorio: non enim species permanent in sensorio exteriori, & ꝙ non solum sensorium patiatur: sed etiam contrafaciat, manifestum ex his.

Per hæc patet primo ꝙ oculi non inficiunt speculum quatenus uident: quoniam non uident extramittendo, & sic quo uident, non inficiunt speculum: sed quo alterati sunt sanguine, ut declaratum est. Secundo patet, ꝙ oculi basilisci non interficiunt hominem, quatenus uident, quoniam nec in illis uisio fit extramittendo, sed quatenus uenenosa qualitate alterando aerem, alterant nos. Dicitur autem, ꝙ basiliscus si prius nos uideat, interficit nos, quoniam prius alterat nos suis oculis uenenosis. Cõtra uero, si nos prius illum uiderimus, interficimus illũ: quoniam oculi nostri sunt ita uenenosi illi sicut oculi eius, nobis. & ita si prius illos uiderimus, prius eos ad mortem alterabimus. Vtrum uero basiliscus nascatur ex gallo, ut ab ouo eius, non memini me legisse apud bonos auctores: licet quidam medicus non imperitus illud esse asserat. Tertio patet, ꝙ uetulæ possunt fascinare, hoc est maleficium inferre pueris, quos osculantur, ac cernũt, quoniam ab oculis uetularum propter retentionem menstruorum exeunt uapores mali: qui alterãt pueros qui sunt delicati, & molles: & quidem ad malas ægritudines.

Quomodo oculi speculum inficiunt

De basilisco.

Iis quæ diximus, astipulatur, quod circa uina & unguenta accidere uidemus. Nam oleum quod unguento additur: celeriter odores earum rerum quæ in propinquo sunt, ebibit. Vina quoque: hoc idem faciunt: quippe quæ non modo earum rerum quæ induntur admiscenturq; odores in se trahãt, sed etiam earum rerum quæ prope dolia aut locantur aut nascuntur.

Attestantur autem ijs quæ dicta sunt: & quæ circa uina, & quæ circa pigmenta eueniunt. Nam quod præparatum est oleum: cito accipit proximorum odores. Et uina: hoc ipsum patiuntur: non solum enim eorum quæ immituntur uel commiscentur: sed & eorum quæ prope uasa ponuntur uel nascuntur, recipiunt odores.

Demonstrauit ꝙ aer infectus ab oculis mulierum potest speculū alterare, & hoc: quia tangit illud, & ab oculis tangitur, & alteratur: hoc idem nunc ostendit duobus similibus exemplis, quorum alterum ab oleo, alterum a uino accipitur: & dicit. Attestantur autem ĳs, quæ dicta sunt: & quæ circa uina, & quæ circa pigmenta, hoc est unguenta eueniunt: in quibus oleum ponitur: & hæc exponit, & primo de oleo, & inquit. Nam quod præparatū est oleum in unguentis, & cum rosis, ut cum floribus citri, ut cum alĳs odoriferis cito accipit odorum illorum odoriferorum: cum quibus proxime miscetur: & non nisi uicinitate, quam cum illis habetur: ergo & aer uicinus oculis alteratis, cum sit oleo passibilior potest alterari ab illis, & alteratus alteratur speculum. Dat secundum exemplū, & inquit. Et uina hoc ipsum patiuntur: non solum enim eorum quę immittuntur in dolio ipsis pro sapore, correctione, & odore, sed eorum, quæ prope uasa ponūtur, uel nascuntur, recipiunt odores: dato quòd aliquid nasceretur prope dolium, & hoc non est nisi qūia propinquum est alteranti, at cum aer passibilior sit uino: ideo proximus oculis alterantibus alterabitur, & alteratus alterabit speculum.

Ad eam uero cōsiderationem quæ nobis initio instituta est, unum supponatur, quod & patere potest ex ijs quæ dicta sunt: abeuntibus externis sensilibus, sensa quæ & ipsa quoque sensilia sunt, remanere.

Ad eam uero quæ a principio considerationem, ponatur unum quidem, quod ex ijs quæ dicta sunt patet: quòd recedente sensibili extrinsecus, immanēt simulachra quæ sensibilia sunt.

Cum fecisset digressionem, redit ad propositū & colligit proloquium, quod uult habere ex digressione, & dicit. Ad eam uero considerationem, quæ est accepta a principio de somnĳs, ponatur unum quidem, ꝙ ex ĳs, quæ dicta sunt: patet, ꝙ recedēte sensibili extrinsecus a sensibus nostris exterioribus: immanent simulachra: quæ & ipsa quoq; a sensibus interioribus sensibilia sunt, remanent dico seruata in uirtute memoratiua: quæ est in cerebro: in qua omnia simulachra sensibilium ueluti in cassa seruantur. dixit { quæ sensibilia sunt: } quoniā simulachra sunt rationes sentiendi ipsis sensibus exterioribus: & ipsa sunt sensibilia a sensu interiori phantastico: quod non probat, quoniam patet: nisi enim simulachra essent sensibilia ab ipso phantastico sensu: non phantasiaremur sensibilia absentia.

Item facile decipi circa sensus, homines in aliquo affectu positos: atque alios: in alio: ut meticulosum, in metu: amatorem, in amore: adeo ut ex tenui similitudine, alter hostes se uidere putet: alter, quem amat. Et quo quis utique arctius ipso affectu poßidetur: eo leuiori similitudine, ista sese illi offerunt. Eodem modo & qui ira, & qui demum quacunque alia cupiditate rapiuntur: facile circumscribi solent.

Ad hæc autem: quòd facile decipimur circa sensus, cum in paßionibus existimus. alij autem in alijs: ueluti trepidus, in timore, & qui amat, in amore: ita ut uideatur a modica similitudine ille quidem, hostes uidere: hic uero, dilectum. Et hæc utiq;, quanto paßibilior quis fuerit: tanto a minori similitudine uidentur. Eodem uero modo & in ira: & in omnibus concupiscentijs: facile decipiuntur omnes.

Tertium proloquiū est, ꝙ qui affectu aliquo, aliqua ꝗ perturbatione præmuntur: facile circa sensibilia decipiantur. Hoc ostendunt meticulosi, qui omni leui similitudine imminente hostes putant. Amantes quoq; leuiter uidere suspicantur, quod amare: inquit. Ad hæc autem ponatur pro tertio proloquio: ꝙ facile decipiamur circa sensus, cū in passionibus existimus: sic uidelicet ꝙ alĳ decipiantur in alĳs, prout in alĳs atq; alĳs passionibus cōstituuntur: ueluti trepidus in timore: & qui amat, in amore: ita ut uideatur a modica similitudine, ille quidem trepidus hostes uidere: hic uero amans, dilectum: eodem uero modo & in ira, & in omnibus concupiscentĳs facile decipiūtur oēs.

Ac tanto quidem procliuius quanto magis libidine ipsa ducuntur. Vnde etiam fit: ut febrientes interdum animalia quædā in parietinis uidere uideantur, exigua similitudine permoti quam lineamenta quædam congesta prætendunt.

Et magis: quanto utique in paßionibus magis fuerint. Ideo & febricitantibus interdum animalia uidentur in parietibus, a modica similitudine linearum compositarum.

Hic ampliat tertium proloquium, & intendit (ut Themistius exponit) ꝙ pro qualitate passionis ac morbi, hic error ac deceptio maior uel minor euenit, & hoc inquit. Et magis. s. decipiuntur, quanto magis in passionibus fuerint. Affert signum ex febricitantibus: & inquit. Et ideo & febricitantibus interdum animalia uidentur in parietibus a modica similitudine linearum compositarum: quæ in parietibus sunt.

Atque hic error quandoque una cum morbo inualescit: ita ut cum leuiter ægrotant, se falsos haberi agnoscant, cum uero grauius: minime, sed ipsis quoque uisis ducantur.

Et hæc quidem aliquando intenduntur cum paßionibus: sic ut si uehementer non laborent, non lateat quòd falsum: si uero maior sit paßio, & moueantur ad ipsa.

Secundo ampliat proloquium, & intendit ꝙ deceptiones intenuantur, & remittantur pro intensione, & remissione passionum, quas consequūtur. & dicit. Et hęc quidem errata aliquando intenduntur: & aliquando remittuntur cum passionibus, dico remittuntur sic, ut si non uehementer laborent, non lateat, ꝙ id quod apparet: sit falsum. Si uero maior sit passio: sic decipiūtur, ut & moueantur ad ipsa, ipsisq; uisis ducantur.

Causa uero quamobrem hæc fiant, ea est: quòd id quod primatum obtinet, & id in quo phantasmata fiunt, non eadem ui iudicant. Cuius rei signo est, quòd cum sol appareat pedalis, sæpe aliud quippiam phantasiæ contradicit.

Causa uero ut hæc accidant, hæc est: quia non secundum eandem potentiam iudicant quod principale est, & in quo phantasmata fiunt. Huius uero signum est, quòd uidetur quidem sol pedalis: contradicit autem sæpe aliquid aliud, phantasiæ.

Cum dixisset, ꝙ aliquando homo corrigit suum errorem: cum scilicet decipitur ex leui passione: nunc assignat causam, unde accidit, ut homo se corrigat in talibus erroribus, & dicit. Causa uero ut hæc accidant. s. ut homo aliquando se corrigat, hæc est: quoniam non secundum eandem potentiam iudicāt, quod principale, & in quo phantasmata fiunt: quod principale est, iudicat secundum intellectum: id in quo phātasmata fiunt, iudicat secundum sensum. Ideo potest intellectus corrigere errorem sensus: hoc per exemplum exponit, & dicit. Huius uero signū est, quoniam uidetur quidē sol pedalis per sensum: & sic esse iudicat phantasia: contradicit autem sæpe aliquid aliud phantasię sic phantasianti, ut ratio, & intellectus. Et per hæc patet causa: ꝙ cum aliquis præmitur leui perturbatione potest se corrigere, quoniam non pœnitus & omni uirtute est ligatus.

Item

Item perplexis digitis, quamuis quod unum est, duo appareat: tamen esse duo neutiquam dicimus: quia uisus, superior optimatiorq; tactu est. Quod si solus tactus esset, duo esse quod unum est, iudicaremus.

Et permutatione digitorum, unũ duo uidetur: attamen non dicimus quòd duo: dignior enim tactu, uisus. Si uero esset tactus solus: iudicaremus unum, duo.

Cum ostendit ꝙ uirtus superior corrigit aliquando inferiorem: hic obiter ostẽdit, ꝙ iudicia sensuum (ut Themistius exponit) contraria sint, & dicit. Et permutatione digitorum unum duo uidetur. uerbi causa (ut Themistius inquit.) Si uno digito diuersis uicibus idem tetigeris, tactui digitus ille, qui unus est, duo uidebitur: attamen reuera non dicimus ꝙ ille unus digitus sit duo, quoniam in hoc casu uisus est dignior tactu: per quem uidemus esse unum. Sed si esset tactus solus, & non uisus alius a tactu: unum iudicaremus duo: quæ ratio docet, ut iudicia sensuum inter se contraria sint.

Causa autem circumuentionis, ea est: quoniam non tantum quoties sensile mouetur quælibet apparere solent, sed etiã quoties sensus ipse mouetur: si eodem modo moueatur quo solet à sensili moueri: sic littus uidetur nauigantibus moueri: dum uisus ab alio mouetur.

Cur autem fallimur, causa: quoniam non solum cum sensibile mouetur apparent quælibet, sed etiam cum sensus ipse mouetur: si eodem modo moueatur: quemadmodum & a sensibili: dico autem, uelut terra uidetur nauigantibus moueri, dum mouetur uisus ab alio.

Quoniam accepit, ꝙ sensus aliquando decipiantur ex motu & perturbatione: quæ accidit ipsi: nunc assignat causam, & hoc proponit: & inquit. Cur autem fallimur, causa est, quoniam non solum cum sensibile ipsum mouetur, apparent quælibet, & diuersa: ut digito uno moto apparent duo: sed etiam contra cum sensus ipse mouetur: si eodem modo moueretur quemadmodum a sensibili moueretur: quiescens apparebit motum: quod exponit, dico autem, uelut terra uidetur nauigantibus moueri, dum mouetur uisus ab alio: non quidẽ ꝙ terra moueatur: sed quia uisus mouetur. Per hæc innuit, ꝙ perturbatio & motus qui accidit sensorio, est causa deceptionis: cũ enim uisus nauigãtium mouetur: litus moueri uidetur, non ꝙ moueatur, sed quoniam uisorium mouetur. ergo perturbatione ipsi accidente, causari potest deceptio: per hęc uoluit habere quasi causam tertij proloquij.

Ex his itaq; patere arbitror: non modo uigilantibus nobis motiones illas quæ per eos sensus accipiuntur qui foras prospectant, & in parte corporis exteriore iacent, sentiri solere, sed etiam cum affectio ea suborta est quam somnum uocamus, atq; tunc impensius.

Ex his itaq; manifestum: quòd non solum in uigilando motus qui a simulachris fiunt & quæ extrinsecus: & quæ ex corpore sunt, sed etiam quãdo fit paßio hæc quæ uocatur somnus, & magis tunc apparent.

Hic (ut mihi uidetur) ponitur quartum proloquium, & est, ꝙ motus a simulachris nõ modo fit in uigilia, sed in somno: & quidem magis: ꝙ dicit. Ex his itaq; manifestum est, ꝙ non solum in uigilando motus qui a simulachris fiunt, & quæ extrinsecus a sensibilibus: & quæ ex corpore, hoc est intrinsecus a memoratiuo loco sunt, sed etiam quando fit passio hęc, quę uocatur somnus, & magis tunc apparet: in quibus uerbis multa cõplicauit, quorum primum est: motus fieri a simulachris, & per motus, sensitiuos motus̃ intelligit: sensitiui enim motus, quibus sensibilia absentia sentimus: a simulachris eorum fiunt. secundum est, quòd tales sensitiui motus fiunt a simulachris extrinsecus & de nouo accedentibus a sensibilibus exterioribus mouentibus exteriores sensus, & etiam a simulachris intrinsecus accedẽtibus, & hoc intellexit, cum dixit, ex corpore. A uirtute enim memoratiua interiori mouentur phantasmata, & faciunt motus sensitiuos, quibus sentimus res, quas sensimus per exteriores sensus. tertium est, quòd motus sensitiui facti a simulachris, accidere nobis possunt, & in somno, & in uigilia: uerum in somno, non nisi intrinsecus in uigilia, & intrinsecus, & extrinsecus, ut obseruatio docet. quartum denique est, quòd motus sensitiui, qui a simulachris fiunt, magis in somno contingunt quàm in uigilia.

Nam interdiu: operantibus quidem sensibus ac mente, eliduntur atq; uanescunt: quomodo exiguus ignis apud ingentẽ offuscari solet: & dolores uoluptatesq; modicæ, accessu immodicarum offundi: quiescentibus uero: minima quæq; emergũt. Noctu autem quia particulares sensus feriantur & agere nequeunt, propterea quòd calor exteris partibus relictis in uiscera se condit: ad initium sensus originemq; delabuntur, & obturbatione sedata manifestæ fiunt.

Per diem enim repelluntur: dum operantur sensus & intelligentia, & exterminantur: quemadmodum iuxta magnum ignem, minor: & tristitiæ & oblectationes paruæ, secus magnas: dum uero quiescunt: supernatant & parua. Nocte uero propter uacationem particularium sensuum & impotentiam agendi, eo quòd ab exterioribus ad id quod intrinsecus est fiat caloris refluxio: ad principium sensus deferuntur, & fiunt manifesti sedata turbatione.

Hic probat quartum, quòd motus sensitiui, qui a simulachris fiunt, magis in somno manifestius fiunt: quàm in uigilia: & dicit. In die enim tales sensitiui motus repelluntur, & quodammodo exterminantur: dum sensus exteriores & intelligentia operantur: quemadmodum iuxta magnum ignem, si ponatur minor: & tristitię & oblectationes paruæ positæ iuxta magnas, non percipiuntur: dum uero intelligentia & sensus exteriores quiescunt, supernatant, & parua: hoc est parui motus phantasmatum manifesti sunt. Nocte uero propter uacationem particularium sensuum, & propter impotentiam agendi eorum: quæ impotentia fit (ut dictum est) eo quòd fiat inflexio caloris ab exterioribus ad id, quod intrinsecus est: scilicet ad cor: motus talium simulachrorum deferuntur ad cor quod est principium sensus, & id: in quo perficitur sensatio, & tales motus fiunt manifesti: tunc noctu sedata turbatione, & motu, qui fiebat in sensibus exterioribus.

Sed dices motus phantasmatum fiunt in uigilia & in nocte, de memoria ad sensum communem: cum isti motus, non fiant a uoluntate, e quo principio mouentur in nocte talia phantasmata usque ad cor, ubi est communis sensus phantasticus. Dicendum ꝙ Aristoteles præsupponit tam in nocte quàm in die, hoc est tam in uigilia quàm in somno phantasmata moueri de loco, in quo conseruantur, ad cor, in quo est communis sensus phantasticus. Et supponit quòd iste motus non fit a uoluntate nostra: nam licet in uigilia hic motus possit esse a nostra uoluntate aliquando: tamen in somno motus hic non a uoluntate esse potest: unde tamen fit, Aristoteles hic non assignat, sed accipit tantum pro suppositione quòd deducta uoluntate, tales motus phantasmatum fiunt tam in somno quàm in uigilia de memoria, ad communem sensum phantasticum: & hoc sumit tanquàm notum ad experientiam. In uigilia enim sæpe accidit nos imaginari quædam nullo motu facto ab exterioribus: & in somno etiam experientia docet. Verum de causa postea dicemus. De motu phãtasmate.

Porro existimare oportet haud aliter motionem quamque fieri, quàm paruas illas uertigines per summa amnium decurrentes: quæ interim similes euadunt, interim quòd aquæ alio retorqueantur in alias subinde formas soluūtur diuelluntur q;.

Oportet autem accipere ut modicas uertigines, quæ in fluminibus feruntur, sic motum unumquemq; fieri continue: sæpe quidem similes, sæpe uero dissolutas in alias figuras propter repulsionem.

Cum accepit simulachra deferri a loco in quo deposita erant ad cor: in quo uis est sentiendi. In parte ista uult ostendere ꝙ non semper eodem modo tales imagines ad cor deferuntur: quoniam interdum fractæ, interdum integræ deferuntur: & forte hoc est quintum proloquium, quod mihi magis placet, & declarat hoc per simile acceptum a circulis qui fiunt in aqua, quando lapillus in ea proijcitur: & dicit. Oportet autem accipere ut modicas uertigines, quæ in fluminibus ferūtur, & causantur a proiectione lapilli in illis, sic motum unumquemq; phantasmatis fieri continue a loco dispositionis usq; ad cor, nam ut illas uertigines sæpe quidem similes & integras: sæpe uero dissolutas & fractas & in alias figuras uersas uidemus propter repulsionem: quę fit contra illas ab obstaculis inuentis. Sic phantasmata per fluuium spirituum & uaporum, qui est occupans uias omnes a cerebro ad cor: feruntur ad cor interdum integra: interdum fracta: & quodammodo conuersa ad alias figuras, ab eis, sub quibus erant. Possibile enim est, ut dum phantasmata decurrunt a cerebro ad cor, per fluuium uaporum & spirituum, emergat aliquis humor frangens motum illum, & concitans ad motum nouorum phantasmatum, ut dicemus: & sic phantasmata fracta repræsentabunt aliud quā repręsentarent si integra peruenirent ad cor. Per quæ Aristote. dat intelligere ꝙ phantasmata deferuntur per fluuium uaporum & spiritum, qui manet inter cor & cerebrum: & ꝗd possint integra, & fracta deferri ad cor: uerū cur aliquando fracta, aliquando integra deferantur, Aristot. hic causam non assignat: sed postea dicemus.

Cur fracta curue integra phantasmata ad cor ferantur, nō dat hic causa.

Quamobrem statim a cibo non somniant animalia: neque cum ædita nuperrime in lucem sunt, ut infantes: nam multa tum agitatio motioq; est: propter alimentarium calorem.

Ideo & post nutrimentum, & omnino teneris existentibus ueluti pueris: non fiunt somnia: multus enim motus est: propter eam quæ ex nutrimento est, caliditatem.

Hinc soluit quæsitum obiter ex dictis cōtingens: quare. uidelicet. statim post nutrimētum si quis dormierit & pueris, nō fiant somnia. Assignat causam, & inquit. Ideo & post nutrimentum, & pueris existentibus omnino teneris, non fiunt somnia, quoniā (ut inquit) multus est uaporum motus propter eam caliditatem, quæ est ex nutrimento: & sic adeo phantasmata franguntur, ut sub nulla figura ferantur ad cor: & ita nihil possunt repręsentare.

Quare quemadmodum humore uehementer cōmoto, quandoque nulla redditur effigies, quandoq; redditur quidem aliqua, sed distorta penitus, adeo ut alia uideatur esse quàm sit, quiescente uero semper aliqua redditur, quæ etiā nulla ex parte affecta est, sed pura & euidens: ita & inter dormiendum interim uisa & motiones quæ per sensus haustæ supersunt, præ maiore illo motu qui dictus est prorsus obliterantur exolescuntq;, interim præposteræ, & monstrosæ uisiones apparent, & ingrata somnia, qualia melancholicis & uinolentis & febrientibus accidunt: omnes enim istiusmodi affectus: cum spiritosi sint, cōmotionem & perturbationē plurimam afferunt.

Quare quemadmodum in humido si uehementer moueat quis, quandoq; nullum apparet idolum, quandoq; uero apparet quidem, distortum autem omnino, ita ut appareat alterius modi quàm sit, quòd si quiescat: pura & manifesta idola: sic & in dormiendo phantasmata & reliqui motus qui proueniunt a simulachris, interdum quidem cum uehementior sit qui dictus est motus: exterminantur omnino, interdum uero conturbatæ apparent uisiones & monstrosæ, & deteriora somnia, uelut melancholicis & febricitantibus & uinolentis. Omnes enim huiusmodi passiones: cum spirituosæ sint, multum faciunt motum & perturbationem.

Recolligit nunc quasi totam comparationem, ut sit ostensum, ꝙ phantasmata non semper eodem modo ferantur ad cor, ut Themistius exposuit, & dicit. Quare quemadmodum in humido, in quo quis se inspexerit ueluti in speculo: si uehementer illud moueat: quandoq; nullum apparet idolum sui, nec alterius: quandoq; uero apparet quidem, distortum aut omnino, ita ut appareat alterius modi quā sit: erat enim humanum, postea ut leonis, uel alterius apparet. Quòd si quiescat illud humidum, in quo quis se ut in speculo prospicit, idola apparebunt pura integra & manifesta: sic quoq; & in dormiendo phantasmata, & reliqua motus, qui proueniunt a simulachris phantasticis (& accepit, & pro idest, quoniam alterum alterius est expositiuum) interdum quidem cum uehementior sit qui dictus est motus: exterminantur omnino, ita ut nihil repręsentent: interdum uero conturbatæ apparent uisiones & monstruose, & somnia deteriora accidunt: ueluti accidunt melancholicis, & febricitantibus: & uinolentis. Omnes enim huiusmodi passiones. s. melancholia, febris, & uinolētia cum spirituosæ sint, & uaporosæ, multum faciāt motum & perturbationem: & ideo in talibus phantasmata maxime franguntur, & in uarias figuras se transferunt: ueluti accidit in nubibus, cum forti uētorum motu agitantur: nam tunc uidentur nobis equi, nunc homines armati, nunc dracones. Per quę Aristoteles dat intelligere phantasmata esse quanta, alioquin non frangerentur: & integra essent: & Arist. in libro de memoria causam assignauit, quoniā uoluit phantasmata esse descripta in organo memoratiuæ ad quantitatem organi: ueluti figura in cera: & dixit ꝙ alterum receptum in organo non impedit ut aliud alterius sensibilis recipiatur, ueluti idolum speculi hominis non impedit, ut uideatur in eodem idolum leonis: quoniam non sunt quanta proprijs dimensionibus: sed quantitate sensorij: dixit etiam ꝙ dato ꝙ omnia phantasmata sint æqualiter quanta iuxta quantitatem organi, in quo recipiuntur & seruantur: non tamen omnia repræsentant æqualiter quanta: nam idolū muscę, & idolum leonis eiusdem quantitatis si sint, alterum muscam, alterum leonem repręsentabit: quoniam non repręsentant phantasmata, quo quanta sunt, sed quo imagines sunt rerum sensibilium atq; illis proportionata. Verū de his in libro de memoria uberius. Ex his patet quæ differentia est inter eam imaginationem, quæ in uigilia phantasma dicitur, & eam: quę in somno somnium appellatur: nam licet utraq; sit imaginatio: quæ in uigilia accidit, deducto omni motu & perturbatione præternaturali, aut non naturali, ex integris, & ordinatis phantasmatibus fit. Quę uero in somno plerunq; ex fractis, aut perturbatis phantasmatibus emergit: nam quæ in uigilia fit, motu uaporum phantasmata frangentium fit: quę in somno: nunquam sine uaporum motu emergit: qui agitata phātasmata frangunt, & in uarias figuras mutant. Ex parte tamen generis utraq; imaginatio est: utraq; operatio communis sensus: qui phantasticus est. utraq; deniq; interna sensatio esse uidetur. Verum de his postmodum.

An phã[…] mata […] quanta.

Differe[…] iter phã[…] ma & [so]mnium.

Simulac autem resedit & discretus sanguis est in ijs quæ sanguinem obtinent: incolumes sensorum motiones quæ a singulis sensibus transmittuntur, grata somnia faciunt, & apparere, quippiam, ac uideri.

Sedato autem & discreto sanguine in habentibus sangui=

nem: cõseruatus simulachrorũ motus ab unoquoq; sensuum, & amata facit somnia, & apparere aliquid & uideri.

Cum accepit quintum proloquium, in quo sumpsit simulachra deferri ad sensum phantasticum interdum fracta, interdum integra, & declarauit, quando fracta, & propter quã causam fracta deferãtur. Hic declarat quando deferantur integra, & propter quam causam, & dicit. Sedato autem & discreto sanguine, loquor in habẽtibus sanguinem: quoniam in non habentibus, fiunt discreto & sedato proportionali sanguinis. Sedato itaque & discreto sanguine, aut quia digestio est prope finem, aut quia cessauit ægritudo. Motus simulachrorũ ad sensum phantasticum conseruatus in unoquoq; sensuum: & amata ac grata facit somnia, & apparere, & uideri aliquid. Per quę dat intelligere tempus, quando phantasmata ueniunt integra, & causam, & unde ueniant. Tempus quidem: cum dicit. Discreto sanguine, quoniam hoc est summo mane, cum digestio est fere completa: & in perturbatis morbo: tempus est cessante morbo. causam innuit, ex eo, quia turbulentia cessauit, quæ erat causa frangens phantasmata.

Tẽpus causa, & unde.

Locum uero unde ueniant ad sensum communem, demonstrat cum dicit, ab unoquoque sensuum: ita ut uelit phantasmata cõseruari uniuscuiusq; sensus in proprio sensorio: ut species uisibiles in uisorio, auditiles in auditorio: & hoc quia memoratiua uirtus totum cerebrũ occupat, & pro uisibilibus occupat eam cerebri partẽ: quæ est seruiens uisui: & pro audibilibus occupat eam cerebri partem, quæ seruit auditui, & sic de alijs. Secundum enim hanc Aristotelis opinionem uirtus memoratiua est in proprio organo seruiẽti sensui. Quæ uero seruat imagines sensus phãtastici est in posteriori parte cerebri. Potest etiam dici q; omnes species omnium sensuum, & imagines seruantur in uno communi instrumento memoriæ. uidelicet in parte posteriori. Cum uero Aristot. dicit q; species ueniunt ad sensum communem ab unoquoq; sensu, intelligendum est, q; ueniunt a loco memoriæ, prout locus ille subit naturam conseruandi species uniuscuiusq; sensus. unde uenit uisibiles species ab illo loco: ut seruit in conseruando species uisibiles uisui: & sic de alijs.

De loco conseruationis specierum.

Per ea quæ a uisu deferuntur uidere, per ea quæ ab auditu audire, & pari modo per ea quæ a cæteris sensuum officinis mandantur sentire: eo enim quòd motiones a sensibus ad principium sentiendi perueniunt: uideri uidere, audire, & sentire, necesse est.

Propter ea quidem quæ a uisu deferuntur uidere, propterea uero quæ ab auditu audire, similiter autem & ab alijs sensorijs: ex eo enim quòd inde progreditur motus ad principium: putatur uidere, & audire, & sentire.

Secundum Themistium hic Aristot. quasi ampliando quintum proloquium uult assignare causam cur animus insomnijs modo obsistat, modo consentiat, & primo assignat causam quare in insomnijs interdũ apparet nos uidere, aliquando nos audire: interdum autem sentire secundum alium sensum: & per hunc modum uult habere primum modum quo insomnio decipimur: & dicit. Propter ea quidem simulachra: quæ a uisu deferũtur, hoc est a loco memoriæ uisibilium in phantasticum sensum, nobis apparet uidere. propter ea uero simulachra quæ ad sensum communem deferuntur ab auditu, hoc est ab organo memoriæ audibilium nobis apparet audire. Similiter autem propter simulachra quæ deferuntur ab alijs sensorijs, nobis apparet sentire pro ratione illius: e quo deferunt. Ideo causam repetens inquit. Ex eo enim q; inde progreditur motus ad principiũ, hoc est ex unoquoq; sensorio ad sensum phantasticum, qui est in corde, qui somnians est, putatur uidere & audire, & sentire. Hæc de primo modo decipiendi.

Quinetiam quia conspectus non moueri uidetur, cum tamen in motu sit ut dicimus, & quia tactus duos motus adnuntiat: quod unum est duo esse uidetur: nam sentiendi principium quicquid a singulis sensibus afferatur, astruit: nisi aliqua alia uirtus potior contraueniat. Semper igitur apparet: sed non omne quod apparet etiam uidetur, nisi uis illa arbitra manus dederit, aut non moueatur motu uernaculo & suo.

Quia autem uisus interdum non moueri uidetur, qui mouetur ut dicimus, & quia tactus duos motus annuntiat: id quod unum est duo uidetur: omnino enim quod ab unoquoque sensu, dicit principium: nisi alius dignior cõtradicat. Apparet igitur semper: putatur autẽ non semper quod apparet, nisi quod dijudicat detineatur, uel non moueatur proprio motu.

His declaratis, exponit unde est q; animus modo consentiat somnijs, modo obsistat, & quasi dat secundũ modum decipiendi: & dicit. Quia autem uisus interdum non moueri uidetur, qui mouetur: ut diximus: ut quando in uigilia decipimur per uisum: credẽtes nos nõ moueri a duobus uisibilibus & iam mouemur, ut cũ credimus duo oua esse unum, cum uice mutãtur: & quia tactus duos motus annuntiat, qui unus est, ut de digito dixit, id quod unum est duo uidetur ipsi sensui cõmuni in uigilia. Tactus enim cogit cum decipi aliquando, & uisus aliquãdo, Causam affert, & dicit. Omnino qđ ab unoquoq; sensu est iudicatum illud idem iudicat, & dicit principium, hoc est sensus communis, nisi alius dignior in illo iudicio contradicit, per quæ dat intelligere communem sensum in uigilia decipi iudicio sensus exterioris, nisi auxilio alterius in iudicio dignioris, illi possit contradicere. Ideo concludit, q; idem accidit in somno, & dicit. Apparet igitur in somnio semper, aut nos uidere, aut audire, & id genus: non tamen id qđ apparet putatur semper ita esse, quoniam contigit sensum communem corrigere, & dicere in somno, q; hæc est illusio: & facit hoc semper sensus communis nisi quod dijudicat. i. ipse sensus cõmunis detineatur uaporibus, uel non moueatur proprio motu, sed motu sensus decipientis. Quo autẽ ad rem attinet, animaduerte, q; semper in somnio est primus modus deceptionis, quo apparet nobis, aut uidere, aut audire, aut id genus: non tamen semper in somnio est secundus modus, quo. uidelicet. sensus phãtasticus putat ita esse, quoniam interdum, apparet nos uidere, & communis sensus solutus, uel alio sensu soluto corrigit errorem, & asserit esse illusionem & non ita.

Quemadmodum uero diximus alios ob alium affectum facile decipi: ita & de dormientibus statuendum est, qui propter somnum, & eo quòd sensoria ipsa moueantur & cætera quæ per sensum contingunt, procliues ad labendum sunt. Quare quòd tenuem alicuius rei similitudinem referat: eis ipsa plane res esse apparet.

Quemadmodum uero diximus quòd alij propter aliam passionem facile decipiuntur: ita dormiens propter somnum, & quia mouentur sensoria & alia accidentia circa sensum. Quare modicam habens similitudinem: uidetur illud.

Hic potest constitui sextum proloquium: & est q; dormientes cum somniant, decipiũtur. uel clarius. sexta suppositio sit hęc, q; sicut uigilantes propter perturbationes falli contingit, ita & plerunq; nos in somnio fallimur: & quidem longe magis, & sæpius: primo quidẽ propter somnum: in quo sensus cõmunis non penitus mundus, & limpidius manet, & sensus exteriores sunt ligati. secũdo quia in somno mouentur sensoria propter motum uaporum & spirituum una mistorum: & simulachra etiam mouentur, & mouent sensoria. tertio propter uaria accidentia ac passiones ut propter timorem uel amorem: quæ erant circa sensum: dicit. Quemadmodum uero diximus, q; alij pro-

pter aliam passionem facile in uigilia decipiuntur, ita dormientes decipi contingit. primo quidem propter somnũ: in quo propter ligamentum exteriorum sensuum non est uerum uidere, aut uerum audire, sed phantasticum, ut dictum. secundo quoniam sensoria motu uaporum mouentur: & phantasmata etiam mouentur in illis. Et tertio propter alia accidentia, ut propter passiones, quæ circa sensus erant in uigilia: hęc enim faciunt, ut somnia similia illis uideantur: decipitur autem dormiens propter has causas, adeo, ut propter modicam similitudinem eius, quo homo affectus est: sibi uideatur illud.

Nam cum, dormientibus illis, plurima sanguinis copia ad sensum principem delabitur: una & motiones illæ descendunt quæ in ea materia continentur, aliæ potẽtia, aliæ actu. Sic autem sese habent, ut ex eis una aliqua prior se afferat moueatq;, qua assumpta, alia subinde compareat.

Cum enim dormit, descendente plurimo sanguine ad principium, condescendunt & mouent qui insunt motus, hi quidem potestate, illi uero actu. Sic autẽ se habent, ut in motu, hic quidẽ supernatet ex ipsis motus, si uero hic corrumpatur, hic.

Exponit quod dixit, & dat modum, quomodo simulachra surgunt coram phantastico sensu, & quo ordine, uel fortasse, uerbum. n. non ad proxime dicta referendum est, sed ad id: quod dixerat: dixit enim ꝙ phantasmata mouentur, & descendunt ad cor a proprijs sensorijs, & non dixit, quid est illud, quod illa defert, nec quo ordine ad cor deferantur: ideo assignat causam quare deferãtur: & quo ordine deferantur: & in quo deferãtur: & dicit. Cum enim homo uel animal dormit, descendente plurimo sanguine turbido & uaporoso ad principium, unde ascendit s. ad cor: in illo sanguine condescendũt, & cõdescendẽdo ad cor, motus qui insunt in tali sanguine illorum phãtasmatum mouent phantasticum sensum, hi quidem potestate, illi uero actu: qui enim prius ad cor perueniunt actu mouent, qui succedunt uero: mouent potestate: & sic primis transactis, alij succedunt actuq; mouẽt, post illos tertij, & sic usq; ad finem ordinate, sicut perueniunt, ita mouent, unde sic se habent ut ex ipsis motus alius supernatet sanguini & cordi se præsentat. Si uero hic, qui prius se præsentauit corrumpitur: hic secundus succedit, & sic deinde: per quę habetur quid sit deferens phantasmata ad cor: quoniam est sanguis turbidus, qui redit ad cor: compulsus a frigido cerebri: habetur ordo, quo deferantur: non enim simul, sed ordinate (ut dictum est) Demum habetur causa mouens phantasmata, de sensorijs, in quibus fuerũt impressa ad cor: & est turbidus sanguis, qui mouetur a cerebro, & fluit, & refluit, ut Euripus. Est tamen illud dubitatione dignum non parum: utrum cum mouentur phantasmata in sanguine: migrent per sanguinem. An sint firma in sensorijs, & efficiãt noua simulachra similia in sanguine, illis existentibus in sensorijs, ubi fuerunt impressa: de hoc nihil habemus ab Aristotele, ipse enim solũ accipit illa deferri, fluere atq; refluere in sanguine. Vtrum uero ita sit, posterius dicemus. Quo uero ad uerba attinet, cum dicit. { Sic autem se habent, ut in motu } Animaduerte uerbũ, autem, pro causali accepisse. Themistius uero illatiue legit, hoc pacto: si igitur se habent motus in ordine: ut in motu, hic quidem motus ex ipsis supernatet, si uero hic corrumpatur, hic succedat.

Et perinde suo quæq; ordine sequuntur: atq; ranæ e subere aut quauis alia materia factæ, quæ colliquato sale quo erant oblitæ in aqua emergunt. Ad hunc modum: potẽtia insunt. Reiecto autem eo quod impedimento erat: actu sunt. Atque solutæ in exiguo illo reliquo sanguine qui in sensorijs habetur: similitudinem rerum quæ sensus extimulare solent, præferunt, non aliter quàm portiones illæ nubium, quæ cum modo effigiem hominis aut centauri referant, mox se transitu ocißimo in alias subinde formas conuertunt. Vnumquodque autem horum, ut dictum est: reliquiæ & uestigium sensi actu est.

Adinuicem itaque se habent, quemadmodum fictæ ranũculæ ascendentes in aqua liquæfacto sale. Ita insunt potestate. Cedente uero quod prohibebat, agunt. Et soluti in exiguo reliquo sanguine qui in sensorijs: mouentiũ habent similitudinẽ, quẽadmodũ quæ in nubibus, quæ similia dicunt hominibus & centauris, cito permutata. Horum autem unumquodque, est (sicut dictum est) reliquiæ eius quod in actu simulachri.

Illud quod dixerat, exponit exemplo: & quasi concludit ordinem in motu phantasmatum. Exponit autẽ exemplum Themistius, & nullus alius, & dicit. fingat quis ranas quinque in dolio salis, cõiectas atq; collocatas, easq; ita disponat, ut unã in summo, unam in imo, tres in medio spatio, atq; omnes inter se paribus interstitijs collocet: ita alteram ad os & labia dolij, alterã ad fundum, medias in medio situ interuallis, & proportionibus suis constituat: ita tamen, ut omnes sint sale opertę: tunc prima & suprema pars salis tabescat, atque liquescat patet ꝙ rana, quæ parte illa condebatur, prima uendicabitur: & prima superficiem obtinebit, & prima apparebit: tum deinde sequentes ordine quo collocatę fuerunt in sale: ita prodibunt in lucem, eodem modo phãtasmata surgunt coram sensu phantastico: qui in corde est, in sanguine: & hoc dicit. Adinuicem itaque se habent motus phantastici in apparendo coram sensu phantastico, quemadmodum fictę ranulæ ascẽdentes in aqua, postquã sal fuerit liquefactũ. Ita quoq; motus phantastici insunt, & fiunt coram sensu phãtastico potestate. Addit, ꝙ cedente quod prohibeat s. cessante turbulentia tales motus mouẽt, & agunt in sensum, & soluti in reliquo sanguine exiguo, qui in sensorijs remansit post digestionem, tales motus habent similitudinem mouentium, & ut integrę imagines mouent sensum: quemadmodũ (ut inquit) imagines quæ sunt in nubibus, quæ nubes dicunt ac referunt nobis similia quædam hominibus & centauris, cito tamen permutata: ut a uentis, uel a sole. Sed dices partem simulachri fracti in sanguine existentes, sunt simulachra: quasi respondens dicit. Horum autem simulachrorum fractorum unumquodq;, hoc est unaquęq; pars (ut dictũ est) reliquiæ eius simulachri sunt: quod in sensorio erat actu integrum: ergo non sunt simulachra: sed simulachrorum partes. Themistius uero legit comparatiue sic, sicut in nubibus partes imaginum quæ apparẽt, non integræ imagines sunt: ita horũ unumquodq; est (ut dictum est) reliquię eius simulachri quod in actu est.

Et digreßio sensili, uere dicere poßumus, hoc esse tale qualis Coriscus est: at cum uis illa superior & arbitra sentit hoc, nequaquam dicit esse Coriscum, sed per hoc, uerum illum Coriscum intelligit.

Et abeũte uero sensibili, est & uerum dicere, quòd hoc quale Coriscus, sed non est Coriscus, cum autem sentiebat, non dicebat Coriscum quod principale est & quod dijudicat, sed per hoc, illum Coriscum uerum.

Sed dices fortasse, quale simulachrũ sit, & quæ uirtus ipsum discernit a re, cuius est simulachrum. Respõdet, ut mihi uidetur: & dicit. Et abeunte sensibili a sensibus nostris, uerum est dicere ꝙ phantasma hoc corisci: est quale coriscus: nõ tamen coriscus, sicut figura arietis est qualis aries: non tamen aries: ꝙ ita sit: probat, nã cum sensus sentiebat coriscum in uigilia, id quod principale est, & quod iudicat. s. intellectus non dicebat phantasma illud esse coriscum: sed dicebat per hoc phantasma illum coriscũ esse uerum coriscum: quoniam erat ratio sentiendi coriscum: & non coriscus. Patet igitur quod simulachrum rei non est res: & quod discernẽs inter rem & eius simulachrum sit intellectus: uel uirtus altior.

Ea itaque uirtus quæ sentiendo, hoc esse Coriscum asseuerat, si non penitus sanguine obruta sit: sentientis more exercetur a motionibus quæ in sensoriis sunt atque commouetur, & tum similitudo rei uidetur ipsa res esse: tanta uis somni est: ut id latere nos efficiat.

Quod itaq; sentiendo dicit hoc, si non omnino detineatur a sanguine: quemadmodum sentiens, hoc mouetur a motibus qui sunt in sensorijs, & uidetur quidem simile ipsum esse quod uerum est, & tanta somni potentia: quòd facit hoc latere.

Repetit hic primũ modum quo decipitur sensus communis in somno, duo enim sunt modi quibus dormiens in somno decipitur: primus, quo sentiendo simulachrum, arbitratur se sentire, illud cuius est simulachrum, secũdus cũ non corrigitur ab alio sensu in suo errore & perseuerat in errore: repetit ergo modũ quo decipitur: & inquit. Quod itaq; sentiendo simulachrum dicit hoc esse id: cuius est simulachrum, si non omnino detinetur a sanguine atq; occupatur, hoc mouetur a motibus, hoc est phãtasmatibus: quæ sunt in sensoriis, & tunc ipsum simile uidetur quidẽ esse, id quod uerum est, & est tanta somni potentia, quòd facit hoc latere. Quo uero ad rem attinet, animaduerte ꝙ in somno sensus cõmunis semper est aliquo modo uaporoso sanguine alteratus: & ita ui somni nunquã potest discernere inter idolum & rem. In uigilia uero quoniam penitus uaporibus est mundus. Si imaginatur & sentit idolum: non iudicat esse rem: sed idolum: quoniam non est ita alteratus: quin possit idolum a re discernere, uel fortasse ad intellectum referendum est ut Themistius retulit.

Quemadmodum igitur si quis oculum digito supprimat, neque animaduertat digitum ita admotum, non modo apparebit, sed etiam uidebitur, esse duo quod unum est, si uero animaduertat, apparebit quidem, sed non uidebitur: ita & in somno si quis se dormire intelligat, & affectionem eam sentiat cui sensus sensariæ partis addictus est, apparebit quidem ei quod somniat, sed secum dicet, quãquam apparet hoc Coriscus esse, non tamen est Coriscus: nam sæpe euenit, ut quis dormiendo in animo suo dicat, somnium esse quod uidet. Quòd si dormire se nesciat: nihil imaginationi contradicet.

Quemadmodum igitur si quem lateat suppositus digitus oculo, non solum apparebit, sed & putabitur esse duo quod est unum, si uero non lateat, apparebit quidem, non putabitur autem: sic & in somnis, si sentiat quidem quòd dormit & paßionem in qua est sensus sensitiui, apparet quidem, dicit autem in seipso, quòd apparet quidem Coriscus, non est autem Coriscus: sæpe enim dormiendo dicit aliquid in anima: quòd somnium est quod apparet. Si uero lateat quòd dormit: nihil contradicit phantasiæ.

Iterum repetit differentiam iudiciorum: & unde est ꝙ aliquando in somno iudicamus id quod cernimus esse somnium, aliquando non: & sic tãgitur secũdus modus deceptionis: & dicit. Quemadmodum igitur si quem lateat digitus oculo suppositus, si non animaduertit digitum ita ad motum, non solum apparebit, sed putabitur esse duo: quod est unum: si uero non lateat, sed animaduertat digitum esse suppositum, apparebit quidem unũ duo: non putabitur autẽ: sic & in somnis: si sentiat aut intelligat quidem ꝙ dormit, & sensus primi sensitiui cognoscat passionem in qua est. f ꝙ somniat, apparet quidem id quod somniat, dicit autem in seipso ꝙ apparet quidem coriscus: non est autem coriscus: nec est hoc remotum: nam sępe in dormiendo dicit aliquid in anima, ꝙ somnium est quod apparet, & non ueritas. Si autẽ lateat & non cognoscat, quòd dormit, nihil contradicit phantasiæ, quæ ad ipsum defluxa est.

Quòd autem uera sint quæ dicimus, quodque motiones imaginariæ in sensuum officinis diuersentur: certum apertumque est, si quis adhibitio animo conetur meminisse eorum quæ nobis obdormiscentibus & excitatis expergefactisque accidunt. Interdum enim qui à somno recens excussus sit, depræhendet: simulachra quæ se illi per quietem obtulerant, esse motiones quæ in sensorijs sunt. nam pueris nonnullis uel plane uigilantibus aspectantibusq;: quamuis tenebricosus sit locus, tamen multæ imagines apparent quæ moueri uidentur, ita ut illi se præ metu sæpe intra stragulum occultant.

Quòd autem uera dicimus, & quod sunt motus phantastici in sensorijs: manifestum, si quis attendens tentet meminisse quæ patimur & dormientes & expergefacti. Interdum enim quæ apparent idola dormienti: deprætendet expergefactus, esse motus in sensorijs: quibusdam enim iuniorum & omnino perspicientibus, etsi sint tenebræ, idola apparent multa quæ mouentur, ita ut uelentur frequenter timentes.

Demum quæ dixit: nunc per experientiã probat. Themistius autem dicit, ꝙ uelit probare, ꝙ rerum absentium simulachra modo in corde uersentur, modo in ipsis sensorijs exterioribus: hoc eo patet statim, quoniam phantasmata mouentur, ergo qua ratione mouentur aliquãdo ad cor per sanguinem delata: eadem ratione possunt moueri ad exteriora sensoria etiam per sanguinẽ delata: & ibi aliquo temporis spatio morari. Aristoteles autem hoc probat experientia: & dicit. Quod autem quæ dicimus & diximus uera sint, ꝙ à corde sint motus phantastici in sensorijs manifestum est: si quis attendens tentet meminisse, quæ patimur & dormientes, & expergefacti: & hoc: exponit, & inquit. Interdum enim idola, quæ apparent dormienti, expergefactus subito postquam apparere cœperunt ipsi dormienti illa deprędendet esse motus manentes in sensorijs, & quasi semidormiens, & semiuigilans, uidet illa phantasmata & monstra, quæ cœpit uideri in somno, sicut multis accidit, qui in somno quædam monstra cœperunt uidere, expergefacti non penitus, sed adhuc semidormientes eadem uident, quod esse non potest (ut Themistius inquit) nisi quia simulachra illa monstruosa defluxa fuerũt ad uisorium, & aliquo tempore ibi remanserũt: adeo ut expergefactis adhuc appareant. Et cõfirmat hoc per pueros, & inquit. Quibusdam enim iuniorum potissimum post somniũ, & omnino expergefactis & perspiciẽtibus, modo sint tenebræ, multa idola apparent, quæ moueri uidentur, ut animalia, & monstra: ita ut uelentur frequenter timentes, sicut non raro Dianę filiolæ nostræ accidit: sæpe enim perterrita ex somno, expergefacta magis timebat, abscondebatq; se cum matre a quo accidente liberata fuit exhibitione pulueris cranei humani cum çacchara: & suspensione lapidis aquilę ad collum. Hęc phantasmata horrendaq; monstra, multis apparuerunt in die, quoniam motu sanguinis ad sensoria phãtasmata composita defluxerunt: plerunq; tamen in tenebris: quoniam tenebrę subeunt uicem somni: inquantum assimilantur uaporibus: qui lingant sensoria. Præterea in luce non apparent, quoniam lux fortius mouet quàm phantasma. Verum de his postea.

De phantasmatib⁹. apparentibus hominibus.

Morbus filie & cura.

Ex his itaque omnibus colligi debet, somniũ esse uisum quidem aliquod, sed quod in somno sese offerat: nam neque simulachra ea de quibus pauloante diximus, insomnia sunt, neque aliud quicquam quod solutis sensibus appareat.

Ex his itaque uniuersis oportet syllogizare: quòd est somnium, phantasma quidem aliquod, & in somno: nam quæ modo dicta sunt idola, non sunt somnia: neque si quid aliud sensibus solutis uidetur.

Cum constituit sex proloquia, quę per ordinem decla-

rata sunt: nūc accedit ad declarandum, quid somniū proprie sit: & dicit. Ex his itaque uniuersis, quæ sunt sex per ordinem, oportet syllogiçare, & concludere, ꝙ somnium sit aliquod phantasma, & in somno: exponit autē, cur dixit in somno: & inquit. Nam idola quæ modo dicta sunt, quę accidunt semidormientibus non sunt somnia, sed dicuntur phātasmata, latine uisa neq; si quid aliud sensibus solutis uidetur, dicitur somnium, sed phantasma ergo somnium phantasma, & imaginatio idem sunt, different autem, quoniam somnium est imaginatio & phantasma: qđ accidit dormientibus, phantasma & imaginatio: accidit in uigilia. Præterea imaginatio accidit sine deceptione in uigilia: phantasma accidit cum deceptione, ut cum defluxit ad sensorium, & sine deceptione: cum seruat ordinem consuetum

Differētia inter somniū & phātasma, & imaginationem.

Sed neque quicquid in somno se præsentat: insomnium est. Nam primo quidem nonnullis euenit ut sonum & lucem & saporem & contrectationem quodammodo sentiant: sed languide tamen, & quasi de longinquo: iam enim qui inter quiescendum cernebāt, & mox excitati fuere: lumen lucernæ qđ dormientes ut rebantur, exiliter uidebant, protinus ubi expergefacti fuerunt, uerū lucernæ lumen fuisse deprehendere. Sed & qui canū & gallinaceorū uoces debiliter exaudire sibi uidebantur: mox experrecti ueras uoces fuisse aperte cognouerunt.

Neque quod in somno phantasma omne. Nam primum quidem aliquibus accidit sentire aliquo modo & sonos & lumen & saporem & tactum; languide tamen, et ueluti de longe: iam enim in dormiendo respicientes, et mox excitati: quod debiliter uidebant lumen lucernæ dormiētes ut arbitrabātur, expergefacti statim cognouerunt qđ lucernæ erat. Et gallorū et canū debiliter audientes uocem: expergefacti cognouerunt manifeste.

Secundo ostendit, ꝙ non omne phātasma quod apparet in somno, sit somnium, quoniam in semidormientibus, semiq; uigilantibus nonnunquā apparent galli cantus, canum latratus tenuiter auditi, quæ quidē somniare putantes, inueniunt ita esse. Hæc igitur non sunt somnia, sed gesta uacat Themistius unde inquit. Neq; omne phātasma qđ est in somno, est somnium. nam primū quidem aliquibus accidit sentire aliquo modo & sonos, & lumen, & saporem, & tactum, saporem quidem cum ponitur sibi in ore a iocantibus, tactum uero, cum tanguntur a palea iocandi causa: sentiunt tamen languide, & ueluti de longe: quoniam iam in dormiendo respicientes sunt, & mox excitati: quod semiuigiles debiliter uidebant, lumen lucernę dormientes, ut arbitrabantur, expergefacti statim, cognouerunt ꝙ illud lumen erat lucernæ, simili modo & gallorum & canum debiliter audientes uocem, cognouerunt manifeste, ꝙ ita erat. Hæc non sunt somnia, sed apparitiones uel gesta: ut Themistius inquit.

Nonnulli etiam: ad interrogata respōdent, fieri enim potest: ut si alterum horum, uigilare dico & dormire, non simpliciter adest, alterum quodammodo adsit: quorum nihil: somnium uocari debet.

Quidam uero, et respondent interrogati: contingit enim, uigilare & dormire non simpliciter altero existente, & alterum aliquo modo inesse, quorum nullum: somnium dicendum.

Iterum dat aliud exemplum qđ contingit, & uidetur esse somnium, & nō est, & dicit. Quòd quidam in somno interrogati respondent, & adhuc dormiunt, dat causam huius, & omnium eorum, quæ dixit, & inquit. Contingit enim uigilare & dormire ipsos simul, non tamen simpliciter, quoniam non simpliciter altero existente, necesse est alterum aliquo modo inesse: & sic isti sunt nec simpliciter dormientes, nec simpliciter uigilātes, sed semidormiētes, atq; semiuigiles, quorum gestorum, nullum somnium est, quoniam nullum est accidens in ipso somno.

Neq; si quæ præter uisa in somno ueræ intelligentiæ fiant. sed uisum quod a sensorum motu ortum, per quietem animalibus occurrit in eo quòd dormiunt: hoc somnium est.

Neq; quæcunq; in somno quidē fiūt ueræ intelligentiæ præter phātasmata. Sed phantasma quod est a motu simulachrorū, cum in dormiendo fuerit in eo ꝙ dormit: hoc est somnium.

Tertio dat aliud exemplum, & dicit. Neq; intelligētiæ quęcunq; contingunt in somno pręter phantasmata sunt somnia, unde ut Themistius inquit. Intelligentia qua quis percipit se dormire, non est somnium, neq; eam: qua quis percipit qđ sibi apparet, esse illusionem. Sed proprie somnium est phantasma proficiscens a motu simulachrorum in ipso dormiente contingens, quatenus dormit.

Iam uero quibusdā accidit, ut nunquā quicquā somniarint in uita, quod quāquam rarū est: interdum tamen cōtingit. Atq; alij per totam uitam in eo affectu perstitere, alij accedēte ætate somniarunt, qui prius nullum somnium uiderant.

Iam uero quibusdam accidit, ut nullū somnium uiderint in uita: rarum quidem huiusmodi est, accidit tamen. Et his quidē omnino perseuerauit, quibusdam uero & multum prouectis ætate accidit, cum prius nullum somnium uiderint.

Hic soluit unum quęsitum, qđ proposuit, propter quid aliqui nunquā in uita somniarint, aliqui alij accidēte ætate somniarūt. Respondet, & inquit. Iam uero quibusdam accidit, ut nullū somnium uiderint in uita, qđ licet sit per rarum: accidit tamen aliquando, & his quidem omnino perseueratur per totam uitam, ut nunquam somniarent, quibusdam uero & multum prouectis ætate accidit cum prius in iuuēta, nec in pueritia nullum somnium uiderint. Hoc est quæsitum.

Causa uero quamobrem nō somnient: persimilis ei uidetur, quæ facit ut statim a cibo: & in ætate infantili, nullum penitus contrahatur somniū. Nam quorū ita natura constat, ut in superiorē locū diuaparatio multa cōcedat, quæ suo regressu ad ima cōmotiones afferat plurimas, haud ab re nullū his phantasma uisumque apparet. procedente uero ætate somnia illis restitui, nihil absurdi est: nam immutatione aliqua uel per ætatem uel per affectum accepta, necessarium est hanc quoq; rerum cōtrarium uicißitudinem accidere.

Causam aūt quare nō fiat: simile aliquid oportet arbitrari, ꝙ neq; ijs qui post cibū dormitauerint, neq; pueris, fit somniū. Quibuscunq; enim hoc modo constat natura, ut multa ascēdat euaporatio in superiorem locum, quæ iterū deorsum lata facit multitudinē motus, cōuenienter istis nullū apparet phātasma. Procedente uero ætate, nihil incōueniens est apparere somnia, permutatione enim aliqua facta uel secundū ætatē uel secundū paßionem, necessarium accidere contrarietatem hanc.

Soluit, & dicit, ꝙ oportet arbitrari causam esse in his aliquid simile, quod est in illis qui post cibū dormierint, & in pueris: quorum nulli somniāt. Quibusdam enim hoc modo cōstat natura, & naturalis impetus ut multa ascendat euaporatio ad superiorem locum, quæ iterū deorsum lata facit multitudinem motus, & sic conuenienter istis nullum accidit phantasma, uel quia ad tot fracta nihil repræsentat, uel quia oppilationē facta non transit: procedente uero ętate, nihil inconueniens est apparere somnia. Cuius causam affert, quoniā permutatione aliqua facta in complexione, uel secundū ætatem, uel secundum passionem & morbum aliquem, quem clam patiebantur: diminuta pro parte euaporatione, necessarium est accidere contrarietatem hanc, & ita apparebūt phantasmata. Hęc sunt quæ Aristoteles scribit de insomnijs. Sed circa hęc, quædam uidenda sunt, quæ faciunt ad dilucidationē eorum: quæ Aristoteles dixit, quædam autem superadden-

Digressio de somn[...]

Quid somnii disputatur.

da, quę faciunt dilucidationem multorum quęsitorũ: quę mouentur ab alijs. Quantum ad primum quæritur quid sit somnium, pro solutione supponendum est ꝙ somnia fiant ex speciebus sensibilibus reseruatis in memoria, uel in sensorijs exteriorum sensuum: dico reseruatis in memoria secundum unam positionem, quæ tenet species sensibilium seruari in absentia eorum in posteriori uentriculo cerebri, in quo non solum uisibilium species seruantur, sed audibilium, & omnium sensibilium: dico uel in sensorijs exteriorum sensuum: secundũ aliam opinionem, quę tenet species sensibilium unius sensus reseruari in proprio illius sensus sensorio: ut uisibilium, in uisorio, audibilium in auditorio, & sic de alijs. Iuxta quam opinionem oportet dicere, sensorium sensus exterioris esse certam partem cerebri illi subseruientem: in quo species illius seruantur. Sed siue sic, siue sic, hęc differentia propositum non uariat: supponendum enim est, somnia non fieri nisi ex speciebus reseruatis, eorum sensibilium exteriorum, quæ in uigilia fuerunt sensata. secundo supponendum, ꝙ species reseruatæ sensibilium, non modo sunt sensibilium incomplexe sensatorum: ut Socratis, uel equi, uel ligni, uel montis: sed complexe quoq;: reseruãtur enim secundũ Aristotelem species Socratis disputãtis, Socratis currẽtis, equi currẽtis, equi prælientis, & breuiter reseruantur in nobis species omniũ eorum, quæ uidimus aut audiuimus, aut gustauimus, aut odorauimus, aut tetigimus, modo quo uidimus, siue complexe, siue incomplexe uidimus, aut audiuimus, aut quouis sensu sensimus. Et hæc suppositio est tenenda secundum Aristotelem in libro de memoria & reminiscentia.

Prima pō.

His stantibus: quidam iuniores boni peripatetici dixerũt, ꝙ somnium nõ est species reseruata in memoria, uel in sensorio proprij sensus, probant, quoniam illa species semel impressa est in organo, aut per modũ habitus, aut per modum dispositionis: ut Aristote. dixit libro de memoria. Si per modum habitus, non est mobilis de organo in quo reseruata est ad aliud sensorium. Si per modũ dispositionis, tunc illa non est mobilis de sensorio in sensorium: sed facile labilis ut Aristo. & obliuioni mandabilis. ergo non est somnium, quoniam somnium fit in sensu cõmuni, qui est in corde. Secundo dicunt, ꝙ somnium est actualis cognitio quæ causatur ab ipsa speciẽ reseruata, in sensu communi. Imaginantur enim speciem reseruatam causare quendam cognitionem, & motum phantasticũ, qui per sanguinem spirituosum, & uaporosum fertur ad sensum communem, & ibi apparẽs est somnium, & sic dicunt, ꝙ somniũ non est phantasma reseruatum in memoria: sed cognitio causata ab illo, & delata ad cõmunem sensum per spiritus & uapores, qui fluunt & refluunt tempore somni: quæ cognitio non est species, nec phantasma, sed apparitio quædam ac cognitio facta in sensu cõmuni a specie reseruata: quam Aristo. aliquando uocat phãtasma, ut dicunt, non accipiendo phantasma pro simulachro, sed pro effectu simulachri, qui motus, apparitio, uel cognitio dicitur. potest autem dici phantasma pro apparitione cognitiua sumendo phantasma. Ex his sequitur secundũ istos, ꝙ sensatio facta a sensibili exteriori in uisu uel auditu uel aliquo tali in pręsentia sensibilis non est somnium, quoniam hæc non fit nisi in uigilia, somnium autem est cognitio, quæ fit in somno. Præterea in hac est nulla deceptio: in somnio uero est. secũdo sequitur ꝙ cognitio intellectiua, siue fiat in nobis tempore uigilię: siue tempore somni, non est somnium, quoniam non est apparitio sensitiua sensus communis causata ex speciebus sensibilium reseruatis in sensorio: sed est cognitio facta in intellectu: qui intelligit intelligibilia in phãtasmatibus debite & bene ordinatis: ut posłit in illis intelligere, ut postea dicemus. Tertio sequitur ꝙ imaginatio, quę fit ex sensibili qđ nunc mouet, aut mouit exteriorem sensum: ut imaginatio, quam habeo de amico nunc, qui stat in præsentia mea: uel stetit heri, non est somnium, quoniam non est apparitio, sed uera recordatio imaginaria, ut postea dicemus. Quarto sequitur, ꝙ phantasmata, quæ apparent pueris, aut dormientibus, aut existentibus in tenebris, non sunt somnia: quoniã hæc fiunt per hoc ꝙ cognitiones non fluunt ad cõmunem sensum, sed ad sensoria exteriora, modo ad hoc, ut sit somniũ, requiritur, ut sit apparitio sensui phãtastico, qui est in corde: ut in textu dictum est. Hæc iuniores, quæ uidentur satis acute dicta. Solum autem dubium mihi est, quoniam Aristo. somnia uult esse phantasmata delata ad sensum cõmunem, & ab illo appræhensa: & non cognitiones ab illis reseruatis causatas, ꝙ ita sit, patet in textu. Dixit enim ꝙ phantasmata quæ feruntur ad communẽ sensum, quandoq; deferuntur integra: quandoq; fracta: quãdoq; pura: quandoq; mista cum alijs phantasmatibus: & hoc declarauit per exemplum sumptum a uertigine, & ab eo: qui se inspicit in aqua aliquando mota: aliquando quieta. ergo uidetur, ꝙ somnium sit simulachrum rei sensibilis appræhensum a sensu cõmuni, & non tantũ cognitio causata a speciebus seruatis. Propterea cõcedendo suppositiones, dico ꝙ a speciebus seruatis in memoria, uel in sensorijs multiplicantur alia simulachra illis similia in sanguine, in quo innatant, ueluti imago in aqua eius, qui se in aqua incipit, nec hoc debet uideri extraneum, quoniam ab imagine existente in uno speculo causatur alia similis imago in speculo cõtraposito illi. unde, ut color in pariete existens multiplicat sui speciẽ in aere: sic species rei sensibilis multiplicat suum spectrũ ac simulachrũ in sanguine spirituoso, qui est inter sensorium & communem sensum: & sicut color, ad hoc ut uideatur, sufficit, ꝙ causet speciem in medio: sic species reseruata ad hoc, ut moueat sensum cõem sufficit, ut causet speciem in sanguine spirituoso, & per illum natando deferatur ad cor, ubi est communis sensus.

Dubium contra iuniores.

Pō ꝑpria.

Ex his sequitur ꝙ somniũ, sit phantasma quoddã: qđ per sanguinem, ut ita dixerim natando, defertur ad cor, & ibi pręsens recipitur in sensu cõmuni, & facit somniũ: uel ipsum appræhensum a cõmuni sensu, est somniũ, ut Arist. dicit. In uia. n. phantasma est in corde autem somnium & appręhensio: requirit̃ autem, ut appræhendatur in pleno somno, & ut sit causatũ a phantasmate rei sensibilis reseruato in memoria, dico in pleno somno, propter phãtasmata apparentia in tenebris, & in semiuigilibus, ac semidormientibus: dico a phantasmate reseruato, quoniã phantasma causatũ a sensibili in eius pręsentia, non est somnium, sed imaginatio uera, dico rei sensibilis, propter intellectiones, quę accidũt in somno, quæ nõ sunt somnia, nec phantasmata rerũ sensibilium: sed intellectiones rerũ intelligibilium. In somno enim accidit, ut homo intelligat, imo, ut disputet, syllogiçet, immo, ut corrigat errorem cõmunis sensus, qui credit uidere, aut audire, & tamen intellectus corrigens asserit illud esse illusionẽ. Per hęc soluũtur multa quæsita. Primũ utrum species seruatę in sensorijs, uel in memoratiua ipsæ moueantur ad cõem sensum. Patet solutio ꝙ nõ: illę enim, aut receptæ per modũ habitus, aut per modum dispositionis in memoria, ipsę non deferuntur ad cõmunem sensum. Secundũ quæ phantasmata deferantur: patet solutio: quoniam deferũtur, spectra specierũ seruatarum, quę erant species sensibilium, sensuũ exteriorũ. Ab his enim multiplicãtur aliæ imagines, ueluti ab imagine existente in uno speculo, multiplicatur alia illi proportionalis in speculo cõtraposito. Tertium utrũ somnium & phãtasma sint penitus idẽ. Patet solutio ꝙ in plus est phantasma, quoniam phantasma accidit in pleno somno: & hoc est somnium, accidit in plena uigilia, sed in tenebris: & accidit in semiuigilanti: causa est, quoniam sicut phãtasma a speciẽ reseruata multiplicat̃ ad sensum cõem per sanguinem, ita per sanguinẽ potest deferri ad sensoriũ exterius, & ibi manens certo tẽpore, & in tenebris, uel in semisomno, repræsentat nobis aliquod monstruosum animal, nec est hoc mirum, quoniam qua uia phantasma per sanguinem defertur a sensibilibus ad memoriam: eadẽ uia per sanguinẽ uaporosum potest deferri ad sensorium sensus exterioris: & sic ibi manẽs, uidetur phantasma: & ma-

Quid somnium.

Differẽtia somnii & phãtasmatis.

gis in tenebris,quoniam lux fortius mouet sensum,quam debile illud phantasma: & sic mouente luce, phantasma non mouebit uisum.uerum de hoc postea. Sic igitur patet ꝙ omne somniū est phantasma: & non econtrario. Quartum, utrū omne animal somniet, patet solutio, nam licet omne animal dormiat, nō omne animal somniat.Cum.n. somnium causetur ex speciebus sensibiliū reseruatis in memoria: & non omne animal habeat memoriā, ut libro de memoria patet:solū ea animalia somniāt:quæ habēt memoriam: unde muscæ & uermes, & animalia quæ solum sentiunt præsentibus sensibilibus,licet dormiāt,non somniant. Quintum, utrū somnium posśit nobis aliquādo repręsentare aliquod,qđ nullo sensu sentitur:ut chimerā,et mōtem aureū.Videtur.n.ꝙ nō,qm̄ non fit nisi ex spēbus sensibilium reseruatis. Dicendū ꝙ nihil somniamus ꝑprie nisi sit de sensibilibus:& licet quis somniet chimerā. dico ꝙ appræhēsio illius nō est simplex,sed cōposita ex multis phātasmatibus multorū sensibiliū. Cum.n. phātasmata diuersorū sensibilium deferant ad sensum cōem,ille cōponens aut diuidēs facit somnia cōposita:non tamen nisi ex phantasmatibus rerū sensibilium quæ fuerunt sensata in uigilia. Sextū cum phantasmata sunt subiecta intelligibilium,ut paries coloꝝ:cur non semper in somno accidāt intellectiones,& utrū intellectus & uoluntas per somniū ligari posśint.Dicendum ꝙ non semper phantasmata ita sunt in sensu interiori ordinata,ac constituta: ut in illis intellectus posśit intelligibilia intelligere,quoniā non semper spiritus ita ordinate cōstituuntur:ut phantasmata seruent eo ordine,quo intellectui ad intelligendum seruiant. Hinc patet ꝙ per accidēs potest intellectus ligari, quoniam per accidens potest impediri ex mala phantasmatū constitutione,ac ordinatione. Patet etiā per accidens uoluntatē non esse liberam:qm̄ adeo sunt inordinata phantasmata,ut ipsa non posśit libere uti corpore,ut in ebrijs, & melancholicis. Septimū, cum somniū sit ex speciebus reseruatis in memoria, cur somnium est apparēs sensatio: & imaginatio Socratis olim uisi,quę est ex seruatione speciei Socratis olim uisi:non est apparens sensatio : sed eius recordatio. Amplius cur imaginatio, quæ est Socratis in uigilia nunc absentis,& pauloante uisi, non est somnium. Dicēdum, ꝙ phātasma qđ defertur ad sensum cōem in somno per sanguinē, potest dupliciter repręsentare rē cuius est,aut sub differētia tēporis præsentis, & sic est somnium. Somniū.n.est phātasma repræsentans rem sensibilē sensui cōi,ut pręsentē:& ꝑpter hoc illi apparet aut uidere, aut audire,aut sentire. Sin aūt repręsentat,ut absentem,cū hoc fieri nō posśit,nisi in uigilia,hęc dicit imaginatio: & nō somnus. At si repręsentat rē absentē cū differētia tpis ꝑteriti determinati,uel indeterminati cū hęc fieri nō posśit,nisi in uigilia,ideo est recordatio:somnium ergo differt ab imaginatione, & a recordatiōe. Sed dices unde habet uirt⁹ memoratiua,ꝙ repræsentet res in ipsa seruatas ꝑ modū pręsentē:& aliqn̄ per modū pręteriti,& aliquādo per modum absentis. Patet solutio : quoniā memoratiua est simul memoratiua & phantastica,ac phantasmatum seruatiua: quo quidē memoratiua est,repręsentat res per modum absentis uel præteriti:quo uero phantastica, repræsentat per modū præsentis:qđ non est præsens:& hoc ui somni:& propter motum factū in ipsa & in sensorijs, ut dictum est circa textū. Octauum, utrum per omne tēpus species reseruatæ in memoria multiplicēt spectra in sanguine tam noctu:quam interdiu,& si sic, cur non semper motus isti percipiūtur. Dicēdum, ꝙ sicut sensibilia multiplicant naturaliter eorū similitudines in medio , ut color speciem coloris,sonus speciē soni,odor speciem odoris,& cætera id genus , sic species sensibiles reseruatæ in memoria in absentia sensibilium multiplicant naturaliter eorum similitudines in sanguine spirituoso.Et causa est,quoniam species reseruatæ sunt species,& spectra respectu sensibilium, e quibus sunt generatę, & sensibilia respectu sensus cōmunis, ergo ut sensibilia exteriora naturaliter multiplicare species in mediū , & medium naturaliter illas defert ad sensoria:quæ mota ab illis sentiūt,sic species reseruatæ sensibilium naturaliter multiplicant spectra,ac phātasmata in spirituoso sanguine, & sanguis spirituosus defert illa ad cōem sensum, qui motus ab illis somniat . ergo motus phātasmatum semper sunt,& in somno & in uigilia: cum sint naturales & nō in potestate nostra:non sentit autem eos cōis sensus in uigilia pręoccupatus motori & fortiori motu:qui est ab ipsis,quæ ueniunt per sensoria:quæ actu mouētur a sensibilibus præsentibus:ut dictū est in textu. Dixit.n. Aristo.ꝙ motus phātastici multiplicati a speciebus sensibiliū reseruatis sunt debiles. Motus uero, qui ueniunt a sensibilibus in uigilia,pollētiores sunt,ideo offuscāt minores,prætera in uigilia sensus cōis est occupatus speciebus nouis, quæ ueniunt a sensibilibus externis , qđ autem est occupatū non ita bene recipit, ueluti si receptiuum esset purum. At sensus cōis in somno nō occupatur speciebus sensibilium exterioꝝ.ergo melius motus phātasticus recipere potest. Aliqui tn̄ in uigilia hos motus perceperunt per sensum cōem,potisśimū,cum sensus exteriores non nimis pręmunt,& quasi uacāt,& nō mittunt species nouas ad cōem sensum. Sæpius enim mihi in camera recluso in mentem uenit species alicuius amici , & sensus cōis illā percipit:& statim percepta,amicus uenit ad me. Fuit enim iste motus illius spectri naturalis,& uacātibus alijs sensibus a magna sensatione , sensus communis eum percepit,percepto uero,casu euenit,ut amicus ueniat. Nonum quare species reseruatæ sensibiliū non in omni somno faciunt somniū: cum naturaliter motus phātasticus in sanguine spirituoso semper multiplicēt.ergo semper deberent deduci ad sensum cōem , & deductæ facere somniū. Respondit Aristo.hoc esse primo quidem : quoniam uiæ sunt crasśis,& turbidis uaporibus aliquando ita obduratæ , ut non posśint deferri ad cōem sensum. secundo qm̄ licet nō sint uiæ ita obduratæ, tamen propter multum calorem sanguinis,in talibus uijs est multus motus,multaq; spirituum turbatio,& ita species ita franguntur,ac cōfunduntur , ut nihil repræsentare posśint communi sensui,ut Aristo.multis exēplis probauit. Decimū, quare specierū reseruatarum aliquæ mouēt,aliquæ non:cum naturaliter moueāt,& sanguis illas naturaliter deferat,& cōis sensus naturalr moueat:& cur aliæ citius,aliæ tardius moueant. Hæc.n.quæstio difficilima est. Pro intellectione ergo huius sciēdum:ut dictum est,ꝙ somnia originē habent a speciebus reseruatis in memoria,eorū sensibilium : quæ antea sensata fuerūt:species autem reseruatæ aliquādo fiunt potentiores in multiplicādo motus phantasticos, aliquādo debiliores , & sic aliquādo excitantur ad multiplicādum suos motus aliquādo uero remittunt:& quasi impediuntur:& huius differentiæ plures posśunt esse causæ. prima quidem sunt pasśiones humorales : qm̄ , ut postea dicemus,si in uijs surgat aliqua portio choleræ,species calidorum fortificabitur & sic multiplicabit speciē ignis,fulgurum,estus,simili ratione,si emergat flegma: multiplicabit species aquarū, aut pluuiarū, aut aquas repræsentabunt, in quibus homines credūt natare: uel submergi : & sic de cæteris pasśionibus humoralibus. Secūda causa est animastica affectio,in iracundis.n.& amantibus, & timentibus,species reseruatæ disponuntur ad repræsentādum ea, quæ ad hęc attinent uenatoribus uenationes , piscatoribus piscationes , & cæteris eodem modo. Tertia causa esse potest propinquitas eorum,quę proximo fecisti, ut si heri disputatiui,hac nocte somnium disputandi euenit mihi,si heri fui in musicis,hac nocte musicalia somnio,quoniam impresśiones fecerunt hæc recētem: quæ præualet, antiquioribus. Quarta causa esse potest fortis impresśio derelicta in memoria eius:quod præfuit in sensu: aut propter frequentem meditationem : aut propter pollentem attentionem, aut quia adiuta est affectione , ut amore uel odio:aut corporis complexione. ergo species aliqua magis mouet, quàm alia, uel quia fortius fuit impressa, quā

alia

alia,uel quia excitatur a nouis excitamētis, quæ emergūt in somno,ut dictum est,hac rōne aliæ mouent,aliç nō,aliç citius,aliæ tardius,aliæ prius,aliç posterius. Vndecimum, quare spēs fortiores non semper faciant apparitiones. Dicendum ꝙ species multiplicantur cum spiritibus,mō spūs sunt melius ordinati uno tempore ad deferēdū species fortiores ꝙ̄ sint alio tempore, immo aliquando adeo inordinantur ꝙ non deferunt species repræsentatiuas alicuius. Duodecimum,propter quid in somno fit uelox motus, de una apparitione ad alteram,qualis in nubibus de centauro ad hominem. Dicendum ꝙ causa pōt esse uelox transmutatio spirituum,ut dictum est. Secunda causa est natura sensus,quæ est semper apta nouo motu moueri, semperque appetens noua,& propter hanc cām aliquando omittit fortiora considerare,& transit ad debiliora.& sic partim natura sua,partim mutatione spirituum deferentium, in somnijs fit uelox mot⁹ de uno somnio in alterū. Ex his patet quòd somnia in uia,per quā deferuntur ad cor, sunt phantasmata, in corde uero sunt cognitiones phantasticæ,& somnia. Secundo patet ꝙ somnium nō est sensatio, quoniam sensatio est species immediate causata a re sensibili. At somnium est spēs quæ fit immediate,non a re sensibili,sed immediate a specie reseruata rei sensibilis, ergo sicut imago reseruata nō est res sensibilis, ita cognitio illi⁹, quæ est somnium,non est sensatio, sed phantastica sensatio. Est enim cognitio non rei, sed simulachri rei, ideo est apparens sensatio,non sensatio,nam qui uidet simulachrū Cæsaris,non uere uidet Cæsarem,sed uidet̃ uidere. Sili rōne,imaginatio rei sensate absentis facta mediate specie immediate ab illa re genita:non est somnium, sed imaginatio simulachri rei ꝙ̄ quis imaginatur,est somnium Tertio sequitur,ꝙ recordatio non sit somnium, q̄m licet recordatio esset cognitio imaginis reseruatæ,tamen est cognitio illius ut repn̄tat rem cum differentia temporis præteriti. Somnium uero est appræhensio speciei reseruatæ absolutæ, ut appræhenditur sine differentia temporis preteriti,& iō non recordatio vr̃,sed sensatio, q̄m est appræhēsio spēi reseruatæ ut de pn̄ti mouet sensum cōem,ac si esset unū sensibile,ergo cū alicui⁹ rei spectrū in memoria seruatū mouet cōem sensū in somno cū differētia tpis pn̄tis, tūc est proprie somniū ꝭm Aristo.nā:hoc pacto somniū nō erit rei sensatæ cognitio,sed sui spectri appræhēsio,quç q̄m in somno est,& cū drīa tpis pn̄tis, differt a recordatione & a sensatione. Amplius differt ab imaginatione, quæ rei est cognitio mediate specie,non aūt ipsius spēi. Circa finē huius prio uidēdū de miraculis phātasmatū. Brut⁹ itaqꝫ (ut in eius uita Plutarchus narrat) nocte quadā & uigilās,dū introitum aspexisset,horrēdā & mōstruosam imaginē uidit ad se uenire,Interrogare tn̄ eā ausus est Brutus. qs inqt deorū,aut hoīum es?aut qd tibi uis?aut qd ad nos uenisti? at submurmurauit ille dicens, O Brute malus genius sum. In philippicis me uidebis. Tū Brutus interritus, uidebo, respondit Cassius formā huic silēm in cāpis philippicis uidit postea. Cū enim (ut inquit Valerius) acre philippēsi ardentissimo aīo perstaret,uidit humano habitu augustiorem,purpureo paludamento amictum,minaci uultu,et cōcitato equo,in se impetum facientem, ꝗ aspectu perterrit⁹ tergum hosti dedit,uoce illa prius emissa, qd enim ampli⁹ agas,si occidisse parum est. In Catonis uita legit̃, quo tpe Cato uticç erat,ꝙ quidam nocte uenerit,nūtiaueritqꝫ Catoni die tertia ante commissum certamē, castra Scipionis capta fuisse. Cæsaremqꝫ uictorem,Scipionē, & Iubā cū paucis euasisse,reliquas copias funditus deletas. Præterea,ut Valerius refert,bello macedonico Pub.uatinius reatinæ præfecturç uir noctu urbem petens,existimauit duos iuuenes excellentis formæ,albis equis residentes obuios sibi factos nūtiant die,qui præterierat,persam regem a paulo captum,quo.C.Cæsar & Gn.Pompeius die ciuile bellum signis collatis in Thessalia finierunt. Cornelius quidam sacerdos castitate uitæ sanctus patauij conspicere se ꝓcul pugnā dixit acerrimā,ac deīde alios cedere alios urgere cædē,fugā,tela ualētia,instaurationē pugnæ,īpræssionem gemitus,uulnera perinde, ut seipse in prælio vsaret̃. Hęc Gellius. Epicurei(ut Plutarchus affirmat) hæc negant,asserūtqꝫ esse mere cōmenta hoīum, atqꝫ sacerdotū, adinuenta q̄dem, ut religio seruet̃,quæ ad humanā uitam nō paruā utilitatē affert. Cōtra quorū opīonē assurgūt oēs latini & græci historici,ut Valerius,Plinius, Liuius, Gellius,& Lucanus,Herodotus,Dionysius, Appianus, & cæteri qui de miraculis scripserunt. M. Tullius quoqꝫ in his libris,quos de diuinatione inscripsit,non solùm eiusmodi phantasmata asseruit, sed etiam eorū naturales cās assignare enitit̃. Peripatetici vo phātasma esse aliqd non negant,dicūt.n.phātasma esse in plus ꝙ̄ somniū: q̄m phātasma aliud est,quod in pleno somno accidit, & hoc dr̄ a peripatetici somniū. Aliud qđ accidit in plena uigilia, sed in tenebris,non.n.accidit in luce, q̄m lux fortius mouet ꝗ phātasma. Aliud uero euenit in semiuigilāti, cā aūt,q̄m sicut phantasma a specie aliqua reseruata ad sensum cōem usqꝫ ꝑ sanguinē defert̃,ita qꝫ ꝑ sanguinē, deferri pōt ī sensoriū exterius,& ibi certo tpe manēs repn̄tare pōt aliqđ monstruosum aīal,& quidē nō ab rōne,q̄m qua uia phātasma ꝑ sanguinē deferẽ a sensibilibus ad memoriā, eadē uia ꝑ uaporosum sanguinē deferri pōt in externū sensoriū, ꝑ qđ uenit,est igit̃ phātasma aliqd ꝭm peripateticos. Sed si quæ peripatetici dicūt,vā sunt de phātasmatibus, oportet dicere phātasma esse nihil pręter apparitionē. At historię narrāt in multis phātasmatibus esse aliqd præter apparitionē. Plutarchus.n.& Cicero narrāt ꝙ dū Romani cū tusculanis bellū agerēt,Aulo posthumio duce,& apud locum regillū pugna cōmissa ad multū diei tracta foret, & in neutrā partē uictoria inclinaret,uisi sunt Castor & Pollux pro Romanis fortiter pugnare,ꝗ hostiū copias penit⁹ profuderūt. Idē Dionysius libro sexto, ubi patet in hmōi phātasmate fuisse aliqd pręter sensum, atqꝫ apparitionem. Pręterea aliqn̄ phātasma fuit,qđ nō uni hoī tm̄ appuit,sꝫ plurib⁹ sil̃,qđ ut mihi vr̃,appitio tm̄ eē nō pōt,nō.n.eodē ꝯtigit tot decipi, tale fuit phātasma simonidis (ut Cicero libro.2.de oratore) & Quītilianus.11.instōnū oratoriarū narrarūt. Cenāti.n.apud scopā ī cranone Thessaliæ oppido nūtiatū est duos iuuenes ad ianuā uenisse, magnopeqꝫ rogasse,ut ad eos ꝯtinuo ꝓdiret, ad ꝗs egressus neminē ibi reperit. Cęterū momēto tpis tricliniū, ī ꝗs scopas dn̄s dom⁹ epulabat̃,colapsum & ip̄m & oēs cōuiuas oppræssit, hos iuuenes a ꝯplurib⁹ fuisse uisos Solin⁹ testat̃,lꝫ de Pyndaro rē narret. Cōstat igit̃ phātasma eiusmodi apparuisse plurib⁹,atqꝫ aliqd ꝓter appitionē. Quidā ex his,ꝗ Albert⁹ inqt. Dixerūt ī phātasmate duo eē & appitionē, & effectū quēdā ꝓter apparitionē, appitio qdē est aliqd ꝑ se in phātasmate,et hęc nihil ꝓter sensū ē,ut Alexāder iqt. Effect⁹ vo,ꝗ ꝓter apparitionē ē, phātasmati ꝑ accn̄s ꝯūgit. Hui⁹ rei exēplū ē de his,ꝗ somniāt inimicos, nā nōnūꝗ ex motū somnij aliq surgūt,et cōtra inimicos īpetuose mouētur,et nōnūꝗ eos uulnerāt,ꝗ postea cum expgiscunt̃,nihil meminerūt,ut igit̃ in his somniū ē appitio tm̄ ꝑ se, effect⁹ vo ut uulneratio ꝑ accn̄s ꝯūgit̃ appitioni,ita ī phātasmati h⁹ appitio ꝑ se,effect⁹ vo,ꝗ ꝓter appitionē ē,ꝑ accn̄s appitioni ꝯūgit̃.ut si ꝑ phātasma aliqd uēturū fore ōnderet̃,et illud eueniret,effect⁹ qdē ꝑ accn̄s,appitio vo ꝑ se est. Amic⁹ nr̄ sibi ī somnis uēisse se factū equū narrauit, portasseqꝫ ligna parētib⁹,mãe ligna portata īuēit,sicqꝫ illud nō phātasma,sed se ve equū factū eē narrabat. Verū cū ꝗsiuisset rē,amicū quēdā illa portasse adiuēit,sicqꝫ iudicauit illud phātasma,nō aūt rē. Quare in phātasmate appitio fuit ꝑ se,euēt⁹ vo casu,ac ꝑ accn̄s,siqdē qđ ī phātasmate accidit ab alio ꝗ a somniāte accidere pōt. Sed hæc defensio non sufficit. Prio qdē,q̄m qđ appet plurib⁹, nec stupidis, nec ꝓter naturā affectis,nō vr̃ appitio tm̄. Iris.n.ꝗ multis vr̃, nec stupidis,nec ꝓter naturā affectis,nō est apparitio tm̄, sed ꝓter apparitionē est nubes rorida. Nōnulla aūt phantasmata plurib⁹ uisa sunt,nec stupidis, nec ꝓter naturā affectis,ut illud Bruti,qđ & Bruto & Cassio uisum erat, illud Auli posthumij. Castor enī & Pollux omnib⁹,ꝗ prælium egerūt,uisi sunt. Illud quoqꝫ simonidis multis uisum

Que Epicurei de phātasmatibus.

fuit, non ergo hæc mere apparitiones esse uidētur. Secundo licet apparitionibus aliquibus effectus casu coniungitur, in omnibus illud falsum est. Nam cum pstantiſ pater domui suæ per noctem anteq̄ requiesceret, uidisset ad se uenientem quēdam Philosophum sibi notissimū, qui ipsi nonnulla platonica exposuisset, quæ antea rogatus exponere noluisset, hoc non erat apparitio tm̄. Tum quia & Philosopho et pstantiſ patri uisum erat. Tum ꝙ in re erat aliquid pter apparitionem ut ignoti expositio. Idem in cęteris multis. Platonici igitur qui dæmones cōcedunt, hęc phantasmata illusiones dæmonicas esse tradunt, ut sancti uiri longis & acutis rationibus dilucidarunt. Peripatetici hæc non negassent, cum sint famigerosa, quæ omni ex parte neganda non sunt, sed dicerent esse supra captum nostrum. Vnde Aristo. libro de diuinatione, cum loquitur de his, qui futura prædicunt. inquit. { Quod enim de ijs, qui secus herculeas columnas, & qui in Borysthene præuidere aliquos, supra nostram uidetur esse prudentiam inueníre originem horum } Per quæ dat intelligere, ea, quorū causas ignoramus esse miracula, non quidem neganda, sed asserenda esse supra nostrum captum. Quare phantasmata huiusmodi Aristoteles non negaret, sed supra nostrum captum esse assereret, diceretꝙ non scientifica esse, cum nec ex sensibus, nec ex his, quæ sensibus patent, aut patere possint, deducantur. Credibilia tamen, cum approbata sint a uiris fidedignis Hactenus de phantasmatibus. De problematibus uero somniorū, quæritur cur non omnium eadem somnia, cum eadem omnium sensibilia sint. An ꝙ licet sensibilia eadem sint, non tamen phātasmata, ac imaginationes eædem sunt, si quidem circa eadem sensibilia diuersæ sensationes, ac imaginationes sunt. Accidit ꝙ affectiones, e quibus somnia concitātur, non omnibus eædem sint. Amplius non omnibus habitus atque dispositiones eædem, e quibus somniorum differentiæ exoriuntur. Insuper non omnibus humores ijdem sunt. Interdum uero accidunt diuersorum hominum eadem somnia, ut ꝙ eorum affectus, uel habitus, aut dispositiones, aut humores ijdem sint. Adhæc quæritur, cur non semper somniorum meminerunt animalia. An ꝙ meatus per quos imagines feruntur ad cōmunem sensum, qui in corde est, aliq̄n nimis uaporibus præmanēt, ac obturenē. ut nō sic facile recordari ea, q̄ p ipsos deferebātur in somno. Præterea. Quæritur cur studiosorum somnia sint studiosa? An, quoniam habitus concitant somnia, ut dictum est, qui si fuerint studiosi, studiosa somnia concitabunt. Sinautem praui, praua & infelicia somnia mouebunt. Rursus cur somnia sic obscurę, opacæque imaginationes. An quia spiritus, qui somnijs seruiunt uaporulenti sunt, qui uero imaginationibus, sunt dilucidiores, & clariores. Ad hæc cur potius uero, & autumno frequentius somnient animalia. An ꝙ his temporibus melācholia mouetur, quæ est somniorum cōcitatrix. An ꝙ tunc cibi, nec magni, nec parui sint. Hieme autem cibi magni, quibus multa euaporatio fit, e qua somnia impediuntur. Estate autem cibi pauci & parui, e quibus euaporatio parua est, quæ intercisos somno efficit. Deinde dicamus notas somniabundi, sunt autem capillositas multa, pilorum in collo pectoreq; alijsq; locis plurima densitudo, caro aspera, duraq;, corporis maties, & robur, calor fuscus, stomachi aut ardor, atque appetitio, & musculositas pollens. Hæc enim atræ bilis excessum indicāt, quæ somniorum, aut fomes, aut pabulum est. Hactenus de somnijs.

Finis Secundi Libri de somnijs.

ARISTOTELIS DE SOMNIORVM DIVInatione, cum Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani commentariis.

DIVINATIONEM *aliquam esse quæ in somno fiat, & prouenire dicatur ab insomnijs, neque contemnere facile est, neq; credere.*

DE *diuinatione uero quæ in somnis fit, & dicitur accidere a somnijs, neq; contēnere facile, neq; suaderi.*

HActenus de somnijs, nunc de diuinatione, quoniam autem somnium proprie uocat, quod figuris tegitur, & ambagibus uelatur, non nisi interpretatione intelligendis, ideo diuinatio proprie hic interpretatio somnij intelligitur. Aristoteles igitur de somniorum interpretatione disputaturus, hanc conclusionē proponit, diuinatio somniorum quæ fit in somnis, & quę dicitur accidere a somnijs, neq; facile contēni potest, neq; facile credi. Hæc est conclusio.

Nam q, omnes aut plurimi arbitrantur insomnia significare aliquid, argumēto est, id præ experientia asseri solere.

Nam q, oēs quidē uel plures existimant habere aliq̄ significationē somnia, præstat fidem tāquā ab experientia dictū.

Proposita conclusione, probat nunc primam partem uidelicet ꝙ non debeat contemni. Primo quidem, quoniā ab omnibus uel pluribus ita esse existimatum est, igiť pbabile quid esse uidetur diuinatio, unde dicit. Nam ꝙ omnes quidem uel plures existimāt habere aliquam significationem somnia, præstat fidem, ac si sit dictum ab experiētia, ac a rerum euentis.

Item de nonnullis rebus ad diuinationem quandam haberi in somnijs: indignum creditu non est, cum ratione aliqua nitatur. Vnde fit, ut de cæteris quoque somniis haud secus censare quis posit.

Et q, de quibusdam sit diuinatio in somniis: non est incredibile, habet enim aliquam rationem. Ideo: & de aliis somniis similiter utiq; quis arbitrabitur.

Secundo argumentatur, quoniam de quibusdam somnijs fit uera diuinatio, ergo de omnibus, unde dicit. Et ꝙ de quibusdam fit diuinatio in somnijs, non est incredibile. Habet enim aliquam rationem, ideo, & de alijs somnijs omnibus utique quis arbitrabitur, unde (ut Themistius inquit) accidit quod fere nemo est, cui euenire signa aliqua dormienti non soleant, & fere nullum somnium accidit, ex quo aliqua diuinatio, aut coniectatio, aut interpretatio duci non posit.

Contra cum nulla rationabilis causa uideatur per quam isthæc diuinatio proueniat, efficitur, ut fides abrogetur. Nam si dicatur, deum esse qui somnia mittat, præter alia multa, & hoc quoque subabsurdum est, non optimis sapientissimisq;, sed quibusuis sine discrimine mitti. Sublata autem causa quæ ad deum referatur: nulla præterea alia uidetur consentanea esse, quandoquidem originem eius inuenire quod dicitur, quosdam esse in Borysthene & iuxta columnas Herculis qui futura præsentiant, captum ingenij nostri excedere uideatur.

Nullam uero rationabilem causam uidere secundum quam utiq; fiat: hoc discredere facit. Nam deum quidem esse mittentem

tem: cum alia irrationabilitate, & non optimis & prudentissimis, sed quibuslibet mittere, inconueniens. Ablata uero quæ a deo causa: nulla aliarum conueniens esse uidetur causa: quod enim de ijs qui secus Herculeas *columnas: uel qui in* Borysthene *præuidere aliquos: supra nostram uideatur esse prudentiam inuenire originem horum.*

Ad oppositum argumẽtatur, nam si somniorũ diuinatio esset, somnia mitterentur a deo, qm̃ nulla alia causa uideret, ut somnia mittantur, nisi deus, si eorum esset diuinatio. Sed deus somnia non mittit, quoniam accidunt profanis, & fatuis, modo absurdum est deum illa profanis et fatuis mittere, non autem sapiẽtibus, unde dicit. Nullã uero rationabilem cãm uidere ẽm quam diuinatio fiat, hoc discredere facit. Nam deum quidem esse mittentem somnia, cum hac irrõnabilitate ꝙ nõ & optimis prudẽtibusq; mittat, sed quibuslibet indifferenter, inconueniens est. Sed dices, ꝙ alia causa esse potest q̃ deus ipse, & ꝙ sunt quidam in borysthene & gadibus, qui futura prędicũt, obijcit cõtra. d. Ablata uero causa, quæ a deo, nulla aliarum cõueniens esse vr̃ causa, qm̃ somnia accidunt de rebus remotissimis & loco & tempore, quæ sunt ultra captum nostrũ, & ita nisi essent a deo, a nulla alia causa esse possent, cum ũo dr̃, ꝙ sunt quidam qui futura prædicunt. Rñdet, & dicit. Quod enim de ijs qui iuxta columnas Herculeas, aut de ijs dr̃ qui in borysthene prouidere aliquos, supra nr̃a; prouidentiam est inuenire originem eorum. Dicitur enim ꝙ in borysthene, et in gadibus homines quidam sunt, qui uaticinantur futura, de quibus, ut Arist. inquit, inuenire originem captum nostri ingenij uidetur excedere. Quo quidem ad uerba attinet borysthene fluuius est scytharũ magnus quartus ab istro herculeæ columnæ & gades insula est in extremo nostri orbis ad occidentem in fine bettice regionis collocata. Narrat igitur ꝙ ibi homines sint, qui futura præsagiunt, ut Põponius mella tangit libro primo & libro tertio, modo Aristo. dicit ꝙ horum, originem inuenire ultra captum nostrũ est, qm̃ non possunt esse nisi a deo, & sic uult habere ꝙ si somniorũ sit diuinatio, somnia non sint nisi ab ipso deo.

Necesse igitur est somnia esse, aut causas eorum quæ fiunt, aut signa, aut fortuita, aut omnia, aut duo ex his, aut unũ solũ.

Necesse igitur somnia uel causas esse, uel signa eorum quæ fiunt, aut accidentia: uel omnia, uel aliqua eorum, uel unũ solũ.

Cum mouit quæstionem utrum diuinatio sit aliqua, & pro utraq; parte fecit argumẽta, ꝓ determinatione quęstii primo pręmittit diuisionem, & dicit. Quod necesse est aut somnia esse, aut causas eorum quæ fiunt aut signa eorũ quæ fiunt, aut accñtia, hoc est fortuitæ causæ eorum quæ fiunt, aut necesse est somnia esse eorum quę fiunt oĩa hæc, aut duo ex his. v3. causæ & signa eorũ quæ fiũt, aut unum solum. s. causæ fortuitæ. Themi. sic intelligit, ꝙ necesse sit aut somnia esse causas earum rerum, quæ præuidentur, aut signa, aut omnino haberi fortuita, mẽbra hæc uel oĩa ꝯgruũt somnijs, uel duo ex his, uel unum.

Causam uoco uerbi gratia deliquij solaris, lunam: febris, defatigationem. Signum deliquij: cum luna subire incipit: febris: scabritiem linguæ. Rem fortuitam, inambulante aliquo solem delinquere: nam neq; causa: neq; signum deliquij inambulatione: aut deliquium inambulationis. Quapropter res fortuitæ: neq; semper, neq; maiori ex parte fiunt.

Dico autem causam quidem ut lunam, defectus solis: & laborem, febris. Signum uero defectus: stellam subintrare: asperitatem uero linguæ: febriendi. Accidens uero: aliquo ambulante deficere solem, neq; enim signum deficiendi hoc est, neq; causa: neq; defectus, ambulandi. Ideo accidentium nullum: neq; semper fit, neq; ut plurimum.

Exponit terminos, & dicit. Dico autem cãm quidẽ ut lunam. v3. quę interponitur inter nos & solem, esse causa; defectus solis, & laborem ac defatigationem, quæ causa est febris. Signum uero defect⁹ solis, ac solitaris deliquij, est stellam subintrare, hoc est, signum est cum luna subintrare incipit, & ad interuentum tendit. Non enim tunc est eclipsis solis, sed est signum quod fiet. Simili modo effectus est signum suæ causæ, ut rubrum urinæ est signum febris sanguineæ, & asperitas lingue est signum febricitandi, & sic signum potest accipi tam pro causa remota, quã pro effectu, per quem innuitur causa eius, uel per quem iudicando causam significatur effectus illius causa, ꝓ causa remota quidem, ut lunam intrare caput uel caudam, pro effectu ut asperitas linguæ signis febris, pro effectu q̃ iudicando causam, innuit illius effectum, ut rubeo urinæ, est signum febris, inquantum est signum cholere præternaturalis. Accidens uero ac causa fortuita est, aliquo ambulante deficere solem. Ambulatio enim hæc nec est signũ deficiendi, neq; causa, neq; contra defectus, ac solis deliquiũ est signum aut causa deambulandi, probat aũt hæc fortuita, ꝙ nec causæ sint, nec signa, quoniam nullum accidentium, neq; semper fit, neq; utplurimũ, ergo nec possunt esse causę per se, nec signa per se.

Sunt ne igitur somniorum: alia causæ, alia signa, uidelicet eorum quæ in corpore accidunt? Nam & qui e medicorum schola paulo peritiores habentur: insomnia diligenter attendenda dicunt. Nec ab re ita existimant: artifices alioqui, sed qui tamen meditari aliquid philosophariq; solent.

Sunt ergo somniorum: hæc quidem causæ, hæc autem signa, uelut eorum que circa corpus accidunt? Dicunt enim & medicorum gratiosi, oportet ualde intendere somnijs. Conueniens autem: sic existimare & artificibus quidem, considerantibus autem aliquid & philosophantibus.

Hac diuisione præmissa, ponit hanc cõclusionẽ primo, somnia sunt duplicia, alia sunt causæ eorum, quæ nostris corporibus accidunt, alia sunt effect⁹ eorum quę nostris corporibus accidunt, & somnia, quæ sunt signa, aut sunt signa humorum, aut passionum cordis, aut habituum animæ, ut postea dicetur, unde dicit. Sunt ergo somniorum, hæc quidem causæ, hæc autem signa, nõ quidem proprie causæ aut signa, sed uelut causæ, aut signa eorum, quę circa corpus nostrum accidunt, & primo exponit, q̃ somnia sint signa euentuũ, & breuiter (ut Themi. inqt) ea somnia signa sunt, per quę affectiones aliquę animę, aut habitus aĩę, aut corporis notantur, qđ aucte medicorum probat, & dicit. Dicũt enim & medicorum gratiosi & peritiores ꝙ opꝫ ualde intendere somnijs, quę nobis accidũt. Addit tñ Aristo. ꝙ conueniens est non solum artificib⁹ sic existimare somnia, sed cõsiderãtibus, & ph̃antibus. Medicis. n. signa sunt morborum, ph̃is ũo signa sunt affectionũ aĩę, ergo omnibus conuenit hęc diligẽter attẽdere.

Nam motiones que interdiu contingunt: nisi magnæ admodum fortesq; sint, maioribus illis que secundum uigiliã fiunt, offonduntur. At in somno: contra fit: tunc enim quæ paruæ sunt: esse magnæ creduntur. Id quod facile constat, ex ijs que in somno contingere solent: sæpe enim accidit: ut dormientes modico strepitu ex audito, fulminare & tonare putemus: & tenui pituita distilante: melle aut dulci alio sapore frui: & exiguo calore in quibusdã corpis partibus exorto: sup prunas ambulare, & uehementer calefieri. Excitati uero: isthæc, hoc habere modo deprehẽdimus. Quare cum exordia omnium parua sint: certum est & principia morborum & cæterarum affectionum quæ in corpore perficiendæ sunt, imbecilla esse oportere. Patet igitur: necessario hæc in somnis euidentiora esseq̃ã in uigilia.

Nam qui in die motus: nisi magni ualde fuerint & fortes, latent secus maiores qui in uigilando sunt motus. In dormiendo aũt, contrarium, etenim parui: magni uidentur esse. Manifestũ autem, ex ijs quæ insomnijs accidunt frequenter, arbitrantur enim fulgura cadere ac tonitrua fieri, paruis sonis in auribus factis, & melle & dulcibus saporibus perfrui, tenui flegmate defluente, & ambulare per ignem, & calefieri uehemẽter, paruo calore circa quasdam partes facto. Expergefactis autẽ, hæc manifesta hoc modo se habere. Quare quoniam parua omnium principia, manifestum q̃, & ægritudinum & aliarum passionũ quæ in corporibus debent fieri. Manifestum ergo, q̃ necessariũ hæc in somnis esse patientia magis q̃ in uigilando.

Dictum est, ꝙ causæ excitantes somnium est diffusio cholere uel flegmatis in sanguine, hæc enim diffusio excitat spẽrum seruatam rerum calidarũ, uel frigidarũ ad generandum motus phantasticos q̃ uñr calidi & ignei sensui cõi. Quæret ergo qs cur magis excitat in nocte, & in somno, q̃ in die & in uigilia. Respõdet ergo & assignat cãz, & inquit. Nam qui in die motus sunt, ab hm̃oi humorib⁹, licet excitẽt species ad generãdũ que illis cõueniũt, tamẽ phãtasmata genita ab illis spẽb⁹ in die & in uigilia nõ percipiũtur, nisi magni ualde fuerint, & fortes, cũ enim parui sunt, iuxta maiores, q̃ in uigilãdo sunt mot⁹, latẽt. In dormiẽdo aũt cõtrariũ, etenĩ pui magni uidenẽ eẽ. & hoc exponit, & dicit. Manifestũ aũt ex ĳs, q̃ in somnĳs accidũt frequẽter, nã, ut inqt pua cholra aucta, & diffusa p uias & locũ memoratiuæ excitata ipe calidorũ ad causandũ phãtasmata rerũ ignearũ somniãtes arbitranẽ fulgura cadere, & puis sonis factis in aurib⁹, arbitranẽ tonitrua fieri, & tenui flegmate dulci defluẽte arbitranẽ melle, & dulcib⁹ saporibus pfrui, & puo calore circa qsdã ptes facto, arbitrãtur ambulare p ignẽ, & calefieri uehemẽter. Expgefactis aũt, depræhẽdunẽ hæc se hr̃e hoc pacto, ꝙ sint leuia, & nõ magna, qm̃ in die nõ pcipiunẽ. Tũc cõcludit ꝙ signa somnia sint, & dicit. Quare qm̃ pua sit oĩum rerũ pricipia, ideo manifestum est ꝙ ægritudinum, & aliarũ passionũ, quæ in corporibus debẽt fieri, ꝙ principia debẽt esse parua, & sic signa sunt somnia horũ paruorũ principiorum, e quibus ægritudines erũt. Ideo infert, ꝙ talia somnia, & tales motus magis patẽt in somno q̃ in uigilia. Ex his patet quõ somnia possint eẽ signa, qm̃ somnium naturale sine humorale est signũ futuræ febris, ut somniare ignea, significat, ꝙ spẽs reseruata rerũ calidarũ sit excitata a calore, ac cholera, & sic significat plenitudinẽ humorum calidorũ, & p ꝯ̃ns febrẽ, ita quoq; dici põt de flegmate, ac de alĳs humoribus. Excitaẽ enim species reseruata ad generãdũ phãtasmata ꝑ rõne excitãtis et disponẽtis sanguinem spirituosum. Ex his patet ꝙ somnia quæ eorũ, q̃ nobis accidũt, signa sunt, alia sunt signa alteratione corporis, ut signa humorũ, alia signa passionũ quę ꝓficiscunẽ ab amoribus uel timoribus. Alia signa habitũ ut quæ procedunt ab artib⁹, aut ab assuetudinibus, aut ab usibus. — *Somnia sunt signa morborũ.*

Sed & quædam ex uisis illis quæ per somnum apparẽs, causas esse suorum cuiusq; actuum, a ratione minime abhorret, ut enim qui acturi aliquid sunt, aut qui nunc id agunt, aut qui iam egerunt, plerũq; hoc idem per somnia contuentur & administrant, quia diurna initia ad talem motum quasi uiam quãdam præparauere, ita ecõuerso necessarium est ut plerũq; motiones quæ se per somnum offerũt, principia sint eorum quæ interdiu gerimus, quia econtrario & hæc antea inter nocturna uisa mẽs nostra concepit. Ad hunc igitur modum, e somnijs nonnulla, tũ signa, tum causas esse contingit.

At uero quædam quidẽ q̃ in somnis phantasmata, causas esse propriorum cuiusq; actuum, non est irrationabile, queadmodum enim debentes agere, & in actibus existentes: aut operati, recta somnia sæpe his cointuemur & agimus, causa autem q̃ præparatus existit motus a diurnis inchoationibus, sic rursus necessarium est eos qui in somno sunt motus, frequenter principium esse diurnorum actuum, eo q̃ præparata sit rursus & horum intelligentia in phantasmatibus nocturnis. Sic ergo contingit, somniorum quædam signa & causas esse.

Probauit primam conclusionem. s. ꝙ quędam somnia sint signa eorum quæ nobis accidunt, nunc probat secundam, & primo resumit illam, & dicit. At ṽo quædã quidem quæ in somnis phantasmata, causas esse propriorum actuum cuiusq; hominis, non est irrationabile. Cuius cãm assignat, & dicit. Quemadmodum enim debentes aliquid agere, hoc est qui acturi aliquid sunt, aut in actibus existẽtes, hoc est qui nunc agũt id, aut operati, hoc est, aut qui iam egerunt, recta somnia sæpe his cõuenientia intuemur, & agimus, quæ aut egimus, aut agere intendimus, aut agere iam cæpimus. Cãm affert, & textus suspẽsiuus est, usq; ibi { Sic rursus } & dicit. Causa autẽ, ꝙ motus phãtasticus præparatus existit a diurnis inchoationibus, diurna. n. initia ad talem phantasticum motum quasi uiam quãdam præpararunt. Sic cõtra rursus necessarium est eos motus, qui in somno sunt, frequenter principium esse diurnorum actuum, quoniam in phantasmatibus nocturnis præparata est intelligentia. Quidã cæpit disputare an lib̃ĳpsi splenetico conferret, minutio sanguinis ex uenis manus eius partis, in qua splen esset, & cum cæpisset hoc differere, somniauit se flobothomarum a uenis manus a splene euasisse, aduenięte die, & expergefact⁹ uenas manus, ut somnia uerat apuit, & conualuit. Patet ergo somniũ fuisse cãm futuræ sanitatis. Tũc Aristo. cõcludit. Sic ergo cõtingit somniorum quędã esse signa, quędam ṽo causas. — Somni[um] dicina[le]

At complura persimilia habentur ijs quæ temere ac uice fortuita proueniunt, præsertim extrema illa supraq; omnẽ fidem hominis posita, & ea quorum origo in nobis non est, sed de nauali pugna sunt & ijs quæ procul a nobis geruntur.

Plurima uero accidentibus aßimilantur, maxime aũt & trãscẽdentia omnia, & quorum non est origo in nobis, sed de naualí bello & de ijs quæ procul accidunt, sunt.

Tertiam ponit cõclusionẽ, & dicit. Plurima ṽo somnia assimilantur accidentibus & causis fortuitis, maxime aũt respectu eorum quæ omnia & transcendentia sunt, & pro idest, quorum non est origo in nobis, sicut de nauali bello, & de his quæ procul accidunt, sunt. Est ergo conclusio somnia sunt casuales causę externorum, quæ nobis extrinsecus occurrunt & procul a præsenti tempore, unde The. asserit fortuita esse somnia, q̃tiẽs ardua illa, extremaq; uehemẽter, & supra omnẽ fidẽ hoĩs posita somniamus, dei de ea quorũ origo sita ĩ nobis nõ est, ut naualis pugnæ ei⁹ quę ĩ terra pside cõmissa sit. Postremo ea oĩa, quę a nobis procul geruntur, horum. n. somnia fortuitas causas esse, nemo est qui dubitat.

Nam de his eo modo statuendum est, quo statuitur, cũ id forte fortuna euenit, quo de quis mentionem faciebat. Quid enim prohibet, quo minus idem in somno contingat? immo uero, multa eiusmodi contingere par est. Quemadmodum igitur mẽtio de quoppiam, neq; signum, neq; causa fuisse potest cur idem ad nos accesserit, ita neq; somnium, signum aut causa dicẽdum, quamobrem sic prorsus euenerit ut somniãti apparuerat, sed fortuitum quid temerariumq;.

De his enim eodem modo se habere uerisimile est, ut quando memoranti de aliquo, cõtigerit hoc factum esse. Quid enim prohibet & in somnis ita? magis autem uerisimile, multa huiusmodi accidere. Quemadmodum igitur meminisse de aliquo, neque signũ, neq; cã accedendi ipsum, sic nec ibi eueniendi, somnium uidenti signum aut causa, sed symptoma.

Propositam

Propositam cōclusionem probat,& dicit. De his enim eo modo se habere uerisimile est, ut quando memoranti de aliquo faciendo memoranti dico, aut per imaginationem aut uerbis,contingit hoc factum esse. Sæpe enim mẽti occurrit amici recordatio,& amicus adest, sæpe etiã cũ loquimur de uirtute aut uitio alicuius, uir ille adest, unde prouerbio dicitur,lupus est in fabula, quid enim prohibet & in somnis ita accidere,magis autem uerisimile est multa huiusmodi accidere,cum enim multa imaginemur in somno,nihil prohibet nobis ita somniantibus, accidere ut somniauimus,unde uim rationis resumens(inquit)Queād modũ igitur meminisse de aliquo, ut de facto,aut de amico,neq; signum,neq; causa accedēdi ipsum est, sic nec ibi somnium causa erit aut signum eius,quod euenit,sed symptoma,ac fortuita causa.

Vnde etiam fit,ut plurima somniorum minime euadant, nã quæ fortuita sunt,neq; semper,neq; maiori ex parte accidũt.

Ideo, & multa somniorum non eueniunt,symptomata enim, neq; semper. neq; frequenter fiunt.

Ex his concludit,propter quid plerũq; somnia nõ eueniunt,& dicit. Ideo & multa somniorũ non eueniunt, quoniam sunt accidentia ac symptomata, quę neq; semp neque frequenter fiunt.

Ad summam,cum e cæteris quoq; animantibus aliqua somnient,haudquaquam insomnia à deo missa ueniunt, aut ad eum finem nobis adiuncta fuere,dæmonia tamen haberi debẽt, nam & natura,dæmonia est,non diuina.

Omnino autem quoniam & aliorum animalium somniant quædam, a deo utiq; missa non erũt somnia, neq; facta sunt huius gratia, dæmonia tamen, natura enim, dæmonia, non diuina.

Secundum Themistium Aristoteles redit ad assignandam causam,quare somnia aliquando eueniũt, & q mul ti per somnia diuinant. Et ponit hanc conclusionem, somnia,quæ aliquando contingunt, non ueniunt a deo,sed ab humore melancholico excitante species reseruatas ad multiplicem phantasmatum generationem. Primo ergo probat primam partem,& dicit. Omnino autem quoniã & aliorum animalium somniant quędam a deo utiq; missa non erunt somnia,nec fuerunt nobis data ad eum finẽ, ut euenirent hæc est prima pars,& eius probatio. Nõ enĩ est consonum deum dare brutis somnia,ut ipsis eueniãt, ergo nec hominibus,quibus enim causis somnia danẽ brutis, his dantur nobis, ergo si brutis non dãtur ut eueniãt, nec hominibus dari debent,ut eueniant. Hæc est optima ratio contra somnia, potest tamen aliter ratio intelligi, q somnia non sunt data brutis a deo, nec huius.s. dei gratia quare nec hominibus.Deinde ponit secundam partem,& lege sic,licet somnia non sint diuina, dęmonia tamẽ sunt. Et ne quis credat eẽ dęmonia,q sint a spiritu dæmonico, exponit quid per dæmonia intelligat,& dicit. Natura enĩ dæmonia est,& non diuina,ut humor melancholicus ab Auicenna demonium dicitur,ergo uult habere somnia euenire propter dæmoniam naturam, hoc est propter humorem melancholicum,qui apud antiquos dæmon dicebatur,euenit dico quatenus excitat species reseruatas ad multiplicem phantasmatum generationem.

Bona ratio contra somnia.

Cuius rei indicio est,q degeneres admodum & gregarij homines futura præuident, & ita ut res habet somniãt,tanquam non delegante somnia deo. Verum prout quisq; natura locutuleius est,aut uitio bilis atræ laborat, ita multifarias uisiones experitur. Quia uero plurimis & uarijs spectris feriuntur,aliquando in somnia illa quibus euentus quidam respondet, incidunt,sicuti nonnulli,cum totum diem certant, interim præmiũ capiunt. Nam quod in prouerbio est. Si sæpe iacias, aliud alias ieceris,idem & in somnijs contingere solet.

Signum autem,ualde enim stulti homines, præuidentes sunt & recte somniantes,tãquam deo non mittente. Sed quorũcũque quasi loquax natura est & melancholica, multimodas uisiones uident. Eo uero quod secundum plura & multifaria moueantur, assequuntur,sicut quidam tota contendentes,rapiunt. Nam quemadmodum & dicitur. Si multa iacias,alias aliud iacies,et in his hoc accidit.

Quod non a deo,sed a dæmonia natura,hoc est ab humore melancholico concitentur probat a signo, & dicit. Signum autem,quoniam autem,quoniam ualde stulti homines præuidentes sunt,& recte somniantes, tãquam deo non mittente. Stulti enim in uigilia prædicunt, & etiã in somno recte somniant, quia enim sunt stulti, deus ipsis,somnia non mittit, quia uero prædicunt, & somniant recte,signum est q ab humore melancholico excitantur species.Et hoc exponit,dicens,sed quorũcũq; quasi loquax natura est,& melancholica, & in somno multimodas uisiones uident,& in uigilia multa imaginantur, eo uero q secundum plura & multifaria phantasmata moueãtur, & concitentur & in prædicendo, & in somniando assequuntur finem,& eis ita respondet in re. Velut quidã tota die certantes, contendentes tandem rapiunt, & præmiũ capiunt. Aliqui enim tota die iaculantes, aliquando signum attingunt, & præmium sumunt, probat hoc idem ueteri prouerbio dicẽte.Si multa iacias,alias aliud iacies, qui.n. multa iacit,dispariliter alia atq; alia iacit. Idem & in his somnijs accidit.cum enim multi somnij sint melancholici,aliquando eorum somnijs quædam respondent. Sic igitur patet somnia non euenire nisi temere, & aliquando natura melancholica species ad multiplicia phantasmata generanda concitante.

Nec uero absurdum est, plurima non euadere. Nam neque ea signa quæ in corpore uisuntur, aut in cœlo ut quæ imbreis aut flatus prætendunt, semper eueniunt, si enim alius uehementior motus ingruat quam sit iste futurus à quo illa fiãt, tum ex signo nihil sequi solet. Sed & plurima agendorum de quibus consilium optima ratione inieris, superuenientibus initijs alijs grauioribus,in irritum decidunt, nec enim prorsus omne fit,quod futurum erat,neq; idem est,fore,& esse futurũ. Sed dicendum est,& principia esse a quibus nihil emergat, & signa quæ nullus approbet effectus.

Quod autem non eueniunt multa somniorum, nihil inconueniens. Neque enim, eorum quæ in corporibus sunt signorum, & cœlestium,uelut quæ aquarum & quæ uentorum. Si enim alius uehementior isto acciderit motus a quo futuro, non fit signum. Et multa consulta bene quæ fieri expediebat, dissoluta sunt,propter alias digniores inchoationes,omnino enim non omne fit, quod futurum erat, neque idem quod erit, & q futurum est. Verumtamen principia dicendum esse, a quibus non perfecta sunt, & signa natura sunt hæc, aliquorum quæ non facta sunt.

Dictum est quod aliqua somnia sunt signa eorum,quę nobis accidunt. contra,quoniam multis somnia uisa sunt, ignea, ut qui somniarit esse positum in fornace, & tamen non successit febris. ergo non est uerum, quòd aliqua somnia sint signa. Respondet, & dicit. Quod autem non eueniant multa somniorum, quæ ut signa accepimus, nihil inconueniens est. Et hoc probat primo quidem, quoniam neque eorum signorum, quæ significant quæ in corporibus nostris accidunt, semper eueniũt. Sæpius enim urina mortem ægri prædixit, & non est mors

secuta, & tamen urina dicitur signũ mortis. Secũdo quoniam neq; cœlestium signorum significationes semp eue nerunt, uelut quæ aquarum, & quæ uentorum. Corona enim circa lunam uentum et pluuiam significat, non tamẽ semper ita euenit. Causam affert, et dicit. Si enim alius motus uehementior isto acciderit, quã sit iste futurus, a quo illa fiant, non fit signum, hoc est ex illo signo nihil sequi solet, superueniẽte fortiori motu, signum pristinum deletur. Tertio hoc idem probat ab his, quæ accidunt in agendis, & dicit. Et multa consulta bene quæ fieri expediebãt propter alias digniores inchoatiões, & propter noua emergẽtia, quæ magis urgent, dissoluta sunt. Causam affert, & dicit. Omnino enim nõ omne fit, quod futurum erat, multa enim sunt futura, quę nũquam fient, neque idem est quod erit, & quod futurum est. Omne enĩ quod erit, fiet aliqñ, non autem omne futurum, fiet aliquando. Dedit enim Aristoteles differentiam inter id quod erit, & id quod futurũ est libro secundo de generatione, ubi uoluit, quod erit aliquando fieri, quod futurum est, non semper aliquando fieri. Ideo dicit quid est rei principium, & quid rei signum, & dicit. Verũtamen principia dicendum est ea esse a quibus opera sunt solum inchoata, non autem perfecta. Similiter signa natura hæc sunt, quæ eorum sunt, quæ non cõpleta sunt, ergo signum & principium non intelliguntur rei perfectæ, per quæ dat intelligere ꝙ duplex est signũ, uel principium, uel rei factæ, & sic necessario his stantib⁹, res cuius est signum, uel principium est, uel res futuræ, & sic non necessario signo uel principio posito, res est.

De somnijs uero quæ eiusmodi principia non habent qualia diximus, sed ab hisce qui somniant aut temporibus, aut locis, aut magnitudine abiuncta sunt, aut eisdẽ uicinitate aliqua adiũcta sunt, non tamen principia eorum continent, nisi temere futura præsentiantur, sic statuẽdum ut sequitur potius est, quam ut Democritus asserit, somnia simulachris & defluxibus accepta referens.

De his uero somnijs quæ non huiusmodi habẽt origines, sed dilationes, uel tẽporibus, uel locis, uel magnitudinibus, uel horum quidem nihil, non tamen habentibus in seipsis principia q̃ uident somnia, nisi præuisso fiat, ab accidente, tale utiq; erit magis, q̃ ut dicit Democritus idola & defluxiones causans.

Redit ad disputandum de somnijs, quæ sunt rerum nõ existẽtium in nobis, sed procul aut tempore, aut loco, aut si res sint prope, nihil attinẽt ad nos, & uult ꝙ somnia nõ causæ non signa, sed accidentariæ causæ sunt horum, & dicit. De his ueris somnijs, quæ non habent huiusmodi origines, scilicet aut ab humore, aut ab effectione animi, neque earum rerum sunt, quæ originem habẽt in nobis. Sed habent dilationes & sunt rerum procul a nobis uel tẽporibus uel locis, uel magnitudinibus & spatijs, uel si sint rerum, quæ nihil horum sint, sed sint prope nos, modo non proficiscãtur a principijs, quæ sunt in nobis, nisi pręuisio præcesserit, omnia talia ab accidente magis sunt, quã ut dicit Demo. a defluxione deferente idola ad nos nocte, & in somno Est ergo conclusio, somnia quæ non pendẽt ab his, quæ insunt nobis, aut natura, aut affectione, neq; eorũ sunt, quæ a nobis pendent, accidentia sunt eorum, quę eueniunt. Animaduerte ꝙ omne somnium uenit ab aliquo existente in nobis, quoniam omne somnium fit a specieb⁹ rerum sensibilium reseruatis in sensorijs, sed Aristo. asserit ea somnia non uenire ex his, quæ in nobis sunt, quæ eueniunt, nec humore concreante, nec affectione compellente, nec habitu animæ manente, & sunt earum rerum, quæ non sunt in nobis.

Nam quemadmodum si quis aquam aut aerem propellat, pars commota subinde aliam commouet, cessanteq; illo accidit talem motum quadãtenus progredi auctore etiamnum absente, ita nihil obstat motus quosdam & sensus ad animas somniãtes peruenire ab ijs rebus a quibus ille exuuias & imagines mitti affirmat.

Quemadmodum enim cum quis mouit aquam uel aerẽ, hoc aliud mouit, & quiescente illo accidit huiusmodi motum prodire usq; ad aliquid, illo qui mouit non præsente, sic nihil prohibet motum aliquem & sensum pertingere ad animas somniantes, à quibus ille idola facit & defluxiones.

Hæc Themistius refert ad opinionem Democriti, dicẽtis somnia fieri, quia idola deferuntur ad sensus nostros de nocte, & in somno. Imaginatur enim ꝙ res quantũcũque procul, aut loco, aut regione, multiplicãt idola, & spectra in aere, & per aerem deferuntur ad nos dormientes, & recepta in sensorijs faciunt somnia, unde dicit. Quemadmodum enim cum quis mouit aquam uel aerem, aer uel aqua mota mouit aliud, adeo ꝙ quiescente illo primo mouente accidit huiusmodi motum peruenire usq; ad aliquid determinatum, sic (vt Democritus inquit) nihil prohibet motũ aliquem & sensum, hoc est spectrum sensitiuum pertingere ad animas somniantes, a quibus ille Democrit⁹ idola facit, & defluxiones, hoc est ab illis sensibilibus, a qb⁹ Democri. censet idola fieri ergo Democrit⁹ asserit idola multiplicari in aere a rebus sensibilibus procul distantib⁹, & p aerem deferri usq; ad sensoria, & per sensoria aĩam intrare, & cor, & facere somnia.

Et quocũq; peruenerint, impensius noctu sentiri, quia interdiu delati dissoluantur, est enim aer noctis, ab omni turba liberior, q noctes uento minus infestentur, & in corpore facere sensum, ratione somni, q motiũculas interiores dormientes melius quam uigilantes sentiscant. Porro hi motus, uisa dormientibus afferunt, per quæ uaticinari futura de rebus ipsis assolent.

Et quocũq; fuerint pertingentes, magis sensibiles esse nocte, eo quod qui in die deferuntur, dissoluuntur, magis enim sine turbatione aer noctis, eo q silentiores sint noctes, & in corpore facere sensum, propter somnum, eo q & paruos motus qui intrinsecus, sentiunt dormientes magis quam uigilantes. Hi uero motus, phantasmata faciunt, ex quibus præuident futura de huiusmodi.

Sed dices contra Democritum cur hæc idola multiplicata a sensibilibus procul exñtibus potius nocte deferunt quam die. Amplius cur potius somno percipiuntur & faciunt somnia. Respondet Aristoteles pro Democrito, & dicit hoc accidere ex pte noctis, & ex parte nostra, et dicit. Et quocũq; motus isti fuerint pertingentes magis sensibiles esse nocte asserit, eo ꝙ qui in die deferuntur, dissoluũtur: quoniam aer noctis tranquillior, & magis sine turbatione est, eo ꝙ noctes silẽtiores sint, ergo ex parte noctis melius deferuntur. Secundo hoc idem probat ex parte nostra, & dicit. Et ĩ corpore dicit hęc idola facere sensum in somno propter somnum, eo ꝙ (ut dictum est) & paruos motus qui intrinsecus sunt, ut motum cholerę, aut flegmatis sentiunt dormientes magis q̃ uigilantes, tunc recolligit opinionem Demo. & dicit. Hi uero motus uenientes extrinsecus phãtasmata faciunt in nobis, ex quibus fiunt somnia, & somniantes, de huiusmodi, quorum principium non est in nobis, futura pręuident. Hæc est opinio Democrita, per q̃ uult hr̃e, ꝙ somnia nõ sint a deo.

Et ob id, quibusuis sine lege ulla, non prudentissimis, præsagare contingit, nam si deus somnia mitteret, præsagia interdiu fierent, & sapientibus darentur. Sic autem *stolidissimos quosq; præuidere par est, mens enim omnium id genus hominum curis referta non est, sed quasi deserta & cogitationibus uacua, sed et cum mouetur, id quod eam mouet, sequi solet.*

Et ideo, accidit passio hæc quibuslibet, & non prudentissimis,

mis, in die enim utiq; fieret, & sapientibus, si deus esset mittẽs. Sic autem uerisimile, quoslibet præuidere, nam intelligentia horum non est curis affecta, sed tãquã deserta & uacua omnibus, & mota, secundum mouens ducitur.

Ex his uult concludere ſm Democritum ꝙ non fiãt somnia a deo, uel fortasse hoc quod hic cõcludit est primũ quod concludit de mente propria, & dicit. Et ideo, accidit passio hæc quibuslibet hominibus indifferenter ꝫ Democritum, & non prudentissimis solum, quoniam si accideret prudentissimis solum, fieret hæc passio de die, & sapientibus si deus hęc mitteret, qm̃ uero secũdum Democritum non a deo fiunt, sed per defluxionem idolorum, iõ uerisimile est quoslibet homines posse per somnia præuidere, & quidem in somno; nam intelligentia horũ dormiẽtium non est curis affecta sicut de die, sed est tãquã deserta & uacua omnibus, & mota ducitur secundum mouẽs, & pro ratione eius, quod ipsam mouet. Per quæ (ut Themistius innuit) uult habere, ꝙ præuidere per somnia potius nostra & in somno est, q̃ in uigilia & in die, & hoc tenendo ꝙ aliqua pręscientia sit per somnium, hoc est primum fortasse quod Aristoteles asserit.

Quosdam uero esse qui in excessu mentis futura p̃ntiant, id causæ est, q́ uernaculi motus illos non infestent, sed procul ab eis submoueantur, ex quo fit, ut peregrinos maxime sentiant.

Et q́ quidam ecstatici præuident, causa est, quoniam proprij motus non infestant, sed longe proijciuntur, extraneos ergo maxime sentiunt.

Cum declarauit, ꝙ ipsa præscientia per somnia magis nostra & in somno accidat, quaꝫ interdiu, & in uigilia, hic uult declarare, quibus magis præscientia accidat, & dicit. Et ꝙ quidam ecstatici, hoc est mente occupati præuideãt & præsagiant futura. Causa est, quoniam his inest mens silenta, deserta, ac cogitationibus proprijs uacua, quarũ plenus animus philosophantium est, unde inquit. Quoniã proprij motus non infestant eorum sensus, sed longe proijciuntur & sentiunt, & ita extraneos maxime sentiunt, & qui extrinsecus generantur.

Esse item aliquos qui certissima somnient, & de necessarijs & amicis suis potissimum quęq; futura præuidere, hinc euenit, q́ necessarij de se mutuo impense solliciti sunt: ut enim de longinquo se maxime agnoscunt & sentiunt, ita & suos quoq; motus, q̃quidem, rerum notiorum motiones, notiores habentur.

Quosdam autem recte somniantes esse, & notos de notis maxime præuidere, accidit, eo q́ noti maxime pro seinuicem solliciti sunt, quemadmodum enim procul existentes maxime cognoscunt et sentiũt. sic et motus: notiorũ enim, notiores sunt motus.

Tertio declarat, de quibus somnia magis esse soleãt, & dicit. Præterea accidit & quosdam esse somniãtes recte, & præsertim de notis maxime notos & sibi cognitos prouidere, ut de amicis, filijs, & id genus. Causam affert, & dicit, hoc esse, eo ꝙ noti & nobis cogniti magis sunt ĩ nostra cura ac sollicitudine. Videmus enim ꝙ quando aliqui sunt inuicem noti procul occurrentes mox se cognoscũt, & hoc propter notitiam, sic & motus phantastici q sunt de nobis notis occurrente sæpe in nocte, quoniam fortiter sunt illorum species impræsse, & sic fortiores sunt in mouendo, ut dictum fuit proximo libro. Causam affert, et dicit. Notiorum enim notiores & frequentiores sunt motus phantastici.

Melãcholici uero, propter naturæ suæ uehemẽtiam, eminus iaculatorum modo, collimant, necnõ propter mobilitatẽ, ocyssime quod consequens onnexũq; sit, imaginantur. Nam quemadmodum qui furore perciti sunt poemata Philægidæ serie quadam cohibili constantia, dicere ac meditari, ut uenerem, & ita ad finem usque præmere solent, ita melãcholici uisa quæ perinde colligata sint, celeriter recurrunt.

Melãcholici autem, propter uehementiam, quemadmodum iacientes, de longe bene cõiectant, & propter permutationem, cito adhærens imaginantur ipsi. Quemadmodum enim Philægidæ poemata, & qui furiosi sunt adhærentia simili dicunt & intelligunt, ueluti spumigenam, & sic copulãt ad id q́ lõge.

Quarto declarat, ꝙ melancholici ad diuinandum & ad coniectandum futura, melius dispositi sunt, non solum in somno, sed in uigilia, & huius rei causam ex ordine phantasmatum in eis comperto, & multitudine, adeo ꝙ uno motu facto, ordinate cõiectant oẽs, unde dicit. Melãcholici autem propter uehemẽtiã, ac suę naturæ procacitatẽ, quemadmodum iacientes, hoc est uenatores hñtes telum ut illud in feram proijciant, de longe bene cõiectãt. Vt.n. uenatores uisa fera etiam procul propter bonum ordinem teli, & aliorum, quæ pro capiẽda fera ordinata sunt, quasi possident feram, ac manu tollunt, ita melancholici efficacia animi rapida quasi anticipãt futura, & propter permutationem facilem quam hñt ad oĩa consequentia, uno signo appræhenso, cito ipsi imaginantur quod illi signo est adherens & consequens. Quemadmodum enim poemata Philægidæ, quæ nec personarum (ut Themistius inqt) nec narrationum disputate interpollantur, sed consequentia annexaq; sunt, facile audimus, & properantes absoluimus, sic & qui furiosi & melãcholici sunt adherentia, hoc est serie & ordine consequentia uno simili cognito, dicunt & intelligunt, ueluti spumigenam, hoc est Venerem quis a principio diceret, & usq; ad finem pręmeret, sic insani, & phanatici copulant præcedentia signa ad id quod seqtur. Patet ergo tales homines maxime esse diuinatiuos propter debitum ordinem phantasmatum, & imaginationũ, qui consequitur naturam melancholicam.

Præterea tanta concitatione rapi solent, ut motus eorum ab alio motu elidi aut retorquæri non possit.

Amplius autem propter uehementiam, non depellitur eorũ motus ab alio motu.

Assignat secundam causam, ex uehementia motus quẽ hñt potius intrinsecus, quam extrinsecus, et dicit. Amplius autem propter uehementiam motus, ac impræssionem phantasmatum in melancholicis non facile repellitur motus ipsorum a motu sensibilium exteriorum. Ex his Aristoteles uoluit habere, ꝙ præuidere futura potius somno accidat q̃ uigilia, amplius ꝙ ecstaci, qui mente laborant, diuinare solent. Rursus melancholici, & phanatici, & physicas causas assignauit, partim multitudine imaginationum, partim ordine phãtasmatum, partim efficacia motus interioris, qui non tollitur motu exteriori.

Artificiosissimus somniorum interpres haberi debet, qui similitudines perspicere possit, nam recta claraq; somnia interpræ tari, cuiusuis est. Dico similitudines, quoniam, ut etiam præmonui, spectra similia euadunt simulachris quæ in torrente apparent, ubi si multa commotio fiat, nullæ apparitiones aut simulachra ueris rebus similia redduntur. Acerrimus uero apparitionum coniector est, qui celeriter perspicere & discernere potest simulachra distorta alioqui & incondita hominem aut equum aut aliud quodcũq; id sit, referre. Et somniorum itaq; coniector optimus est: qui simile quippiam internoscere potest, cũ motio, sinceritatem somniorum interturbare soleat. Sed q́d sit somnus, & quid insomnium, & qua de causa utrũq; fiat, item de diuinatione quæ ab insomnijs oriatur, dictum iam est.

Artificiosissimus autem est iudex somniorum, qui potest similitudines inspicere, recta enim somnia iudicare, cuiusq; est. Dico autem similitudines, quoniam similia accidunt phantasmata eis quæ in aquis sunt idolis, sicut & prius diximus. Ibi uero si

multus fiat motus, nõ similis fit apparitio & idola ueris Prõptus uero erit emphases iudicare, q potest cito inspicere & sentire dissipata & distorta idolorum q sunt hominis uel equi aut cuiuscũq;. Et ibi itaq; aliquid simile, potest somniũ: motus enim impedit rectum somnium. Quid igitur est somnus & somnium, & propter quam causam utrũq; horum fit, amplius autem & de ea quæ ex somnijs est diuinatione, dictum est.

Secũdum aliquos Arist. hic uult docere quõ somnia sit interpretãda, qđ nõ nihil placet, qm̃ Arist. lʒ ꝯcesserit futura a qbusdã posse ꝓuideri, somnia nõ nisi casu futura ꝑtura a qbusdã posse ꝓuideri, somnia nõ nisi casu futura ꝑsagire ꝓbauit, iõ saluo meliori iudicio. Aĩaduerte ꝙ iudicare somnia est duob⁹ modis. Vno q̃ ad significationẽ futurorũ, & hoc nõ cõcessit Arist. Alio mõ q̃ ad cognitionẽ phãtasmatũ in repræsentãdo, & sic iudicare somnia est referre phãtasmata ad eas res, q̃s repræsentãt, & hoc est difficile ꝑꝑ cõfusionẽ accidentẽ in phantasmatib⁹. Videmus. n. in nubib⁹ imagines adeo ꝑmistas aliqñ et cõfusas, ut nõ discernam⁹ an sint hoĩs, an centauri. Docet ergo iudicare somnia inquãtũ referũt ea q̃rũ sunt phãtasmata, non aũt inquãtũ significant futura, vñ dicit. Artificiosissim⁹ aũt iudex somniorũ is est, q̃ põt cõtortas similitudines inspicere, et eas referre ad ꝓprias res, quarũ sunt spectra, recta. n. somnia, ac nõ cõtorta phãtasmata iudicare, cuiusq; est, & exponit se, & dicit. Dico aũt similitudines qm̃ phãtasma ta similia accidũt eis imaginib⁹ quę in aqs sr̃, ut dictũ est. Ibi. n. s. in aqs si mult⁹ fiat motus, nõ fit idolũ & apparitio similis ueris rebus, iõ qs rectus emphases, ac coniector somnĩj sit exponẽs iqt. Prõpt⁹ ṽo erit emphases ac ꝯiector iudicare, q põt cito inspicere, & sentire dissipata, & distorta idolorũ ꝙ sint hoĩs, ul' eq, uel cuiusq;. Cui⁹ cãʒ affert, ex eo qa somniũ põt ibi in tali cõfusione hr̃e aliqd simile, nã motus sanguĩs spirituosi impedit rectũ somniũ. Demũ epilogat & dicit. Quid igiť est somnus, & qd somniũ, & ꝑꝑ q̃ cãm utrũq; horũ fiat, amplius dictũ est de ea diuinatione, quę est ꝑ somnia, hæc sunt, quæ habemus ab Arist. de his tribus ꝓpositis. Circa finẽ huius dubitatur, qm̃ Arist. uoluit triplicia somnia, alia signa eorũ quę nobis accidũt, alia causas, alia accidẽtia, & dixit, ꝙ signa sr̃ duplicia signa eorũ quę accidũt corpori, aut eorũ quę accidũt aĩę, & dixit ꝙ somnia quę sunt signa eorũ quę accidũt aĩæ, sunt ꝑ quę affectiones aliquę aĩæ notãtur, ut somnia quæ accidũt Phĩs, qb⁹ vr̃ eis, aut disputare, aut legere, aut exercere ea quę Phĩ sunt, & somnia quę accidũt uenatorib⁹, ꝑ quę vr̃ eis uenari feras, aut tẽdere laquea, aut id gen⁹. Somnia ṽo quę signa sunt eorũ, quę accidũt corpori, sr̃ signa quę pẽdẽt ab humoribus uel a passionib⁹ circa cor ꝯtingẽtibus, ut a metu, ab amoribus, ab ira, & id genus. Hęc. n. oĩa somnia signa sunt eorũ, quę nobis accidunt. Somnia ṽo quę sunt causę ea sr̃, qb⁹ in agẽdis dirigimur, ut dictũ est circa textũ. Definiẽs ṽo somnia accidentia, dixit ea esse, quorũ principiũ & origo nõ est in nobis, per quę dat intelligere somnia quæ sunt signa, & somnia, quę sr̃ causæ, hr̃e originẽ ab his, quę sunt in nobis, uel esse causas eorũ quæ sunt in nobis. At somnia accidẽtia asserit nõ hr̃e originẽ ab his, quę sunt in nobis, nec esse causas eorũ, quæ nobis accidũt nisi temere, ac casualiter. Modo hoc vr̃ dubium, qm̃ oẽ somniũ fit ex spẽbus reseruatis eorum sensibiliũ, quę præfuerũt in sensu, mõ spẽs istę sensibilem sunt in nobis, ergo etiã somnia accidentia originẽ hñt ex his, q̃ sunt in nobis. Dicendum, ꝙ oẽ somniũ hẽt originem ex speciebus reseruatis eorum sensibilium, quę præfuerunt in sensibus exterioribus, uerũ spẽs reseruatę aliqñ excitantur ad multiplicandam phãtasmata in sanguine spirituoso deferente illa ad cor, ubi est uirtus somnifera, & hoc excitamẽtũ põt esse humor, nam si in uia quę est a loco spẽrum ad cor defluat modicũ de cholera, spẽs rerum sensibiliũ excitabuntur, & multiplicabunt phãtasmata calidarũ rerum & sic apparebũt fulgura uel ignes, simili mõ si in uia media defluet parum flegmatis, spẽs humidorum pollentes fient in multiplicando phãtasmata humidorũ, et sic de alĳs. Amplius hoc incitamentum potest esse passio, quæ est circa cor, ut amores, aut timores, & id genus, excitant enĩ spẽs ab his, ueluti excitantur ab humoribus. Amplius hoc incitamẽtũ esse põt habit⁹ aĩę, ut studium Phĩę, uenationis ars, & oẽ genus uiuendi, cuius habitus est in nobis. Tũc dicendum ꝙ licet oĩa somnia originẽ habeãt ex spẽbus reseruatis, tñ sunt quædã somnia, quæ nõ hñt originẽ a cõcitamentis spẽrũ, quę cõcitamẽta sint in nobis. Q. n. quis somniet uidere reges in gloria uel honore, hoc nõ pendet ab humore, uel passione, uel habitu aĩæ, sed solũ a spẽbus cõcitatis casu, aut accidente, cũ. n. spẽs regis, uel alterius erãt cõseruatæ, si multiplicent phãtasmata, & ad cor per sanguinem deferantur, hoc casu, & accidente est, qm̃ nulla cõcitatiõe, aut ex ꝑte corporis, aut ex ꝑte aĩę id euenit, sed solũ, qa spẽs multiplicatæ incolumiter delatæ fuerũt ad cor, ueluti cũ multæ naues in fluctibus nauigãt, casu fit, ut quæ minus debebat incolumis euadere, euaserit. Amplius casu fit, ut qui per latrones trãsierit, & debebat in illos incidere nõ incidit, sic casu est ut spẽs nõ cõcitatæ potius multiplicant phãtasmata ad cor, q̃ concitatæ. Sic igiť pʒ Aristo. per originẽ quæ in nobis est, intellexisse cõcitamẽtum quo spẽs reseruatę cõcitanť, ueluti dictum est, cũ. n. somnia eueniũt sine tali cõcitamento, accidentia somnia appellat, qm̃ proficiscunť a spẽbus reseruatis, q̃ nulla cã exñte in nobis, aut in aĩa, aut in corpore, cõcitanť. Secũdo dubitať, quid intelligat Aristo. ꝑ somnia quæ cõueniũt in ipsis melãcholicis, aut ecstaticis, aut phanasticis, & nõ in sapientib⁹ Dicẽdũ ꝙ Aristo. intelligit ꝑ talia somnia, ea quæ accñtia sr̃, quęcq; in nobis cõcitamentũ non hñt, qm̃ somnia quorũ origo est in nobis, ita eueniunt sapientibus, sicut stultis. Somnia aũt accidẽtia eueniũt melãcholicis aliqñ multitudine eorũ. Cũ. n. tot sint, aliqua opʒ, ut eueniãt, ut probatum est. Pręterea eueniunt ꝑꝑ ordinẽ imaginationũ, qm̃ imaginationẽ ĩ his ui humoris melãcholici, hñt ordinẽ & seriẽ, adeo ut una data, aliæ succedant Pręterea Melãcholici minus uacãt exteriorib⁹ sensibilibus, ideo magis sentiũt motus internos a spẽb⁹ reseruatis multiplicatos: vñ Auer. dicit, ꝙ in melãcholicis ꝓpter siccitatẽ nõ est tãta euaporatio, et iõ phãtasmata nõ sunt sic distorta, nam licet euaporatio in eis eleuata sufficiat somno, nõ tñ est tanta, ut impediat opus phãtastici sensus ĩ ꝯponẽdo somnia. Præterea Melãcholici hñt imaginariã (vt Auer. inqt) optime dispositã, quæ dispõ est esse bñ firmã, & nõ celeriter ꝑmutabilẽ de uno phãtasmate ĩ aliud. Frigiditas. n. facit tarditatẽ motus, siccitas ṽo firmitatem formę. Propter hæc melãcholici diu seruãt simulachra, q̃ ipsis apparẽt, & diu cõsultãt ut ex illis pręuideãt futura. Ideo accidit ut diuinẽt. Tertio dubitať, qm̃ sapientes melius præuidẽt futura, q̃ melãcholici, & insipientes. Melius. n. sapiẽs medicus iudicabit de futura morte uel salute q̃ insipiens melãcholicus. Melius sapiẽs dux exercit⁹ iudicabit de uictoria, aut strage, q̃ insipiẽs melãcholicus. Melius sapiẽs mathematicus de annonæ libertate uel charitate, q̃ insipiẽs melãcholicus. Dicẽdũ ꝙ pręuidere futura potest esse ſʒ Arist. bifariã. Aut ex motibus phãtasticis, quorũ nulla origo est ĩ nobis pręter spẽs reseruatas, siue hi motus accidãt in somno. Aut in uigilia, & hoc pacto melius melãcholici, & insipiẽtes præuidẽt futura ꝑꝑ causas assignatas. Aut esse põt ex motib⁹ rationis, & memoria præteritorũ cũ notitia præsentium, & hoc pacto longe meli⁹ præuident futura sapientes. q̃ insipiẽtes melãcholici, qm̃ insipiẽtes melãcholici nõ præuidẽt futura ex motu rationis. Ex his patet ꝙ melãcholici insipiẽtes, licet iter tot innumeras imaginationes, quas sentiũt, ĩ quãplurimis erãt, tñ lõge plura diuinant q̃ alĳ quicũq;, qm̃ inter tot multa, quæ prædicũt, pñt multa euenire, quæ licet pauca sint respectu tot, quot prædicũt, tñ multa sunt respectu eorum, quæ alĳ prædicũt. Veluti q etiã sæpius ludit, licet in multis fallat, tñ vr̃ multa assequi, & lõge plura, q̃ is q raro ludit. Hęc habemus ab Aristo. Alĳ tñ iuniores, quorũ origo fuit

Digressio de diuinatione.

Sec. dub.

Ter. dub.

fuit Albertus supra somnia, quę Aristo. adinuenit, addūt somnia cœlestia, quorū origo est a cœlo. Imaginantur.n. cœlum alterare aerem qui nos continet; ut primo meteo- rorū & octauo physicę auscultationis patet. Aerē ꝟo alte rare nostra corpora, ad calidum, frigidum, & ad alias qua litates, per quas species in memoria seruatę excitantur ad multiplicandum phantasmata repræsentantia ea, quæ attinent ad qualitates impræssas, & per hunc modū somnia non solum portendunt ea, quæ nobis contingunt, sed ea q̃ nostrā potestatē trāscēdūt. Si qs.n. somniet aquarū exces sum, si hoc somniū originē non habeat ex his, quę sunt in nobis, sed ab impræssiōe aquea cœlesti, somniū portēdet futurā pluuiā. Cœlū.n. prius alterare pōt aerē & corpo- ra nr̄a ad dipositionē humidā, q̃ efficere effectū principa lem, cuius illa humiditas est dispositio. Sēsus.n. existēs pu rus in somno excitari pōt, & disponi, ut species cōcitent, ut de pluuijs dicunt. ita quoq; de alijs dici potest. Huic fi dem affert, quæ animalibus contingunt, nam gallus in so mno sentiens motum phantasticū excitatur, & cātat, sen- tit autem illum motum excitat⁹ a cœlo, grues pręsentiunt futuram pluuiam, & sic cætera animalia. Dicūt tñ somnio rū interpretationē eē difficillimā. Primo qdē ex pte ipso rū somniorū, quæ nō repręsentāt futura in propria forma, sed uel in suo simili, uel in suo accidenti, uel in suo propin- quo, modo difficile est simile referre ad suum cōpar. Secū do difficile est ex parte causæ, quoniam difficile est scire an somnium pēdeat ab humore, an a passione, an ab ani- mæ habitu, an a cœlesti impressione. Tertio ex parte per- mistionis somniorum quę ꝓficiscētia ab his omnib⁹ cau sis, aliquando permiscent, & cito ꝑmutātur, adeo ut mō hæc, mō illa appareāt, modo qdē quę a cœlo sunt, appare re, mō quę ab humore, mō quę a passiōe, mō quæ ab ha- bitu aīę. His oīb⁹ ꝑdurū, & grāde est somnia interprætari. Aristo. aūt cœlestia somnia nō olfecit, nec Themi. nec ali- qs peripateticus, imo illa refutauit, qm̄ si a cœlo pñt so- mnia hr̄e originē, etiā in brutis somnia a cœlo hr̄ent origi nē, nō.n. cœlū alterādo aerē, magis mediāte aere alterato alterabit corpus humanū ad somnia q̃ ferinum. Mō nemo in feris somnia euenire asseret, præsertim cū feris nihil con tingat, nisi quod facit ad uitæ utilitatē, aut necessitate ma teriæ. Præterea somnia cœlestia nō sunt signa euētuū, cū nō sint illorum effect⁹, nec illorū accidētia, nec sr̄ causę il lorū, cū nō a somnio pluuię proficiscat̄ pluuia. Amplius ut Arist. argumētat̄, sicut nobis loquētib⁹ de amico, casu no- bis occurrit amic⁹, sic ꝙ locutio nr̄a de amico nō fuit cā aduentus amici, nec signū illius, ita me somniāte amicum, casu uenit amic⁹, ergo somniū nō vr̄ portendere aduentū amici. Nō n. magis somniū vr̄ attinere ad amicum q̃ locu- tio. Insup sicut me imaginãte aduētū amici, casu amicus uenit, sic me somniāte eū, casu ipse uenit. Somniū ergo nul la rōne uidet̄ attinere ad rē, quæ originē nō hēt in nobis. Adhuc motus phātastici, q sr̄ ex spēb⁹ seruatis, sunt nobis mere naturales, sicut alteratio, & auctio, & alij mot⁹, q no bis a natura insunt, ergo sicut alij motus nihil nobis por- tēdūt eorū, qrū pricipiū nō est in nobis, ita nec mot⁹ phā- tastici, ꝙ mot⁹ phātastici sint naturales: pʒ, qm̄ spēs reser- uatę naturaliter multiplicāt sua simulachra, sanguis spiri- tuosus naturaliter illa defert, et recipit. Cōis etiā sensus ab illis delatis naturaliter mouet̄. ergo talis mot⁹ est mere na- turalis, sicut auctio, nutritio diminutio, & pulsus cordis, et uirge arrectio, & cæteri id genus, quare, ut isti nihil nobis portēdūt eorū quorum principiū nō est in nobis, ita mo- tus phātastici, nihil eorū, quæ procul a nobis sunt, porten dere uidetur. Adhuc cœlū nō solū mouet unū dormien- tē, sed oēs, & tñ somnia sunt diuersa, & in uno significāt, et in alio nihil significāt, ergo quę significant, casu signifi cāt, & nō ꝑ se, qđ. n. ꝑ se est, in oīb⁹ ita est. Hinc Xenopha nes Colophonius, & Epicurus, & Panæti⁹, & Carneades, atq; Cynici oēs oēm diuinationē penit⁹ sustulerūt, pręser- tim eā, quę ꝑ somnia fit. Cicero ꝟo libro secūdo de diuina tione argumētat̄, quędā somnia esse uana nemo est, q dubi tat, igit̄ oīa, sunt.n. oīa somnia eiusdē rationis, atq; speciei. Præterea argumētat̄, de⁹ obscura nō mittit. Maiestati.n. diuinæ obscura consentanea nō sunt. At somnia obscuræ imaginationes cēset̄, cū q somniat, nō res, sed rerū spectra imaginet̄. Qui ꝟo diuinationi ꝑ somnia fidē tribuerint, ape riamus, sunt igit̄ inter Ph̄os Plato & Socrates, Stoci quo- que oēs, Democritus, Zeno Eleatis, Pithagorici, Dicear- chus peripateticus, Cratippus, Cleantes, Diogenes ba- bylonius, Cleantis auditor. Antipater atq; Posidonius. Hi enim oēs somnijs fidē tribuerūt. Insignia ꝟo somnia, q̃ historici approbarunt ꝯplura sunt, illud qdē pręsagiosum, qđ narrat Philistus de Dionysij matre Syracusanorū ty- ranno. Illud quoq; Priami de Paride, cū eius mr̄ grauida, parere se ardentē facē uisa est in somnis. Illud (ut Fabi⁹ pi- ctor scribit) quod fuit Enee. Et illud superbi Tarquinij ut Actius annotauit, satis probatū. Amplius, ut illud matris Phalaridis, ut scribit Ponticus Hereclides uir doct⁹, atque Platonis discipulus, somnium fuit satis celebre. Rursus so mnium Cyri persarum Regis, ut Dionysius in Persicis li- bris scribit. Somniū etiā fuit celeberrimū. Septimū somniū fuit Hamilcaris Carthaginensi de ei⁹ captiuitate. Octauū fuit somniū Hannibalis de columna aurea, ut Gelius scri- bit. Nonū fuerūt P. Decij somnia duo celeberrima: quæ. M. Tullius refert. Fuit q̃ʒ decimū Socratis somnium de ei⁹ morte. Fuit & undecimū Xenophantis somniū. Eudemij etiā Ciprij fuit aliud & duodecimū. Sophoclis aliud de Pathera aurea Herculi subtracta. Aliud rustici Romani de latinis ludis. Decimūquitū fuit somniū C. Gracchi de ei⁹ morte. Simonidis somniū etiā fuit, q̃ a naufragio serua- tus est. Decimūseptimuʒ est somniū famatū duorū archa- dum, quo alterius mors detecta est. Decimumoctauum fuit. Q. fratris de Ciceronis exilio. Etiā illud Ciceronis de eius exilio. Vigesimum illud Cassij parmensis de dęmo- ne. Vigesimumprimū illud Attarij ruffi. Vigesimumsecun dum illud Alexādri regis Macędoniæ. Vigesimumtertiū illud Alcibiadis Hęc somnia celebriora sunt, quę Gētiles hystorici scribūt quæ cū obseruata sint, & quidē a uiris doctissimis, nobis fidem faciunt, ut somnijs credamus. Sā cti quoq; uiri non oī ex parte somnia cōtēpserūt. Daniel enim & Iosephus interpręati sunt somnia Pharaonis Ba bylonis regis, q̃ nō interprætati essent, nisi illis fidē adhi- buissent. Iobus etiā uir uita & sanctitate præcipuus ita de somnijs inqt. Per somniū in uisione nocturna, qñ irruit so por super homines, & dormiūt in lectulo, tūc aperit. s. de⁹ aures uirorum, & erudiēs eos instruit disciplinā. Omniū etiā gētium cōsensus somnijs fauet, unde Hesiodus fama perire nō potest, quam populi celebrant. Arist. ꝟo (ut dixi mus sæpius) triplicia somnia distinxit, aut quę causæ sunt eorū, quæ futura sunt nobis, aut signa, aut accidentia. siue fortuita Hæc exposita sunt diligenter circa textus exposi tionē. Verū, ut dictū est, somnia quæ sr̄ causæ, habitus uel dispositiones aīæ aut corporis sunt, & pricipia eorū, quæ nobis accidūt ut ægritudinū, & actionū. Somnia ꝟo quę signa sunt ab humorib⁹ proficiscūtur, & sunt signa humo rū. Somnia accñtia licet sint a spēbus reseruatis, tñ eorū causæ accidētariæ sunt, quæ ad nos nō attinēt, nec in no- bis sunt, ueluti siqs somniauerit solē obscurari, aut e scalis cadere, hoc somniū casuale esse cēset̄ si post ipm̄ q somnia uit, in honore aut ptāte deprimet̄, nā licet sol honores te- neat, & solis defectus honoris deiectiones, & scala hono ris gradus, & casus deiectionem reprẽsentent, tamen cum hæc somnia, nec causæ sint eorum, quæ euenerunt, nec ef fectus, iure accidentia sunt eorum, quæ eueniunt, ut in li- bris Chrysippi narratur, quidam somniauit uidere ouum pendere ex fascia lecti sui cubicularis, detulit ad coniecto rem, q respōdit thesaurum defossum esse sub lecto, fodit, inuenitq; aurū aliquantū, idq; argēto circūdatum. Misit coniectori quātulū uisum est de argēto tū ille, nihil ne in quit de uitello. Id enim ex ouo uidebat̄ aurū declarasse, re liquū argentum. Patet itaq; eiusmodi somniū, nec cām, nec signū fuisse ei⁹, qđ euenit, sed accidēs, vñ sicut, nobis

uerisimilia cogitantibus, illa eueniunt casu, sic nobis somniantibus, casu eueniunt, quæ eueniunt. Dum in oppido montis rotundi morabar, mecum multis loquentib⁹ in me dio vo borũ mẽti occurrit Hypolitã uenaphri comitẽ accedere ægrotũ uisitaturã, hoc cũ pdixissem ħs, q mecũ erãt, uenit, ut cõcepi, ubi patet meã cõceptionẽ, nec illius causam, nec illius signũ fuisse, sed accñs. Sed dubitabis forsitan, & nõ ab rõne, cũ nihil fortuna, aut casu sit, nihilq p accñs, quin ad aliquod reducat, quod est p se, ut in physicis auscultationibus demõstratũ est, iure dubitabit qspiã, hæc somnia quæ accidẽtia sunt, ad quæ per se reducant. Et dicendum somnia accidẽtia reduci ad somnia quę pficiscuntur ab humoribus, aut ab affectibus. Vt. n. q fodit, est p se cã fossionis, & p accñs cã inuẽtionis thesauri, sic humor q scãdit, est p se cã somnħ, quo quis somniat, se scalam scandere, per accidẽs vo cã est aut signũ euẽtus honoris, & eodẽ mõ si faber somniat se securem cudere, & postea uerberetur, habitus quidẽ, quo somniat se securẽ cudere, p se causa est eius somnħ, quo somniat securem cudere, accidẽs aũt si ad uerberationẽ, quæ seqtur, cõparet. Hæc Aristo. Alexander, et Themi. de somnħs. Ptolomęus uero in apotelesmatibus somnħs fidem tribuit, asserens nõ solum somnia eẽ eorum præsagia, quorũ sunt, aut causę, aut effectus, sed etiam eorum, quæ supra nr̃am facultatẽ sunt. Quã opinionẽ Porphyrius & Anonymus eius interpretes sequuntur. Mercurius etiam trismegistus in pymãdro & in his libris, quos de stellis cõfecit, eãdem positionẽ uoluit. Iuniores q̃3 astronomi, ut Maternus, Manilius, & arabes idẽ sentiunt. Auerroes quoq & Auicenna, & Algaçelus, & Alfarabius hoc idẽ probant. Albertus & Candauẽsis, & alħ idem. Mouẽtur vo oẽs, q aer, qui nos continet, nos alterat alteratus uero a stellis nos eadẽ alteratione alterat, qua alterat. Ab alteratiõe aũt emergũt somnia, quare cum somnia ab alterationibus corporeis cõtingãt, alterationes corporeæ ab aere, aer vo alteretur a stellis, ergo somnia a stellis cõtingere rõnabile est. Sed argumentum istud non caret qõne. Primo quidẽ q aer oẽs eiusdẽ regionis simil'r alteret, & tñ nõ sunt oĩbus, q sunt eiusdem regionis somnia equalia, nec eadẽ, nec similia. Scd̃o uero, qm̃ aliquibus eiusdem regionis uiris somnia uera sunt, aliq bus falsa, & tñ aeris cõstitutio eadem est. Ampli⁹ cur ego bouẽ arare, tu vo equum militare somnias, & tñ sumus in eodẽ aere. Nec fingi põt, ut somniorum rudes cõiectores asserunt esse alia somnia uera, alia falsa, qa in alia die lunæ hæc accidũt, illa vo in alia. Nam eadem die lunæ, eadem quoq; hora hæc somnia uera, illa falsa acciderũt. Præterea nos expimur melãcholicorũ somnia aliqñ uera, & tñ non ui aeris aut stellarum, sed ui dęmonici humoris, ut Aristo. inqt, propterea, ut Aristo. sentit, ab alterationibus aeris, q̃ a cœlo cõtingũt, somnia proficisci nemo est, q̃ dubitat, uerum alterationes illæ sunt per se cã somniorum, per accñs uero & casu eorum, quæ eueniunt post somnia, ut si aer calidus calefaciat somniabit quispiã se uolare, aut aliqd tale, per accñs vo significabit rixas. Eadem. n. cã ad somnia erit per se, ad euẽtus erit accidẽs, & casus. Auerroes peripateticus Phs uim somniorum approbãs finẽ eorũ, & datorẽ exposuit, finẽ quidem, ut per ipsa demõstrent nobis utilia, et calamitosa præuisa uitemus, utilia aũt psequemur. Hunc enim ob finẽ deũ nobis somnia dedisse asserit. Motorẽ uero, ac effectricẽ cã3 uerorum somniorum, quib⁹ hęc præcognoscimus, dicit esse eã intellñtiã, quã intell'm agẽtem profitet prio qdem q somnia uera nobis accidãt, ut cognitionẽ primorum principiorũ, quę axiomata dicunt, utpote nec sylľo, nec rõne aliqua, sed lumine intell's, scd̃o vo, q somnia spiritales cognitiones sint, quæ nobis inesse nõ pñt, nisi lumine intell's agẽtis. Quare intell's agẽs erit somniorum uerorũ datrix cã. Sed cõtra hęc, quæ Auer. dicit, dubitat, prio quidẽ, qm̃ nõ põt intell's agẽs dare nobis cognitiones somniales, nisi ipse singularia cognoscat, quorum sunt somniales cognitiones. At, ut probat Auer. intell's agẽs nihil præter se intelligit. Scd̃o vo, qm̃ si intellectus agẽs esset dator somniorum, somnia nõ essent cognitiones offusæ, metaphoricæ, ac uerisimiles. Veluti somnium Chrysippi, in q̃ dormiens uidebat ouum pendens in fascia sub lecto. Intell's. n. agens, cũ sit uera cã, ueros effectus, & non uerisil'es dabit. Præterea cur intell's agẽs futurorum cognitionẽ potius in somno per somnia, q in uigilia p sensus nõ det, nõ. n. facile causa afferri põt, insuper cur quibusdã falsa mittat, agens. n. unum in subito uno saltẽ spẽ, effectum unum mittet. Auget. q. q nec eidẽ hoĩ somnia semp eadem accidant. Rñdet his argumẽtis Auer. in eius paraphraxi, & sumit primo q oĩa, quæ in sublunari mundo accidunt, cõtineri in intellectu agente, ut effectus artificiales in artifice. Tũc ait oĩa in agẽte intellectu uľiter cõtineri, in materia vo certis dispositionibus affecta, fieri particularia, sic somnia rõne habita ad datorem, uniuľia sunt, ratione habita ad materiã particularia. Scd̃am quæstionem delet Auer. q offusio, metaphora, & uerisimilitudo, quæ in somnħs accidunt, ex somniatrice uirtute emergunt, quæ somnia non efficit, nisi ex speciebus rerũ sensibilium reseruatis. Tertiam rursus delet, ex eo quia aĩa in somno magis est ad futurorum cognitionem parata. s. externis sensibus ad operibus uocantibus. Quartam insuper refellit ex eo quia interni sensus non sunt omnibus æque affecti, externi quoq non sunt in hominibus cunctis eodẽ modo internis seruientes, nec in oĩbus spũs simili ratione disponitur, qui somnħs ministrat, nec humores quoq in oĩbus consimiles habentur. Quare fit nõ oĩbus somnia uera sint, nec eidem semper. Sed hæc, quæ Auer. dicit in sui defensione, nec sibi cõstant, nec uera sunt, non quidẽ sibi constant, primo quidem, qm̃ ħs in cõmentarħs, quæ setimo metaphysicæ libro cõfecit, asserit necessitatẽ intell's agentis esse in efficiendo cognitiones, & non sensationes, quales sunt somnia. Idẽ & libro tertio de anima, ubi necessitatem illius asserit in trãsferendo intelligibilia de potent a intelligibilibus ad actu intellecta. Præterea libro secundo de cœlo probat a motoribus æternis ac separatis nihil proficisci posse, nisi mediante cœlo, at nunc somnia proficisci ait ab intellectu agente sine cœlo medio. Non etiã uera sunt. Aristo. n. somnia ex specieb⁹ reseruatis fieri asserit, moueri vo ad communẽ per uapores, ac spiritus uaporulentos, per quæ nõ solum Auerrois fictio deletur: sed illa Auicennę, Algaçelis & cæterorum, qui hanc positionẽ sequuntur. Mathematicorũ uero nõnulli somnħs uim præbentes ex stellis, dixerũt huic somnia esse uera, illi falsa ex genituris, nam huic ex stellis in genitura constitutis, inest ut somnia uera sint, illi ut sint falsa. Vnde Ptolomę⁹ libro c. enucleatorum, qui ad rem quępiam aptus est, hẽt profecto & hmõi significationis stellam admodum potẽtem in sua genitura. Præterea hic ueris: ille falsis somnħs occupatur, ut eodem libro asserit, q anima ad cognitionẽ apta, ueri plus assequatur, q̃ qui supremum in modum se in scientia exercuit. Est autem hæc aptitudo ex stellis, quibus formæ in genitura afficiũtur, eodem enim libro inqt. In generatione atq; corruptione formæ afficiuntur a cœlestib⁹ formis. Præterea hic ex genitura habet, ut somnia sint benefica iocundaq, quo in genitura stellæ, quæ somnia ministrant beneficæ sunt. Ille uero habet, ut sint horribilia, quo stellæ maleficæ somnia in genitura effecerunt. Item hic habet, ut animalia ille alia somniet, pro ratione signorũ, quæ stellæ in genitura tenuerũt, quæ somnia dãt, ut Ptolomęus in apotelesmatibus asseruit, quare somnia, & somniorum genera, & rationes ex stellis homines nãciscuntur, quæ in genitura inuentę sunt. Hæc mathematici. Sed quæ catholici uelint, adħciamus. Gregorius itaq super Iob libro octauo, ita de somnħs inquit. Exquirendum est magnopere quot modis tangunt animum imagines somniorum. Aliquando nãq somnia uentris plenitudine & inauitate, aliquãdo illusione, aliquãdo cogitatione simul & illusione, aliquando reuelatione, aliquando autem cogitatione simul & reuelatione generãtur, sed duo, quę prima diximus, omnes experientia cognoscimus. Cętera vo, non

Com. 3. Com. 5. &. 18. Cõ. 10.

enuclea. [illegible]

enuclea.

enuclea.

non nisi ab his, qui sanctitate, et uita prepollet. Hęc sunt, quæ de somnijs & a Philosophis, & a mathematicis, & catholicis habemus. Sed quoniam Aristote. pauca aut nulla asseruit de artificiosa somniorum interpretatione, nos librum quartum adiecimus in quo de somniorum interpretatione dicituri, ea dicem⁹ quæ alij, sentiunt, & quę secundum Aristo. dicenda sunt.

De naturali diuinatione finis, & de tertio Libro.

EIVSDEM AVGVSTINI NIPHI Medices de artificiosa somniorum interpretatione, quę diuinatio dicitur artificiosa.

Quid sit artificiosa somniorum diuinatio, quidue somniorum interpretatio. Cap. I.

DIVINATIO itaq; alia naturalis, alia artificialis distinguitur, naturalis quidem est somnium ipsum nobis aliquid presagiens. Somnium.n. (ut diximus) proprie uocat, quod figuris tegitur, & ambagibus uelatur, non nisi interpretatione intelligēdis. Et quoniam somnium nobis ex causis inest, quæ non redigunt ad nr̄am uoluntatem, & aliquid portendit, naturalis diuinatio dicitur. Diuinatio quidem, quo nobis aliquid diuinat, naturalis uero, quo nō ex causis proficiscitur, quę ad nostram uoluntatem redigunt, unde Cicero hanc uocat naturalē, quatenus a natura præsagitiua est, non autem arte, aut uoluntate. Artificiosa somniorum diuinatio est ars interpretandi somnia, ratione, atq; regulis, & obseruatione confecta, qua præsagita per somnia somniorum siue interpres, siue coniectator, interpretatur. Vnde quemadmodū haruspices, & augures per auguria, & hauspicia, ex regulis, ex ratione, & obseruatione interpretantur quę per illa portēduntur, ita somniorum coniectores per artem quę ratione, regulis, & obseruatione constat, somnia interpretatur: quamobrem Chrysippus definit diuinationem ijs uerbis, uim cognoscentem, & uidentem, & explicantem signa, q̄ a dijs in somno mittuntur. Alibi quoq; somniorum coniectationem definit hoc modo, esse uim cernentem: & explanantē, quæ a dijs hominibus significentur in somnis. Ex his apparet de quibus est, ut de materia, artificiosa interpretatio. Est enim de somnijs, quatenus somnia futura nobis calamitosa, aut proficua præsagiunt. Nam de somnijs disserere uidetur physicus, & interpres. Physicus quidē, quatenus est aialis affectio. Interpres ṽo q̄ten⁹ somnia futura p̄sagiant, quę nobis sunt, aut prospera, aut aduersa.

Quid diuinatio artificiosa.

De q̄b⁹ ē.

Quę somnia præsagiant, deq; quibus per somnia artificiosa diuinatio est. Cap. II.

AVerroes in paraphraxe huius libri distinguit rerum quæ cognoscūtur genera. Nam aliud est eorum, quæ speculamur. Aliud eorum, quæ agimus, Eorum aliud quæ facimus, trib⁹ artibus speculamur metaphysica, physica, & mathematica, una duntaxat agimus morali. v3. quę postea in treis secta est, infinitis fere artibus facim⁹, nam medicinali facultate curamus, agricultura colimus, cæterisq; alijs alia facimus, quibus ait somnia ea futura præsagire, quæ artibus interdum facimus, interdum euitamus. Sequimur quidem, ut utilia atq; prospera, euitamus, ut aduersa & calamitosa. Quare & interpretādi facultas de somnijs pertractabit, quatenus somnia factibilia utilia uel nocua præsagiunt. Addit quoq; Auerroes posse moralē scientiā quæ de uirtutibus est, per somnia acquiri. Nam de uirtutibus somniarunt, quæ postea experrecti illas exercuerunt. Speculatiuas ṽo artes per somnia acquiri non posse argumento ostendit, quia scire non nisi per demonstrationem habetur: at demonstratio nisi in uigilia inuentione, uel disciplina intelligitur: nisi fortasse scientia hæc æquiuocæ esset, utpote infusa, uel numine data, p̄ accidens ṽo interdum familiares sensus, qui intra nos sunt, adeo & commode in somnijs afficiuntur, constituunturque ut per accidēs nonnūquā recte intellectui ad speculādum subministrēt. Quod cum per accidens & rarenter illud sit, iure per somnia non nisi raro & per accidens scientiæ speculatiuę habentur, quibus omnibus patet somniorum interpretatiuā quæ diuinatio dicitur artificiosa, uersari circa somnia quatenus per somnia coniectores præsagiūt, futura nobis aut aduersa, aut prospera.

Quatuor præsagiri per somnia ueluti p̄ stellas Cap. III.

Somnia ut proximo capite explicauimus, utilia uel aduersa quæ futura sunt, presagiunt, de quibus interpres pertractat. Hæc autem (ut Ptholemęo placet in libro apotelesmatum inquit) quatuor in partes diuiduntur. Sunt.n. hæc, genus subiectum, in quo futura per somnia præsagita interpretantur: species: locus: & tempus, genus est multiplex, q̄a aut propriū, utpotæ, quū somniū portēdit p̄sone somnianti. Aut alienum, cum prænuntiat amico uel propīquis. Aut cōe, quū sibi & amico uel proximis. Aut publicū, cū ciuitati foro uel theatro, aut generale, ut cum orbi & uniuerso minatur. Tempus est, si sero, quod per somniū presagitur, eueniat, si cito, si ad annum, si ad mensem, si ad diem, si ad horam. Loc⁹ si in domo mea, uel sua, si in agro euenta & generi, cui præsagiuntur: futura sunt. Species uero, si præsagia sint bona, si mala, si calamitosa, si aduersa. Hæc quatuor bonus interpres perliberare debet, si recte somnia uult interpretari.

De fundamento quo Iuniores somnia interpretentur. Cap. IIII.

VT somniorum coniectatio sit non obscura. Posidonius, nihil esse factum, quod non futurum fuerit, eodemq; modo nihil esse futurum, quod non factum fuerit, & cuius non causas idipsum efficientes natura contineat: sumit. Hinc patet nullū futurum esse somnium: quod non factum sit, nullumq; factum, quod nō futurū. Patet etiā nullam factam esse somnij interpretationem: quæ non futura sit, nullam quoq; futuram: quę non facta sit. Ex ijs emersit ars interpretandi somnia, est enim hæc collæctio omnium earum coniectationum, quæ factę sunt: quare cū nihil factum sit, quod non sit futurum, nulla facta fuit somnij coniectatio, quæ non sit futura, nec ulla prorsus futura, quæ non facta sit. Hoc quoq; fundamento obseruatio constat, est enim obseruatio omnium eorum quæ facta sunt, memoria collecta, quæ cum omnia futura sint, ex obseruatione eorum quæ facta sunt, obseruans coniectabit ea quæ uentura sunt. Hisdē etiā partibus prudētia habeat, quę est preuisio de futuris per memoriā præteritorū, q̄ppe cū ea quę futura sunt, facta oia sint.

Quę rudes interpretes de artificiosa interpretatione somniorum. Cap. V.

RVdes somniorū interpretes, q̄ stellarū, & naturę sunt imperiti solum per obseruationem artem interpretādi somnia constare asserunt, nec ad regulas posse reduci affirmant. Non enim reddi potest causa, aut dari regula, cur uidere in somno arbores findi dānū præsagiet. Rursus nec reddi potest ratio, cur barbam tonsam uidere, orbitatē significet. Sed obseruatione ꝑperta hæc omnia sunt, nā cum nihil factū sit, qđ nō sit futurū, et nihil futurū, quod nō factū, nulla interp̄tatio est futura, q̄ non est facta, iure collectio oīum interp̄tationū sufficiēs erit ad artē interp̄tādi, q̄obrē tabulas interpretationū ꝯficiūt, ut q̄sq; possit oīa somnia q̄ futura sꝫ facile interpretari, q̄ppe cū somnia futura nō sint, q̄ nō fuerit facta, nec facta quæ nō futura. Rursus etiā nec interp̄tata, q̄ nō interp̄tāda, nec deniq; interpretāda, q̄ nō interp̄tata iā, q̄re tabulę quæ ex obseruatione omnium interpretationum scriptæ sꝫ, ad artē interp̄tādi putāt sufficere, q̄ ṽo sint eiusmodi tabulę, q̄ ue libri de somniorū interp̄tationibus, cū oīb⁹ pateāt, cōmuniterq; ab oībus habeantur, iure prætermisimus.

Confutatio huius rudium positionis. Cap. VI.

SEd q̄ rudis sit hæc positio, ac ista eorū ars, facile demōstrat. Nā si artē sufficere putāt p̄ tabulas interpreta-

tio num: uel in illis omnes interpraetationes cōtinētur, uel quędā, oēs si continent, uel oēs in numero, uel oēs in spē: uel oēs in genere, oēs quidē numero uel spē continere est impossibile, qm̄ hæ numero infinitæ sunt. Infiniti.n. sunt actus animæ, & numero, & specie, ut sentit Auicēna, nam ut sorticolę tradūt, sunt nō tot spē, quin plures, nec tot numero quin plures, igitur īfiniti numero & spē. Accedit ad hæc ꝙ phantastica uis infinita cōponere pōt, cū non tot, quin plura: igitur & infinita etiā somniare. Quare nulla potest dari tabula in qua oēs interpraetatiōes numero uel spē cōtineantur. At si in tabulis oēs interpraetationes secū dum genus haberētur, ex ħs somnia interpraetari nō possunt, non.n. puto quia somniū Alexandri & illud Scipionis, & eorum interpraetationes genere cōuenerint, esse eadem rōne ad amuxim interpraetanda, quippe cū in genere multæ lateāt ęquiuocationes, atq; dissimilitudines, ut peripatetici dicūt. Quare tabulę eiusmodi uanæ sunt, & inutiles, quippe cum rarenter oīum quæ cōtingūt somniorū, interpraetationes, habeant.

De ħs quæ Arnaldus uillanouanus ait de somniorū interpraetatione, deq; prima eius regula. Cap. VII.

EA quę Arnaldus de somniorū interpraetatiōe scripsit, lōga sunt, & fastigiosa: quare ꝑ capita illa recēsere decreui, nā licet quæ narrat, aniles fabulæ sint, arte penitꝰ nō carēt. Sumit.n. aīam ī somnis septē affici modis, siue a stellis, siue ab humoribus, siue a quibus uis causis, quos reducit in tres, nos ꝟo, ut breuiores, in duos resumpsimꝰ. Nam uel afficitur si̾ibus ħs quę ꝑ somnia portendunt̾, uel dissimilibus, siue cōtrarħs simulachris. Quādo.n. aīa ī somnis ħs simulachris afficit̾, quæ futura uera rōne repn̄tant, non somnia, sed magis uisiones appellat. Cū enim arcas ille uidit in somnħs suū amicū, orātē, ut sibi cauponis insidħs circūuento subueniret, non somnium appellat, sed uisionem, quippe cū amicū nō uidit arcas ille in suo si̾ri, sed in se per eius propriū simulachrū, ꝗuo nūc colorē ꝑ eius propriā imaginē cerno. Quare cū somniū sit præuisio eorum quæ futura sunt, nō per illorum propria simulachra, dupl̾r aīa pōt somnħs affici, aut sub specie similium, aut sub specie dissimilium. Hæc est eius prima regula.

De secunda Arnaldi regula. Cap. VIII.

SEcunda regula est, quę de interpraetatione per locum a simili conficitur, ut interpres ad proprietates earū rerum, quas recte repn̄tant simulachra in somnħs, diligēter animaduertat, & ad circūstantias somniātiū, & ad colores, situs, & quantitates eorū quæ uident̾ in somnħs, horū oīum exēplum est: uidere assorbētem dracone̅ in somnħs e proprietate draconis, ꝗ necat mortalē inimicū somnianti occurre præsagit. Idē de oībus nocuis aīalibus, uerum si inimicus, qui futurus est, sic occultus, uidebit in somnħs lupū uel uulpē, qui proprietate occultus est inimicꝰ si inimicus sit persona digna, ut rex, uel princeps, uidet leonem mordere, nam de proprietate leo rex est aīaliuꝫ. Si bilis sit hostis, uidebit serpentem, uel uulpē, uel aliquid naturæ hostile. Simili ratione respiciēdæ sunt circūstantiæ eorū, quę uident̾ in somnħs, & somniātiū cōditiones, nā si somniās disciplinatus sit uidetq; se in somnħs aquā cū difficultate pagrare, ad honores scandere merito suæ disciplinę præsagit, possunt de alħs conditionibꝰ exempla poni quę ut breues reticuimus.

Artem hanc multifariam esse uanam & imperfectam, & omnino falsam. Cap. IX.

DEfecisse sibi Arnaldum facile patet, nam cū dixit somnia præsentare futura sub similis specie, & sub dissimilis: regulas ꝑ locū a simili nos edocuit, regulas ꝟo ꝑ locū a dissimili nullas posuit, igit̾ uel mācus, uel sibi deficiens. Præterea cōiunctim hæ regulæ possunt sic refelli, nā oīs interꝑtatio ꝑ ipsum fit, uel a si̾ri, uel a dissimili, a dissimili nulla pōt interpraetandi regula sumi, nam unum dissimile infinitis ēst dissimile, igitur per ipsum in nullum eorū deuenire possumus, quare interpraetandi regula a dissimili nullo pacto erit colligenda, nec etiam a simili, quia uel a simili in substantia, uel in accidēte, nō in accidēte, qm̄ infinitis modis res possunt ꝑ accidens assimilari, at cum infinitum oī ex parte ignotum sit, nulla ratione per accidēs, uel ex similitudine in accidentibus coniector potest somnia interpraetari. Quippe cū portenta per somnia, & portendentia, quæ uidētur in somnħs, infinitis modis in accidēte assimilari possint, nec in substantia, nam uel in genere, uel in specie, uel in numero, non in genere uel specie, nā cum interpraetatio nihil aliud sit, quam eorum quæ pręsagiuntur: cognitio, interpraetans de uisis insomnħs deducit̾ in cognitionem, eorum quæ per ipsa pręsagiuntur. At cū in uno genere, uel specie infinita cōtineātur induidua, per unum illorum non magis deducetur in notitiam unius, ꝙ̄ alterius: non enim per notitiam Socraris, ꝗa cōuenit̾ genere uel specie cum Platone, possum si uiderim Socratem mihi tribuere aquas, ꝙ Plato mihi experrecto tribuet diuitias. Mitto ꝙ quæ uel genere, uel specie conueniunt sunt inter se dissimilia, quare cum unum infinitis sit dissimile, iure per unum insomnħs pręuisum non possum deuenire in cognitionem alterius. Nec fingi potest regulas interpraetandi esse colligendas a similibus in substantia, & accidēte, nam uel genere, uel specie hæc similia erunt, ħs quę per ipsa somnia portēdunt̾. Si sint gn̄e si̾ia, spē erūt dissi̾ia, at cū unū dissi̾e pluribꝰ sit dissi̾e, & pluribꝰ in gn̄e si̾e, non per id quod mihi uidetur in somnħs, possum in unum magis quā aliud sibi in genere simile, in specie autē dissimile, deuenire. Simili ratione si specie sint similia, numero uero dissimilia, nam cum mihi uidetur in somniis aliquod, non uideo quonam modo possim ꝑ̄sagire magis de uno eiusdem speciei, ꝗ̄ de alio. Præterea hęc ars de genere pręsagitorū, de specie, deq; loco nihil scribit, igitur oīno manca. Quippe cum quatuor hæc de omni prædicendo respici debeant, ut Ptholemæus dixit.

De his quæ de tempore dixit Arnaldus, & quomodo sint falsa. Cap. X.

ARnaldus multa fabulatur de tꝑe, quo pręsapita per somnia interpretantur uenire. Obseruatione enim simacardi iussit esse respiciendas horas somniorum, nam si per unam somnium ante die horā uenerit, ad mēsem præsagit, si per duas ante diem: post duos a somnio menses. Sin autem per tres ante diem, post tres menses enūtiatum futurum est. Auctoritate aliorū præcipit hora somnħ esse lunam obseruandam, quæ si tunc signū tenuerit mobile, sitque cursu uelox, atq; somniū emerserit die ac hora lunæ, eadē die qua somniū euenit, præsagitum uidebit̾. Sinaūt luna sit cursu sera, immobili in signo, sitq; somniū ipsum die & hora saturni, præsagitum post tot annos uidebitur, quod gradus luna est peragratura eiꝰ signi, quot tenet hora somnħ, hæc ꝗa sibi uana uidētur, & aniles flabellæ, hāc demū regulam subscribit, ut interpres inspiciat ad qualitatem rei uisæ, ad proportionem somniantis ad rem uisam, demum ad lunam ipsam, quem locum hora somnħ teneat, ꝗ̄ motu moueatur, & quot gradus luna de signa sit peragratura. Ad qualitatē quidem rem uisæ. Nam Neronis mater Neronem dum in utero gereret, uidit in somnħs se parere draconē, qui conuersus ad eam, mordens ipsam euiscerabat. Cui interpres dixit somnium præsagire eam fore parituram magnum uirum, qui eam erit permecaturus. Patet ꝙ effectus non uenit eo ipso ꝙ peperit, sed ad annos multos, nam qualitas rei uise citius esse nō potuit. Ad proportionem ꝟo somniantis ad rem uisam, ꝙ puer si somniaret se scalam scandere, non die experrectus ad honores attollet̾, sed ꝑportione eius ad honores præsagitos. Ad lunam ꝟo aspiciendum esse dixit, ut alħ dixerunt. Sed hęc friuola st̾, nā nemo misti interꝑtari debēt una arte, quare si de genere, deq; spē euētorum regulas dedit nulla stellarum obseruatione, nec de tꝑe obseruandę erunt stellæ. Quod si de tēpore st̾ stellæ obseruādæ, igit̾ de genere, spē, loco etiā eorū quæ præsentiunt̾ in somniis sunt stellæ diligenti rōne colligendæ. Blacteriçat igitur uir iste, qui cū fuerit oī ex ꝑte superstitiosus, nec in his uacare sųꝑstitionibus noluit.

De interpraete

De interpræte somniorum, & de regula interpretandi secundum Aristotelem. Cap. XI.

EXquisitissimus (ut inquit Aristoteles) somniorum coniector is est: qui rerum imagines acutissime perspicere potest: nam recta claraq; somnia facile quisq; interpretabitur: sicut enim aqua agitata stellarum imagines minus apte ostendit: quę ubi quieuerit: liquide eas demõstrat: ita quoq; motiones in nobis impediunt clara cõspici somnia: itaq; qui formas illas pręposteras inconditas distortasq; somniorum scit distinguere, & ueris exemplaribus reddere: ut hominis hanc illam equi designet: quarum tamen neutra incolumis absolutaq; cernebatur: hic est optimus somniorum coniector. E quibus patet artem coniectãdi somnia similibus exẽplaribusq; constare: non autem cõtrarijs atq; dissimilibus. Insuper etiam duo esse somniorum genera: quædam aperta, in quibus exemplaria similiaq; clare patent coniectori. Videre enim brachia pati in somnijs, facile patet eiusmodi somnium ad fratres esse referendum. Nam brachia gemelli sunt fratres, atque similes. Alia sunt offusa somnia tetraq;: in quibus similia atq; exemplaria non clare uisa repræsentat: ut ouum somniare quod repræsentauit aurum argento circũscriptum: non clare hoc demonstrauit. Hactenus Aristotelem. De regula.

Regulam interpretandi Aristotelis esse de somnijs naturalibus, aĩalibusq; non autem de fortuitis. Cap. XII.

SOmnia duplicia esse uera Aristoteles comprobauit: aut quæ earum rerum sunt: quarũ principium est affectus: idest ex parte animi, aut earum rerum: quarum principium est humor idest alteratio corporea: earum rerum quarum nullum in nobis principium est: somnia fortuita esse uel signa, uel causas demõstrauit Aristoteles. Quo fit ut interpretandi regula quam Aristoteles tradidit: solum ijs somnijs sit, quę aut naturalia sunt, aut animalia. Per naturalia somnia præsentimus alterationes humorum, morbos & uniuersales, & particulares: qui ab illis proficiscũtur alterationibus, ut febres, dolores, apostemata, & cætera id genus. Per somnia uero animalia pręsentim⁹ affectus animi: quibus mens præmebatur. Qua ratione euenit somnia animalia esse ueluti memorias aut earũ rerum, quas facere uel agere cœpimus, aut eorũ affectuum: quibus mens sensariaq; pars occupabatur. Sunt autẽ hæc animalia somnia plerunq; aperta, rarenter offusa atq; detecta. Somnia uero naturalia sunt memoriæ aut ostensiones naturæ: nam cum humores excrescunt, & ad sensus peregrinos permeant: apparent eis magis quàm sint sentiri apta: sicq; in somniatrice superioribusq; uirtutibus sensum efficiũt phãtasticum, plerunq; offusum detectumq;, rarẽter apertum. Horum igitur regula potissimum habenda est: quam nobis optimus naturæ interpres Aristoteles tradit.

De ijs quæ sunt melancholiæ peculiaria, deque regula interpretandi melancholica somnia. Cap. XIII.

PEculiaria melancholiæ sunt ea quæ ei competunt, uel ex genere substantię, uel quantitatis, uel relationis, uel qualitatis, uel motus, uel habitus, uel alicuius figuræ cæterorum prædicamentorum: secundum substantiæ quidem figuram peculiaria sunt esse terram terraceamq; esse Saturnum, Saturnumq;. Est.n. melancholia animalis terra, atq; Saturnus. secundũ figuram quanti sunt esse crassum, esse antiquum atq; diuturnum. ſm figuram relationis: assimilatur dæmonibus dæmoniacisq;, nigris, umbrosis, nigris liquoribus. ſm figuram qualitatis eius peculiaria sunt esse nigrũ, offusum, tetrum, acre, ponticum, senile, autumnale, graue, frigidum, siccumq;. secundũ figuram motus, eius peculiaria sunt deorsum ferri, tardum, pigrum, seruũ. secundum figurã habitus, tenet omnia quæ Saturnus cœlestis tenet, ut ædificia, senes, res, antiquas, parentes, auos, attauos, noctes, tenet fetida, homines edaces, agricolas, & agros, conuentus religiosos, uestes nigras, lapides nigros, hæreditates, mortuos, putridas aquas atq; paludes, lepras & morbos qui a melancholia proficiscuntur. Longa itinera, carceres calamitosos: pignora, seruos leues personas, atq; ea omnia, quæ Saturnus cœlicus tenet. Sunt & alia peculiaria: quę bonus coniector facile per hæc reperiet. Ex his regula generalis colligitur hoc pacto, omne uisum in somnijs, quod ad aliquod eorum quę peculiaria sunt melancholiæ quouis modo attinet: idest uel somnianti, uel alieno, uel communi, uel publico, aut generali: ut capite tertio explicauimus: melancholicum est insomnium. Quòd si frequentauerit, morbos aut uniuersales, ut febres, aut particulares, ut languores (nisi somnians præseruetur) præsagit. Exempla sunt ut somniarę dæmones, monachos, aut id genus aggredi, uel te, uel alienum, ut amicos uel te & amicum communiter, uel publicum ut forum, uel theatrum, uel urbem, uel generale ut orbem: humorem melancholicum præsagit insomniante alterare corpus, sensoriaq;: quæ si frequentauerint melancholicos morbos præsentit somnians, nisi bono præseruetur regimine. Regula.

De regula particulari somniorum melancholicorum. Cap. XIIII.

VIsum antequam ad particulares morbos conferatur, prius esse melancholicum generatim colligatur, postea uidendum est si uel somniantem tangit, uel aliud diuersum, siue sit amicus, siue patria, siue orbis, siue quoduis alienum. Nam si tangit somniantem: tunc uel ipsum totum tangit: uel eius partem ueluti cutem, uel caput, uel pedes, uel particulam quamuis eius. Si igitur somniantem nullatenus tetigerit, melancholia significabitur in uaporulentis spiritibus potius, quam in membris humoribusq;. Quare nisi præseruetur uel aliud pollentius ei aduersans superuenerit: de effimera melancholica ex mœrore tristitiaq; est præsagiendum, aut de melancholia uel dęmonio, uel ijs morbis: qui per spiritus agũtur: dixi si hæc somnia persæpe atq; sæpius frequentia fuerint: ubi namq; rarenter emergunt, de parua admodum melancholica alteratione in spiritibus est prædicendum. Rases asserit hæc somnia quæ personam somniantem non tangunt: uniuersales morbos præsagire, qui totum corpus occupant, ut febres dæmonia, melancholię, & id genus. Sinautem personam somniantem id quod uidetur in somnijs: tetigerit, aut eam totam, aut eius particulam. Si eam totã: de febre uel morbo uniuersali, ut mania, apoplexia, epilepsia, aut de alijs id genus est pręsagiendum, si frequentauerint hęc, nec præseruetur somnians, ut pati incubum quod epilepsiam uel apoplexiam nuntiat uidere umbras, quę totum rapiant corpus: uidere se quasi immobilem grauem, cadere ab alto, & inde immobilem quasi derelinqui: hæc omnia morbos uniuersales nuntiãt. Sin uero particulam, ad eam melancholiam defluxisse uel defluxuram morbumq; exoriri nuntiat, Narrat Arnaldus uidisse quendam: cui in somnijs frequenter apparebat niger catus: qui eius dextrum mordebat pedem: cui postea pedi dextro pustula nigra cõtingit: ex qua de breui obijt. Erat enim pustula illa ex humore melãcholico perusto. audiui ab obseruatore, q; cuidam uidebatur in somnijs acubus per totam cutem pungi: cui postea ad paucos dies lepra canina euenit. Simili ratione argui potest de alijs occurrentibus.

De ijs quæ sunt sanguini peculiaribus, deq; regula uniuersali particularique interpretandi sanguinea somnia. Cap. XV.

SAnguini peculiaria sunt hæc. secundum substantię figuram quidem esse aerem, aereumq;, esse Iouem iouiaq;. Est enim sanguis terrenus Iuppiter: animalis etiam aer. secundum quanti uero figuram, sunt esse medium inter crassum & tenue, esse inter antiquum & recens. secundum figuram relationis assimilatur liquoribus rubris omnibus, iucundis hilaribusq; rebus. secundum figuram qualitatis, sunt esse rubrum, dulce, suaue, iuuenile, uernale, graue: sed minus quã terra, & aqua: calidum & humidum. secundum figuram motus, celer potius, ad regionem mediam scandere, atq; superuolare. secundum uero figuram habitus, omnia habet quæ Iuppiter cœlicus, tenet enim

pacem, iustitiam, diuitiarum copiam, letam uitam, ueritatem religionem, pulchra preciosa, ueneris, abundantiam, largitatem, uerecundiam, homines albos habentes rubo-rem, staturę pulchros: cęteraq;, quæ Ioui dicantur. Ex ijs generalis regula est hoc pacto: omne uisum in somnijs, qđ aliqua ratione ad aliquod eorum, quę peculiaria sunt sanguini, quouis modo attinet, uel somnianti, uel alteri: in somnium sanguineum est. Quòd si frequẽtauerit, nisi somnians bono regatur regimine, uel aliud pollentius interuenerit, morbos prænuntiat sanguineos, ueluti uidere nuptias, degustare dulcia atq; suauia, uẽtosa emergi, fluxum fieri sanguinis, & id genus sanguinis alterationem nuntiant. Hæc si uel tangere uidentur somniantem, uel aliud ab eo diuersum, nisi præseruetur, uel aliud occurrat fortius: morbos sanguineos nuntiant, uniuersales. Quę si tangant somniantis aliquam partem: illic morbum aduenire prędicũt: nisi (ut diximus) præseruetur. Narrat Arnaldus uidisse infirmũ, cui uenit in somnijs, quidã qui eũ lapide pungenti maxillam sub aure pungebat. Quod cũ persępe uidisset, demum apostema post aurem exoritur.

De ijs quæ sunt choleræ peculiaribus, deque regulis cholericorum somniorum, Cap. XVI.

CHolere peculiaria sunt hæc. secundũ substantiæ figuram, esse ignem uel igneum, esse martium uel martem. Est enim cholera terrenus mars, animalisq; ignis. Secundum quãti uero figuram, esse rarũ teneiq;, esse uirile iuuenileq;. Secundum figuram relationis similis est omnibus liquoribus citrinis, atq; naturæ horridis. Secundum qualitatis figuram, est citrina, amara, iuuenilis, æstiua, leuis, calida & sicca. Secundum figuram motus celerrima, uolatilis, sursum petens At secundum habitus figuram: ea omnia habet, quæ mars cœlicus. Tenet enim fratres, peregrinationes, iuuenes, tenet artes, quæ per ignem aguntur, atq; ferrum, habet uulnera, rixas, bella iniurias, uillium, sanguinis effusionem, uiolentias, prędones, iracundos, celeritates, feditatem coitus abortus, oppilationes, febres, cholericas, pustulas, & omnes morbos, qui sunt cum rubedine corporis, dolores capitis, homines rubeos, superbos, atq; ea omnia quæ mars, quibus regulæ constant. Nam omne uisum: qđ ad aliquod horũ quouis modo attinet, est prænuntians alterationem cholere. Quòd si perseuerauerit morbos prędicit, & personã somniantem totam, uel omnino aliud ab ea tetigerit: uniuersales morbos. Sin autem eius qui somniat particulam, ad eam morbũ defluere significabit, ut uidere prunas, uel ignes, uel per aerem uolare, socius noster uidit se per prunas ambulare, totumq; uri: & iam febris causon eum accepit. Alius omni fere nocte faciem suam uidebat urticis molestari, qui demum heresipelea laborauit.

De peculiaribus flegmatis, deque regulis eiusdem somnij. Cap. XVII.

SEcundum substantię figuram sunt aqua aqueum esse uenerem uenerium. Est enim flegma animalis uenus, aqua uero terrena. Secũdum quanti figuram, est crassum, corpulentum, atq; senile, antiquum. Secundum figuram relationis est omnibus albis liquoribus simile, uitreis, gypseis, gelicidijs, niui, lacti, çaccharæ, uiscosis, tenacibus, & id genus. Secũdum figuram qualitatis est albũ, clarũ, perspicuum, sapore interdum dulce, ponticum, aliqñ salsum aliqñ insipidum. Senile, muliebre, hibernũ, graue, frigidum & humidum. Secundum motus figuram, est pigrum, serum, segne, atq; deorsum petens. Secundum habitus figuram tenet omnia quæ Venus & Luna tenent, ut ocia, mulieres, earumq; ornamenta, margaritas, pinguia, alba omnia, unctuosa, homines albos, cæteraq; quæ Luna, quibus regulæ (ut prius colliguntur) Omne enim uisum ad aliquod horũ quomodolibet attinens est flegmaticum somnium. Quòd si frequentauerit: morbidum erit. Vniuersaliter quidem si uel totum somniantem, uel omnino ab eo aliud tetigerit, particulariter autem si eius aliquã partem amplectetur. Quidã uidit sibi humeros a pluuia madefieri, experrectus reperit ad humeros defluxisse flegma. Visum est mihi non raro degustasse lac, & experrectus linguam dulci flegmate plenam reperi. Quidam uidit submergere se in mari supernatareq;, qui captus fuit febre flegmatica. Alius uidit se quasi lignũ immobilem: qui postea repletus fuit flegmate. Alius uidit se pedibus detẽtum: qui postea podagra laborauit. Infirmus quidam uidit pedes graues tumidosq;, ad quos magnum apostema defluxit flegmaticum. Ex ijs facile de omnibus humoribus mistis, & uniuersalia & particularia, bonus coniector poterit interpretari: quippe cum ex simplicibus composita constent.

Problemata interpretationum somniorum, quæ secundum medicos soluuntur.

CVr somnia quę ultima noctis parte accidunt, quęq; res eo modo repræsentant: quo interdiu & uigilando agebantur: sanitatis amissæ recuperandæ, uel habitæ conseruandæ nuntia sunt. An q; animus diurnis in consilijs nulla plenitudine, nullaq; inanitate permanet, nullaq; alteratione, deniq; emergente, superatus. 1.

Cur somnia in prima noctis parte, offusa, turbida, atq; omni ex parte diuersa repræsentantia ab his quę interdiu agebãtur: ægrotatiua sint. An q; animus plenitudine, uel inanitate, uel alteratione aliqua superatur. 2.

Cur Sol, Luna, stellæ ex consuetudine lucidæ splendidæ conspectui subiectæ apparentes in somnijs sanæ sint: contra uero obscuræ, tenebrosæ atq; omni ex parte alteratæ ab eo, quo interdiu uidebantur, morbidæ. An q; corpus nec alteratũ, nec animũ humore aliquo e superatum, nec inanitate, nec plenitudine affectum notant. 3.

Cur si stellarum circuitus uel Solis uel Lunæ extingui aut lædi, aut occultari, aut omnino impediri uisus fuerit. Si ab aere uel nube leuem morbum, si ab aqua uel pluuia grauem prenuntiat. An quòd corpus superficietenus multa pituita alteratur, si aqua uel pluuia stellæ circuitus impediri uisus est. Si uero aere uel nebula, pauco eius circũferentia pituitæ afficitur quo fit ut si Luna uel stella pati intrinsecus uideatur nebulam uel pluuiã, somniantis corpus intrinsecus pituita alteratur. 4.

Cur stellarum circuitus si a siccitate affligi, uel si stellæ uri uel incendij quicquam pati uideantur, ægrotationis periculum ex rubræ bilis accretione imminet somnianti. Quæ si ab igne uel uredine uictæ stellæ uideantur ita ut demum occultæ appareant cur somnianti mortis est indicium. An quòd rubræ bilis peculiaria sunt hæc. Stellæ uero uitæ indices: quare si ab igneis pati stellę uideantur, cholere excrementum in corpore indicant, quæ si ustæ, & quasi in profundo offusæ apparuerint, choleram in corporis profundo submergi prenuntiant, ex qua mors euenit. 5.

Cur si somnianti apparuerint stellæ aut fugere, aut in fugam uerti, aut uersæ celeriter fugere alijs deinceps in sequentibus futuras insanias presagient. An quòd animus uacillatione, furore, atque titubatione melancholici humoris rapitur, quod quidem sine insania esse non poterit. 6.

Cur si stellæ nulla aliunde necessitate aut ui urgente uagari uideantur animum mœrore affici prenuntiant. An q; animum sollicitudine curaq; atque humore melancholico superari significant. 7.

Cur stellę quæ e circunferentia purę splendidę, delabi, ac orientis regionem petere uidentur: bonæ ualitudinis testimonia sunt. An quòd omne quod uel in corpore est separatum, uel in aluo excretum, uel in carne pullulans, id probe omne ab occidui circuitu, cui recte heret: excidit uersusq; orientem petens. 8.

Cur contra si nigrę uel obscurę, siue ad occiduum, siue in mare, siue in terram, siue paulo supra deferri uideantur, morbos nuntient. An q; quæ supra feruntur: grauedines, quæ in mare, malo salui habitus, quæ in terra tubercula exoriri nasciq; prædicunt. 9.

Cur si

10. Cur si uidebitur somnians in cœlestibus insidere, cernens illic omne quod uidet: purum & humidum: bonam nuntiet ualitudinem. Contra uero si quod illic cernit: nigrum quodlibet, impurum, & minime lustre uiderit, malum morbum. An ꝙ animus a cœlestibus in hominis corpus descendit: quare tale animo repræsentabitur, quale hominem intrauerit. An quòd animus nulla alteratione alteratur dum lucida cernit: nã & spiritus de natura sunt lucis: dum uero obscura alteratione præmitur, quæ spiritus affecit.

11. Cur uidere aquam aut pluuiam lenem sereno cœlo, sine uehementi madefactione, aut graui tempestate, bonum pręsagiet temperamentũ. Contra uero si offuso cœlo impura uideatur aqua atque cum procella uel grandine, malum. An ꝙ qualis spiritus corpus intrat: tale apparet in somnijs: cum igitur sereno cœlo spiritus clarus intret, turbido, turbidos: iure uisum primum bonum: secundum uero malum prænuntiat.

12. Cur in somnijs acute intueri, aut audire, tuto incedere, secure & sine ulla formidine currere. Itemq; terram planam beneq; cultã ambulare, arbores florentes & fructuosos & mites, fluuios pro more aqua limpida, nequaquam iusto pleniores, minoresue fluentes, fontes, itidem, & puteos ante oculo obuersari, bene se habere corpus pręnuntient. An ꝙ spiritus: quibus corpus conseruatur, lucidi sunt, atque paucis uaporibus offusi. Quare contra si hæc uideantur, male corpus se habere pręsagiet, nam auditum lędi circa caput esse noxam docet: crura offendi, illic morbum dicit. Aspera terra, corpus impurũ esse notat. Arborum sterilitas humani corporis perniciem indicat, siquidem sine folijs arbores, ab humidis frigidisq; detrimentũ. Cum folijs uero: sed sine fructu, a calidis & siccis. Fluuij non pro natura fluentes sanguinis circuitum signant: largius quidem excessum, minus uero defectum. Si impuri fluant, in spiritibus & corpore perturbationem esse significant. Nocturnę fontium, & puteorum imagines, uentos circa uesicam esse argumento sunt. Mare turbatum alius malum subesse indicio est. terra uel domus mouens, sano aduersam ualitudinem: terram uel a mari uel ab alia re quampiam aquarum multitudine inũdari, ægrotationem multæ quæ in corpore est, humiditatis expectãdam esse testatur. Vtiq; nec id in bonis est in somno terram nigrã, aut crematam uidere: nam periculosissimi morbi indiciũ est, atq; mortiferi: siccitatis enim exuperantiam carni instantem depræhenditur.

13. Cur in palude uel mari uel fluuijs natare uideri non bonum sit. An ꝙ humidi flegmatici excessum testatur. Hæc enim erant flegmatis peculiaria. Contra uero si febricitanti hoc uideatur bonum: nam calidũ ab humido frigidoue extingui indicio est.

14. Cur quicquid neque maius neque minus, sed ex consuetudine & pro natura esse apparuerit, pro bono ualitudinis habetur. Contra uero, pro malo. An quòd spiritus secundum naturam sunt in corpore nec alterati, nec humore præssi: quam ob causam uestem candidam, ac pulcherrimos calceos indui bonum est: quod ex membris est maius, non est bonum: nec utique quod minus. Nam candida uidere spiritus lucidos esse notat. Membra distorta obscuros: eadem ratione nigra omnia mobida ac periculosa sunt. Pueros & in albis uestimentis mortuos uidere bonum etiam est, nam si cum moriuntur secundum rationem ordinantur.

15. Cur uidere noua corpori morbum enuntiet. An ꝙ uidere noua mutationem in corpore significat.

16. Cur ex pueris mortuis candidis uestibus indutis aliquid puri accipere in bonis sit. An quòd corporis & rerum ingredientium integritatem declarat: ex mortuis enim nutrimenta, incrementa, & semina proficiscuntur. propterea hæc si pura in corpus serpunt: sanitatis sunt.

17. Cur nudatos uel pullatos, uel sordidos uel e domo aliquid capientes auferentes sue conspici, morbum arguat. An quòd hoc non aptum est, quare res corpus ingredientes noxiæ sunt.

Cur corpora quęcunque in somnijs deformia, quę hominem terrent uidere morbum periculosum exponunt. 18. An ꝙ sibi satietatem, excrementum, choleram nigram, indicant.

Cur in somno uideri quid assueti potus aut cibi sumere, animi lãguorem notet. An ꝙ alimenti inopiam probat. 19. hinc ualidissimas carnes uidere maximi excessus, paucissimas, minoris est pręsagium: nam ut quod assumitur bonum, bonum est: ita quod apparet, erit.

Cur aqua pura potata bonum: reliquę uero omnes nõxiæ. 20. An ꝙ quicquid assueti homo spectare uidetur, animi desiderium testatur.

Cur quodcunque fugere perterritus si uidetur, morbidum. An quòd sanguinem in siccitate infestantem detegit. 21.

Cur pugnare uulnerari, cruentari, uinci, morbida. An ꝙ hęc cholerę sunt peculiaria: quare corporis secretionẽ circuitus inimicam contigisse signo sunt. 22.

Cur ex uisis errores, uagationes, ascensus mali & graues, fluuiorũ traiectus, armati hostes diuersi generis monstra ægrotationis, siue insaniæ argumenta sunt. An ꝙ spiritus uaporibus melancholicis infici indicio sunt, atque cholericis uaporibus offusi motique per corpus. Hæc sunt problemata quæ ex diuino Hippocrate sunt collecta in eo libro: quem de insomnijs inscripsit: quæ omnia intelligi debent, si frequentauerint: uel si aliud fortius aduersans non successerit: nam ut Aristoteles dixit: sæpe adsunt pluuiæ signa: quibus non semper pluuia euenit. Nam aliud fortius aduersans fortasse obiter occurrit: mutans signa ad oppositum. 23.

Cur qui uidet se in latrina uel fetido loco, malis humoribus est repletus. An ꝙ fetor hic a putredine exoritur humorum, qui in eius corpore sunt. 24.

Cur si somnians sentiat se grauari, ut patet cum sentit incubum: ægrotet. An ꝙ hæc grauedo plenitudinem humorum notat. 25.

Cur per loca angusta atq; per foramina si quis se ambulare conspiciat, ægrotet. An ꝙ instrumenta anhelitus grauem pati ęgritudinem demonstrat: quæ ipsam totam aeris quãtitatem attrahere uetat: quanta est ei necessaria. Alia complura problemata fieri possent: quæ ut breues omittimus: suntq; intelligenda omnia ut dixit Aristote. ut in pluribus, atq; corporibus nõ præseruatis. Quemadmodum enim physiognomus ex uno duntaxat signo: qđ in corpore notauit: non præsagit animi affectum: sed ex pluribus idem consignificãtibus: ita coniector medicus atq; physicus nõ debet ex uno somnio humoris alterationem uel morbum coniectare, sed ex consimilibus atq; complu ribus idem pręsagientibus, modo somnians non præseruetur, nec aliud aduersans emergat. Hactenus de regulis interpræstandi naturalia somnia. 26.

De diuisione animalium somniorum, & quæ per ipsa liceat conectari. Cap. XVIII.

Animalium somniorum alia sunt quæ ab affectibus naturæ, alia quæ ab affectibus artis, alia ab affectibus eorũ: quæ nobis obiter occurrunt proficiscunt. Affectus naturæ sunt: qui aĩæ insunt fere a natura: qualia sunt uirtutũ incitamẽta, atq; semina. Aliqui.n. nascunt natura fortes, uel audaces, uel timidi. Aliqui tẽperati, uel intemperati, uel insensati. Aliqui liberales, uel prodigi, uel auari. Aliqui uero alijs atq; alijs affectibus ad alias atque alias uirtutes uitiaue idonei, affectus artis sunt, quatenus alio affectu afficit qui est piscator: alio qui est mercator: alio qui sutor, alio qui barbitonsor: alio atq; alio: qui alia atq; alia arte est peritus. affectus uero eorũ, quæ nobis obiter occurrunt: sunt earũ rerũ, quas uel agere uel facere, uel inuenire, uel recordari cœpimus, uel ꝓposuimus. ꝓposui, ut mihi barbã tonderet barbitonsor, cõpluribus occupatus oblitus erã. at nocte uidebã mihi barbã tondi: cœpi qrere

librũ, quẽ nõ inueni, nec cui concesserã uigilãdo recordari poterã multitudine sensiliũ: quæ memoriã auertebatur. noctu uero eius cui librũ concesserã, recordatus erã, qua rõne librum recuperaui. Simili modo & de alijs infinitis, uel quæ agere, uel facere, uel inuenire, uel recẽsere in uigilia cœpimus, quæ tñ exequi occursu maiorꝵ quæ sensus nostros prẽmerẽt: nullatenus poteramus. Hæc itaq; somnia affectuum sunt eorꝵ quæ in nobis erant prætermissa.

Quæ per somnia cõiectantur.

Patet igit̃ quæ ꝑ hæc somnia liceat coniectari. Nã per somnia q̃ ab affectibus proficiscunt̃ naturæ, nos affectus uirtutum ꝓsagimus. Verũ non ex uno somnio, quẽadmodum nec ex uno naturæ signo multi spex, qui græce dicit̃ physiognomos, de animi affectu cõiectat, qui igitur uult per somnia affectui alicuius ꝓsagire: oportet colligere cõplura somnia, aut petere ab eo, cuius affectũ cõiectare intẽdit, qualia plerũq; sint eius somnia, q̃ si pro maiore parte inuenerit ad liberalitatẽ spectãtia, poterit eũ natura esse liberalẽ dijudicare. nã ueluti una hirũdo uer non facit, nec unũ actum fœlicẽ, ita nec unũ somnium ꝓsagit animi affectũ. sed uel plura eundẽ portẽdentia. Per somnia uero q̃ ab affectu artis exoriunt̃: artes eorꝵ coniectamus: quorum somnia sunt, sed nec per unũ somniũ. Non. n. ꝙ quis semel de piscib⁹ capiẽdis aliqd somniauerit, eũ esse piscatorem est censendũ. nec si qs tẽdere alteri barbã somniauerit semel, eũ esse barbitonsorẽ asseremus, sed eius cuius iudicium de arte q̃rimus oportet cõplura somnia colligere, aut ab eo petere qualia eius sint somnia plerunq; q̃ si ad idẽ oĩa uel pro maiore parte erũt, de arte coniector facile cõiectabit. At uero ꝑ somnia eorꝵ, quæ nobis obiter occurrũt, eos affectus iudicamu⁹, quibus ꝓcedenti die ꝓmemabur. Hæc somnia sunt poti⁹ memoriẽ eorꝵ, quẽ uel agere uel facere, uel inuenire, uel recordari pridem cœpimus, quare ex uno somnio cõiector de somniãte, uel somnians de se suique affectu obiter emerso facile poterit coniectare. De ijs nihil ad Philosophos, quippẽ cum omnibus constent. Colligendæ igitur sunt regulæ, quibus & somnia affectuum naturæ, & somnia affectuum artis interprætentur. Hæc enim sunt Philosophis digna.

De affectibus naturæ & eorũm materijs subiectis.

Cap. XIX.

VT diximus naturẽ affectus uirtutes uel uitia sunt naturales, quibus sumus ad uirtutes uel uitia propensi.

12. uirtutes hic describuntur.

Sunt aũt hi numero 12. nã circa timores uel fiducias, sunt mediocritas quidẽ fortitudo, excessus audacia, defect⁹ uero timor. Circa uoluptates atq; dolores sunt, mediocritas quidẽ tẽperantia, excessus intẽperantia, defectus uero insensibilitas, siue insensatio. Circa dãdas capiẽdasq; pecunias, mediocritas quidẽ est liberalitas, excessus ꝓdigalitas, defect⁹ uero auaritia. Sunt etiã & aliæ circa pecunias affectus, & mediocritas est magnificẽtia. Magnificus. n. differt a liberali, nã hic circa magna, ille circa parua uersatur. excessus est uentositas. defectus uero modicitas. Circa honores & inhonorationes, mediocritas est magnanimitas. excessus inflatio. defect⁹ aũt pusillanimitas. Circa iras mediocritas est mãsuetudo. excessus iracũdia. defect⁹ ꝟo segnities. Circa uerũ mediocritas est ꝟacitas. excessus arrogãtia, defect⁹ dissimulatio. Circa iocũdũ, qđ in loco cõsistit, mediocritas est comitas uel urbanitas, excessus, scurrilitas defectus rusticitas. Circa iocundũ in uita mediocritas est amicitia, excessus est lasciuitas, uel placẽtia, aut adulatio, defectus inhumanitas. Circa affectus modestiẽ, mediocritas est uerecũdia. excessus, quo quis nulla in re uerecundat̃ est impudentia. defectus uero quo quis in omni re uerecundat̃, est pauitas. Circa inuidias atq; maliuolẽtias, mediocritas est indignatio. excessus quo quis de oĩbus dolet, est inuidia. defectus uero maliuolẽtia. iustitia uero oĩum est eorꝵ quæ in nobis uel actionũ, uel administrationum sunt, mediocritas. Hæc sunt affectus, atq; eorꝵ subiectæ materiæ, quos capitulatim recensimus, nam diffuse Aristo. in his libris, exposuit, qui Æthicorum sunt.

De regulis interprætandi somnia quæ indicant affectus naturæ.

Cap. XX.

FAcile ex ijs potest cõiector somnia quæ ab affectu proficiscunt̃, interprætari, & ex illis affectũ deducere. Nã si somnia circa timores uel fiducias sunt, si ad mediocritatẽ attinẽt, fortis indiciũ sunt. si ad defectũ, timidi. si ad excessum, audacis. Narrauit mihi amicus uidisse in somnijs quendã sibi hostẽ, qui eũ armis acerrime inuadebat, ac ipse reuoluto clamide in brachio uidebat̃ hostẽ inuadere, ita ut arma ex manu arriperat, experrectus q̃siuit a me interprætationẽ, cui facile respõdi, hoc nihil, nisi animi affectũ, quẽ fortitudo est, prẽsagire. Teneo igit̃ te uirũ fortem, & quidẽ ita erat. Si uero somnia uersent̃ circa uoluptates & dolores, si ad mediũ tendũt, tenperãtiam prẽsagiunt. Si autẽ ad extrema, extremos affectus nuntiant. Est alius amicus noster, qui uidit in somnijs sibi delatam esse pulchrã mulierẽ a parẽtibus metu hostiũ ab eo custodiendam, quã cũ uidisset post pauca fuisse eius amore captam, non modo amorẽ repudiauit, sed eã acerrime reprobauit. Experrectus quoq; mihi somniũ narrauit, cui facile prædixi eius animũ castitate atq; temperantia esse natura affectum, nec aliud portẽdere, qđ concessit asserẽs se hoc idẽ agisse nõ semel in uigilia. At si somnia circa pecunias dãdas uel capiẽdas uersent̃. Si ad mediũ tendãt, in animo somniãtis esse liberalitatẽ est cẽsendũ, si ad extrema, eius animum ad extrema uersari etiã, dux quidã narrabat mihi omnia eius somnia, quibus fere omni nocte præmebat̃, At ego colligãdo oĩa, dijudicaui illa ad lucrũ, uel rapinã, uel furta tẽdere, ex quibus facile de eius extrema auaritia, atq; miseria coniectabã, neq; eius tyrãnide, sed cum a me toties quæsiuisset, demũ excusatione præmissa, qua semper cũ principib⁹ uti debemus, dixi in eius animo esse summam miseriã atq; auaritiã, nec aliud sibi portendere somnia, nisi animum semper in tyrãniçandis subditis uersari.

Est igit̃ regula, ut materia colligat̃, circa quã uersantur somnia: deinde si ad excessum. uel defectũ uergerint, quibus collectis, quid in animo somniantium sit facile coniector depræhendet. Hanc regulam optimus naturæ interpres uno uerbo attingit, cum dicit studiosorũ somnia esse studiosa, atque fœlicia, prauorum uero praua, atque infœlicia. Hæc de somniorum interpræt atione, quæ ab animi affectibus naturalibus proficiscuntur. Regula.

De regulis interprẽtandi somnia artificũ. Cap. XXI.

REgulas interprẽtãdi artificũ somnia facile coniector inueniet, nã tractãt fabrilia fabri. Et nauita de uentis, de bobus tractat arator. Oportet igit̃ ad materias artium aspicere, uidereq; circa quã artium materiam somnia plerunq; uersent̃, & iuxta illã de arte præsagire. Quidam uenator plerunq; de canibus, deq; leporibus, atq; capreis nunc capiendis nunc fugiẽdis somniabat. At cum quæsiuisset a me eorum somniorꝵ coniectationẽ, prædixi in eius animo uenatoriã esse facultatẽ. quorꝵ interpræt ationẽ admirabat̃, Ego. n. qui uenationibus semper sum emersus, frequenter in somnijs uideo me uenationibus implicatũ. Pridem barbitonsor noster dũ mihi barbã tondebat, dixit se nocte ꝓxima in somnijs tõdẽdo barbã cuiusdã uillici, illi uulnerasse maxillã, cui subrisi, dicẽs magister tu uigilãs et dormiens semper barbitõsor es. Vexat te barbitõsoria facultas nõ modo in uigilia atq; interdiu, sed noctu atq; in somno. ergo tua fringere arte. Recordoꝛ dũ patauij aderã noctu dieq; & dormiendo & uigilãdo semper in disputationibus uersari, & multa ꝑfecto in somno acuta atq; docta argumẽta inueni. Erã. n. tunc ea disputãdi arte ualde præssus. Hẽc pauca de regulis somniorꝵ artificũ sufficiãt.

De regula discernendi somnia. Cap. XXII.

ID quod in cõiectore arduũ est, ac Aristoteles reticuit: est discernere inter somnia naturalia, atq; aĩalia. Vtraq; enim animæ nullã ꝓbent admirationẽ, naturalia quidem: cũ motu naturæ agantur. Animalia uero: cũ delusionem sint quædã eorũ: circa quæ anima fuit sollicita atq; in uigilia occupata: quare nulla horum aĩæ admirationẽ tribuunt. hinc inter hæc differentias reperire admodũ difficile est.

cile est. Somnia quæ ui morborum morbidorumq; alterationũ emergũt: facile discernuntur. Nam, ut Hippocrates dixit, oĩa sunt offusa distorta incõdita, atq; terribilia. cum spũs qui imagines ferunt in morbidis corporibus: alterati atq; male affecti sint. modo quales spũs, ut Hippocrates inquit, Corpus intrant: talia somnia resultant: quare facile hæc annotãtur somnia. Præterea sunt de rebus atq; subiectis materijs: q̃ nec affectui artis, nec naturæ affectibus subijciũtur: ut de stellis elementis, motibus, quietibus, cæterisq; q̃ subiecta sunt naturæ. At somnia aĩalia uersantur circa materias uel uirtutũ, uel artis: quas superius descripsi mus. Hinc regula discernendi hoc pacto colligit̃: nã cum somnia sint cognitiones somniales: & cognitiones distinguãtur pænes subiectas materias: hinc materias respicere oportet: q̃ si ad affectus uirtutũ uel artis spectauerint: aĩalia erũt somnia. Si uero ad res naturales, utpote stellas, elemẽta, uapores, exhalatiões, aĩalia, mista, stirpes metalla, & horũ motus & mutatiões: pculdubio sana uel ægra somnia erũt: illud tamẽ nõ est p̃mittendũ esse somnia interdũ aĩalia et ægrotatiua uel sanatiua. Barbitonsor enim & si affectu artis de suis pertractet materijs: tamen circa illas si bene lucideq; atq; condite somniauerit: sanatiua erunt somnia. Sinautem obscure incondite atq; distorte: ęgrotatiua somnia esse non est ambigendum. Quib⁹ itaq; somnia discerni possint: ex his perspicuum est. Et de arte interpretandi peripateticorum hactenus.

De his quæ quidam p̃mittunt ad interpretandum cœlica somnia. Cap. XXII.

QVoniam nonnulli peripateticorum cœlica somnia cõcedũt: q̃ nobis mitti ab intelligentia agẽte dixerũt, ut Auerroes, Auicẽna, Algaçel atq; Alpharabius: cõpluresq; alij: quos superius enarrauimus: ideo prima regula de interp̃tandis cœlicis somnijs eorũ est ut si uera sint somnia: uel insomnia idest falsa, annotetur. Hoc aũt Auerroes ex his cognoscere docuit, ex parte tp̃is ut sint prope diẽ utpote celebrata p maiore parte cibi cõcoctione Nã tum aĩæ partes ipsæ sensariæ lucidius atq; clarius imagines cõdunt. Sũtq; prõptiores ad suscipienda somnia, q̃ ab Intelligẽtia agẽte mittuntur, eo q motus sunt magis sedati ex parte naturæ, nã ueriorum somniorum sunt, quorum natura est melãcholica, licet Petrus apponẽsis eius uerio ra esse somnia affirmet, cui⁹ natura est tẽperata, nã q sicce fuerit naturæ, licet bene retineat, male recipit.. Qui uero humidæ, bñ qdẽ recipit, sed male detinet. At q calidæ naturę est, hic in actionib⁹ instabilis est, q deniq; frigidæ, oĩ ex parte tardus atq; piger est ad motus. Quare ueriorum somniorũ is eris, cuius natura tẽperata est, qđ mihi magis placet, nã tẽperatioris naturæ oẽs opationes sunt tẽperatiores, ex parte uero cõsuetudinis in dicẽdo uel agẽdo, nã is ueriorũ somniorũ est, q tum uerbis, cũ factis uerior est. Mẽdacis enim aĩa & uigilãdo, & dormiẽdo mẽdax semp est. nam usus prauarum cõsiderationũ somniatricẽ partẽ afficit, ut nõ bene rõnabili parti obediat. Dixit enĩ Arist. quorũ loquax est natura, & melãcholica multimodas uisiones uidẽt. Quippe cũ in multo semp sint motu. ex parte etiã cõsuetudinis in somniãdo. nã q cõsueti sunt uera per somnia p̃sentire, plerũq; uera somniãt. Vnde qdã coniector circa somnia interp̃tãda utebat̃ optima cautela, nũq; enim somnia interp̃tabat̃, quin prius a somniante pquireret, si eius somnia uera plerũq; euaderet, deinde de interp̃tatione differebat. Quare ex parte consuetudinis somniandi magna pars somnioꝝ uerorũ, uel falsoꝝ dignoscit̃, etiã & ex parte animi eius qui experrect⁹ est, ueritas uel falsitas somnioꝝ cõiectat̃, nã post uera somnia experrecti aĩa remanet admirata. Expergisciturq; dormiẽs quasi timid⁹. Nemo. n. in ueris somnijs uersat̃, quin excitat⁹, quasi a natura pulsus, attonit⁹, admiratus, atq; timidus nõ derelinquatur. Cuius cãm Auerroem ait ex eo q sibi intelligẽtia agẽs copulata fuit in somno, cui spiritale quoddã semen dereliquit, quo aĩa ipsa stupet. Vltimo ex parte tp̃is rerũ quę eueniũt: nã cœlica somnia nõ nisi de futuris, q̃ nobis,

Cautela coniectoris.

uel amicis, uel patriæ, uel orbi calamitosa uel p̃spera uentura sunt, esse uident̃. Animalia somnia de his quæ præterierunt, per accidẽs uero de futuris, quatenus nos ex deliberatione p̃sequimur. Naturalia uero ex reb⁹ sunt, q̃ modo instãt, nihilq; uel futuri uel præteriti præsentiẽtia. Hæc de præmissis ad interpretanda cœlica somnia.

Quæ Mathematici de interpretandis somnijs dicant. Cap. XXIIII.

MAthematici arbitrantes motus eoꝝ oĩum quæ sub motu cœli continet̃, a cœli motu depẽdere (qđ Aristo. in. 8. physicæ auscultationis asserit, cũ dicat primũ in omni genere esse cãm oĩum eoꝝ, quæ sunt in illo genere, qđ etiã in metaphysicis retulit) tradiderũt somnia & naturalia, & aĩalia, & quæ cœlica appellam⁹: oĩa e motib⁹ stellarũ p̃ficisci. Vnde et Aristo. bon⁹ naturæ interpres in his libris quos de gñatione inscripsit, dixit oẽs formas: q̃ hic agunt̃, cõtineri in terminis i. stellis, q̃ termini dicunt̃, quatenus termini sunt corporearũ machinarũ, cũ quippe nulla sit in hoc sublunari mũdo forma, quæ alicui cœlice stellarũ cõfigurationi nõ cõcordauerit. Hermes optimus rerum cœlestiũ obseruator dixit nõ esse granũ arenarũ in mari, qđ non propriũ obtinet signũ suscitãs ad eius incremẽtum Arist. etiã tradit motu solis p. 12. cœli signa fieri generationes corruptionesq;. Ptholemæus nõ min⁹ peripatetic⁹ q̃ mathematic⁹ in eo libro quẽ de cẽtũ enucleatis scribit enucleato. 50. inquit. ne p̃termittas cẽtum & decẽnouẽ cõiunctiones. In his. n. posita est cognitio eoꝝ quæ fiũt, & gñationis & corruptionis: igit̃ oĩa somnia & naturalia & aĩalia, & cœlica a stellis mitti nemo mathematicoꝝ dubitauit unq̃. Verũ hęc differẽtia est, q naturalia et aĩalia mediate mittũt, aĩalia quidẽ mediãtibus affectib⁹: Naturalia uero mediãtibus motionib⁹, q̃ fiũt in spiritib⁹; at cœlica penitus a cœlo sunt. Stellæ. n. cum aere, qui nos ambit, alterãt, aere illo etiã sic alterato mediãte alterationes potestete similes motib⁹ earũ in nobis efficiũt. Has alterationes aĩalia & aues in uigilia sentiunt, unde uidem⁹ aues p̃sentire tẽpestates, bruta etiã, e quib⁹ signa tempoꝝ docuit colligere Theophrast⁹ Hoĩes uero in uigilia raro. Causa autẽ est, q aĩalia illa dum uigilãt semper respectu hoĩum dormire uident̃, cũ semper sensus eoꝝ & familiares & peregrini a motionibus atq; p̃fundis curis uacent. Quare cũ aer sic a stellis alteratus illa aĩalia alteret, mox ille alterationẽ cum ad sensoria deferant̃, sensationẽ facile in internis sensorijs pducunt, eoꝝ quæ stellæ portẽdunt. Hinc Gall⁹ p̃dicit diẽ, q et diei excubitor dicit̃. Hinc cornix p̃dicit pluuiã. dum supra lapidẽ mane groccitat. Hinc noctula uolat ad domũ eius, q̃ moritur⁹ est horrẽdo atq; ferali carmine bubãs. Illuc. n. eã moueri dicunt augures, quo stellæ alterationẽ mortiferã mittũt. p̃sentit n. futurã hoĩs iacturã, quaten⁹ motus cœlestes sentit. Hinc deniq; uerũ aĩalium impet⁹ emerserũt, qbus uaria p̃sagia diuinatores annotarũt: ut Cicero narrat. At hoĩem, cũ semp multitudine curarũ atq; alterationũ maioꝝ sensiliũ p̃mant̃, diuertãturq;, tales cœlestes mutatiões, quas ad nos uehit aer, uix in somno p̃sentire possunt. Tũ. n. silẽtio noctis, uacãtiaq; sensuũ, sensibiliores admodũ reddunt̃. Quare mutatiões illæ cũ ad sensoria defluxerint externa, illa pulsantia magis q̃ sint sentiri apta, in somniatrice phantasticos sensus efficiũt, qui somnia sunt, earũ rerũ, quas stellę efficiũt, p̃sagitura. Hinc patet cur hæc fortuita sint, nã rõne ad uirtutes somniantiũ habita, fortuita sunt, cũ hęc supra illas euenerint, atq; p̃ter intentionẽ fidem q; eorũ, qui somniãt. Rõne uero habita ad mutatiões cœlicas, quę oĩa certo fine agũt, nec sunt fortuita, nec temeraria. Min⁹ fortuita sunt rõne habita ad motores, q stellas certis finib⁹ mouet̃. Minime autẽ ad Deũ relata, qui oĩum rerũ ipse finis, fortuita esse poterunt. Hinc perspicuũ est somnia cœlica nõ esse interpretãda, nisi præcognoscant̃ stellæ, & figurę stellarũ, & mot⁹, & signa quę tenẽt, & situs atq; ea oĩa, quib⁹ stellæ aliter atq; aliter occurrẽtibus alios atq; alios sensus somniales ad nos mittunt. Hæc mathematici.

Qualiter aĩalia ad celicas alterationes.

Quomodo tres sunt mundi, de quibus Anaxagoras dixit quodlibet esse in quolibet.

TRiplicem esse mundũ figurat antiquitas, utpote animalem, ælemẽtarium, & cœlicũ: quorꝫ in quolibet ut dicit Anaxagoras. Cœlicus mundus est uniuersum ex cœlis & elemẽtis cõstitutꝰ. in quo sunt quatuor elemẽta, & mista, & qđ supra oĩa ælemẽta, & animalia fert: sunt. 12. signa: quinq; stellæ, q̃ planetæ dicunt: duo quoq; lumina. Mũdus uero aĩalis hõ est: quẽ microcosmon appellãt. In hoc. 12. sunt signa Caput quidẽ eius aries est. Collũ et ceruix taurus. Brachia & humeri gemini. Pectus cancer. Latera & stomachus leo. Vẽter uirgo. Renes & uertebræ libra Pudẽda scorpius. sagittarius coxæ. Genua capricornus. Aquariꝰ crura. Pedes pisces. In hoc sunt stellæ q̃nq;. Lien quidẽ eius Saturnꝰ est. Iecur Iuppiter. Pulmo & fel mars. Renes lumbiq; atq; testes uenus. Lingua atq; spũs Mercurius. duo lumina sunt: cor Sol. Cerebrũ Luna. ælementa etiã in hoĩe sunt: nã cholera ignis est. Sanguis aer. Melãcholia terra. Flegma eius est aqua. Elemẽtarius mũdus licet ex quatuor ælemẽtis cõstet: tñ ælementorꝫ mũdus in quo hęc ambo semper sunt p̃tãte: aer nos continẽs est. In aere. n. uirtutes sunt cœli oẽs: quatenus omni hora aliter atq; aliť a cœlo alterať. Recipit. n. omni hora oĩum signorꝫ, & stellarũ et luminũ uirtutes. omni etiã hora has uirtutes mutuãs a cœlo: alijs atq; alijs tribuit. Non. n. est hora: in qua aliquod animal non generet: & cui uirtutes: quas a cœlo aer mutuatus est: non immittat. Est igiť uerũ ut Anaxagoras dixit horum quodlibet esse in quolibet. Quodlibet. n. cœli est in aere, & in hoĩe. quodlibet qđ est in aere est, in cœlo est: & in hoĩe quodlibet qđ in hoĩe est: & in cœlo & aere semper inueniť. Horũ unus mũdus est: qui semꝑ mutationes & uirtutes mutuať: cœlicus quidem. alius qui ab hoc mutuans semper, alteri semper mutuatur motus & uirtutes, aer. s. Alius qui nulli alteri motꝰ uirtutesq; mutuans: semper ab aere uirtutes mutationesq; mutuať, homo est. Quare dum nasciť homo uirtutes alterationesq; ab aere eas mutuať: quas aer tunc a cœlo mutuabať. Dũ uigilat etiã: semper uirtutes motusq; ab eodẽ aere mutuať: quos aer tũc a cœlo mutuať. Quare dũ dormit uirtutes ac motus mutuať homo ab aere: quos & aer tunc a cœlico mũdo mutuať. Sed hoc interest: nã dum uigilat homo, motibꝰ maioribꝰ occupatꝰ, motus ac uirtutes quas ab aere mutuatur: nõ sentit: dum dormit ꝓ silẽtio noctis, uacãtiaq; maiorꝫ: illas mutuatiões sentit Hinc uaria somnia emerserũt: q2 stellę et lumina hũana, signaq; etiã aliter atq; aliter a mũdo ælemẽtario motꝰ & uirtutes mutuãtia: uarios sensus ad sensoria mittãt: & qbꝰ somniatrix uis uaria phãtastica somnia cõficiet. Hęc sunt q̃ naturales Philosophi in mathematicorũ subsidiũ retulerunt.

Quot requiruntur ut mathematicus per cognitionem stellarum somnia interpræteťur: & quis sit optimus somniorum coniector secundum eos. Cap. XXV.

ANteq; somnia doctus mathematicꝰ interpræteť, requiritur primo ut obseruauerit adamuxim eius qui somniat geniturã, nam ex illa cognoscet an in uita somniaturus sit aliquãdo: et si somniaturus utrũ facta somnia an uera uidebit. Hæc. n. nõ nisi a genitura edocuerũt doctissimi mathematici. Secũdo requiriť animaduertat ꝑfectiones earũ stellarũ: quæ dederũt somnia. Nã si somniãs ex genitura habet ut somniet. Tũ somniabit, cũ chronocratrices stellæ, q̃ somnia dederũt: ꝑfecte erũt ad loca: q̃ in genitura somnifera appellamꝰ. Quòd si e genitura habuerit quispiã, ut uera somniet: accedẽtibus chronocratricibꝰ stellis ad loca somnifera: tũc uera somniabit. at si contra habet qđ falsa: tũc quoq; & falsa somniabit. Tertio obseruare debet curiosus mathematicus tp̃s somnij, utpote quo mittiť dormienti: nã ad illud tp̃s thema cõficiat stellas cõstituat: ut regulæ supputationũ, edocẽt. quibus diligẽter admodũ obseruatis: hæc tria mutuo cõferat: nam in his uidebis, si uera sunt, somnia, & quę portẽdere. An sint naturalia, an animalia nihilq; præsagitura. Ex his patet: quis sit aptissimus somniorꝫ cõiector. Est. n. ille q optime somniãtium genituras, & stellarũ somniorꝫ effectriciũ ad loca cœli somnifera chronocrationes, & qui ad uerũ tp̃s somnij thema collegerit, ut supputãtium regulæ tradunt. Nec hæc sufficiũt: sed est etiam qui optime stellarũ uires affectiones nouerit, quoties solæ uel cũ alijs mistæ repeřiant. Hic. n. ſm mathematicos est exquisitissimꝰ somniorum cõiector. Quæ quidẽ nec sufficere dicũt mathematici, ꝓpterea addũt coniectorẽ esse qui a stellis uim interprætãdi habet. Aliqui. n. sunt quorꝫ animę a Deo sensibꝰ immersas, ut uix nihil ultra sensilia apprehendant. Aliqui cõtra ex stellarũ cõstitutione a Deo animas habẽt eleuatas ut facile sit eis oĩa exẽplaria allegoricare. Alij mediocres animas habẽtes, arte indigẽt, ut recte cõpleteq; interpræteťur. Vnde de his mediocribus loquẽs Ptholemæus in eius libri initio: qui est centũ enucleatorꝫ, ait ꝓnuntiationis non fieri a sciẽtia sola, nec a te idest impetu cœlico dũtaxat, sed a te & a sciẽtia: nã soli numine afflati p̃dicũt particularia. Quare exquisitissimos somniorũ coniector is erit qui a se, & a scientia coniectat. Hæc mathematici.

Ex ijs modo cõstat, quã uane atq; superstitiose quidã per quęstiones, quas interrogationes dicũt: respondẽt ad somnia. Sunt. n. eiusmodi quæstiones coniecturæ debiles: quæ inuẽtæ sunt: ubi defuerint partiles hominũ genituræ. Tam & si nonnulli per has multa particularia prædicãt: potius forsitan ab eorum impetu: quam ab arte, moti.

Quæ genituræ uera somnia dant: quæue uel non dant: uel falsa. Cap. XXVI.

ETsi de genituris loqui sit hoc mathematicorꝫ institutum: tñ quædã breuibus attingemus: ut interprætandis somnijs nõ deficiamus. Genituræ igiť somniorꝫ uerorum sunt ſm Ptholemæũ: aut cũ Mercurius in genitura in altera domorꝫ Saturni cõstitutus ac potẽs fuerit. Aut cũ duo superiores fuerint in ipsa genitura in statu medio: utpote in cœli imo: qđ cardo quartus est. atq; statiarij secũda in statione uespertini. Aut cũ duo inferiores etiam fuerint mediocris status, utpote in diurnis genituris occidui uel uespertini, in nocturnis uero orientales uel matutini. Stellæ enim in genituris hoc pacto constitutæ, intellectũ nato coniecturatiuũ reddunt, atq; uera somniantẽ, & de somnijs uera coniectantem. Iuniores mathematici scribũt in genitura nonũ hospitium esse somniorꝫ, propterea asserunt uera somnia dare si ipsum hospitiũ aliquod Mercurij bene se habẽtis signũ bene affectum, tenuerit. Vel si luna in eo fuerit reperta atq; bene collocata. aut si dominus 9. hospitij cui Mercurio uel luna bene configuratꝰ fuerit. Quòd si nullum horum erit: uel non somniabit natus, uel semper falso. Hæc de genituris somniferis.

De chronocrationibus somniferis. Cap. XXVII.

CHronocrationes somnifere sunt anni in quibus Luna peruenit ad eas stellas: quę somniũ dederunt, uel ad illud signũ qđ in ipso nono hospitio collocať. Hoc autem scitur per tabulas ascensionũ rectarum, uel obliquarum, uel mistarum, dando gradui cuilibet ascẽsionum annum uel mẽsem. Docuit. n. Ptholemæus ea quæ sunt animi, a luna esse chronocranda unde chronocratrices stellę sunt illæ, ad quas cũ peruenerit Luna somnia erũt. Loca etiam chronocratritia sunt ille gradus: qui fuit in cuspite none domus, atq; illi quos tenent chronocratores. Hæc pauca de somniferis chronocrationibus.

De regulis interprætandi. Cap. XXVIII.

CVm igitur per genituram cognitum sit natum uera somnia esse uisurũ: & iam chronocrationes adsunt, idest iam natus peruenit ad annos somniferos: quibꝰ uera somnia ex cœli statu promittebanť: diligens cõiector ad uerum tẽpus somnij thema stellarũ erigat iuxta supputandi regulas traditam. Deinceps stellã quæ somnium dedit diligenter colligat. Hæc autẽ est: quæ nonũ hospitium in temate tenet ab horoscopo. at ubi in nono ab horoscopo loco nulla stella fuerit: quæ in decimo est: ipsa est somnij datrix. Quòd si nec in decimo nulla fuerit: illa est: quę tenet

net horoscopum:quę si nulla tenuerit: quæ tenet septimũ locum:ipsa est quę si adhuc nulla habet: quæ tenet quartum ipsa est.at si nec hũc aliqua tenuerit:somniũ uanũ est, uel falsum:uel nihil somniauit:uel eius nõ meminit. Inuenta stella hũc in modũ quæ somniũ prębet:aspice illã:quę si fuerit Saturnus : uidit rem terribilẽ.at tunc quęre cuius loci.12.in themate collocatorũ sit dña : nam terribile qđ uidit ad eã attinebit domũ : cuius Saturnus ipse est dñs. uelbi cã:ubi Saturn⁹ sit dñs sit loci.12.ab horoscopo:qđ uidit:fuit inimicus:uel aliquod eorũ: quæ ad eũ locũ spectãt:eodẽ pacto de cæteris domicilijs enũciato.ubi uero somniorũ dñatrix stella fuerit Iuppiter:tũc somniũ fuit iucundũ,placidũ, utpote cũ regib⁹ uel magĩratibus & cæteris id genus. At si mars:qđ uidit : est de ijs q̃ tenet Mars. Et in cæteris stellis semp idẽ facito.nã id qđ uidit semper est eorũ:quæ stella tenet. Potes etiã respicere ad domicilium:cui⁹ stella est dña:nã ẽt uisum ad eũ attinebit locũ. Obseruandũ est ẽt signũ qđ somniatrix stella tenet. ubi nãq; sit fœminũ: uidit in somnijs sublimem locũ , aut rupem eleuatã,aut uidit se ex sublimi demitti, aut sui eleuationẽ,aut uentũ pcellosum. At si stella somniatrix sit malefica,siquidẽ in terraceo ipso signo sit collocata: uidit se quasi delapidatũ , aut obsessum, aut in foueã demissum, aut in locũ tenebrosum angustiosumq; deductũ:cui⁹ q̃rit exitũ:aut aliquid tale. Sinautẽ stella tenet igneũ signũ:se uidit appẽsum uel suspẽsum aut cõbustionem alicuius,aut flãmam,aut ignẽ,aut caliginẽ. at si aqueũ tenuerit se submergi uidebit,aut diluuiũ,aut pluuias,aut fluuiũ,aut mare,aut periclitationẽ,aut aliquid id gen⁹. de somni specie sic præsagito. de somnij ṽitate uel falsitate,hoc est si timorosum qđ uidisti,uel iucundũ,eueniet. Sic q̃rito, ut quæras somniatricem stellã & dñm horoscopi, quonã modo inter se & ad cæteras stellas se habuerint : ubi nãq; somniatrix ipsa stella & dñs horoscopi configurant̃ uel coniungunt̃: uel alter eorũ saltẽ cũ uenefica cõmistum sit:dãnum qđ somnij demõstrabat:nõ expectatur. at si eorum alter cũ malefica cõmistus fuerit:tunc dãnũ puisum eueniet: erit q; eorũ:quæ spectant ad eã domũ: cuius dñs est planeta qui est coniunctus uel coniunctionẽ petit. Verbi causa ubi stella petens coniunctionẽ:domina sit secũdi ab horoscopi loci,prouisum dãnũ erit in facultatibus . Si septimi loci domina sit: dãnũ erit in mulieribus uxoreq;. at si quinti loci domina sit:damnũ erit in filijs: & de ceteris domibus eadẽ ratione . Eodẽ modo si prouisum fuit utile atq; iucundum: aspice ut propitius si dñatrix stella & horoscocrator cõiũgãtur:nã ubi nõ cõiũgũtur,uel nec bñficę alter cõfigurabit̃, illud iucũdũ nihil erit:ubi uero alter bñficæ cõfigurabit̃,uel cõiũget̃: iucũdũ illud aliqđ eorũ erit:qđ ad ei⁹ domiciliũ attinet,cui⁹ stella cõiũctionẽ potens hospitatrix sit. hoc igitur pacto coniector somniorũ secundũ mathematicos somnia interpretetur. Multa alia quæ mathematici scribunt de interpretatione, pretermisi: quæ cum sit supra naturalẽ considerationem bona fronte reticui.Iuniores enim diligẽter admodũ de his scripserũt. Hęc enim pauca diximus,ut exempla sint ijs qui discunt.

De uera determinatione. Cap. ultimum.

SOmnia ſm sacros uiros, aut sunt naturalia,aut aĩalia , aut dæmonica,aut diuina,aut simul dæmonica & animalia.demũ alia quę pariter aĩalia & diuina sunt hoc est: quæ cogitatione simul & reuelatione cõmixta sunt: ut superiore libro diximus:quę naturalia sunt:q̃tenus ad artem medicinalẽ faciunt,uana nõ sunt:q̃ uero ab affectu:quatenus p ipsa indicãtur naturales mores:nec uana sunt: & de his physicus disserit. Diuina sunt dei reuelationẽ: quorũ sanctissimi uiri interp̃tationẽ uidẽt.demonica cũ sint lusionẽ, oĩno uana & friuola esse tenemus . Vnde Thomas nr̃ inquit. Siquis somnijs utatur ad futura p̃cognoscẽdũ,ut ex reuelatione p̃sciscũtur diuina,uel naturali causa siue familiari,siue peregrina: interp̃tãdi facultas non erit phibita. At si eiusmodi artificiosa diuinatio ex dæmonicis exoriatur lusionibus:cũ qb⁹:pacta habeant̃ exp̃ssa: utpote si

Tho secunda secũde. q 95 . artic.6.

ad hæc inuocentur:cũ hæc diuinatio sese diffundat:ad id: ad quod nequaq; extẽdi debet. Vana est atq; supstitiosa , & iure phibita. Iuxta quã rationẽ legitur in eo libro quẽ Deuteronomion inscripsit Moses: non inueniatur in te:q obseruet somnia. Et de diuinatione artificiosa hactenus.

Eiusdem Liber Quintus,qui est de prophetia.

De prophetiæ,prophetæq; descriptione. Cap.I.

PRopheta apud diuersos diuersis rationib⁹ interpretatur. Nõnulli pphetã dicũt quasi procul uidẽtẽ p̃spicientẽq;: ut etiã apud sacros uiros legitur. Philosophi,ut Cicero et Alexander pphetas nonnũq; uates:quaterus ui mentis excellunt:appellarũt. Græci pphetas quasi phanorũ antistites, oraculorũq; interp̃tes ἀπὸ τοῦ προφαίνειν qđ ostẽdere est:pphetas appellant. Hinc hypophetæ uaticinandi ministri:qbus .s. pphetæ imperabãt dicebantur:& phanatici insani dicũtur q̃ sacerdotes cũ responsa dabant:furore pleni insanire uidebant̃. Apud nõnullas gẽtes sapiẽtiores eorum pphetæ dicebantur: ut apud egyptios:ueluti apud gallos dryudes,apud græcos Philosophi,apud indos gymnosophistę & apud alios aliter. Nos uero pphetã,quẽ & numine afflatũ dicimus:cũ esse sumamus:cuius sunt tres partes uidelicet futurorũ cõtingentiũ cognitio:eorũ prędictio:atq; miraculorũ ostensio.unde is propheta est:qui futura cognoscit:& cognita p̃dicit:& p̃dicta miraculis cõfirmat,atq; pbat. A ppheta pphetia descendit:quę proprie,ut Cassiodorus inquit:est diuina præsagatio euentuum rerum,immobili ueritate firmata. De hac (cũ etiã Philosophi disputent) quædã colligere instituimus potissimũ aduersus peripateticos:q prophetiã ad naturales causas reduxerũt:nõ tamẽ a me expectes omnia : quæ sacri uiri , uel Philosophi de prophetia scripserunt. Nam hoc nostrum institutum breue est.

Tria ad prophetiam attinere per ordinem,rerum euentuum cognitionem:cognitorum prędictionem: prædictorum per miracula quæ facit,confirmationem. Cap. II.

CVm propheta tam ſm gentes, q̃ ſm Philosophos & sacros uiros eo sit dictus,quod procul cognoscat:ea q̃ remota sunt ab hominũ captu: iure ad pphetiæ rationẽ cognitio primo attinere uidetur. At cũ hæc futurorũ cognitio:quę supra captum humanum est:nobis sit necessaria atq; ad institutum nostrum:quo bene uiuam⁹: & post mortem ad beatitudinem perueniamus:iure prænuntietur nobis necesse est,at cum hæc quæ prædicuntur, supra nostrum sint captum facultatemq; intelligendi,nec humana ratione confirmari possint,quã excellunt,rationi consentaneum est,ut ppheta,qui hæc dicit,prenũtiatq; miraculorũ claritate,cõfirmet. Quare tres erũt pphetæ rationes uidelicet cognitio,qua ppheta futura cognoscat.locutio, qua q̃ cognouit,p̃dicat atq; p̃nũtiet. & miraculorũ potẽtia,qua ppheta ea q̃ p̃dixit,ratione confirmet,atq; pbet.

Prophetam esse, cuius mens eleuatur ad diuina, & cuius eleuata deo diuinisq; copulatur. Cap. III.

CVm dictũ sit prophetã eum esse:qui cognoscit quæ supra captũ nostrum sunt,nisi Dei archana tectaq;, mentem pphetę eleuari necesse est,ut hæc diuina, tectaq; cognoscat. At quia cognoscens nunq; cognoscit nisi aliqua ratione cognoscibili uel ei per qđ cognoscit,copulet̃: necesse est ut mẽs pphetæ cum eleuata fuerit,aliqua rõne diuinæ mẽti copulet̃. Hęc sacri etiã tradunt asserẽtes propheticã mẽtem inspiratione eleuari:reuelatione uero Deo copulari hoc nos appellamus more Platonis numinis afflationem:non põt igitur propheta hæc quæ supra captũ nostrum sunt:prædicere nisi eleuetur eius mẽs: & eleuata numine affletur. Erunt igitur eleuatio mentis , eiusdemq; afflatio præuiæ,ut ita dixerim, affectiones ad cognoscendum:quæ supra captum nostrum sunt.

Prophetiam nec esse potentiam,nec habitum,nec passionem,sed ad passionem attinere potius. Cap. IIII.

PRophetia ut dictum est eorũ cognitio est, quæ quidẽ cognitionemq; nostram excellunt: quare potẽtia esse non põt naturalis, sic. n. hæc cognitio non esset nostrũ supra captũ. Habitus quoq; est quo quis agat cũ uoluerit, ut Auerroes ait in cõmentarijs libri de anima, sed propheta non semper eũ uoluerit prophetia fingi põt, ut obseruatio docet, & sacri etiã probãt: igitur nec habitus esse poterit. Sed cũ tria sint in anima, potẽtia, passio, & habitus, ut in Ethicis scribit Aristo. si prophetia non est naturalis uis, nec habitus, relinquet̃ esse passionẽ, ea ratione qua Arist. ipm intelligere esse quoddã pati asseruit in libris de aĩa. Nam queadmodũ in naturali cognitione aĩus ab intelligibili patit̃: ita in ipsa ꝓphetica uisione mẽs ꝓphetica pati uidet̃ ab ipsius Dei numine, quo afflat̃. Quemadmodum igit̃ aer raptim lumine solis illustrat̃, nec permanẽter habitualiterq; illuminatur: ita mens ꝓphetica raptim numine afflatur, nec habitualiter, nec permanẽter: sed fluxibiliter (ut ita loquar) afflationem patitur. Quare prophetia potius passio, quàm potentia uel habitus est censenda.

Tertio de aĩa. com. 18.

Cessante numinis afflatione prophetam non esse aduersus Philosophos. Cap. V.

PEripatetici prophetã esse a natura tradiderunt, ut posterius differemus, qđ falsum esse probabimus, cum prophetia ea sit, quæ supra captum nostrum excellit quæ cum non sit potẽtia naturalis, nec habitus, sed passio transitoria: iure cessante afflatione numinis qua actu Deo copulatur: propheta non erit censendus: nisi habiliter, ea ratione, qua lignum semel accẽsum, habilis inflammationis relinquitur. Forsitan enim mens prophetica prima numinis afflatione ad secundam habilior redditur.

Quorum est Prophetia. Cap. VI.

PRophetia ut dictum est, cognitio est occultorũ, at occulta trifariam sunt, quædã supra sensus & intellectũ aliquorum hoĩum: non autẽ oĩum: quædã supra sensus & intellectum oĩum hominũ: non quidẽ sua eorũ natura: sed imbecillitate nostra: quædã uero & imbecillitate nostra: & eorũ natura sunt supra nostrũ intellectũ & sensus. Occulta aliquib⁹ hoĩbus sunt, uel quæ corde tenent̃, uel quę procul aguntur. Hæc. n. nobis qui Suessæ sumus: occulta sunt: quæ nũc Romæ agunt̃: non aũt hoĩbus oĩbus: quia ijs q̃ Romæ sunt: occulta nõ habent̃. Occulta uero oĩbus hoĩbus, & sensibus & intellectib⁹ oĩum sunt diuina, quæ Deo & intelligẽtijs cõpetunt. Hæc cũ occulta sint nobis ob nostrã imbecillitatẽ: suis naturis sunt intellectiõis idonea: at ea quę tum nr̃a, tum eorũ natura cognitũ nostrum oẽm excellunt: sunt futura cõtingentia: quorũ (ut Aristo. inquit) determinata nõ est ỽitas. Prophetia igit̃ cognitio est horũ oĩum: propheta. n. nonnunq̃ quæ procul agunt̃: prædicit: ut de Helyseo legit̃ in sacris hystorijs: qui quæ procul discipul⁹ fecerat: ꝓphetice nouit. Interdũ diuinorũ quę ultra oĩum captũ sunt: ꝓnuntiat, ut in sacris historijs cõplures fuisse legit̃: qui diuinorũ archana pręloquebant̃. Nonnunq̃ propheta ea quę futura fieri cõtingunt, præsagit, præloquiturq;, & ab hac potissimũ cognitione propheta dict⁹ est. Vnde & Ptholemęus in cẽtũ enucleatorũ libro inquit soli numine afflati p̃dicunt particularia. Qđ uero hęc tria rerũ genera noscãt ꝓphetę: argumẽto nobis est, q̃ ꝓphetæ numine sunt afflati. Quare eousq; ꝓphetica uisio se extẽdet: quousq; numen fundit̃ diuinũ. Numẽ aũt ad hæc tria se fundere, nemo dubitauit. Iure igit̃ & prophetia circa hæc tria uersabit̃. Quòd si circa hęc ꝓphetia uersetur: propheta etiã ad pręterita, & ad præsentia, & ad futura interdũ prospiciet. Ad præterita quidẽ ac præsentia, quatenus non sunt supra captum omnium hominum. Ad futura uero: nam licet sint supra nostrũ captum: supra numen ipsum, quo propheta afflatus est: non sunt.

Prophetam non omnia cognoscere quæ propheticæ facultati sunt possibilia. Cap. VII.

PRopheta eousq; cognoscit: quousq; numine afflatur. at nullus põt omni numine omniq; potestate numinis afflari: cum omne numen infinitum sit, & mens prophetica finita: quare non oĩa quę prophetica uis cognoscere potest: quilibet propheta cognoscit, sed eousq; quo numine afflatur: alius quidem magis quo magis ipso numine afflat̃: alius minus, quo minus: nec ea quę cognoscit, semper cognoscit, nisi dum numine participare dicitur.

Septẽ modis ꝓphetã numine p̃ticipare. Cap. VIII.

IN sacris historijs, septẽ modis prophetã numine participare legimus. aut attonitione, quę etiã extasis dicit̃: quatenus mentis excessus est. aut uisione, quæ uel oculis, uel sensibus familiaribus, uel mente fit. aut somnijs aut signis, utpote nube uel aliquo id gen⁹. aut uoce e cœlo demissa. aut accepta parabola ab aĩalibus, uel alijs rudibus. aut deniq; diuinitatis plenitudine, qđ proprijssime numine afflari dicitur, propheta quoq; numinum afflatur.

Alienationem mentis, qua aliquãdo præsagiendo propheta afficitur, non esse furorem, Cap. IX.

NVmine afflat̃ propheta (ut dictũ est) attonitione & uisione, quæ fit familiaribus interioribusq; sensib⁹, & mẽte. Verum hoc bifariam fit. aut nihil per peregrinos sensus sentiẽdo. aut in parte quędã sentiendo, sed sensibus aliquãtulum remissis. Primo quidem modo præsagiendo alienatione propheta afficit̃: nõ quatenus natura eius inordinatione & indispositione alterat̃, ceu in furẽtibus fit, sed quatenus somno uel contẽplatione uehemẽti alienat̃: qđ quidẽ cum naturæ ordine emergit. At si uisione interiore afflatur, non omni ex parte exterioribus sensibus uacantibus, presapit interdum propheta, non affectus alienatione. Quibus patet propheticam alienationẽ non esse furorẽ, ut Platonici & Peripatetici scribũt, sed potius sensuum exteriorũ uacantiã, uel imminẽte somno uel maiore contẽplatione cogẽte, atq; distrahẽte, ut sacri uiri tradũt.

Bifariam esse prophetam numinis afflatione, & numinis participatione. Cap. X.

PRopheta non dicit̃ propheta ut dictũ est, nisi numine participet. Potest autẽ bifariã numine participare: afflatione, qua discipulus afflatur a doctore. (Hoc sacri uiri reuelare dicunt: latini, ut Cicero & Plato afflari) & participatione, utpote per quendã instinctũ, quẽ interdũ ignaræ mẽtes hoĩum patiunt̃. Hoc. n. diuino instinctu: mouet̃ interdum ꝓpheta ad pręsagiẽdum, aut hoc pacto, ut non discernat, an quę cogitauerit, diuino instinctu attingat, an proprijs spiritibus amplectat̃. Aut mouet̃ discernẽs inter hæc. Sed cũ numine afflatus mouet̃: quæ dicit cognoscit se afflatione dicere quibus perspicuũ est instinctum, quo ꝓphetę nonnunq̃ pręsagiunt: nõ esse furorẽ, ut Cicero & Plato arbitrati sunt: sed diuinam quandam affectionem e Deo ipso prophetæ immediate immissam: qua põt quædam præsagire secundo perspicuum est non semper prophetam cognoscere distincte quæ prædicit, quoniã quæ instinctu diuino prædicit: non cognoscit semper si ꝓprijs spiritibus, uel diuino instinctu cogitauit. Quæ aũt p̃sagit afflatione numinis, semper cognoscit ea nõ ꝓprijs spiritibus, sed ac si per diuinam numina afflationem cogitasset.

De positione Philosophorum circa prophetam, prophetiamq; generatim. Cap. XI.

OMnes Peripatetici, oẽs Platonici, oẽs Mathematici: qui naturalibus rõnibus dũtaxat studuerũt, ꝓphetam esse naturalẽ arbitrati sunt, nec intelligũt ipsum esse naturalem, qđ ad eius esse non cõcurrat Dei actio. Nullę enim causę naturales agũt sine ui actioneq; causæ primę. Quare per prophetã esse naturalẽ, intelligunt ipsum non esse a Deo immediate. quo fit ut nec ꝓphetia sit nisi naturalis, ueluti & artes & scientiæ sunt naturales, quatenus principijs naturalibus cõstitutæ. Vnde queadmodum ex puris naturalib⁹ circũscripta immediata actione Dei, homo potest peruenire ad omnium eorũ quæ presentia sunt scientiam uel sapientiam, ita ex puris naturalibus põt per cognitionẽ causarũ, & signorũ peruenire ad futurorũ contingẽtium notitiã, quæ ꝓphetia dicit̃. Hæc Philosophi naturales generatim de propheta, atq; prophetia. Quæ uero speciatim & per partes sentiant, subscribamus.

Quæ Ariſtoteles de prophetia, prophetaq́ꝫ.

VT dicemus:propheta duplex eſt, inſtinctu quidem, qui ſine ſciētia rerū futurarū futura ꝓſenti, & ſcientia,qui ex ſciētia,qua futura cognoſcit, uel per cauſas,uel indicia:illa proloquit̃.Primā diſpoſitionē Ariſto. in libro de diuinatione tribuit humori melancholico, uel morbo. Nā melācholicorꝫ natura eſt multiloquax,ut inter multa quæ loquit̃, aliquid ueri prędicat.Fatui uero inſtar ſunt brutorꝫ,quæ cū curis uacēt: facilius cœleſtes motus prę-ſentiunt,& in libro problematū particula.30.cap.30. idē ſentit, & in libro etiā de aĩalibus idē. Secundā diſpōnem tribuit arti atq́ꝫ inuētioni,ꝙ homo effici pōt prudēs,et ſapiens.Prudens quidē ex humanis, quæ in uita obſeruauit actionibus.Sapiēs uero ex cœleſtib⁹,quas inuenit cauſis. Hinc duplici facultate arteq́ꝫ futura cognoſcit, ꝑdicitq́ꝫ. Per inſtinctū dicūt Peripatetici Caſſandræ fuiſſe uaticiniū,multarūq́ꝫ mulierū,& uirorꝫ,quorꝫ Græce & Romanæ hiſtoriæ meminerūt. Per prudentiā Solon Athenienſibus multa ꝑdixit:cæteri quoq́ꝫ uiri: qui humanos euētus obſeruarūt.At per ſapientiā, multi ſunt qui futura ꝓnuntiarūt,ut Thales olearū ubertatē anteq̃ florere cœpiſſent. Anaximāder phyſicus Lacedemonijs urbis ruinā ꝑ terre motū.Pherecides quoq́ꝫ cū uidiſſet aquā hauſtā de iugi puteo terremotus dixit inſtare.Anaxagoras uero lapidē e ſole caſurū,& alij innumeri:quorꝫ alij inſtinctu,alij prudentia,ſapiētia alij ꝓphetæ habiti fuerunt. Hæc ſunt quæ Ariſtote.ſentit:cuius opinionem Themiſtius, Alexander, Ammonius,& Simplicius ſectantur.

Quæ Plato de Prophetis.

PLato etiā idē ſentiens aliter loquit̃,nā prophetiā quę inſtinctu fit,aliquādo tribuit furori,aliquādo aĩæ diſpoſitioni,qua ipſa creata eſt.Prophetiā quæ tribuit furori geminam facit,quatenus duæ ſunt furoris ſpecies. Vna quidē eſt ab humanis morbis. Altera ex alienatione diuina:qua extra conſuetā uitæ inſtitutionē quis rapit̃: cuius quatuor partes facit,uaticiniū,myſteria,poeticas,uenereū cupidineumq́ꝫ influxū.Harū formarū prę ſides fecit Apollinem,Dionyſiū,Muſas,uenerē cū filio.Sic igit̃ Plato duplicem prophetiam aſſerit,alteram impetuariam, quā inſtinctui, uel furori dedit. Alteram artificioſam, qua quis futura cognoſcit ſapientia,uel prudentia.

Quæ Auerroes de propheta,prophetiaq́ꝫ ipſa.

AVerroes uero in his paraphraſibus: quas ſcribit de ſomno aſſerit ſomnia, diuinationē, uiſionē, & prophetiā naturales eſſe motus, nec differre niſi ſm magis & minus:quaten⁹ ſomniū phātaſtica apparitio eſt in ſimpliciter dormiēte. Diuinatio uero eſt cognitio occultorꝫ per illa ſimulachra ſomniorꝫ apparēs. Prophetia eſt appræhenſio futurorꝫ per ſomnia ꝓprijs imaginib⁹ apparentiū. Viſio denīq́ꝫ eſt omne illud quod alicui in uigiſia apparet ſenſibus peregrinis intrinſecus reuocatis. Hæc Auerroes.

Quæ mathematici & Auicenna de prophetis.

VT diximus prophetiā duplicē eſſe teſtant̃ Philoſophi, impetuariā, & artificioſam.Impetuaria quidē ꝓphetia ea eſt:qua qs futura ꝓſentit nulla precedēte futurorꝫ cognitiōe:ſed ſolo impetu uel inſtinctu naturæ.Artificioſa uero eſt ſapiētia uel prudētia, qbus ſapiētes uel prudētes futura præuidēt ex obſeruatione præteritorꝫ: ſicut dux,gubernator,et medic⁹ ex obſeruatiōe futura ꝑdicūt. Mathematici ex ſcīa ſtellarum. Eſt adhuc ꝓphetia tertia ſm mathematicos,cuius ſunt tres ptes:ut dictū eſt,utpote futura cognoſcere,& cognita ꝑdicere:& ꝑdicta miraculis ꝓbare.Hic.n.qui ijs trib⁹ partib⁹ cōſtat:ſimpl'r ꝓpheta eſt.Arbitrant̃ igit̃ mathematici oēm prophetiā quouis modo ſit:ex ſtellis ꝓficiſci, q̃ ex impetu exorit̃, ex ſtellis uenire aſſerūt,q̃ ex arte,pro tāto ex ſtellis uenit, pro quanto ſtellæ in generatiōe formas afficiūt humanas,ea rōne: ut aĩæ ad cognitionē ueri aptæ,plus aſſequant̃, q̃ꝫ qui ſupremū immodū ſe in ſcīa exercuit, ut dicit Ptholemæus. Albumaſar in eo libro quē de magnis cognitionibus ſcripſit:aſſerit coniunctionē Saturni & Iouis ꝓphetas efficere quoties uel in capite arietis accidit ſingulis octicētenis annis:uel cū mutat̃ in triāgularitatem ſingulis ducētenis. Mouet̃ autē argumēto ꝙ null⁹ unq̃ꝫ ꝓpheta fuit:quin eū ꝓceſſiſſe aliquā harū coniunctionē legerit. Ptholemæus in tertio apoteleſmatū inquit. Cū Mercurius fœliciter affectus hoſpitator fuerit eius ſigni:qđ Sol in genitura alicuius tenuerit:natus ille erit ꝓpheta.Almāſor mathematicus ait prophetā eſſe in cuius genitura Iuppiter Venus & Sol in eodē ſigno fuerint partiliter coniuncti. Auicēna in 10.ſuæ Metaphyſicæ,& in.6.naturaliū mathematicorꝫ ſectat̃ opinionē. Vult.n.cū ꝓceſſit Iouis & Saturni cōiunctio & genitura fuerit optime affecta: ita ut ui cœli & ui elementorꝫ ſit cōplexio tēperata, & in regione tēperata: quę prophetarū eſt:Tunc qui naſcitur propheta eſt:mouebitq́ꝫ uniuerſam naturā nutu, nam hominis hui⁹ anima poteſt dupliciter conſiderari ut hominis forma, & hoc pacto eius imaginationi nihil obedit niſi eius corp⁹. Alio modo,ut imago eius intelligētiæ: q̃ ſpheræ Iouiæ præeſt: & hac rōne ſibi obedit uniuerſa natura:quę motori illius ſphęræ obedit.Cū.n.hæc aĩa ſit illius imago,mouere pōt omne illud,qđ aptū eſt motori Iouis obedire.Hic ꝓpheta itaq́ꝫ ſm Auicēnā futura cognoſcit in particulari:& ea in particulari certe ꝑdicit,& ꝑdicta per uirtutē motoris:cuius eſt imago,miraculis ꝓbat cōfirmatq́ꝫ. Pōt.n.hac rōne inducere morbos,ſanare lāguores,mutare mōtes,cęteraq́ꝫ miracula facere,ut quæ ꝑdicit,confirmet. Oĩa tñ uirtute eius motoris:cuius ipſa eſt imago,facere uidet̃:nec tamen ignoretis uelim medicos nōnullos prophetā eſſe dicētes eū:cuius cōplexio eſt æqualis ad pondus: nā hic in omni elemēto dñabitur & ſuper omne elementū cōmeare poterit:& eo præcipue.ſi in climate naſcitur temperato.

Rationes pro poſitione Auicennæ.

POſitionem hāc Auicenna in.9.ſuę Metaphyſicę perſuadet ꝙ ſi finis eſt naturalis: oĩa in finē erūt naturalia.Sed hoīum uiuere,& beneuiuere eſt naturale: igit̃ & media at unū mediorꝫ eſt ꝓpheta. Mediāte.n.ꝓpheta leges qbus uiuim⁹ ponunt̃,& cōſeruant̃.Igit̃ ſi hoīum regimē eſt naturale,& ꝓphetæ, qbus hoīum regimē ſtabilit̃: erūt naturales Hæc Auicēna eandē poſitionē cōfirmant quidam, ex eo ꝙ nō eſt potētior forma naturalis quoties eſt cœleſti uirtute dotata,ipſa aĩa humana etiā cœleſti uirtute affecta, ſed aliq̃ formæ naturales cœleſti uirtutæ dotatæ pñt mutare materiā nō modo propriā, ſed alienā ut uirtutes lapidū: nā forma hyacinti uirtute cœleſti dotata cōſeruat ſanitatē cordis,et eius morbū expellit:ſmaragd⁹ quoq́ꝫ liquefacit oculos ſerpētis.Cæteri etiā q̃multi:igit̃ aĩa humana cū ſui natura ſit omni naturali forma excellētior: qñ eſt cœleſti uirtute dotata, multo pollentior erit formis naturalib⁹. Poterit igit̃ oēm materiā ſubiectā eius motori,cui⁹ eſt imago,mutare. Præterea pollētior eſt aĩa quæ eſt Iouis imago, ea aĩa q̃ fortiter alqđ imaginat̃, ſed aĩa fortiter imaginās pōt propriā,& alienā materiā mutare:ut facit aĩa ꝑcantantis fortiter imaginans, q̃ ſanat morbos,& inducit:ut Petrus apponenſis declarat multis obſeruationibus: igitur anima quæ eſt Iouis imago, uirtute eius,cuius eſt imago:multo plura agere poterit nutu. Hęc ſunt quæ pro hac parte faciunt.

Confutatio huius poſitionis.

SEd cōtra hāc poſitionē aſſurgamus, & primo ex parte cognitionis:nā ut dicebam⁹ ꝓpheta eſt:qui futura contingētia ineuitabili ueritate cognoſcit, ſecreta reuelat, ut hominū uolūtates,q̃ archano ſunt recōditę. Ex hoc argumētor.Nullus poterit certius cognoſcere futura,q̃ꝫ cœlum illa agat,ſed cœlū nullū futurū cōtingens ineuitabiliter agit:ut Ptholemæus ait in phœmio libri apoteleſmatū:inquit.n.licet ſtellæ neceſſario influāt:materię tñ ſubiectæ neceſſario earū influxū nō recipiūt.ꝓpterea inqt effectus eſſe cōtingētes. Quare aĩa cuiuſuis hoīs ēt dotata cœli uirtute: poterit futura cōtingētia certitudinaliter cognoſcere: queadmodum nec cœlū illa neceſſario efficit. ſecundo ex parte miraculorꝫ. Nā propheta ſimpl'r perfe-

ctus est, qui ad confirmationẽ eius: qđ dicit miracula facit, & primi & secũdi, & tertij gradus. Sunt.n.miracula in triplici gradu s͠m sacros: nam quædã sunt miracula, ad q̃ nihil natura facere poterit, ceu duo corpora esse simul: solem stare, uel retrocedere: mare diuidi ut transeuntibus iter præbeat. Alia sunt miracula: ad quæ licet natura aliquid facere possit: nõ tñ fiũt per modũ naturæ. Nã opus naturæ est, ut animal uiuat, uideat, & ambulet: sed ꝙ post mortẽ uiuat, post cęcitatẽ uideat, post clauditiũ ambulet: operi naturæ non subest. Alia sunt quæ fiũt absq; naturæ principijs. Licet.n. febris bñficio medici interdũ curet: sine principijs naturę nõ curari põt. At miraculũ est febres tolli sine principijs naturæ, q̃bus medicina utit. Propheta igit, qui ea q̃ dicit, miraculis ꝓbat: interdũ miracula ea fecit, ad quę nihil põt natura operari, ut duo corpora esse simul, solem stare, & mare esse diuisum. Cõstat aũt ad hæc nec cœlũ, nec naturã aliquid posse. Nonnunq̃ miracula fecit, secũdi ordinis, ut hoĩem mortuũ resuscitari, cæcos uidere & id genus. Ad quæ nec cœlũ nec natura põt aliq̃d operari. Ex ijs argumẽtor: qui facit quędã ad quæ nulla uirtus cœli se extẽdit: non uirtute cœli illa uidetur facere. At ꝓpheta interdũ pro eoꝝ quæ dicit cõfirmatione quædã fecit: ad quę nihil stellę possunt. Igit nulla anima põt nec sua uirtute, nec illius cuius est imago miracula facere.

Quæ Auicenna. Quod si dicas, ut Auicena asserit, animã miracula efficere prima & secũda, & tertia: nõ uirtute stellæ: cuius uirtus est mutare materias, sed motoris, qui miracula facit: hoc statim refellit. nã motor, qui habet aliquod instrumẽtum sibi æquatum: nihil põt agere sine illo instrumẽto: at stella est instr͠m motoris: igit motor sine stella nihil põt. Insuper aĩa: quę alicui corpori est ꝓpria. & forma, & motrix: aliud in corpꝰ uel aĩam alteriꝰ corporis agere nõ põt nisi per eius corpꝰ: cuius est ꝓpria forma. Si.n. aĩa præceptoris mutat aĩam discipuli: illã mutare nõ posset nisi corpus præceptoris mutet corpus discipuli, utpote mediãte, uoce, & uerbis. Quare nihil põt intelligẽtia Iouis nisi per actionẽ eius orbis: cuius est ꝓprius motor. Quare si stellę nõ possunt in miracula, nec stellarũ motores in illa poterunt. Diligẽtius cõtra hanc positionẽ, scripsimus in libro de nostrarum calamitatum causis, & in helionora: & dicemus in libro de triplici hominis statu.

Alia positio Philosophorum: quæ etiam secundum mathematica fundamenta est.

ALij uero dicũt prophetã ui stellarũ ædi: sed quomodo nõ satis explicate habet. Ideo asserũt auctoritate Auerrois intellectũ agentẽ esse deum, & nobis trifariã copulabilem, utpote natura, habitu, & affectione. Agens intellectus copulat nobis natura mediãte anima dianoetica: nã quãprimũ in embrione dianoetica anima est, tam primũ est in hoĩe agẽs intellectus: quo possumꝰ abstrahere intelligibilia de potẽtia ad actum. Copulat etiã nobis habitu. uidelicet scientijs & uirtutibus utpote per adeptionem intellectus speculatiui: nã postq̃ in nobis est intellectus speculatiuus ꝑfectus: erit etiã tunc nobis copulatus agẽs: quo speculemur essentialiter: & nõ ampliꝰ ꝑ abstractionẽ, sed intelligemus ꝑ essentiã Dei: qua ipse intelligit. Virtutibus uero: q͠m cum in nobis erit heroica uirtus ꝑfecta: qua sensarius appetitus plene rõni obedit: tunc Deus ipse qui est agẽs intellectꝰ: copulat nobis ut forma agẽs: per cuius essentiã tũc homo oĩa uolũtate recta agit: rõne regulata & uirtute uiuit. Verũ per hos modos nos quibꝰ copulat intellectus diuinus: nec facimus miracula, nec futura cognoscimus. Nã per primũ modũ: quo nobis naturaliter copulat, per eius essentiã possumꝰ in nobis mediãtibus sensibus intellectiones efficere rerum sensibilium. Per secundũ quo ipse copulatur ut forma: per eius essentiam intelligimus, & recta ratione uolumus. At tertio nobis copulat affectione: nã cum præfuit cõiunctio Iouis & Saturni maxima uel media: ut dictũ est: & fuerit Mercurius eo modo affectus ut diximus: & uel Iuppiter & Venus & Sol partiliter iuncti in genitura: tunc anima nati afficit ea affectione: qua Deus: qui est agẽs intellectus, sibi ut forma unitur: quo mediãte & per eius essentiam futura cognoscit: & omnia miracula: quæ Deus potest: ipse poterit: unde homo hoc pacto per formã hominis est homo, per Deum: qui sibi unitur, est propheta, heroasq; sumus. Quare quẽadmodum per formã hominis agit & cognoscit: quę hominis sunt: ita per essentiam Dei: quæ sibi unita est: agit & cognoscit, quæ Dei sunt. In hunc modũ prophetam esse naturalem hi tradunt.

Confutatio positionis.

SEd positio hæc est mera fictio. Nã hæc affectio quã stellæ dant: uel est affectio naturalis, uel supra naturam. Supra naturã quidem non est: q͠m causæ illius mere naturales fuerunt. At si sit naturalis: ad supernaturale non disponit: sed cũ Deus nobis nõ nisi supernaturaliter uniatur: iure per illã affectionẽ nunq̃ unietur nobis. Præterea nulla dispositio naturaliter finita: põt disponere ad unionem: qua aliquid nobis infinitum naturaliter uniatur: sed Deus est ens infinitũ Et illa affectio est naturaliter finita: igitur illa cœlica affectio nunq̃ absq; miraculo põt esse sufficiens mediũ: quo nobis infinitũ illud uniatur. Insuper materia cũ illa cœlica dispositione non est nobilior ipsa anima: ut nemo dubitat. Sed aĩa sola non est sufficiẽs medium: quo ens infinitũ nobis uniatur: igit nec materia cũ illa affectione, poterit esse ad talẽ unionẽ sufficiẽs mediũ. Quibus facile responderi potest ad rationes Auicennæ. Solutio rationũ Auicennæ. Supponit.n. falsum in prima ratione: non enim finis prophetæ est naturalis: loquor de ultimo fine: nã ultimus finis est beatitudo: ad quam non naturaliter peruenimus. Ad secundã dico ꝙ anima humana est excellentior omni forma misti: non tñ oportet ut possit omnia agere: quæ omne mistũ agit. Non.n. agit anima humana: qđ potest omnis herba. Sufficit igitur ꝙ eius nobilissima operatio sit nobilior nobilissima operatione lapidum. Ad tertiam, quicquid dicat Petrus apponensis de præcantationibus: nos tenemus illa nihil ualere: efficere tamen quædam, ut Augustinus scribit, potius ui dęmonica.

Quæ Thomas de positione Aristotelis & Platonis sentiat. Cap. XII.

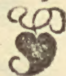
PRopheta ut Thomas omnium theologorum facile princeps asserit: duplex est. Alter quidem simpliciter: qui eo modo futura contingentia cognoscit: quomodo Deus illa intelligit: utpote in particulari: & certa ueritate determinata. Alter uero s͠m quid: qui futura cognoscit: non tamen in se: nec quomodo Deus illa intelligit. Nam cum propheta dicatur quia futura procul prospiciat: uel igitur illa prospicit determinate: quomodo ea Deus prospicit, & sic simpliciter propheta est. Vel coniecturaliter, nec in particulari, nec ueritate firmata: & sic est propheta secundum quid. Dictus quidem secundum quid: quia nõ futura contingẽtia simpliciter atq; in toto cognoscit, sed ad modũ in parte propheta primo modo adhuc duplex est: aut qui diuino instinctu futura prẽsentit: aut qui numinis afflatione illa cogitat. Propheta quidẽ secundũ quid etiam duplex est instinctu quidem uel cœli uel morbi, uel humoris: aut arte, & uterq; naturalis esse potest: ac prophetia ipsa secundum quid est ex puris naturalibus possibilis nobis. Verum hæc imbecilla est, & imperfecta: ꝙ non fit nisi quorundam euentuum dũtaxat: non omnium. Itemq; nec certa ueritate constans. Propheta uero simpliciter: naturalis esse non potest, cum prophetia simpliciter eorum sit: quæ & captum nostrum: & omnem naturam elementariam & cœlicam ut diximus excellat. Quibus facile tolluntur auctoritates & rationes philosophorum: omnes enim de prophetia secundum quid locum habet. Hæc enim nobis inest, aut instinctu impetuq;, utpote uel cœli, uel morbi, uel humoris, uel lusione dęmonum, aut arte. Altera autem prophetia quæ simpliciter dicta est: nobis non inest, nisi quo numine supernaturaliter participamus, uel instinctu, uel afflatione, ut diximus. Hæc ex Thoma lepidissime.

Secunda secunde. q. 171. art. ii.

Nec bona animi, nec bona naturæ, nec fortunæ esse necessaria omni prophetæ. Cap. XIII.

TRiplex est bonũ, naturæ quidẽ sanitas, quę constãt bona cõplexione, atq; bona cõpositione unitateq;, ut medici scribunt. robur: qđ est sanitatis perfectio, sensuũ & spirituũ bona tẽperies, qua intellectib⁹ bene ministrẽt. Fortunæ uero diuitiæ & honores: quibus bonum naturæ decoratur. Animi autem quod bonum moris dicitur: uirtutes sunt: quibus & bona fortunæ, & bona naturæ perfectissima redduntur. Ad prophetã igitur secundũ quid: fortasse necessaria sunt omnia bona: non quidem in excessu, sed quo sufficiant speculationi, ut dicit Aristoteles in decimo Ethicorum libro, ubi sanum esse corpus, beneq; affectum, & necessaria uitę habere, eius qui uult esse fœlix, scribit. Non tamen dominum esse totius maris & terræ, addit. Ad prophetam simpliciter eum. uidelicet, qui diuino instinctu futura prę sentit, nullum bonum horum ne- qõ.172. art.3.& 4. cessarium est. Põt enim (ut doctissimus Thomas inquit) aliquis diuino instinctu moueri: qui nulla naturali dispositione præaffectus fuerit. Cum propheticus instinctus gratis interdum a Deo nobis mittatur. Eadem ratione, nec bonum fortunæ necessarium est, cum pauperibus interdũ propheticus ipse distinctus legitur fuisse concessus. Simili ratione nec bona animæ, quę sunt uirtutes necessaria sunt huic prophetæ: qui instinctu diuino futura pręsagit. Interdum enim (ut inquit doctissimus Thomas) propheticus ipse diuinus instinctus aliquibus datur, non propter bonũ eius: cui datur, sed propter bonum nostrũ. Quomodo fortasse sybillis, & multis gentilibus hic diuinus instinctus gratis a Deo fuit donatus, quatenus testes sint: eorum quæ nobis utilia sunt pro animi fœlicitate, beneq; uiuendi ratione. Legimus in sacris historijs diuinum hunc instinctum esse concessum etiam infidelibus quos Pheodo prophetas appellant: quosq; etiam monent esse præcauẽdos. At prophetæ simpliciter, qui numinis afflatione futura cognoscit: & quę cognoscit, prædicit & quę prędicit miraculis ꝓbat: necessaria sunt oĩo bona animę: quicquid de alijs bonis sit dicẽdum. Nam isti non modo propter nos sunt: sed sui gratia numine afflãtur. Huius ordinis fuisse cõplures sanctissimos uiros, sacræ tradunt historiæ: horum nullum gentilium, uel infidelium, esse legimus. Quãtum igitur licuit Philosophis de prophetis disserere diximus, uerum illud bonis rationibus confutauimus: quod an effecerimus: uos qui philosophiam sapitis: & qui me ad hoc opus cõpulistis dijudicetis rogo. Illud tamen in hoc libro testãdum esse uolui: quemadmodum in alijs quoscunq; scripserim, me ea sentire, quæ romana sentit ecclesia: ꝙ si hic aliqua calami in consideratione, uel scribentium in curia dictum reliquerim, id omne non animo ascriptũ esse uolo. Suessæ. M. D. XII. die. XII. Iunij compleuimus.

EXPLICIVNT PARVA
Naturalia Augustini Niphi Medices Philosophi Suessani nuperrime impressa.

Series chartarum

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T
Omnes sunt Terniones Q uero Quaternus.

VENETIIS
Apud Hieronymum Scotum.
I 5 5 I

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm